

Outi Patronen

**Rajakarjalaisen sukunimistön kehittyminen
osana Suomen karjalankielisen ortodoksivähemmistön
suomalaistumista 1818–1925**

Esitetään Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
luentosalissa V maanantaina 30. lokakuuta 2017 klo 12.

Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten
ja kirjallisuuksien laitos (suomen kieli)
Helsingin yliopisto 2017

Outi Patronen

Kannen kuva:

Perintökirjojen antaminen Suojärven lahjoitusmaatalonpojille elokuussa 1922. Takana istumassa: Semen Kähkönen, Timo Hokkinen, esittelijäneuvos E. J. Castrén (antamassa kirjaa), maataloushallituksen ylijohdaja Uuno Brander, Ivan Koivunen. Kirjan saajana: Vaslei Purkunen eli Rötsä. Museovirasto.

ISBN 978-951-51-3641-1 (nid.)

ISBN 978-951-51-3642-8 (PDF)

Painopaikka: Unigrafia Oy
Helsinki 2017

Esipuhe

Tämän tutkimuksen tekemiseen on ollut useita sysäyksiä, jotka kaikki kiertyvät samaan lähtökohtaan: siihen, että olen kiinnostunut Raja-Karjalasta, rajakarjalaisista sekä heidän kielestään, kulttuuristaan ja historiastaan ja pidän tärkeänä sitä, että niitä tutkitaan eri tieteenaloilla ja nostetaan yleiseen tietoisuuteen.

Kiinnostuin nimistöntutkimuksesta suomen kielen maisteriopintojeni alkupuolella. Koska ensimmäinen mieleeni tullut tutkimusaihe, Raja-Karjalassa sijainneen Korpiselän paikannimet, osoittautui hankalaksi tutkittavaksi paikannimien yleiskokoelman perusteella, aloin perehtyä kokonaan toiseen, yhtä kiinnostavaan aiheeseen eli suomalaisten tekemiin sukunimenmuutoksiin. Kun sopiva aineisto löytyi, saatoin yhdistää aiheeseen Korpiselän naapuripitäjän Suojärven. Laudatur-seminaarityöni (Jyväskylän yliopisto 1997) kirjoitin sukunimenmuutoksista, jotka on tehty Suojärvellä vuosina 1934–1936, ja pro gradu -tutkielmassani (Helsingin yliopisto 1998), jonka laadin professori Eero Kiviniemen ohjauksessa, vertailin niitä viipurilaisten, porilaisten ja oululaisten tekemiin sukunimenmuutoksiin. Erityisesti rajakarjalaisille vuonna 1930 suunnattu joukkonimenmuutto, josta oli vaikea löytää mitään tietoa, jäi vaivaamaan kuitenkin mieltäni, ja jatkoin tutkimista. Lisensiaattityössäni (2009) keskityin suojärveläisten, suistamolaisten, impilahtelaisten ja salmilaisten vuosina 1918–1959 tekemiin sukunimenmuutoksiin. Tutkielmani tarkastajina toimineiden professori Tapio Hämysen ja filosofian tohtori Kaija Mallatin antama hyvä palaute ja tutkielmani saama positiivinen huomio kannustivat jatkamaan, ja aloin selvittää kaikkien Raja-Karjalassa kehittyneiden sukunimien taustoja ja laajentaa näkökulmaa edelleen. Olen siis edennyt tutkimuksissani koko ajan ajassa taaksepäin, koonnut ja käsitellyt yhä laajempia aineistoja ja syventynyt lopulta siihen, millaisessa ympäristössä rajakarjalaiset nimet ovat kehittyneet ja mitä rajakarjalaisuus on. Kiinnostus Raja-Karjalaa kohtaan ja tarve välittää tietoa siitä muillekin saivat minut myös kirjoittamaan ja toimittamaan kirjan sukuni kotikylästä Korpiselän Ägläjärvestä (2015).

Se, että kuulun Raja-Karjalasta lähtöisin olevaan ortodoksikarjalaiseen sukuun, on tuonut tutkimuksen tekoon varmuutta ja motivaatiota, joka ei ole kadonnut, vaikka tutkimukselle ei ole aina ollut aikaa eikä rahoitusta. Tutkimuksen tekemistä eivät myöskään ole estäneet karjalan kielen vähäinen osaaminen tai venäjän kielitaidon puuttuminen. Kielenvaihto karjalasta suomeen alkoi sukuhaarassamme viimeistään 1920-luvulla, kun

Ilomantsin Möhköstä kotoisin ollut mummoni Hanna tuli Patrosen sukuun Korpiselän Yläjärvelle. Siihen saakka sukumme oli täysin karjalankielinen ja ortodoksinen.

Monet rajakarjalaiset sukunimet ja niiden tilalle otetut sukunimet ovat minulle tuttuja jo Kajaanissa viettämistäni lapsuus- ja kouluvuosista saakka, samoin karjalan, erityisesti ”suojärveläisten puhuman karjalan” olemassaolo – paikkakunta oli sotien jälkeen suojärveläisten sijoitusalue. Kun vuosien varrella olen saanut paljon uusia rajakarjalaistaustaisia ystäviä ja tuttavuuksia, joista osa on jo siirtynyt tuonilmaisiin, monet Raja-Karjalassa kehittyneet sukunimet tuovat tuttuja kasvoja mieleeni. Hyvä on ollut tutkiessa yhteistä historiaamme!

Jo liseniaattityöni ohjaajana toiminutta dosentti Sirkka Paikkalaa kiitän perusteellisesta ja perustellusta palautteesta ja ”identiteettityöni” tukemisesta sekä ystävydestä. Kiitos, Sirkka, että uskoit tähän! Dosentti, yliopistonlehtori Terhi Ainialalle, joka toimi toisena ohjaajanani kolme vuotta, lausun kiitoksen aina positiivisesta kannustuksesta ja tutkielman tarkan kirjoittamisaikataulun vaatimisesta. Työni esitarkastajina ovat toimineet professori Irma Mullonen ja professori Vesa Koivisto. Heitä kiitän asiantuntevista parannusehdotuksista, jotka olen pyrkinyt ottamaan huomioon. Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiötä ja Helsingin yliopiston suomen kielen laitosta kiitän puolen vuoden pituisista apurahoista.

Suurin kiitos kuuluu rajakarjalaistaustaiselle yhteisölleni, sukulaisilleni ja läheisilleni.

Pohjois-Haagassa 21. elokuuta 2017

Outi Patronen

Abstract

The purpose of this thesis is to examine how the Orthodox population in Border Karelia, who did not previously have surnames, adopted or were given surnames primarily over the decades from the 1890s to the 1920s. Border Karelia refers to the six municipalities located northeast of Lake Ladoga that were ceded to the Soviet Union after World War II: Suojärvi, Korpiselkä, Soanlahti, Suistamo, Impilahti, and Salmi.

Border Karelia was a stronghold of the Finnish Orthodox church, and it had a population of approximately 50 000 inhabitants in 1939. The adoption of surnames is studied as a part of the Fennification of the culture in Border Karelia, and the Fennification of the Orthodox Karelian population is contrasted with the history of other language minorities in Finland and in neighboring areas. The research material, consisting of 2 357 surnames of the Orthodox population in Border Karelia, was collected from the 1818 and 1820–1925 tax registers of the Salmi region in the Vyborg province.

The population of Border Karelia became a target of Fennification due to the rise of Karelianism. The aim was to tie the Karelian-speaking Orthodox population of the borderlands into the central areas of Finland as much as possible. The Fennification began with the founding of the Sortavala seminar (1880) and the newspaper *Laatokka* (1882). The inhabitants of Border Karelia had always faced East, to Olonets Karelia, but the Western influence increased due to the independence of Finland and the closing of the eastern border. The changes in the Karelian language and culture were observed already in the 1920s.

The theoretic part of the thesis examines the status of the Karelian language of Border Karelia by investigating the domains of spoken language and the writers of Karelian articles published in the newspaper *Laatokka*. The main hindrance to the development of Karelian as a written standard language was the fact that it was not recognized as a distinct language due to political reasons: the languages spoken in Border Karelia and in East Karelia were both considered dialects of the Finnish language due to the aim of the Fennification of East Karelia. Karelian was also not accepted as a suitable language for education. The status and issues of the Karelian-speaking population of Border Karelia, a linguistic and religious minority, can be easily compared to Skolt Sámi: both populations have been targets of Fennification and have not received support, for example, for the development of written standard languages from the mainland.

Before 1880 most of the population in Border Karelia were registered in Swedish tax registers and in Russian Orthodox parish registers with only their Russian given names and patronymics; only a few had inherited surnames. The surnames in Border Karelia are divided into ten groups. The largest group is surnames based on hypocorisms of given names that were originally estate names (*Patronen*, *Reittu*) and surnames based on bynames (*Löllö*). Other name groups include surnames evolved from Russian patronymics (*Kononoff*), surnames from Orthodox clergymen (*Solntsev*), various Russian surnames (*Komaroff*), randomly assigned or adopted surnames that are similar to surnames in Savonia or Finnish North Karelia (*Pennanen*), and new, *Virtanen* and *Laine* type surnames (*Salminen*, *Kivi*).

The Finnish elementary school has been recognized as the main factor for the Fennification of the Karelian Orthodox minority in several studies in various research fields. Additional reasons for assigning surnames to the population in Border Karelia were the enclosure carried out in Border Karelia and the independence of peasants in Border Karelia.

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten Raja-Karjalan karjalankielinen ortodoksiväestö, jolla ei ennestään ollut sukunimiä, sai sukunimet pääasiassa ajanjaksona, joka alkoi 1890-luvulla ja loppui 1920-luvulla. Raja-Karjalalla tarkoitetaan kuutta luovutetussa Karjalassa Laatokan kaakkoispuolella sijainnutta pitäjää, jotka ovat Suojärvi, Korpiselkä, Soanlahti, Suistamo, Impilahti ja Salmi. Vuonna 1939 alueella, joka oli Suomen ortodoksisen kirkon vahvaa aluetta, asui noin 50 000 asukasta. Sukunimien käyttöönottamista tarkastellaan osana rajakarjalaisen kulttuurin suomalaistumista, ja ortodoksikarjalaisten suomalaistaminen rinnastetaan Suomessa ja Suomen lähialueilla asuvien kielivähemmistöjen historiaan. Tutkimusaineisto, joka käsittää 2 357 ortodoksikarjalaisten sukunimeä, on poimittu Viipurin läänin Salmin kihlakunnan vuosien 1818 ja 1820–1925 henkikirjoista.

Raja-Karjalan väestöstä tuli suomalaistamisen kohde karelianismin myötä. Rajaseudun pääosin karjalankielinen ja ortodoksinen väestö haluttiin sitoa muuhun Suomeen kaikin tavoin. Suomalaistaminen alkoi Sortavalan seminaarin ja sanomalehti *Laatokan* perustamisesta. Raja-Karjalassa oli aina suuntauduttu itään, Aunuksen Karjalaan, mutta katse kääntyi länteen, mistä vaikutteiden saaminen kiihtyi, kun Suomi itsenäistyi ja itäraja suljettiin. Karjalan kielen ja kulttuurin muuttuminen huomattiin jo 1920-luvulla.

Tutkimuksen teoriaosassa selvitetään Raja-Karjalassa puhutun karjalan kielen asemaa tarkastelemalla puhutun kielen domeeneja ja 1920- ja 1930-luvulla sanomalehti *Laatokassa* julkaistujen karjalankielisten lehtikirjoitusten kirjoittajia. Karjalan kirjakielen kehitystyön suurin este oli se, ettei karjalan kieltä poliittisista syistä yleisesti tunnustettu omaksi kielekseen: sekä Raja-Karjalassa että Itä-Karjalassa puhuttuja kielimuotoja pidettiin suomen kielen murteina, koska kieltä pidettiin yhtenä syynä sitoa Itä-Karjala Suomeen. Karjala ei myöskään käynyt kouluopetuksen kieleksi. Karjalankielisten rajakarjalaisten, kieli- ja uskontovähemmistön, asemaa ja ongelmia voi hyvin verrata esimerkiksi kolttasaamelaisiin: kumpikin on joutunut suomalaistumaan eikä kumpikaan ole saanut tukea esimerkiksi kirjakielen kehittämiseen muualla olevasta emämaasta.

Ennen vuotta 1880 suurimmalle osalle rajakarjalaisista oli kirjattu ruotsinkielisiin verotusasiakirjoihin ja venäjänkielisiin kirkonkirjoihin vain venäjänkieliset ristimänimet ja patronyymit; vain harvalla oli periytyvä sukunimi. Rajakarjalainen sukunimistö jaetaan kymmeneen nimiryhmään, joista suurimmat ovat ristimänimien hypokorismeihin pohjaavat sukunimet, jotka ovat alun perin olleet talonnimiä (*Patronen*, *Reittu*), ja lisänimiin pohjaavat sukunimet (*Löllö*). Muita nimiryhmiä ovat muun muassa venäjänkielisistä patronyymeistä kehittyneet sukunimet (*Kononoff*, *Kuismin*), pappisnimet (*Solntsev*), erilaiset venäjänkieliset sukunimet (*Komaroff*), sattumanvaraisesti annetut tai otetut, savolaisten tai pohjoiskarjalaisten sukunimien kanssa samanasuiset sukunimet (*Pennanen*) ja uudet ns. *Virtanen*-, *Laine*-tyypin sukunimet (*Salminen*, *Kivi*).

Karjalankielisen ortodoksivähemmistön suurimpana suomalaistajana on eri alojen tutkimuksissa pidetty suomenkielistä kansakoulua. Sen lisäksi syitä siihen, että rajakarjalaisille alettiin antaa sukunimiä tai nämä alkoivat ottaa niitä itse, olivat Raja-Karjalassa tehty isojako ja lampuotien eli vuokraviljelijöiden itsenäistyminen.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimusaiheen esittely.....	1
1.2 Tutkimusongelma, tutkimuksen kulku, taustateoriat ja tavoitteet.....	4
1.3 Aineistolähteet.....	8
1.4 Keskeiset termit.....	17
1.5 Rajamaan poliittisesti arka kieli.....	22
1.6 Aiempi rajakarjalaista nimistöä ja sukunimenmuutoksia käsittelevä tutkimus.....	26
1.7 Suomessa tehtyä karjalan kielen tutkimusta.....	28
1.8 Suomessa ennen vuotta 1939 julkaistua karjalankielistä kirjallisuutta.....	31
2 RAJAMAAN ORTODOKSIVÄESTÖ OSANA SUOMEN KANSAA.....	33
2.1 Karjalaisuuden rakentuminen ja karjalaisten kohtaamat kriisit.....	33
2.2 Karjalaisuus osana suomalaisuutta.....	35
2.3 Rajamaan asukkaat suomalaisten ja venäläisten välissä.....	37
2.4 Raja-Karjalan luterilainen väestö ja kahden eri kirkkokunnan väliset suhteet vuosina 1818–1939.....	45
2.5 Rajakarjalaiset suomalaisen yhteiskunnan jäseninä.....	50
3 RAJAKARJALAISEN YHTEISKUNNAN SUOMALAISTUMISESTA JA VENÄLÄISTÄMISYRITYKSIÄ.....	53
3.1 Sortavalan seminaarin ja sanomalehti <i>Laatokan</i> perustaminen.....	53
3.2 Raja-Karjalan koulu- ja kansansivistysoloista.....	57
3.2.1 Kansakoululaitoksen kehityksestä ja venäläistämiskoulujen toiminnasta.....	57
3.2.2 Kansansivistystoiminnasta.....	63
3.3 Suomen ortodoksisen kirkon kansallistamisesta.....	65
3.4 Rajan sulkeutumisen vaikutukset Raja-Karjalan suomalaistumiseen.....	69
3.5 Rajakarjalaisten vuosina 1906–1939 tekemät sukunimenmuutokset.....	72
4 KIRJOITETTU KARJALAN KIELI SUOMESSA 1882–1939.....	75
4.1 Karjalan kielen käyttö ja sen merkitykset Suomessa julkaistuissa sanomalehdissä.....	75
4.2 Keskeiset karjalankieliset keskustelijat ja heidän tavoitteensa.....	84
5 IDENTITEETTI JA KULTTUURI-IDENTITEETTI.....	95
5.1 Identiteetin ja kulttuuri-identiteetin määritelmät.....	96
5.2 Etninen vähemmistö.....	97
5.3 Suomen etniset vähemmistöt.....	99
5.4 Käsitteet <i>domeeni</i> , <i>vähemmistökieli</i> ja <i>enemmistökieli (valtakieli)</i> , <i>kielen status</i> sekä <i>kielenvaihto</i> ja <i>koodinvaihto</i>	100

5.5 Neljä Suomen lähialueilla asuvaa vähemmistöä	104
5.5.1 Saamelaiset, erityisesti kolttasaamelaiset.....	105
5.5.2 Inkerinsuomalaiset.....	108
5.5.3 Tornionlaaksolaiset	110
5.5.4 Kveenit	113
6 RAJAKARJALAINEN IDENTITEETTI JA KULTTUURI-IDENTITEETTI SEKÄ NIIDEN MUUTTUMINEN.....	115
6.1 Pohjois-Karjalan vanha ortodoksiväestö etnisenä vähemmistönä ja sen kulttuuri-identiteetti sekä sen muuttuminen	115
6.2 Erilaisia näkemyksiä siitä, onko Raja-Karjalan ortodoksiväestö etninen vähemmistö	117
6.3 Rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti.....	122
6.4 Rajakarjalaisen kulttuurin muuttuminen	134
6.4.1 Suomalaisen ja rajakarjalaisen kulttuurin välittäjät.....	134
6.4.2 Puhutun karjalan kielen domeenit ja kielenvaihto ennen vuotta 1939	146
6.4.3 Rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin muuttuminen	160
6.4.4 Vertailu kolttasaamelaisiin ja Suomen lähialueiden kielivähemmistöihin.....	167
7 RAJA-KARJALAN ORTODOKSIVÄESTÖN SUKUNIMISTÖN KEHITYMINEN	172
7.1 Raja-Karjalan sukunimistön erityispiirteitä.....	173
7.2 Vuosien 1883–1910 lehdistökeskustelu Raja-Karjalan sukunimistä ja sukunimettömistä	179
7.3 Sukunimien merkitseminen henkikirjoihin vuosina 1870, 1880, 1890, 1900, 1910 ja 1915 suhteessa ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin	183
7.4 Eri sukunimityyppien kehittyminen	187
7.4.1 Venäläiset patronyymit ja niiden kehittyminen sukunimiksi	188
7.4.2 Rajakarjalaisen ja venäläisen porvariston sekä muiden venäläisten venäläiset nimet	192
7.4.3 Ristimänimipohjaiset talonnimet ja niiden omaksuminen sukunimiksi	199
7.4.4 Talonpoikien ja tilattomien lisänimet ja niiden jähmettyminen sukunimiksi.....	203
7.4.5 Ortodoksipapiston ja muiden kirkonpalvelijoiden sukunimet.....	218
7.4.6 Ortodoksiväestölle siirtyneet savolaiset talonpoikaisnimet ja muut ei-rajakarjalaiset sukunimet	220
7.4.7 Ns. <i>Virtanen-</i> ja <i>Laine-</i> tyypin sukunimet	237
7.4.8 Henkikirjoittajan vuosina 1890–1920 kirjaamat, talonnimiä muistuttavat eiristimänimipohjaiset sukunimet	243
7.4.9 Ennen 1930-luvun joukkonimenmuuttoa otetut ja suomalaistetut nimet	246
7.5 Yhteenvedo	251
8 RAJAKARJALAISEN SUKUNIMISTÖN KEHITYS SUHTEESSA RAJAKARJALAISEN KULTTUURIN MUUTOKSEEN 1880–1925.....	260

Lähteet.....	266
Liite 1. Nimihakemisto.....	286
Sukunimihakemisto.....	511

Taulukot, kuvat ja kartat.

Taulukko 1. Viipurin läänin Salmin kihlakunnan henkikirjat, joista tutkimuksen aineisto on poimittu.

Taulukko 2. Tutkimusalueen pitäjien kirkonkirjoihin ja siviilirekisteriin merkityn väestön määrät vuosina 1900–1938.

Taulukko 3. Raja-Karjalan suomalaiset kansakoulut perustamisvuosineen.

Taulukko 4. Raja-Karjalaan perustetut venäläiset koulut.

Taulukko 5. *Laatokkaan* karjalaksi kirjoittaneet henkilöt ja karjalan kielellä kirjoittamisen edistäjiä 1920-luvun lopulta ja 1930-luvun loppuun.

Taulukko 6. Raja-Karjalan karjalankielisen ortodoksiväestön asema verrattuna Suomen lähialueiden kulttuurivähemmistöjen asemaan ennen vuotta 1939.

Taulukko 7. Suku- ja lisänimien merkitseminen ortodoksiperheille Viipurin läänin henkikirjoihin vuosina 1870–1915.

Taulukko 8. Esimerkkejä rajakarjalaisten lisänimipohjaisten sukunimien sekä Raja-Karjalassa tunnettujen lisänimipohjaisten venäläisten sukunimien aihepiirien yhtäläisyyksistä.

Taulukko 9. Eri sukunimityyppejä edustavien, vuosina 1818–1925 Raja-Karjalan ortodokseilla olleiden sukunimien määrät ja niiden osuudet (%) pitäjän ortodoksien sukunimiaineistosta.

Taulukko 10. Eri sukunimityyppejä edustavien, vuosina 1818–1925 Raja-Karjalan ortodokseilla olleiden sukunimien määrät ja niiden osuudet (%) pitäjän ortodoksien sukunimiaineistosta, kun laskelmissa ovat mukana vain pitäjässä kehittyneet sukunimet ilman 1900-luvun alussa otettuja nimiä.

Kuva 1. Impilahden Syskyjärven kaikille ortodoksitalonpojille ei ollut merkitty sukunimiä vuoden 1905 henkikirjaan; osalla talonpojista (esim. *Titoff*, *Ruhtinas*) ja muusta väestä sukunimi jo oli (esim. *Pepponen*, *Pitschoi*).

Kartta 1. *Raja-Karjalaksi* nimitetään Laatokan pohjoispuolella sijainnutta kuuden pitäjän muodostamaa aluetta, joka oli Suomen ortodoksisen kirkon keskeistä toiminta-alueita.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Luovutetussa Karjalassa Laatokan pohjoispuolella sijainnut Raja-Karjala erosi muusta Suomesta ja muusta Karjalasta kulttuurisesti: enemmistö sen väestöstä oli ortodokseja, ja heistä jopa 80 prosenttia puhui päivittäin karjalan kieltä (Harakka 2002: 45). Raja-Karjala oli ortodoksisen kirkkokunnan kulttuurinen ydinalue: lähes puolet koko kirkkokunnan jäsenistöstä asui siellä. Ortodoksinen uskonto näkyi alueen kulttuurimaisemassa ja -miljöössä. (Raivo 1996: 74, 76.) Alueella vallitsi vuosisatojen aikana kehittynyt omaperäinen ortodoksis-karjalainen kulttuuri, joka näkyi rajakarjalalaisten perheiden ja kyläyhteisöjen arjessa ja juhlassa monella tavalla vielä talvisodan jälkeen siirtolaisuuden aikana. Rajakarjalainen kulttuuri oli luonteeltaan maaseutukulttuuria, sillä Raja-Karjalassa ei ollut yhtään kaupunkia; Sortavala sijaitsi tosin lähellä, Laatokan pohjoisrannalla. Raja-Karjalan ortodoksit (jatkossa myös ortodoksikarjalaiset) olivat yksi maamme etnisistä vähemmistöistä, koska heillä oli valtauskonnosta poikkeava uskonto, ortodoksisuus, ja oma kieli, karjalan kieli. Sen sijaan samalla alueella asuneet luterilaiset muodostivat siellä etnis-uskonnollisen vähemmistön, vaikka he olivat suomenkielisiä ja luterilaisia eli kuuluivat kummassakin suhteessa Suomen suurimpaan väestöryhmään (Laine 1999: 19).

Rajakarjalainen kulttuuri ja identiteetti kokivat kriisin heti maamme itsenäiseksi julistautumisen jälkeen, kun itäraja suljettiin ja yhteydet itään katkesivat. Raja-Karjalassa oli tuolloin pakko kääntää katseet länteen eli muun Suomen suuntaan, missä oli jo aiemmin nähty, että rajan lähellä asuva ortodoksiväestö piti sitoa Suomeen ja uuteen valtioon tiiviisti. Ennen vuotta 1917 Raja-Karjalassa oli yli sadan vuoden ajan suuntauduttu vahvasti itään, Aunuksen Karjalaan, missä ortodoksis-karjalaisen kulttuurin alue jatkui. Itsenäisessä Suomessa rajakarjalainen kulttuuri alkoi saada entistä enemmän läntisiä vaikutteita.

Raja-Karjalaan kuului kuusi pitäjää, jotka muodostivat Salmin kihlakunnan: Suojärvi, Korpiselkä, Suistamo, Soanlahti, Impilahti ja Salmi. Pinta-alaltaan se oli lähes nykyisen Uudenmaan kokoinen, ja talvisodan syttyessä siellä oli yli 50 000 asukasta. Raja-Karjala jäi viime sotien jälkeen tehdyissä alueluovutuksissa Neuvostoliitolle lukuun ottamatta Korpiselän länsiosaa, joka liitettiin pian Tuupovaaran kuntaan; nykyään alue kuuluu Joensuun kaupunkiin. *Raja-Karjalan* rinnalla puhutaan usein *Laatokan Karjalasta*, jolla kuitenkin tarkoitetaan Laatokan länsipuolista, lähinnä luterilaista aluetta, jossa sijaitsivat Harlun, Hiitolan, Jaakkiman, Kurkijoen, Lumijoen ja Ruskealan pitäjät sekä Lahdenpohjan kauppa-

(keskus Jaakkima) ja Sortavalan kaupunki sekä Sortavalan maalaiskunta (Kirkinen – Nevalainen – Sihvo 1994: 541, 548); nämä kunnat kuuluivat Sortavalan kihlakuntaan. *Itä-Karjalalla* tarkoitettiin vielä 1900-luvun alussa aluetta, jonka nimeksi vakiintui *Raja-Karjala*. Samaan aikaan *Itä-Karjalana* alettiin pitää itärajan takaista Karjalaa, entistä *Kauko-Karjalaa*.

Rajakarjalaisella karjalankielisellä ortodoksiväestöllä oli omaperäinen sukunimistö ja sukunimijärjestelmä, jotka poikkeavat monin paikoin suomalaisesta, itäsuomalaisesta ja Pohjois-Karjalan ortodoksien sukunimistöstä ja sukunimijärjestelmästä. Rajakarjalaisesta sukunimistöstä suuri osa on yhä käytössä. Pääosa Raja-Karjalan ortodokseista sai sukunimet vasta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa; vain hyvin pienelle osalle heistä on kirjattu periytyviä sukunimiä jo 1700-luvulla. Sen sijaan alueen luterilaisella väestöllä oli sukunimet jo tuolloin. Rajakarjalaisten ortodoksien sukunimet ovat omaperäisiä myös muuten, sillä ne ovat kehittyneet karjalan, suomen ja venäjän kielen puhuma-alueiden rajamailla. Monet Raja-Karjalan ortodoksien sukunimistä pohjaavat talonpoikien tai tilattomien (populeiden) henkilökohtaisiin lisänimiin, jotka voivat olla karjalan-, suomen- tai venäjänkielisiä (esim. *Prauda* < karj. *prauda* 'rehellinen'; KKS), ja monista talonnimiin pohjaavista sukunimistä on erotettavissa jonkin kreikkalais-venäläisen ristimänimen hypokorismien karjalainen variantti (esim. sn. *Petjoi* << ven. rn. *Petter*). Rajakarjalaisten sukunimien kirjaamisen taustalla oli monenlaisia yhteiskunnallisia muutoksia, joista osa liittyi suomalaistamiseen, osa modernisoitumiseen.

Suomessa järjestettiin ensimmäinen suuri sukunimien muutostampanja vuosina 1906–1907. Sen aikana uuden sukunimen sai arviolta noin 69 000 suomalaista (Paikkala 2004: 522). Nimiä muutettiin ”kaikkialla Suomessa” pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta (Närhi 1996 [1987]: 50), mutta eniten kuitenkin Etelä- ja Länsi-Suomessa, missä suomalaisilla oli runsaasti ruotsinkielisiä sukunimiä. Kaikilla sukunimen ottajilla ei ollut ennestään sukunimeä. Raja-Karjalan asukkaita tämä kampanja ei juuri tavoittanut (Patronen 2009: 56). Rajakarjalainen sukunimistö oli vasta vakiintumassa, kun 1930-luvulla koko Suomessa nousi jälleen sukunimien suomalaistamisaalto. Raja-Karjalan ortodoksit joutuivat vuonna 1930 nimenmuutostampanjan erityiskohteeksi, kun heitä varten järjestettiin aivan oma sukunimien suomalaistamiskampanja, jonka tavoitteena oli, että he ottaisivat itselleen suomenkieliset sukunimet. Uusi sukunimenmuutostampanja järjestettiin koko maassa varsin pian, vuosina 1934–1936, ja silloin rajakarjalaiset osallistuivat sukunimien muuttamiseen siinä missä muutkin suomalaiset, joilla oli ei-suomenkielisiä sukunimiä. Talvisodan sytyttyä Raja-Karjalan ortodoksiväestö joutui suurten muutosten keskelle, ja moni luopui – ympäristön

painostuksesta tai omasta päätöksestään – äidinkielestään, uskonnostaan ja sukunimestään, jopa ristimänimestään.

Lisensiaattityössäni (2009) keskityin rajakarjalaisten (lukuun ottamatta korpiselkäläisten ja soanlahtelaisten) 1900-luvulla tekemiin sukunimenmuutoksiin ja laadin ensimmäisen kuvauksen rajakarjalaisesta sukunimistöistä ja sukunimijärjestelmästä. Esittelen tutkimuksen keskeisiä tuloksia luvussa 3.5. Tässä tutkimuksessa etusijalla ovat rajakarjalainen sukunimistö ja sukunimijärjestelmä, ja tarkastelen niitä ja niiden rakentumista rajakarjalaisen kulttuurin suomalaistamisen näkökulmasta; ortodoksikarjalaisten suomalaistaminen on alkanut viimeistään 1880-luvulla. Omaa rajakarjalaisen kulttuurin tuntemustani lisää se, että olen tutkinut omaa sukuani ja sen kotikylää Korpiselän Ägläjärveä vuosien ajan.¹ Tämän vuoksi pidän tutkimuksessani esimerkkinä Raja-Karjalan pohjoisosassa sijainnutta Ägläjärveä, joka oli Korpiselän pitäjän itäisin ja kirkonkylän jälkeen suurin kylä.

Nykyään karjalan kieltä yritetään elvyttää entistä tarmokkaammin, ja siitä puhutaan autoktonisena kielenä, joka rinnastetaan moneen Euroopassa puhuttuun vähemmistökieleen. Suomessa perustettiin vuonna 1995 Karjalan Kielen Seura, jonka tehtäviin kuuluu karjalan kielen elvytys. Vuonna 2008 Itä-Suomen yliopistoon (aik. Joensuun yliopistoon) perustettiin karjalan kielen professuuri. Asetus, jonka mukaan karjalan kieli on virallisesti yksi suomen vähemmistökielistä, annettiin marraskuussa 2009; yhdessäkään laissa kieltä ei sen sijaan mainita. Suomessa asuvista karjalan kielen puhujista, kielen elinvoimaisuudesta ja käytöstä sekä kieliasteista saatiin uutta tietoa Euroopan suomalais-ugrialaisten kielten moninaisuutta tarkastelevassa, monitieteisessä projektissa (ELDIA, vuosina 2010–2013), johon kuului karjalankielitaustaisille suunnattu kysely (350 vastaajaa) ja haastatteluja sekä karjalan kielen medianäkyvyyttä selvittävä analyysi. Suomessa puhuttavaa karjalan kieltä koskeva raportti on ”ensimmäinen Suomen karjalankielistä vähemmistöä käsittelevä systemaattinen ja laajamittainen tieteellinen tutkimus”. (Sarhimaa 2013a: 1–5, 7.) Livville ja vienankarjalalle on luotu 2000-luvulla oma kielioppi (Munne 2015: 395; karjalan kirjakielistä Grünthal 2007: 111).²

¹ Olen laatinut korpiselkäläisestä Patrosen suvusta kaksi sukuselvitystä (2006 ja 2013) vuosien 1818–1920 henkikirjojen ja Korpiselän ortodoksiseurakunnan kirkonkirjojen suomennosten (Katiha) perusteella sekä kirjoittanut ja toimittanut kirjan *Ägläjärvi – Elämää Korpiselän itäosan kylissä 1900-luvulla* (2015, omakustanne).

² Karjalan kieliopista ks. Karjalan kieliopit 2017.

1.2 Tutkimusongelma, tutkimuksen kulku, taustateoriat ja tavoitteet

Tutkimukseni aihe on rajakarjalaisen sukunimijärjestelmän ja sukunimistön kehittyminen vuosina 1818–1925 sekä rajakarjalaisen sukunimistön muuttuminen vuosina 1900–1925: se, miten ja mistä aineksista sukunimet ovat kehittyneet, ja se, miten rajakarjalaiset ovat ottaneet sukunimiä ensimmäisiksi periytyviksi sukunimikseen ja heillä olleiden sukunimien tilalle vuoteen 1926 mennessä. Sukunimien kehittyminen ja muuttuminen (muuttaminen) liittyvät kiinteästi toisiinsa, ja tarkastelen niitä osana rajakarjalaisen kulttuurin suomalaistumista ja suomalaistamista, joka alkoi 1880-luvulla.

Rajakarjalainen kulttuuri koki suuria muutoksia ajanjaksolla 1880–1925, minkä vuoksi laajempi konteksti, jossa tarkastelen sukunimien kehittymistä ja muuttumista (muuttamista), on rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti ja sen muuttuminen. Kulttuurin muuttumista tarkastellessani ajallinen raja (1880–1925) on toinen kuin sukunimistön kehittymisen tarkastelussa (1818–1925), sillä Raja-Karjalan ortodokseilla on ollut periytyviä sukunimiä jo 1800-luvun alussa; joitakin nimiä voidaan seurata 1720-luvulle saakka. Rajakarjalaisen kulttuurin peruspilarit olivat karjalan kieli ja ortodoksinen uskonto. Karjalan kieli oli talvisotaan saakka aktiivisessa käytössä ollut puhuttu kieli – sen kirjakieltä alettiin kehittää vasta 1930-luvulla. Viimeistään tuolloin myös huomattiin, että erityisesti nuori polvi oli alkanut etääntyä ortodoksisesta uskonnosta ja karjalan kielestä: elämäntapa oli alkanut maallistua, ja esimerkiksi Korpiselän Ägläjärvellä jo 40–50-vuotiaiden ikäryhmä puhui kielentutkijan tekemien havaintojen mukaan ”savolaisvoittoista murretta”, vaikka osasi vielä karjalaa (Leskinen 1931b: 8). Tutkimuksen näkökulman valintaan ovat vaikuttaneet muun muassa omat pohdintani rajakarjalaisten sukujen kielenvaihdosta karjalasta suomeen.

Tässä tutkimuksessa **teoriataustaan liittyvät tutkimuskysymyksetni** ovat

1. Mitä on rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti? Millaisia muutoksia se on kokenut ajanjaksona 1880–1925? Miten rajakarjalaisten kielenvaihto karjalasta suomeen on edennyt?
2. Miten rajakarjalaisten sukunimien kehittyminen ja muuttaminen liittyy rajakarjalaiseen identiteettiin ja sen muutoksiin? Entä Raja-Karjalan yhteiskunnallisiin muutoksiin ja Raja-Karjalan historiaan? Millaisia eroja sukunimistön kehittämisessä on pitäjittäin ja kylittäin tarkasteltuna?

3. Mitä lisäarvoa sukunimien kehittymisen ja sukunimenmuutosten kuvaamiseen tulee, kun niitä kuvataan rajakarjalaisen identiteetin muutosten avulla?

Tämä tutkimus kuuluu suomen kielen ja nimitystutkimuksen alaan, ja tutkin henkilönnimistöä, mutta koska tutkimuksen aihe on toisaalta myös monitieteinen, hyödynnän työssäni muun muassa sosiolingvistiikan, Suomen historian, uskontotieteen, kansatieteen ja kulttuurintutkimuksen alan tutkimuksia. Rajakarjalaisten henkilönnimien lisäksi tutkin niiden kantajia eli maamme karjalankielistä vähemmistöä ja kieltä, jota he puhuivat. Rajakarjalaisen kulttuurin muutos liittyy Suomen kansallisvaltion ja suomalaiskansallisen kulttuurin nousuun, Suomen modernisoitumiseen sekä enemmistökielen ja -kulttuurin vahvistumiseen alueella, jolla aiemmin vallinneet kieli (karjala) ja kulttuuri (ortodoksis-karjalainen kulttuuri) olivat muualla maassamme olleet vähemmistöasemassa. Tarkastelen tapahtumaketjua, joka alkoi viimeistään 1880-luvulla, ja seuraan sitä vuoteen 1925 saakka. Tutkimuksen ajalliseksi lähtökohdaksi olen valinnut 1880-luvun, koska silloin Raja-Karjalaan Sortavalaan perustettiin suomenkielinen seminaari (1880) ja alueen ensimmäinen sanomalehti *Laatokka* sai alkunsa (1882). Myös Raja-Karjalan ensimmäinen suomalainen kansakoulu Impilahden Nurmisaaressa aloitti tuolloin (1881) toimintansa.

Väitöskirjassani on kaksi osaa: varsinainen tutkimusosa, johon sisältyy teoreettisen taustan esittely, soveltaminen ja johtopäätökset, ja aineisto-osa, jossa käsittelen rajakarjalaisia sukunimiä ja niiden etymologiaa. Aineisto-osa tarkoittaa nimihakemistoa (liite 1), jossa käsittelen tietyyppisiä sukunimiä, kutakin omassa sukunimiartikkelissaan. Tutkimukseni kahdessa historiaustaluvussa eli luvuissa 2 ja 3 selvitän, miten Suomessa on suhtauduttu karjalaisuuteen, millainen alue Raja-Karjala on maantieteellisesti ja kulttuurisesti, miten sen väestön rakenne on kehittynyt ja mitkä historialliset tapahtumat ovat yhteiskunnan suomalaistamisen lisäksi keskeisiä siellä 1800- ja 1900-luvuilla tapahtuneesta kehityksestä puhuttaessa. Tarkastelen sitä historiallista kontekstia, johon aiheeni sijoittuu: miten Raja-Karjalan ja ennen kaikkea siellä vallinneen kulttuurin suomalaistaminen alkoi ja sen jälkeen eteni. Tutkin myös suomalaistamisen taustoja: miten Raja-Karjalan kouluverkostoa kehitettiin, mihin perustettiin venäläisiä kouluja, miten Suomen ortodoksinen kirkko suomalaistettiin ja miten itärajan sulkeminen vaikutti Raja-Karjalaan. Eri aikakausina Raja-Karjalaa on sidottu entistä tiukemmin osaksi muuta Suomea. Raja-Karjalan historian tarkastelu on tärkeää myös siksi, että viranomaisten ja kansalaisten välillä oli Raja-Karjalassa tavallista huomattavasti suurempia kulttuurisia ja kansan sivistystasoon liittyviä eroja.

Tietyt historialliset tapahtumat tai kehityksen kulku ovat heijastuneet sukunimistön kehittymiseen ja muuttumiseen. Tutkimukseni kannalta tärkeitä ajankohtia ovat muun muassa 1) 1800- ja 1900-luvun vaihe, jolloin Raja-Karjalan asukkaita alettiin sitoa yhä enemmän muodostumassa olevaan kansallisvaltioon ja sukunimettömille ortodokseille alettiin havaintojeni mukaan antaa sukunimiä ilmiselvässä kiireessä, 2) 1900-luvun alku, jolloin kansakoululaitosta kehitettiin voimakkaasti ja alueelta lähtöisin olevat kansakoulunopettajat ottivat suomenkielisiä sukunimiä, 3) maamme itsenäiseksi julistautumisen aika, jolloin itärajan asukkaiden kansallista identiteettiä haluttiin vahvistaa ja jota ainakin osa heistä halusi vahvistaa itsekin, ja 4) vuosi 1930 ja 1930-luvun puoliväli, jolloin Raja-Karjalaa sidottiin tiiviiksi osaksi muuta Suomea. Tuolloin samaan aikaan, kun esimerkiksi alueen tiestöä ja kulkuyhteyksiä parannettiin, rajakarjalaisia kannustettiin luopumaan venäjän- ja karjalankielisistä sukunimistään, ja useat sadat ortodoksiperheet ottivat itselleen uuden, suomenkielisen sukunimen.

Karjalan kielen asema heikkeni vähitellen vuosien 1880 ja 1939 välillä. Tässä prosessissa suomenkielinen kansakoulu ja sen opettajat olivat keskeisessä asemassa (Hämynen 2011c: 205), samoin suomenkielisten sanomalehtien seuraaminen ja lukutaidon yleistyminen. Keskityn luvussa 4 siihen, millaista kirjallista käyttöä karjalan kielellä on ollut Suomessa ennen talvisodan syttymistä. Selvitän, minkä verran karjalankielisiä kirjoituksia julkaistiin 1800-luvun lopusta alkaen tietyissä sanomalehdissä ja ketkä karjalan kirjakieltä kehittivät. Tarkastelen myös sitä, mihin karjalan kielen tutkimuksessa on Suomessa ennen vuotta 1940 keskitytty ja mitä karjalankielistä kirjallisuutta täällä on julkaistu.

Käsittelen tutkimukseni taustalla olevia teorioita ja käsitteitä kahdessa eri luvussa. Luvussa 5 tarkastelen identiteettiä ja kulttuuri-identiteettiä yleisellä tasolla. Käytän siinä apunani kulttuurintutkija Stuart Hallin (2003) teoriaa *identiteetistä* ja sitä, miten kielentutkija Erling Wande (2000) on tarkastellut *kulttuuri-identiteetin* rakentumista. Samalla esittelen, mitkä vähemmistöt yleensä nostetaan esille, kun puhutaan Suomen etnisistä vähemmistöistä. Sen jälkeen esittelen ne teoriat ja käsitteet, joita käytän seuraavassa luvussa kuvatessani rajakarjalaista identiteettiä ja kulttuuri-identiteettiä. Käytän siinä apunani alun perin sosiolingvisti Joshua Fishmanin (1971, 1972) kehittämää teoriaa *domeeneista* eli vuoro vaikutustilanteista ja sosiolingvisti E. Haugenin (1972) teoriaa *kielenvaihdesta*. Samalla, kun esittelen suhteellisen vanhojen, mutta yhä relevanttien teorioiden pääkohdat, sivuan joitakin uudempia, aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Vielä samassa luvussa esittelen neljä Suomen lähialueella elävää kielivähemmistöä.

Luvussa 6 keskityn rajakarjalaiseen identiteettiin ja kulttuuri-identiteettiin. Tuon siinä esille käsitteen *etninen ryhmä* (Allardt 1981), ja nostan esille pääjohtia eräästä tutkimuksesta (Hakamies 1991), jossa Pohjois-Karjalan vanhaa ortodoksiväestöä on pidetty *etnisenä vähemmistönä*. Sen jälkeen esittelen, miksi tietyt suomalaiset, eri alojen tutkijat pitävät rajakarjalaisia *etnisenä vähemmistönä*. Samassa luvussa kuvaan, mitä rajakarjalaiseen kulttuuri-identiteettiin kuuluu ja miten rajakarjalaisen kulttuurin muuttuminen – suomalaistuminen – eteni vuoden 1880 jälkeen. Kuvauksessa käytän apunani teoriaa domeeneista ja muun muassa saamentutkimuksessa käytettyä käsitettä *kulttuurin välittäjä* (Lehtola 2012). Rajakarjalaisen identiteetin kuvaamisen haasteet liittyvät monin paikoin siihen, että Suomen karjalankielisiä koskeva tutkimustieto on hajallaan (Sarhimaa 2013a: 1); lisäksi ennen vuotta 1939 Suomessa tehty karjalan kielen tutkimus on keskittynyt kieliopillisten rakenteiden kuvaamiseen. Saman luvun lopuksi tarkastelen karjalan kielen ja sen puhujien asemaa vertailemalla sitä käsittelemieni vähemmistöjen kielen ja kulttuurin asemaan.

Sukunimistön kehittymistä käsittelevässä osassa eli luvussa 7 pyrin vastaamaan kysymyksiin

4. Millaisia sukunimityyppejä rajakarjalaisesta sukunimistöstä on erotettavissa? Miten ne ovat kehittyneet? Millainen osuus sukunimien mallin mukaisella muodostamisella on ollut? Miten venäläinen henkilönnimistö on mahdollisesti vaikuttanut rajakarjalaiseen ortodoksien sukunimistöön? Mikä rajakarjalaisessa sukunimistössä on omaperäistä? Mikä tai mitkä tapahtumat Raja-Karjalan historiassa ovat erityisesti vaikuttaneet siihen, että rajakarjalaisille on alettu kirjata sukunimiä?

Ortodoksikarjalaisten sukunimistöä käsittelevässä tutkimusosassa (luku 7) esittelen myös sen kehittymistä. Lisäksi esittelen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ortodoksikarjalaisten sukunimistä ja sukunimettömyydestä ym. käytyä lehdistökeskustelua. Käsittelem tutkimusaineistoni nimiä ryhmittäin mutta teen myös selkoa siitä, mihin Raja-Karjalassa erityisesti vuosina 1880–1925 tapahtuneisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, muun muassa suomalaistumiseen ja modernisoitumiseen sekä kulttuuri-identiteetin muuttumiseen monella tasolla, sukunimien kehittyminen mahdollisesti liittyy. Yksi näistä tasoista oli eri hallinnonalojen viranomaisten toiminta: sukunimettömät rajakarjalaiset saivat sukunimiä sitä mukaa, kun henkikirjoittajalle ja maarekisterin ylläpitäjälle tuli tarve ”tunnistaa” rajakarjalaiset. Hallinto antoi toisaalta kansalle valtaa ja oikeuksia (maanhallintaoikeus,

oikeus ostaa ja myydä maata ja metsää) mutta toisaalta myös vastuuta (verot). Sukunimien käyttöönottoon oli siten aluksi ulkoinen, viranomaisten puolelta tuleva paine; rajakarjalaisilla itsellään oli tarve saada sukunimet vasta paljon myöhemmin. Luvussa 8 teen yhteenvedon siitä, mitä olen havainnut rajakarjalaisen sukunimistön kehityksestä, kun sitä tarkastellaan Raja-Karjalan suomalaistumista vasten.

Raja-Karjalan ortodoksien sukunimet olen jakanut kymmeneen sukunimityyppiin (luku 7), mutta tutkimukseni Nimihakemistossa (liite 1) käsittelen **Raja-Karjalassa kehittyneen sukunimistön keskeisintä ainesta eli sukunimiä**, jotka 1) ovat kehittyneet venäläisistä sukunimistä mukautumalla, 2) pohjaavat ruotsinkieliseen lisänimeen, 3) pohjaavat kreikkalais-venäläisen ristimänimen karjalaisesta hypokorismista kehittyneisiin talonnimiin tai muistuttavat niitä, 4) pohjaavat karjalan- tai suomenkielisiin lisänimiin tai 5) muihin kuin karjalaisen hypokorismien sisältäviin talonnimiin. Esimerkiksi venäläisiin patronyymeihin pohjaavia sukunimiä (luku 7.4.1) tai ennen vuotta 1930 otettuja ja suomalaistettuja sukunimiä (luku 7.4.9) käsittelen siis erillisissä luvuissa, en Nimihakemistossa.

1.3 Aineistolähteet

Tämän tutkimuksen keskeisiä aineistolähteitä ovat Salmin kihlakunnan henkikirjat vuosilta 1818 ja 1820–1925. Tutkimusaineiston ajallinen rajaus vuosiin 1818 ja 1925 perustuu siihen, että Salmin kihlakunnan henkikirjoja on olemassa vuodesta 1818 alkaen, ja ottamalla mukaan vuoden 1925 henkikirjan selvitän, millä tavalla vuoden 1921 alusta voimaan tullut sukunimilaki vaikutti sukunimien ottamiseen ja kirjaamiseen (Laki sukunimestä 1920).

Henkikirjat ovat eräänlaisia verotusta varten laadittuja asiakirjoja, jotka laati Salmin kihlakunnan henkikirjoittaja. Ne laadittiin maaseutupitäjissä vain osittain väestön omien ilmoitusten perusteella. Tietoja niihin saatettiin ottaa kirkonkirjoista, joista virheelliset tiedot siirtyivät henkikirjoihin.³ Raja-Karjalan henkikirjojen ja alueella toimineiden ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjojen erosta on todettu, että henkikirjoihin kirjattiin ainoastaan läsnä oleva väestö. (Hämynen 1993: 36, 55.) Henkikirjoihin tilaton väestö (populit) on merkitty talollistalouksiin vuoteen 1880 saakka ja siitä lähtien omiksi kotitalouksiksi talollisten jälkeen (Hämynen 2011b: 97).

³ Havaintojeni mukaan Raja-Karjalassa osa sukunimistä on kirjattu kuitenkin ensin henkikirjaan ja vasta vuosia myöhemmin seurakunnan asiakirjoihin.

Henkikirjan valmistumisen jälkeen sen tiedot vahvistivat alueella toimineiden seurakuntien edustajat ja pitäjänkokouksen (kunnanvaltuuston) esimies. Esimerkiksi vuoden 1880 henkikirja on laadittu Raja-Karjalan eri pitäjissä maaliskokuussa 1880, ja sen tietojen oikeellisuuden on omalla nimikirjoituksellaan jokaisessa pitäjässä vakuuttanut henkikirjoittaja Oscar Videllin lisäksi joukko pitäjän omia virka- ja luottamusmiehiä. Henkikirjoittaja asui Impilahden kirkonkylässä Kitelässä. Esimerkiksi Suojärvellä ja Korpiselässä vuoden 1880 henkikirjan ovat allekirjoittaneet Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan pappi Alexander Loginevsky, Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan pappi Ivan Warfolomijev, pitäjän nimismies (*kronolänsman*) August Toikander, Suojärven kuntakokouksen puheenjohtaja Wasilei Harjuschkin, siltavouti (*brofogde*) Semen Koivunen ja verovouti (*skattfogde*) Andrei Koivunen. Henkikirjoittaja on vahvistanut henkikirjan saman vuoden marraskuussa (1.11.1880). (Suojärven vuoden 1880 henkikirja.)

Raja-Karjalan ortodoksiväestöstä pidettiin 1800-luvulla kirjaa kahdella eri kielellä. Henkikirjoittaja kirjasi väestön henkilönnimet ruotsiksi laadittuihin henkikirjoihin, ja ortodoksisten seurakuntien pappien tehtävänä oli pitää kirjaa kirkon kielellä eli venäjäksi; pappi laati vuosittain rippikirjan ja piti metrikaa eli kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luetteloita. Hallinnollisissa ja oikeudellisissa asioissa rajakarjalaiset olivat autonomisen Suomen asukkaita mutta hengellisessä mielessä Venäjän ortodoksisen kirkon jäseniä. Rajakarjalainen mies, joka tunnettiin kotikylässään nimellä *Ontrein Iivana*, oli henkikirjassa *Ivan Andrejeff*, ja rippikirjassa hänen kohdallaan luki kyrillisin kirjaimin 'Ivan Andrejeff'. Suurelle osalle Raja-Karjalan ortodokseista kirjattiin henkikirjoihin ja ortodoksikirkon asiakirjoihin vielä 1800-luvun lopussa vain ristimänimi ja patronyymi; selitän nämä termit seuraavassa luvussa. Patronyymi oli tärkeä ennen kaikkea perheenpään identifioimisessa, eikä sitä aina merkitty muille perheenjäsenille. Myös Raja-Karjalan luterilaisesta väestöstä pidettiin kahta kirjanpitoa: henkikirjaa ja evankelisluterilaisen papin vuosittain laatimaa rippikirjaa; lisäksi pappi laati kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luetteloja.

Tässä tutkimuksessa keskitytään Raja-Karjalan ortodoksiväestön sukunimien kehittymiseen. Olen valinnut aineistolähteeksi henkikirjat, koska ne ovat joko suomen- tai ruotsinkielisiä, jolloin nimiä ei tarvitse translitteroida. Asiakirjojen tarkastelu on vaivatonta ja nopeaa (vuotta 1920 vanhemmat asiakirjat ovat internetissä), vaikkakin erilaiset käsialat ja mikrofilmien vaihteleva laatu tuovat henkikirjojen lukemiseen omat haasteensa. Lisäksi Salmin kihlakunnan henkikirjoissa on koko joukko erilaisia epäselviä henkilönnimimerkintöjä. Tässä tutkimuksessa käytän apunani myös Raja-Karjalan ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjoja. Ne alkavat 1800-luvun alusta; Impilahdella

toimineen Kitelän seurakunnan asiakirjat alkavat jo 1700-luvun lopulta (Hämynen 1993: 32). Luovutetun Karjalan ortodoksisseurakuntien asiakirjat on suomennettu, ja niiden tiedot on koottu ns. Karjala-tietokantaan (*Katiha*). Tietokannan pääosin vuotta 1915 vanhemmat tiedot ovat käytettävissä internetin kautta.⁴

Raja-Karjalan henkikirjoihin ja ortodoksisseurakuntien asiakirjoihin on havaintojeni mukaan alettu kirjata sukunimiä keskimäärin samaan aikaan.⁵ Kirkonkirjojen suomennoksiin henkilönnimet on pitänyt translitteroida, minkä vuoksi tietyt nimet on kirjattu niihin usealla eri tavalla, mikä vaikeuttaa tietojen hakua. Ongelmallisia ovat muun muassa *h*-kirjaimen sisältävät nimet; venäjässä sitä vastaa yleensä *g*. Esimerkiksi Impilahden Koirinojalla kehittynyt sukunimi *Töhinen* on Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Tjogine*, *Tjoginen*, *Tjohinen*, *Tegine*, *Teginen* ja *Tigine*. Pidän osaa näistä merkinnöistä selvästi väärinä, vaikka en olekaan voinut tarkastaa asiaa alkuperäisistä asiakirjoista. Katihan ohella olen käyttänyt eri sukunimien levikkitietojen etsimiseen Suomen Sukututkimusseuran *Historiakirjat*-hakuohjelmaa (*HisKi*).

Tämä tutkimuksen sukunimiaineisto koostuu Viipurin läänin Salmin kihlakunnan vuosien 1818 ja 1820–1925 henkikirjoista poimituista sukunimistä. Henkikirjoja, joissa ei ole käyttörajoitusta, on joka viidenneltä vuodelta eli kaikkiaan 23:lta eri vuodelta. Olen tarkastellut osaa näistä henkikirjoista. Ajanjaksolta 1818–1880, jolta on 14 henkikirjaa, olen tarkastellut kustakin pitäjästä 8–13:a henkikirjaa sen mukaan, miten sukunimien määrä on pitäjässä kasvanut. Vuoden 1865 henkikirjaa en ole tarkastellut, sillä sen mikrofilmin kuvausjälki on huono; Impilahden vuoden 1845 henkikirjassa käsiala on puolestaan (pienen koon vuoksi) erittäin vaikealukuista. Ajanjaksolta 1885–1925 on mahdollista käyttää yhdeksää henkikirjaa, joista olen tarkastellut systemaattisesti vuosien 1885–1890, 1900 ja 1920–1925 henkikirjoja. Keskittyminen vain noina vuosina laadittuihin henkikirjoihin on perusteltua, koska rajakarjalaisten sukunimistyminen eteni vuosisadan vaihteessa harppauksin. Tämän olen huomannut, kun olen käynyt läpi esimerkiksi Salmin vuoden 1900 ja 1915 henkikirjoja. Henkikirjat, joita olen tarkastellut tätä tutkimusta varten, olen merkinnyt taulukkoon 1.

⁴ Teknisistä ym. syistä olen käyttänyt *Katihan* vanhaa versiota, jonka päivittäminen on lopetettu vuonna 2013. Uusi versio ks. <https://katiha.mamk.fi/>.

⁵ Esimerkiksi Nimihakemistossa 40:stä ensin mainitusta ristimänimipohjaisesta sukunimestä (*Ahponen – Ihatsu*) 17 on mainittu ensin henkikirjassa, vasta sitten seurakunnan asiakirjoissa; lisäksi kolmea nimeä ei ole seurakunnan asiakirjoissa lainkaan. Nimet, jotka on mainittu ensin seurakunnan asiakirjoissa, on kirjattu niihin keskimäärin 22 vuotta aiemmin kuin henkikirjoihin.

Taulukko 1. Viipurin läänin Salmin kihlakunnan henkikirjat, joista tutkimuksen aineisto on poimittu (= x).⁶ Merkintä ”osin” tarkoittaa, että kyseistä henkikirjaa ei ole käyty läpi systemaattisesti kylä kylältä.

	Suojärvi	Korpiselkä	Soanlahti	Suistamo	Impilahti	Salmi
1818	x	x	x	x	x	x
1820	–	x	x	x	x	x
1825	x	x	–	x	x	–
1830	–	–	x	x	x	x
1835	x	x	–	x	x	x
1840	–	–	–	x	x	osin
1845	x	x	x	x	–	x
1850	–	–	–	x	x	–
1855	x	x	x	x	x	–
1860	x	x	–	x	–	x
1865	–	–	–	–	osin	–
1870	x	x	–	x	x	x
1875	x	x	–	x	x	–
1880	x	x	x	x	x	x
1885	x	x	–	x	x	osin
1890	osin	osin	–	x	osin	x
1895	x	x	–	–	–	–
1900	x	x	x	x	x	x
1905	x	x	–	–	–	–
1910	osin	–	–	x	x	–
1915	osin	x	–	osin	osin	osin
1920	x	x	x	x	x	x
1925	x	–	–	x	x	x

Henkikirjoista olen aluksi poiminut kaikki periytyvät sukunimet, lisänimet ja sellaisilta vaikuttavat nimet. Keruu on koskenut sekä luterilaisten että ortodoksien nimiä, mutta ulkopuolelle olen jättänyt ne Venäjän kansalaisten (tiettyjen ortodoksipappien ja opettajien) sukunimet, joista tieto nimenkantajan kansalaisuudesta on merkitty henkikirjoihin. Vuosien 1920 ja 1925 asiakirjat ovat väestönkasvun ja muuttoliikkeen vuoksi aiempia asiakirjoja paljon laajempia – esimerkiksi Impilahden vuoden 1925 henkikirjassa on 200 sivua – ja niistä olen poiminut ainoastaan ortodoksiväestön sukunimet. Käytännössä jokainen poimittu lisä- tai sukunimi on kuulunut rajakarjalaisen perheen perheenpäälle, jonka nimi on kirjattu asiakirjan ensimmäiseen henkilönnimille varattuun sarakkeeseen; mahdollisia muiden perheenjäsenten (esim. kotivävyjen tai anoppien) tai samassa taloudessa asuneiden muiden henkilöiden (esim. renkien, piikojen) lisä- tai sukunimiä en ole poiminut. Kylän asukkaiden jälkeen lueteltujen,

⁶ Soanlahden kunta perustettiin vuonna 1894 (Malviniemi 1972: 29). Olen koontanut Soanlahden vuosien 1818–1880 sukunimiaineiston Käkisalmen pohjoisen kihlakunnan Pälkjärven kappelin (v. 1818–1845) ja Viipurin läänin Sortavalan kihlakunnan Leppälahden kappelin henkikirjoista.

passilla Venäjällä oleskelevien kyläläisten nimiluetteloja en ole tarkastellut, vaikka heidät onkin asiakirjan laatimisen aikoihin laskettu pitäjän väestöön kuuluviksi; he olivat useimmiten samojen sukujen jäseniä kuin muut kyläläiset.⁷

Poimimani nimiaineiston laadun olen pyrkinyt varmistamaan niin, että tarvittaessa olen verrannut tiettyjen sukunimien kirjoitusasuja ja esiintymisalueita toisiinsa niin, että olen voinut varmistua muun muassa siitä, milloin kyseessä on kaksi eri (joskus virheellisesti tai epäselvästi kirjoitettua) sukunimeä, milloin taas ei. Esimerkiksi Suojärvellä toisiinsa sekoittuu helposti kaksi eri sukunimeä, vegaruslainen sukunimi *Lokka* ja Nilonsaarella ja Varpakylässä tunnettu sukunimi *Lökki*. Impilahdella sukunimi *Komaroff* on kirjattu aluksi muodossa *Skomora* ja sen jälkeen muun muassa muodossa *Komora*, ja vasta eri vuosina tehtyjen merkintöjen vertailu osoittaa, että kyse on yhden ja saman sukunimen eri kirjoitusasuista.

Laajasta lisä- ja sukunimiaineuksesta olen muodostanut **rajakarjalaisen ortodoksiväestön sukunimiaineiston** rajaamalla sen ulkopuolelle tietyt nimet. Ulkopuolelle olen rajannut ensinnäkin ne ortodoksiväestön lisä- ja sukunimet, jotka 1) mainitaan vuotta 1845 edeltävällä ajalla mutta ei enää myöhemmin ja jotka 2) esiintyvät vain yhdessä tarkastelemassani, ennen vuotta 1910 laaditussa henkikirjassa, sillä kyseiset merkinnät voivat hyvin olla virheellisiä (esim. *Butilkin*, Salmin Karkku 1880; *Dehtoroff*, Salmin Kuronlahti 1900; *Weledejeff*, Salmin Tulemajoki 1900). Monet Raja-Karjalassa vain Salmissa tavatut venäläiset sukunimet, jotka on kirjattu henkikirjaan 1800-luvun alkukymmeninä, ovat kuuluneet Tulemajoen tai Tuleman sahan työntekijöille. Työntekijöiden sukunimet on kirjattu myös Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin, ja vuonna 1824 niitä ovat muun muassa sukunimet *Hohlov*, *Kalinkin*, *Makovkin*, *Muhanov*, *Oreshnikov*, *Pozharski*, *Ryshkov*, *Tserkasov*, *Volkov*, *Zagirov* ja *Zotov* (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirja 1824). Jokunen luetelluista sukunimistä on jäänyt pitkäksi ajaksi osaksi salmilaista sukunimistöä; esimerkiksi sukunimi *Makovkin* on kirjattu henkikirjaan Ylä-Uuksulta vielä vuonna 1880, mutta muista mainitsemistani nimistä ei ole 1800-luvun alun jälkeen merkintöjä. Sen sijaan sukunimet, jotka esiintyvät vain yhdessä vuosina 1915–1925 laadituista henkikirjoista, olen ottanut aineistoon, koska näin uusissa henkikirjoissa virheiden todennäköisyys on huomattavasti aiempia vuosikymmeniä pienempi ja moni sukunimi on

⁷ Yli kolmen kuukauden oleskeluun Venäjällä tarvittiin vuodesta 1809 alkaen oleskelulupa, mutta muuten rajan ylittämiseen riitti passi. Käytännössä esimerkiksi Suojärveltä meni vuosittain tuhansia ihmisiä töihin Venäjälle ja praasniekka-aikaan rajan ylittäjiä kulki kumpaankin suuntaan. Passivaatimuksesta luovuttiin, koska suurin osa rajanylittäjistä todisti henkilöllisyytensä ”kylänvanhimman” kirjoittamalla ”pahvinpalasella”. (Hämynen 1993: 83, 86–87.)

alettu kirjata vasta tuolloin. Aineiston ulkopuolelle olen rajannut myös 3) ne lisänimet, jotka eivät havaintojeni mukaan ole kehittyneet sukunimiksi; käytän niitä mahdollisuuksien mukaan Nimihakemistossa käsittelemiä sukunimien vertailukohteina. Lisänimi, joka ei ole kehittynyt sukunimeksi, on voitu merkitä henkikirjaan kymmenien vuosien ajan, joten sen selvittely, onko kyseessä lisä- tai sukunimi, voi olla varsin työlästä. Selvittelyssä olen käyttänyt apunani *Katiha*-tietokantaa.

Raja-Karjalan luterilaisella väestöllä oli suomenkielisiä sukunimiä, jotka ovat alkuaan kuuluneet jonkin muun alueen kuin Raja-Karjalan henkilönimistöön, sekä joitakin ruotsin- ja saksankielisiä nimiä ja ns. oppineistonimiä. Osalla näistä sukunimistä on voinut olla Raja-Karjalassa pitkä historia. Ehdoton enemmistö niistä Raja-Karjalassa vielä 1920- ja 1930-luvulla tavatuista henkilönimistä, jotka eivät ole suomen-, karjalan- tai venäjänkielisiä, on kuulunut virkamiehille, käsityöläisille ja eri alojen ammattilaisille sekä teollisuuden palveluksessa oleville työläisille, jotka ovat muuttaneet Raja-Karjalaan muualta Suomesta. 1800-luvulla näitä nimiä on tavattu vähemmän ja ne ovat kuuluneet pääosin samojen ammattiryhmien edustajille. Raja-Karjalan länsipuolella Pohjois-Karjalassa on jo 1910-luvulla tunnettu noin 150 ”vierasnimistä” sukua; laskussa ei ole mukana sukuja, joilla on ollut venäjänkielinen sukunimi (Saarenseppä 1910). Rajaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle myös 4) Raja-Karjalan luterilaisen väestön sukunimet ja keskityn alueella kehittyneeseen nimistöön.

Kun henkikirjoista poimitusta henkilönimiaineuksesta on karsittu edellä kohdissa 1–4 mainitut tapaukset, aineistoon kuuluu 2 357 sukunimeä. Osa nimistä on mainittu henkikirjoissa useammasta kuin yhdestä pitäjästä, mutta tällaisen päällekkäisyyden syitä en ole voinut selvittää: sama sukunimi voi olla merkki muuttoliikkeestä, eli eri pitäjissä asuneet samaa sukunimeä kantaneet henkilöt voivat olla samaa sukua, mutta samanasuinen sukunimi on voinut myös kehittyä useassa eri paikassa. Esimerkiksi sukunimi *Patronen* on kehittynyt Korpiselässä ja kahdessa Salmin eri kylässä, ja Impilahden ja Suojärven Patroset ovat olleet alkuaan Korpiselästä (Patronen 2006: 18, 33–34). Ortodoksikarjalaisten sukunimien määrät pitäjittäin (suluissa kaiken vuosilta 1818–1900 olevan lisä- ja sukunimiaineiston määrät) ovat alla olevassa asetelmassa.

Suojärvi	389 (496) sukunimeä
Korpiselkä	115 (99) sukunimeä
Suistamo	441 (679) sukunimeä
Soanlahti	107 (252) sukunimeä
Impilahti	478 (1 040) sukunimeä
Salmi	827 (1 183) sukunimeä
yhteensä	2 357 sukunimeä

Tutkimuksen edetessä on käynyt ilmi, että Raja-Karjalan kuuden pitäjän alueella toimineiden ortodoksisten seurakuntien asiakirjoissa esiintyy myös sellaisia sukunimiä, joita ei ole aineistossani. Esimerkiksi Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosilta 1903, 1906 ja 1909 olevissa metrikoissa (ei rippikirjoissa) mainitaan Kaunoselän kylästä sukunimi *Perätalo*, jota ei ole kirjattu niihin henkikirjoihin, joita olen tätä tutkimusta varten tarkastellut. Kyse voi olla siitä, ettei kyseinen nimi ole jäänyt pysyvään käyttöön: miehelle, joka on mainittuina vuosina ollut yksi kolmesta nimeä *Perätalo* kantaneista henkilöistä, on kirjattu vuonna 1907–1908 sukunimi *Mikkilä*. Salmassa toimineen Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1890–1893 ja 1895–1897 rippikirjoissa sekä Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1912 haudattujen luettelossa mainitaan sukunimi *Frints*, joka ei myöskään ole tuttu henkikirjoista. Vastaavanlaisia esimerkkejä riittää muitakin, mutta niihin ei tässä tutkimuksessa perehdytä tämän tarkemmin.

Henkikirjoista poimimani lisä- ja sukunimiaineiston lisäksi käytössäni on lisensoitunutta sukunimenmuutosaineisto, joka koostuu 1 029 sukunimenmuutoksesta, joissa noin 700 sukunimen tilalle on otettu 1 029 uutta suomenkielistä sukunimeä. Sukunimensä muuttaneista suurin osa oli ortodokseja, osa luterilaisia; näiden nimenmuutosten ajankohdat (vuodet) ovat tiedossa. (Patronen 2009.) Lisäksi olen käynyt läpi 1600-luvulta olevien Raja-Karjalan maakirjojen suomennokset, jotka on julkaistu jo 1980-luvulla (Joensuun yliopisto), ja 1700-luvun maakirjat, jotka ovat vuosilta 1725, 1727, 1753 ja 1764 (Mikkelin maakunta-arkisto) ja joissa on vain joitakin kymmeniä lisä- tai sukunimiä. Raja-Karjalan vanhimmat väestöluettelot ovat vuodelta 1720 (Hämynen 1993: 32). Tietoja siitä, mitkä aineistoni nimistä mainitaan jo näissä asiakirjoissa, esitän lähinnä tutkimukseni Nimihakemisto-osassa.

Asiakirjoissa, joista tämän tutkimuksen aineisto on koottu, karjalaisissa nimissä esiintyvä suhu-*s* on merkitty *sch*:lla (esim. *Mischi*, *Schogoli*) ja affrikaatta kirjainyhdistelmällä *tsch* (esim. *Tschoma*, *Ruotschi*). Käytän tutkimuksessani samaa merkintätapaa. Nykyään kirjoitetussa (livvin)karjalan kielessä käytetään kirjaimia *č* (esim. *čoma* 'kaunis, sorea, soma, sievä'), *dž* (vain sanan keskellä tavun alussa; *ku-džoi* 'muurahainen'), *š* (*šipanniekku* 'karjalanpiirakka'), *z* (*kezä* 'kesä') ja *ž* (*kaži* 'kissa') (Pyöli 2010: 3; Pyöli 2012: 10; KKS). *Karjalan kielen sanakirjassa* kyseiset sanat ovat muodoissa *tšoma* (mm. Suojärvi), *kudžoi* (Suojärvi), *šipanniekka* (Suistamo), *kezä* (Salmi), *kaži* (Salmi) (KKS). Myös tutkimuksessani mainitsemani *Karjalan kielen sanakirjan* sanat kirjoitan siinä

muodossa kuin ne ovat siinä. Kuvassa 1 on näyte Viipurin läänin Salmin kihlakunnan vuoden 1905 henkikirjan sivulta.

Viipurin kirkko	18 ²³ 87	<u>Mäkelä</u> : Taloll. Varisi Vasiljeffin leski Jekona chail 91, L. Teo 96, L. Vasili L. Viktor	58, L. Maria 88, L. M. 1
		<u>Kallakoski</u> : Kappalainen G. Löfström'in perillinen tita Kätilä, Teo 96, Fedotoff Pepponen 54, w. Marja Teo 86, L. Sergei 97, L. Anna 01, L. Mikhail	61, L. Lena 84, L. 3 01
		<u>Heponen</u> : Kappalainen G. Löfström'in perillinen tita Kätilä, Teo 96, Fedotoff Pepponen 54, w. Marja Teo 86, L. Sergei 97, L. Anna 01, L. Mikhail	61, L. Lena 84, L. 3 01
		<u>Kyöstiäinen</u> : Taloll. Teodor Dmitroff Titoff 56, L. Anna 80, L. Konstantin 82, L. Paraske L. Teo 96.	40, ylitk. w. Palagea 1 via 88, L. Asti 91.
		Maktil. Semen Dmitroff Titoff 74, w. Matrona ria 03.	72, L. Sergei 01, L. M. 1
		" Leonti Bogdanoffin leski Triina 57, kuitit 40 90, L. Anna 93.	L. Jekoni 83, L. Saimi 1
		" Kaisa Bogdanoff Pilschai 57, w. Palagea na 83.	Mikhailova 57, kuitit 1
		Lais Afrosinja Maisjeon Pilschai 80	
		" Teodor Leontjeff Bogdanoff 88	
Viipurin kirkko	18 ²⁵ 85	Taloll. Aleksei Matvejeffin w. Anna 64, L. Matrona dar 93, L. Olga 97, L. Maria 99.	86, L. Teo 89, L. Teo 1
		<u>Maktil.</u> Juhon Pekang. Huovinen 69, w. Minna 70	
		Lais Oskari Pekang. Huovinen 77, w. Hanna 74, Lp. L. Lydia 03.	Matti 94, Lp. Olga 98. 1
	18 ²³ 95	<u>Siprasenpöytä</u> : Taloll. Varisi Nikiforoffin perillinen tita Jukka Kaulanen leski Teodor Titoffin tita Jukka aig. tita	aig. tita 89, kuitit 107, kuitit
	18 ²⁵ 85	Taloll. Aleksei Matvejeffin tita + samanaik. Maktil. Juhon Triinin 65, w. Matti 65, L. Juhon 91, Helena 83, Titi Mikko 73, w. Lovisa 77, tite Ma	L. Teo 97, L. Saimi ria 94, ylitk.
	18 ²⁶ 94	<u>Juntusenpöytä</u> : Taloll. Antti Mikonpoika Mufanin 58, w. Tida 88, L. Antti 90, L. Minna 95.	57, L. Tida 86, L. Mikko 2
		Taloll. Antti Hakkanen 56, ylitk. w. Maria 91, L. Pekka L. Joppi 04.	76, w. Anna 78, L. Tida 01. 1
		Maktil. Petteri Oksanen, Mäntinen 75, w. Helena 78.	
		" Elias Triinin 88, w. Anna 71, L. Tekla 93, L. Jui	kana 97, L. August 00. 1
		" Pekko Huovinen 93, w. Anna 66, w. Saimi 04, L. Tida 96, L. Minna 98, L. Antti 00.	L. Matti 84, L. Pekko 88. 2
		Lais Mikko Mikonpoika Hakkanen 77, w. Oksanen 80	100, L. Tida 03 1
Viipurin kirkko	18 ²⁴ 90	Taloll. Mikhail Teodoroff Ruhtinas 42, w. Sofia 40, w. Veli Sergei 45, w. Maria 46, w. Marja 56, L. Teodor Antti 88, Titi Antti 86, w. Sofia 80.	Maria 07, L. Anna 84. 3 81, w. Sofia 83. 1
		Maktil. Juhon Teodoroff Ruhtinas 42, w. Sofia 40, w. Veli Sergei 45, w. Maria 46, w. Marja 56, L. Teodor Antti 88, Titi Antti 86, w. Sofia 80.	L. Sofia 80, L. Sofia 80. 1
		Maktil. Juhon Teodoroff Ruhtinas 42, w. Sofia 40, w. Veli Sergei 45, w. Maria 46, w. Marja 56, L. Teodor Antti 88, Titi Antti 86, w. Sofia 80.	70, kuitit 66. Siitö S:ma 44

Kuva 1. Impilahden Syskyjärven kaikille ortodoksitalonpojille ei ole merkitty sukunimiä vuoden 1905 henkikirjaan; osalla talonpojista (esim. Titoff, Ruhtinas) ja muusta väestä sukunimi jo oli (esim. Pepponen, Pitschoi). Lähteet: Viipurin läänin Salmin kihlakunnan henkikirja v. 1905 s. 98. Kansallisarkisto.

1.4 Keskeiset termit

Selitän useimmat termit siinä vaiheessa, kun ne tulevat esille ensimmäisen kerran. Sen sijaan käyttämäni keskeiset nimistöntutkimuksen termit on syytä selittää jo tässä kohdin. Nimistöntutkimuksen termejä on Suomessa kootusti esitelty muun muassa Eero Kiviniemen, Ritva Liisa Pitkäsen ja Kurt Zilliacuksen teoksessa *Nimistöntutkimuksen terminologia* (1974) ja Terhi Ainialan, Minna Saarelman ja Paula Sjöblomin teoksessa *Nimistöntutkimuksen perusteet* (2008).

patronyymi

Nimistöntutkimuksessa termillä *patronyymi* tarkoitetaan henkilönnimeä, joka perustuu nimenkantajan isän tai esi-isän nimeen (Kiviniemi ym. 1974: 42). Ne patronyymit, jotka viittaavat henkilön omaan isään, ovat *primaaripatronyymejä* (Kousgård Sørensen 1984: 12; Ainiala ym. 2008: 171); Sirkka Paikkala on nimittänyt niitä *primaareiksi patronyymeiksi* (Paikkala 2004: 544).⁸ Raja-Karjalan ortodoksinen väestö on – tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta – 1700-luvulla lähes aina ja pitkälle vielä 1800-luvulla kirjattu eri asiakirjoihin seuraavasti: perheenpäästä mainitaan ristimänimi ja patronyymi, muista henkilöistä korkeintaan ristimänimi. Patronyymi kertoo, kenen pojasta tai tyttärestä on kyse, ja se koostuu isän nimestä ja suffiksista. Tässä tutkimuksessa käytän termiä *patronyymi*. (Suomalaisten suomen- ja ruotsinkielisistä patronyymeistä ks. Paikkala 2004: 538–542.) Ortodoksikarjalaisten patronyymit olivat venäläisiä patronyymejä. Se muodostetaan ristimänimestä ja johtimesta *-eff*, *-off*, ja nimi ilmaisee nimeltä mainitun poikaa, esim. *Ivanoff* ’Ivanin poika’. Soinnilliseen konsonanttiin ja vokaaleihin *a* ja *ja* loppuvista ristimänimistä sen sijaan muodostetaan *-in*-loppuinen patronyymi, esim. *Foma* > *Fomin*; *Mina* > *Minin*; *Nikita* > *Nikitin*. (Härkönen 1930: 9–24; Unbegaun 1972: 48; Kiparsky 1974: 4.) Raja-Karjalan ortodoksien patronyymit alettiin kirjata henkikirjoihin ja ortodoksiseurakuntien asiakirjoihin suomeksi (esim. *Ivaninpoika*) Suomen itsenäistymisen jälkeen tai hieman sitä ennen. Rajakarjalaisten naisten patronyymit olivat *-a*-loppuisia (esim. *Ivanova*, *Nikitina*; ei *Ivanovna*).

Ristimänimen ja patronyymien kattava nimikäytäntö on ollut yleinen Venäjällä siellä elävien ortodoksien keskuudessa (Nissilä 1943: 199), samoin muilla ortodoksisilla slaavilaisilla kansoilla (Unbegaun 1972: 2). Tutkimuksessaan Soikkolan inkeröiden

⁸ Sirkka Paikkala on todennut, että Suomessa patronyymejä on selvitelty harvassa tutkimuksessa, mutta Pohjoismaissa niitä on tutkittu laajasti (Paikkala 2004: 539).

henkilönnimistä Viljo Nissilä on todennut, että kreikkalais-venäläisten nimien – ”yksitoikkoisen massan” – valta-asema todistaa kreikkalaiskatolisen kirkon voimakkaasta vaikutuksesta (Nissilä 1943: 200). Kreikkalais-venäläinen nimistö on ”yksitoikkoista” ristimänimien rajallisen määrän ja nimenmuodostuksen kaavamaisuuden vuoksi.⁹ Venäjällä nimenvalinta oli vuodesta 988 vuoteen 1917 saakka rajattu niin, että ristimänimi piti valita kreikkalaiskatolisen kirkon pyhimyskalenterista; maahan pysyvästi asettuneille ulkomaalaisille annettiin saman nimikäytännön mukaiset nimet (Kiparsky 1974: 4). Toisaalta rajakarjalainen ristimänimistö on ollut myös rikasta. Esimerkiksi vuonna 1890 Ägläjärvellä, jossa oli Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjan (Katiha) mukaan tuolloin 367 asukasta, miesten ristimänimiä oli käytössä 49 ja naisten ristimänimiä 33. Siitä huolimatta, että ristimänimivalikoima on ollut suhteellisen laaja, joka kylässä on tunnettu tietty perusnimistö, minkä vuoksi samannimisyys (esim. *Ivan Andrejeff*, *Andrei Ivanoff*) on ollut tavallista.

ristimänimi, ristimänimen hypokorismi ja kantanimi

Kiviniemen, Pitkäsen ja Zilliacuksen mukaan termillä *ristimänimi* tarkoitetaan kristillisessä kasteessa annettua nimeä tai sitä vastaavaa nimeä (Kiviniemi ym. 1974: 47). Käytän tässä tutkimuksessa termiä *ristimänimi*.¹⁰ Ortodoksiseen perinteeseen kuuluu, että lapselle annetaan vain yksi ristimänimi. Ortodokseilla kaste merkitsee lapsen ottamista seurakunnan jäseneksi, ei pelkkää nimenantamistilaisuutta; erillinen nimenantotilaisuus on mahdollista toimittaa kahdeksantena päivänä lapsen syntymästä. Ortodoksisen perinteen mukaan lapsen nimeksi valitaan sellainen pyhän ihmisen nimi, joka on alun perin kuulunut sellaiselle pyhälle ihmiselle, jota muistellaan lähellä lapsen omaa syntymäpäivää, mutta lapsen vanhemmat voivat myös valita lapselle sen pyhän ihmisen nimen, ketä he pitävät itselle rakkaana ja läheisenä. (Ortodoksinen kalenteri 2006: 162.)¹¹ Suomen autonomian aikana Suomen ortodoksinen kirkko käytti samoja ristimänimiä kuin Venäjän ortodoksinen kirkko (Kiiski 2011: 291). Tämän vuoksi eri hallinnon alojen asiakirjoihin – esimerkiksi henkikirjoihin ja

⁹ Ortodoksikarjalaisten ristimänimien määrää ovat muutkin pitäneet pienenä. ”Menneinä vuosisatoina etunimikartta oli hyvin suppea, virallisia nimiä oli määrällisesti vähän” (Kiiski 2011: 291).

¹⁰ Suomen ortodoksien ristimänimistä on tehty kaksi pro gradu -työtä, joista Eija-Helena Kettusen tutkimus (2008) käsittelee Joensuussa 1980-luvun ja 2000-luvun alun välillä annettuja etunimiä ja nimikäytäntöä ja Outi Iljinin tutkimus (2014) Helsingissä 2000-luvun alussa annettuja ensinimiä.

¹¹ Aiheesta ei ole toistaiseksi julkaistu tutkimusta, ja perustan näkemykseni omiin selvityksiini ristimänimen valinnasta 1800-luvun ja 1900-luvun alun Korpiselässä.

kreikkalaiskatolisen kirkon eri asiakirjoihin – ortodoksikarjalaisille kirjattu ristimänimi ei vielä kerro, onko kyse Karjalasta vai Venäjältä lähtöisin olevasta henkilöstä.

Raja-Karjalassa kansan omakieliset nimet ovat usein olleet eri nimiä kuin viralliset ristimänimet; palaan *ortodoksikarjalaisten omakielisiin nimiin* luvussa 7.1. Karjalaisten kansankieliset ristimänimien (*kantanimien*) vastineet ovat karjalaisia (epävirallisia) *hypokorismeja*; niitä käsittelen luvussa 7.4.3. Kiviniemen, Pitkäsen ja Zilliacuksen mukaan termiä *kantanimi* käytetään alkuperäisestä nimestä ja termiä *hypokorismi* henkilönnimen kansanomaisesta muodosta (Kiviniemi ym. 1974: 16, 19). Kantanimistä on käytetty myös termiä *täysnimi* (esim. Kiviniemi 1982: 92–93, Nissilä 1976: 143); *Nimistöntutkimuksen terminologian* mukaan *täysnimellä* tarkoitetaan ”henkilönnimeä sellaisenaan” eikä termiä suositella käytettäväksi (Kiviniemi ym. 1974: 54). *Nimistöntutkimuksen perusteiden* mukaan termillä *kantanimi* tarkoitetaan nimeä, johon jokin toinen nimi pohjautuu; tietyistä *kantanimestä* johdetuista nimiasuista käytetään termiä *hypokorismi* (Ainiala ym. 2008: 174, 177).

Tässä tutkimuksessa hypokorismin määritelmä on sen sijaan laajempi. Karjalan ortodoksiset henkilönnimet ovat *kantanimiä* (Nissilä käyttää tässä termiä *täysnimi*) ja niistä kehittyneitä *kansanomaisia nimiä* eli *hypokorismeja*. Nämä hypokorismit ovat rakenteeltaan apokopee- eli loppuheitto- tai synkopee- eli sisäheitto- muotoja (esim. ven. *Falalei* > *Hali*), synkopee- eli sisäheitto- muotoja (esim. ven. *Filipp* > *Hilppa*) ja afereesi- eli alkuheitto- muotoja (esim. ven. *Nikolai* > *Kolja*) ja niistä johdettuja muotoja. (Nissilä 1976: 58, 145–146.)

miehnimi ja naisnimi

Termillä *miehnimi* tarkoitetaan miehen etunimeä ja termillä *naisnimi* naisen etunimeä (Kiviniemi ym. 1974: 29, 31). Käytän termejä *miehnimi* ja *naisnimi*, jos ei ole tarvetta määritellä, onko kyseessä ristimänimi vai sen hypokorismi.

sukunimi

Tutkimuksessaan suomalaisen sukunimikäytännön modernisoitumisesta Sirkka Paikkala määrittelee, mikä on sukunimi, kun puhutaan kehittyneiden yhteiskuntien sukunimistä. Kehittyneellä yhteiskunnalla hän tarkoittaa yhteiskuntaa, joiden toimintaa monin paikoin säädellään lakien avulla ja joilla on muun muassa laaja kirjallinen dokumentaatio- ja viestintäjärjestelmä. Sukunimen Paikkala määrittelee seuraavasti: ”Lisänimi on sukunimi, joka kuuluu nimisysteemiin, jonka nimien funktioihin sisältyy suvussa periyymisen osoittaminen.” Määritelmään hän tekee tarkennuksen ”sitä kuin nimisysteemiä säätelevät

normit määrittävät”. Tämä määritelmä sopii Paikkalan mukaan hänen tutkimuskohteenaan oleviin sukunimityyppeihin eli nimityyppeihin, jotka ovat olleet yhteisön omaksuman sukunimikäytännön mukaisia ja jotka ovat toimineet sen mukaisesti. Paikkalan tutkimuksen kohteena olevassa yhteisössä eli 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa on sana *sukunimi* ollut muotoutumassa yhtäläiseksi ja yleisvaltakunnalliseksi käsitteeksi. (Paikkala 2004: 64–67.) Myös omassa tutkimuksessani tutkimuskohteena olevat rajakarjalaiset sukunimet ovat kehittyneet pääosin aikana, jolloin maassamme ei vielä ollut sukunimeä koskevaa lainsäädäntöä. Rajakarjalainen sukunimijärjestelmä kehittyi pääasiassa vuosien 1880 ja 1921 välillä, ja sukunimen käyttö vakiintui vasta 1930-luvulla. Kaikki henkikirjoihin 1880–1900-luvuilla ristimänimen ja patronyymin lisäksi kirjatut henkilönnimet eivät ole olleet periytyviä sukunimiä.

Rajakarjalaisille ortodoksinaisille on näiden solmittua avioliiton toisinaan kirjattu ortodoksiseurakuntien asiakirjoihin miehen sukunimi, jos miehellä on ollut sukunimi. Henkikirjoissa naimisissa olevista naisista ilmoitetaan vain ristimänimi (esim. Suistamo 1870, 1890, 1900, 1915), harvoin myös patronyymin. Sen sijaan 1800-luvun alun henkikirjoihin ei ole kirjattu edes aviovaimojen ristimänimiä (esim. Suistamo 1840). Leskeksi jääneiden naisten patronyymit on sen sijaan (useimmiten) kirjattu (esim. *Lb. enkan Anna Nikitina* ja *Lb. Aleksei Feodorovs enka Fedosja Judina*, Salmin Manssila 1880).¹²

lisänimi

Käytän tässä tutkimuksessa termiä *lisänimi* nimistä, joita on annettu ristimänimen lisäksi. Usein lisänimiä annettiin erottamaan kahta samannimistä henkilöä (miestä) toisistaan. Käytän termiä erottelematta sitä, onko lisänimi ollut esimerkiksi pejoratiivinen tai neutraali. Yksilölle annettu lisänimi on voinut kuolla kantajansa mukana, mutta se on voinut myös periytyä nimettävän pojille ja muuttua periytyväksi sukunimeksi. *Lisänimen* määritelmäni eroaa näin ollen teoksessa *Nimistöntutkimuksen terminologia* esitellystä määritelmästä: siinä termi *lisänimi* rinnastetaan termiin *liikanimi*, jolla tarkoitetaan tavallisesti etunimeen tai sukunimeen liittyvää, nimenkantajaa luonnehtivaa ilmausta (esim. *Karhu-Kusti*, *Romu-Kemppainen* mutta myös *Poskiparta*; Kiviniemi ym. 1974: 26). Määritelmäni on suppeampi kuin teoksessa *Nimistöntutkimuksen perusteet* esitetty määritelmä, sillä siinä lisänimeksi luetaan *deskriptiiviset lisänimet*, *patronyymit* ja *matronyymit* sekä *klaaninimet* (esim. *McKenzie*).

¹² Salmassa tavatuista miesten ja naisten patronyymeistä ks. Pohjanvalo 1950.

Deskriptiiviset lisänimet viittaavat usein henkilön ulkonäköön, luonteeseen, ammattiin tai asuinpaikkaan. (Ainiala ym. 2008: 170–171.)

nimijärjestelmä

Sirkka Paikkalan mukaan suomalainen moderni sukunimijärjestelmä on kehittynyt 1800-luvun jälkipuoliskolla ja 1900-luvun alussa. Järjestelmä on muodostunut erilaisista ja eri aikoina syntyneistä lisä- ja sukunimijärjestelmistä, alasysteemeistä. Osa alasysteemeistä on syntynyt toisista riippumatta, osa on syntynyt mallinmukaisesti diffuusion kautta; esimerkiksi vanha itäinen sukunimijärjestelmä on kehittynyt itsenäisesti, kun taas porvarisnimistö on omaksuttu mallinmukaisesti Ruotsista. (Paikkala 2004: 68, 107, 607–608.) Nimijärjestelmä koostuu erilaisista ala- tai osajärjestelmistä ja jokainen yksittäinen nimi on osa järjestelmää, minkä vuoksi jokaista nimeä täytyy tarkastella järjestelmää vasten.

nimenmuutos

Kiviniemen, Pitkäsen ja Zilliacuksen teoksessa *Nimistöntutkimuksen terminologia* (1974) termi *nimenmuutos* esitetään termin *nimenmuutto* rinnalla, ja niillä kummallakin tarkoitetaan nimen muuttamista tai muuttumista toiseksi nimeksi (Kiviniemi ym. 1974: 32). Tässä tutkimuksessa käsitelen sukunimenmuutoksia, jotka ovat tapahtuneet kerralla, ts. vanha nimi on hylätty kerralla. Osasta näistä nimenmuutoksista on tiedossa vuosi (ja päivämäärä), jolloin nimenmuutos on tehty. Yksittäisen henkilön tai perheen tietoisesta teosta Sirkka Paikkala on käyttänyt termiä *nimenmuutos* (Paikkala 2004: 76–77), samoin Eeva Maria Närhi (esim. Närhi 1996 [1987]: 68). Tässä tutkimuksessa käytän termiä *nimenmuutos* ja rajaan sen koskemaan yksittäisen henkilön, perheen tai suvun tietoista, virallista ja kerralla tapahtuvaa sukunimen muuttamista toiseksi sukunimeksi.

nimenkantaja

Termillä *nimenkantaja* tarkoitan henkilöä, jolla on jokin nimi. Määrittelen termin samalla tavalla, kuin se on määritelty teoksessa *Nimistöntutkimuksen terminologia* (Kiviniemi ym. 1974: 31).

1.5 Rajamaan poliittisesti arka kieli

Rajakarjalaisten sukunimien kehittyminen sekä niiden muuttuminen ja muuttaminen liittyvät Suomessa puhuttuun karjalan kieleen, sen asemaan ja historiaan monella eri tavalla. Kielentutkijat ovat olleet jo tutkimuksen alkuvaiheista saakka yhtä mieltä siitä, että kyseessä on oma kieli, yksi suomen sukukielistä (esim. Leskinen 1931b: 8). Sen sijaan muille kuin kielentutkijoille asia on ollut kauan arka. 1900-luvun poliittisissa keskusteluissa Itä-Karjalassa puhuttua kielimuotoa on kutsuttu muun muassa *itäkarjalaismurteeksi* ja *Itä-Karjalan murteeksi*; kutsumalla kieltä murteeksi ovat Suur-Suomen asiaa ajaneet halunneet antaa vaikutelman, että kyse olisi yhdestä suomen kielen murteesta, ei eri kielestä. (Torikka 2003: 14–15; Jeskanen 2005: 267–268.)¹³ Ennen Suomen itsenäistymistä myös venäläiset yrittivät käyttää karjalan kieltä propagandan välineenä. Kimmo Laine epäilee pro gradu -tutkielmassaan, että yksi syy siihen, miksi kysymys ortodoksikarjalaisten kielen laadusta on ollut Suomessa ”yhteiskunnallisesti arka”, on se, että ”Karjalan Veljeskunta pyrki 1900-luvun alussa käyttämään karjalaa apunaan Salmin kihlakunnan venäläistämisessä”. Tähän johtopäätökseen Laine on tullut tutustuttuaan *Karelskija Izvestijan* karjalankielisiin kirjoituksiin. (Laine 1999: 15.) Karjalankielinen julkaisutoiminta oli osa suursuomalaisuutta ja luterilaisuutta vastustavasta työstä; karjalan väitettiin olevan venäjän sukukieli (Sihvo 2004 [1969]: 130–139). Sanomalehti *Karelskija Izvestija* eli *Karjalan Viestit* ilmestyi venäjäksi ja karjalaksi Salmin Mantsinsaareissa vuodesta 1913 huhtikuuhun 1914. Sen jälkeen, aina viimeiseen numeroonsa eli maaliskuuhun 1917 saakka, lehti oli venäjänkielinen. (V. Peiponen 1997: 136, 138.)

Kielentutkija E. V. Ahtia joutui 1920-luvulla ja 1930-luvulla toistuvasti puolustelemaan näkemystään, että karjala oli oma kielensä. Palaan Ahtian työhön tuonnempana mutta jatkan vielä karjalan kielen määritelmästä. Esimerkiksi Helsingin yliopiston suomen kielen professori E. N. Setälä tyrmäsi Ahtian näkemyksen täysin. Helsingissä 19.9.1921 pidetystä keskustelukokouksesta, johon Ahtia osallistui ja jossa puhetta johti professori Setälä, Ahtia kirjoitti muistiinpanoihinsa: ”Herra professorin kanta karjalankielen kysymyksessä oli lyhyesti se, että tällä kielellä ei ole oikeutta vaatia itselleen julkista käyttöä kirjallisuudessa tai opetuksessa, sillä se estäisi karjalaisia pääsemästä osallisiksi suomalaisesta sivistyksestä.” Setälän näkemyksen mukaan karjala oli yksi suomen murteista; hän totesi, että kaikki Saksassa ja Ruotsissa puhuttavien murteiden puhujat eivät ymmärrä sitä kieltä, joka meidän

¹³ Myös *Karjala*-nimi ja Suomen puoleisessa Karjalassa puhuttujen murteiden nimitykset aiheuttavat edelleen väärinkäsityksiä; määrittämistä tarkemmin ks. Torikka 2001.

mielestämme on ”saksa” tai ”ruotsia”. (E. V. Ahtian aineisto / Ahtia 12.) Kymmenen vuotta myöhemmin, maaliskuussa 1932, Ahtia arvosteli kovin sanoin professori Lauri Kettusen väitteitä, joita tämä oli esittänyt itäkarjalaisista ja heidän kielestään *Suomen heimon kirjassa* (1931).¹⁴ Ahtian mukaan tiede oli jo osoittanut, Ahtian omien kokemusten kanssa samanhävästi, että aunuksenkarjala ja suomi olivat kaksi eri kieltä: aunukselaisten kieltä ei ymmärretty Helsingissä, ja jo vuosia Suomessa olleet Aunuksen pakolaiset eivät ymmärtäneet suomenkielistä jumalanpalvelusta. Lisäksi kahden eri kielen sanastoissa oli paljon eroa. (E. V. Ahtian aineisto / Ahtia 12.) Ahtian pontevista ja perustelluista kannanotoista huolimatta hänen näkemystään ei tunnustettu yleisesti, ja 1930-luvun loppua lähestyttäessä asiasta haluttiin vaieta kokonaan.

E. V. Ahtia esitti vuonna 1918 *Aamun Koitto* -lehdessä kirjoituksessaan *Eräs rajantakaisen Karjalan hengellinen tarve*, että aunukselaisten pitäisi saada lukea Raamattua omalla äidinkiellään eli Raamattu pitäisi kokonaisuudessaan kääntää karjalan kielelle.¹⁵ Ahtian keskeisimpiä perusteluja oli, että rajantakaiset karjalaiset eivät ymmärtäneet kirkkoslaavia eivätkä suomen kieltä, ja huomautti, että kirkon käyttämä sanasto oli karjalankieliselle vierasta. Ahtian mukaan itäkarjalaisia oli autettava, varsinkin kun nämä asuivat aivan lähellä, ja vertasi heitä joihinkin Keski-Afrikassa ja Aasiassa asuviin kansoihin, joilla ei ollut vielä mahdollisuutta lukea jumalansanaa omalla kielellään. Ahtia vetosi kansojen tasa-arvoisuuteen: ”Ei ainakaan Euroopassa liene olemassa sellaista kansaa, joka ei voisi lukea raamattua, ja jos on kristitty, joka pyhä kuulla saarnaa kielellä, minkä tajuaa.” (Ahtia 1918: 161.) Ahtia käänsi koko Uuden testamentin karjalaksi; Eino Leskinen totesi jo vuonna 1937, että tässä työssä Ahtian ainoa motiivi oli sama kuin Mikael Agricolalla (Leskinen 1937: 378). Ahtia julkaisi *Karjalan Vapaus* -lehdessä oman suunnitelmansa itäkarjalaisten sukunimien muuttamiseksi vuonna 1921. Palaan Ahtiaan ja hänen työhönsä karjalan kirjallisen käytön yhteydessä.

¹⁴ ”Olette ehkä kuulleet puhuttavan myös *Aunuksesta*. Sillä nimellä kutsutaan Laatokan itäistä ja pohjoista rantaseutua, johon kuuluu Suomen puolella muutamia pitäjää (Salmi, Suojärvi ja Suistamo), mutta rajan takana paljon laajempi alue Aunus on oikeastaan sekin vain Karjalaa, sen eteläisin osa, jossa tosin puheenparsi on suomalaiselle vähän oudompaa kuin pohjoisemmassa Karjalassa, mutta kuitenkin hyvin ymmärrettävää.” (Kettunen 1931: 26.) Hannes Sihvo mainitsee Kettusen arvostelleen Ahtian kielioppia ja vastustaneen sen laatimista vielä Kotikielen Seuran kokouksessa 20.10.1938. Samana vuonna myös vienankarjalainen kirjailija Onttoni Miihkali asettui vastustamaan Ahtian kielioppia. (Sihvo 2000 [1969]: 139.)

¹⁵ Kirjoituksen kirjoittajasta on ilmoitettu vain nimikirjaimet *E. V. Teuvo Laitilan* mukaan kirjoittaja oli Edvard [Vilhelm] Ahtia (Laitila 2004: 247).

Tapio Hämynen kuvaa karjalan kielen käytön kehittämisen olleen autonomian ajan lopulla eri yhteisöjen ja oppineiston välistä ”moneen suuntaan repivää taistelua”. Vienan Karjalaisten Liitto suosi suomen kieltä eikä ottanut esille karjalan kielen aseman parantamista, kun taas Karjalan Veljeskunta vastusti suomea ja pyrki aktiivisesti kehittämään livviä (aunuksen murretta). Suomen puolella Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunnan (PSHV) kanta oli, että karjalan käyttö edusti hengellistä jälkeenjääneisyyttä. Sekä Venäjällä että Suomessa koululaitosten kehittäjät olivat puolestaan sitä mieltä, että karjalaisten sivistystason nostaminen olisi vaatinut karjalan käytön kehittämistä. (Hämynen 2013: 186–187.)

2000-luvulla on esitetty, että karjalan kieli jakautuu kolmeen eri päämurteeseen, varsinaiskarjalaan, livviin ja lyydiin (Torikka 2003: 16). Toisenlaisiakin näkemyksiä on esitetty: esimerkiksi karjalan kielen tutkija Matti Jeskanen pitää vienaar, varsinaiskarjalaa (tverinkarjalaa) ja livviä eri kielinä sillä perusteella, että niiden käyttäjät ovat ”kirjakieltään kehittämällä halunneet osoittaa oman kielensä autonomiaa”. Jeskanen mukaan ratkaisevaa on, miten kielen käyttäjät itse määrittelevät kielensä aseman. (Jeskanen 2005: 215, 271; Jeskanen 2011: 352.) Useista karjalan kielistä ovat puhuneet muutkin (mm. Salminen 1998: 390; Grünthal 2007: 109–110). Tässä tutkimuksessa pidän karjalaa yhtenä kielenä ja käytän sen kahdesta Raja-Karjalassa puhutusta päämurteesta nimityksiä varsinaiskarjala ja livvi (vrt. Torikka 2003: 16).

Tutkimusalueestani suurin osa kuului varsinaiskarjalan puhuma-alueeseen: sitä puhuttiin Suojärvellä ja Suistamolla, Impilahden Syskyjärvellä ja Ruokojärvellä sekä Impilahden ja Korpiselän itäosien kylissä. Sen sijaan Salmi oli livvin eli aunukselaimurteiden tai aunuksenkarjalan puhuma-alueetta. (Torikka 2003: 16; Turunen 1982: 75.) Myös Hyrsylän mutkan kylissä, joista Hyrsylä kuului vuoteen 1930 asti Salmiin mutta joka liitettiin tuolloin Suojärveen, puhuttiin livviä (A. Turunen 1965: 21–22; Hämynen 2011c: 204; Jeskanen 2011: 353), samoin Suistamon eteläosassa ainakin Uuksujärvellä (A. Turunen 1982: 66, 71).¹⁶ Matti Jeskanen mukaan Arvid Genetzin 1860-luvulla tallentamien kielennäytteiden perusteella Suojärven Kaipaassa ja Hantsakanniemessä tuolloin puhuttu kielimuoto oli varsinaiskarjalan ja livvin siirtymä- tai sekamurretta (Jeskanen 2011: 352–357). Matti Punttilan mukaan Impilahdella ei juuri ollut puhtaasti karjalaisia kyliä mutta ei

¹⁶ Hyrsylä liitettiin Suojärvellä toimineeseen Annantehtaan kreikkalaiskatoliseen seurakuntaan 6.9.1920 (Hämynen 2015c: 372). Turusen mukaan Suistamon Loimola kuului varsinaiskarjalan alueeseen (A. Turunen 1982: 71), mutta Jeskanen mukaan kylän valtakieli oli runsaan luterilaisen asutuksen vuoksi suomi (Jeskanen 2005: 230). *Aunuksenkarjalaa* eli *livviä*, joka on sen omakielinen nimitys, kutsutaan myös *aunukseksi* ja *livvinkarjalaksi* (Pyöli 2015: 502).

puhtaasti suomalaisiakaan kyliä: pitäjässä moni osasi ja vielä useampi ymmärsi kumpaakin kieltä. Impilahden kielimuotoa, jota on myöhemmin pidetty siirtymä- tai törmäysmurteena, kielentutkijat pitivät ennen sotia suomen ja karjalan sekamurteena, joka ei ollut erityisen kiinnostava tutkimuskohde. (Punttila 1992: 6–7.) Käsittelen Raja-Karjalassa puhutuista kielimuodoista tehtyjä tutkimuksia tarkemmin luvussa 1.7.

Karjalan kielessä on useita äänteellisiä, muoto-opillisia ja sanastollisia piirteitä, joiden avulla voi lyhyesti luonnehtia eroa suomen kieleen. Karjalan kielelle ovat ominaisia *g-*, *d-* ja *b-*äänteet, joita esiintyy sanan alussa ja soinnillisessa ympäristössä sanan sisässä. Muita äänteellisiä ominaispiirteitä ovat sananalkuiset konsonanttiyhtymät ja useat erilaiset *s-*äänteet. Muun muassa nämä piirteet ovat venäjän kielen vaikutusta. Lisäksi karjalassa on paljon venäläisperäisiä lainasanoja. (A. Turunen 1982: 75, 77–78.) Esimerkiksi Suojärvellä sanalla *kasa* oli merkitys ’kasa’ mutta sanalla *kaža* merkitys ’(huono) turkki’, ja pitäjässä tunnettiin muun muassa sanat *kartohka* ’peruna’ ja *stola* ’pöytä’ (KKS). Tutkimusalueellani puhutusta karjalan kielestä on julkaistu joitakin tutkimuksia, muun muassa Arvid Genetzin *Tutkimus Aunuksen kielestä* (1884) ja R. E. Nirvin *Suistamon keskusmurteen vokalismi* (1932).¹⁷ Karjalan kieli on elänyt pitkään pääasiassa puhuttuna kielenä, ja sen kirjallinen käyttö on ollut ennen talvisotaa rajoittunutta; painetusta kirjallisuudesta ja lehtikirjoituksista kerron lisää myöhemmin.

Karjalan kielen asema ei 1900-luvun alussa aina vaan heikentynyt, vaan se saattoi toisinaan saada vahvistusta muuttoliikkeen ansiosta. Selvittäessään suojärveläisten, impilahtelaisten ja salmilaisten itärajan yli vuosina 1880–1918 solmimia avioliittoja Tapio Hämynen on todennut, että ne ”karjalaismurteet”, joita puhuttiin Suojärvellä ja Salmisissa, vahvistivat asemiaan rajan takaa tulleiden aviopuolisoiden ansiosta. ”Salmilaisten ja Aunuksen karjalaisten väliset avioliitot keskittyivät karjalankielen murrerajan aunukselaismurteiden ja suojärveläisten eteläkarjalaismurteiden alueelle.” Useimmissa tapauksissa (83 prosenttia) kyse oli siitä, että salmilainen tai suojärveläinen mies haki morsiamen Aunuksesta. (Hämynen 1993: 61–63.) Raja-Karjalassa puhutut rajakarjalaismurteet olivat kahden karjalan murteen ja kahden kielen (karjala ja suomi) välistä siirtymäaluetta. Niistä on ehdotettu käytettävän termiä *rajamurteisto*, jolla korostetaan murteiden esiintymistä eri kielten rajalla. (Uusitupa – Koivisto – Palander 2017: 81, 97–98.)

¹⁷ Tarkemmin Jeskanen 2005. Raija Pyölin laatima salmilaisten puhuman livvin kuvaus ja 1920- ja 1930-luvulla julkaistujen livvinkielisten lehtikirjoitusten esittely ks. Pyöli 2015: 508–518.

Kimmo Laine on huomauttanut, että Raja-Karjalassa suomen ja karjalan kieli- ja murrerajat on esitetty toistaiseksi varsin suurpiirteisesti. Hänen mukaansa ”[s]uomen ja karjalan välisen kielirajan kulkua voidaan pyrkiä hahmottamaan ainakin luterilaisten ja ortodoksien välisten väestösuhteiden sekä kieltä koskevien aikalaishavaintojen avulla. Voidaan ajatella, että siellä, missä luterilaisia oli yli puolet väestöstä, valtakielenä on ollut suomi; siellä, missä pääosa asukkaista kuului ortodoksiseen kirkkoon, on taas ilmeisesti puhuttu valtaosin karjalaa.” (Laine 1999: 25–26.)

Raja-Karjalassa suomea puhuivat alueen luterilaiset mutta myös osa ortodokseista. Kyseiset murteet olivat suomen itäisiä savolaismurteita ja Sortavalan seudun välimurteita, jotka kuuluvat kaakkoismurteisiin. Esimerkiksi Suistamolla Jänisjärven ympäristön kylissä (Niinisyrjä, Alattu, Laitioinen, Kontuvaara ja osa Jalonvaaran kylistä) puhuttiin 1930-luvulla suomea. Maamme itsenäistymisen ja itärajan sulkeutumisen jälkeen saadut läntiset vaikutteet johtivat jo ennen sotia alkuperäisestä murteesta etääntymiseen ja kieleen omaksuttiin suomenmukaisia piirteitä ja ilmauksia. Myös ääntämisessä lähestyttiin suomen kieltä: erilaiset *s*-äänteet tasaantuivat, ja moni puhuja alkoi ääntää äänteet *g*, *b* ja *d* äänteinä *k*, *p* ja *t*. (A. Turunen 1982: 71, 85; Uusitupa ym. 2017: 67.) Vuonna 1931 Eino Leskinen varoitti Suomen puolella puhuttavaa karjalan kieltä uhkaavasta vaarasta: hänen mukaansa kielen suurimmat uhat olivat kansakoulu, sanomalehdistö ja parantuneet liikenneyhteydet, erityisesti rautatie. Leskinen piti tuolloin Suojärveä, Suistamoja ja Salmia kieleltään vielä melko puhtaasti karjalaisena mutta vieroi tiettyjä uuden ajan ilmiöitä. ”[Suojärven Suvilahti] – varmaan pian turmelee myöskin ympäristönsä kielen samalla tavoin kuin se jo nyt on huonontanut suuressa määrin sikäläisen väestön yksinkertaisia, kohtuullisia elin- y.m. tapoja.” Kirjoituksessaan Leskinen totesi kehityssuunnan olevan se, että eri seutujen erot tasoittuvat kaikkialla. (Leskinen 1931b: 8–9.)

1.6 Aiempi rajakarjalaista nimistöä ja sukunimenmuutoksia käsittelevä tutkimus

Rajakarjalaista henkilönnimistöä on nimistöntutkimuksen piirissä käsitelty varsin vähän. Tärkeimmät lähteet ovat Viljo Nissilän kaksi teosta, jotka kumpikin ovat hyviä yleisesityksiä mutta joiden perusteella rajakarjalaisesta henkilönnimistöä ei saa kattavaa kuvaa. Teos *Suomen Karjalan nimistö* (1975) käsittää koko Karjalan alueen nimistön, myös paikannimistön, ja teoksessa *Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö* (1976) Nissilä käsittelee saman alueen ortodoksista henkilö- ja paikannimistöä. Nissilä tarkoittaa teoksissaan *Laatokan Karjalalla* aluetta, joka kattaa Laatokan Karjalan, Raja-Karjalan ja Pohjois-Karjalan

(esim. Nissilä 1975: 26–27, 272; Nissilä 1976: 146). Tietoa nykyisiltä kantajamääriltään yleisimmistä yksittäisistä rajakarjalaisista sukunimistä (vähintään noin sata nimenkantajaa) on luettavissa Pirjo Mikkosen ja Sirkka Paikkalan teoksesta *Sukunimet* (2000 [1984]). Tietoa yksittäisistä rajakarjalaisista sukunimistä saa lisäksi kahdesta pro gradu -tutkielmasta: Hilaria Hotarin tutkielmaan *Mantsinsaaren ja Lunkulansaaren paikannimet* (1955) sisältyy joitakin Salmassa esiintyneitä sukunimiä, ja Pirjo Linnakylän tutkielmassa *Suistamolaisia lisänimiä vuosisadan vaihteesta vuoteen 1939* (1968) selvitetään tietyyntyyppisten suistamolaisten sukunimien syntyä. Lisäksi tietoa yksittäisistä rajakarjalaisten lisä- ja sukunimistä on monissa sukututkimuksissa, pitäjänhistoriikirjoissa sekä kotiseutu- ja muistelmateoksissa. Karjalankielistä paikan- ja muuta nimistöä on talletettu karttojen lisäksi kuuden rajakarjalaispitäjän pitäjänkokoelmaan ja pääasiassa Viljo Nissilän kokoamaan Karjalan erilliskokoelmaan (Itä-Karjalan paikannimikokoelma), joissa olevat nimet on kerätty 1960-luvulla. Jo mainitussa Hotarin pro gradu -tutkielmassa käsitellään myös Salmin Mantsin- ja Lunkulansaaren paikannimistöä, ja Lea Siilinin laudaturtyön (1985) aihe on Salmin kylännimet.

Syyt Raja-Karjalan henkilönnimistön vähäiseen tuntemukseen ovat historiassa: tarjolla on verrattain vähän materiaalia, se on puutteellista, sitä on vaikea saada tai se on venäjänkielistä. Vaikka Raja-Karjalan paikannimistöä on kerätty vielä niinkin myöhään kuin 1990-luvulla, alueen nimestäminen on auttamatta jäänyt kesken. Raja-Karjalan nimistössä riittää silti mahdollisia ja laajoja tutkimusaiheita: kaikista alueen pitäjistä on olemassa pitäjänkokoelma, ja Karjalan kielen sanakirjan toimituksessa on nimikortisto, jota on toistaiseksi hyödynnetty vajavaisesti. Kumpaankin sisältyy myös karjalaisten epävirallisia (Karlova 2007: 363) henkilönnimiä. Lisäksi joistakin rajakarjalaisten lisänimiin pohjautuvista nimistä on tietoja myös SKS:n kansanrunousarkistossa.

Sen sijaan sukunimenmuutoksia on nimistöntutkimuksessa käsitelty useissa erilaisissa tutkimuksissa. Niitä on tutkittu myös nimenvallinnan näkökulmasta. Pirjo Mikkonen on selvittänyt väitöskirjassaan *Otti oikean sukunimen – vuosina 1850–1921 otettujen sukunimien taustat* (2013) Länsi-Suomessa vuonna 1850–1921 otettujen sukunimien taustoja ja niiden suhdetta sotilasnimiin. Mikkonen on pyrkinyt selvittämään kyselytutkimuksella, mitkä seikat ovat vaikuttaneet tietyn nimen valintaan, esimerkiksi perustuuko sukunimeksi otettu sukunimi talonnimeen tai onko joku henkilö vaikuttanut nimenvallintaan. Mikkosen käyttämässä, muistitietoon pohjaavassa aineistossa on yli 2 000 otettua sukunimeä; hylätyt nimet mukaan laskettuna eri sukunimiä on yli 3 700. Mukana on myös kymmenkunta Raja-Karjalassa

vuosina 1906–1918 otettua sukunimeä.¹⁸ Väitöskirjassaan *Se tavallinen Virtanen – Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921* (2004) Sirkka Paikkala selvittää, miten suomalaisessa sukunimistöissä alkoi 1800-luvulla muutosprosessi, jonka ansiosta Suomessa omaksuttiin yhtenäinen sukunimikäytäntö. Prosessi oli osa suomalauskansallista heräämistä. Paikkala selvittää, miten ns. *Virtanen-* ja *Laine-*sukunimityypit syntyivät ja levisivät sosiaalisesti ja maantieteellisesti. Osa tätä prosessia oli sukunimien suomalaistaminen, josta merkkejä on ollut jo 1800-luvun puolivälissä. Paikkala on tutkinut muun muassa virallisissa lehdissä ilmoitettuja nimenmuutoksia, jotka on tehty vuosina 1870–1922. Hänen kokoamassaan tietokannassa on yhteensä noin 70 000 nimenmuutosta. Paikkalan aineistossa on joitakin Raja-Karjalassa kehittyneitä sukunimiä, ja palaan niihin tuonnempana.

Suomessa järjestettyjä ns. joukkonimenmuuttoa ja niiden tuloksia on useissa artikkeleissaan ja esitelmissään tarkastellut Eeva Maria Närhi (1996). Johanna Jääskeläinen (1996) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan vuosien 1906 ja 1934–1936 joukkonimenmuutosten tuloksia ja Tomas Sjöblom (2017) vuoden 1906 joukkonimenmuuton taustoja, tavoitteita ja toimijoita.

1.7 Suomessa tehtyä karjalan kielen tutkimusta

Karjalan kielen tutkimus on alkanut varsin myöhään, vuonna 1870.¹⁹ Tuolloin julkaistiin impilahtelaissyntyisen Arvi Genetzin *Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867*, joka on tutkielma pitäjässä puhutusta karjalasta. Genetz julkaisi sen jälkeen *Tutkimuksen Venäjän Karjalan kielestä* (1880) ja *Tutkimuksen Aunuksen kielestä* (1884). Suojärvellä vuoden oleskellut tohtori A. A. Branders kuvasi pitäjässä puhuttua kieltä kirjoituksensa 10.9.1892 *Laatokassa* julkaistussa osassa. Tiedot perustuivat Genetzin vuonna 1870 *Koitar*-lehdessä julkaistuun kirjoitukseen. Branders totesi, että ”Suojärven rahvas” ei ymmärrä (ääneen luettua) suomen kirjakieltä. ”Viime aikoina on kumminkin alettu puhua puhtaampaa suomea, jonka muutoksen on vaikuttanut virkamiesten oleskelu paikkakunnalla, kansakoulut, paremmat kulkuneuvot y. m.”

¹⁸ Osa rajakarjalaisten sukunimiä koskevista keruutiedoista on virheellisiä: sukunimi *Kirnu* on tunnettu Suistamolla jo 1700-luvulla (ks. Nimihakemisto s.v. *Kirnu*), ja sukunimi *Haltia* (< *Hosainoff*) on otettu vasta vuonna 1930 (Patronen 2009: aineistoliite 1).

¹⁹ Katsauksen karjalan kielen tutkimukseen Suomessa ja Venäjällä (Neuvostoliitossa) ovat esittäneet myös Marjatta Palander, Pekka Zaikov ja Milla Uusitupa (2013: 359–366).

E. V. Ahtia julkaisi jo vuonna 1909 oppikirjan *Opastus livviköil*, joka on kyrillisillä kirjaimilla laadittu 15-sivuinen vihkonen. Salmilaissyntyinen Juho Kujola (ent. *Ivan Lasarev*, 1884–1963) keskittyi omaan kotimurteeseensa ja julkaisi *Äänneopillisen tutkimuksen Salmin murteesta* vuonna 1910. Hän tutki Aunuksen läänistä kerättyjä sananlaskuja sekä lyydiä. (Pahomov 2013.) Heikki Ojansuu julkaisi vuonna 1905 *Karjalan kielen äänneopin* ja vuonna 1918 *Karjala-Aunuksen äännehistorian*, joka on varsinaiskarjalan ja aunuksen yhtenäinen äännehistoria (Ahtia 1936: 2–3; Pahomov 2013).

Ahtia tutki Raja-Karjalassa puhuttua varsinaiskarjalaa sekä Aunuksen Karjalassa Säämäjärvellä ja Nekkula-Riipuškalassa puhuttua livviä. Hän aloitti karjalan kielen tallentamisen vuonna 1898. Vuosina 1921–1923 hän keskittyi Nekkula-Riipuškalan alueen murteen tallettamiseen informanteinaan Suojärvelle paenneet itäkarjalaiset. Seuraavaksi Ahtia alkoi koota Säämäjärven sanastoa. Työ kesti seuraavat 13 vuotta aina vuoteen 1937, minkä jälkeen hän järjesteli ja täydensi Säämäjärven murteen sanastoa vuodesta 1941 vuoteen 1947. Suojärven sanastossa oli vuonna 1922 yhteensä 54 000 sanalippua; tämän aineiston hän järjesteli Säämäjärven aineiston jälkeen. (Virtaranta 1968: xxxvii.) Ahtian *Karjalan kielioppi. Äänne- ja sanaoppi* julkaistiin vuonna 1936. (Ahtia 1936: 3.)²⁰ Ahtian laatimat Karjalan kieliopin osat 2 ja 3 (*Johto-oppi* ja *Lauseoppi*) on julkaistu vasta vuonna 2014.

Eino Leskisen toimittama kolmiosainen *Karjalan kielen näytteitä* julkaistiin vuosina 1932, 1934 ja 1936. Leskisen mukaan sarjan julkaisemisen ajateltiin helpottavan ”tekeillä olevan karjalan kielen sanakirjan aineksien poimimistyötä”, ja sen oli tarkoitus sisältää mahdollisimman monta eri murretta ja ”kaiken S.K.S:n arkistossa olevan käyttökelpoisen aineksen ja tutkijoilta mahdollisesti saatavat lisät”. Ensimmäisessä osassa on Tverissä ja Novgorodin alueella puhuttua karjalaa, jota ovat tallentaneet V. Alava (1895), K. F. Karjalainen, Juho Kujola (1911, 1913) ja V. R. Petrelius (1892), toisessa osassa ”Neuvosto-Karjalan aunukselaismurteita” eli Aunuksen Karjalassa puhuttua karjalaa ja ”Suomenpuoleisia aunukselaismurteita” sekä ”Suomen-puoleisia sekamurteita” eli Raja-Karjalassa ja Ilomantsissa puhuttua livviä ja varsinaiskarjalaa. Tämän tutkimuksen kohteena olevasta Raja-Karjalasta kielinäytteitä on kirjassa yhteensä 60 sivua. Näytteiden kolmannessa osassa on ”ent. Poventsan ja Kemin kihlakuntien karjalaismurteita” eli Vienan Karjalassa puhuttua karjalaa ja sitä koskevien tutkimusten ja aineistojen luettelo. Leskinen toimitti vielä vuonna 1945 vihkosen *Raja-Karjalan murteiden näytteitä*, joka on eripainos samana vuonna

²⁰ Ahtia mainitsee *Karjalan kieliopissa* myös V. Korolevin toimittaman karjalais-venäläisen sanakirjan (1913). Ahtian *Lauseoppi* ja *Kielioppi I–III* (äänne- ja sanaoppi, johto-oppi sekä lauseoppi) on julkaistu 2015 myös Kotimaisten kielten keskuksen sivuilla.

julkaistusta *Suomen kansan murrekirjan* toisesta osasta. Vielä vuonna 1956 Eino Leskinen toimitti kirjasen *Itäkarjalaismurteiden näytteitä*, jossa on Raja-Karjalasta (Salmista, Impilahdelta, Suojärveltä, Suistamolta) talletettua karjalaa kaikkiaan kahdeksan sivua. Matti Punttilan *Impilahden karjalaa* julkaistiin vuonna 1992.

Suomessa puhutun karjalan kielen muuttumista on alettu tutkia vasta 2000-luvun alussa. Kimmo E. Laine on selvittänyt vuosina 2000–2001 toteutetulla lomakekyselyllä alustavasti, millainen Salmin kihlakunnassa sijainneiden kylien yleinen kielitilanne oli 1920–1940-luvulla ja millaisia kielivalintoja nuori sukupolvi tuolloin teki. Kyselyyn vastasi 104 rajakarjalaissyntyistä henkilöä, jotka olivat syntyneet vuosina 1912–1936 ja käyneet Raja-Karjalassa kansakoulua tai aloittaneet sen siellä. Laine tiedusteli vastaajien käsityksiä näiden kotikylien kielestä: oliko se karjalaa vai jotain suomen murretta ja pitivätkö vastaajat karjalaa omana kielenään vai yhtenä suomen kielen murteena. Vastausten analysoinnissa Laine otti huomioon sen, miten ne olisi selitettävissä kunkin pitäjän uskonnollisten olojen historian avulla. Esimerkiksi selityksiä siihen, miksi salmilaiset määrittelivät muita useammin kotikylänsä kieleksi karjalan, ei suomen murteen, ovat Laineen mukaan se, että pitäjässä puhuttu livvi poikkeaa suomen yleiskielestä enemmän kuin varsinaiskarjala, ja se että pitäjä ortodoksistui 1930-luvulla toisin kuin muu Raja-Karjala. Selvityksessään Laine otti huomioon koko Raja-Karjalan ja sen, että osa alueella puhutusta kielestä oli jonkinlaista karjalan ja suomen välimuotoa. (Laine 2002a: 39; Laine 2002b: 21–22.)

Myös siirtokarjalaisten ja heidän jälkeläistensä puhumaa karjalaa ja sen muuttumista on tutkittu hyvin vähän. Vuonna 2002 julkaistussa artikkelissaan suojärveläissyntyinen Paavo Harakka on selostanut, millainen karjalan kielen asema on ollut ja missä määrin sitä on käytetty Suomessa ennen sotia. Harakka on samassa yhteydessä esitellyt pääpiirteittäin, mitä tutkimusaineistoa ja tutkittua tietoa karjalasta oli tuolloin olemassa ja millaista käyttöä karjalalla on ollut 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Hän on esittänyt arvion, että vuonna 2001 Suomessa eli noin 6 000–7 000 äidinkielenään karjalaa puhuvaa henkilöä, joiden jälkeläisistä kolmasosa pystyi keskustelemaan karjalaksi. Karjalan kielen kokonaispuhujamääräksi Harakka esitti 11 000–12 000 henkeä. (Harakka 2002: 44–46.)

Matti Jeskanen (2005) on selvittänyt, millaisia käsityksiä yhteensä 170 syntyperäisellä salmilaisella, suistamolaisella ja suojärveläisellä tai heidän jälkeläisillään oli karjalan kielen käyttötilanteista ja karjalan kielen taidoistaan. Vastaajista 111 on syntynyt vuosina 1910–1939, ja selvitys kattaa sekä Karjalassa eletyn ajan että jälleenrakennusajan. Esittelen Jeskanen selvitystä tarkemmin luvussa 6.4.2. Raija Pyöli (2007) on vertaillut artikkelissaan *Ottua libo jättii? Aunuksenkarjalan revitalisaatiosta Suomessa*, miten elinvoimainen karjalan

kieli on nykyään Suomessa ja Venäjän Karjalassa, ja käyttänyt samoja kriteerejä, joita on käytetty Unescon uhanalaisten kielten elinvoimaisuutta määrittelevässä raportissa (2003). Hänen arvionsa karjalan puhujien määrästä on ”huomattavasti varovaisempi” kuin Jeskasen vuonna 2005 esittämä 5 000 puhujaa, sillä Pyöli kritisoi suomalaisten karjalan puhumistaitoa ja pitää sitä ”varsin suhteellisena”. (Pyöli 2007: 154.) Tapio Hämynen on arvioinut, että vuonna 2009 Suomessa karjalaa käytti päivittäin noin 1 700 rajakarjalaista syntyperää olevaa henkilöä (Hämynen 2013: 205). Pyölin mukaan lukuun voisi lisätä ne rajakarjalaisten ortodoksien jälkeläiset, jotka ovat oppineet karjalaa opiskelemalla, ja itärajan takaa Suomeen muuttaneet, karjalan kieltä taitavat henkilöt (Pyöli 2015: 524). ELDIA-projektin (2013) englanninkielisessä loppuraportissa mainitaan Karjalan Kielen Seuran arvio, että karjalan puhujia on Suomessa 5 000 ja kieltä ymmärtää noin 20 000 henkilöä (Sarhimaa 2013b: 1).²¹

Itä-Suomen yliopistossa on 2000-luvulla tehty useita pro gradu -tutkielmia rajakarjalaismurteiden suomalaistumisesta (esim. Tavi 2015). Raja-Karjalan murteista, alueen kielikontakteista ja rajakarjalaismurteiden ominaispiirteistä ovat vuonna 2017 laajan artikkelin julkaisseet Milla Uusitupa, Vesa Koivisto ja Marjatta Palander. Uusi tutkimus pohjautuu 1960- ja 1970-luvulla tehtyihin rajakarjalaismurteiden nauhoitteisiin ja rajakarjalaismurteista aiemmin julkaistuun tutkimuskirjallisuuteen. (Uusitupa ym. 2017: 67–68.)

1.8 Suomessa ennen vuotta 1939 julkaistua karjalankielistä kirjallisuutta

Kaikelle karjalankieliselle (painetulle) kirjallisuudelle on tyypillistä, että sen määrä on ollut hyvin vähäistä ja se on ollut vain valikoituneen lukijakunnan saatavilla. Ennen vuotta 1939 julkaistu karjalankielinen kirjallisuus on pääosin kansanrunoutta (*Suomen Kansan Vanhat Runot*) ja uskonnollista kirjallisuutta. Vuonna 1804 on ilmestynyt karjalankielinen rukouskirja (viena-livvi), vuonna 1820 Matteuksen evankeliumi (Tverin karjala) ja vuonna 1870 rukouskirja (livvi) sekä vuonna 1882 *Kristillisen ortodoksisen opin alkeet* (livvi). Vuosina 1895–1900 on julkaistu vienankarjalaksi raamatunhistoria ja neljä evankeliumia ja vuosina 1908–1921 raamatunhistoria, evankeliumeja ja apostolien kirjeitä (livvi). (Ahtia 1936: 3–4).²² Vuonna 1920 on julkaistu Kaarlo Merikosken *Lyhyzii tiedoloi Suomen muas*; livviksi tekstin

²¹ Karjalan tasavallassa 1980-luvulla alkanut karjalan kielen revitalisaatio on vaikuttanut myös Suomessa karjalan kielen tulevaisuudesta käytyyn keskusteluun (Palander – Zaikov – Uusitupa 2013: 264).

²² Ahtia käyttää livvistä nimitystä *aunus*.

on kääntänyt Nikolai Ruotsi. Tieteellisen ja taiteellisen työnsä lisäksi Ahtia käänsi suomenkielistä uskonnollista kirjallisuutta suomesta karjalaan (mm. vuosien 1907 ja 1921 välillä hän käänsi koko *Uuden testamentin*), mutta vain osa käännöksistä on julkaistu. Hän käytti näissä käännöksissään kyrillisiä aakkosia pienin sovelluksin (Leskinen 1953: 211). Suomessa alkoi 1900-luvun alussa 1930-luvulle asti kestänyt karjalankielisen kirjallisuuden luomiskausi (Pahomov 2013).

E. V. Ahtia tunnetaan ennen kaikkea karjalan kielen sanaston kerääjänä. Lisäksi hän kirjoitti Itä-Karjalan tilanteesta ja karjalan kielestä eri lehtiin ja kirjoitti ja käänsi muun muassa runoja. Hän julkaisi vuonna 1910 *Rodu da viero* -nimisen, kyrillisin kirjaimin painetun vihkosen (Leskinen 1937: 272). Ahtian (nimimerkillä *V. Peiboi*) pieni runokokoelma *Karjalastu virtty* julkaistiin vuonna 1917 ja *Rahvahan kandleh, Karjalan lauluo, virttä, soarnoa da tieduo* vuonna 1922.²³ Ahtian toimittama taideryöjen ja hengellisten laulujen kokoelma *Vieronvirzie* (1924) sisältää karjalaista kansanrunoutta ja -tietoutta sekä käänösrönoja ja -lauluja. (Leskinen 1937: 272–273; Leskinen 1953: 211–212.)

Kirjailija, kansanrunoudenkerääjä Iivo Härkönen oli Suomen puolella ensimmäinen karjalankielinen runoilija; hänen ensimmäinen karjalankielinen runonsa julkaistiin *Laatokassa* vuonna 1901. Härkösen kirjoituksia julkaistiin aikakauslehti *Karjalaisten pakinoissa* vuosina 1905–1907 ja *Karjalan kävijässä* vuonna 1908 (Virtanen 1983: 220–223). Härkönen kirjoitti sekä suomeksi että karjalaksi. Lisäksi hän julkaisi kokoelmia itse kirjoittamistaan mutta myös kääntämistään runoista ja lauluista. Hänen julkaisujaan ovat muun muassa *Nouseva heimo – runoja suomen ja aunuksen kielellä* (1921) ja *Laululoi aunukselazil – laulattavie da saneldavie heimokanzan laululoi da runoloi aunuksen kielel* (1921). (Karjalan Sivistysseura 2015.) Palaan Ahtiaan, Härköseen ja kirjoitettuun karjalan kieleen vielä tuonnempana.

²³ Karjalan Kielen Seura on ottanut vuonna 2015 teoksesta *Rahvahan kandleh* uusintapainoksen.

2 RAJAMAAN ORTODOKSIVÄESTÖ OSANA SUOMEN KANSAA

Ennen kuin Raja-Karjala alkoi suomalaistua, sen asukkaat oli alettu nähdä osana Suomen kansaa. Esittelen tässä luvussa lyhyesti tätä prosessia ja Karjalan historiaa. Esittelen myös Raja-Karjalan kuusi pitäjää ja sitä, millainen asema niiden luterilaisella väestöllä oli.

2.1 Karjalaisuuden rakentuminen ja karjalaisten kohtaamat kriisit

Karjalaisina tunnetun ihmisryhmän tai yhteisön historia tunnetaan pääpiirteittäin melkein tuhannen vuoden ajalta. Heitä on asunut nykyisten Suomen ja Venäjän alueella keskiajalta lähtien, ja he ovat yksi kolmesta suomalaisesta ”perusheimosta” varsinaissuomalaisten ja hämäläisten rinnalla. Historiantutkija Heikki Kirkinen on määritellyt, että karjalaisen identiteetin aineksia ovat alun perin olleet esimerkiksi liikkuva elämäntapa, siihen liittyvä pyyntielinkeino sekä sukuperinteiden korostaminen ja vahva yhteistoiminnan perinne. Keskeisenä hän pitää karjalaisten liikkuvaa elämäntapaa sekä asemaa monimuotoisella kulttuurirajalla monien eri vesireittien tuntumassa; karjalaiset todennäköisesti erottuivat identiteetiltään jo varhain savolaisista, pohjalaisista ja hämäläisistä. Karjalainen identiteetti on eri alueilla muotoutunut erilaiseksi; karjalaisia asuu nykyään Suomen Karjalassa sekä Venäjällä Karjalan tasavallassa ja Tverin Karjalassa. Kirkinen jakaa nämä kolme Karjalaa yhteensä 12 historialliseen osaan, joista tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä ovat Raja-Karjala (1617–1944) sekä ”Diasporan Karjala” eli Suomen karjalaisen siirtoväen järjestäytynyt yhteisö 1940-luvulta lähtien. (Kirkinen 1998: 38–42, 45.)

Kirkisen mukaan karjalaiset ovat kohdanneet ristiretkiajan ja toisen maailmansodan jälkeisen ajan välillä neljä kriisikautta. Vaikka hän tarkoittaa karjalaisilla kaikkia Suomen karjalaisia eli huomattavasti laajempaa ihmisryhmää kuin rajakarjalaiset, se on tarpeellinen historiallinen kehys tarkasteltaessa rajakarjalaisia. Karjalaisten asuinalue Ruotsin ja Venäjän välissä on aina vaikuttanut heidän kohtaloonsa. Karjalaisen identiteetin kaksi ensimmäistä kriisikautta liittyvät Ruotsin eli lännestä lähestyneen roomalais-germaanisen ja Venäjän eli idästä tulleen bysanttilais-slaavilaisen ryhmittymän väliseen taisteluun Suomen ja Karjalan hallinnasta. Ensimmäinen kriisi puhkesi, kun Pähkinäsaaren rauhansopimuksessa (1323) Karjala jaettiin kahden suurvaltion kesken, ja toinen kriisi koitti, kun Stolbovan rauhan (1617) solmimisen jälkeen Ruotsi harjoitti ankaraa verotusta ja käännytystyötä, joita osa karjalaisista pakeni itään. Vaikka Karjala jaettiin väkivalloin, karjalaisen kulttuurin ja identiteetin

yhtenäinen perusta säilyi. Oman tutkimukseni kannalta keskeinen Kirkisen esittelemistä karjalaisten identiteettikriiseistä on **kolmas identiteettikriisi**, autonomian ajalla tapahtunut venäläistämisyrittäminen, joka sai myös Suomen luterilaiset tehostamaan ortodoksien käännöstyötä. Euroopassa 1800-luvulla vallinnut kansallisromanttinen aate, joka sai suomalaiset etsimään karjalaista perinnettä, ilmeni Venäjän keisarikunnassa panslavistisena liikkeenä, jonka tavoitteena oli yhdistää slaavit ja venäläistää vähemmistökansat. Pyrkimys vaaransi Suomen autonomia-aseman sekä Suomen ja Venäjän Karjalan kansallisen kehityksen. Kirkisen mukaan Karjalan identiteetin kahtiajakautuneisuus ja se, että Karjala kuuluu kahteen valtioon, on alettu sekä idässä että lännessä hyväksyä vasta maailmansotien jälkeen. Karjalaisten **neljäs identiteettikriisi**, joka alkoi talvisodan alkamisesta, liittyy myös tutkimukseeni mutta ei niin selvästi kuin edellinen. (Kirkinen 1998: 38–54; Kirkinen 1981: 18.)

Maamme rajakarjalaisen ortodoksiväestön kokemia kriisejä on eritelty eri tieteenaloilla usealla eri tavalla. Uskontotieteilijä Teuvo Laitila on keskittynyt toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneisiin identiteettikriiseihin. Ensimmäiseksi kriisiksi hän nimeää evakkoon siirtymisen, jolloin uusissa oloissa maamme ortodoksisen kirkon painopiste vaihtui Sortavalasta Kuopioon ja yhä enemmän Helsinkiin. Laitilan mukaan kirkkokunta lakkasi tuolloin ”olemasta ensisijaisesti karjalainen yhteisö” ja siitä tuli ”maantieteellisesti paljon aiempaa yleissuomalaisempi kirkko”. Toinen rajakarjalaisen ortodoksiväestön kriisi syntyi, kun alettiin määritellä uudella tavalla, mitä ”aidoin” ortodoksisuus on ja haluttiin hakea yhteys kreikkalaiseen ortodoksisuuteen sen sijaan, että olisi korostettu kansallista tulkintaa. Kolmas identiteettikriisi on koettu, kun ”ortodoksien etninen koostumus” on muuttunut, kun Suomen ortodoksisen kirkon jäseniksi on tullut yhä enemmän maahanmuuttajia, ja niitä, joiden perheessä on edellisen sukupolven aikana etäännytty ortodoksisesta kirkosta mutta joissa sitä on nyt taas lähennytty. (Laitila 2004: 338.) Kansatieteilijä Pirkko Sallinen-Gimpl on tarkastellut sitä kriisiä, jonka kaikki luovutetun Karjalan karjalaiset kokivat viime sotien jälkeen ja erottaa **siirtokarjalaisuuden kulttuurin muutoksessa** neljä vaihetta: 1) šokki, 2) perinteestä luopumisen vaihe, 3) uudestaan rakentumisen vaihe ja 4) tietoisesti kulttuuri-identiteetin vaalimisen vaihe (Sallinen-Gimpl 1994: 310–311).

Historiantutkija Tapio Hämynen (1993) on selvittänyt, millainen kriisi rajakarjalaisia kohtasi maamme julistauduttua itsenäiseksi ja itärajan sulkeuduttua; kyseisen kriisin syvyyttä ja vaikutuksia on käsitellyt myös kielentutkija Raija Pyöli (2013). Tämä erityisesti rajakarjalaisia ravistellut taloudellinen, henkinen ja sosiaalinen kriisi on oman tutkimukseni

kannalta merkittävin karjalaisia kohdannut kriisi. Esittelen itärajan sulkemista ja siitä syntyneen kriisin seurauksia luvussa 3.4.

2.2 Karjalaisuus osana suomalaisuutta

Luon lyhyen katsauksen siihen, missä vaiheessa ja miten karjalaiset ja ennen kaikkea ortodoksikarjalaiset on alettu nähdä osana Suomen kansaa.

Karjala tuli suomalaisten tietoisuuteen vähitellen. Mikael Agricola mainitsee karjalaiset jo *Psalmtarin* (1551) esipuheessa, mutta vasta 200 vuotta myöhemmin heidän asuinalueuttaan Karjalaa alettiin tutkia. Keskeisenä motiivina oli, että Karjala saataisiin taloudellisesti samalla tasolle muun maan kanssa. Myös karjalaisten kansanrunous ja mytologia kiinnostivat. (Sihvo 1981a: 27–28.)

1800-luvulla, kun Suomi oli liitetty Venäjän keisarikuntaan autonomisena suuruhtinaskuntana, Karjala alettiin mieltää osaksi Suomea (Kirkinen 1981: 17). Vuosisadan lopulla syntynyt karelianismi vahvisti tätä käsitystä (Hämynen 1995: 40). Tärkeintä oli kuitenkin karjalaisen kansanrunouden löytäminen ja sen nostaminen suomalaisten tietoisuuteen. Suomen autonomian ajalla maamme sivistyneistö kiinnostui suomen kielestä ja suomalaisesta kulttuurista. Tämä kansallisromanttinen suuntaus oli sama kuin monissa muissa Euroopan maissa: oman kulttuurin perusaineeksi alettiin etsiä tavallisen kansan parista. Suomessa kansallisen identiteetin osaksi otettiin kalevalainen runoperinne, joka innosti tarkastelemaan laajalla alueella asuvien luterilaisten ja ortodoksisten karjalaisten yhteistä historiaa. Kansallisuusaate vahvistui samaan aikaan myös Venäjällä, ja sen synnyttämä panslavistinen suuntaus vaaransi Suomen ja Venäjän Karjalan kansallisen kulttuurin kehittymisen, sillä Venäjän kirkko tuki venäjänkielistä kasvatustyötä muun muassa perustamalla venäjänkielisiä kouluja. (Kirkinen 1998: 49–50.) Esittelen Raja-Karjalaan perustettuja venäläistämiskouluja alaluvussa 3.2.1.

Suomessa kansanrunouden keruu käynnistyi vuosia sen jälkeen, kun Suomi oli liitetty Venäjään, ja karjalaisesta kansanrunoudesta tuli tärkeä osa suomalaista identiteettiä. Kansanrunouden keräämisen tärkein tuotos oli *Kalevala*, joka julkaistiin vuonna 1835.²⁴ Teoksesta tuli keskeinen suomalaisuuden symboli, mutta se oli tärkeä myös Karjalalle: Hannes Sihvon mukaan Kalevalan ilmestymisen jälkeen Karjalaa ei enää voinut ajatella ilman

²⁴ Lönnrot kävi Raja-Karjalassa vuosina 1837–1838 ainakin Suistamolla ja Impilahdella (Härkönen 1920: 239; Koponen 1982: 129; SKS: SKVR). Vuonna 1847 Impilahdella kulkivat Zachris Sirelius ja Fredrik Polén (Koponen 1982: 129).

Kalevalaan liittyvää symboliikkaa. Karelianismiin liittyi kuvitelma siitä, että muinaisuudessa on ollut olemassa yhtenäinen kalevalainen kulttuuri, jolla on ollut oma maailmankatsomus, kulttuuri ja uskonto. Puhuttaessa karelianismista tarkoitetaan kulttuurimaantieteellistä Raja-Karjalan ja Vienan Karjalan aluetta sekä joitakin muita Suomen Karjalan osia, ja keskeistä niissä ovat niihin liitetyt kalevalaiset mielikuvat. Kareliaanien mielissä eli kuvitelma muinaisesta Karjalasta; kuvitelma liittyi kansatieteellis-maantieteelliseen tasoon mutta myös kulttuuris-taiteelliseen tasoon. Maantieteelliseen utopiaan kuului Suur-Suomen rakentaminen ja Suomen heimojen yhtyminen, joita voi kutsua myös poliittiseksi karelianismiksi tai karjalaiseksi heimoideologiaksi. Taiteellinen karelianismi johti siihen, että lukuisat kansanrunouden tutkijat ja eri alojen taiteilijat tekivät eri puolille Karjalaa suuntautuvia matkoja. Tietoisuus siitä, että kalevalainen kulttuuri ja maisema elivät vielä Karjalassa, levisi matkojen ja niistä julkaistujen tietojen ansiosta. Karelianismin keskus oli 1880-luvulta 1900-luvulle Sortavala, mistä oli lyhyt matka Laatokalle ja Valamoon sekä runonlaulajien maille. Sortavalasta käsin alettiin myös auttaa Karjalan kansaa aineellisesti ja henkisesti: nähtiin, että Kalevalan ainekset säilyttäneitä heimoa piti auttaa ja tukea. (Sihvo 1981a: 25, 29–35, 46; Sihvo 1981b: 127.) Käsittelen Sortavalan seminaaria ja sen piirissä syntyneitä sanomalehti *Laatokkaa* tarkemmin tuonnempana (luvussa 3). Raja-Karjalan asukkaiden sivistystason nostaminen ja suomalaisen kansallistunnon vahvistaminen oli otettu esille Savo-Karjalaisessa osakunnassa jo 1870-luvulla (Partanen 2015a: 268).

Sortavalan seminaarin opettajat julkaisivat 1890-luvulla useita merkittäviä Karjalai-aiheisia teoksia. Helsingissä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Suomen Muinaismuistoyhdistys puolestaan ohjasivat ohjelmallista Karjalan tutkimusta, johon kuuluivat erilaiset, eri puolille Karjalaa suuntautuneet tutkimusmatkat, jotka ulottuivat aina Vienan Karjalaan ja Venäjän Karjalaan saakka. Sen sijaan taiteen karelianismi keskittyi Helsingissä taiteilijapiiriin, joka toimi yhteistyössä *Päivälehd*en ja *Nuoren Suomen* kanssa; *Päivälehd*en kirjoitusta *Karjala ja sen taiteellinen merkitys* (1890) on pidetty karelianismin ohjelmanjulistuksena. Raja-Karjalaan suuntasi toistakymmentä merkittävää kareliaania.²⁵ Suojärvelle suuntasivat kielentutkijat Arvid Genetz (1867, 1870-luvun alussa Salmisissa) ja E. V. Ahtia (1898), Impilahdelle taidemaalari Fanny Churberg (1877) ja Korpiselkään taidemaalari Severin Falkman ja taidemaalari-arkkitehti Jac. Ahrenberg (1880). Säveltäjä Jean Sibelius (1892) teki matkan Korpiselkään, ja kansanperinteen kerääjä Samuli Paulaharju

²⁵ Lönnrotin jälkeen kirjoituksia Raja-Karjalasta julkaisivat D. E. D. Europaeus (1846), F. Polén (1847), Hjalmar Basilier (1886), O. A. Forsström (Hainari) (1894) ja O. Relander (Härkönen 1920: 240–241; Sihvo 1969: 34).

(1900, 1907) kierteli Korpiselässä ja Suistamolla. (Sihvo 1969: 49–50, 76, 81, 100; Y. Mäkinen 1981: 82.) Impilahdella kansanrunoutta 1880- ja 1890-luvulla keräsivät professori Kaarle Krohn, Hjalmar Basilier ja Oskar Relander (Koponen 1982: 129). Basilier ja Relander kulkivat myös Salmassa (1882) O. A. Forsström-Hainarin kanssa, ja Basilier keräsi runoja Suojärvellä, Korpiselässä ja Suistamolla (Sihvo 1969: 61–63). Karjalassa kulki myös 1900-luvun alusta 1920-luvulle tutkijoita ja taiteilijoita, joista mainittakoon eri puolilla Raja-Karjalaa kierrelleet kirjailijat Iivo Härkönen ja Eliel Warttinen. Nämä ns. jälkikareliaanit huomasivat liikkuvansa ”kuolevan laulun mailla”: kalevalainen perinne oli unohtumassa. (Sihvo 1981a: 50.)

Raja-Karjalasta on noussut joitakin kirjailijoita ja muita taiteilijoita. Heidän joukossaan ovat esimerkiksi impilahtelainen professori-runoilija Arvi Jännes (oik. *Arvid Genetz*, 1848–1915) ja suistamolainen Iivo Härkönen (1882–1941) sekä salmilainen Ruotsin Peša eli Pekka Ruotsi; palaan Härköseen ja Ruotsiin vielä myöhemmin. Raja-Karjalasta kirjoittivat myös muut kuin rajakarjalaiset: suomenruotsalainen Olof Enckell käsittelee reportaasikirjassaan *Rajan vartio* (1933) muun muassa Salmia, ja kihtelysvaaralainen Vilho Koljonen kuvaa romaanissaan *Harmaan kylän laulu* (1943) erästä korpiselkäläistä kylää ja sen elämäntapaa. Kyllikki Mäntylä sijoittaa romaaninsa *Feotora ja muut monumentit* (1956) rajakarjalaiseen salokylään. (Sihvo 1981b: 129, 132, 141, 145–146.)²⁶

2.3 Rajamaan asukkaat suomalaisten ja venäläisten välissä

Käsittelem seuraavaksi lyhyesti Raja-Karjalan historian pääpiirteitä ja esittelen sitten tarkemmin, millainen alue Raja-Karjala on ollut kulttuuris-poliittisesti ja millaisia muutoksia alueen asukkaat joutuivat kohtaamaan 1800-lopun ja 1900-luvun alun Raja-Karjalassa. Esittelemani asiat ovat pohja rajakarjalaisen nimistön sekä erityisesti sen kehityksen ja sen suomalaistamisen tarkastelulle. Raja-Karjalan sisäinen yhtenäisyys johtui yhteisestä historiasta ja kulttuurista: luonnonmaantieteellisesti alue ei ollut yhtenäinen kokonaisuus, vaan osassa alueesta oli Laatokan Karjalan piirteitä (länsiosa), osassa taas Vaara-Karjalan piirteitä (suurin osa alueesta) ja osassa rajantakaisen Aunuksen Karjalan tasankoalueen piirteitä (Salmin eteläosa) (Kokkonen 2015a: 16).

²⁶ Arvid Genetz oli Impilahden kirkonkylässä asuneen kruununvouti Karl Genetzin poika. Kirjailija Kyllikki Mäntylä oli kotoisin Impilahden Kitelästä. (Härkönen 1950: 102; Koponen 1982: 120, 255.) Rajakarjalaisaiheista kirjoittivat myös Raja-Karjalassa oleskelleet Juhani Sjöström ja ruotsalainen Jac. Ahrenberg sekä Korpiselästä lähtöisin ollut Onni Okkonen (Härkönen 1920: 242–243).

Raja-Karjala on historian saatossa ollut osa Ruotsi-Suomea, välillä osa Venäjää ja varhemmin osa Novgorodia. Stolbovan rauhassa (1617) Raja-Karjala liitettiin Ruotsi-Suomeen ja sata vuotta myöhemmin (1721) taas Venäjään. Vuonna 1809 alue palasi Ruotsista erotetun Suomen yhteyteen, ja viime sotiemme jälkeen se jouduttiin taas luovuttamaan. (Hämynen 1993: 41, 43–44, 48.) Raja-Karjalan historia on sotien ja rauhan kausien vuorottelua, joka on merkinnyt alueen ortodoksiväestölle vuoroin pakoa itään, vuoroin paluuta entisille asuinpaikoille.

Raja-Karjala sai kiinteän asutuksen keskiajalla. Roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkon vuorotellen harjoittama karjalaisiin kohdistunut käännytystyö johti Karjalan jakamiseen, joka vahvistettiin Pähkinäsaaren rauhassa vuonna 1323. Ruotsin ja Venäjän välillä alkoi vuonna 1570 sota, jonka vuoksi Laatokan alueen karjalaisia pakeni itään ja paikoitellen kokonaisia kyliä autioitui. Vaikka Stolbovan rauhansopimus periaatteessa antoi ortodokseille uskonvapauden, se ei toteutunut, ja väkeä muutti edelleen Venäjälle. Muita syitä olivat katovuodet ja ankara verotus. 1600-luvun puolivälin jälkeen Käkisalmen läänin lähes kaikki karjalaiset muuttivat pois ja ainoastaan Raja-Karjalassa säilyi vanhaa karjalaista asutusta. Vain osa paenneista palasi, ja ortodoksien määrä alueella väheni. Vuosisadan lopulla Raja-Karjalan ainoa täysin ortodoksinen alue oli Suojärven pogosta; muualle oli tullut luterilaisia uudisasukkaita varsinkin Savosta. (Hämynen 1993: 43–47.) Raja-Karjalasta paenneiden uusia, muun muassa Tverissä sijainneita asuinalueita on selvittänyt historioitsija Veijo Saloheimo teoksessaan *Entisen esivallan alle, uusille elosijoille* (2010).

Vuonna 1721 solmittua Uudenkaupungin rauhaa seuranneena ajanjaksona Venäjän ortodoksinen kirkko vahvisti otettaan siinä määrin, että 1600-luvulla Raja-Karjalaan syntynyt luterilainen asutus säilyi ainoastaan Impilahdella. 1700-luvun lopulta 1830-luvulle Raja-Karjala eli rauhan aikaa, jolloin väestö kasvoi ja asutus laajeni. 1830- ja 1880-luvun välillä Raja-Karjalan väkiluku säilyi samana; sen sijaan 1880-luvulta aina itsenäisyyden alkuun erityisesti luterilaisen väestön määrä kasvoi. Aluelle muutti työväestöä Pohjois- ja Itä-Suomesta. Luterilainen asutus keskittyi Impilahdelle ja Soanlahdelle. (Hämynen 1993: 48–49.) Raja-Karjalan väestöstä luterilaisia oli vuoteen 1880 saakka noin viidennes. Uskonnon ja karjalan kielen ansiosta rajalinja ei erottanut Raja-Karjalan ja Aunuksen karjalaisia toisistaan, vaan rajan yli oli monenlaista kanssakäymistä. Ruuan hankintaan ja työntekoon lähdettiin Raja-Karjalasta Aunuksen ja Pietariin asti, ja rajan yli saatettiin avioitua. Kiinteä yhteys katkesi vasta rajan sulkeuduttua vuonna 1918. (Hämynen 1995: 27–28, 32.)

Ennen Suomen itsenäistymistä yhteydet Raja-Karjalasta muualle Suomeen olivat vähäisiä huonojen kulkuyhteyksien ja maanomistusolojen takia; esimerkiksi Suojärvellä

elettiin luontaistaloudessa ja Aunuksen kaupan, maanviljelyksen ja sivuelinkeinojen varassa. Kun raja sulkeutui ja Suojärvelle saatiin rautatieyhteys, Raja-Karjalaan virtasi uutta väkeä, ja kulttuurivaikutteita alettiin saada lännestä. Rautatien rakentamisen (1922) ja lahjoitusmaajärjestelmän lakkauttamisen ansiosta erityisesti Suojärvi nousi voimakkaaseen taloudelliseen kasvuun.²⁷ Samaan aikaan alkoi ortodoksis-karjalaisen kulttuurin sulautuminen suomalaiseen kulttuuriin. (Hämynen 1995: 99–100, 145.) Salmassa kulttuuri alkoi muuttua vasta myöhemmin ja sittenkin muutos eteni hitaasti (esim. Hämynen 2015a: 193; Hämynen 2015b: 256).

Venäjänsä vallan aikana Raja-Karjala oli jäänyt jälkeensä muun Suomen kehityksestä (Waris ym. 1952: 38–39). 1900-luvun alussa osa Raja-Karjalan ortodokseista oli jäänyt kokonaan vaille kouluopetusta, ja vuonna 1920 jopa 36 % alueen yli 15-vuotiaista oli lukutaidottomia. Koko maan maaseutuväestöstä lukutaidottomia oli samaan aikaan vain 0,7 %. (Hämynen 1993: 273–275.) Vielä myöhemmin erityisesti vanhemman väen lukutaidottomuus oli Raja-Karjalan kylissä varsin yleistä: Suistamolla vuosina 1928–1933 karjalan kieltä sanastaneen R. E. Nirvin noin kymmenestä informantista vain kaksi osasi lukea ja yksi oli käynyt kiertokoulun (Virtaranta 1968: liii).²⁸

Muuttoliike Raja-Karjalaan oli autonomian ajan loppupuolella varsin vähäistä. 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella alue oli muun muassa monelle saha- ja tehdastyöläiselle kauttakulkualue: asuinpaikkaa vaihdettiin sen mukaan, missä oli työtä. 1880- ja 1890-luvuilla suurin osa alueelle muuttaneista päätyi Impilahdelle, mutta 1900-luvun alussa paljon väkeä muutti nimenomaan sieltä pois. Samaan aikaan muutto Salmiin vilkastui. Suojärvelle muutto oli vähäisempää kuin muihin Raja-Karjalan pitäjiin. Vuoden 1920 läsnäolevan väestön syntymäpaikkatilaston perusteella huomattava osa Raja-Karjalaan muuttaneista oli syntyisin Kuopion läänistä ja tarkemmin Pohjois-Karjalasta. (Hämynen 1993: 79–82.) Käsittelen Raja-Karjalan luterilaista väestöä vielä seuraavassa luvussa.

Esittelen seuraavaksi lyhyesti Raja-Karjalan kuusi pitäjää. Niiden sijainti Laatokan pohjoispuolella käy ilmi kartasta 1. Alueen kansakouluverkoston kehitystä käsittelen luvussa 3.2.1 ja ortodoksisväestön äidinkieleen karjalaan palaan luvussa 4.1.

²⁷ Lahjoitusmaajärjestelmä tarkoitti sitä, että rajakarjalaiset eivät omistaneet viljelemiään maita ja maan omistajat vaihtuivat moneen kertaan. Järjestelmän purkaminen kesti kauan. Suurin osa perintökirjoista jaettiin maanvuokraajille 1870–1890-luvuilla ja vihonviimeiset vasta 1920-luvulla. (Hämynen 1993: 91–94.)

²⁸ Iivo Härkönen (1882–1941) veljineen oli 1800-luvun lopulla perheensä ensimmäisiä luku- ja kirjoitustaitoisia (Härkönen 1926: 7–8, 22).

Raja-Karjalan pohjoisin pitäjä **Suojärvi** oli koko Viipurin läänin laajin pitäjä. Suojärven lukuisista kylistä suurimmat – Varpakylä, Jehkilä, Leppäniemi, Kuikkaniemi ja Kaipainen – sijaitsivat pitäjän keskellä *Suojärvi*-nimisen järven rantamilla. Suojärvellä oli pitkästi yhteistä rajaa Aunuksen Karjalan kanssa. Siellä sen naapuripitäjiä olivat pohjoisessa Porajärvi ja idässä Munjärvi, Säämäjärvi, Vieljärvi ja Tulemajärvi. Suojärvellä karjalaiseen kulttuuriin nähtiin sekoittuneen selviä itäisiä vaikutteita, jotka näkyivät rakennustyyliässä ja talojen ryhmittelyssä, tsasounien eli ortodoksisten rukoushuoneiden rakentamisessa sekä vaatteissa ja tavoissa. (Suomenmaa V: 403, 407, 415.) Maamme itsenäistymiseen saakka Suojärvi oli lähes täysin ortodoksinen pitäjä (Hämynen 1995: 28). 1920-luvun alussa Suojärven Suvilahdesta, joka oli syntynyt Kaipaan kylän lähetyville, tuli Raja-Karjalan kolmas teollisuus- ja liikekeskus. Suvilahteen ulottuva junarata valmistui vuonna 1922. (Hämynen 1993: 220, 448–449.) 1920- ja 1930-luvulla väestön määrä Suojärvellä kasvoi nopeasti. Alun perin Salmiin kuuluneet kaksi rajakylää, Hyrsylä ja Ignoila, liitettiin Suojärven pitäjään vuonna 1931 (Kuutti 2011: 218); Hyrsylä oli liitetty Suojärvellä toimineeseen Annantehtaan kreikkalaiskatoliseen seurakuntaan jo 6.9.1920 (Hämynen 2015c: 372). Tässä tutkimuksessa luen ns. Hyrsylän mutkan kylät Salmiin kuuluviksi.

Kartta 1. *Raja-Karjalaksi* nimitetään Laatokan pohjoispuolella sijainnutta kuuden pitäjän muodostamaa aluetta, joka oli Suomen ortodoksisen kirkon keskeistä toiminta-aluetta. Alue rajoittui Laatokan Karjalaan, Pohjois-Karjalaan, Aunuksen Karjalaan ja Laatokkaan. Suojärvellä ja Suistamolla sekä Korpiselän ja Impilahden itäosien kylissä puhuttiin varsinaiskarjalaa, Salmissa, Suojärven ns. Hyrsylän mutkan kylissä ja Suistamon eteläosissa livviä.

Suojärven länsipuolella sijainnut **Korpiselän** pitäjä rajoittui lännessä Tuupovaaraan ja Värtsilään, pohjoisessa Ilomantsiin ja etelässä Soanlahteen ja Suistamoon. Pitäjän suurimmat asutuskeskittymät olivat lännessä Korpijärven pohjoisrannalla, jossa sijaitsi muun muassa Korpiselän kirkonkylä, ja pitäjän itäosassa, jossa sijaitsivat Tolvajärven ja Ägläjärven kylät. Suurimmat kylät sijaitsivat pitäjän halki itä-länsi-suunnassa kulkeneen Suojärvi – Värtsilä -valtamaantien varrella. Muualla Korpiselässä talot oli rakennettu suomalaisen tapaan, mutta Ägläjärvellä rakennustapa oli samanlaista kuin Suojärvellä. Pitäjässä ei ollut lainkaan tehdasteollisuutta eikä rautateitä. (Suomenmaa V: 401–402.) Korpiselän luterilainen asutus oli keskittynyt pitäjän länsi- ja keskiosiin.

Korpiselän eteläpuolella sijainneen **Soanlahden** pitäjän naapureita lännessä olivat Värtsilä ja Pälkjärvi, ja etelässä Soanlahti rajoittui Jänisjärveen, missä kulki sen ja Ruskealan pitäjän vesialueiden raja. Itäpuolella pitäjän naapurina oli Raja-Karjalaan kuuluva Suistamo. Soanlahti oli pinta-alaltaan Raja-Karjalan pienin pitäjä: leveimmistä kohdastaan se oli vain 34 kilometriä ja pohjois-eteläsuunnassa 32 kilometriä. Soanlahden kirkonkylä sijaitsi Jänisjärven rannalla rannansuuntaisella harjanteella. Pitäjän viljelysmaat olivat painottuneet kirkonkylän ja Koirivaaran kylän tuntumaan, ja muuten pitäjän alue oli harvaan asuttua, monin paikoin viljelemätöntä saloa. Soanlahdella oli kaivosteollisuutta, mutta ei teollisuuslaitoksia: kaksi dolomiittilouhusta tuotti raaka-ainetta Värtsilän rautatehtaalte. Lähin kaupunki oli Sortavala, jonne oli 65 kilometriä. Pitäjässä ei ollut rautatietä. (Suomenmaa V: 24, 384–385.) Soanlahden kunta itsenäistyi vasta vuoden 1894 alusta. Sitä ennen se oli kuulunut Sortavalan kihlakuntaan ja Ruskealan pitäjään. (Malviniemi 1972: 40.)

Suistamo oli Raja-Karjalan keskeisintä aluetta. Pohjoisessa se rajoittui Korpiselkään ja Soanlahteen, lännessä Jänisjärveen, etelässä Harluun ja Impilahteen sekä idässä Suojärveen ja Salmiin. Kooltaan ja väkimäärältään Suistamo oli Raja-Karjalan toiseksi suurin pitäjä. Maantieteellisesti ja kulttuurisesti pitäjä jakaantui kahtia. Länsipuoli oli viljeltyä, tiheästikin asuttua seutua, jossa läntinen vaikutus oli huomattavampaa kuin idässä: 1920-luvulla länsiosaan oli muuttanut lännessä ja pohjoisesta luterilaista väkeä. Sen sijaan pitäjän itäpuoli oli harvaan asuttua saloseutua, jossa lähinnä ortodoksinen asutus oli keskittynyt vaaroille. 1920-luvun alussa Suistamon teollisuustuotanto rajoittui kahteen sahaan ja kolmeen myllyyn. (Suomenmaa V: 396.) Suistamon Loimola ja Uuksujärvi olivat perinteisesti olleet Raja-Karjalan maanteitä kulkeneen rahtiliikenteen väylällä, mutta Suojärven-radan valmistuttua vuonna 1922 pitäjän liikenneyhteydet ja sitä myöten muunkinlaiset yhteydet muualle kohenivat. Suistamon halki kulkevan radan varteen rakennettiin useita pysäkkejä ja asemia. (Hämynen 1993: 390, 392, 396–397.)

Suistamon eteläpuolella sijainnut **Impilahti** rajoittui lännessä Harluun, etelässä Laatokkaan ja idässä Salmiin. Valtamaantie, joka kulki Laatokan rannan suuntaisesti Raja-Karjalan eteläosan läpi, kulki Impilahdella ja Salmissa, ja Impilahden 25 kylästä suurimmat ja tärkeimmät, Kitelä ja Pitkäranta, sijaitsivat sen varrella. Impilahti oli pinta-alaltaan varsin pieni, mutta väentiheys siellä oli huomattavasti suurempi kuin muualla Raja-Karjalassa. Kulttuurisesti pitäjä jakaantui kahteen, toisistaan selvästi erottuvaan osaan: suunnilleen Impilahden ja Kitelän kirkkojen väliltä luoteeseen kulki uskontoraja, jonka itäpuoli oli ortodoksista, länsipuoli luterilaista seutua. Länsiosaan olivat keskittyneet pitäjän kyläasutus, laajat viljelysmaat ja teollisuus, ja pitäjän itäosa oli lähes asumaton. (Suomenmaa V: 420–

421, 424–426.) Laatokan rannalla Pitkärannassa, Impilahden ja Salmin rajan lähetyvillä, aloitettiin kuparimalmin louhinta jo vuonna 1813; ensimmäinen sulatto Pitkärannan lähelle perustettiin jo vuonna 1834 (Puustinen 2013: 120–121). Pitkärannassa oli teollisuuden palveluksessa joukko ulkomaalaisia asiantuntijoita ja työntekijöitä. Sen satama oli tärkeä koko Raja-Karjalan tavaraliikenteelle. Jo 1880-luvulla Pitkäranta oli toinen Raja-Karjalan kahdesta teollisesta keskuksista, jonka satamien kautta muun muassa Venäjän tuontivilja kulki. (Hämynen 1993: 57, 447.) Impilahden nopean teollistumisen myötä 1800-luvun lopulla luterilaisten osuus pitäjässä kasvoi 27 prosenttiin, ja vuonna 1915 luterilaisia oli jo 55 prosenttia asukkaista (Hämynen 1995: 27–28). Rautatieyhteys Läskelästä Pitkärantaan avattiin liikenteelle kesällä 1932 (Laatokka 19.1.1932; Laatokka 21.1.1932).

Salmi, Raja-Karjalan eteläisin pitäjä, rajoittui lännessä Impilahteen ja Suistamoon, pohjoisessa Suojärveen ja idässä valtakunnanrajaan. Aunuksen Karjalan puolella Salmin naapureita olivat Tulemajärvi ja Vitele. Salmin luonnollisena rajana oli etelässä Laatokka, ja pitäjän erikoisuuksia olivat rannikon läheisyydessä nousseet Mantsin- ja Lunkulansaari, Laatokan suurimmat saaret. Salmin pääkylät olivat Kirkkojoki, Tulema ja Miinala, jotka sijaitsivat Suomesta Tulemajoelle johtaneen valtamaantien varrella, sekä kahden suuren saaren kylät, muun muassa Peltoinen. Pitäjän mantereenpuoleisessa osassa oli vain jonkin verran vaara-asutusta. Pinta-alaltaan Salmi oli Suojärveä ja Suistamoa pienempi, mutta väkeä pitäjässä asui 1920-luvulla lähes yhtä paljon kuin kahdessa naapuripitäjässä yhteensä. Salmilainen asutus liittyi tiiviisti eteläaunukselaiseen asutukseen, ja novgorodilais-aunukselaisen kulttuurin vaikutus näkyi Salmisssa itsenäisyyden ajan alussa rakennustyylin ja kylän rakenteen lisäksi muun muassa asukkaiden vaateparressa, puheessa, tavoissa ja käsityksissä. Vuonna 1920 pitäjän asukkaista oli ortodokseja 87 prosenttia. (Suomenmaa V: 411, 414–415; Kokkonen 2015a: 18–19.) Laatokan rannalla sijainneiden Salmin suurten kylien satamat olivat tärkeitä koko Raja-Karjalan tavaraliikenteelle. Laatokka oli tärkeä kulkuväylä, jota pitkin salmilaiset kulkivat niin kesäisin kuin talvisin esimerkiksi Valamon luostarissa. Jäätä pitkin he pääsivät myös esimerkiksi Pietariin, ja salmilaisten kanssa samoilla talvikalastuspaikoilla saattoi käydä vaikkapa sortavalalaisia kalastajia (Partanen 2015d: 358, 361). Salmi pysyi esimerkiksi Korpiselkään verrattuna kauemmin suljettuna yhteisönä, mihin yhtenä syynä oli Salmisssa puhuttu livvi.

Tutkimusalueellani asui ennen talvisodan syttymistä yli 50 000 henkilöä. He kuuluivat kahdeksaan ortodoksiseen seurakuntaan ja neljään luterilaiseen seurakuntaan (Suomenmaa V: 379, 410–411, 420, 427). Alueen väestön kehittyminen 1900-luvun alkukymmeninä ja

ortodoksisten seurakuntien nimet ilmenevät taulukosta 2.²⁹ Raja-Karjalan itänaapureina sijainneiden kuuden Aunuksen Karjalaan kuuluneen pitäjän asukkaat olivat karjalaisia; Munjärven asutus oli vepsäläiskarjalaista. Vuonna 1905 julkaistun tilaston mukaan Porajärvellä oli noin 2 300, Munjärvellä 6 300, Säämäjärvellä 7 100, Vieljärvellä 4 800, Tulemajärvellä 3 000 ja Viteleessä 5 700 asukasta. (Härkönen 1920: 107–108, 110–111.)

Taulukko 2. Tutkimusalueen pitäjien kirkonkirjoihin ja siviilirekisteriin merkityn väestön määrät vuosina 1900–1938. Määrät ovat vuoden lopussa ilmoitettuja läsnäolevan väestön määriä paitsi vuosina 1900 ja 1939, joilta tiedossa on vain väestön kokonaismäärä. Lähteet: Suomen tilastollinen vuosikirja 1912, 1920, 1931, 1936, 1940.

Pitäjä Seurakuntien nimet	1900	1910	1920	1930	1935	1939
Salmi Salmin kr.kat. srk. Mantsinsaaren kr.kat. srk. Salmin ev.lut. rajamaasrk.	9 565	8969	9 143	12 812	14 491	14 167
Suistamo Suistamon kr.kat. srk.	6 435	7 528	6 735	8 435	8 995	8 986
Suojärvi Suojärven kr.kat. srk. Annantehtaan kr.kat. srk. Suojärven kr.kar. srk.	4 896	5 516	6 557	11 955	15 345	15 934
Impilahti Kitelän kr.kat. srk. Pitkärannan kr.kat. srk. Impilahden ev.lut. srk.	10 922	10 206	11 184	12 399	14 952	14 190
Korpiselkä Korpiselän kr.kat. srk.	2 213	2 649	3 218	3 170	3 473	3 584
Soanlahti Soanlahden ev.lut.srk.	1 285	1 213	2 192	2 641	3 034	3 106
Yhteensä	35 316	36 081	39 029	51 412	60 290	59 967

Raja-Karjalaa on tutkittu erityisesti Suomen historian ja ortodoksisen teologian alalla.³⁰ Alueen historiasta on julkaistu 1930-luvun lopun jälkeen useita paikallishistoriateoksia. Suojärvestä on laadittu neliosainen pitäjänhistoriasarja (1965, 1966, 2011) ja pitäjän erikylistä on laadittu myös useita myös ns. kyläkirjoja, joissa käsitellään Moisseinvaaraa (2009), Salmijärveä, Vaaksausta ja Vegarusta (2002) sekä Hyrsylää (2012). Korpiselän historiasta on

²⁹ Suojärven, Korpiselän ja Suistamon luterilaiset kuuluivat Soanlahden evankelisluterilaiseen seurakuntaan, Salmin luterilaiset Impilahden evankelisluterilaiseen seurakuntaan ja Soanlahden ortodoksit Suistamon kreikkalaiskatoliseen seurakuntaan. Raja-Karjalan ortodoksisten seurakuntien rajat ja pitäjien rajat eivät ole aivan yhteneväiset.

³⁰ Raja-Karjalan historiaa koskevista tutkimuksista ks. Hämynen 1993: 20–24.

julkaistu yksi muistelmateos (1958) ja yksi ns. kyläkirja, joka käsittelee Ägläjärven, Yläjärven, Keskijärven, Kitilänselän ja Vieksingin kyliä (2015). Impilahden pitäjän historiasta on olemassa kaksi teosta (1938, 1950) ja yksi kylämuistelmateos (1992). Soanlahden historiasta on laadittu yksi historiateos (1972). Suistamon pitäjistä on julkaistu useita historiateoksia ja muistelmateoksia (1955, 1993, 2005, 2011) sekä Pyörittäjän kylästä kertova kirja (2011) ja muistelmateos Koiton kylästä (1987). Salmin pitäjistä on julkaistu neljä historiateosta (1937, 1952, 1989 ja 2015) sekä paikallishistoriateos, jossa käsitellään Mantsinsaaren kyliä (1996), ja ns. kyläkirja, jonka aiheena on Ylä-Uuksu (2004). Raja-Karjalasta tulleista suvuista voi hakea tietoa matrikkeliteoksesta *Siirtokarjalaisten tie* ja siihen liittyvästä hakemistosta (1971). Tietojen antaminen teokseen on ollut vapaaehtoista, joten siinä ei ole kaikkien alueelta tulleiden sukujen nimiä.

2.4 Raja-Karjalan luterilainen väestö ja kahden eri kirkkokunnan väliset suhteet vuosina 1818–1939

Raja-Karjalan suomalaistumiseen ja modernisoitumiseen vaikutti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkukymmeninä suuresti se, että alueelle muutti uutta väestöä. Tulijoita saapui runsaasti uusiin kasvukeskuksiin mutta myös syrjäseuduilla sijainneille metsä- ja uittotyömaille. Useimmiten tulijat olivat luterilaisia, ja he tulivat lännestä ja pohjoisesta. Raja-Karjalan väestörakenteeseen on vaikuttanut myös seka-avioliittojen yleistyminen. Teen seuraavaksi näihin aiheisiin lyhyen katsauksen.

Pietarilaiset Gromovin kauppiasveljekset perustivat 1830-luvulla Salmin Tulemalle ja Uuksulle sahat, joihin tuli luterilaista työvoimaa Pohjois- ja Itä-Suomesta. Salmissa asui 1800-luvun puolivälissä reilut 300 luterilaista, kun samaan aikaan Suojärvellä ja Korpiselässä heidän määränsä oli aikalaisten arvion mukaan 150 henkeä. Tarkkojen määrien selvittäminen ei ole mahdollista, sillä sahoille töihin tulleet luterilaiset eivät olleet hakeneet muuttokirjaa Impilahden evankelisluterilaiseen seurakuntaan. Myöskään henkikirjojen tiedot eivät anna todellista kuvaa, sillä ne laadittiin usein seurakuntien asiakirjojen perusteella. Vuosien 1830 ja 1880 välillä Raja-Karjalassa elettiin väestökriisien aikaa eikä väkiluku päässyt kasvamaan. Erityisesti aluetta koettelivat katovuodet 1866–1868, jolloin kuoli noin 3 400 rajakarjalaista. Ankarien vuosien aikana väestöä myös siirtyi Aunuksen Karjalaan. (Hämynen 1993: 51, 53.)

Koko Raja-Karjalassa luterilaisen väestön osuus kasvoi hitaasti. Se oli vuonna 1830 lähes viidennes, vuonna 1880 runsas viidennes ja vuonna 1900 jo lähes kolmasosa. Raja-

Karjalan tarjoamat mahdollisuudet toimeentuloon heijastuivat aina ensin alueen luterilaisiin: kun työtä oli, luterilaista työvoimaa tuli, ja kun ajat kovenivat, se oli vaikeuksissa ensimmäisenä. Alueen luterilaiset seurakunnat järjestettiin uudelleen 1880-luvun puolivälissä niin, että Soanlahdelle perustettiin oma seurakuntansa, johon kuuluivat Korpiselän, Suojärven ja Suistamon luterilaiset asukkaat. Salmi sai oman rukoushuonekuntansa, joka toimi Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan alaisuudessa. (Hämynen 1993: 53–54.)

Suojärvellä asui henkikirjojen mukaan vuosina 1820–1870 alle 60 luterilaista ja vuosien 1880 ja 1918 välillä 60–176 luterilaista; lisäksi paikkakunnalla saattoi ajoittain oleskella jopa saman verran luterilaisia työläisiä, jotka eivät olleet ottaneet muuttokirjaa. Hämynen mukaan pienen luterilaisen vähemmistön suhdetta suojärveläisiin ei voi aineiston puuttumisen vuoksi tutkia, mutta yksittäisten käräjille vietyjen tapausten perusteella näyttää siltä, että Pohjois-Karjalasta tulleet luterilaiset, esimerkiksi rengit, kokivat Suojärvellä nimittelyä, jossa otettiin esille heidän taustansa. Yleisellä tasolla paikallisten suhteen luterilaisiin täytyi olla arvostava, sillä yhteisön jäsenet muodostivat pitäjässä 1800-luvun lopulta aina Suomen itsenäistymisen alkuaikoihin kunnan sivistyneistön. Luterilaiseen yhteisöön kuuluivat tuolloin nimismies, lääkärit, apteekkari, osa kansakoulun opettajista, metsänhoitajat, tullivartijat, rajavartioston henkilökunta, rajaviskaali ym. Suojärven rukoushuonekuntaan kuuluvat luterilaiset saivat oman papin vasta vuonna 1925. Vuonna 1915 Raja-Karjalan luterilaisista Suojärvellä asui vain yksi prosentti, ja vuonna 1918 pitäjässä eli vain 176 luterilaista. Pitäjän luterilaisväestö koostui pitkään kansakoulunopettajista ja virkamiehistä sekä heidän perheistään. (Hämynen 1993: 55; Hämynen 2011b: 71–72, 74.) Talvisotaan saakka Suojärvi säilyi lähes ortodoksisena pitäjänä.

Korpiselän luterilaisten määrä lähes nelinkertaistui vuosien 1880 ja 1918 välillä, mutta selitys suurelle muutokselle on Hämynen mukaan lähinnä väestökirjanpidon tarkentuminen. Pitäjään tuli myös jonkin verran uudisasutusta sen jälkeen, kun pitäjän lampuodit saivat lampuotioikeudet ja yhtiömaaomistus kasvoi. Uutta väestöä tuli 1900-luvun alussa myös laajojen metsätyömaiden houkuttelemina. (Hämynen 1993: 55.) Korpiselän luterilainen väestö oli keskittynyt Korpiselän kirkonkylään ja sen pieniin lähikyliin. Kirkonkylästä tuli vuosina 1900–1910 yksi Soanlahden evankelisluterilaisen seurakunnan neljästä voimakkaimmin kasvaneista keskuksesta. Laineen mukaan Korpiselän seudun luterilaisasutuksen kasvua selittävät Hämynen mainitsema väestökirjanpidon muuttuminen (1905–1906), metsätöiden runsas tarjonta sekä yhtiömaiden asuttaminen. (Laine 1999: 110–111.)

Soanlahdella oli ollut suhteessa ortodoksisväestön määrään runsaasti luterilaisia jo 1600-luvun lopulla. Soanlahden evankelisluterilainen seurakunta, johon kuuluivat muun muassa

Korpiselän luterilaiset, kasvoi vuosien 1900 ja 1910 välillä 29 prosenttia. Yksi neljästä tuolloin vahvistuneesta Soanlahden seurakunnan kasvukeskuksista oli Soanlahden pitäjän läntinen osa. Sen sijaan Soanlahden Kiekuan ja Havuvaaran kylissä luterilaisen väestön suhteellinen osuus pieneni mahdollisesti pitäjän sisäisen muuttoliikkeen takia. (Laine 1999: 6, 110.)

Huomattava osa Raja-Karjalan luterilaisista – vuonna 1880 osuus oli noin 71 prosenttia – asui Impilahdella. Impilahdella luterilaisen väestön määrä kasvoi aina vuoteen 1904 saakka, koska väkeä virtasi Pitkärannan teollisuuden palvelukseen. Impilahti sai teollistumiskaudellaan lisänimen Karjalan ”Babylonia”, koska sinne oli tullut asiantuntijoita ja työväkeä useista eri maista, muun muassa Saksasta, Tanskasta, Ruotsista, Virossa ja Venäjältä. Kun venäläinen teollisuus loppui alueella vuonna 1904, luterilaiset ja vierastyöläiset palasivat lähtöalueilleen. Suistamolla asui vuonna 1880 noin 900 luterilaista. Heidän määränsä kasvoi vuoteen 1918 mennessä 1 600:aan. Vuonna 1880 Suistamolla asui 18 prosenttia koko Raja-Karjalan ortodokseista, ja vuonna 1915 osuus oli 13 prosenttia, joista jälkimmäinen prosentiosuus perustuu edellistä luotettavampiin lähteisiin. Luterilaisten osuus kasvoi tasaisesti lähinnä luonnollisen väestönkasvun ansiosta. (Hämynen 1993: 53–55, 57.)

Salmissa luterilaisia oli vuonna 1876 vain noin 240 (tosin irtolaisia mahdollisesti saman verran), vuonna 1892 vain noin 330, mutta vuonna 1905 jo noin 600. Pitäjän luterilaisten määrä alkoi kasvaa, kun alueen teollisuutta voimistettiin Impilahden Pitkärannan venäläisen teollisuuden loppumisen jälkeen. Salmin luterilaisten määrä kaksinkertaistui vuosien 1905 ja 1910 välillä, ja vuonna 1910 heitä oli jo noin 1 100. Eniten luterilaista väestöä asui Tulemajoella, Ylä-Uuksussa, Virtelässä, Miinalassa ja Lunkulansaaren Lunkulassa, Tiialassa, Kuronlahdella, Perämaassa ja Hiivassa. (Hämynen 1993: 42, 54–55.)

Vallitseva käsitys on, että Raja-Karjalassa ortodoksit ja luterilaiset elivät rinnakkain sulassa sovussa ja monin paikoin uskonnollisissa tilaisuuksissa käytiin puolin ja toisin välittämättä siitä, kumpaan kirkkokuntaan itse kuuluttiin (esim. Petrisalo 1975: 108; Koponen 1982: 352). Impilahdella kahden eri uskontokunnan jäsenet olivat eläneet rinnakkain jo 1600-luvulta saakka (Koponen 1982: 94–95); myös ortodoksisessa Salmissa luterilaisia oli asunut satojen vuosien ajan (Hämynen 2015d: 418). Ortodoksien käännyttämisessä johonkin toiseen uskontokuntaan oli 1930-luvulla paikallisia eroja. Suojärvellä vuonna 1931 vierailleen kielentutkija Eino Leskisen käsityksen mukaan luterilaiset eivät siellä harjoittaneet ”mitään julkista käännytystyötä” eikä luterilaisuus päässyt ”tunkemaan näiden seutujen entistä uskontoa tieltään” (Leskinen 1931b: 8). Sen sijaan vuosikymmeniä myöhemmin tehdyssä haastattelututkimuksessa on todettu, että luterilaiset tekivät Suojärvellä ”eräänlaista

piilokäännytystä”, joka jäi ilmeisen pienimuotoiseksi: yksittäisissä tapauksissa seka-avioliiton solminut pariskunta antoi kastaa lapsensa luterilaisiksi, vaikka se oli yleisen käytännön vastaista. Suojärvelle 1920-luvun puolivälissä saapunut helluntailaisuus sai kannattajia pitäjän ortodokseista erityisesti tietyissä kylissä; pitäjässä oli myös pieni määrä adventisteja. Suojärven seurakuntien asiakirjoissa on merkkejä lahkolaisten käännytystyön ja luterilaisten pappien vaivihkaisen toiminnan aiheuttamasta huolestuneisuudesta. (Petrisalo 1975: 109, 111, 118.) Luterilaisten mahdolliseen ”spontaanisiin suomalaisuusliikkeeseen” on kiinnittänyt huomiotaan myös Kimmo Laine (Laine 1999: 115).

Teuvo Laitilan mukaan ”suomalais-kansallinen (luterilainen) vaikutus” alkoi vahvistua Raja-Karjalassa autonomian ajan lopulla, vaikka alueella pidettiin kiinni perinteistä. Luterilaisten vaikutus merkitsi muun muassa seka-avioliittoja, jotka yleistyivät vasta vuonna 1906 voimaan tulleen uskonnonvapauslain myötä; laillisia ne olivat olleet vuodesta 1812 asti. Ennen vuotta 1906 rajakarjalaisten solmimista avioliitoista vain alle viisi prosenttia oli seka-avioliittoja. Lapset, joiden vanhemmat olivat solmineet seka-avioliiton, kastettiin Suomessa isän uskoon mutta autonomian aikana Vanhan Suomen alueella ortodokseiksi. (Laitila 1998: 395; Hämynen 1993: 58.) Impilahdella ja Soanlahdella seka-avioliittoja solmittiin pappien kielloista huolimatta ns. Pietarin tien avulla. Tällä tarkoitetaan sitä, että avioon aikunut otti ortodoksiseurakunnasta muuttokirjan Pietarin luterilaiseen seurakuntaan ja vaihtoi sen takaisin tultuaan paikallisen evankelisluterilaisen seurakunnan muuttokirjaan. (Hämynen 1993: 58.)

Seka-avioliitot olivat suosituimpia niissä pitäjissä, joissa ortodokseja oli vähemmän kuin luterilaisia. Erot Raja-Karjalan eri pitäjien välillä ovat suuria. Kitelän ortodoksissa seurakunnassa seka-avioliittojen osuus kaikista solmituista avioliitoista oli vuosina 1880–1909 noin 10–13 prosenttia, mutta vuosien 1910 ja 1919 välillä niiden osuus kasvoi yli 18 prosenttiin. Korpiselän ortodoksiseurakunnassa seka-avioliitot yleistyivät selvästi vuosisadanvaihteen jälkeen, ja niiden osuus oli vuosina 1900–1909 yli 21 prosenttia ja vuosina 1910–1919 yli 33 prosenttia. Myös Suistamon seurakunnassa, johon kuuluivat myös Soanlahden ortodoksit, käänne tapahtui vuosisadanvaihteessa, mutta senkin jälkeen seka-avioliittojen määrä oli seuraavan 19 vuoden ajan vain 11–13 prosentin luokkaa. Mantsinsaaren, Salmin ja Suojärven ortodoksiseurakunnissa seka-avioliittojen osuus kaikista solmituista avioliitoista oli vuosien 1880 ja 1919 välillä hyvin vähäinen, korkeintaan 6,7 prosenttia. Koko Raja-Karjalassa seka-avioliitot yleistyivät vuosien 1880 ja 1919 välillä 4,5 prosentin osuudesta 11,6 prosenttiin. (Hämynen 1993: 58–60.)

Kimmo Laine on selvittänyt pro gradu -tutkielmassaan Soanlahden luterilaisen seurakunnan jäsenten vuosien 1900 ja 1910 välillä solmimia seka-avioliittoja. Seurakuntaan kuuluivat Soanlahden, Suistamon ja Korpiselän pitäjien alueella asuneet luterilaiset. Laineen mukaan Korpiselän kirkonkylässä solmittiin tuolloin luterilaisten ja ortodoksien välisiä avioliittoja huomattavasti enemmän kuin aiemmin. Seka-avioliittoja tällä ajanjaksolla solmineilla henkilöillä oli korkeampi sosiaalinen asema kuin niillä, jotka olivat solmineet seka-avioliittoja aiemmin. Laineen käsityksen mukaan seka-avioliittojen määrää lisäsi luterilaisten muuttoliike Korpiselkään mutta myös se, että Venäjän uskonnonvapauslaki (1906) nosti seka-avioliiton solmineiden yhteiskunnallista arvostusta. Laineen huomioiden mukaan Korpiselässä, Suistamolla ja Soanlahdella asuneet kauppiat näyttävät olleen muita innokkaampia solmimaan avioliiton eri uskontokuntaan kuuluvan kanssa; seka-avioliittoja solmivat myös opettajat. Seka-avioliiton solmiminen oli myös ”opittua”: jos isä tai vanhempi veli oli jo solminut seka-avioliiton, luterilainen mies saattoi tavallista helpommin solmia liiton ortodoksinaisen kanssa. Erityisen paljon seka-avioliittoja syntyi Suojärven Karatsalmessa teollisuuden palveluksessa olleiden luterilaisten ja paikallisten ortodoksien välillä. Mahdollisesti sen vuoksi, että Annantehtaan ruukin omisti Venäjän valtio, siellä poikettiin vuoteen 1900 saakka vanhasta käytännöstä ja kastettiin seka-avioliitoista syntyneet lapset ortodokseiksi, vaikka isä olisi ollut luterilainen. Vuoden 1900 jälkeen tästä käytännöstä kuitenkin luovuttiin. Laine epäilee, että 1900-luvun alussa kansakoulujen perustaminen Raja-Karjalaan, luterilaisten opettajien muutto alueelle ja se, että seka-avioliitoista syntyneet lapset usein kastettiin luterilaisiksi, olivat osa Raja-Karjalan ja Soanlahden evankelisluterilaisen seurakunnan spontaania suomalaisuusliikettä mutta myös ”suomalais-kansallisten piirien Karjalan-politiikkaa”. (Laine 1999: 114–115.)³¹

Tiettyyn kirkkokuntaan kuulumisen näkyi Raja-Karjalan asukkaiden sukunimissä. Luterilaisella väestöllä, joka oli muuttanut alueelle lännestä, oli pääasiassa savolaiset sukunimet. Ortodoksikarjalaisten henkilönnimistöön heijastui se, että ortodoksisen kirkon kieli oli venäjä: ortodoksien ristimänimistö ja patronyymit olivat samoja kuin venäläisillä, samoin patronyymeistä jähmettymällä muodostuneet sukunimet, ja lisäksi Raja-Karjalassa toimineilla ortodoksisen kirkon palvelijoilla oli aivan omanlaisensa venäläiset sukunimet. Käsittelen näitä kahta Raja-Karjalassa tunnettua sukunimityyppiä luvuissa 7.4.1 (venäläiset patronyymit) ja 7.4.5 (kirkonpalvelijoiden sukunimet).

³¹ Raja-Karjalan kansakoulujen johtajaopettajat olivat ortodoksimiehiä, koska (tavallisesti) virkaan kuului ortodoksisen uskonnon ja poikien käsityön opetus.

2.5 Rajakarjalaiset suomalaisen yhteiskunnan jäseninä

Rajakarjalaisten sukunimistymiseen on oletettavasti vaikuttanut se, milloin ja missä määrin muodostumassa olleella valtiolla on ollut tarve identifioida heitä. Tilanteita, joissa viranomaisten on pitänyt pystyä identifioimaan henkilö riittävän luotettavasti, ovat olleet esimerkiksi 1) käräjillä toimiminen tai käräjille saapuminen (oikeuslaitos), 2) armeijan käyminen (yleinen asevelvollisuus), 3) verojen maksaminen (henkikirjoitus) ja 4) maanomistaminen (perintökirjat, tilajaot). Näiden viranomaisten työtä on ollut myös rajakarjalaisten sitominen moderniin yhteiskuntaan. Käsittelen näitä virallisia tilanteita lyhyesti.

Kuten edellä on käynyt ilmi, autonomian ajalla kaikki rajakarjalaiset olivat hallinnollisissa ja oikeudellisissa asioissa autonomisen Suomen asukkaita. Raja-Karjala kuului Viipurin lääniin ja Salmin kihlakuntaan. Salmin kihlakunta muodostettiin joulukuussa 1831, kun Käkisalmen pohjoinen kihlakunta jaettiin. Kihlakuntien tehtäviin kuului muun muassa veronkanto sekä yleinen järjestyksenpito ja lakien noudattaminen. Kihlakunnan kruununvoudin apulaisena kussakin pitäjässä toimi nimismies. (Myllys 2015: 133.)

Sukunimeä on tarvittu, kun henkilö on ollut tarve identifioida. Yhdeksi tällaiseksi tilanteeksi voi ajatella tapahtuman, kun henkilö joutuu käräjille: on oltava varma siitä, että juuri oikea henkilö joutuu vastaamaan teoistaan. Raja-Karjalan 1800-luvun henkikirjoihin on ainakin ajoittain merkitty, ketkä kunkin kylän talolliset ovat toimineet käräjillä lautamiehinä eli luottamusmiehinä, mutta tässä tutkimuksessa aineistona käyttämäni asiakirjoista en ole havainnut mitään merkkejä siitä, että käräjille haastaminen tai siellä tuomion saaminen olisi ollut erityinen syy antaa henkilölle sukunimi. Sen sijaan havaintojeni mukaan erityisesti Salmassa monelle lautamiehelle on merkitty sukunimi keskimäärin aikaisemmin kuin kylän muille talollisille; tämä seikka tuli esille jo aiemmassa tutkimuksessani yksittäisten nimien kohdalla (esim. Patronen 2009: 139). Salmin Manssilassa sukunimi *Röppänen* on kirjattu henkikirjaan jo vuonna 1818, jolloin se on kuulunut eräälle lautamiehelle, ja samana vuonna Kirkkojoella on eräälle lautamiehelle kirjattu sukunimi *Hovinnellikko* (myöhemmin muodossa *Nelikko*). Ylä-Uuksussa sukunimi *Kettu* on ollut vuonna 1835 erään henkikirjan oikeaksi todistaneen miehen nimi. Sukunimi *Komu* on merkitty eräälle Orusjärvellä eläneelle miehelle jo vuonna 1845, ja samaan aikaan eräälle toiselle miehelle on kirjattu nimi *Nokka*; kyseiset talolliset ovat toimineet henkikirjan oikeaksi todistajina. Miinalassa asuneelle lautamiehelle on samana vuonna kirjattu sukunimi *Rojo*.

Raja-Karjalan miehet alkoivat palvella Suomen armeijassa vuonna 1881 voimaan tulleen asevelvollisuuslain perusteella. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Raja-Karjalassa järjestetyistä kutsunta- ja arvannostotilaisuuksista ilmoitettiin ainakin *Laatokassa* (esim. Laatokka 28.12.1886; Laatokka 1.4.1904). Vaikka ortodoksikarjalaisten sukunimettömyys toi omat käytännön ongelmansa, heille ei tiettävästi annettu sukunimiä heidän tultuaan armeijaan tai lähtiessään sieltä.³² Myös varhemmalla ajalla rajakarjalaisia on toiminut sotilaina. Korpiselän Ägläjärvellä vuosina 1789–1851 eläneelle talonpojalle Jegor Mihailinpojalle (kantatalo nro 2) on vuoden 1818 henkikirjaan merkitty nimike *Soldat* [’sotilas’] ja Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1823 rippikirjaan (suomennokseen) nimike ”muonan sotilas”. Muina vuosina hänelle ei ole merkitty henki- tai kirkonkirjoihin mitään ammatti- tai muuta nimikettä. Koko suvussa ensimmäinen sukunimi on kirjattu henkikirjaan vasta vuonna 1880, kun Jegor Mihailinpojan veljen lapsenlapsi on saanut (tai ottanut) sukunimen *Komaroff* (Patronen 2016).³³

Raja-Karjalan 1800-luvun henkikirjoista on nähtävissä, että verottajalle riitti ortodoksiväestön identifioiminen ristimänimen ja patronyymin tarkkuudella; sukunimiä ei tarvittu. Vanhan Suomen alueella isojako oli mahdollista toimittaa vasta Venäjän vallan aikana. Se toimitettiin Viipurin läänissä eri järjestyksessä kuin tavallisesti, eli siellä ensin vahvistettiin isojako, ja sitten vuorossa oli verollepano. Verollepanoasetus läänille annettiin vuonna 1828. Viipurin läänin länsiosissa isojako toimitettiin 1830-luvulla, mutta Raja-Karjalassa isojaon toimittaminen oli paikoin hyvin hidasta. Suistamalla isojako saatiin valmiiksi vuonna 1855 ja Impilahdella vuonna 1856, ja verollepanopäätös annettiin kummassakin pitäjässä kaksi vuotta myöhemmin. Muualla Raja-Karjalassa isojaon esteenä ja hidasteena oli se, että alue oli lahjoitusmaa-alueita, joka oli vuonna 1826 annettulla asetuksella jätetty isojaon ulkopuolelle. Vuonna 1867 valtiopäivät hyväksyi lahjoitusmaiden lunastamisen valtiolle. Tavoitteena oli toimittaa isojako ja verollepano ennen kuin perinnöksilunastamisaika päättyisi. Lisäksi valtio lupasi maksaa puolet maanmittaustoimitusmaksuista. (Hämynen 1993: 97–98.) Siitä alkaen, kun valtio oli lunastanut maat, lamput olivat Suomen valtion lamputeja siihen saakka, kun perintökirjat jaettiin (Partanen 2015d: 340).

³² Erään aikalaisen kertoman mukaan ortodoksikarjalaisten sukunimettömyyden vuoksi monet nuoret miehet jäivät 1800-luvun lopulla saapumatta armeijaan; aiheesta enemmän luvussa 7.2.

³³ Raja-Karjalassa toimineiden ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjoissa on miehillä hyvin harvoin maininta siitä, että nämä olisivat olleet sotilaita, ts. armeijan vakituksessa palveluksessa. *Katiba*-hauilla ”sotilas” ja ”muonan sotilas” mainintoja löytyy vain 30, jotka koskevat 20 eri henkilöä. Hauilla ”sotamies” saa 44 mainintaa, joista osa liittyy talvi- ja jatkosodassa kaatuneisiin.

Isojako kesti Raja-Karjalassa pahimmillaan 60 vuotta ja siihen osallistui yhteensä 1 200 kantatila. Salmissa isojako valmistui vuosina 1877–1894, Soanlahdella vuosina 1883–1889 ja Korpiselässä vuosina 1887–1893. Suojärvellä isojakoa käytiin pisimpään: ensin vuosina 1888–1895 ja vielä vuosina 1913–1915. Isojakoa hidasti Raja-Karjalassa suurperheinstituution vahva asema: tiloja, joilla oli useita viljelijöitä, oli vaikea jakaa niin, että maanjako olisi ollut kannattavaa. Isojako hajotti perinteisen tiiviin kyläasutuksen ja mullisti monen kylän elämän, sillä se levitti asutusta paikkoihin, joissa sitä ei ollut ennen ollut lainkaan. Isojaossa tai sen jälkeen tehdyissä halkomisissa itsenäisiä tiloja syntyi huomattava määrä lisää. Halkomista suosittiin Raja-Karjalassa erityisesti Impilahdella ja Salmissa, missä tilaluku lähes kolminkertaistui. Useimmat tilojen halkomiset tehtiin 1800-luvun lopulla heti isojaon jälkeen. 1900-luvun alussa uusia tiloja alkoi syntyä myös lohkomalla. (Hämynen 1993: 99–101, 103, 105.)

Lahjoitusmaajärjestelmä hidasti kehitystä ja leimasi koko Raja-Karjalan aluetta aina vuoteen 1922 asti. Raja-Karjalan talonpojat saivat omistusoikeuden viljelemäänsä maahan vasta 1800-luvulla, ja sitä ennen maa oli kahden sadan vuoden ajan lahjoitusmaata. Valtio lunasti maat viimeistään vuonna 1891. Perintökirjat jaettiin tavallisesti 3–14 vuoden kuluttua maan lunastamisesta, mutta Raja-Karjalassa perintökirjoja piti odottaa huomattavasti kauemmin: Salmissa ne saatiin vuonna 1907, Korpiselässä vuonna 1899 ja Soanlahdella vuonna 1900. Viimeisenä perintökirjat annettiin Suojärven lampuodeille vuonna 1922, viimeisimmille vasta vuonna 1927. (Hämynen 1993: 91–94.)

Vaikka salmilaiset saivat perintökirjat jo vuonna 1907, suuri osa heistä on saanut sukunimet vasta vuosien 1910 ja 1915 välillä, osa vasta sen jälkeen. Korpiselän Ägläjärvi kuului Suojärven tavoin Annantehtaan lahjoitusmaahan, ja kummassakin talonpojat saivat perintökirjansa vasta vuonna 1922. Tuohon aikaan suojärveläisillä ja ägläjärveläisillä oli jo sukunimet; Ägläjärvellä talollisten sukunimet on merkitty jo vuonna 1888 laadittuun isojakoa valmistelevaan karttaan (Maanmittaushallitus: Ägläjärven jakokunta 1888–1893). Salmilaisten isojaon aikaan saamista sukunimistä olen löytänyt yhden maininnan eräistä muistelmista. Salmin ortodoksisen seurakunnan esimiehenä vuosina 1917–1950 toimineen rovasti Johannes Railaksen muistelmissa mainitaan, että Salmissa piti ottaa käyttöön sukunimet viimeistään isojaon aikaan. Osa salmilaisista sai tuolloin eläinten ja lintujen nimiä, ja osalle henkikirjoittaja antoi nimen tilannimen mukaan. (Suomen Sukututkimusseura 2016: Salmin papisto; V. Railas 1994: 12.) Kyseisen väitteen todenpitävyyttä arvioin myöhemmin muualla.

3 RAJAKARJALAISEN YHTEISKUNNAN SUOMALAISTUMISESTA JA VENÄLÄISTÄMISYRITYKSISTÄ

Tässä tutkimuksessa aloitan Raja-Karjalan suomalaistumisen tarkastelun vuodesta 1880, jonka olen valinnut Sortavalan seminaarin perustamisen ajankohdan (1880) perusteella. Tarkastelen tässä luvussa sitä, millaisia tietoisia ja tiedostamattomia suomalaistamis- ja venäläistämistoimia Raja-Karjalaan kohdistui ennen kuin itäraja suljettiin ja miten tilanne muuttui vuonna 1918.

3.1 Sortavalan seminaarin ja sanomalehti *Laatokan* perustaminen

Edellä on käynyt ilmi, miten Raja-Karjala on luterilaistunut ja suomalaistunut lännestä alkaen, miten luterilainen asutus levisi Raja-Karjalassa ja miten seka-avioliitot yleistyivät. Yksilö- ja kylätasoa ylemmällä tasolla oli kuitenkin jo tätä ennen tapahtunut suuria muutoksia, jotka vaikuttivat Raja-Karjalan kaikkiin kyliin. Raja-Karjalan itäpuolella käynnistyneet tapahtumat vaikuttivat myös Raja-Karjalaan, ja kuvaan niitä tässä lyhyesti.

Suomessa alettiin 1870-luvulla nähdä, että Itä-Suomen ortodoksiväestö oli puhtaasti suomalaista. Samalla todettiin, että se oli myös pidettävä sellaisena. Vuonna 1880 Sortavalan seminaari, järjestyksessä Suomen toinen seminaari, perustettiin rajaseudun ortodoksista väestöä silmällä pitäen. Sen tehtävä oli tietyllä tavalla isänmaallis-poliittinen: rajaseudulla asuneen väen sivistystason nostamiseksi tuli kouluttaa suomalaisia ortodoksisia opettajia, ja ”orastava venäläisyys oli juurta jaksain hävitettävä pois”. (Lahti 1930: 18, 23, 102.) Seminaari oli aluksi tarkoitus perustaa Savonlinnaan, mutta asia ratkesi Sortavalan hyväksi, kun sieltä saatiin lahjoituksena valmis koulukiinteistö. Toinen vahva peruste oli, että Sortavalaan oli pitkään suunniteltu venäjänkielistä seminaaria, jota haluttiin vastustaa. (Sihvo 1973: 224.) Karjalasta oli kiinnostuttu jo vuosikymmeniä aiemmin, ja karelianismi tuki pyrkimyksiä liittää Karjala Suomeen. Sortavala oli karelianismin huomattavin tukikohta 1880-luvulta lähtien. (Hämynen 1995: 40.)

Ortodoksista uskontoa tunnustaneet opiskelijat olivat Sortavalan seminaarissa erityisasemassa. Heille järjestettiin erityisiä valmistuskursseja ennen sinne hakemista, ja moni hakija suoritti ensin jopa yksivuotisen kiertokoulunopettajille tarkoitetun seminaarin. Ortodoksiopiskelijat pääsivät sisäoppilaisiksi koko koulutuksensa ajaksi ja saivat tukea yksityishenkilöiltä, ja heille tehtiin tarvittaessa erilaisia lainajärjestelyjä. (Merikoski 1939:

45.) Sen sijaan opetus oli kaikille opiskelijoille samaa lukuun ottamatta uskonnon opetusta. Seminaarilla oli ortodoksiopiskelijoihin monenlaisia vaikutuksia: sen opettajien vuonna 1890 perustaman Sortavalan Evankelisen Seuran tavoitteena oli saada itä- ja rajakarjalaiset identifioitumaan luterilaisiksi suomalaisiksi. (Laitila 2005: 116.) Rajakarjalaiset ortodoksiopiskelijat erottuivat Sortavalan seminaariin mennessään luterilaisista opiskelijoista pohjatiedoiltaan, vaatetukseltaan, tavoiltaan ja kieleltään. Varsinkin sivistystason ero johti helposti siihen, että ortodoksiopiskelijat joutuivat helposti luterilaisten vaikutuksen alaiseksi. Seminaariaikana ortodoksit tutustuivat moneen heille ennestään vieraaseen asiaan ja alkoivat lukea sanomalehtiä ja kirjallisuutta sekä käydä teatteriesityksissä ja ottaa osaa opiskelijoiden tapahtumiin ja heidän keskusteluihinsa. (Merikoski 1944: 72.) Seminaarin kasvateista saatiin pitäjiin kansan parista nousseita opettajia ja Raja-Karjalaan suunnatun hengellisen valistustyön kärkihahmoja. Suomalaisten kansakoulujen perustaminen alueelle nousi suomalaisten kansallistamistyössä tärkeään asemaan. (Hämynen 1995: 39, 41, 71, 76.)

Karjalan kansallistamispyrkimyksiä hidastivat ja estivät kaksi sortokautta, joista ensimmäinen merkitsi perusopetuksen määrätietoista venäläistämistä (Hämynen 1995: 60). Sortavalan suomenkielisen seminaarin toimintaa maassamme ei seurattu Venäjällä suopein silmin. Perustamisestaan saakka venäläisten käännytystyön ja toistuvan lakkautusuhan alla ollut seminaari oli eräänlainen etumuuri venäläisyyttä vastaan, ja erityisesti ortodoksisen uskonnon opettajat joutuivat toistuvasti torjumaan seminaarin venäläistämispöytäkirjoja ja perättömiä syytöksiä. (Lahti 1930: 21, 44, 48, 71, 115, 124; Sihvo 1983: 60; Puhakka 1983: 165.)

Omalta kansalliselta pohjalta kohoavan henkisen ja aineellisen elämän kehittämisestä alettiin vuosisadan alussa keskustella kiihkeästi kaikkialla Venäjän keisarikunnan alueella, myös Itä-Karjalassa ja erityisesti Vienassa. Kansansivistystyötä kaivattiin niin karjalan kuin suomen kielellä ja kirkon haluttiin käyttävän kansan kieltä. Tätä tarkoitusta varten perustettiin vuonna 1906 Vienan Karjalaisten Liitto. Sen perustajat olivat lähinnä vienankarjalaisia ja Karjalasta Suomeen muuttaneita itäkarjalaisia, muun muassa uhtualaissyntyinen kauppias Paavo Afanajeff-Ahava, mutta heihin kuuluivat myös muun muassa filosofian tohtori O. A. Hainari (ent. *Forsström*), Sortavalan seminaarin opettaja, ja suistamolainen kirjailija, kansakoulunopettaja Iivo Härkönen. Liitto perusti Itä-Karjalaan kiertokouluja ja lukutupia, joihin lähetettiin kirjojen lisäksi sanoma- ja aikakauslehtiä. Liiton julkaisutoiminnasta vastannut Iivo Härkönen toimitti liiton omaa lehteä ja lukuisia muita julkaisuja ja kirjoitti rajantakaisesta Karjalasta suomalaisiin sanomalehtiin. Ensimmäinen venäläistämiskausi esti

kuitenkin varsin pian kansalliset pyrkimykset, ja lopullisesti liiton aktiivinen toiminta tyrehtyi vuonna 1909. (Setälä 1983: 9–12, 13–17.)

Venäjällä asuvien kansojen asemaa muutti entisestään helmikuun vallankumous vuonna 1917. Euroopassa ja maailmalla yleinen mielipide sekä hieman myöhemmin Venäjällä sosialistinen maailmanvallankumous ja bolševismi puolustivat kaikki kansojen itsemääräämisoikeutta. Kun Puola, Suomi ja reunavaltiot itsenäistyivät, Karjalan ei sallittu liittyä Suomeen ja sen itsenäisyys oli kaukainen haave. Karjalan aseman kohentamista alkoi ajaa Karjalan Sivistysseura, Vienan Karjalaisten Liiton seuraaja. Sivistysseura vastasi perustamisestaan lähtien Karjalan kansallisesta herättämisestä ja teki muun muassa valistustyötä, perusti kouluja, lukutupia ja kansankirjastoja. Sen piirissä laadittiin jopa Karjalan autonomiaohjelma, jota suunnitelmista huolimatta ei saatu luovutettua yleisvenäläiselle kansalliskokoukselle. Suomen sisällissota vuonna 1918 sulki rajat, ja pian – yleispoliittisen tilanteen myötä – suunniteltiin jo Suomeen liittymistä, Suur-Suomen muodostamista. Syksyllä 1918 tilanne muuttui entisestään, kun itäraja sulkeutui. Sivistysseuran toiminta rajan takana ja julkaisujen toimittaminen sinne loppuivat, ja Itä-Karjalan kysymys siirtyi Suomen valtion hoidettavaksi. (Setälä 1983: 17–24, 30–32.) Rajan takana Karjalan itsenäisyydestä keskusteltiin kiivaasti, ja alueella toimi jopa Karjalan väliaikainen hallitus. Kaikki itsenäisyyspyrkimykset tukahtuivat viimeistään vuodenvaihteessa 1921–1922, jolloin viimeinenkin kansannousu nujerrettiin. Alue jäi Venäjän yhteyteen, ja Karjalan Sivistysseura joutui keskittymään Suomen puoleiseen Karjalaan ja Suomeen paenneiden itäkarjalaisten parissa tehtävään avustustyöhön. Pakolaisia tuli useana eri aaltona, muun muassa vuodenvaihteessa 1921–1922 tapahtuneen kansannousun jälkeen. Väkeä myös palaili takaisin sitä mukaa, kun tilanne rauhoittui. Maaliskuussa 1922 itärajan yli tulleita, Suomessa apua saavia venäläisiä ja aunukselaisia oli tilastojen mukaan yli 10 000. (Setälä 1983: 45–49.) Rajantakaiseen Karjalaan suuntautunut toiminta kävi mahdottomaksi, kun raja suljettiin. Uusi kohde, johon toiminta suunnattiin, oli Raja-Karjala.

Sortavalan seminaari vaikutti laajalti. Sen opettajakunta perusti vuonna 1882 Sortavalan ja Raja-Karjalan ensimmäisen sanomalehden *Laatokan*, jonka tavoitteeksi asetettiin muun muassa karjalaisten suomalaisen identiteetin vahvistaminen, karjalaisten sivistystason nostaminen, suomen kielen aseman parantaminen ja alueen kehittäminen niin henkisesti kuin aineellisestikin (Laatokka 5.1.1882). Seminaarin ja *Laatokan* ympärille syntyi Suomen-puoleisen Karjalan karjalainen henkinen keskus, josta ajatukset ortodoksisen Karjalan ja kirkon kansallistamisesta levisivät Raja-Karjalaan ja sieltä edelleen Itä-Karjalaan (Setälä 1983: 9). Aate eteni varsin hitaasti, sillä suomalaisuuden korostaminen tuntui Raja-Karjalassa

oudolta, koska siellä identiteetti oli rajakarjalainen, Venäjälle oli taloudellinen ja uskonnollinen voimakas yhteys, ja kieli, jota alueella puhuttiin, oli itärajan molemmin puolin sama, karjala. Kouluja käymättömillä rajakarjalaisilla ei ollut vielä 1890-luvulla selkeää käsitystä omasta kansallisuudestaan: alue oli eristyksissä muusta Suomesta, ja sen lisäksi, että heitä pidettiin venäläisinä, he saattoivat itsekkin ajatella niin. (Hämynen 1995: 28, 37–38, 41.)

Sanomalehti *Laatokka* ilmestyi aluksi eli vuodesta 1882 vuoteen 1886 kerran viikossa. Vuoden 1887 alusta vuoden 1904 loppuun lehteä julkaistiin kaksi kertaa viikossa, ja vuoden 1905 alusta alkaen lehti ilmestyi kolmesti viikossa. (Esim. *Laatokka* 28.12.1886; *Laatokka* 30.12.1904; *Laatokka* 30.12.1905.) Lehden levikkialuetta olivat Sortavalan lounaispuolen pitäjät sekä Raja-Karjala (Vuoristo 1975: 14). Lukutaito ja sanomalehtien seuraaminen yleistyivät Raja-Karjalassa hitaasti. *Laatokassa* marraskuussa 1889 julkaistussa, asevelvollisten kutsuntojen vaikeuksia käsittelevässä kirjoituksessa mainittiin, että hyvin moni Raja-Karjalan (ja laajemminkin: Viipurin läänin) asevelvollinen jätti saapumatta kutsunta- ja arvannostotilaisuuksiin, koska oli lukutaidoton, ei tiennyt omaa ikäänsä ja eli lehti-ilmoitusten tavoittamattomissa: välimatkat olivat pitkiä ja tiedonkulku sen mukaista. Ortodoksikylissä, joissa jumalanpalvelukset pidettiin kirkon sijaan tsasounassa, ei järjestetty kirkon kuulutuksia. (*Laatokka* 13.11.1889.)

Alkuvuosinaan *Laatokka* oli ainoa Laatokan Karjalassa julkaistu lehti, ja sen tilausmäärä oli aluksi 1 000 kappaletta. Kaarlo Merikosken mukaan ”*Laatokan* levittämät tiedot ja ajatukset syöpyivät laajojen piirien omaisuudeksi ja muodostivat kansan käsityksiä isänmaan tärkeissä kysymyksissä”. Vaikka lehden toimittajat olivat luterilaisia seminaarin opettajia, *Laatokka* piti Merikosken mukaan myös ortodoksiväestön puolia. (Merikoski 1939: 47.) Sanomalehdessä ilmoitettiin 28.12.1901, että sen saattoi tilata tietyiltä kauppialta ja kirjakaupoista Sortavalasta, lehden asiamiehiltä ja ”kaikista Suomen postilaitoksista” (eli postitoimistoista). Lehtitilauksen kylkiäisenä tarjottiin maailmankarttaa. Lehteä saattoi myös tilata lehden konttorista (*Laatokka* 7.12.1909). Ajoittain lehti haki lisää asiamiehiä (esim. *Laatokka* 13.12.1910).

Sanomalehtien säännöllinen seuraaminen edellytti toimivaa ja säännöllistä postinkulkua. Korpiselän kirkonkylästä Suojärvelle johtaneen maantien varrella sijainneisiin Korpiselän Tšokkiin, Kokkariin, Tolvajärvelle ja Ägläjärvelle postia alettiin kantaa säännöllisesti vuonna 1899. Korpiselän kirkonkylän ja Värtsilän välillä posti kulki kaksi kertaa viikossa, ja Viipurissa ilmestyneet sanomalehdet saatiin Korpiselkään saakka yhdessä päivässä. (*Laatokka* 21.12.1898.) Ägläjärven kylän oma postipysäkki avattiin 1.3.1903 (*Laatokka* 11.4.1903). Tammi-helmikuussa 1909 posti alkoi kulkea postihallituksen

päätöksen mukaan välillä Korpiselkä – Ägläjärvi kaksi kertaa viikossa ja välillä Suojärvi – Ägläjärvi kerran viikossa. Uusi järjestely korvasi vanhan: pitäjän läpi kulkeva posti kulki Suojärveltä Korpiselän kirkonkylään. Samalla Ägläjärvi sai postipysäkin tilalle oman postitoimiston. (Laatokka 11.2.1909.)

Laatokka julkaisi 23.1.1913 nimimerkin *Hetotan Juakko* kirjoittaman *Kirjeen Ägläjärveltä*. Kirjoittajan, mahdollisesti lampuoti Jaakko Feodorinpoika Mönttisen (1845–1924), mukaan Ägläjärvellä oli kolmannelle viikoittaiselle postivuorolle kova tarve; lisäksi kirjoittaja uskoi entisestään tehostuneen postinkannon kasvattavan lehtitilausten määrää. ”Posti tuo meille matalimpaankin majaan rakkaaksi käyneen Laatokan joka kertoo meille niin hyvät kuin huonotkin kuulumiset. Laatokkaa tuleeekin nykyään yli 50 vuosikertaa, sen lisäksi jokunen Helsingin Sanomia, Karjalaa ja Kotimaata sekä eräitä ammattilehtiä.” Yli 50 *Laatokan* tilausta vaikuttaa hieman liioitellulta kylän tuolloiseen väkilukuun ja arvioituun lukutaitoisten osuuteen nähden. Vuoden 1908 rippikirjan mukaan Ägläjärvellä asui tuolloin 514 ortodoksia; luterilaisia perheitä oli vuosien 1905 henkikirjan mukaan vain yksi ja 1910 henkikirjan mukaan kolme ja eräs perheetön työmies (yhteensä 19 henkilöä) (Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1908 rippikirja; Korpiselän vuosien 1905 ja 1910 henkikirjat). Lukutaidon yleistymistä Raja-Karjalassa käsittelen seuraavassa luvussa.

Karjalan suomalaistaminen alkoi siis Sortavalan seminaarin (1880) ja *Laatokka*-lehden perustamisesta (1882). Sortavalan seminaarin asemaa Karjalan kansan kasvattajana on myöhemmin kritisoitu siitä, että sen opettajistossa karjalaisuuden käsitettiin olevan osa suomalaisuutta mutta ortodoksisuutta pidettiin merkinä venäläisyydestä. Kansallisuuden ja uskonnon erottaminen toisistaan oli vaikeaa laajemminkin. (Hämynen 2011: 317.)

3.2 Raja-Karjalan koulu- ja kansansivistysoloista

3.2.1 Kansakoululaitoksen kehityksestä ja venäläistämiskoulujen toiminnasta

1700-luvulla kansan perusopetuksesta Suomessa vastasi kirkko. Opetus oli sisällöltään hengellistä, sillä sen tavoitteena oli kristinuskon perusteiden ulkoa oppiminen; lukutaidon saavuttamisesta tuli opetuksen tavoite vasta myöhemmin. Ortodoksisen kirkon toiminta-alueilla opetuksella oli monenlaisia vaikeuksia, sillä kirkon näkökulmasta uskolla sakramenttien voimaan ja pelastukseen oli suurempi merkitys kuin kansan opillisella valistamisella. (Hämynen 1995: 51.)

Vanhimmat tiedot Raja-Karjalassa pidetyistä talonpoikaislasten niin sanotuista kotikouluista ovat 1830-luvun loppupuolelta. Kouluilla, joita pidettiin esimerkiksi jonkun ortodoksisen kirkonpalvelijan kotona tämän johdolla, oli oppilaiden ja oppimateriaalin puutteen takia hyvin marginaalinen asema. Seurakunnat perustivat ensimmäiset talonpoikien lapsille tarkoitettut koulunsa 1840-luvun puolivälissä. Vuoden 1859 tietojen mukaan ne olivat tuolloin enimmäkseen yksiopeettajaisia ja oppilaina niissä oli tavallisimmin 20–35 poikaa. Opettajana toimi pappi tai lukkari, ja opetuskielenä oli yleensä suomi; venäjä oli yksi oppiaine. Oppiaineita olivat tavallisesti lukeminen ja kirjoittaminen, ja lisäksi opetettiin kristinopin alkeita ja mahdollisesti laskentoa. Sen jälkeen, kun koulut olivat aloittaneet toimintansa, niiden tilanne pysyi samanlaisena vuosikymmenien ajan. (Merikoski 1939: 31–35.) Salmissa seurakuntakoulu toimi kauppias Fedul Gromovin tukemana, ja siellä opetettiin muun muassa venäjän alkeita, kirkkolaulua ja laskentoa. 1880-luvulla perustetussa kiinteässä seurakuntakoulussa karjalankieliset opettajat opettivat suomen, venäjän ja slaavin lukemista ja kirjoittamista. Lisäksi joissakin kylissä toimi yksityisiä opettajia. (Hämynen 2015e: 434–436.)

Pohja järjestelmälliselle Raja-Karjalassa annettavalle perusopetukselle tuli vuonna 1883 annetusta perusopetusta koskevasta asetuksesta, joka velvoitti kreikkalais-venäläiset seurakunnat antamaan perusopetusta kansan omalla kielellä niille lapsille, jotka eivät saaneet opetusta kotonaan. Alkuopetusta piti järjestää uskonopissa ja äidinkielen lukemisessa. Seurakuntakoulut olivat joko pysyviä kouluja tai kiertokouluja, ja niiden opettajien tuli olla seminaarin käyneitä Suomen kansalaisia. Tarvittaessa opettajaksi pääsi, jos oli käynyt yläkansakoulun ja harjoitellut opettamista kansakoulunopettajan ohjaamana. (Hämynen 1995: 51.) Käytännössä suomeksi annettavan opetuksen aloittaminen oli alku karjalankielisten rajakarjalaisten suomalaistamiselle. Matti Jeskanen on todennut sen olleen oikeastaan jo toisen suomalaistamiskauden alku, sillä jo Pietari Brahe oli 200 vuotta aiemmin aloittanut ensimmäisen kauden: Ruotsin vallan aikana Suomen ainoa virallinen kieli oli ruotsi ja tieteen kieli latina; kirkko käytti myös suomea. (Jeskanen 2005: 223.)

Raja-Karjalan kouluverkosto kehittyi varsin nopeasti. Vuonna 1891 kiertokouluja eli kiertäviä suomalaisia seurakuntakouluja toimi koko alueella vain 11. Kiinteä suomalainen seurakuntakoulu toimi alueella Mantsinsaarella ja Suojärvellä ja kiinteä venäläinen kiertokoulu Salmissa. Vuoteen 1906 mennessä kansakoulujen määrä oli lähes kolminkertaistunut, ja jo vuosina 1905–1906 kansakoulua kävi lähes joka toinen kouluikäinen rajakarjalaislapsi. Kiertokoulut, jotka nimensä mukaisesti kiersivät eli saattoivat toimia useassa eri paikassa eri lukukausilla, saavuttivat suosiota, sillä ne toivat opetuksen lähelle useampia kuin pysyvät koulut. Silti vuonna 1900 lukutaidottomien osuus oli esimerkiksi

Suojärvellä vielä 62 prosenttia. Kiertokoulussa opetettavia aineita olivat uskonto, suomen kieli, kauno- ja oikeinkirjoitus, laskento ja laulu, joista uskonto oli tärkein. (Hämynen 1995: 52–54.) Toisin kuin kiertokouluja, vasta kansakouluja pidettiin koko kylän valistajina (Laatokka 30.12.1896).

Kiertokoulun opetusohjelmaan lisättiin vuoden 1903 tietämällä venäjä; sen opettaminen lastenkouluissa tosin laillistettiin vasta seuraavana vuonna. Venäjän kieleen suhtauduttiin eri pitäjissä eri tavalla: Korpiselässä sen opetusta ei edes aloitettu, sillä siellä hanke kohtasi vastustusta, mutta Suojärvellä puolet opetuksesta päätettiin muuttaa opetettavaksi venäjäksi. Impilahdella venäjän opetuksen määrää lisättiin. (Hämynen 1995: 52–54.) Venäjän kielen tarvetta Raja-Karjalassa perusteltiin monella eri tavalla. Tärkein perustelu oli se, että jumalanpalvelukset olivat slaavinkielisiä, sekä se, että elettiin Venäjän läheisyydessä ja rajakarjalaisilla oli rajan toiselle puolelle paljon kauppa- ja sukulaisuussuhteita. Lisäksi rajakarjalaisilla oli heikko kansallistunne ja lukutaitoisten osuus oli pieni. Merikosken mukaan vuodet 1907–1917 merkitsivät Raja-Karjalalle kolmatta venäläistämiskautta; kaksi ensimmäistä olivat olleet 1870-luku, jolloin ensi kerran ehdotettiin venäjänkielisten seurakunnallisten koulujen ja venäläisen seminaarin perustamista, ja vuodet 1898–1904. Vuonna 1898 virkaan tulleen Bobrikovin aikakaudella kaikissa Raja-Karjalan lastenkouluissa ja kansakouluissa alettiin opettaa venäjää, mutta suurlakon aikoihin sen opetus lopetettiin lähes kokonaan. (Merikoski 1939: 4, 44, 104–105, 125.)

Kansakoululaitoksen vakiintumista Raja-Karjalassa hidasti myös se, että koulujen rakennuttaminen oli kallista; toisaalta kansakoulurakennuksen rakentamista saatettiin lykätä ja koulu saattoi alkuaikoina toimia vuokrahuoneissa. Suojärvellä kansakoulujen rakentaminen koettiin pitkään taakaksi. Kunta sai niiden perustamiseen tukea Viipurin läänin kansansivistysseuralta (per. 1899), jonka tarkoitus oli aloittaa koulutoiminta ja siirtää se kunnalle, kun tämä olisi siihen valmis, Sortavalan Edistysseuralta (per. 1908), Karjalaiselta osakunnalta ja Tilma Hainarilta, Sortavalan seminaarin lehtorin O. A. Hainarin (ent. *Forsström*) leskeltä. (Hämynen 2011b: 121–122.) Salmassa kansakouluja alettiin perustaa sen jälkeen, kun oli todettu, ettei uusien ajatusten vieminen aikuisille ollut helppoa: he eivät erottaneet uskontoa ja kansallisuutta toisistaan, vaan pitivät itseään venäläisinä. Samaan käsitykseen törmättiin, kun pitäjään oltiin perustamassa ensimmäistä suomalaista kansakoulua: pitäjän asukkaat eivät halunneet sitä. Asiaan vaikutti myös se, että koulun perustamiseen tarvittiin rahaa kunnalta. Salmin kahdeksasta ensimmäisestä koulusta vain kolme sai vuonna 1906 tukea kunnalta; taloudellisen tilanteen vuoksi koulujen tilanne oli surkea. Seuraavina vuosina Karjalainen osakunta perusti pitäjään kaksi uutta koulua ja otti

hoitaakseen yhden, yksityisten perustaman koulun. Kouluille saatiin jonkin aikaa myös valtionapua, mutta kun se loppui, tilanne kävi yhä huonommaksi. Toisin kuin muut Raja-Karjalan kunnat, Salmin kunta ei suostunut ottamaan kouluja hoitaakseen. Salmissa vuosisadan alun tapahtumat hämmensivät kansaa, ja ensimmäisiä kansakouluja ja niiden opettajia sekä suomalaista kansanvalistusta alettiin vihata ja pelätä. Samalla esimerkiksi suomalaismielinen kuntakokousten esimies vaihdettiin venäläismieliseen. (Partanen 2015a: 269, 276, 280, 281.)

Vuoteen 1923 mennessä Raja-Karjalaan oli perustettu kansakoulu 78 kylään; niistä 57 perustettiin ennen maamme itsenäiseksi julistautumista. Kansakoulun saaneet kylät ja kansakoulutoiminnan aloittamisvuodet käyvät ilmi taulukosta 3.

Taulukko 3. Raja-Karjalan suomalaiset kansakoulut perustamisvuosineen. Lähteet: Suomenmaa V: 385, 391, 399, 403–404, 412, 421; Viljanto 1952: 107; Jääskinen 1966: 137, 140, 145–146, 148–149; Kuutti 2011: 218.

Pitäjä (kansakoulujen lukumäärä³⁴)	Kylä ja koulun perustamisvuosi
Suojärvi (22)	Leppäniemi (1887), Varpakylä (1887), Salonkylä (1895), Hautavaara (1899), Kaitajärvi (1899), Kaipaa (1907), Vegarus (1909), Ignoila (1910), Kotajärvi (1911), Moisseinvaara (1911), Hyrsylä (1913), Jehkilä (1913), Vuontele (1916), Kivijärvi (1917), Karatsalmi (1918), Suvilahti (1925), Kuikanselkä (1926), Huttula (1929), Kalliovaara (1935), Suojoki (1936), Torasjoki (1936), Eloniemi (1938)
Korpiselkä (7)	kirjokylä (1887), Ägläjärvi (1898), Tolvajärvi (1903), Saarivaara (1906), Saaronen (Hoilola) (1909), Kokkari (1916), Tsiipakka (1922)
Soanlahti (4)	kirjokylä (1886), Koukkuhonka (1900), Koirivaara (1901), Havuvaara (1917)
Suistamo (12)	kirjokylä (1885), Leppäsyrtä (1886), Jalonvaara (1899), Loimola (1899), Koitto (1901), Alattu (1904), Sara (1906), Muuanto (1908), Pyörittäjä (1909), Uuksujärvi (1913), Kontuvaara (1916), Niinisyrtä (1921)
Impilahti (15)	kirjokylä (1870), Kitelä (1879), Pitkäranta (1887), Kerisyrtä (1898), Koirinoja (1898), Kokkoselkä (1898), Syskyjärvi (1898), Ruokojärvi (1907), Uomaa (1910), Hätilä – Huunukka (1911), Leppäsilta (1911), Kytösyrtä (1912), Pitkäranta (1920), Pohjoiskylä (1921), Satinen (1922)
Salmi (22)	Tulema (1886), Peltoinen (1887), Manssila (1894), Uuksu (1894), Työmpäinen (1899), Ulahto (1899), Kirkkojoki (1901), Orusjärvi (1901), Käsnäselkä (1908), Uuksalonpää (1908), Karkku (1910), Hyrsylä (1913), Ignoila (1920), Miinala (1920), Perämaa (1920), Rämälä (1920), Rajaselkä (1921), Uusikylä (1921), Varpaselkä (1922), Palojärvi (1922), Pappila (1922), Mäkrämäki (1937)

Erityisesti ensimmäiset kansakoulunopettajan koulutuksen saaneet rajakarjalaiset miehet olivat Raja-Karjalan suomalaistamisessa keskeisessä asemassa: alueelta kotoisin olleina he tunsivat sen kulttuurin sekä kehittämistarpeet ja toivat opinahjostaan Sortavalan seminaarista Raja-Karjalan kyliin monenlaista niissä kipeästi kaivattua oppia. Samalla he toivat mukanaan erilaisia ajatuksia ja vaikutteita, esimerkiksi suomalaisuusaatteen. Moni 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Raja-Karjalassa toiminut opettaja oli kylän uuttera suomalaisuusmies, joka joutui vastustamaan venäläistämistoimia jopa irtisanomisen uhalla

³⁴ Taulukossa ei mainita alakansakouluja eikä supistettuja kouluja.

(Laatokka 15.10.1910; Laatokka 4.1.1913). Suomalaisuusaatetta ajaneisiin opettajiin ja heidän tekemiinsä sukunimenmuutoksiin palaan luvussa 7.4.9.

1900-luvun alusta lähtien suomalaisten kansakoulujen vakiintumista Raja-Karjalaan alkoi häiritä venäläisten koulujen perustaminen alueelle (Hämynen 1995: 52–53). Koulut olivat osa Venäjän panslavistisia pyrkimyksiä (ks. luku 2.2). Venäläiset koulut olivat joko Karjalan Veljeskunnan (per. 1907) tai Venäjän kansanvalistusministeriön rahoittamia. Raja-Karjalan kolme ensimmäistä venäläistä koulua perustettiin vuonna 1904. Venäläisten koulujen verkosto oli laajimmillaan lukuvuonna 1916–1917, ja niitä oli alueen kaikissa muissa pitäjissä paitsi Soanlahdella. (Merikoski 1939: 180, 223–229.) Raja-Karjalassa toimineiden venäläisten koulujen sijoituspaikat ja perustamisvuodet käyvät ilmi taulukosta 4.

Taulukko 4. Raja-Karjalaan perustetut venäläiset koulut. Lähteet: Merikoski 1939: 180, 223–229.

Pitäjä (venäläisten koulujen lukumäärä³⁵)	Kylä ja koulun perustamisvuosi
Suojärvi (14)	Annantehdas (1894), Varpakylä (1904), Moisseinvaara (1910), Hautavaara (1911), Kotajärvi (1911), Leppäniemi (1911), Vegarus (1911), Vuonteleva (1911), Liete (1912), Huttula (1914), Jehkilä (1914), Kaipaa (1914), Salonkylä (1914), Kaitajärvi (1915)
Korpiselkä (1)	Ägläjärvi (1913)
Soanlahti (0)	–
Suistamo (9)	Leppäsyvä (1911), kirkonkylä (1911), Uuksujärvi (1912), Loimola (1913), Pieni Sarka (1913), Jalonvaara (1915), Koitto (1915), Kontuvaara (1915), Pyörittäjä (1915)
Impilahti (12)	Nurmisaari (1881, uudelleen 1913), Ruokojärvi (1898, uudelleen 1915), Pitkäranta (1901), Kitelä (1912), Koirinoja (1912), Syskyjärvi (1912), Uomaa (1912), Kytösyvä (1913), Sumeria (1913), Koivuselkä (1914), kirkonkylä (1915), Kokkoselkä (1915)
Salmi (24)	Kirkkojoki (1848 ja 1915), Tulema (1904), Työmpäinen (1904), Manssila (1906), Orusjärvi (1907), Ulahto (1907), Uusikylä (1907), Hyrsylä (1908), Käsnäselkä (1908), Kanabrojärvi (1909), Kaunoselkä (1909), Ala-Uukku (1910), Karkku (1910), Miinala (1910), Peltoinen (1910), Varpaselkä (1910), Räimälä (1912), Uuksalonpää (1912), Varpahainen (1912), Ylä-Uukku (1912), Mäkipää (1914), Oritselkä (1914), Palojärvi (1914), Kovero (1915)

³⁵ Kylät, joissa koulutoiminta käynnistyi kahteen otteeseen, on laskettu vain kertaalleen.

Salmassa osa asukkaista kannatti venäläisiä kouluja, osa vastusti. Venäjän kielitaidolla oli suuri merkitys kaupankäynnissä ja siihen liittyvässä kanssakäymisessä venäläisten kanssa, mutta kansa arvosti ennen kaikkea sitä, että koulu kasvatti lapsia uskontoon. (Partanen 2015a: 280.) Venäläiset koulut olivat myös vähävaraisten perheiden suosiossa, sillä ne tarjosivat oppilailleen ilmaisen lounaan, vaate- ja jalkineapua sekä koulupuvun. Venäläisten koulujen opettajat tulivat Venäjältä, ja osa Salmin venäläisten koulujen oppilaista kulki koulussa rajan takaa Venäjän puolelta. Vuonna 1913 Työmpäisten venäläisessä koulussa oli 79 oppilasta, joka oli 1,5 kertaa enemmän kuin kylän suomalaisessa kansakoulussa. Samaan aikaan Peltoisten venäläisessä koulussa oli yhtä paljon oppilaita kuin kylän kansakoulussa. (V. Peiponen 1997: 134–135.) Sen sijaan Korpiselän Ägläjärvellä toimineen venäläisen koulun merkitys jäi marginaaliseksi: joulukuusta 1913 kevääseen 1917 toimineessa koulussa oli yksi opettaja ja 11–16 oppilasta (Laatokka 2.4.1914; Härkönen 1914: 11; Patronen 2015: 326). Raja-Karjalan venäläiset koulut suljettiin viimeistään kesällä 1917, jolloin niissä työskennelleet opettajat siirtyivät rajan taakse (Merikoski 1939: 348–349). Perustetusta 63 koulusta seitsemän ehti toimia yli kymmenen vuotta, mutta valtaosan toiminta jäi lyhytaikaiseksi.

3.2.2 Kansansivistystoiminnasta

Raja-Karjalaan suunnattiin heti maamme itsenäistyttyä monipuolinen kansansivistystoiminta, jonka tarkoituksena oli ensinnäkin tehostaa ja laajentaa alueen maataloutta. Pohja tälle työlle oli luotu jo 1800-luvun lopulla. Luon seuraavaksi lyhyen katsauksen eri alojen kansansivistystoimintaan 1890-luvulta 1930-luvulle.

Viipurilainen osakunta perusti Salmiin jo 1890-luvulla kaksi lukutupaa, jossa paikalliset saivat lukea suomalaisia sanoma- ja aikakauslehtiä. Lukutupatoimintaa kesti vuoteen 1910. Savo-Karjalainen osakunta alkoi järjestää 1890-luvun lopulla rajaseudulla esitelmätilaisuuksia ja jakaa kirjallisuutta. Luentotilaisuuksia Raja-Karjalassa järjestivät myös Viipurin läänin Sivistysseura (per. 1899) ja Raittiusseura. (Partanen 2015a: 269.) Salmin kihlakunnassa toimi vuoden 1903 alussa 32 kirjastoa, joiden nide- ja lainausmäärät olivat tosin vaatimattomia (Laatokka 28.1.1903).

Myös käytännön oppeja jaettiin ahkerasti. Raja-Karjalassa kulki jo 1890-luvulla monenlaisia maa- ja kotitalousalan edustajia neuvomassa paikallisia, miten nämä voisivat tehostaa ja laajentaa maanviljelystä. Vuonna 1895 Itä-Karjalan maanviljelysseura tarjosi Raja-Karjalan maanviljelijöille maksutonta karjakon neuvontakäyntiä (Laatokka 19.9.1894).

Karjako Evert Simonen, joka saapui Korpiselän Ägläjärvelle huhtikuussa 1895, neuvoi kylän talonpoikia kymmenen päivän ajan. Hän oli aloittanut ”kiertonsa” vuoden 1895 alussa Laatokan Karjalasta Ruskealasta ja viipyi ennen Ägläjärvelle tuloaan Korpiselän kirkonkylässä lähes kuukauden. (Laatokka 12.1.1895.) Jo saman vuoden heinäkuussa Ägläjärvellä vieraili apulaislääninagronomi Antti Kouvo neuvomassa maanviljelijöitä suoviljelysten ja uudisraivauksien teossa ja mallitalojen rakentamisessa. Samalla hän tarkasti edellisten neuvontakierrosten satoa. Kierros ulottui Salmiin, Suistamolle, Suojärvelle ja Korpiselkään. (Laatokka 27.7.1895; Laatokka 31.7.1895; Laatokka 3.8.1895.) Salmin lääninagronomiksi vuonna 1888 nimitetty Kouvo oli käynyt Korsholman maanviljelyskoulun (Laatokka 28.2.1888).

Raja-Karjalassa alettiin pian järjestää myös maa- ja kotitalouteen liittyvää koulutusta. Ägläjärvellä pidettiin vuonna 1907 maatalousnäyttely, jonka tarkoituksena oli kehittää ja tehostaa muun muassa paikallista, alkeellisella tasolla ollutta maanviljelystä (Laatokka 18.5.1907; Laatokka 24.9.1907). Vuoden 1911 alussa kylässä viipyi kuuden viikon ajan Itä-Karjalan maanviljelysseuran Suistamolla ja Korpiselässä kiertänyt maanviljelyskoulu, jonka kursseilla opiskeltiin karjanhoitoa ja puutöiden tekemistä (Laatokka 20.10.1910).

Suojärvellä oli jo vuonna 1893 aloittanut naisten käsityö- eli kutomakoulu. Pitäjässä toimi myös kiertävä maanviljelyskoulu ja ajokalukoulu sekä kiertävä kutomakoulu. Lisäksi yksittäisiä suojärveläisiä lähti jo 1900-luvun alussa oppiin Nunnanlahden ja Impilahden kansanopistoon sekä Sortavalan kansakouluun. 1920-luvulla pitäjässä aloitti käsityökoulu. (Hämynen 2011b: 192–193.) Raja-Karjalaan perustettiin myös pysyviä ammattikouluja. Soanlahdelle oli jo vuonna 1897 perustettu alempi maanviljelyskoulu ja vuonna 1900 karjakkokoulu (Malviniemi 1972: 29, 119). Impilahden kansanopisto perustettiin vuonna 1906 (Härkönen 1950: 234). Salmiin perustettiin vuonna 1917 yksityinen oppikoulu (Hämynen 2015e: 447). Suistamolla aloitti 16.9.1918 toimintansa kaksivuotinen alkukouluseminaari (Laatokka 14.9.1918), jonka opetuksessa korostettiin kotimaaoppia (Hämynen 2011b: 189). Myös muuta kansansivistystoimintaa kehitettiin: Savo-Karjalainen osakunta ja Viipurilainen osakunta perustivat Salmiin vuonna 1905 kaksi nuorisoseuraa (Partanen 2015a: 272).³⁶ Sortavalan Martat järjestivät Salmin Tulemalla emäntäpäivät elokuussa 1907 (Laatokka 3.9.1907).

³⁶ Maatalouden kehittämistoimista Salmissa ks. Partanen 2015d.

Maamme itsenäistymisen jälkeen rajaseutua alettiin kehittää ja sivistää entistä tarmokkaammin. Rajaseudun väestöä pidettiin epäluotettavana. (Hämynen 2011b: 152.)³⁷ Korpiselän Ägläjärvellä alkoi kiertää monenlaisia esitelmöijiiä ja kurssien pitäjiä, jotka opastivat esimerkiksi lasten kasvattamisessa ja kodinhoidossa. Yksi keskeinen syy väestön opastamiseen oli nälänhädän torjunta (ks. luku 3.4). Vuonna 1920 kotitalouksien neuvontatyötä, äitienpäiväjuhlia ja *Kodinpäivä*-nimisiä tilaisuuksia järjesti Kotikasvatusyhdistys (Patronen 2015: 351–353; Laatokka 15.5.1920; Laatokka 27.5.1920; Laatokka 3.7.1920). Myöhemmin muita koulutuksen järjestäjiä olivat muun muassa Itä-Karjalan Kotiteollisuusyhdistys (Laatokka 26.8.1930). Erilaisten kiertävien kurssien järjestäjät tulivat Raja-Karjalan ulkopuolelta. Kaikenlainen neuvontatyö tapahtui varmasti suomen kielellä, minkä vuoksi uusilla menetelmillä ja välineillä oli suomenkieliset nimitykset ja niistä puhuttiin myös jatkossa suomeksi; neuvontatoiminta suomalaisti rajakarjalaisia karjalankielisiä salo- ja muita kyliä.

3.3 Suomen ortodoksisen kirkon kansallistamisesta

Tutkimuksessaan suomalaisen sukunimikäytännön kehitymisestä Sirkka Paikkala on osoittanut, että nimikäytännön 1800-luvulla tapahtunut modernisoituminen liittyi poliittiseen liikkeeseen, kansallisuusaatteeseen ja sääty-yhteiskunnan murenemiseen. Se pohjasi myös siihen, että haluttiin korostaa ruotsalaisuuden sijaan suomalaisuutta ja erottua venäläisyydestä. (Paikkala 2004: 111.) Rajakarjalaisen kulttuurin muuttumiseen sekä rajakarjalaisten sukunimien kehittymiseen ja muuttamiseen ovat vaikuttaneet karjalaisten kansallisen tietoisuuden herättäminen itärajan molemmin puolin ja ortodoksisen kirkon kansallistaminen. Selvitän seuraavaksi lyhyesti, miten ja missä oloissa Karjalan ja ortodoksisen kirkon suomalaistaminen alkoi ja miten se eteni.

Raja-Karjalan kreikkalaiskatolisen papiston sanotaan usein olleen ummikkovenäläistä, vaikka Pietarin pappisseminaarissa oli pitänyt opettaa Suomeen papiksi aikoville suomen kieltä jo vuodesta 1826 lähtien. Jumalanpalveluskirjojen suomentaminen aloitettiin 1850- ja 1860-luvuilla ja kaikissa Suomen kreikkalaiskatolisissa seurakunnissa jumalanpalvelukset määrättiin toimitettaviksi suomeksi jo vuonna 1865. Käytännössä määräyksiä kuitenkin

³⁷ 1900-luvun alussa suomalainen ”valtiokansalaisen ihanneidentiteetti” rakentui suomen- tai ruotsinkielisestä sivistyksestä ja kuulumisesta luterilaiseen kirkkoon, mihin liittyi käsitys yhtenäisestä kansallisuudesta. Tähän identiteettiin kuului myös nationalistinen käsitys siitä, että idässä asui sivistymättömiä ei-kristittyjä, jotka olivat mahdollinen uhka. (Loima 2005: 93, 95.)

toteutettiin verkalleen. 1800-luvun lopulla alettiin puhua Suomen kreikkalaiskatolisen kirkon kansallistamisesta. Suomenmielisen papiston tavoitteena oli kehittää suomenkielisiä seurakuntia niin, että voitaisiin puhua suomenkielisestä ortodoksisesta kirkosta, jossa jumalanpalvelukset, opetus ja niissä tarvittava kirjallisuus olisivat kielellä, jota kansa ymmärtäisi. Osa seurakuntien palveluksessa olleesta papistosta oli venäjänmielisiä. Venäläisyyden kannattajia oli myös Raja-Karjalan kansassa: esimerkiksi Salmissa kauppias Hosainoff tunnettiin venäläismielisenä, samoin Suojärven Annantehtaan työväki. 1900-luvun alussa Suomen valtiolta halusi kansallistaa ortodoksisen kirkon, koska sen jäsenet olivat rajaseudulla asuvaa väestöä, jota lisäksi johdettiin entisestä emämaasta käsin. (Hämynen 1995: 21–23, 29, 34, 47; Hämynen 2011b: 123.) Uskontotieteilijä Hannu Kilpeläinen on huomauttanut, että ennen kuin itäraja sulkeutui, ”Venäjän ortodoksisella kirkolla oli suvereeni asema koko kulttuurin muovautumisessa, ja niinpä se ulotti valvontaansa melkein koko silloisen yhteiskuntaelämän Raja-Karjalassa” (Kilpeläinen 1975: 127).

Vaatimukset suomen kielen käyttöön otosta koulussa ja jumalanpalveluksissa eivät saaneet vastakaikua ennen rajan sulkeutumista (Hämynen 1995: 41). Itärajan sulkeminen (jota käsittelen luvussa 3.4) merkitsi Raja-Karjalan ortodokseille monenlaisia muutoksia. Tärkeimmät olivat 1) juliaanisen ajanlaskusta siirtyminen gregoriaaniseen ajanlaskuun vuonna 1921, 2) venäjän kielen ja suomenkielillä alueilla kirkkoslaavin vaihtaminen suomen kieleen vuonna 1923 ja 3) Suomen ortodoksisen hiippakunnan vaihtaminen Venäjän kirkon alaisuudesta Konstantinopolin patriarkaatin alaisuuteen. (Makkonen 1989: 219.) Suurimmat seurakuntien kokemat muutokset olivat papiston suomalaistaminen ja uuteen ajanlaskuun siirtyminen (Hämynen 1995: 99–120).

Keskustelua siirtymisestä ajanlaskutavasta toiseen oli käyty jo vuonna 1905, mutta päätös siirtyi aina vuoteen 1917, jolloin 6. joulukuuta lähtien useat seurakunnat siirtyivät käyttämään uutta ajanlaskua. Sopeutuminen kesti paikoitellen kauan ja osoitti, miten uskollisia ihmiset olivat tutuille perinteille: moni salmilainen koki, että tavoista luopuminen olisi merkinnyt uskosta luopumista, ja kirkollinen ajanlasku nähtiin osana kirkollisia tapoja. Olavi Merras, joka on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut itsenäisyyden alussa alkanutta Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan sopeutumista uuteen ajanlaskuun, on todennut, että sen jälkeen, kun oli siirrytty uuteen ajanlaskuun, sitä noudatti vain osa seurakuntalaisista: osa piti kiinni vanhasta perinteestä, osa vietti kirkollisia juhlapyyhiä kaksi kertaa eli kummankin ajanlaskun mukaan, ja osa siirtyi mutta palasi vanhaan ajanlaskuun. Ajan myötä keskustelu ajanlaskusta väheni, mutta vielä vuonna 1926 kaksi kolmasosaa seurakunnan jäsenistä oli vanhan ajanlaskun kannattajia, minkä kirkon johto hiljaa hyväksyi. Merraksen sanoin

kirkolliseen ajanlaskuun ”kanavoitui kansan syvä uskonnollinen tunne ja uskon kokemus”. Vanha perinne eli vahvana: vanhalla ajanlaskulla oli kannattajansa vielä sotien jälkeenkin. (Merras 1979: 48–49, 53, 67.) Myös kirkon kielen vaihtaminen kohtasi vastustusta, erityisesti Salmassa: venäjän kieltä pidettiin Jumalan kielenä (Partanen 2015a: 273).

Suomen ortodoksinen kirkko sai oman tiedotuslehden *Aamun Koiton*, kun Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta (PSHV, per. 1885) alkoi julkaista lehteä vuonna 1896 Sortavalassa.³⁸ Se lakkautettiin vuonna 1907 useista syistä, ainakin osin taloudellisista, mutta se alkoi ilmestyä uudelleen vuonna 1918. Lehti sisälsi muun muassa hengellisten kirjoitusten käännöksiä ja kirkollisia ajankohtaiskatsauksia. Tarkkoja tietoja lehden levikistä ei ole. (Laitila 2004: 98–101, 107–109; Vuoristo 1975: 69.) Kati Parpei on tutkinut sitä, miten *Aamun Koiton* ensimmäisen kymmenvuotiskauden (1896–1907) lehdissä pyrittiin muokkaamaan mielikuvia niin, että ortodoksikarjalaiset alettiin liittää niissä Suomeen. Parpei huomauttaa *Aamun Koiton* valistushenkisyydestä, että lehti uutisoi muun muassa kansakoulujen perustamisesta. (Parpei 2013: 219.) Palaan *Aamun Koittoon* vielä luvussa 4.1.

Itsenäisyyden saavuttaneelle Suomelle oli elintärkeää, että ortodoksiväestön identiteettiin liittyvät ongelmat ratkaistaisiin mahdollisimman pian: kielellinen, ideologinen ja uskonnollinen yhtenäisyys ja yksimielisyys olivat välttämättömiä. Ortodoksikarjalaiset sulautettiin uuteen kansallisvaltioon ja kansalaisuuteen valtiovallan ja ”keskeisillä paikoilla olleiden suomalaiskansallisten toimijoiden” voimin; eri toimijoilla Jyrki Loima tarkoittaa arkkipiispa Hermania ja suomenmielisiä ortodokseja. (Loima 2005: 95, 101–102.) Suomen ortodoksinen kirkkokunnan suomalaistamisessa näkyi opetusministeri ja kielentutkija E. N. Setälän käsitys siitä, että karjala oli suomen kielen murre, ei oma kielensä (Hämynen 2013: 187).

Kirkon kielen muuttaminen merkitsi sitä, että kirkossa kuultavat saarnat, jumalanpalvelustekstit ja kirkkolaulut olivat suomenkielisiä. Itsenäisyyden ajan alussa kirkkojen rakennus- ja kunnostustöissä alettiin käyttää suomalaisia suunnittelijoita ja taiteilijoita, ja jumalanpalveluspukujen ulkomuotoa yksinkertaistettiin; ikoneihin maalattujen kyrillisten kirjainten päälle kirjoitettiin ikoneiden esittämien henkilöiden nimet suomeksi. Suomen ortodoksinen kirkon kielen vaihtaminen venäjämästä suomeen merkitsi myös

³⁸ PSHV:n julkaisemia kirjasia jaettiin Ägläjärvellä kylän kirkon vihkimistilaisuudessa jo vuonna 1906 (*Aamun Koitto* 6/1906: 84).

kirkonkirjojen kielen ja niissä noudatetun henkilönnimien kirjaamistavan muuttamista. (Laitila 1998: 401.)³⁹

Ristimänimien ja koko ristimänimistön suomalaistaminen ja oman, suomenkielisen ristimänimistön luominen otettiin esille Suomen kreikkalaiskatolisen kirkon piirissä jo 1800-luvun lopulla. Kirkko julkaisi ensimmäisen suomenkielisen kreikkalaiskatolisen kirkkokalenterin vuonna 1893, ja siinä esiteltiin miesten ja naisten ristimänimien kansanomaisten eli karjalan- ja suomenkielisten muotojen luettelot (Repo 1986: 94).⁴⁰ Vuonna 1918 julkaistiin vihkonen *Kr-katolisen kirkon kirkkokalenterissa esiintyvien nimien aakkosluettelo* (Kasanko 1952: 3). Rajakarjalaisten ristimänimet ovat perinteisesti olleet peräisin kreikkalaiskatolisen eli ortodoksisen kirkon pyhimyskalenterista, sillä muunlaisia nimiä lapselle ei ole voinut antaa (Ryttyläinen 1933: 18). Vuosisataisessa perinteessä tapahtui suuri muutos 1920- ja 1930-lukujen taitteessa, kun Raja-Karjalan ortodoksiväestön ristimänimiä ja patronyymejä alettiin vähitellen kirjata asiakirjoihin suomalaisittain.⁴¹ Samaan aikaan monet ortodoksit alkoivat antaa lapsilleen suomalaisia ristimänimiä. Aikalaistiedon mukaan vuonna 1933 enää aniharva ortodokseksi kastettavien lasten vanhemmista antoi papin päättää, mikä lapsen ristimänimeksi tuli (Ryttyläinen 1933: 18).⁴²

Rajakarjalaisten henkilönnimien uuden kirjaamistavan yleistyessä esimerkiksi ristimänimi *Petter* alkoi asiakirjoissa vähitellen väistyä *Petrin* ja *Pekan* ja ristimänimi *Pavel* nimien *Paavali* ja *Paavo* tieltä. Rajakarjalaisten ristimänimistöön alkoi ilmestyä sellaisia suomalaisia ja muita nimiä kuin *Johannes*, *Lauri*, *Veikko*, *Benjamin*, *Kauko*, *Mikko* (Korpiselän vuoden 1929 henkikirja, Ägläjärvi) ja *Helmi*, *Siiri*, *Aili* (1933).⁴³ Ortodoksinen

³⁹ Kesäkuussa 1925 pidetyn kirkolliskokouksen asettamaan ns. kirkon ulkonaisten muotojen kansallistuttamiskomiteaan kuului mm. Iivo Härkönen. Komitea, jonka työn tulokset jäivät lopulta varsin vaatimattomiksi, lakkautettiin vuonna 1935. Härkösen ajatus korvata pyhien henkilöiden venäläiset nimet mm. suomalaisilla vastineilla liittyi ilmeisesti hänen ajatukseensa ortodoksikarjalaisten etu- ja sukunimien suomalaistamisesta. (Kemppi 2016: 138–173.)

⁴⁰ Kirkkokalenterin toimittajat eivät ole tiedossa; yhden tekijöistä on ilmeisesti täytynyt olla rovasti Sergei Okulov (Repo 1986: 94).

⁴¹ Havaintojeni mukaan muun muassa henkikirjoihin on toisinaan merkitty myös ristimänimien karjalaisia hypokorismeja.

⁴² Ortodoksien ristimänimen valinnasta ks. luku 1.4. Eräässä vuonna 1909 julkaistussa lehtikirjoituksessa (ei kirjoittajan nimeä) väitetään, että Raja-Karjalan ortodoksit saivat jo tuolloin valita lastensa ristimänimet itse. Sama kirjoittaja kertoo esimerkkejä siitä, miten mielivaltaisia ortodoksipapit ovat voineet olla antaessaan ristimänimiä. (Raja-Karjala 30.12.1909.)

⁴³ Vielä vuoden 1915 henkikirjaan ägläjärveläisten patronyymit on kirjattu venäläisittäin, mutta vuodesta 1920 nekin on kirjoitettu suomalaisittain: esim. *Kononoff* on kirjattu

kirkollishallitus lähetti alkuvuodesta 1933 papistolleen kiertokirjeen, jossa muistutettiin, ettei ortodoksilapsen ainoaksi ristimänimeksi saanut antaa ”muita kuin nimiluettelossa ja kalenterissa löytyviä nimiä”; sen sijaan useamman nimen antaminen sallittiin (Ryttyläinen 1933: 18; Kasanko 1952: 3).⁴⁴ Ortodoksikirkon hyväksymien ristimänimien luettelon uudistamiseksi oli paineita, ja ensimmäinen ehdotus ”ristimänimien suomalaistuttamiseksi” julkaistiin *Aamun Koitto* -lehdessä syksyllä 1933 (*Aamun Koitto* 8/1933: 61–64); jo kolme vuotta tätä ennen oli Iivo Härkösen *Sukunimioppaassa* (1930) julkaistu miesten ja naisten nimien luettelo. Kirkon asettamaan ristimänimien kansallistuttamiskomiteaan kuuluivat pappisseminaarin lehtorit rovasti N. Ortamo ja maisteri K. Kononoff sekä pastori M. Michailov (*Aamun Koitto* 6/1933: 44), mutta heidän tekemäänsä ristimänimien suomalaistuttamisehdotusta ei koskaan vahvistettu virallisesti.

3.4 Rajan sulkeutumisen vaikutukset Raja-Karjalan suomalaistumiseen

Maamme julistauduttua itsenäiseksi ja itärajan sulkeuduttua heinäkuussa 1918 Raja-Karjalasta tuli osa luterilaista Suomea. Alue tuli alttiiksi läntisille vaikutteille enemmän kuin koskaan aiemmin. Edellä on tullut jo ilmi, että rajan sulkeuduttua Raja-Karjalaan perustetut venäläiset koulut lakkautettiin. Salmissa rajan sulkemisen välittömiä vaikutuksia oli lisäksi muun muassa jumalanpalveluskielen vaihtaminen niin, että joka toinen tilaisuus pidettiin suomeksi (Partanen 2015b: 288). Tarkastelen lyhyesti, millaisia muita, välittömiä vaikutuksia uudella poliittisella tilanteella oli Raja-Karjalaan.

Vielä keväällä 1918 rajavalvonnassa ei tapahtunut suurta muutosta, mutta heinäkuussa 1918 raja suljettiin kokonaan ja laivaliikenne Raja-Karjalan satamista Venäjälle kiellettiin.⁴⁵ Ennen maamme itsenäiseksi julistautumista itärajalla oli ollut vain tullivartiointi. Elintarvikkeiden tuonnin lakkaaminen Venäjältä johti koko Suomessa elintarvikkeiden säännöstelyyn ja elintarvikepulaan, ja tilannetta kiristivät vuonna 1917 koettu katovuosi sekä vuoden 1918 sodan taloudelliset rasitteet. Raja-Karjalassa elintarvikepula johti nälänhätään ja

muodossa *Konoinpoika*. Patronymiin sisältyvä etunimi on siis voitu kirjoittaa eriasuisena ja patronyymi on voitu ilmaista suomeksi (vrt. Paikkala 2004: 540).

⁴⁴ Tilannetta muutti vielä vuonna 1945 annettu etunimilaki, joka kielsi ”kielenvastaisten nimien” – siis käytännössä monien ortodokseilla olleiden nimien – antamisen; ks. Kasanko 1952: 3. Suomen ortodoksisen kirkkokalenterin problematiikasta ks. Repo 1986.

⁴⁵ Itärajan läheisyydessä asuneet salmilaiset ja suojärveläiset pitivät yhteyttä rajan toisella puolella asuviin sukulaisiinsa sen sulkemisesta huolimatta. Yhteyden vähenivät vasta 1930-luvun puolivälissä, kun karjalaisia alettiin siirtää pois raja-alueilta. (Mm. Hämynen 2013: 189.)

monin paikoin jouduttiin turvautumaan muun muassa pettu- ja olkileipään, velaksi ostettuun viljaan sekä hätäapuun. Vaikka Raja-Karjalaan ei kohdistunut vuoden 1918 sodan sotatoimia, poikkeusoloissa kuolleisuus kasvoi eri kulkutautiepidemioiden vuoksi. Salmassa rajalle määrätyn rajakomppanian korvasi vuonna 1919 rajavartiosto, jossa palveli parhaimmillaan noin 380 miestä. Salmassa rajavartiostilaiden ja paikallisten välillä oli alkuun erimielisyyksiä. Keväällä 1919 itärajan taakse tehtiin ns. Aunuksen retki, joka epäonnistui, ja tilanne toi lisäjännitettä. (Hämynen 1993: 186–202.)⁴⁶ Muualta tulleiden rajamiesten oli vaikea ymmärtää salmilaisten tapoja, murretta ja uskontoa, ja paikalliset purkivat heihin katkeruuttaan, jonka rajan sulkeminen oli aiheuttanut. Erityisesti vanhemmalla väellä kesti pitkään, ennen kuin se hyväksyi, että uusi tilanne oli pysyvä. (Partanen 2015c: 313, 315.)

Uskontotieteilijä Hannu Kilpeläinen on huomauttanut, että samaan aikaan, kun itäraja sulkeutui, uuden teknologian avulla kehittynyt joukkotiedotus ulottui myös syrjäisimpiin kolkkiin, ja ne saivat osansa tästä kehityksestä. Tämä merkitsi sitä, että Raja-Karjalassa kuunneltiin samoja radio-ohjelmia ja luettiin samoja lehtiä kuin muualla Suomessa; Karjalasta myös lähti miehiä ainakin joksikin aikaa töihin Etelä-Suomeen. Länsimainen elämänmuoto alkoi vaikuttaa ortodoksikarjalaisten elämään. Nuoret ikäluokat alkoivat luopua paastoamisesta sekä kävivät kirkossa ja ripillä entistä harvemmin. Tutustuminen yhä länsimaisempaan elämänmuotoon sekä elämäntavan maallistuminen alkoivat, ja samalla uskonnollinen spontaanisuus alkoi muuttua virallisemmaksi kirkkouskonnollisuudeksi. Kilpeläinen toteaa, että Salmassa sosiaalisesti korkeampiin ryhmiin kuuluneet saivat läntisiä vaikutteita enemmän kuin sosiaalisesti alempiin ryhmiin kuuluneet, sillä he omaksuivat enemmän kirkon virallista uskonnollisuutta. Sosiaalisesti alempien ryhmien uskonnollinen ja koko kulttuuritraditio olivat sekoitus kirkon opetusta, Valamon luostarissa saatua uskonnollisuutta ja etnistä uskoa. Heidän uskonnollisuuteensa heijastui pitkään ennen itsenäisyyden aikaa vallinnut käytäntö, jonka mukaan vähävaraisten mantsinsaarelaisten isäntien tuli käydä töissä Valamossa pitkiäkin aikoja; tiivis yhteys Valamoon oli tuonut oman lisänsä mantsinsaarelaisten uskonnollisuuteen. (Kilpeläinen 1975: 127–128.)⁴⁷

Salmin ortodoksit voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, millaista heidän uskonnollisuutensa oli. Ryhmä määräytyi asuinpaikan ja yhteiskunnallisen aseman mukaan: elettiinkö etnisen uskonnon piirissä (etninen uskonnollisuus) vai luostarin vaikutuspiirissä

⁴⁶ Aunuksen retkeksi kutsutusta sotilasoperaatiosta ks. Hämynen 1993: 186–202.

⁴⁷ Myös Korpiselän Ägljärveltä on kuljettu Valamon luostarissa töissä kirkkojen rakennustyömailla (Patronen 2015: 191; tieto perustuu Jefimia Rajavaaran, s. 1885, v. 1964 tehtyyn haastatteluun) ja pyhiinvaellusmatkalla (tieto perustuu Jeudokia Töppösen, s. 1874, v. 1963 tehtyyn haastatteluun).

(luostariortodoksisuus) vai kuuluttiinko tiiviisti kirkon vaikutuspiiriin (kirkollinen ortodoksisuus). Suomen itsenäisyyden ajalla etninen uskonnollisuus alkoi heiketä niin, että 1930-luvulla syntyneille se oli jo etäistä. (Hämynen 2015b: 256–258.) Kirkkouskovaisten ryhmästä kehittyi autonomian ajan lopulla suomalais-kansallista linjaa edustava ryhmä, johon kuuluivat muun muassa liikemies J. A. Seise, opettajat V. Aarnio ja V. Rainio (Hämynen 2015c: 364, 366).

Raja-Karjala oli 1920-luvun alussa erittäin harvaan asuttu alue. Impilahdellakin, missä asukkaita oli määrällisesti ja suhteellisesti enemmän kuin muissa Raja-Karjalan pitäjissä, pinta-alasta oli vuoden 1921 tietojen mukaan metsää ja joutomaata 94 prosenttia. (Suomenmaa V: 391, 403, 411, 420.) Rautatien rakentamisella Raja-Karjala haluttiin nostaa tasavertaiseksi muiden seutujen kanssa: Suojärvelle rakennettiin suuria sahoja, jolloin suuret metsävarat saatiin käyttöön. Teollinen elämäntapa ei silti juuri vaikuttanut sahakeskuksen ulkopuolella eläneiden suojärveläisten elämään. Alueen talous pääsi kuitenkin huomattavaan nousuun, ja voimavaroja voitiin suunnata maatalouden kehittämiseen. Vähäisen kuolleisuuden, korkean syntyvyyden ja erityisesti Suojärvelle kohdistuneen muuttoliikkeen ansiosta Raja-Karjalan väkiluku kasvoi kahden vuosikymmenen aikana neljänneksellä. (Waris ym. 1952: 38–39.)

Suojärvellä itärajan sulkeutuminen merkitsi rajua muutosta. Itä-Karjalan pakolaisista pääosa tuli sinne. Lisäksi Suojärven radan valmistuminen vuonna 1922 toi alueelle uutta väestöä lännestä niin, että reilussa kymmenessä vuodessa (1924–1935) luterilaisten määrä kasvoi yli kymmenkertaiseksi entiseen verrattuna, niin että heitä oli vuonna 1935 noin 5 500 henkeä. Pitäjän väkiluku kasvoi 1920-luvun lopulla lähes 11 prosenttia, kun muualla Viipurin läänissä vuosittainen väestönkasvu oli 1920- ja 1930-luvulla 0,52–0,84 prosenttia. Suojärvelle muuttanut uusi luterilainen väestö asettui rautatien pääaseman ympäristöön Suvilahteen, jossa olivat aiemmin sijainneet Eloniemen, Kaipaan ja Lietteen kylät. Parissa vuodessa uuden taajaman asukasluvu kasvoi jo 9 000:een, ja paikkakunnalle nousi saha ja useita tehtaita. Luterilaiselle väestölle rakennettiin vuonna 1928 oma luterilainen kirkko ja pappila, ja taajama alkoi saada kaupunkimaisia piirteitä; sinne rakennettiin muun muassa kunnansairaala (1928). Suojärvelle saapuneen väestön lähtöalueita olivat Raja- ja Pohjois-Karjala, Sortavalan ympäristö mutta myös Karjalankannas. (Hämynen 2011b: 132–133, 143–148.) Impilahden Koirinojalla, missä kauppiassuvuilla oli pitkä kokemus Pietariin suuntautuneesta puutavarakaupasta, mistä tavaraa välitettiin maanteitse Suojärvelle ja aina Aunuksen Tulemajärvelle saakka ja mistä laiva kulki Sortavalaan ja Salmiin, Venäjän-kaupan loppuminen ja rautatieliikenteen alkaminen merkitsivät vilkkaan kauppa- ja satamatoiminnan

hiljenemistä. Saman pitäjän Sumerian kylässä moni hankki aiemmin elantonsa laivanlastaustöistä tai kalastuksesta, mutta itsenäisyyden aikana kylästä tuli maanviljelyskylä. (Härkönen 1950: 73, 134, 137; Koponen 1982: 262.)

3.5 Rajakarjalaisten vuosina 1906–1939 tekemät sukunimenmuutokset

Yksi osoitus rajakarjalaisten suomalaistumisesta ja suomalaistamisesta oli se, että Suomen itsenäiseksi julistautumisen jälkeen he alkoivat muuttaa venäjän- ja karjalankielisiä sukunimiään ja ottaa tilalle suomenkielisiä sukunimiä. Olen käsitellyt rajakarjalaisten vuosina 1918–1959 tekemää yli tuhatta sukunimenmuutosta lisensiaattityössäni (2009). Tutkimusalueeni oli koko Raja-Karjalan sijaan Suojärven, Suistamon, Impilahden ja Salmin pitäjät. Käsittelem tässä luvussa lyhyesti niitä sukunimenmuutoksia, jotka tehtiin neljän pitäjän alueella vuosina 1918–1939. Nimenmuutoksia tuona aikana tehtiin 725, joista yli neljäsosa (282) oli salmilaisten tekemiä.

Sukunimenmuutokset alkoivat Suomessa jo 1850-luvulla (Paikkala 2004: 440–441, 601–602). 1900-luvun alussa sukunimien suomalaistamisen puolesta puhuivat äänekkäimmin ylioppilaat (mts. 504–507), ja kun vuonna 1906 maassamme järjestettiin ns. joukkonimenmuutto, nimiä muutettiin ”kaikkialla Suomessa” pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta (Närhi 1996 [1987]: 50) mutta eniten kuitenkin Etelä- ja Länsi-Suomessa, missä suomalaisilla oli runsaasti ruotsinkielisiä sukunimiä. Kaikilla sukunimen ottajilla ei ollut ennestään sukunimeä. Ajatus suomalaistaa sukunimiä ei saavuttanut Raja-Karjalaa pitkään aikaan. Siellä sukunimiä muutettiin vuosisadan alussa hyvin vähän, vuonna 1906 vain kuusi, ja vuosina 1918–1920 tutkimusalueellani tehtyjä nimenmuutoksia tavoitin vain 32. Myös seuraavan yhdeksän vuoden aikana tehtyjä nimenmuutoksia löysin ainoastaan 31. Tutkimuksessani otin huomioon vain nimenmuutokset, joista on ilmoitettu lehdissä tai virallisissa nimenmuutosluetteloissa. (Patronen 2009: 5, 56, 58.) Maamme ensimmäinen sukunimilaki, joka astui voimaan 1.1.1921, teki nimenmuutoksesta maksullista ja hitaampaa kuin ennen (Laki sukunimestä 1920), ja kiinnostus sukunimien suomalaistamista kohtaan laski joksikin aikaa koko maassa; palaan sukunimilakiin luvussa 7.5.

Rajakarjalaisia varten järjestettiin vuonna 1930 erityinen karjalaisten joukkonimenmuutto, jotta nämä olisivat luopuneet venäläisistä ja muista vierailta kuulostavista sukunimistään. Hankkeen takana oli Helsingissä toiminut Suomalaisuuden

Liitto, mutta sitä tukivat useat muut järjestöt.⁴⁸ Vuoden 1930 sukunimenmuuttajia varten Karjalan Sivistysseura julkaisi Iivo Härkösen laatiman *Karjalaisten nimioppaan*, jossa julkaistiin valmiita sukunimiehdotuksia. Kirjasessa myös opastettiin, miten rajakarjalaisesta sukunimestä voisi muokata uuden, suomenkielisen sukunimen. Nimenmuutoskampanjaa varten Raja-Karjalasta värvättiin paikallisia nimenmuutosasiamiehiä, jotka auttoivat nimenmuutosten paperi- ym. töissä. Samaan aikaan Suomalaisuuden Liitto julkaisi oman vastaavanlaisen oppaansa. Nimenmuuton taustalla oli Itä-Karjalaan suunniteltu venäläisten sukunimien suomalaistamiskampanja, joka jäi toteuttamatta, kun itäraja suljettiin. Vuoden 1930 karjalaisten joukkonimenmuutossa sukunimiään suomalaistivat ennen kaikkea salmilaiset: Salmissa otettiin tuolloin lähes yhtä paljon uusia suomenkielisiä sukunimiä kuin Suojärvellä, Suistamalla ja Impilahdella yhteensä (Patronen 2009: 75).

Koko maassa järjestettiin uusi joukkonimenmuutto jo vuonna 1934, ja nimenmuuton tueksi sukunimilakiin tehtiin määräaikainen asetus, jonka turvin nimenmuuttoa helpotettiin aina vuoden 1936 loppuun asti. Nimenmuuton järjesti Suomalaisuuden Liitto, ja noina vuosina se julkaisi useita, uudistettuja painoksia omasta *Sukunimioppaastaan*. Tässä nimenmuutossa aktiivisimpia rajakarjalaisia olivat suojärveläiset, jotka ottivat 140 uutta sukunimeä. 1930-luvun nimenmuutoskampanjat ja valmiiden sukunimiehdotusten luettelot näyttävät vedonneen Raja-Karjalan asukkaisiin: nimiehdotusten ja rajakarjalaisten valitsemien sukunimien vertailu osoittaa, että sukunimiksi otettiin ehdotuksia, joita oli muodostettu Suomalaisuuden Liiton toimistossa kaavamaisesti tai poimittu Suomen kartasta. Kahden 1930-luvulla järjestetyn sukunimenmuutoskampanjan jälkeen rajakarjalaiset ovat muuttaneet sukunimiään vain jonkin verran; eniten nimenmuutoksia on tehty vuosina 1943 ja 1944, jolloin uuden sukunimen on ottanut noin 50 perhettä. (Patronen 2009: 178, 180, 255.)

Rajakarjalaiset muuttivat ennen kaikkea venäläisiä patronymityyppisiä sukunimiä (esim. *Alekseijeff*, *Nikitin*), joita muutetuista nimistä on noin puolet. He muuttivat myös sukunimiä, jotka sisältävät venäläisen ristimänimen karjalaisen variantin (esim. *Oljakka*, *Plattonen*) tai pohjautuvat karjalan- tai suomenkieliseen lisänimeen (esim. *Harakka*, *Plaketti*). Käsitys siitä, mitkä sukunimet katsottiin vierasperäisiksi ja sen tähden muuttamisen arvoisiksi, ei näytä olleen nimenmuutosten aikaan erityisen selvä, ja syyksi muuttaa tietty sukunimi näyttää riittäneen sen alussa oleva konsonanttiyhtymä tai siinä oleva suhu-s, joka on

⁴⁸ Pertti Lampi on esittänyt, että nimenmuutokset olisivat kuuluneet Akateemisen Karjala-Seuran ”voimakkaaseen suomalaistamiskampanjaan” ja että karjalaisia olisi pakotettu ”muuttamaan muun muassa suku- ja etunimensä suomalaisiksi ja käyttämään suomen kirjakieltä” (Lampi 2012: 100).

merkitty kirjainyhdistelmällä *sh* (esim. *Shemeikka*) tai *sch* (esim. *Mischi*). Myös Härkösen *Karjalaisten nimioppaan* (1930) tarkastelu osoittaa, ettei siinä tunnistettu (haluttu tunnistaa) omaperäistä rajakarjalaista sukunimistöä: esimerkiksi monia salmilaisia sukunimiä pidettiin ilmeisesti venäläisinä, mutta samaan aikaan yritettiin kannustaa rajakarjalaisia valitsemaan itselleen ”karjalaisilta kuulostavia” sukunimiä. Sukunimien suomalaistamisinnostuksen vallassa rajakarjalaiset saatiin muuttamaan venäjänkielisten sukunimien ohella karjalankielisiä sukunimiä. Myös ohjeistus uusien nimien valintaan oli epäjohdonmukaista, ja rajakarjalaiset päätyivät ottamaan sukunimiä, jotka eroavat perinteisestä rajakarjalaisesta nimistöstä räikeästi. Aivan kaikenlaisia sukunimiä eivät rajakarjalaiset havaintojeni mukaan muuttaneet: sukunimenmuutokselta näyttää suojanneen esimerkiksi se, jos nimi muistutti tyypillisiä itäsuomalaisia sukunimiä (esim. *Lauronen*, *Peiponen*). Sukunimenmuutoksissa käytöstä poistui joitakin rajakarjalaisia sukunimiä. Yksittäiset sukunimet, joita muutettiin, olivat havaintojeni mukaan olleet Raja-Karjalassa käytössä lähes 200 vuotta (esim. *Bunda*, *Ivan Bunda*, Suistamon kirkonkylä v. 1753; *Kirnu*, *Ivan Kirnu*, Suistamon Koitonselkä v. 1753).

Hyvin monet rajakarjalaiset päätyivät valitsemaan uudeksi suomenkieliseksi sukunimekseen nimen, jonka tyyppisiä ei vanhastaan ollut rajakarjalaisessa sukunimistössä. He valitsivat ns. yhdyssanatyyppejä sukunimiä (esim. *Arposuo*, *Viertorinne*; *Kaarnalehto*, *Korpikannel*), joita otetuista nimistä oli yli 40 prosenttia, ja *-la-* (*-lä-*)-loppuisia, tilanimiä muistuttavia sukunimiä (esim. *Jaakkila*, *Kaipala*, *Kuusela*, *Puustila*), jollaisia oli lähes neljäsosa otetuista sukunimistä. Erilaisia muita johtimia (eniten *-mo*, *-nen*) sisältäviä nimiä (esim. *Jousimo*, *Kaukamo*; *Tenhonen*, *Vonkkanen*) oli otetuista nimistä viidesosa. (Patronen 2009: 222–231.)

Otetujen sukunimien vertailu niihin sukunimiin, joista luovuttiin, osoitti, että monet uudet nimet muistuttavat aiempaa nimeä ainakin alkukirjaimen verran. Valittujen nimien leksikaalisten ainesten tarkastelu osoitti, että jotkut nimenvälitsijät halusivat uuden sukunimen, jossa oli sana *raja*, *salmi* tai *suo* eli sukunimen, joka ilmeisesti viittasi rajan tai soiden lähetyvillä asumiseen tai oman kotipitäjän nimeen (esim. *Rajakoivu*, *Rajaorko*; *Salmilehto*, *Salmio*, *Salmioja*; *Järvisuo*, *Larisuo*, *Siltasuo*; Patronen 2009: 210–212, 215–216; ks. myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rajasalo*).

4 KIRJOITETTU KARJALAN KIELI SUOMESSA 1882–1939

Karjalan kieli eli Raja-Karjalassa ennen kaikkea puhuttuna kielenä. Sen kirjallista käyttöä ei ole tähän mennessä juuri selvitetty (kuitenkin Björk 2011, Pyöli 2015). Rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin ja kulttuurin muuttumisen kuvaaminen (luvussa 6.3 ja 6.4) kuitenkin vaatii, että on selvillä siitä, millainen asema kirjoitetulla karjalan kielellä oli ja millaista kirjallista käyttöä sillä oli ennen Suomen itsenäistymistä ja sen jälkeen. Tieto on tarpeen myös tarkasteltaessa rajakarjalaisten karjalankielisiä sukunimiä ja sukunimenmuutoksia. Myös karjalankielisten kirjoitusten aiheet ovat tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavia: niistä saa esimerkiksi tietoa siitä, miten karjalaiset suhtautuivat omaan kieleensä. Sen sijaan karjalan kielen suullisten käyttötilanteiden ja -mahdollisuuksien määrittelemine on hyvin laaja aihekokonaisuus, ja pohdin sitä rajakarjalaisen kulttuurin muuttumisen käsittelyn yhteydessä ja *domeeni*-käsitteen avulla luvussa 6.4.2.

Tarkastelen tässä luvussa sitä, millainen asema kirjoitetulla karjalan kielellä oli Suomessa ennen talvisodan alkamista. Karjalan kielen tutkimus alkoi varhain, mutta karjalan normatiivinen kielioppi oli talvisodan alkamisen aikaan Suomessa vasta kehitteillä ja kielen kirjallinen käyttö oli hyvin vähäistä, tiettyihin käyttötarkoituksiin rajoittunutta.

4.1 Karjalan kielen käyttö ja sen merkitykset Suomessa julkaistuissa sanomalehdissä

Suomessa julkaistuissa sanoma- ja aikakauslehdissä on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkukymmeninä julkaistu pieni määrä kokonaan tai osittain karjalankielisiä kirjoituksia. Niitä on toistaiseksi tutkittu rajallisesti; parhaiten on selvitetty sanomalehti *Laatokassa* 1900-luvulla julkaistujen kokonaan karjalankielisten kirjoitusten määrä ja laatu. Palaan aiheesta tehtyyn selvitykseen (2007–2010) ja siihen pohjaavaan pro gradu -tutkielmaan (Björk 2011) vielä tässä luvussa.⁴⁹

Eino Leskinen toteaa vihkosessa *Karjalan kieleen kohdistuneesta tutkimuksesta ja harrastuksesta* (1937), että suomalaisissa lehdissä 1900-luvulla julkaistussa karjalankielisessä

⁴⁹ Raja-Karjalassa seurattiin eri sanomalehtiä: Impilahden Nietjärven kylässä, josta Sortavalaa oli vain 50 kilometriä, seuratuimmat sanomalehdet olivat erään tiedon mukaan *Kansan Voima* ja *Karjalan Ääni*, jotka ilmestyivät Sortavalassa (Härkönen 1950: 11, 149). *Kansan Voima* (per. 1919) oli sosiaalidemokraattinen sanomalehti ja *Karjalan Ääni* maalaisliittolainen. *Karjalan Ääni*, joka ajoi Laatokan Karjalan maalaisväestön etuja, oli perustamisestaan saakka periaatteessa ollut Vienan ja Aunuksen asialla muttei halunnut puuttua asiaan. (Vuoristo 1975: 60–62.)

”pakina- ym. kirjallisuudessa” on käsitelty ”paikkakunnallista uutisainehistoa tai kansantapoja ja sananlaskuja”. Kirjoittajat ovat tavallisesti esiintyneet salanimillä tai nimimerkeillä. Leskinen mainitsee toistakymmentä sanomalehteä, nimittäin lehdet *Laatokka*, *Karjalaisten Pakinoita* (ilmestyi vuosina 1906–1907), *Karjalan Kävijä* (1908–1909), *Karjalaisten Sanomat* (1917–1920), *Vapaa Karjala* (vuodesta 1920, myöhemmin *Vapaa Karjala ja Inkeri*), *Itä-Karjala* (1924), *Toukomies* (1925–1934, myöhemmin *Viena-Aunus* 1935–1936), *Karjalan Vapaus* (1934–1936), *Rajamme Vartija* (vuodesta 1934) ja *Itä-Karjala* (1935–1936) sekä Sortavalan suojeluskuntapiirin lehden. (Leskinen 1937: 273.)⁵⁰ Karjalankielisiä kirjoituksia julkaisseita lehtiä on ollut muitakin, ja omien havaintojeni mukaan luetteloon voisi lisätä sanomalehdet *Omahinen* (1909–1910), *Raja-Karjala* (1906–1912) ja *Rajavahti* (1906–1914) sekä *Karjalan Ääni*.⁵¹ Mainittujen sanomalehtien puoluetusta ja tehtävät olivat hyvin erilaisia. Esimerkiksi *Rajavahti* oli sosiaalidemokraattien lehti, ja *Laatokka* ryhtyi viimeistään vuonna 1905 toimimaan suomettarelaisen puolueettomuuden sijasta nuorsuomalaisten asialla. *Raja-Karjala* oli vanhasuomalaisten äänitorvi. *Vapaa Karjala* keskittyi Itä-Karjalan kysymyksen käsittelemiseen, ja *Omahinen* oli puolueeton, Raja-Karjalan valistustyötä kehittävä lehti. (Vuoristo 1975: 16, 31–32, 41–42, 52, 66.) Lehden tekijöiden tausta on vaikuttanut tietysti lehden käsittelemiin aiheisiin ja näkökulmiin, mutta sen sijaan sitä, miten se on mahdollisesti vaikuttanut siihen, minkä verran karjalan kieli on saanut palstatilaa, on jo vaikeampi arvioida. Tiedossa on, että *Laatokka* kieltäytyi vuoden 1937 jälkeen julkaisemasta yleiskarjalankielisiä kirjoituksia mutta julkaisi livviksi kirjoitettuja kirjoituksia (SKS KIA: Ahtia).

Olen etsinyt karjalankielisiä kirjoituksia vuosina 1882–1910 julkaistuista, Kansalliskirjaston digitoiduista sanomalehdistä kolmen hakusanan, sanojen *nygöi* (karjalan ’nyt’), *muschik** (*muschikka* ’nuori mies’) ja *pagis** (*pagista* ’puhua’: KKS) avulla. Olen päätenyt näihin hakusanoihin tarkasteltuani useita karjalankielisiä kirjoituksia ja tehtyäni kymmeniä eri hakuja.⁵²

⁵⁰ Karjalan kieltä (tai sen sanastoa) on käytetty (yritetty jäljitellä) myös suomenkielisessä kauno- ja tietokirjallisuudessa esimerkiksi rajakarjalaisten henkilöiden repliikkien kielenä (esim. Hyppönen 1934: 77–78) tai uskottavaan kuvaukseen pyrittäessä (esim. Terho 1930: 292–302).

⁵¹ Sortavalassa ilmestynyt *Raja-Karjala* oli vanhasuomalainen pikkulehti: sen painos oli vuonna 1915 vain 400 kappaletta (Tommila 1998: 117).

⁵² Apua hakusanojen valintaan olen saanut elokuussa 2015 myös Kotimaisten kielten keskuksessa *Karjalan kielen sanakirjan* toimittajana työskennelleeltä Leena Joelta. Karjalan kielen frekvenssisanakirjaa ei ole laadittu.

Kokonaan karjalankielisiä kirjoituksia yleisempiä suomalaisissa sanomalehdissä ovat olleet osittain karjalankieliset kirjoitukset eli sellaiset suomenkieliset lehtikirjoitukset, joissa on käytetty yksittäisiä karjalan kielen sanoja tai karjalankielisiä lauseita. Kansalliskirjaston digitoimista sanomalehdistä löytyy esimerkiksi hakusanalla *nygöi* kaikkiaan noin 90 kokonaan karjalankielistä, vuosina 1885–1910 julkaistua lehtikirjoitusta. Suurin osa niistä on julkaistu Sortavalassa ilmestyneissä sanomalehdissä *Laatokka*, *Raja-Karjala* ja *Omahinen*, Käkisalmissa julkaistussa sanomalehdessä *Rajavahti* sekä viipurilaisissa *Wiipurissa*, *Wiipurin Sanomissa* ja *Karjalassa*. Sen sijaan karjalan kielen sanoja tai karjalankielisiä lauseita sisältävä kirjoitus – joka on useimmiten julkaistu alun perin *Laatokassa* – on voitu julkaistua missä päin Suomea tahansa, vaikkapa Raumalla tai Oulussa (esim. Rauman Lehti, Oulun Ilmoituslehti). Syitä karjalan kielen sanojen tai karjalankielisten lauseiden käyttöön suomenkielisisä kirjoituksissa esittelen hieman myöhemmin. Suomessa julkaistujen karjalankielisten lehtikirjoitusten tarkastelussa sanomalehti *Laatokka* on tärkein, sillä sitä luettiin Laatokan Karjalassa Sortavalan ympäristössä sekä Raja-Karjalassa. Lehti oli muihin sortavalalaislehtiin verrattuna elinvoimainen ja vaikutusvaltainen, sillä muut lehdet olivat varsin lyhytikäisiä. *Laatokan* perustamisvaiheita käsittelin jo edellä esitellessäni Raja-Karjalan suomalaistamisvaiheita.

Lisäksi olen käynyt läpi aikakauslehti *Aamun Koiton* vuosina 1897–1907, 1918–1922 ja 1931–1936 ilmestyneet lehdet. Myös sen suhde karjalan kieleen on mielenkiintoinen, sillä lehden lukijakunta muodostui maamme suomen- ja karjalankielisistä ortodokseista. Lehteä on julkaissut vuonna 1896 julkaistusta näytenumerosta alkaen Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta (PSHV, per. 1885). Kirkon tiedotuslehtenä alusta saakka toimineen *Aamun Koiton* varsinainen levikkialue oli Raja-Karjala, mutta sitä tilattiin myös esimerkiksi Kotkaan ja Tampereelle. Lehden lakkauttamiseen vuonna 1907 oli useita syitä, osin taloudellisia; painosmäärät olivat pieniä. Lehti alkoi ilmestyä uudelleen vuonna 1918. Laitilan mukaan Sortavalassa ilmestynyt sanomalehti *Omahinen* täytti lakkautetun lehden jättämää aukkoa hetkellisesti olemalla ”*Aamun Koiton* hengessä ”kansallinen, valistuksellinen ja edistysmielinen”. (Laitila 2004: 98–101, 107–109; Vuoristo 1975: 69.)

Karjalankielisiä sanomalehtikirjoituksia julkaistiin myös venäläistäjien julkaisemassa propagandalehdessä eli *Karelskija Ivestija* eli *Karjalan Viestit* -nimisessä lehdessä. Lehteä tehtiin vuodesta 1913 kesään 1914 saakka Salmin Mantsinsaarella, minkä jälkeen lehdenteko siirtyi Viipuriin. Aluksi lehti oli sekä livvin- että venäjänkielinen, ja joskus siinä saattoi olla myös suomenkielisiä kirjoituksia. Lehden tekijöitä ja avustajia olivat venäläisten koulujen opettajat ja kreikkalaiskatoliset papit. Viipurissa ilmestyessään lehteä tehtiin vain venäjäksi ja

siitä tuli arkkipiispan ja hengellisen konsistorin virallinen äänenkannattaja; lehden kustantaja oli Karjalan Veljeskunta. Merikosken mukaan lehti perustettiin ilmeisesti vastalauseeksi *Aamun Koitolle*. (V. Peiponen 1997: 138; Merikoski 1939: 260.) Valto A. Peiposen mukaan lehteä ei juuri jaettu mantsinsaarelaisiin koteihin (V. Peiponen 1997: 138). Veljeskunta ja lehti lakkautettiin heinäkuussa 1918 (Merikoski 1944: 99). Karjalankielisen, 12 kertaa vuodessa ilmestyneen lehden toimittaminen Salmassa saattoi hetkellisesti kannustaa muitakin kirjoittajia käyttämään karjalaa, mutta muuten lehden merkityksen arvioiminen on vaikeaa.

Karjalan Kielen Seuran vuosina 2007–2010 toteutetussa hankkeessa on käyty läpi sanomalehti *Laatokan* vuosina 1881–1951 ilmestyneet lehdet. Hankkeessa mukana ollut Mikael Björk on selvittänyt historian pro gradu -tutkielmassaan *Myö karjalaiset – Karelsk-språkiga inslag i tidningen Laatokka under 1920- och 1930-talen* (2011), miten paljon ja millaisia karjalankielisiä kirjoituksia *Laatokassa* julkaistiin kahdella vuosikymmenellä, miksi niitä ylipäättään julkaistiin, mihin kirjoittajat kirjoituksillaan pyrkivät ja keitä omalla nimellään ja nimimerkeillä esiintyneet kirjoittajat mahdollisesti olivat. Hän pyrkii myös selvittämään, miten rajakarjalainen identiteetti ilmeni kirjoituksissa. Björk on koonnut aineistonsa *Laatokka*-lehdistä, jotka on julkaistu vuosina 1901 ja 1917–1939, ja rajannut aineistonsa kattamaan ainoastaan kokonaan karjalaksi kirjoitetut tekstit; vuonna 1901 julkaistiin vain yksi karjalankielinen runo. (Björk 2011: 5.) Palaan hänen tutkimustuloksiinsa tuonnempana. Itse olen käynyt läpi erääseen toiseen hankkeeseen liittyen sanomalehti *Laatokan* vuosien 1911, 1913–1914, 1918–1923, 1930–1931 sekä 1935–1937 lehdet ja lisäksi tätä tutkimusta varten vuosien 1932–1933 lehdet eli yhteensä 16 vuoden lehdet. Karjalankielisten kirjoitusten haku ei ole osoittautunut aivan tarkaksi, mutta omat havaintoni tukevat Björkin tekemiä havaintoja.

Laatokassa julkaistiin vuosina 1882–1910 kokonaan karjalankielisiä kirjoituksia harvakseltaan. Niissä kirjoittaja (oletettavasti) käytti sitä karjalaa, joka oli hänen äidinkieltensä, tai joissakin tapauksissa sitä karjalaa, jota hänen kotipaikkakunnallaan puhuttiin: Salmassa tapahtuneista asioista kerrottiin livviksi ja Impilahden Syskyjärven asioista ja Suistamon kuulumisista varsinaiskarjalaksi (esim. 21.9.1898, kansakoulun perustaminen Syskyjärvelle, kirj. *Talonpoigu* ja 23.12.1905, raittiusseuran juhla, kirj. *Osippu*). Karjalaa saatettiin käyttää myös suomenkielisessä kirjoituksessa niin, että yksi tai useampi kokonainen tekstikappale oli karjalaa. Korpiselän Ägläjärven kylän kouluoloja käsittelevässä, 2.10.1906 julkaistussa kirjoituksessaan nimimerkki *Jehki* (kansakoulunopettaja Jehki Palviainen; Patronen 2015: 318) käsittelee ensin monia eri ajankohtaisaiheita suomeksi mutta vaihtoi kieltä viimeisessä kappaleessa:

*A yksih riähteh pagisen vielä. Onhan mejän kyläh perustettu nuorisoseura. Sen perusti Loinivo [epäselvä, Loginov?]. Muin kuinbo myö voinemme sen pystys suaha. Ymmärrä nsi sen midä ei siidä asiasta. Sentähden pidäisi rahvalle sidä selittää. A sen seuran siemen pandih liiaksi karuh muah, ei edes vähäistä oltu sitä muokattu. A toiselta puolen ei kola jallan kastamatta, eikä peldo roite ellei sidä yritetä luodie. Tehkää miten voinette. A nyt muuda nji midy kuin terveheksi jjiägiä!*⁵³

Vaihtamalla kieltä kesken kirjoituksen kirjoittaja nähdäkseni kohdensi sanottavansa Ägläjärven kylän asukkaille, puhutteli näitä suoraan: käyttämällä paikkakunnalla puhuttua karjalaa eli kyläläisten äidinkieltä kirjoittaja – kylästä kotoisin ollut kansakoulunopettaja – asettui näiden kanssa samalle tasolle ja – kuten itsekin mainitsi – selitti asiaansa rahvaalle: *Sentähden pidäisi rahvalle sidä selittää.*

Sanomalehti *Laatokan* suomenkielisissä kirjoituksissa karjalan kieltä voitiin käyttää myös rajakarjalaisten henkilöiden repliikeissä, jolloin ne kuuluivat usein vanhemmalle väelle. Nämä tekstit olivat joko ajankohtaisaiheista kertovia uutistekstejä, jotka olivat *Laatokan* toimittajan tai jonkin rajakarjalaisen kylän asukkaan, usein kansakoulunopettajan, kirjoittamia tai vaikkapa matkakertomuksia tai tarinoita, joiden kirjoittaja saattoi olla kyläläinen tai kylässä vierailut henkilö. Esimerkiksi 23.2.1905 julkaistussa tarinassa *Salmin Ondrein Sortavalan matka*, jonka kirjoittaja esiintyi nimikirjaimilla *W. H.*, tarinan minäkertoja eli nimettömäksi jäävä junamatkustaja puhuu suomea ja hänen junassa tapaamansa salmilainen Ondrei livviä.⁵⁴

Eri tekstityyppisiä edustavissa *Laatokan* kirjoituksissa karjalan kielen sanoja tai lauseita käytettiin mahdollisesti tuttavallisuuden tai aitouden osoituksena, usein ikään kuin lukijan puhutteluna: esimerkiksi ilmauksella *oman kylän prihatsu* 'oman kylän poika' kirjoittaja pyrki ilmeisesti ilmaisemaan tuntevansa aiheensa eli rajakarjalaisen (karjalankielisen) (kylä)yhteisön. Pidän kerronnan kielen vaihtamista kesken kirjoituksen koodinvaihtona.⁵⁵

⁵³ 'Puhun vielä yhdestä asiasta. Kyläämmehän on perustettu nuorisoseura. Sen perusti Loinivo [? nimi epäselvä]. Miten voisimme saada sen pysymään pystyssä. Ei ymmärretä siitä asiasta mitään. Sen takia sitä pitäisi kansalle selittää. Sen seuran siemen kylvettiin liian karuun maahan, ei yhtään ollut sitä muokattu. Mutta toisaalta ei joen yli pääse jalkoja kastelematta eikä pelto kasva ellei edes yritä [sitä muokata]. Tehkää miten parhaaksi näette. Mutta nyt vain voikaa hyvin!' (Suomennos Risto Salmela, myös seuraavat tässä alaluvussa olevat suomennokset.)

⁵⁴ Nimikirjaimet *W. H.* viittaavat salmilaiseen Wille Helveen (s. 1892, ent. *Heikkurinen*); palaan häneen tuonnempana.

⁵⁵ Palaan käsitteeseen *koodinvaihto* luvussa 5.4. Myös Raja-Karjalassa kulkeneet ovat matkakertomuksissaan käyttäneet karjalan kielen sanoja ja lauseita esimerkkinä havainnollistaessaan paikallista murretta (Uusitupa ym. 2017: 74).

Esimerkiksi nimimerkki *Jehki*, jo mainitsemani kansakoulunopettaja Jehki Palviainen, joka kirjoitti lokakuussa 1906 *Laatokassa* siitä, miten paljon Korpiselän Ägläjärven kylän kansakoulunopettaja Solehmainen oli tehnyt työtä kyläläisten hyväksi, käytti suomenkielisessä kirjoituksessa yksittäisiä karjalan kielen sanoja, muun muassa sanoja *prihatsu* 'nuori poika', *mushikka* 'mies' sekä *muamot ja tuatot* 'äidit ja isät' (J. Palviainen 1906; KKS). Jos kirjoituksessa oli paljon karjalan kielen sanoja, ne saatettiin selittää alaviitteissä tai sanan jälkeen sulkeiden sisässä. Näin meneteltiin erityisesti silloin, jos sanat olivat livviä (esim. *Otteita Salmin arpajaisissa näytellystä kappaleesta*, 16.8.1887; *Viisi vuorokautta kelirikkoa*, kirj. *Juuso*, 17.3.1888). Eräs kirjoittaja mainitsi karjalan kielen sanan vasta sulkeiden sisässä eli ensin mainitsemansa suomalaisen sanan jälkeen (esim. *Tietoja Suojärven pitäjästä*, kirj. A. A. Branders, 4.6.1892).

Vuosien 1887 ja 1910 välisenä aikana *Laatokassa* julkaistiin oman selvitykseni mukaan vuosittain vain joitakin karjalan kieltä sisältäviä kirjoituksia; välillä on epäilemättä ollut vuosia, jolloin lehteen ei ole painettu yhtään karjalan kielen sanaa. Tällä ajanjaksolla julkaistut karjalankieliset kirjoitukset olivat puhtaasti viihteellisiä kirjoituksia, kuten esimerkiksi Salmin arpajaisissa esitetyn näytelmän katkelma ("*Vastakavainen* [*vastahakoinen*']; KKS] *akku*" *Salmin murteella*, 16.8.1887), tarinoita tai kaskuja (*Suojärven ämmäin puhetta hätäaputoista*, 3.5.1893), asiatyyppejä kirjoituksia, kuten matkakertomuksia (*Matkamuistelmia Itä-Karjalasta*, 10.2.1894) tai jonkin kylän tapahtumista kertovia kirjeitä (*Kirje Syskyjärveltä*, 21.9.1898). Jopa uutisteksteissä saattoi olla karjalankielisiä repliikkejä. Laajin tältä ajanjaksolta oleva karjalan kieltä sisältävä kirjoitus, joka julkaistiin 11 osassa, on vuonna 1888 (esim. 27.3.1888) ilmestynyt nimimerkki *Juuson* kirjoitus *Viisi vuorokautta kelirikkoa*. Siinä ortodoksikarjalaisten repliikit on kirjoitettu varsinaiskarjalaksi ja karjalan kielen sanojen suomennokset ovat alaviitteissä. Muista tämän ajanjakson vuosista poiketen vuonna 1905 *Laatokassa* julkaistiin kaksi kokonaan karjalankielistä kirjoitusta ja kuusi karjalan kielen sanoja sisältävää kirjoitusta.

Autonomian ajan lopulla karjalan kieltä käytettiin *Laatokassa* samoja tekstilajeja edustavissa kirjoituksissa kuin aiemminkin: kaskuissa, tarinoissa, matkakertomuksissa, kylän kuulumisista kertovissa kirjoituksissa ja mielipidekirjoituksissa. Muutamista *Laatokan* lehtikirjoituksista käy ilmi, että karjalaa on käytetty myös esimerkiksi joissakin juhlissa pidetyissä esityksissä (esim. *Laatokka* 3.9.1907; *Vuoropuhelu*, esitetty Salmin kansanjuhlassa, 14.7.1908) kuten aiemminkin. Kokonaan tai osittain karjalaa olevien kirjoitusten määrä pysyi vähäisenä, ja ne ovat nähtävästi eri kirjoittajien tuotoksia.

Mikael Björkin mukaan *Laatokassa* julkaistiin vuosina 1917–1929 vuosittain alle viisi kokonaan karjalankielistä kirjoitusta; vuosina 1901–1928 julkaistujen karjalankielisten tekstien määrä on yhteensä vain 12. Monet niistä olivat runomuotoisia; kertomuksia ja proosaa alettiin julkaista vasta 1920-luvun lopulla. (Björk 2011: 24–25.) Omien havaintojeni mukaan myös sellaisia suomenkielisiä kirjoituksia, joissa oli karjalankielisiä repliikkejä, julkaistiin 1910- ja 1920-luvulla harvakseltaan.

Myös *Aamun Koitossa* julkaistiin 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa ainoastaan joitakin lyhyitä karjalankielisiä tekstejä. Vuonna 1920 (nro 9) julkaistu nimimerkin *V. Peipoi* runo *Ristu "Karjalan kiehellä."* on siksi poikkeuksellinen. Kuusisäkeistöisen runon alle on lisäksi painettu lähes 30 sanan selitykset. Nimimerkki kuului E. V. Ahtialle. Samana vuonna lehti julkaisi muistelmakirjoituksen *Griischan buabon malittu*, jossa on karjalankielisiä sanoja ja repliikkejä; kirjoituksen tapahtumat sijoittuvat mahdollisesti Salmiin. Lehdessä oli myös kirjoitus *Suuntaviivoja karjalan kirjakielen asiassa*, jossa selostettiin E. V. Ahtian samannimisen, aiemmin samana vuonna aikakauslehti *Virittäjässä* julkaistun artikkelin sisältöä.

Ensimmäinen *Laatokkaan* 1900-luvulla karjalaksi kirjoittanut ja poliittiseen aiheeseen tarttunut oli nimimerkki *Karkun Semoi*; *Karkku* oli erään Salmassa Laatokan rannalla sijainneen kylän nimi. *Tietoloi Salmin muasta* -otsikoilla neljä kertaa vuonna 1907 kirjoittanut nimimerkki käsitteli ajankohtaisia aiheita, muun muassa valtakunnanpolitiikkaa ja ortodoksikirkon saarnakieltä. *Semoi* kirjoitti livviksi, luultavasti äidinkielellään; hänen henkilöisyydestään ei ole tietoa. Samana vuonna julkaistiin E. V. Ahtian (nimimerkillä *Ahtienje*) kokonaan livviksi kirjoittama *Sana Livvin rahvahal* (7.5.1907; Leskinen 1937: 272). Lehden toimitus selvensi alaviitteessä, että *Livvin rahvaalla* tarkoitettiin Itä-Karjalan väestöä.⁵⁶ Käsittelen Ahtiaa ja tämän työtä seuraavassa alaluvussa.

Laatokassa 1900-luvulla julkaistuissa karjalankielisissä kirjoituksissa kommentoitiin kirjoittajan käyttämää kielimuotoa vain joitakin kertoja. Aivan vuosisadan alussa eri aiheista kirjoittanut nimimerkki *Karkun Semoi* käytti omasta kielestään nimityksiä *salmilaisiin oma kieli* ja *Salmin kieli*. Hän kertoi isoisävainajansa muistuttaneen aikoinaan oman kielen merkityksestä: ”*Sie vunukku rukka kunnivos omua kieltäs, se on ylen kaunistu pagista omaah kieleeh, dai malitsuset opi sih kieleeh*”, *nengo häi pogoinniekka pagis*.⁵⁷ (*Laatokka*

⁵⁶ Kirjoitus oli *Laatokan* mukaan aiemmin julkaistu *Touonpano*-lehdessä. Se oli vienankarjalaisille suunnatun *Karjalaisten Pakinoiden* kevätlehti.

⁵⁷ ”Sinä, lapsenlapseni, kunnioita omaa kieltäsi. Se on hyvin kaunista puhua omalla kielellä. Myös rukoukset opettele sillä kielellä”, näin hän vainaja puhui.”

12.1.1907.) Myös 14.7.1908 julkaistussa *Vuoropuhehussa*, joka oli esitetty Salmin kansanjuhlissa, henkilöt puhuvat omasta äidinkielestään ja nimittävät sitä *Salmin kieleksi*.⁵⁸

Johor: Ka emmehäi myö nsi Venjan kielyt vihua. Kell' pidännöh ka oppitah vaikka ruotsin kielyt.

Puavil: Emmehäi nsi vihua, vai tolkko mejän oma Salmin kieli schkolis da kiriköis vestis piettävä. Sitä kielyt mejän tuatot da tuaton tuatot on pagistu, sitä mejän muamot da muamon muamot, sitä svuadut da svuadjat, ristimät da blemänniekat. Tämän kielen muamo ensiksi minulgi jävi, täh kieleh muamo malitut opasti, täll kielell' olen pienuus pahuus sai pagistuh da tätä kielyt nygöiki kaiken rahvahan ker puhieess' käyttännyh. Kuulithai sinäki Johor Svuaattu kui netziell Snellman'in juhlassa pagistih jotta tätä kielyt Jermalgi ellendiä yhtähyvin kuin kaikkii muitugi kielyi.

*Johor: Kuulin, kuulin mie, da onhai hiä vits mejän kielenki älynnyh, kui emmö ole hänen puoleh muull kielell' hengästännyh kui omall' Salmin kielell'.*⁵⁹

Mikael Björk väittää, että *Laatokassa* vuosina 1901–1917 julkaistut karjalankieliset kirjoitukset, jotka kaikki olivat runoja, olivat pienen, Raja-Karjalan ulkopuolelta tulleen kulttuuriliitin kirjoittamia; yksikään rajakarjalaisen rahvaan edustaja ei olisi tuona aikana voinut kirjoittaa runoja *Laatokkaan* (Björk 2011: 27). Huomio on tärkeä: valtaosa ortodoksikarjalaisista ei voinut tuolloin edes kuvitellakaan voivansa kirjoittaa lehteen eikä varsinkaan omalla äidinkielellään eli karjalaksi. Björk jättää sen sijaan huomioimatta rajakarjalaiset kansakoulunopettajat: Raja-Karjalasta kotoisin olevilla, Sortavalan seminaarin käyneillä opettajilla oli mahdollisuus halutessaan kirjoittaa lehteen omalla äidinkielellään –

⁵⁸ Raija Pyöli on huomauttanut, että Raja-Karjalassa asunut väestö ei käyttänyt omasta kielestään puhuessaan termiä *karjalan kieli*; salmilaiset käyttivät omasta puhekielestään nimitystä *karjalan murre* tai *salmin murre* tai jopa *salmin kieli* (Pyöli 2013: 161).

⁵⁹ J: 'Emmehän me venäjän kieltä vihaa. Kelle on tarpeen niin opetelkoon vaikka ruotsin kielen.'

P: 'Emme todellakaan vihaa, mutta meidän oma Salmin kieli sopisi kirkon ja koulun kieleksi. Sitä kieltä isämme ja isänisät ovat puhuneet, sitä meidän äitit ja äitinäitit, sitä avioparien isät (keskenään) ja äidit (keskenään), kummit ja sisarenlapset. Tämän kielen äiti ensimmäisenä minulle ilmoitti (opetti, näytti), tällä kielellä äiti rukoukset opetti, tällä kielellä olen pienestä (pahuudesta) pitäen puhunut ja tätä kieltä nytkin kaikkien ihmisten kanssa puhuessani käytän. Kuulithan sinäkin Johora-svuattu (lapsen puolison isä), kuinka siellä Snellmanin juhlassakin puhuttiin, jotta tätä kieltä Jermalkin ymmärtää yhtä hyvin kuin kaikkia muita kielyi.'

J: 'Kuulin, kuulin minä ja onhan hän kaiketi meidän kielen älynnyt kun emme hänen puoleensa muulla kielellä "hönkineet" kuin omalla Salmin kielellä.'

runomuotokaan ei varmaan olisi ollut este.⁶⁰ Esimerkiksi Korpiselän Ägläjärven kansakoulun opettajana vuodet 1899–1910 toiminut ilomantsilaissyntyinen Juho Solehmainen (s. 1872) ja Ägläjärveltä kotoisin ollut kansakoulunopettaja Jehki Palviainen (s. 1882) käyttivät lehtikirjoituksissaan jo 1900-luvun alussa varsinaiskarjalan kieltä, vaikka eivät tiettävästi koskaan kirjoittaneet kokonaan karjalankielistä lehtikirjoitusta (Patronen 2015: 162–163, 315–319). Kirjoitetun karjalan kielen käyttöön – sen vähäisyyteen – vaikutti 1900-luvun alussa myös rajakarjalaisten lukutaidon taso (lukutaidon hitaasta kehitymisestä luvussa 6.4.3).

Karjalan kielen kirjallinen käyttö on ollut hyvin kapea-alaista: jopa karjalankieliset paikannimet on 1880-luvulla ja 1930-luvulla kirjattu Raja-Karjalan karttoihin enimmäkseen suomen kirjakielen mukaisesti. Suojärvellä kylännimi *Moisseinvaara* (< miehennimi *Moissei*) on kirjattu 1930-luvulla painettuun karttaan muodossa *Moisiovaara*, koska kartan ovat laatineet ”suomalaiset”, eivät suojärveläiset (Makkonen 2014: 13).⁶¹ Raja-Karjalan alueen vanhoista kartoista olen perehtynyt Ägläjärven jakokunnan vuonna 1888 laadittuun karttaan, joka liittyy isojaon eli suurimpaan maassamme koskaan toteutettuun maan hallintaa ja omistamista koskevaan uudistukseen, sekä siihen liittyviin asiakirjoihin. Alueen kartan laatiminen kuului uudistustyön ensimmäiseen vaiheeseen: ennen kuin tuleville itsenäisille talonpojille voitiin jakaa maata, tarvittiin kartta, johon oli merkitty pellot, niityt ja kaikki luonnonpaikat suot, vesistöt jne. Kartan laati todennäköisimmin maanmittari, joka teki yhteistyötä jakokunnan määräämien paikallisten kanssa. Ägläjärven jakokunnan eli Ägläjärven alueen ensimmäinen isojakoa valmisteleva kokous pidettiin heinäkuussa 1893 Ägläjärvellä. Sitä ennen alueen lohkokunnalle kuuluvat tilukset olivat vuonna 1888 mitanneet komisionaamittari J. H. Juvelius ja varamaamittari Oscar Lindström, ja komisionaamittari R. E. Natulin oli toimittanut vuosina 1891–1892 maiden jyvityksen. (Maanmittaushallitus: Ägläjärven jakokunta 1888–1893.)

Kun otetaan huomioon, että alueen väestö, Korpiselän ja Suojärven pitäjien rajalla asuva ortodoksiväestö, oli vielä tuon jälkeen lähes 40 vuotta eli aina maamme itsenäistymiseen saakka vahvasti karjalankielistä, karttanimien kirjaamistapa on hätkähdyttävä: lähes kaikki karttaan merkityt paikannimet ovat suomen kirjakielen mukaisia. Karttaan on merkitty esimerkiksi paikannimet *Hopiasaari* ja *Valkealampi*, vaikka

⁶⁰ Vielä vuosina 1919–1928 julkaistujen kirjoitusten, joiden kirjoittajat ovat jääneet anomyymeiksi, Björk ehdottaa olleen *Laatokkaa* lukeneiden maanviljelijöiden kirjoittamia (Björk 2011: 34).

⁶¹ Eri asiakirjoissa ja sanomalehti *Laatokassa* kyseinen kylännimi on myös muodossa *Moiseenvaara* ja *Moisenvaara*.

Korpiselässä 'hopeaa' merkitsevä sana oli *hobie* (KKS s.v. *hopie*) ja 'valkeaa' merkitsevä sana oli *val(a)gie* (KKS s.v. *valkie*); paikannimi *Kaidanlahdenkangas* olisi Korpiselässä pikemminkin muodossa ”*Kaianlahenkangas*”.⁶² Osa kartan nimistä, esimerkiksi paikannimet *Leviälahensuo*, *Luglajärvi*, *Tshiiikonlampi*, ovat silti karjalan kielen mukaisia. Alkoiko (tiettyjen) paikannimien suomalaistuminen Korpiselän itäosassa jo 1880-luvun lopulla? Suomalaistuiko alueen paikannimistö kauan ennen henkilönnimiä? Maanmittarin pyrkimys tai mieltymys suomalaistaa ägläjärveläisiä erisnimiä näkyy myös valmistelevan kokouksen pöytäkirjoissa, joissa Ägläjärven kestikievarin isännän Kononoffin sukunimen on kerta toisensa jälkeen kirjattu olevan *Kononen*, vaikka sukunimeä *Kononen* ei ole tunnettu koko Korpiselän pitäjässä.

4.2 Keskeiset karjalankieliset keskustelijat ja heidän tavoitteensa

Sanomalehti *Laatokassa* julkaistujen karjalankielisten kirjoitusten määrä oli suurimmillaan 1930-luvulla; mukaan luetaan kokonaan karjalankieliset kirjoitukset ja karjalankielisiä katkelmia ja repliikkejä sisältävät kirjoitukset. Suurin osa 1930-luvun karjalankielisistä kirjoituksista oli viihteellisiä, mutta niissä alettiin myös entistä useammin ottaa kantaa karjalan kielen käyttöön ja asemaan. Keskityn tässä alaluvussa siihen, ketkä tuolloin kirjoittivat *Laatokkaan* karjalaksi ja millaisia näkemyksiä he esittivät kielen asemasta ja sen parantamisesta. Tarkastelun alla ovat tiettyjen henkilöiden ajatukset, joita he esittivät lehtikirjoituksissaan ja yksityiskirjeenvaihdossaan. Tavallisesti *Laatokkaan* kirjoittaneet esittivät mielipiteensä nimimerkin turvin, mutta olen saanut selville keskeisten keskustelijoiden henkilöllisyyden perehtyessäni heidän keskinäiseen kirjeenvaihtoonsa.

Karjalan Kielen Seuran tekemän selvityksen (2007–2010) mukaan *Laatokassa* julkaistiin vuosina 1928–1939 yhteensä 102 kokonaan karjalankielistä kirjoitusta. Omien havaintojeni mukaan kirjoituksia oli 116.⁶³ Kaikkia niitä kirjoituksia, jotka tulevat puheeksi

⁶² Ägläjärven alueen paikannimiä vuosina 1964 ja 1965 kerännyt Matti Jeskanen on huomauttanut yksittäisistä paikannimistä, että ne eivät vaikuta kovin vanhoilta nimiltä, ts. ne eivät ole karjalankielisiä (Korpiselän paikannimikokoelma, s.v. *Vasikkaniemi*) tai ne on kirjattu peruskarttaan väärin (s.v. *Militsenperäsuo*: nimi on oikeasti *Mellitšänperäsuo* (karjalan *mellitšä* 'mylly'; suo rajoittui jokeen, jonka koskipaikkoihin rakennettiin myllyjä).

⁶³ Seuran selvityksessä on jäänyt huomaamatta seuraavat: v. 1930 Meriön pakina; keväällä 1931 ja syksyllä 1932 Ruotsin pakina; v. 1932 Meriön kolme pakinaa; v. 1938 Meriön yksi pakina; v. 1939 Helven yksi pakina. Vuoden 1937 kirjoituksiin (5) palaan vielä tuonnempana.

Ahtian kirjeenvaihdossa, en ole löytänyt.⁶⁴ Vuosina 1928–1939 julkaistut karjalankieliset kirjoitukset olivat pakinoita ja muuta proosaa; aiheet vaihtelivat. Tavoittamieni kirjoitusten vuosittaiset määrät käyvät ilmi seuraavasta asetelmasta.

vuosi 1928	3
vuosi 1929	–
vuosi 1930	9
vuosi 1931	12
vuosi 1932	16
vuosi 1933	8
vuosi 1934	8
vuosi 1935	12
vuosi 1936	1
vuosi 1937	11
vuosi 1938	34
vuosi 1939	2
yhteensä	116

Sanomalehti *Laatokan* 1930-luvun kirjoituksista Mikael Björk on omassa tutkimuksessaan nostanut esille ensinnäkin ne 20 kirjoitusta, jotka hänen käsittääkseen käsittelevät ”itäkarjalaista nationalismia tai patriotismia” sekä karjalaisuuden ja suomalaisuuden suhdetta. Muut Björkin esille tuomat, aiheeltaan poliittisesti tärkeät kirjoitukset käsittelevät suhtautumista Neuvostoliittoon sekä rajantakaisen Karjalan oloja. (Björk 2011: 45, 55.) Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavimpia ovat kirjoitukset, joissa pohditaan karjalan kielen ja karjalaisen kulttuurin suhdetta suomen kieleen ja suomalaisuuteen. Björk myös pohtii, keitä *Laatokkaan* karjalaksi kirjoittaneet henkilöt olivat, mitä seikkoja he halusivat nostaa esille ja mihin poliittisiin, kulloinkin ajankohtaisiin tapahtumiin kirjoitukset mahdollisesti liittyvät. Keskittyessään kirjoitusten sisältöön hän tulee sivuuttaneeksi kokonaan niiden kielen eli sen, millaista karjalan kieltä kukin kirjoittaja on käyttänyt. Verrattuaan *Laatokassa* 1930-luvulla ilmestyneitä karjalankielisiä kirjoituksia Neuvostoliiton samanaikaisiin tapahtumiin Björk näkee asioiden välillä tiettyjä yhtäläisyyksiä: hänen mukaansa *Laatokan* karjalankielinen kirjoittelu lisääntyi sen jälkeen, kun karjalan kirjakieli otettiin käyttöön Neuvostoliitossa (Björk 2011: 41). Oma käsitykseni sen sijaan on, että kirjoittelu karjalan kielellä ja kielestä lisääntyi Kalevalan 100-vuotisjuhlavuoden (1935) sekä Ahtian kieliopin julkaisemisen (1938) ansiosta. Lisäksi

⁶⁴ Ennen kesää 1928 Meriöltä on julkaistu jotain, syksyllä 1928 on julkaistu Ruotsin kirjoitus sekä vuosina 1928 ja 1929 Jaakko Seisen pakina (SKS KIA: Ahtia).

jokaisella karjalaksi kirjoittaneella oli omia henkilökohtaisia syitä siihen, mihin tahtiin he kulloinkin kirjoittivat lehtiin karjalaksi (esim. Meriö; SKS: KIA: Ahtia).

Olen tarkastellut karjalankielisiä kirjoituksia vain *Laatokasta*; keskustelua karjalan kielen kirjallisesta käytöstä on käyty muualla jo sitä ennen, nimittäin ainakin sanomalehti *Toukomiehessä* ja *Karjalaisuuden Ystävässä*.⁶⁵ Tämän keskustelun pääkohdat esitän lyhyesti vain sen mukaan, mitä Hannes Sihvo on siitä kirjoittanut. Iivo Härkönen esitti jo vuonna 1925 oman näkemyksensä siitä, että – toisin kuin hän oli aiemmin ajatellut – karjalan kirjakieltä ei kannattaisi luoda, mutta karjalan kielen näytteiden julkaiseminen olisi suositeltavaa, sillä ne todistaisivat sen rikkaudesta ja runollisuudesta. Oman näkemyksensä tästä aiheesta esittivät myös korpiselkäläissyntyinen Onni Okkonen, joka oli julkaissut erään runoelman, ja Karjala-aiheisia romaaneja julkaissut P. Patokoski. Patokoski oli samoilla linjoilla kuin Härkönen: hänen mielestään karjalan kieli ei tarvinnut omaa kirjakieltä, mutta sen sanastoa tuli kerätä talteen ja käyttää suomen kielen rikastuttajana. (Sihvo 2000[1969]: 137–138.)

E. V. Ahtian arkistosta, josta osaan olen perehtynyt Karjalan kielen sanakirjan arkistossa ja osaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa, käy ilmi, että ennen vuotta 1937 *Laatokan* karjalankielinen lehtikirjoittelu oli pitkälti tavalla tai toisella kytköksissä Ahtiaan.⁶⁶ Ahtia, joka asui 1930-luvulla Uudellamaalla, kävi kymmenien vuosien ajan vilkasta kirjeenvaihtoa karjalaa äidinkielenään puhuvien henkilöiden kanssa. Keskustelijat olivat pieni ja rajallinen joukko karjalan kielen puolustajia. On huomattava, että Ahtia sai *Laatokan* julkaisemat karjalankieliset kirjoitukset sekä tiedot niistä yleensä suoraan kirjoittajilta eikä koskaan tilannut lehteä itselleen.

Edvard Vilhelm Ahtia (1867–1953, vuoteen 1892 *Stark*) oli syntyjään ruotsinkielinen. Hän oli kotoisin silloiseen Karjaan pitäjään kuuluneesta Dragsvikistä läntiseltä Uudeltamaalta. Ahtian isä, konsuli Ernst Vilhelm Stark toimi Tammisaaressa kauppiana, mutta äiti Emma Constance Elodie Ljungberg oli kotoisin Kristianstadista Etelä-Ruotsista. Käytyään ruotsinkielisen koulun Viipurissa ja ruotsinkielisen lyseon Helsingissä sekä opiskeltuaan muun muassa yleistä historiaa, venäjää ja suomen kieltä Helsingin yliopistossa Ahtia päätyi Viipurin ruotsalaisen klassillisen lyseon venäjän kielen opettajaksi. Tässä virassa hän toimi 18 vuotta eli vuodesta 1892 vuoteen 1907. Näinä vuosina hän vietti useimmat kesät vaimonsa kotipaikassa Suojärvellä sekä eri puolilla Aunuksessa tutustuen ja perehtyen

⁶⁵ Karjalankielisiä kirjoituksia julkaistiin 1920- ja 1930-luvulla myös *Vapaassa Karjalassa* ja *Karjalan Äänessä*, mahdollisesti myös aikakauslehdissä *Päivän Uutiset* ja *Karjalan Kannel* (julk. 1928–1929) (SKS KIA: Ahtia).

⁶⁶ Karjalan sanakirjan arkisto oli kevääseen 2016 saakka säilytteillä Kotimaisten kielten keskuksessa (Kotus 2016: Uutistekstit).

karjalan kieleen ja sen puhujien elinoloihin. Kun Ahtia ei 1900-luvun alussa saanut enää matkustuslupaa Itä-Karjalaan, hän keskittyi Suojärven murteen keruu- ja tutkimustyöhön. Itäkarjalaisten valistustyöstä – mihin liittyi olennaisesti karjalan kielen aseman kohentaminen – tuli hänen elämäntehtävänsä. Eino Leskisen mukaan Ahtiaa ajoi eteenpäin ”vain halu saada pelastaa karjalaisten kielen ja hengen aarteita unhoon joutumasta”. Ahtia myös laati suomen sukukieliä ja -kansoja käsittelevän kirjallisuuden bibliografian ja vaikutti muun muassa Etelä-Karjalan nuorisoseuran perustamiseen. (Leskinen 1947: 378–379; Leskinen 1953: 208–211.) Ahtia seurasi *Laatokan* ym. lehtien karjalankielistä lehtikirjoittelua vuosikymmenien ajan hänen kanssaan kirjeenvaihdossa olleiden Nikolai Ruotsin ja Yrjö Meriön kautta (SKS: KIA: Ahtia).

E. V. Ahtia teki elämäntyönsä karjalan kielen tallentamisen ja tutkimisen parissa. Hänet tunnetaan ennen kaikkea Suojärven, Säämäjärven ja Nekkula-Riipuškalan sanaston kerääjänä (Virtaranta 1968: xxxvii), mutta hän työsti myös ns. yleiskarjalan kieliopin, jonka oli tarkoitus olla yhteinen kaikille karjalan kielille. Kirjoitustensa, päiväkirjamuistiinpanojensa ja kirjeenvaihtonsa perusteella Ahtia näyttää pitäneen erityisen tiivistä ja säännöllistä yhteyttä Salmin Käsänälässä asuneeseen opettaja Nikolai Ruotsiin (vuosina 1920–1952) sekä salmilaiseen käsityönopettaja Yrjö Meriöön (vuosina 1928–1948). Erityisesti se, että hän opasti Meriötä, johti siihen, että *Laatokka* julkaisi huomattavan määrän ns. yleiskarjalankielisiä kirjoituksia.

Nikolai Ruotsi (1890–1964) toimi Salmin Käsänälän kansakoulun opettajana 17 vuotta ja saman pitäjän Orusjärven kansakoulussa useita vuosia. Salmin Manssilasta kotoisin ollut, Pietarissa syntynyt Ruotsi oli opiskellut Petroskoin opettajaseminaarissa. (Ruotsi 1974: 6; Viljanto 1952: 111; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjat.) Ruotsin Ahtialle vuosina 1924–1952 lähettämästä yli sadasta kirjeestä käy ilmi, että hän tuki ja auttoi Ahtiaa monipuolisesti ennen kaikkea välittämällä monenlaista ajankohtaista Karjala-aiheista tietoa sekä antamalla yksityiskohtaisia sanastotietoja Salmissa puhutusta karjalasta. Opettajantyönsä ja erilaisten luottamustehtäviensä ohessa Ruotsi keräsi yli 800 salmilaista sananpartta. Hän tunsikin myös Iivo Härkösen ja aloitti tämän pyynnöstä erään venäjänkielisen teoksen suomentamisen.⁶⁷ Ruotsi ja Ahtia aloittivat salmilaisien sananparsien keruun jo kauan ennen kuin Karjalainen osakunta järjesti keruukilpailun (1932): Ahtia julkaisi sananparsia

⁶⁷ Iivo Härkönen oli karjalan kielen käytössä ja kehittämisessä aivan eri kannalla kuin Ruotsi ja Ahtia, eikä Härkönen suostunut Ruotsin pyynnöistä huolimatta julkaisemaan Ahtian kirjoituksia ilman, että olisi saanut muokata niitä haluamaansa suuntaan. Syyt tähän olivat Ruotsin mukaan niin henkilökohtaisia kuin ideologisia. (SKS KIA: Ahtia.)

teoksessaan *Rahvahan kandleh* (1922), ja Ruotsi keräsi suuren määrän sananparsia ja -laskuja jo vuosina 1920–1927. Ruotsin keruun tuloksia julkaistiin sanomalehti *Vapaassa Karjalassa*. (Laatokka 24.12.1932.)⁶⁸ Ruotsi kirjoitti *Laatokkaan* karjalankielisiä pakinoita, satunnaisesti muuallekin, ja suomeksi ainakin sanomalehti *Toukomieheen*.⁶⁹ Hän myös kannusti nuorempaa veljeään Pekka Ruotsia kirjoittamaan lehtiin. Nikolai Ruotsi suhtautui karjalan kirjakielen kehittämiseen ristiriitaisesti: vaikka hän tuki Ahtiaa, hän muistutti tätä kerta toisensa jälkeen siitä, että jo yksin Salmin pitäjän alueella kieli vaihteli kylittäin. Lisäksi hän huomautti tälle jo vuonna 1925 panneensa merkille, että Karjala suomalaistui rajan kummallakin puolella niin, että ennen kuin karjalankielistä kirjallisuutta syntyisi, Karjala oli jo suomalaistunut. (SKS KIA: Ahtia.)

Yrjö Meriö (1897–1957) oli kotoisin Salmin Palojärveltä. Hän oli käsityönopettaja; 1920-luvun lopulla hän toimi myös jonkin aikaa Sortavalassa autonkuljettajana. Meriön vaimo, Riiasta lähtöisin ollut, Pietarin kautta pakolaisena tullut Ruso (Ruut, Rufina) Meriö (o.s. Lapin, 1896–1940) toimi 1930-luvulla vuosia Palojärven kansakoulun opettajana. Kirjallisuuden harrastajaksi tiedetty Yrjö Meriö aloitti karjalankielisten pakinoiden kirjoittamisen asuessaan Salmin Orusjärvellä vuosina 1926–1928. Hän toimi tuolloin kylän nuorisoseuran puheenjohtajana ja kirjoitti kerholehteen karjalaksi nimimerkillä *Jyrki*; lehteen hänen ensimmäisen kirjoituksensa lähetti opettaja Nikolai Ruotsi.⁷⁰ Pian sen jälkeen Meriö kirjoitti samalla nimimerkillä pakinoita myös sanomalehti *Karjalan Ääneen* (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjat; SKS KIA: Ahtia). Meriö aloitti *Laatokassa* julkaistujen pakinoiden kirjoittamisen vuonna 1928.⁷¹ Hän kirjoitti karjalaa aluksi ”niin kuin äännetään”, mutta sen jälkeen, kun Ahtia oli vuonna 1930 lähettänyt hänelle teoksensa *Rahvahan kandleh* ja alkanut neuvoa häntä, hän pyrki tietoisesti kirjoittamaan Ahtian ohjeiden mukaista karjalaa. Meriö oli 1920-luvulla karjalan kielen tulevaisuuden suhteen

⁶⁸ *Laatokka* julkaisi 24.12.1932 ilmeisesti Ahtian tai Ruotsin kirjoittaman kehotuksen karjalaisten sananparsien keruuseen. Kirjoituksessa tuotiin esiin kummankin jo tekemä keruutyö sekä se, ettei karjalankielisten kielinäytteiden julkaisemiselle ollut aiemmin saatu kannatusta; kirjoittaja(t) korosti(vat), että kyseessä oli karjalan kieli, ei murre. Kirjoitus loppuu vetoomukseen ”Karjalankieli kunniaan ja sen kieliarteet talteen!”

⁶⁹ Esim. *Näytteitä nimien venäläistytymisestä Etelä-Aunuksessa* (Toukomies 11–12/1934). Ahtia jatkoi samasta aiheesta sanomalehti *Karjalan Vapaudessa* (1–2/1935) kirjoituksessaan *Karjalaiset nimet – kunniaanko vai hautaan?* Siinä hän käsitteli itäkarjalaisten sukunimien venäläistämistä ja esitteli nimiehdotuksia sukunimenmuuttoa harkitsevien itäkarjalaisten avuksi.

⁷⁰ Ruotsin ensimmäisen karjalankielisen kirjoituksen (1926) otsikko oli *Ja taivahal smutih*.

⁷¹ Vielä tammikuussa 1929 Nikolai Ruotsi epäili kirjeessään Ahtialle, että *Laatokkaan* nimimerkillä *Jyrki* kirjoitti Jaakko Seise; Ruotsi sai varmistettua asian Meriöltä vasta loppukesästä 1930 (SKS KIA: Ahtia).

optimistisempi kuin Ruotsi, mutta hänkin myönsi, että – sen verran kuin hän asiaa tuns – karjalan kielen puolestapuhujia oli kovin vähän: kulttuurin harrastajia oli rajallinen joukko, ja opettajakunta suuntautui enemmän suomalaisuuden viljelyyn ja täysin toisenlaisiin harrastuksiin. Meriön oma alkuperäinen motiivi kirjoittaa lehtiin karjalaksi oli hänen omien sanojensa mukaan ”halu tehdä jotain tietämättömän rajaseudun rahvaan hyväksi”; myöhemmin hän jopa pohti, miten rajakarjalaisuutta voitaisiin säilyttää. Meriö yritti jo vuonna 1931 aloittaa myös suomalaisen kertomakirjallisuuden klassikoiden kääntämisen karjalaksi kääntämällä katkelman *Seitsemästä veljeksestä*. Klassikoiden kääntäminen kiinnosti myöhemmin 1940-luvulla Vieno Rättyä, joka karjalansi muun muassa Linnankoskea. (SKS KIA: Ahtia.)

Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia ovat lisäksi *Laatokassa* vuonna 1933 julkaistut, kahden nyt tuntemattomaksi jäävän kirjoittajan yksittäiset kirjoitukset. Nimimerkki *S. S.* (Laatokka 6.4.1933) kirjoitti varsinaiskarjalaksi, samoin nimimerkki *Bratana* (karjalan *bratana* ’ystävä’; KKS). *Bratanalta* julkaistuista kolmesta kirjoituksesta yhdessä suojärveläisen vanhan miehen pitkät kertovat repliikit sekä osa muusta kerronnasta ovat varsinaiskarjalaksi (Laatokka 15.6.1933). Toisen kirjoituksensa (Laatokka 23.5.1933) *Bratana* on kirjoittanut suomeksi, karjalaa ovat vain sanat *muschikka* ’mies’ ja *starikka* ’ukko’ (KKS), kolmas kirjoitus on kokonaan suomea. Kirjoittaja lienee ollut suojärveläinen; toukokuussa 1933 hän kirjoitti lyhyesti Hyrsylän Jyrinpäivän praasniekasta.

Ahtia oli kirjeenvaihdossa myös salmilaisen Wille Helven ja suojärveläisen Paul Tulehmon (1890–1972) kanssa. Vielä vuonna 1938, kun *Laatokka* oli jo julkaissut useita Pekka Pohjanvalon karjalankielisiä kirjoituksia, tämä näyttää olleen Ahtialle ennestään tuntematon henkilö. Tutustuttuaan samana vuonna Pohjanvalo ja Ahtia alkoivat kirjeenvaihdon (E. V. Ahtian aineisto: Ahtia 12, Ahtia 16; SKS KIA: Ahtia). Ahtian vuosien 1908–1953 päiväkirjamerkintöjen tiivistelmissä tai lyhyissä käsikirjoituksissa ei ole kuitenkaan pienintäkään merkkiä siitä, että hän olisi kirjoittanut *Laatokkaan* 1930-luvulla (yksittäisiä runoja lukuun ottamatta) muuten kuin omalla nimellään; hän keskittyi tuolloin kieli- ja lauseopin laatimiseen.

Wille Helve (1892–1966, ent. *Heikkurinen*) oli Sortavalassa syntynyt, Salmin Lunkulansaassa ja Mantsinsaassa lapsuutensa viettänyt luotsin poika, myöhemmin Sortavalassa asunut apteekkari. Karjalan kielen ja Salmin murteen kirjoittajien joukossa hän on poikkeuksellinen henkilö, sillä hän oli luterilainen. (V. Peiponen 1997: 192, 419; Sortavalan maaseurakunta: kastetut 1892; Salmin evankelisluterilainen seurakunta: kastetut 1907, 1909.) Helven vuosina 1936–1938 Salmin murteella kirjoittamia tarinoita on säilynyt

toistakymmentä (E. V. Ahtian aineisto: Ahtia 12; Helven aineisto), ja osa niistä on myöhemmin julkaistu (esim. Helve 1997). Salmilainen maanviljelijä-liikemies Pekka Pohjanvalo (1900–1970) tuli 1930- ja 1940-luvulla tunnetuksi Salmin murteen – sananparsien ja sanaston – ja kansanperinteen tallettajana (Nirvi 1947: 7–10). Hänen keräämistään sanastoista on julkaistu *Salmin murteen sanakirja* (1947, täydennysosa 1950). Pohjanvalon vuonna 1947 julkaistu sanakirja on ensimmäinen suomalainen pitäjänsanakirja (Hokkanen 1949: 97). Sen sijaan Jaakko Seise (1876–1935) oli kotoisin Impilahden Nietjärveltä. 1900-luvun alussa hän välitti puutavaraa Pietariin ja piti kauppaa Salmin Tulemalla mutta vaihtoi hallinnon tehtäviin ja kiinnostui politiikasta. Ns. Aunuksen retkeen osallistunut Seise oli muun muassa Salmin suojeluskunnan johtohahmo. (Härkönen 1950: 149; Partanen 2015c: 305.)

Eri sanomalehdissä julkaistujen karjalaksi kirjoitettujen tekstien kirjoittajat ja asiaan vaikuttaneiden henkilöiden työpanos on koottu taulukkoon 5. Yksi E. V. Ahtian käyttämistä nimimerkeistä on ilmeisesti ollut *Waslei*, ks. luku 7.2.

Taulukko 5. *Laatokkaan* karjalaksi kirjoittaneet henkilöt ja karjalan kielellä kirjoittamisen edistäjiä 1920-luvun lopulta ja 1930-luvun loppuun.

Nimi (nimimerkki ja vuosi, jolloin nimimerkki käytössä)	Keskeiset teot
Iivo Härkönen (<i>Iivo</i> v. 1901)	sanomalehti <i>Toukomies</i> , runot, kirjoitti <i>Uudessa Suomessa</i> v. 1935 karjalan kirjakielistä; Ahtian yleiskarjalaisen kirjakielen ja sitä noudattavien kirjoitusten vastustaja; kieltäytyi julkaisemasta Ahtian kirjoituksia <i>Toukomiehessä</i>
E. V. Ahtia (<i>W. Peiboi</i> ja <i>Peiboi</i> , V. v. 1920; <i>Peipoi Pedri</i> v. 1931)	karjalankielisiä runoja <i>Laatokassa</i> , runoja ja psalminkäännöksiä <i>Aamun Koitossa</i> , toimitti karjalankielisiä runokokoelmia; laati yleiskarjalan kieliopin ja sanakirjan; oikoluki Meriön pakinoita ennen julkaisemista
Nikolai Ruotsi (<i>Kabria</i> v. 1928, <i>Tuhkimus</i> v. 1930–1931, <i>Miikkula</i> v. 1932–1935)	Ahtian työn edistäjä ja kannustaja; pyrki monin tavoin levittämään teoksia (mm. myynti, verkostoituminen, runojen esittäminen tilaisuuksissa, mahdollisen kustantajan etsiminen) ja antamaan tietoja Karjalan ajankohtaisista tapahtumista; välitti sanastotietoja (omia ja muilta kyselemään); sananparsien kerääjä (yli 800; osa julkaistiin <i>Vapaassa Karjalassa</i> 1920-luvulla); kirjoitti muutamia ”salmilaiseen tapaan kirjoitettuja pakinoita” <i>Laatokkaan</i> (1928–1932), lastenkertomuksia <i>Lumihiutaleisiin</i> (1929) ja yhden <i>Suomen Kuvalehdessä</i> (1930) julkaistun runon; yksi v. 1932 julkaistu on alun perin julkaistu 1920-luvulla <i>Vapaassa Karjalassa</i>
Yrjö Meriö (1926; <i>Jyrki</i> v. 1928–1930; <i>Tata</i> v. 1930–1935, <i>Tatan Häräkeh</i> v. 1935, <i>Häräkeh</i> v. 1936–)	Ahtian työn aktiivinen edistäjä ja kannustaja, taustalla halu sivistää ja nostaa karjalankielisiä; kirjoitti aluksi Salmin murteella mm. Salmin opintokerhojen lehteen; yleiskarjalaksi kirjoitettuja pakinoita sanomalehdissä <i>Karjalan Ääni</i> (1930) ja <i>Laatokka</i> sekä suojeluskunnan <i>Rajanturva</i> -lehdessä v. 1939; aloitteli karjalankielisten käännösten tekemistä v. 1931; valisti koululaisia omasta äidinkielestä
Pekka Pohjanvalo	Salmin kielellä kirjoitettuja pakinoita <i>Laatokassa</i> v. 1937–1939; sananparsien kerääjä; laati <i>Salmin murteen sanakirjan</i> (1947, 1950)
Wille Helve	Salmin kielellä kirjoitettuja pakinoita <i>Laatokassa</i> v. 1937–1938
tuntematon (“ <i>Koiton kylän mies</i> ”, “ <i>Koiton leskimies</i> ” v. 1931–1933)	suistamolainen, kertoi <i>Laatokassa</i> oman kylänsä eli Koiton kylän kuulumisista
Jaakko Seise (v. 1928)	<i>Laatokassa</i> pakina Aunuksen ”kommunistihuushollista” (ei tarkempaa tietoa)
<i>Laatokan</i> päätoimittaja Ville Sederholm (virassa 1920 ja 1922–1929) ja Uki Nieminen (virassa v. 1929–1942)	pyysi v. 1928 Nikolai Ruotsilta karjalankielisiä pakinoita, suhtautui 1920- ja 1930-luvulla myönteisesti karjalankielisiin kirjoituksiin ja karjalan kieltä koskevaan keruutyöhön; ei julkaissut yleiskarjalankielisiä kirjoituksia enää vuonna 1938 eikä sen jälkeen
<i>Karjalan Äänen</i> toimitus	julkaisi Ruotsin keräämiä salmilaisia sananparsia
<i>Vapaan Karjalan</i> toimitus	julkaisi Ruotsin keräämiä salmilaisia sananparsia; kieltäytyi v. 1925 julkaisemasta Ahtian kirjoittamaa kirja-arvostelua, joka käsitteli Iivo Härkösen teosta, ei julkaissut myöskään Ahtian yleiskarjalankielisiä kirjoituksia
<i>Karjalan</i> toimitus	pyysi Meriöltä karjalankielisiä kirjoituksia v. 1931
Pekka Ruotsi	aloitti kirjoittamiensa livvinkielisten tarinoiden yms. esittämisen iltamissa ja juhlissa jo opettajaseminaarissa ollessaan; aloitti v. 1936 karjalankielisten lehtipakinoiden kirjoittamisen ja jatkoi vuonna 1943 <i>Vapaa Karjala</i> -lehdessä; myöhemmin laaja kirjallinen karjalankielinen tuotanto
tuntematon (<i>Korven Timoi</i>)	yksi kirjoitus <i>Laatokassa</i>

v. 1930)	
tuntematon (<i>Bratana</i> v. 1933)	yksi osin varsinaiskarjalankielinen kirjoitus <i>Laatokassa</i>
tuntematon (<i>S. S.</i> v. 1933)	yksi kirjoitus <i>Laatokassa</i>
tuntematon (<i>Vepluuka</i> v. 1935)	yksi kirjoitus <i>Laatokassa</i>

Laatokan helmikuun 1931 kuukausiliitteessä E. V. Ahtia ja Yrjö Meriö (nimimerkeillä *Peiboi Petri* ja *Tata*) pohtivat yhteisessä kirjoituksessaan karjalaisuuden tulevaisuutta ja sitä, miten Suomen puolen karjalaiset voisivat auttaa heimoveljiään eli itärajan takana asuvia karjalaisia. He ilmaisivat huolensa karjalan kielen ja karjalaisuuden säilymisestä: ”*Ku toaste myö suomalaistunemmo supisuomalaizikse, mibo sillos peri kogo suuren karjalaisen laulajaheimon? Voibi sanuo: se on levinyh moaliman tuulih da – joudi häi. Kudaj rahvas ei itshe voi omaadah ittshie shäilytteä, se joudav häviemäh da kuolemah sugupuuttoh.*”⁷² Keinoiksi, joilla karjalan kieltä ja karjalaisuutta voisi säilyttää, kirjoittajat ehdottivat Karjala-kerhojen perustamista Suomen Karjalan jokaiseen kylään; kerhoissa voisi ensin opiskella karjalan kieltä ja myöhemmin muuta karjalaisuuteen liittyvää: ”*onhai Karjalan rahvahan eländs da olendas sellittelemistä da arbailemista, äjjä taldeh ottamista.*”⁷³ Marras-joulukuussa 1931 Meriö (nimimerkillä *Tata*) ja E. V. Ahtia (nimimerkillä *Tuhkimus*) kävivät lyhyen lehtikeskustelun karjalan kielen asemasta Suomessa. Kumpikin korosti sitä, ettei karjalan kieltä arvostettu: ”*Eigö sidä tämä oma Karjalan rahvas pie arvos, vai muutgo sidä hyleksittäneh.*” Vaikka murrekirjallisuutta julkaistiin, ”*Suomen rajoin sydämes eläjän kymmentuhadizen kanzanozan kieldä ei tunnusteta, eigo tarreta tämän kanzan kielel kirjoa paineta.*”⁷⁴

Kirjoittaessaan *Laatokassa* 11.10.1934 Eino Leskisen kirjasta *Karjalan kielen näytteitä II*, joka oli juuri ilmestynyt, Meriö (nimimerkillä *Tata*) mainitsi kokeneen karjalan kielen tuntijan [Ahtian] sanoneen, että kirja on ”pohja, jolta on lähdettävä ja noustava vähitellen yleiskarjalaiseen kirjakielen” (ks. Björk 2011: 50). *Tata* käsitteli yleiskarjalaisen kirjakielen kehittämistä vielä *Laatokassa* 15.1.1935. Sen sijaan *Laatokassa* 8.11.1934 julkaistussa

⁷² Suomennos: ’Kun taas suomalaistumme supisuomalaisiksi, mikä silloin perii koko suuren karjalaisen laulajaheimon? Voi sanoa: se on levinnyt maailman tuuliin – joutikin. Kansa, joka ei itse voi omaa itseään säilyttää, joutaa häviämään ja kuolemaan sukupuuttoon.’

⁷³ Suomennos: ’onhan Karjalan kansan elämässä ja olemisessä selittelemistä ja arvailemista, paljon talteen ottamista.’

⁷⁴ Karjalan kielen sanaa *tuhkimus* on käytetty soimaussanana ’uunin päällä makailevasta’ tai ’siivottomasta, likaisesta ihmisestä’ (KKS). Suomennos: ’Eikö sitä tämä oma Karjalan kansa pidä arvossa, vai muutko sitä hyljeksivät. Suomen rajojen keskellä elävän kymmenientuhansien kansalaisten kieltä ei tunnusteta, eikä tämän kansan kielellä rohjeta painaa kirjoja.’

kirjoituksessaan *Tatan* aiheena olivat karjalaisten tekemät sukunimenmuutokset. Hän paheksui nimenomaan karjalaisten sukunimien (esim. *Saduli*) muuttamista ja niiden tilalle otettuja suomalaisia sukunimiä (esim. *Semola*) (ks. myös Björk 2011: 50–51).

Alkuvuonna 1935 *Laatokassa* julkaistujen karjalankielisten kirjoitusten yhtenä julkaisumotiivina on helppo nähdä Kalevalan 100-vuotisjuhlavuosi ja Kalevalan päivä (28.2.): karjalan kieli, Kalevalan kieli, oli tuolloin hyvin ajankohtainen. Vuoden 1935 aikana julkaistujen karjalankielisten kirjoitusten kirjoittajat olivat *Tata* (2), *Miikkula* (1), *Vepluuka* (1) ja *Tatan Häräkeh* (1) eli ainakin Yrjö Meriö; ei ole tiedossa, keiden nimimerkit *Miikkula* ja *Vepluuka* olivat (myös Björk 2011: 77).⁷⁵ Karjalan kieltä koskevia uutisia ilmestyi muutama, muun muassa uutinen karjalan kielen sanakirjan toimitustyön edistymisestä (Laatokka 17.5.1935).

Sanomalehti *Laatokka* suhtautui rajakarjalaiseen kulttuuriin kaikkina aikoina hyvin myönteisesti; tapaa voisi luonnehtia hyväntahtoiseksi tai paikoin jopa isälliseksi.⁷⁶ Toukokuussa 1935 *Laatokassa* kerrottiin, että Suojärvellä toiminut Karjalan Kansalaisseura oli järjestänyt koko maassa arpajaiset, joilla kerättiin varoja ”karjalankielisen murrekirjallisuuden aikaansaamista varten”.⁷⁷ Sama seura julkaisi Ahtian *Karjalan kieliopin* (Laatokka 22.12.1936).⁷⁸ *Laatoka*n tukema, aktiivinen toiminta karjalan kielen puolesta vuonna 1935 on merkillepantavaa: samaan aikaan, kun *Laatokka* julkaisi karjalankielisiä ja karjalan kieltä koskevia kirjoituksia enemmän kuin koskaan aiemmin tai myöhemmin, käynnissä olleessa sukunimien joukkomuutossa Raja-Karjalassa luovuttiin kymmenistä karjalankielisistä sukunimistä.

Vuonna 1937 *Laatokassa* ilmestyi kaikkiaan 11 karjalankielistä kirjoitusta: Yrjö Meriön (nimimerkki *Häräkeh*) kuusi kirjoitusta, Wille Helven neljä tarinaa sekä yksi Pekka Pohjanvalon kirjoittama tarina. Björkin mukaan karjalankielisten kirjoitusten huippuvuosi *Laatokassa* ajanjaksolla 1900–1939 oli vuosi 1938: niitä julkaistiin tuolloin kaikkiaan 31 (Björk 2011: 44). Omien havaintojeni mukaan *Laatokka* julkaisi tuona vuonna lisäksi Meriön yhden kirjoituksen (nimimerkillä *Häräkeh*, 8.1.1938); kirjoitus jäi hänen viimeiseksi kirjoitukseksi, jonka *Laatokka* julkaisi. Vuonna 1938 lehden julkaisemien karjalankielisten

⁷⁵ Karjalan sanaa *vepluuka* ’laiskuri, vetelys’ on voitu käyttää ihmisestä tai hevosesta puhuttaessa (KKS).

⁷⁶ Karjalaa ainakin jollain tavalla osanneen päätoimittaja Uki Niemisen aikaan lehden karjalankielisissä kirjoituksissa oli paljon vähemmän kirjoitusvirheitä kuin muulloin ja muissa lehdissä (SKS KIA: Ahtia).

⁷⁷ *Laatokka* toukokuu 1935.

⁷⁸ Palaan Ahtian kielioppiin seuraavassa alaluvussa.

kirjoitusten kirjoittajat olivat samat kuin edellisenä vuonna: Meriö, Helve ja Pohjanvalo. Lehti kertoi 21.4.1938, että E. V. Ahtian ”Karjalan kielioppi teoksia” oli saatavana.

Meriön ja Nikolai Ruotsin lisäksi Ahtia ei tiettävästi saanut muita seuraajia, jotka olisivat edistäneet ns. yleiskarjalan käyttöä kirjoittamalla sanomalehtiin. Myös Meriö lopetti *Laatokkaan* kirjoittamisen pian sen jälkeen, kun kävi selväksi, ettei *Laatokan* päätoimittaja halunnut enää julkaista yleiskarjalaksi kirjoitettuja tekstejä. (SKS KIA: Ahtia.) Jatkossa *Laatokka* julkaisi ainoastaan Salmin murteella kirjoitettuja tekstejä. Vuoden 1939 kesä- ja joulukuun välillä *Laatokassa* niitä oli vain kaksi, Pekka Pohjanvalon *Kui muall ustii veitäh* (6.6.) ja – ilmeisesti hieman aiemmin päättyneen murrekilpakeruun innoittamana – Helven tarina *Fedan nenä (suaru)* (19.10.).⁷⁹ Salmilaisten lisäksi *Laatokassa* sai palstatilaa E. V. Ahtia: 21. lokakuuta 1939 julkaistiin hänen runonsa *Oma rahvas. Heimopäivänä*. Lisäksi 13. kesäkuuta 1939 *Laatokka* julkaisi Ahtian vastineen, jolla tämä vastasi kielentutkija Eino Leskisen edellisenä talvena julkaistuun kirjoitukseen, jossa tämä oli kritisoinut ns. yleiskarjalaa. Sanomalehti *Laatokka* julkaisi vielä elokuussa 1939 Leskisen kirjoituksen, jossa tämä käsitteli karjalan kieltä, ja ilmoitti samalla, ettei se enää jatkossa antaisi palstatilaa aiheen käsittelyyn (SKS KIA: Ahtia). Marraskuun alussa (4.11.1939) lehti uutisoi Eino Leskisen jo aiemmin ilmestyneistä karjalan kielen tutkimuksista.

Nikolai Ruotsin työ karjalan kirjakielen kehittämiseksi sekä pitkäaikainen yhteistyö Ahtian kanssa heijastuivat talvisodan jälkeen osaltaan siihen, että Nikolai Ruotsin nuorempi veli, kansakoulun opettaja Pekka Ruotsi (1902–1975) alkoi vihdoinkin antaa pakinoitaan lehdissä julkaistaviksi; ennen tätä hän ehti esittää tarinoitaan vuosikausien ajan eri tilaisuuksissa (SKS KIA: Ahtia). Osallistuttuaan karjalaisten sananparsien keruukilpaan keväällä 1933 hänen mainittiin koonneen Salmista 1 460 sananpartta.⁸⁰ Pekka Ruotsi pääsi ääneen myös radiossa: jouluna 1933 hän esitti Yleisradion ohjelmassa ”Salmin murteella” yhden 10-minuuttisen pakinansa (*Laatokka* 23.12.1933). Myöhemmin Ruotsin *Nuori Karjala* ja *Karjala* -lehdissä julkaistuista karjalankielisistä pakinoista on koottu kirja *Utšit’el [’opettaja’] Peša Ruotšin paginoi* (1992). Lisäksi häneltä on julkaistu suomenkielinen muistelmateos *Rajan kahden puolen* (1974), johon palaan luvussa 6.3.

Laatokkaan 1930-luvulla karjalaksi kirjoittaneet olivat pieni joukko miehiä, jotka pääasiassa tunsivat toisensa. Siitä, miten suuri yleisö suhtautui karjalankielisiin kirjoituksiin,

⁷⁹ Suomenos: *Miten muualla auraa vedetään ja Fedan nenä (tarina)*.

⁸⁰ Karjalaisten sananparsien keruukilpailun järjestivät Karjalainen osakunta, Sanakirjasäätiö ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Sitä ennen Raja-Karjalan Säätiö järjesti kirjoituskilpailun. (*Laatokka* 8.11.1932.) Säätiön kirjoituskilpailuun osallistui vain 12 kirjoitusta (*Laatokka* 31.1.1933).

on vaikea sanoa mitään varmaa. Ne herättivät Raja-Karjalassa varmasti monenlaista kiinnostusta. Ensinnäkin karjalan kielen omaksi äidinkielekseen tuntevat saattoivat iloita siitä, että omalla kielellä kirjoitettiin ja se ylipäättään nostettiin esille, mutta toisaalta ns. yleiskarjala sai myös paljon vastustajia; Helvellä ja Pohjanvalolla ei tätä ongelmaa ollut. Yleiskarjalaa oli monen vaikea ymmärtää; Ruotsi varoitteli Ahtiaa siitä, että sanaston muuttumisen (suomalaistumisen) vuoksi nuorten oli vaikea ymmärtää ”aitokarjalaista” karjalaa. Lisäksi Meriö muistutti kirjeissään useita kertoja siitä, että myös Salmassa puhuttu karjala oli eri kylissä erilaista. Mantsinsaarelainen Vilho Halmekari, joka aloitteli *Laatokassa* kirjoittamista omalla kotimurteellaan vuonna 1946, sai Ahtiaa tukeneelta Ruotsilta tylyn vastaanoton: hän usko i Halmekarin (vuoteen 1935 *Törgy*; Patronen 2009: aineistoliite 1) olleen joku pitäjään muuttanut luterilainen. Ymmärtämisvaikeuksia oli muillakin: Halmekari tunnusti Ruotsille myöhemmin, ettei ymmärtänyt Ahtian käyttämää karjalan kieltä ollenkaan. (SKS KIA: Ahtia.)

Ahtian ja Iivo Härkösen ajattelun keskeinen ideologinen ero tulee esille Nikolai Ruotsin toukokuussa 1931 kirjoittamassa kirjeessä Ahtialle: ”Nimiähän on nyt paljon suomalaistettu mutta siinä rytkäessä meni muutamia karjalaisia nimiäkin hukkaan.” Sukunimien joukkomuutto, johon Ruotsi viittaa, järjestettiin Raja-Karjalassa vuonna 1930, ja Iivo Härkönen laati sitä varten erillisen sukunimioppaan, *Karjalaisten sukunimioppaan* (1930), jossa neuvottiin, miten ”vieraskielisistä” sukunimistä voisi muokata uuden, suomenkielisen sukunimen.⁸¹ Ahtialle karjalaisuus merkitsi eri asioita kuin Iivo Härköselä: Ahtia halusi säilyttää vanhaa, mutta Härkönen halusi luoda uutta, suomalaista karjalaisuutta.

5 IDENTITEETTI JA KULTTUURI-IDENTITEETTI

Tutkimukseni yksi keskeinen tavoite on selvittää, mitä rajakarjalaiseen kulttuuri-identiteettiin kuuluu ja miten ja miksi se muuttui vuosien 1880 ja 1925 välillä. Ennen kuin syvennyn rajakarjalaiseen identiteettiin, tarkastelen sitä, mitä identiteetillä, kulttuuri-identiteetillä ja etnisellä vähemmistöllä (tai ryhmällä) yleisellä tasolla tarkoitetaan, ja esittelen, mitä ryhmiä yleensä pidetään Suomen etnisinä vähemmistöinä. Sen jälkeen otan esille erilaisia käsitteitä, joita eri kielen- ja kielisosiologian tutkijat ovat käyttäneet tarkastellessaan Suomen

⁸¹ Nimioppaan laatimistyö näyttää liittyneen Härkösen jäsenyyteen Suomen ortodoksisen kirkon ns. kirkon kansallistamiskomiteassa vuonna 1925 (vrt. Laitila 1998: 401 alaviite 92; Kemppi 2017: 158).

lähialueilla asuvia kielivähemmistöjä. Niille ja rajakarjalaisille on yhteistä se, että ne kaikki ovat joutuneet historian saatossa sopeutumaan toiseen kieleen ja kulttuuriin. Esittelen tässä luvussa myös kyseisten neljän kielivähemmistön historiaa ja asemaa; se tukee karjalankielisen kieli- ja kulttuurivähemmistön aseman ymmärtämistä ja kuvausta sekä kulttuuri-identiteetin muuttumisen kuvausta (luku 6).

5.1 Identiteetin ja kulttuuri-identiteetin määritelmät

Identiteetti on 2000-luvulla suosittu aihe monilla eri tieteenaloilla, ja eri alojen tutkijat viittaavat yhdysvaltalaisen kulttuurintutkija Stuart Hallin kirjoituksiin ja teoksiin. Aiheet identiteetti ja kulttuuri-identiteetti ovat tulleet mielenkiinnon kohteiksi muun muassa globalisaation vuoksi, koska muuttuneessa maailmassa niitä ei voi enää pitää muuttumattomina vaan niiden nähdään olevan jatkuvassa liikkeessä. Stuart Hallin mukaan kulttuurilla tarkoitetaan ”yhteisten merkitysten järjestelmiä, joita samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät saadakseen tolkkua maailmasta”. Yhteiset merkitykset ovat osa materiaalista ja sosiaalista maailmaa, eivät vain ilmassa leijuvia ajatuksia. Termiin *kulttuuri* kuuluvat sosiaaliset käytännöt, jotka tuottavat merkityksiä ja tuottavat ”ne käytännöt, joita nuo yhteiset merkitykset ohjaavat ja organisoivat”. Hallin mukaan ”yhteinen merkityskartta” saa meidät tuntemaan, että kuulumme johonkin kulttuuriin ja että meillä on yhteinen identiteetti. ”Kyetessämme asemoimaan itsemme jossakin yhteisten merkitysten kentässä tunnemme ’keitä olemme’, ’mihin me kuulumme’ – tunnemme oman identiteettimme. Kulttuuri on näin eräs keskeisimmistä identiteetin muodostamisen, ylläpitämisen ja muuttamisen tavoista.” (Hall 2003: 85.)

Tavallisesti nähdään, että kulttuurit ovat suhteellisen pysyviä ja vakaita merkitysten ja käytäntöjen joukkoja. Niillä on oma ajallinen ja paikallinen jatkuvuutensa. Kulttuuri antaa yksilölle jonkinlaisen viitekehyksen tai perinteen, joka yhdistää yksilön edeltäviin sukupolviin ja näiden elintapaan. Yksilö on osa merkitysten historiallista jatkumoa ja toissijainen kulttuuriin nähden. Kulttuurien ajatellaan erottuvan toisistaan selvästi, ja kuhunkin kulttuuriin samastuvan tai sen identiteetin jakavan ihmisen oletetaan olevan samanlaisia. Hallin mukaan merkitysjärjestelmän tai kulttuurin toimintaa voi verrata kielen toimintaan: saman kielen käyttäjät muodostavat yhteisen ”tulkintayhteisön”. Kuten kulttuurissa, myös kielessä tapahtuu kuitenkin muutoksia, joihin vaikuttavat aika, asiayhteys ja tulkintakehys, jossa sitä tarkastellaan. Kieli on yksi tärkeimmistä kulttuurisista järjestelmistä. (Hall 2003: 86, 89, 90.)

Kielen lisäksi kulttuuriin kuuluu muitakin merkityksiä tuottavia järjestelmiä. Hallin mukaan muita merkitysjärjestelmiä ovat uskonto sekä tapa ja traditio. Uskonto on merkittävä ”yhteenguulumisen lähde”: sen avulla erottaudutaan muista, ja se myös synnyttää toiseutta. Tavalla ja traditiolla Hall tarkoittaa sitä, miten arkisten rituaalien ja käytäntöjen noudattaminen antaa merkityksen tietyille tapahtumille. Tuolloin tekemiseen syntyy tapa, joka on tunnettu ”kautta aikojen”. Tavat ja traditio liittävät eri aikakausina eläneiden ihmisten elämäntavat toisiinsa. Traditiot voivat liittyä myös ”heimon” tarinoin, taitoihin, pukeutumista tai koristautumistapoihin tms. Kun Hallin mukaan ”yhteisten merkitysjärjestelmien taustalla nähdään historiallisesti vakiintunut asujaimisto, fyysisen ympäristön muovaava vaikutus ja sukupolvi toisensa jälkeen toteutuvasta keskinäisestä avioitumisesta seuraavat vahvat sukulaisuussuhteet”, käsitys kulttuurisesta identiteetistä on hyvin vahva. Tällaista kulttuurisen identiteetin muotoa kutsutaan etnisyydeksi. (Hall 2003: 90–93.)

Tornionlaaksolaisten etnistä identiteettiä tutkinut Erling Wande huomauttaa kulttuurisen identiteetin voivan tarkoittaa erilaisia ulkoisia toimintoja. Ulkoisia toimintoja ovat esimerkiksi tavat, seremoniat, rituaalit, kieli, musiikki, laulut, sadut, sanonnat ja tanssit. Lisäksi kulttuuri-identiteettiin liittyy kaikenlaisia artefaktilajeja, joilla tarkoitetaan vaatteita, välineitä, arkkitehtuuria, koriste-esineitä, ruokalajeja sekä ulkoisia ympäristötekijöitä. Wande selittää ympäristötekijöiden liittyvän kaikkiin niihin ilmiöihin, joita ihminen aistii kaikilla viidellä aistillaan. Ympäristötekijät voivat siis olla maisema, talot, näkövaikutelmat, (puhe)melodia, hajut ja maut. Tornionlaaksossa kulttuuri-identiteettiin liittyvät Wanden mukaan esimerkiksi keskiön aurinko, jäiden lähtö joesta ja kuivatun lihan syöminen. (Wande 2000: 38–39.)

5.2 Etninen vähemmistö

Edellä totesin, että jos käsitys tietyn kulttuurin identiteetistä on vahva, puhutaan etnisyydestä (Hall 2003: 92–93). Rajakarjalaisen identiteetin ja kulttuuri-identiteetin perusteellinen käsittely vaatii myös selvittämään, miksi rajakarjalaisten voidaan nähdä olevan *etninen vähemmistö* ja miksi osa tutkijoista vastustaa tällaista määritelmää. Mikä on etninen vähemmistö ja mikä on sen määritelmä?

Kiinnostus etnisyyden ja identiteetin tutkimiseen heräsi sekä Suomessa että Ruotsissa 1980-luvun alussa. Ruotsissa julkaistu Anders Langen ja Charles Westinin teos *Etnisk diskriminering och social identitet* (1981) nosti esille maahanmuuttajiin kohdistuvan syrjimyksen. Suomalais sosiologit Erik Allardt ja Christian Starck tarkastelivat teoksessaan *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta* (1981) erityisesti suomenruotsalaisia ja Helsingin

suomenruotsalaisia kielivähemmistö-teeman näkökulmasta. Ruotsalainen Wande toteaa 20 vuotta myöhemmin, että Allardtin ja Starckin teos vaikutti Pohjoismaissa käytyyn etnisyykeskusteluun ja sitä siteerataan yhä. (Wande 2000: 31.)

Euroopan etniset kielelliset ryhmät ovat keskenään hyvin erilaisia. Eri vähemmistöillä on myös erilaiset perusteet, joiden perusteella niihin kuulutaan. Vähemmistökielen osaaminen ei aina ole kielivähemmistöön kuulumisen kriteeri, ei myöskään tietyllä alueella asuminen. Lisäksi perusteet, joilla yksilöt kuuluvat samaan etniseen ryhmään, voivat vaihdella. Allardtin näkemyksen mukaan ainoa vaatimus sille, että voidaan puhua etnisestä ryhmästä, on se, että useimmiten etnisen ryhmän jäsenistä enemmistön täytyy täyttää tietyt ehdot. Allardtin mukaan etnistä ryhmää on hyvä ensin tarkastella eri näkökulmista ja vasta sitten määritellä, millaisesta sosiaalisesta ilmiöstä on kyse. Etnisten ryhmien vaiheissa on Allardtin mukaan ”omalaatuinen sekoitus pysyvyyttä ja muutosta”, mikä on ”suorastaan paradoksaalista”. Esimerkiksi syntyperä, kulttuurin erikoispiirteet ja kieli ovat annettuja ominaisuuksia, eivät hankittuja. Vaikka kyse on ominaisuuksista, joita on saatu syntymällä tietyssä ympäristössä, samantyyppisiä ominaisuuksia voidaan hävittää määrittelemällä tai luokittelemalla. Vastaavia ominaisuuksia voi myös löytää uudelleen. (Allardt 1981: 20, 37–38.)

Allardt esittää neljä keskeistä ehtoa, joiden perusteella yksilö voi kuulua tiettyyn etniseen ryhmään; jotta kuuluisi ryhmään, on täytettävä ehdoista ainakin yksi. Allardt huomauttaa, että kolme ensimmäistä ehtoa, jotka liittyvät yksilöiden ominaisuuksiin, riittävät sosiolingvistiikan näkökulmasta etnisen ryhmän määrittelemiseen. Ensimmäinen ehto on, että henkilö haluaa kuulua ryhmään, luokitella itsensä siihen tai samaistua siihen. Etniseen ryhmään kuulumisessa erityisen tärkeää on, että osa, usein enemmistö ryhmän jäsenistä, luokittelee itse itsensä jäseniksi ja haluaa kuulua siihen. Toinen ehto on, että osa, usein suurin osa ryhmän jäsenistä, kuuluu samaan etniseen ryhmään sukujuuriltaan, vaikkakin käytännössä ryhmään tullaan myös esimerkiksi avioliiton kautta. Tällä ehdolla erotetaan etniset ryhmät uskonnollisista ryhmistä. Kolmas etniseen ryhmään kuulumisen ehto on erityiset kulttuuripiirteet, joita voivat olla esimerkiksi tietyn kielen taito tai jokin ulkoinen piirre, esimerkiksi kansanperinne. Neljäs ehto liittyy ryhmän vuorovaikutukseen: jotta henkilö kuuluu etniseen ryhmään, ryhmällä on oltava sosiaalinen organisaatio, joka säätelee sekä ryhmän jäsenten keskinäistä että ulkopuolisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Tämä tarkoittaa normeja, jotka säätelevät, milloin etnisyyttä tuodaan esiin ja milloin taas häivytetään. Allardtin mukaan neljättä ehtoa korostetaan sosiaaliantropologiassa, koska se koskee etnisten ryhmien ominaisuutta. (Allardt 1981: 38–40.)

Vaikka sana *etninen* viittaa ryhmittelyihin, jotka perustuvat rotuun, kieleen tai kulttuuriin, Euroopan ”etniset ryhmittelyt ja vähemmistöasemat” liittyvät jollain tavalla kieleen. Jos vähemmistöistä vain hyvin pieni osa osaa puhua omaa kieltään, erityisen tärkeää on oman kielen historiallinen merkitys. Euroopassa elävien etnisten vähemmistöjen keskuudessa käynnistyi 1960- ja 1980-luvulla itsensä luokittelu, jota voi nimittää myös etnisyyden elpymiseksi. Vähemmistöjen yhtenäisyyden ja identiteetin korostamisessa on käytetty usein kansanperinnettä, mikä Allardtin mielestä on luontevaa. Kansanperinteen nostaminen esille itseä luokiteltaessa on pätenyt ainakin saamelaisiin. (Allardt 1981: 21.)

Tornionlaaksolaisten identiteettiä tutkinut Erling Wande jakaa etnisyyden määritelmät kahteen ryhmään, jotka monesti sekoitetaan toisiinsa: on olemassa etnisyyden subjektiivisia eli tulkinnallisia määritelmiä ja etnisyyden objektiivisia eli tulkinnasta riippumattomia määritelmiä. Tulkinnasta riippumattomia etnisyyden kriteerejä ovat esimerkiksi uskonto, kieli, alkuperä ja rotu. Wande muistuttaa etnisyyden olevan sosiaalinen ilmiö: käyttäytymismallit, etniset symbolit, käsitykset itsestä ja erosta muihin opitaan. Wande on käsitellyt tornionlaaksolaista identiteettiä myös kartoittamalla, mitä nimitystä ja millaisia luonnehdintoja ulkopuoliset ovat heistä käyttäneet ja mitä nimityksiä tornionlaaksolaiset ovat käyttäneet itsestään. Nimitysten ja luonnehdintojen havainnointi liittyy siihen, että tornionlaaksolaiset käsittävät itsensä omaksi ryhmäkseen. (Wande 2000: 33, 44–45.)

5.3 Suomen etniset vähemmistöt

Erik Allardtin mukaan Suomessa oli 1980-luvun alussa kolme erilaista etnistä vähemmistöä. Ainoa kansallinen vähemmistö oli suomenruotsalaiset, joita oli epävarman, vuoden 1970 väestölaskentaan pohjaavan arvion mukaan 305 500 henkeä. Maamme monikansallisia vähemmistöjä olivat saamelaiset (noin 4 000), juutalaiset (1 320) ja ”mustalaiset eli romaanit” (noin 5 000). Siirtolaisia Allardt ei mainitse (toisin kuin Ruotsissa). Maassamme ei ollut tuohon aikaan erityisasemassa olevia vähemmistöalueita (toisin kuin Tanskassa). (Allardt 1981: 74–75.)

Käsitys siitä, miten etninen vähemmistö määritellään, on muuttunut viimeisen 20–30 vuoden aikana. Samaan aikaan myös Suomeen on saapunut uusia asukkaita. 2010-luvulla Suomen kansallisiin eli perinteisiin etnisiin ja kielellisiin vähemmistöihin luetaan 1) suomenruotsalaiset, 2) saamelaiset, 3) romanit, 4) Suomen venäjänkieliset (ns. vanhavanäläiset), 5) juutalaiset, 6) tataarit ja 7) karjalankieliset karjalaiset. Näitä vähemmistöjä kutsutaan myös Suomen historiallisiksi vähemmistöiksi, ja heistä

ruotsinkielisillä ja saamenkielisillä on Suomessa erityinen oikeusasema. Ryhmiin kuuluvien henkilöiden määristä ei ole tarkkoja tietoja, mutta arvioiden mukaan suomenruotsalaisia on 291 000 henkeä (Herberts 2012: 24), saamelaisia 9 000 henkeä (Seurujärvi-Kari 2012: 34), romaneja 10 000 (Åkerlund 2012: 51), venäjänkielisiä noin 17 000 henkeä (vuoden 1995 tilanne; Leskinen – Karvonen 2012: 73), juutalaisia 1 500 (Kantor 2012: 82), tataareja 800 (Daher 2012: 89) ja karjalankielisiä noin 20 000 (Sarhimaa 2013: 1).⁸² Suomeen alkoi 1980- ja 1990-luvulla muuttaa uusia väestöryhmiä entisen Neuvostoliiton alueelta ja muualta. Uusia maahanmuuttajien ryhmiä ovat muun muassa muslimit ja venäjänkieliset. Uusilla ryhmillä ei ole samanlaista normien suojaa kuin Suomen vanhoilla vähemmistöillä. (Daher – Hannikainen – Heikinheimo 2012: 4, 6; Leskinen – Karvonen 2012: 73.)

5.4 Käsitteet *domeeni*, *vähemmistökieli* ja *enemmistökieli* (*valtakieli*), *kielen status* sekä *kielenvaihto* ja *koodinvaihto*

Esittelen lyhyesti eräitä käsitteitä, jotka liittyvät aiheeseen vähemmistökieli ja -kulttuuri, sillä tarkoitukseni on pääluvussa 6 nostaa esille seikkoja, jotka ovat erityisiä rajakarjalaisten asemassa ja kulttuurissa sekä niiden muuttumisessa.

domeeni

Joshua Fishmanin mukaan *domeeni*-käsitteen avulla voidaan tarkastella kieliyhteisön kielenkäytön vaihtelua; käsitteen sosiolingvistiikkaan on tuonut hän. Käsitettä on käytetty kaksikielisyyttä ja kielenvaihtoa käsittelevissä tutkimuksissa 1960-luvulta lähtien. (Fishman 1971: 248; Fishman 1991: 68 viite 4.) Fishman jaottelee domeenit yhteiskunnallisen tason domeeneihin ja yksilötason domeeneihin. Yhteiskunnallisen tason domeeneja ovat koti, koulu, ammatit, kirkko, joukkoviestimet ja viralliset tilanteet. Yksilötasolla hän erottaa viisi domeenia: perhe, ystävät, uskonto, koulutus ja työ. (Fishman 1972: 442.)

Suomenkielisissä tutkimuksissa käsitteen nimi on vielä 1980-luvulla ollut *domain* (esim. M. Aikio 1988: 33), mutta termi on myöhemmin vakiintunut muotoon *domeeni*.

⁸² Karjalan Kielen Seuran arvioon sisältyvät karjalaa jonkin verran osaavat ja sitä ymmärtävät; sen sijaan karjalan kielen osaajia on noin 5 000 (Sarhimaa 2013b: 1). Karjalan Kielen Seuran (per. 1995) sihteeri Pertti Lampi tarkoittaa ”suomenkarjalaisella kulttuurivähemmistöllä” niitä karjalaisia, joiden identiteettiin kuuluu ”oma kieli, ortodoksinen uskonto ja nykyaikainen ja perinteinen kulttuuri”; heitä on noin 30 000 (Lampi 2012: 103).

Kaarina Mononen, joka on väitöskirjassaan (2013) tutkinut Pietarissa ja sen lähialueella asuvien inkerinsuomalaisten puhekieltä, on käyttänyt käsitettä *domeeni*. Sen sijaan karjalan kielen käyttöä selvittäneen ELDIA-projektin tuloksien suomenkielisessä raportissa puhutaan *domeenin* sijaan *kielenkäyttötilanteista* (Sarhimaa 2013a); projektin englanninkielisessä raportissa termi on *domain* (Sarhimaa 2013b). Karjalan kielen revitalisaatiota eli tietoista kielen elvytystä Suomessa käsittelevässä artikkelissaan suomalainen perinteentutkija Timoi Munne on käyttänyt termiä *domeeni* (Munne 2015: 391).

vähemmistökieli ja enemmistökieli (valtakieli)

Vähemmistökielellä tarkoitetaan kieltä, jota jonkin alueen kielellinen vähemmistö (kielivähemmistö) puhuu. *Enemmistökielellä* (tai *valtakielellä*) tarkoitetaan kieltä, jota puhuu suuri osa yhteiskunnan jäsenistä. (Ojutkangas ym. 2009: 36; Laakso 1999: 24–25.) Käytän termejä *vähemmistökieli* ja *enemmistökieli* näissä merkityksissä. Sen sijaan Marika Tandefelt on käyttänyt termiä *enemmistökieli* kuvaamaan kielenvaihdossa sitä kieltä, joka dominoi; kielestä, jota dominoidaan, hän käyttää termiä *vähemmistökieli*. Termiparissa ei ole kyse siitä, kummalla kielellä on enemmän puhujia, vaan siitä, kumpaa kieltä käytetään taloudellisesti ja poliittisesti tärkeämissä yhteyksissä; esimerkiksi Etelä-Afrikassa englanti on ollut enemmistökieli eli valtaa pitäneen vähemmistön kieli. (Tandefelt 1988: 15.)

kielen status

Kaikkialla, missä kahden eri kielen puhujat kohtaavat, voidaan puhua kielten statusjaottelusta. Tietyn kielen *status* on suhteessa siihen, mihin yhteiskuntaluokkaan ja sosioekonomiseen ryhmään kielen puhuja kuuluu. Useimmiten kielienemmistö on valtiossa tai yhteiskunnassa se ryhmä, jolla on valtaa muutenkin: kielienemmistö johtaa hallitusta, taloutta, koulutusta jne. (Winsa 1998: 74). Kielellä on korkea status, jos se on hallituksen käyttämä kieli, koulun käyttämä kieli, sosiaalisessa tai taloudellisessa arvoasteikossa korkealla olevien henkilöiden käyttämä kieli tai kaupunkilaisten kieli. Jos kielellä ei ole mitään edellä mainitunlaista käyttöä, sen status on negatiivinen. (Haugen 1972: 329.)

Myös yksilö voi arvioida kielen statusta niin, että kielen status on sama kuin sen puhujien status. Jos kielen puhujien statusta pitää korkeana, se vaikuttaa kielen säilyttämiseen. Vaikka kielenvaihtoon vaikuttaa se, millaista hyötyä siitä on, Marika Tandefelt muistuttaa,

että kielellä on myös tunnearvo: kielen säilyttämisen syynä voi olla se, että säilytettävä kieli kertoo yksilön syntyperästä ja hänen läheisistään. (Tandefelt 1994: 272.)

kielenvaihto

Kielenvaihdolla voidaan tarkoittaa päivittäisessä käytössä olevan kielen vaihtamista toiseen (Weinreich 1968: 68). Kielenvaihtoprosessia, jossa kielestä toiseen siirrytään vaiheittain, kuvataan mallilla, jonka Einar Haugen on kehittänyt 1970-luvulla. Suomessa kielenvaihtoprosessia ovat väitöskirjoissaan tutkineet muun muassa Marika Tandefelt (1988) ja Marjut Aikio (1988). Tandefelt on selvittänyt eräässä suomenruotsalaisessa suvussa viiden sukupolven aikana 1800- ja 1900-luvulla tapahtunutta kielenvaihtoa, ja Aikion väitöskirjatutkimuksen keskiössä on viisi saamelaiskylää, joissa on tapahtunut kielenvaihto saamesta suomeen vuosien 1910 ja 1980 välillä. Aikio on kehittänyt mallin, jolla voi kuvata erityisesti alkuperäisvähemmistön kielenvaihtumisprosessia (M. Aikio 1988: 2).

Haugenin kehittämä malli on seuraava:

A Ab AB aB B

Haugenin mukaan kielenvaihdon ensimmäisessä vaiheessa kieliyhteisö, jota kuvataan kirjaimella A, on kosketuksissa toisen kieliyhteisön B kanssa. Tällöin A siinä tapauksessa, että se on hallitseva, voi muuttua yksikielisestä kaksikieliseksi Ab:ksi, jossa A on hallitseva kieli ja b sille alisteinen kieli. Kielenvaihdon seuraavassa vaiheessa AB kaksi eri kieltä ovat samanarvoisia, kun taas vaiheessa aB ensimmäinen kieli on alisteinen ja toinen hallitseva. Yhteisön kielenvaihto voi päättyä siihen, että yhteisö käyttää vain kieltä B eli on yksikielinen. Kielenvaihdon kolmessa keskimmäisessä vaiheessa (Ab, AB, aB) yhteisö on kaksikielinen. Haugen kuvaa niitä sanoilla *supplementary* 'täydentävä', *complementary* 'vahvistava' ja *replacative* 'korvaava'. Jos vaiheita pidetään muuttuvan kaksikielisyyden vaiheina (*historically ordered in a transitional bilingualism*), termit voivat olla myös *inceptive* 'alkava', *functional* 'toimiva' ja *residual* 'katoava'. (Haugen 1972: 334.)

Tyypillisen kielenvaihdon kuvaamiseen Haugenin malli sopii hyvin (Huss 1999: 18). Siinä kielen B puhujat ovat sosiaalisesti, taloudellisesti tai poliittisesti määräävässä asemassa, ja kieli B valtaa uusia kielenkäytön alueita vähitellen. Nuorille kielen A puhujille oman äidinkielen puhuminen ei tällaisen tilanteen jatkuessa ole enää luontevaa, jolloin kielestä B tulee nuorten ensisijaisesti käyttämä kieli ja suurin osa heistä alkaa puhua sitä omille

vanhemmilleen. Seuraavassa vaiheessa kieltä A ei enää opeteta lapsille ja sen puhujia on enää vähän. Kun viimeiset kielen A puhujat vanhenevat ja kuolevat, kieli A kuolee. (Baker – Prys Jones 1998: 151.) Erään suomenruotsalaisen suvun kielenvaihtoa tutkinut Marika Tandefelt on huomauttanut, että mallissa ei oteta huomioon ajallista ulottuvuutta. Mallilla voi kuvata niin yhteisön kuin yksilön kielenvaihtoa. (Tandefelt 1988: 17.)

Joshua Fishman on tarkentanut, että kielenvaihdossa kielen käyttäjät toimivat tietyissä domeeneissa tietyn roolin mukaan. Näitä domeeneja ovat esimerkiksi perhe ja työ. Tietyissä kielenvaihtotilanteissa on tavallista puhua ensimmäistä kieltä omille vanhemmille ja isovanhemmille mutta ei omille lapsille, ja joissakin työelämän tilanteissa ensimmäistä kieltä puhutaan työkavereille mutta ei kuitenkaan alaisille tai esimiehille. Muita vastaavanlaisia roolisuhteita (*role relations*) ovat muun muassa puolisoitten välinen suhde, sisarusten välinen suhde ja isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde. (Fishman 1991: 44–45.)

Weinreichin mukaan kielenvaihtoa tarkasteltaessa pitää ottaa huomioon, missä yhteyksissä toisensa kohtaavia kieliä käytetään. Tietyissä tilanteissa voi äidinkielen sijaan puhua toista kieltä, mutta joissain toisissa tilanteissa toisen kielen käyttö ei ole mahdollista. Esimerkiksi jos kyse on maahanmuuttajista tai miehitetyn maan asukkaista, kieliyhteisön aikuiset jäsenet voivat käyttää ”uutta kieltä” asioidessaan viranomaisten kanssa, ja lapset voivat käyttää sitä koulussa. Sen sijaan ”vanhaa kieltä” käytetään kotona ja epävirallisissa tilanteissa. Tällöin kielenvaihto on osittainen, ei täydellinen. Weinreich huomauttaa, että Yhdysvaltojen kaupungeissa maahanmuuttajayhteisöjen kielenvaihto tapahtuu usein nopeasti ja täydellisesti mutta maaseudulla kielenvaihto on usein osittaista ja kestää vähintään kahden tai kolmen sukupolven ajan. (Weinreich 1968: 107.) Kielenvaihtoa edeltävässä vaiheessa vähemmistökieli menettää tärkeitä domeeneja toiselle kielelle. Ne vähemmistökielen puhujat, jotka ovat tekemisissä enemmistökielen puhujien kanssa ja joista on tullut kaksikielisiä, alkavat käyttää enemmistökieltä usein niissä tilanteissa, joissa kahden eri kielen puhujat kohtaavat. Vähitellen vähemmistökielen käyttö loppuu näissä puhetilanteissa kokonaan, koska esimerkiksi tarvittavaa sanastoa ei ole. (Hyltenstam 1999: 211.)

Kielenvaihdon syitä on eritelty eri tutkimuksissa hyvin tarkasti. Ruotsin saamelaisten kielioloja tutkineet Kenneth Hyltenstam, Christopher Stroud ja Mikael Svonni ovat jaotelleet tekijät, jotka vaikuttavat eri maissa elävien vähemmistöjen kielenvaihtoon (tai kielen säilyttämiseen), yhteiskunnallisen tason tekijöihin, ryhmätason tekijöihin ja yksilötason tekijöihin. Yhteiskunnallisella tasolla kielenvaihtoon johtavia syitä ovat esimerkiksi enemmistön ideologia ja kielilainsäädäntö eli se, miten kielenemmistö suhtautuu kielivähemmistöön (esim. sulauttavasti), ja se, millaisia päätöksiä tehdään siitä, millaisissa

virallisissa yhteyksissä vähemmistökieltä voi käyttää. Ryhmätason tekijöihin kuuluvat muun muassa vähemmistökielen kieliolot, esimerkiksi se, onko vähemmistökielellä virallinen status. Yksilötason tekijöihin sen sijaan kuuluu se, minkä kielen kaksikieliset vähemmistökielen puhujat valitsevat kohdatessaan ja minkä kielen he opettavat seuraavalle sukupolvelle. (Hyltenstam ym. 1999: 46–50.)

koodinvaihto

Puhuttaessa kielenvaihdon yhteydessä *koodinvaihdosta* tarkoitetaan kielen vaihtamista toiseen kesken keskustelun. Kaksikielisten kaksi- tai useampikielisissä keskusteluissa koodinvaihto voi tapahtua puheenvuorojen välillä, puheenvuoron aikana tai yksittäisissä ilmauksissa (Milroy – Muysken 1997: 7).⁸³ Birger Winsa toteaa, että kaksikielisille tornionlaaksolaisille on luonteenomaista käyttää suomenkielisessä puheessa ruotsin kielen sanoja ja vaihtaa kielestä toiseen. Koodinvaihto hyväksytään heidän keskinäisissä keskusteluissaan ja siihen on totuttu jopa niin, että vain suomea tai ruotsia osaavan keskustelukumppanin kanssa keskustellessa olo voi tuntua epämukavalta. Koodinvaihdon hyväksyminen on osa tornionlaaksolaisten identiteettiä. Winsan mukaan erään teksasilaisen radiokanavan käytäntö käyttää englantia ja espanjaa tarkoituksella yhtä aikaa tähtää samalla tavalla yhteisen identiteetin luomiseen. (Winsa 1998: 73.)

5.5 Neljä Suomen lähialueilla asuvaa vähemmistöä

Esitellessäni kulttuuri-identiteettiä ja etnisen vähemmistön käsitettä olen ottanut yhdeksi esimerkiksi tornionlaaksolaiset (tornionjokilaaksolaiset). Yksi näkökulma Raja-Karjalan ortodoksikarjalaisten ja heidän kulttuurinsa suomalaistumisen tarkasteluun on rinnastaa rajakarjalaiset tiettyihin Suomessa ja lähialueilla eläviin vähemmistöihin, joiden on pitänyt muuttua enemmistökulttuurin paineen alla. Näitä vähemmistöjä ovat 1) saamelaiset, Suomessa asuvat saamelaiset, erityisesti kolttasaamelaiset, jotka ovat ortodokseja, ja Suomen lähialueilla elävät muut saamelaiset, 2) inkeriläiset, 3) Tornionjokilaakson suomalaiset ja 4) kveenit eli Norjan suomalaiset. Vertaan ortodoksikarjalaisia neljään mainitsemaani vähemmistöön luvussa 6.4.4.

⁸³ Luvussa 4.1 toin ilmi, että 1900-luvun alkupuolella karjalaa saatettiin käyttää suomenkielisissä lehtikirjoituksissa esimerkiksi silloin, kun sanottava haluttiin kohdentaa karjalankieliselle lukijakunnalle. Pidän sitä eräänlaisena koodinvaihtona.

Karjalaiset tai ortodoksikarjalaiset ja saamelaiset on rinnastettu toisiinsa useissa eri tutkimuksissa. Ortodoksikarjalaisilla ja muilla Suomen ja Venäjän raja-alueilla asuvilla ortodoksivähemmistöillä – kolttasaamelaisilla ja setukaisilla – on kulttuurissaan ja historiassaan paljon yhtäläisyyksiä. Uskontotieteilijä Teuvo Laitila on määritellyt, että setukaiset, koltat ja ortodoksikarjalaiset olivat rajan asukkaita, jotka erottivat ”läntisistä ihmisistä” kieli ja kielitaito sekä ortodoksinen kulttuuri. Idän ja lännen eron saattoi havaita esimerkiksi tapakulttuurista: kun ”läntinen ihminen” tuli alueelle, jolla vietettiin praasniekkoja [eli ortodoksista juhlapyhää], hän ”tiedosti ylittäneensä idän kristillisyyden länsirajan”. Usein kielitaitoiset ”rajan asukkaat” kohtasivat kahdenlaisia kieliongelmia. Yksi ongelma oli, että he eivät voineet osallistua omakielisiin jumalanpalveluksiin, koska ortodoksisen kirkon kieli oli pitkään kirkkoslaavi: he elivät Laitilan sanoin ”ortodoksisen maailman sisällä” mutta ”uskonnollisen kielirajan takana”. Toisekseen raja-alueilla asuneet kansat ovat joutuneet 1900-luvulla ottamaan ensimmäiseksi kielekseen venäjän, suomen tai viron, mikä on merkinnyt heille yhteyden kadottamista omaan suulliseen perinteeseensä ja historiaansa. Lännen laajeneminen itään ei koskenut vain kielen ja uskonnon muuttumista: lännestä tulleet muuttivat omilla toimillaan niin setukaisten, kolttasaamelaisten kuin karjalaistenkin paikalliskulttuuria. Koululaitos toteutti käytännössä ”valtioiden poliittisia ja kulttuuripoliittisia pyrkimyksiä”. (Laitila 1995: 25–26.)

Rajan asukkaat eivät voineet käyttää omaa äidinkieltään uskonnollisessa elämässä tai koulussa. Myös Lapin ja Raja-Karjalan sekä niiden asukkaiden suomalaistamisen historiassa on paljon yhtäläisyyksiä. Lapin liittämistä Suomeen vuonna 1809 ja Vanhan Suomen liittämistä vuonna 1812 on pidetty näitä alueita yhdistävänä erilaisuuden (toiseuden) elementtinä. Kumpikin alue oli ja on edelleen ”sanan varsinaisessa merkityksessä rajamaita, kulttuurisen kohtaamisen paikkoja”. (Lähtenmäki – Ruotsala 2007: 229.)⁸⁴

5.5.1 Saamelaiset, erityisesti kolttasaamelaiset

Saamelaiset ovat ainoa Euroopan unionin alueella asuva alkuperäiskansa. Nykytietämyksen mukaan saamelaiset polveutuvat siitä väestöstä, joka ensimmäisenä asui Jäämeren rannikolla ja puhui kantasaamea. Laajimmillaan saamelaisasutus oli ajanlaskumme alun ja 1000-luvun välillä, jolloin se levittyi Laatokalta Jäämerelle ja Keski-Skandinaviasta Vienanmerelle

⁸⁴ Lapille ja Raja-Karjalalle on yhteistä itsenäisyyden ajan alussa mm. myös matkailun suuntautuminen rajamaille ja alueen modernisoituminen, mikä huolestutti ainakin osaa aikalaisista (ks. myös Lähtenmäki – Ruotsala 2007: 238).

ulottuvalle alueelle. (Saamelaiskäräjät 2016.) Saamelaiset alkoivat saada ulkoisia kulttuurivaikutteita vasta 1500–1600-luvuilla, ja myöhemmin, 1600–1700-luvulla, heidän ”perinteisen” kulttuurinsa tuhosivat Lapin uudisasutus ja valtioiden toimenpiteet. Saamelaisen yhteiskunnan murros ja modernisoituminen alkoivat jo 1800-luvun puolivälissä.

Eri saamen kieliä erotetaan nykyään kymmenen. Niiden keskeiset puhuma-alueet sijaitsevat neljän eri valtion alueella eli Suomessa, Norjassa, Ruotsissa ja Venäjällä. Kaikkiaan saamen kielen puhujia on laskutavasta riippuen 60 000–100 000. Saamen kieliä ovat pohjoissaame (25 700, joista 20 000 Norjassa), luulajansaame (2 000, Ruotsi, Suomi, Norja), koltansaame (650, joista 300 Suomessa), eteläsaame (600, joista 300 Ruotsissa), turjansaame (350, Venäjä), kildininsaame (350, Venäjä), inarinsaame (300, Suomi) ja uumajansaame (20, Ruotsi) sekä piitimensaame (20, Ruotsi). Akkalansaamen kielellä ei enää ole äidinkielen puhujia. Saamen kielet jaetaan itä- ja länsisaamelaiseen ryhmään. Suomessa ja Venäjällä puhuttavat saamen kielet eli inarin-, koltan-, kildinin- ja turjansaame ovat itäsaamelaisia kieliä. (Ethnologue 2015: Sami; Kotus 2016: Saame.) Suomessa puhutaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. Niillä kaikilla on kirjakieli ja oma ortografiansa, eivätkä niiden puhujat ymmärrä toisiaan. Pohjoissaamea puhutaan Suomessa Enontekiöllä, Inarissa, Sodankylässä ja Utsjoella. Inarin- ja koltansaamea puhutaan Inarin alueella. (Kotus 2016: Pohjoissaame.) Koltansaamelaiset asuivat ennen viime sotia Petsamon alueella, mutta Tarton rauhan solmimisen jälkeen he jäivät Suomen puolelle eli uuden rajan länsipuolelle (Lehtola 2000: 120–123).

1800-luvun lopulla saamelaisten elämää alettiin säädellä eri laeilla: heidän elinkeinoaan porotaloutta säädeltiin määräämällä paliskunnat pakollisiksi (1898), määriteltiin saamen kielen asema kirkon piirissä (1896) ja tehtiin koulupiirisuunnitelma (1896). Suomessa saamelaisia alettiin sitoa valtioon 1900-luvun vaihteessa. Ensimmäisen kansakoulunopettajan saamelaiset saivat vuonna 1903. Saamelaisilla ei vielä 1800-luvulla ollut yhtenäisyydentunnetta: oli vain ”lapinsuku”, jonka sisällä oli erilaisia ryhmiä. 1900-luvun alussa Suomessa oli 2–4 saamelaisten kieli- ja kulttuuriryhmää, jotka erosivat suomalaisista: saamelaisilla oli oma kielensä, asunsa ja kulttuuriperintönsä, johon kuului luontoa monimuotoisesti hyödyntävä elämäntapa, jota ohjasi vuotuiskierto. (Lehtola 2012: 13–14, 17, 36.)

Suomen eri saamelaisryhmät oppivat suomen kielen eri aikoina: Inarin saamelaisilla suomen kielen taito oli yleistä jo 1830-luvulla, kun taas koltansaamelaisille suomi oli Suomen itsenäistymisen aikoihin vieras kieli, joka heidän piti opetella, jos he sattuivat jäämään uuden valtakunnanrajan länsipuolelle (Lehtola 2012: 41; Lehtola 2000: 8). Suomalaisten ja

saamelaisten välisiä avioliittoja ei alkuaikoina solmittu. Saamelaisia lähti myös opiskelemaan opettajaksi, ja vuonna 1901 eräs Utsjoelta lähtöisin ollut saamelainen aloitti opettajana ja opetti saameksi ja suomeksi. (Lehtola 2012: 41, 82, 120.)

Saamen kielen vähemmistöasema on vaikuttanut myös siihen, ettei omakielisiä paikannimiä ole aikoinaan hyväksytty yleiskarttoihin. Veli-Pekka Lehtolan mukaan ensimmäinen yleiskartta Suomen saamelaisalueesta on laadittu vuoden 1896–1897 rajankäynnin tuloksena. Rajankäynti tehtiin tuohon aikaan 25 vuoden välein, mutta tuolloin katselmuksen teolla oli myös muita syitä. Lapista oli kiinnostuttu monella tavalla: Norja halusi kytkeä Ruijan tiiviimmin omaan maahansa muiden maiden pelossa, ja Suomessa kiinnostuttiin Lapista taloudellisista syistä: sen metsävarat ja muut talousnäkömät houkuttivat. Rajankäynti oli monen eri osapuolen yhteistyötä, jossa tarvittiin niin virkamiesten kuin paikallisten asukkaiden ja venäläisten sotilaiden työpanosta; paikalliset toimivat kantajina ja oppaina. Lehtolan mukaan ”[v]uoden 1899 kartaston Suomi-kuvaa on pidetty selkeänä osoituksena suomalaisen kansallisen hengen noususta”, sillä kartassa korostettiin autonomisen Suomen ja Venäjän valtiollisia rajoja. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Suomen Lapista laadittiin useita eri karttoja eri tarpeisiin. Niiden laatimiseen kuului oleellisena osana paikannimien kirjaaminen, joka oli vaikeaa, etenkin jos kirjaaja ei osannut saamea. Maanmittari Lahja Castrén, joka teki Inarissa mittauksia keväällä ja kesällä 1906, kirjasi nimet saameksi korvakuulolta paikallisen oppaan ja kalastajien antamien tietojen mukaan. Suomen itsenäisyyden ajan ensimmäisessä, vuonna 1925 laaditussa kartassa pohjoiset alueet kuvattiin tasa-arvoisina muuhun maahan nähden. Siinä paikannimet on kirjattu suomeksi tai osin suomalaistetussa kirjoitusasussa. ”Uusilla nimillä tahdottiin liittää Lappi osaksi suomalaistuvaa maailmaa ja tehdä tuo ’kaukainen maankolkka’ tutumman oloiseksi.” Vaikka kartantekijän apuna oli alueen hyvin tuntevia paikallisia, virkamies on katsonut tarpeelliseksi kirjata tietyt paikannimet suomen yleiskielellä. Sen sijaan vaarojen nimistä kirjattiin saamenkielinen muoto. Lehtola huomauttaa, että paikannimien kirjaamistapaan vaikutti se, olivatko kyseiset paikat matkailureittien varrella: suomenkieliset paikannimet kuulostivat matkailijan korvaan tutuilta, mutta vaarojen nimissä sai olla eksotiikkaa. (Lehtola 2012: 58–59, 62, 64–67, 176.)⁸⁵

⁸⁵ Lehtola selvittää maanmittaushallituksen insinöörin Karl Nickulin (1900–1980) vuonna 1929 aloittamaa Petsamon sisäosien nimestämistyötä seikkaperäisesti teoksensa *Nickul, rauhan mies, rauhan kansa* (2000) luvussa *Petsamoa nimeämässä* (s. 27–40). Saamelaisten suomalaistaminen on johtanut myös sukunimien suomalaistamiseen. Aslak Aikio (1998: 51) on esittänyt, että siinä vaiheessa, kun osa saamelaisista ryhtyi uudisasukkaiksi, he saattoivat

5.5.2 Inkerinsuomalaiset

Inkerinmaa sijaitsee Pohjanlahden pohjukassa alueella, jolla on asunut suomensukuaisia heimoja jo vuosituhansien ajan. Inkerinmaan suomalaisasutus syntyi sen jälkeen, kun Inkerinmaa oli Stolbovan rauhassa (1617) liitetty Ruotsin yhteyteen ja alkoi muuttoliike Suomen alueelta Inkerinmaalle. Muuttajien päälähtöalueita olivat Karjalankannas ja Savo, mikä merkitsi, että Inkerinmaahan nopeasti juurtunut väestö oli luterilaista ja suomenkielistä. Alueen alkuperäisasukkaat olivat inkerikkoja eli inkeroisia ja vatjalaisia, ja ajan mittaan heistä pieni osa sulautui inkeriläisiin. Suuri Pohjansota ja sitä seurannut Uudenkaupungin rauha (1721) merkitsivät sitä, että Inkerinmaa tuli Venäjän alaisuuteen ja alueelle muutti venäläistä väestöä. Venäläisasutus keskittyi kuitenkin Pietarin kaupunkiin, ja elämä suomalaiskylissä jatkui ennallaan. On arvioitu, että vuonna 1917 inkerinsuomalaisia oli 140 000. (Savijärvi 2003: 272–275.) Inkerinsuomalaiset ovat kveenien tavoin historiallinen vähemmistö.

Inkerinmaalla puhutut suomalaismurteet kuuluvat suomen kaakkoismurteiden ryhmään. Myös suomen kirjakielellä on ollut Inkerinmaalla vahva asema, sillä Inkerin luterilaisen kirkon kieli oli suomi. Kirkko ylläpiti kiertokouluja ja pyhäkouluja sekä järjesti lukukinkereitä ja rippikouluja, minkä ansiosta inkerinsuomalaiset olivat lukutaitoisia jo 1800-luvulla. (Savijärvi 2003: 276, 282, 284.)

Venäjän sisäinen tilanne oli 1800-luvun puolivälin jälkeen siinä määrin rauhallinen, että inkerinsuomalaisten taloudellinen asema koheni ja he saattoivat seurata Suomessa alkanutta suomalaiskansallista liikettä. Tärkeä virstanpylväs Inkerin suomalaisen kulttuurin nousulle oli opettaja- ja lukkariseminaarin perustaminen Kolppanaan vuonna 1863. Seminaarin oli tarkoitus tuottaa suomenkielisiä opettajia suomenkielisiin kansakouluihin. Kolppanan seminaarin käyneistä syntyi inkeriläinen sivistyneistö, joka toimi suomenkielisissä kansakouluissa ja muissa kansanvalistustehtävissä. Aiemmin inkerinsuomalaisten kansanopetus oli ollut kymmenen kirkkokoulun, kotiopetuksen ja rippikoulujen varassa. (Nevalainen 1991: 234–235.)

Seminaari joutui vuonna 1891 Venäjän kansanvalistusministerin valvontaan, mutta syrjäisen sijaintinsa ansiosta se säästy myös myöhemmin kovimmilta venäläistämistoimilta.⁸⁶

korostaa erottautumista suvustaan ottamalla suomalaisen sukunimen; kyse ei välttämättä ollut identiteetin vaihtamisesta (ks. myös Lehtola 2012: 22–24).

⁸⁵ Sama ministeriö seurasi Suomessa Sortavalan seminaarin toimintaa (luku 3.1).

Sen sijaan Inkerin kouluissa venäläistäminen tarkoitti opetuskielen vaihtamista venäjäksi niin, että vuonna 1908 annettu laki yleisen kansanopetuksen järjestämisestä merkitsi opetuskielen vaihtamista kokonaan. Tilanne vaihteli alueittain, ja osa inkerinsuomalaisista lapsista kävi koulua yhdessä venäläisten lasten kanssa tai jäi omassa koulussa ilman suomen kielen ja uskonnon opetusta. Venäläistämistoimista huolimatta inkerinsuomalaiset saivat yleisesti perusopetusta. Suomenkieliset inkerinsuomalaiset järjestivät laulujuhlia, joilla nostettiin kansallistunnetta ja tuettiin sen merkitystä. Oma merkityksensä oli myös kirjallisuudella ja lehdistöllä. Inkeriläisten kulttuurihankkeet olivat vireimmillään 1900-luvun alkuvuosina. (Nevalainen 1991: 235, 237.)

Venäjän sisäiset levottomuudet ja uudistukset johtivat vuonna 1919 Kolppanan seminaarin lopettamiseen; suomenkielisten lehtien julkaiseminen oli loppunut jo ennen sitä. Bolševikkien vallankumouksen jälkeen kaikki suomalaishkansallisiksi tulkittavat kulttuuripyrkimykset tyrehdytettiin. Tarton rauhansopimuksessa inkeriläisten luvattiin saavan järjestää kansanvalistuksen, paikallishallinnon ja oikeudenkäytön omalla kielellään ja omien toimeenpanoelimiensä kautta, mutta käytännössä lupaus ei toteutunut. Inkeriläisten perusopetus jatkui suomenkielisenä 1930-luvun jälkipuoliskolle, vaikka pätevistä opettajista ja oppikirjoista oli pulaa. Suomenkielinen sanomalehti *Vapaus* levisi Inkeriin, ja 1920–1930-luvulla Inkerissä julkaistiin lähes tuhat suomenkielistä kirjaa tai kirjasta. (Nevalainen 1991: 238–240, 253–254, 256–257.)

Neuvostoliitossa 1930-luvulla toteutetuissa Stalinin vainoissa inkeriläiset joutuivat pakkosiirtojen, joukkokarkotusten ja yksittäisten vangitsemisten kohteeksi, ja arviolta 50 000 inkeriläistä joutui eri puolille Neuvostoliittoa. Suomen kieltä pidettiin vastavallankumouksellisten nationalistien kielenä, minkä vuoksi se vuonna 1937 julistettiin pannaan. Inkerin kouluista tuli venäjänkielisiä, suomenkieliset lehdet lakkautettiin ja suomenkielistä kirjallisuutta poltettiin. Kaikki julkinen uskonnollinen elämä kiellettiin vuonna 1938. (Nevalainen 1991: 258–259.) Suomen kielen kieltäminen ulottui myös yksityiskoteihin: viranomaiset vaativat, että vanhemmat puhuisivat venäjää myös lapsilleen. Koska moni erilaisten rangaistusten ja fasistiksi leimaamisen pelossa noudatti käskyä, monet inkerinsuomalaisten perheiden lapsista alkoivat käyttää vain venäjää ja unohtivat suomen. Kieloista huolimatta Länsi-Inkerissä saatettiin kuunnella Suomen radiota. (Savijärvi 2003: 285, 290, 294.)

5.5.3 Tornionlaaksolaiset

Tornionlaaksolaiset ovat yksi Ruotsin kansallisista historiallisista vähemmistöistä, jotka Ruotsi tunnusti vuonna 2000. Samalla *meänkieli* eli tornionlaaksonsuomi sai kotimaisen vähemmistökielen ja alueellisen kielen aseman. (Andersson – Kangassalo 2003: 30, 103.) Tornionlaaksosta käytetään myös nimeä *Tornionjokilaakso* ja tornionlaaksolaisista myös nimitystä *tornionjokilaaksolaiset*. Tornionlaaksolaisia on nykyään Ruotsissa 30 000 ja saman verran muualla maailmassa. Lisäksi monet saamelaiset puhuvat meänkieltä toisena kielenään. (Ethnologue 2015: Tornedalen.) Ruotsissa tornionlaaksolaisia on arvioitu vuonna 1930 olleen noin 33 000 (Wande 1996: 232).

Ruotsinpuoleisen Tornionlaakson väestöstä tuli kielivähemmistö vuonna 1809, kun Suomi erotettiin Ruotsista ja liitettiin Venäjään. Uusi rajalinja oli kompromissi, joka ei ollut kummankaan osapuolen alkuperäisten vaatimusten mukainen; sitä vedettäessä ei piitattu vanhoista hallinnollisista, taloudellisista tai etnisistä rajoista. Eniten vahinkoa koitui alueen kieli- ja kulttuurioloille, sillä Tornion- ja Muonionjoen länsipuoli, jonka asutus jatkui samanlaisena jokilaaksojen itäpuolella, jäi Ruotsin puolelle. Ruotsin puolelle jääneet asukkaat muodostivat yhtäkkiä koko valtakunnan ainoan kielivähemmistön. Tornionlaakson eteläosan suomalainen asutus on ikivanhaa, vanhempaa kuin 1500-luvulle ajoittuva Vermlannin metsäsuomalaisen asutus. (Andersson – Kangassalo 2003: 32–33; Tarkiainen 1993: 273.)

Tornionlaaksoon perustettiin ensimmäiset kansakoulut 1850-luvulla; kansakouluasetus oli annettu jo vuonna 1842, mutta vähävaraisissa kunnissa opetus alkoi vuosia myöhemmin. Kansakoulut olivat kirkon ylläpitämiä, ja kirkon periaatteiden mukaan Tornionlaakson kouluissa annettu opetus oli suomenkielistä, samoin oppikirjat. Opettajankoulutus alueella alkoi vuonna 1874, kun Haaparantaan perustettiin seminaari. Ruotsissa alettiin 1880-luvulla epäillä, että Venäjä pyrki laajentumaan länteen suomalaisen nationalismin avulla, ja Tornionlaaksossa tämä käsitys johti siihen, että joen toisella rannalla asuvia alettiin nimittää *venäläisiksi*. Samasta syystä Tornionlaakson suomalaisia alettiin pitää turvallisuuspoliittisena uhkana Ruotsille, koska he puhuivat samaa kieltä kuin rajan takana asuva viholliskansa. Venäjän pelossa suomalaisalueita ruvettiin ruotsalaistamaan ja sitomaan voimakkaasti muuhun maahan. Alueelle perustettiin työtupia (1896) ja kansanopisto (1899); työtuvissa suomen puhumisesta rangaistiin. Vuoden 1919 koulukomitean päätöksen mukaan kaikenlainen suomen käyttö kouluissa lopetettiin. Alueen ruotsalaistaminen sai lisäpontta myös siitä, että ruotsalaistamistoimet kiinnostivat myös Suomessa, missä fennomaanit yrittivät tukea tornionlaaksolaisia. (Tarkiainen 1993: 286–290, 302; Wande 1996: 237; Winsa

1998: 17.) Vasta paljon myöhemmin suomi on vähitellen saanut palata kouluihin (vuodesta 1955 alkaen vapaaehtoiseksi oppiaineeksi; Winsa 1998: 18), ja 1980-luvulta alkaen meänkielille on alettu laatia omia oppikirjoja (Andersson – Kangassalo 2003: 122, 124).

Tornionlaaksolaisten kielenvaihtoa tutkineen Lars Eleniuksen mukaan eristyksissä olleesta, maatalousvaltaisesta alueesta kehittyi 1850-luvun ja 1930-luvun lopun välillä kielellisesti ja aineellisesti kiinteä osa Ruotsin valtiota. Köyhän ja syrjäisen alueen kehitykseen vaikutti ratkaisevasti rautatien rakentaminen, sillä sen myötä valtaiset rautamalmivarannot saatiin käyttöön ja alueen sotilaallinen merkitys vahvistui. Ensimmäisenä kaksikielisiä tuli niistä suomenkielisistä tornionlaaksolaisista miehistä, jotka työskentelivät kodin ulkopuolella muun muassa teollisuuden tai armeijan palveluksessa. Sen sijaan monille naisille syy opetella ruotsi oli se, että he saivat töitä aloilta, joilla vaadittiin hyvä kielitaito, esimerkiksi hotelli- ja ravintola-alalta. Elenius kiistää, että tornionlaaksolaisten ruotsinkielistymisen syy olisi ollut ainoastaan ruotsinkielinen kouluopetus: syitä olivat hänen mukaansa modernisoituminen ja teollistuminen, joihin liittyi muun muassa väestön entistä suurempi liikkuvuus ja uudet kaksikieliset ympäristöt, esimerkiksi työpaikat. Tornionlaaksossa kaksikielisydestä on ollut niin paljon hyötyä, että osa ruotsinkielisistä on opetellut suomen. (Elenius 2001: 128, 132, 340, 342, 365, 392–394.)

Anderssonin ja Kangassalon mukaan kielenvaihtoa on kiihdyttänyt koulussa suomen kielen puhumisesta rankaiseminen: äidinkielestä tuli vuosikymmeniksi sosiaalinen stigma. Kielenvaihtoa ovat puolestaan hidastaneet avioliitot suomalaisten kanssa ja se, että suomi on ollut lestadiolaisuuden eli Ruotsin-puoleisessa Tornionlaaksossa vallinneen uskonnollisen suuntauksen kieli. Yhtenä syynä lestadiolaisuuden leviämiselle pidetään sitä, että lestadiolaisuus, jonka piirissä käytettiin suomea, toi tornionlaaksolaisille yhteenkuuluvuuden tunnetta ja mahdollisuuden oman kielen käyttöön; se oli eräänlainen vastavoima modernisaatiolle ja ruotsalaistamistoimille. Lars Levi Laestadius kirjoitti ja saarnasi suomeksi. (Andersson – Kangassalo 2003: 108; Elenius 2001: 91.)

Tornionlaaksossa puhutun suomen kielen lisäksi keskustelua on käyty myös alueen suomenkielisen paikannimistön käytöstä. Rakennettaessa 1910-luvulla rautatieyhteyttä Tornionlaaksoon Ruotsin Valtion rautatiet (*Statens Järnvägar*) harkitsi, annettaisiinko alueen rautatieasemille saamen- tai suomenkielisiä nimiä, joita vanhat kylännimet olivat, vai ruotsin kielen mukaisia nimiä. Elenius huomauttaa, että ratkaisu olisi voinut olla mikä vaan, sillä yhtenäistä käytäntöä ei ollut. Lähes kaikki asemat saivat ruotsinkieliset nimet, sillä niiden

katsottiin olevan käytössä helppoja. (Wande 1996: 240; Elenius 2001: 238–239.)⁸⁷ Tornionlaakson ruotsalaistaminen ja tornionlaaksolaisten kokemana oman kielen häpeäminen sekä yleinen suomen kielen vähäinen arvostus ovat voineet olla yksi syy siihen, että ne tornionlaaksolaiset, joilla on ollut suomenkielinen sukunimi, ovat muuttaneet niitä 1800-luvun lopulta alkaen, erityisesti 1950-luvulla, ja ottaneet tilalle ruotsinkielisiä sukunimiä. Tavallisimpia syitä suomalaisten sukunimien muutoksiin ovat silti olleet sukunimen yleisyys ja se, että nimi on ollut käytössä jollain tavalla hankala. (Sandström 1991: 149–152.) Suomenkielisten paikannimien palauttamisesta käyttöön Tornionjokilaaksossa on tullut myöhemmin yksi tornionlaaksolaisten etuja ajavan järjestön tavoitteista (Andersson – Kangassalo 2003: 126, 129).

Kielellis-kulttuurisena käsitteenä tornionlaaksolaiset kattaa huomattavasti laajemman alueen kuin Tornionlaakso. Nimitys *tornionlaaksolainen* viittaa niin alueelliseen kuin kulttuuriseen identiteettiin (Andersson – Kangassalo 2003: 103). Erling Wanden mukaan tornionlaaksolaiset käyttävät itsestään tätä nimitystä riippumatta siitä, asuvatko he edelleen Tornionlaaksossa vai ovatko he muuttaneet sieltä muualle. Tornionlaaksolaiset ovat järjestäytyneet 1980-luvulla perustamalla valtakunnallisen etujärjestön *Svenska Tornedalingarnas Riksförbund – Tornionlaaksolaiset*. (Wande 2000: 30, 45.) Järjestön omaa lehteä *Met-aviisia* on julkaistu vuodesta 1981. Kielen ja kulttuurin elvyttäminen on alkanut jo aiemmin, 1970-luvun lopulla. Elvytystyön ansiosta tornionlaaksonsuomesta, Tornionlaaksossa puhutusta kielimuodosta, on tullut erillinen kieli, *meänkieli*, jolle ollaan kehittämässä kirjakieltä. 2000-luvulla meänkieltä käytetään monipuolisesti: puhekielen lisäksi siitä on tullut kaunokirjallisuuden ja asiaproosan kieli, ja sitä tutkitaan ja opetetaan. Kielelle on kehitetty sanakirjoja ja kielioppi. (Andersson – Kangassalo 2003: 32–33.) Uusin sanakirja on Bengt Pohjansen toimittama *Meänkielen iso sanakirja* (2011, 2013); kieliopin (2005) ovat toimittaneet Pohjanen ja Eva Muli.

Erling Wande on esittänyt, että menneinä vuosikymmeninä ja -satoina tornionlaaksolaisten etninen tunnusmerkki oli kieli, jota he puhuivat: toisinaan on puhuttu *suomesta*, toisinaan *tornionlaaksonsuomesta*, jota on pidetty yhtenä suomen kielen murteena. Muita kulttuurisia tunnusmerkkejä tornionlaaksolaisilla ei ole oikeastaan ollut. (Wande 2000: 40–41.)

⁸⁷ Myös Ruotsin tielaitos (*Vägverket*) pystytti alueelle vielä vuonna 1994 ainoastaan ruotsinkielisiä nimikylttejä, ja Postilaitos (*Postverket*) käytti tienviitoissa tietyistä paikannimistä ruotsinkielisiä muotoja, jotka oli muodostettu juuri tätä tarkoitusta varten.

5.5.4 Kveenit

Kveeneillä tarkoitetaan Pohjois-Norjassa Finnmarkin ja Tromssan läänien alueella asuvaa, kielellisesti ja etnisesti omaksi ryhmäkseen erotettavaa historiallista vähemmistöä. Kveenien kulttuuri perustuu suomalaiseen kulttuuriin ja kieli suomen kieleen, ja monin paikoin he ovat asuneet norjalaisten mutta myös saamelaisten kanssa rinnakkain (Saressalo 1996: 15, 18).

Kveenien esi-isät ovat muuttaneet Pohjois-Norjaan pääosin 1600-luvun ja 1800-luvun lopun välillä; merkkejä kveeneistä on jo 1500-luvun alusta. Kansalaisuudeltaan kveenit ovat jo useamman sukupolven ajan olleet norjalaisia. Norjaan he ovat saapuneet työn perässä: miehiä on tarvittu muun muassa kaivoksilla. Kveenit ovat olleet myös kalastajia, ja Alattiojoen seudulla kveenien kalastuselinkeino heijastuu paikannimistöön: jokien nimet ovat siellä suomenkielisiä. Sen sijaan mereen liittyvät paikannimet ovat norjasta johdettuja. (Söderholm 1983: 55, 58; Huss – Lindgren 2005: 268.) Kveenien määrästä Norjassa on tilastotietoa vuodesta 1845 alkaen, mutta tietoihin täytyy suhtautua varauksella, koska aiemmin etnistä taustaa ei ole tilastoitu. Kveenien määrä Tromssan alueella 1800-luvun lopulla oli noin 2 100–2 300 henkeä. (Saressalo 1996: 86–87.) Nykyään kveenejä on Tromssan ja Finnmarkin lääneissä noin 1 500 (Ethnologue 2015: Kven). Kveenien kieli eli suomi sai Ruotsissa kansallisen vähemmistökielen aseman vuonna 2000, ja vuonna 2004 julkaistiin ensimmäinen kveeninkielinen romaani (Huss – Lindgren 2005: 248). Kveenien tutkimukseen keskittyvää aikakauskirjaa *Arina* on julkaistu Alattiossa vuodesta 2002.

1800-luvulla Norjassa oltiin tietoisia kveenien olemassaolosta, mutta heidän ei nähty uhkaavan norjalaisuutta. Kuitenkin 1860-luvulla kveenit joutuivat poliittisen keskustelun aiheeksi, kun viranomaiset alkoivat puhua heistä turvallisuuspoliittisessa ja kansallisessa yhteydessä. Epäluulo kveeniväestöä ja sen kansallista lojaliteettia kohtaan alkoi silti vasta suomalaisen A. V. Ervastin matkakirjan (1884) julkaisemisen myötä. Kirjassaan Ervasti otti voimakkaasti kantaa kveenien kielelliseen ja kansalliseen norjalaistamiseen, mikä synnytti suurta ärtymystä norjalaisessa virkamies- ja poliitikkokunnassa. Suomessa noussut nationalismi heijastui Norjaan niin, että siellä kveenejä alettiin pitää 1860-luvun alkupuolella suomalaisuhkana. Linjauksissa kveenien tulevaisuudesta päädyttiin assimilaatiopolitiikkaan eli kveenien tietoiseen norjalaistamispolitiikkaan. Muutos entiseen oli suuri, sillä vielä 1850-luvulla kveenilapset olivat saattaneet saada norjan kielen kouluopetusta omalla äidinkielellään. Vuonna 1877 Vesisaaressa julkaistiin joitakin numeroita *Ruijan Suomenkielistä lehteä*, mutta toiminta lakkautettiin taloudellisista syistä. (Saressalo 1996: 280–282, 286.)

Kveenien asuma-alueella Finnmarkin ja Tromssan lääneissä on paljon suomenkielistä paikannimistöä. Monella paikalla, ei kuitenkaan kaikilla, on kolme eri nimeä: kveenin-, saamen- ja suomenkielinen nimi. Kveeneillä on edelleen suomalaisia sukunimiä, jotka on tosin usein mukautettu norjalaiseen kieliympäristöön sekä morfologisesti että foneettisesti: esimerkiksi sukunimestä *Uusimaa* on tullut *Osima*. Kaikilla kveeneillä ei ole alueelle muuttaessaan ollut mitään sukunimeä. Usein kveenien suomalaisten sukunimien norjalaistamisen taustalla on norjalaistamispolitiikka: norjalaisen sukunimen ottamiseen on johtanut esimerkiksi vuonna 1888 annettu maanomistuskilpi, jonka mukaan vain norjalainen tai ruotsalainen voi omistaa maata tai kiinteää omaisuutta. (Lindgren – Eskeland – Norman 2003: 189–191.) Kveenialueella yhä tavattavia suomalaisia sukunimiä tutkineen Elin Vanja Karikosken mukaan osa sukunimien muuttumisesta johtuu luonnollisesta kielen sopeutumisesta, osa on tapahtunut ulkoisen paineen eli yhteisön paineen vuoksi ja osa sisäisen paineen eli yksilön sopeutumistoiveen vuoksi (Karikoski 1996: 106).

Lassi Saressalo pitää kveenien tärkeimpänä etnisyytekijänä suomen kielen käyttöä yhteisön sisäisessä kommunikoinnissa. Suomen kielen asemaa ovat heikentäneet vasta nykyaikaisen yhteiskunnan integraatiokoneisto, norjalaistamisprosessi ja toisen maailmansodan jälkeen alkanut sosiaalis-kulttuurinen samankaltaistuminen. Lisäksi kveeneille on tyypillistä, että oma etninen status – suomalainen perhe- ja sukutausta – ovat tuttuja ja niistä osataan ja halutaan kertoa. Saressalo huomauttaa, että sukutaustan tunteminen on osa omaa etnistymisprosessia, varsinkin kun koko erilaisuuden problematiikka liittyy esivanhempien maahanmuuttoon. Kveenien etnisyyteen liitettyjä kulttuurin ilmiöitä Saressalo pitää stereotyyppinä. Näitä kulttuurin ilmiöitä ovat kveenien pitäminen metsäkulttuurin toimijoina (mm. tervanpoltto, uitto) ja maatalouden uudennosten käyttöönottajina, kveenien saunakulttuuri ja kveenien maine työtä pelkäämättöminä sopeutujina. Saressalo toteaa, että nämä ilmiöt ovat muuttumassa museaaliseksi kulttuuripääomaksi. Saressalon tekemien kveenien haastattelujen perusteella lestadiolaisuus on luonteeltaan selvästi etninen ilmiö; lestadiolaisuuden myötä levinnyt suomenkielinen uskonnollinen kirjallisuus auttoi säilyttämään lukutaitoa kveeniläiskylissä. (Saressalo 1996: 185, 201, 206–207, 262.)

6 RAJAKARJALAINEN IDENTITEETTI JA KULTTUURI-IDENTITEETTI SEKÄ NIIDEN MUUTTUMINEN

Raja-Karjalan ortodoksit eivät ole Suomen ainoa ortodoksikarjalaisten ryhmä, vaan karjalankielisiä ortodokseja on asunut myös Pohjois-Karjalassa Ilomantsin itäkyllissä (mm. Megrijärvi, Melaselkä) ja kolmessa Suomen puolella sijaitsevassa, mutta kulttuurisesti Vienan Karjalaan luettavassa Suomussalmen (Kuivajärvi ja Hietajärvi) ja Kuhmon rajakylässä (Rimmi). Lisäksi Pohjois-Karjalassa historiallisen Suur-Liperin alueella on ollut vanhastaan ortodoksiväestöä, jonka murteessa on vielä 1800-luvun puolivälissä ollut karjalan kielen vaikutusta. (Hämynen 2013: 184.) Mainituista muista karjalaisryhmistä Liperin ja Taipaleen ortodokseja on tutkittu etnisyyden näkökulmasta. Kyseisen tutkimuksen keskeiset tulokset antavat näkökulmaa myös rajakarjalaisen identiteetin ja kulttuuri-identiteetin sekä niiden muuttumisen tarkasteluun, minkä vuoksi esittelen sitä seuraavaksi; palaan Pohjois-Karjalan ortodokseihin vielä luvussa 6.4.3. Tässä luvussa luon katsauksen myös siihen, missä vaiheessa suomalaiset eri alojen tutkijat ovat alkaneet puhua rajakarjalaisista etnisenä vähemmistönä (etnisenä ryhmänä) ja kielivähemmistönä, ja paneudun rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin kuvauksen jälkeen sen muutoksen tarkastelemiseen. Lopuksi vertaan rajakarjalaisten asemaa Suomessa ja sen lähialueilla asuviin, edellisessä luvussa esittelemiini kielivähemmistöihin.

6.1 Pohjois-Karjalan vanha ortodoksiväestö etnisenä vähemmistönä ja sen kulttuuri-identiteetti sekä sen muuttuminen

Pekka Hakamies on käyttänyt Pohjois-Karjalan vanhaa ortodoksiväestöä käsittelevässä folkloristiikan alan tutkimuksessaan (1991) käsitettä *etninen vähemmistö*. Hänen käsityksensä mukaan Liperin Taipaleen ja Polvijärven Sotkuman ortodoksikarjalaiset tulivat 1600-luvulla tietoisiksi omasta etnisyydestään: he tiedostivat, että heillä on oma kulttuurinsa, uskontonsa ja kielensä. Oman etnisyyden havaitsemiseen vaikutti se, että alueelle muutti pysyvästi runsain joukoin savolaislähtöisiä uudisasukkaita, joilla oli erilainen *etnos* kuin ortodoksikarjalaisilla. Tietoisuus omasta etnisyydestä korosti sitä, mitä ortodoksista uskoa tunnustaneet karjalaiset ajattelivat omasta kulttuuristaan ja mitä eroja he havaitsivat oman ja muiden kulttuurin välillä. Hakamiehen tutkimuksen keskeisiä tavoitteita on ollut etsiä Taipaleen seurakunnan karjalaisten perinteestä sellaisia piirteitä, jotka ovat etnisesti karjalaisia, ja tutkia heidän identiteettiään sekä sen muuttumista: sitä, miten se eroaa savolaisperäisten asukkaiden

identiteetistä, mitä samaa siinä on alueen itäpuolella vallinneen karjalaisen kulttuurin kanssa ja miten identiteetti on muuttunut. Tutkimuksessa havaitut yhtäläisyydet rajantakaisen Karjalan kulttuurin kanssa liittyvät muun muassa kansanrunoihin, naisten *säpsän* (tietynlaisen päähineen) käyttöön ja miesten ulkonäköön (kokoparta) sekä sanastoon. (Hakamies 1991: 13–14, 147, 143–145, 153.)⁸⁸

Hakamies toteaa, että syytä siihen, miksi Taipaleen ortodoksit pystyivät säilyttämään oman identiteettinsä 1600-luvulta 1800-luvun loppupuolelle vähemmistöasemasta huolimatta, olivat heidän suhteellinen varakkuutensa ja hyvät toimeentulomahdollisuutensa sekä se, että heidän elinpiirinsä oli hyvin rajallinen niin, ettei ulkopuolinen valtakulttuuri tullut alueelle voimallisesti. Kulttuurin muutos ja valtakulttuurin vaikutus alkoivat 1800-luvun loppupuolella, kun koululaitos ja tiedotusvälineet kehittyivät ja yleinen liikkuvuus lisääntyi. Siihen saakka alemmalla tasolla ollut Taipaleen luterilaisten status vahvistui samalla, koska he edustivat valtakulttuuria, johon uudenaikainen elämä ja kehitys sopivat paremmin; erilaiset innovaatiot tulivat usein lännestä. Ortodoksien identiteetti oli perustunut nimenomaan vanhakantaisiin kulttuuripiirteisiin. Liperin ortodoksikarjalaiset assimiloituivat ympäröivään väestöön nopeasti ja lähes täydellisesti. Syytä tähän on useita, ja merkittävä vaihe on ollut etnisen erottaminen sosiaalisesta. Viimeisenä ja ratkaisevana syynä Hakamies pitää ”suomalaistamista”. (Hakamies 1991: 159, 161–167.)

Hakamies ottaa esille myös Liperin luterilaisten ja ortodoksien keskinäisen vanhan eron ja nimitykset, joita kahdesta eri ryhmästä on käytetty. Ryhmien välistä suhdetta leimasi identifioituminen kahteen eri valtakuntaan: kahden eri uskontokunnan jäseniä kutsuttiin *ruotseiksi* ja *ryssiksi*. Liperiläisessä kielenkäytössä *venäläisyys* on alkuaan 1600-luvulla viitannut valtioon ja väljästi etnisyyteen, ja Liperiin muuttaneet savolaisperäiset tulijat ovat tarkoittaneet sillä ortodoksista uskontoa tunnustaneita. Muita ortodoksikarjalaisen etnoksen piirteitä ovat Hakamiehen mukaan olleet kieli, eräät perinteen piirteet ja usein myös taloudellinen asema sekä valtiollinen alkuperä. Kun muut kulttuuriset piirteet ovat kadonneet, uskonnosta on tullut etnoksen ainoa piirre. Samalla etnoksen nimitys (’venäläinen’) on vaihtunut uskonnon nimitykseksi. Hakamies huomauttaa, että etniseen identiteettiin kuuluu usein käsitys yhteisestä alkuperästä. Taipaleen ortodokseille tämän käsityksen mahdollisesti korvasi kuuluminen samaan uskontokuntaan: siihen synnyttiin, ei liitytty, minkä perusteella sitä pidettiin osoituksena yhteisestä alkuperästä. (Hakamies 1991: 44, 52.)

⁸⁸ Hakamies on tutkinut myös Ilomantsin ortodoksisten karjalaisten ja luterilaisten savolaisten ”etnis-uskonnollista rajaa” eli runoperinteiden eroa ja käyttänyt myös siinä termiä *etnos* (Hakamies 1995: 182).

6.2 Erilaisia näkemyksiä siitä, onko Raja-Karjalan ortodoksiväestö etninen vähemmistö

Suomalaiset yhteiskuntatieteilijät, jotka ovat käsitelleet Suomen vähemmistöjä, ovat olleet eri mieltä siitä, voidaanko Raja-Karjalan ortodoksiväestöä pitää etnisenä vähemmistönä. Käsitteet muuttuvat: nykyään, kun karjalan kieli yleisesti tunnustetaan omaksi kielekseen, käsitys siitä, että Karjalan ortodoksiväestö täyttää etnisen vähemmistön kriteerit, on yleisempi kuin esimerkiksi 1980-luvulla. Esittelen seuraavassa ensin sitä, miten vähemmistöjä käsittelevissä tutkimuksissa on sivuttu rajakarjalaisten määrittelemistä ja miten rajakarjalaisten etnisyydestä on 1990-luvulta alkaen alettu puhua. Etnisen vähemmistön määritelmää (Allardt 1981) käsitteelin jo edellä (luvussa 5.2).

Suomen eri vähemmistöjä koskevat tutkimukset

Yhteiskuntatieteilijä Erik Allardt kirjoittaa vuonna 1981 julkaistussa teoksessa *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta*: ”Pohjolan vähemmistöjen erilaisuus johtaa määrittelyongelmiin ja kiinnostaviin rajatapauksiin. Suomen ortodoksisen kirkon jäsenet ovat tällainen ryhmä, jota ei kuitenkaan lasketa etniseksi ryhmäksi. Ryhmään kuului 1970-luvun lopussa noin 60 000 henkeä, jotka ovat pääasiassa lähtöisin toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta. Heillä on monia kulttuurisia erikoispiirteitä, jotka pääosin johtuvat ortodoksisuudesta, mutta osittain myös karjalaisuudesta. *Voidaan puhua muista suomen murteista eroavasta kielestä*. Vaikka ryhmällä on yhteinen polveutuminen, kulttuurisia erikoispiirteitä ja *osittain yhteinen murre*, ei Suomen ortodokseja tässä lasketa etniseksi vähemmistöksi, sillä koossapitävä tekijä liittyy joka tapauksessa uskontoon.” (Allardt 1981: 73; kursiivi minun.)

Allardt mainitsi, ettei myöskään Suomen karjalaisten määrittely etniseksi vähemmistöksi tuntunut luontealta, ”vaikka heillä itse asiassa on *kaikki etnisen ryhmän tunnusmerkit*”. Muualle Suomeen muuttaneet yli 400 000 karjalaista nähtiin osana Suomen kansaa siitä huolimatta, että usein käytettiin ilmauksia ”karjalainen heimo” ja ”heimotunne”. ”Karjalaisten luokittelu tai luokittelematta jättäminen kuvaa tavallaan etnisten vähemmistöjen sosiaalista määrittelyä ja aina esiintyviä rajatapauksia.” (Allardt 1981: 73–74; kursiivi minun.) On huomattava, että Allardt piti ortodoksikarjalaisten puhumaa kieltä suomen kielen murteena, ei eri kielenä.

1990-luvun alussa kulttuuriantropologi Anna Maria Viljanen määritteli, että Suomen etnisiä ryhmiä ovat saamelaisten lisäksi romanit ja tataarit; suomenruotsalaiset ovat kielellinen vähemmistö ja Suomen juutalaiset uskonnollinen vähemmistö. Koska Suomeen muuttaneille eri kansallisuuksille ei ollut ”vielä muodostunut vakiintunutta asemaa suomalaisessa kansanperinteessä, kaskuissa ja tarinoissa” lukuun ottamatta vietnamilaisia, heitä ”ei vielä helposti mielletä etnisiksi ryhmiksi”; maahan muuttaneet olivat olleet Suomessa suhteellisen lyhyen aikaa ja heidän määränsä oli vähäinen. Ortodoksikarjalaisia Viljanen ei maininnut lainkaan. Hän totesi toisaalla samassa artikkelissa, että ”etnisyydessä on kyse yksilön tai ryhmän tavasta jäsentää itseään suhteessa toisiin: käsityksestä, joka yksilöllä tai ryhmällä on itsestään suhteessa toisiin, kun tämän käsityksen osasina, elementteinä on käytetty historiaa, kieltä, uskontoa, moraalisia arvoja, traditioita tai muita empiirisiä kriteereitä”. Kriteerit, joilla etnisyyttä määritellään, liittyvät tilanteisiin ja niiden merkityksiin, eivät välttämättä aikaan, minkä vuoksi ne voivat olla myös ristiriitaisia. Koska kaikilla saman ryhmän jäsenillä ei välttämättä ole sama käsitys kaikista ryhmän määrittelykriteereistä, heillä voi olla eri käsityksiä siitä, mikä kuuluu ryhmän perinteisiin, käyttäytymiseen ja kulttuuriin ja mikä on ”oikein”. (Viljanen 1994: 145, 150–151.)

1990-luvun lopulla julkaistussa teoksessa *Suomen kulttuurivähemmistöt* (1997) sivuutetaan kokonaan kysymys rajakarjalaisista Suomessa elävänä kulttuurisena vähemmistönä. Sen sijaan esille tuodaan, että koska pääosalla Suomen ortodokseista on myös karjalainen kulttuuri-identiteetti, ”heitä [sic] voitaisiin pitää myös alueellisena kulttuurina” (J. Pentikäinen 1997: 21). Muualla teoksessa ”1940-luvulla saapunut siirtoväki” mainitaan yhden kerran (Hyry 1997: 85). Myöskään teoksessa *Ylirajainen kulttuuri – Etnisyys Suomessa 2000-luvulla* (2006) Suomen karjalankielisiä ei pidetä etnisenä ryhmänä. Suomen perinteisiä etnisiä vähemmistöjä mainitaan olevan saamelaisten, suomenruotsalaisten, romanit, juutalaiset, tataarit ja venäläiset (Martikainen – Sintonen – Pitkänen 2006: 28).⁸⁹

Karjalaisten ja ortodoksikarjalaisten identiteettiä on tutkittu usealla eri tieteenalalla. Siirtokarjalaista identiteettiä ja kulttuurien kohtaamista tutkinut kansatieteilijä Pirkko Sallinen-Gimpl on tarkastellut koko Suomen Karjalasta lähtöisin olevan väestön (ryhmä)identiteettiä. Hänen mukaansa ihmisryhmän kulttuuri-identiteetti pohjautuu sen kulttuuriperintöön ja yhdistää ryhmää aineellisesti ja henkisesti mutta myös samalla erottaa

⁸⁹ Suomen vähemmistöistä puhuttaessa ei yleensä mainita maahan pakolaisina 1920-luvulla tulleita itäkarjalaisia; kuitenkin heitä koskeissa tutkimuksissa puhutaan etnisyydestä (esim. Pentikäinen [myöhemmin Hyry] 1991, Hyry 1997).

ryhmän muista ryhmistä. Kyseinen ryhmä on hyvin toisenlainen ryhmä kuin rajakarjalaiset, mutta pidän tarpeellisena esitellä Sallinen-Gimplin esittämää karjalaisen identiteetin määritelmää lyhyesti. Sallinen-Gimplin tutkima karjalaisryhmä, siirtokarjalaiset, on suuri, noin 406 000 ihmistä käsittävä ryhmä, jota ei ollut olemassa ennen sotia. Sallinen-Gimpl on esittänyt siirtokarjalaisen identiteetin neljä kriteeriä. Karjalaisen kulttuuri-identiteetin pohjana on tietenkin se, että 1) kyseisen identiteetin omistava väestö on lähtöisin Karjalasta. Toinen keskeinen seikka on 2) suvun tai Karjalan historian hahmottaminen (historiallinen kriteeri). Lisäksi kriteerinä on se, että 3) itsen ja oman ryhmän välille on syntynyt inhimillinen suhde (yhteisöllinen kriteeri), ja se että 4) itse samastuu karjalaisiin (yksilöllinen kriteeri). Identiteetti edellyttää inhimillisen suhteen kehittymistä itsen ja ryhmän välille, sillä kulttuuri-identiteetti on sosiaalinen rakennelma, jonka ympäristö on luonut ja luo. Yhteenkuuluvuuden tunne voi perustua järkiperusteluihin (esim. syntyperä) tai subjektiiviseen kokemukseen, jolloin identiteetti on luonteeltaan prosessimainen: identiteetti muuttuu ja sen kokeminen on ajoittaista. (Sallinen-Gimpl 1989: 209–211; Sallinen-Gimpl 1994: 44.)

Sallinen-Gimpl on todennut, että suomalaisten sosiologien mukaan siirtokarjalaiset eivät ole etninen ryhmä, vaikka ajatus on esitetty kansainvälisissä yhteyksissä. Kyseessä on hänen mukaansa ”suomalaisen tutkimuksen sokea piste”: vaikka Suomen karjalaisilla on kaikki etnisen ryhmän tunnusmerkit, heitä ei pidetä etnisenä vähemmistönä. Hänen mukaansa ortodoksikarjalaisia voi sen sijaan *tietyin edellytyksin* pitää *etnisenä ryhmänä*. (Sallinen-Gimpl 1994: 48; kurssiivi minun.) Uskontotieteilijä ja historioitsija Jyrki Loima on eräässä artikkelissaan (2005) tarkastellut sitä, miten Karjalan asukkaiden ortodoksinen identiteetti muuttui 1900-luvulla; palaan Loiman ajatuksiin tuonnempana. Syynä siihen, ettei Suomessa asuvista vähemmistöryhmistä puhuttaessa ole mainittu karjalan kieltä puhuneita karjalaisia, on historiantutkija Tapio Hämyksen mukaan se, että ”osin kielentutkijat ja osin viranomaiset eivät ole katsoneet karjalan kielen olevan itsenäinen kieli” (Hämynen 2013: 182).⁹⁰

⁹⁰ Seppo Knuuttila ja Pekka Suutari näkevät asian hieman eri tavalla: ”Eurooppalaisen monikielisyysspolitiikan myötä esille noussut karjalankielisyys on meillä ajankohtainen ja uusi juonne kansallista kulttuuria koskevassa keskustelussa. Erillinen oma kieli on *tavallisesti* nähty etnisyyden merkittäjänä, mutta Suomessa asuvia karjalaisia *on totuttu pitämään yksiselitteisesti suomalaisina*. Tämä on osaltaan jouduttanut karjalan kielen käytön vähenemistä, ja siksikin uutta nousua tekevä karjalan kieli on yhä harvojen arkea. (Knuuttila ja Suutari 2013: 10; kurssiivi minun.) Eldia-projektin loppuraportissa todetaan, että vielä nykyään viranomaisten ja karjalaisjärjestöjen välisissä keskusteluissa toisinaan väitetään, että se, onko karjala oma kielensä, ei ole selvää (Sarhimaa 2013b: 2).

Rajakarjalaisiin keskittyneet tutkimukset

Rajakarjalaisista alettiin Suomessa puhua etnisenä vähemmistönä 1980-luvun lopulla – mutta vain heitä koskevissa tutkimuksissa. Yhteiskuntatieteilijä Kaija Heikkinen tarkasteli väitöskirjassaan *Karjalaisuus ja etninen isetajunta* (1989) salmilaisten käsityksiä itsestään ja piti heitä nimenomaan etnisenä ryhmänä. Suomalaisten Karjala-harrastus alkoi kasvaa voimakkaasti Neuvostoliiton lakkauttamisen jälkeen. Sen jälkeen Suomen historian tutkijat Tapio Hämynen ja Heikki Kirkinen ovat pitäneet rajakarjalaisia *etnisenä ryhmänä*, jolla on oma identiteetti. Hämynen on eri yhteyksissä tuonut esille oman suojärveläisen sukutaustansa (mm. Hämynen 1993: 5). 2000-luvulla rajakarjalaisia etnisenä ryhmänä pitävien tutkijoiden joukkoon on liittynyt kielentutkija Raija Pyöli, jolla on salmilaiset sukujuuret (Pyöli 2013: 160).

Tapio Hämynen käsitteli teoksessaan *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset* (1995) *rajakarjalaisten identiteettiä ja etnisyyttä*. Raja-Karjalan ominaispiirteisiin kuuluivat ortodoksisen kirkon valta-asema ja karjalan kieli; ortodoksisuus ja karjalan kieli olivat keskeinen osa identiteettiä. Lisäksi identiteettiin kuului karjalaisuus: oltiin osa sitä väestöryhmää, joka oli elänyt voimistuvien suurvaltojen välissä satojen vuosien ajan. (Pyöli 2013: 163; Kirkinen 1998: 42–49.) Rajakarjalaista identiteettiä voisi nimittää myös *karjalais-ortodoksiseksi identiteetiksi* (Hämynen 1995: 25).

Rajakarjalainen identiteetti, joka kehittyi kahden valtakunnan välisellä alueella, on saanut vaikutteita lännestä ja idästä: suomalaisesta kulttuurista ja venäläisestä kulttuurista. Rajakarjalaisten kulttuurinen ja taloudellinen, vuosisatoja jatkunut yhteys Venäjän puolella asuviin aunuksenkarjalaisiin oli tiivis ja monipuolinen. Rajan yli käytiin kauppaa ja solmittiin avioliittoja, ja kummallakin puolella puhuttiin karjalaa; lisäksi monet rajakarjalaiset osasivat venäjää, mistä oli hyötyä kauppaa- ja työmatkoilla. Yhteistä oli myös hengellinen kulttuuri: vuoteen 1921 saakka elettiin saman ajanlaskun mukaan kuin Venäjällä ja osallistuttiin kirkkoslaavinkielisiin jumalanpalveluksiin. Raija Pyölin sanoin ”Suomen rajakarjalaiset ja Venäjän aunuksenkarjalaiset ovat rajasta huolimatta muodostaneet vuosisatojen ajan tiiviin etniskulttuurisen kontaktikentän eli etnoksen”. (Pyöli 2013: 163–164.)

Pyöli on todennut, että ennen kuin karjalaiset talvisodan alettua joutuivat jättämään Karjalan ja kokivat sen seurauksena erilaisia kriisivaiheita, rajakarjalaiset olivat jo kokeneet yhden šokin: itärajan sulkeutuminen oli rajakarjalaisille heidän identiteettikuvaansa vaikuttanut *kulttuurišokki*. Yhteys Venäjän kirkkoon oli ollut vahva, mutta rajan sulkemisen jälkeen Raja-Karjalaa alettiinkin vähitellen suomalaistaa. Suomalaistamisen syy oli selvä: itäraja ja sen lähellä asuvat ortodoksikarjalaiset koettiin uhaksi. (Pyöli 2013: 160, 166.)

Väestöryhmien identiteetin määritelmässä on korostettu sekä jatkuvuutta että muutosta. Identiteetin sisältö voidaan jakaa sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen identiteettiin. *Sosiaalinen identiteetti* edustaa yksilön suhdetta kulttuuriin ja sosiaalisiin ryhmiin ja henkilökohtainen identiteetti ominaisuuksia, jotka erottavat yksilön muista samaan ryhmään kuuluvista. Ihminen kuuluu etniseen ryhmään objektiivisten syiden perusteella, mutta sitoutuminen tähän etniseen ryhmään on subjektiivinen kysymys. Kun tarkastellaan rajakarjalaisten etnistä identiteettiä, korostuu ensisijassa tietoisuus syntyperästä ja ortodoksisen uskonnon ja karjalan kielen jakamisesta. Suomalaisten karelianistien silmissä rajakarjalaisten uskonto ja kieli tekivät heistä varsinkin sortokausien aikana epäilyttäviä, ”ryssiä” ja ”ryssän kirkkoon kuuluvia”. Nimenomaan uskonnolla on nähty olevan sellainen identiteetin ulottuvuus, jossa korostuu jatkuvuus. Rajakarjalaisilla etnisyyden kokemukseen liittyi sellaista uskonnollista käyttäytymistä, joka tarjosi pysyvän perinteen ja merkitysjärjestelmän, johon nojautua. Pyhään Venäjän ortodoksisen kirkkoon tukeuduttiin tiukasti, koska se oli karjalaisten etnistä perinnettä; tukeutuminen Venäjän kirkon traditioihin oli siten luonnollista. Slaavinkieliset jumalanpalvelukset olivat muodostuneet Raja-Karjalassa osaksi etnistä perinnettä. (Hämynen 1995: 37.)

Äänenpainot rajakarjalaisten etnisyydestä ovat voimistuneet vuosikymmenien myötä. Tapio Hämynen on pitänyt Suojärven ortodokseja *etnisenä yhteisönä*. Samassa yhteydessä hän on muistuttanut, että aiemmin karjalankielisiä ortodokseja ei yleensä ole luettu Suomen etnisiin ryhmiin. (Hämynen 2011b: 204.) Suomessa puhuttavan karjalan kielen tilasta kirjoittaessaan Raija Pyöli määrittelee Sisä-Suomeen saapuneiden, livviä puhuneiden rajakarjalaisevakoiden olleen ”*kielivähemmistö*, joka parin sukupolven aikana assimiloitui suomenkieliseen valtaväestöön ja lähes kokonaan kadotti äidinkieltensä” (Pyöli 2007: 153; kursiivi minun). Pyöli käsittelee artikkelissaan livviä, mutta varsinaiskarjalaa puhuneet rajakarjalaiset on luettava samaan ryhmään.⁹¹

⁹¹ Seppo Knuutila ja Pekka Suutari (2013) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miksi varsinaiskarjalaksi kirjoitettua kirjallisuutta on julkaistu Suomessa huomattavasti vähemmän kuin livviksi kirjoitettua. ”Mielenkiintoista kyllä, Suomessa erottautuminen valtakielestä (suomesta) näyttää olevan niin olennaista, että täällä julkaistu karjalankielinen kirjallisuus on melkein pelkästään livvin murteella kirjoitettua, sillä varsinaiskarjala ei erotu omaksi kielekseen yhtä selvästi kuin livvi. Näin siitäkin huolimatta, että ainakin periaatteessa varsinaiskarjalan puhujia pitäisi Suomessa olla enemmän kuin livvinkielisiä. Ehkä livviä puhuvien on ollut helpompi erottautua ja näin vastustaa assimiloitumista, tai sitten varsinaiskarjalaa puhuneet eivät alunperinkään ole kokeneet samanlaista kielellistä (ja etnistä) erottumista kuin suomenkielisistä enemmän poikenneet livvinkieliset.” (Knuutila ja Suutari 2013: 22–23.)

6.3 Rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti

Euroopan vähemmistökielten asemaa selvittäneen ELDIA-projektin loppuraportissa (Sarhimaa 2013a) todetaan, että tieto Suomen karjalankielisistä on hajallaan eri tutkimuksissa. Myös tieto rajakarjalaisesta kulttuurista ja sen muuttumisesta on sirpaleista. Aihetta ovat käsitelleet ainakin historioitsija Tapio Hämynen, uskontotieteilijät Heikki Makkonen ja Teuvo Laitila sekä kielentutkija Raija Pyöli. Käsittelen rajakarjalaisen kulttuurin piirteitä ensin yleisellä tasolla ja jatkan kolmen kylän kuvausten avulla.

Määriteltäessä rajakarjalaista kulttuuri-identiteettiä täytyy muistaa ensinnäkin Raja-Karjalan kulttuurin yhtenäisyys mutta toisaalta myös epäyhtenäisyys: vaikka alue oli yhtenäisempi kuin moni muu Karjalan alue (Waris ym. 1952: 38), siellä oli myös suuria ja pieniä alueellisia eroja. Osa eroista liittyi luterilaisten asukkaiden määrään: Raja-Karjalan länsiosissa luterilaisia ja sen myötä myös läntisiä vaikutteita oli enemmän kuin muualla (luku 2.4). Myös Raja-Karjalan eri osissa puhuttu karjalan kieli vaihteli, ja siinä oli eroja myös pitäjien sisällä (puhutusta karjalan kielestä luvussa 6.4.2). Osa kulttuurieroista johtui luonnonoloista: elämä Salmissa Laatokan rannan ja saarten suurissa kylissä sekä lähellä Venäjän rajaa oli hyvin erilaista kuin esimerkiksi Impilahdella Sortavalan lähialueella tai Korpiselän ja Suojärven eristäytyneissä salokylissä. Eroja oli myös pitäjien sisällä. Esimerkiksi Impilahden kylistä Koirinoja, Nietjärvi ja Koivuselkä sekä Ruokojärvi, Uomaa ja Syskyjärvi olivat pitäjän muita kyliä selvemmin vanhaa rajakarjalaista ja ortodoksisista perinnettä säilyttäneitä kyliä, ja lisäksi Metsäkylän, Kitelän ja Purovaaran kylien asukkaista enemmistö oli ortodokseja (Härkönen 1950: 21, 136–137, 146, 187–188; Koponen 1982: 257, 295, 340, 360). Korpiselän länsiosassa asui paljon luterilaisia, mutta itäisimmät kylät Tolvajärvi, Ägläjärvi ja Vieksinki pienine lähikylineen olivat talvisotaa edeltävällä ajalla pitkälti ortodoksisia kyliä (Korpiselän vuoden 1938 henkikirja). Salmissa Mantsinsaari erosi muusta pitäjästä uskonnollisessa mielessä: sen asukkaiden elämässä ortodoksisella kirkolla oli erityisen vahva asema (Hämynen 2015c: 379).

Rajakarjalaiseen identiteettiin liittyvät myös tietyt seikat Raja-Karjalan historiassa, mutta niihin ei voida tässä perehtyä sen tarkemmin. Jo edellä on tuotu esiin, että isojako ja perintökirjojen jako suoritettiin Raja-Karjalassa paljon myöhemmin kuin suuressa osassa muuta Suomea. Raja-Karjala oli pientilavaltaista aluetta, jossa keskimääräinen tilakoko oli huomattavan pieni. Pienet tilat eivät elättäneet, minkä vuoksi talonpojat joutuivat turvautumaan muihin töihin. Raja-Karjalan maaseudulle ominainen piirre on myös maattoman väestön suhteellisen suuri osuus väestöstä. (Hämynen 1993: 119, 122–123, 153–154.)

Stuart Hallin mukaan kulttuuri-identiteetin aineksia ovat kieli, uskonto, tapa ja traditio sekä paikka. Kulttuuri-identiteetin sijaan puhutaan etnisyydestä, jos kulttuuri-identiteetti on vahva ja kulttuurin taustalla on ”historiallisesti vakiintunut asujaimisto, fyysisen ympäristön muovaava vaikutus ja sukupolvi toisensa jälkeen toteutuvasta keskinäisestä avioitumisesta seuraavat vahvat sukulaisuussuhteet”. (Hall 2003: 92–93.) Wanden mukaan kulttuuri-identiteetti liittyy ulkoisiin toimintoihin (esim. tavat, rituaalit, kieli, musiikki, tanssit) mutta myös kaikenlaisiin artefaktilajeihin (esim. vaatteet, arkkitehtuuri, ruokalajit) ja ulkoisiin ympäristökäsitteisiin (esim. maisema, talot, hajut, maut) (Wande 2000: 38–39). Teuvo Laitila rinnastaa ortodoksikarjalaiset setukaisiin ja kolttasaamelaisiin, ja kaikki hänen esimerkkinsä ortodoksikarjalaisen kulttuurin aineksista (Laitila 1995: 25–26) liittyvät Wanden määrittelemiin ulkoisiin toimintoihin ja artefaktilajeihin.

Identiteettiin kuuluu, että ulkopuoliset käyttävät ryhmään kuuluvista jotain nimitystä ja luonnehtivat näitä jotenkin, ja ryhmän jäsenet käyttävät itsestään jotain tiettyä nimitystä (vrt. Wande 2000: 44–45). Raja-Karjalan asukkaiden kerrotaan kutsuneen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa itseään nimityksellä *ryssä*; sanalla he viittasivat venäläisten kanssa samaan uskontokuntaan. Samaan aikaan sanomalehti *Laatokassa* julkaistuissa kirjoituksissa Raja-Karjalan asukkaista käytettiin nimityksiä *karjalaiset* ja *Karjalan heimo* (esim. Laatokka 17.4.1883). Uskontokuntaa käsittelevissä kirjoituksissa ortodoksikarjalaisiin viitattiin sanalla *kreikkalaiskatolinen* (esim. Laatokka 1.6.1895; Laatokka 14.9.1909) tai *kreikanuskoinen* (esim. Laatokka 22.7.1896).

Uskontotieteilijä Hannu Loiman mukaan 1800- ja 1900-luvulla karjalaiset eivät itse olleet huolissaan siitä, mikä heidän kansallinen identiteettinsä oli tai mihin valtioon he ”kuuluivat”. Tilanteessa, jossa karjalaisille oli tarjolla joko suomalainen tai venäläinen identiteetti, he halusivat samaistua sekä itään että länteen. Karjalaisessa identiteetissä oli erilaisia kerrostumia itäistä ainesta ja läntistä ainesta, erilaista kristillistä ainesta sekä omaleimaista paikalliskulttuuriin kuuluvaa ja pakanallista ainesta. Hajanainen ja monitulkintainen identiteetti, joka oli kehittynyt satojen vuosien kuluessa ja josta oli tullut eräänlainen ”raja-alueen eloonjäämisidentiteetti”, kelpasi heille mutta ei suomalaistajille tai venäläistäjille. Lisäksi Loima muistuttaa, että raja-alueen väestöllä oli useita identiteettejä ja karjalaiskulttuureja. (Loima 2005: 91–92, 100–102.) Salmilaisten etnistä identiteettiä tutkinut Kaija Heikkinen on huomauttanut, että hänen haastattelemlleen, Suomen itsenäistymisen jälkeen syntyneille, Lunkulan- ja Mantsinsaaresta kotoisin oleville siirtokarjalaisille Karjala näytti merkittävän nimenomaan omaa kotikylää. Heikkisen haastateltavat osasivat esimerkiksi kertoa, miltä heidän oman kotikylänsä (suhteellisen modernin rakennuskannan)

rakennukset näyttivät, ja mielestään vierasta rakennustyyliä edustavien rakennusten kuvien (ns. karjalantalo) he mielsivät olevan peräisin saman pitäjän kaukaisista kylistä tai naapuripitäjästä, Suistamolta tai Suojärveltä. (Heikkinen 1989: 21–24, 16.)⁹²

Uskontotieteilijä Hannu Kilpeläisen mukaan ortodoksis-karjalaisen kulttuurin pitkä ja omaperäinen kulttuuritausta ja historia ovat asioita, joista rajakarjalaiset ovat aina voineet olla ylpeitä; toisaalta asema idän ja lännen välillä on tuonut kulttuuriin myös nopeasti tapahtuneita muutoksia, ja kulttuuriperinteessä on paljon idästä tai lännestä saatuja kulttuurivaikutteita. Karjalaiseen ortodoksisuuteen on sisältynyt myös ylimielisyyttä: esimerkiksi uskonnollisia menoja on pidetty ”ainoina oikeina”. (Kilpeläinen 1975: 141.) 1800-luvulla ortodoksiskarjalaisia pidettiin Suomessa suomalaisina, joiden uskottiin suomalaisen sivistyksen leviämisen myötä luopuvan ortodoksisesta uskosta sekä vieraina ja outoina pidetyistä tavoistaan. Kansallisessa ajattelussa ei annettu sijaa sille, että olisi myönnetty, että Karjalassa ja karjalaisuudessa olisi mitään ”itäistä”; sen sijaan takapajuisuutta ja taloudellista kehittymättömyyttä pidettiin Venäjän vaikutuksena. (Laitila 2005: 112–113.)

Nykyään Raja-Karjalan ortodoksien jälkeläisiin tuntuu pätevän Erik Allardtin (1981) toteamus, että jos vähemmistöstä vain hyvin pieni osa osaa puhua sen omaa kieltä, oman kielen historiallinen merkitys on erityisen tärkeää. Sen sijaan kansanperinteen nostaminen esille vähemmistön yhtenäisyyden ja identiteetin korostamisessa ei sovi rajakarjalaisiin niin selvästi kuin esimerkiksi uskontokunnan korostaminen. (Vrt. Allardt 1981: 21.) Toisaalta rajakarjalaiseen kansanperinteeseen on aina liitetty esimerkiksi kanteleensoitto, runolaulu ja omaperäinen ruokakulttuuri, mutta niiden korostaminen ei ole riittänyt nimittämään ortodoksiskarjalaisia etniseksi vähemmistöksi.

Allardtin mukaan vähemmistöillä, jotka aktivoituvat etnisesti, on yleensä taloudellisesti, poliittisesti ja kielellisesti vakaa tilanne (Allardt 1981: 33). Tämä huomautus sopii hyvin nykyisiin Raja-Karjalan ortodoksien jälkeläisiin siinä mielessä, että vasta 2000-luvulla karjalan kieltä puhuva vähemmistö on tunnustettu Suomessa poliittisesti, ja siitä, että sen puhuma kielimuoto on oma kielensä, ollaan yhtä mieltä. Allardt nostaa vähemmistön aktivoitumisesta esille myös sen, että vasta sitten, kun vähemmistöllä on muun muassa taloudellisesti vakaa asema, se voi ”painottaa erikoisominaisuuksiaan ja etsiä juuriaan”. Allardtin mukaan etnisen ryhmän muodostumiseen vaaditaan, että ”joukolla on vuorovaikutusta säätelevä sosiaalinen organisaatio”. Sen omat säännöt ”kertovat, milloin ja miten etnisiä erikoispiirteitä voidaan näyttää ja milloin ei. Tavallisesti jotkin elämänalueet on

⁹² Suojärveläisestä karjalantalosta ks. Vilkuna 1965.

varattu omalla kielellä tapahtuvaan kanssakäymiseen, toiset alueet taas ovat etnisesti yhdenentekeviä ja kolmansille elämänalueille on kenties etnisten ryhmien välinen vuorovaikutus.” (Allardt 1981: 40, 54–55.)⁹³

Rajakarjalaisten uskonnollisuus ja praasniekkaperinne kaipaavat lähempää tarkastelua.

Uskonnollisuus arjessa ja riiteissä

Uskontotieteilijä Teuvo Laitilan mukaan Suojärvellä ennen talvisotaa vallinneen kansanuskon kylä- ja pitäjätason piirre oli pyhien kunnioitus (Laitila 2011: 337–339; hän on käyttänyt myös termiä *kansanhurskaus*: Laitila 1998: 395, 407–409). Raja-Karjalassa kehittynyt karjalais-ortodoksisuus – tai ortodoksis-karjalaisuus – syntyi ortodoksisen uskon eli kristillisen perinteen ja omaperäisen kansankulttuurin eli pakanallisen karjalaisen kansanuskon kohdatessa ja yhdistyessä toisiinsa. Ortodoksinen kirkko ei torjunut kaikkea pakanallisen uskon ja elämän muotoja vaan antoi niille uuden merkityksen; yhteinen piirre oli esimerkiksi usko kuolemanjälkeiseen elämään. Kahden kulttuurin vuosisatoja jatkuneen rinnakkainolon jälkeen perinteestä oli vaikea erottaa, mikä siinä oli kristillistä, mikä ei. (Makkonen 1989: 62; 1600-luvulla vallinneesta tilanteesta ks. Kuujo 1963: 106.)⁹⁴

Raja-Karjalassa enemmistökulttuurin asemassa ollut ortodoksis-karjalainen kulttuuri tuli esiin jokapäiväisessä ja yhteiskunnallisessa elämässä sekä riiteissä. Esimerkiksi taloon tullessaan vieras teki ensimmäisenä ristinmerkin (Hämynen 1995: 39). Ristinmerkin tekeminen eli itsensä siunaaminen päivän mittaan eri tilanteissa kuului arkeen. Ortodoksisuus näkyi myös rajakarjalaiskotien esineistössä: jokaisessa talossa oli ikoninurkkaus, *käspaikkoja* ja *käsastia*. Käspaikka, koristeellinen pyyheliina, oli ripustettu karjalaisen tuvan ovinurkkaan käsastian eli käsienspesuun tarkoitetun vesiastian viereen, jotta jokainen taloon tulija voisi pestä ensin kätensä. Sen jälkeen hän teki ristinmerkin ikoninurkkaan päin ja tervehti talon isäntäväkeä. Ristinmerkki tehtiin myös ennen ruokailua. Käspaikkoja käytettiin käsienspesuun ja

⁹³ Raja-Karjalan ortodoksit ovat tavallaan muodostuneet etniseksi ryhmäksi uudelleen sen jälkeen, kun Neuvostoliitto lakkasi olemasta: vasta sen jälkeen rajakarjalaiset (ja muut siirtokarjalaiset jälkeläisineen) pääsivät matkustamaan joukolla entisille kotiseuduilleen. Rajan aukeaminen matkailulle aktivoi karjalaisia, ja karjalaisuus alettiin tiedostaa uudella tavalla. Kotiseutumatkoilla puhuttiin karjalaa. Raja menetettyyn Karjalaan avautui vähitellen vuodesta 1988 alkaen (Lehto – Timonen 1993: 88). Samaan aikaan suomalaisten – ja rajakarjalaissukuisten – sukututkimusharrastuksesta tuli suosittua; Ortodoksisukujen Tutkijapiiri ry. on perustettu vuonna 1993.

⁹⁴ Salmassa eläneen loitsuperinteen on tulkittu olleen ”vahvan, syvästi sisäistetyn kansanuskonnollisuuden ja omaehtoisen kulttuurin ilmaus”. Koska loitsuissa esitetään anomuksia ja pyyntöjä ennen kaikkea kristillisille jumaluuksille, niissä on kyse rukouksista. (Järvinen – Timonen 2015: 547, 550.)

astioiden kuivaamisen lisäksi ruokaliinoina sekä pirtin peränurkassa olevan ikonin ympärillä tätä koristamassa. (Tsutsunen 1979: 9–11.)

Ristinmerkki kuului myös esimerkiksi kylvötoihiin: pellon kylväjä ei aloittanut kylvää ennen kuin oli hiljentynyt ja tehnyt ristinmerkin (Patronen 2015: 83).⁹⁵ Siirtokarjalaisten ortodoksien tapakulttuuriin kuului vielä sotien jälkeen myös *ristaleivän* eli siunatun leivän leipominen; leivän nimi tulee leivän pintaan taikinasta muotoillusta rististä (KKS s.v. *ristileipä*).⁹⁶ Ristaleivän leipominen oli keväisin osa normaalia rajakarjalaistaustaisen maanviljelijäperheen elämää vielä 1960-luvun Nurmeksessa (Hämynen 2011a). Ortodoksis-karjalainen kulttuuri näkyi myös siinä, että kirkollisina juhlapäivinä kaupat ja julkiset laitokset pysyivät suljettuina (Hämynen 1995: 38–39). Lisäksi kulttuuri tuli esiin erilaisissa riiteissä: lapsen syntymään liittyvissä perinteissä, häissä sekä hautajaisissa ja kuolemaan liittyvissä perinteissä. Niissä tarvittiin käspaikkoja; esimerkiksi morsiamen myötäjäisinä käspaikkoja piti olla kymmenittäin, ja kuolemaan liittyvissä perinteissä käspaikoilla oli monta eri tehtävää. (Tsutsunen 1979: 9–11; Makkonen 1989: 139.)

Ortodoksiseen elämään kuului myös vainajien puolesta rukoileminen ja heidän muistamisensa ruualla sekä muistelu perinteisinä muistelupäivinä. Ennen kuolemantapausta ortodoksit *kävivät proskenjoilla* eli tapaamassa kuolevaa ja pyytämässä tältä anteeksi. Ortodoksit käyttivät tietynlaisia hautaristejä, jotka erosivat luterilaisten käyttämistä risteistä. (Makkonen 1989: 59–60, 219.) Kaikki Makkosen ja Hämynen mainitsemat esimerkit rajakarjalaisen kulttuurin ilmenemisestä liittyvät ulkoisiin toimintoihin eli rajakarjalaisten tapoihin, seremonioihin ja rituaaleihin.

Ortodoksisen uskonnon jäljet näkyvät Raja-Karjalan kulttuurimaisemassa ja -miljöössä. Ne olivat siellä esillä voimakkaammin kuin missään muualla Suomessa. (Raivo 1996: 76, 79).⁹⁷ Ortodoksiset hautausmaat, kirkot ja tsasounat kuuluivat kiinteästi Raja-Karjalan kylien kulttuurimaisemaan (Kokkonen 2015a: 16). Rajakarjalainen kalmisto saattoi sijaita myös kalmasaarella (Koistinen 1935: 191). Raja-Karjalan kalmistot ja tsasounat, joita oli yli 60, olivat alueen ortodoksiväestön uskonnolliselle identiteetille tärkeitä. Ortodoksisia kirkkoja alueella oli ennen talvisotaa 15. (Raivo 1996: 76, 83.) Impilahdella oli ennen sotia käytössä neljä ortodoksista kalmistoa (Koponen 1982: 99); Suistamon ortodoksisen seurakunnan alueella ”ikimuistoisia metsähautausmaita” oli 25 (Raivo 1996: 81, 83–84). Hannes Sihvo on

⁹⁵ Tieto perustuu Ondrei Patrosen (1883–1965) vuonna 1963 tehtyyn haastatteluun.

⁹⁶ *Ristaleivät* leivottiin suuren paaston neljännen viikon keskiviikkona, *ristileipäpäivänä* (KKS s.v. *ristileipäpäivä*). *Ristaleipänedälistä* ks. Repo 2007: 64–67.

⁹⁷ Raja-Karjalan kirkoista, tsasounista ja kalmistoista ks. Raivo 1996: 76–83.

pitänyt kyläkalmistoja osana Raja-Karjalan (erityisesti Salmin, Suistamon ja Suojärven pitäjien), Aunuksen Karjalan ja Vienan Karjalan kulttuuriperinnettä ja kulttuurimaisemaa; kalmistoja on ollut myös Ilomantsissa (Sihvo 1995: 85).

Praasniekkaperinne⁹⁸

Raja-Karjalan ortodokseilla on runsaasti omaa tapakulttuuria, jota toteutetaan karjalankielisen ortodoksisen yhteisön sisällä, ei muissa yhteyksissä. Praasniekat ovat ortodoksisia juhlapyyhiä, joita vietetään kylän pyhäkön, kirkon tai tsasounan, kunniaksi (Sauhke 1971: 8). Praasniekkojen vietto perustuu jo pakanuudenaikaisiin perhe- ja kyläjuhliin, jotka muuttuivat praasniekoiksi kristinuskon omaksumisen myötä. Kylän pyhimykset ja praasniekkojen ajankohdat oli alun perin sovittu kylän isäntien ja ortodoksipapiston kesken, ja praasniekkoja vietettiin pitkin vuotta. Esimerkiksi Salmin pitäjässä vietettiin 54:ää eri praasniekkaa, joista suurimmat oli sijoitettu keskeisillä paikoilla oleviin kyliin; myös muun muassa pääsiäinen ja joulupäivä olivat praasniekkoja. Joissakin kylissä oli vuosittain kolme eri praasniekkaa. (Sauhke 1971: 8, 72–81.)⁹⁹ Praasniekkoja ja muita, pienempiä juhlapyyhiä edelsi paasto, joka toi rajoituksia siihen, mitä ortodoksit söivät ja tekivät; tiettyinä paastoaikoina ei voinut solmia avioliittoa (Hämynen 1993: 60).

Praasniekoilla oli kirkollinen ja maallinen ulottuvuus sekä monenlaisia yhteisöä vahvistavia merkityksiä. Kirkollista ulottuvuutta edusti kylän tsasounassa pidetty jumalanpalvelus. Oli tavallista, että se pidettiin kyläläisten voimin ilman pappia, sillä joka pitäjässä järjestettiin monia praasniekkoja ja välimatkat olivat pitkiä ja vaivalloisia. Jumalanpalvelusten järjestäminen maallikkovoimin lujitti kyläyhteisön yhteenkuuluvuutta: osallistumalla palvelukseen kylän asukkaat ilmaisivat sitoutuvansa kirkolliseen arvomaailmaan. Praasniekoille saapui myös kauppiaita, ja toisinaan heitä oli niin paljon, että puhuttiin markkinoista. Usein kauppiat tulivat rajantakaisista kylistä, ja he myivät sellaista tavaraa, jota ei olisi muuten saatu. Teuvo Laitilan mukaan kaupankäynti vahvisti rajan eri puolilla asuneiden yhteisöjen keskinäisiä suhteita, ja siitä hyötyi kumpikin osapuoli. Praasniekat vahvistivat yhteisöä myös sisäisesti, sillä niiden aikaan yhteisössä solmittiin uusia ihmissuhteita ja uudistettiin vanhoja: nuoriso tutustui toisiinsa, ja vanhemmat saivat

⁹⁸ Sana *praasniekka* pohjautuu venäjän sanaan *prázdnik* 'juhla' (Härkönen 1920: 121).

⁹⁹ Rajakarjalaisten praasniekkojen vietosta on kirjallisuudessa varsin paljon kuvauksia (mm. Härkönen 1920: 121–128). Praasniekkojen vietosta Salmassa ks. Sauhke 1971; Jauhiainen 1981.

tilaisuuden keskustella ja ratkoa yhteisön sisällä kehittyneitä ongelmia ennen kuin ne kasvoivat suuremmiksi. (Laitila 2011: 336–337; aiheesta myös Hämynen – Shikalov 2015.)

Kolmessa esimerkkikylässä vallinneen kulttuurin tarkastelua kirjallisuuden ja lehtikirjoitusten avulla

Seuraavaksi esittelen rajakarjalaisen kulttuurin piirteitä kolmen esimerkkikylän avulla. Korpiselän itäosassa sijainneet Ägläjärven ja Tolvajärven kylät sekä Salmin itäosassa sijainneen Manssilan kylän olen valinnut sen perusteella, että olen itse perehtynyt niihin (Ägläjärvi) tai niistä on säilynyt kirjallisuudessa monipuolisia aikalaiskuvauksia (Tolvajärvi, Manssila), joissa voi olla joitakin kaunokirjallisia aineksia.¹⁰⁰

Määrittelen sen, miten rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti ilmeni Korpiselän Ägläjärvellä, niillä seikoilla, joista monet kylässä käyneet matkailijat mainitsevat lehdissä ja kirjoissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla julkaistuissa matkakertomuksissaan (ks. Patronen 2015: 117–127, 398–405).¹⁰¹ Kertoessaan saapumisestaan Ägläjärvelle moni matkailija kuvasi pitkiä salotaipaleita synkiksi ja toivottomiksi (esim. Härkönen 1914: 24, 31). Jalan, polkupyörällä, hevosella tai autolla kulkeneelle matkalaiselle ehtivät harvaan asuttu Raja-Karjala ja sen luonto tulla hyvin tutuiksi. Suot ja rämeet eivät houkuttaneet samoilemaan metsiin, ja seutu tunnettiin paljon vahinkoa tehneistä karhuista, mutta myös kokeneista eränkävijöistä. (Hyppönen 1934: 76.) Seudun sijainti laajojen erämaiden keskellä ja eläminen kiinteässä yhteydessä ympäröivän luonnon kanssa olivat Ägläjärvellä yksi rajakarjalaisen kulttuurin tunnusmerkki, vaikka ennen kattavan maantieverkoston rakentamista samanlaisia syrjäisiä paikkoja oli Itä- ja Pohjois-Suomessa runsaasti. Suojärvellä omaperäisen rajakarjalaisen kulttuurin syntyamiseen on ortodoksisen kulttuurin lisäksi nähty vaikuttaneen nimenomaan sen, että Suojärven erottivat muista pitäjistä ”laajat asumattomat metsäalueet” (Petrisalo 1975: 106).

Moni matkailija piti Ägläjärven kylän ja talojen rakennustapaa merkinä karjalaisesta kulttuurista: loivakattoiset talot oli rakennettu järven rantaan vierä viereen, ja niiden päädyt olivat järvelle päin. Erityistä huomiota herätti karjalainen rakennustapa sijoittaa kotieläimet ja ihmiset saman katon alle. (Härkönen 1914: 31, 40; Lampén 1922: 69.) Rajakarjalaista

¹⁰⁰ Tunnettu rajakarjalaisen kylän tieteellinen kuvaus sisältyy Faina Jyrkilän teokseen *Kotikylä Karjalassa* (1992). Teos käsittelee Impilahden Purovaaran kylää ja sen oloja.

¹⁰¹ Suomen matkailijayhdistys antoi *Laatokassa* 6.5.1926 vinkkejä Raja-Karjalan matkailuun: ”Ägläjärvi ja kauempana Suojärven rajakylät avaavat aitokarjalaisine rakennuksineen, ryhmäkylineen, murteineen, tapoineen ja muine merkillisyyksineen nähtäviä ja kuultavia, joita ei muualla Suomessa ole.”

rakennustyyliä on pidetty yhtenä kulttuurin näkyvänä piirteenä, ja siitä on kirjoitettu paljon.¹⁰² Myös kylän tsasouna ja kirkko olivat muualta tulleille merkkejä siitä, että oltiin ”runokarjalaisessa kylässä” (Hyppönen 1934: 76–77), ortodoksikarjalaisen kulttuuripiirin rajojen sisäpuolella. Samasta kulttuurista kertoi se, että tsasounan ympärillä oli kylän oma *kalmistokuusikko* eli kuusikon peittämä hautausmaa. Korpiselän 22 kylästä 13:lla oli oma kyläkalmisto (Koivunen – Naumanen 1958: 22, 45, 55, 61), mutta vain viidellä oli oma tsasouna (Pettersson 1979: 433–434, 451; Patronen 2015: 169).¹⁰³

Kylässä vierailleet matkailijat kiinnittivät huomiota paikallisten sekä tsasounan luona että kalmistossa suorittamiin uskonnollisiin menoihin. Tsasounassa jumalanpalvelukset toimitti useimmiten joukko paikallisia maallikkoja; Korpiselän ortodoksinen pappila sijaitsi kirkonkylässä 65 kilometrin päässä, minkä vuoksi pappi kävi kylässä kerran tai kaksi vuodessa – tilanne ei juuri muuttunut Ägläjärven kirkon rakentamisen (1906) jälkeen.¹⁰⁴ Kalmistokuusikossa oli vielä 1900-luvun alussa joitakin *grobuja* eli matalia puisia hautakatoksia, ja omaiset kävivät haudoilla rukoilemassa ja viemässä vainajille ruokaa (Patronen 2015: 170, 225). Kalmistoon tullessaan ortodoksit tekivät ristinmerkin, miehet paljastivat päänsä, ja kuusikossa lepäävien vainajien rauhaa kunnioitettiin jättämällä puusto täysin luonnontilaan (Muranen 1920; Raivo 1996: 81).

Vain harvassa Ägläjärveä käsittelevässä matkakirjoituksessa jätetään mainitsematta kylän suurimmat praasniekat eli 29. kesäkuuta vietetyt Pedrun päivän praasniekat, joiden vaihteita eräät kirjoittajat ovat kuvanneet tarkasti (esim. Wartiovaara 1951: 137–139).¹⁰⁵ Ägläjärven praasniekat olivat vielä 1930-luvun alussa paikallinen, kaksi- tai kolmepäiväinen suurtahtuma, joille saattoi saapua tuhat henkeä (Laatokka 2.7.1931). Praasniekan aloitti kirkossa pidetty jumalanpalvelus, minkä jälkeen ohjelmaan kuului kyläilyä ja ruokailua sukulaisten ja tuttavien kodeissa sekä maantiesillä pidetyt tanssit, joissa tanssittiin paikallisen pelimannin tahdittamana erilaisia pari- ja ryhmätansseja. Praasniekoilla nuorisolle

¹⁰² Ks. esim. Samuli Paulaharju 1983: *Karjalainen talo*; Kaarlo Koistinen 1935. Suomalaisen mallitalon rakennusohjeita jaettiin jo vuonna 1895 (luku 3.2.2); niin vanhalta ajalta ei ole säilynyt kyläkuvia.

¹⁰³ Petri Raivon mukaan Ägläjärven tsasouna oli mielikuvien ”tsasounien Karjalan” tyylipuhdas edustaja (Raivo 1996: 83).

¹⁰⁴ Vielä 1930-luvun Suojärvellä vainaja saatettiin saattaa viimeiselle matkalleen maallikoiden kesken, ja kylässä vieraillessaan pappi siunasi samalla useita hautoja (Makkonen 1989: 143).

¹⁰⁵ Wartiovaara oleskeli Raja-Karjalassa 1910-luvun alussa (Wartiovaara 1951: 90, 135).

tuli mahdollisuus solmia uusia ihmissuhteita, ja tapahtuman ajaksi kylään saapui useita kulkutai muita kauppiaita. (Patronen 2015: 208–209.)¹⁰⁶

Ägläjärven majatalossa vieras pani merkille vieraanvaraisuuden ja tulijaa kohtaan osoitetun uteliaisuuden. Ruokaa odotettaessa vieras saatettiin viedä tapaamaan runolaulajaa ja vieraalle lämmitettiin *kyly*, sauna (Spectator 1928). Tarjotut karjalaiset ruuat ja leivonnaiset tai edes niiden nimitykset (*shultsinat*, *pyöröit*, *shipanniekat*) eivät olleet lännestä tulleelle vieraalle tuttuja (Lampén 1922: 71).¹⁰⁷ Ägläjärven kylä tunnettiin runolaulajien ja kansanparantajien kylänä (esim. Härkönen 1901a; Härkönen 1901b; Härkönen 1914: 34; SKS KIA: Koljonen). Matkailijan huomiota kiinnittivät vanhojen miesten kokoparrat – moni kirjoittaja myös muisteli salokylän vanhusten ”jaloja kasvopiiirteitä”. Erityisiä rajakarjalaisia asuja tai asusteita ei ollut.¹⁰⁸ Vaikka savupirttejä ja kansanparantajia on tavattu muuallakin, rajakarjalaiseen kulttuuriin kuului vanhan perinteen säilyminen huomattavan pitkään: vielä 1930-luvulla, kun kylään tuli monta päivittäistä linja-autovuoroa, Ägläjärvellä eli itkuvirren ja loitsujen taitajia ja erilaisia kansanparantajia (esim. SKS KRA: Koljonen). Sotiin saakka rajakarjalaiseen perinteeseen liitettiin myös kanteleen soittaminen, vaikka *sharmanka*, harmonikan tapainen soitin, oli vallannut siltä alaa jo 1800-luvun lopusta alkaen (Branders 1892).¹⁰⁹

Kylässä itkuvirsiä esittänyt nainen oli monelle ihmetyksen aihe (esim. Laatokka 14.7.1897). Jotkut mainitsivat, etteivät ymmärtäneet tämän käyttämää kieltä eivätkä saaneet esityksestä juuri mitään selvää. Jotkut mainitsivat ymmärtäneensä esityksen pääkohdat (esim. Kaarna 1934). Suurlähettiläs Tyyne Leivo-Larsson on kertonut kesällä 1933 ägläjärveläisen runolaulaja Ahri Vornasen itkusta omaistensa haudoilla. ”Me emme ymmärtäneet siitä kuin sanan sieltä toisen täältä, sillä se oli rajakarjalaista murretta, ja kun Ahri kuului ortodoksiseen kirkkoon, kieleen oli ilmeisesti sekoittunut kirkkoslaaviakin” (Leivo-Larsson 1970: 124). Ns. itkukieli oli erilaista kuin arkinen puhekieli, mutta monen matkalaisen korvaan myös Ägläjärvellä puhuttu karjala tuntui silti hieman vieraalta.¹¹⁰

¹⁰⁶ Tieto perustuu Jefimia Rajavaaran (s. 1885, o.s. Naumanen) vuonna 1964 ja Ondrei Patronen (1883–1965) vuonna 1963 tehtyyn haastatteluun.

¹⁰⁷ Leivonnaisia, joita 1930-luvulla kutsuttiin muun muassa *sipanniekoiksi*, alettiin myöhemmin kutsua *karjalanpiirakoiksi*.

¹⁰⁸ Koistinen on esittänyt, että rajakarjalaisen naisen asuun kuuluivat *veressi* ja *rätsinä* (Koistinen 1935: 197).

¹⁰⁹ Pekka Hakamies on todennut, että syy kansanrunouden säilymiseen paremmin Ilomantsin ortodoksien kuin luterilaisten keskuudessa ei ole uskontokunnassa vaan paljon laajemmin kulttuurissa (Hakamies 1995: 187).

¹¹⁰ Vastaavanlaisista havainnoista muualta Raja-Karjalasta ks. Uusitupa ym. 2017: 74.

Kuvaus Ägläjärven naapurikylän Tolvajärven 1930-luvun alun elämästä on säilynyt Vilho Koljosen romaanissa *Harmaan kylän laulu* (1943).¹¹¹ Romaanissa ei mainita kylän nimeä, mutta useat muut paikannimet – samat (mm. *Hirvasvaara*, *Kotisaari*) tai hieman muunnellut paikannimet ja järvien välissä kulkevat harjut paljastavat kylän esikuvan olleen Tolvajärvi: Koljosen mainitsema *Riviselkä* on todellisuudessa *Rivinselkä*, *Timinä* on *Timinävaara*, *Ritasalmi* on *Ristisalmi* jne. Myös osalla romaanin henkilöistä lienee esikuva todellisuudessa (esim. *Onki-Nasto*; vrt. *Riion Nasto*). (Koivunen – Naumanen 1958: 58.) Pohjois-Karjalasta Kiihtelysvaarasta kotoisin ollut Koljonen (1910–2000) oli kulkenut Korpiselässä ja Suistamalla kesällä 1931, 1932 ja 1935 SKS:n stipendiaattina kansanrunouden keruussa (SKS KRA: Koljonen). Vuonna 1932 hän tallensi Tolvajärvellä murrenäytteitä (A. Turunen 1982: 70). Yksi romaanin sivuhenkilöistä, kylässä vieraileva ylioppilas, lienee Koljonen itse.

Tärkeä paikka kylässä, johon Koljosen romaanin tapahtumat sijoittuvat, on järven aukealle rannalle rakennettu tsasouna, *rantatsasouna*: se näkyy kauas, ja sitä esitellään vieraille. Erityinen paikka on myös Kotisaarella sijaitseva kalmiston kuusikko, jossa päähenkilö, vanha Houri, käy kertomassa edesmenneelle miehelleen omia ja poikansa kuulumisia. Hourin avulla romaanin kertoja kuvaa, millaista Raja-Karjalan erityisesti vanhan polven ortodoksien elämä oli ja mitä uusia vaikutteita uusi aika toi tullessaan. Elämään – arkeen, kylvöön ja kuolemaan jne. – kuuluu erilaisia uskonnollisia rituaaleja (esim. ristinmerkin tekeminen *Jumalaisen* edessä, *käsastian* käyttö, *ristaleipä*, yönistujaiset). Uskonto heijastuu myös ajan hahmottamiseen ja muuhun ajatteluun: keväällä vietettiin *sroitsaa* ('helluntaita'), keskikesän juhla oli *iivananpäivä* (jota jotkut kutsuvat myös *juhannukseksi*), ja kevään ensimmäiset linnut olivat *jumalanlintuja* ('pääskysiä').¹¹² Ortodoksien elämään kuuluu myös pyhiinvaellusmatka Valamon luostariin. Uskonnon rinnalla elää karjalainen kansanperinne: spontaanisti syntyvät itkuvirret, joita Houri laulaa eri arkitilanteissa, sadut, uskomukset, juhannusyön taitat, erilaisten sairauksien (*ruusu*, *raani*) parantaminen muun muassa lääkekasveilla. Kylässä kerrotaan tarinoita karhunkaadoista ja

¹¹¹ Petri Raivo on pitänyt erilaisia Tolvajärvi-kuvauksia ”ortodoksisen maisemaelementin kansallisen manifestaation” kuvauksina; vanhimmat niistä ovat 1920-luvulta, vaikka Tolvajärven maisemista oli kirjoitettu jo 1900-luvun alussa (Raivo 1996: 121–123).

¹¹² *Jumalaine* 'ikoni'; Koljonen käyttää muotoja *käsiastia*, *ristileipä* ja *yönvalvoijaiset* (Koljonen 1943: 8, 30, 50).

eletään vielä karjalaistaloissa, joissa on *sintsoi* (‘eteinen, porstua’) ja *sarai* (‘tanhuan tai muun ylinen, saraja’). (Koljonen 1943: 63, 69, 94, 99, 110–111, 121, 127–128; KKS.)¹¹³

Uuden aikakauden alkamisen myötä kylässä käy päivittäin keltainen postiauto. Muutakin autoliikennettä alkaa olla; kylään saapuu matkailijoita, jotka yöpyvät ”hotellissa” ja viettävät kylän hiekkarannoilla kyläläisille ennestään vierasta rantaelämää. Kertoja toteaa ilmeisen raskain mielin, että postiauto tuo hyvää ja pahaa, ”[S]alokylillä on enemmän vastaanotettavaa kuin annettavaa”. Hourin poika on ajanut postiautoa jo muutaman vuoden, mutta kylän nuoria on myös muuttanut kaupunkiin ja mennyt töihin tehtaaseen. Yhden sukupolven aikana kyläläisten elämänpiiri on laajentunut, ja uusi aika tunkeutuu myös kylän sisäpuolelle: Houri kuuntelee, miten korven halki kulkevat puhelinlangat humisevat salaisia viestejään, ja kiipeää onkiretkellä kolmiomittaustorniin katselemaan maisemia. Ulkomaailma hiipii myös Hourin perheeseen: hänen poikansa valitsee puolisoikseen luterilaisen, kaupungista tulleen Helkan, jolle on vaikeaa kertoa äidistä, itkuvirsiä laulavasta, ”kummallisesta” vanhasta naisesta. (Koljonen 1943: 11, 105, 136, 150.)

Rajakarjalaisen kulttuurin ilmentymistä Salmissa voi tarkastella Pekka Ruotsin romaanista *Rajan kahden puolen* (1974), joka pohjaa osittain Ruotsin omaan nuoruuteen. Jo aiemmin (luvussa 4.2) on tullut esille, että Salmin Orusjärveltä kotoisin ollut kansakoulunopettaja Pekka Ruotsi (1902–1975) aloitti kirjallisen uransa karjalankielisten lehtipakinoiden kirjoittajana. Ruotsin romaanin tapahtumat sijoittuvat pääasiassa ”Lanssilaan”, joka sijaitsee Laatokan rannalla aivan Venäjän rajalla, ja Aunuksen kaupunkiin; kylä on helppo yhdistää Salmin Manssilan kylään.

Kylän sijainti vaikuttaa sen identiteettiin hyvin paljon: valtamaantie tuo kylään tehokkaasti vaikutteita idästä Aunuksesta ja lännestä muun Suomen suunnasta, ja valtakunnanrajan läheisyys on tuonut kylään pysyvästi asumaan asettuneet tullin ja rajavartioston virkamiehet sekä suomalaisen poliisin. Kylässä asuu myös venäläisiä, jotka ovat Venäjän kansalaisia ja eroavat rajakarjalaisista kieleltään ja pukeutumiseltaan. Rajan tarkalla sijainnilla ei ole arjessa merkitystä: se kulkee keskellä kylää, muun muassa erään kaivon ja erään saunan poikki.¹¹⁴ Kylässä kuulee karjalaa, suomea, ruotsia ja venäjää, ja vaikka kylässä vastustetaankin kylään perustettua venäläistä koulua ja venäläistämistä, koko ikänsä rajalla eläneet pitävät eräänlaisena kunnia-asianaan osata venäjää edes jonkin verran;

¹¹³ Karjalan *ruaŋi* ’luumätä, sormi- tai varvasniveliön ajettuma’, ’?reuma’, ’?syöpä’ (KKS s.v. *roani*).

¹¹⁴ Muita rajan halkomia salmilaisia kyliä ovat Rajaselkä ja Kanabro (Järvinen – Timonen 2015: 558).

osa kylän opettajista kannattaa venäjän opetusta, osa vastustaa. Joissakin perheissä venäjän kielen taitoa arvostetaan niin paljon, että lapsia lähetetään kouluun Venäjälle. (Ruotsi 1974: 3–7, 22, 28.)

”Lanssilalaisten” suhde rajantakaisiin karjalaisiin on kaksijakoinen: toisaalta heidän kanssaan ollaan samaa heimoa, joka puhuu samaa kieltä, solmii keskenään avioliittoja ja käy kauppaa rajan yli ja noudattaa saman tapakulttuurin sääntöjä, mutta toisaalta tiedetään tarkasti, ketkä ovat salmilaisia, ketkä puolestaan *rajantakaiskylistä*. Osa ”lanssilalaisista” oleskelee ajoittain rajan takana: sieltä saatetaan huonoina aikoina hakea parempaa toimeentuloa esimerkiksi uittotyömailta. Raja- ja aunuksenkarjalaisessa kulttuurissa ja kielessä – esimerkiksi miesten pukeutumisessa – on vain pieniä eroja. Suurin ero on yhteiskuntatasolla: aunuksenkarjalaiset ovat Venäjän alamaisia, joille venäjän kielen taidolla on suurempi merkitys kuin rajakarjalaisille ja joiden elämää säätelevät keisarin lait ja asetukset. Myös ”lanssilalaisten” suhde suomalaisuuteen – suomen kieleen – sekä muualta Suomesta tulleisiin on toisinaan kahtalainen: puhe äidinkielen vaalimisesta siinä muodossa, kuin pienten lasten koulun luterilainen naisopettaja sen esittää, saattaa tuntua (hieman) vieraalta, ja välejä suomalaisen rajavartioston muualta Suomesta muuttaneisiin miehiin kiristää se, että nämä väheksyvät rajakarjalaisen kulttuurin ominaispiirteitä, heille vieraan uskonnon harjoittamista ja vierasta rakennustapaa. ”Lanssilassa” rajakarjalaisen kulttuurin piirteitä ovat asuin- ja muiden rakennusten keskittäminen saman katon alle sekä rahvaan uskonnollisuus siihen liittyvine rituaaleineen ja suurine juhlineen. (Ruotsi 1974: 5–8, 11, 15, 35, 99, 109–110.)

Varsinkin Suomen itsenäisyyden ajalta olevissa kyläkuvauksissa kiinnitetään erityistä huomiota maiseman ortodoksis-karjalaisiin piirteisiin. Sen sijaan se, että kaikissa nyt tarkastelluissa kylissä maisemaan kuului myös suomalainen kansakoulu, oli 1920- ja 1930-luvulla niin päivänselvää, ettei niitä mainita kaikissa aikalaiskuvauksissa (esim. Ägläjärven kuvauksissa Lampén 1922; Hyppönen 1934; Koljonen 1943; sen sijaan Härkönen [1914: 34–35] mainitsee kansakoulun). Ägläjärvellä kansakoulu oli aloittanut jo vuonna 1898, Tolvajärvellä vuonna 1903 ja Manssilassa vuonna 1894.

Rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin piirteet, jotka esittelin kolmesta esimerkikylästä kirjallisuudesta ja lehtikirjoituksista poimittujen esimerkkien avulla, liittyvät ulkoisiin toimintoihin ja kaikenlaisiin artefaktilajeihin sekä ulkoisiin ympäristökijöihin (luku 5.1). Sen sijaan rajakarjalaiseen kulttuuri-identiteettiin kuuluvia hajuja ja ääniä (vrt. Wande 2000: 38–39) ei tarkastelemissani teksteissä juuri (itkuvirsiä lukuun ottamatta) mainita. Mielestäni rajakarjalaiset hajut ja äänet liittyvät ortodoksisen kirkon jumalanpalveluksiin: ne ovat

suitsukkeen tuoksu sekä tsasounan kellon tai kirkon useiden kellojen moniääninen soitto (esim. Branders 1892) ja kirkkolaulu ilman säestystä.

6.4 Rajakarjalaisen kulttuurin muuttuminen

Ennen kuin keskityn siihen, miten rajakarjalainen kulttuuri on alkanut saada vaikutteita suomalaisesta kulttuurista ja suomen kielestä, on syytä miettiä, ketkä olivat ensimmäisiä lännestä päin tulleita henkilöitä, joilla oli pitkäkestoinen tai muuten suuri vaikutus rajakarjalaisiin ja ketkä olivat ne ensimmäiset tulijat, jotka rajakarjalaiset itse tutustuttivat omaan kulttuuriinsa. Rajakarjalaisten ja saamelaiden kulttuurin muuttumisessa on paljon yhtymäkohtia, ja saamentutkimuksessa on selvitetty kulttuurinmuutosta käsitteen *kulttuurin välittäjä* avulla. On kiinnostavaa selvittää, keitä ensimmäiset Raja-Karjalaan lännestä tulleet olivat. Entä ketkä olivat varhaisimpia rajakarjalaisen kulttuurin välittäjiä eli *kulttuurin tulkkeja*?

6.4.1 Suomalaisen ja rajakarjalaisen kulttuurin välittäjät

Kulttuurintutkimuksessa on tarkasteltu sitä, miten ulkopuolinen tulija ja *kulttuurinen tulkki* kohtaavat toisensa. Tulkin tehtävänä on tietenkin kääntää kielestä toiseen, mutta hän voi samalla olla myös laajemmin ottaen kulttuurin syvärakenteisiin johdattelija. Historiassa kulttuurisilla tulkeilla on ollut monella eri tavalla suuri merkitys: heitä on tarvittu käännöstyössä, jolloin he ovat olleet esimerkiksi lukkareita ja katekeettoja eli opettajia, ja hallinnossa, jolloin he ovat olleet esimerkiksi kylännimismiehiä tai kouluja käyneitä paikallisia. Tutkimustyössä kulttuuriset tulkit ovat informantteja eli haastateltavia. (Lehtola 2012: 20.) Kulttuurin välittäjän apu on ollut korvaamatonta, kun ulkopuolinen on lähestynyt toista kulttuuria. Esimerkiksi 1700-luvun Pohjois-Amerikassa eurooppalaiset valloittajat ovat neuvotelleet intiaaniheimojen päälliköiden kanssa paikallisen välittäjän avustuksella (Hagedorn 1988: 60), ja kielen ja kansanperinteen tutkijat sekä suomalaiset kirkon tai hallinnon edustajat ovat lähestyneet saamelaisia paikallisoppaan kanssa (Lehtola 2012: 312).

Kun kulttuurintutkimuksessa on haluttu tuoda esille se, että kyse on kahden kulttuurin kohtaamisesta, eikä vain esimerkiksi tutkijan työstä nimettömäksi jäävän apulaisen kustannuksella, puhutaan squanto-ilmiöstä. Nimi *Squanto* viittaa erääseen intiaaniin, joka vuonna 1621 auttoi englantilaisia kolonialisteja ja opastuksellaan pelasti nämä varmalta

kuolemalta. (Deetz – Deetz 2001: 61–64.) Kulttuurin tulkki on ollut eräänlainen portinvartija, jonka työpanoksesta on riippunut, onko ulkopuolinen päässyt kulttuuriin sisään. Tulkki on voinut olla jollain tavalla poikkeusyksilö, jolla on voinut olla omat syynsä toiminnalleen ja joka on siksi voinut toisinaan vaikkapa tarkoituksellisesti tulkata väärin. Suhtautuminen tulkkiin on voinut olla hänen omassa yhteisössään ristiriitaista, koska yhteisön sisällä on voinut olla erilaisia tavoitteita tai mielipiteitä. (Lehtola 2012: 20.) 1700-luvun Pohjois-Virginiassa eurooppalaisten ja sioux-intiaanien välillä tulkkeina toimi yli sata miestä ja naista. Moni heistä oli mestitsi, eurooppalaisen ja intiaanin jälkeläinen, jolla oli kaksikielinen tausta, mutta moni oli oppinut alkuaan vierasta tapakulttuuria elämällä pitkään toisen kulttuurin edustajien kanssa. Intiaanitulkit osasivat usein yhden tai useamman intiaanikielen lisäksi eurooppalaisia kieliä. (Hagedorn 1988: 62.)

Suomalaisten puhuma suomi ja rajakarjalaisten puhuma karjala ovat läheisiä sukukieliä, joten varsinkaan karjalan puhuma-alueen länsilaidalla Soanlahdella sekä Korpiselän, Suistamon ja Suojärven länsiosissa sekä Impilahdella, missä melkein kaikki ymmärsivät suomea ja karjalaa (Punttila 1992: 6), varsinaisia tulkkeja ei liene tarvittu: kulttuurien kohtaamisessa on tarvittu enemmänkin kulttuurisia tulkkeja. Matkakirjallisuudessa ja muualla on merkkejä siitä, että Raja-Karjalassa vierailleet henkilöt eivät aina ole ymmärtäneet paikalliskulttuuria: paaston aikaan liikkuneelta vieraalta on voinut jäädä huomaamatta, että tuolloin on syöty eri ruokia kuin muulloin (Suomen Viikkolehti 7.9.1893), tai matkalaiselle ei ole täysin selvinnyt, mikä jokin rakennus tai rakennelma (vanha tsasouna; Wartiovaara 1951: 141; vanha tsasouna, ristin katos; Näsi 1935: 63, 67) tai jonkin esineen merkitys on ollut (käspaikka; Grotenfelt 1913).

Muualta Suomesta tulleet virkamiehet ja rajavartioston henkilökunta

Raja-Karjalassa kulttuurinvälittäjiä ovat olleet monet virkamiehet. He tulivat tavallisesti kaupungeista, ja osa heistä asettui pappien tavoin useiksi vuosiksi Raja-Karjalan kirkonkyltiin: Suistamon, Soanlahden tai Korpiselän kirkonkylään, Suojärven Leppäniemeen, Impilahden Kitelään tai Salmin Kirkkojoelle. Virkamiehiä olivat myös muun muassa henkikirjoittajat, joita Salmin kihlakunnan alueella toimi yksi kerrallaan, tullin virkamiehet sekä poliisit. Raja-Karjalassa toiminut evankelisluterilaisen kirkon palveluksessa ollut papisto oli varsin vähälukuinen ja asui kirkonkylissä, eikä sen henkilökohtainen vaikutus rajakarjalaisen kulttuurin suomalaistumiseen ole voinut ulottua laajalle. Lampuotijärjestelmän purkaminen toi Raja-Karjalaan paljon virkamiehiä, ja isojaon jälkeen valtion metsiä vartioimaan tarvittiin metsänvartijoita (Hämynen 2015d: 420).

Erityisesti Salmassa paikallisten ja virkamiesten välien on todettu olleen eri aikakausina kireät ja siksi etäiset. 1800-luvulla salmilaiset suhtautuivat virkamiehiin epäluuloisesti kielimuurin vuoksi: paikalliset puhuivat livviä ja suomea, jotkut myös venäjää, mutta virkamiehet osasivat lähinnä ruotsia, harvemmin lisäksi suomea tai venäjää. Kun yhteistä kieltä ei ollut ja oikeudenkäyntiasiakirjat laadittiin ainoastaan ruotsiksi ja niiden käännösten taso vaihteli, paikallisten oli vaikea hoitaa omia asioitaan. Epäluulo paikkakunnalla toimivia virkamiehiä kohtaan johti Salmassa elokuussa 1831 kapinaan. Kapina alkoi Miinalassa, missä eräs talonpoika syytti virkamiehiä paikallisten myrkyttämisestä, kun koleran leviämistä yritettiin pysäyttää muun muassa juomavesien käsittelyllä. Suurta epäluuloa aiheutti muun muassa se, että koleraa, nopeasti etenevää kulkutautia, ei Euroopassa tunnettu ennestään ja sen saaneet olivat useimmiten köyhiä. Salmassa väkijoukko, johon liittyi parisataa henkilöä, kohdisti vihansa ensisijaisesti nimismies Neiglickiin, jonka tehtäviin kuului paikkakunnalle perustetun karanteenileirin valvonta. Vihan taustalla oli myös aiemmin ilmennyt tyytymättömyys virkamiestä kohtaan. Kapinasta, jossa nimismies menetti henkensä ja useita muita virkamiehiä pahoinpideltiin, tuomittiin 148 salmilaista. ”Salmilaisten kollektiiviseen muistiin” jäänyt tapaus heijastui paikallisten ja virkamiesten väleihin ja ilmeni molemminpuolisena epäluulona vielä vuosikymmeniä myöhemmin. (Myllys 2015: 134, 147–150, 154, 156.)¹¹⁵

Raja-Karjalan pitäjänhistorioissa ja nimikokoelmissa on säilynyt joitakin mainintoja siitä, että henkikirjoittajat ovat kirjanneet rajakarjalaisille lisä- ja sukunimiä joskus varsin mielivaltaisesti.¹¹⁶ Sen sijaan mitään tietoja siitä, että nimiä olisi antanut ortodoksinen pappi, ei ole.¹¹⁷ Kirjallisuudessa on mainittu nimeltä yksi henkikirjoittaja, jonka väitetään keksineen rajakarjalaisille lisä- ja sukunimiä. Henkilö on Oscar Videll, joka toimi Salmin kihlakunnan henkikirjoittajana vuosina 1872–1897. Videllin edeltäjä, uukuniemeläissyntyinen nimismiehen poika Johan Soldan (1823–1884) toimi henkikirjoittajan virassa vuodet 1863–1871 eli yhdeksän vuotta. (Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan rippikirjat;

¹¹⁵ Kapinan puhkeamista on selitetty myös ortodoksitalonpoikien ja luterilaisten virkamiesten välisillä, jo aiemmin ilmenneillä jännitteillä (ks. Myllys 2015: 156 ja siinä mainittu kirjallisuus). Suojärven Varpakylässä vuonna 1870 kulkeneen kasvitieteilijä J. P. Norrlinin seuralainen, ylioppilas Lennart Hultin on kuvannut paikallisten suhtautumista heihin toisaalta uteliaaksi ja ystävälliseksi mutta myös epäluuloiseksi; epäluuloa herätti metallinen kasvien keruuseen tarkoitettu kotelo (L. Pelkonen 1965e: 297–298).

¹¹⁶ Eliel Vartiaisen mukaan esimerkiksi nimet *Bomba*, *Bloigu*, *Bräla* [po. *Brälä*] ja *Muga* ovat ”virkamiesten päähänpistojen mukaan” annettuja nimiä (Vartiainen 1953: 10).

¹¹⁷ Sen sijaan Länsi-Suomessa on ollut tavallista, että sukunimiä ovat antaneet luterilaiset papit (Mikkonen 2013: 61–63).

Uukuniemen evankelisluterilaisen seurakunnan rippikirjat; Härkönen 1950: 205.) Videllin seuraaja henkikirjoittajan virassa oli Verner Edvard Fagerstöm (1869–1922), joka toimi henkikirjoittajana vuodesta 1897 vuoteen 1907 (Salmi-säätiö 2014: Kihlakunnan henkikirjoittajat; Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan rippikirjat; Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899). Soldanin tai Fagerströmin toiminnasta ei ole kirjallisuudessa säilynyt samansuuntaisia muistoja kuin Videllin toiminnasta.

Oscar Videll toimi Salmin kihlakunnan henkikirjoittajana 26 vuoden ajan. Tuona aikana hän ehti tutustua rajakarjalaiseen kulttuuriin ilmeisen hyvin ja puhui varmasti itsekin karjalaa. Henkikirjoittaja asui Impilahdella ja kuului pitäjän evankelisluterilaiseen, kauppiaista ja virkamiehistä koostuneeseen sivistyneistöön. Viipurilaissyntyinen Videll (1839–1897) oli sepän poika ja valmistunut ylioppilaaksi Viborgs gymnasiumista vuonna 1867. (Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.) Simo Härkösen mukaan henkikirjoittaja Videllin tehtävä oli kirjata henkikirjoihin uudet nimet, kun ”ryhdyttiin kreikkalaiskatolisia isännimistä johdettuja sekavia sukunimiä ’suomentamaan’ pysyväisiksi sukunimiksi”, ts. patronyymien lisäksi haluttiin kirjata nimi, jolla henkilö tunnettiin. Härkönen kertoo, että henkikirjoitustilaisuuksissa ”entisille Semenoffeille ja Ivanoffeille” kirjattiin uusia nimiä, mutta jos henkilö ei ”ollut löytänyt itselleen minkäänlaista nimeä”, Videll kysyi, millä nimellä tätä haukuttiin, ja kirjasi sen sukunimeksi. Tämän virkatehtävän vuoksi Videll sai ”vuosikymmeniä kestäneen maineen tililleen siitä, että hän joutui varsin omalaatuisella tavalla myötävaikuttamaan karjalaiseen nimistöömme”. (Härkönen 1950: 205.)

Sen perusteella, mitä Härkönen kertoo Videllin maineesta, tätä voi pitää kulttuurin välittäjänä Raja-Karjalassa. Videll kirjasi – tai ehkä pikemminkin joutui kirjaamaan – henkikirjaan vuosien 1890 ja 1895 tienoilla hyvin suuren määrän sukunimiä ilmeisen paineen alla. Eikö juuri Videll ole Lehtolan määrittelemä suomalaiskansallisen kulttuurin välittäjä sen perusteella, että tulkit tai välittäjät ”edustavat valloittajan kulttuuria” mutta heillä on ”syvälinen ja kompleksinen suhde varsinaisiin alkuperäisasukkaisiin”? Henkikirjoittajan konkreettisesta työstä on huomautettava, että varsinkin maaseudulla henkikirjat laadittiin monesti kirkon asiakirjojen pohjalta, jolloin virheelliset tiedot vaikkapa henkilön oleskelupaikasta siirtyivät asiakirjasta toiseen eivätkä tiedot pohjautuneet henkilöiden itsensä antamiin ilmoituksiin (Hämynen 1993: 36).

Arvid Genetz kertoo teoksessaan *Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867*, että hänen Suojärven-matkallaan hänen matkakumppaninaan toimi ”vallesmanni Gråstén”, joka oli ”Suojärven pitäjään ja Korpiselän kappelin nimismies, joka Korpiselässä asuu”. Genetzin sanoin vallesmanni ”ymmärtää ja puhuu tämän pitäjän kieltä

melkein yhtä hyvin, kuin asukkaat itse, ja paitsi sitä Venäjän kieltä”. Genetzin mukaan Gråstén selosti ”aina hyväntahtoisesti oudot sekä Karjalan että Venäjän sanat, ja sillä keinoin pääsin paljoo ennen kielen perille, kuin jos olisin ollut yksin”. (Genetz 1870: 207.) Tämän kuvauksen perusteella pidän nimismies Gråsténia ehdottomasti rajakarjalaisen kulttuurin välittäjänä. Kruunun nimismies Michael Konstantin Gråstén (s. 1836) toimi Ruskealan pitäjän nimismiehenä vuodesta 1862 alkaen. Ennen sitä hän oli toiminut Suojärven ja Korpiselän nimismiehenä lyhyen aikaa vuosina 1858–1859. (Gråsténin ansioluettelo 1862.) Hän asui 1870–1890-luvulla vaimonsa Lovisa Bromsin (s. 1834) ja lastensa kanssa Suistamon Ulmalahden kylässä, mistä perhe muutti vuonna 1899 Mikkeliin. (Katiha; HisKi; Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.) Myös Impilahden Pitkärannassa asuneen Raja-Karjalan vartioston päällikön, majuri Leo Kyanderin on kerrottu oppineen vuosikausia tuomarina ja asianajajana ollessaan karjalan kielen ja puhuneen sitä paikallisten kanssa (Lampén 1922: 8).

Edellä (luvussa 6.3) mainittiin ”Lanssilassa” eli Salmin Manssilassa sijainneen rajavartioston henkilökunnan ja paikallisten välien kiristyneen ajoittain. Myös Suojärvellä paikallisten ja rajavartioston miesten välien tiedetään olleen kireitä: tapakulttuureissa oli suuria eroja, ja esimerkiksi paikallisten omaisuuteen kohdistuneista takavarikoista seuranneita ansionmenetyksiä ja kuluja pidettiin rajavartijoiden syynä. Erityisen huono suhde rajavartijoihin oli niillä ns. Aunuksen retkelle osallistuneilla, joilla oli vaikeuksia sopeutua uuteen tilanteeseen.¹¹⁸ Sen sijaan ensimmäisiin rajavartijoihin oli Suojärvellä suhtauduttu jopa vieraanvaraisesti. Kaksinaisten tulliasema oli avattu jo vuonna 1862. (Hämynen 2011b: 106, 435, 438.) Suojärven Leppäniemen eli Kaksinaisten tulliasemalla asui vuonna 1900 yhteensä 20 henkilöä, jotka kaikki olivat rajavartioston työntekijöitä tai näiden perheenjäseniä; he kaikki olivat luterilaisia. Rajaviskaali Alfred Hall oli toiminut tulliaseman johtajana vuodesta 1877 alkaen. (Laine 1999: 90.)

Salmassa oli myös Suomen armeijan tukikohtia. Mantsinsaaren keskelle Oritselkään rakennettiin vuonna 1919 Härkämäen rannikkopatteri, johon siirrettiin Peiposen kylän ja Heinäluodon majakkasaaren kevyet rannikkotykistöjaokset. Lisäksi Työmpäisissä oli Laatokan meripuolustuksen tarkkailuasema. (Hämynen 2015c: 377.) Siitä, miten armeijan läsnäolo vaikutti mantsinsaarelaisten elämään, ei ole tietoa.

¹¹⁸ Aunuksen retkellä tarkoitetaan erästä keväällä 1919 itärajan taakse tehtyä sotilasoperaatiota (ks. Hämynen 1993: 186–202).

Tutkijat ja matkailijat sekä poikkeusyksilöt: petoeläinten metsästäjät ja kansanrunouden taitajat

Raja-Karjalassa kulki 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tutkimus- ja keruumatkoilla eri alojen asiantuntijoita; olen käsitellyt aihetta luvussa 2.2. Raja-Karjalan matkailu, joka tarkoitti alkuun patikointi- ja pyöräilyretkiä, alkoi viimeistään 1900-luvun alussa (esim. Laatokka 14.7.1897; Laatokka 28.9.1901; Vartiainen 1902). Matkat eivät suuntautuneet tasaisesti koko Raja-Karjalaan: Salmin pitäjän ovat eräät, muualla Raja-Karjalassa varhain kulkeneet kansanrunouden tutkijat (mm. D. E. D. Europaeus, Oskar Relander) jättäneet (lähes) huomiotta. Syyksi siihen, että pitäjän runoaroja pidettiin pitkään vähäisinä tai olemattomina, on esitetty sitä, että tutkijoiden ja livviä puhuneiden runontaitajien välillä oli kieliongelmiä; taustalla saattoi olla myös salmilaisten tuntema epäluulo muualta tulevia kohtaan. Lisäksi Salmiin oli huonommat kulkuyhteydet kuin muualle Raja-Karjalaan. (Järvinen – Timonen 2015: 530, 535–536, 576.)

Kirjailija, kansanrunouden kerääjä Iivo Härkönen kulki Raja-Karjalassa vuonna 1900 kansanrunouden keruumatkalla. Korpiselän Kokkarissa hän kuunteli runolaulaja, kanteleensoittaja Oleksi Patrosta ja ystävystyi tämän 23-vuotiaan pojan Mikon (1877–1901) kanssa; tämä oli nuorin Patrosen 12 lapsesta. Kokkari sijaitsi Korpiselän kirkonkylästä Suojärvelle johtaneen päätien varrella. Härkönen kertoo kiinnittäneensä huomiota kahteen asiaan nuoren Patrosen käytöksessä: tämä tervehti vierasta kättelemällä, eli toisin kuin Raja-Karjalassa oli tuolloin tapana, ja harrasti lukemista – miehellä oli omia kirjoja, joita hän tutki tiedonjanoisena. Härkösen kertoman mukaan Korpiselän saloseudun asukas oli oppinut luku- ja kirjoitustaidon sekä läntisen tervehdystavan eräältä nuorelta taiteilijalta, joka oli vierailut pitkään talossa. Ilmeni, että lähistöllä oli asunut aiemmin myös kirjailija Juhani Sjöström.¹¹⁹ Härkönen ja Patronen pitivät yhteyttä toisiinsa kirjeitse seuraavaan kevääseen saakka, jolloin Patronen hukkui. (Härkönen 1901a; Härkönen 1901b; Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen ja haudattujen luettelot.)

Opinhaluinen, tiedonjanoinen nuori Patronen on hyvä esimerkki siitä, miten rajakarjalaisen yhteisön tavallinen jäsen saattoi jo 1800-luvun lopulla saada vaikutteita läntisen kulttuurin välittäjältä lyhyessäkin ajassa. Poikkeuksellista Mikko Patrosessa oli se, että hän ei tietävästi ollut poikkeusyksilö: hän ei ollut eränkävijä eikä runolaulaja vaan keskikokoisessa salokylässä asunut, ehkä tavallista uteliaampi talollisen poika. Ernst Lampénin kuvaus Korpiselän Tolvajärvellä kesällä 1921 tapaamastaan Semen Vornasesta on

¹¹⁹ Käkisalmelainen Juhani Sjöström oleskeli Kokkarin Mysysvaarassa Pedri Shemeikan luona vuosina 1894–1895 ja kirjoitti siellä esikoisteoksensa (Härkönen 1920: 241; Vartiainen 1953: 141).

hyvin samantyyppinen: Lampénin mukaan Vornasen kanssa keskustellessa mikään ei paljastanut, että tämä oli karjalainen, sillä Vornanen puhui ”nuhteettomasti suomalaista kirjakieltä ja seikoista, joista sivistynyt maalainen yli koko Suomen puhuu”. Vornasen asuma talo oli ”suomalaismallinen, samanlainen kuin kruunun omistamat talot kautta koko Suomen aina Jäämeren rantamille saakka”. (Lampén 1922: 68.)

1800-luvun lopulla Raja-Karjala oli tunnettu erämaistaan ja runolaulajistaan ja alueella liikkui varsin vähän matkajia. Erämaassa monessa paikassa elettiin rinnan karhujen kanssa, jotka verottivat alueen kotieläinkantaa säännöllisin väliajoin. Karhunmetsästys toi näille alueille kokonaisia seurueita, joiden oli tarkoitus osallistua karhunpyyntiin. Sanomalehti *Laatokassa* kerrottiin toisinaan tällaisista seurueista ja niiden metsästysonnesta (esim. Laatokka 17.1.1888; Laatokka 16.1.1895; Laatokka 18.12.1895; Laatokka 15.2.1899). Matkalaiset, jotka olivat usein helsinkiläistä tai sortavalalaista sivistyneistöä, joskus myös rajakarjalaisia kauppiaita, ostivat karhunkierroksen paikallisilta; toisinaan seurueeseen kuului ulkomaalaisia vieraita. Kierrosten myyminen loppui vasta 1930-luvulla. Useimmiten sama paikkakuntalainen mies ryhtyi seurueelle myös paikallisoppaaksi, joka tunsu maaston ja otti seurueen huomaansa, järjesti majoituksen ja täyden ylläpidon, tilanteen mukaan myös iltaojelmaa. (Hyppönen 1934: 77; Vartiainen 1990 [1928]: 133–138; Patronen 2015: 374–380; vrt. Lehtola 2012: 312). Karhunkierrosten myyjät ja oppaat olivat usein talollisia ja kokeneita eränkävijöitä, jotka saivat vieraiden opastamisesta huomattavia lisätuloja. Karhun- ja muun suurriistan metsästäjät ovat olleet poikkeusyksilöitä, sillä aivan jokaisesta ei ole siihen ollut: erityisesti karhun kaataminen kysyi rohkeutta ja kehittyneitä erätaitoja. Karhunkaatajia on ollut harvassa, ja he ovat aina olleet yhteisönsä arvostettuja jäseniä, ovathan he suojelleet kylää huomattavilta omaisuusvahingoilta. Rajakarjalainen metsämies, joka toimi metsästysvieraiden kanssa, oli kulttuurinen tulkki.

Rajakarjalaisen kulttuurin tulkkina voi pitää myös niitä rajakarjalaisia runolaulajia, itkukvirren esittäjiä ja kanteleensoittajia, joita tutkijat ja matkailijat kävivät kuuntelemassa ja jotka esiintyivät eri laulu- ja soittojuhlilla Sortavalassa ja Helsingissä. Esimerkiksi ägläjärveläisten itkijöiden Tatjana Terosen (1859–1923) ja Ahri Vornasen (1868–1937) esityksiä tallennettiin ääninauhalle ja filmille, ja Teronen esiintyi Sortavalassa ja Helsingissä pidetyillä soitto- ja laulujuhlilla (Patronen 2015: 219, 224–225; Tenhunen 2013: 45; Helsingin Sanomat 20.6.1926).¹²⁰ Kansanrunouden taitajanaiset olivat poikkeusyksilöitä monessa

¹²⁰ Sen sijaan suurlähettiläs Leivo-Larssonin muistikuva kohtaamisesta Ahri Vornasen kanssa Helsingissä talvisodan jälkeen on virheellinen (Leivo-Larsson 1970: 125); Vornanen kuoli vuonna 1937 (Patronen 2015: 224; Korpiselän ortodoksisen seurakunnan asiakirjat).

mielessä: muut kirjallisuudessa ja lehdissä kuvatut kohtaamiset rajakarjalaisten naisten (ja lasten) kanssa ovat harvinaisia. Ägläjärven kylään poikenneille vieraille esitelty Tatjana Teronen on seurustellut tottuneesti näiden kanssa (esim. Vartiainen 1990 [1928]: 134–137). Runolaulajien avoimesta suhtautumisesta vierailijoihin on kerrottu muualtakin. Elias Lönnrotin Vienan Karjalassa vuonna 1834 tapaama Arhippa Perttunen rikkoi oman, vanhauskoisen yhteisönsä käyttäytymistapoja sallimalla pirtissä tupakoinnin ja syömällä samoista astioista ja samaan aikaan kuin talossa vierailut Lönnrot (Järvinen 1981: 67, 69).

Osa rajakarjalaisen kulttuurin tulkeiksi määrittelemistäni henkilöistä oli itsekin liikkunut rajakarjalaisen kulttuuripiirin ulkopuolella. Tilma Hainarin (ent. *Forsström*) mukaan korpiselkäläiset metsästäjät (mm. Jehkin Iivana [Shemeikka], Mysysvaaran Petri [Shemeikka], Vornasen veljekset), joiden kanssa hänen miehensä Oscar Hainari (ent. *Forsström*) oli metsästänyt Raja-Karjalassa, vierailivat Hainarien kodissa Sortavalassa, kun näillä tuli asiaa kaupunkiin. Samalla he tutustuivat Hainareiden päivällis- ja muihin vieraisiin. Myös Tilma Hainari vieraili pitäjässä käydessään joissakin korpiselkäläisissä kodeissa; hänen miehensä jopa auttoi erästä Vornasta pääsemään metsänvartijan virkaan opettamalla tämän lukemaan. (Tuulio 1952: 75–76, 78.) Raja-Karjalan saloseutujen miehet kertoilivat kaupunkilaisten illanvietoissa muun muassa eränkäynnistä ja metsästysmatkoistaan. Korpiselän Tolvajärveltä ollut Ignoi Vornanen oli kulkenut 1880-luvulla sudenpyynnissä Varsinais-Suomessa saakka. Ilmeisesti pyyntiretken ja sen vuoksi, että hänen äitinsä oli Ilomantsista, Vornanen puhui ”tarvittaessa melkein pä murteetonta suomea”. Vartiaisen sanoin Vornanen oli ”erikoinen persoonallisuus”, joka osasi esiintyä luontevasti tilaisuudessa kuin tilaisuudessa. (Vartiainen 1953: 79–87; Tuulio 1952: 77.)¹²¹ Esiintymiskutsut kaupunkiin olivat monelle runontaitajalle ainutlaatuisia tilaisuuksia vierailuun ja hankkia kokemuksia aivan toisenlaisessa elinympäristössä, ja niillä vahvistettiin perinteentaitajien monipuolisia suhteita sivistyneistön edustajiin (esim. Härkönen 1926: 20, 28–31).

Esimerkit osoittavat, että moni tunnettu runontaitaja suomalaistui monella tavalla jo 1800-luvun lopulla.

Työnsä puolesta verkostoituneet rajakarjalaiset: metsänvartijat, kestikievariensa isännät ja kauppiat

Moni Korpiselässä matkailut on myöhemmin muistellut tutustuneensa rajakarjalaiseen kulttuuriin paikallisen kestikievarin (tai muun majapaikan) isännän opastuksella. Samanlaisia

¹²¹ Ruotsalainen taidemaalari Severin Falkman yöpyi Tolvajärvellä vieraillessaan Ignoi Vornasen ja tämän perheen luona, ja Helsingissä Vornanen teki vastavierailun taiteilijan ateljeehen sekä vieraili professori Julius Krohnin kodissa (Härkönen 1926: 82–83).

Raja-Karjalassa kyläläisten ja ulkopuolisten välillä toimineita paikallistason ammattilaisia olivat myös kauppiaat, metsänvartijat ja kyläpoliisit. Salmassa poliisi oli seitsemässä kylässä. Poliisit olivat pääasiassa paikallisia, joilla oli virassa vaadittava koulutus, ja heidän tehtävänä oli turvata alueen turvallisuus. Ennen Suomen itsenäisyyttä poliisitoiminnasta vastasi siltavouti, joka toimi nimismiehen alaisuudessa. (Salmi-säätiö 2016: Salmin poliisit.) Kulttuurista tiedonvaihtoa tapahtui myös sesonkityömailla eli uitossa ja tukkityömailla, joihin saapui paikallisten lisäksi muun muassa pohjoiskarjalaisia. Ägläjärveläiset miehet saivat kuunnella radiota savotan kämpässä 1920-luvun alussa ennen kuin kylään oli ostettu yhtään radiota (Patronen 2015: 288; tieto on peräisin Juho Korajoen, s. 1883, vuonna 1969 tehdystä haastattelusta).

Isojaossa osa maista jäi Suomen valtiolle, ja niistä muodostettiin valtionmetsät (Hämynen 2015d: 420). Niitä varten palkattiin metsänvartijoita. Rajakarjalaisessa pitäjässä saattoi olla toistakymmentä metsänvartijaa.¹²² Osa metsänvartijoista oli paikallisia; Ägläjärven ympäristössä metsänvartijoina toimineet olivat kyläläisten sukulaismiehiä. Metsänvartijat joutuivat elämään ristiriitaisessa asemassa virkamiesten ja paikallisten välissä, minkä vuoksi työssä vaadittiin monenlaista tasapainoilua (A. Mäkinen 2015: 295–296). Valtion metsänvartijoilla oli Raja-Karjalassa rehellisten miesten maine, ja tarvittaessa he toimivat kylän kirjureina (Wartiovaara 1951: 139).

Kun Raja-Karjalassa alettiin valmistella isojakoa, maanmittari joutui tekemisiin kunkin kyläryhmän talonpoikien kanssa. Kylän talonpoikien äänitorvena toimi usein jonkin varakkaan talon isäntä, jolla oli luottamustehtäviä. Esimerkiksi Korpiselän Ägläjärvellä nämä kriteerit täytti Jaakko Pyy (1851–1938), joka toimi kylän kestikievarin isäntänä 38 vuotta. Pyy oli veljiensä tavoin tunnettu metsämies, jonka ansioista kirjoitettiin jo tämän elinaikana (Hyppönen 1934: 77–78; Wartiovaara 1951: 139–140). Lautamiehenä toiminut Pyy, joka sai myöhemmin herastuomarin arvonimen, oli yksi lampuotien luottomiehistä. Kaikesta päätellen Pyy oli lukutaitoinen.¹²³ 1900-luvun alusta alkaen toimineessa Pyy majatalossa majoittuivat niin karhunkierroksen ostaneet seurueet, kansanperinteen kerääjät, virkamatkoillaan olleet eri alojen ammattilaiset kuin matkailijatkin, joita isäntä jututti ja viihdytti. Yksikään Ägläjärvellä pistäytynyt matkaja, jonka matkakertomus on julkaistu jossain lehdessä, ei ole jättänyt

¹²² Henkikirjassa valtion metsänvartijat luetellaan omana ryhmänään otsikon *Kruununpuisto* alla; ammattinimike on kirjattu myös ortodoksisesten seurakuntien asiakirjoihin.

¹²³ Kuitenkin siihen, että Pyy kirjoitustaito olisi vielä vuosisadan alussa ollut vajavainen, viittaisi uutinen Korpiselän kunnallislautakunnan henkilövaihdoksista (Wiipuri 12.10.1906), jossa muun muassa hänen pois jäämistään lautakunnasta perustellaan sillä, että lautakuntaan haluttiin ”kirjoituksen taitavia henkilöitä”.

mainitsematta Ägläjärven kestikievaria ja sen isäntää. Lehdissä ja kirjoissa julkaistujen, eri kirjoittajien laatimien matkakertomusten ja niihin liittyvien kuvien ansiosta herastuomari Jaakko Pyy tunnettiin laajalti. (Esim. Laatokka 17.6.1922; Hyppönen 1934: 77–78; Hakkapeliitta 10.10.1933; Patronen 2015: 270–272.) Hänen kuolemastaan vuonna 1938 uutisoitiin useassa laajalevikkisessä sanomalehdessä ja muissa lehdissä (mm. Laatokka 17.5.1938; Hakkapeliitta 27/1938). Pyyllä oli kaksinkertainen kulttuurinvälittäjän rooli: sen lisäksi, että hän oli majatalon isäntä ja lautamies, hän oli nuoruudessaan ollut myös karhunkiertäjä. Myös tilanteet ja paikat, joissa kulttuurin välittäjä on kohdannut yhteisön ulkopuolelta tulleita vieraitaan, ovat olleet tietynlaisia. Ägläjärvellä yleinen vieraiden vastaanottamispaikka on ollut ainakin majatalo, joka on ympäristönä ollut julkinen tai puolijulkinen toisin kuin yksityiskodit; ehkä myös vieraiden kanssa yleiset puheenaiheet – muun muassa karhunmetsästyminen, praasniekat – ovat olleet tiettyjä tai tietynlaisia.

Sanomalehti *Wiipurissa* 4. marraskuuta 1910 julkaistussa uutisessa lueteltiin Raja-Karjalan talolliset, joille oli annettu kestikievarioikeudet seuraavalle viisivuotiskaudelle. Useimmat saivat myös kyyditysoikeudet (suluissa pitäjän kestikievarien määrä). Kestikievarit olivat yleensä hyvin toimeen tulevia taloja, sillä niissä piti olla hyvät hevoset, tilaa myös vieraiden hevosille sekä tilaa ja ruokaa matkustavaisille (Tšokkinen 2007: 23). Suojärvellä kestikievarioikeus oli vuoden 1911 alusta alkaen annettu (viidelle isännälle) Semen Daniloff Hapolle (Vuontele), Ivan Leontjeff Karppaselle (Varpakylä), Ivan Naakalle (Leppäniemi), Aleksei Pässiselle (Liete) ja Jakov Pöppöselle (Papero); Korpiselässä (5) Alfred Sundille (kirkonkylä), Sergei Tschokille (po. Tschokkiselle; Tschokki), Dimitri Vornaselle (Tolvajärvi), Hippi Vornaselle (Ristisalmi) ja Jaakko Pyyllä (Ägläjärvi); Soanlahdella (3) Ivan Tschokkiselle (kirkonkylä), Juhana Kinnariselle (Juttulampi) ja Konstantin Naumaselle (Havuvaara); Suistamolla (5) Lauri Hyppöselle (Alattu), Pekka Jaatiselle (kirkonkylä), Stepan Seppäselle (Uuksujärvi), Mihail Petroff Martinoffille (Loimola) ja Pavel Prokofjeffille (Leppäsyvä); Impilahdella (4) Pekka Hukkaselle (kirkonkylä), Aleks. Ignatiukselle (Pitkäranta), Feodot Silinille (Kitelä; kyyditys Paavel Brotkinille) ja Mihail Hodejeffille (Syskyjärvi; kyyditys Aleksei Matfejeffille); Salmisissa (2) Ivan Haukalle (Uusikylä) ja Juhana Silvennoiselle (Kirkkojoki).

Mainituista isännistä korpiselkäläinen Hilppa (Hippi, Filip) Vornanen, Tolvajärven ja Ägläjärven välisellä salolla sijainneen Ristisalmen kestikievarin isäntä, on tullut tunnetuksi lehtikirjoitusten ja kirjallisuuden myötä. Tolvajärveläissyntyinen Vornanen (1849–1920) oli kokenut eränkävijä, kruunun metsänvartija ja ensimmäisiä paikallisia, jotka opettivat kyläläisiä lukemaan (mm. Vartiainen 1953: 117–118). Vornanen oli myös kuuluisa

kanteleensoittaja, jota kävivät kuuntelemassa kansansävelmien kerääjä, urkuri Emil Sivori ja kansanmusiikin tutkija A. O. Väisänen. Eliel Vartiainen piti Vornasta ”maailmannmiehenä” sillä perusteella, että Vornasella oli laaja tuttavapiiri. Vornanen oli lisäksi käynyt ainakin kerran Helsingissä. (Tenhunen 2013: 26–27; Vartiainen 1953: 118.) Vornasen saavuttaman aseman ja monipuolisten verkostojen vuoksi pidän häntä yhtenä rajakarjalaisen kulttuurin tulkkinä. Hänellä oli moninkertainen kulttuurin välittäjän rooli, sillä hän oli kestikievarin isäntä, esiintyvä kansanperinteen taitaja mutta myös (suomen) lukutaidon opettaja.

Rajakarjalaisen kulttuurin tulkkeja ovat olleet myös monet Raja-Karjalan kylissä kauppaliikettä pitäneet kauppiaat, sillä heillä oli kauppa- ja muita suhteita itään rajan taakse ja eri puolille Salmin kihlakuntaa. He olivat usein myös venäjän kielen taitoisia. Suojärvellä kaupankäyntiä harjoitti muun muassa Trofimoffin talollissuku; maakauppoja sillä oli Kuikkaniemessä ja Annantehtaalla (Registeringstidning för varumärken 1.1.1897). Keskiwertosuojärveläistä varakkaamman ja vaikutusvaltaisemman suvun jäseniä toimi useissa eri luottamustehtävissä. Kauppias P. Trofimoff oli vuonna 1894 Suojärven kansakoulun johtokunnan jäsen (Laatokka 17.1.1894), ja maanviljelijä Pavel Trofimoff valittiin vuonna 1896 Suomen suoviljelysyhdistysten ainoaksi Suojärvellä toimivaksi asiamieheksi (Laatokka 7.3.1896). Kauppias Trofimoff kuului Suojärven Varpakylässä vuonna 1902 perustetun nuorisoseura *Yrityksen* perustajajäseniin (Laatokka 15.11.1902) ja Suojärven ja Ägljärven lampuotien asiaa hoitaneisiin luottomiehiin (Laatokka 3.3.1906). Trofimoffin veljekset suomalaistivat sukunimensä, ja he ottivat sukunimet *Tulehmo* (1918), *Tervas* (1928), *Tallas* (1931) ja *Tarpio* (1931) (Kuutti 2011: 243; Lisälehti Viralliseen Lehteen 1931; Suomen Sukututkimusseura 2008: Suomalaisia nimenmuutoksia). Paul Tulehmosta tuli vuonna 1932 Suojärven kunnanvaltuuston puheenjohtaja (Laatokka 30.1.1932).¹²⁴ Paikallisten kauppiaiden lisäksi kulttuurinvälittäjiä Raja-Karjalassa olivat alueella kulkeneet kulkukauppiaat, joista tietoa on säilynyt vähän (esim. Patronen 2015: 280).¹²⁵

Ortodoksiset kansakoulunopettajat

Yksi merkittävä kulttuuristen välittäjien ryhmä Raja-Karjalassa oli kansakoulunopettajat. Kansakoulujen johtajaopettajiksi valittiin vain ortodoksimiehiä, sillä (tavallisesti) virkaan kuului ortodoksisen uskonnon ja poikien käsityön opetus (esim. Laatokka 3.6.1899; Laatokka

¹²⁴ Salmissa Hosainoffin kauppiassuvulla, jolla oli tiiviit yhteydet Pietariin, oli toisenlainen kulttuurinvälittäjän rooli. Esimerkiksi kauppias Vasili Hosainoff kannatti venäjän kielen opettamista kansakoulussa (Partanen 2015a: 271).

¹²⁵ Vienankarjalaisten laukkukauppiaiden on todettu rikastuttaneen 1800-luvulla myös Vienan Karjalan omaa kulttuuria (Järvinen 1981: 74).

18.3.1930). Useimmat heistä olivat saaneet koulutuksensa Sortavalan seminaarissa, ja monella heistä oli rajakarjalaiset sukujuuret, mutta työpaikka saattoi löytyä muualta kuin kotipitäjästä. Kansakoulunopettajat olivat opetustyön ohella monitaitoisia koko kylän kehittäjiä ja sivistäjiä. Suistamolaissyntyinen Yrjö Laine (s. 1877, ent. *Georg Wasiljev*), joka toimi Korpiselän Ägläjärven kansakoulun ensimmäisenä opettajana, oli Sortavalan seminaarin kasvatti ja valistushenkinen puhuja. Hän myös kirjoitti *Laatokkaan* ja toimi sanomalehti *Omahisen* avustajana sekä lehtiasiamiehenä. Ägläjärven kansakoulun ensimmäinen pitkäaikainen opettaja Juho Solehmainen puolestaan piti kylän aikuisille iltaopetusta, perusti kylään vapaaopiston ja järjesti kylän ensimmäisen raittiusillan (1906) ja maatalousnäyttelyt (1907). Solehmainen pyrki jopa valtakunnan tason vaikuttajaksi: hän oli ehdokkaana maamme ensimmäisissä eduskuntavaaleissa (1907). (Patronen 2015: 309–310, 316–217; Laatokka 25.10.1906; Laatokka 19.2.1907; Laatokka 24.9.1907.) Kun kirjailija-kansanrunoudenkerääjä Iivo Härkönen saapui kylään kesällä 1901, hän majoittui hänelle ennestään tuntemattoman opettaja Solehmaisena luona. Solehmainen esitteli hänelle kansanperinteen osajia ja auttoi haastattelujen järjestelyissä. (Härkönen 1928a: 147.) On huomattava, että Solehmaisena johtama Ägläjärven kansakoulu toimi aluksi lampuoti Semen Palvianen talossa (Patronen 2015: 316), jolloin myös Palviainen on ollut Solehmaiselle ainakin jossain mielessä (korpiselkäläiseen) paikalliskulttuuriin johdattelija.

Rajakarjalaisen kulttuurin muuttuminen alkoi viimeistään 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, jolloin ensimmäiset kansakoulunopettajat aloittivat työssään; jo ennen sitä erilaiset maatalouskurssien järjestäjät olivat kulkeneet alueella. On luontevaa ajatella, että rajakarjalaisen kulttuurin muutokset olivat pitkään pinnallisia: tavalliset kodit ja esimerkiksi arkinen ruokatalous ovat pysyneet pitempään piilossa vieraiden katseilta. Ruokaperinnettä kotipitäjässään Salmissa tutkineen ja aiheesta käsikirjoituksen laatineen Martta Pelkosen (1892–1979 o.s. *Hosainoff*) mukaan ”vieraat vaikutukset” olivat jääneet Salmin syrjäseutujen naisväen parissa (esim. ruokataloudessa) pintapuolisiksi, vaikka ”välittömiä vieraita vaikutuksia sekin voi saada pitäjässä oleskelevilta venäläisiltä sekä Valamoon tehtävien pyhiinvaellusten aikana” (Järvinen – Timonen 2015: 535).

Suomen itsenäistymisen jälkeen Raja-Karjalaa suomalaistettiin ja sidottiin muuhun maahan myös kirjallisuuden voimin. Hannes Sihvo on tarkastellut viittä vuosina 1914–1939 julkaistua, Raja-Karjalaa käsittelevää teosta; yksi niistä on julkaistu autonomian aikana. Iivo Härkösen *Runojen ja metsäin Karjala* (1914), Ernst Lampénin *Pikakuvia Raja-Karjalasta* (1922), Heikki Hyppösen *Sieltä, missä kultakököset kukkuvat* (1934), Valde Näsin *Laatokan laulumailloilla* (1935) ja Olof Enckellin *Rajan vartio* (1939) ovat eräänlaisia matkailijan oppaita,

joiden Sihvo toteaa ”pyhittäneen matkailijain polut suomalaisen muinaiskulttuurin maisemiksi” ja joissa matkailun avulla tehtiin isänmaallista propagandaa. Lisäksi osoitettiin, miten tärkeä osa Raja-Karjalalla on koko maan identiteetille. Kyse oli hänen mukaansa samalla henkisestä maanpuolustuksesta. (Sihvo 2004: 120–122.)

6.4.2 Puhutun karjalan kielen domeenit ja kielenvaihto ennen vuotta 1939

Siitä, missä määrin ja missä tilanteissa karjalan kieltä on käytetty Raja-Karjalassa ennen talvisotaa, ei ole olemassa tuonaikaisia selvityksiä. Samoin puuttuvat tutkimukset siitä, miten karjalan kielen asema muuttui 1900-luvulla. Ainoat aiheesta tehdyt tutkimukset on tehty 2000-luvulla; esittelen niitä hieman tuonnempana.

Käsittelen tässä luvussa ensin 1920- ja 1930-luvulta säilyneitä tietoja karjalan kielen muuttumisesta ja selostan sen jälkeen, mitä 2000-luvulla tehdyissä selvityksissä ja tutkimuksissa on todettu karjalan käyttöaloista talvisotaa edeltäneellä ajalla.

Aikalaisten havaintoja karjalan kielen muuttumisesta 1920- ja 1930-luvulla

Aikalaisten tekemiä huomioita karjalan kielen muutoksesta Suomessa on kirjattu jonkin verran. Raja-Karjalassa kulkeneet kielentutkijat havaitsivat 1930-luvulla, että alueen länsi- ja keskiosissa enää vain vanhat ihmiset puhuivat varsinaiskarjalaa, nuoret lähes yksinomaan suomea. Sen sijaan matkakirjallisuudessa paikallisten kieleen on kiinnitetty suhteellisen vähän huomiota (esim. Lampén 1922: 14).¹²⁶

On huomattava, että karjalan kielen käyttö ja osaaminen vaihtelivat kylittäin ja jopa perheittäin; myös tilanteinen vaihtelu oli suurta. Salmin Palojärvellä asunut opettaja Yrjö Meriö kertoi jo lokakuussa 1928 kirjeessään E. V. Ahtialle havainneensa jopa Salmin syrjäkylissä puhutun karjalan kielen muuttuneen niin, että tietty sanasto oli muuttunut harvinaiseksi ja sitä oli kadonnut (SKS KIA: Ahtia). Kansakoulunopettaja Nikolai Ruotsi kertoi marraskuussa 1937 kirjeessään Ahtialle, ettei hän ollut kysynyt kyläläisiltä apua Ahtian sanastokyselyihin, koska hänen mielestään harva heistä puhui ”aitoa murretta”. Puhekieli oli Ruotsin sanoin ”jonkinlaista ’suomalaisvoittoista’ sekulia”; sen sijaan ”jotkut Tulemajärveltä tulleet emännät”, siis kylään itärajan takaa avioituneet, puhuivat vielä sellaista karjalaa, jossa ei Ruotsin mielestä ollut suomen kielen vaikutteita. Luvussa 4.2 olen esitellyt E. V. Ahtian ja opettaja Yrjö Meriön *Laatokassa* vuonna 1931 julkaistuja kirjoituksia, joissa he esittivät

¹²⁶ Myös Milla Uusitupa, Vesa Koivisto ja Marjatta Palander ovat tarkastelleet tutkijoiden ja muiden matkailijoiden matkakertomuksissa säilyneitä rajakarjalaismurteiden luonnehdintoja ks. Uusitupa ym. 2017: 73–77.

keinoja, joilla karjalan kieltä ja karjalaisuutta voisi säilyttää itärajan takana ja Suomen Karjalassa.

Kielentutkija Eino Leskinen kulki vuonna 1930 Ahtian jalanjäljillä muun muassa Suojärvellä ja Korpiselän itäosissa ja havainnoi siellä puhutussa karjalan kielessä Ahtian tutkimusmatkan jälkeen tapahtuneita muutoksia. Korpiselän Ägläjärvellä Leskinen huomautti puhuttavan samaa murretta kuin läheisissä Suojärven puolella olevissa kylissä. Hänen mukaansa ”Ägläjärvi on tosin jo niin lännessä, että tavallisesti keski-ikäisetkin, puhumattakaan nuorista, koululapsista, ”*ruo,tšiks paissah*” (Puhuvat ruotsiksi, so. suomeksi)”. [– –] ”Vanhukset, yli 50-vuotiaat, tosin vielä puhuvat alkuperäistä, joten oikeata karjalan kieltä ei sentään siellä vielä tarvitse etsiskellä. Monesti nuorempikin väki osaa kyllä alkuperäistä kieltään, vaikkakaan ei tavallisesti enää sitä käytä.” Leskinen huomautti myös useiden kyläläisten puheen rytmin muuttuneen entistä savolaisemmaksi ja kieleen tulleen uusia lainasanoja. Jo keski-ikäisetkin puhuivat ”savolaisvoittoista murretta” vaikkakin osasivat ”vanhaa kotimurrettaan”. Myös lähellä sijainneissa Tolvajärven ja Yläjärven kylissä vanhat ihmiset puhuivat samaa murretta kuin Ägläjärvellä; Tolvajärvellä nuoren väen puhe oli ”äänteellisesti täydelleen savolaistunut”. Leskinen vieraili myös Raja-Karjalan itärajalla Ignoilan ja Hyrsylän kylissä, jotka seuraavana vuonna erotettiin Salmin pitäjämästä ja liitettiin Suojärveen, ja totesi kylissä puhuttavan kielimuodon äännehistoriallisten piirteiden olevan ”täysin aunukselaista”. (Leskinen 1931a: 44–45; Leskinen 1931b: 8–9.)

Leskinen piti Suojärveä, Salmia ja Suistamoa kieleltään vielä melko puhtaasti karjalaisena. Sen sijaan hän varoitti karjalan kieltä uhkaavasta vaarasta: hänen mukaansa kielen suurimmat uhat olivat kansakoulu, sanomalehdistö ja parantuneet liikenneyhteydet, erityisesti rautatie. Suojärven Suvilahden puhekieltä hän luonnehti ”täydelliseksi kieltensekoitukseksi”; jopa Suistamolla ja Salmissa nuoriso puhui ”koulujen vaikutuksesta koulusta ja kirjoista opittua kieltä so. savolaisvoittoista murretta”. Leskinen ennusti Raja-Karjalassa puhuttujen murteiden muuttuvan tulevaisuudessa sanastoineen ”yhä enemmän toistensa kaltaisiksi”. Sanaston hän totesi muuttuvan ”kirjallisuuden vaikutuksesta”, jolloin ”oma vanha sanavarasto unohtuu”. (Leskinen 1931a: 44–45; Leskinen 1931b: 8–9.) Myös Viljo Koljosen vuonna 1932 Tolvajärveltä keräämissä murrenäytteissä, jotka on julkaistu *Karjalan kielen näytteissä* II, näkyy suomen kielen vaikutus. Aimo Turunen on pitänyt kielen muuttumisen syinä Raja-Karjalassa koulunkäynnin yleistymistä, valistustason nousua, ihmisten liikkuvuuden lisääntymistä mutta myös runsasta pitäjien muuttoa. (A. Turunen 1982: 70, 85.)

Ägläjärveläisten puhetta on nauhoitettu 1960-luvulla karjalan kielen tutkimusta varten, ja äänitteistä on yhä kuultavissa, että ainakin osa Ägläjärvellä 1880-luvulla syntyneistä puhui varsinaiskarjalaa vielä 25 vuotta talvisodan alkamisen jälkeen; karjalan kieltä taitamaton kuulija ei välttämättä ymmärrä, mistä haastateltava puhuu. Osa haastateltavista puhuu jonkinlaista sekamurretta tai yleiskieltä. (Kotus: Karjalan kielen nauhoitteet 2016.)¹²⁷ Nauhoitteiden antama kuva karjalan kielen puhumisesta Ägläjärvellä ennen talvisotaa on toisenlainen kuin Leskisen antama mielikuva ja saa ajattelemaan, että Leskisen käsityksiin vaikutti ehkä se, että hänelle eli kylässä vierailleelle henkilölle on saatettu puhua eri tavalla kuin tutulle eli kylässä asuneelle henkilölle. 1930-luvun alussa suurin osa ägläjärveläisistä oli kaksikielisiä.

Puhutun karjalan kielen domeenit

Puhutun karjalan kielen käyttöaloja Suomessa ovat 2000-luvulla kartoittaneet tai selostaneet Kimmo Laine (2002a, 2002b), Matti Jeskanen (2005) ja Tapio Hämynen (2010).¹²⁸ Käsittelen selvityksiä vielä tässä luvussa. Karjalan kielen käyttöä ja sen muuttumista Suomessa käsittelevissä selvityksissä aihetta ei ole lähestytty *domeeni*-käsitteen avulla. Domeenien eli kielen käyttötilanteiden vähenemiseen liittyy myös kielenvaihto (käsitteistä ks. luku 5.4). Sen sijaan käsitteellä *koodinvaihto* tarkoitetaan hetkellisesti tapahtuvaa kielen vaihtamista toiseen; palaan siihen tämän luvun lopussa. Domeenit liittyvät niin puhutun kuin kirjoitetun kielen käyttöön, mutta tarkastelen ainoastaan puhutun karjalan kielen domeeneja.

Domeenit jaetaan yhteiskunnallisen tason ja yksilötason domeeneihin. Yhteiskunnallisen tason domeeneja ovat koti, koulu, ammatit, kirkko, joukkoviestimet ja viralliset tilanteet. Yksilötason domeenit ovat perhe, ystävät, uskonto, koulutus ja työ. (Fishman 1972: 442.) Raja-Karjalassa ennen talvisotaa puhutun karjalan kielen tarkastelussa kaikki kuusi domeenia ovat tärkeitä – tosin niillä alueilla, joilla elanto saatiin pääosin maataloudesta, uusia ammatteja ei syntynyt. Määrittelen tässä kohdassa joukkoviestimeksi vain radion, sillä sanomalehdistön kieli on kirjoitettua kieltä; sanomalehti *Laatokan* vaikutusta (luku 3.1) ja karjalan kielen käyttöä siinä olen esitellyt jo edellä (luku 4.1). Käsittelen kohdassa *Suomalainen kansakoulu ja kansansivistystyö* myös ajanlaskutavan

¹²⁷ Raja-Karjalasta lähtöisin olevien haastattelujen arkistossa yli 400 tuntia (Pyöli 2015: 503; Jeskanen 2011: 357).

¹²⁸ Karjalan Kielen Seura on julkaissut Jeskanen selvityksen eripainoksena vuonna 2014. Uusitupa, Koivisto ja Palander ovat todenneet rajakarjalaisten kielen muuttumista talvisotaa edeltävällä ajalla koskevien arvioiden vaihtelevan (Uusitupa ym. 2017: 72).

muuttamista, koska uusi ajanlasku määrittä koulun toimintaa ja siten perheiden elämää (vrt. Hämynen 2011c: 205).

Inkerinsuomalaisten kielioloja tutkinut Kaarina Mononen on todennut, että sen lisäksi, että tietyt yhteiskunnalliset ilmiöt, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että inkerinsuomalaiset ovat luopuneet suomen kielen käytöstä ja ryhtyneet puhumaan ainoastaan venäjää, kielitilanteessa on paljon yksilöllistä vaihtelua, mikä tekee kielenvaihdosta moniulotteisen ilmiön. Kielenvaihto voi siis koskea yhteisöä, mutta se voi olla myös yksilön kokemus. Inkerinsuomalaisten vanhin sukupolvi säilytti suomen kielen läpi elämän jollain tavoin, mutta sen käyttöala kapeni. (Mononen 2013: 46, 58.) Omien havaintojeni mukaan rajakarjalaisten kielenvaihto on ollut hyvin epätasaista: eroja on ollut pitäjätasolla, kylätasolla ja perhetasolla. Esimerkiksi Korpiselän Ägläjärveltä lähtöisin olevissa perheissä kielenvaihto varsinaiskarjalasta suomeen on voinut eri syistä tapahtua jo 1910- tai 1920-luvulla, mutta joissakin perheissä karjalan käyttö perheenjäsenten kesken on voinut säilyä useita vuosikymmeniä talvisodan alkamisen jälkeen. Myös eri perheenjäsenten erilainen elämänpiiri, erilaiset kokemukset tai henkilökohtaiset ominaisuudet ovat voineet johtaa kielenvaihtoon tai kielen säilyttämiseen. Ägljärvi sijaitsi 1920–1930-luvulla karjalan kielen puhuma-alueen länsilaidalla, ja toisaalla Raja-Karjalassa, erityisesti Salmassa ja Suojärvellä, karjalan kielellä oli huomattavasti vahvempi asema viime sotiin saakka, ja siellä kielenvaihto tapahtui vasta myöhemmin (Hämynen 2011c, Jeskanen 2005). Rajakarjalaissukuihin 1940–1950-luvulla syntyneillä on kuulemieni muistelmien mukaan kokemuksia siitä, ettei lapsena ymmärtänyt (kaikkeaa), mitä oma *buabo* tai *tuatto* (’mummo tai ukki’) puhui, koska esimerkiksi sanasto oli vierasta.

Matti Jeskasan (2005) tekemä selvitys perustuu lomakekyselyyn, joka suunnattiin a) rajakarjalaissyntyisille, b) vienalais- ja aunukselaissyntyisille (pakolaissyntyisille) ja c) karjalaisseuroille, lähinnä pitäjaseuroille. Kyselylomakkeita jaettiin vuonna 2003 erilaisissa karjalaistapahtumissa ja -kokouksissa, ja niitä postitettiin niille henkilöille, joiden yhteystiedot Jeskanen oli näissä tilaisuuksissa saanut. Rajakarjalaisille suunnattuun kyselyyn sisältyi 254 kysymystä, joista osa (49 kysymystä) liittyi vastaajan henkilö- ja taustatietoihin ja loput (205 kysymystä) karjalan kielen käyttöön, taitoon ja siihen liittyviin asenteisiin, toivomuksiin ja mielipiteisiin. Rajakarjalaissyntyisten vastaajien vastauslomakkeista selvityksessä käsiteltiin 196:ta. Jeskanen jätti huomioimatta Korpiselästä, Impilahdelta ja Ilomantsista syntyisin olleiden vastaukset, sillä niistä kotoisin olevien vastaajien yhteismäärä jäi pieneksi (yhteensä 23 vastaajaa). (Jeskanen 2005: 227–228, 282.) Tuloksia tarkasteltaessa

on otettava huomioon, että kysely koski tapahtumia tai olosuhteita, joissa elettiin 70 vuotta ennen kyselyn toteuttamisajankohtaa.

Kotikieli

Matti Jeskanen tekemässä selvityksessä 75 prosenttia niistä 106 vastaajasta, jotka vastasivat rajakarjalaisen kotikylänsä kieltä koskeviin kysymyksiin, oli sitä mieltä, että kylässä puhuttiin enimmäkseen karjalan kieltä. Neljäsosa vastaajista ilmoitti, että kieli oli karjalaa ja suomea. Vastaajista 72 prosenttia vastasi, että kylän lapset puhuivat karjalaa. Väitteeseen, että kylän aikuiset puhuivat karjalaa, vastasi myöntävästi 65 prosenttia vastaajista. Selvityksestä käy ilmi, että esimerkiksi Suistamon Loimolassa, jossa enemmistö asukkaista oli luterilaisia, valtakieli oli suomi. Jeskanen huomauttaa, että muita ”suomalaisvoittoisia” kyliä olivat Suojärven Suvilahti sekä Suistamon Niinisyryjä ja Laitioinen, mutta niistä kotoisin olleita ei ollut kyselyyn vastaajien joukossa. (Jeskanen 2005: 230.)

Jeskanen pyrki selvittämään kyselyssään myös sitä, miten tiiviisti karjalan kieli liittyi ortodoksiseen uskoon. Asiaa koskeneisiin kysymyksiin vastasi noin sata vastaajaa, joista 84 prosenttia oli sitä mieltä, että ortodoksikodeissa puhuttiin enimmäkseen karjalaa. Loppujen vastaajien mielestä ortodoksien kotikieliä olivat sekä karjala että suomi. Vastaajista 90 prosenttia oli sitä mieltä, että oman kylän ortodoksit puhuivat keskenään enimmäkseen karjalaa. Yli 70 prosenttia oli sillä kannalla, että ortodoksilapset ja -nuoret puhuivat keskenään enimmäkseen karjalaa. Kyselyyn vastanneista 58 prosenttia oli sitä mieltä, että enemmistö oman kylän luterilaisista osasi karjalaa. (Jeskanen 2005: 231.)

Kyselyn mukaan vastaajien vanhemmat ovat puhuneet perheenjäsenten, sukulaisten ja naapuriensa kanssa enimmäkseen karjalaa; tätä mieltä oli 72–88 prosenttia vastaajista. Myös vastaajat itse puhuivat näissä tilanteissa enimmäkseen karjalaa. Vastauksista korostuu se, että sekä vastaajat että näiden vanhemmat ovat puhuneet karjalaa todennäköisimmin silloin, kun keskustelukumppanina on ollut ukki tai mummo. Ennen sotia karjalan kieli oli Raja-Karjalassa ”valtakieli kotona ja kylällä”. (Jeskanen 2005: 232–233.) Suojärvellä karjalan kielen säilymistä tukivat eläminen kolmen sukupolven perheissä (ns. suurperhelaitos) ja praasniekkaperinteen jatkuminen vuoteen 1935 saakka sekä livviä puhuvien Itä-Karjalan pakolaisten jääminen pitäjään (Hämynen 2013: 189).¹²⁹ Alueelliset erot Raja-Karjalan sisällä ovat tässä suhteessa olleet suuria: esimerkiksi Korpiselässä ja Suistamolla ei ollut tunnettu

¹²⁹ Suojärvelläisellä suurperheellä tarkoitetaan patriarkaalista laajentunutta perhettä: perheen aikuiseksi kasvaneet lapset ja naimisiin menneet pojat perheeseen jatkavat yhteisasumista samalla, jakamattomalla tilalla (Hämynen 2011b: 88).

suurperhelaitosta eikä sinne asettunut itärajan yli tulleita pakolaisia, joten karjalan kielen puhumiselle ei tullut samanlaista tukea kuin Suojärvellä. Jo aiemmin on tullut esille, että myös rajakarjalaisten avioituminen aunuksenkarjalaisten kanssa on vahvistanut karjalan kielen asemaa osassa Raja-Karjalaa (Hämynen 1993: 62).

Kielenvaihdon ajankohta on vaihdellut Raja-Karjalassa jopa perheittäin. Niissä ortodoksisissa perheissä, joissa on tullut miniäksi *ruotshi*, luterilainen, kuten omassa suvussani, on avioliiton solmimisen myötä tapahtunut heti ainakin osittainen kielenvaihto, kun taas perheissä, joissa aviopuoliso on löytynyt paikkakunnalta tai muualta karjalan kielen puhuma-alueelta, karjalan puhuminen on (todennäköisesti) jatkunut. Perheissä, joissa vanhemmat ovat solmineet seka-avioliiton, kielenvaihto on voinut tapahtua nopeasti; samansuuntaisia havaintoja on inkerinsuomalaisten kieliloja selvittäneellä Kaarina Monosella (Mononen 2013: 64). Rajakarjalaisia kulttuurinvälittäjiä tarkastellessani totesin, että Raja-Karjalassa asuttaessa tavalliset yksityiskodit olivat harvoin avoinna rajakarjalaisen yhteisön ulkopuolelta tuleville vierailijoille. Voi myös ajatella, että perheiden yksityisasioihin liittyvät keskustelut olisi käyty nimenomaan karjalan kielellä.

Sosiolingvistiikan alan eri tutkimuksissa on todettu, että se, aloittavatko yhteisössä kielenvaihdon miehet vai naiset, vaihtelee yhteisöittäin: esimerkiksi joissakin yhteisöissä naisilla on kielen säilyttävä rooli, joissakin taas kielenvaihtoa edistävä rooli (Romaine 2000: 148–149). Karjalan kielen puhumista Karjalassa käsittelevissä tutkimuksissa ja selvityksissä ei ole otettu huomioon sukupuolen yhteyttä kielenvaihtoon, mutta on todennäköistä, että Raja-Karjalassa nimenomaan naisilla oli kielen säilyttävä rooli.

Viralliset tilanteet

Matti Jeskasan toteuttamaan kyselyyn vastanneista joka toinen oli sitä mieltä, että ennen sotia Salmassa, Suistamolla ja Suojärvellä asiointikielenä oli karjala. Hieman yli kolmannes oli sitä mieltä, että asiointikielenä oli sekä suomi että karjala, ja vain 13 prosentin mukaan kieli oli enimmäkseen suomea. Asiointikiielellä tarkoitetaan kieltä, jota käytettiin postissa, virastoissa tai kunnantalolla. Osa asioista vaati käyntiä kirkonkylällä. (Jeskanen 2005: 230.) Suojärvellä toimineet suomenkieliset luterilaiset virkamiehet olivat karjalan kielen taitoisia (Hämynen 2011b: 206). Sen sijaan kaikissa rajakarjalaispitäjissä karjalan kieltä ei ole voitu käyttää virallisissa tilanteissa: Korpiselässä kirkonkylä sijaitsi pitäjän länsiosassa, aivan Raja-Karjalan länsirajoilla, eikä siellä enää 1930-luvulla puhuttu karjalan kieltä vaan suomen kielen savon murretta (Leskinen 1931b: 8). Ägläjärveläisten ja tolvajärveläisten piti siis

kunnanvirastossa asioidessaan puhua suomea. Tilanne lienee ollut Soanlahdella ja Impilahdella hyvin samankaltainen.

Raja-Karjalan miehet suorittivat pakollisen varusmiespalveluksensa useassa eri paikassa. Ägläjärven miehet joutuivat armeija-aikoinaan joko rakuunoiksi, jolloin palveluspaikka oli Lappeenranta, tai rannikkotykistöön, jolloin palveluspaikka oli joko Impilahden Pitkärannassa tai Salmin Mantsinsaassa. (Patronen 2015: 97, 416.) Asevelvollisuuden suorittaminen merkitsi siis ainakin osalle ägläjärveläisistä nuorista miehistä jo 1920-luvun alussa vuoden yhtämittaista (tai lähes yhtämittaista) poissaoloa karjalan kielen puhuma-alueelta. Palvelusaikana karjalankielisiä keskusteluja on mahdollisesti voinut kuitenkin käydä vapaa-ajalla.

Jatkosodan asemasotavaiheen aikana Karjalaan palanneet saattoivat taas puhua keskenään karjalaa; takana oli muutamien vuosien oleskelu suomen kielen puhuma-alueella. Kesäkuussa 1943 salmilainen kansakoulunopettaja Nikolai Ruotsi totesi kirjeessään E. V. Ahtialle, että Raja-Karjalassa – siis Salmassa – ”rahvaan miehet” käyttivät karjalaa kunnanvaltuustossa ja muissa kokouksissa. Sen sijaan rajakarjalaiset lapset puhuivat vuosien Karjalasta poissa olemisen jälkeen yhä enemmän suomen eri murteita, muun muassa savoa. (SKS KIA: Ahtia.)

Uskonto

Suomen ortodoksisen kirkon jumalanpalvelusten ja organisaation kielenvaihtoa olen käsitellyt jo edellä (luvussa 3.3). Ortodoksikirkon suomalaistaminen ei pitkään aikaan vaikuttanut siihen, mitä kieltä rajakarjalaiset käyttivät uskonnollisissa tilanteissa. Vanhat ihmiset rukoilivat edelleen kirkkoslaaviksi tai karjalaksi, ja kylissä maallikkovoimin pidetyissä jumalanpalveluksissa ja muissa hartaustilaisuuksissa niillä oli vahva asema.¹³⁰ Tietyille uskonnollisiin rituaaleihin liittyvälle sanastolle ei edes ollut (ei ole) suomenkielisiä vastineita: käytettiin esimerkiksi sanoja *ristaleipä* ja *grobu*. Karjalan kielellä oli vahva asema myös uskonnollisissa rituaaleissa: niitä suoritettaessa paikalla harvoin oli muualta tulleita eli *ruotsheja*, luterilaisia. Rajakarjalaisten ortodoksien kuolemariittejä tutkineen Tiina Juurelan mukaan niitä toteutettiin Raja-Karjalassa karjalaksi, ”mutta kirkon osuudet toimitettiin kulloinkin käytössä olevan kirkkokielen mukaan”. Kahden eri kielen käyttämisen vuoksi uskonnollisissa rituaaleissa kansanperinteen osat ja kirkonperinteen osa pysyivät toisistaan osittain erillään. (Juurela 2013: 256, 260.)

¹³⁰ Vanha polvi on rukoillut venäjäksi vielä siirtolaisaikoina (esim. Pyöli 2013: 168).

Ortodoksinen kirkko alkoi tehdä 1920–1930-luvulla sisälähetystyötä (esim. Korpiselän sisälähetysjuhlat 16.–18.8.1930; Laatokka 21.8.1930), minkä ansiosta kylissäkin alettiin yhä useammin kuulla suomenkielisiä saarnoja ja kirkkolauluja. Kylissä, joissa oli aktiivista kirkkokuoro toimintaa, suomenkielisiä lauluja kuultiin enemmänkin.¹³¹

Suomalainen kansakoulu ja kansansivistystyö

Raja-Karjalan karjalankielinen ortodoksiväestö oli saanut ensikosketuksensa kirjoitettuun suomen kirjakielen viimeistään 1800-luvun lopulla, jolloin lapset olivat alkaneet saada luku- ja kirjoitustaidon opetusta kiertokouluissa ja posti oli edes satunnaisesti tuonut suomenkielisiä sanomalehtiä. Raja-Karjalan kansakoulujen perustamista olen käsitellyt luvussa 3.2.1.

Sen sijaan ortodoksiväestön kielenvaihto alkoi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosina, kun suomalainen kansakoulu aloitti toimintansa alueella ja Raja-Karjalan lapsille alettiin opettaa suomen kirjakieltä järjestelmällisesti. Kansakoulu – oppivelvollisuuskoulu – muutti Raja-Karjalaa pala palalta suomalaisemmaksi jo ennen Suomen itsenäistymistä. Suomalaisen kansakoulun vaikutus ei rajoittunut kieleen: se muutti myös paikallista kulttuuria. Tapio Hämyksen sanoin ”[s]uojärveläinen maalaislapsuus muuttui suomalaiseksi lapsuudeksi”. Yleinen oppivelvollisuus johti siihen, että koulupäivän rytmi ja lukuvuoden alkaminen ja päättyminen alkoivat rytmittää vuotta sekä arjen ja pyhäpäivien ajankohtaa myös Suojärvellä, missä aiemmin oli eletty ortodoksisen kirkkovuoden mukaan, ei valtakunnallisen yhtenäisajan mukaan. (Hämynen 2011c: 205.)

Suomenkielinen kansakoulu ohjasi koululaisten kielenkäyttöä yhä suomenkielisemmäksi ja yleiskielisemmäksi. Käytännössä kansakoulun alkuvuosina opetus tapahtui sekä suomeksi että karjalaksi. Koulussa opetettiin suomen kirjakieltä, ja oppikirjat olivat samoja suomenkielisiä kirjoja kuin muuallakin. Sen sijaan opettajat, jotka olivat usein itsekin syntyisin Raja-Karjalasta, saattoivat ainakin aluksi puhua oppilaille karjalaa. Oppivelvollisuuslaissa oli määräyksiä vähemmistökansakouluista ja siitä, millä kielellä opetus tuli antaa esimerkiksi tilanteessa, jossa viidennes oppilaista puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Vaikka Suojärvellä asui ennen talvisotaa 10 000 karjalan kielen puhujaa, koulun kieli oli suomi, eikä siihen puututtu millään tavalla. Suojärvellä tai muuallakaan Raja-

¹³¹ Ortodoksikirkon uudet työmuodot olivat luterilaisesta kirkosta kopioituja; tarkemmin ks. Hämynen 2015c.

Karjalassa ei koskaan puhuttu opetuksen järjestämisestä karjalan kielellä. (Hämynen 2011b: 205–206.)¹³²

Salmin Palojärvellä asuneella Yrjö Meriöllä, joka oli vuosikymmenien ajan kirjeenvaihdossa karjalan kielen tutkijan E. V. Ahtian kanssa, oli vahvoja näkemyksiä karjalan kielen asemasta kouluopetuksessa. Meriö mainitsi kirjeessään maaliskuussa 1930 pohtineensa monesti sitä, miksi rajapitäjien kansakouluissa ei opetettu karjalan kieltä; hänen mielestään karjalan käyttö olisi rikastuttanut myös suomen kieltä ja kielen nostaminen esiin olisi nostanut myös rajakarjalaista sivistystasoa. Kertomansa mukaan Meriö oli opettanut koulussa lapsille karjalankielisiä lauluja ja lukenut näille Ahtian karjalankielisiä tarinoita. Hän kertoi Ahtialle helmikuussa 1931, että opettaessaan ”äidinkieltä” eli suomen kieltä karjalankielisille lapsille nämä olivat opettajan tavoin huomanneet, että asetelmassa oli jotain nurinkurista: ”Opettajaparka saa uskotella oppilailleen, että se, mitä hän äidinkielessä opettaa, on todella heidän äidinkieltänsä.” Meriön mukaan kansakoulun yläluokkalaiset jo huomasivat, mistä oli kyse, mutta nuoremmat lapset eivät kyseenalaistaneet mitään. Tiedossa ei ole, oliko Meriö ajatuksineen aivan niin yksin, kuin muista seikoista voi päätellä. Itse hän mainitsi kirjeessään heinäkuussa 1931, että hänen ja ”Ruotsin veljesten” lisäksi Salmin opettajat eivät harrastaneet karjalan kieltä. (SKS KIA: Ahtia.)¹³³ Raja-Karjalassa toimineiden opettajien suhtautuminen opetuskielen valintaan saattoi paikoin olla päinvastainen kuin Hämynen (Hämynen 2011b: 205–206) on esittänyt: seminaarissa suomalaisuusaatteen omaksunut opettaja saattoi nimenomaan vaatia suomen kielen käyttöä. Toisenlaisiakin esimerkkejä on: Suojärven Kalliovaaran koulussa (per. 1935) kansakoulunopettaja Sanni Harikosken (s. 1887) on muisteltu käyttäneen opetuksessaan ”omaa kieltä”, joka ”kuului läpi silloinkin, kun hän puhui yleiskieltä” (Jääskinen 1966: 148).

Sekä Yrjö Meriön että Nikolai Ruotsin kertoman mukaan karjalan kieli kuului ennen talvisotaa Salmin kansakoulujen juhlien ohjelmistoon: useimmiten esitettiin karjalankielisiä lauluja tai lausuntaa. Meriö kertoi esittäneensä E. V. Ahtian karjalankielisiä runoja esimerkiksi koulunsa kuusijuhlissa joulukuussa 1929, ja eräs hänen oppilaansa esitti niitä Kalevalanpäivän juhlassa vuonna 1931. Sen sijaan Ruotsi totesi helmikuussa 1935, ettei

¹³² Sen sijaan professori Lauri Kettunen esitti yhtenä perusteluna väitteelleen, että eteläkarjala ja aunus olivat suomen kielen murteita, sen, että ”suomenpuoleisissa rajapitäjissä, joissa puhe on täysin samanlaista kuin rajan takanakin, ei ole koskaan ilmennyt todellista tarvetta käyttää paikkakunnan murteita edes kansakoulun opetuksessa” (Kettunen 1940: 133).

¹³³ Ruotsi ilmoitti Ahtialle vuonna 1925, ettei hän paljon liikkunut kotikylästään eikä siksi osannut neuvoa, ketkä salmilaiset opettajat voisivat auttaa Ahtiaa karjalan kieltä koskevissa asioissa. Ruotsi myös mainitsi kylän opettajien vaihtuvan usein. (SKS KIA: Ahtia.)

uuden koulurakennuksen avajaistilaisuudessa voitu esittää mitään karjalaista ohjelmaa, sillä juhlassa ”ei saanut poiketa isänmaallisista periaatteista”. Jatkosodan asemasotavaiheessa kesäkuussa 1943 Nikolai Ruotsi, joka oli palannut Karjalaan, totesi kirjeessään E. V. Ahtialle, että rajakarjalaisen opettajan käyttämää puhekieltä kohtaan oli tiukemmat vaatimukset kuin vaikkapa kunnanvaltuuston kokouksessa puhuville: hänen mukaansa opettaja ei voinut käyttää karjalaa juhlapuheissa, sillä silloin puheen olisi tulkittu olevan ”humoristinen numero”. (SKS KIA: Ahtia.) 1930-luvulla suomen kieltä oli opetettu monessa Raja-Karjalan koulussa jo yli 30 vuoden eli yhden sukupolven ajan.

Joidenkin aikuisille suunnattujen kansansivistyshankkeiden toiminnassa myös karjalan kielen käyttö oli mahdollista, jopa suotavaa. Opettaja Yrjö Meriö aloitti karjalankielisten lehtipakinoiden kirjoittamisen vuonna 1926 osallistuessaan Salmin Orusjärvellä järjestettyyn opintokerhoon, ja kylän opettaja Nikolai Ruotsi kannusti tätä lähettämällä tämän kirjoituksen opintopiirien lehteen (SKS KIA: Ahtia). Kyse oli kuitenkin hyvin marginaalisesta toiminnasta. Muiden sivistyshankkeiden kielivalinnoista ei ole tietoa. Esimerkiksi Kotikasvatusyhdistyksen järjestämässä *Kodinpäivä*-nimisissä tilaisuuksissa, esitelmätilaisuuksissa ja äitienpäiväjuhlissa käytettiin varmasti pääasiassa suomea, koska kaikki sen kirjallinen materiaali (juhlien ohjelma, lehdet, kirjallisuus) ja puhujavieraat olivat suomenkielisiä (esim. Patronen 2015: 353–354; Laatokka 27.5.1920; Laatokka 2.6.1921).¹³⁴

Uskontotieteilijä Hannu Kilpeläinen on huomauttanut Salmin Mantsinsaaresta tulleita siirtokarjalaisia käsittelevässä haastattelututkimuksessaan, että siinä vaiheessa, kun rajakarjalaiset joutuivat jättämään Karjalan, he puhuivat keskenään ”suurestikin kirjasuomesta eroavia karjalaisia murteita”, joista ”Salmin murre” oli ”ulkopuoliselle täysin käsittämätöntä”. Siitä huolimatta salmilaiset olivat jo sitä ennen ”joutuneet tutustumaan sanomalehtien ja radion välityksellä kirjasuomeen ja länsimurteisiin”. (Kilpeläinen 1975: 129.)

Ammatit

Raja-Karjalan väestö sai toimeentulonsa pienimuotoisesta maanviljelystä ja ympärivuotisesta kalastuksesta sekä sesonkitöistä: metsätöistä ja uitosta sekä rahdinajosta. Toisinaan elantoa lähdettiin hankkimaan rajan taakse Aunuksen Karjalaan. (Hämynen 1993: 82–83.) Impilahden Pitkärannan ja Salmin teollisuuslaitokset vetivät puoleensa ammattitaitoista työväkeä ja asiantuntijoita Suomesta ja muista maista (Hämynen 1993; ks. pitäjien esittelyt luvussa 2.3).

¹³⁴ Sortavalan Marttojen elokuussa 1907 Salmin Tulemalla järjestämällä emäntäpäivillä yksi ohjelmanumero oli kahden salmilaisen rouvan ”Itä-Karjalan murteella” esittämä vuorokeskustelu (Laatokka 3.9.1907).

Suojärvellä karjalankielisten ortodoksilasten suomalaistaminen oli alkanut kansakoulunopettajan johdolla; seuraava yhteiskunnallinen muutos eli teollistuminen asetti suomalaistumisen kohteeksi oppilaiden vanhemmat. Suojärven teollistumisen myötä siitä tuli monen tuhannen uuden luterilaisen työntekijän asuinpaikka. (Hämynen 2011c: 206.)

Teollisuustaaajamien ulkopuolella eri puolilla Raja-Karjalaa tietyissä ammateissa toimineilla kielenvaihto alkoi kuitenkin muita aikaisemmin, sillä niissä toimiessaan työntekijät kohtasivat muun muassa virkamiehiä ja matkalaisia, joiden kanssa asiat hoidettiin suomeksi. Näitä rajakarjalaisten kylien ensimmäisiä (osittaisia) kielenvaihtajia olivat samojen ammattien edustajat, joita olen edellä (luvussa 6.4.1) pitänyt kulttuurin tulkkeina: kauppiaat, majatalojen pitäjät ja metsänvartijat sekä tietyt metsästäjät.

Myös erilaisia luottamustoimia hoitaneet henkilöt tarvitsivat suomen kielen taitoa ammatissaan. Lautamiehet joutuivat tekemisiin eri aloilla ja tasoilla työskentelevien virkamiesten kanssa, jolloin asioita hoidettiin suomeksi, joskus myös karjalaksi. Ägläjärven jakokunnan osakkaiden valtuuttamat talonpoikien edustajat toimivat Ägläjärvelle 1880-luvulla saapuneiden maanmittareiden paikallisoppaina, ja Suojärven ja Korpiselän Ägläjärven alueen lampuotien edustajat joutuivat jo 1900-luvun alkupuolella vierailemaan Helsingissä useita kertoja selvittelemässä lampuotien perintökirja-asioita (ns. lampuotikysymys; esim. Laatokka 8.3.1907; Helsingin Sanomat 16.2.1907). Lisäksi Raja-Karjalassa liikkui jo 1910-luvun alussa valtion metsänhoitajia (Wartiovaara 1951: 90, 135) ja metsäteollisuuden palveluksessa olleita puunostajia, joiden kanssa rajakarjalaiset metsää omistavat isännät joutuivat puhumaan suomea; näissä tilanteissa kaupankäynnin kieli oli (karjalansekinen) suomi.

Raja-Karjalassa 1920-luvun alussa käynnistetyt metsä- ja uittotyömaat vaativat paljon työvoimaa. Esimerkiksi Suojärven Annantehtaan alueen metsätyömaille haettiin tammikuussa 1923 rajatonta määrää työmiehiä (Laatokka 4.1.1923); alueen uittoihin tarvittiin samoin paljon miehiä (esim. Laatokka 19.5.1928). Seuraavalla vuosikymmenellä työmahdollisuuksia riitti samaan tapaan (esim. Laatokka 28.1.1936). Työmaille virtasi työvoimaa myös Raja-Karjalan ulkopuolelta (Hämynen 1993: 412). Raja-Karjalan työmaiden työnjohtajat olivat eri puutavarayhtiöiden palveluksessa olevia ammattilaisia (esim. Aunuksen Puuliike Osakeyhtiö, Veitsiluoto Osakeyhtiö; Laatokka 8.12.1936). Sen sijaan paikallistasolla, esimerkiksi uiton paikallisjohtajana, kymppinä, saattoi toimia joku paikallinen isäntä (Patronen 2015: 299). Metsätyömailla ja uitossa puhuttiin siten suomen eri murteita, lähinnä savoa, mutta myös

karjalaa.¹³⁵ Osa Raja-Karjalan miehistä kulki metsätöissä ja uitossa myös Venäjän puolella (esim. Patronen 2015: 304; tieto on peräisin Juho Korajoen, s. 1883, vuonna 1969 tehdystä haastattelusta). Sen sijaan ortodoksikarjalaiset naiset tekivät töitä kotona.

Suhtautuminen kielenvaihtoon

Karjalassa ilmeni jo 1900-luvun alussa merkkejä siitä, että nuoret olivat luopumassa karjalan kielestä ja vaihtamassa suomen kieleen. Samoihin aikoihin alettiin panna merkille erilaisia tapakulttuurin muutoksia. Nimimerkki *Jaakkima* huomautti jo 1.5.1910 sanomalehti *Raja-Karjalassa*, miten karjalaiset – hän (todennäköisesti) tarkoitti nimenomaan laatokankarjalaisia – ”matkivat toisten paikkakuntien ja vieraiden ihmisten tapoja, luullen ne paremmiksi omiamme”. Myös omaa puhetapaa muutettiin: ”Tehtaiden ja rautateiden lähettyvillä kuullaan paikkakuntalaisten nuorten miesten puheessaan väännelevän kauniita karjalaisia sanoja kaikenlaisilta mieronkiertäjiltä kuulemiensa sanojen mukaan.” Matkiminen ei rajoittunut puheen ja tapojen matkimiseen: kirjoittajan mukaan karjalaiset matkivat muita myös pukeutumisessa ja uuden sukunimen valinnassa. Kritiikki kohdistui mahdollisesti sortavalalaisiin, sillä vuonna 1910 Raja-Karjalassa ei ollut lainkaan rautatietä. Sen sijaan Sortavala oli päässyt Karjalan-radnan yhteyteen jo 1800-luvun lopulla (Antrea – Sortavala v. 1893 ja Sortavala – Joensuu v. 1894) (Suomenmaa V: 503). Impilahden Pitkärannassa tai Salmassa oli tuohon aikaan teollisuutta, mutta muualla Raja-Karjalassa teollisuustoiminta alkoi myöhemmin. Tapojen muuttamisen paheksunta muistuttaa hyvin paljon tapaa, jolla on tuohon aikaan ja myöhemminkin suhtauduttu sukunimenmuuttajiin.

Tornionlaaksolaisia tutkinut Erling Wande antaa esimerkkejä siitä, mitä etnisyyteen kuuluvat käsitykset itsestä ja erosta muihin käytännössä ovat. Kuulumista ryhmään voidaan vahvistaa esimerkiksi riiteillä, ja ryhmän sisäiset sanktiot voivat ilmetä hyljintänä poikkeavia yksilöitä kohtaan. Wande toteaa esimerkiksi ruotsinsuomalaisten kritisoivan niitä yhteisönsä jäseniä, jotka ovat liian halukkaita sopeutumaan ruotsalaiseen lähiympäristöön. (Wande 2000: 34.)

Moni suojärveläinen oli ennen talvisotaa käytännössä kaksikielinen (Hämynen 2011c: 205). Tornionlaaksolaisia tutkineen Birger Winsan mukaan kaikissa kaksikielisissä yhteisöissä eri kielillä on eri käyttöalat. Niistä tornionlaaksolaisista, joiden äidinkieli eli ensimmäinen kieli on suomi, hyvin monen ”paras” kieli on kuitenkin ruotsi sillä perusteella,

¹³⁵ Joissakin yrityksissä ei luotettu paikallisiin: vuonna 1934 Torasjoen saha OY palkkasi metsätyömailleen ja sahalleen Suojärven Naistenjärvelle 120 lähinnä Lounais-Suomesta tullutta työmiestä (Hämynen 2011b: 181).

että he ovat käyneet koulun ruotsiksi ja hoitavat kaikki viralliset asiat ja tilanteet ruotsiksi. Näillä henkilöillä ruotsi on virallisten ja muodollisten domeenien kieli: he lukevat ja kirjoittavat ruotsiksi ja hoitavat julkiset puhetilanteensa ruotsiksi; vaikka ruotsin tuottaminen saattaa olla työläämpää ja hitaampaa kuin äidinkielen tuottaminen, ruotsin kielen sanavarasto on laajempi. Näiden puhujien mielestä ruotsi ei kuitenkaan sovi epämuodollisiin tilanteisiin – sen käyttö tuntuu suorastaan luonnottomalta. Monet kaksikieliset tornionlaaksolaiset pitävät suomen kieltä epämuodollisiin tilanteisiin sopivana kielenä, vaikkakin sen sanasto on useimmiten suppea ja siinä on lainasanoja ruotsista. Winsan tekemän kyselyn mukaan suomi on tornionlaaksolaisille tunteiden kieli, erityisesti kirosanon kieli, ruotsi puolestaan järjen kieli. (Winsa 1998: 68–70.)

Winsan mukaan ei-äidinkielen käyttö voi jopa kaksikielisestä tuntua etäännyttävältä, vaikka osaisi kieltä hyvin (Winsa 1998: 68). Jo edellä tuli ilmi, että Raja-Karjalassa jouduttiin joskus 1930-luvulla pohtimaan, pitäisikö juhliin valmistelluissa esityksissä tai puheissa käyttää karjalaa vai suomea (SKS KIA: Ahtia). Vastaavanlaisia tilanteita on tullut vastaan varmaan muutenkin niissä tilanteissa, joissa on ollut paikalla karjalankielisiä ja suomenkielisiä (esimerkiksi kansakoululla järjestetty puhetilaisuus) tai kun tilanne on ollut jollain tavalla yllättävä tai hämmentävä tai se ei ole ollut selvästi virallinen tai epävirallinen. Koodinvaihto karjalasta suomeen tai toisin päin on voinut olla myös osa rajakarjalaista identiteettiä: muutama sana karjalan kieltä kesken keskustelun jättää kieltä osaamattoman ainakin hetkellisesti ulkopuoliseksi.¹³⁶

Suomenruotsalaisten kielenvaihtoa tutkineen Marika Tandefeltin mukaan yksilön ja perheen kielenvaihtoon vaikuttaa ympäristön lisäksi kielenkäyttäjän oma arvio kielenvaihdon mahdollisista hyödyistä. Yksilön kielenvaihtoon voi vaikuttaa se, että toisen kielen käyttämisestä vaaditaan työelämässä tai siitä voi olla siellä taloudellista hyötyä. Toisella kielellä voi olla myös helpompi hankkia tietoa ja kontakteja muualle; myös kahden kielen osaamisesta voi olla etua. (Tandefelt 1994: 271–272.) Rajakarjalaisille erityisesti kirjoitetun suomen ymmärtäminen on avannut ovet tiedon maailmaan.

¹³⁶ Raija Pyöli on huomauttanut havainneensa livvin olevan Suomessa nykyään eräänlainen keskustelun avauskieli: livviä taitavat voivat vaihtaa tervehdykset ja kuulumiset livviksi, minkä jälkeen vaihdetaan suomen kieleen (Pyöli 2007: 154).

Yhteenvetoa

Raja-Karjalassa laajalla alueella ensisijaisena puhekielenä käytetyn karjalan kielen asema oli hyvin poikkeuksellinen: se oli Suomessa rajallisella alueella enemmistökieli, mutta valtakunnallisella tasolla pienen kieli- ja kulttuurivähemmistön äidinkieli.

Karjalan kielen asema Raja-Karjalan enemmistökielenä alkoi murentua eri paikoissa eri aikaan. Kylissä, joissa oli paljon luterilaista eli suomenkielistä asutusta, karjala oli vähemmistökieli jo ennen itärajan sulkemista, mutta Suojärvellä, Suistamolla ja Salmassa karjalan kielellä oli 2000-luvulla tehdyn selvityksen mukaan useimmissa kylissä valtakielen asema vielä 1930-luvulla (Jeskanen 2005: 229–231). Sen sijaan Suojärven teollisuuspaikoilla karjalan kielen asema aikuisväestön käyttämänä enemmistökielenä oli vaarassa (Hämynen käyttää termin *enemmistökieli* sijaan sanaparia *ensimmäinen kieli*; Hämynen 2011c: 205).

Ennen talvisotaa rajakarjalaiset puhuivat karjalan kieltä monessa eri tilanteessa, mutta koska sillä ei ollut kirjakieltä eikä sillä julkaistu kirjallisuutta (lukuun ottamatta harvoja lehtikirjoituksia), sen status oli matalampi kuin suomen kielellä. Syyt siihen, miksi kaksi eri kieltä joutuu kosketuksiin, liittyvät politiikkaan (mm. alueliitokset, väestönsiirrot), luonnonkatastrofeihin (pakolaisuus), uskontoon (mm. uskonvainot), kulttuuriin (mm. nationalismi), talouteen (siirtotyöläisyys), koulutukseen (esim. englannin kielen merkitys tiedonsaannissa) ja tekniikkaan (esim. englanti internetin kielenä) (Wei 2000: 3–4). Raja-Karjalassa asuneet ortodoksikarjalaiset joutuivat tekemisiin suomen kielen kanssa ennen kaikkea siksi, että suomi oli hallinnon (kulttuurinen syy), tiedonvälityksen (tekniikkaan liittyvä syy) ja koulutuksen kieli.

Suomenruotsalainen Tove Skutnabb-Kangas (1988) on eritellyt, millä eri perusteilla henkilö voidaan eri tieteenaloilla määritellä kaksikieliseksi. Rajakarjalaisten kaksikielisyys ei ole yksiselitteistä, sillä eri ihmisryhmien suomen kielen taito vaihteli muun muassa pitäjittäin, kylittäin ja ikäryhmittäin. Suomenkielistä kansakoulua käyneiden rajakarjalaisten kaksikielisyys hahmottuu lähinnä kielen käytön (kielen funktion) perusteella: koulua suomen kielellä käyneet käyttivät tai osasivat käyttää karjalaa ja suomea useimmissa tilanteissa omien toiveidensa ja yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti. Sen sijaan vanhempiin ikäluokkiin kuuluneilla ja niillä henkilöillä, jotka eivät olleet käyneet suomenkielistä kansakoulua, kaksikielisyys voisi määritellä olleen kielen hallinnan perusteella rajallista: ääritapauksissa suomen kielen taito saattoi rajoittua siihen, että henkilö oli joutunut kosketuksiin suomen kielen kanssa. (Vrt. Skutnabb-Kangas 1988: 63.)

Kaksikielisuuden määrittelemisen on vaikeaa, ja kaksikielisiä puhujia on kuvattu lukemattomin eri tavoin. Käytännössä kaksikielisyys tarkoittaa sitä, että henkilö hallitsee

kaksi kieltä. Li Wein luettelemista kaksikielisyystyypeistä rajakarjalaisiin pätee useampikin kuvaus. Heidän tilannetaan sopii kuvaamaan termi *vertikaalinen kaksikielisyys* (*vertical bilingual*), jolla tarkoitetaan kaksikielisyyttä, jossa toinen kieli on standardikieli ja toinen kieli on toiselle sukua oleva kieli tai murre. Heitä kuvaa myös termi *myöhäinen kaksikielisyys* (*late bilingual*, tai *saavutettu kaksikielisyys*, *achieved bilingual*), jolla tarkoitetaan, että kaksikielisyys on saavutettu myöhemmin kuin lapsuudessa, tai tasavertainen kaksikielisyys (*co-ordinate bilingual*), jolla viitataan siihen, että kaksi eri kieltä on opittu selvästi eri asiayhteyksissä. (Wei 2000: 6–7.)

6.4.3 Rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin muuttuminen

Rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti alkoi muuttua 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Osaa kulttuurin eri osa-alueilla alkaneista ja jo tapahtuneista muutosprosesseista olen käsitellyt jo edellä. Muutos alkoi Raja-Karjalan eri osissa eri aikaan ja saman pitäjän eri kylissä eri aikaan. Esimerkiksi Suojärvellä kulttuuri säilyi omaleimaisena aina 1920–1930-luvulle eli siihen asti, kun pitäjä alkoi teollistua. Sen sijaan syrjäkylissä rajakarjalainen kulttuuri eli vielä pitempään: jo aiemmin pitäjän eristäytyneisyys oli hidastanut kulttuurivaikutteiden saamista. (Petrisalo 1975: 106–107.)¹³⁷ Olen tutkimukseni alussa rajannut kulttuurin ja sen muutoksen tarkastelun vuosiin 1880–1925, mutta koska jälkikäteen on mahdoton osoittaa, mikä kulttuurin muutoksessa on tapahtunut vasta vuoden 1925 jälkeen, osa seuraavaksi tarkastelemistani tapahtumista ajoittuu tarkemmin määrittelemättä 1920- ja 1930-luvulle.

Pian Suomen itsenäistymisen jälkeen julkisuudessa alettiin ilmaista huolestuneisuutta rajakarjalaisen kulttuurin sulautumisesta suomalaiseen kulttuuriin. Matkakirjailija Ernst Lampén esitti vuonna 1922 julkaistussa matkakirjassaan *Pikakuvia Raja-Karjalasta* ilmeisesti ainakin puolitusissaan, että Suistamolle perustettaisiin ”kansan- ja luonnonsuojelusalue”, jolla ”pari kolme salokylää rahvaineen päivineen” rauhoitettaisiin niin, ettei sinne päästettäisi opettajia eikä pappeja (Lampén 1922: 146–148). Omaperäinen kansanperinne ei enää siirtynyt sukupolvelta toiselle. Suojärvellä kesällä 1920 kuvattu kansatieteellinen elokuva *Häidenvietto Karjalan runomailla* liittyi paikkakunnalla tuolloin yhä eläneen perinteen taltiointiin (Sihvo 1969: 172–174), mutta 1930-luvulla itkuvirren taitajat alkoivat olla harvassa (Makkonen

¹³⁷ Suojärvellä kesällä 1920 kuvattu kansatieteellinen elokuva *Häidenvietto Karjalan runomailla* liittyi paikkakunnalla tuolloin yhä eläneen perinteen taltiointiin (Sihvo 1969: 172–174).

1989: 167) ja kaikki loitsujen taitajat olivat jo vanhempaa väkeä (SKS KRA: Koljonen). Samoilla vuosikymmenillä huomattiin ortodoksisen rakennusperinteen muuttuneen satoja vuosia vanhasta moderniin tyyliin. Kyläkalmistot muuttuivat ”ortodoksisen kulttuuriperinteen muistomerkeiksi ja *perinnemaisemiksi*”, ja muutoksessa ollut ortodoksinen perinnemaisema oli museoitumassa. Kulttuurimaantieteen tutkija Petri Raivo on huomauttanut, että ”ortodoksisen maisemaelementin kansallinen arvo tuli näkyväksi vasta, kun se oli uhattuna tai jo väistymässä uuden tieltä”. (Raivo 1996: 80–83, 86, 127; kurssiivi Raivon.)¹³⁸

Huoli rajakarjalaisen kulttuurin muuttumisesta kasvoi vähitellen 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa. Raja-Karjalassa kulki vielä Kalevalan 100-vuotisjuhluvuonna kansanrunouden kerääjiä ja muita perinteen tallettajia, vaikka perinteen nähtiin hiipuvan (myös esim. Laatokka 23.6.1931). Eniten huomiota sai kielientutkimus ja -tallennustyö. Kesäkuussa 1931 Korpiselän Tolvajärvellä ja Ägläjärvellä sekä Suistamon Shemeikan kylässä vieraili Karjalaisen osakunnan kielitieteellis-kansatieteellinen, maisteri U. Branderin johtama kolmijäseninen tutkimusretkikunta, johon kuuluivat myös maisteri A. Tanskanen ja ylioppilas P. Kyytinen. Muun muassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran rahoittama, erityisesti ”vanhoihin murreseanoihin” keskittynyt keruu tehtiin Kyytisen mukaan viime hetkellä: ”Nykyisin vielä elävän sukupolven aikana on Karjalan syrjäkylissä vielä mahdollisuuksia mutta kun se kuolee, vie se mennessään paljon korvaamatonta.” Keruun tulokset luovutettiin Sanakirjasäätiölle ja SKS:lle ”karjalankielistä murreseanokirjaa” varten. (Laatokka 13.6.1931.)

Pohjois-Karjalan vanhan ortodoksisväestön perinteen muuttumista käsittelevässä tutkimuksessa on huomautettu, että sen tietyt vanhat perinteet – esimerkiksi itkuvirsiperinne – alettiin 1900-luvulla kokea vanhanaikaisiksi ja aikansa eläneiksi. Luterilaisten muutto ja jääminen pysyvästi alueelle saivat ortodoksit huomaamaan oman kulttuurinsa erityispiirteet. Toisaalta ortodoksit eli alueen alkuperäiset asukkaat olivat suhteellisen varakkaita ja hyvin toimeentulevia, mikä nosti näiden statusta. (Hakamies 1991: 159.) Raja-Karjalassa 1900-luvun tulomuuton luonne on ollut toisenlaista kuin historiallisessa Suur-Liperissä: Raja-Karjalan eri pitäjiin muutti ensisijaisesti koulutuksen saaneita virkamiehiä ja eri alojen ammattilaisia sekä työmiehiä. Näillä kahdella erilaisella tulijaryhmällä oli keskenään erilainen statusarvo. Virkamiehillä ei ollut Raja-Karjalassa maaomaisuuksia, mutta he nauttivat asemansa luomasta arvovallasta, ja heillä oli (lähes) poikkeuksetta korkeampi status kuin

¹³⁸ Rakennustyylin muutos liittyi Suomen ortodoksisen kirkon ulkoisten muotojen kansallistamiseen; tarkemmin ks. Raivo 1996: 130; Kemppi 2016: 138–173. Raja-Karjalan sivistysseura siirsi Suistamon vanhalla hautausmaalle savupirtin ja perusti siihen Suistamon kotimuseon vuonna 1930 (Raivo 1996: 86–87).

rajakarjalaisilla talonpojilla (lampuodeilla). Sen sijaan luterilaisilla työmiehillä, jotka olivat muuttaneet alueelle, oli todennäköisesti paikallisia ortodoksitalonpoikia alhaisempi status: työmiehillä ei ollut maata eikä maanhallintoa oikeutta, eikä heillä ollut alueella (yleensä) minkäänlaisia sukusiteitä. Heillä oli kuitenkin luku- ja kirjoitustaito aikana, jona se oli Raja-Karjalassa vasta yleistymässä, ja lännestä tulevana todennäköisesti sellaista modernia tietotaitoa, jota rajakarjalaisilla ei ollut. Eri tutkimuksissa on havaittu luterilaisten pitäneen itseään 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ja 1900-luvun alussa valistuneempina ja ”kansallisesti parempina suomalaisina” kuin alueen ortodoksit. (Hakamies 1991: 32.) Myös Raja-Karjalaan kaupungeista tulleilla työmiehillä on voinut olla samanlainen käsitys omasta statuksestaan.¹³⁹

Suur-Liperin ortodoksiväestön kulttuuriin liittyi tietty vanhakantaisuus (Hakamies 1991: 158–159). Piirre on tunnistettavissa myös rajakarjalaisesta kulttuurista vielä 1930-luvulla: muun muassa maatalousvälineet saattoivat edelleen olla puusta valmistettuja, jossain vielä poltettiin kaskia ja jossain asuttiin savupirtissä (mm. Koistinen 1935: 179, 186). Raja-Karjalan nopeassa kehityksessä on nähtävissä, etteivät rajakarjalaiset itse vastustaneet esimerkiksi maatalouden tehostamista ja uusien rakennustapojen omaksumista vaan myös kokivat tietyt omat perinteensä vanhanaikaisiksi ja tehottomiksi, minkä vuoksi he eivät kokeneet niitä säilyttämisen arvoisiksi.

Raja-Karjalan rakennustapa alkoi voimakkaasti suomalaistua viimeistään 1920-luvun lopulla, jolloin Itä-Karjalan Maanviljelysseuran rakennustoimisto jakoi mallitalojen rakennusohjeita. Uusissa asuinrakennuksissa karjasuojat saattoivat olla asuintilojen kanssa saman katon alla sen sijaan, että ne olisivat sijainneet esimerkiksi tuvan alla. (Laatokka 4.2.1928.) Kaija Heikkinen on todennut, että monet Raja-Karjalassa tavatut venäläisen kulttuurin vaikutukset, jotka ilmenivät muun muassa rakennustyyliä (esim. ns. karjalantalo) ja vaatetuksessa, oli saatu 1800-luvulla, ja itsenäisyyden ajalla niistä pyrittiin eroon (Heikkinen 1984: 84). Rajakarjalainen kylämaisema alkoi jo 1920-luvulla näyttää suomalaiselta kylämaisemalta. Siitä, että oltiin ortodoksialueella, kertoivat paikoin enää vain

¹³⁹ Ernst Lampén on muistellut, että mentyään 1920-luvun alussa Impilahdella Kitelän majataloon sen piika kertoi talon emännän olevan ”pravoslavniin – oikeauskoisen” [eli ortodoksin] mutta isännän olleen ”ruotshi”, aiheesta jollain tavalla ylpeän piian mukaan ”oikea ruotshi” (Lampén 1922: 15). 1900-luvun alussa ns. metsäkeinottelijat hyötyivät monien Raja-Karjalan ortodoksitalonpoikien lukutaidottomuudesta (esim. Laatokka 7.4.1906).

ortodoksiseen uskuntoon kiinteästi kuuluvat tsasounat, kalmistokuusikot ja kirkot.¹⁴⁰ Toimittaja Ernst Lampén kuvaili 1920-luvun alussa Ägljärven kylää aidoksi karjalaiseksi kyläksi, jossa talot oli rakennettu karjalaiseen malliin, eli niissä oli asuinrakennus saman katon alla kuin navetta, talli ja liiteri. (Lampén 1922: 69.)¹⁴¹ Sen sijaan kylässä 1930-luvun alussa käynyt kirjailija Heikki Hyppönen kiinnitti huomiotaan erääseen kylän keskellä sijainneeseen komeaan taloon, jonka paikalliset kertoivat olevan kylän vanhanaikaisin talo (Hyppönen 1934: 78).¹⁴² Talo oli ilmeisesti novgorodilaistyylinen talo, ja kylän muut yhtä vanhat talot oli purettu ja niiden tilalle oli rakennettu uudentyypisiä taloja. Aihetta on vaikea selvittää, sillä Ägljärven vanhasta rakennuskannasta ei ole juuri säilynyt valokuva-aineistoa.

Käsittelen seuraavaksi lyhyesti rajakarjalaisen henkisen kulttuurin muutoksia.

Kansakoulut ja kansansivistys

Raja-Karjalan kyliin perustettiin jo ennen Suomen itsenäistymistä kymmeniä kansakouluja (luku 3.2.1). Kuten aiemmin on tullut esille, alueen aikuisväestö oli saanut opastusta monenlaisilla kursseilla 1800-luvun lopulta alkaen: maataloutta, karjataloutta ja kotitaloutta kohennettiin ja harjoitettiin ja jopa lapsia kasvatettiin lännestä tuotujen oppien ja neuvojen varassa. Yleissuomalainen kansansivistys ja ajattelutapa hiipivät vähitellen koko elämänpiiriin.

Myös vapaata yhdistystoimintaa heräteltiin. Tapio Hämyksen sanoin kansalaistoimintaa rajoittivat kuitenkin ”väestön köyhyys, lahjoitusmaakysymyksen ratkaisemattomuus ja Venäjä-suuntaus”. Suojärvellä toimineiden ensimmäisten yhdistysten toiminta liittyi hevosten jalostustyöhön, maanviljelyn kehittämiseen ja metsänhoitoon. Sortavalassa koulutetut, karjalan kielen taitoiset martat kiersivät Suojärvellä jo vuosisadanvaihteessa ja levittivät samalla uskonnollista kirjallisuutta. Poliittiset järjestöt ja ammattijärjestöt alkoivat Suojärvellä saada kannatusta vasta 1920-luvulla, sillä sitä ennen pitäjässä ei ollut teollisuutta. Suojeluskuntatoiminta pitäjässä alkoi vuoden 1918 lopulla. Kun yhdistystoiminta saatiin

¹⁴⁰ Ortodoksisen rakennustavan ja hautausmaaperinteen muuttumisesta 1930-luvulla ks. Raivo 1996: 83–86.

¹⁴¹ Kaija Heikkinen on huomattanut, että niin suomalaiset kuin venäläisetkin Karjalan-kävijät ovat jo 1800-luvulla kiinnittäneet kansatieteellisissä kuvauksissa ja matkakertomuksissa huomionsa siihen, mikä Karjalassa – sen rakennusperinteessä ja esineistössä – heille itselleen on ollut vierasta ja korostaneet eroja (Heikkinen 1989: 18–19).

¹⁴² Kalevalan juhlavuotena Sortavalassa järjestettiin yleiset laulu- ja soittojuhlat (Laatokka 2.7.1935). 1930-luvun alussa julkaistiin useita erilaisia Karjalan kansanelämää ja kyliä esitteleviä teoksia (esim. Hyppönen 1934; Laatokka 6.7.1935).

alulle, eri-ikäisistä suojärveläisistä tuli eri yhdistysten aktiivisia jäseniä: niin Martta-yhdistys, nuorisoseura, suojeluskunta kuin Lotta Svärd -järjestökin saivat paljon jäseniä. (Hämynen 2011b: 456–459, 462.) Eri järjestöt pyrkivät toimimaan tehokkaasti ja järjestivät samansisältöisiä tapahtumia paikkakunnasta riippumatta; järjestöjen ylin johto oli esimerkiksi Sortavalassa tai Helsingissä (esim. Kotikasvatusyhdistys; Laatokka 18.9.1919; Laatokka 20.3.1920).

Ennen Suomen itsenäistymistä yhteiskunnalliset kysymykset ratkottiin Suojärvellä praasniekoilla ja kyläkokouksissa (Hämynen 2011b: 456–459, 462) ja Salmassa praasniekoilla (Hämynen – Shikalov 2015: 394). Rajakarjalaiseen kulttuuriin kiinteästi kuulunut praasniekka- eli kyläjuhla-perinne alkoi muuttua Suomen itsenäistymisen jälkeen, sillä viranomaiset halusivat praasniekkojen ohjelmistoon kansaa sivistävää ja valistavaa, ”suomalaista” arvomaailmaa tukevaa ohjelmaa. Lisäksi perinteisten praasniekkojen pito kiellettiin paikoitellen niillä ilmenneiden väkivaltaisuuksien takia.¹⁴³ Praasniekat muuttuivat itsenäisyyden alkuaikana rajusti. Praasniekka alkoi tarkoittaa erilaisia eri yhdistysten valistustilaisuuksia, joissa ohjelmaa järjestettiin esimerkiksi maamiesseuran talolla. Lisäksi markkinoiden pito loppui. Myös praasniekoilla pidettyjä ortodoksisia kirkonmenoja haluttiin rajoittaa, sillä niitä pidettiin taikauskona ja venäläisenä perinteenä. Toisaalta maallikkopalvelukset vähenivät, kun papisto alkoi matkustaa entistä ahkerammin. Vanhojen perinteiden tilalle tuli uusia käytäntöjä, joiden taustalla oli suomalainen arvomaailma. (Laitila 2011: 336–337.) Praasniekkojen luonteen muututtua alettiin Suojärvellä viettää myös ortodoksisen kirkon sisälähetysjuhlia, joista muodostui kaksipäiväinen, praasniekkoja muistuttava juhla (Makkonen 2011: 332).

Ortodoksiset perinteet

Toisin kuin muissa Raja-Karjalan pitäjissä, Salmin pitäjässä ei tapahtunut Suomen itsenäistymisen jälkeen luterilaistumista. Salmassa solmittiin vain vähän seka-avioliittoja, ja niissä syntyneet lapset kastettiin ortodokseiksi. Myös kuolemaan liittyvän tapakulttuurin on todettu Salmassa säilyneen kauemmin kuin muualla Raja-Karjalassa. (Hämynen 2015a: 193.)

¹⁴³ Praasniekkojen pitäminen on kielletty aiemminkin esimerkiksi Salmassa nimenomaan niillä sattuneiden väkivaltaisuuksien vuoksi. Kielloista huolimatta perinteestä luopuminen saattoi kestää kauan. Salmin Uuksalonpäässä kyläläiset ottivat alkuvuodesta 1933 sen kannan, että praasniekkojen pitoa jatkettaisiin, vaikka neljä vuotta aiemmin perinteestä oli yritetty luopua (Laatokka 26.1.1933). Seuraavana kesänä praasniekkojen järjestämisen päättivät lopettaa muun muassa Suojärven Moisseinvaaran (Laatokka 10.6.1933) ja Suistamon Jalonvaaran asukkaat (Laatokka 26.9.1933).

Heikki Makkonen (1989) on selvittänyt, miten rajakarjalainen kuolemaan liittyvä perinne muuttui 1930-luvulta 1980-luvun alkuun mennessä suojärveläisissä ja vienankarjalaisissa perheissä. Makkosen mukaan aiheesta ei ole 1920-luvulta ja sitä varhaisemmalta ajalta luotettavaa muistitietoa, mutta ortodoksien omasta perinteestä vieraantumisesta on tiettävästi oltu huolestuneita jo 1800–1900-luvun vaihteen molemmin puolin. Sen lisäksi, että ortodoksit luopuivat tietyistä perinteistä, he myös saivat vaikutteita luterilaisuudesta: ortodoksilapsille opetettiin koulussa luterilaisia virsiä, joita alettiin yhä yleisemmin laulaa *yönistujaisissa* eli kuolleen henkilön luona tämän kotona pidetyssä tilaisuudessa. Virsien laulaminen yleistyi, koska niiden opettelu ja säestäminen kuuluivat Sortavalan seminaarin opetusohjelmaan (Hämynen 2011b: 317). 1930-luvulla Suojärvellä pidetyt vainajien muistotilaisuudet alkoivat muuttua yhteisestä ateriasta ohjelmalliseksi kahvitilaisuudeksi. Suojärven ortodoksiseurakuntien keskuspaikoissa omaiset alkoivat hankkia haudoille hautakiviä, kun taas aiemmin oli pystytetty pääasiassa puuristejä; rautaristejä oli sen sijaan vain varakkaimpien haudoilla. *Grobujen* eli puusta valmistettujen hautakatosten rakentaminen oli loppunut Suojärvellä viimeistään 1920-luvulla. Vaikutteita suojärveläiset saivat ortodoksisilta opettajilta ja diakonissoilta, jotka olivat opiskelleet Sortavalassa, mutta myös paikkakunnan luterilaisesta seurakunnasta. Suojärvellä ortodoksien suhde kuolemaan muuttui sitä myötä, kun lapsikuolleisuus väheni: kuolemaa ei enää koettu niin läheiseksi kuin ennen. (Makkonen 1989: 4–5, 178, 206–207, 222–223, 225.)

Rajakarjalaisen ortodoksisen hengellisen elämän maallistumisesta on säilynyt joitakin aikalaiskuvauksia. Vanhan tapakulttuurin muutoksesta kertovat muun muassa *Laatokassa* julkaistut kirjoitukset, joissa kannetaan huolta karsikkojen eli kyläkalmistojen maallistuneesta kohtelusta ja ortodoksisen tapakulttuurin muuttumisesta. *Laatokka* julkaisi 12.8.1920 Hannes Murasen kirjoituksen *Vanhojen kalmistojen pyhyyttä säilyttämään*, jossa Muranen kertoi järkyttyneensä kotikylänsä (ilmeisesti Korpiselän Tolvajärven) kalmiston puiden hakkaamisesta. Tolvajärven kalmiston raiskaaminen alkoi huonokuntoisten puiden poistamisella alueelta, mutta työ laajeni yli kymmenen ikivanhan puun hakkuuksi. Puiden kaatajista yksi sairastui vakavasti ja toinen kuoli – syyn uskottiin yleisesti olleen ”rangaistus siunatun paikan ja sen haltijan loukkaamisesta”. (Vartiainen 1935: 76; Vartiainen 1953: 132.)

Suojärvellä ortodoksiset hautausmaat sijaitsivat kirkon tai tsasounan lähellä; lähes joka kylällä oli oma hautausmaansa, minkä ansiosta hautajaisväen ja vainajien muistelijoiden ei tarvinnut kulkea kauas. Ortodoksikirkon johto muutti hautausmaita koskevaa ohjeistusta 1930-luvulla niin, että hautausmaita piti muokata järjestelmällisemmiksi: niille piti rakentaa suoria käytäviä ja laatia hautapaikkakartta. Suojärvellä tätä uudistusta kuitenkin vastustettiin

jopa kirkosta eroamisen uhalla, sillä vanha ajattelutapa, jonka mukaan hautausmaa – perinteisesti kalmisto – on Jumalan puisto, jonka on oltava luonnontilassa, oli niin vahva. (Makkonen 1989: 76–77, 200–203.) Rajakarjalaista kylämaisemaa oli jo muuttanut vuonna 1879 annettu terveydenhuoltoasetus, sillä sen nojalla tiettyihin kyläkalmistoihin hautaaminen kiellettiin ja uusia, kyläkeskustasta kauemmaksi rakennettuja hautausmaita otettiin käyttöön; esimerkiksi Suojärven Kaipaassa tsasounien luona sijainnut kalmisto jäi pois käytöstä vuonna 1890 (Kuutti 2011: 222). Ägläjärven uusi hautausmaa, joka sijaitsi muutaman kilometrin päässä kylän keskustasta, otettiin käyttöön 1890-luvulla (Patronen 2015: 170); vanha kalmisto sijaitsi keskellä kylää kahden eri-ikäisen tsasounan luona.

Eräässä artikkelissaan rajakarjalaisten identiteetin muuttumista selvittänyt kielentutkija Raija Pyöli on huomauttanut, että rajakarjalainen venäläis-karjalais-ortodoksinen elämäntapa ei sammunut heti itärajan sulkemisen jälkeen. Myös rajakarjalaisten oma historiallinen identiteetti säilyi seuraavat pari vuosikymmentä. (Pyöli 2013: 167.)¹⁴⁴

Liikenneyhteydet ja sanoma- ja muiden lehtien seuraaminen

Rajan sulkeutumisen jälkeen Raja-Karjalan maantieverkostoa alettiin parantaa, mikä myös lisäsi liikennettä; Suojärven-radnan rakentamista olen käsitellyt jo toisaalla. Värtsilästä Korpiselän kirkonkylän kautta Suojärvelle johtaneen maantien parantaminen teki mahdolliseksi sen, että Ägläjärven kautta alkoi säännöllinen linja-autoliikenne keväällä 1928; aluksi vuoro ajettiin kolme kertaa viikossa (Laatokka 23.2.1928). Samana kesänä Ägläjärvellä oli jo kahdeksan autoa, joita varten oli perustettu bensiiniasema (Spectator 1928).

Lisääntynyt liikenne nopeutti myös postinkulkua ja kaikenlaista tiedonvälitystä, ja pian Raja-Karjalan joka kylässä oli mahdollisuus seurata Sortavalassa ja Helsingissä ilmestyneitä sanoma- ja ammattilehtiä säännöllisesti. Sen sijaan luku- ja kirjoitustaito yleistyi vasta vähitellen. Yli 15-vuotiaista oli vuonna 1920 koko maassa lukutaidottomia 1,1 prosenttia, kun Raja-Karjalassa osuus oli naisista 20 prosenttia ja miehistä 17 prosenttia. Vuonna 1930 koko maassa lukutaidottomia oli yksi prosentti väestöstä, mutta Raja-Karjalassa osuus oli naisista 16 prosenttia ja miehistä 15 prosenttia. (Hämynen 1993: 274.)¹⁴⁵

¹⁴⁴ Tapio Hämynen on lisännyt, että kun Raja-Karjalan kunnat – kaikkien muiden luovutetun Karjalan kuntien tavoin – lakkautettiin, hävisivät *rajakarjalaisten kunnalliset identiteetit*, ja entisiä kuntia korvaaviksi yhteisöiksi perustettiin pitäjäseurat. Niiden tavoitteisiin kuului rajakarjalaisen kulttuurin vaaliminen monin eri tavoin. (Hämynen 2013: 193.)

¹⁴⁵ Tapio Hämynen on todennut, että luku- ja kirjoitustaidon yleistymisen hidastui toisen sortokauden aikana. Paikallisia eroja oli: Suojärvellä Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan alueella lukutaidottomien osuus vuonna 1920 oli 57 prosenttia, joka oli lähes 20

Rajaseutumatkailun kehittäminen 1920-luvulla merkitsi myös Raja-Karjalaan suuntautuvan matkailun edistämistä.¹⁴⁶ Matkailutoimisto Finlandian keväällä 1928 julkaiseman vuosikirjan aiheena oli Karjala, ja esittelyn Raja-Karjalasta ja Laatokan pohjoisrannikosta sekä Valamosta siihen kirjoitti Eliel Vartiainen (Laatokka 8.5.1928). Kesällä 1928 Korpiselän Tolvajärvellä avattiin väliaikaisissa tiloissa Rajaseutuyhdistyksen matkailijamaja; kylän kestikievari oli lakkautettu vuonna 1926 (Laatokka 15.5.1928). Liikenteen ja matkailun lisääntyessä myös rajakarjalaiset itse pääsivät liikkumaan paikasta toiseen entistä vaivattomammin ja halvemmalla. Sen sijaan, että vaikutteita muista elinpiireistä olisi saatu sanomalehtien ja vieraiden välityksellä, niitä alettiin saada myös suoraan eli matkustamalla itse.

6.4.4 Vertailu kolttasaamelaisiin ja Suomen lähialueiden kielivähemmistöihin

Pääluvussa 5 käsitteitin identiteettiä ja kulttuuri-identiteettiä ja esittelin Suomen saamelaisia ja Suomen lähialueilla eläviä kielivähemmistöjä. Tässä pääluvussa 6 esitin, millaista käyttöä karjalan kielellä on ollut ja millainen sen ja rajakarjalaisen kulttuurin asema on ollut 1800-luvun lopulta vuoteen 1939. Tiivistän viiden eri vähemmistön kieliolojen keskeiset seikat taulukkoon 6.

prosenttia suurempi kuin Suojärven seurakunnan alueella. (Hämynen 1995: 129; Hämynen 2011b: 127–128.)

¹⁴⁶ Rajaseutumatkailun ja uuskarjalanismien suhteesta ks. Raivo 1996: 119–121.

Taulukko 6. Raja-Karjalan karjalankielisen ortodoksiväestön asema verrattuna Suomen lähialueiden kulttuurivähemmistöjen asemaan ennen vuotta 1939.

	kolttasaamelaiset	inkerin-suomalaiset	tornion-laaksolaiset	kveenit	Raja-Karjalan -ortodoksit
maantiet. asuinalue	Suomi, Venäjä	Venäjä	Ruotsi	Norja	Suomi
historiallisen tausta	alueen alkuperäiskansa	muuttaneet alueelle 1600–1800-luvulla	alueen alkuperäiskansa	muuttaneet alueelle 1600-luvun ja 1800-luvun lopun välillä	alueen alkuperäiskansa
kiistaa siitä, onko kyseessä kieli vai murre	ei	ei	kyllä	ei	kyllä
keskeinen etnisyyssysteijä	kieli sekä saamelainen ja ortodoksis-karjalainen kulttuuri	kieli ja luterilaisuus	kieli	kieli ja suomalainen perhe- ja sukutausta	kieli ja ortodoksis-karjalainen kulttuuri
kirjallinen käyttö ennen vuotta 1939	ei	suomen kirjakieli	kirjallinen käyttö	suomen kirjakieli	ei / harvojen luettavissa: evankeliumi ja satunnaista lehtikirjoitetta
oma kirjakieli, oma sanakirja	ei	ei	ei	ei	ei
oma kieli kirkon kielenä	ei	kyllä	kyllä	kyllä (suomenkielinen uskonnollinen kirjallisuus hyvin tärkeää)	ei (tosin käytännössä suullisena opetuskielenä)
oma kieli koulu-opetuksen kielenä	ei	1800-luvulta 1930-luvulle, ajoittain rajoituksia, seminaari v. 1863–1919	vuoteen 1912, seminaari 1874, vuonna 1919 täyskielto	1850-luvun lopulle	ei (tosin käytännössä paikoitellen suullisena opetuskielenä)
omakielisiä tiedotusvälineitä	ei	Suomen radio, kirjallisuutta, sanomalehti	ei	vuonna 1877 oma lehti	ei
kielenvaihdon alkuvaihe	alkoi 1920-luvun alkupuolella	alkoi vuonna 1919	alkoi 1880-luvun loppupuolella	alkoi 1860-luvun lopulla (assimilaatiopoliittikka)	alkoi viimeistään 1890-luvulla
sukunimien muutokset	maanviljelijöiksi ryhtyneet muuttivat	sukunimien muuttumista kaiken aikaa	1800-luvun lopulta 1990-luvulle	ortografian ja fonetiikan muutoksia;	yksittäisiä 1900-luvun alusta alkaen,

hallinnon kielen mukaisiksi	nimiään	historian saatossa		maanomistuslaki (1888) yhtenä syynä	satoja 1930-luvulla
------------------------------------	---------	--------------------	--	-------------------------------------	---------------------

Raja-Karjalan karjalankielisen väestön kielellinen suomalaistuminen ja suomalaistaminen ovat tapahtuneet monin paikoin vaivihkaa, sillä karjalan kieli on elänyt lähes 100-prosenttisesti ainoastaan puhuttuna. Syy siihen, että karjalan kielen kirjallinen käyttö on ollut hyvin vähäistä ja rajallista, on ollut se, että sillä ei ole ollut kirjakieltä (se on vasta ollut kehitteillä). Lisäksi sen vuoksi, että suomi on karjalan läheinen sukukieli, suomen kieleen siirtyminen on ollut paljon helpompaa ja huomaamattomampaa kuin siirtyminen ei-sukulaiskieleen. Suomen kielen status oli Raja-Karjalassa erittäin vahva: se oli muun muassa modernin elämänmuodon, kansakoulun, lehdistön, kirjallisuuden, radion sekä hallinnon kieli ja vuodesta 1923 alkaen Suomen ortodoksisen kirkon kieli. Puhuttuna kielenä karjalan kieli on saattanut säilyä Raja-Karjalassa pitkään kotikielenä ja kyläyhteisön kielenä, mutta kirjoitetulla suomen kielellä on ollut jo 1800-luvun lopulta niin suuri valta ja korkea status, että on ollut vain ajan kysymys, milloin se on saanut vallan. Suomen kielen aseman vahvistuminen Raja-Karjalassa ei ole vaatinut suomenkielisen (luterilaisen) väestön muuttoa alueelle (vrt. Pohjois-Karjalan vanhan ortodoksiväestön suomalaistuminen; Hakamies 1991), vaan siihen, että suomen kieli on noussut arvostettuun asemaan, ovat riittäneet yhteiskunnalliset muutokset. Raija Pyöli on todennut, että koska suomella oli Raja-Karjalassa korkeampi status kuin karjalalla, salmilaiset pyrkivät julkisessa kommunikoinnissa välttämään omaa kielimuotoaan: ”[k]ansa yritti vaikuttaa sivistyneeltä puhumalla suomea varsinkin vieraiden kanssa aina kun mahdollista” (Pyöli 2015: 517).¹⁴⁷

Tornionlaaksolaisten kielenvaihtoa suomesta ruotsiin on nopeuttanut se, että suomen kielen puhuminen kouluissa kiellettiin: se taas johti siihen, että äidinkielen puhumisesta kodin ulkopuolella tuli stigma monien vuosikymmenien ajaksi (Andersson – Kangassalo 2003: 108). Suomen karjalankielisillä tilanne oli aivan toisenlainen: he saattoivat omissa kotikylissään ja paikoin jopa kirkonkylässä asioidessaan käyttää omaa äidinkieltään hyvin monenlaisissa suullisissa viestintätilanteissa. Edes koulussa heidän suullista kielenkäyttöään ei rajoitettu ainakaan systemaattisesti, koska paikoin myös opettajat saattoivat mahdollisesti itsekin puhua omaa äidinkieltään. Myös rajakarjalaista syntyperää olevat papit ja muut

¹⁴⁷ Anneli Sarhima on todennut karjalaisen kielivähemmistön sosiaalisen statuksen olleen kotiseuduillaan matala ”kautta aikojen” vähemmistöaseman mutta myös maalaisuuden takia (Sarhima 2006: 430). Karjalankielisten hallitsemien eri kielimuotojen käytöstä ks. Uusitupa ym. 2017: 75, 79.

kirkonpalvelijat ovat voineet puhua karjalaa suomen rinnalla. Rajakarjalaisia ei virallisesti ole kielletty käyttämästä äidinkieltään.¹⁴⁸ Sen sijaan yhteistä rajakarjalaisille ja tornionlaaksolaisille oli se, että heidän äidinkieltään ei (aivan kaikissa asiayhteyksissä) pidetty omana kielenään: kummankin ihmisryhmän puhuman kielen väitettiin olevan suomea.

Karjalankielisiä ei koskaan myöskään syrjitty kotipitäjissään sen perusteella, että nämä eivät osanneet suomea. Olematon tai puutteellinen kielitaito ei myöskään ollut este jatko-opinnoille: useat Raja-Karjalasta kotoisin olleet, äidinkielenään karjalan kieltä puhuneet nuoret pääsivät Sortavalan seminaariin jo 1890-luvulla. Lisäksi suomen kieli oli ennestään jollain tavalla tuttua ja sitä oli (suhteellisen) helppo oppia. Jo edellä (luvussa 3.1) olen todennut, että karjalankielinen identiteetti ei toisaalta useinkaan vahvistunut opintiellä, vaan Sortavalassa rajakarjalaiset omaksuivat suomalaisuusaatteen.¹⁴⁹

Tornionlaaksolaisten historiassa on paljon yhtäläisyyksiä rajakarjalaisten historian kanssa. Kummankin kielivähemmistön oman kielen ja kulttuurin asema on heikentynyt historian saatossa siksi, että kielialue jakautui kahtia uuden valtakunnanrajan myötä. Lisäksi kielimuodon läheisyys suuremman kielen kanssa on merkinnyt vähättelyä ja vaikeuksia saada tunnustus sille, että kyse on itsenäisestä kielestä. Tornionlaaksolaisiin ja heidän pyrkimyksiinsä verrattuna rajakarjalaiset tuntuvat kuitenkin olleen hiljaisempi, suorastaan äänetön kielivähemmistö. Tornionlaaksolaiset kävivät 1910-luvulla keskustelua omakielisten rautatieasemien nimien tarpeesta ja kouluopetuksen kielestä keskusteltiin moneen otteeseen, mutta Raja-Karjalassa on pidetty ikään kuin itsestäänselvyytenä, että suomenkielinen kansakoulu käyttää nimenomaan suomen kieltä opetuskielenä ja äidinkielen oppitunnilla opiskellaan suomea, ei karjalaa. Karjalankielisten äänitorvena tai puolustajina pidetyt sanomalehdet olivat (enimmäkseen) vain pienen oppineistopiirin harrastuksia, ja karjalan kielen kieliopin laatiminen jäi E. V. Ahtian yksinäiseksi elämäntyöksi, joka tunnettiin ilmeisesti lähinnä akateemisessa maailmassa. Suojärveläissyntyinen Paavo Harakka on luonnehtinut karjalan kielen asemaa niin, että ”ei Raja-Karjalan väestö itsekään osannut vaatia karjalan kielen tunnustamista. Sitä pidettiin ikään kuin rahvaan kielenä ja suomalaiset käsittivät sen suomen kielen yhdeksi murteeksi.” (Harakka 2002: 46–47.)

Rajakarjalaiset eivät itse nostaneet omaa kieltään esiin, koska he pitivät puhumaansa kielimuotoa suomen kielen murteena. He eivät myöskään aloittaneet oman kulttuurinsa

¹⁴⁸ Myöskään sotien jälkeen valtiovalta ei tietävästi ainakaan virallisesti ole painostanut siirtokarjalaisia luopumaan karjalan kielen käytöstä (Pyöli 2007: 158).

¹⁴⁹ Sen sijaan Karjalasta lähdön jälkeen rajakarjalaisperheiden lapsia on voitu kiusata karjalan kielen puhumisesta ja siitä, etteivät nämä ole osanneet puhua suomea (esim. Salonen 2016).

nostamista. Ortodoksikarjalaisilla ei ollut omaa yhdistystä, joka olisi ajanut heidän kielensä ja kulttuurinsa asiaa; omakielinen kirjallisuus ei ehtinyt vielä syntyä. Samaan aikaan, kun karjala määriteltiin omaksi murteekseen, johon on sekoittunut venäjän laina-aineksia, karjalankielisiä sukunimiä pidettiin venäläisinä (tai venäläismallisina) (esim. Härkönen 1930). Siitä, että suurella osalla rajakarjalaisista oli *omakieliset* sukunimet, ei puhuttu kuin yksittäisissä lehtikirjoituksissa (esim. Ahtia [nimimerkillä *Waslei*], Omahinen 18.3.1910). Käsittelen näitä sukunimiryhmiä luvuissa 7.4.3 (ristimänimipohjaiset) ja 7.4.4 (lisänimipohjaiset sukunimet) sekä Nimihakemistossa. Osa omakielisistä paikannimistä oli kirjattu karttoihin.

Raja-Karjalan karjalankielisen väestön äidinkielen asema on ollut heikko inkerinsuomalaisten, kveenien sekä tornionlaaksolaisten äidinkielen asemaan verrattuna: siinä, missä Suomen lähialueilla suomea puhuneet kielivähemmistöt ovat voineet tukeutua Suomeen ja suomen kirjakieleen sekä sen asemaan, ortodoksikarjalaisilla ei ole ollut tukea emämaasta ja sen kielestä, koska sitä ei ole ollut; tilanne on ollut tässä suhteessa sama kuin saamelaisilla. Saamelaisten ja rajakarjalaisten asemassa vähemmistökulttuurin edustajina ja vähemmistökielen puhujina on muitakin yhtäläisyyksiä: kummankaan äidinkielellä ei ole ollut virallista statusta, mikä on pakottanut kielenpuhujat ensin kaksikieliseksi ja vähitellen kielenvaihtoon. Kumpikaan kieli ei myöskään ole ollut kirkon virallisesti käyttämä kieli tai kouluopetuksen kieli, eikä kummallakaan ole ollut mahdollisuuksia nousta tiedotusvälineiden kieleksi. Lisäksi tietyt seikat yhdistävät – ovat yhdistäneet – tornionlaaksolaisia myös kolttasaamelaisiin ja muihin saamelaisiin: vähemmistökielen ja -kulttuurin edustajina heillä ei ole ollut enemmistökulttuurin paineen alla mahdollisuutta luoda omakielistä kirjallista traditiota.

Suurin tai ainakin yksi suurimmista eroista on sen sijaan valtakulttuurin eli suomalaisten suhtautuminen vähemmistökieleen eli saameen ja karjalaan: saamelaisten oman kielen käytöstä ja asemasta on keskusteltu moneen otteeseen, mutta karjalan kielestä on virallisissa yhteyksissä vaiettu täysin. Saamea ja saamelaista kulttuuria on suojannut se, että ne ovat eronneet suomen kielestä ja suomalaisesta kulttuurista niin paljon, että niiden omaperäisyyttä ei ole kyseenalaistettu. Karjalan kielen tunnustamista omaksi kielekseen puolestaan esti Karjalan poliittinen asema.

Saamelaisilla ja rajakarjalaisilla on historiassaan paljon yhteisiä piirteitä, jotka liittyvät esimerkiksi syrjäiseen sijaintiin ja sen vuoksi muuta maata myöhemmin alkaneeseen taloudelliseen ja muuhun kehitykseen. Näitä ovat Suomessa 1900-luvun alussa muun muassa metsäomaisuuden myynti ja metsäkeinottelu, maantie- tai rautatieverkoston rakentaminen, rajaseututyö ja rajaseutumatkailun kehittäminen. Kumpikin vähemmistö on alueen

alkuperäisväestöä, joka on joutunut historian saatossa kiistelemään oikeuksistaan asumaansa maahan.

7 RAJA-KARJALAN ORTODOKSIVÄESTÖN SUKUNIMISTÖN KEHITTYMINEN

Suku- ja lisänimikäytännöt heijastavat aina sen alueen ja sen väestön historiaa, kulttuuria ja kieltä, jonka piirissä ne ovat syntyneet. Suurimmalla osalla Raja-Karjalan ortodokseista oli aivan toisenlaiset sukunimet kuin alueella asuneilla luterilaisilla, sillä rajakarjalainen nimistö on syntynyt siellä kahden suurvallan (Ruotsin ja Venäjän) välissä ja kolmen eri kielen (venäjän, karjalan ja suomen) puhuma-alueiden raja-alueella. Ortodoksikarjalaisten sukunimistöön heijastui se, että heidän äidinkieltensä oli karjala, mutta myös eläminen Venäjän ortodoksisen kirkon alaisina, minkä vuoksi rajakarjalaisilla on samoja ristimä- ja sukunimiä kuin venäläisillä. Alueen väestökirjanpidosta ovat vastanneet joko ruotsalaiset, suomalaiset tai venäläiset. Raja-Karjalan historiaa, kulttuuria ja kirjoitetun ja puhutun karjalan kielen asemaa olen selvittänyt edellä omista luvuissaan.

Tässä luvussa tarkastelen eri sukunimityyppejä edustavien nimien kehittymistä. Ennen sitä otan esille rajakarjalaisten sukunimien erityispiirteet (luku 7.1), vuosisadanvaihteen molemmin puolin käydyn lehdistökeskustelun Raja-Karjalassa käytössä olleista sukunimistä ja alueen sukunimettömistä (luku 7.2) ja sen, miten eri yhteiskunnalliset tapahtumat ovat heijastuneet rajakarjalaisten sukunimien kehittymiseen (luku 7.3). Sitä, millaisista alajärjestelmistä Raja-Karjalan sukunimijärjestelmä koostuu, olen selvittänyt alustavasti liseniaatintutkielmassani (2009). Ennen sitä aiheesta ei ollut yleisesitystä. Aiemmassa selvityksessäni otin huomioon myös Raja-Karjalan luterilaisen väestön sukunimet, mutta tässä tutkimuksessa rajaan ne aiheen ulkopuolelle. Tarkoitukseni on tässä pääluvussa selvittää, miten Raja-Karjalan ortodoksit saivat sukunimet, ja samalla tarkentaa rajakarjalaisesta sukunimistöstä aiemmin hahmottamaani kokonaiskuvaa. Luvun lopussa (luku 7.5) teen yhteenvedon rajakarjalaisen sukunimistön erityispiirteistä ja kehittymisestä, vertaan rajakarjalaista sukunimisysteemiä suomalaisen sukunimisysteemiin ja pohdin sitä, miten Raja-Karjalan suomalaistuminen ja suomalaistaminen ovat heijastuneet rajakarjalaiseen sukunimistöön.

Mainitsen tekstissä vain esimerkkejä kustakin nimiryhmästä, eli aivan kaikki aineistoni nimet eivät esiinny siinä. Sen sijaan Nimihakemistossa käsitelen kaikki luvuissa 7.4.3

(ristimänimipohjaiset sukunimet) ja 7.4.4 (lisänimipohjaiset sukunimet) esittelemiini nimiryhmiin kuuluvat nimet.

7.1 Raja-Karjalan sukunimistön erityispiirteitä

Sirkka Paikkalan mukaan suomalainen moderni sukunimijärjestelmä on kehittynyt 1800-luvun jälkipuoliskolla ja 1900-luvun alussa. Järjestelmä on muodostunut erilaisista ja eri aikoina syntyneistä lisä- ja sukunimijärjestelmistä, alasysteemeistä. Osa alasysteemeistä on syntynyt toisista riippumatta, ja osa on syntynyt mallinmukaisesti diffuusion kautta; esimerkiksi vanha itäinen sukunimijärjestelmä on kehittynyt itsenäisesti, kun taas porvarisnimistö on omaksuttu mallinmukaisesti Ruotsista. (Paikkala 2004: 68, 107, 607–608.) Koska nimijärjestelmä koostuu erilaisista ala- tai osajärjestelmistä ja jokainen yksittäinen nimi on osa järjestelmää, jokaista nimeä täytyy tarkastella järjestelmää vasten. Paikkala on esitellyt Raja-Karjalan ortodoksien käyttämien henkilönnimien pääpiirteitä artikkelissaan *Från olika namnsystem till ett enhetligt släktnamssystem i Finland* (1995). Olga Karlova on puolestaan laatinut kuvauksen Venäjän puoleisessa Karjalassa vallitsevasta karjalaisesta henkilönnimisysteemistä (2007); palaan siihen hieman tuonnempana. Karlova on selvittänyt myös eräitä Venäjällä asuvilla karjalaisilla ja vepsäläisillä tavattavia venäläisiä, karjalaisiin tai vepsäläisiin lisänimiin pohjaavia sukunimiä (Karlova 2016b).

Nykyään vallitseva käsitys siitä, mitä *sukunimellä* Suomessa tarkoitetaan, omaksuttiin Länsi-Suomessa 1890-luvulla ja viimeistään vuoteen 1903 mennessä. Sen sijaan Itä-Suomessa rahvaalla on ollut suomalaisia sukunimiä jo keskiajalta saakka. Karjalassa ja Savossa vanha sukunimijärjestelmä perustui omaperäiseen itäsuomalaiseen oikeusjärjestykseen, joka säätelä muun muassa maanomistusta ja nautinta-alueiden käyttöä. (Paikkala 2004: 105, 161; Paikkala 1995: 111.) Raja-Karjala, tämän tutkimuksen kohteena oleva alue, sijaitsee Itä-Suomessa eli alueella, jolla on käytetty sukunimiä jo kauan, ja sen perusteella on mahdollista, että ainakin osalla rajakarjalaisista on ollut sukunimiä jo ennen 1700-lukua. Suojärvellä on jo 1600-luvulla kirjattu maakirjoihin joitakin kymmeniä lisänimiä, joista osa on kehittynyt sukunimiksi (tarkemmin ks. Saloheimo 2011: 33–34).

Raja-Karjalaan on 1700-luvun alkupuolella ja sitä aiemminkin tullut asukkaita muualta Suomesta. Kaikkina aikoina alueelle lännestä muuttanut väestö on ollut enimmäkseen luterilaista ja koostunut lähinnä talonpojista, työläisistä ja virkamiehistä. Raja-Karjalan luterilaisen väestön kasvua 1800- ja 1900-luvuilla olen käsitellyt luvussa 2.4. Vaikka luterilaisen väestön nimet on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, niistä on syytä huomata

tietyt seikat. Savolaiset *-nen*-nimet ovat osa rajakarjalaista sukunimisysteemiä sillä perusteella, että alueella on muodostettu muita *-nen*-nimiä niiden mallin mukaan.

Raja-Karjalassa 1700-luvun alussa eläneellä luterilaisella väestöllä on ollut sukunimet; nimenkantajan uskontokunta on (lähes aina) helppo päätellä niin ristimä- kuin sukunimistä.¹⁵⁰ Suurin osa luterilaisilla olleista sukunimistä on ns. vanhoja itäisiä sukunimiä. Esimerkiksi vuonna 1722 Impilahden kirkonkylästä on maakirjaan kirjattu nimi *Oloff Räckölän* [*Räcköläinen*], Sumeriasta *Simon Hirfwoin* [*Hirvonen*] ja Kerisyryjästä *Michell Safwolain* [*Savolainen*]. Aina nimenkantajan uskontokuntaa ei voi päätellä: esimerkiksi Salmin Hirsylässä vuoden 1727 maakirjaan kirjattu henkilönnimi *Ivan Parvoin* [*Parviainen?*] on kuulunut miehelle, joka on ristimänimen perusteella ollut ortodoksi, sukunimen perusteella luterilainen. (Salmin kihlakunnan vuosien 1722 ja 1727 maakirjat.)

Sirkka Paikkalan mukaan pääosa rajakarjalaisesta ortodoksiväestöstä sai sukunimet 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Hän on esittänyt, että syy siihen, miksi Karjalan rajaseuduilla eläneellä ortodoksiväestöllä ei ollut 1600-luvulla sukunimiä, oli venäläinen vaikutus – toisin sanoen ortodoksisen kirkon vaikutus –, vaikka tietyt rajakarjalaiset nimet on tunnettu jo tuolloin. Paikkalan mukaan Raja-Karjalan ortodoksit alkoivat 1800-luvulla saada pääasiassa *-nen*-loppuisia sukunimiä, joista osa on samanasuisia kuin itäsuomalaiset nimet ja osa sellaisia, ettei niitä tavata muualla. Sen sijaan Pohjois-Karjalan ortodoksit ovat käyttäneet savolaisia sukunimiä. (Paikkala 2004: 543; Paikkala 1995: 113; Paikkala 1988: 48.) Rajakarjalaisten sukunimiin, jotka ovat samanasuisia kuin itäsuomalaiset sukunimet, palaan tuonnempana.

Simo Härkönen luettelee *Impilahti-kirjassa* (1950) Impilahdella 1700-luvulla eläneiden sukujen nimet kylittäin. 18 kylästä mainitaan kaikkiaan toista sataa eri sukunimeä ja patronyymiä, muun muassa *Laitinen*, *Pesonen*, *Kauppinen* (Haukkaselkä), *Ronkainen*, *Pärnänen*, *Hämäläinen* (Hippola) ja *Jurvanen*, *Patja*, *Hämäläinen*, *Mujunen*, *Arponen* (Hättilä). Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (*Obriasiov*, *Zernoff*, *Zirkiov*) nimet ovat nimenomaan luterilaisten sukujen sukunimiä ja ortodoksien patronyymejä (ei sukunimiä). (Härkönen 1950: 198–199.) Muualla Raja-Karjalassa savolaisnimiä on samaan aikaan ollut vähäinen määrä. Esimerkiksi vuoden 1764 maakirjaan on Korpiselästä kirjattu kaikkiaan alle kymmenen lisä- ja sukunimeä, joista osa on kuulunut luterilaisille (esim. *Kannin* [*Kanninen*], *Kettu* [*Kettunen*]).

¹⁵⁰ Ortodoksien nimet eroavat luterilaisten nimistä kirjoitusasultaan myös 1600-luvun asiakirjoissa (Saloheimo 2010: 20).

Useiden rajakarjalaisten ortodoksisukujen tutkijoilla on havaintoja siitä, että sukunimiä on toisinaan jätetty kirjaamatta asiakirjoihin pitkiäkin aikoja; pitkään sukunimettömänä olleelle suvulle näyttää toisinaan ”ilmestyvän” unohdetuksi luultu nimi, joka on siis säilynyt pitkiä aikoja suullisessa käytössä. Nimien kirjaamatta jättäminen vaikeuttaa tietenkin sukujen tutkimista huomattavasti, ja toisinaan sukuyhteys saman nimen kantajien välillä voidaan vain päätellä. Esimerkiksi Salmin Ylä-Uuksussa nimi *Kettu* on mahdollisesti jätetty kirjaamatta yli sadan vuoden ajan: nimi mainitaan kylästä maakirjassa vuosina 1727 (*Archip Kettun?* epäselvä) ja 1753 (*Arhip Kettuin*) ja seuraavan kerran henkikirjassa vuonna 1835 (*Sidor Iwanoff Kettu*, henkikirjan todistaja; vuonna 1845 lautamies) (Salmin kihlakunnan vuoden 1727 maakirja; Salmin vuosien 1835 ja 1845 henkikirjat). Useissa rajakarjalaisia sukunimiä koskevissa kirjoituksissa mainittu ”vanhojen nimien palautuminen käytäntöön” (esim. Härkönen 1930: 3) tarkoittaa nimenomaan sitä, että tiettyjä, 1700-luvulla erilaisiin virallisiin asiakirjoihin kirjattuja nimiä on taas 1800-luvun puolivälin jälkeen alettu kirjata. Kyse on siis erilaisista kirjaamiskäytännöistä: jos nimiä on käytetty suullisesti ja suku on jatkunut, nimet eivät ole kadonneet. Sen sijaan väitetään, että rajakarjalaisilla olisi ollut muinaisia sukunimiä (mts. 3; Vartiainen 1953: 10), asiakirjat eivät tue.¹⁵¹

Raja-Karjalan historian – ja käytössä olevien asiakirjojen niukkuuden – vuoksi rajaan seuraavan sukunimiä koskevan yleisesityksen kattamaan ajanjakson, joka alkaa 1700-luvun alkupuoliskolta, jolta on olemassa asukasluetteloja, ja loppuu aineistoni vuoteen 1925. Suojärveltä – kuten muistakaan Raja-Karjalan pitäjistä – ei ole vuosien 1764 ja 1818 väliltä minkäänlaisia asukasluetteloja. Tuona aikana Suojärven asutuksen määrä kaksinkertaistui; laskelmassa ei oteta huomioon Annantehtaan väestöä, josta osa oli Venäjältä tuotuja maaorjia. (Kuujo 1965: 62.)¹⁵²

¹⁵¹ Väite on esitetty toistuvasti, esim. nimikirjaimilla *Y. L.* esiintynyt kirjoittaja esitti *Laatokassa* 20.4.1907, että ”[m]oni suomalainen sukunimi on aikojen kuluessa hävinnyt olemattomiin”, koska ”ennenmuinoin venäläiset papit eivät sietäneet sukunimiä”. Käsitys toistuu myös Karjala-aiheisessa kirjallisuudessa, esimerkiksi Impilahdella ”[a]rvattavasti venäläiset papit olivat kirjoittaneet aikoinaan väärin eräitä *vanhoja karjalaisia nimiä*” (kursiivi minun). Niinpä *Mitjonen* oli joskus väännetty *Mitjenniksi* tai *Mitjeniksi*”. (Koponen 1982: 200.)

¹⁵² Käytössäni ovat olleet seuraavat 1700-luvun asiakirjat: Käkisalmen pohjoisen läänin vuoden 1722 henkikirja (toim. Heljä Pulli) ja Salmin kihlakunnan vuosien 1727, 1753 ja 1764 maakirjat (MMA). 1980- ja 1990-luvuilla on julkaistu joitakin suomennettuja 1500- ja 1600-luvuilta olevia Karjalan asiakirjoja, muun muassa Käkisalmen läänin maakirja vuodelta 1637 (ks. Asiakirjoja Karjalan historiasta 1987). Näissä asiakirjoissa rajakarjalaisilla on vain yksittäisiä lisä- tai sukunimiksi katsottavia nimiä.

Olga Karlovan mukaan karjalaisilla on kaksi erillistä henkilönnimikäytäntöä: virallinen ja epävirallinen. Erilaisiin asiakirjoihin väki on kirjattu venäläisittäin eli kirjaamalla ristimänimi ja patronyymi (eli isännimeen perustuva nimi), mutta käytännössä kansa on käyttänyt nimien omakielisiä eli karjalankielisiä variantteja. Karjalankielinen nimi on useimmiten muodostettu henkilön isän nimen genetiivimuodosta ja ristimänimestä. (Karlova 2007: 363.) Rajakarjalaisilla omakielisten nimien (suullinen) käyttö arkielämässä on jatkunut ainakin viime sotiin saakka, ja muun muassa pitäjänhistoriikirjoihin ja paikannimikokoelmiin on talletettu lähinnä 1900-luvulla arkikäytössä olleita nimiä. Esimerkiksi Salmin Manssilassa 1930-luvulla elänyttä Stepan Danilanpoika Metsoa on kutsuttu nimellä *Danilan St'oppi* (Castrén 1998: 42–43) ja Suojärven Kotajärvellä Nikolai Tarasovia nimellä *Tarassien Miikkula* (Suojärven paikannimikokoelma). Kyseessä on siis omaperäinen kansanomaisen patronyymikäytäntö. Yksittäisiä ristimänimien kansan- eli karjalankielisiä variantteja on voitu kirjata henkikirjoihin jo 1800-luvulla (karjalaisista nimimuodoista mm. Kiiski 2011: 292–293). Tässä tutkimuksessa käsitelen nimenomaan virallisia eli asiakirjoihin kirjattuja nimiä.

Raja-Karjalassa käytettyjen virallisten henkilönnimien yksi ominaispiirre on se, että nimet voivat olla niin venäjän-, karjalan- kuin suomenkielisiä. Venäläisen nimikäytännön mukaan henkilönnimi on muodostunut ristimänimestä ja patronyymistä (*Ivan Andrejev* 'Ivan Andreinpoika'), ja niiden lisäksi henkilöllä on voinut olla venäjänkielinen sukunimi (*Ivan Andrejev Gagarin*, Salmin Mäkipää 1818).¹⁵³ Raja-Karjalassa venäjänkielisten nimien leksikaalinen sisältö (esim. ven. sn. *Kukoschkin* << ven. 'käki') on ilmeisestikin aina ymmärretty, sillä sen voi ymmärtää jo vähäisen kielitaidon pohjalta. Raja-Karjalassa monet puhuivat ja ymmärsivät venäjää (Hämynen 1993: 82–83; Pyöli 2013: 163). Lisäksi alueella puhuttuun karjalan kieleen, erityisesti livviin, on lainautunut venäjistä paljon sanastoa (esim. Poh. 1947; Poh. 1950).

Kolmekielisessä elinympäristössä elänyt Raja-Karjalan väestö on voinut käyttää rinnakkais- ja käännös nimiä; tästä on esimerkkejä Raja-Karjalan asiakirjoissa ja pitäjänkokoelmissa.¹⁵⁴ Nimen kääntäminen, samalla tavalla kuin puhekielen vaihtaminen

¹⁵³ Venäjänkielisiä patronyymejä käsitelen laajemmin luvussa 7.3.1.

¹⁵⁴ Kiviniemi, Pitkänen ja Zilliacus (1974: 47) ja Ainiala, Saarelna ja Sjöblom (2008: 113) määrittelevät termin *rinnakkaisnimi* vain paikannimien yhteydessä, jolloin *rinnakkaisnimet* ovat eri perustein annettuja saman paikan eri nimiä; saman paikannimen erilaiset muodot ovat puolestaan toistensa *rinnakkaismuotoja*. Paikkalan mukaan 1860-luvun lopun ja vuosisadanvaihteen välillä Suomessa käytettyjen rinnakkaisnimien käyttö johtuu siitä, että sukunimijärjestelmä oli kehittymätön ja erilaisia nimijärjestelmiä käytettiin sekaisin. Nimistö oli muutostilassa. Rinnakkais- tai kaksoisnimisyys oli tuolloin silti hyvin harvinaista, Paikkalan tarkastelemilla paikkakunnilla parhaimmillaankin alle kahden prosentin luokkaa.

toiseen (koodinvaihto, luku 5.4), on helpottanut muun muassa kaupankäyntiä: eräs salmilainen suku on käyttänyt vuorotellen sukunimiä *Haukinen* ja *Štšukin* (ven. sn. *Ščúkin* << ven. 'hauki'; Unbegaun 1972: 190). Nimiä on voitu periaatteessa kääntää niin karjalasta suomeen tai venäjään ja toisinpäin; esimerkiksi Suojärven Vuontelessa asunut Feodor Tikkunen tunnettiin myös nimellä *Spitška-Fed'a* tai *Spitška-Hedu*. Talo sijaitsi *Tikkusien-* eli *Spitškoinvaarassa*. (Suojärven paikannimikokoelma; karj. *spitška* 'tulitikku', KKS; ven. *spitška* 'tulitikku', VSSSK 1978; ks. myös Nissilä 1976: 209.) Mainittuun tapaukseen sisältyy toisaalta käännösvirhe: todellisuudessa suojärveläinen sukunimi *Tikkunen* pohjaa venäläisen ristimänimen *Timofei* karjalaiseen varianttiin eikä siis sisällä sanaa *tikku* (Karlova 2016b: 142; Nimihakemisto s.v. *Tikkunen*). Nimiä on käännetty myös venäjältä suomeen: Salmin Peltoisissa asuneiden Bolotinien (< ven. *bolóto* 'suo, letto'; VSSK 1978) talon nimi oli 1920-luvulla *Suolaita* (Salmin vuoden 1929 henkikirja).

Rinnakkaisnimien lisäksi Raja-Karjalassa on voitu käyttää erilaisia sukunimien rinnakkaismuotoja. Esimerkiksi sukunimi *Bomba* on voinut olla muodossa *Bombin* ja sukunimi *Inkerö* muodossa *Ingertsä* jne. Vastaavanlaista nimien venäläistymisestä johtuvaa vaihtelua on havaittavissa vienankarjalaisten nimissä (Nissilä 1943: 200). Pidän mahdollisena, että yksi malli rinnakkaismuotojen muodostamiseen on ollut tietynlaisten patronyymien muodostamistapa (esim. rn. *Juda* > patronyymi *Judin*, rn. *Nikita* > patronyymi *Nikitin*).

Rinnakkais- ja käännösnimien ja rinnakkaismuotojen käyttöön liittyy myös se, että yksittäisiä venäjänkielisiä tai sellaisiksi käsittämiäni henkilönnimiä on mukautunut suomen- tai karjalankielisiksi sukunimiksi. Esimerkiksi sukunimi *Belov*, joka on tunnettu Impilahden Kitelässä ainakin jo vuonna 1802 (Laitinen 1938: 231), on vuoden 1818 henkikirjaan kirjattu samasta paikasta muodossa *Beloi*, myöhemmin myös muodoissa *Bjeloi* ja *Bieloi* (Impilahden henkikirjat). Venäläiseen sukunimeen *Belov* sisältyy 'valkoista' merkitsevä sana (Unbegaun 1972: 176), ja Raja-Karjalassa 'valkoista' merkitsevä sana on ollut (venäjältä lainautunut) *bieloi* (KKS s.v. *pieloi*). Salmin Manssilassa venäläinen sukunimi *Gromov*, joka on ollut alun perin periytyvä nimi (Castrén 2002: 17, 43), on vuoden 1877 paikkeilla alettu kirjata Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin muodossa *Grommi*. Samassa kylässä on

(Paikkala 2004: 488–489.) Myös Inkerissä ortodoksiset inkeroiset ovat käyttäneet venäläisten nimien kansanomaisia muotoja, esim. *Ilja Koltsov* on ollut *renkahan ilja* (ven. *koltso* 'renkas') ja *Jegor Vorobjev* (ven. *vorobéi* 'varpunen'; VSSK 1978) sen sijaan *tširkkulan jüri* (karj. *tširkku* 'varpunen', KKS; Nissilä 1943: 201). Venäjällä asuvilla karjalaisilla ja vepsäläisillä tavataan nykyään venäläisiä käännös(suku)nimiä, jotka pohjaavat karjalaiseen tai vepsäläiseen lisänimeen (esim. veps. lisänimi *Gägi* > ven. sn. *Kukuškin*; Karlova 2016b: 141; myös Karlova 2016a: 174).

samalla tavalla mutta hieman myöhemmin kehittynyt sukunimi *Koslonen* (< *Koslov*); uudessa nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Muita tällaisia tapauksia on aineistossani hyvin pieni määrä, vain 13. Käsittelen tällaiset rajakarjalaiset sukunimet Nimihakemistossa.

Raja-Karjalassa on käytetty runsaasti kreikkalais-venäläisistä eli ortodoksisen kirkon piirissä tunnetuista ristimänimistä kehittyneitä henkilönnimistöä. Suuri osa alueella kehittyneistä sukunimistä pohjaa erilaisiin ortodoksis-karjalaisiin ristimänimiin. Tätä nimistöä on Viljo Nissilä käsitellyt perusteellisesti teoksessaan *Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö* (1976). Karjalaisten ortodoksiset ristimänimet, jotka ovat rakenteeltaan kantanimistä muovautuneita hypokorismeja (Nissilä 1976: 143), ovat ajan saatossa mukautuneet karjalan ja suomen kielen äänne- ja muotorakenteeseen siinä määrin, että niitä on syytä pitää karjalaisina ja suomalaisina niminä. Toisinaan nimien ristimänimitausta paljastuu vasta tarkasteltaessa nimien etymologioita (esim. sn. *Tikkunen* << ven. rn. *Timofei*); palaan tähän aiheeseen luvussa 7.5. Varmaa etymologiaa ei voi aina osoittaa. Raja-Karjalassa kehittyneessä sukunimistössä näkyvää venäjän kielen vaikutusta voisi luonnehtia samanlaiseksi kuin sen vaikutusta yleensä karjalan kieleen: nimissä voi esiintyä suomen kieleen kuulumattomia äännteitä tai konsonanttiyhtymiä (esim. *Bräyschy*, *Kukschina*, *Shemeikka*, *Tschokkinen*, *Tsurkka*) tai ne voivat sisältää venäjistä karjalaan lainattuja sanoja (esim. *Starost* << ven. 'kylän vanhin'; KKS). (Mainituista nimistä tarkemmin ks. Nimihakemisto.) Käsittelen rajakarjalaisten sukunimien äänne- ja muotorakennetta luvussa 7.5.

Raja-Karjalaa koskeviin, 1700-luvulta ja 1800-luvulta oleviin suomen- ja ruotsinkielisiin asiakirjoihin henkilönnimet on kirjattu pääosin suomeksi, ruotsiksi ja venäjäksi, mutta joukossa on myös karjalankielisiä nimiä. Koska suomen ja karjalan kielessä on paljon yhteistä sanastoa, tietyt nimet, esimerkiksi *lisä-* tai sukunimen *Repo*, voi määrittellä niin karjalan- kuin suomenkieliseksi. Sen sijaan nimi *Kettu* on hyvin todennäköisesti suomenkielinen, sillä karjalan kielessä 'kettua' merkitsevä sana on *repoi*; karjalan *kettu* merkitsee 'nahkaa' (KKS). Nimi *Bunda* on käsittääkseni kehittynyt ruotsinkielisestä lisänimestä (ruotsin *bonde* 'talonpoika'). Useat karjalankieliset henkilönnimet voisivat myös muotonsa ja äännerakenteensa puolesta olla suomalaisia nimiä, sillä niissä voi olla esimerkiksi suomalaisen sukunimen tunnuksena pidetty *-nen*-loppu.¹⁵⁵ Rajakarjalaisten

¹⁵⁵ Sitä, onko muutettava nimi suomalainen vai vierasperäinen, jouduttiin pohtimaan sukunimien toisen joukkomuuton aikaan vuosina 1934–1936, sillä nopeamman ja maksuttoman nimenmuutuskäsittelyn takaava laki koski ainoastaan vieraskielisen nimen vaihtamista suomalaiseen tai suomalaisen nimen muuttamista vieraskieliseen. Nimen vierasperäisyyden määrittelemisen on ollut tulkintakysymys, ja käytännössä se on ilmeisesti jätetty paikallisille nimenmuuttoasiamiehille. (Patronen 2009: 96–97.)

venäläis-karjalaisten nimien etymologointi voi olla vaikeaa siksi, että kaikkia nimiä ei ole helppo yhdistää ristimänimistöön tai karjalan kielen sanastoon, mutta myös siksi, että jotkin rajakarjalaisten nimistä on kirjattu asiakirjoihin usealla eri tavalla ja joskus on mahdotonta sanoa, mikä muodoista on ”oikea”. Etymologointia vaikeuttaa myös se, että ainakin osa nimistä on voinut kehittyä edelleen sellaisista lisänimistä, jotka olisivat ymmärrettävissä karjalan kielen pohjalta. Muun muassa deskriptiivisiin nimiin sisältyvät erilaiset konsonanttiyhdistelmät, liudennukset ja suhu-s ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että nimiä on kirjoitettu usealla eri tavalla ja niitä ei ole enää yhdistetty mihinkään tiettyyn karjalan kielen sanaan. Leksikaalisesti läpinäkymättömiä sukunimiä on aikalaisien käsitysten mukaan myös kehittynyt, kun alkuaan ruotsinkieliset viranomaiset ovat kirjanneet rajakarjalaisten lisänimiä henkikirjoihin, mutta joskus nimiä on tiettävästi myös kirjattu ”muuntelemalla niitä osittain mitään merkitsemättömiksi” (Tulehmo 1958).

7.2 Vuosien 1883–1910 lehdistökeskustelu Raja-Karjalan sukunimistä ja sukunimettömistä

Suomen Karjalassa ilmestyneissä sanomalehdissä käytiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa keskustelua siitä, millaisia sukunimiä ortodoksikarjalaisilla oli, ja siitä, miksi osalla heistä ei ollut lainkaan periytyviä sukunimiä. Keskustelunaiheet ja niiden lähtökohdat vaihtelivat paljon, mistä voi päätellä, että kirjoittajat esittivät näkemyksensä toisistaan riippumatta. Ortodoksiväestöä asui Karjalassa muuallakin kuin Raja-Karjalassa, mutta sukunimikeskustelussa kaikkia Suomen Karjalan ortodokseja saatettiin uskonnon perusteella pitää saman ryhmän jäsenenä.

Tutkimuksessaan ns. *Virtanen – Laine* -tyypin sukunimistä Sirkka Paikkala on selvittänyt 348:sta nimistöä koskevasta lehtikirjoituksesta koostuvaan aineistoon perustuen, miten periytyvien sukunimien käyttönottamista ja sukunimien suomalaistamista käsiteltiin sanomalehdissä vuosina 1839–1899. Näistä 166 artikkelia käsitteli suku- ja lisänimistöä tai patronyymejä. Keskustelussa tuotiin esille monia eri näkökulmia, mutta sitä, että sukunimettömien pitäisi ottaa sukunimet, käsiteltiin suoraan vain 14 kirjoituksessa, vaikka artikkelien perussävy oli sukunimien juurruttaminen koko kansan käyttöön. Myös sitä, että sukunimi on tärkeä yksilöllisyyden tai julkisen käytön ja hallinnon kannalta, käsiteltiin vain 14 kirjoituksessa. (Paikkala 2004: 170–207.)

Olen jo toisaalla (luvussa 4) todennut, että Raja-Karjalassa ja Laatokan Karjalassa luettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muitakin sanomalehtiä kuin sortavalalaisia

Laatokkaa, Omahista (1909–1910), *Raja-Karjalaa* (1906–1912) ja *Rajavahtia* (1906–1914): siellä mahdollisesti seurattiin esimerkiksi Käkisalmissa julkaistua *Itä-Karjalaa* (1896–1906), Joensuussa painettua *Karjalan Sanomia* (1906–1918, jatkaja *Karjalainen*) ja viipurilaista *Karjalaa* (1903–1940). Olen hakenut Kansalliskirjaston digitoiduista sanomalehdistä ennen vuotta 1911 julkaistuja lehtikirjoituksia, joissa on käsitelty sukunimiä tai niiden muuttamista, ja erityisesti kirjoituksia, joiden aiheena ovat Raja-Karjalassa käytössä olleet sukunimet; käyttämiäni hakusanoja ovat olleet muun muassa *sukunimi* ja *nimi*. Olen tavoittanut Raja-Karjalan alueella mahdollisesti seuratuissa lehdissä julkaistuja, sukunimiä käsitteleviä lehtikirjoituksia vuosilta 1883–1910 yhteensä 27. Suuri osa kirjoituksista liittyy Suomalaisen Nuijan järjestämään joukkonimenmuuttoon (1906), ja yhdeksässä kirjoituksessa käsitellään karjalaisten sukunimiä tai heidän tekemiään sukunimenmuutoksia.

1880-luvulla Suomessa käytiin keskustelua siitä, olivatko Karjalan ortodoksit (tai rajakarjalaiset) suomalaisia vai venäläisiä. Eräs kirjoittaja kertoi kreikkalaiskatolisilla olevan sellaisia venäläisiä sukunimiä kuin *Korielkin* ja *Kurilow*, mutta ne eivät kirjoittajan mukaan todistaneet, että niiden kantajat olisivat olleet venäläisiä. Hänen kokemuksensa mukaan ortodoksikarjalaiset eivät osanneet venäjää, ja kun heidän kanssaan keskusteli, heistä huomasi ”syntyperäistä suomalaisuutta enemmän kuin ensi silmäyksessä olet aavistanutkaan”. (Laatokka 17.4.1883.)¹⁵⁶ Ortodoksikarjalaisten omaa käsitystä siitä, että he ovat venäläisiä, pidettiin milloin suomalaisten virkamiesten, milloin venäläisten pappien syynä. Aihe oli esillä vielä vuoden 1906 jälkeen (Laatokka 11.7.1908; Laatokka 2.3.1909). Rajakarjalaisten sukunimettömyys ja siitä koituvat ongelmat nostettiin esille vain yhdessä kirjoituksessa, joka käsittelee asevelvollisten kutsuntoja. Kirjoittajan mukaan hyvin moni ortodoksikarjalainen asevelvollinen jätti saapumatta kutsunta- ja arvannostotilaisuuksiin, koska kutsu ei saavuttanut oikeaa henkilöä: sukunimettömän ortodoksiväestön ongelma oli, että samannimisiä (ja -ikäisiä) nuoria miehiä saattoi olla samassa kylässä useita. (Laatokka 13.11.1889.) Kirjoitus ei näytä herättäneen aihetta laajempaan lehtikeskusteluun. Opintielle Sortavalan seminaariin lähteneet sukunimettömät henkilöt – joista osa oli rajakarjalaisia – ottivat sukunimiä ja siellä ollessaan muuttivat nimiään niin, että ainakin keväällä 1896 voitiin todeta kaikilla seminaarin opiskelijoilla olevan suomalainen sukunimi (Karjalatar 16.4.1896).

Ortodoksikarjalaisten sukunimiä käsittelevissä, 1900-luvun alussa julkaistuissa kirjoituksissa toistuu käsitys, että näillä olisi ollut sukunimet, jotka venäläiset papit olisivat tahallaan hävittäneet. Uskottiin vahvasti, että vanhoista kirkonkirjoista olisi mahdollista

¹⁵⁶ *Katiha*-tietokannassa ei ole sukunimeä *Korielkin*; sukunimi *Kurilov* mainitaan muutamia kertoja Viipurin ortodoksisesta seurakunnasta sotilashenkilöillä.

löytää ”monta entistä nimeä”. Kadonneet sukunimet olivat erään kirjoittajan mukaan olleet ”puhtaasti suomalaisia”. Koska hänen käsityksensä mukaan papit eivät olleet kirjanneet kirkonkirjoihin karjalaisten sukunimiä, joita toinen kirjoittaja nimittää *heimonimiksi*, ne unohtuivat monessa suvussa, ja niiden sijaan käytettiin erään kirjoittajan mukaan vain *korkotai liika- eli haukkumanimiä*. Nimien kirjaamatta jättämisestä moni piti venäläistämisenä, samoin sitä että samalla kouluja käymättömät karjalaiset alkoivat itsekin pitää itseään venäläisinä. (Laatokka 20.4.1907; Laatokka 19.9.1907; Laatokka 3.3.1908; Laatokka 2.3.1909.) Yksi kirjoittaja huomautti, että suomalaisten nimien sijaan venäläiset papit kirjasiivat ortodoksikarjalaisille ”vieraat, oudot sukunimet” (Laatokka 19.9.1907).

Rajakarjalaisten sukunimenmuutoista alettiin kirjoittaa heti vuoden 1906 jälkeen. Eräs kirjoittaja, joka esiintyi nimikirjaimilla *Y.L.*, oli sitä mieltä, että rajakarjalaisten pitäisi muuttaa pois venäläiset sukunimensä, koska nimenmuutoilla voitaisiin vahvistaa erityisesti rajaseudun rahvaan ”heikkoa kansallistuntoa”. Hän muistutti kaikenlaisen valistustyön olevan Raja-Karjalassa tunnetusti vaikeaa, minkä vuoksi hän toivoi kansanopiston käyneiden perustelevan sukunimien muuttamisasiaa vanhemmille ihmisille, jotka eivät välttämättä hyväksyisi ajatusta heti, ja sivistysseurojen näyttävän suuntaa ”kansallistunnon kirkastamistyössä”. Hän ehdotti, että joka pitääjään perustettaisiin pikaisesti erityinen nimien suomalaistuttamiskomitea. (Laatokka 20.4.1907.) Toinen kirjoittaja, joka esiintyi nimellä *-nen*, valitteli sitä, että ainakin lehti-ilmoitusten perusteella näytti siltä, että karjalaiset nimenmuuttajat luopuivat lähinnä suomalaisista ”kauniista ja alkuperäisistä” sukunimistä, kuten *Harmainen*, *Ryhänen* ja *Ilves*, ja ottivat niiden tilalle toisia suomalaisia nimiä, jotka eivät hänen mielestään olleet kovin onnistuneita, kuten *Laine*, *Salolinna*, *Linnasalo* ja *Haaparanta*. (Laatokka 19.9.1907.)¹⁵⁷ Eräs toinen sanomalehteen kirjoittanut henkilö puolestaan kannusti rajakarjalaisia ottamaan ”oikeita karjalaisaiheisia”, esimerkiksi luontoaiheisia sukunimiä (Raja-Karjala 30.12.1909). Eräs kirjoittaja suhtautui vierasperäisten sukunimien muuttamiseen hyvin myönteisesti mutta paheksui niitä rajakarjalaisten jo tekemiä sukunimenmuutoksia, joissa oli luovuttu ”kauniista karjalaisista” sukunimistä (*Tanjunen*, *Jekkonen*, *Savinainen*, *Padatsu*) ja otettu sukunimi, jonka tyyppisiä karjalaisilla ei ollut vanhastaan ollut (*Lehtoranta*, *Aro*, *Laine*). Erityisen paheksuttavaa hänen mielestään oli se, että hänen kritisoimiaan nimenmuutoksia tehneet olivat kansakoulunopettajia eli henkilöitä,

¹⁵⁷ *Katiha*-tietokannan mukaan sukunimi *Ilves* tunnettiin muun muassa Sortavalan maaseurakunnassa; ortodoksiseurakunnista sitä ei ole kirjattu. Kirjoittajien nimet *Y.L.* ja *-nen* eivät ole varsinaisesti nimimerkkejä vaan sanomalehtien 1900-luvun alussa yleisesti käyttämä tapa ilmaista kirjoituksen kirjoittaja.

joiden antamaa esimerkkiä muut seuraavat. (Raja-Karjala 1.5.1910.) Kaikki kirjoittajan esimerkeiksi ottamat sukunimet ovat Raja-Karjalassa tunnettuja sukunimiä.

Kahdessa kirjoituksessa esiteltiin rajakarjalaisten omaperäistä nimikäytäntöä. Yhden kirjoittajan mukaan rajakarjalaisten nimikäytännöt olivat omanlaisiaan, ja niihin kuului nimien ”häilyvyys”: rajakarjalaisilla ei ollut oikeita sukunimiä, vaan ainoastaan *haukkumanimiä* tai niistä muodostuneita sukunimiä (*Köttö*, *Kotta*), joita henkikirjoittajat olivat alun perin merkinneet lisänimiksi ”selvyyden vuoksi”, ja isän nimestä muodostettuja nimiä (*Jegoroff*) ja ”naisten sukunimiä” (*Saveljouna*). Hän muistutti, että koska rajakarjalaisella nimistöllä oli omat erityispiirteensä, sitä tarkemmin tuntematon henkikirjoittaja saattoi antaa henkilöille niiden sijaan paikannimiä muistuttavia sukunimiä kuten *Juga* tai *Suoniemi*. Kirjoittajan mukaan henkikirjoihin saattoi lisäksi päätyä ”*kompanimen*” väännös, jolla ei ollut mitään todellisuuspohjaa, ja jollakulla saattoi olla kolme tai neljäkin nimeä, jolla hänet tunnettiin. (Raja-Karjala 30.12.1909.) Havaintojeni mukaan sukunimet *Juga* ja *Suoniemi* on alettu kirjata Impilahden henkikirjaan vuonna 1910. Nimikirjaimilla *Y. L.* esiintynyt kirjoittaja oli tuonut jo aiemmin esille, että karjalaisilla oli *muukalaisia nimiä* (*Tschubin*, *Bombin*, *Rjumin*) ja etteivät kaikki ”Karjalan miehet” edes ymmärtäneet, mikä sukunimi oli mutta osasivat kertoa *haukkumanimensä*, ”*a mikspä sinuo haukutaan*” (esim. *Harakka*, *Reittu*, *Varis*) (Laatokka 20.4.1907). Tämän kirjoituksen esimerkinimet ovat nimeä *Rjumin* (po. *Ryymän*) lukuun ottamatta suojärveläisiä nimiä.

Alun perin *Raja-Karjalassa* joulukuussa 1909 ilmestynyt, ilman kirjoittajan nimeä julkaistu kirjoitus *Vähäsen nimistä Raja-Karjalassa* julkaistiin *Omahisessa* 18.2.1910, ja kuukautta myöhemmin (18.3.1910) nimimerkillä *Waslei* esiintynyt kirjoittaja jatkoi sukunimiaiheesta samassa lehdessä; kirjoitus julkaistiin pian myös *Raja-Karjalassa* (23.3.1910). *Waslei* esitteli A. V. Forsmanin väitöskirjan (1891) keskeisiä aiheita ja totesi, että Raja-Karjalan asukkailla oli vastoin monien käsitystä sukunimiä, jotka olivat ”yhtä kansallisia kun muuallakin Itä-Suomessa”. Esimerkiksi hän otti kaikkiaan yli 40 rajakarjalaista sukunimeä ja esitti, että karjalaiset sukunimet ovat omaperäisiä ja 1) *-nen-*loppuisia, 2) usein isännimeen perustuvia (*Atjonen*, *Brittinen*), 3) muita sukunimiä (*Tavi*, *Tedra*, *Tschikku*) ja 4) vähemmän imartelevia ”pilanimiä” (*Sika*, *Rotta*, *Kissa*). Suuri osa kirjoittajan luettelemista sukunimistä on Suojärveltä.

Kirjoittajan mielestä se, että ”täkäläinen kielimurre kirkollisen ristimänimistön pohjalla on monet sukunimet pukenut muotoihin, joita ei tavata muualla Suomessa”, lisäsi suomalaisen nimistön moninaisuutta. Sen vuoksi niitä karjalaisia sukunimiä, joissa oli sellaisia äänneitä, ”joita nykyinen kirjakieli ei käytä”, ei kannattanut vaihtaa, sillä karjalaisuus

vain rikastutti suomalaisuutta. ”Karjalaiset kansanomaiset piirteet” voisivat hänen mukaansa säilyä ”suomalaisten puitteiden sisälläkin”, jolloin esimerkiksi nimet *Kabris*, *Ihatschu* ja *Paimoi* muistuttaisivat kantansa syntymäseudusta. Kirjoittaja vakuutti, että rajakarjalaiset nimet olivat suomalaisia, mutta ei perustellut näkemystään mitenkään. ”Vaan mene tiedä joku lukijoista sanonee: eiväthän nuo ristimänimet: *Jyrgi*, *Troshi*, *Jeuloi*, *Sisoi* y.m. ole oikeaa suomea. Siihen vastaamme: ne ovat yhtä puhdasta suomea kuin mitkään *Matit*, *Antit*, *Kallet*, *Pekat*, *Pentit*. y.m.” Kirjoittaja paheksui henkikirjoittajien keksimiä, esimerkiksi *-ranta* ja *-suo*-loppuisia, paikannimiä muistuttavia sukunimiä, samoin *Hurme-*, *Laine-*, *Alho-*tyyppisiä sukunimiä, sillä ne olivat hänen nähdäkseen ”kansallisen nimistön epämuodostamista” eli nimiperinteiden vastaisia. (Omahinen 18.3.1910.)

Sen perusteella, että nimimerkillä *Waslei* esiintynyt kirjoittaja käyttää kielitieteen termejä, selostaa Forsmanin väitöskirjan sisältöä, ottaa esimerkeiksi suojärveläisiä sukunimiä ja esittää karjalaisuuden rikastuttavan suomalaisuutta, uskon, että hän oli karjalan kielen tutkija E. V. Ahtia. Ahtia toimi tuohon aikaan sanomalehti *Omahisen* avustajana. Lehden samassa numerossa, jossa *Waslein* kirjoitus julkaistiin, luetellaan lehden avustajien (45 henkilöä) nimet. Heitä olivat Ahtian lisäksi monet opettajat ja kauppiaat, muun muassa kansakoulunopettaja V. Aarnio, kirjailija Iivo Härkönen, kirjailija Heikki Hyppönen ja kansakoulunopettaja Yrjö Laine (Omahinen 18.3.1910).

Kolmessa edellä esittelemässäni, vuonna 1907 ja 1910 julkaistussa mielipidekirjoituksessa on esimerkiksi otettu sukunimi *Laine*, jota aikalaiset eivät näytä pitäneen onnistuneena. Nimi saa ajattelemaan, että edellä esitellyn, *Laatokassa* huhtikuussa 1907 julkaistun mielipidekirjoituksen kirjoittaja *Y. L.*, joka käsitteli sukunimien suomalaistamista, olisi kirjoittanut suistamolaissyntyinen kansakoulunopettaja Yrjö Laine (ent. *Jegor Wasiljev*). Hän otti sukunimen *Laine* vuoden 1905 tienoilla.

7.3 Sukunimien merkitseminen henkikirjoihin vuosina 1870, 1880, 1890, 1900, 1910 ja 1915 suhteessa ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin

Sisäisestä kulttuurisesta yhtenäisyydestä huolimatta Raja-Karjalan eri osilla oli myös keskinäisiä kulttuurieroja, jotka liittyivät muun muassa luterilaisen väestön osuuteen pitäjässä (luku 2.4). Soanlahden pitäjässä, joka liitettiin Salmin kihlakuntaan eli Raja-Karjalaan vasta 1890-luvulla ja joka kuului siihen saakka Sortavalan kihlakuntaan eli Laatokan Karjalaan, suurimmalla osalla ortodokseista oli jo 1800-luvun alussa savolaiset talonpoikaisnimet tai

niitä muistuttavat sukunimet. Soanlahden ortodoksien sukunimistö muistutti tässä suhteessa Pohjois-Karjalan ortodoksien sukunimistöä. Selvitän tässä alaluvussa pääpiirteittäin, milloin ortodoksiväestölle on alettu kirjata sukunimiä tietyissä, esimerkeiksi valitsemisani rajakarjalaiskylissä ja mitkä seikat milloinkin ovat voineet vaikuttaa siihen, että niitä on alettu merkitä. Tietyt historialliset tapahtumat on koettu eri kylissä hieman eri aikaan: esimerkiksi isojako saatettiin loppuun eri pitäjissä eri aikoihin (luku 2.5) ja kansakouluverkosto kasvoi omaan tahtiinsa (luku 3.2.1).

Määritelläkseni, millä vuosikymmenellä ortodoksiväestön enemmistölle on eri kylissä kirjattu sukunimet, olen valinnut neljästä rajakarjalaisesta pitäjästä yhteensä kahdeksan kylää, joista kirjattujen sukunimien määrää olen tarkastellut vuosien 1870–1915 henkikirjoista. Suurten ja pienten kylien sijaan olen valinnut keskisuuria kyliä, jotka ovat Suojärven Kuikkaniemi ja Salonkylä, Suistamon Jalonvaara ja Leppäsyryjä, Impilahden Koirinoja ja Syskyjärvi sekä Salmin Manssila ja Uuksalonpää.

Jo aiemmin (luvussa 1.3) esille ovat tulleet henkikirjojen lähdeaineistona käyttämisen huonot puolet: niiden tiedot eivät ole aina olleet ajan tasalla, niihin ei ole aina kirjattu sukunimeä, vaikka se olisi ollut käytössä jo pitkäänkin, ja lisäksi sukunimi, joka on kirjattu jollekulle talonpojalle tai loismiehelle, on monessa tapauksessa jätetty kirjaamatta hänen jälkeensä mainituille, saman veljessarjan jäsenille. Tarkastellessani henkikirjoja olen tulkinnut patronymiltä vaikuttavan nimen patronymiksi kaikissa niissä tapauksissa, joissa henkilölle on merkitty ristimänimen lisäksi vain patronymy tai siitä kehittynyt samanasuinen sukunimi, vaikka se merkitsisi joidenkin sukunimien käsittämistä virheellisesti patronymieiksi. Esimerkiksi Suojärven Kuikkaniemessä eläneelle, tunnetulle kauppias Trofimoffille on vielä vuoden 1915 henkikirjaan kirjattu nimi *Pavel Trofimoff*, josta nimen *Trofimoff* olen tulkinnut olevan patronymy, vaikka tiedän, että kyseessä on ollut patronymistä kehittynyt sukunimi. Tällaisia sekaannuksia sukunimien tarkastelussa aiheuttavia tapauksia on käsittääkseni vaihteleva määrä.

Sukunimien kirjaamisen selvittämiseen henkikirjojen perusteella liittyy muitakin ongelmia: tilaton väestö on merkitty niihin vuoteen 1880 saakka talollistalouksiin ja vasta siitä eteenpäin omiksi kotitalouksikseen (Hämynen 2011b: 79), eli sukunimien laskeminen perheittäin vuoden 1870 henkikirjasta ei anna oikeaa kuvaa sukunimien käytöstä. Laskelmaa tehdessäni olen laskenut ns. kylän köyhät (eli yksittäiset, usein kylän muiden asukkaiden jälkeen luetellut henkilöt tai perheet) omiksi perheikseen, jolloin joidenkin vuosien henkikirjoista olen lukenut omiksi perheikseen myös joitakin orpolapsia, koska heille on kirjattu patronymy toisin kuin useimmille muille alaikäisille. Tehdessäni laskelmaa olen

lukenut sukunimeksi myös joitakin lisänimiä, jotka eivät ole kehittyneet sukunimiksi, ts. mukana voi olla nimiä, joita ei ole aineistossani; siihen aikaan, kun nimet on kirjattu, ei ole ollut selvillä, mitkä nimistä periytyvät ja mitkä eivät. Se, missä esimerkeiksi valitsemieni kylien ortodoksiväestölle on alettu merkitä periytyvät sukunimet, käy ilmi taulukosta 7.

Taulukko 7. Suku- ja lisänimien merkitseminen ortodoksiperheille Viipurin läänin henkikirjoihin vuosina 1870–1915. Prosenttiosuus osoittaa, kuinka monelle prosentille kylän ortodoksiperheistä on merkitty sukunimi kyseisen vuoden henkikirjaan. Suluissa olevat luvut ovat sukunimeä kantavien perheiden määrä ja kylän ortodoksiperheiden yhteenlaskettu määrä. Perheen voi muodostaa yksi henkilö, pariskunta tai 1–2 aikuista, joilla on lapsia. Esimerkiksi vuonna 1870 Suojärven Kuikkaniemessä sukunimi on merkitty yhdelle ortodoksiperheelle ja ortodoksiperheitä on 26. Ne prosenttiosuudet, jotka ovat huomattavasti edellistä prosenttiosuutta suurempia (> 12 %), on lihavoitu.

Pitäjä ja kylä (kansakoulun perustamisvuosi) ¹⁵⁸	1870	1880	1890	1895	1900	1905	1910	1915
Suojärven Kuikkaniemi (1887) ¹⁵⁹	4 % (1/26)	22 % (10/46)	33 % (15/45)	44 % (19/43)	66 % (31/47)	73 % (33/45)	85 % (41/48)	88 % (44/50)
Suojärven Salonkylä (1895)	0 % (0/36)	22 % (10/46)	21 % (10/47)	67 % (29/43)	76 % (35/46)	87 % (41/47)	87 % (40/46)	94 % (46/49)
Suistamon Jalonvaara (1899)	16 % (6/38)	13 % (7/52)	25 % (14/56)	31 % (19/61)	56 % (32/57)	68 % (45/66)	76 % 54/71	89 % (57/64)
Suistamon Leppäsyryjä (1886)	13 % (7/54)	11 % (8/72)	17 % (14/82)	20 % (17/83)	66 % (50/76)	71 % (63/89)	76 % (70/92)	86 % (74/86)
Impilahden Koirinoja (1898)	14 % (8/56)	43 % (23/54)	39 % (26/67)	55 % (42/76)	81 % (58/72)	86 % (73/85)	90 % (86/96)	94 % (94/103)
Impilahden Syskyjärvi (1898)	13 % (7/53)	20 % (11/54)	30 % (19/63)	36 % (22/61)	41 % (27/66)	54 % (29/54)	65 % (47/72)	72 % (52/72)
Salmin Manssila (1894)	11 % (6/55)	22 % (12/55)	29 % (14/49)	69 % (37/54)	69 % (37/54)	80 % (45/56)	90 % (56/62)	93 % (53/57)
Salmin Uuksalonpää (1908)	2 % (1/63)	14 % (9/64)	24 % (15/62)	64 % (42/66)	70 % (46/66)	77 % (51/66)	84 % (64/76)	85 % (74/87)

Suojärven vuoden 1880 henkikirjasta on nähtävissä selvä ero kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen, jossa vain yksittäisillä ortodokseilla oli sukunimi: vuonna 1880 henkikirjaan kirjattujen sukunimien määrä on suurin piirtein yhtä suuri kuin muissa tarkastelemisani rajakarjalaiskylissä samaan aikaan. Syytä vuosien 1870 ja 1880 välillä tapahtuneeseen muutokseen on vaikea nähdä. Sen sijaan muutos, joka on koskenut kaikkia

¹⁵⁸ Raja-Karjalan kaikkien kansakoulujen perustamisvuodet ovat luvussa 3.2 taulukossa 3.

¹⁵⁹ Kuikkaniemen eteläosasta käytiin koulua Leppäniemessä (1887) ja pohjoisosasta Kaipaassa (1907) ja Eloniemessä (1938); omaa koulua kylällä ei ollut (Kuutti 2011: 239).

tarkastelun kohteena olevia kyliä, on tapahtunut vuosien 1890 ja 1900 välillä. Suojärven Salonkylässä ja Impilahden Koirinojalla sekä Salmin Manssilassa ja Uuksalonpäässä sukunimiä on alettu kirjata ortodoksiväestölle huomattavassa määrin vuosien 1890 ja 1895 välillä, ja kolmessa kylässä, Suojärven Kuikkaniemessä sekä Suistamon Jalonvaarassa ja Leppäsyryssä, vastaavanlainen kehitys on tapahtunut vuosien 1895 ja 1900 välillä.

Yksi syy siihen, miksi sukunimiä on alettu kirjata ennestään sukunimettömille ortodokseille, näyttää olleen kansakoulun perustaminen kylään. Salmin Manssilaan, joka on yksi niistä kylistä, joissa sukunimien kirjaamisessa on ryhdistäydytty vuosien 1890 ja 1895 välillä eli ensimmäisten joukossa, perustettiin kansakoulu vuonna 1894 eli juuri samaan aikaan, jolloin sukunimiä on alettu kirjata erittäin tarmokkaasti. Suojärven Salonkylä, jossa vastaava kehitys tapahtui samaan aikaan, sai kansakoulun vuonna 1895, eli sielläkin kansakoulun saaminen näyttää olevan yhteydessä sukunimien kirjaamiseen. Kansakoulun perustaminen ei silti ole kaikkialla merkinnyt sitä, että ortodoksiväestön enemmistölle olisi alettu merkitä sukunimiä: Suistamon Leppäsyryään avattiin kansakoulu jo vuonna 1886, mutta vuonna 1890 sukunimi on kirjattu henkikirjaan alle 20 prosentille ja vuonna 1895 vasta 20 prosentille kylän ortodoksiperheistä. Suistamon Jalonvaara sai koulun vuonna 1899, ja seuraavana vuonna vain joka toisella kylän ortodoksiperheistä oli sukunimi. Vielä vuonna 1910 neljäsosa kylän ortodoksiperheistä oli henkikirjoissa ilman sukunimeä.

Käsitellessäni (luvussa 6.4.1) kulttuurin välittäjiä mainitsin henkikirjoittaja Oscar Videllin. Hän toimi Salmin kihlakunnan henkikirjoittajana vuosina 1872–1897. Näyttää siltä, että sukunimiä on kirjattu erityisen paljon hänen toimintakautensa loppuvuosina.

Toinen merkittävä syy siihen, miksi lampuodin eli vuokraviljelijän asemassa olleille ortodoksikarjalaisille on alettu kirjata sukunimet, ovat ainakin paikoitellen olleet isojako ja perintökirjojen antaminen eli talonpoikien itsenäistyminen. Salmissa isojakotoimitukset aloitettiin vuonna 1887, ja isojako pitäjässä päättyi vuonna 1902 (Partanen 2015d: 340–341). Pian isojaon päättymisen jälkeen vuonna 1905 Salmin Manssilassa ja Uuksalonpäässä sukunimet oli kirjattu noin 80 prosentille ortodoksiperheistä. Koska laskelmassa ovat mukana myös tilattomat, joita isojako ei koskenut, sukunimen saaneiden talonpoikien osuus on vielä suurempi. Salmin vuoden 1905 henkikirjaan on kirjattu sukunimet lähes kaikille Manssilan lampuodeille. Ainoastaan kahdelta heistä puuttuu sukunimi (*Lp. Feodor Tichanoff* ja *Lp. Ivan Feodoroff*); heidän on ilmoitettu olleen [Suomen valtion] lampuoteja. Vuoden 1910 henkikirjasta ilmenee, että Manssilan talonpojat saivat perintökirjansa vuosina 1907–1908, minkä jälkeen he olivat itsenäisiä talonpoikia, jotka omistivat viljelemänsä maat. Vuoden 1910 henkikirjaan kaikille Manssilan talonpojille on kirjattu sukunimet: siinä mainitaan myös

Tal. Feodor Tichanoff Hosainoff ja *Tal. Ivan Feodoroff Antropoff*. Näissä kahdessa tapauksessa näyttää kuitenkin siltä, että sukunimi on aiemmin jätetty kirjaamatta, sillä sukunimi *Hosainoff* on kirjattu Manssilan naapurikylästä Miinalasta jo vuonna 1870 ja sukunimi *Antropoff* Manssilasta jo vuonna 1900.

Perintökirjan antaminen rajakarjalaiselle talonpojalle ei kuitenkaan ole automaattisesti merkinnyt sitä, että tällä sen jälkeen olisi ollut tai tälle olisi aina kirjattu henkikirjoihin sukunimi. Esimerkiksi Suistamon Jalonvaarasta mainitaan vuoden 1910 henkikirjassa eräs sukunimetön talonpoika (*Tal. Stepan Jegoroff*), jonka ilmoitetaan saaneen perintökirjan jo vuonna 1879; sukunimi (*Hartikainen*) hänelle on kirjattu ensimmäisen kerran vasta vuoden 1915 henkikirjaan. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin on hänelle (rippikirjassa nimi *Stefan Georginpoika*) ja hänen vaimolleen Aksenjalle (*Ksenia Nikitanytär*) sukunimi kirjattu vuodesta 1905 alkaen. Sukunimien kirjaamisen (antamisen) ja isojaon yhteyttä ei ole mainittu Raja-Karjalan historiaa käsittelevissä kirjoissa, vaan ainoa havaitsemani maininta siitä on rovasti Johannes Railaksen muistelmissa (V. Railas 1994), kuten olen aiemmin maininnut.

Kaikissa esimerkeiksi valitsemisani kahdeksassa kylässä toimi 1910-luvulla venäläinen koulu; Manssilan venäläistä koulua (per. 1906) lukuun ottamatta ne myös perustettiin tuolloin (vuosina 1911–1915). Venäläisten koulujen perustaminen ei näytä vaikuttaneen sukunimien kirjaamisaktiivisuuteen, sillä vuonna 1910 sukunimet oli jo 65–90 prosentilla kyseisten kylien asukkaista. Tarkastelemastani kahdeksasta kylästä sukunimien kirjaaminen eteni kaikkien rivakimmin Suojärven Salonkylässä, Impilahden Koirinojalla ja Salmin Manssilassa. Hitaimmin se eteni Impilahden Syskyjärvellä. Kylä sai kansakoulun vuonna 1898, mutta vielä vuonna 1915 joka neljäs kylässä asunut ortodoksiperhe oli vailla sukunimeä; tilanne oli tuolloin sama kuin saman pitäjän Koirinojalla lähes 20 vuotta aiemmin. Syyt jopa saman pitäjän kylien nimistön erilaiseen kirjaamistahtiin ei käy selville nyt tarkastelemistani asiakirjoista. Sukunimien kirjaamistyö on ollut kaikissa tarkastelluissa kylissä aktiivisinta vuosisadanvaihteen tienoilla, ja vuonna 1915 vielä 6–28 prosenttia kylien ortodoksiperheistä on ollut vailla sukunimeä.

7.4 Eri sukunimityyppien kehittyminen

Selvittäessäni, millaisista aineksista rajakarjalainen sukunimijärjestelmä on koostunut, rajaan esitykseni koskemaan vain Raja-Karjalassa kehittyneitä sukunimiä. Sen sijaan alueelle tulleita

venäjänkielisiä papiston ja porvariston nimiä ei voi rajata kokonaan ulkopuolelle, sillä käsitykseni on, että niitä on kehittynyt myös Raja-Karjalassa; sen sijaan pelkän nimen perusteella ei voi aina tietää, onko niiden nimenkantaja ollut rajakarjalainen vai venäläinen. Rajakarjalaisten maanhallintasuhteista kertovat nimikkeet ja niiden lyhenteet olen tarkastanut Suojärven pitäjänhistorian osasta I (L. Pelkonen 1965b: 157), ja lisätietoja ja joitakin ammattinimikkeiden suomennoksia olen saanut *Suomen Sukututkimusseuran Sukututkijan lyhenneluettelosta* (Suomen Sukututkimusseura 2008: Lyhenteet).

7.4.1 Venäläiset patronyymit ja niiden kehittyminen sukunimiksi

Sirkka Paikkala on todennut, että kun suomalainen sukunimijärjestelmä kehittyi, henkilön ristimänimi ja patronyymi eivät enää olleet ainoita yksilöä identifioivia määreitä. Hän on myös huomauttanut, että (luterilaisten) suomalaisten patronyymit perustuivat ruotsinkielisiin tai latinankielisiin nimimuotoihin, minkä vuoksi niitä käytettiin vain asiakirjoissa; kansankieliset patronyymit olivat eriasuisia. Joitakin ruotsinkielisiä alueita ja säätyläissukuja lukuun ottamatta patronyymit eivät ole Suomessa yleisesti kehittyneet sukunimiksi. Paikkala on käyttänyt patronyymeistä kehittyneistä sukunimistä termiä *patronyyminen sukunimi*. (Paikkala 2004: 538–540, 544.)¹⁶⁰

Patronyymeistä kehittyneet sukunimet ovat yksi rajakarjalainen sukunimityyppi. Ne ovat samanlaisia ja kehittyneet samalla tavalla kuin venäläisten vastaavanlaiset sukunimet. Venäläiset patronyymityyppiset sukunimet ovat syntyneet, kun isän patronyymi on saanut sukunimen tehtävän (Unbegaun 1972: 14). Raja-Karjalan asiakirjoista on nähtävissä, että venäläisistä patronyymeistä on kehittynyt sukunimiä eri aikoina. Syyt kirjata (saada) tämäntyyppinen sukunimi ovat eri aikoina olleet erilaisia: eri ajankohtina tällaisen sukunimen saaneet miehet ovat olleet yhteiskunnallisesti eri asemassa. Yksittäisiä tämäntyyppisiä henkilönnimiä on kirjattu jo Raja-Karjalan 1700-luvun maakirjoihin (esim. Suistamolla *Ivan Semenov Lukin*, Leppäsyryjä v. 1753). Henkikirjassa vuonna 1840 Suistamon Äimäjärveltä mainittu *RT [räntetorpare] Michaila Wasiljeff Sotikoff* sekä vuonna 1855 Salmin Kirkkojoelta *Michaila Ivanof Fadukof* [talonpoika?] ja Suojärven Vegaruksesta mainittu *Gaurila Ivanoff Karpof* [talonpoika?] ovat mitä ilmeisimmin kuuluneet hyvässä asemassa olleille torppareille tai talonpojille (lampuodeille). Jotkut Raja-Karjalassa tunnetut, patronyymejä muistuttavat

¹⁶⁰ Lisää suomalaisten patronyymien ominaisuuksista ks. Paikkala 2004: 540–541.

sukunimet ovat olleet tavalla tai toisella merkittävien rajakarjalaisten (tai venäläisten), esimerkiksi kauppiaiden tai muiden ammattimaisten elinkeinonharjoittajien nimiä (mm. Impilahdella maakauppias *Ivan Wasiljeff Markoff*, Pitkäranta 1890). Osa rajakarjalaisista talonpojista on näin ollen alkanut 1800-luvulla vähitellen omaksua venäläisen nimikäytännön mukaisia nimiä. Myös yksittäisillä Raja-Karjalan ortodoksipapeilla on 1800-luvulla ollut tämäntyyppinen sukunimi: esimerkiksi Salmin Ala-Uuksulta on vuonna 1850 mainittu *kyrkoherden* [’kirkkoherra’] *Gaurila Wasiljeff Sotikoff* ja Suojärven Hukkalasta vuonna 1875 *pastor Aleksander Loginov*.

Kun Raja-Karjalan ortodoksiväestön enemmistölle alettiin vuoden 1890 jälkeen kirjata sukunimiä kiihtyvässä tahdissa, osa rajakarjalaisista talonpojista ja tilattomista sai sukunimen, joka on kehittynyt entisestä patronymistä. Esimerkiksi Suistamon Loimolassa 1800-luvun puolivälissä eläneen *Wasilei Minin* -nimisen miehen pojan Iljan nimi on vuosien 1890, 1895 ja 1900 henkikirjoihin kirjattu muodossa *Ilja Wasiljeff Minin* (tai *Miinin*). Aikuiselle pojalle, jolle on aiemmin merkitty vain ristimänimi ja patronyymi, on siis alettu kirjata nimen jälkeen myös isän patronyymi, josta ilmenee pojan isoisan nimi (*Mina*). Muodoltaan patronyymien kaltainen lisä- tai sukunimi ei ole siten korvannut patronyymiä vaan tullut sen lisäksi.

Eriyistä huomiota ansaitsevat sukunimet *Bogdanoff* ja *Menschakoff*. Nimi *Bogdanoff*, joka on Venäjällä hyvin yleinen, on voinut kehittyä siellä kahdella eri tavalla: se on muodostettu venäläisestä ristimänimestä *Bogdan* tavallisen patronyymien tapaan, mutta sitä on käytetty myös ortodoksisen kirkon historiakirjoissa merkityksessä ’Jumalan antama’, jolloin merkintä *Bogdanoff* on kirjoitettu aviottomien lasten ristimänimen jälkeen.¹⁶¹ Joissakin tapauksissa syntyperään viittaava nimi *Bogdanoff* on kehittynyt myös sukunimeksi. (Unbegaun 1972: 45, 209; Nissilä 1975: 208.) Salmin kihlakunnan henkikirjoissa tätä merkintätapaa on käytetty vielä 1900-luvun alkukymmeninä (esim. Salmin vuoden 1910 henkikirja).¹⁶² Havaintojeni mukaan Raja-Karjalassa *Bogdanoff* ei ole patronyymi: alueen kahdeksan ortodoksisen seurakunnan asiakirjoista (Katiha) olen tavoittanut vain viisi merkintää ristimänimestä *Bogdan* (1805, 1850, 1860).

¹⁶¹ Ortodoksikarjalaisille avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille on voitu myös muodostaa patronyymi sylikummin (risti-isän) ristimänimestä. Näissä tapauksissa asiasta mainitaan myöhemmissä kirkonkirjoissa kyseisen henkilön kohdalla. (Kiiski 2011: 291.)

¹⁶² Avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille on voitu merkitä myös *matronyymejä*, äidin nimestä johdettuja ilmauksia (Paikkala 2004: 539). Raja-Karjalan henkikirjoihin *matronyymejä* on alettu kirjata ilmeisesti vasta maamme itsenäistymisen jälkeen (myös Kiiski 2011: 291). Niitä, kuten eri seurakuntien asiakirjoissa olevia *matronyymejä* (esim. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirja 1841, Hippola: hn. *Ignatij Pelagijanov* < naisennimi *Pelagija*), on kirjattu ilmeisen vähän.

Sen sijaan sukunimi *Menschakoff* voi Nissilän mukaan pohjata venäläisen ristimänimen *Klemens* karjalaiseen varianttiin *Menso(i)*, *Mensso(i)*, mutta se on voinut myös muodostua venäjänkielisissä asiakirjoissa käytetystä merkinnästä *Menšoi*, jota on käytetty asiakirjoissa merkinnän *Bolšoi* parina (Nissilä 1976: 95). Raja-Karjalan ortodoksisurakuntien asiakirjoissa ei esiinny ristimänimeä *Klemens* vaan nimi *Klement(ij)* (Katiha). Venäjän sana *bolšoi* merkitsee 'isoa, suurta' ja sana *menšoi* 'nuorimmaista' (VSSK 1978). Merkintää on käytetty Raja-Karjalassa myös ruotsinkielisissä henkikirjoissa erottamaan muuten samannimisiä veljeksiä toisistaan. Esimerkiksi Salmin Hyrsylässä on vuoden 1835 henkikirjaan kirjattu henkilönnimet *Ivan Affanasjeff Menschoi* ja *Ivan Affanasjeff Bolschoi*. Merkintätapa on hyvin tuttu ortodoksisukujen tutkijoille (esim. Castrén 2002: 14). Palaan sukunimiin *Bogdanoff* ja *Menschakoff* vielä seuraavassa luvussa.

Suojärven-aineistossani (389 sukunimeä) on alle 50 patronyymipohjaista sukunimeä; niistä *-in*-loppuisia ovat ainoastaan sukunimet *Jolkin* (< ?), *Judin* (< rn. *Juda*), *Kuismin* (< rn. *Kuisma*) ja *Miinin* (< rn. *Mina*). Muut suojärveläiset patronyymeihin pohjaavat sukunimet ovat alla olevassa asetelmassa.

<i>Agapoff</i>	<i>Isotoff</i>	<i>Naumoff</i>
<i>Ahapoff</i>	<i>Ivanoff</i>	<i>Nikanoff</i>
<i>Akimoff</i>		<i>Nikiforoff</i>
<i>Andrejeff</i>	<i>Jakovleff</i>	
<i>Artemjeff</i>	<i>Jefimoff</i>	<i>Paramonoff</i>
	<i>Jelisejeff</i>	<i>Pentelejeff</i>
<i>Borisoff</i>		<i>Pimenoff</i>
	<i>Kasianoff</i>	<i>Prokofjeff</i>
<i>Fedotoff</i>	<i>Kononoff</i>	
<i>Feodoroff</i>		<i>Rodionoff</i>
<i>Filatoff</i>	<i>Laurentjeff</i>	
<i>Filipoff</i>	<i>Loginoff</i>	<i>Sotikoff</i>
	<i>Lumpoff</i>	<i>Stepanoff</i>
<i>Gauriloff</i>		
<i>Gordejeff</i>	<i>Markoff</i>	<i>Tihanoff</i>
<i>Grigorjeff</i>	<i>Memonoff</i>	<i>Timofejeff</i>
	<i>Menschakoff</i>	<i>Titoff</i>
<i>Haritonoff</i>	<i>Mihailoff</i>	<i>Trofimoff</i>
	<i>Mironoff</i>	
<i>Isakoff</i>		<i>Vasiljeff</i>

Impilahdella patronyymityyppisiä sukunimiä kehittyi (tai tietoisesti muodostettiin) huomattava määrä vasta hieman ennen sitä, kun sukunimilain voimaan tultua (1921)

jokaiselle piti kirjata sukunimi. Impilahden-aineistossani olevista 78:sta Impilahdella tunnetusta patronyymipohjaisesta sukunimestä noin puolet on ollut käytössä ennen vuotta 1920.

Toisin kuin muualla Raja-Karjalassa, Suistamolla myös monet talolliset saivat patronyymeistä kehittyneitä sukunimiä. Vuosina 1905–1910 pitäjästä kirjattiin henkikirjaan kymmeniä tämäntyyppisiä sukunimiä, vaikka aiemmin tätä tyyppiä edustavia sukunimiä oli koko pitäjässä vain joitakin (v. 1890: 6 eri nimeä, v. 1895: 8 eri nimeä, v. 1900: 24 eri nimeä). Nimien määrä kasvoi silti maltillisesti: Suistamon vuoden 1910 henkikirjassa on patronyymeihin pohjaavia sukunimiä noin 40.

Eri patronyymeihin pohjaavia sukunimiä on kehittynyt Raja-Karjalassa hyvin suuri määrä, mutta niissä ei esiinny aivan kaikkia alueella tavattuja ristimänimiä. Korpiselän Ägljärvellä vuonna 1913 rippikirjaan merkityn 50:n eri miehennimen vertailu Raja-Karjalan kirkonkirja-aineistoon (Katiha) osoittaa, että vaikka (lähes) kaikista miesten ristimänimistä voi muodostaa patronyymin, käytettävissä olevissa kirkonkirjoissa ei esiinny kaikkia niitä muodostelmia, jotka vastaisivat kaikkia 50:tä miehennimeä. Esimerkiksi ristimänimien *Igor* ja *Viktor* pohjalta ei ole muodostettu patronyymikantaisia sukunimiä. Tietyistä ristimänimistä on puolestaan muodostettu patronyymi, mutta kyseisistä patronyymeistä ei ole kehittynyt sukunimiä (rn. *Pavel* > patronyymi *Pavelov* > sn.?, rn. *Vladimir* > patronyymi *Vladimirov* > sn. ?). Lisäksi tietyistä ristimänimistä muodostetut patronyymit ovat kehittyneet sukunimiksi vain harvoin (rn. *Arhip* >> sn. *Arhipov*, rn. *Domenti* >> sn. *Domentijev*, rn. *Josif* >> sn. *Josifov*). Joskus sukunimeksi kehittyminen on epävarmaa (rn. *Aleksander* >> sn. *Aleksandrova*).

Havaintojeni mukaan patronyymeistä kehittyneitä sukunimiä saivat 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Raja-Karjalassa erityisesti yhteiskunnan alimpiin kerroksiin kuuluvat. Tässä suhteessa nimenanto poikkesi aiemmasta käytännöstä selvästi, sillä aiemmin nämä ryhmät olivat olleet sukunimettömiä. Pisimpään sukunimettömänä Raja-Karjalassa säilyi rajakarjalaista syntyperää oleva tilaton väestö eli loiset ja työmiehet (Patronen 2009: 38, 263). Vuoden 1915 henkikirjassa on lukuisia esimerkkejä siitä, miten tuohon aikaan patronyymeistä on ollut kehittymässä (tai tietoisesti muodostettu) periytyviä sukunimiä. Esimerkiksi Impilahden Koirinojalta on kirjattu mökkiläisen nimi *Ignati Ahtamonoff*, jonka jälkeen on kirjattu (arvatenkin edellisen pojan) nimi *mökkiläinen Aleksei Ignatjeff Ahtamonoff*. Isällä ei siis näytä vielä vuonna 1915 olleen sukunimeä, mutta pojalla se on ollut. Vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoista on nähtävissä, että rajakarjalaisille, jotka eivät tuohon mennessä olleet saaneet tai ottaneet sukunimeä, alettiin kirjata sukunimeksi nimi, joka oli aiemmin ollut

patronyymi. Vuonna 1925 Suojärven Karatsalmella kirjattuun henkilönnimeen *Nikolai Jelisejeff* sisältyy siten ristimänimi ja sukunimi; sen sijaan samana vuonna Kaitajärveltä mainittu henkilönnimi *Jegor Maksiminpoika Rodionoff* pitää sisällään ristimänimen, patronyymin ja sukunimen.

7.4.2 Rajakarjalaisen ja venäläisen porvariston sekä muiden venäläisten venäläiset nimet

Raja-Karjalan maa- ja henkikirjoihin on 1700-luvulta ja 1800-luvun alkupuolelta lähtien kirjattu venäläisistä patronyymeistä kehittyneiden sukunimien lisäksi myös sellaisia venäläisiä sukunimiä, jotka eivät pohjaa ristimänimiin. Maakirjoissa mainitaan esimerkiksi vuonna 1727 Salmin Miinalasta henkilönnimi *Foma Ivanov Tolstoi*, vuonna 1764 Suistamon Koitonselästä *Wasilei Ivanov Libetzin* ja *Wasilei Libitzin* ja vuoden 1835 henkikirjassa Impilahden Hunttilasta *Semen Rodionoff Gallkin*.¹⁶³ Venäläisten sukunimien kantajista on maa- ja henkikirjaan kirjattu nimen lisäksi hyvin vähän tai ei lainkaan muuta tietoa, joten sitä, onko nimenkantaja rajakarjalainen vai venäläinen, ei voi (aina) päätellä. Venäjällä niin aatelisto ja porvaristo kuin menestyvät kauppiatkin ovat käyttäneet sukunimiä jo 1600-luvulla tai sitä aiemmin. Sen sijaan muissa yhteiskuntaluokissa sukunimiä alettiin käyttää myöhemmin, vasta 1700- tai 1800-luvulla. Talonpojilla ei ole ollut periytyviä sukunimiä ennen vuotta 1861. Venäläisistä nimistä ei voi juuri osoittaa paikallisia eroja tai sitä, mistä päin maata ne ovat lähtöisin, sillä sukunimet ovat kehittyneet aikana, jolloin keskusjohtoinen valtio laajeni Euroopasta Siperiaan. Nopeasti kehittyneen siirtolaisuuden myötä venäjän murteet ja nimistö levittäytyivät tasaisesti koko maahan. (Unbegaun 1972: 4, 14.)

Venäläisiä sukunimiä on kirjattu Salmin kihlakunnan vuosien 1818–1925 henkikirjoihin eniten Salmassa.¹⁶⁴ Raja-Karjalan teollisuuslaitoksiin Salmin Tulemajoelle, Impilahden Pitkärantaan ja Suojärven Karatsalmen Annantehtaalle tuli 1800-luvulla Venäjältä ammattitaitoista työväkeä (luku 2.5). Osa tämän väestönosan nimistä on helppo erottaa

¹⁶³ Venäjällä tunnetaan samanasuiset lisänimistä kehittyneet sukunimet; *Tolstoi* pohjaa venäjän sanaan *tólsty* 'lihava' ja *Galkin* sanaan *gálka* 'naakka' (Unbegaun 1972: 19, 187; VSSK 1978). Nimi *Lipitzin* pohjaa venäjän sanaan *lipa* 'lehmus' (Nissilä 1976: 208; VSSK 1978).

¹⁶⁴ Suuri osa alueen kaikissa pitäjissä henkikirjoihin kirjatusta, venäläisiksi katsomistani sukunimistä mainitaan vain yhdessä tarkastelemassani henkikirjassa; tällaiset nimet olen rajannut aineistoni ulkopuolelle (luku 1.3). Niistä on mahdotonta sanoa, onko ne kirjoitettu oikein, onko nimenkantaja ollut venäläinen vai rajakarjalainen tai onko kyseessä edes ollut periytyvä sukunimi.

muusta alueella tunnetusta henkilönnimistöstä. Venäläisiä sukunimiä kantaneita työmiehiä on ollut muun muassa Salmassa Tuleman sahalla jo vuonna 1818 (mm. *Anton Kalinkin, Peter Lebedef, Wasilei Sutzkof*) ja vuosina 1825 ja 1835 Suojärvellä Annantehtaan ruukilla (*mästaren* [’mestari’] *Petter Gagarin*; vuonna 1835 *kontorist* [’konttoristi’] *Petter Wollkoff*, vuonna 1875 otsikon ”hyttedrengar [’hyttirengit’] och övriga arbetare” jälkeen *Kapiton Rudakov, Iwan Wetrof* ja *Grigorei Tsesmenski*).

Ainakin osa venäläisistä maaorjista, jotka on siirretty Annantehtaan rakennustöihin ja niiden valmistuttua sen työväeksi, oli lähtöisin Moskovan lähistöltä Orlovien maatilalta. Siitä, missä vaiheessa ja millä perusteilla maaorjille oli annettu sukunimet, ei ole tietoa. Maaorjien jälkeläiset sulautuivat myöhemmin Raja-Karjalan väestöön, mutta syntyperästä kertoivat venäläiset sukunimet *Vetrov, Rudakov, Arbusov, Volkov* ja *Komarov*. (L. Pelkonen 1965a: 109; Tulehmo 1958.) Venäjältä Annantehtaalle tulleista 22 miehestä 13 avioitui Suojärvellä; lisäksi tehtaan työläisinä oli 34 muuta venäläistä, vapaaseen työväkeen kuulunutta miestä (Kuutti 2011: 230–231). Suurimmalla osalla työväestöstä ei ole kuitenkaan ollut sukunimeä, vaan heistä mainitaan henkikirjoissa vain ristimänimi ja patronyymi. Annantehtaan työväestön nimet antavat oman leimansa suojärveläiseen sukunimistöön: vuosien 1818–1925 henkikirjoihin Suojärveltä merkityistä venäläisistä sukunimistä joka kolmas on alun perin tunnettu Karatsalmella. Sen sijaan Suojärvellä ensimmäinen sukunimen *Tschesmenski* kantaja on muuttanut jo vuonna 1722 Aunuksesta, ja Suojärvellä sukunimeä *Harikovski* käyttänyt mies (esim. Kaitajärvellä v. 1885 *Lb. Sergei Stepanoff Harikowskij*) oli lähtöisin Salmin Tulemalta (Kuutti 2011: 226, 229).¹⁶⁵

Venäläisten sukunimien kantajien syntyperää en ole pyrkinyt selvittämään; aihetta olisi myös ilmeisen vaikea tutkia. Ainakaan vuosina 1880–1917 Raja-Karjalassa tilapäisesti oleskelleita venäläisiä ei ole merkitty kirkonkirjoihin eikä henkikirjoihin (Hämynen 1993: 88–89). Salmassa eli pieni venäläinen yhteisö. Vuonna 1818 siihen kuului Tulemalla asunut, Salmin lahjoitusmaita valvonut tilanhoitaja, kruununnimismies ja venäläisiä maaorjia. Tämän yhteisön koko oli tuolloin 67 henkeä. Venäläisiä maaorjia tiedetään olleen Salmassa myös Tuleman ja Uuksun sahalla. Vuonna 1880 koko pitäjässä asui 360 venäläistä, mutta yhteisö pieneni ajan mittaan niin, että vuonna 1910 Salmassa asui enää 190 Venäjällä syntynyttä

¹⁶⁵ Sen sijaan Suojärven lahjoitusmaan omistanut kreivi Aleksei Orlov-Tšesmenski on saanut nimensä turkkilaisista Tšesme-lahdella saavuttamansa voiton kunniaksi (Kuujo 1965: 63). Pohjanvalo mainitsee Raja-Karjalassa tavatun sukunimen muodossa *Tšesmesköi* (Poh. 1947).

henkilöä, jotka olivat papistoa ja opettajia. (Hämynen 2015a: 195.)¹⁶⁶ Muista Raja-Karjalassa asuneista venäläisistä on hajanaisia tietoja. Esimerkiksi Impilahdella sukunimi *Mednikoff* (< ven. *médnik* 'kupariseppä'; Unbegaun 1972: 111), joka on kirjattu vuosien 1870–1900 henkikirjoihin Kytösyrystä ja Leppäsillasta, kuului eräälle venäläissyntyiselle miehelle (Härkönen 1950: 41), mutta hänestä ei ole muuta tietoa.

Aineistossani on Suojärveltä, Suistamolta ja Impilahdelta kustakin noin 20–30, Korpiselästä ja Soanlahdelta kummastakin korkeintaan viisi ja Salmista yli 70 venäläistä sukunimeä. Jokaisessa pitäjässä näyttää tunnetun omat venäläiset sukunimensä; harva nimi on tavattu useammasta kuin yhdestä rajakarjalaispitäjästä (mm. *Wolkoff* Suojärvellä, Impilahdella ja Salmissa). Raja-Karjalan henkikirjoihin venäläiset sukunimet on kirjattu hieman eri tavalla kuin ne Venäjällä tavattavat sukunimet, joita ne muistuttavat (vrt. Unbegaun 1972; Kahla – Mikkonen 2005), ja usean nimen kirjoitusasu on sellainen, ettei siitä löydä mitään leksikaalisia aineksia. Hyvin moni Raja-Karjalan henkikirjaan kirjattu venäläinen tai venäläiseksi käsittämäni nimi jää taustoiltaan ja mahdolliselta leksikaaliselta sisällöltään täysin tuntemattomaksi.

Yksi venäläisiä sukunimiä 1800-luvun puolivälin jälkeen Raja-Karjalassa käyttänyt ryhmä olivat kauppiat ja muut ammattilaiset. Esimerkiksi vuonna 1865 Impilahden Pitkärannasta mainitaan *Landthandt*. [ruots. 'maakauppias'] *Wasili Fedosof Moldakof*, Koirinojalta *Skippare* [ruots. 'laivuri'] *Nikolai Klementjef Galkin* ja vuonna 1880 Salmin Miinalasta *Landthandl. Feodor Afanasjev Sokoloff* sekä Ylä-Uuksulta *Lb. Landhandl*. [ruots. 'lampuoti', 'maakauppias'] *Petter Krohin*. Vuonna 1870 Suojärven Kaipaalta mainitaan *Lb. ['lampuoti'] Andrei Alexejef Menschakof*, jonka veli oli *landthandlanden* ['maakauppias'] *Iwan Aleksejef Menschonen*.¹⁶⁷ Joskus maakauppaoikeudet saaneella näyttää olleen sukunimi ennestään: Wasili Hosainoff, joka sai oikeudet harjoittaa kauppaa vuonna 1872 (Hämynen 1993: 167), kuului perheeseen, jossa jo edellinen sukupolvi käytti sukunimeä *Hosain* (*Lb. Petter Kondratjev Hosain*, Miinala 1870; ilmeisesti tämän veli oli Feodor Kondratjev, jonka poika Wasili oli).

¹⁶⁶ Yksi Raja-Karjalan väestöstä jo 1800-luvun alussa sukunimiltään eroava ryhmä on Venäjän armeijan sotilaat: esimerkiksi Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1825 vihittyjen luettelossa mainitaan salmilaisten kanssa avioituneet, Viipurin linnarykmentissä palvelleet sotamiehet *Petr Djakov* ja *Stefan Tsesnikov* (HisKi).

¹⁶⁷ Raja-Karjalan Menschakoffeista tiedetään, että Salmin Käsänselkään Venäjältä tullut ”biegloi” ('pakolainen, sotilaskarkuri'; KKS) Artem Menšakov oli Suojärvellä eläneen Aleksei Menšakovin isä; Aleksei oli Suojärven Menšosten esi-isä (L. Pelkonen 1965b: 163).

Venäläisiä sukunimiä 1800-luvun Raja-Karjalassa käyttivät myös eräät kyläyhteisössä arvostetun aseman vakiinnuttaneet talonpojat. Osalla heistä oli ilmeisesti huomattavia maaomaisuuksia, ja usein samat miehet toimivat myös lautamiehinä. Suojärven henkikirjoissa mainitaan vuonna 1845 Kivijärveltä henkilönnimi *RT Ahap Fedotoff Bolschakoff* (< ven. *bolshoi* 'suurempi'; Unbegaun 1972: 209). Lauri Pelkosen mukaan viimeistään Gromovien aikana (1825–1856) Suojärvelle alkoi syntyä yhteiskunnallisessa järjestyksessä ylimpänä ollut, syntyperältään rajakarjalainen suurtalonpoikien joukko. Tähän ns. hyvälistöön ('rikkaat, herraskaiset'; KKS) kuului muun muassa seuraavien sukujen jäseniä: Tiittanen, Lauronen, Bolšakov, Home, Koivunen, Tarsonen, Bomba, Haritonov, Harikovski, Haukka, Hokkinen, Jehkinen, Jekkonen. Samoja miehiä toimi myös lautamiehinä (mm. Bolšakov, Tiittanen), osa myös herastuomareina. (L. Pelkonen 1965b: 150, 163–164.)¹⁶⁸

Myös yksittäisillä ortodoksipapeilla oli porvarilliseen sukutaustaan viittaava nimi: Suojärven Hukkalasta on vuoden 1855 henkikirjassa mainittu *presten* ['pappi'] *Stepan Petrof Sokolof*, ja Suistamolla toimi 1800-luvulla neljän vuosikymmenen ajan eräs sukunimeä *Lebedeff* kantanut pappi (Suistamon kirkonkylä 1840–1885).

Henkikirjoihin kirjattuja yksittäisten rajakarjalaisten perheiden tietoja läpi käymällä voi nähdä, miten joillekin perheille on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa alettu kirjata venäläisiä sukunimiä. Periaatteessa henkikirjaan ja Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin on kirjattu vain Suomen kansalaiset; mahdollisesta Venäjän kansalaisuudesta (esim. eräät papit ja opettajat) on tehty nimen yhteyteen oma merkintänsä. Esimerkiksi Salmin Varpaselässä siihen mennessä todistettavasti jo 50 vuotta asuneelle Kosma Jestefeinpojalle (1837–1905) on alettu merkitä Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1894 sukunimi *Kontrabatov*; hän oli tuohon aikaan 54-vuotias. Myöhemmin hänen sukunimensä on seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Kondrabar*, *Kontrobatov* jne. Vuoden 1900 henkikirjassa nimi on *Kontrabantoff*. Muuta lisä- tai sukunimeä miehelle ei ole tarkastelemini asiakirjoihin kirjattu. Nimen antamisen (tai ottamisen) syistä ei ole tietoa, ei myöskään sitä, mihin nimi viittasi; lähellä on tosin venäjän sana *kontrabandist* 'salakuljettaja, tullinkiertäjä' (VSSK 1895). Venäläisten sukunimien hakuteoksista ei ole kyseisen sukunimen selvittelyssä apua (Kahla – Mikkonen 2005; Unbegaun 1972).

¹⁶⁸ Nimi *Bolšakov* (< ven. *bolšói* 'iso, suuri'; VSSK 1978) on tunnettu myös Venäjällä (Unbegaun 1972; 209). Palaan nimeen *Bomba* luvussa 3.4.3. Salmin Tulemajoella mainitaan jo vuoden 1880 henkikirjassa työmies Ivan Harkovskij.

Samanlaisesta nimenannosta (tai nimenotosta) on esimerkkejä eri puolilta Raja-Karjalaa. Korpiselän Ägläjärvellä sukunimi *Komarov* (< ven. *komar* 'hyttynen'; VSSK 1895; Unbegaun 1972: 191) on alettu vuonna 1880 merkitä henkikirjaan eräälle maata omistamattomaan väestöön kuuluneelle, ennestään sukunimettömälle miehelle. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy vuodesta 1887 alkaen. Miehen äidinpuoleinen suku on asunut kylässä jo vuonna 1818; yhteyttä Suojärven Annantehtaalla sukunimeä *Komarov* käyttäneeseen, venäläistaustaiseen sukuun en ole löytänyt. Ägläjärveltä sukunimi on kirjattu henkikirjaan toisinaan muodoissa *Komarinskji* (1880) ja *Komarowsky* (1905). (Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat; Korpiselän henkikirjat; Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat.)

Samanasuinen sukunimi *Komarov* on tunnettu Impilahden Koivuselän kylässä vuodesta 1830 alkaen, mutta siellä sillä on toisenlainen tausta. Kun sukunimi on siellä mainittu henkikirjassa ensi kerran (muodossa *Skomora*), se on kirjattu Koivuselän kantatalon nro 1 kohdalle kolmelle miehelle, joilla on eri patronyymi mutta jotka ikänsä perusteella ovat olleet samaa sukupolvea (*Jemeljan Mattfejeff Skomorå*, *Feodor Fomin Skomorå* [epäselvä] ja *Mattfej Petroff Skomorå*). Myös vuoden 1825 henkikirjan mukaan miehet ovat asuneet samassa paikassa. Sukunimi on Impilahden henkikirjassa myöhemmin myös muodoissa *Komora* ja *Komara* sekä Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Komarov*, *Komora* ja *Komera*: nimi on kirjattu Koivuselästä ensi kerran vuoden 1866 rippikirjaan. Impilahtelainen nimi *Komarov* pohjaa käsittääkseni lisänimeen, johon on voinut sisältyä karjalan kielen sana *skomoroohha* 'komeljanntari' (KKS).

Samanasuisella sukunimellä *Komaroff* on siis Korpiselän Ägläjärvellä ja Impilahden Koivuselässä aivan erilainen tausta. On mahdollista, että Korpiselästä tunnetussa tapauksessa sukunimen antamisessa tai ottamisessa on ollut kyse sukunimettömän henkilön venäläistämisestä tai siitä, että nimen ottamisesta on ollut kantajalleen jotain taloudellista tai muuta etua. Sen sijaan Impilahdella on kyse siitä, että alun perin karjalankielinen nimi on alettu asiakirjoissa korvata venäläisellä sukunimellä.

Suojärvellä kaitajärveläiselle populille Feodor Leontinpojalle (s. 1873) on kirjattu venäläinen sukunimi *Sudakov* ensin vuoden 1900 henkikirjaan ja vuosina 1910–1913 Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin; seurakunnan vuosilta 1899–1905 oleviin asiakirjoihin hänelle ei ole merkitty mitään sukunimeä. Asiakirjojen puuttumisen vuoksi tiedossa ei ole, oliko Feodor Leontinpoika asunut Kaitajärvellä koko elämänsä; ei ole myöskään tietoa, miksi miehellä oli venäläinen sukunimi. Venäläiseen sukunimeen *Sudakov* sisältyy venäjän sana *sudak* 'kuha' (Unbegaun 1972: 190; VSSK 1978). Miehen pojalle

lampuoti Isak Feodorinpojalle (s. 1856) on vuosien 1910 ja 1920 henkikirjoihin merkitty sukunimi *Kuhanen*. Myös Suojärven pitäjänkokoelmassa on tieto, että *Kuhanen* on ns. käännösnimi (Suojärven paikannimikokoelma s.v. *Jehkonen*). Sukunimi *Kuhanen* on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuodesta 1909 lähtien. Suojärven Varpakylässä vuonna 1915 ja 1920 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Sorokin* (<< ven. 'harakka'; Unbegaun 1972: 186) on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Helylänniemestä jo vuodesta 1875 alkaen; myöhemmin se on tunnettu myös Varpakylässä (vuodesta 1898 alkaen) ja Hautavaarassa (1910). Kaikista kolmesta kylästä on 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa kirjattu Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Harakka*. Ainakin Varpakylässä kyse saattaa olla käännösimestä; nimeä *Sorokin* kantanut mies asui vuonna 1915 Harakoitten naapuritilalla (Suojärven vuoden 1915 henkikirja).

Tarkastelen vielä lyhyesti Raja-Karjalan venäläisten sukunimien leksikaalisia aineksia, sillä osa niistä on mahdollisesti vaikuttanut alueen suomen- ja karjalankielisten sukunimien kehittymiseen; sen sijaan venäläisten sukunimien hyvin tarkka etymologiointi ei ole mainitsemieni tavoitteiden kannalta tarpeellista. Jaan rajakarjalaisten venäläiset sukunimet väljärejaisiin ryhmiin sen mukaan, millaisia leksikaalisia aineksia nimissä on tai mitä niissä oletan olevan. Nimien ryhmittely on samansuuntainen kuin rajakarjalaisten venäläis-karjalais-suomalaisten sukunimien ryhmittely (luku 7.4.4). Koska nimenantoperusteet eivät ole selvillä, nimiryhmien rajat eivät voi olla ehdottomia. Tietoa venäläisistä nimistä olen saanut Unbegaunin teoksesta (1972) ja noudatan nimien luokittelussa myös hänen käyttämänsä luokittelua. Joistakin nimistä olen tietoa saanut Martti Kahlan ja Pirjo Mikkosen *Venäläisten henkilönnimien oppaasta* (2005), josta olen tarkastanut, onko nimi yhä Venäjällä yleinen.¹⁶⁹ Suurin osa etymologioista on peräisin Unbegaunilta, mutta osan etymologioista hän on esittänyt vain viitteellisesti eli mainitsematta nimen pohjana olevaa sanaa. Tämän vuoksi olen tarkastanut sanojen merkityksen myös *Venäläis-suomalaisesta sanakirjasta* (Kuusinen – Ollikainen 1978, myöhemmin VSSK 1978), ja lisää tukea nimien tulkintaan olen saanut *Venäläis-suomalaisesta sanakirjasta* (A. Meurman 1895, myöhemmin VSSK 1895). Osa nimistä eroaa ortografialtaan jonkin verran Unbegaunin teoksessa sekä *Venäläisten henkilönnimien oppaassa* mainituista nimistä. Venäjänkielisten sanojen translitteroinnissa

¹⁶⁹ Unbegaunin teoksessa on noin 10 000 venäläistä sukunimeä. Materiaali on valikoitu mm. puhelinluetteloista (mm. Pietari 1910) ja erilaisista hakemistoista. (Unbegaun 1972: v.) *Venäläisten henkilönnimien oppaassa* on 13 510 sukunimeä, jotka on poimittu eräistä Venäjällä 1960–1980-luvuilla ja vuonna 2000 julkaistuista tietosanakirjoista ja K. Narumin teoksesta *Slovník ruskíh imjon i familí* (1979) (Kahla – Mikkonen 2005: 9, 13).

olen noudattanut venäjän kyrillisten kirjaimiston kansallista translitterointikaavaa (mm. Kahla – Mikkonen 2005: 17).

Hyvin monet Venäjällä tunnetuista sukunimistä pohjaavat vanhoihin ammattinimityksiin. Vaikka tällaisissa nimissä esiintyykin ammattinimityksiä, joita ei enää käytetä, ja sanoja, jotka tunnetaan ehkä ainoastaan murteissa, nimien etymologiointi on verrattain helppoa. (Unbegaun 1972: 110.) Erilaisiin ammattinimityksiin viittaavia, Raja-Karjalassa tavattuja venäläisiä sukunimiä ovat muun muassa *Kapralov* (<< ven. 'korpraali', Impilahden Pitkäranta 1855–1900), *Krasilnikov* (<< ven. 'värjätä', Salmin Miinala 1860–1920) ja *Popov* (<< ven. 'pappi', mm. Salmin Tuleman saha 1830–1860, Kirkkojoki 1870, 1900) (Unbegaun 1972: 115, 121–122). Impilahdella nimi *Kapralov* on voinut käsittääkseni olla alkuaan lisänimi, joka on kertonut nimettävän tavoista, käytöksestä tai asemasta, ei ammatista. Unbegaun luokittelee sukunimen *Barabánščikov* (<< ven. 'rumpu') ammatinimityksistä kehittyneisiin sukunimiin (Unbegaun 1972: 115), mutta Suojärven henkikirjoihin vuosina 1835–1880 kirjatun lisä- tai sukunimen *Barabantschik* taustalla ei käsittääkseni ole ammatista kertovaa sanaa.

Suuri joukko venäläisistä sukunimistä on syntynyt lisänimistä, jotka ovat voineet viitata nimettävään suoraan tai välillisesti. Unbegaun jakaa lisänimistä kehittyneet sukunimet henkilökohtaisista lisänimistä kehittyneisiin sukunimiin (*personal nicknames*) ja niihin lisänimipohjaisiin sukunimiin, joissa lisänimen ja nimettävän viittaussuhde ei ole selvä eikä nimenantoperusteita voi jälkikäteen selvittää (*transferred nicknames*). Aihepiireiltään lisänimipohjaiset sukunimet voivat olla hyvin vaihtelevia, ja niitä on muodostettu myös analogisesti mallin mukaan. (Unbegaun 1972: 141–142.)

Osa Raja-Karjalassa tunnetuista venäläisistä sukunimistä on mitä ilmeisimmin alun perin viitannut nimettävään: hänen luonteeseensa, tapoihinsa tai ulkonäköönsä. Näitä nimiä ovat esimerkiksi *Balagurov* (<< ven. 'leikinlaskija, pilanpuhujaa', Salmi 1925), *Bulygin* (<< ven. 'moukkamainen', Suistamon Äimäjärvi 1818–1830), *Schumilov* (<< ven. 'äänekäs', Salmin Miinala 1870–1900) ja *Rudakov* (<< ven. 'punatukkainen', Suojärven Karatsalmi 1860–1925) (Unbegaun 1972: 147, 149, 151, 157).¹⁷⁰

Venäläiset sukunimet, joiden pohjana olevien lisänimien nimenantoperusteet eivät ole selvillä, Unbegaun jakaa aihepiiriin mukaan 13 ryhmään. Hän huomauttaa, että tämäntyyppisiä

¹⁷⁰ Nimi *Balagurov* on tunnettu Impilahdella jo vuonna 1888 (*Paraskeva Balagurova*; Laitinen 1938: 442). Salmin murteen *balaguuru* on tarkoittanut 'leikinlaskijaa, epäluotettavaa henkilöä' (Poh. 1950; sukunimi *Balaguorou*), karjalan *balaguura* 'kujeilijaa, tyhjänpuhujaa' (KKS). Pohjanvalon mainitsema *Šumu* lienee sama nimi kuin *Schumilov*: Salmassa sanalla *šumu* on hänen mukaansa ollut merkitys 'humina, kolina, melu' (Poh. 1947).

sukunimiä tavataan kaikkialla maailmassa ja kaikissa kielissä, joten kyseessä ei ole erityisesti venäläiselle sukunimistölle tyypillinen piirre, ellei oteta huomioon sitä, että venäläisessä sukunimistössä tämäntyyppisiä on runsaasti ja eri aihepiirit ovat olleet hyvin produktiivisia. Näihin nimiin voi sisältyä muun muassa eläinten, kalojen, hyönteisten, lintujen ja kasvien nimityksiä. (Unbegaun 1972: 183, 186–193.) Raja-Karjalassa tämän aihepiirin venäläisiä sukunimiä ovat esimerkiksi *Komaroff* (<< ven. ’sääski’, mm. Suojärven Karatsalmi 1860–1920), *Kukoschkin* (<< ven. ’käki’, Impilahden Syskyjärvi 1830–1925) ja *Arbusov* (<< ven. ’vesimeloni’, Suojärven Karatsalmi 1920). Osassa venäläisistä lisänimistä kehittyneistä sukunimistä on muita luontoon viittaavia sanoja (Unbegaun 1972: 204). Näitä sukunimiä Raja-Karjalassa on esimerkiksi *Gromov* (<< ven. ’ukkonen’), joka on tunnettu Suojärvellä ja Salmassa: 1800-luvun alkupuolella eläneet Fedul ja Sergei Grigorjevitš Gromoff, jotka olivat pietarilaisia I killan kauppiaita ja kunniaporvareita, ostivat Annantehtaan ja koko Suojärven sekä Salmin vuonna 1825. Vasili Fedulov Gromovista tuli vuonna 1848 Annantehtaan johtaja ja omistaja. Kauppiassuvun nimi *Gromov* tunnettiin Laatokan alueella aina 1900-luvun alkuun saakka, ja Suojärven historiassa vuosia 1825–1856 kutsutaan Gromovien ajaksi. (L. Pelkonen 1965b: 112, 127, 156; Myllys 2015: 139.)

Venäläisiin lisänimipohjaisiin sukunimiin voi sisältyä myös erilaisten työkalujen tai muiden tarvikkeiden, työn tuloksen, erilaisten esineitten tai aineiden nimityksiä (Unbegaun 1972: 198–201). Rajakarjalaisessa sukunimistössä tämän aihepiirin sukunimiä ovat ainakin *Butilin* (<< ven. ’pullo’; Salmi 1880–1920) ja *Votkin* (ven. sn. *Vodkin* << ven. ’votka’) (Unbegaun 1972: 196). Nimi *Votkin* on tunnettu Suistamon kirkonkylässä jo vuonna 1753 (maakirjassa nimi *Simeon Ivanov Wotkin*). Nimi on kirjattu tutkimusalueeni henkikirjoihin yhtäjaksoisesti 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1925.

Rajakarjalaisten lisänimipohjaisten sukunimien ja Raja-Karjalassa tunnettujen venäläisten sukunimien aihepiirien yhtäläisyyksiä käsitellen vielä luvussa 7.4.4 taulukossa 8. Aihetta olisi syytä tutkia tarkemmin kuin tässä tutkimuksessa pystyn tekemään.

7.4.3 Ristimänimipohjaiset talonnimet ja niiden omaksuminen sukunimiksi

Suuri osa Raja-Karjalassa esiintyneistä lisä- ja sukunimistä on syntynyt heprealais-kreikkalais-venäläisen ristimänimen tai sen karjalaisen hypokorismin pohjalta (Nissilä 1976; Paikkala 2004: 110). Hypokorismeja on voitu muodostaa yhdestä ristimänimestä erilaisten konsonanti- ja vokaalimuutosten ja muun vaihtelun ansiosta hyvin paljon (Nissilä 1976: 45, 148–149). Sukunimiä, joihin sisältyy jokin venäläisen ristimänimen karjalainen hypokorismi,

on ortodoksisessa Karjalassa syntynyt satamäärin. Käsittelen Nimihakemistossa kaikki ne Raja-Karjalassa kehittyneet sukunimet, joiden käsitän kuuluvan tähän nimiryhmään; kyseisiä nimiartikkeleita on yhteensä 255. Venäjällä asuvilla karjalaisilla ja vepsäläisillä on vastaavanlaisia (virallisia) sukunimiä, joihin sisältyy omakielinen ristimänimen variantti (esim. ven. m. *Prokopij* > karj. m. *Prokko*) mutta niissä on venäläinen sukunimen johdin (karj. sn. *Prokkojev*; Karlova 2016b: 140).

Useimpien Raja-Karjalan ortodokseilla olleiden ristimänimipohjaisten sukunimien etymologian ovat omissa tutkimuksissaan esittäneet Viljo Nissilä (Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö 1976) tai Pirjo Mikkonen tai Sirkka Paikkala (Sukunimet 2000). Aiemmassa tutkimuksessani käsittelin tämäntyyppisiä sukunimiä 49 nimiartikkelissa (Patronen 2009: 99). Ristimänimien hypokorismeihin pohjaavien sukunimien perusteellinen tutkiminen vaatii ortodoksis-karjalaisen ristimänimistön tuntemusta, mutta Raja-Karjalassa 1700- ja 1800-luvulla käytetystä ristimänimistöstä ei ole toistaiseksi julkaistu systemaattista selvitystä. Nissilä luettelee teoksessaan runsaasti heprealais-kreikkalais-venäläis-karjalaisten ristimänimien karjalaisia ja venäläisiä hypokorismeja rinnakkain, mutta osaa niistä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa. Esimerkiksi karjalainen miehennimi *Surkka* vastaa hänen mukaansa venäläisiä hypokorismeja *Surka*, *Súra* ja *Aleksander*, jotka pohjaavat ristimänimeen *Aleksander* (Nissilä 1976: 49, 131), mutta näistä ainoastaan *Aleksander* (*Aleksandr*) mainitaan Raja-Karjalan kreikkalaisten seurakuntien asiakirjoissa.

Venäläisten ristimänimien karjalaisia variantteja tutkinut Denis Kuzmin huomauttaa artikkelissaan *Venäläisperäisten kristillisten etunimien adaptaatiosta karjalan kielessä* (2016), että karjalaiset hypokorismit eivät pohjaa suoraan kristillisiin pyhimysnimiin vaan niiden kansanomaisiin venäläisiin nimivariantteihin: esimerkiksi karjalainen miehennimi *Ontrei* pohjaa pohjoisvenäläiseen miehennimeen nimeen *Ondrei*, joka pohjaa pyhimyksen nimeen *Andrei*. Hän toteaa, että karjalaisten etunimien tutkimuksessa on hyötyä muun muassa venäjänkielisen kansanomaisen kristillisperäisen nimistön ja venäläismurteiden äänteellisten erityispiirteiden tuntemuksesta. (Kuzmin 2016: 167–168.)

Lisäksi tämäntyyppisten sukunimien perusteellinen tutkiminen useimmiten vaatii nimeä kantaneen suvun tutkimista. Esimerkiksi hypokorismi *Sotti* on Nissilän mukaan muodostunut joko ristimänimestä *Sotik*, *Zotik* tai *Isotei* (Nissilä 1976: 130), mutta käytännössä olen todennut kirkonkirja-aineiston (Katiha) avulla, että Korpiselässä kehittyneeseen sukunimeen *Sottinen* ja Salmin Uuksalonpäässä kehittyneeseen sukunimeen *Sotti* sisältyy venäläisen ristimänimen *Izot* (*Isot*) karjalainen hypokorismi. Raja-Karjalan ortodoksien ristimänimet ovat olleet samoja kuin venäläisten ristimänimet, eli niitä ei ole kirjattu kreikkalaiskatolisten

seurakuntien asiakirjoihin siinä muodossa, kuin ne on tunnettu kreikassa tai hepreassa. Tietoa Nissilän mainitsemien kolmen ristimänimen kreikkalaisesta kantanimestä ei siis kyseisen sukunimen tulkinnassa tarvita. Osan aiemmin esitetyistä etymologioista olen havainnut olevan virheellisiä (ks. esim. Nimihakemisto s.v. *Atjonen*, s.v. *Kyyrönen*). Nissilä on myös esittänyt, että joihinkin rajakarjalaisiin sukunimiin sisältyisi naisennimen hypokorismi (*Akkila*, *Tanjunen*), mutta se olisi hyvin poikkeuksellista (ks. Nimihakemisto s.v. *Akkila*, *Tanjunen*).

Nissilän mukaan moneen sukunimeen sisältyy ensimmäisen nimeä kantaneen miehen isän, isoisän tai vielä kaukaisemman esi-isän nimi (Nissilä 1976: 145). Havaintojeni mukaan tämäntyyppisiin Raja-Karjalassa kehittyneisiin sukunimiin sisältyy usein sukunimen ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimi. Olen toistaiseksi selvittänyt vain osasta tämäntyyppisistä sukunimistä (esim. *Brola*, *Herschoi*, *Hotti*, *Manu*, *Matsi*, *Patronen*, *Patrikainen*, *Reittu*, *Semi*, *Sinokki*, *Sotti*, *Sottinen*, *Tanjunen*, *Teronen*, *Toroi*, *Varjkoi*), miten kaukaisen esi-isän ristimänimi sukunimeen sisältyy. Tietoa eri sukunimien taustoista on myös kyseisten sukujen sukuselvityksissä ja joissakin pitäjänhistoriakirjoissa. Kirsti Kuutin laatimista Suojärven kylien kuvauksista käy selville useiden ristimänimipohjaisten sukunimien tausta (esim. *Atjonen*, *Harjunen*, *Hilkkonen*, *Hilonen*, *Jeminen*, *Kononen*, *Sissonen*, *Sopukki*, *Tiittanen*, *Uljonen*; Kuutti 2011).

Jo aiemmin olen todennut olevan mahdollista, että ristimänimipohjaisten sukunimien kanssa samanasuisia sukunimiä on 1800-luvulla ja vielä 1900-luvulla otettu tai annettu sukunimiksi, niin ettei kaikissa tapauksissa ristimänimipohjainen sukunimi kerrokaan suvun esi-isän nimeä (Patronen 2009: 47). Varsinkin kun tämäntyyppisiä nimiä on mainittuna ajankohtana kirjattu talollisten lisäksi maata omistamattomalle väelle, pidän mahdollisena, että kaikki tämäntyyppiset nimet eivät perustu suvun päämiehen tai muun todellisen sukuun kuuluvan henkilön ristimänimeen vaan nimi on annettu sattumanvaraisesti ja muodostettu mallinmukaisesti. Sattumanvaraisesti annettuna (otettuna) sukunimenä voidaan toistaiseksi pitää esimerkiksi Salmin Varpaselässä vuonna 1900 annettua (otettua) sukunimeä *Patronen*: kyseisellä suvulla ei ole yhteyttä Salmin Manssilan Patrosiin, ja suvun isänpuolisissa linjoissa ei ole vuosien 1830–1895 henkikirjojen tai rippikirjojen mukaan ollut yhtään *Patrik*-nimistä miestä (Patronen 2006: 48; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). Kaikki Raja-Karjalassa kehittyneet sukunimet, joihin mahdollisesti sisältyy jokin ristimänimi tai ristimänimen hypokorismi, edustavat samaa nimityyppiä huolimatta siitä, sisältyykö niihin jokin suvun esi-isän ristimänimi vai ei ja onko nimi kehittynyt talonimestä vai onko se henkikirjoittajan tai jonkun muun virkamiehen antama sukunimi.

Ristimänimeen pohjaavia sukunimiä on tunnettu Raja-Karjalassa jo 1700-luvun alussa, mahdollisesti jo sitä aiemmin. Esimerkiksi sukunimi *Patronen* on Salmin Manssilasta kirjattu jo vuoden 1727 maakirjaan (*Ivan Petrof Patron*; Castrén 2002: 14). Sen sijaan oman sukuni esi-isä Patrik Philomonov mainitaan vuosien 1722, 1727 ja 1753 henki- ja maakirjoissa Korpiselän Ägläjärven kylästä, ja kaksi sukupolvea myöhemmin sukua on alettu (erotukseksi muista suvuista) kutsua nimellä *Patronen*. Nimi on jo 1800-luvun alussa ollut periytyvä sukunimi. (Patronen 2006: 38.) Käsittääkseni selitys sille, että Korpiselässä elänyttä sukua on alettu kutsua juuri Patrikin mukaan, voi olla se, että ristimänimi *Patrik* on ollut tuohon aikaan Raja-Karjalassa harvinainen (ks. esim. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat 1734–1815), ja nimi on siksi ollut hyvä keino identifioida koko sukua; sama selitys sopisi myös siihen, miksi samannimistä Salmassa asunutta sukua on alettu kutsua juuri *Patrik*-nimiseen mieheen viittaavalla nimellä. Toisaalta on myös mahdollista, että Patrikin elinaikana perheen taloa on alettu kutsua isännän mukaan, ja nimi on vakiintunut suullisessa käytössä olevaksi talonnimeksi, joka on pysynyt muuttumattomana, vaikka isäntä on vaihtunut.

Ristimänimipohjaisia rajakarjalaisten ortodoksisukujen sukunimiä, joita voi seurata 1700-luvun alkuun saakka, on havaintojeni mukaan Salmin *Patrosen* lisäksi vain joitakin. Vuoden 1727 maakirjassa, joka kattaa Raja-Karjalasta ainoastaan Salmin ja Suojärven, mainitaan Salmin Oritselästä (ilmeisesti talonpojan) nimi *Paul Davidov Tausi*. Sukunimi *Taussi* on tunnettu samassa kylässä vielä 1900-luvulla. Siihen sisältyy venäläisen ristimänimen *David* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 52, 114, 132). Useita Raja-Karjalan ristimänimipohjaisista sukunimistä on alettu merkitä henkikirjoihin 1800-luvun alussa; esimerkiksi Impilahden Syskyjärvellä on vuonna 1835 kirjattu henkilönimi *Artemei Pimenoff Platonen* (< ven. rn. *Platon*; Nissilä 1976: 117). Vielä 1800-luvun puolivälin henkikirjoissa tällaisten sukunimien määrä on vähäinen, ja suurin osa tämäntyyppisistä sukunimistä on kirjattu ensi kerran 1800-luvun jälkipuoliskolla. Pieni osa ristimänimipohjaisista sukunimistä on ilmeisesti muodostettu vasta 1920-luvun alussa. Salmin vuoden 1925 henkikirjasta voi nähdä, miten Hyrsylässä on tuolloin kehittynyt kaksi uutta sukunimeä: kylästä on tuolloin kirjattu henkilönimet *Tal. Ivan Nefantjeffin perill. L[apsi] Feodor Nehponen* ja *Tal. Mihail Laurentjeffin perill. L[apsi] Nikolai Laurinen*. Kumpaakaan sukunimeä, *Nehposta* (< ven. rn. *Nefant*) tai *Laurista* (< ven. rn. *Lavr*), ei ole mainittu Salmin henkikirjoissa tätä aiemmin. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa *Nehponen* mainitaan ensi kerran vuonna 1924, *Laurinen* vuonna 1929; muista seurakunnista merkintöjä ei ole.

Asiakirjoihin kirjatut ristimänimien hypokorismeihin pohjaavat sukunimet ovat jo alkuaan olleet sukunimiä, ja ne ovat aina siirtyneet seuraavalle sukupolvelle. Ristimänimen hypokorismilla on ensin viitattu taloon, ja vasta sitten nimi on voinut siirtyä sukunimen funktioon. Talonnimi on ilmeisestikin ollut usein epävirallinen eli nimi, joka on ollut vain suullisessa käytössä; virallisia talonnimiä ei juuri mainita niissä 1700- ja 1800-lukujen asiakirjoissa, joita olen tarkastellut tätä tutkimusta varten. Nissilän esittämän esimerkin mukaan esimerkiksi suojärveläinen sukunimi *Piminäinen* on kehittynyt siten, että *Piminä Turha* -nimisen miehen pojan *Jegor Turhan (Johora Turhan)* poikaa on kutsuttu nimellä *piminän fed'a (piminän johora)* ja talon asukkaiden kollektiiviseksi nimeksi on ollut *piminäzed* ja talon nimeksi *piminähe* (Nissilä 1976: 145).

Ristimänimiin pohjaavat karjalaiset sukunimet voivat olla samanasuisia kuin ristimänimien karjalaiset hypokorismit (esim. *Prokki*) tai niissä hypokorismiin liittyy karjalantai suomenkielinen johdin tai pääte (esim. *Plattonen*). Osa näistä nimistä on mukautunut niin pitkälle suomen kieleen, että niitä voi pitää karjalaisina mutta myös suomalaisina niminä. Tyypillisimpiä venäläisten ristimänimien hypokorismeja ovat Karjalassa olleet *-oi*-loppuiset deminutiivimuodosteet. (Nissilä 1976: 144, 146.) Raja-Karjalan ja erityisesti Salmin henkikirjoihin on 1800-luvun lopulla kirjattu paljon *Griischoi-*, *Konoi-*, *Sahoi-*tyyppisiä lisä- ja sukunimiä. Suosittuja ovat olleet myös muun muassa *-kka-*, *-kki-*loppuiset hypokorismit (mts. 147), esimerkiksi *Ischukka*, *Mischakka*, *Mischukka*, *Shemeikka*; *Mokki*, *Prokki*. Myös tämäntyyppiset nimet ovat kehittyneet sukunimiksi ilmeisesti siten, että taloa on alettu kutsua isännän nimellä ja myöhemmin muita talon asukkaita on alettu kutsua viittaamalla talonnimeen. Ristimänimi ei voi sellaisenaan siirtyä sukunimen funktioon; näin ei ole myöskään venäläisessä sukunimisysteemissä (Unbegaun 1972: 47).

7.4.4 Talonpoikien ja tilattomien lisänimet ja niiden jäähmettyminen sukunimiksi

Raja-Karjalan ortodoksiväestöllä on ollut hyvin suuri määrä erilaisia lisänimistä kehittyneitä sukunimiä. Suuresta osasta niistä ja rajakarjalaisten lisänimistä voi tunnistaa leksikaalista ainesta, minkä ansiosta niiden nimenantoperusteita voi jälkikäteen päätellä; sen sijaan täysin varmoja päätelmiä ei voi muodostaa. Varsinkin suuren aineiston perusteella nimenannon suuntaviivoja on kuitenkin mahdollista hahmotella. Lisensiaattityössäni (2009) esittelin yksityiskohtaisesti kaikkiaan 126 tämäntyyppistä sukunimeä. Tutkimistani 1 029 sukunimenmuutoksesta joka neljännessä oli kyse lisänimipohjaisen sukunimen muuttamisesta

(Patronen 2009: 172). Sen sijaan tämän tutkimuksen Nimihakemistossa käsittelen tämän nimityypin nimiä yhteensä 461 nimiartikkelissa.

Käsittelen Nimihakemistossa kaikki ne Raja-Karjalassa kehittyneet sukunimet, joiden käsitan kehittyneen suomen-, karjalan-, venäjän- tai ruotsinkielisistä lisänimistä. Sukunimeksi määrittelen henkilönnimen, joka on todistettavasti periytynyt isältä pojalle. Sen sijaan lisänimet, jotka esiintyvät henkikirjoissa vain yhdellä henkilöllä, käsitan lisänimiksi, eivätkä ne kuulu aineistooni. Tällaisia nimiä on Salmin kihlakunnan 1800-luvun ja 1900-luvun alun henkikirjoissa jonkin verran; joitakin niistä (esim. *Punapää*, *Piru*) käytän tarvittaessa nimiartikkeleissa esimerkkeinä. Nimien periytymisen tarkastelu vaatii usein suvun jäsenten etsimistä useiden eri vuosikymmenien henkikirjoista. Aineiston rajaaminen vain sukunimiin on sitä vaikeampaa, mitä vähemmän tietoja tietystä henkilönnimestä on ja mitä lähempänä vuotta 1920 se on alettu kirjata henkikirjaan. Jos jokin lisänimi mainitaan henkikirjoissa esimerkiksi vuosina 1910 ja 1920, oletan sen olleen periytyvä sukunimi, vaikka se ei ole varmaa. Ongelmallisissa tapauksissa olen pyrkinyt selvittämään Karjala-tietokannan (Katiha) avulla, onko henkilönnimi merkitty kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin vain yhdelle henkilölle vai kokonaiselle perheelle tai suvulle, ts. näyttääkö se periytyneen.

Raja-Karjalassa tavattujen venäläis-karjalaisten henkilönnimien leksikaalista sisältöä ovat tutkineet Viljo Nissilä ja Pirjo Linnakylä (1968). Nissilä on useissa eri tutkimuksissaan (esim. 1943, 1975 ja 1976) selvittänyt Karjalassa tunnettujen henkilönnimien karjalan- ja venäjänkielistä leksikaalista sisältöä, mutta yhdessäkään tutkimuksessaan hän ei ole keskittynyt erityisesti karjalankieliseen eikä Raja-Karjalan nimistöön. Linnakylä on omassa tutkimuksessaan selvittänyt joidenkin suistamolaisten sukunimiksi kehittyneiden lisänimien etymologiaa perusteellisesti; haastattelujen avulla hän on saanut ainutlaatuista tietoa yksittäisten lisänimien nimenantoperusteista ja sukunimien kehittymisestä.¹⁷¹ Arveluja yksittäisten nimien mahdollisesta sisällöstä ovat esittäneet myös Pirjo Mikkonen ja Sirkka Paikkala (2000). Mainittujen tutkimusten lisäksi aineistoni venäläis-karjalaisten nimien selvittelyssä ovat apuna olleet *Karjalan kielen sanakirja* ja Pekka Pohjanvalon *Salmin murteen sanakirja* (1947, täydennysosa 1950) sekä sen ensimmäiseen osaan sisältyvä 456 sukunimen luettelo. Erityisen hyödyllisiä ovat *Karjalan kielen sanakirjaan* (KKS) kerätty Säämäjärven aineisto (Ahtia). Pohjanvalon (1947) luettelossa on enimmäkseen salmilaisia

¹⁷¹ Linnakylän saamien tietojen arvoa lisää se, että hyvin monessa rajakarjalaissuvussa muisti- ja perimätieto suvun nimen historiasta on kadonnut. Venäjällä asuvilla vepsäläisillä ja karjalaisilla olevia lisänimiin pohjaavia sukunimiä on selvittänyt muun muassa Olga Karlova (2016); hän on myös vertaillut niiden leksikaalisia aineksia savolaisten sukunimien leksikaalisiin aineksiin.

sukunimiä, mutta myös joitakin suojärveläisiä, suistamolaisia ja impilahtelaisia sukunimiä sekä sellaisia lisä- tai sukunimiä, joita ei ole aineistossani ja jotka kaipaisivat lisää selvittämistä (esim. *Kuutšu*, *Naski*, *Noovoi*). Apua on ollut myös tutkimusalueeni paikannimikokoelmista sekä muista Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston kokoelmista, muun muassa Karjalan paikannimien erilliskokoelmasta.¹⁷² Raja-Karjalan paikannimikokoelmiin on kirjattu tietoja joidenkin yksittäisten, lähinnä 1800-luvun lopulla annettujen lisänimien antoperusteista, mutta niiden ja kirjallisuudessa mainittujen, yksittäisten lisänimien antoperusteiden uskottavuutta täytyy arvioida yksi kerrallaan.

Lisänimiä on tarvittu ja alettu käyttää ensinnäkin silloin, kun samassa talossa tai kylässä on asunut kaksi samannimistä miestä; samannimisyys on ollut Raja-Karjalassa tiettyjen ristimänimien suuren suosion vuoksi tavallista (esimerkiksi vuonna 1835 Salmin Uusikylässä [talonpojat] *Ivan Petroff Kuicka* ja *Ivan Petroff Ruotzi*). Toinen syy erilaisten lisänimien kirjaamiseen on se, että henkikirjoittaja on syystä tai toisesta halunnut kirjata tai hän on joutunut kirjaamaan henkilölle ristimänimen ja patronyymin lisäksi nimen, jolla kyseinen henkilö voidaan identifioida. Lisänimiä on siten alettu kirjata, koska niitä on käytännössä tarvittu. Lisänimi on kehittynyt sukunimeksi eli saanut sukunimen tehtävän, kun yksittäisen henkilön lisänimi on tullut kokonaisen perheen nimeksi ja alkanut periytyä sukupolvelta toiselle. Lähes kaikki Raja-Karjalan henkikirjoihin merkityt lisänimet ovat olleet miehille annettuja nimiä. Niistä melkein kaikki ovat karjalan- ja suomenkielisiä, jotkin harvat venäjän- (esim. *Starost*), ruotsin- (esim. *Kikari*) ja saksankielisiä (*Burgermeister*) tai ilmeisesti niistä mukautuneita (*Bröms* > *Brömsi*; *Björk* > *Pörkki*).

Jälkikäteen ei voi selvittää, ovatko lisänimet rajakarjalaisen kyläyhteisön vai jonkun virkamiehen keksimiä nimiä. Salmin kihlakunnan henkikirjoittajan työtä ja roolia olen selvittänyt edellä tarkastellessani Raja-Karjalan kulttuurin muuttumista (luku 6.4) ja sukunimien kirjaamista vuosien 1870–1915 henkikirjoihin (luku 7.3). Edellä (luvussa 7.2) kävi myös ilmi, että joissakin 1900-luvun alussa julkaistuissa lehtikirjoituksissa mainittiin rajakarjalaisten haukkumanimet ja niistä kehittyneet sukunimet, joita oli alun perin kirjattu ”selvyyden vuoksi”; osan nimistä sanottiin olevan ”kompanimien” väännöksiä (Raja-Karjala 30.12.1909) ja ”pilanimiä” (Omahinen 18.3.1910). Suurta osaa lisänimistä (lisänimipohjaista sukunimistä) on 1930-luvun nimenmuutoista keskusteltaessa kutsuttu ”haukkumanimiksi” (esim. Härkönen 1930: 3). Lisänimien kirjaamista Raja-Karjalan asiakirjoihin sellaisenaan tai

¹⁷² Jatkosodan aikaisen keruun (Aulis J. Joki, Toivo Koilo, Reino Peltola, Viljo Nissilä) lisäksi nimiä on saatu mm. Lauri Kettusen ja Paul Marttinan karjalaisnimien kokoelmista ja kartoista (Virtaranta 1968: lx).

hieman muunneltuina on pidetty ruotsinkielisten viranomaisten suoranaisena piittaamattomuutena: on kerrottu, että ortodoksikarjalaisille on kirjattu sukunimiksi ”haukkumanimiä” tai niiden ruotsalaisittain kirjoitettuja muunnoksia tai muunnoksia, jotka olivat ”osittain mitään merkitsemättömiä”. Jotkut annetuista nimistä olivat ruotsinkielisiä nimiä, jotka käytännössä muuttuivat ja kirjattiin eri muodossa, jolloin esimerkiksi *Björk* muuttui *Börkiksi* ja *Vörkiksi*. (Tulehmo 1958.)¹⁷³ Myös monella ortodoksisukujen tutkijalla on lisänimien synnystä samanlainen käsitys.

Lisänimiä tai niistä kehittyneitä sukunimiä on Raja-Karjalan ortodoksiväestölle merkitty asiakirjoihin jo 1720-luvulla, ja 1800-luvun puolivälin jälkeen henkikirjoihin kirjattujen lisänimien ja niistä kehittyneiden sukunimien määrä on jo huomattava. Sen sijaan tämäntyyppisiä sukunimiä, jotka ovat olleet käytössä 1700-luvulta aina 1900-luvulle, on korkeintaan parikymmentä; esimerkiksi suistamolaisia sukunimiä *Nälkänen* ja *Kirnu* sekä salmilaista nimeä *Kekara* voi seurata vähintään vuoteen 1753 saakka.¹⁷⁴ Käsitykseni on, että rajakarjalaisilla on ollut 1700-luvulla muitakin sukunimiä kuin havaitsemani sukunimet. Sen sijaan se, miten suurella osalla väestöstä niitä on ollut, jäänee selvittämättä, samoin se, miksi kaikkia nimiä ei ole kirjattu tai miksi nimi on saatettu kirjata ehkä vain kausittain. Lisä- ja sukunimien kirjaaminen näyttää riippuneen 1800-luvulla kunkin aikakauden käytännöistä ja jopa kunkin henkikirjoittajan mieltymyksistä; vielä vuosisadan jälkipuoliskolla lisänimiä on kirjattu toisina vuosina laiskemmin, toisina ahkerammin, ja taukoa kirjaamisessa on voinut olla jopa vuosikymmenien ajan. Käytännöt ovat vakiintuneet vasta 1800-luvun lopulla.¹⁷⁵ Tämäntyyppisiä sukunimiä on kehittynyt vielä 1900-luvun alussa.

Raja-Karjalan 1800- ja 1900-lukujen henkikirjoihin ammattinimike on useimmiten merkitty henkilöille, jotka ovat olleet kruunun ja teollisuuden palveluksessa olevia erikoisammattien harjoittajia, mutta rajakarjalaista syntyperää olleille ja mahdollisesti perinteisten käsityöläisammattien harjoittamisesta elantonsa saaneille ei ole merkitty muita kuin maanhallintasuhteista kertovia nimikkeitä. Vielä 1900-luvun asiakirjoista mahdollisten

¹⁷³ Suojärveläinen Paul Tulehmo (ent. *Trofimoff*) toimi mm. 1930-luvulla Suojärven kunnanvaltuuston puheenjohtajana (Ylönen 1966: 190; Laatokka 30.1.1932) ja ilmeisestikin tunsu Raja-Karjalan lähistoriaa.

¹⁷⁴ Jo 1700-luvulla Salmin Ylä-Uuksulla tunnettu nimi *Kekara* on ilmeisesti myöhemmin merkitty toisinaan venäläisittäin muodossa *Gagarin*: vuosina 1818–1835 kylästä mainitaan henkilönnimi *Osip Gagarin*, vuosina 1875, 1890 ja 1900 lisä- tai sukunimi *Kekara* (Salmin henkikirjat). Karjalan *gagara* (Tihvinä, Valdai) merkitsee ’kuikkaa’ (KKS), samoin venäjän *gagára* (VSSK 1978).

¹⁷⁵ Käsitys, että nimenomaan ortodoksipapit ovat olleet päävastuussa sukunimien kirjaamisesta tai kirjaamatta jättämisestä, on elänyt sitkeästi (esim. Koponen 1982: 200) pitäjänhistorioissa ja lehtikirjoituksissa.

käsityöläisten erottaminen muusta väestöstä on vaikeaa.¹⁷⁶ Pirjo Mikkonen on tarkastellut vuosina 1850–1921 Länsi-Suomessa otetun nimistön sosiaalista jakautumista eli sitä, onko eri sosiaaliryhmiin kuuluneilla ihmisillä ollut erityyppisiä sukunimiä (Mikkonen 2013: 101–103). Raja-Karjalassa lisänimistä kehittyneet sukunimet ovat alkuaan olleet niin talonpoikien kuin tilattoman väestön nimiä, mutta mitään tarkempaa on vaikea sanoa.

Lisänimistä kehittyneiden sukunimien ryhmittely on vaikeaa, koska nimenantoperusteet eivät ole varmoja (myös Linnakylä 1968: 15) ja sama nimi on voitu antaa eri perusteilla: esimerkiksi nimi *Torvi* voi viitata niin torven tekijään kuin soittajaan (Nissilä 1975: 145, 152), ja jonkin pienen kalan nimi (esim. *Kiiski*) on voitu antaa pienikokoiselle ihmiselle mutta myös kalastajalle tai huono-onniselle kalamiehelle. Sen lisäksi, että lisänimiksi on annettu esineiden nimiä sen perusteella, että esineen ja nimettävän välillä on huomattu jotain yhteistä, esimerkiksi pyöreä muoto, niitä on voitu antaa muilla perusteilla, joita ei voi selvittää. Nimenantoperusteet voivat olla mitä erilaisimpia: Suistamalla lisänimen *Pössi-Kiril* sai Korpiselän Vieksingistä kotoisin ollut Kiril Ruttonen, sillä hän ”kutsui mertaa pössiksi” (Henkilönnimikirja 1958: Pehkoranta). Lisäksi nimen antamiseen on voinut vaikuttaa yhtä aikaa monta eri syytä.

Käsitellessäni venäläisiä sukunimiä (luku 7.4.2) olen todennut, että B. O. Unbegaun jakaa venäläiset lisänimipohjaiset sukunimet henkilökohtaisista lisänimistä (*personal nicknames*) kehittyneisiin sukunimiin ja sukunimiin, jotka ovat kehittyneet lisänimistä, joiden antoperusteita ei voi selvittää (*transferred nicknames*) (Unbegaun 1972: 183). Omassa tutkimuksessani sen sijaan yritän selvittää lisänimistä kehittyneiden sukunimien taustoja eli lisänimien antoperusteita. Toisin kuin Unbegaunin tutkimat sukunimet, tässä tutkimuksessa käsiteltävät sukunimet ovat kehittyneet varsin lyhyen ajan kuluessa (useimmat v. 1818–1915) ja hyvin rajallisella alueella (Raja-Karjala). Lisäksi sukunimien esiintymisalueet ovat tiedossa kylän tarkkuudella, joten esimerkiksi mallinmukaista nimenmuodostamista on mahdollista tutkia.

Joidenkin rajakarjalaisten venäläis-karjalaisten sukunimien etymologointi on vaikeaa myös siksi, että jotkin niistä on kirjattu asiakirjoihin usealla eri tavalla, jolloin joskus on mahdotonta sanoa, mikä muodoista on ”oikea”. Osa sukunimistä on voinut kehittyä edelleen karjalankielisistä lisänimistä, ja muun muassa deskriptiivisiin nimiin sisältyvät erilaiset konsonanttiyhdistelmät, liudennukset ja suhu-s ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että nimiä on kirjoitettu usealla eri tavalla eikä niitä ole enää yhdistetty tiettyyn karjalan kielen sanaan.

¹⁷⁶ Esimerkiksi Salmin Ala-Uuksusta mainitaan vuoden 1818 henkikirjassa *Inh*. [’loinen’] *Smed* [’seppä’] *Folei Bogdanov*.

Joidenkin sukunimien kirjoitusasuja (esim. *Hutukka ~ Utukka, Kutscha ~ Kudjoi, Muureh ~ Mure*) olen tarkastanut myös *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistosta (1971), mutta aina siitäkään ei selviä, mikä nimen ”oikea” muoto on ollut: hakemistossa ei ole kaikkia nimiä, ja kirjoitusasuja siinä voi olla useita.

Aineistoni ne venäläis-karjalais-suomalaiset sukunimet, jotka ovat käsittäkseni alkuaan lisänimiä, olen jakanut viiteen ryhmään. Käyttämäni jaottelu pohjaa aiemmin tekemääni jaotteluun (Patronen 2009: 109–110), jossa käytin apunani Nissilän luokittelua (Nissilä 1976: 138–155; ks. myös Linnakylä 1968: 15).¹⁷⁷ Lisänimipohjaiset sukunimet jaan 1) nimettävän ammatinimityksen kertoviin nimiin (esim. *Mylläri*), 2) nimettävän työvälineen (esim. *Merta*) tai työntuloksen (esim. *Kirnu*) kertoviin nimiin, 3) nimettävän asemasta kertoviin nimiin (esim. *Starost* << ven. ’kylän vanhin’), 4) nimettävän asuinpaikan (esim. *Beroga* << ven. ’ranta’) tai syntyperän kertoviin nimiin (esim. *Vepsä*) ja 5) nimettävää jollain tavalla kuvaaviin nimiin (esim. *Venkula* << karj. ’vetelehtijä’, *Saverikko* << suomen ’rautakoukku’). Useimpien ryhmien 1–5 nimet olen tarvittaessa jakanut vielä kahteen tai kolmeen alaryhmään sen mukaan, miten varmalta tai epävarmalta hahmottelemani etymologia vaikuttaa: esimerkiksi kuvattavasta suoraan kertovien lisänimien etymologiat vaikuttavat varmoilta, kun niitä vertaa epävarmoihin etymologioihin. Lisänimipohjaisten sukunimien nimiartikkeleissa esittelen, minkä karjalan kielen sanan tai sanojen pohjalta sukunimeä voi yrittää tulkita.

Rajakarjalaisessa sukunimistössä on hyvin vähän sellaisia lisänimiin pohjaavia sukunimiä, joissa lisänimi kertoo nimettävän ammatin (ryhmä 1); tässä suhteessa tutkimani nimistö vaikuttaa hyvin toisenlaiselta kuin Linnakylän tutkimat suistamolaiset lisänimet (Linnakylä 1968: 131) ja Nissilän tutkima slaavilaisperäinen henkilönnimistö (Nissilä 1975: 205). Suurin osa ammatin kertovista nimistä, esimerkiksi nimi *Tattari* (karj. *tatoara* ’tataari[lainen kulkukauppias]’, Karkku 1835; KKS), on kehittynyt Salmassa. Ryhmän nimistä vain yhdestä olen tavoittanut perimätietoa siitä, että nimeen varmasti sisältyy nimettävän todellinen ammatti. Salmin Manssilassa suomenkielisen nimen *Mylläri* kantajat ovat tiettävästi harjoittaneet mylläriin ammattia ainakin vuodesta 1812 (Castrén 2002: 12). Salmin henkikirjoihin nimi on alettu kirjata vuoden 1885 jälkeen.¹⁷⁸ Nimettävän ammatin kertovat

¹⁷⁷ Lisensiaattityössäni jaoin aineistoni lisänimipohjaiset sukunimet viiteen ryhmään (vrt. Nissilä 1976: 138–155) sen mukaan, onko lisänimi mahdollisesti 1) kuvannut nimettävän tapoja ja luonteenpiirteitä, 2) kuvannut nimettävän ulkomuotoa, 3) viitannut nimettävän ammattiin tai työhön (työväline, työn tulos), 4) kertonut nimettävän asemasta tai taustasta tai 5) kertonut nimettävän asuinpaikasta.

¹⁷⁸ Salmin Mantsinsaaressa tunnettu sukunimi *Saposhnikow* (< ven. *sapožn* ’suutari’; VSSK 1978) on alkuaan kuulunut eräälle suutarille (Halmekari 1997: 270). Salmin Manssilassa

mahdollisesti myös sukunimet *Karvali* (Salmi; karj. *karvali* 'nahkuri'; KKS), *Muiniikka* (Suistamo; mm. Suistamolla karj. *muiniikka* 'värjäri'; Säämäjärvellä *mujuhieikka* 'värökauppias'; KKS) ja *Torgoutsa* (Salmi; karj. *torgoutša* 'kauppias'; KKS).

Ryhmään 2 luokittelen ne sukunimet, joihin sisältyvä lisänimi kertoo nimettävän ammatin välillisesti; se voi olla viittaus ammattiin tai sen esineen nimitys, joita valmistamalla nimettävä on elättänyt itsensä. Tämä ryhmä on edellistä ryhmää neljä kertaa suurempi. Luen tähän ryhmään myös erilaisten kalanpyydysten nimityksen sisältävät sukunimet (esim. *Merta*), jotka eivät selvästikään viittaa nimettävän ulkomuotoon; esimerkiksi nimen *Boljo* (karj. *boloi* 'koukkupyädys'; KKS) käsitän sen sijaan viittanneen alun perin nimettävän kumaraan ulkomuotoon. Nimettävän harjoittamaan elinkeinon – kädentöillä itsensä elättämiseen – voi lisäksi viitata koko joukko muita Raja-Karjalassa tunnettuja lisänimistä kehittyneitä sukunimiä. Esimerkiksi lisänimi *Komscha* (karj. *komša* 'tuohi- tai pärekoppa'; KKS) on voitu antaa niin tuohitöitä valmistaneelle kuin esimerkiksi tuohikonttia selässään kantaneelle miehelle. Vastaavanlaisia sukunimiä, jotka sisältävät erilaisten käsityön tuloksia (*Botska*; karj. *botška* 'tynnyri', Poh. 1947; *Kirnu*) tai työvälineitä (*Merta*) tarkoittavan sanan, on Raja-Karjalassa tunnettu koko joukko. Tämyntyyppisten nimien ja venäläisten lisänimistä kehittyneiden sukunimien aihepiirien yhtäläisyyksiä esittelen tämän alaluvun lopussa taulukossa 9.

Moni Raja-Karjalassa tavatuista ammattiin välillisesti viittaavista lisä- ja sukunimistä liittyy tuohitöiden tekemiseen ja kalastukseen. Tuohen monipuolinen käyttö ja tuohitöiden teko on Suomessa ikivanhaa, mutta sivuelinkeinona tuohitöiden tekemistä on harjoitettu huomattavasti vähemmän kuin puutöiden tekemistä. 1900-luvun alkukymmeneen saakka Itä-Suomessa on tehty eri käyttötarkoituksia varten erilaisia ”tuohiteoksia”, muun muassa kontteja, virsuja, vakkoja ja vasuja, niin omaan käyttöön kuin myyntiin. Tuohitöiden teko ja arvostus alkoivat Savossa ja Karjalassa heikentyä 1900-luvun alussa, ja tuolloin esimerkiksi Pohjois-Savossa tuohitöiden tekijät olivat tilatonta väkeä, myöhemmin alueen köyhintä väkeä. (Virrankoski 1994: 551–554.) Erään tiedon mukaan Suojärvellä 1800-luvulla harjoitettu käsityö ei tydyttänyt edes pitäjän omia tarpeita eikä tuottanut mitään myytäväksi kelpaavaa; sen sijaan tuohen käsittelytaito on maininnan arvoinen. (L. Pelkonen 1965d: 232.) Impilahdella *Tuokkos-Sergeiksi* kutsuttiin tuohitöitä tehnyttä vanhaa miestä (Impilahden paikannimikokoelma). Salmissa on tunnettu samaan aihepiiriin viittaava sukunimi *Tuutti*

erään miehen lisänimi *Kirpitsän Fedja* on viittanut siihen, että tämä oli muurari (< ven. *kirpiš* 'tiili') (Salmin paikannimikokoelma; VSSK 1895). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kirpitsëf* (Poh. 1947), mutta se ei kuulu aineistooni.

(Hotari 1955: 56; karj. *tuutti* 'tuohinen lippo'; Poh. 1947). Tuohitöiden nimityksiä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa lisänimikseen saaneet rajakarjalaiset olivat todennäköisesti vähävaraista väkeä. Tämän aihepiirin sukunimiin voi sisältyä myös alun perin nimettävää kuvaavia lisänimiä (esim. *Löttö*; karj. *löttö* 'tuohikenkä'; KKS), joissa nimenantomotiivi onkin voinut liittyä lähinnä deskriptiivisyyteen tai aihepiiriin (jalkineiden nimitykset).

Kalastukseen liittyvien välineiden nimityksiä on annettu lisänimiksi lähinnä kalastajille ja kalastuksesta toimeentulonsa saaneille ihmisille. Poikkeuksiakin on: Impilahdella *Verkko-Feutoraksi* kutsuttiin miestä, jonka suvussa oli ollut verkonkutojia monta miespolvea ja joka itsekin kutoi verkkoja (Impilahden paikannimikokoelma). Karjalassa kalastajat valmistivat itse kalastusvälineensä ja kalastus oli vanha ja merkittävä elinkeino. Aunuksessa, joka on monessa suhteessa samaa aluetta kuin Raja-Karjala, kalaa voitiin pyytää ympäri vuoden, sillä kylät sijaitsivat järvien ja jokien rannoilla. Tieto kalavesistä, pyydyksistä ja niiden käytöstä siirtyi sukupolvelta toiselle. (A. Turunen 1976: 216.) Salmista kalastus oli maanviljelyksen ohella tärkeä elinkeino erityisesti Mantsin- ja Lunkulansaaren, Karkun, Manssilan, Ala-Uuksun, Uuksalonpään ja Uusikylän asukkaille (Viljanto 1952: 30). Näiden kylien ympäristön paikannimistössä on paljon merkkejä siitä, missä nuottaa on vedetty kesäisin, missä talvisin (ks. Salmin paikannimikokoelma). Myös Korpiselän Ägläjärven alueen paikannimistössä on runsaasti kalastuksesta kertovia paikannimiä (Korpiselän paikannimikokoelma; Patronen 2015: 51–64). Salmista, missä kala oli myös tärkeimpiä vientituotteita, tunnetaan paljon kalastukseen liittyvää sanastoa (Viljanto 1952: 51; Poh. 1947) sekä muun muassa sukunimet *Pössi* (Hotari 1955: 51; karj. *pössi* 'kalansäilytysrysä'; KKS) ja *Pullo* (karj. *pullo* 'nuotan, verkon tms. koho, pola, laudus'; KKS). Suojärvellä vastaavaa sukunimistöä ovat esimerkiksi *Kuutti* (karj. *kuutti* 'vene'; Mikkonen – Paikkala 2000; KKS), *Merta* (karj. *merta* 'merta [vitsaksista punottu tms.]'; KKS) ja *Rysä* (karj. *rysä* 'rysä'; KKS).

Rajakarjalaisissa lisänimipohjaisissa sukunimissä on erotettavissa myös joitakin leivonnaisten nimityksiä. Sijoitan lähes kaikki tämäntyyppiset nimet mahdollisesti nimettävään viittaaviin nimiin, mutta saman aihepiirin nimistä kaksi, nimet *Tschupukka* (Salmi, Suojärvi; < karj. *tsupoi* 'tsupukka'; KKS) ja *Blinnikka* (Suistamo; < karj. *blina* 'ohukainen, lettu'; KKS) rinnastan ammattiin viittaaviin nimiin sen perusteella, että nämä kaksi nimeä on kirjattu henkikirjoihin huomattavan varhain (*Blinnik* v. 1845, *Tschupucka* v. 1840).

Myös hevosiin viittaavat rajakarjalaisten sukunimet ovat voineet alun perin viitata nimettävän ammattiin. Suojärveltä lähtöisin oleva sukunimi *Smura* sisältää mahdollisesti hevosen väriä kuvaavan sanan (Patronen 2009: 144), mutta etymologia ei ole varma. Vaikka

nimen pohjana olevan lisänimen aihe tuntuu Raja-Karjalassa kovin harvinaiselta, pidän mahdollisena, että nimi on syntynyt venäläisen nimimallin mukaan. Venäjällä tunnetaan pieni joukko sellaisia lisänimistä kehittyneitä sukunimiä, joihin sisältyy nimenomaan hevosen väriä kuvaava sana (Unbegaun 1972: 177; esim. *Savrasov*; Kahla – Mikkonen 2005: 376; ven. *savrás* 'ruunikko, eräänlainen ruskea hevonen', VSSK 1978; NS). Lisäksi Impilahden Pitkärannassa on vuonna 1870 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Bulanov*, joka tunnetaan myös nykyvenäläisillä (Kahla – Mikkonen 2005: 283). Nimeen sisältyy 'harmaanruskeaa' merkitsevä sana (Unbegaun 1972: 177; ven. *bulan* 'voikko'; VSSSK 1978).

Rajakarjalaisesta karjalankielisestä sukunimistöistä olen tavannut ainoastaan kaksi muuta aiheeltaan mahdollisesti samantyyppistä nimeä, sukunimet *Bieloi* ja *Ruuskoï*. Impilahdella on 1800-luvun alkupuolelta lähtien tunnettu sukunimi *Beloff* (*Bieloi* ~ *Bjeloi*; Impilahden henkikirjat), ja Raja-Karjalassa tunnettua sanaa *bieloi* 'valkoinen' on ainakin Nekkulan-Riipuškalan alueella käytetty myös 'valkoista hevosta' tarkoittamassa (KKS s.v. *pieloi*). Salmin Manssilassa 1900-luvun vaihteessa ja Kuronlahden kylässä jo 1800-luvun alussa on henkikirjaan kirjattu lisänimi *Ruskoi* (*Sergei Osipoff Ruuskoï*; 1818 ja 1820 *Ivan Iljin Ruskoi*); karjalan *ruskoi* on merkinnyt muun muassa 'ruskeaa lehmää' ja *ruskei* 'punaista, punakkaa, ruskeaa' (Poh. 1947; Helve 1997: 416; KKS). Adjektiivilla *ruskoi* on myös merkitys 'venäläinen' (KKS), mutta ruotsiksi laaditussa asiakirjassa merkintä ei käsittäkseni viittaa 'venäläiseen'. On myös mahdollista, että nimet *Bieloi* ja *Ruuskoï* ovat alun perin viittaneet nimettävään itseensä.

Nimenkantajan asemasta kertovia sukunimiä (ryhmä 3) Raja-Karjalassa on kehittynyt yhtä vähän kuin nimettävän ammatin kertovia sukunimiä. Myös näistä nimistä suurin osa on kehittynyt Salmassa. Mantsinsaarella tunnetun lisänimen *Porutschik* (karj. *poruttšiekku* 'takausmies'; Poh. 1947) kanssa samassa kylässä on jo vuonna 1818 tunnettu kaksi samaa aihepiiriä edustavaa lisänimeä: nimet *Majuri* (*Ivan Jeremejev Major*) ja *Burmeister* (*Ivan Burmist* v. 1818; *Burgmeister* v. 1860). Nämä nimet lienevät alun perin asemasta kertovia lisänimiä, sillä saarella ei ole 1800-luvun alussa tiettävästi asunut sotilashenkilöitä (ks. A. Peiponen 1997). Nimi *Majuri* on suomenkielinen; *Karjalan kielen sanakirjassa* ei ole 'majuria' merkitsevää sanaa (KKS). Venäjällä tunnetaan nykyään sukunimi *Burmeister*, joka on alkuaan saksalainen (Kahla – Mikkonen 2005: 284); nimi pohjautuu varmaankin saksan sanaan *Burgermeister* 'pormestari' (Saksalais-suomalainen suursanakirja 1982; ks. myös *Burmistrov*; Unbegaun 1972: 122). Mainitsemani kolme jo varhain kirjattua lisänimeä ovat käsittäkseni voineet liittyä kalastukseen, nuottakuntiin ja niiden toimintaan (vrt. Nissilä 1975: 99, 149).

Rajakarjalaiseen sukunimistöön kuuluu varsin pieni määrä sellaisia sukunimiä, joihin sisältyvä lisänimi viittaa nimettävän syntyperään tai entiseen tai nykyiseen asuinpaikkaan. Tähän ryhmään 4 luokittelen esimerkiksi sukunimen *Ruotzi* (Salmin Uusikylä 1818–35, Räimälä 1818–1860), johon sisältyvällä karjalan sanalla *ruotsi* on merkitys ’luterilainen; suomalainen’; KKS). Se, että yksittäisiä tämäntyyppisiä nimiä (esim. sn. *Ingersä* << pn. *Inkeri*) on kirjattu Salmin kihlakunnan henkikirjoihin jo 1800-luvun alkupuolella ja jopa 1700-luvulla, saa ajattelemaan, että tämäntyyppisiä lisänimiä on Raja-Karjalassa käytetty 1800-luvulla mutta niitä ei ole kirjattu henkikirjoihin. Useimmat tällaisista sukunimistä on merkitty henkikirjaan ensimmäisen kerran 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. Osa ryhmän 4 sukunimistä on voinut olla alun perin talonnimiä. Karjalaiseen henkilönnimistöön kuuluu myös nimiä, joissa on kasviennimityksiä, ja usein nämä nimet viittaavat asuinpaikan luontoon (Nissilä 1975: 130–131). Erilaiset talonnimistä kehittyneet lisä- ja sukunimet, jotka pohjaavat luonnonpaikkojen nimiin, ovat silti Raja-Karjalassa harvinaisia: esimerkiksi sukunimet *Juoleikko*, *Kivekäs* ja *Rajakko* ovat siksi poikkeuksia. Karjalan kielen sanalla *juoleikko* on merkitys ’paikka, missä kasvaa kastikkaa tai juolavehnää’ (KKS; Suistamalla *Wasilei Wasiljeff Juoleikko*, kirkonkylä 1885), ja sana *rajakko* merkitsee ’aho- tai lehtomaata’ (KKS). Salmassa tunnettu nimi *Kivekäs* pohjanee karjalan sanaan *kivikäs* ’kivinen’ (mm. Suojärvellä *kivekäs moa*; KKS).

Lisänimistä kehittyneiden sukunimien ryhmään 5 kuuluvat nimet, jotka viittaavat nimettävään. Aiemmassa tutkimuksessani totesin, että Raja-Karjalassa henkikirjoihin kirjatusta lisänimipohjaisista sukunimistä ehdottomasti suurin osa on tämäntyyppisiä: tarkemmin sanottuna ne pohjaavat lisänimiin, jotka ovat jollain tavalla kuvanneet nimettävän käytöstä tai ulkomuotoa (Patronen 2009: 111, 128). Monet rajakarjalaiset lisänimistä kehittyneet sukunimet viittaavat joutavaan tai liialliseen tms. puhumiseen (myös Linnakylä 1968: 15, 131; Pohjanvalo 1947) tai poikkeavaan ulkomuotoon (myös Linnakylä 1968: 131). Myös lisänimien pejoratiivisuus on hyvin yleistä, ja osaa lisänimistä voi luonnehtia hyvin suorasukaisiksi. Harva nimi kuvaa nimettävää positiivisesti (esim. sn. *Ljokkoi* < karj. *lökkoi* ’hyvä’; ’kevyt, helppo’, KKS). Havaintojeni mukaan lisänimien antaminen Raja-Karjalassa on ollut samansuuntaista kuin muualla Karjalassa (vrt. Nissilä 1975: 138–140, 146–148).

Ryhmän 5 nimet olen jakanut kolmeen ryhmään sen mukaan, miten varmalta (ryhmä 5.1) tai epävarmalta (ryhmät 5.2 ja 5.3) etymologia vaikuttaa. Nimettävää kuvaavat lisänimet voivat kertoa kohteestaan suoraan (mm. *Balbatsu* < karj. *balbaššu* ’pölkkyää’; KKS) tai välillisesti (mm. *Kenkeli* < karj. *kenkelö* ’väärä, vino’; KKS). Tähän alaryhmään olen luokitellut myös kaikki ne sukunimet, joihin sisältyy jokin eläimen, kalan, hyönteisen tai

linnun nimitys (ryhmä 5.3), koska niissä nimen ja nimettävän suhde on erityisen epäselvä. Karjalaisessa henkilönnimistössä esiintyy paljon metsäneläinten, kalojen ja lintujen sekä pikkueläinten, hyönteisten ja kotieläinten nimityksiä. Osa niistä viittaa metsästyksen, linnustukseen ja kalastukseen, mutta osa on selvästi pejoratiivisia nimiä, jotka viittaavat nimettävän ruumiillisiin ja henkisiin ominaisuuksiin. (Nissilä 1975: 130–138.) Tämän tyyppisten sukunimien (74 nimiartikkelia) nimenantoperusteita en ole pyrkinyt selvittämään systemaattisesti, koska suuri osa näistä nimistä on hyvin uusia ja tässä alaryhmässä mallinmukainen nimenmuodostus on käsittäakseni ollut erityisen yleistä. Näiden nimien muodostamiseen Raja-Karjalassa on mahdollisesti saatu tukea myös alueella tunnetusta venäläisestä sukunimistöstä. Jo aiemmin (luvussa 7.4.2) esille tulleisiin venäläisten sukunimien käännösnimiin sisältyy esimerkiksi kalan nimityksiä (esim. Suojärvellä sn. *Sudakov* ~ sn. *Kuhanen*). Korpiselän Ägläjärvellä tunnettu venäläinen sukunimi *Komarov* (<< ven. 'sääsäski'; VSSSK 1978) on voinut olla mallina kylässä myöhemmin kehittyneelle sukunimelle *Kärpänen*.

Savolaisilla sekä Venäjällä asuvilla karjalaisilla ja vepsäläisillä tavattuja lisänimipohjaisia sukunimiä tarkastellut Olga Karlova on pannut merkille, että karjalaisilla ja vepsäläisillä on runsaasti lintuaiheista henkilönnimistöä (Karlova 2016b: 150). Hän on myös huomauttanut, että moni karjalainen eläimen ja linnun nimitys esiintyy vertauksissa ja metaforissa. Niissä lintujen nimitykset ovat hänen nähdäkseen ilmeisen negatiivisia: esimerkiksi sanaa *meččo* ('metso') voi käyttää 'liian nöyrästä' ja sanaa *harakka* 'kevytmielisestä' tai 'lörpöttelijästä, lavertelijasta'. Hänen mukaansa linnunnimitykset ovat karjalaisissa ja vepsäläisissä nimissä erityisen suosittuja, mutta savolaisissa nimissä niitä ei juuri ole. (Karlova 2016a: 179–180.)

Lisänimipohjaisille sukunimille, joiden etymologiaa pidän selvitettyinä, on karjalan tai suomen kielen sanastossa samanasuinen tai lähes samanasuinen vastine. Lisäksi *Karjalan kielen sanakirjassa* voi olla myös tieto siitä, että sanaa on käytetty kuvaamaan ihmistä tai eläintä tai tämän käyttäytymistä tai tapoja. Useimpien kyseisten sanojen merkitys kuuluu tiettyihin aihepiireihin. Tällaisia sukunimiä ovat muun muassa *Skitkari* (< karj. *skitari* 'saituri'), *Sorttanen* (< *Tschorttanen*; karj. *tšortta* 'piru') ja *Törky* (< karj. *törky* 'törky') sekä *Vekkel* (< karj. *vekkeli* 'ovelasta, viekkaasta') ja *Väntti* (< karj. *väntti* 'kömpelöstä tai huonosti liikkuvasta ihmisestä') (KKS).

Useat tämän ryhmän 5 nimistä ne, joiden etymologiaa pidän epävarmana, ovat jollain tapaa deskriptiivisiä, jolloin nimen tarkkaa leksikaalista merkitystä ei voi selvittää (esim. *Tsutsunen*). Monien lisänimien leksikaalinen sisältö viittaa johonkin ruokalajiin, usein

puuroon (esim. *Kutja, Mämmi, Röppönen, Welli*), mikä on toisaalta yhteinen piirre erilaisten 'vähä-älyisestä' käytettyjen nimitysten (Ruoppila 1955: 222, 235) kanssa ja toisaalta venäläisten lisänimistä kehittyneiden sukunimien kanssa (Unbegaun 1972: 196). Unbegaun toteaa tämäläisyydestä lisänimipohjaisista sukunimistä (*transferred nicknames*), ettei nimenantoperusteita voi selvittää (Unbegaun 1972: 183), mutta olen silti yrittänyt selvittää näiden sukunimien mahdollisia nimenantoperusteita.

Vesa Jarva on tarkastellut väitöskirjassaan *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa* (2005) kysymystä, mitkä ovat ekspressiivisten sanojen ominaispiirteet, ts. mitä sanoja kielentutkijat ovat eri tutkimuksissa ja sanakirjoissa määritelleet ekspressiivisiksi ja mitä ekspressiivisyys oikeastaan on. Jarvan mukaan seuraavat neljä piirrettä ovat ominaisia suomen ja itämerensuomalaisten kielten ekspressiiviselle sanastolle: 1. sanojen monimerkityksisyys ja -muotoisuus, 2. onomatopoeettisuus, 3. tarkoitteen normipoikkeama, silmiinpistävyyden ja 4. merkityksen tilannesidonnaisuus. (Jarva 2005: 71–75.) Jarvan antamilla esimerkeillä ja useilla rajakarjalaisilla lisä- ja sukunimillä näyttäisi olevan paljon yhteistä: osa rajakarjalaisista lisänimistä pohjaa nimenomaan karjalan kielen ekspressiiviseen sanastoon. Erityisen kiinnostava on Jarvan huomio, että ekspressiiviset sanat kuvaavat tarkoitteen lisäksi myös puhujan asennetta tai tunnetta tarkoitetta kohtaan ja sanat ovat usein leikkilisiä, humoristisia ja pejoratiivisia. Ekspressiivisten sanojen tarkoitteet ovat tavallisesti sellaisia, että ne kiinnittävät puhujan huomion tavalla tai toisella: ekspressiivisellä sanalla kuvataan muun muassa ihmistä, joka puhuu poikkeavalla tavalla eli liian kovaa, liian paljon tai epäselvästi. Muita Jarvan mainitsemia poikkeavuuksia, jotka vaativat nimeämistä, ovat muun muassa ihmisen poikkeava ulkonäkö, yksinkertaisuus, hitaus, huonokuntoisuus, tulokseton toiminta ja esineen käyttökelttomuus. (Jarva 2005: 74.) Määritelmä sopii erilaisista pejoratiivisista lisänimistä kehittyneisiin sukunimiin erinomaisesti.

Yksittäisiin rajakarjalaisiin lisänimiin ja lisänimipohjaisiin sukunimiin sisältyy myös leivonnaisten nimityksiä. Malli tällaiseen nimenantoon on voitu saada Venäjältä, missä tunnetaan paljon ruoka- ja juomasanastoa sisältäviä sukunimiä. Erityisesti erilaiset litteät leivonnaiset ja pannukakut ovat antaneet Venäjällä aiheen lukuisille lisänimille, joista on tullut sukunimiä (esim. *Blinov*). (Unbegaun 1972: 142, 195.) Olga Karlovan mukaan ruokasanastoa eli yksinkertaisten leivonnaisten ja puurojen nimityksiä sisältyy karjalaisten lisäksi vepsäläisten lisänimiin (Karlova 2016a: 181, 183). Joistakin rajakarjalaisista tämän aihepiirin lisänimistä on pitäjänkokoelmissa tietoja, että nimi olisi kuvannut nimettävän ulkomuotoa. Suistamalla on esimerkiksi tunnettu lisänimet *Möykky-Mikko* (karj. *möykky* 'paksu, reiätön leipä' ja *Möykky-Mikko* 'paksu, rumannäköinen olento') ja *Savisipaniekka*

(karj. *sipaniekka* 'pyöreähkö, riisi- tai perunasydäminen piirakka') (Linnakylä 1968: 24).¹⁷⁹ Olen jo aiemmin (luvussa 7.4.2) tuonut esille, että venäläisiin ja rajakarjalaisiin lisänimipohjaisiin sukunimiin sisältyy samojen aihepiirien sanastoa.

Rajakarjalaisten ja venäläisten lisänimipohjaisten sukunimien aiheiden yhtäläisyyksiä esittelen taulukossa 8.

¹⁷⁹ *Sipannieikka* tunnetaan nykyään myös *karjalanpiirakkana* (KKS).

Taulukko 8. Esimerkkejä rajakarjalaisten lisänimipohjaisten sukunimien sekä Raja-Karjalassa tunnettujen lisänimipohjaisten venäläisten sukunimien aihepiirien yhtäläisyyksistä. Lähteet: Salmin kihlakunnan henkikirjat 1818–1925, Karjalan kielen sanakirja ja Unbegaun 1972: 176, 184–187, 189–190, 193, 196–197, 199, 204, 317.¹⁸⁰

Aihepiiri	Rajakarjalainen sukunimi	Venäläinen sukunimi
Kehonosan nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Boroda</i> (<< karj. 'parta', Suojärvi) <i>Partanen</i> (Suojärvi)	<i>Borodin</i> (<< ven. 'parta'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Nimettävän asemasta kertovan nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Bajari</i> (<< karj. 'ylimys', Salmi) <i>Porutschik</i> (<< ven. 'luutnantti', Salmi) <i>Starost</i> (<< ven. 'kylän vanhin', Suojärvi)	<i>Korolev</i> (<< ven. 'kuningas'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa) <i>Stárostin</i> (<< 'kylän vanhin'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Eläimen nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Kabris</i> (<< karj. 'kauris', Suojärvi) <i>Kontio</i> (Salmi)	<i>Koslov</i> (<< ven. 'pukki', Salmi)
Eläimen kehonosan nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Höyhen</i> (Salmi) <i>Häntänen</i> (Suistamo)	<i>Peróv</i> (<< ven. 'höyhen'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa) <i>Chvostóv</i> (<< ven. 'häntä'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Kalan nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Ahven</i> (Salmi) <i>Kuhanen</i> (ns. käännösnimi < <i>Sudakov</i> , Suojärvi)	<i>Sudakov</i> (<< ven. 'kuha', Suojärvi)
Linnun nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Harakka</i> (mm. Suojärvi) <i>Metso</i> (Salmi, Korpiselkä) <i>Naakka</i> (Suojärvi) <i>Närhi</i> (Suojärvi) <i>Sorsa</i> (Salmi, Suojärvi) <i>Varis</i> (Suojärvi)	<i>Sorokin</i> (<< ven. 'harakka', Suojärvi) <i>Gagarin</i> (<< ven. 'kuikka', Salmi) <i>Voronov</i> (<< ven. 'korppi', Suojärvi) <i>Kukuschkin</i> (<< ven. 'käki', Salmi)
Hyönteisen nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Kärpänen</i> (Korpiselkä)	<i>Komaroff</i> (<< ven. 'sääski', mm. Korpiselkä)
Puun tai kasvin nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Kanabro</i> (Salmi) <i>Kanarvoinen</i> (Suojärvi)	<i>Lipitzin</i> (<< ven. 'lehmus', Suistamo) <i>Lutikov</i> (<< ven. 'leinikki', Salmi) <i>Arbusov</i> (<< ven. 'vesimeloni', Suojärvi)
Kassin tai kukkaron nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Bussi</i> (<< karj. 'pussi', Suistamo) <i>Mahilainen</i> (<< karj. 'nahka- tai kangaspussi', Suojärvi) <i>Puksu</i> (<< karj. 'pussi', Impilahti) <i>Pussinen</i> (Suojärvi) <i>Skula</i> (<< karj. 'jauhosäkki', Salmi) <i>Säkki</i> (Impilahti, Salmi)	<i>Kalitin</i> <i>Šelgunóv</i> <i>Súmin</i> (Nimiä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa, eikä Unbegaun mainitse nimien sisältöä.)
Hevosen väristä	<i>Ruskoi</i> (<< karj. 'ruskea lehmä',	<i>Bulanov</i> (<< ven.

¹⁸⁰ Raja-Karjalassa tunnetut venäläiset sukunimet on kirjoitettu siinä muodossa kuin ne on kirjoitettu henkikirjoihin.

kertovan lisänimen sisältävät sukunimet	Salmi) <i>Smura</i> (vrt. ven. 'tummanharmaa') (Suojärvi)	'harmaanruskea', Impilahti)
Jalkineen nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Lopotti</i> (<< karj. 'eräänlainen punottu jalkine', Salmi) <i>Löttö</i> (<< karj. 'tuohikenkä', Impilahti) <i>Töppönen</i> (Korpiselkä) <i>Virsu</i> (Salmi)	<i>Sapožgöv</i> (<< ven. 'saapas'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Soittimen nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Brelo</i> (<< karj. 'paimentorvi', Suojärvi)	<i>Skripkin</i> (<< ven. 'viulu'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Astian nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Kukschina</i> (<< karj. 'savipullo', Suojärvi) <i>Pakala</i> (<< karj. 'pikari', Suojärvi) <i>Tschainiekka</i> (<< karj. 'teekannu', Suistamo)	<i>Butilin</i> (<< ven. 'pullo', Salmi)
Puuron nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Butschoi</i> (<< karj. [lasten] 'puuro', Salmi) <i>Kutja</i> (<< karj. 'muistajaispuuro', Salmi) <i>Mämmi</i> (Suojärvi) <i>Putro</i> (<< karj. 'puuro', Salmi)	<i>Kášin</i> (<< ven. 'puuro'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa) <i>Pšénnikov</i> (<< ven. 'hirssi'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Juoman nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Rieppo</i> (<< karj. 'nauriskalja', Suistamo)	<i>Vodkin</i> (<< ven. 'vodka'; Raja-Karjalassa kirjoitusasussa <i>Votkin</i>)
Leivonnaisen nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Blinnikka</i> (<< karj. 'ohukainen, lettu', Suistamo) <i>Tschupukka</i> (<< karj. 'piirakka', Salmi)	<i>Blinov</i> (<< ven. 'blini'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Sukulaisuussuhteen ilmaisevan nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Sievotar</i> (< karj. <i>sevoitar</i> 'naispuolinen serkku tai pikkuserkku, Salmi) <i>Tschikko</i> (<< karj. 'sisko', Salmi)	<i>Brátanov</i> (<< ven. 'veli'; nimeä ei ole tunnettu Raja-Karjalassa)
Sääilmiön nimityksen sisältävät sukunimet	<i>Pakkanen</i> (tunnettu pitäjässä myös ns. käännösnimenä < <i>Morozov</i> , Salmi) <i>Purkunen</i> (< karj. <i>purgu</i> 'tuisku', ilm. otettu sukunimi, Suojärvi) <i>Tuisku</i> (otettu sukunimi, Suojärvi)	<i>Morozov</i> (<< ven. 'pakkanen', Salmi) <i>Gromov</i> (<< ven. 'ukkonen', Salmi)

Kaikkiaan rajakarjalaisissa lisänimipohjaisissa sukunimissä huomio kiinnittyy niiden suorasukaiseen tai negatiiviseen sävyyn, jolla ne kuvaavat nimettäviä. On myös huomattava se, että hyvin suuri osa tämäntyyppisistä nimistä pohjaa nimenomaan karjalankieliseen lisänimeen. Esimerkiksi sukunimistä, jotka käsitykseni mukaan pohjaavat nimettävän tapoja, luonteenpiirteitä tai tapoja kuvaaviin lisänimiin ja joiden etymologia vaikuttaa varmalta (Nimihakemistossa ryhmä 3.5.1, yli 150 sukunimeä), vain yhtä ei voi tulkita karjalan kielen

sanaston pohjalta (sn. *Ruhtinas* < suomen *ruhtinas*). Se, että nimet ovat karjalankielisiä, ohjaa puolestaan ajatuksia siihen, etteivät nimet vaikuta puhtaasti virkamiesten keksimiltä, ts. ainakin osalla lienee ollut jonkinlainen perusta todellisuudessa. Esimerkiksi Salmissa väestön ja virkamiesten ajoittain kiristyneet välit (luku 6.4.1) ovat voineet olla syy siihen, että henkikirjoittaja on kirjannut asiakirjoihin ”haukkumanimiä”.

7.4.5 Ortodoksipapiston ja muiden kirkonpalvelijoiden sukunimet

Raja-Karjalassa kahdella pienellä väestöryhmällä oli 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alkupuolella pääasiassa aivan toisenlaiset sukunimet kuin tavallisella rajakarjalaisella väestöllä eli talonpoikaisväestöllä ja maata omistamattomalla väestöllä. Omanlaisensa sukunimet oli ensinnäkin ammatillisilla ja suurtalonpojilla (luku 7.4.2) ja ortodoksisen kirkon palvelijoilla. Yhteistä näille kahdelle ryhmälle on, että niiden koko oli hyvin rajallinen, ne olivat useimmiten alkaneet käyttää sukunimiä huomattavasti aiemmin kuin muu Raja-Karjalan väestö, ja ainakin osa näiden kahden ryhmän jäsenistä oli lähtöisin muualta kuin Raja-Karjalasta.

Salmin kihlakunnan alueella asuneet ortodoksisen kirkon palvelijat – papit, kanttorit ja ponomarit (’alttaripalvelijat’; Repo 2007: 155) – erottuvat henkikirjoissa muista ihmisryhmistä selvästi: he asuivat kirkonkylässä, ja heidän ammattinimikkeensä on merkitty henkikirjoihin. Esimerkiksi Salmin Kirkkojoelta on vuoden 1835 henkikirjassa mainittu henkilönnimet *Pastor Alexei Stepanoff Logimofskij* ja *Ponomar Ivan Nikolajeff Saostrofskij* ja vuonna 1860 *Presten* [’pappi’] *Jakov Sobolotskij*, *Diakon* [’lukkari’] *Nikolai Radiotvenski* [’epäselvä?’] ja *diakon Peter Pokrofskij*. Kyseisistä sukunimistä vain *Sobolotskij* kuuluu Salmin-aineistooni. Kaikkia pappismiehiä ja muita kirkon palveluksessa olevia ei voi erottaa Raja-Karjalan muusta väestöstä pelkän sukunimen perusteella, sillä osalla heistä on ollut venäläisistä patronyymeistä kehittyneitä sukunimiä (luku 7.4.1) ja samoja venäjänkielisiä sukunimiä kuin venäläisillä tai rajakarjalaisilla ammatillisilla (luku 7.4.2).

Suurimmalla osalla Raja-Karjalan ortodoksisista kirkonmiehistä oli rakenteeltaan ja leksikaalisilta aineksiltaan aivan omanlaisensa venäjänkielinen (periytyvä) sukunimi, jonka he olivat saaneet koulutuksensa aikana tai sen päätteeksi. Venäjällä ortodoksipapistolla on ollut keinotekoiset sukunimet (*artificial surnames*) jo 1600-luvun lopulta lähtien (venäläisistä pappisnimistä Unbegaun 1972: 215–234). Vuosina 1848–1900 Suomessa oli virassa 40 ortodoksipappia, joista hieman yli puolet oli syntyisin Venäjältä. Osa papeista oli

sukujuuriltaan rajakarjalaisia. (Hämynen 1995: 21; Pelkonen 1965c: 208.) Papiston sukunimistä ei voi päätellä, ketkä olivat rajakarjalaisia, ketkä venäläisiä.

Ortodoksikirkon palvelijoille on annettu ensinnäkin jonkin verran *-ski(j)*-loppuisia nimiä. Nimityyppi on ollut Raja-Karjalassa ja Venäjällä harvinainen – Venäjällä tämältyyppiset nimet ovat olleet muun muassa aatelissukujen nimiä. Nimiä on johdettu muun muassa kirkollisten juhlahyien nimistä ja paikannimistä, esimerkiksi nimettävän kotikylän, -seudun ja -kaupungin nimistä. Osa näistä nimistä on alun perin kuvannut nimettävän luonteenlaatua. (Unbegaun 1972: 19, 21, 217, 222–224.)¹⁸¹

Suurimmasta osasta Raja-Karjalan *-ski(j)*-loppuisista sukunimistä on säilynyt tieto, että ne ovat kuuluneet nimenomaan kirkonpalvelijoille. Salmissa tunnettu pappisnimi *Pokrovskij* viittaa ortodoksiseen juhlahyöhän. *Pokrova* (ven. *Pokrov* 'Jumalansynnyttäjän suojelus'; Unbegaun 1972: 222) eli Jumalansynnyttäjän suojelus -nimistä pyhäpäivää vietetään 1. lokakuuta (Ortodoksinen kalenteri 2006: 88); venäjän sana *pokrov* merkitsee 'turvaa, suojaa' (VSSK 1978). Suistamolla jo 1800-luvun alkupuolella tavattuun papin sukunimeen *Dobrovolski* sisältyy venäjänkielinen sanapari *dobra volja*, jonka merkitys on 'hyvätahto' (VSSK 1994; Unbegaun 1972: 224). Nimi lienee annettu pappisseminaarissa; se on voinut kuvata nimettävän (toivottavaa) luonteenlaatua. Impilahdella Kitelän seurakunnan kirkkoherrana vuosina 1896–97 toimineen Nikolai Radolitskin (Laitinen 1938: 326) sukunimi oli ilmeisesti myös seminaarissa annettu; nimeen sisältyy käsittääkseni venäjän *rádost* 'ilo, riemu' (VSSK 1978). Muita Raja-Karjalassa tunnettuja *-ski(j)*-loppuisia pappien ja muiden kirkonpalvelijoiden sukunimiä ovat muun muassa *Schepetskij* (*Schepelevskij*) (Suistamon kirkonkylä 1850–1870), *Soboletskij* (<< ven. 'soopeli'; Salmin Kirkkojoki 1860–1880) ja *Sofimovskij* (Suojärven Hukkala 1860–1870).

Osa Raja-Karjalassa toimineiden ortodoksisten kirkonpalvelijoiden sukunimistä on muodoltaan samanlaisia kuin tavanomaiset sukunimet mutta niiden aihe viittaa kirkkoon. Suistamon kirkonkylässä vuonna 1850 henkikirjaan kirjattuun sukunimeen *Obrattzoff* (vuonna 1845 epäselvä, *Obraljeff?*) sisältynee venäjän sana *óbráz* 'ikoni' (vrt. *Obrázskij*; Unbegaun 1972: 223) ja erään samassa pitäjässä vuosina 1830–1870 työskennelleen papin sukunimeen *Diakonoff* sisältyy sana *d'jakón* 'diakoni' (*D'jâkonov*, mts. 121). Suistamolla toimi vuosina 1870–1925 sukunimeä *Pevtsov* kantanut pappi (joskus muodossa *Pettzoff*).

¹⁸¹ Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan kirkkoherrana on toiminut vuosina 1835–1838 Mihail Petrov Bolotinski, Pietarin hengellistä seminaaria käynyt suojärveläinen. Nimen *Bolotinski* (<< ven. 'suo') on epäilty viittaavan hänen kotipitäjänsä Suojärven nimeen. (L. Pelkonen 1965c: 207.)

Unbegaunin mukaan venäläiseen sukunimeen *Ревцов* sisältyy venäjän ’laulamista’ ilmaiseva verbi (Unbegaun 1972: 119).

Pappien sukunimet saattoivat erottua muusta nimistöstä myös muuten. Suistamon kirkonkylässä vuosina 1818–1860 tunnettu sukunimi *Lvov* kuului pappissuvulle; nimi pohjautuu miehennimeen *Lev* (Unbegaun 1972: 27; Suomen Sukututkimusseura: Suistamon papisto). Raja-Karjalassa nimi *Okulov* on kuulunut pappissuvulle, joka on käyttänyt nimeä jo 1600-luvulla, ja nimen on epäilty johtuvan Laatokan etelärannalla sijainneen kylän nimestä *Okulovo*; nimi mainitaan vuodelta 1500 olevassa veroluettelossa. Nimen *Okulov* on kerrottu merkinneen kyseisen kylän asukasta tai sieltä lähtöisin olevaa henkilöä. (Laitila 2004: 32–34.) Sukunimi *Okulov* on toisaalta voinut myös kehittyä ristimänimen pohjalta (Unbegaun 1972: 51, 56). Kaikkien kirkonpalvelijoilla olleiden sukunimien mahdollista leksikaalista sisältöä en ole voinut selvittää (esim. *Iltonov*, Suistamo v. 1880–1885).

7.4.6 Ortodoksiväestölle siirtyneet savolaiset talonpoikaisnimet ja muut eirajakarjalaiset sukunimet

Raja-Karjalan 1700-luvun henkikirjoissa esiintyy yksittäisiä sellaisia henkilönnimiä, joista ei voi päätellä nimenkantajan uskontokuntaa. Esimerkkejä mainitsin jo edellä (luvussa 7.1). 1800-luvun alkupuolen henkikirjoissa on vastaavanlaisia merkintöjä. Esimerkiksi vuonna 1818 Suistamon Äimäjärvellä on kirjattu talonpoikien (veljekset) nimet *Andrei Kolechmain* [*Kolehmainen*] sekä *Leontei Dito* [’sama’] ja *Jacov Dito* [’sama’]. Miesten ristimänimet, samoin kuin heidän lastensa ristimänimet, ovat ortodoksien nimiä, mutta sukunimi on savolainen talonpoikaisnimi. Samaan aikaan Suistamon Jalonvaaran kylässä asuneita ortodoksitalonpoikia, joilla oli savolainen talonpoikaisnimi, olivat *RT* [’vuokratorppari’] *Trofim Randalain* [*Rantalainen*] ja *Qvarnkarl* [’mylläri’] *Sofron Randalain*, *RT Dementei Kabane* [*Kapanen*] ja *NB* [*nybonde* ’uudistilallinen’] *Grigorei Pesone* [*Pesonen*]. On mahdollista, että näissä tapauksissa henkikirjoittaja on muuttanut luterilaisten ristimänimien kirjoitusasua ortodoksisiksi, koska kyse on ortodoksialueesta.

Samana vuonna Salmin Kirkkojoelta henkikirjaan eräälle ortodoksisuvulle kirjattu sukunimi *Tunninen* (*Tunniev*) on voinut alun perin olla luterilaisten sukunimi; ilmeisesti sama sukunimi on kirjattu Salmin Kuronlahdesta eli Lunkulansaaresta (hieman Kirkkojoen eteläpuolelta) jo vuoden 1733 henkilöluetteloon (*Mark Tunnin*; Castrén 1994: 22) ja vuoden 1753 maakirjaan (*Mark Tunnin*). Samanasuista sukunimeä on tavattu muun muassa Käkisalmessa ja Hiitolassa jo 1600-luvun lopulla ja 1700-luvulla (Mikkonen – Paikkala 2000

s.v. *Tunninen*) ja 1700-luvun alkupuolelta alkaen Jaakkimassa, Ruskealassa ja Impilahden luterilaisilla (HisKi). Suojärven Hautavaarassa vuonna 1835 sukunimi *Sihvonen* on kuulunut kahdelle miehelle, jotka ristimänimien perusteella ovat olleet ortodokseja. Ei ole tiedossa, mistä he olivat mahdollisesti Suojärvelle muuttaneet (Kuutti 2011: 213). Suistamon ja Impilahden ortodokseilla 1800-luvun puolivälin tienoilla esiintynyt sukunimi *Reijonen* (Suistamolla *Inh. Iwan Reijonen*, kirkonkylä 1845; Impilahdella *Inh. Petter Iwanov Reijonen*, Pitkäranta 1870) lienee ollut lähtöisin Pohjois-Karjalasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Reijonen*).

Sirkka Paikkala on esittänyt, että venäläisen vaikutuksen – toisin sanoen ortodoksisen kirkon – vuoksi Karjalan rajaseuduilla eläneellä ortodoksiväestöllä ei ole 1600-luvulla ollut sukunimiä. Sen sijaan Pohjois-Karjalan ortodokseilla on ollut sukunimiä, jotka ovat olleet enimmäkseen savolaisia. (Paikkala 1995: 113.) Raja-Karjalassa ero luterilaisten ja ortodoksien sukunimien välillä on havaintojeni mukaan ollut enimmäkseen hyvin jyrkkä: kahden eri uskontokunnan edustajilla on ollut selvästi omanlaisensa nimikäytännöt ja niiden mukaiset ristimä-, lisä- ja sukunimet (Patronen 2009: 44). Kahteen eri uskontokuntaan kuuluvan ihmisryhmän nimeämiskäytännön erossa on kuitenkin erilaisia poikkeuksia. Kymmenet Raja-Karjalan ortodoksit (perheet) ovat nimittäin viimeistään 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta lähtien saaneet savolaisia tai niiden kanssa samansuuisia sukunimiä. Lisäksi joissakin yksittäisissä tapauksissa ortodoksit ovat saaneet muita luterilaisten sukunimiä eli ns. oppineistonimen kaltaisia tai ruotsinkielisiä sukunimiä. Nämä sukunimet ovat olleet heidän ensimmäisiä periytyviä sukunimiään. Koska ortodokseille siirtyneiden luterilaisten sukunimien tarkastelu vaatii nimeä kantaneen ortodoksisuvun selvittämistä usean sukupolven ajalta, olen selvittänyt vain osan tämältyyppisten sukunimien taustoista.

Käsittelen seuraavaksi Raja-Karjalan ortodokseille 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tulleita ei-rajakarjalaisia sukunimiä ryhmä (1–5) kerrallaan.

1. Pohjoiskarjalaisen sukunimen periytyminen Pohjois-Karjalasta muuttaneelta

Rajakarjalaisilla on ollut pieni määrä pohjoiskarjalaisia (tai oikeastaan Pohjois-Karjalan ortodokseilla käytössä olleita savolaisia) sukunimiä. Nämä sukunimet ovat kehittyneet Pohjois-Karjalassa, eivät Raja-Karjalassa.

Joidenkin rajakarjalaisten ortodoksitalonpoikien pohjoiskarjalaisen (tai oikeastaan savolaisen) sukunimen taustalla voi olla pohjoiskarjalaiset sukujuuret. Suistamolla sukunimi *Kirjavainen* on kirjattu jo vuoden 1753 maakirjaan eli pitäjän vanhimpaan maakirjaan Pyörittäjän kylästä (*Ivan* [epäselvä] *Feodor Kirjavan*). Henkikirjaan nimi on alettu kirjata

kylästä vasta vuonna 1870 ja Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vasta vuonna 1900. Sen sijaan Suistamon vuoden 1850 henkikirjassa nimi (*Kirjavain*) mainitaan Laitioisten kylästä, missä se on kuulunut eräälle ortodoksitalonpoikaissuvulle; sieltä nimi on alettu kirjata Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin jo 1870-luvulla. Sitä, ovatko Pyörittäjän ja Laitioisten Kirjavaiset sukua toisilleen, en ole selvittänyt. Sukunimi *Kirjavainen* on tunnettu Pohjois-Karjalassa Ilomantsissa, Juuassa, Kiihtelysvaarassa, Nurmeksessa, Pielisjärvellä ja Tohmajärvellä jo 1700- ja 1800-luvulla (HisKi), mikä antaa syyn olettaa, että nimi olisi tullut Raja-Karjalaan Pohjois-Karjalasta. Suistamon Pyörittäjässä asuneessa suvussa tietoa suvun alkuperästä ei ole säilynyt (Selkimo 2011: 29).

Salmin Miinalassa sukunimi *Tossavainen*, joka mainitaan ensi kerran vuoden 1880 henkikirjassa (*Inh. Aleksei Andrejev Tossavainen*), on merkitty Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin ja metrikoihin ensi kerran vuonna 1893 (muodossa *Tossa*). Salmin kreikkalaiskatolisen vuonna 1896 vihittyjen luettelosta käy ilmi, että Salmin Miinalaan avioitunut Aleksei Andrejev oli lähtöisin Ilomantsin Öllölästä. Tiedossa ei ole, milloin sukunimestä *Tossavainen* on tullut Ilomantsissa ortodoksien sukunimi: Ilomantsin henkikirjojen perusteella näyttää siltä, että sukunimi on ollut pitäjässä useimmiten luterilaisten, ei ortodoksien sukunimi (Kuopion läänin kihlakunnan henkikirjat 1890–1900).

Kaikkien pohjoiskarjalaisten ja rajakarjalaisten sukunimien erottamista toisistaan vaikeuttaa se, että Pohjois-Karjalassa ja Raja-Karjalassa on kehittynyt joitakin samanasuisia sukunimiä. Esimerkiksi *Kokkonen* (Suojärvi) voi olla alun perin sekä pohjois- että rajakarjalainen. Suojärvellä jo vuonna 1818 tavattu sukunimi *Hattunen* (Nb. [ruotsin *nybonde* 'uudisasukas'] *Jefim Marckov Hattune*, Suojärven Vegarus 1818) voi käsittääkseni olla lähtöisin Ilomantsista tai Tohmajärveltä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hattunen*); se että nimi olisi kehittynyt Suojärvellä, vaikuttaa epätodennäköiseltä. Suojärven Vegaruksen Hattuset olivat asettuneet Hiidenvaaralle 1800-luvun alussa (Kuutti 2011: 272). Sen sijaan Suojärvellä tunnettu sukunimi *Tuupanen*, joka on samanasuinen kuin pohjoiskarjalaisen sukunimi (vrt. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tuupanen*), on otettu Suojärvellä venäläisen sukunimen *Dobrinin* tilalle; nimen kantaja (s. 1853) tuli Suojärven Hautavaaraan Vienen Karjalasta (Kuutti 2011: 213). Sen sijaan Salmin Virtelässä ensi kerran vuonna 1900 tavattu sukunimi *Jeskanen* on käsittääkseni kehittynyt (otettu) siellä eikä viittaa pohjoiskarjalaiseen sukutaustaan. Joidenkin pohjoiskarjalaisten sukujen muuttoliikkeet ovat selvillä. Korpiselän Ägläjärven Palviaiset ovat lähtöisin Ilomantsista, ja Ägläjärveltä sukua on muuttanut myös Suojärven Kaitajärvelle (S. Palviainen 2015: 98, 100). Sen sijaan Salmin Kirkkojoella henkikirjaan vuonna 1920 kirjatun samanasuisen sukunimen tausta ei ole selvillä.

Suojärven Leppäniemessä vuonna 1895 kirjattu sukunimi *Kähkönen* on ehkä kuulunut jollekulle Pohjois-Karjalasta muuttaneelle miehelle; Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuotta aiemmin, tuolloin kastettujen luettelossa.

Suistamon Suursaran kylässä ortodoksisuvun käytössä vuosina 1855–1920 ollut sukunimi *Räsänen* lienee lähtöisin Pohjois-Karjalasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Räsänen*). Ensimmäiset merkinnät perheen sukunimestä ovat Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan metrikoissa vuodelta 1848. *Räsänen*-niminen mies oli tullut taloon kotivävyksi (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirja 1845), mutta hänen alkuperäisestä kotipaikastaan ei ole tietoa. Samassa kylässä tunnettu sukunimi *Riikonen* (Suursarka 1870–1920) voi myös olla alkuaan pohjoiskarjalainen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Riikonen*).

Salmin Palojärvellä vuonna 1880 kirjatun nimen *Pullin* ja vuonna 1900 kirjatun nimen *Pulli* (Salmin vuosien 1880 ja 1900 henkikirjat) taustalla voi olla sukunimi *Pullinen*, joka on tunnettu ennen sotia muun muassa Sortavalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pullinen*).¹⁸² Salmin Lunkulassa vuonna 1900 kirjattu sukunimi *Pöllönen* (*Lp. Anton Aksentjeff Pöllönen*) on vuonna 1920 muodossa *Pöllänen*. Nimi on voitu muodostaa savolaisen sukunimen *Pöllänen* mallin mukaan (ks. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pöllänen*). Sukunimi *Niiranen* mainitaan Salmin Varpaselästä ensimmäisen kerran vuonna 1853. Tuolloin kastettujen luettelossa lapsen kummankin vanhemman on merkitty olleen ortodoksi; perheen vuonna 1851 kastetun lapsen kastemerkinnässä ei mainita mitään sukunimeä. Henkikirjaan perheelle on merkitty sukunimi vuonna 1855 (*Alexei Ivanof Niranen*). Samasta henkikirjasta käy ilmi, että samassa kylässä asui toinen ristimänimeltään ja patronyymiltään samanniminen mies. Kahden miehen samannimisyys lienee ollut syy sukunimen antamiseen, mutta koska aikaisempia henkikirjamerkintöjä ei löydy, on myös mahdollista, että nimeä *Niiranen* käyttänyt perhe on muuttanut muualta.

Soanlahdella vasta 1900-luvun alusta alkaen tunnettu sukunimi *Lihavainen* (*Lp. Feodor Jefimoff Lihavainen*, kirkonkylä 1900) lienee lähtöisin Kiihtelysvaarasta tai Tohmajärveltä, missä se on tunnettu jo 1800-luvulla (HisKi). Mikkosen mukaan sukunimi *Jormalainen* on salmilainen ja ilomantsilainen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jormalainen*); omassa aineistossani nimi on mukana Soanlahdelta (kirkon asiakirjoissa v. 1888, kirkonkylä; henkikirja 1880), Impilahdelta (v. 1872, Kitelä; v. 1900 henkikirja), Suistamolta (v. 1850 rippikirja, Koirinvaara; v. 1900 henkikirja) ja Korpiselästä (v. 1915 Tolvajärvi, opettaja),

¹⁸² Sortavalalaisen Pullin suvun sukukirjoissa (Heljä Pulli 1989, 1998) ei ole tietoa siitä, että sukua olisi muuttanut Salmiin.

mutta ei Salmista. Sukunimi *Purmonen* on tunnettu Soanlahdella jo 1800-luvun alussa (Soanlahdella *Wasilei Purmunen*, Harsunvaara 1818 ja 1820; *Semen Purmunen*, Harsunvaara 1845), vuosisadan puolivälin paikkeilla myös Suistamolla *Inh. Ananie Feodonoff Purmunen*, Koitonseikä 1845) ja Korpiselässä (*Ivan Trofimof Purmunen*, kirkonkylä 1860). Nimi lienee lähtöisin Pohjois-Karjalasta.

Eniten pohjoiskarjalaisia ja savolaisia sukunimiä on ollut Raja-Karjalan länsiosissa Soanlahdella ja Korpiselässä asuneilla ortodokseilla, mikä on odotuksenmukaista (ks. luku 2.4). Edellä mainittujen lisäksi muita Raja-Karjalan ortodoksisuville tulleita pohjoiskarjalaisia sukunimiä (Mikkonen – Paikkala 2000; HisKi; Katiha) on seuraavassa asetelmassa. Luettelen ne pitäjittäin ja ilmoitan myös havaintoni siitä, missä ja milloin ne on mainittu Salmin kihlakunnan henkikirjoissa ensi kerran. Jos nimi mainitaan henkikirjaa aiemmin kyseisen ortodoksisen seurakunnan asiakirjoissa, ilmoitan siitä. Luettelo ei ole täydellinen.

Huttunen, Suojärven Vegarus v. 1880

Kainulainen, Salonkylä v. 1845

Koljonen, Karatsalmi v. 1895

Martiskainen, Kaitajärvi v. 1870¹⁸³

Tiittanen (Titanen), Varpakylä v. 1835¹⁸⁴

Timoskainen, Hautavaara v. 1885; sukunimi mainitaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1879 kastettujen luettelossa Varpakylästä

Issakainen, Korpiselän Kilpijärvi v. 1895; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1894 kastettujen luettelossa Kokkarista

Jeskanen, kirkonkylä v. 1885; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1859 rippikirjassa kirkonkylästä

Jormanainen, Hoilola v. 1870

Kalinainen, kirkonkylä v. 1915; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1904 kastettujen luettelossa

Kanninen, Hoilola v. 1818

Matveinen, Saaroinen v. 1905

Miinalainen, kirkonkylä v. 1870

Parviainen (Parvinen), Hoilola v. 1855

Piirainen, Saarivaara v. 1818

Potkonen, kirkonkylä v. 1885 (nimenkantaja on muuttanut Ilomantsin Vuottoniemestä 1860-luvulla; Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat)

Purmunen, kirkonkylä v. 1860; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1843 rippikirjassa

¹⁸³ Suojärvelle 1800-luvun puolivälissä tullut Vasili Aleksanterinpoika Martiskainen (s. 1835) oli lähtöisin Ilomantsin Vuottoniemestä (Kuutti 2011: 227).

¹⁸⁴ Kesälahden ja Tohmajärven evankelisluterilaisten seurakuntien vuotta 1822 vanhemmissa asiakirjoissa sukunimi on muodossa *Titain* (HisKi).

Saukkonen, Kokkari v. 1895; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1879 kastettujen luettelossa Tšokista
Simanainen, kirkonkylä v. 1915; sukunimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1908 vihittyjen luettelossa Saarivaarasta
Solehmainen (kirjattu muodossa *Solmunen* tai *Solmanen*), Saarivaara v. 1835 ja Ägläjärvi v. 1870
Tuupanen, Hoilola v. 1845

Miinalainen, Soanlahden Koirinvaara v. 1830
Timonen, kirkonkylä v. 1900

Simanainen, Suistamon Koitonselkä v. 1885
Timonen, Pyörittäjä v. 1925; sukunimi mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1900 rippikirjassa Kokkoselästä

Huttunen, Impilahden Ruokojärvi v. 1915
Jormanainen, Ruokojärvi v. 1880; sukunimi mainitaan Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1862 vihittyjen luettelossa Kitelästä
Timonen, Kokkoselkä v. 1925

Hattunen, Salmin Ala-Uuku v. 1900; sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1840 rippikirjassa Uusikylästä
Huttunen, Hyrsylä v. 1860
Parviainen, Ylä-Uuku v. 1920; sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1883 vihittyjen luettelossa
Timoskainen, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) v. 1920

2. Savolaisnimen tai ruotsinkielisen sukunimen siirtyminen ortodoksisuville seka-avioliiton myötä

Mahdollisesti Pohjois-Karjalasta lähtöisin olevien nimien lisäksi Raja-Karjalan ortodokseilla on tavattu savolaisia sukunimiä. Keskityn seuraavassa erityisesti Salmin pitäjän useissa eri kylissä ortodokseilla tavattuihin savolaisiin ja muihin ei-rajakarjalaisiin ja ei-pohjoiskarjalaisiin sukunimiin, koska siellä niitä on ollut runsaasti.

Selitys osaan 1700-, 1800- ja 1900-luvulla kirjatuiista Raja-Karjalan ortodoksien savolaisista talonpoikaisnimistä on nimenkantajan vanhempien solmima seka-avioliitto: lapset on kastettu ortodoksiäidin uskontokunnan mukaan ortodokseiksi, ja heille on annettu ortodoksikirkon pyhimyskalenterista otettu ristimänimi; savolainen sukunimi on periytynyt isältä. Seka-avioliitot selittävät kuitenkin vain pienen osan Raja-Karjalan ortodoksien savolaisnimistä tai ruotsinkielisistä sukunimistä. Vuosina 1880–1889 Salmin ja Mantsinsaaren ortodoksisissa seurakunnissa solmittujen seka-avioliittojen osuus oli 1,1–2,7 prosenttia ja vuosina 1890–1899 vain 0,8–2,7 prosenttia. Vuosina 1900–1909 osuus oli 5,1–

5,4 prosenttia. (Hämynen 1993: 59.) Raja-Karjalan länsiosissa Soanlahdella ja Korpiselässä, missä luterilaisia asui suhteessa enemmän kuin Salmassa, seka-avioliitot olivat yleisempiä.

Impilahden ortodokseilla sukunimi *Leskinen* on tunnettu jo 1800-luvun alkupuolella. Se on kirjattu Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1840 rippikirjaan Kytösyryssä 30:lle peräkkäin mainitulle henkilölle; sen sijaan henkikirjaan sukunimi on kirjattu kylästä vasta vuonna 1880. Vuoden 1840 rippikirjan mukaan sukunimi *Leskinen* on kuulunut (ilmeisesti) kolmelle veljekselle (s. 1798–1810) perheineen sekä kahdelle muulle, samaan ikäluokkaan kuuluneelle miehelle perheineen, mutta muuta tietoa kyseisten viiden miehen keskinäisistä sukulaisuussuhteista ei ole. Nimeä *Leskinen* on tavattu Savosta ja Karjalasta jo 1500-luvulla, myöhemmin myös Pohjois-Karjalasta (Mikkonen – Paikkala s.v. *Leskinen*). Pidän todennäköisenä, että ensimmäiset nimen *Leskinen* kantajat ovat muuttaneet Impilahdelle lännestä.

Salmin Peltoisissa lisä- tai sukunimi *Lötjönen* on kirjattu eräälle perheelliselle ortodoksitalonpojalle Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1874 ja 1875 rippikirjoihin; tietoa siitä, että perheenpää olisi ollut alun perin luterilainen, ei ole merkitty. Salmin henkikirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1870. Sen mukaan sukunimeä *Lötjönen* kantanut mies oli tilaton, ei tilallinen. Perheen lasten vuosina 1850–1870 tehtyihin kastemerkintöihin isän nimi (*Jakov Petrov*) on kirjattu ilman mitään sukunimeä; sitä varhaisempia merkintöjä ei löydy. Sukunimi *Lötjönen* on tunnettu Impilahden luterilaisilla jo 1700-luvulla (Härkönen 1950: 198–199), on todennäköistä, että Peltoisissa sukunimi *Lötjönen* on alun perin kuulunut jollekulle pitäjään muuttaneelle miehelle, eli nimi ei ole kehittynyt Salmassa.

Seka-avioliittoon perustuva savolaisnimen siirtyminen ortodoksisuville vaatii suvun selvittämistä usean sukupolven ajalta. Selostan seuraavaksi niiden noin parinkymmenen sukunimen taustat, joista olen löytänyt tietoa. Salmassa sukunimi *Vanhanen* on seka-avioliiton myötä muuttunut yhdessä sukuhaarassa ortodoksitalonpoikaissuvun nimeksi. Salmassa asunut tilaton Petter Jakovlev (sic) Vanhanen, joka oli muuttanut Salmiin Impilahden Pitkärannasta, sai kirkonkirjamerkintöjen mukaan lapsen (ainakin) vuosina 1858 ja 1863; lapset kastettiin äitinsä mukaan ortodokseiksi ja isän mainittiin olevan luterilainen. Perheen tuolloista asuinkylää ei ole merkitty. Sen sijaan vuonna 1868, jolloin perheeseen syntynyt uusi lapsi kastettiin, isän taustasta ei enää ole merkintää, ja perheen asuinpaikaksi on merkitty Salmin Ylä-Uuksu. (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luettelot v. 1858, 1863, 1868.) Salmin kihlakunnan vuoden 1870 henkikirjasta käy ilmi, että Vanhanen oli mylläri. Vuoden 1880 henkikirjaan tehty merkintä antaa olettaa perheen isän säilyttäneen luterilaisen

uskonsa, vaikka Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan 1850-luvun asiakirjoista voisi luulla muuta: vuonna 1880 henkilönimessä *Lb. Petter Jakobs. Wanhanen* patronyymi on merkitty ruotsiksi eli ei sillä tavoin, että se viittaisi ortodoksiin. On huomattava, että osassa perheen lasten kastemerkinnöistä (esim. 1866) isän sukunimi on jätetty kirjaamatta ja isän patronyymi on kirjattu muodossa *Jakovlev*. Sukunimi *Vanhanen* periytyi mylläri Petter Jaakonpoika Vanhaselta tämän pojille.¹⁸⁵

Salmin Karkussa on tunnettu sukunimi *Juvonen* vuodesta 1858 saakka, jolloin kylään muutti eräs luterilainen tilaton mies (s. 1828), joka avioitui erään talollisen lesken kanssa. Miehen nimeksi on kirjattu vihittyjen luetteloon ja rippikirjaan *Andrei Andrejev Juvonen*; kummassakin mainitaan tämän olleen luterilainen. Samassa kylässä ortodoksiperheen sukunimi *Tenttanen* (*Tenttonen*) on alkuaan kuulunut eräälle kylässä asuneelle luterilaiselle loismiehelle, joka avioitui vuonna 1875 erään ortodoksitalonpojan tyttären kanssa (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelo 1875). Pariskunnan lapset kastettiin ortodokseiksi. Miehen nimi on Salmin ortodoksiseurakunnan asiakirjoissa *Ivan Ivanov Tentonen* tai *Juhan(a) Tentonen* ja Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan asiakirjoissa *Juha Juhonp[oika] Tenttanen*. Samassa kylässä sukunimi *Pikkarainen* on alun perin kuulunut eräälle luterilaiselle miehelle, joka avioitui vuonna 1862 erään ortodoksinaisen kanssa (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihityt 1862); nimi oli samalla ortodoksisuvulla vielä 1900-luvulla.

Salmin Tulemalla vielä vuonna 1920 tunnettu sukunimi *Pyysiäinen* on tullut salmilaisen ortodoksiväestön sukunimeksi 1840-luvulla solmitun seka-avioliiton myötä: vuosien 1860 ja 1870 henkikirjassa mainitaan *NB* [’uudistilallinen’] *Gustaf Hendriksson Pyysiäinen* (*Pysiäinen*), hänen ortodoksivaimonsa ja pariskunnan lapset. Samassa kylässä on asunut muitakin seka-avioliiton solmineita pariskuntia: sukunimi *Kauppinen* on kuulunut alkuaan renki Mikko Kauppiselle, joka mainitaan vuoden 1870 henkikirjassa; hänen vaimonsa oli ortodoksi. Tulemajoella sukunimi *Pesonen* on tullut ensi kerran jo 1840-luvulla myös ortodoksien sukunimeksi, kun luterilainen mies, jonka nimi on eri aikoina kirjattu muodossa *Kosma* (*Kozma*) *Feodorov Pesonen* tai *Kosma Petrov* (sic; s. 1822), on perustanut perheen erään ortodoksitalonpojan tyttären kanssa; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa sukunimi esiintyy vuodesta 1858 alkaen. Manssilassa sukunimi *Tuovinen* on ollut vuonna

¹⁸⁵ Sukunimi *Vanhanen* antoi ilmeisesti aikoinaan Salmissa aiheen eräälle uudelle sukunimelle: Petter Vanhasen kotivävyksi mennyt poika Wasili Petroff Vanhanen mainitaan vuoden 1900 henkikirjassa Tulemajoella, ja hänen apelleen (k. 1904), ennestään sukunimettömälle ortodoksitalonpojalle, on kirjattu sukunimi *Wanhatalo*.

1920 ortodoksiperheen nimi: perheen vanhempien vihkimerkinnästä ja Salmin evankelisluterilaisen seurakunnan asiakirjoista käy ilmi, että perheen isä Kaarle Aleksanteri (Karl Andrejev) Tuovinen (1880–1946) oli luterilainen (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihityt 1905) ja kotoisin Pohjois-Karjalan Pielisjärveltä. Salmin Kirkkojoella sukunimi *Pyykönen* (henkikirjoissa *Pyykkönen*) on vuonna 1859 solmitun seka-avioliiton vuoksi siirtynyt luterilaiselta mieheltä ortodokseille. Miehen nimeksi on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan metrikoihin merkitty *Petter Ivaninpoika (Ivanov) Pyykönen* ja vuoden 1870 henkikirjaan *Petter Johansson Pyykkönen*. Vuoden 1860 henkikirjaan hänen nimekseen on virheellisesti kirjattu *Petter Johansson Pöllänen* [sic].

Salmin Orusjärvelle sukunimi *Härkönen* on tullut erään työmiehen myötä; vuoden 1880 henkikirjassa kylästä mainitaan henkilönnimi (loinen) *Paul Paulsson Härkönen* [epäselvä, *Härkänen?*]. Salmassa sukunimi *Kuivalainen* (1900) on samoin ollut alkuaan erään luterilaisen, Kirkkojoen kylään muuttaneen ja ortodoksin kanssa avioituneen miehen sukunimi. Samanlainen tausta on vuonna 1925 ortodokseilla tavatuilla sukunimillä *Mononen* (Kuronlahti), *Pärnänen* (Miinala) ja *Riikonen* (Ala-Uuksu). Myös Hiivan kylässä samana vuonna kirjattu sukunimi *Meriläinen* lienee siirtynyt ortodokseille seka-avioliiton myötä, samoin sukunimi *Mähönen*; se on kirjattu vuonna 1920 eräälle luterilaiselle perheelle ja eräälle ortodoksiperheelle. Samanlaisia epäilyksiä on sukunimen *Pesonen* siirtymisestä ortodokseille; nimi on ollut vuonna 1900 Salmassa sekä luterilaisen että ortodoksiperheen sukunimi. Sukunimellä *Tapanen* lienee Salmin Lunkulassa samanlainen tausta, samoin sukunimellä *Tolvanen* Tulemajoella.

Suistamon Koitonseudussa sukunimi *Soikkeli* on kirjattu eräälle ortodoksiperheelle jo vuoden 1835 henkikirjaan (*Soikell*). Sama sukunimi on alettu kirjata Salmin Ala-Uuksussa (*Soikkanen, Soikin*) vuonna 1858 eräälle mäkitupalaisperheelle; nimi kuului tuolloin erään tilattoman, ortodoksileskirouvan kolmelle pojalle ja yhdelle tyttärelle. Lasten isä oli ollut ortodoksi, joka oli kotoisin Impilahden Uomaalta (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelo v. 1870); sukunimi oli suvulla vielä vuonna 1880. Suojärven Kaipaalla eräälle ortodoksiperheelle on vuosina 1855–1920 kirjattu henkikirjoihin sukunimi *Kortelainen*; Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin ja metrikoihin se on merkitty vasta vuosisadanvaihteessa. Tietoa siitä, miten nämä sukunimet ovat siirtyneet luterilaisilta ortodokseille, en ole tavoittanut.

Rajakarjalaisille on tullut seka-avioliittojen myötä myös joitakin ruotsinkielisiä sukunimiä. Salmin ortodoksien sukunimistöön on 1890-luvun alusta alkaen kuulunut sukunimi *Lamberg*, joka kuului eräälle luterilaiselle, ortodoksinaisen kanssa avioituneelle

räätätille, joka tuolloin muutti Karjalankannakselta Hiitolasta Tulemajoelle; sukunimi siirtyi pariskunnan ortodokseiksi kastetuille lapsille. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin ja metrikoihin miehen on virheellisesti kirjattu olleen ortodoksi. Niiden suomenoksissa pariskunnan sukunimi on muodoissa *Lampinen*, *Lampeinen*, *Lampein* ja *Lampin*; vuosien 1895–1915 henkikirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Lampén* (*Lampen*) [sic]. Vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoissa ja *Siirtokarjalaisten tie* -teoksessa (1971) perheen nimi on *Lamberg*.¹⁸⁶ Samanasuinen sukunimi on kirjattu 1900-luvun alussa eräälle ortodoksisuvulle Työmpäisissä (Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelo 1913) ja vielä kolmannelle salmilaiselle, eräälle Miinalassa asuneelle ortodoksisuvulle (*Lamberg* ja *Lamber*; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan haudattujen luettelo 1924); näiden kahden muun suvun taustoista ei ole tietoa. Ennen kuin sukunimi *Lamberg* on Salmissa tunnettu ortodokseilla, se on tunnettu luterilaisilla saman pitäjän Rämälässä. Sinne erään vuonna 1897 muuttaneen luterilaisen Lambergin perheen isä oli lähtöisin Sortavalasta (Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan vuosien 1890–1899 rippikirja). Näillä mahdollisesti neljällä eri suvulla – kahdella ortodoksisella ja kahdella luterilaisella – ei tiettävästi ole ollut mitään muuta yhteistä kuin samanasuinen sukunimi.

3. Karjalankielisen nimen korvaaminen savolaisella tai muulla ei-rajakarjalaisella nimellä

Yksi syy siihen, miksi salmilaiselle ortodoksisalonpojalle on alettu kirjata savolaisen sukunimen kanssa samanasuinen nimi, on ollut, että sillä on korvattu karjalankielinen lisä- tai sukunimi. Tapauksia on pieni määrä, alle kymmenen, mutta ne ovat yksi osoitus henkikirjoittajan vallasta eli siitä, että hän on voinut kirjata sukunimiä haluamallaan tavalla.

Salmin Mantsinsaassa Työmpäisen kylässä vuodesta 1900 alkaen henkikirjoihin kirjattu sukunimi *Nenonen* on savolainen vastine karjalankieliselle sukunimelle. Salmin Tulemajoelta lähtöisin olleen suvun nimi on kirjattu Salmin kihlakunnan henkikirjoihin vuosina 1818–1895 muodoissa *Nočko*, *Nocko* ja *Nokka*. Sen sijaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1883 ja 1890 rippikirjoissa sukunimi on muodossa *Nenätshy* ja vielä niinkin myöhään kuin vuonna 1914 muodossa *Nosov* (naisilla vielä vuonna 1908 *Nosova*). *Laatokan Mantsi* -teoksessa kyseisen sukunimen kerrotaan olleen *Noska* ja aiemmin *Nousoff* (V. Peiponen 1997: 170). Pekka Pohjanvalon sukunimiluettelossaan

¹⁸⁶ Ilmeisesti Lambergin jollekulle sukulaisnaiselle on vuonna 1925 merkitty sukunimeksi *Lamber* (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan haudattujen luettelo).

mainitsevat nimet *Noska* ja *Nousof* (Pohjanvalo 1947) tarkoittanevat kyseistä nimeä. Karjalan sanalle *nenättšy* on *Karjalan kielen sanakirjaan* kirjattu Säämäjärveltä merkitykset 'itsepäinen' ja 'äksy, pikavihainen' (KKS), ja Pohjanvalon mukaan sanalla on Salmassa ollut merkitys 'toraava hevonen'. Sana *noska* on merkinnyt 'nenää, nokkaa', *nos* 'keulaa, nenää, niemekettä, nokkaa'. (Poh. 1947.) Karjalan kielen sanalla *ńokka* (*ńokko*) on merkitykset 'nenä', 'nokka', 'kuono' mutta myös esineen (käyrä) 'kärki' (KKS).¹⁸⁷ Salmin Työmpäisissä asuneen talonpojan sukunimi on siis kirjattu eri aikoina suomalaisittain (*Nenonen*), venäläisittäin (*Nosov*) ja karjalaisittain (*Nokka*). Ensimmäinen Tulemajoella lisä- tai sukunimen *Nokko* saanut mies lienee ollut yhteisönsä arvostettu jäsen: vuosien 1830–1895 henkikirjoissa hänen poikansa ja pojanpoikansa mainitaan toimineen lautamiehinä. Nimi lienee alun perin kertonut nimettävän keskeisestä asemasta kyläyhteisössä – kylän eräänlaisen *nokkamiehen* asemasta –, ja asema lienee ollut myös syy siihen, että miehelle on alettu kirjata sukunimi jo 1800-luvun alkupuolella. Sen sijaan sitä, onko nimen kirjoitusasu muutettu henkikirjoittajan vai nimenkantajan omasta toiveesta, ei voi jälkikäteen selvittää.

Toinen tapaus, jossa karjalankielisen lisä- tai sukunimen tilalle on alettu kirjata sukunimi, joka on samanasuinen kuin savolainen talonpoikaisnimi, on vuodelta 1895 Salmin Räimälästä. Suvussa, joka oli vuodesta 1845 tunnettu henkikirjoissa nimellä *Torgoutsa* (< karjalan *torgoutša* 'kauppias'; KKS), yhdelle pojalle on alettu merkitä sukunimeksi *Kauppinen*. Sen lisäksi, että karjalankielinen lisä- tai sukunimi on korvattu sukunimellä, joka tunnetaan laajalla alueella Itä-Suomessa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kauppinen*), nimi on myös eräänlainen käännösnimi; sukunimen *Kauppinen* on ymmärretty sisältävän sanan *kauppias*.¹⁸⁸ Kolmannessa savolaisnimen kirjaamistapauksessa henkikirjoittaja on kirjannut Salmin Miinalassa sukunimen *Räsänov* tilalle sukunimen *Räsänen* (esim. 1895, 1900). Sukunimi *Räsänov* on kuulunut eräälle kylästä kotoisin olleelle talolliselle. Se esiintyy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1874–1914 rippikirjojen ja kastettujen luetteloiden suomennoksissa muodoissa *Räsänov*, *Resanov* ja *Rezanov*.

Neljännessä tapauksessa Salmin Karkun kylässä karjalankielinen sukunimi *Kauhatschu* (< karj. *kauha* 'kauha, erityisesti vesikauha, nappo'; KKS) on alettu vuosien 1895 ja 1900 välillä kirjata henkikirjaan muodossa *Kauhanen*. (Nimeä kantanut perhe on samoihin aikoihin alettu kirjata Karkun sijaan läheiseen Hiivan pikkukylään.) Salmin kreikkalaiskatolisen

¹⁸⁷ Sukunimi *Nosov* on nykyään käytössä venäläisillä (Kahla – Mikkonen 2005: 356). Unbegaunin *Russian Surnames* -teoksessa nimeä ei mainita (Unbegaun 1972: 314).

¹⁸⁸ Savolaiseen sukunimeen *Kauppinen* sisältyy todellisuudessa miehennimi *Kauppi*, joka on nimen *Jakob* muunnelma (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kauppinen*).

seurakunnan vuonna 1914 haudattujen luetteloon sukunimi on kirjattu muodossa *Kauhatschu*, ja vuoden 1920 henkikirjassa nimestä on kumpikin muoto; muoto *Kauhanen* on ilmeisesti kuulunut suvun toiselle haaralle. Vastaavanlaisia tapauksia on muitakin. Salmin Käsnäselässä lisä- tai sukunimi, joka on merkitty toisinaan asussa *Boljo* (< karjalan *poloi* 'eräänlainen koukkupyödyys'; KKS) ja toisinaan asussa *Pulja*, on vuosina 1920 ja 1925 korvattu suomalaisella sukunimellä *Pulliainen*. Salmin Peltoisissa sukunimi *Simanainen* on puolestaan alettu kirjata henkikirjaan vuonna 1915 suvulle, joka on Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen perusteella asunut kylässä ainakin vuodesta 1850 lähtien. Perheen sukunimi on saman seurakunnan asiakirjoissa vuosina 1905–1914 (ja kaksi kertaa senkin jälkeen) ja teoksessa *Salmi* (Viljanto 1952: 82–83) muodossa *Simani* (tai *Simoni*). Seurakunnan asiakirjoihin muoto *Simanainen* on kirjattu vasta 1930-luvulla; Pekka Pohjanvalon sukunimiluettelossa on nimi muodossa *Siman'i* (Poh. 1947). Näyttää siltä, että suvun nimi oli alun perin jokin muu kuin *Simanainen*. Myös Salmin Työmpäisissä henkikirjaan vuonna 1925 kirjatun sukunimen *Haapanen* taustalla on karjalankielinen henkilönnimi. Henkikirjaan nimi on vuosina 1880–1920 kirjattu muodossa *Haabatsu* ja vuonna 1900 muodossa *Habartschu*.

Muualta kuin Salmista on joitakin vastaavanlaisia tapauksia. Impilahden Kitelässä on kirjattu vuoden 1925 henkikirjaan sukunimi *Räty* (*Lois Pavel Fedotin[oika] Räty*), jolla on korvattu samassa kylässä kehittynyt, jo vuodesta 1870 alkaen henkikirjaan kirjattu sukunimi *Brälä* (vrt. karj. *prälätteä* mm. 'räpättää, pälättää' halventavasti; 'kovalla äänellä rumasti puhumisesta'; KKS). Saman sukunimen kahta eri muotoa ovat käyttäneet saman perheen jäsenet (*Mök. Fedot Siilanp[oika] Brälän lki Katerina*, Impilahden henkikirja 1925).

Yksittäisissä tapauksissa savolainen sukunimi on alettu kirjata venäjänkielisen sukunimen tilalle. Suojärven Nasarinvaarasta eräs sukunimi on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin ja metrikoihin 1900-luvun alussa muodoissa *Rumpunen*, *Rummukainen*, *Rumponen* ja *Rumpu* (yksi maininta). Kaikki 1900-luvulta olevat maininnat ovat Nasarinvaaran läheltä Vuonteelen kylästä; Vuonteeleesta varhaisin merkintä nimestä on vuoden 1895 henkikirjassa. Sen sijaan vuosien 1835–1880 henkikirjoissa suvun sukunimi on *Barabantschik* (<< ven. 'rumpu'; vrt. *Barabánščikov*, Unbegaun 1972: 115). Sukunimissä *Rumpunen* tms. on siis kyse venäjänkielisen sukunimen käännösnimestä.

Joissakin tapauksissa näyttää olevan syytä epäillä, että tietynlaisen sukunimen kirjaaminen on ollut nimenomaan henkikirjoittajan toiveiden mukaista. Eräissä, tosin harvinaisissa tapauksissa henkikirjoittaja on nimittäin voinut kirjata ortodoksiperheelle jopa ns. oppineistonimeä muistuttavan nimen, joka on ilmeisesti ollut hänelle itselleen ennestään

tuttu. Kirjaamalla itselleen tutun sukunimen hän on voinut korvata jonkin karjalankielisen lisä- tai sukunimen, joka on ollut jostain syystä vaikea kirjata. Aivan Salmin itärajalla sijainneessa Kanabrojärven kylässä eräälle perheelliselle ortodoksimiehelle on kirjattu vuoden 1895 henkikirjaan sukunimi *Brander*. Miehellä ei ole aiemmissa henkikirjoissa mitään sukunimeä, ja hänen sukunsa on todistettavasti asunut samassa kylässä 1800-luvun alusta. Sukunimi ei ole Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen mukaan tullut sille seka-avioliiton myötä. Kirjallisuudessa on säilynyt Branderin suvun perimätieto siitä, että sukunimen salmilaiselle talonpojalle antoi maanmittari. Saman talonpojan poika ei osannut vuonna 1938 sanoa, oliko hänen sukunimensä oikeastaan *Branders* vai *Randane*. (Enckell 1939: 92.) Sukunimen *Brander* taustalla on voinut alkuaan olla jokin karjalankielinen lisä- tai sukunimi, jonka vastineeksi henkikirjoittaja on kirjannut sitä ehkä muistuttavan, itselleen tutumman sukunimen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa ja metrikoissa ja niiden suomennoksissa kyseisen perheen sukunimi on vuosina 1907–1919 muodoissa *Brandanen*, *Brandajev*, *Brantanen*, *Brandov*, *Brande*, *Brando* ja *Brandu* sekä *Brander*. Salmin Kanabrojärveltä lähtöisin oleva sukunimi mainitaan *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) muodossa *Brander*. Muualla Raja-Karjalassa samanasuinen sukunimi *Brander* on tunnettu 1800-luvulla ainoastaan Impilahden kirkonkylässä, missä nimi on kuulunut pitäjään vuonna 1893 muuttaneelle, tamperelaisyntyiselle metsäherralle (Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan rippikirja 1890–1899).

4. Savolaisen sukunimen kirjaaminen lautamiehelle ja ns. oppineistonimeä muistuttavan tai ruotsinkielisen sukunimen kirjaaminen virkamiehelle tai ilman näkyvää syytä

Raja-Karjalan eri kylissä lautamiehinä toimineet talolliset ovat usein saaneet sukunimen aikaisemmin kuin muut talolliset. Joskus lautamiehen nimi on ollut samanasuinen kuin savolainen sukunimi. Korpiselän kirkonkylässä eräälle ortodoksitalonpojalle on alettu kirjata sukunimi *Hänninen* vuoden 1845 tienoilla. Tähän oli nähtävästi kaksi eri syytä: hän toimi lautamiehenä, ja hänet piti erottaa muuten samannimisestä, sukunimen *Moldakov* saaneesta miehestä. Siitä, onko sukunimen *Hänninen* taustalla nimenkantajan vanhempien seka-avioliitto, ei löydy tietoa Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoista tai metrikoista.

Yksittäisiä ruotsinkielisiä sukunimiä on ilmeisesti myös annettu ortodoksikarjalaisille. Salmin Kirkkojoella on vuoden 1880 henkikirjaan merkitty sukunimi *Hernberg* eräälle ortodoksimiehelle, jonka on mainittu olleen talonpoika ja verovouti (*Skattfogden*). Nimi on

säilynyt suvussa 1900-luvulle; vuoden 1925 henkikirjassa nimi on muodossa *Härnberg*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin sukunimi on merkitty miehelle jo vuonna 1862; vuonna 1864 miehen mainitaan olleen jahtivouti (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelo). Alkuaan sukunimi kuului Salmiin vuonna 1834 muuttaneelle siltavouti Eric Johan Hernbergille (Impilahden evankelisluterilainen seurakunta, muuttaneet 1834), mutta selitystä nimen siirtymiselle luterilaiselta suvulta ortodoksisuvulle en ole löytänyt. Pidän mahdollisena, että nimenanto liittyi virka-asemassa toimimiseen.

Suistamon kirkonkylästä on vuoden 1870 henkikirjaan kirjattu eräälle loismiehelle (s. 1836) ns. oppineistonimeä muistuttava sukunimi *Felander* (*Inh Samuil Iwanov Felander*). Sukunimi on kirjattu samalle miehelle tämän vihkimerkintään (1864) ja Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1865 ja 1870 rippikirjoihin (suomennoksissa muodossa *Telander*). Vuosien 1880–1890 rippikirjoissa sukunimeä ei mainita, ja miehen hautausmerkinnässä (1909, suomennos) sukunimi on *Tolander*. Sukunimi mainitaan henkikirjoissa kirkonkylästä myös vuosina 1880 ja 1885, minkä jälkeen se on kirjattu eräälle ortodoksiperheelle Suistamon Äimäjärven kylässä vuosina 1890, 1900 ja 1910. Todisteita siitä, että kirkonkylässä asunut mies oli Äimäjärvellä asuneen perheen sukulainen, ei ole löytynyt. Myöskään syy siihen, miksi ortodoksimiehelle on kirjattu ns. oppineistonimeä muistuttava sukunimi, ei selviä Suistamon henkikirjoista tai Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoista tai metrikoista.

5. Savolaisen sukunimen kirjaaminen ortodokseille ilman näkyvää syytä

Näyttää siltä, että yksittäisille rajakarjalaisille ortodoksimiehille, joilla ei tiettävästi ole ollut savolaista tai pohjoiskarjalaista sukutaustaa tai seka-avioliittotaustaa, on alettu kirjata henkikirjoihin ja kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin savolaisia talonpoikaisnimiä 1800-luvun puolenvälin jälkeen. Yksittäisiä vastaavanlaisia esimerkkejä on myös varhaisemmalta ajalta. Tapausten tarkka selvittäminen vaatisi kuitenkin kokonaisten sukujen tutkimista eli sen varmistamista, ettei nimen siirtyminen ortodokseille pohjaakaan seka-avioliittoon tai pohjoiskarjalaiseen sukutaustaan. Esimerkiksi sukunimi *Leskinen*, joka on kirjattu Salmin henkikirjaan Työmpäisistä vuonna 1875 ja joka mainitaan samalla perheellä Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1873 rippikirjassa, on kuulunut perheelle, joka on asunut samassa kylässä jo vuonna 1822. Nyt käytössä olevista asiakirjoista ei selviä, oliko perheellä esimerkiksi pohjoiskarjalainen tausta.

Salmin kihlakunnan henkikirjoissa on kuitenkin merkkejä siitä, että tietyllä ajanjaksolla savolaisia nimiä on myös tietoisesti annettu tai otettu ja nimiä ovat saaneet tietyn ihmisryhmän jäsenet. Erityisesti vuosina 1890–1900 Salmin ortodoksitalonpojille (ei maattomalle väestölle) on alettu kirjata savolaisia *-nen*-loppuisia talonpoikaisnimiä ja joitakin *-lainen* (*-läinen*)-loppuisia sukunimiä. Näitä tapauksia olen tavoittanut joitakin kymmeniä. Määrä on silti merkittävä. Tämäntyyppisten sukunimien antamisesta tai ottamisesta Salmissa olen tavoittanut kirjallisuudesta tiedon, että Salmissa sukunimen *Pakkanen* on ”ottanut kaksi eri sukua”, jotka eivät ole sukua Suomen muille Pakkasille ja jotka ovat olleet karjalaisia ortodoksisukuja ”iät ja ajat” (Pakkanen 1998: alkusanat).¹⁸⁹

Seuraavassa asetelmassa esittelen Salmin ortodoksitalonpojille ilman näkyvää syytä vuosina 1895–1900 kirjattuja savolaisia nimiä (vrt. Mikkonen – Paikkala 2000). Osa nimistä on samanasuisia kuin Pohjois-Karjalassa (*Ratilainen*), Etelä-Karjalassa (*Huuhtanen*) tai laajemmin Karjalassa tunnetut sukunimet (*Eskelinen*, *Hakkarainen*, *Kortelainen*, *Kuivalainen*, *Pitkänen*, *Pärnänen*).¹⁹⁰ Samaan aikaan, kun Salmin ortodokseille on alettu kirjata savolaisia *-nen-* ja *-lainen* (*-läinen*)-loppuisia sukunimiä, heille on alettu kirjata myös yksittäisiä muita, Savosta tuttuja sukunimiä, ainakin *Häyhä* (Oritselkä 1900). Asetelmassa mainitsemiä sukunimien kirjaamisessa ei ole havaittavissa keskittymistä tiettyihin kyliin, yhteinen tekijä on vain ajankohta ja se, että nimen on saanut ortodoksitalonpoikaissuku. Luettelen nimet kylittäin ja mainitsen, milloin kukin nimi on ensi kerran kirjattu henkikirjoihin. Jos nimi on mainittu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa aiemmin kuin henkikirjassa, mainitsen siitä.¹⁹¹

Jurvanen, Hanhiselkä v. 1900; sukunimi mainitaan v. 1899 haudattujen luettelossa
Koskelainen, Hiiva v. 1900
Sutinen, Kanabrojärvi v. 1895

¹⁸⁹ Veli-Pekka Pakkasen mukaan Salmissa sukunimi *Pakkanen* on aluksi ollut venäjänkielinen, kirkonkirjoihin mm. muodossa *Moroza* (<< ven. ’pakkanen’) kirjattu nimi (Pakkanen 1998: 2). Aineistossani ei ole mainittua venäläistä nimeä, mutta Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa se mainitaan (mm. muodoissa *Morosa*, *Moroza*, *Morozov*) eräällä Salmin Kirkkojoella eläneellä suvulla vuosina 1861–1914. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Morozu* (Poh. 1947). Sen sijaan Tulemajoella sukunimen *Pakkanen* taustalla ei ole venäläistä sukunimeä.

¹⁹⁰ Sukunimi *Leppänen* on tunnettu Impilahden luterilaisilla jo 1800-luvun alussa; samanasuinen nimi on esiintynyt 1800-luvulla myös esimerkiksi Karjalankannaksella Kivennavalla (HisKi).

¹⁹¹ Mahdollisesti vain kolme näistä nimistä on kirjattu Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan metrikoihin tai rippikirjoihin ennen kuin niitä on alettu kirjata henkikirjaan. Tämän tutkimuksen aineisto on koottu joka viidennen vuoden henkikirjoista, joten nimien tarkat ensi maininnat eivät ole selvillä.

Kostilainen, Karkku 1895¹⁹²
Veikkolainen, Karkku v. 1895
Pennanen, Kaunoselkä v. 1900

Jaamanen, Kirkkojoki v. 1900
Jalkanen, Kirkkojoki v. 1900
Julkunen, Kirkkojoki v. 1900
Pelkonen, Kirkkojoki v. 1900
Tynnörinen, Kirkkojoki v. 1900

Inkinen, Kovero v. 1900
Muttalainen, Käsnäselkä v. 1895
Seppänen, Käsnäselkä v. 1895; sukunimi (muodossa *Seppä*) mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa Käsnäsestä v. 1891 vihittyjen luettelossa

Luostarinen, Manssila v. 1895
Mikkonen, Manssila v. 1895; samanasuinen sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1893 rippikirjassa naapurikylästä Virtelästä
Tiainen, Miinala v. 1900¹⁹³

Pankkolainen, Oritselkä v. 1900
Rahkonen, Orusjärvi v. 1895; sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1896 haudattujen luettelossa
Ukkonen, Orusjärvi v. 1895

Jumppanen, Peltoinen v. 1900
Pitkänen, Peltoinen v. 1900

Hassinen, Tiiala v. 1900; sukunimi mainitaan perheellä Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1899 kastettujen luettelossa
Kukkonen, Tiiala v. 1900
Pakkanen, Tulemajoki v. 1900; sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1877 kastettujen luettelossa Tulemalta

Immonen, Työmpäinen v. 1900; sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1878 kastettujen luettelossa
Laamanen, Työmpäinen v. 1900¹⁹⁴

¹⁹² On väitetty, että Karkun kylän pohjoispäässä sijainneille tiloille, jotka olivat tyhjentyneet Stolbovan rauhan (1617) jälkeen, olisi muuttanut Savosta uusia asukkaita, jotka olisivat kääntyneet ortodokseiksi; näiden sukujen sukunimiä olivat *Eronen*, *Kostilainen*, *Meuronen* ja *Timonen*. Käsitys perustuu erääseen vuonna 1990 tehtyyn haastatteluun. (Järvinen – Timonen 2015: 570.) Väitteen todenperäisyyttä en ole voinut tarkastaa.

¹⁹³ Salmin Varpaselässä vuonna 1880 asunut talonpoika Andrei Ignatinpoika (s. 1826), jolle kirjattiin tuolloin henkikirjaan sukunimi *Tiainen*, oli asunut kylässä jo vuonna 1868; hän oli aiemmin asunut Miinalassa. Hänet ja hänen isänsä, talonpoika Ignati Feodorinpoika (s. 1782), mainitaan Miinalasta jo vuoden 1825 rippikirjassa. Salmin Varpaselän ja Miinalan kylän Tiaiset olivat keskenään veljeksiä. (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat; Salmin henkikirjat.)

Jos tässä käsiteltyjen savolaisten nimien kanssa samanasuisten sukunimien taustalla on sama ilmiö, joka on johtanut ns. *Virtanen*-tyyppiä edustavien sukunimien (luku 7.4.7) ja eristämänimipohjaisten tilannimiä muistuttavien sukunimien (luku 7.4.8) antamiseen (tai ottamiseen), ilmiö on vielä laajempi; myös tiettyjen ristimänimipohjaisten sukunimien kanssa samanasuisten sukunimien kirjaamiseen muille suvuille (esim. *Patronen* Salmin Varpaselässä v. 1900, luku 7.4.3) lienee sama syy. Savolaisten sukunimien kirjaaminen aiemmin sukunimettömille Salmin ortodokseille aivan 1800-luvun lopulla ja vuoden 1900 tienoilla kertoo käsittääkseni siitä, että henkikirjoittajalla oli kovat paineet ja kiire kirjata heille suomalaiset sukunimet. Olen jo edellä (luvussa 2.5) tuonut esille, että rovasti Johannes Railaksen (s. 1881) muistelmien mukaan salmilaisten piti ottaa sukunimet viimeistään isojoon aikaan (V. Railas 1994: 12). Kymmenien savolaisten sukunimien ilmestyminen Salmin sukunimistöön on voinut olla osa tätä prosessia.

Salmissa savolaisten nimien kanssa samanasuisia sukunimiä on mahdollisesti otettu (tai annettu) myöhemminkin. Esimerkiksi sukunimi *Volottinen*, joka on alettu kirjata Salmin henkikirjaan vuonna 1915 Peltoisista, on kuulunut kahdelle veljekselle, joista toisella oli sukunimi *Sorsa* Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1888 ja 1913–1914 rippikirjoissa sekä vuonna 1904 ja 1908 kastettujen luettelossa. Yksittäisiä tämäntyyppisiä sukunimiä on Salmissa (ilmeisesti) kirjattu vielä vuosina 1920 ja 1925.

Savolaisnimiä on kirjattu ortodoksiperheille ilman näkyvää syytä lähinnä Salmissa: muualta Raja-Karjalasta olen havainnut vastaavanlaisia tapauksia hyvin vähän. Suistamalla ehkä ainoa tällä tavoin annettu, savolaisen sukunimen kanssa samanasuinen sukunimi on nimi *Astikainen* (Jalonvaara 1890). Suojärvellä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ilman näkyvää syytä kirjattuja savolaisia sukunimiä on korkeintaan kymmenen, mahdollisesti ainakin sukunimi *Vanhanen* (1895). Suojärvellä suuresta sukunimien tarpeesta selvittiin kirjaamalla sukunimiksi mieluummin lisänimiä tai patronyymejä kuin jo muualla Suomessa käytössä olleita sukunimiä.

¹⁹⁴ Salmin Työmpäisissä (Iutalassa) asuneelle talonpoika Klementi Grigorinpojalle (1850–1941) ja tämän lapsille sukunimi *Laamanen* on kirjattu Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vain vuosien 1912–1914 rippikirjoihin (muodossa *Laumone*) sekä Klementin ja tämän vaimon hautausmerkintöihin. Suku oli asunut samassa kylässä vuodesta 1842 alkaen. (Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat.)

Rajakarjalaisilla olevien savolaisilla (pohjoiskarjalaisilla) sukunimillä ja ns. oppineistonimiä muistuttavilla sukunimillä on selvitykseni mukaan viisi erilaista taustaa:

1. Sukunimi on alkuaan kuulunut Pohjois-Karjalasta Raja-Karjalaan muuttaneelle ortodoksimiehelle (esim. *Tossavainen* Salmin Miinalassa).
2. Nimen siirtyminen luterilaiselta suvulta ortodoksisuvulle pohjaa seka-avioliittoon (esim. *Pyysiäinen* Salmin Tulemalla).
3. Savolaisella sukunimellä tai ns. oppineistonimeä muistuttavalla sukunimellä on korvattu karjalankielinen lisä- tai sukunimi (esim. Salmin Tulemalla *Nokka* > *Nenätschy* > *Nenonen*; Salmin Kanabrojärvellä *Brandanen* [*Brantanen*] > *Brander*).
4. Savolainen sukunimi, ns. oppineistonimeä muistuttava sukunimi tai ruotsinkielinen sukunimi on annettu ennestään sukunimettömälle miehelle, joka on toiminut esimerkiksi lautamiehenä (esim. *Hänninen* Korpiselän kirkonkylässä; *Hernberg* Salmin Kirkkojoella).
5. Savolainen sukunimi on sukunimettömän nimenkantajan itsensä valitsema tai esimerkiksi henkikirjoittajan antama (esim. *Pennanen* Salmin Kaunoselässä), eikä nimenantoon tai -valintaan löydy asiakirjoista mitään perusteluja. Sukunimet on mahdollisesti annettu (tai otettu) isojaon valmisteluja silmällä pitäen.

7.4.7 Ns. *Virtanen*- ja *Laine*-tyypin sukunimet

Raja-Karjalan henkikirjoihin on 1800-luvun puolivälin jälkeen alettu kirjata ortodokseille *-nen*-nimiä, jotka edustavat Sirkka Paikkalan *Virtanen*-tyypiksi nimeämää sukunimityyppeä. Esimerkiksi Salmissa sekä Impilahdella kehittynyt *Suvinen* kuuluu Paikkalan mukaan *Virtanen*-tyypin ydinnimiin. *Virtanen*-tyypin nimiä on kehittynyt erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa. (Paikkala 2004: 223–224, 347, 385–386.)

Paikkalan määritelmän mukaan *Virtanen*-tyypin nimille on tyypillistä, että 1) ne ovat tulleet käyttöön 1800-luvun jälkipuoliskolla ja 2) niiden on ollut tarkoitus olla nimenomaan periytyviä sukunimiä. Lisäksi 3) nimet ovat *-nen*-loppuisia, ja niissä on luonto- ja topografista termistöä sekä kansallisromantiikan mukaisia aiheita mutta ei eläinten nimityksiä. Nimimuodin seuraaminen johti siihen, että 4) samaa nimeä ovat ottaneet useisiin eri sukuihin kuuluvat ja 5) nimillä on selvästi enemmän kantajia kuin samanasuisella, jo käytössä olleella sukunimellä. Määriteltäessä, onko kyse *Virtanen*-tyypin nimestä vai ei, täytyy näiden viiden vaatimuksen täytyttyä. Varsinaisen *Virtanen*-nimien kultakauden jälkeen syntyneitä *-nen*-nimiä Paikkala nimittää *seurannaisnimiksi*. Ne ovat sisällöltään *Virtanen*-tyypin kaltaisia mutta

eroavat niistä siinä, että 1) ne ovat syntyneet yleensä hieman myöhemmin tai 2) niitä on määrällisesti otettu vähemmän tai nimi on ollut käytössä jo ennestään. (Paikkala 2004: 224.)

Raja-Karjalan 1900-luvun alun henkikirjoissa on joitakin kymmeniä *-nen*-nimiä, joita voi pitää *Virtanen*-tyypin edustajina tai seurannaisnimenä. Niitä on alettu kirjata henkikirjoihin ja kreikkalaiskatolisten seurakuntien rippikirjoihin ja metrikoihin yleensä vasta 1800–1900-lukujen vaihteessa eli vuosikymmeniä myöhemmin kuin pääosaa Paikkalan tutkimista sukunimistä. Sen sijaan sukunimi *Koivunen*, joka on yksi Paikkalan *Virtanen*-tyypin ydinnimiksi määrittelemä sukunimi (Paikkala 2004: 269), on syntynyt Raja-Karjalassa jo 1850-luvulla. Se kuuluu pikemminkin ns. rajakarjalaisen *hyvälistön* ('rikkaat, herraskaiset'; KKS) nimiin kuin 1800-luvun jälkipuoliskon muotiniimiin.

Varhaisin Raja-Karjalan henkikirjoista toteamani merkintä sukunimestä *Koivunen* on vuodelta 1845, jolloin se on kirjattu Korpiselän Tsiipakasta (Tsiipakanniemestä): tuolloin kylän kantakirjatalon nro 1 isäntänä mainitaan Ivan Lumpoff Koivunen (1764–1856). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä sukunimestä on vuonna 1854 vihittyjen luettelossa, jossa Tsiipakasta mainitaan siltavouti Semen Iljin Koivunen.¹⁹⁵ Sama suku mainitaan samoilta asuinsijoilta jo vuoden 1820 henkikirjassa, joten kyse lienee korpiselkäläisestä suvusta. Suojärveltä vanhin toteamani maininta samasta nimestä on vuodelta 1855, jolloin se on kirjattu henkikirjaan Hukkalasta. Leppäniemestä vuoden 1860 henkikirjassa mainitaan *RT* [ruotsin *räntetorp*; 'verotorpan viljelijä'] *Ivan Anisimov Koivunen*, ja vuoden 1870 henkikirjan todistajana on toiminut *skattfogden* ['verovouti'] *Andrei Koivunen*. Myös Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäiset maininnat sukunimestä *Koivunen* ovat 1850-luvulta muun muassa Vuonteleen ja Hukkalan kylästä. Ensimmäiset korpiselkäläiset ja suojärveläiset sukunimen *Koivunen* kantajat, jotka olivat talollisia, ammattimiehiä ja luottamustoimien haltijoita, olivat sukua keskenään. Suojärven Hukkalassa vuodesta 1858 asunut Andrei Iljanpoika Koivunen (s. 1830) oli kotoisin Korpiselän Tsiipakasta; hänen vaimonsa isä oli ollut luterilainen poliisi, siltavouti Samuel Wilhelm Snygg (Kuutti 2011: 217). Pidän mahdollisena, että nimen *Koivunen* antoi korpiselkäläiselle ortodoksisalonpojalle joku virkamies; nimettävällä ei ollut ennestään minkäänlaista lisä- tai sukunimeä. Koska sukunimi on kirjattu eri asiakirjoihin Korpiselän länsiosassa Tsiipakassa ja Saaroisissa (*Brofogden Semen Koivunen*, henkikirja

¹⁹⁵ Miehen syntymä- ja kuolinvuosi ilmenee Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1856 haudattujen luettelosta. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1854 rippikirjan suomennokseen Semen Iljinille (s. 1826) on kirjattu sukunimen paikalle sana *Mostovtshik* (ven. *mostovtshik* 'siltavouti'; VSSK 1895).

1860) jo varhain, nimeä voisi epäillä alkuaan pohjoiskarjalaiseksi, mutta sitä ei kuitenkaan ole tunnettu Pohjois-Karjalassa. (Kuitenkin Etelä-Savossa Juvalla sukunimi *Koivunen* on tunnettu jo 1860-luvulla; HisKi.)

Korpiselän *Koivunen*-nimeä eli ortodoksisuvun erityisen varhain saamaa luontoaiheista *-nen*-nimeä Suistamolla vastaa sukunimi *Mäkinen*, joka mainitaan jo vuoden 1830 henkikirjassa kirkonkylästä (*Akim Markoff Mäkinen*). Se on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vasta vuonna 1898. Sen taustasta ei ole mitään tietoa, eikä samanasuisesta sukunimestä ole merkintöjä 1800-luvun alkupuolelta muualtakaan Karjalasta (HisKi). Käsitän tämän nimen kehittyneen talonnimestä ja pidän sitä lisänimipohjaisena sukunimenä (ks. Nimihakemisto).

Raja-Karjalassa uusien *-nen*-nimien käyttöönnotosta ei ole säilynyt juuri muuta kirjallista dokumenttia kuin henkikirjoissa ja seurakuntien asiakirjoissa olevat merkinnät, joten ei tiedetä, ovatko ne henkilöiden itsensä valitsemia vai jonkun virkamiehen antamia. Salmassa kehittyneitä ns. *Virtanen*-tyypin sukunimiä on esimerkiksi *Salminen*, joka on merkitty henkikirjaan ensi kertaa vuonna 1895. Nimi kuului Salmin Manssilan kyläpoliisille (*Poliisikonstaapeli Nikifor Salminen*; Salmin vuoden 1895 henkikirja), joka oli syntyjään paikkakuntalaisia; hän oli ryhtynyt poliisiksi vuonna 1891 ja ottanut sukunimen vuonna 1892 (Manssilan nuorisoseura: kyläkirja 2015). Sukunimi *Salminen* viittaa todennäköisesti nimenkantajan kotipitäjän nimeen *Salmi*. Salmin ortodokseille on havaintojeni mukaan alettu kirjata vuosien 1895 ja 1900 välillä myös yhdeksän muuta, samaa tyyppiä edustavaa sukunimeä. Nimet ovat seuraavassa asetelmassa kylittäin; nimien keskittymistä erityisesti tietylle alueelle tai tiettyihin kyliin ei ole havaittavissa. Jos nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin aiemmin kuin henkikirjaan, mainitsen siitä.

Lampinen, Ala-Uuksu v. 1900; sukunimi mainitaan v. 1895 kastettujen luettelossa Tulemalta¹⁹⁶

Mäkinen, Hanhiselkä ja Ylä-Uuksu v. 1900

Marjanen, Käsnäselkä v. 1895

Lempinen (Lembinen), Oritselkä v. 1900; vrt. *Lujanen*

Lujanen, Oritselkä v. 1900; vrt. *Lempinen*

Jokinen, Orusjärvi v. 1895

Nieminen, Räimälä ja Ylä-Uuksu v. 1900; sukunimi mainitaan v. 1896 kastettujen luettelossa Ala-Uuksusta

¹⁹⁶ Salmin Ala-Uuksulla sukunimi *Lampinen* on kehittynyt sukunimestä *Lamberg*; käsittelen nimeä luvussa 7.4.6.

Suvinen, Työmpäinen v. 1900
Rantanen, Uuksalonpää v. 1900

Salmassa otetuissa tai annetuissa *Virtanen*-tyypin nimissä on suomen yleiskielen sanoja aivan niin kuin muualla Suomessa syntyneissä *Virtanen*-tyypin nimissä (Paikkala 2004: 221). Salmassa *Virtanen*-tyypin sukunimet tulivat käyttöön samoihin aikoihin kuin pitäjään perustettiin useita kansakouluja, isojako toimitettiin ja perintökirjat annettiin (luku 7.4.3). Ne ovat ilmestyneet salmilaiseen sukunimistöön samaan aikaan kuin ilman näkyvää syytä ortodokseille tulleet savolaiset sukunimet (luku 7.4.6). Sen perusteella, että näiden nimien ensimmäiset nimenkantajat olivat livvinkielisiä ja suurin osa heistä oli ilmeisesti lukutaidottomia, on luultavaa, että nimet olivat heille annettuja, henkikirjoittajan tai jonkun muun virkamiehen valitsemia nimiä. Samassa pitäjässä on myöhemmin otettu *Virtanen*-tyypin sukunimet *Kivinen* (Ala-Uuksu ja Hiiva 1920), *Lahtinen* (Kovero 1915, Niemisen naapuri), *Nieminen* (Kovero 1915, Lahtisen naapuri) ja *Oksanen* (Hiiva 1920).

Suojärvellä ns. *Virtanen*-tyyppiä edustavat ensi kerran ennen vuosisadanvaihdetta mainitut sukunimet *Hautanen* (Kotajärvi 1895) ja *Purkunen* (Leppäniemi 1895).¹⁹⁷ Nimeen *Purkunen* sisältynee karjalan sana *purku* (mm. Suojärvellä *purgu*) 'lumipyry, tuisku', joka on tunnettu koko karjalan puhuma-alueella (KKS). Suojärven pitäjänkokoelmassa on tieto, että Leppäniemessä asui *Röttšä-Simana* ja *Röttšä-Vaslei* -nimiset miehet, joista Simeon Rötšä (talonnimi samanasuinen) muutti sukunimensä *Tuiskuksi*, Vasili Rötšä (talonnimi samanasuinen) *Purkuseksi*. Tämän tiedon mukaan nimi *Purkunen* olisi siis tietoisesti otettu sukunimi (ks. tarkemmin Nimihakemisto s.v. *Rötšä*). Suojärven muut *-nen*-nimet ovat tulleet käyttöön kymmeniä vuosia myöhemmin. Ne ovat *Hämynen* (1925), *Tähkänen* (*Mök. Arest Petterinp[oi]ka*] *Tähkänen*, Varpakylä 1920) ja *Uukkinen* (1920).¹⁹⁸ Niistä *Tähkänen* kuuluu ns. *Virtanen*-tyypin ydinnimiin (Paikkala 2004: 356).

Myös Suistamolla uusia *-nen*-nimiä on otettu käyttöön hyvin pieni määrä, ja niitä on alettu merkitä henkikirjaan pääosin varsin myöhään. Suistamon ensimmäinen tätä tyyppiä edustava sukunimi *Wuorinen* (Jalonvaara 1875) ansaitsee erityistä huomiota, sillä sen nimenkantajat saivat modernin sukunimen aikana, jolloin suurin osa koko pitäjän

¹⁹⁷ Varpakylässä kehittynyt *Harjunen* (Suojärven rippikirja 1875) pohjaa käsittääkseni ristimänimeen *Hariton* ja Törisijässä kehittynyt *Tikkunen* (Suojärven henkikirja 1895) ristimänimeen *Timofei* (ks. Nimihakemisto). Nämä nimet eivät näin ollen kuulu *Virtanen*-tyypin nimiin.

¹⁹⁸ Venäjänkielisen sukunimen *Sudakoff* suomenkielinen vastine *Kuhanen* (Kaitajärvi 1920) on käännösnimi; se ei kuulu *Virtanen*-tyypin nimiin muutenkaan, sillä nimityyppiin eivät kuulu eläinten nimityksiä sisältävät nimet.

ortodoksiväestöstä oli vaille sukunimeä. Luvussa 7.3 (taulukko 7) olen todennut, että vuonna 1880 Suistamon Jalonvaarassa vain 13 prosentilla ortodoksiperheistä oli henkikirjaan kirjattu sukunimi.

Sukunimiä, joita voisi Suistamolla pitää ns. *Virtanen*-tyypin edustajina, ovat *Allinen* (kirkonkylä, Alattu ja Jalonvaara 1900; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1890 kastettujen luettelossa), *Honkanen* (Suursarka 1910), *Huopanen* (Piensarka 1910), *Jokinen* (Petäjäseltä 1910), *Lampinen* (kirkonkylä 1910; seurakunnan asiakirjoissa v. 1908), *Pakkanen* (Koitonselkä 1895; seurakunnan asiakirjoissa v. 1883) ja *Toivonen* (Petäjäseltä 1895). Suistamolaista *Honkasta* Paikkala on pitänyt ns. *Virtanen*-tyypin seurannaisnimenä (Paikkala 2004: 378). Sukunimi *Kivinen* mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1908, henkikirjoissa vasta vuonna 1920. Vielä myöhemmin *-nen*-nimiä on tullut joitakin: *Järvinen* (kirkonkylä 1920) ja *Leppänen* (Piensarka 1920). Korpiselässä ns. *Virtanen*-tyyppejä edustavat ainoastaan sukunimet *Nieminen* (Kokkari 1895), *Saarinen* (Ägläjärvi 1915; Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa v. 1905), *Salonen* (Hoilola 1915; seurakunnan asiakirjoissa v. 1914) ja *Toivonen* (Hoilola 1915; ent. *Bolotinski*, tieto on kirjattu v. 1906 rippikirjaan). Impilahdella *Virtanen*-tyyppejä edustaa ehkä ainoastaan sukunimi *Koivunen* (Sumeria 1900), joka lienee kehittynyt samassa pitäjässä, ja Soanlahdella sukunimi *Virtanen* (kirkonkylä 1920).

Paikkalan mukaan ns. *Virtanen*-tyypin nimiä seurasivat hänen ns. *Laine*-tyypiksi nimeämänsä nimityypin nimet. Näiden nimien sanasisältö oli aluksi samaa tai samankaltaista kuin aiemmassa nimityypissä, ja suurin ero oli *-nen*-johtimen puuttuminen. Tämän tyypin sukunimissä on maasto- ja maaperätermejä (*Mäki*, *Somero*) sekä kasvinnimityksiä (*Kuusi*) ja luonnonilmiöitä ja luonnonpiirteitä kuvaavia sanoja (*Aalto*, *Halla*). Aihepiiri laajeni pian, ja nimityyppeihin kuuluu aiheiltaan hyvin erilaisia sukunimiä. Tämän tyyppisten nimien tunnistaminen on Paikkalan tutkimalla alueella vaikeampaa kuin *Virtanen*-tyypin nimien, sillä suffiksittomia, leksikaalisesti yksiosaisia nimiä on kehittynyt myös talonnimistä. (Paikkala 2004: 407.)

Raja-Karjalassa otetut ns. *Laine*-tyypin sukunimet muistuttavat nimityypin ensimmäisiä edustajia: niissä esiintyy kasvin- ja kasvinosiennimityksiä sekä maastotermejä. Näitä sukunimiä on Suojärvellä, Suistamolla ja Salmassa kehittynyt vain kymmenkunta. Suojärvellä ovat tulleet käyttöön *Havu* (Varpakylä 1920) ja *Laakso* (Kuikkaniemi 1910). Suistamolla tätä nimityyppejä edustavat sukunimet *Kivi* (Alattu 1910), *Kumpu* (Kontuvaara 1920), *Rinne* (Leppäsyryjä ja Suursarka 1920) ja *Tähkä* (kirkonkylä 1920). Sen sijaan sukunimet *Mäki* (kirkonkylä 1880) ja *Petäjä* (Uuksujärvi 1885) ovat tulleet käyttöön jo 1880-luvulla; ne voivat

pohjata talonnimiin tai ne ovat lohjenneet paikannimestä. Salmissa on ainoana ns. *Laine*-tyypin edustajana tullut käyttöön sukunimi *Lumme* (Mäkipää 1920).

Sen sijaan Impilahdella tämän tyypin sukunimiä on otettu (annettu) runsaasti; kyseistä sukunimityyppejä edustavat 28 nimeä ovat seuraavassa asetelmassa. Osan näistä sukunimistä tiedetään otetun toisten sukunimien tilalle (esim. *Siimes* < *Matfejev*; Härkönen 1950: 148). Tämänäntyyppisten sukunimien keskittymistä Impilahden tiettyihin ei ole havaittavissa. Syy siihen, miksi ns. *Laine*-tyypin nimiä on otettu Raja-Karjalassa erityisesti Impilahdella, voi olla se, että siellä läntinen (suomalainen) vaikutus oli voimakkaampaa kuin Raja-Karjalan itä- ja pohjoisosissa, joissa myös enemmistö väestöstä oli ortodokseja; toisaalta sukunimettömiä ortodoksikarjalaisia oli Impilahdella enemmän kuin esimerkiksi Soanlahdella. Jos nimi on kirjattu Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin aiemmin kuin henkikirjaan, mainitsen siitä. Sen sijaan vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjaan (RiKi12) kyseisiä sukunimiä on kirjattu nähtävästi jälkikäteen, sillä noin puolet nimistä esiintyy siinä.

Kannas, Hippola v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1924 haudattujen luettelossa

Laine, Hippola v. 1920

Lehvä, Hunttila v. 1925; ilmeisesti otettu sukunimen *Ljokkoi* (*Lekkoj*) tilalle (RiKi12)

Alanko, Huunukka v. 1925

Särkkä, Kerisytyrä v. 1925

Alava, Kokkoselkä v. 1925

Halme, Kytösytyrä v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1924 haudattujen luettelossa

Vainio, Kitelä v. 1925

Kallio, kirkonkylä v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1904 kastettujen luettelossa Kytösytyrästä

Kari, Koirinoja v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1910 kastettujen luettelossa

Kivi, Koirinoja v. 1910; sukunimi mainitaan v. 1908 kastettujen luettelossa

Kanervo, Kytösytyrä v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1906 kastettujen luettelossa Syskyjärveltä

Kangas, Kytösytyrä v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1921 haudattujen luettelossa

Leivo, Metsäkylä v. 1920

Harju, Nietjärvi v. 1920

Siimes, Nietjärvi v. 1920

Auer, Pitkäranta v. 1900

Koitto, Pitkärannan tehdas v. 1900

Salmi, Pitkäranta v. 1920

Salo, Pitkäranta v. 1920

Tuomi, Pitkäranta v. 1925

Ahava, Ruokojärvi v. 1925; sukunimi mainitaan v. 1922 haudattujen luettelossa

Laakso, Ruokojärvi v. 1925

Rinne, Ruokojärvi v. 1925
Tähkä, Ruokojärvi v. 1900
Korpi, Syskyjärvi v. 1920
Koski, Syskyjärvi v. 1925
Kalla, Uomaa v. 1925

7.4.8 Henkikirjoittajan vuosina 1890–1920 kirjaamat, talonnimiä muistuttavat ei-ristimänimipohjaiset sukunimet

Raja-Karjalan ortodoksiväestöllä on ollut 1800-luvun lopusta lähtien pieni joukko sukunimiä, jotka muistuttavat ei-ristimänimipohjaisista talonnimistä kehittyneitä suomenkielisiä sukunimiä. Sitä, onko tällainen nimi ensin ollut talonnimi, josta on tullut sukunimi, vai onko nimi tietoisesti otettu ensimmäiseksi periytyväksi sukunimeksi, ei voi selvittää ainakaan henkikirjojen tai seurakuntien asiakirjojen perusteella. Tiedossa ei myöskään ole, ovatko nämä nimet alun perin nimenkantajien itse ottamia nimiä vai virkamiesten kirjaamia nimiä. Esimerkiksi Salmin Karkussa on henkikirjaan vuonna 1900 kirjattu henkilönimi *Lsä* [’löysä’] *Aleksei Vasiljeff Lamminlaita*, jossa sukunimen historiausta ei ole selvillä. Suojärvellä vuoden 1920 henkikirjaan on Kivijärven kylästä kirjattu kylännimen kanssa samanasuinen sukunimi *Kivijärvi* ja Nasarinvaarassa sukunimi *Honkala*, joka oli samanasuinen kuin nimeä kantaneen perheen kotitalon nimi.

Vaihe, jolloin rajakarjalaisille ortodoksitalonpojille on alettu antaa ilmeisen harkitusti muodostettuja, täysin suomen yleiskielen mukaisia nimiä, jonka tyyppisiä ei Raja-Karjalassa ole aiemmin tunnettu lainkaan, on rajakarjalaisen kulttuuri-identiteetin muutoksen näkökulmasta erityisen mielenkiintoinen. Onko mahdollista, että karjalankieliset talonpojat muodostivat ja ottivat näitä nimiä itse? Raja-Karjalan ja sen ortodoksiväestön suomalaistamisen tässä vaiheessa on kyse henkikirjoittajan ja maanmittarin eli kahden erillisen, valtiota edustavan virkamiehen työstä ja heidän mahdollisesta, sitä varten saamastaan ohjeistuksesta.

Paikannimiä muistuttavia uusia sukunimiä on kommentoitu Raja-Karjalassa seurattujen lehtien yksittäisissä kirjoituksissa vuosina 1908–1909. Niitä pidettiin paikallista nimistöä tuntemattoman henkikirjoittajan omina keksintöinä (Raja-Karjala 30.12.1908) ja toisaalta muodin mukana kulkeneiden, turhamaisten opettajien paheksuttavina tekoina (Laatokka 1.5.1910). Edellä (luku 6.4.2) olen tuonut esiin, miten eräs kirjoittaja huomautti *Laatokassa* 1.5.1910, miten karjalaiset – hän puhui nimenomaan laatokankarjalaisista – ”matkivat toisten paikkakuntien ja vieraiden ihmisten tapoja, luullen ne paremmiksi omiamme”, minkä vuoksi

esimerkiksi ”tehtaiden ja rautateiden lähettyvillä kuullaan paikkakuntalaisten nuorten miesten puheessaan vääntelevän kauniita karjalaisia sanoja kaikenlaisilta mieronkiertäjiltä kuulemiensa sanojen mukaan”. Puheen matkiminen ei riittänyt: kirjoittajan mukaan karjalaiset matkivat vieraita tapoja myös pukeutumisessa ja uuden sukunimen valinnassa.

Kuvaan kyseessä olevan, uudentyyppisen sukunimistön kehittymistä Salmassa pääasiassa kahden kylän, Käsänälän ja Palojärven, avulla. Salmin pitäjän pohjoisosassa sijainneessa Käsänälän kylässä ei-ristimänimipohjaisia talonnimiä muistuttavia sukunimiä kirjattiin henkikirjaan ensi kerran vuosina 1890–1900. Käsänälkä oli keskikokoinen rajakarjalainen kylä: henkikirjojen mukaan vuonna 1890 asukkaita oli 294 ja vuonna 1900 heitä oli 307. Ortodoksien lisäksi kylässä asui tuolloin myös pieni määrä luterilaisia, joiden sukunimet olivat *Hurri*, *Hämäläinen*, *Kähkönen*, *Leppänen* ja *Martikainen*. Kylästä on vuoden 1890 henkikirjaan kirjattu vain kuusi ortodoksiväestön sukunimeä: *Menschonen* (mainittu ensi kerran kylästä vuonna 1880), *Hongoi* (1870), *Halli* (1870), *Nosoff* (1890), *Simanainen* (1890) ja *Homila* (1890). Viisi vuotta myöhemmin laadittuun vuoden 1895 henkikirjaan on kylän ortodoksiväestölle kirjattu aiemmin mainittujen kuuden sukunimen lisäksi 22 sukunimeä. Näistä nimistä kuuden, nimien *Järvenpää*, *Myllyselkä*, *Kotikangas*, *Metsäpelto*, *Onniselkä* ja *Suvala*, epäilen olleen samanasuisia kuin kantajiensa asumien tilojen rekisterinimet. Sukunimien *Järvenpää*, *Kotikangas*, *Metsäpelto* ja *Myllyselkä* saaneet tai ottaneet miehet (perheet) asuivat saman kantatilan (nro 1) mailla, mutta ei ole selvillä, millaisia heidän mahdolliset keskinäiset sukulaisuussuhteensa olivat. Muut kylästä tuolloin mainitut 16 uutta sukunimeä ovat lisänimipohjaisia, enkä käsittele niitä tässä. Vuoden 1900 henkikirjaan kylästä on kirjattu ortodokseille vain kuusi sellaista sukunimeä, joita ei ole sieltä aiemmin mainittu. Myös ne ovat käsittääkseni ristimänimi- ja lisänimipohjaisia, enkä ota niitä tässä esille.

Salmin Palojärvellä, toisessa esimerkiksi valitsemassani kylässä, oli vuoden 1900 henkikirjan mukaan 207 asukasta. Tuolloin kolmelle ennestään sukunimettömälle ortodoksitalonpojalle on merkitty sellainen sukunimi, jonka voi epäillä olevan samanasuinen kuin kantajansa kotitilan virallinen nimi. Nämä nimet ovat *Aliranta*, *Ivola* ja *Wipuveräjä*. Muita sukunimiä, joita ei aiemmin ollut merkitty palojärveläisille tai muillekaan Salmin ortodokseille, oli kahdeksan; en käsittele niitä tässä yhteydessä.

Muulla Salmassa vuosien 1890 ja 1920 välillä tilannimeen pohjaavan tai sitä muistuttavan sukunimen sai parikymmentä ortodoksiperhettä. Näitä sukunimiä ovat esimerkiksi nimet *Setälä* (Ala-Uuksu 1900), *Heikkilä* (Työmpäinen 1900), *Herrala* (Kovero 1900), *Jyrälä* (Tiijala 1900; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa v. 1898),

Kujansuu (Räimälä 1900), *Lamminlaita* (Karkku 1900), *Luhtala* (Kaunoselkä 1920; seurakunnan asiakirjoissa v. 1898), *Peltola* (Miinala 1920), *Perämaa* (Perämaa 1900; seurakunnan asiakirjoissa v. 1896), *Rajala* (Miinala 1920; seurakunnan asiakirjoissa v. 1909), *Rantala* (Hyrskylä 1920), *Rauhala* (Manssila 1900), *Rekiranta* (Uuksalonpää 1900; seurakunnan asiakirjoissa v. 1891), *Saarela* (1920) ja *Tuomela* (Ylä-Uuku 1920).

Aivan valtakunnanrajan läheisyydessä sijainneen Hyrsylän ortodoksit sen sijaan saivat sukunimet huomattavasti myöhemmin kuin muut salmilaiset: hyrsyläläisille alettiin kirjata sukunimiä samaan aikaan kuin suojärveläisille. Hyrsylän kylässä, jossa vuoden 1900 henkikirjan mukaan asui 368 ortodoksia ja seitsemän luterilaista, on kirjattu sukunimi vain 11 ortodoksiperheelle, kun niitä oli yhteensä noin 50. Ortodoksiperheiden nimet olivat *Jänis* (kirjattu ensi kerran kylästä vuonna 1845), *Baljanin* [*Boljanin?*], *Kidschu* (*Kitsu*, 1875), *Warojeff*, *Koppelo* (1900), *Mötöschi* (1845), *Katalkin* ja *Butschoff* sekä *Karlstedt* (sic). Ero siihen, minkä verran Salmin muiden kylien asukkaille oli tuohon mennessä merkitty sukunimiä, on räikeä. Aiemmin muussa yhteydessä (luvussa 7.3 taulukossa 7) on tullut esille, että Manssilassa ja Uuksalonpäässä vuonna 1900 sukunimet oli noin 70 prosentilla ortodoksiperheistä. Sen sijaan vuoden 1910 henkikirjaan hyrsyläläisistä perheistä hieman useammalle kuin joka toiselle on kirjattu sukunimi, eli tärkeä vaihe kylän asukkaiden sukunimien kirjaamisessa on ollut ajanjakso 1900–1910. Kylän väestön sukunimistymistä saattoi jouduttaa kylän kehittäminen. Rouva Tilda Hainari perusti Hyrsylään kansakoulun vuonna 1913 (Kuutti 2011: 218).

Ei-ristimänimipohjaisten tilannimien kehittyminen sukunimiksi on rajoittunut Raja-Karjalassa lähinnä Salmiin. Suistamolla kuvaturunlaista nimenantoa ei ole juuri tapahtunut. Suistamolla vuoden 1910 henkikirjaan on merkitty Alaturun kylästä sukunimi *Lamminpää*, joka on samanasuinen kuin nimenkantajan tilan virallinen nimi; vuoden 1905 henkikirjan mukaan kyseisellä perheellä ei vielä tuolloin ollut sukunimeä. Myöskään talonnimeä ei ole merkitty. Saman kantatilan mailla asui kylän kansakoulun opettaja Stepan Tanjunen, joka otti uudeksi sukunimekseen nimen *Lehtoranta* vuosien 1905 ja 1910 välillä; opettaja on voinut esimerkiksi vaikuttaa sukunimen *Lamminpää* ottamiseen. Muita sellaisia sukunimiä, joiden epäilisin pohjaavan tilannimeen, kylässä ei ole kehittynyt.

Suistamon Koitonselestä on merkitty vuoden 1910 henkikirjaan sukunimi *Tuomela*, joka kuului kantatilalla nro 8 asuneelle talolliselle (talon virallinen nimi *Lehikkö*), ja sukunimi *Toivola*, joka kuului kylän kansakoulunopettajalle (ent. *Gavrilov*), joka muutti nimensä juuri tuona vuonna. Sukunimi *Tuomela* on kirjattu Koitonselestä Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luetteloon jo vuonna 1908. Nimenkantaja oli yhteisönsä arvostettu

jäsen: talollinen Jefim Tuomela valittiin vuosiksi 1911–1913 Suistamon kunnallislautakunnan esimieheksi (Laatokka 29.9.1910). Samoihin aikoihin (1910) henkikirjaan ja Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan alettiin kirjata tilannimeä muistuttava sukunimi *Pehkoranta* ja aivan uudentyypiset sukunimet *Sario* (1907) sekä *Ahokivi* (mökkiläinen, 1910), jotka luokittelen ryhmään otetut ja suomalaistetut nimet. Nimen *Pehkoranta* ottaneen perheen tilan nimi ja entinen sukunimi oli *Lipitschä*.¹⁹⁹

7.4.9 Ennen 1930-luvun joukkonimenmuuttoa otetut ja suomalaistetut nimet

Raja-Karjalassa kehittyneiden uusien sukunimien ryhmään kuuluvat edellä esiteltyjen 1) ns. *Virtanen-* ja *Laine-*tyyppisten nimien ja 2) ei-ristimänimipohjaisten tilannimiä muistuttavien nimien lisäksi 3) 1900-luvun alun ns. muotoinimet. Näiden kolmen, nimityyppiltään uudenlaisten sukunimien osuus vaihtelee aineistossani eri pitäjissä kymmenestä prosentista yli 25 prosenttiin. Koska tarkkoja rajoja näiden kolmen nimiryhmän nimien välille on vaikea vetää, yhdistän ne laskelmissa yhdeksi ryhmäksi (ks. luvussa 7.5 taulukko 9).

Yksittäiset sukunimettömät rajakarjalaiset ovat ottaneet suomenkielisiä sukunimiä tai muuttaneet lähinnä venäjänkielisiä nimiään jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Kansakoulujen opettajat olivat heistä yksi, näkyvä ryhmä; heidän nimivalintoihinsa kohdistunutta kritiikkiä olen sivunnut jo edellä (luvussa 7.2). Nimenmuuttoon oli karjalaisen *hyvälistön* (karjalan ’rikkaat, herraskaiset’; KKS) joukossa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa sisäinen paine.

Raja-Karjalasta pappis- tai opettajankoulutukseen lähteneistä miehistä osa on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ottanut suomenkielisiä sukunimiä. Uudentyyppisiä sukunimiä ottivat tuolloin myös muut kuin seminaarin käyneet: laskelmieni mukaan Raja-Karjalassa oli vuosina 1880–1920 käytössä yli 250 sukunimeä, jotka voivat edustaa nimityyppejä, jota voisi kutsua ns. otetuiksi ja suomalaistetuiksi sukunimiksi. Kirjallisuudesta löytyy hieman lisätietoa opettajien ottamista uusista nimistä.²⁰⁰ Näitä sukunimiä ovat ainakin *Kalervo*, *Kanerva* ja *Salovaara* (Härkönen 1928b: 12), *Laine* (Sihvo 1983: 60) ja *Aarnio* sekä

¹⁹⁹ Kansakoulunopettaja Tanjunen valmistui Kymölän seminaarista vuonna 1902 ja aloitti Koiton kylän kansakoulun opettajana seuraavana syksynä. Hän siirtyi Alaturun kouluun syksyllä 1904 ja solmi avioliiton luterilaisen opettajatar Sohvi Laitisen kanssa heinäkuussa 1905. (Suomen Kansa 13.6.1902; Finlands Allmänna Tidning 18.7.1902; Wiipuri 10.9.1904; Laatokka 1.8.1905.)

²⁰⁰ Sortavalan seminaarilaisten tekemistä sukunimenmuutoksista jotkut venäläiset papit ja venäläiset sanomalehdet syyttivät seminaaria, mutta kohu laantui pian (Merikoski 1944: 123–124).

Rainio (< *Poduškin*; Merikoski 1944: 125). Vaikka näitä ainakin Sortavalan seminaarin opiskelijoiden tekemiä nimenmuutoksia on ilmeisen vähän, ne varmasti omalta osaltaan vaikuttivat rajakarjalaisten sukunimenmuutoksiin, sillä ne olivat monessa kylässä ensimmäisiä laatuaan ja nimensä muuttaneet henkilöt olivat omassa elinympäristössään ilmeisiä mielipidevaikuttajia. Osa näistä sukunimistä otettiin toisen sukunimen tilalle, mutta osa oli kantajansa ensimmäinen periytyvä sukunimi.

Iivo Härkösen sanomalehti *Toukomiehessä* vuonna 1928 julkaistussa kirjoituksessa (1928b) mainitsema, kansakoulunopettajaksi opiskelleen henkilön sukunimi *Kanerva* kuului Impilahden Haukkaselästä kotoisin olleelle talollisen pojalle, Salmin Manssilan kylässä kevästä 1887 asuneelle kansakoulun opettajalle Pekka Lukin Kanervalle (1871–1918). Nimi, jonka hän otti käyttöön noihin aikoihin, on vanhimpia Raja-Karjalassa tätä sukunimiryhmää edustavia nimiä. Opettaja Kanerva oli edistyksellinen myös muulla tavoin: hän solmi seka-avioliiton aikana, jolloin se ei ollut sallittua. Kanervan puoliso oli tulliviskaali Wickmanin tytär Agnes Aleksandra, ja avioliitto solmittiin vuonna 1904. (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelo; Kitelän ortodoksisen seurakunnan rippikirja 1887.)²⁰¹ Pian tämän jälkeen Kanerva ilmeisesti vaihtoi uskontokuntaa ns. Pietarin tietä: hän muutti Pietarin ruotsalaisesta seurakunnasta vuonna 1906 Impilahden seurakuntaan ja seuraavana vuonna sieltä Lappeen seurakuntaan.²⁰² Kanervan isälle Luka Nikitinille ei ole merkitty henkikirjoihin mitään sukunimeä, ja hänen kotitilan isäntänä jatkaneen vanhemman veljensä nimeksi on merkitty vuoden 1910 henkikirjaan *Ivan Lukin Nikitin*; veli sai siis patronyymistä kehittyneen sukunimen. Sukunimi *Aarnio* puolestaan kuului Raja-Karjalassa kansakoulun opettaja Vilho (Vasil) Aarniolle, joka opetti Soanlahdella Koukkuhongan (Lehtomäen) koulussa vuodet 1901–1917, minkä jälkeen hän siirtyi Salmin Kirkkojoen kouluun, missä hän toimi aina vuoteen 1937. Aarnio, joka toimi vuosia myös Salmin kunnanvaltuuston puheenjohtajana ja jäsenenä, tunnettiin ”kovana itsenäisyysaatteen miehenä”. Lisäksi hän oli toiminut Soanlahden kunnan ensimmäisten kuntakokousten puheenjohtajana. (Malviniemi 1972: 41, 173, 175–176; Viljanto 1952: 110.)

Härkösen (1928b) mainitsema sukunimi *Salovaara* oli Korpiselän Ägläjärven kylästä kotoisin olleen Gabriel Röpelisen (s. 1891; Patronen 2015: 331) ottama sukunimi. Syy vuonna 1911 tehtyyn nimenmuuttoon oli suvun perimätiedon mukaan se, että nuori opettaja halusi

²⁰¹ Nimenmuutoksen *Lukin* > *Kanerva* teki vuonna 1920 myös eräs Impilahden Haukkaselässä asunut perhe (Laatokka 17.8.1920).

²⁰² Ns. Pietarin tiestä ks. luku 2.4.

entistä sukunimeä hienommalta kuulostavan nimen (Mutanen 2015b: 92).²⁰³ Sukunimi *Kalervo* puolestaan kuului Salmin Kirkkojoella asuneelle kansakoulunopettajalla Kalle (Gavril) Iljin Kalervolle (1874–1942), jolla sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1907 (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luettelo). Impilahtelaisyyntyinen Kalervo, joka opetti Kirkkojoella vuodet 1901–1917, solmi seka-avioliiton – hänen vaimonsa oli tulliviskaalin tytär Alfilda Alfredova (sic) Hall – ja muutti Salmista takaisin Impilahdelle vuonna 1918. (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat; Viljanto 1952: 110.) Kalervoa pidetään huomattavimpana Salmassa toimineena kansanvalistajana (Partanen 2015a: 269).

Kaarlo Merikoski luettelee teoksessaan *Taistelua Raja-Karjalasta* (1939) Raja-Karjalassa ”pahimman sorron aikana” toimineita opettajia. Heitä olivat S. Ahponen, M. Hentunen, Jaakko Härkönen, J. Krohin, Yrjö Laine, A. Lehto, P. Mihailov, I. Mihailov (Mikkola), Mikko Patrikka, K. Parpei, V. Rainio, Y. Saarela, Y. Savinainen, M. Sikiö, S. Suvanto, T. Lehtoranta, J. Tereska ja S. Toivola. (Merikoski 1939: 322–323.) Suomalaisuuden korostaminen sortoaikojen keskellä näkyy opettajien sukunimissä: mainituista 18 opettajasta kahdeksan oli päätyntä suomalaistamaan sukunimensä. Havaintojeni perusteella nämä rajakarjalaisten opettajien nimenmuutokset tai ensimmäisen sukunimen käyttöön ottaminen ovat tapahtuneet vuosina 1895 (*Rainio*), 1903 (*Aarnio*), 1906 (*Laine, Lehtoranta, Suvanto*; Laatokka 26.5.1906), 1907 (*Toivola*; nimi mainitaan *Laatokassa* 22.10.1907) ja 1908 (*Saarela*; Laatokka 23.4.1908). Syntyperäiset rajakarjalaiset, seminaarin käyneet opettajat näyttävät jo vuosisadanvaihteen tienoilla seuranneen tiiviisti maassamme nousutta suomalaisuusaatetta ja toimineen sen mukaisesti. Nimensä muuttaneet opettajat asuivat eri puolilla Raja-Karjalaa. Salmassa heistä vaikuttivat Tulemajoella Ulahdon kansakoulun opettaja Vasili Joannov (Ivanov) Rainio (1871–1938) ja Peltoisten kansakoulun pitkäaikainen opettaja Simeon Ahponen (1872–1937; Viljanto 1952: 110). Myös opettaja Johannes Ivaninpoika Mikkola (1864–1936) toimi Tulemajoella. Impilahdella heistä asui kansakouluopettaja Aleksandr (Santeri) Feodotov Suvanto (1871–1921) ja Georgij (Yrjö) Saarela (s. 1883). Suvanto toimi Pitkärannassa ja myöhemmin myös Salmin Ylä-Uuksussa. Saarela asui Metsäkylässä mutta toimi opettajana Ruokojärven kansakoulussa.

Merikosken mainitsemista opettajista suistamolaisia olivat opettaja Stefan Jakovinpoika Lehtoranta (ent. *Tanjunen*, s. 1876), joka oli kotoisin Koitonselestä ja toimi Alatun kansakoulun opettajana noin vuodesta 1905 ainakin vuoteen 1912, sekä Stefan Feodorinpoika

²⁰³ Raja-Karjalassa on vaikuttanut toinenkin *Salovaara*-niminen opettaja (ent. *Stroganov*; Laatokka 4.1.1913).

Toivola (ent. *Gavrilov*, 1864–1930), joka oli toiminut vuonna 1902 Salmin Mantsinsaassa kansakoulun opettajana ja avioitunut tuolloin Suistamolla kirjoilla olleen kiertokoulun opettajattaren Maria Feodorintytär Buljuginin (s. 1874) kanssa. Suistamolaissyntyinen Yrjö Laine (ent. *Jegor Wasiljew*, 1877–1938), joka oli Korpiselän pitäjän Ägläjärven kylän kansakoulun ensimmäinen (lukuvuosi 1898–1899) opettaja, toimi uransa alussa Ruskealassa ja Ägläjärvellä ja pisimpään, vuodet 1920–1938, Korpiselän Saarivaaran kylän kansakoulussa. (Naumanen 1958: 221; Määttänen – Solehmainen 1958: 239; Patronen 2015: 309–310.) Merikosken mainitsemista opettajista ainoastaan Vasili Aleksinpoika Aarnio (1874–1944) oli Soanlahdelta. Hän oli käyttänyt *Aarnio*-sukunimeä ainakin jo vuonna 1903 (esim. Laatokka 10.1.1903). Suojärveläisiä sukunimensä suomalaistaneita opettajia Merikosken luettelossa ei ole.

Opettaja- ja pappisseminaarissa nimensä muuttaneet miehet eivät silti aina olleet paikkakuntansa ensimmäisiä nimenmuuttajia. Korpiselän Ägläjärveltä Sortavalan seminaariin lähtenyt Gabriel Röpelinen (vuodesta 1911 *Salovaara*) oli vasta kuudes ägläjärveläinen nimenmuuttaja ja neljäs sukunimestä *Röpelinen* luopunut henkilö. Ensimmäisten vuonna 1908–1910 nimensä muuttaneiden ägläjärveläisten (perheiden) syyt nimenmuuttoon olivat tietävästi pikemminkin käytännöllisiä kuin aatteellisia: paikkakunnalla hyvin yleinen sukunimi tarkoitti helposti useiden eri henkilöiden täyttä samannimisyyttä, tai nimenmuuttaja halusi välttää nimensä liittämistä esimerkiksi samanasuista sukunimeä kantaneeseen rikoksentekijään (Patronen 2015: 69–70; Jakovlev 2015: 112). Suistamon Koitonselässä eräs maattomaan väestöön kuulunut mies perheineen muutti vuonna 1907 sukunimensä *Scherbin* (rippikirjojen suomennoksissa *Zherbin*) ja otti sen tilalle sukunimen *Sario* (Laatokka 20.5.1907). Päätökseen muuttaa nimi ovat saattaneet vaikuttaa uuden ja muodikkaan, suomalaisen nimen tuomat hyödyt: perheen isä oli koitonselkäläinen talollisen poika, jonka yhdestä pojasta tuli kirkonkylään muutettuaan työnjohtaja, toisesta kauppamatkustaja (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjat). Sariot olivat Koitonselän kylän ensimmäisiä itse valitun sukunimen kantajia.

Osa vuosisadan alussa kehittyneistä tai muodostetuista rajakarjalaisista sukunimistä muistuttaa muodoltaan *-la*, *-lä* -loppuisia tilannimiä, ja niihin näyttää sisältyvän ristimänimen hypokorismi. Nämä nimet ovat voineet alun perin olla tilannimiä tai ne on tietoisesti muodostettu periytyviksi sukunimiksi. Esimerkiksi Salmin Mäkipäässä ensi kerran vuoden 1900 henkikirjaan kirjattu sukunimeen *Everilä* (*Lp. Nikifor Gauriloff Everilä*) sisältynee miehennimi *Everi* (< ristimänimi *Eferij*; Nissilä 1976: 55). Tämän naapurin sukunimi oli *Terohala* (< ristimänimi *Terent?*).

Suomen ensimmäinen sukunimeä koskeva laki annettiin 23. joulukuuta 1920. Laissa määrättiin, että jokaisella Suomen kansalaisella piti olla sukunimi. Jos sitä ei ollut, se piti ottaa. Nimen piti olla sellainen, jonka pappi saattoi hyväksyä. Jos henkilö, jolla ei ollut sukunimeä, ei ilmoittanut vuoden kuluessa valitsemaansa nimeä, tuli papin merkitä henkilön sukunimeksi ”sen talon, torpan tai muun asumuksen nimi, jota henkilö hallitsee”, tai nimi, jolla henkilö tunnetaan paikkakunnalla. (Laki sukunimestä 1920.) Kaikilla suomalaisilla piti olla sukunimi viimeistään vuoden 1921 lopussa.

Lain vaikutuksia Raja-Karjalan sukunimistöön voi tarkastella vuoden 1925 henkikirjasta. Siihen sukunimi on kirjattu lähes kaikille ortodoksikarjalaisille: enää ainoastaan yksittäisille naisille on merkitty ristimänimen lisäksi nimi, jonka voi feminiinisen taivutusmuodon perusteella ajatella olevan patronyymi. Suhteessa eniten uudentyyppisiä sukunimiä oli tuolloin alettu kirjata Impilahdella, mistä niitä mainitaan useita kymmeniä. Kyseiset sukunimet edustavat ns. *Virtanen*-tyypin sukunimiä (*Aaltonen, Järvinen*), ns. *Laine*-tyypin sukunimiä (*Ahava, Halme*) sekä johtimiltaan uudenlaisia nimiä (*Pohjamo, Taulamo*). Osa uusista sukunimistä muistuttaa tilannimiä (*Suoniemi, Talviranta*).

Salmassa uusinta nimityyppiä edustavat vain muutamat sukunimet: Miinalasta vuoden henkikirjassa 1920 mainittu *Rautavirta*, samaan aikaan Ala-Uuksussa kirjattu *Sinisalo* (< *Suubin*; Laatokka 24.3.1908) sekä Ylä-Uuksusta vuonna 1925 henkikirjaan merkityt sukunimet *Orjatsalo* ja *Saarialho* ja Peltoisista mainittu *Petro*. Salmilaisten nimivalinnoissa näkyy mieltymys *saari*- ja *salmi*-alkuisiin nimiin: Laatokan rannalla Ylä-Uuksussa ja Laatokan saarten kylissä tunnettiin sukunimen *Saarialho* lisäksi vuonna 1925 sukunimet *Saarela, Saarikivi, Saarinen* ja *Saario* ja muualla sukunimet *Salmela* ja *Salminen*. Aiheiltaan ja rakenteeltaan nämä nimet muistuttavat sukunimiä, joita salmilaiset ottivat vuoden 1930 joukkonimenmuutossa (vrt. Patronen 2009: 210). Näiden uusien sukunimien tarkastelu paljastaa, että ennen vuoden 1930 joukkonimenmuuttoa suomalaisten sukunimien omaksumisprosessi oli Raja-Karjalassa jo käynnissä, vaikka se ei tule selville 1900-luvun alun sanomalehtien ilmoituksia tarkasteltaessa.

7.5 Yhteenveto

Raja-Karjalassa yhteiskunnan eri kerroksissa sukunimiä on annettu ja omaksuttu eri aikaan. 1800-luvun alussa Raja-Karjalan ortodoksien sukunimet kuuluivat (lähes) ainoastaan Venäjältä tulleille ammatti- ja työmiehille, pitäjien merkittävimmille karjalaisille talonpojille ja ortodoksisen kirkon palvelijoille. 1800-luvun lopulla Salmin kihlakunnan henkikirjoittaja on alkanut noudattaa käytäntöä, jossa kaikille rajakarjalaisten ortodoksiperheiden perheenpäille on pyritty ristimänimen ja patronyymin lisäksi kirjaamaan jokin lisä- tai sukunimi. Työ on aloitettu koko laajuudessaan ripeästi, ja sukunimistön kehitys on ollut nopeaa: esimerkiksi Salmissa sukunimiä on alettu kirjata yhteiskunnan alimpiinkin ryhmiin kuuluville vuosien 1890 ja 1900 välillä. Havaintojeni mukaan Salmin kihlakunnan vuoden 1915 henkikirjassa alueen lähes kaikilla perheenpäillä on ristimänimen ja patronyymin lisäksi lisä- tai sukunimi. Viimeiset rajakarjalaiset saivat sukunimen vasta vuoden 1920 jälkeen.

Käsityksen rajakarjalaisen sukunimistön heterogeenisyydestä saa vilkaisemalla vaikkapa vuoden 1920 henkikirjaa. Tuolloin Suojärven Hantsakanniemen kylästä on kirjattu 16 eri sukunimeä (kaikki ortodokseille): *Savinainen, Truhponen, Rörötti, Gromoff, Sorsa, Pöppönen, Norppa, Kuismen, Karhu, Patanen, Ahapoff, Hurstjeff, Jevlonen, Hiiri, Schuschu* ja *Isakoff*. Yhden ja saman kylän sukunimistöön sopii neljän eri sukunimityypin edustajia: patronyymeistä kehittyneitä sukunimiä (kolme nimeä), venäläinen sukunimi (1) sekä ristimänimien hypokorismeihin pohjaavista talonnimistä kehittyneitä (3) ja erilaisista lisänimistä (8) kehittyneitä sukunimiä. Sukunimi *Hurstjeff* on itäkarjalainen, ei rajakarjalainen nimi; muuta tietoa nimestä ei ole.

Vuonna 1925 rajakarjalaisen ortodoksiväestön sukunimistö koostui kymmeneen eri nimiryhmään kuuluvista sukunimistä:

- 1) rajakarjalaisille merkityistä venäjänkielisistä patronyymeistä kehittyneet nimet (*Ivanoff, Siilin*);
- 2) rajakarjalaisen ja venäläisen porvariston sekä venäläisten ammattimiesten venäläiset sukunimet (*Markoff, Menschakoff, Gagarin*); näistä osa ilman myöhemmin näkyvää syytä annettuja tai otettuja sukunimiä (*Komaroff*);
- 3) talonnimistä kehittyneet, ristimänimen sisältävät rajakarjalaisten ortodoksitalonpoikien sukunimet (*Happo, Patronen*);
- 4) talonpoikien ja tilattoman väestön erilaisista lisänimistä kehittyneet sukunimet (*Havanskoi, Kupsa*);
- 5) ortodoksipapiston ja muiden kirkonpalvelijoiden sukunimet (*Solntsev, Saoserski*);
- 6) itäsuomalaiset *-nen*-loppuiset sukunimet, jotka on omaksuttu a) Pohjois-Karjalan ortodokseilta (*Tossavainen*) ja b) luterilaiselta väestöltä seka-avioliittojen kautta (*Pyysiäinen, Vanhanen*);

- 7) sattumanvaraisesti annetut tai tietoisesti otetut sukunimet, jotka ovat samanasuisia kuin savolaiset sukunimet (*Pennanen, Luostarinen*) tai ns. oppineistonimet (*Brander*);
- 8) uudet ns. *Virtanen-* ja *Laine-*tyypin sukunimet (*Salminen; Kivi*);
- 9) ei-ristimänimipohjaisista talon- ja kylännimistä kehittyneet sukunimet (*Kivijärvi, Ojatalo*);
- 10) ennen 1930-luvun joukkonimenmuuttoa otetut sukunimet ja suomalaistetut uudet sukunimet (*Aarnio, Rainio, Sario; Taulamo; Talviranta*).

Raja-Karjalan eri pitäjissä eri sukunimityyppien osuudet sukunimistöistä vaihtelevat. Ryhmien rajat ovat myös osittain epätarkkoja, vaikkakin 1) venäläisistä patronyymeistä kehittyneet sukunimet, 2) lisänimistä kehittyneet sukunimet, 3) venäläiset sukunimet ja 4) pappisnimet on mahdollista erottaa muista sukunimistä täysin tai lähes täysin. Sen sijaan muualla kuin Raja-Karjalassa kehittyneitä sukunimiä ei ole mahdollista erottaa niistä samanasuisista sukunimistä, joita Raja-Karjalassa on annettu, ellei tutkita kokonaisia sukuja; samoin aivan kaikkia ns. uusia sukunimiä ei ole helppo erottaa muita nimiryhmiä edustavista sukunimistä.

Eri sukunimityyppejä edustavien sukunimien määrät ja osuudet pitäjittäin ilmenevät taulukosta 9. Taulukossa olen yhdistänyt savolaiset ja pohjoiskarjalaiset sukunimet ja niiden kanssa samanasuiset sukunimet sekä muut Raja-Karjalan ulkopuolella kehittyneet sukunimet yhdeksi ryhmäksi. Sukunimiä, joita en ole osannut luokitella tai tulkita millään tavalla (56 nimiartikkelia), olen sijoittanut lisänimipohjaisiin sukunimiin; käsittääkseni niiden joukossa voi olla ainoastaan yksittäisiä ristimänimipohjaisia sukunimiä. Raja-Karjalan sisäinen muuttoliike näkyy kunkin rajakarjalaispitäjän sukunimistöissä.

Taulukko 9. Eri sukunimityyppejä edustavien, vuosina 1818–1925 Raja-Karjalan ortodokseilla olleiden sukunimien määrät ja niiden osuudet (%) pitäjän ortodoksien sukunimiaineistosta.

Nimiryhmä	Suojärvi	Korpi- selkä	Soanlahti	Suistamo	Impilahti	Salmi
Venäläisistä patronyymeistä kehittyneet sukunimet	49 (13 %)	5	5	67 (15 %)	78 (16 %)	107 (13 %)
Venäläiset sukunimet	23 (6 %)	5	3	25 (6 %)	32 (7 %)	73 (9 %)
Ristimänimien hypokorismeihin pohjaavat sukunimet	70 (18 %)	15 (13 %)	8 (7 %)	74 (17 %)	50 (10 %)	102 (12 %)
Venäläisistä sukunimistä kehittyneet sukunimet	2	1	1	5	–	2
Erilaisista lisänimistä kehittyneet sukunimet	157 (40 %)	21 (18 %)	10 (9 %)	88 (20 %)	73 (15 %)	253 (30 %)
Ortodoksikirkon palvelijoiden sukunimet	3	1	–	8	3	2
Raja-Karjalan ulkopuolella tunnettujen sukunimien kanssa samanasuiset sukunimet	31 (8 %)	46 (40 %)	45 (42 %)	87 (20 %)	75 (16 %)	125 (15 %)
1900-luvulla otetut ns. uudet sukunimet	38 (10 %)	8 (7 %)	7 (7 %)	68 (15 %)	128 (27 %)	137 (17 %)
Jossain toisessa rajakarjalaispitäjässä kehittyneet ortodoksiväestön sukunimet (Raja-Karjalan sisäinen muuttoliike)	16 (4 %)	13 (11 %)	28 (26 %)	19 (4 %)	39 (8 %)	26 (3 %)
Yhteensä	389	115	107	441	478	827

Raja-Karjalan pitäjistä Suojärvellä on ollut suhteessa eniten erilaisista lisänimistä kehittyneitä sukunimiä (40 %). Myös Salmisssa niitä on ollut huomattava määrä (30 %). Suojärvellä (18 %) ja Suistamolla (17 %) on kehittynyt myös paljon venäläisten ristimänimien karjalaisia hypokorismeja sisältäviä sukunimiä. Impilahden sukunimistöstä puolestaan jopa

neljäsosa (27 %) kuuluu rajakarjalaisen sukunimistön uusimpaan kerrostumaan. Ns. uusien sukunimien ottaminen 1900-luvun alussa ennen sukunimilain voimaantuloa on varmasti vaikuttanut siihen, että 1930-luvulla Impilahdella on tehty vähemmän sukunimenmuutoksia kuin Suojärvellä ja Salmissa (vrt. Patronen 2009: 73).

Sen vuoksi, että osassa Raja-Karjalan pitäjistä on ollut huomattava määrä muualla kehittyneitä sukunimiä (Korpiselkä, Soanlahti) ja 1900-luvun alussa otettuja ns. uusia sukunimiä (Impilahti), tiivistän taulukon 9 keskeiset tiedot taulukkoon 10. Raja-Karjalassa kehittyneen sukunimistön määrät ovat siinä ryhmittäin ja pitäjittäin.

Taulukko 10. Eri sukunimityyppejä edustavien, vuosina 1818–1925 Raja-Karjalan ortodokseilla olleiden sukunimien määrät ja niiden osuudet (%) pitäjän ortodoksien sukunimiaineistosta, kun laskelmissa ovat mukana vain pitäjässä kehittyneet sukunimet ilman 1900-luvun alussa otettuja nimiä.

Nimiryhmä	Suojärvi	Korpi- selkä	Soanlahti	Suistamo	Impilahti	Salmi
Venäläisistä patronyymeistä kehittyneet sukunimet	49 (16 %)	5	5	67 (25 %)	78 (33 %)	107 (20 %)
Venäläiset sukunimet	23 (8 %)	5	3	25 (9 %)	32 (14 %)	73 (14 %)
Ristimänimien hypokorismeihin pohjaavat sukunimet	69 (23 %)	15 (31 %)	8 (30 %)	74 (27 %)	50 (21 %)	101 (19 %)
Venäläisistä sukunimistä kehittyneet sukunimet	2	1	1	5	–	4
Erlaisista lisänimistä kehittyneet sukunimet	158 (52 %)	21 (43 %)	10 (37 %)	88 (33 %)	73 (31 %)	252 (47 %)
Ortodoksikirkon palvelijoiden sukunimet	3	1	–	8	3	2
Yhteensä	304	48	27	267	236	539

Taulukosta 10 on nähtävissä kaksi keskeistä seikkaa Raja-Karjalan ortodoksikarjalaisten sukunimistä. Ensinnäkin pienissä läntisissä pitäjissä Korpiselässä ja Soanlahdella on kehittynyt vain vähäinen määrä ortodoksikarjalaisten sukunimiä: niissä on kehittynyt yhteensä alle 80 sukunimeä, kun alueen muissa pitäjissä niitä on kehittynyt satoja kussakin. Korpiselän ja Soanlahden omaperäisten sukunimien pieni määrä on vaikuttanut myös siihen, että niissä

on tehty 1930-luvulla vain pieni määrä sukunimenmuutoksia; joukkonimenmuutoksissa muutettiin pääasiassa vieraalta kuulostavia nimiä. Toisekseen taulukosta 10 on tärkeää huomata, että kaikissa Raja-Karjalan pitäjissä on kehittynyt eniten erilaisia lisänimipohjaisia sukunimiä, ei ristimänimien hypokorismeihin pohjaavia sukunimiä.

Vuosien 1920 ja 1925 henkikirjojen vertailusta käy ilmi, että vielä vuoden 1920 jälkeen Salmin kihlakunnan alueella on ollut pieni määrä sukunimettömiä. Rajakarjalaisen ortodoksisväestön sukunimistön nopea kasvu on johtanut myös siihen, että vuosisadan vaihteessa ja 1900-luvun alussa nimiä on otettu ja annettu sattumanvaraisesti. Lisäksi suuri määrä nimiä on kirjattu henkikirjoihin väärin. Sukunimien määrän kasvaessa voimakkaasti on jollain suvulla ollut nimi saattanut ilman jälkikäteen nähtävissä olevaa syytä tulla myös kokonaan toiselle suvulle. Se, että lähes kaikille sukunimettömille on annettu keskenään eri nimiä, on johtanut siihen, että kullakin tällaisella sukunimellä on ollut vähän kantajia, ts. tietty nimi on kuulunut usein vain yhdelle perheelle.

Vuoden 1925 henkikirjaan kirjattun sukunimistön huomattavin ero vuoden 1920 henkikirjaan kirjattuun sukunimistöön nähden on patronyymipohjaisten sukunimien määrä: näyttää siltä, että henkikirjoittaja on kirjannut lähinnä työväestöön kuuluville, siihen saakka sukunimettömille henkilöille sukunimeksi nimen, joka on siihen saakka ollut patronyymi. Vuoden 1925 henkikirjaan patronyymit on kirjattu suomeksi (esim. *Petterinp.*), eli ne eroavat patronyymipohjaisista, venäjänkielisistä sukunimistä (esim. *Ivanoff*) selvästi. Vuoden 1925 henkikirjasta näkyy myös rajakarjalaisten entisestään lisääntynyt muuttoliike, seka-avioliittojen vaikutus ja ensimmäisten sukunimenmuutosten tulokset. Ortodoksisväestöllä olevien sukunimien määrä kasvoi Suojärvellä viiden vuoden takaisesta noin 50 sukunimellä ja Salmassa vähintään sadalla sukunimellä, eniten Hyrsylässä. Uusien sukunimien määrät ovat jonkin verran suurempia, jos niissä otetaan huomioon, että sama sukunimi on voinut kehittyä samaan tai eri aikaan useammassa eri kylässä (esim. *Bogdanoff*, *Ivanoff*).

Sukunimien vakiintuminen on Raja-Karjalassa jatkunut vielä sukunimilain voimaantulon jälkeen. Vuoden 1925 henkikirjaan on esimerkiksi Suojärven Hantsakanniemestä kirjattu sukunimet *Hiiri eli Sussu* ja *Sumu eli Sussu*. Vuoden 1933 henkikirjaan on samasta pitäjästä kirjattu esimerkiksi sukunimet *Jakovleff eli Fedotoff*, *Leskinen eli Talta* ja *Piminäinen eli Turha*. Yksittäisiä naisten venäjänkielisiä patronyymejä ja sukunimiä on Raja-Karjalassa kirjattu feminiinijohdoksia 1930-luvun alussa (esim. Suojärvellä *Fedosia Pavlovna*, Helylänniemi 1933; *Paraskeva Ivanintytär Vasiljeva*, Leppäniemi 1933). Kahden eri sukunimen rinnakkainen käyttö näyttää olleen suojärveläinen ilmiö: vielä vuoden 1944 henkikirjaan on eräälle perheelle merkitty sukunimeksi *Komsa eli*

Kontti (Hautavaara), eräälle toiselle *Pöppönen eli Kuismen* (Huttula eli Hantsakanniemi) ja kolmannelle *Boroda eli Partanen* (Kaitajärvi). Myös sukunimien ortografia on horjunut vielä 1940-luvulla.

Sitä, miten tärkeitä ja tarpeellisia sukunimet ovat olleet 1900-luvun alun ja jopa 1930-luvun Raja-Karjalassa, voi pohtia tarkastelemalla Raja-Karjalan väestön ääripäitä: tavallista ortodoksista maalaisväestöä ja alueelle muualta Suomesta tullutta, useimmiten luterilaista työväkeä. 1930-luvulla rajakarjalainen maanviljelijäväestö asui samoilla asuinsijoilla kuin sata vuotta aiemmin. Tälle väestölle sukunimet oli merkitty henkikirjaan (ja kirkon asiakirjoihin) useimmiten vasta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa eli 20–30 vuotta ennen sukunimenmuutosten aikakautta. Virallinen sukunimi oli varmasti vielä 1920- ja jopa 1930-luvulla rajakarjalaiselle ortodoksiväestölle monin paikoin käsitteenä hieman vieras: ihmiset ja asumukset tunnettiin omakielisillä eli karjalankielisillä nimillä. Käsitys karjalankielisen nimikäytännön vahvasta asemasta välittyä alueelta kerätyistä pitäjänkokoelmista sekä karjalan kielen sanastajien kertomuksista. Sen sijaan alueelle lännestä 1920- ja 1930-luvulla teollisuuden palvelukseen saapuneelle (luterilaiselle) väestölle oma sukunimi saattoi olla tärkeä osa omaa identiteettiä: nimen merkitys korostui, kun asuinpaikka vaihtui ja oma koti ja suku jäivät satojen kilometrien päähän. Sahan palkkalisioilla olevalle sukunimi oli arvatenkin tärkeämpi kuin saloseudun asukkaalle.

Rajakarjalainen sukunimijärjestelmä on kovin erilainen kuin suomalainen sukunimijärjestelmä. Suomalainen sukunimijärjestelmä on rakentunut seuraavista alajärjestelmistä: aatelinimet, oppineistonimet, porvaris- ja käsityöläisnimet, sotilasnimet, vanhat itäiset talonpoikaiset sukunimet, läntiset talonnimet, ns. *Virtanen*-tyypin nimet ja sitä seuranneet uudisnimet. Alajärjestelmät ovat alkaneet kehittyä eri aikoina, satojen vuosien aikana ja suhteellisen laajalla alueella, jonka asukkaat ovat osallistuneet yhteiskunnan eri tehtävien hoitamiseen. Eri nimijärjestelmät ovat vaikuttaneet toisiinsa, kun eri järjestelmiin kuuluvat nimet ovat toimineet malleina toisille nimille. Yhtenäinen sukunimijärjestelmä syntyi vasta, kun vuoden 1920 sukunimilaki vaati, että kaikilla suomalaisilla tuli olla sukunimi. (Paikkala 1995: 110–115, 126; Paikkala 2004: 105–110, 623–635; Paikkala 2007: 204–207; Paikkala 2006: 7.)

Raja-Karjalassa kehittynyt sukunimistö poikkeaa myös itäsuomalaisesta sukunimistöstä. Savossa ja Karjalassa koko väestöllä oli jo 1500-luvulla periytyvät sukunimet, joista suurin osa oli suomalaisia nimiä, mutta alueella tunnettiin jo tuolloin myös muunkielisiä nimiä, jotka kuuluivat virkamiehille, käsityöläisille ja sotilaille. Lähes kaikki itäsuomalaisen

maalaisväestön sukunimet olivat *-nen*-loppuisia. 1800-luvun puolivälissä noin 400 000 suomalaisella oli *-nen*-loppuinen sukunimi. (Paikkala 1988: 32–34, 47.)

Koko Suomeen verrattuna Raja-Karjala oli niin historiallisesti, uskonnollisesti, taloudellisesti kuin poliittisestikin hyvin yhtenäinen alue. Alue oli harvaan asuttua, eikä siellä ollut kaupunkimaista asutusta. Raja-Karjala ei kuulunut ruotuväkilaitoksen toiminta-alueeseen, ja yhteiskunnan keskeisiä toimintoja hoitaneet virkamiehet ja ammattitaitoinen työväestö olivat ulkopuolista, muualta tullutta väestöä. Raja-Karjalan väestö eli talvi- ja jatkosotaan saakka paikoillaan. Tällaisessa ympäristössä sukunimiä ei ole juuri käytetty eikä tarvittu; oman rajoituksensa on asettanut ortodoksinen kirkko, joka on noudattanut kirjanpidossaan useimmiten ainoastaan yleistä venäläistä käytäntöä. Kun 1800-luvun loppupuolella virkamiehet ovat ilmeisesti saamiensa ohjeiden ja määräysten mukaisesti alkaneet kirjata rajakarjalaisille sukunimiä ja kun niille on alkanut olla käyttöä, nimistö ja sukunimijärjestelmä ovat kehittyneet nopeasti. Rajakarjalaiset eri sukunimityyppinä edustavat sukunimet ovat kehittyneet pääosin 1800-luvulla keskenään yhtä aikaa. Sitä, miten eri nimityypit, esimerkiksi ristimänimipohjaiset ja lisänimipohjaiset sukunimet, ovat vaikuttaneet toisiinsa, on vaikea arvioida. Uusimmille sukunimityypeille, ns. *Virtanen*- ja *Laine*-tyypin rajakarjalaisille edustajille (*Lempinen*, *Kivi*), ei-ristimänimipohjaisille talonnimityyppisille sukunimille (*Järvenpää*) ja uusille otetuille nimille (*Kalervo*), mallit ovat olleet Raja-Karjalan ulkopuolella muualla Suomessa. Lisäksi nämä nimet ovat tiukasti aikakausisidonnaisia, eli ne ovat kehittyneet tietyn, lyhyen ajanjakson aikana 1800- ja 1900-luvun vaihteessa ja 1900-luvun alussa.

Raja-Karjalan sukunimistöön ovat vaikuttaneet sen historia ja siellä ja sen lähialueella puhutut kielet. Venäläiseen henkilönnimistöön sillä on runsaasti yhtymäkohtia. Suuri osa nimistä on samanasuisia kuin venäläiset patronyymeistä kehittyneet sukunimet (*Sidoroff*, *Siilin*) ja lisänimistä kehittyneet sukunimet (*Kukuschkin*). Myös muissa kuin tietyissä patronymipohjaisissa nimissä voi olla *-in*-loppu (*Bombin*, *Kulin*, *Scherbin*, *Snäkin*). Raja-Karjalassa tunnettu venäläinen sukunimistö ja patronyymeihin pohjaavat sukunimet ovat siis ilmeisesti vaikuttaneet rajakarjalaisten lisänimipohjaisten nimien johdinaineksiin. Venäläiset sukunimet ovat mahdollisesti vaikuttaneet myös niiden aiheisiin (luvussa 7.4.4 taulukko 8).

Karjalan kielen vaikutus Raja-Karjalassa kehittyneeseen nimistöön on suuri. Rajakarjalaisiin sukunimiin sisältyy venäläisten ristimänimien karjalaisia variantteja (esim. sn. *Patrakka*, *Patrikainen*, *Patronen* << ven. m. *Patrakei*), ja sadoista sukunimistä on tunnistettavissa karjalan kielen sanastoa (esim. *Portnoi* << karj. 'räätäli', *Tsurkka* << karj. 'pölkky', *Kroni* << karj. 'korppi'; KKS).

Rajakarjalaisessa sukunimistöissä on paljon suomen- ja karjalankielisiin pejoratiivisiin lisänimiin pohjaavia nimiä (esim. *Apina*, *Balbatsu* << karj. 'pölkkypää'; KKS). Osa nimistä pohjaa ilmeisesti deskriptiivisiin lisänimiin, jolloin niiden leksikaalista sisältöä on vaikea saada selville (esim. *Tsutsunen*). Lisänimipohjaisten nimien deskriptiiviseen luonteeseen kuuluu myös se, että samalla nimellä on voinut olla rinnakkaismuotoja (esim. *Inkerö* ~ *Ingertsä*; *Bomba* ~ *Bombin*). Ainakin osan Raja-Karjalassa kehittyneistä nimistä on kerrottu olevan alun perin ruotsalaisten (suomalaisten), valtiovaltaa edustaneiden virkamiesten keksimiä, ja virkamiesten on nähty olevan vastuussa siitä, että osa nimistä on ollut entisiä "haukkumanimiä". On huomattava, että kyseiset nimet ovat silti enimmäkseen karjalankielisiä, eivät suomenkielisiä nimiä.

Rajakarjalaisissa sukunimissä esiintyy soinnillisia konsonanteja (*Beroga*, *Juga*, *Dantsu*) ja soinnillisia (*Kukschina*, *Shemeikka*) ja pehmeitä (liudentuneita) konsonanteja (*Ljokkoi*, *Rjöpöi*). Nimien alussa voi olla erilaisia konsonanttiyhtymiä (*Bräyschy*, *Kroni*, *Tsurkka*, *Skrippi*) ja sisällä erilaisia konsonanttiyhtymiä, joista osa on karjalan kielelle tyypillisiä (esim. *Kabris*, *Kanabro*, *Pudro*). (Vrt. Pyöli 2012: 15–16.) Tietyt johtimet ja suffiksit ovat yleisiä sekä ristimänimipohjaisissa että lisänimipohjaisissa nimissä.

Suuri osa rajakarjalaisista sukunimistä on *-(i)nen*-loppuisia, minkä vuoksi ne muistuttavat itäsuomalaisia sukunimiä. Esimerkiksi rajakarjalaisista ristimänimipohjaisista sukunimistä, joita käsittelemme Nimihakemistossa 256 nimiartikkelissa, yli 40 prosenttia on *-(i)nen*-loppuisia. Rajakarjalaisessa sukunimistöissä suosittuja ovat seuraavassa asetelmassa mainitut johtimet ja suffiksit (vrt. Nissilä 1976: 146–147).

- nen* (*Hilonen*, *Larkkonen*; *Ruttonen*, *Röppänen*)
- inen* (*Jormana/inen*, *Savina/inen*)
- kka* (*Hotakka*, *Larikka*; *Blinnikka*, *Otschukka*)
- kki* (*Mokki*, *Prokki*; *Onnikki*, *Sinokki*)
- kko* (*Niikko*, *Pankko*; *Ivakko*, *Petjakko*)
- lainen* (*Hormalainen*, *Hotulainen*)
- oi* (*Jeschoi*, *Sahoi*; *Kudjoi*)
- ska* (*Joska*)
- skoi* (*Paretskoi*; *Koverskoi*)
- (s)si* (*-šši*) (*Mischi*, *Taussi*)
- (s)su* (*Leuschu*, *Malaschu*)
- tsu* (*Balbatsu*, *Onatschu*; *Haabatsu*, *Padatsu*)

Tämän tutkimuksen aihe suomalaistuminen ja suomalaistaminen näkyvät myös siinä, miten rajakarjalaiset sukunimet on kirjattu henkikirjoihin. Monissa erityisesti lisänimipohjaisissa sukunimissä, myös Salmassa kehittyneissä, loppuvokaali on

varsinaiskarjalan mukainen (esim. *Kotta, Tšupukka*).²⁰⁴ Vastaavanlaisia tapauksia on myös ristimänimipohjaisissa sukunimissä (esim. *Hovatta*): livvin mukaiset muodot olisivat *-u*-loppuisia (esim. *Hovattu, Kottu, Tšupukku*; Poh. 1947).²⁰⁵ Monista nimistä pehmeät (liudentuneet) konsonantit ja affrikaatat ovat nimiä kirjoitettaessa muuttuneet suomen mukaisiksi (esim. *Ipatti, Jetsonen, Jonninen* < *Ipat't'i, Jettšon'e, Jon'n'in'e*; Poh. 1947). Monet erityisesti salmilaiset sukunimet ovat siis suomalaistuneet (hieman) jo siinä vaiheessa, kun niitä on alettu kirjata asiakirjoihin. Nimien suomalaistuminen on merkinnyt myös sitä, että tietyissä nimissä suhu-*s* (*sch*) on alettu jossain vaiheessa kirjata *s*:nä (esim. *Mantschinen* > *Mantsinen*), *d* on alettu kirjata *t*:nä (esim. *Ladscha* > *Latsa*) ja *g* on alettu kirjata *k*:na (esim. *Rogoscha* > *Rokosa*). Joiden nimien alussa oleva konsonanttiyhtymä on puolestaan yksinkertaistunut (esim. *Tschorttanen* > *Sorttanen*). Yksittäisiä karjalankielisiä nimiä on alettu kirjata myöhemmin suomenkielisessä muodossa (*Kabris* > *Kauris, Putronen* > *Puuronen*). Toisaalta nimissä on paljon sellaista sanastoa, jonka tulkinnessa on apuna nimenomaan Salmassa (Poh. 1947) tai Aunuksen Karjalan Säämäjärvellä tunnettu sanasto (esim. sn. *Brätšchi*, Säämäjärvellä subst. ja adj. *prätšiškö* 'leveänaamaisesta ja -piirteisestä'; KKS).

²⁰⁴ Pekka Pohjanvalo ilmoittaa myös sukunimet livvin mukaisissa (esim. Jeskanen 2011: 354) muodoissa (esim. sn. *Kottu*, subst. *kottu* 'kengän, saappaan kenkäraja'; sn. *Tšupukku*, subst. *tšupukku* 'ohut ohrajauhoista paistettu pannukakku'; Poh. 1947).

²⁰⁵ Loppuvokaalin *-a* (*-ä*) muuttumisesta ja sananalkuisista ja *-sisäisistä* konsonanteista ks. Pyöli 2012: 14, 16.

8 RAJAKARJALAISEN SUKUNIMISTÖN KEHITYS SUHTEESSA RAJAKARJALAISEN KULTTUURIN MUUTOKSEEN 1880–1925

Ortodoksikarjalaista kulttuuria kohtaan tunnettua kiinnostusta seurasi sen suomalaistaminen

Raja-Karjalassa kehittynyt omaperäinen kulttuuri perustui ortodoksiseen uskontoon ja karjalan kieleen. Se oli muotoutunut satojen vuosien aikana, ja siitä on vaikea määrittellä, mikä siinä on karjalaista ja mikä kristillistä. Karjalais-ortodoksinen kulttuuri oli syntynyt Ruotsi-Suomen ja Venäjän (Novgorodin) välissä, ja sen aluetta olivat Raja-Karjala ja Venäjän Karjala. Rajakarjalainen kulttuuri alkoi suomalaistua ja modernisoitua viimeistään 1890-luvulla. Kehitys vaikutti myös siihen, että ennestään sukunimettömille ortodoksikarjalaisille alettiin antaa periytyviä sukunimiä tai he ottivat niitä itse.

Euroopassa 1800-luvun jälkipuoliskolla vallinnut nationalismi herätti Suomessa kiinnostuksen maamme historiaa ja Karjalaa kohtaan, ja eri alojen tutkijat ja perinteenkerääjät suuntasivat matkoille Karjalaan. Raja-Karjalassa he kohtasivat väestöä, joka puhui suomen sijaan karjalaa, tunnusti samaa uskontoa kuin venäläiset eikä pitänyt itseään suomalaisena. Osa alueen väestöstä oli savolaislähtöisiä luterilaisia, jotka puhuivat suomea; heillä oli pääosin savolaiset sukunimet. Sen sijaan Raja-Karjalan ortodokseilla ei tuolloin juuri ollut sukunimiä kuten Pohjois-Karjalan ortodoksiväestöllä, vaan suurimmalle osalle heistä kirjattiin ruotsinkielisiin henkikirjoihin ja ortodoksisen kirkon venäjänkielisiin asiakirjoihin ainoastaan venäjänkielinen ristimänimi ja patronyyymi (esim. *Ivan Andrejeff*, *Anna Ivanova*). Virallinen henkilönnimistö oli siis samanlaista kuin venäläisten nimistö tai muiden Venäjän vallan alla eläneiden kansojen henkilönnimistö. Sukunimiä oli vain yksittäisillä Raja-Karjalan ortodokseilla. Enemmistö Raja-Karjalan väestöstä oli talonpoikia ja tilatonta väestöä; alueella ei ollut kaupunkeja. Tällaisessa yhteisössä ei tarvittu sukunimiä. Periytyvät sukunimet oli tavallisesti vain niillä yhteisön jäsenillä, jotka olivat tulleet siihen muualta: Venäjältä tulleilla työmiehillä ja kauppiailta sekä niillä ortodoksikirkon palvelijoilla, jotka olivat saaneet koulutuksensa Venäjällä. Monet Raja-Karjalassa yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa olleet tai varakkaat talolliset saivat sukunimen muita talollisia aiemmin; sukunimi tarvittiin myös esimerkiksi käräjillä toimivan lautamiehen identifoimiseen.

Rajan lähetyksillä asuva kansa haluttiin 1880-luvulta alkaen sitoa lähteen, ja vuonna 1880 Laatokan Karjalan keskukseen Sortavalaan perustettiin seminaari, jonka tarkoituksena oli kouluttaa Karjalaan suomalaisia kansakoulunopettajia. Samaan aikaan (ja hieman

aiemminkin) Raja-Karjalaan alettiin perustaa kansakouluja. Seminaarin käyneillä kansakoulunopettajilla ja seminaarin vaikutuspiirissä perustetulla sanomalehti *Laatokalla* (1882) oli seuraavina vuosikymmeninä voimakas vaikutus Raja-Karjalan suomalaistamiseen ja suomalaistumiseen. Myös Venäjällä nähtiin Raja-Karjalan arvo, ja sen väestöä yritettiin venäläistää muun muassa 60:n alueelle perustetun venäläistämiskoulun avulla.

Kun itäraja vuonna 1918 suljettiin, sen taakse jäivät aunuksenkarjalaiset, joiden kanssa rajakarjalaisilla oli ollut muun muassa monipuolisia kaupp- ja sukulaisuussuhteita. Uudessa tilanteessa rajakarjalaisten oli pakko alkaa suuntautua länteen eli muun Suomen suuntaan. Suomen itsenäistyminen antoi rajakarjalaisen kulttuurin suomalaistumiselle voimakkaan sysäyksen. Kansakouluverkoston rakentamisesta alkanutta Raja-Karjalan kehitystyötä jatkettiin: alueen maantieverkostoa ja liikenneyhteyksiä parannettiin, Suojärvelle rakennettiin rautatie (1922), maataloutta tehostettiin ja metsävaroja alettiin hyödyntää voimallisesti. Alueen väestölle järjestettiin monenlaista kansansivistystä kohottavaa koulutusta ja muuta toimintaa; tämä työ oli aloitettu jo autonomian ajalla. Rajakarjalaisen kulttuurin muuttumisesta huolestuttiin varsin pian itärajan sulkemisen jälkeen: kehityssuunnan, jonka nähtiin jo alkaneen, uskottiin jatkuvan ja tasoittavan kaikki paikalliset erot tieltään. Muutos eteni Raja-Karjalan eri pitäjissä ja erilaisissa elinympäristöissä eri tahdissa. Ensimmäiset muutokset koettiin valtamaanteiden ja rautateiden varrella, ja viimeisimpänä muutokset ulottuivat Salmiin sekä metsien ympäröimiin tai valtavyölien ulkopuolella sijainneisiin erikokoisiin salokyläin, joita oli niin Suojärvellä, Suistamolla kuin Korpiselässäkin.

Ortodoksikarjalaisten sukunimistöä rakennettiin samaa tahtia kuin kansakouluja

Ortodoksikarjalaisille alettiin kirjata sukunimiä 1800-luvun lopulla; siihen saakka vain harvoilla oli sukunimi. Kussakin kylässä ortodoksiperheiden sukunimistyminen eteni omaa tahtiaan. Koska sukunimien kirjaamistapa henkikirjoihin ei ole aina ollut tarkkaa, ts. sukunimiä on jätetty joskus kirjaamatta, eri vuosikymmeniltä olevien asiakirjojen vertaileminen toisiinsa näyttää ainoastaan kehityssuunnan.

Raja-Karjalan ortodoksien sukunimistö poikkeaa suomalaisesta ja itäsuomalaisesta sukunimistöstä. Kun suomalaisesta sukunimistöstä on erotettavissa esimerkiksi aatelis- ja sotilasnimiä, Raja-Karjalassa lähes kaikki sukunimet ovat olleet joko talonpoikien (lampuotien) tai tilattoman väestön (populeiden) sukunimiä. Pelkästä sukunimestä ei voi päätellä, kumpaan ryhmään nimen ensimmäinen kantaja on kuulunut. Olen jakanut Raja-Karjalan ortodoksiseurakuntien asiakirjoihin ja Salmin kihlakunnan vuosien 1818–1925

asiakirjoihin kirjatut rajakarjalaiset sukunimet kymmeneen sukunimityyppiin. Suurin osa sukunimistöstä on erilaisista lisänimistä kehittyneitä sukunimiä (*Havanskoit*) ja venäläisten ristimänimien hypokorismien karjalaisia variantteja sisältäviä sukunimiä (*Patronen*), jotka ovat alun perin talonnimiä. Tämän tutkimuksen aineisto (n = 2 357 sukunimeä) osoittaa, että kaikissa Raja-Karjalan kuudessa pitäjässä on kehittynyt enemmän lisänimipohjaisia sukunimiä kuin ristimänimipohjaisia sukunimiä.

Rajakarjalainen sukunimistö kehittyi 1800-luvun loppupuolella nopeasti: itärajan läheisyydessä asuva väestö piti saada näyttämään samalla tavalla suomalaiselta kuin maan muissa osissa asunut väestö. Samaan aikaan alueelle perustettiin ensimmäisiä suomalaisia kansakouluja eli väestöä alettiin kasvattaa suomalaisuuteen. Ortodoksikirkon papistoa on usein pidetty sukunimien keksijöinä, mutta tutkimus ei tue tätä käsitystä: uudet sukunimet on kirjattu henkikirjoihin ja seurakuntien asiakirjoihin asiakirjoihin keskimäärin samaan aikaan. Salmin kihlakunnan henkikirjoihin ja Raja-Karjalan ortodoksiseurakuntien kirkonkirjoihin kirjattujen sukunimien vertailu saa epäilemään, että sukunimiä kirjasi (ja mahdollisesti keksi) Salmin kihlakunnan henkikirjoittaja, mutta jälkikäteen on mahdotonta erottaa, ovatko sukunimet henkikirjoittajan keksimiä, kyläyhteisön antamia vai nimenkantajien itse valitsemia.

Raja-Karjalan kuudessa eri pitäjässä sukunimien antaminen (tai keksiminen) sai myös omia piirteitä. Salmassa henkikirjoittaja näyttää alkaneen kirjata sukunimettömille sukunimiä, jotka olivat samanasuisia kuin Savossa ja Pohjois-Karjalassa tunnetut sukunimet (esim. *Pennanen*), ja sukunimiä, jotka olivat mahdollisesti samanasuisia kuin niiden saajien kotitalojen viralliset nimet (esim. *Kotikangas*). Erityisesti savolaisten ja pohjoiskarjalaisten sukunimien erottaminen niiden kanssa samanasuisista rajakarjalaisista sukunimistä vaatii kokonaisten sukujen tutkimista. Impilahdella ns. *Virtanen-* ja *Laine-*tyypin sukunimet olivat paljon suosittumia kuin muualla Raja-Karjalassa, mikä lienee yksi merkki siitä, että Impilahti oli tiiviimmin yhteydessä länteen (Sortavalaan) Raja-Karjalan ulkopuolelle kuin esimerkiksi Suojärvi tai Salmi. Korpiselässä ja Soanlahdella omaperäisiä sukunimiä on kehittynyt huomattavan pieni määrä, mikä on ollut myöhemmin syy siihen, ettei niissä ole juuri tehty sukunimenmuutoksia.

Raja-Karjalan ortodokseilla oli 1800-luvun lopulla pääasiassa omakielisiä (tai venäläisiä) sukunimiä: heillä ei alun alkaen ollut kovin suurta määrää suomenkielisiä sukunimiä. Sen sijaan nimiryhmiin 6 (savolaisten nimien kanssa samanasuiset nimet), 7 (itäsuomalaiset sukunimet), 8 (ns. *Virtanen-*, *Laine-*tyypin sukunimet), 9 (eristimänimipohjaisista talonnimistä kehittyneet sukunimet) ja 10 (otetut ja suomalaistetut

sukunimet) luokitteleman nimet ovat täysin suomenkielisiä sukunimiä, joita ei voi ilman taustatietoja liittää Raja-Karjalaan ja sen asukkaisiin. Kun kokonaiskuvaan liitetään vielä 1930-luvulla otetut suomenkieliset sukunimet, on nähtävissä rajakarjalaisen sukunimistön suomalaistumisprosessi alusta loppuun. Sama prosessi jatkui vielä siirtokarjalaisten uudelleenasetuskautella (Patronen 2009).

Tämän tutkimuksen alussa olen esittänyt kysymyksen, mitä lisäarvoa sukunimien kehittymisen ja sukunimenmuutosten kuvaamiseen tulee, kun niitä kuvataan rajakarjalaisen identiteetin muuttumisen avulla. Tässä tutkimuksessa rajakarjalaisen sukunimien kehittymisen tarkastelu Raja-Karjalan suomalaistumisesta ja suomalaistamista vasten on tuonut esiin sen, mihin aikakausiin ja yhteiskunnallisiin tapahtumiin sukunimien antaminen kytkeytyvät. Olen osoittanut, että alueen asukkaille annettiin (tai he ottivat) paljon sukunimiä samaan aikaan, kun lampuodeista eli vuokraviljelijöistä tuli itsenäisiä talonpoikia ja alueelle rakennettiin suomalaisia kansakouluja. Karjalankielisen nimistön suomalaistuminen ja muuttaminen olivat osa laajaa kulttuurin muutosta: samaan aikaan, kun rajakarjalainen kulttuuri-identiteetti suomalaistui, kielenvaihto karjalan kielestä suomen kieleen eteni ja suomen kielen status Raja-Karjalassa vahvistui entisestään, nimistöä, joka oli kehittynyt siellä, alettiin pitää vanhakantaisena ja venäläisenä eikä sitä tai sen omaperäisyyttä nähty säilyttämisen arvoiseksi.

Karjalankielisen karjalaisuuden arvostaminen ja karjalan kirjakielen kehittäminen jäivät suomalaistamisinnostuksen jalkoihin

Suojärvellä ja Suistamolla sekä Korpiselän ja Impilahden itäisissä kylissä puhuttiin varsinaiskarjalaa ja Salmassa livviä. Kielentutkijat ovat kauan olleet sitä mieltä, että Raja-Karjalassa puhuttu kielimuoto oli oma kielensä, ei suomen kielen murre. Sen sijaan muut kuin kielitieteilijät puhuivat Suomessa muun muassa karjalan murteesta tai olivat sanoissaan tarkoituksellisesti erityisen varovaisia. Karjalaa pidettiin suomen kielen murteena, koska Itä-Karjalan asukkaita pidettiin saman kansan jäseninä. Näkemys, että karjala oli yksi suomen kielen lukuisista murteista, johti puolestaan siihen, että sen kirjallisen käytön ajateltiin olevan rajallista eikä karjalan kirjakielelle nähty minkäänlaista tarvetta. Sen sijaan esimerkiksi ”Salmin murteella” kirjoittamisen ajateltiin olevan arvokas osa rajakarjalaisen perinteen säilyttämistä.

Päätös laatia karjalan kielen sanakirja tehtiin vuonna 1930. Raja-Karjalan suomalaistumisen jatkuessa ja Kalevalan 100-vuotisjuhlavuoden lähestyessä kielentutkijat

kiinnostuivat Raja-Karjalasta vielä kerran: karjalan kielen sanavarat haluttiin kerätä talteen, kun se vielä oli mahdollista. 1930-luvun alkupuolella Raja-Karjalassa kulki karjalan kielen sanavarojen ja karjalaisen kansanperinteen kerääjiä. Järjestettiin muun muassa karjalaisuutta käsittelevien kirjoitusten kilpailuja ja karjalaisten sananparsien keruukilpailu. Kielentutkija E. V. Ahtia, joka oli aloittanut karjalan kielen sanavarojen keräämisen jo 1800-luvun lopulla, alkoi kehittää karjalan kirjakieltä 1920-luvulla, mutta jäi hankkeessaan yksinäiseksi, ilman muiden tutkijoiden tukea ja apua puurtaneeksi visionääriksi. Karjalan kirjakieli tai ns. yleiskarjalankielisten julkaisujen tekeminen ei saanut yhdenkään yhteisön tai muun rahoittajan tukea. ”Aidon”, karjalankielisen karjalaisuuden nostaminen jäi heikoksi yritykseksi sen rinnalla, mitä rajakarjalaissyntyinen kirjailija-kansanrunoudenkerääjä Iivo Härkönen teki samaan aikaan suomalaisen (suomenkielisen) karjalaisuuden esille tuomiseksi.

Karjalan kielen käyttöä Raja-Karjalassa käsittelevissä tutkimuksissa ja selvityksissä on 2000-luvulla todettu, että talvisotaa edeltävänä aikana Raja-Karjalassa puhuttiin karjalan kieltä hyvin yleisesti. Samoissa tutkimuksissa on syyppänä karjalan kielen aseman horjumiseen pidetty suomalaista kansakoulua, joka ei antanut sijaa karjalan kielelle.²⁰⁶ Olen tarkastellut puhutun karjalan käyttöä käsitteen *domeeni* avulla. Karjalan kieltä käytettiin erilaisissa epävirallisissa ja virallisissa tilanteissa *puhuttuna kielenä*, mutta ei niissä tilanteissa, joissa kieleltä olisi vaadittu kirjallista käyttöä. Karjalan kielellä oli heikko status pääasiassa siksi, että se oli eri kieli kuin vallanpitäjien kieli (hallinnon, koulutuksen, tiedotusvälineiden jne. kieli). Rajakarjalaisten kielenvaihto karjalasta suomeen alkoi vähitellen ja eteni eri tahtiin eri alueilla; jopa samassa kylässä asuneissa perheissä tilanne saattoi olla keskenään erilainen. Karjalan kieltä puhuneen Raja-Karjalan ortodoksiväestön asema 1930-luvulla muistutti monella tavalla tilannetta, joka Suomen lähialueilla elävillä kieli- ja kulttuurivähemmistöillä on ollut 1900-luvulla hieman eri aikoihin. Ortodoksikarjalaiset on luontevaa rinnastaa saamelaisiin, erityisesti kolttasaamelaisiin. Puhutun karjalan kielen domeenien tarkastelu auttaa ymmärtämään, millainen asema kirjoitetulla suomen kielellä ja uusilla, lännestä päin tulleilla ajatuksilla oli 1930-luvun Raja-Karjalassa.

²⁰⁶ Viime vuosikymmeninä tehtyjen selvitysten ja aikalaisnäkemysten (esimerkiksi opettaja Nikolai Ruotsi) välillä on suuri ero; selitys voi liittyä siihen, että Ruotsi tarkoitti ”aitoa”, ei (kirjoitetusta) suomen kielestä vaikutteita saanutta karjalan kieltä.

Ortodoksikarjalaisten ristimänimien ja Raja-Karjalan paikannimistön tutkimus

Tässä tutkimuksessa on keskitytty siihen, miten ortodoksikarjalaisten sukunimet ovat kehittyneet ja muuttuneet. Tutkimuksen kuluessa on tullut ilmi, että Suomen ortodoksikarjalaisten ristimänimistöä ei ole edelleenkään tutkittu, vaikka Suomen Karjalassa ortodoksisesta nimistöstä on julkaistu laaja tutkimus yli 40 vuotta sitten (Nissilä 1976). Ristimänimistön tutkimus olisi tarpeellista myös tämän tutkimuksen tulosten tarkentamiseksi. Aineistoa on tarjolla runsaasti, sillä Raja-Karjalan ortodoksiseturakuntien kirkonkirjat on (pääosin) suomennettu ja tiedot on koottu tietokannaksi (Katiha). Olen sivunnut tässä tutkimuksessa Raja-Karjalassa tunnettuja venäläisiä sukunimiä, ja niiden tausta kaipaisi lisäselvitystä. Myös rajakarjalaisten sukunimiä olisi syytä vielä tutkia systemaattisesti venäläisen sukunimistön näkökulmasta, jotta saataisiin selville, mikä rajakarjalaisessa nimistössä on venäläistä vaikutusta. Samalla olisi mahdollista selvittää, mitkä sukunimet Raja-Karjalassa ovat ns. käännösnimiä.

Raja-Karjalan paikannimistöä ja karttanimistöä, joka on suomenkielisten kartantekijöiden vuoksi pääosin suomen yleiskielen mukaista, on mahdollista tutkia paikannimikokoelmien ja Viipurin läänin 1800-luvun maakirjojen avulla. Ortodoksikarjalaisten ristimänimistön ja Raja-Karjalan karjalankielisen paikannimistön tutkimus voi jatkossa olla osa karjalan kielen ja kulttuurin sekä Raja-Karjalan tutkimusta.

Lähteet

Painamattomat lähteet

1. Opinnäytteet

- BJÖRK, MIKAEL 2011: Myö karjalaizet – Karelskspråkiga inslag i tidningen Laatokka under 1920- och 1930-talen. Pro gradu i historia. Institutionen för filosofi, historia, kultur och konst, Helsingfors universitet.
- HOTARI, HILARIA 1955: Lunkulansaaren ja Mantsinsaaren paikannimet. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- ILJIN, OUTI 2013: Perinne ja muuttuvat nimet: Helsingin ortodoksisessa seurakunnassa vuosina 2000–2009 kastettujen lasten ensinimet. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- JÄÄSKELÄINEN, JOHANNA 1996: Släktnamnsbyte 1906 och 1934–1936. En studie i namnvalsprinciper. Pohjoismaisten kielten pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- KETTUNEN, EIJJA-HELENA 2008: Etunimiä ja nimikäytäntöä Joensuun ortodoksisessa seurakunnassa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- LAINEN, KIMMO 1999: Soanlahden luterilaisen seurakunnan väestökehitys 1900–1910. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- LINNAKYLÄ, PIRJO 1968: Suistamolaisia lisänimiä vuosisadan vaihteesta vuoteen 1939. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- MERRAS, OLAVI 1979: Raja-Karjalan kansallistuva ortodoksisuus: Salmin kreikkalaiskatolinen seurakunta 1917–1936. Ortodoksisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- PATRONEN, OUTI 2009: Rajakarjalainen sukunimistö ja sen muuttuminen. Suomen kielen lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto.
- SIILIN, LEA 1985: Salmin pitäjän kylännimet asiakirjanimistön valossa. Suomen kielen laudaturtutkielma. Joensuun yliopisto.
- SJÖBLOM, TOMAS 2017: ”Namnförfinskningar komma att ske i tusental”. Namnförfinskningen 1906: aktörer, målgrupp och debatt. Pro gradu i historia. Institutionen för filosofi, historia, kultur och konst, Helsingfors universitet.
- TAVI, SUSANNA 2015: Rajakarjalaismurteiden venäläiset lainasanat. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

2. Muut

- BURTISOV, ARI 2015: Sähköpostiviesti Outi Patroselle 4.5.2015.
- HÄMYNEN, TAPIO 2011a. Juhlapuhe Nurmeksen Bomballa pidetyssä Suojärven pitäjäjuhlissa 30.7.2011
- PATRONEN, OUTI 1998: Sukuselvitys suojärveläisestä suvusta *Pörkki – Koivu*. Käsikirjoitus.
- 2006: Patrosten sukujuuret. Käsikirjoitus.
- 2013: Patrosten sukujuuret 2. Käsikirjoitus.
- 2016: Ägläjärveläinen Komaroffin suku. Käsikirjoitus.
- PYÖLI, RAIJA 2010: Karjalan kielen alkukursat 13.–14. tuhukuudu 2010 Karjalataloi. Moniste.
- RAILAS, VIKTOR 1994: Railaksien sukukronikka. Moniste. Säilytteillä Suomen Sukututkimusseuran kirjastossa.

SALONEN, HILKKA 2016: Varsinaiskarjalankielinen puhe-esitys Karjalatalossa pidetyssä Karjalan Liiton Korpiselän ja Suojärven pitäjien esittelytilaisuudessa 17.11.2016.

Internet

Ethnologue 2015: Kven. <http://www.ethnologue.com/language/fkv> Luettu 27.10.2015.

Ethnologue 2015: Sami. <https://www.ethnologue.com/subgroups/sami-1> Luettu 13.9.2016.

Ethnologue 2015: Tornedalen. <http://www.ethnologue.com/language/fit> Luettu 27.10.2015.

Gråsténin ansioluettelo. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=13323904>
Luettu 5.12.2014.

HisKi = Suomen Sukututkimusseuran *Historiakirjat*-tietokanta.
<http://hiski.genealogia.fi/historia/>

Kannasmaa 2014.
http://www.kannasmaa.net/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=155&lang=fi
Luettu 19.11.2014.

Karjalan kieliopit 2017. <http://karjalankieliopit.net/biblio/kopit.html> Luettu 16.2.2017.

Katiha = Karjala-tietokantasäätiön tietokanta.
<http://www.karjalatk.fi/katiha/index.php>

Katihän uusi versio. Karjala-tietokantasäätiön tietokanta. <https://katiha.mamk.fi/>

Karjalan Sivistysseura 2015. <http://www.karjalansivistysseura.fi/karjalankieli/karjalankielinen-kirjallisuus/>
Luettu 9.9.2015.

KKS = Karjalan kielen sanakirjan hakusanaluettelo [online-tietokanta]. – Helsinki : Kotimaisten kielten keskus. Päivitetään jatkuvasti. (Sisältyy kokoelmaan Sukukielet) Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/sanat/kkss/>

Kotus 2016: Pohjoissaame.
<http://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/saame#Pohjoissaameinarinsaamejakoltansaame>
Luettu 14.10.2016.

Kotus 2016: Saame.
<http://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/saame> Luettu 14.10.2016.

Kotus 2016: Uutistekstit.
http://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/kotuksen_uutiset/kotuksen_uutiset_2016/kotus_lahjoitti_karjalan_kielen_aineskokoelman_ita-suomen_yliopistolle.20287.news
Luettu 29.12.2016.

Maanmittauslaitos: Karjalan kartat 2016. <http://www.karjalankartat.fi/> Luettu 30.11.2016.

Manssilan nuorisoseura: kyläkirja 2015.

<http://manssila.net/kylakirja/talokirjat/92-salminen-nikifor/> Luettu 12.9.2015.

PAHOMOV, MIIKUL 2013: Aunuksenkarjala. Bibliografia. Opetusmoniste. Helsingin yliopisto. <http://www.webbisivu.com/Karjalantutkimusseura/Aunus/Tutkimus>

Luettu 1.10.2015.

Saamelaiskäräjät 2016.

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=818&Itemid=376

Luettu 13.9.2016.

Salmi-säätiö 2014: Kihlakunnan henkikirjoittajat.

<http://www.salmi-saatio.fi/64> Luettu 15.10.2014.

Salmi-säätiö 2016: Salmin poliisit.

<http://www.salmi-saatio.fi/64> Luettu 14.10.2016.

SARHIMAA, ANNELI 2013a: *Karjalan kieli Suomessa. Eldia-projektin tuloksia*. Studies in European Language Diversity 27.1. Research consortium Eldia. (European Language Diversity for All)

http://issuu.com/honkste/docs/eldia_loppuraportti_suomeksi_4_10_2

Luettu 10.10.2014.

SARHIMAA, ANNELI 2013b: *The Karelian Language in Finland: An Overview of a Language in Context*. Working Papers in European Language Diversity 3.

<http://www.eldia-project.org/index.php/fi/kielet-ja-puhujayhteisoet/karjalan-kieli/371-wpeld-3-karelian-in-finland>

Luettu 5.2.2017.

SKS: SKVR = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Suomen Kansan Vanhat Runot.

[http://skvr.fi/poems?page=1&per-](http://skvr.fi/poems?page=1&per-page=10&textnorm&metanorm&refsnorm&collector=L%C3%B6nnrot,%20Elias#%7B%22areas%22:%224080%234090%239080%234100%234110%234120%234140%234150%22%7D)

[page=10&textnorm&metanorm&refsnorm&collector=L%C3%B6nnrot,%20Elias#%7B%22areas%22:%224080%234090%239080%234100%234110%234120%234140%234150%22%7D](http://skvr.fi/poems?page=1&per-page=10&textnorm&metanorm&refsnorm&collector=L%C3%B6nnrot,%20Elias#%7B%22areas%22:%224080%234090%239080%234100%234110%234120%234140%234150%22%7D)

Luettu 22.1.2017.

Suomen Sukututkimusseura 2008: Lyhenteet. <http://www.genealogia.fi/lyhenteita> Luettu 1.11.2008.

Suomen Sukututkimusseura 2008: Nimenmuutoksia. = Suomalaisia nimenmuutoksia ja sukunimiehdotuksia. <http://www.genealogia.fi/nimet/> Luettu 10.10.2008. (Tietokanta on nykyään ainoastaan Suomen Sukututkimusseuran jäsenten käytössä.)

Suomen Sukututkimusseura 2016: Salmin papisto.

<http://hiski.genealogia.fi/seurakunnat/srk?CMD=PRIESTS&ID=1048&TYPE=HTML&LANG=FI> Luettu 20.12.2016.

Suomen Sukututkimusseura 2016: Suistamon papisto.

<http://hiski.genealogia.fi/seurakunnat/srk?CMD=PRIESTS&ID=1052&TYPE=HTML&LANG=FI> Luettu 20.12.2016.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

www.helsinki.fi/keskusarkisto/.../ylioppilasmatrikkeli_1853_1899.pdf Luettu 15.10.2014.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899. <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=21034> Luettu 5.12.2014.

Arkistot

1. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki

E. V. Ahtian aineisto. Laatikot 12 ja 16. Karjalan sanakirjan arkisto.

Helven aineisto. Apteekkari Ville Helven jäämistöstä saatua aineistoa. Karjalan sanakirjan arkisto.

KKS: Nimiä. = Karjalan kielen sanakirjan toimituksessa oleva nimikokoelma.

Karjalan kielen nauhoitteet. Nauhoitearkisto.

Asiakirjanimikokoelma: Käkisalmen Karjala. Nimiarkisto.

Karjalan erilliskokoelma. = Karjalan paikannimien erilliskokoelma eli Itä-Karjalan paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

Impilahden paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

Korpiselän paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

Salmin paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

Suistamon paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

Suojärven paikannimikokoelma. Nimiarkisto.

2. Kansallisarkisto.

Salmin kihlakunnan maakirjat vuosilta 1727, 1753 ja 1764. Mikkelin maakunta-arkisto.

Käkisalmen pohjoisen läänin vuoden 1722 henkikirja. Toimittanut Heljä Pulli. Moniste. Säilytteillä Kansallisarkistossa.

Kuopion läänin henkikirjat. Kansallisarkisto.

Viipurin läänin Salmin kihlakunnan henkikirjat. Kansallisarkisto.

Viipurin läänin Sortavalan kihlakunnan henkikirjat. Kansallisarkisto.

Maanmittaushallitus: Ägläjärven jakokunta 1888–1893. = Maanmittaushallitus: maanmittauksen uudistusarkisto – Sarjat: MHA Uudistuskartat ja -asiakirjat. G Viipurin lääni: Korpiselkä: Ägläjärvi. Kansallisarkisto.

3. Karjalan Kielen Seura, Helsinki.

Sanomalehti *Laatokassa* julkaistujen karjalankielisten lehtikirjoitusten vuonna 2011–2013 toteutetun keruun tulokset. Tietokanta.

4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Henkilönnimikilpa 1958 = Henkilönnimikilvan tulokset.

Henkilönnimikilpa 1972 = Henkilönnimikilvan tulokset.

SKS KIA: Ahtia = E. V. Ahtian arkisto: Ba Saapuneet kirjeet ja Kirjekokoelma 234.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto.

SKS KRA: KOLJONEN = Viljo Koljoson keruuaineisto 1931 ja 1935. Kansanrunousarkisto.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aamun Koitto.

Finlands Allmänna Tidning.

Hakkapeliitta.

Karjalaisten Sanomat.

Karjalatar.

Laatokka.

Omahinen.

Oulun Ilmoituslehti.

Raja-Karjala.

Rauman Lehti.

Registeringstidning för varumärken.

Suomen Kansa.

Suomen Kuvalehti.

Suomen Viikkolehti.

Toukomies.

Virallinen Lehti.

Wiipuri.

Wiipurin Sanomat.

Sanakirjat

NS = *Nykysuomen sanakirja*. Osat 1–3. 1976, 1978. Porvoo: WSOY.

Nusvensk ordbok, 1981. Toimittanut Olof Östergren. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Poh. 1947 = POHJANVALO, PEKKA 1947: *Salmin murteen sanakirja*. SKS:n toimituksia, 233. osa. Helsinki: SKS.

Poh. 1950 = POHJANVALO, PEKKA 1950: *Salmin murteen sanakirja. Täydennysosa*. SKS:n toimituksia 233. Helsinki: SKS.

RUOPPILA, VEIKKO (toim.) 1984: *Itä-Kannaksen murre-sanakirja*. Aineiston koonneet Adolf Neovius, Lauri Hakulinen ja Veikko Ruoppila. SKS ja Karjalaisen Kulttuurin Edistämissektori. SKS:n toimituksia 392. Helsinki: SKS.

Ruotsalais-suomalainen suursanakirja. Toimittanut Lea Lampén 1988 [1973]. Ensimmäisen painoksen kahdeksas muuttamaton lisäpainos. Porvoo: WSOY.

Saksalais-suomalainen suursanakirja. Toimittanut Lauri Hirvensalo 1982 [1963]. Toisen painoksen viides muuttamaton painos. Porvoo: WSOY.

SMSK 1994 = *Suomen murteiden sanakirja*. 4. osa *huka-iatös*. Toimitus Tuomo Tuomi ym. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Painatuskeskus.

VSSK 1895 = *Venäläis-suomalainen sanakirja*. Toimittanut A. Meurman. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 84. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VSSSK 1978 = *Venäläis-suomalainen suursanakirja*. Muuttamaton lisäpainos. 1978.
Toimittaneet M. Kuusinen – V. Ollikainen. Porvoo: WSOY.

Painettu lähdekirjallisuus

- AHTIA, E. V. [nimimerkillä *Ahtienje*] 1907: Sana Livvin rahvahal. – *Laatokka* 7.5.1907.
— 1909: *Opastus livviköil*.
— [nimimerkillä *Waslei*] 1910: Nimipakinaa. – *Omahinen* 18.3.1910.
— [nimimerkillä *V. Peiboi*] 1917: *Karjalastu virtty*. Helsinki. Omakustanne.
— [nimimerkillä *E. A.*] 1918: Eräs rajantakaisen Karjalan hengellinen tarve. – *Aamun Koitto* 20/1918 s. 161–162.
— 1920: Suuntaviivoja karjalan kielen asiassa. – *Virittäjä* s. 60–68.
— 1922: *Rahvahan kandleh. Karjalan lauluo, virttä, soarnoa da tieduo*. Viipuri: Karjalan kansalaisliiton Itä-Karjalan komitea.
— 1924: *Vieronvirzie*. Helsinki: Suomen Lähetysseura.
— 1934. Näytteitä nimien venäläistytymisestä Etelä-Aunuksessa. – *Toukomies* 11–12/1934.
— 1935: Karjalaiset sukunimet – kunniaanko vai hautaan? – *Karjalan Vapaus* 1–2/1935.
— 1936: *Karjalan kielioppi. Äänne ja sanaoppi*. Suojärvi: Karjalan kansalaisseura.
— 1939a: Onko karjalainen yleiskieli jotain epäilyttävää? – *Laatokka* 13.6.1939.
— 1939b: *Oma rahvas. Heimopäivänä*. – *Laatokka* 21.10.1939.
— 2014a: *Karjalan kielioppi. Johto-oppi*. Toimittanut Martti Penttonen. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
— 2014b: *Karjalan kielioppi. Lauseoppi*. Toimittanut Martti Penttonen. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
- AHTIA, E. V. – YRJÖ MERIÖ [nimimerkeillä *Peiboi Petri* ja *Tata*] 1931: Myö karjalaiset. – *Laatokan* helmikuun kuukausiliite.
- AIKIO, ASLAK 1998: Inarinsaamelaiten avioliitot suomalaisten kanssa 1731–1920. Teoksessa Veli-Pekka Lehtola (toim.) *Kirjoituksia Inarin historiasta* s. 47–59. Inari: Kustannus-Puntsi.
- AIKIO, MARJUT 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Helsinki: SKS.
- AINIALA, TERHI – MINNA SAARELMA – PAULA SJÖBLOM 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: SKS.
- ALLARDT, ERIK 1981: Kansallis-alueelliset vähemmistöt. Teoksessa Erik Allardt ja Christian Starck (toim.) *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta* s. 15–91. Porvoo: WSOY.
- ANDERSSON, PAULA – RAIJA KANGASSALO 2003: Suomi ja meänkieli Ruotsissa. Teoksessa Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 30–163. Helsinki: SKS.
- Asiakirjoja Karjalan historiasta 1987*. = *Asiakirjoja Karjalan historiasta 1500- ja 1600-luvuilta*. Toimittaneet A. I. Kopanev ja A. G. Mankov. 1987. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- BAKER, COLIN – SYLVIA PRYS JONES (toim.) 1998: *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Philadelphia: Multilingual Matters
- BRANDERS, A. A. 1892: *Tietoja Suojärven pitäjistä*. – *Laatokka* 4.6.1892 ja 10.8.1892.
- CASTRÉN, KLAUS (toim.) 1994: *Luetelo Käikisalmen kihlakunnan Salmin pogostan mies- ja naispuolisista henkilöistä 1733*. Omakustanne.
- (toim.) 1998: *Salmin pitäjän Manssilan ja Virtelän kylien asukkaat talvisodan kynnyksellä*. Omakustanne.

- 2002: *Gordein suku. Rajakarjalainen suku Salmin Manssilan kylästä*. Saarijärvi: Gummerus. Omakustanne.
- DAHER, OKAN 2012: Suomen tataarivähemmistö – täysin integroitunut yhteiskuntaan. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 89–96. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- DAHER, OKAN – LAURI HANNIKAINEN – KAROLIINA HEIKINHEIMO 2012: Johdanto. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 4–5. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- DEETZ, JAMES – PATRICIA SCOTT DEETZ 2001: *The Times of Their Lives. Life, Love, and Death in Plymouth Colony*. Random House, New York.
- ELENIUS, LARS 2001: *Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939*. Kulturens norrlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgrens Norr 34. Umeå: Umeå universitet.
- ENCKELL, OLOF 1939: *Rajan vartio. Jalkamatkoja Raja-Karjalassa*. Helsinki: Otava.
- ERVASTI, A. W. 1884: *Suomalaiset Jäämeren rannalla: matkamuistelmia*. Oulu: Wickström.
- FISHMAN, JOSHUA 1971: The sociology of language. Teoksessa Joshua Fishman (toim.) *Advances in the Sociology of Language. 1, Basic concepts, theories and problems: alternative approaches* s. 435–453. The Hague: Mouton.
- 1972: Domains and the Relationship between Micro- and Macrolinguistics. Teoksessa John Gumperz ja Dell Hymes (toim.) *Directions in sociolinguistics. The Ethnography of Linguistics*. New York.
- 1991: *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threaten Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FORSMAN, A. V. 1891: *Pakanuudenaikainen nimistö. Tutkimuksia suomenkansan persoonallisen nimistön alalla*. Helsinki.
- GENETZ, ARVID 1870: *Kertomus Suojärven pitäjäästä ja matkustuksistani siellä v. 1867*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1880: *Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä: kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1884: *Tutkimus Aunuksen kielestä: kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- GROTFELT, GÖSTA 1913: Retkeily Korpiselässä ja Suistamossa. – *Matkailijayhdistyksen Matkailulehti*, marras-joulukuu (nro 6).
- GRÜNTAL, RIHO 2007: Karjala kielten ja murteiden rajapintana. Teoksessa Kari Raivio, Jan Rydman ja Anssi Sinnemäki (toim.) *Rajalla. Tiede rajojaan etsimässä* s. 108–117. Helsinki: Gaudeamus.
- HAAVIO, MARTTI 1965: Suojärven runonlaulajat. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 325–352. Pieksämäki: Suosäätiö.
- HAGEDORN, NANCY 1988: ”Friend to go between Them”: The Interpreter as Cultural Broker during Anglo-Iroquois Councils 1740–1770. – *Ethnohistory*, nro 1 s. 60–80.
- HAKAMIES, PEKKA 1991: *Venäjän-Taipaleelta Viinijärvelle. Erään karjalaisryhmän identiteetistä ja assimilaatiosta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1995: Runotraditiot ja etnis-uskonnollinen raja Ilomantsissa. Teoksessa Jorma Aho ja Laura Jetsu (toim.) *Runojen ranta. Mekrijärven Sissola* s. 182–189. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HALL, STUART 2003: Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen ja Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus* s. 85–128. Tampere: Vastapaino.

- HALMEKARI, VILHO 1997: Kotikyläni Työmpäinen... ja rakkaat, jo manalle menneet kyläläiseni. Teoksessa Valto A. Peiponen (toim.) *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari* s. 256–274. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- HARAKKA, PAAVO 2002: Karjalan kieli Suomessa. – *Carelia* 3 s. 44–47.
- HAUGEN, EINAR 1972: The Ecology of Language. Teoksessa *The Ecology of Language. Essays by Einar Haugen*. Selected and Introduced by Anwar S. Dil s. 325–339. Stanford: Stanford University Press.
- HEIKKINEN, KAIJA 1984: Venäläisten vaikutus karjalaisessa kulttuurissa 1800-luvulla. Teoksessa Pauli Kurkinen (toim.) *Venäläiset Suomessa 1809–1917* s. 67–84. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- 1989: *Karjalaisuus ja etninen isetajunta. Salmin siirtolaisia koskeva tutkimus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 9. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HELVE, VILLE 1997: Ruskoi da Kozlovan buabo. Teoksessa Valto A. Peiponen (toim.) *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari* s. 416–419. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- HERBERTS, KJELL 2012: Suomenruotsalaiset – ruotsia puhuvia suomalaisia. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 23–32. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- HOKKANEN, KIRSTI 1949: Pekka Pohjanvalo, Salmin murteen tallettaja. Teoksessa *Karjala III*. Karjalaisen osakunnan kotiseutujulkaisu s. 97–102. Helsinki: Karjalainen osakunta.
- HUSS, LEENA 1999: *Reversing Language Shift in the Far North. Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Studia Uralica Upsaliensia 31. Uppsala.
- HUSS, LEENA – ANNA-RIITTA LINDGREN 2005: Monikielinen Skandinavia. Teoksessa Marjut Johansson ja Riitta Pyykkö (toim.) *Monikielinen Eurooppa. Kielipoliittikkaa ja käytäntöä* s. 246–280. Helsinki: Gaudeamus.
- HYLTENSTAM, KENNETH 1999: Svenskan i minoritetsperspektiv. Teoksessa Kenneth Hyltenstam (toim.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråkperspektiv* s. 205–240. Lund: Studentlitteratur.
- HYLTENSTAM, KENNETH – CHRISTOPHER STROUD – MIKAEL SVONNI 1999: Språkbyte, språkbevarande, revitalisering. Teoksessa Kenneth Hyltenstam (toim.) *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråkperspektiv* s. 41–97. Lund: Studentlitteratur.
- HYPPÖNEN, HEIKKI 1934: *Sieltä, missä kultakäköset kukkuvat. Pakinaa pikamatkalta runo-Karjalassa*. Satakunta tekijän ottamaa kuvaa. Vaasa: Vaasan kirjapaino.
- HYRY [aik. Pentikäinen], KATJA 1997: Karjalaiset Suomessa. Teoksessa Juha Pentikäinen ja Marja Hiltunen (toim.) *Suomen kulttuurivähemmistöt* s. 83–98. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja no 72, Helsinki.
- HÄMYNEN, TAPIO 1993: *Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940*. Historiallisia tutkimuksia 170. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- 1995: *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset. Kirkko- ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900–1923*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 1996: ”Ortodoksi, se oli ryssä ilman muuta”: Suomen ortodoksien identiteetti 1200-luvulta nykypäiviin. – *Aamun Koitto* 20/1996 s. 24–28.
- 2011b: Metsä, raja ja suojärveläiset. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 20–200. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura.
- 2011c: ”Suomea ne puhui, mutta kyllä ne ryssiä olivat” – ortodoksis-karjalaisen kulttuurin murros Suomessa 1944–2009. Teoksessa *Rajalla halkaistu kansa: karjalaisten kansallisidentiteetin, uskonnon ja kielen kehitys 1800-luvun alusta*

- nykypäiviin* s. 203–225. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto; Petrozavodsk: Izdatel'stvo PetrGU.
- 2013: Rajakarjalaisen kieliyhteisön rapautuminen ja karjalankielisten määrä Suomessa. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 182–213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
 - 2015a: Salmin väestökehitys 1800-luvun alusta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 177–229. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
 - 2015b: Uskonnollisuuden eri ulottuvuudet Salmassa. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 255–258. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
 - 2015c: Ortodoksisen kirkon toiminta Salmassa itsenäisyyden aikana. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 363–387. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
 - 2015d: Salmin luterilainen seurakunta. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 417–431. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
 - 2015e: Koululaitos Salmassa. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil* s. 433–449. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- HÄMYNEN, TAPIO – JURI SHIKALOV 2015: Salmilaisten kansanomaista uskoa. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 388–397. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- HÄRKÖNEN, IIVO [nimimerkillä *Iivo*] 1901a: Ystäväni – korpien kohdusta. – *Laatokka* 14.8.1901.
- 1901b: Muistelmia matkaltani Salmin kihlakunnasta kesällä 1900. – *Uusi Suometar* 13.8.1901.
 - 1914: Runojen ja metsäin Karjala: kylästä kylään käypä esitys nykyhetken Raja-Karjalasta. Kansanvalistusseuran toimituksia 169. Helsinki: Kansanvalistusseura.
 - 1920: *Itäinen vartio. Lukuja vanhasta Karjalasta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ahjo.
 - 1921a: *Laululoi aunukselaizil: laulettavie da saneldavie heimokanzan laululoi da runoloi aunuksen kielel*. Viipuri: Karjalan kansalaisliiton Itä-Karjalan komitea.
 - 1921b: *Nouseva heimo: runoja suomen- ja aunuksenkielellä*. Porvoo: WSOY.
 - 1926: *Runolaulajia. Vanhan runon viimeinen miespolvi itäisellä Suomenäärellä*. Helsinki: Otava.
 - 1928a: *Runon hirveä hiihtämässä. Hupainen ja tosi kertomus nuoren miehen matkoista*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
 - 1928b: Vielä karjalaisista nimistä. Nimet suomalaiskarjalaisiksi! – *Toukomies* 1–2/1928 s. 12.
 - 1930: *Karjalaisten nimiopas. Karjalan Sivistysseuran julkaisema opasvihkonen karjalaisten uusien kansallisten suku- ja ristimänimien valintaa varten*. Helsinki: Karjalan Sivistysseura.
- HÄRKÖNEN, IIVO – K. H. PANKAKOSKI – VÄINÖ SEPPÄ 1940 (toim): Sortavalan seminaari 1880–1940. Muistojulkaisu. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.
- HÄRKÖNEN, SIMO 1950: *Impilahti-kirja. Impilahden pitäjän historia- ja muistojulkaisu*. Pieksämäki: Impilahden muistojulkaisutoimikunta.
- JAKOVLEV, JAANA 2015: Ilomantsilaista Savinaisen sukua Ägläjärvellä sata vuotta. Teoksessa Outi Patronen (toim.) *Ägläjärvi – Elämää Korpiselän itäosan kylissä* s. 107–116. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- JARVA, VESA 2005: *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa*. Jyväskylä Studies in Humanities 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- JAUHIAINEN, PIRKKO 1981: *Rastavasta syysmiikkulaan. Lapsuudenmuistoja Raja-Karjalasta*. Helsinki: Otava.
- JESKANEN, MATTI 2005: Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. Teoksessa Marjatta Palander ja Anne-Maria Nupponen (toim.) *Monenlaiset karjalaiset: Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 215–285. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2011: Karjalan kieli Suojärvellä. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 352–357. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura.
- JUURELA, TIINA 2013: Kalmoilla pomilointi kansanuskon ja kirkon tradition vaikutuspiirissä. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 241–262. Helsinki: SKS.
- JÄRVINEN, IRMA-RIITTA 1981: Runonlaulun Karjala. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala 1. Portti itään ja länteen* s. 52–75. Hämeenlinna: Karisto.
- JÄRVINEN, IRMA-RIITTA – SENNI TIMONEN 2015: Salmin kansanperinne. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 527–577. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- JÄÄSKINEN, ARVO 1966: Suojärven kansakoululaitoksen vaiheita. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi II* s. 129–156. Pieksämäki: Suosäätiö.
- KAARNA, KALLE 1934: Kalevalan mailta, Raja-Karjalaa kuvaamassa. – *Helsingin Sanomien* kuukausiliite, joulukuu.
- KAHLA, MARTTI – PIRJO MIKKONEN (toim.) 2005: *Venäläisten henkilönnimien opas. Oikeinkirjoitus- ja painotusohjeita. Venäjän federaatiossa käytössä olevia etunimiä muunnoksineen ja sukunimiä. Kielenkäytön oppaita 5. Kolmas, laajennettu laitos.* Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- KANTOR, Dan 2012: Suomen juutalaiset – hyvin järjestäytynyt yhteisö. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 81–88. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- KARIKOSKI, ELIN VANJA 1996: Finske slektsnavn i Sør-Varanger. – *Studia Anthroponymica Scandinavia* 14 s. 83–108.
- KARLOVA, OLGA 2007: Das karelische Personennamensystem. Teoksessa *Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralladinisch. Lehr- und Handbücher zur Onomastik. Band 2* s. 363–371. Hamburg: Baar.
- 2016a: Karjalainen ja vepsäläinen ei-kristillinen henkilönnimikantainen paikannimistö. – *Finno-ugorskaja mosaika. Studia Nordica 1* s. 171–187. Petroskoi.
- 2016b: Omaperäisten henkilönnimien säilyminen lisänimissä ja sukunimissä (Savo, Karjala, Vepsä). – *Läänemeresoomlaste nimed*. Võru instituudi toimõndusõd. Toimittanut Jüvä Sullõv s. 139–165. Võru.
- KASANKO, ALEKSANTERI (toim.) 1952: *Nimi ja usko. Ortodoksinen ristimänimiopas*. Kuopio: Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto.
- KEMPPI, HANNA 2016: *Kielletty kupoli, avattu alttari. Venäläisyyden häivyttäminen Suomen ortodoksisesta kirkkoarkkitehtuurista 1918–1939*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 123. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- KETTUNEN, LAURI 1931: *Suomen heimon kirja kodeille ja kouluille*. Porvoo: WSOY.
- 1940: Karjalaisen heimon ja ”karjalan kielen” iästä ja alkuperästä. – *Virittäjä* 44 s. 129–144, 281–301.
- KIISKI, TUULA 2011: Ortodoksisten kirkonkirjojen henkilönnimien tulkinta. Teoksessa *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 291–293. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura.

- KILPELÄINEN, HANNU 1975: Karjalan ortodoksiperinteen akkulturaatiosta. Teoksessa Juha Pentikäinen (toim.) *Uskonnollinen liike* s. 123–147. Helsinki: SKS.
- KIPARSKY, VALENTIN 1974: Det ryska familjenamnsystemet. Teoksessa *Societas Scientiarum Fennica. Årsbok – Vuosikirja*. LIB N:O 10 s. 3–9. Helsingfors.
- KIRKINEN, HEIKKI 1981: Mitä on Karjala. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala 1. Portti itään ja länteen* s. 11–23. Hämeenlinna: Karisto.
- 1998: Keitä karjalaiset ovat? Teoksessa Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo (toim.) *Karjala: historia, kansa ja kulttuuri* s. 38–54. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KIRKINEN, HEIKKI – PEKKA NEVALAINEN – HANNES SIHVO 1994: *Karjalan kansan historia*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimervalinta*. Espoo: Weilin+Göös.
- KIVINIEMI, EERO – RITVA LIISA PITKÄNEN – KURT ZILLIACUS 1974: Nimistöntutkimuksen terminologia. Helsinki: Castrenianum.
- KNUUTTILA, SEPPO – PEKKA SUUTARI 2013: Mikä pitää koossa Karjalaa? Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 9–25. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOISTINEN, KAARLO 1935: Raja-Karjalan kulttuurin piirteitä. Teoksessa *Vanhan runon mailta* s. 177–204. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- KOIVUNEN, JOHANNES – AULIS NAUMANEN (toim.) 1958: *Korpiselkä. Muistelmia kirjoituksin ja kuvin*. Pieksämäki: Korpiselkäläisten seura r.y.
- KOKKONEN, JUKKA 2015a: Johdanto. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 15–24. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- 2015b: Yksi pokosta, kaksi uskontoa. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 60–81. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- KOLJONEN, VILHO 1943: *Harmaan kylän laulu: rajakarjalainen idylli*. Helsinki: Otava.
- KOPONEN, PAAVO 1982: *Esi-isiemme Impilahti*. Pieksämäki: Impiranta-säätiö.
- KOUSGÅRD SØRENSEN, JOHN 1984: *Patronymer i Danmark 1. Runetid og middelalder*. København: Akademisk förlag.
- Kr-katolisen kirkon kirkkokalenterissa esiintyvien nimien aakkosluettelo*. Sortavala: Aamunkoitto.
- KUJOLA, JUHO 1910: *Äänneopillinen tutkimus Salmin murteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUPIAINEN, HEIKKI 1995: Mekrijärven maanomistussuhteiden järjestykset. Kylän taloudellis-sosiaalisen rakenteen muutokset 1800–1900-luvuilla. Teoksessa Jorma Aho ja Laura Jetsu (toim.) *Runojen ranta. Mekrijärven Sissola* s. 57–69. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUUJO, ERKKI 1963: Raja-Karjala Ruotsin vallan aikana. Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö. Helsinki: Otava.
- 1965: Katsaus Suojärven vaiheisiin varhaisemmista ajoista vuoteen 1812 saakka. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 39–67. Pieksämäki: Suosäätiö.
- KUUTTI, KIRSTI 2011: Suojärven kylät. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 205–277. Nurmes: Suojärven Pitäjöseura.
- KUZMIN, DENIS 2016: Venäläisperäisten kristillisten etunimien adaptaatiosta karjalan kielessä. – *Läänemeresoomlaste nimed*. Toimittanut Jüvä Sullöv s. 166–183. Võru: Võru instituudi toimõndusõd.
- LAAKSO, JOHANNA 1999: *Karhunkieli: pyyhkäisyjä suomalais-ugrilaisten kielten tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAHTI, AIMO (toim.) 1930: *Sortavalan seminaari 1880–1930*. Helsinki: Valistus Oy.

- LAINEN, KIMMO E. 2002a: Kieli-identiteetti ja kotipuhekieli Salmin kihlakunnassa 1920–1940-luvuilla. Osa 1. – *Carelia* 5, s. 39–43.
- 2002b: Kieli-identiteetti ja kotipuhekieli Salmin kihlakunnassa 1920–1940-luvuilla. Osa 2. – *Carelia* 6, s. 21–29.
- LAITILA, TEUVO 1995: Suomensukuiset ortodoksit idän ja lännen rajalla. Teoksessa Tuija Saarinen ja Seppo Suhonen (toim.) *Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla* s. 25–36. Snellman-instituutti, A-sarja. 19/1995.
- 1998: Kansanomainen ja kirkollinen ortodoksisuus Raja-Karjalassa. Teoksessa Pekka Nevalainen – Hannes Sihvo: *Karjala – historia, kansa ja kulttuuri* s. 383–415. Helsinki: SKS.
- 2004: *Uskon luotsi. Sergei Okulov Suomen ortodoksien vaiheissa*. Jyväskylä: Aamun Koitto.
- 2005: Ortodoksikarjalaiset idän ja lännen rajalla: suomalaisuus, karjalaisuus, venäläisyys ja kansallisen identiteetin rakentaminen. Teoksessa Suvi Niinisalo (toim.) *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu* s. 107–130. Etelä-Karjala-instituutti. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- 2011: Haltijat arjen tukena: kansanuskonto Suojärvellä. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 333–349. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura.
- LAITINEN, A. A. A. 1938: *Impilahden pitäjän ja seurakuntain historia*. Sortavala. *Laki sukunimestä* 1920.
- LAMPÉN, ERNST 1922: *Pika-kuvia Raja-Karjalasta*. Helsinki: Otava.
- LAMPI, PERTTI 2012: Suomen karjalankieliset karjalaiset. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 97–108. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- LAMPINEN, AINO 1981 [1953]: *Karjalainen keittokirja: maakunnallisia ruokia ja niiden valmistustapoja*. Kolmas painos. Joensuu: Karjalaisen kulttuurin edistämisseuritus.
- LEHTO, LIISA – SENNI TIMONEN 1993: Kertomus matkasta kotiin. Karjalaiset vieraina omilla maillaan. Teoksessa Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.) *Kauas on pitkä matka. Kirjoituksia kahdesta kotiseudusta* s. 88–105. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 2000: *Nickul: rauhan mies, rauhan kansa*. Kustannus-Puntsi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- 2012: *Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953*. Helsinki: SKS.
- LEIVO-LARSSON, TYTYNE 1970: *Elämässä tapaa ja tapahtuu*. Helsinki: Weilin-Göös.
- LESKINEN, ANNA – IRINJA KARVONEN 2012: Venäjänkielinen vähemmistö – ennen, tänä päivänä ja tulevaisuudessa. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 69–80. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- LESKINEN, EINO 1931a: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Stipendiaattikertomus. – *Suomi*, 1930 s. 42–47.
- 1931b: Karjalan kieli maamme rajojen sisäpuolella. – *Suomen Heimo* 1/1931 s. 8–9.
- 1932: *Karjalan kielen näytteitä 1. Tverin ja Novgorodin karjalaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1934: *Karjalan kielen näytteitä 2. Aunuksen ja Raja-Karjalan murteita*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1936: *Karjalan kielen näytteitä 3. Entisen Povenstan ja Kemin kihlakuntien karjalaismurteita*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- 1937: *Karjalan kieleen kohdistuneesta tutkimuksesta ja harrastuksesta*. Eripainos julkaisusta AKS:n tie. Helsinki: WSOY.
- 1945: *Raja-Karjalan murteiden näytteitä*. Eripainos julkaisusta Suomen kansan murrekirja osa 2. Porvoo: WSOY.
- 1947: E V. Ahtia 80-vuotias. – *Virittäjä* 2/1953 s. 376–379.
- 1953: Edvard Vilhelm Ahtia. – *Virittäjä* 2/1953 s. 208–213.
- 1956: *Itäkarjalaismurteiden näytteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA – TUULA ESKELAND – MARJATTA NORMAN 2003: Osima ja Baskabusk – monet suomet Norjassa? Teoksessa Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 164–229. Helsinki: SKS.
- LOIMA, JYRKI 2005: Venäläinen vai suomalainen? Karjalan asukkaiden ortodoksinen identiteetti sodissa ja kulttuurimurroksissa 1918–1958. Teoksessa Suvi Niinisalo (toim.) *Epäluuloista ekumeniaan. Ortodoksisen ja luterilaisen kirkon vuoropuhelu* s. 89–105. Etelä-Karjala-instituutti. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- LYTSY, PERTTI 2001: *Sotikaisia ja Lytsyjä Suistamolta: vuodet 1708–2001*. Vantaa: Sukuseura Suistamon Lytsyt.
- LÄHTEENMÄKI, MARIA – HELENA RUOTSALA 2007: Matkalla pohjoiseen – lappilaisuuden ja karjalaisuuden konstruktioita. Teoksessa Outi Fingerroos ja Jaana Loipponen (toim.) *Nykytulkintojen Karjala* s. 229–250. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MAKKONEN, HEIKKI 1989: *Kuolema ortodoksisessa perinteessä*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja n:o 1. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2011: Sielunhoitotyötä ja kristillistä eriseuraisuutta Suojärvellä ennen toista maailmansotaa. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal mual, vierahal mual. Suojärvi III* s. 296–332. Nurmes: Suojärven Pitäjaseura.
- 2014: *Karjalaisesta pakolaispojasta papiksi ja professoriksi. Muistikuvia elämän pitköspuilta*. Kuopio: Kopijyvä Oy. Omakustanne.
- MALVINIEMI, RAUNO (toim.) 1972: *Soanlahti synnyinseutumme*. Ylivieska: Soanlahti-seura.
- MARTIKAINEN, TUOMAS (toim.) 2006: *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Tietolipas 212. Helsinki: SKS.
- MARTIKAINEN, TUOMAS – TEPPO SINTONEN – PIRKKO PITKÄNEN 2006: Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) 2006: *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Tietolipas 212 s. 9–41. Helsinki: SKS.
- MERIKOSKI, KAARLO AUKUSTI 1939: *Taistelua Karjalasta: piirteitä venäläistämistyöstä Raja-Karjalassa tsaarinvallan aikoina*. Helsinki: Valistus.
- 1944: *Sergei Okulov. Palanen Raja-Karjalan sivistyshistoriaa*. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.
- MIKKONEN, PIRJO 2013: ”Otti oikean sukunimen”. *Vuosina 1850–1921 otettujen sukunimien taustat*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- MIKKONEN, PIRJO – SIRKKA PAIKKALA 2000: *Sukunimet*. Uudistettu laitos. Helsinki: Otava.
- MILROY, LESLEY – PIETER MUYSKEN 1997: Introduction. Teoksessa Milroy, Lesley ja Pieter Muysken (toim.) *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on code-switching* s. 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- MONONEN, KAARINA 2013: *Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueella*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- MUNNE, TIMOI 2015: Karjalan kielen voimavarat Suomessa. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 386–403. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MURANEN, HANNES 1920: Vanhojen kalmistojen pyhyyttä säilyttämään! – *Laatokka* 12.8.1920.
- MUTANEN, JARKKO 2015a: Ägläjärven kylän asutuksen kehittyminen ja pääsuvut. Teoksessa Outi Patronen (toim.) *Ägläjärvi Elämää Korpiselän itäosan kylissä 1900-luvulla* s. 32–39. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- 2015b: Ägläjärveläinen Lari Feodorinpoika ja hänen jälkeläisensä: Väistölä. Teoksessa Outi Patronen (toim.) *Ägläjärvi – Elämää Korpiselän itäosan kylissä 1900-luvulla* s. 88–93. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- MYLLYS, RIIKKA 2015: Salmi ja salmilaiset lahjoitusmaa-aikoina. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 129–175. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- MÄKINEN, ANNE 2015: Metsänvartijan työstä ja Patrosen perheen elämästä Särkijärvellä. Teoksessa Outi Patronen (toim.) *Ägläjärvi – Elämää Korpiselän itäosan kylissä 1900-luvulla* s. 294–298. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- MÄKINEN, MARKETTA 1981: Karjala kuvataiteissa. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala 1. Portti itään ja länteen* s. 77–95. Hämeenlinna: Karisto.
- MÄÄTTÄNEN, MARTTI – PETTER SOLEHMAINEN 1958: Saarivaaran kansakoulu vv. 1906–52. Teoksessa Johannes Koivunen ja Aulis Naumanen (toim.) *Korpiselkä, muistelmia kirjoituksin ja kuvin* s. 239–240. Pieksämäki. Korpiselkäläisten seura r.y.
- NAUMANEN, AULIS 1958: Ägläjärven kansakoulu. Teoksessa Johannes Koivunen ja Aulis Naumanen (toim.) *Korpiselkä, muistelmia kirjoituksin ja kuvin* s. 220–226. Pieksämäki. Korpiselkäläisten seura r.y.
- NEVALAINEN, PEKKA 1991: Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa *Inkeri. Historia, kansa ja kulttuuri* s. 234–299. Helsinki: SKS.
- NIRVI, R. E. 1947: Lukijalle. Teoksessa Pekka Pohjanvalo (toim.) *Salmin murteen sanakirja* s. 7–10. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NISSILÄ, VILJO 1943: Soikkolan inkeröisten henkilönnimistä. – *Virittäjä* 2 s. 199–207.
- 1975: *Suomen Karjalan nimistö*. Joensuu: Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö.
- 1976: *Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö*. Teoksessa *Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita I* s. 43–172. Helsinki: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura.
- NORPPA, NESTOR (toim.) 1991: *Oma Suojärvi kuvina*. Nurmes: Suojärven Pitäjäseura.
- NÄRHI, EEVA MARIA 1996: *Suomalaista sukunimikäytäntöä*. Kielenkäytön oppaita 1. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Edita.
- NÄSI, VALDE 1935: *Laatokan laulumailta. Matkailijan opas*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- OJANSUU, HEIKKI 1905: *Karjalan kielen äänneoppi*.
- 1918: *Karjala-aunuksen äännehistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- OJUTKANGAS, KRISTA – MERI LARJAVAARA – MATTI MIESTAMO – JUSSI YLIKOSKI 2009: *Johdatus kielitieteeseen*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- OLJAKKA, AULIS 2004: *Salmin Ylä-Uuksu ja Ol’okan sugu*. Joensuu: Ol’okan Sugu. *Ortodoksinen kalenteri 2006*. 112. vuosikerta. Vantaa: Ortodoksinen kirjallisuuden julkaisuneuvosto.
- PAIKKALA, SIRKKA 1988: Finnische Familiennamen auf *-(i)nen*. – *SAS* 6 s. 28–69.

- 1995: Från olika namnsystem till ett enhetligt släktnamnssystem i Finland. – *NORNA 58: Slekstnamn i Norden* s. 109–127.
- 2004: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. Helsinki: SKS.
- 2006: Snellmanin 100-vuotispäivä ja sukunimien suomalaistaminen. – *Hiidenkivi* 3 s. 7–9.
- 2007: Das finnische Personennamensystem. Teoksessa *Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralladinisch. Lehr- und Handbücher zur Onomastik. Band 2* s. 200–214. Hamburg: Baar.
- PAKKANEN, VELI-PEKKA 1998: *Salmin Pakkaset*. Jyväskylä: Pakkasen sukuseura.
- PALANDER, MARJATTA – PEKKA ZAIKOV – MILLA UUSITUPA 2013: Karjalan kielen tutkimusta ja opetusta kahden puolen rajaa. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 358–385. Helsinki: SKS.
- PALVIAINEN, JEHKI [nimimerkillä *Jehki*] 1906: Ägläjäjärvi. – *Laatokka* 2.10.1906.
- PALVIAINEN, SANTERI 2015: Ägläjäjärven Palviaiset. Teoksessa Outi Patronen (toim.) *Ägläjäjärvi – Elämää Korpiselän itäosan kylissä* s. 98–102. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- PARPPEI, KATI 2013: Karjalaiset ortodoksit kahden kulttuurin välissä: valistustyötä ja mielikuvien muokkausta *Aamun Koitto* -lehdessä 1896–1907. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 214–240. Helsinki: SKS.
- PARTANEN, JUKKA 2015a: Routavuodet. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 267–285. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- 2015b: Irti Venäjästä. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 287–295. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- 2015c: Rajapitäjä. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 297–323. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- 2015d: Elinkeinot. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 339–361. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- PATRONEN, OUTI (toim.) 2015: *Ägläjäjärvi – elämää Korpiselän itäosan kylissä 1900-luvulla*. Tampere: Juvenes Print. Omakustanne.
- PAULAHARJU, SAMULI 1983: *Karjalainen talo*. Toimittanut Pekka Laaksonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PEIPONEN, ALI 1997: Linnakkeen historiaa 1918–1939. Teoksessa Valto A. Peiponen (toim.) *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari* s. 381–392. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- PEIPONEN, VALTO A. (toim.) 1997: *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari*. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- 1997: Venäläistämiskoulut ja ”*Karelskija Izvestija*”. Teoksessa Valto A. Peiponen (toim.) *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari* s. 133–138. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- PELKONEN, ELNA 1961: Wasili Hosainoff (1850–1917). Teoksessa Jaakko Paavolainen (toim.) *Karjalainen elämäkerrasto* s. 162–173. Helsinki: WSOY.
- PELKONEN, LAURI 1965a: Orlovien aika (1812–1825). Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 93–111. Pieksämäki: Suosäätiö.
- 1965b: Gromovien aika (1825–1856). Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 112–187. Pieksämäki: Suosäätiö.
- 1965c: Seurakuntaelämää 1800-luvun alkupuoliskolla. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 188–213. Pieksämäki: Suosäätiö.
- 1965d: Aunuksen vuorihallituksen aika (1856–1880). Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 217–289. Pieksämäki: Suosäätiö.

- 1965e. Suojärveläisistä ja heidän sivistyksestään. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 293–314. Pieksämäki: Suosäätiö.
- PENTIKÄINEN, JUHA 1997: Suomi kulttuurialueena. Teoksessa Juha Pentikäinen ja Marja Hiltunen (toim.) *Suomen kulttuurivähemmistöt* s. 11–26. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja no 72, Helsinki.
- PENTIKÄINEN [myöhemmin *Hyry*], KATJA 1991: Pakolaisen uskonto: tutkimuskohteena Itä-Karjalan pakolaiset. – *Ortodoksia* 41, s. 57–71.
- PETRISALO, KATRIINA 1975: Ortodoksien suhde toisuskoiisiin. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Uskonnollinen liike* s. 102–122. Helsinki: SKS.
- PETTERSSON, LARS 1979: Karjalaismalliset puupyhäköt. Teoksessa Isä Ambrosius ja Markku Haapio (toim.) *Ortodoksinen kirkko Suomessa* s. 444–457. Lieto: Etelä-Suomen Kustannus Oy.
- POHJANEN, BENGT (toim.) 2013: *Meänkielen iso sanakirja. L–N*. Överkalix: Barents.
- POREVUO, YRJÖ 1997: Minun kotikyläni – Oritselkä ja sen elämää. Teoksessa Valto A. Peiponen (toim.) *Laatokan Mantsi, härkäuhrin saari* s. 222–228. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy, Karjala-lehti.
- PUHAKKA, PEKKA 1983: Iivo Härkönen seminaarista karkotettuna. Teoksessa Voitto Setälä, Hannes Sihvo ja Senni Timonen (toim.) *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies* s. 165–166. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- PULLI, HELJÄ 1989: *Sortavalan Pulli-suku II*. Helsinki: Sortavalan Pulli-suku r.y.
- 1998: *Sortavalan Pulli-suku I*. Helsinki: Sortavalan Pulli-suku r.y.
- PUNTTILA, MATTI 1992: *Impilahden karjalaa*. Castrenianumin toimitteita 41. Helsinki: Castrenianumin laitokset ja Suomalais-ugrilainen seura.
- PUUSTINEN, KAUKO 2013: Laatokan Karjalan historialliset ruukit. – *Geologi* 65 s. 118–125.
- PYÖLI, RAIJA 2007: Ottua libo jättiä? Aunuksenkarjalan revitalisaatiosta Suomessa. – *Virsu III. Suomalais-ugrilaisia kohdekieliä ja kontakteja*. Toimittaneet Pirkko Muikku-Werner, Ossi Kokko ja Hannu Remes s. 153–164. Studies in Languages 42. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta: Joensuun yliopistopaino.
- 2012: *Livvinkarjalan kielioppi*. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
- 2013: Rajakarjalaiset ja muuttuva identiteetti. Teoksessa Pekka Suutari (toim.) *Karjalakuvaa rakentamassa* s. 159–181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2015: Salmilaisten kieli. Teoksessa Jukka Kokkonen (toim.) *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948* s. 500–525. Saarijärvi: Salmi-Säätiö.
- RAIVO, PETRI 1996: *Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa*. Nordia Geographical Publications Vol. 25:1. Oulu: Oulun yliopisto.
- REPO, MITRO 1986: Suomen ortodoksisen kirkkokalenterin problematiikkaa. – *Ortodoksia* 35 s. 90–116.
- 2007: *Isä Mitron sanakirja. Ortodoksiset termit selityksineen*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- ROMAINE, SUZANNE 2000: *Language in society. An Introduction to Sociolinguistics*. Second edition. Oxford: Oxford University Press.
- RUOPPILA, VEIKKO 1955: Vajaaälyisen kuvaannollisia nimityksiä. – *Virittäjä* s. 222–238.
- RUOTSI, NIKOLAI 1934: Näytteitä nimien venäläistyttämisestä Etelä-Aunuksessa. – *Toukomies* 11–12/1934.
- RUOTSI, PEKKA 1974: Rajan kahden puolen. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.
- 1992: *Utšiiit’el Peša Ruotšin paginoini*. Toimittanut Pauli Vinni. Pielavesi: Manssilan nuorisoseura Rajakivi.

- RYTTYLÄINEN, ALEKSANTERI [kirjoittajanimellä *A. R:nen*] 1933: Sananen ristimänimien käytöstä. – *Aamun Koitto* 3/1933 s. 18–19.
- SAARENSEPPÄ, A. R. 1910: *Pohjois-Karjalan vierasnimiset suvut*. Kansanvalistusseura. Kotiseutukuvauksia 5–6. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- SALLINEN-GIMPL, PIRKKO 1989: Karjalainen kulttuuri-identiteetti. Teoksessa Teppo Korhonen ja Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa* s. 209–226. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1994: *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen*. Kansatieteellinen arkisto 40. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- SALMINEN, TAPANI 1998: Pohjoisten itämerensuomalaisten kielten luokittelun ongelmia. Teoksessa Riho Grünthal ja Johanna Laakso (toim.) *Oekeeta asijoo: commentationes Fenno-Ugricae in honorem Seppo Suhonen sexagenarii 16.V.1998* s. 390–406. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- Salmin kartta 1991. Piirtänyt S. Karjalainen 11.10.1970. Etelä-Karjalan painopalvelu.
- SALOHEIMO, VEIJO 2010: *Entisen esivallan alle, uusille elosijoille. Ortodoksikarjalaisten ja inkeröisten poismuutto 1500- ja 1600-luvuilla*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- 2011: Lisänimelliset ortodoksit Suojärvellä. Teoksessa Tapio Hämynen (toim.) *Omal muual, vierahal muual. Suojärvi III* s. 33–34. Nurmes: Suojärven Pitäjöseura.
- SANDSTRÖM, RAIJA 1991: Om försvenskningen av efternamn i Pajalatrakten och dess orsaker. – *Fenno-ugricana*. Tidskrift för finsk-ugrisk forskning i Sverige. Nr 10 s. 107–155.
- SARESSALO, LASSI 1996: *Kveenit. Tutkimus erään pohjoisnorjalaisen vähemmistön identiteetistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARHIMAA, ANNELI 2006: Konnia, klovneja, uhreja, sankareita. Karjalaisten kielinarratiivien roolimaailmasta. Teoksessa Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö ja Toni Suutari (toim.) *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin* s. 428–447. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAUHKE, NIILO 1971: *Karjalan praašniekat*. Jyväskylä. Omakustanne.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 2003: Inkerinsuomi ja suomalaiset Inkerinmaalla. Teoksessa Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 272–299. Helsinki: SKS.
- SELKIMO, KARI 2011: *Suistamon Pyörittäjä. Kirjavaisten uudisraivauksilta perspektiivittömäksi autiokyläksi. Kertomus ja sukututkimus erään Raja-Karjalaisen kylän asuttajien jälkeläisistä ja kylän neljäntuhattu vuotisista vaiheista*. Helsinki: Hoffrénien sukuyhdistys.
- SETÄLÄ, VOITTO 1983: Heimoaatteen ajaja. Teoksessa Voitto Setälä, Hannes Sihvo ja Senni Timonen (toim.) *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies* s. 9–53. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- SETÄLÄ, VOITTO – HANNES SIHVO – SENNI TIMONEN 1983: *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies*. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- SEURUJÄRVI-KARI, IRMA 2012: Saamelaiset alkuperäiskansana ja saamelaisuuden tulevaisuus. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 33–50. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- SIHVO, HANNES 1969: *Karjalan löytäjät*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- 1973: *Karjalan kuva. Karenialismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana*. SKS:n toimituksia 314. Helsinki: SKS.

- 1981a: Karelianismi, kalevalaiskarjalainen unelma. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala I. Portti itään ja länteen* s. 25–51. Hämeenlinna: Karisto.
- 1981b: Karjala kirjallisuudessa. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala I. Portti itään ja länteen* s. 127–147. Hämeenlinna: Karisto.
- 1983: Karjalainen kirjailija. Teoksessa Voitto Setälä, Hannes Sihvo ja Senni Timonen (toim.) *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies* s. 55–82. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- 1995: Karjalan kalmistojen lumoissa. Kyläkalmistot karelianismin maisemassa. Teoksessa Jorma Aho ja Laura Jetsu (toim.) *Runojen ranta. Mekrijärven Sissola* s. 85–96. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2004: *Rajaton, ajaton Karjala*. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino.
- Siirtokarjalaisten tie = Siirtokarjalaisten tie. Osa IV*. 1971. Turku: Nyky-Karjala Oy.
- Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemisto. 1971. Turku: Nyky-Karjala Oy.
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Spectator* 1928 [nimimerkki]: Runojen ja metsien maailmassa. Iltapäivä Korpiselän Ägläjärvellä. – *Karjala* 30.9.1928.
- Suomenmaa V = Suomenmaa, osa V: Viipurin lääni. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja*. 1923. Toim. J. E. Rosberg, Kaarlo Hildén, Kustavi Grotenfelt ja J. A. Wecksell. Helsinki: Tietosanakirjaosakeyhtiö.
- Suomen tilastollinen vuosikirja*. Vuodet 1911, 1920, 1930, 1935, 1936 ja 1939. Helsinki: Tilastollinen päätoimisto.
- SÖDERHOLM, EIRA 1983: Vesistöappellatiivit Alattion murteessa. – *Sananjalka* 25 s. 43–62.
- TANDEFELT, MARIKA 1988: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- 1994: Urbanization and Language Shift. Teoksessa Bengt Nordberg (toim.) *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries* s. 246–273. Berlin: Walter de Gruyter.
- TARKIAINEN, KARI 1993: Finnarnas historia i Sverige 2. Inflyttarna från Finland och de finska minoriteterna under tiden 1809–1944. Stockholm: Finska Historiska Samfundet, Helsingfors och Nordiska Museet.
- TENHUNEN, ANNA-LIISA 2013: Henkilökuvat. Teoksessa Arja Kastinen – Rauno Nieminen – Anna-Liisa Tenhunen: *Kizavirzi. Karjalaisesta kanteleperinteestä 1900-luvun alussa* s. 5–112. Pöytyä: Temps Oy.
- TERHO, MIKKO 1930: Salon aarre. Salokarjalainen kuvaus. Teoksessa *Sortavalan seminaari 1880–1930* s. 292–302. Helsinki: Oy. Valistus.
- TOMMILA, PÄIVIÖ 1998: *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- TORIKKA, MARJA 2003: Karjala. – *Kielikello* 1/2003 s. 14–20.
- TŠOKKINEN, ANJA 2007: *Tšokkiset – Tsokkiset – Tšokkiset, rajakarjalainen suku*. Jyväskylä: Tšokkisten sukuseura.
- TSUTSUNEN, MAIRE 1979: Alkupuhe. Teoksessa Maire Peltonen, Maria Näreaho ja Maire Tsutsunen (toim.) *Kukkilintu, liinatie. Kuvia suojärveläisistä käspaikoista* s. 5–16. Joensuu: Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y.
- TULEHMO, PAUL 1958 [nimimerkillä *Rehennys*]: Karjalaisista sukunimistä. – *Karjalainen* 8.2.1958.
- TURUNEN, AIMO 1965: Suojärven murre. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 21–38. Pieksämäki: Suosäätiö.
- 1976: Aunuksen kalastuksesta. Teoksessa *Veden viljaa*. Kalevalaseuran vuosikirja 56 s. 216–239. Porvoo: WSOY.

- 1982: Raja-Karjalan murteet. Teoksessa Yrjö-Pekka Mäkinen ja Ilmari Lehmusvaara (toim.) *Karjala 2. Karjalan maisema ja luonto* 65–89. Hämeenlinna: Karisto.
- TURUNEN, MAUNO 1997: *Salmi: sahojen ja laivojen pogosta. Amparikaupasta Salmin johtavaksi liikeyritykseksi. Kertomus kolmen lahjoitusmaatalonpojan Wasili, Mihail ja Iivan Hosainoffin elämäntaipaleesta*. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino.
- TUULIO, TYYNI 1952: *Tilma Hainari, Karjalan tytär*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- UNBEGAUN, B. O. 1972: *Russian surnames*. Oxford: Clarendon Press.
- UUSITUPA, MILLA – VESA KOIVISTO – MARJATTA PALANDER 2017: Raja-Karjalan murteet ja raja-alueiden kielimuotojen nimitykset. – *Virittäjä* 1/2017 s. 67–106.
- VARTIAINEN, ELIEL 1902: Uusi matkailijareitti. – *Suomen Urheilulehti* 1.7.1902.
- 1935: Entisillä taikamailla. Teoksessa U. Karttunen – Heikki Hyppönen, Hellä Pelkonen – Eliel Vartiainen – Ester Savolainen – Martti Haavio – Kaarlo Koistinen: *Vanhan runon mailta* s. 59–78. Raja-Karjalan Säätiön julkaisuja II. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- 1990 [1928]: Karhunajolla Kauko-Karjalassa. 2. painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- VILJANEN, ANNA MARIA 1994: Etnisyys = rotu = kulttuuri? Teoksessa Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto* s. 143–163. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VILJANTO, ANNI 1952: *Salmi. Salmin pitäjän muistojulkaisu*. Kuopio: Salmi-säätiö.
- VILKUNA, KUSTAA 1965: Suojärven karjalantalon historia. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi I* s. 315–322. Pieksämäki: Suosäätiö.
- VIRRANKOSKI, PENTTI 1994: *Käsitöistä leivän lisää. Suomen ansiokotteollisuus 1865–1944*. Historiallisia Tutkimuksia 186. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- VIRTANEN, N. P. 1983: Iivo Härkösen Karjalaa ja karjalaisuutta käsitteleviä tuotteita. Teoksessa Voitto Setälä, Hannes Sihvo ja Senni Timonen (toim.) *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies* s. 219–242. Lappeenranta: Karjalan Kirjapaino Oy.
- VIRTARANTA, PERTTI 1968: Karjalan kielen sanakirjan aineksista. Teoksessa *Karjalan kielen sanakirja. Osa I: A–J* s. vii–lxv. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- VUNNELI, NILO 1991: *Sukumme vaiheet vuosilta 1722–1990*. Outokumpu. Omakustanne.
- VUORISTO, SAKARI 1975: *Sortavalan sanomalehdistö 1880–1940*. Suomen sanomalehdistön historia -projektin julkaisuja n:o 2. Turku: Suomen sanomalehdistön historia -projekti.
- WANDE, ERLING 1996: Tornedalen. Teoksessa *Finnarnas historia i Sverige 3. Tiden efter 1945* s. 229–254. Helsingfors, Stockholm: Finska Historiska Samfundet, Helsingfors och Nordiska Museet.
- 2000: Etnisyys ja identiteetti – Tornionlaakson kieliolojen näkökulmasta. Teoksessa Niina Määttä ja Helena Sulkala (toim.) *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan*. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti I s. 30–52. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja nro 15. Oulu: Oulun yliopisto.
- WARIS, HEIKKI – VIENO JYRKILÄ – KYLLIKKI RAITASUO – JOUKO SIIPI 1952: *Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*. Helsinki: Otava.
- WARTIOVAARA, E. R. 1951: Suomen korprien karhu. Erämiehen elämyksiä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- WEI, LI 2000: Dimensions of bilingualism. Teoksessa Li Wei (toim.): *The bilingualism reader* s. 3–25. London and New York: Routledge.

- WEINREICH, URIEL 1968: *Languages in contact: findings and problems*; with a preface by André Martinet. The Hague: Mouton & Co.
- WINSA, BIRGER 1998: *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden*. Occasional Paper No 17. Applied Linguistics Association of Australia.
- YLÖNEN, AULIKKI 1966: Suojärven kunnallishallinnon aika 1886–1939. Teoksessa Lauri Pelkonen (toim.) *Suojärvi II* s. 179–243. Pieksämäki: Suosäätiö.
- ÅKERLUND, TUULA 2012: Romanit yhteiskunnassa – meitä on moneksi. Teoksessa Okan Daher, Lauri Hannikainen ja Karoliina Heikinheimo (toim.) *Suomen kansalliset vähemmistöt – kulttuurien ja kielten rikkautta* s. 51–68. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Liite 1. Nimihakemisto.

Nimihakemistossa käsitellään ruotsinkielisistä lisänimistä kehittyneet sukunimet, venäläisistä (tai niitä muistuttavista) lisä- tai sukunimistä mukautumalla kehittyneet sukunimet, venäläisen ristimänimen karjalaiseen hypokorismiin pohjaavat sukunimet ja karjalan-, suomen- ja venäjänkielisistä lisänimistä kehittyneet sukunimet.

Nimiartikkelissa tarkasteltava sukunimi ilmoitetaan sen ensimmäisellä rivillä. Sen jälkeen suluissa oleva pitäjännimi tarkoittaa sitä rajakarjalaispitäjää, jossa sukunimi on tarkastelemieni henkikirjojen (v. 1818–1925) perusteella esiintynyt. Jos kyseisiä pitäjiä on useampi kuin yksi, ne mainitaan otsikkorivillä siinä järjestyksessä, missä nimi on alettu merkitä Viipurin läänin Salmin kihlakunnan henkikirjoihin. Lisänimipohjaisista sukunimistä ilmoitan otsikkoriviä seuraavalla rivillä, miten sukunimi on käsittäökseni kehittynyt. Pekka Pohjanvalon *Salmin murteen sanakirjassa* (1947) julkaistussa sukunimiluettelossa mainituista sukunimistä kerron, missä kirjoitusasussa nimi siinä on. Jos nimen (tai samanasuisen nimen) etymologiaa tai levikkiä on käsitelty Pirjo Mikkosen ja Sirkka Paikkalan teoksessa *Sukunimet* (2000), mainitsen siitä; teoksessa käsitellään nimiä, joilla on noin sata nimenkantajaa (mts. 9). Ilmoitan kyseisten nimien levikitietoja myös *HisKi-* ja *Katiha-*tietokantojen perusteella. Kerron myös, milloin ja missä kylässä kyseinen nimi on alettu kirjata kyseessä olevassa pitäjässä toimineen (tai toimineiden) ortodoksiseurakunnan asiakirjoihin (suomennoksiin) ja missä muodo(i)ssa nimi on niihin kirjattu. Katiha-tietokannassa on kaikki asiakirjatiedot vuoteen 1914 asti; sen jälkeiseltä ajalta siinä on muun muassa haudattujen luetteloiden tiedot vuoteen 1949 asti. Jos nimi esiintyy jo 1700-luvun Käkisalmen läänin pohjoisen osan maakirjoissa (v. 1727, v. 1753, v. 1764; MMA), ilmoitan sen nimiartikkelin tekstiosassa. Suurin osa Nimihakemiston sukunimistä on ollut käytössä vielä 1920-luvulla, mutta nimien nykytilannetta en ole systemaattisesti tarkastanut.

Nimiartikkelin lopussa esitän tiedon siitä, missä ja milloin sukunimi on alettu kirjata henkikirjoihin, ja ilmoitan ensimmäisen nimenkantajan koko henkilönimen. Viimeiseksi ilmoitan, mihin hakemiston sukunimiin (sukunimiin) artikkelissa käsiteltyä sukunimeä voi verrata.

Asiakirjoissa mainitut tavalliset suomen- ja ruotsinkieliset ammattinimikkeet ja maanhallintasuhteista kertovat nimikkeet sekä yleiset lyhenteet

suomenkieliset

l, L, L. 'lapsi'

Lamp., Lampti, Lmp., Lp., Lpti 'lamputi, vuokratilallinen'

lki 'leski'

Lois 'loinen eli maattomaan väestöön kuuluva henkilö'

Lsä 'löysä eli maattomaan väestöön kuuluva henkilö'

Mök, Mök., Mökk, Mökkil. 'mökkiläinen'

perill. 'perillinen, perilliset'

Tal., Tall., Talol, Taloll, talolli 'talollinen'

Työl. 'työläinen'

ruotsinkieliset

B. = barn 'lapsi'

Backst = backstugare 'mäkitupalainen'

Bden = bonden 'talonpoika, lamputi'

Ea, Eka = *enka* 'leski'

Inh., Inhys = *inhysing* 'loinen eli maattomaan väestöön kuuluva henkilö'

Lb, Lb., LB = *landbonde* 'lampuoti'

NB, Nbg. = *nybyggare* 'uudistilallinen'

Nämnd, nämnd., nämnde. = *nämndeman* 'lautamies'

Rt., RT, R.T., RT: = *räntetorp* 'torppari'

Sn = *son* 'poika'

Ruotsinkielisistä lisä- tai sukunimistä kehittyneet sukunimet (6 nimiartikkelia)

Brömsi (Suojärvi)

Nimi *Brömsi* sisältää ilmeisesti ruotsin kielen sanan *bröms*, joka on sanan *broms* 'paarma' vähemmän käytetty asu (Nusvensk ordbok 1981). Suojärveläiselle, vuosikymmeniä samoilla asuinsijoilla asuneelle ortodoksisuvelle ei ole ennen vuotta 1880 merkitty henkikirjoihin minkäänlaista lisä- tai sukunimeä. Karjalan kielessä nimeä muistuttaa äänteellisesti lähinnä sana *prönssi* 'iso maha', joka on mainittu Säämäjärveltä (KKS). Nimi *Brömsi* on kuitenkin kirjattu henkikirjoihin juuri *m*:llisenä, ja sille on rajakarjalaisessa henkilönimistössä joitakin vertailukohtia (esim. Suojärvellä *Björk* ~ *Pörkki*; myös Tulehmo 1958). Uskon nimen olevan ruotsin kielen sanaan pohjaava nimi. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu (muodossa *Brömsi*) ensi kerran vuonna 1890; silloin ja myöhemmin nimi mainitaan myös muodossa *Brömzi*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodoissa *Brömsi*, *Bröns* ja *Brönsi*. – Suojärvellä *Iwan Michailof Bröms*, Varpakylä 1880; *Iwan Michailoff Brömsi*, 1885.

Vrt. **Pörkki**.

Bunda (Suistamo, Impilahti ja Salmi)

Nimi *Bunda* on kirjattu Suistamolta maakirjaan jo 1700-luvun puolivälissä (*Ivan Bunda*, kirkonkylä 1753), ja tarkastelemisani 1800-luvun henkikirjoissa se esiintyy aina samassa muodossa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa varhaisin maininta nimestä (muodossa *Bundu*) on vuoden 1835 rippikirjassa Suistamon kirkonkylästä. Nimi *Bunda* mainitaan *Karjalaisten nimioppaassa* (Härkönen 1930: 11) ja Pohjanvalon sanakirjassa (Poh. 1947). Karjalan kielen pohjalta nimeä ei voi mielestäni luontevasti selittää; nimeä äänteellisesti lähinnä ovat sanat *puntari* 'puntari', *puntta* (*puntu*) 'kapina, mellakka; tora, tappelu', 'paini; kisailu' ja *puntti* 'pultti'; 'pieni, mitätön esine' (KKS). Vuoden 1753 maakirjaan on Suistamolla kirjattu (myös aineistossani esiintyvät) nimet *Kirnu*, *Lipitzin*, *Nälkä* ja *Wotkin*. Suomen Karjalassa on 1500- ja 1600-luvulla tavattu useita erilaisia henkilönnimiä, jotka pohjaavat ruotsin kielen sanaan *bonde* 'talonpoika'; esimerkiksi Viipurissa on kirjattu vuonna 1635 nimi *Olef Punda*, Lappeella *Simon Pundj* 1661, *Simon Puntti* 1667 (Nissilä 1975: 226–227). Pidän mahdollisena, että suistamolainen nimi *Bunda* on alkuaan viittanut nimettävän asemaan ja se on poikkeuksellisesti muodostettu ruotsin, ei karjalan kielen sanan pohjalta. Impilahden ja Salmin Bundat lienevät samaa sukua kuin Suistamon Bundat. – Suistamolla *RT Semen Punda*, kirkonkylä 1818; Impilahdella *Löysä Ivan Semenoff Bunda*, Hunttila 1890; Salmassa *Lp. Wasili Wasiljeff Bunda*, Virtelä 1900.

Vrt. **Kikari**.

Kikari (Impilahti)

Nissilän mukaan nimi *Kikari* on syntynyt ruotsin sanan *kikare* 'tähytelijä, tähystin' pohjalta, mutta hän ei perustele näkemystään mitenkään. Sukunimen *Kikari* lisäksi Impilahdella on tunnettu paikannimi *Kikarinmäki*. (Nissilä 1975: 220.) Tiedossa ei ole, kumpi nimistä on primaari, mutta arvelen paikannimen viittaavan sukunimeen. *Karjalan kielen sanakirjassa* ei ole *kikar*-alkuisia sanoja (KKS). Muualla Suomessa henkilönnimi *Kikari* on tunnettu vain Ala-Torniolla ja sielläkin ainoastaan 1700-luvun alkupuolella ja puolivälissä (HisKi).

Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan vihittyjen luettelossa vuonna 1830 mainitaan sukunimi *Kika* kaksi kertaa (*bd:s* [’talollisen poika’] *Heino Paulss[on]* *Kika*, Jalonvaara; *bd:d* [’talollisen tytär’] *Valb: Paulsdr. Kika*, Hunttila), mutta en voi yhdistää sitä *Kikariin*. Nimi *Kikari* mainitaan Impilahden vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoissa; muita havaintoja nimestä ei ole. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1897; tuolloin se mainitaan kastettujen luettelossa Koivuselästä. Nimi on kuulunut tuolloin eräälle talollisen pojalle ja tämän vaimolle. 1900-luvulla rajakarjalaiselle ortodoksisuvulle kuulunut nimi on todennäköisesti virkamiehen keksimä (ks. Tulehmo 1958). Ei ole varmaa, pohjaako nimi sanaan *kikare* niin kuin Nissilä on esittänyt. – Impilahdella *Dmitri Vasiljeff Kikarin oik[euksien] omist[aja]*, Koivuselkä 1920.

Vrt. **Bunda**.

Pörkki (Suojärvi)

Nimi *Pörkki* on käsittääkseni mukautunut sukunimestä *Björk*; osa suvusta on ottanut nimen *Pörkki* tilalle sukunimen *Koivu* (Patronen 1998). Nimelle on suojärveläisessä sukunimistöissä yksi vertailukohta, nimi *Brömsi*. Karjalan kielen sanastossa nimeä äänteellisesti lähellä on ainoastaan sana *pörkkiheinä* ’peltohatikka’ (KKS). Kyseessä oleva sukunimi on kirjattu eri asiakirjoihin useassa eri muodossa. Suojärven vuoden 1900 henkikirjaan nimi on eräille suvun jäsenille kirjattu muodossa *Wörkki* (esim. *Saveli Petroff Wörkki*) ja muille muodossa *Pörkki*, vuonna 1910 muodoissa *Pörkki*, *Vörkki* ja *Wörkki* ja vuosina 1920 ja 1925 muodoissa *Pörkki* ja *Vörkki*. Suojärven vuoden 1940 henkikirjassa nimi on myös muodossa *Björk* ja *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) muodoissa *Börkki* ja *Pörkki*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1901 Helylänniemestä muodossa *Börkki*; vuoden 1905 rippikirjassa nimi *Pörkki* mainitaan Moisseinvaarasta. – Suojärvellä *Lpti Petter Petroff Pörkki* ja *Löysä Michei Petroff Pörkki*, Helylänniemi 1890.

Vrt. **Brömsi**.

Rantsi (Salmi)

Nimi *Rantsi* on yksi niistä harvoista salmilaisista sukunimistä, joita voi seurata ajassa taaksepäin vuoden 1925 henkikirjasta aina vuoden 1727 maakirjaan. Vuoden 1727 maakirjassa mainitaan Salmin Karkun kylästä henkilön nimi *Jacob Andre Frans* ja vuoden 1753 maakirjassa nimi *Jacov Andreov Frantz*. Vuoden 1764 maakirjassa nimeä *Frans* tai *Frantz* ei ole, mutta vuoden 1818 henkikirjassa mainitaan henkilön nimi *Ivan Ivanov Rantsi*. Sukunimi *Rantsi* näyttää siis kehittyneen sukunimestä *Frantz*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ranttši* (Poh. 1947). Samanasuista sukunimeä *Rantsi*, joka pohjaa ristimänimeen tai talonnimeen, on tavattu myös muun muassa Hämeestä ja Satakunnasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rantsi*). Sukunimi *Frantz* (myös muodoissa *Fransi*, *Frantsi*) on kirjattu Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan asiakirjoihin Impilahden Hättilän, Karkumäen, Leppäsillan, Niinisyrjän, Sumerian ja Tervaselän kylistä sekä kirkonkylästä jo 1700-luvulla. Hättilään ”Fransit” muuttivat 1700-luvun puolivälissä (Koponen 1982: 219). Karkun kylä, jossa Salmin Rantsit ovat jo 1700-luvulla asuneet, sijaitsi valtamaantien varrella Laatokan rannalla noin 40 kilometriä Impilahden ja Salmin rajalta. Pidän mahdollisena, että Salmiin 1700-luvulla muuttaneet Fransit olivat alun perin Impilahden luterilaisia. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuodesta 1822 alkaen. Nimi on

asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Rantsi*, *Rantsi*, *Rantsijev*, *Rantshukoff* ja *Rangi* ym. Salmin paikannimikokoelmassa olevaa muistitietoa siitä, että nimeä *Rantsi* kantaneiden esi-isä olisi tullut ”Rantsilan pitäjältä Pohjanmaalta Isonvihan jälkeen” en pidä uskottavana. – Salmissa *Ivan Ivanov Rantzi*, Karkku 1818.

Tschokkinen (Soanlahti, Korpiselkä ja Suistamo)

Tschokkinen sukua tutkineen historioitsija Anja Tšokkinen mukaan on mahdollista, että sukunimi *Tschokkinen* on kehittynyt lisänimestä, joka on muodostettu ruotsin sanan *tjock* ’paksu’ pohjalta. Lisänimi *Såkkioff* (*Tzookief*) on kirjattu maakirjaan jo 1600-luvun alkupuolella Korpiselän Saavanvaarasta. Kylän nimi muuttui seuraavalla vuosisadalla asukkaan mukaan nimeksi *Tsokki*. Sukua, joka edelleen kantaa sukunimeä *Tsokkinen* (*Tschokkinen*, *Tšokkinen*), asui 1700-luvulla Korpiselän Tsokin lisäksi Soanlahden kylässä. (Tšokkinen 2007: 10, 18.) Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1899; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Lehmivaarasta. Suistamon Tsokkiset ovat lähtöisin joko Soanlahdelta tai Korpiselästä. – Soanlahdella *Jermolai Kononoff Tschokkinen* ja *Gaurila Kononoff Tschokkinen*, kirkonkylä 1845; Korpiselässä *Lampti Andrei Agafonoff Tschokkinen*, Tsokki 1895; *Tal. Andrei Tsokkinen*, Lehmivaara 1900; Suistamolla *Andrei Tschokkinen*, Laitioinen 1910.

Venäläis-karjalais-suomalaiset nimet (kolme nimiryhmää)

1 Venäläisistä lisä- tai sukunimistä (a) ja niistä muistuttavista lisä- tai sukunimistä (b) mukautuneet sukunimet (9 + 5 nimiartikkelia)

a)

Beloi (Suistamo ja Impilahti)

Nimi *Beloi* on havaintojeni mukaan kehittynyt venäläisestä lisä- tai sukunimestä *Belov* (< ven. *belyj* 'valkoinen'; VSSSK 1978; Unbegaun 1972: 28). Nissilä on pitänyt Impilahdella tunnettua sukunimeä *Beloff* nimenkantajan ulkomuotoa kuvanneeseen lisänimeen pohjaavana sukunimenä (Nissilä 1975: 208). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Beloi* on kirjattu erälle miehelle Uuksujärvellä jo vuoden 1835 rippikirjaan (*Ivan Beloi*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy vuodesta 1840 alkaen Kitelästä. Sukunimi *Belov* on tunnettu kylässä jo vuonna 1802 (Laitinen 1938: 231). Kummankin seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Beloi*, *Beloj*, *Belov(a)* ja *Beloff*. Sukunimi näyttää kehittyneen samalla tavalla kahdessa eri pitäjässä. – Suistamolla *Ivan Jevseev Beloi*, Uuksujärvi 1818; Impilahdella *R.T. Jegor Grigorjev Beloi* ja *R.T. Ivan Grigorjev Beloi*, Kitelä 1818.

Buljugin (Suistamo ja Salmi)

Suistamolainen sukunimi *Buljugin* on kehittynyt 1800-luvulla Suistamon Äimäjärvellä venäläisestä sukunimestä *Bulygin*. Sukunimi *Bulygin* on kehittynyt henkilökohtaisesta lisänimestä, joka sisältää 'moukkamaista, karheaa' merkitsevän venäjän kielen sanan (Unbegaun 1972: 149). Sukunimi *Bulygin* tunnetaan venäläisillä myös nykyään (Kahla – Mikkonen 2005: 283). Nimi *Buljugin* on ensi kerran kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1831; tuolloin nimi mainitaan haudattujen luettelossa kirkonkylästä. Muotoa *Bulygin* ei kirkonkirjoissa mainita. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Bulygi* on kirjattu vain vuonna 1913; vuoden 1925 henkikirjassa mainittu nimi on tullut Salmiin varmaankin Impilahdelta. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Buluugin* (Poh. 1947). – Suistamolla *Everjan Bulygin* ja *Harlam Bulygin*, Äimäjärvi 1818; *Harlam Bulugin*, Äimäjärvi 1840; *Wasili Stepanoff Buljugin*, Äimäjärvi 1890; Salmassa *Tal. Mihail Buljukinin lki Audotja*, Tiijala 1920.

Grommi (Salmi)

Nimi *Grommi* on muodostunut venäläisestä sukunimestä *Gromoff*, jonka Pohjanvalo mainitsee muodossa *Groomof*; nimeä *Grommi* hän ei mainitse (Poh. 1947). Venäläiseen sukunimeen *Gromov* sisältyy 'ukkosta' merkitsevä sana *grom* (Unbegaun 1972: 204; VSSSK 1978). Nimi tunnetaan venäläisillä myös nykyään (Kahla – Mikkonen 2005: 303). Salmassa sukunimi *Gromoff* on havaintojeni mukaan kirjattu henkikirjaan ensi kerran Ala-Uuksussa vuonna 1870 ja Tulemajoella vuonna 1880; Manssilasta en ole sitä tavannut. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin muoto *Grommi* on kirjattu ensimmäisen kerran vuonna 1907. Klaus Castrénin mukaan sukunimi *Gromov*

on merkitty Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin kahdelle manssilalaiselle veljekselle vuosina 1860–1880, minkä jälkeen sukunimi on ollut *Grommi*. Hän on arvellut nimen *Gromov* liittyvän siihen, että lampuotiveljesten hallinnoima maa kuului pietarilaisille Gromovin kauppiasveljeksille. (Castrén 2002: 17.) Gromovien omistamalla maa-alueella Salmassa ja Suojärvellä asui satoja lampuoteja (luku 7.4.2), joten selitys ei tunnu uskottavalta. – Salmassa *Lb. Stepan Iwanov Grommi*, Manssila 1880.

Koslonen (Salmi)

Nimi *Koslonen* on mukautunut Salmin Manssilassa venäläisestä sukunimestä *Koslov*. Lisänimestä kehittyneeseen sukunimeen *Kozlov* sisältyy ’pukkia’ merkitsevä venäjän sana *kozly* (Unbegan 1972: 189; VSSSK 1978). Sukunimi *Koslov* (*Kosloff*) on merkitty Salmin henkikirjaan Manssilasta vuosina 1818–1835 ja 1900 ja Peltosista vuosina 1818–1820 ja 1900–1920. Vuonna 1895 Manssilasta mainitaan ilmeisesti veljeksillä nimiasut *Kosloff* ja *Koslonen*, vuonna 1920 ainoastaan muoto *Koslonen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Kozlof* (Poh. 1947). Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa muoto *Koslonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1934; ensimmäiset maininnat nimestä *Koslov* ovat vuodelta 1841 Manssilasta, vuodelta 1849 Peltosista ja vuodelta 1854 Tulemajoen tehtaalta. – Salmassa *Isačk* [epäselvä] *Koslov*, Manssila 1818; *Lpti Ivan Wasiljeff Kosloff* ja *Lpti Petter Wasiljeff Koslonen*, Manssila 1895.

Lipitsä (Suistamo ja Korpiselkä)

Suistamolainen sukunimi *Lipitsä* on kehittynyt venäläisestä sukunimestä *Lipitzin*, joka mainitaan Suistamon Koitonselästä jo vuoden 1753 maakirjassa (*Wasilei Ivanov Lipitzin*; *Wasilei och Dmitrei Lipitzin*, Koitonselkä 1753). Nimi ehkä on mukautunut muotoon *Lipitsä* siksi, että karjalan kielessä on ollut samanasuinen sana *lipittšä* ’tuohilippi’ (tai muu ammennusastia) ja ’kalahaavi’. Sanaa on käytetty myös ’huonosta tai pienestä esineestä’ (halv.) ja ’pienikasvuisesta tai rumasta ihmisestä’ (kuv.), esim. *pienet työtöd l’ipitšäd* (Säämäjärvi). (KKS.) Henkikirjoihin nimi *Lipitsin* (*Lipitsä*) on kirjattu vuosina 1818–1860 ja 1920–1925. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vuoden 1840 rippikirjassa Koitonselän kylästä. Sama tai samanasuinen nimi on kirjattu henkikirjaan myös Korpiselässä (Tsiipakka 1885) ja Soanlahdella (kirkonkylä 1818). Nimeä *Lipitsä* on yritetty selittää niin, että se olisi johdettu lisänimestä *Lippi-Tsoppi* johtimella *-tsä* (ks. Linnakylä 1968: 167; myös Suistamon paikannimikokoelma s.v. *Homittša*, *Lippi-Timoi*). – Suistamolla *Jegor Lipitzin*, Koitonselkä 1818; *Stepan Lipitzins Eka Natalia*, Koitonselkä 1855; *Jegor Michailoff Lipitsän lki Ofimja*, Koitonselkä 1915; Korpiselässä *Tal. Vasili Kiriloff Lipitsäinen*, Tsiipakka 1915. Vrt. **Lutikka**.

Lutikka (Salmi)

Salmilainen sukunimi *Lutikka* on kehittynyt sukunimestä *Lutikov*, joka mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1854, jolloin se esiintyy Kirkkojoelta sekä haudattujen luettelossa että kastettujen luettelossa. Vuoden 1882 rippikirjan suomennoksessa nimi on muodossa *Ljutikov*; muoto *Lutikov* mainitaan vielä vuonna 1916. Pidän mahdollisena, että kyseessä on sama nimi kuin Unbegaunin mainitsema nimi *Ljutikov* (Unbegaun 1972: 193). Nimeä *Lutikov* tai *Ljutikov* ei mainita Kahlan ja Mikkosen teoksessa (2005). Pohjanvalo mainitsee sukunimen (muodossa *Lutikku*) ja sanan *lut’ikku* ’lude’ (Poh. 1947). Karjalan kielen sanalla *lutikka* on

koko karjalan puhuma-alueella merkitys 'lude' (KKS). Sen sijaan muoto *Lutikka* on kirjattu ensi kerran seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1869; tuolloin se mainitaan haudattujen luettelossa. Muut maininnat nimestä ovat vuosilta 1874–1875, 1878, 1926 ja 1936. Venäläinen nimi on ilmeisesti mukautunut muotoon *Lutikka* sen vuoksi, että karjalan sanastossa on sitä vastaava sana. – Salmissa *Lsä Ivan Stafejeff Lutikoff* ja *Lsä Rodion Kuismen Lutikan lki Eudokia*, Kirkkojoki 1900; *Lsä Petter Stepanoff Lutikka*, Uusikylä 1900.

Vrt. **Lipitsä**.

Saatko, Saatko (Suistamo)

Nimi on kehittynyt venäläisestä sukunimestä *Sadkov*, joka on venäläisillä käytössä nykyäänkin (Kahla – Mikkonen 2005: 374); sen sijaan Unbegaunin (1972) teoksessa nimeä ei ole. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1900 ja 1905 rippikirjojen suomennoksissa sukunimi on perheen sekä mies- että naispuolisilla jäsenillä muodossa *Sadkova*. – Suistamolla *Katrina Wasiljeva Saatko*, *Nikifor Saatko* ja *Löysä Wasili Saatkan leski Audotia*, Leppäsyvä 1890.

Vinokuuro (Salmi)

Nimi *Vinokuuro* lienee kehittynyt venäläisestä sukunimestä *Vinokurov* (<< 'viinanpolttaja'; Unbegaun 1972: 123; myös Kahla – Mikkonen 2005: 409). Nimi on kirjattu Salmin vuosien 1915, 1920 ja 1925 henkikirjoihin Tiialasta. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947), eikä nimeä löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. – Salmissa *Lois Andrei Sergejeff Winokuura*, *Lois Nastasia Vinokuura* [edellä mainitun sisar], Tiiala 1920.

Vostrakka (Salmi)

Sukunimi *Vostrakka* on käsittääkseni mukautunut Salmin Mäkipään kylässä venäläisestä sukunimestä *Vostrakoff*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Vosrakof* (Poh. 1947). Karjalan kielessä tunnetaan sana *vostrokka*, josta *Karjalan kielen sanakirjassa* vain yksi lause-esimerkki Säämäjärveltä: *tyvitäh parret (pilaten), anna vostrokad lähtöv eäreh* 'katkaistaan tukit (sahaamalla), saadaan hakkuun jäljeltä epätasaiset tyvet pois' (KKS). Sanalla *vostrokka* on siis tunnettu merkitys 'terävä, epätasainen, rosoinen'. Venäläinen sukunimi *Vostrikov* on kehittynyt nimettävää kuvaavasta lisänimestä (<< 'terävä'; Unbegaun 1972: 148); Kahlan ja Mikkosen (2005) teoksessa nimeä ei mainita. Mäkipäältä on vuonna 1900 kirjattu henkikirjaan sukunimet *Wastrakoff* ja *Wastrakko*, joista *Wastrakoff* mainitaan myös Työmpäisistä. Vuonna 1920 Mäkipäältä on kirjattu sukunimi *Vostrakka* mutta ei enää alkuperäistä venäläistä muotoa, ja samana vuonna Tulemajoelta ja Työmpäisistä on mainittu sukunimi *Vostrakoff*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Vosrakof* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainitaan sukunimi *Vostrakov* vuosina 1888–1914 ja joitakin kertoja sen jälkeen, mutta muotoa *Vostrakka* ei löydy. – Salmissa *Palsta Ivan Feodoroff Wostrako*, Mäkipää 1900.

b)

Dolgonen (Salmi)

Pidän mahdollisena, että sukunimen *Dolgonen* taustalla on jokin *Dolgu*-alkuinen venäläinen sukunimi (vrt. Kahla – Mikkonen 2005: 288). Salmin Tulemajoella, jossa nimi on tunnettu jo 1840-luvulla, asui Venäjältä tulleita ammattilaisia (luku 7.4.2). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Dolgon'e* (Poh. 1947).

Nissilä on yhdistänyt nimet *Dolgoi* ja *Dolgonen* venäjän sanaan *dolgij* 'pitkä' (Nissilä 1976: 208). Nimi on kirjattu Salmin maakirjaan Tulemajoelta jo vuonna 1764 muodossa *Dolgoi* (*Ivan Alexeiew Dolgoi*), ja toisinaan nimi on Salmin kihlakunnan henkikirjoissa muodossa *Dolkonen* (esim. 1920). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu jo 1840-luvulla (Tulemalla *Dolgoev* v. 1843, *Dolgojeff* v. 1845); nimi on kirjoitettu muodossa *Dolgonen* jo vuonna 1855. Unbegaun mainitsee venäläisen sukunimen *Dolganov* (<< 'pitkä'; Unbegaun 1972: 155). – Salmissa *Kuisma Ivanoff Dolgonen*, Tulemajoki 1845; *Tal. Aleksei Jegoroff Dolkonen*, Tulemajoki 1915.

Moldakainen (Korpiselkä ja Soanlahti)

Sukunimi on mukautunut käsittääkseni venäläisestä sukunimestä *Moldakoff*, joka on tunnettu 1800-luvulla Raja-Karjalassa Impilahdella (1875), Korpiselässä (Korpiselkä v. 1825, 1835; Hoilola v. 1915) ja Soanlahdella sekä muualla Karjalassa, muun muassa Sortavalassa ja Viipurissa (Katiha). Korpiselän kirkonkylässä nimi *Moldakov* on kirjattu jo vuoden 1727 maakirjaan. Ei ole tiedossa, onko sukunimi *Moldakoff* venäläinen sukunimi vai ei: se ei ole ainakaan tavallinen nyky-Venäjällä (Kahla – Mikkonen 2005); myöskään Unbegaun (1972) ei nimeä mainitse. Suojärven Kuikkaniemessä on kirjattu vuoden 1818 henkikirjaan henkilönimi *Herman Moldakain*, mutta pitäjästä ei ole muita merkintöjä kyseisestä nimestä. Korpiselän henkikirjaan nimi on kirjattu kirkonkylästä vuosina 1825 ja 1835, ja Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1878–1913 ja useita kertoja sen jälkeenkin lähinnä kirkonkylästä ja Hoilolasta muodossa *Moldakov(a)*. Soanlahdella nimi *Moldakainen* (*Moldokain*) on kirjattu henkikirjaan vuosina 1818 ja 1900; nimi *Moldakoff* on merkitty vuonna 1830 kirkonkylästä ja vuonna 1880 Koirinvaarasta. – Korpiselässä *Sawelei Iwanoff Moldakoff*, kirkonkylä 1825; *Lampti Feodor Petroff Moldakainen*, kirkonkylä 1895; Soanlahdella *Jefim Moldokain*, kirkonkylä 1818; *Inh. Jefim Klimoff Moldakoff*, kirkonkylä 1830.

Ruutinen (Suojärvi)

Suojärven pitäjänkokoelmassa on tieto, että Leppäniemessä asunut *Jegor Grudin* -niminen mies on tunnettu nimellä *Ruutinen Johora* (Suojärven paikannimikokoelma). Näin ollen sukunimi *Ruutinen* olisi kehittynyt nimestä *Grudin*. Ei ole tietoa, onko *Grudin* venäläinen sukunimi vai ei: sitä ei ole Unbegaunin teoksessa (1972), eikä se ole ainakaan tavallinen sukunimi nyky-Venäjällä (Kahla – Mikkonen 2005). Nimeä käyttänyt suku asui Suojärven Leppäniemessä jo 1700-luvun lopulla; nimi oli myöhemmin muodossa *Ruuttinen* ja *Ruutinen* (Kuutti 2011: 247). Suojärven henkikirjoissa nimi *Grudi* (u:n päällä pieni ympyrä) esiintyy jo vuonna 1835; nimeä kantanut mies mainitaan yksittäisissä Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuosina 1811–1835, mutta niihin hänelle ei ole kirjattu mitään lisä- tai sukunimeä. Niistä en ole tavoittanut nimeä *Grudin*; sen sijaan varhaisin maininta nimestä *Ruutinen* (useimmiten muodossa *Ruuttinen*) on vuoden 1905 rippikirjassa Leppäniemestä. – Suojärvellä *Nester Isakoff Grudi*, Leppäniemi 1835; *Lmp. Prokofei Kuismen Ruutinen*, Leppäniemi 1905.

Setkänen (Salmi)

Sukunimi *Setkänen* on mukautunut sukunimestä *Settkov*, joka mainitaan Salmin Kirkkojoelta jo 1700-luvun alun maakirjoissa. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Setkän'e* (Poh. 1947). Vuoden 1727 maakirjassa mainitaan henkilönimet *Offanazi Wasili Setkov*, *Simon Bochdanov Setkov* ja *Feodor Ivanov Setkov*, vuoden 1753 maakirjassa *Offanasei Wasiliov Setkov*,

Semeon Bogdanov Setkov ja *Feodor Ivanov Setkov* ja vuoden 1764 maakirjassa *Fedorov Sitkow*. Nimi mainitaan vuosien 1818–1880 henkikirjoissa, joissa sen kirjoitusasu on hieman vaihdellut (*Sittkoff* 1860, *Setkof* 1870). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Kirkkojoelta muodossa *Setkov* vuosina 1850–1908; muoto *Setkänen* mainitaan vuosina 1852, 1858–1859, 1914 ja 1930. Erään kirkkojokisen talonpojan (s. 1828) nimi on seurakunnan eri asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Sedkoff*, *Septov*, *Setkijeff*, *Setkijev*, *Setkov*, *Setkoff*, *Setkujeff* ja *Setkänen*. Sukunimi *Setkov* ei ole ainakaan tavallinen nyky-Venäjällä (Kahla – Mikkonen 2005); myöskään Unbegaun ei sitä mainitse; kyse on käsittääkseni eri nimestä kuin *Zitkov* (Unbegaun 1972: 178). – Salmissa *Philip Fedorov Settkov*, Kirkkojoki 1820; *Lp. Petter Ivanoff Setkäsen perill. L Petter*, Kirkkojoki 1900.

Settunen (Suistamo)

Ks. *Setkänen*. Sukunimi *Settunen* on kehittynyt 1900-luvulla Suistamon Loimolassa sukunimestä *Settkov*, joka on tunnettu kylässä jo vuonna 1835. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei mainita nimeä *Settkov*; ensimmäinen maininta loimolalaisesta sukunimestä *Settunen* on vuonna 1903 haudattujen luettelossa. Siihen nimi on kirjattu muodossa *Setturinen*, mutta lähes kaikissa muissa asiakirjoissa nimi on muodossa *Settunen*. – Suistamolla *RT Andrei Isotoff Settkoff*, Loimola 1835; *Tal Ivan Trofimoff Settusen oik. omist L Anni*, Loimola 1920.

2 Venäläisen ristimänimen tai sen hypokorismin karjalaisen variantin sisältävät sukunimet (256 nimiartikkelia)

Ahponen (Korpiselkä, Salmi, Soanlahti ja Impilahti)

Sukunimeen *Ahponen* sisältyy Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Agapi* (< kreikan *Agapios*) karjalainen variantti *Ahpo* (Nissilä 1976: 60; Kahla – Mikkonen 2005: 33). Salmin ja Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa esiintyy muodot *Agap* ja *Agapi*. Nimi voi hyvin pohjata myös jonkin muun ristimänimen karjalaiseen varianttiin. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Ahponen* esiintyy vuodesta 1896 alkaen; tuolloin nimi on kuulunut erälle kirkonkylässä asuneelle talolliselle. Saman seurakunnan asiakirjoissa nimestä on 1900-luvun alusta mainintoja myös Ilomantsista, mutta nimi näyttää olevan Korpiselästä lähtöisin (HisKi). Muihin Raja-Karjalan pitäjiin nimenkantajat ovat ilmeisesti tulleet Korpiselästä; Salmissa toiminut opettaja Ahponen oli lähtöisin Korpiselästä (Härkönen ym. 1940: 226). – Korpiselässä *Lamp. Fedot Pauloff Ahponen*, Ägljärvi 1905; Salmissa *Opettaja Semen Ahponen*, Peltainen 1915; Soanlahdella *Tal. Ignati Ahponen*, Juttulampi 1915; Impilahdella *Lois Nikifor Vlasinp[oiika] Ahponen*, Nietjärvi 1925.

Akkila (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Akkila* sisältyy käsittääkseni jokin venäläisen ristimänimen *Akim* (< heprean *Joakim*) karjalainen hypokorismi (Kahla – Mikkonen 2005: 34). Nissilä on selittänyt nimen pohjaavan esimerkiksi ristimänimeen *Akilina* (Nissilä 1976: 49; myös Pirjo Mikkonen teoksessa Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Akkila*),

mutta sukunimen kehittyminen naisennimen pohjalta olisi hyvin poikkeuksellista. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Akkila* mainitaan ensi kerran vuonna 1858 Kirkkojoella erällä talollisella. Nimen *Akkila* ensimmäisten nimenkantajien isoisa on kuollut ennen vuoden 1822 rippikirjan laatimista, joten nimen taustaa ei voi selvittää Katihassa olevien seurakunnan asiakirjojen avulla. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1887; tuolloin se mainitaan rippikirjassa Pitkärannasta yli 20 henkilöllä. Kyseessä voi olla yhden ja saman, Laatokan rannalla asuneen suvun nimi. – Salmissa *Michaila Kuismin Akkila*, Kirkkojoki 1860; Impilahdella *Inh. Michail Semenov Akkila*, Pitkäranta 1870.

Anttonen (Suistamo)

Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Anttonen* on kirjattu ensi kerran vuoden 1910 rippikirjaan Suistamon kirkonkylästä. Mainitun perheen pojalle (s. 1862) on kirjattu patronyympi *Antoninpoika*, minkä vuoksi pidän todennäköisenä, että nimi pohjaa mainitun nimen *Anton* (< kreikan *Antonios*) karjalaiseen varianttiin (vrt. Nissilä 1976: 51). Nimi näyttää siis kehittyneen Suistamolla. Samanasuinen sukunimi on tunnettu esimerkiksi useassa kannakselaissäpitäjässä (HisKi; ks. myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Anttonen*). – Suistamolla *Mök. Petter Antonoff Anttosen lki Audotja*, kirkonkylä 1915.

Atjonen (Suojärvi)

Sukunimeä *Atjonen* ovat käyttäneet Suojärven Kaitajärvellä ja Evanniemessä eläneen Artemi Parfentinpojan (s. 1783) jälkeläiset (Kuutti 2011: 226, 274). Nissilän mukaan sukunimen *Atjonen* taustalla on esimerkiksi jokin venäläisten ristimänimien *Andrei* (< kreikan *Andreas*) tai *Adrian* (< kreikan *Adrianos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 51), mutta nimi saattaakin pohjata johonkin nimen *Artemi* varianttiin. Sukunimi *Atjonen* on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1911; tuolloin se mainitaan kastettujen luettelossa. – Suojärvellä *Lmp. Ivan Nikitin Atjosen lki Paraskovia*, Vuontele 1905.

Barischa (Salmi)

Sukunimeen *Barischa* sisältyy karjalainen miehennimi *Barissa*, joka on venäläisen ristimänimen *Boris* variantti (Nissilä 1976: 52); Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseinen miehennimi *Boris* esiintyy jo 1800-luvun alkupuolella. Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin työmpäisläinen lisä- tai sukunimi on kirjattu vuodesta 1882 alkaen; asiakirjojen suomennoksissa se on muodoissa *Baryshev(a)*, *Baryshov(a)*, *Barysh*, *Baryshta* ja *Baryshin*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lb Feodor Afanasjev Barischa*, Työmpäinen 1870.

Brola, Prola (Suistamo)

Siirtokarjalaisten tie -osoitehakemistossa (1971) kyseinen sukunimi esiintyy ainoastaan muodossa *Brola*; Suomessa on edelleen käytössä myös sukunimi *Prola* (VRK: Sukunimihaku). Suistamon seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ainoastaan muodossa *Brola*. Nissilän mukaan *Prola* on venäläisen ristimänimen *Prohor* (< kreikan *Prokoros*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 118), mutta Denis Kuzminin mukaan karjalainen *Prola* pohjaa venäläiseen ristimänimeen *Frol* (Kuzmin 2016: 173). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ristimänimi *Frol* on mainittu vain kolmella eri henkilöllä, eli nimi on ollut siellä 1800- ja 1900-luvulla erittäin harvinainen.

Olen selvittänyt sukunimen *Brola* taustan. Suistamon seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä siitä on vuoden 1870 rippikirjassa, jossa se mainitaan eräällä suursarkalaisella talonpojalla (*Feodor Ivaninp[oika] Brola*, s. 1820). Mies oli lähtöisin Kokkoselän kylästä, ja hänen isänsä oli populi Ivan Frolinpoika (s. 1787). Nimi *Brola* näyttää siis sisältävän ensimmäisen kantajansa isoisan ristimänimen *Frol* karjalaisen variantin. – Suistamalla *Bden Feodor Iwanoff Prola*, Suursarka 1885.

Danila (Suistamo)

Ks. *Dantsu*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ei ole kirjattu kyseistä sukunimeä. – Suistamalla *Backst. Semen Wasiljeff Danila*, kirkonkylä 1885.

Dantsu (Impilahti ja Suistamo)

Sukunimiin *Danila* ja *Dantsu* sisältyy todennäköisesti jokin venäläisen ristimänimen *Danil* (< heprean *Daniel*) karjalainen variantti. Johdintyyppi *-(s)sa*, *-(s)si*, *-(s)su* on ollut Karjalassa suosittu. (Nissilä 1976: 52, 147.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen maininta nimestä on vuonna 1891 kastettujen luettelossa; tuolloin nimi (*Danshu*) kuului eräälle kirkonkylässä asuneelle talonpojalle. Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. – Impilahdella *Taloll. Ivan Michailoff Dantsin perill. L Grigori*, Ruokojärvi 1900; *Tall. Grigori Ivanoff Dantschu*, Ruokojärvi 1910; Suistamalla *Tal. Grigori Gauriloff Dantschu* [nimeen *t* lisätty asiakirjaan jälkikäteen], kirkonkylä 1915.

Fali (Salmi)

Sukunimeen *Fali* sisältyy mahdollisesti miehennimi *Fali*. *Fali* on yksi venäläisen ristimänimen *Falalei* (< kreikan *Thalelaios*) ja sen venäläisten hypokorismien *Falei* ja *Faletška* karjalaisista varianteista (Nissilä 1976: 56; Kahla – Mikkonen 2005: 60). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei kuitenkaan mainita ristimänimeä *Falalei*; sen sijaan Suojärven, Annantehtaan ja Suistamon kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa se esiintyy, eli etymologia on mahdollinen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Fali* mainitaan ensi kerran vuonna 1850. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Fali* (Poh. 1947). – Salmissa *Ivan Wasiljeff Fali*, Peltainen 1845.

Griischoi (Salmi)

Sukunimeen *Griischoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Grigorij* (< kreikan *Gregorios*) hypokorismin *Griša* karjalainen variantti. Nissilän mukaan Raja-Karjalassa on merkitty muistiin useita *Griisa*-kantaisia nimiä, muun muassa Salmista sukunimi *Griišoi*, miehennimi *Griiššu* eli *Grigori* ja Impilahdelta kylännurkka *griissalantšuppu*. (Nissilä 1976: 58.) Iivo Härkönen mainitsee sukunimen *Griisoi* (Härkönen 1930: 14) mutta Pohjanvalo ei (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa tiialalainen sukunimi *Griischoi* mainitaan vain vuosina 1901 ja 1907; Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimeä ei ole kirjattu. – Salmissa *Vasili Stepaninp[oika] Griischoi*, Tiiala 1920.

Griissanen ks. **Riissanen**.

Haimakainen (Suistamo, Soanlahti ja Salmi)

Sukunimeen *Haimakainen* voi käsittääkseni sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Foma* (< kreikan *Thomas*) karjalainen variantti; Nissilä mainitsee karjalaiset miehennimet *Hama*, *Hamo*, *Hamu*, *Homa*, *Homi* ja *Homo* (Nissilä 1976: 59). Pirjo Mikkonen on yhdistänyt suistamolaisen sukunimen

Haimakainen johdokseen *Haimakka* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Haimi*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Haimakainen* on vuonna 1863 vihittyjen luettelossa; se kuului tuolloin eräälle kirkonkyläläiselle talonpojalle. Sukunimi *Haimakainen* näyttää olevan lähtöisin Suistamolta (HisKi, Katiha), mistä myös Soanlahden ja Salmin Haimakaiset lienevät alun perin tulleet. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei mainita sukunimeä *Haimakainen*. – Suistamolla *nämndeman Gerasim Jefsejeff* [? epäselvä] *Haimakain*, kirkonkylä 1830; Soanlahdella *Mökk. Feodor Ivanoff Haimakaisen lki Irinja*, Harsunvaara 1900; Salmassa *Lois Jegor Feodoroff Haimakainen*, Ylä-Uuksu 1920.

Halli (Salmi)

Salmassa tunnettuun sukunimeen *Halli* sisältynee jokin karjalainen miehennimi. Nissilä mainitsee miehennimen *Hali*, joka on hänen mukaansa venäläisen ristimänimen *Falalei* (< kreikan *Thalelaios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 56, 58). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Halli* mainitaan jo vuoden 1862 rippikirjassa Käsänestä eli Käsänelästä; nimi kuului tuolloin eräälle talolliselle. Seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodossa *Galli* (1876). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Ensimmäisen nimen *Halli* kantajan Vasili Savelinpojan (s. 1827) isän nimi oli *Saveli Harlaminpoika* (s. 1797; vuoden 1850 rippikirja) ja isoisän nimi *Harlampi Jakovinpoika* (s. 1767, vuoden 1807 rippikirja), joten nimi voikin pohjata ristimänimen *Harlam* karjalaiseen varianttiin. – Salmassa *Inh. Terent Saweljev Halli*, Käsänelkä 1870.

Happo (Suojärvi ja Salmi)

Sukunimeen *Happo* on selitetty sisältävän esimerkiksi venäläisen ristimänimen *Agap* (< kreikan *Agapios*) hypokorismmin karjalaisen variantin, jolloin se rinnastuisi karjalaisiin miehennimiin *Ahappa*, *Ahpa*, *Ahpoi* ja *Ahvoi*. Sukunimeä *Happo* kantanut suku on Nissilän mukaan tunnettu Salmassa ja Suojärvellä. Sen sijaan sukunimi *Happonen* on peräisin Savosta. (Nissilä 1976: 60; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Happonen*.) Suojärvellä tavattu sukunimi *Happo* on henkikirjojen perusteella lähtöisin Suojärven Vuonteleen kylästä. Se on merkitty henkikirjoihin ensi kerran vuonna 1880 muodossa *Happoi* erään perheen isälle (*Dawid Fedotoff Happoi*) ja aikuiselle pojalle; isän isälle on vuosina 1840–1850 kirjattu sukunimi *Happonen* – kyse ei liene samanasuisesta savolaisesta sukunimestä (HisKi). Perhe on asunut samassa paikassa jo vuonna 1818, ja Kirsti Kuutin mukaan perhe on muuttanut kylään Suojärven Helylän kylästä 1800-luvun vaihteessa (Kuutti 2011: 274). Vuosina 1818–1835 perheellä ei mainita henkikirjoissa mitään lisä- tai sukunimeä. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Happo* mainitaan ensi kerran vuonna 1884; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle varpakyläläiselle talonpojalle. Salmin Hiivan kylästä sukunimi *Happo* mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1892; mantsinsaarelaisen talonpoikaissuvun nimi lienee kehittynyt samalla tavoin kuin Suojärvellä. – Suojärvellä *Matfei Dawidoff Happoi*, Vuontelee 1880; *Fedot Samsonoff Happonen*, 1840; Salmassa *Lp. Ignati Petroff Happo*, Hiiva 1900.

Harjunen (Suojärvi)

Sukunimeen *Harjunen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Hariton* (< kreikan *Khariton*) hypokorismmin (esim. *Horja*, Kahla – Mikkonen 2005: 75) karjalainen variantti (vrt. karj. *Hari*, *Harja*, Nissilä 1976: 60). Samanasuisista nimeä on otettu eri puolilla Etelä-Suomea (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Harjunen*; Paikkala

2004: 239). Suojärven Nilonsaareen 1890-luvulla muuttanut Feodor Haritoninpoika Harjunen (s. 1857) oli lähtöisin Varpakylästä (Kuutti 2011: 259); nimi siis pohjaa ristimänimen *Hariton* karjalaiseen varianttiin. Suojärven Nilonsaaren kylässä, josta *Harjunen* on ensi kerran mainittu henkikirjoissa, on vuosina 1895 ja 1920 kirjattu henkikirjaan myös muoto *Harjuschkin*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Harjunen* mainitaan ensi kerran vuoden 1875 rippikirjassa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle varpakyläläiselle talonpojalle. – Suojärvellä *Lampti Feodor Harjuschkin*, Nilonsaari 1895.

Harle (Salmi)

Sukunimeen *Harle* sisältyy venäläisen ristimänimen *Harlam* (< kreikan *Karalampes*) karjalainen variantti *Harle* (Nissilä 1976: 61). Varhaisin maininta sukunimestä *Harle* on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1897 kastettujen luettelossa. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). – Salmassa *Lp. Wasilei Michailoff Harlen leski Akulina*, Manssila 1900.

Haronen (Impilahti)

Kyseessä oleva sukunimi on kirjattu vuosina 1880–1890 Impilahden henkikirjoihin muodossa *Haroi*. Sukunimeen sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Haro* tai *Haroi*, jotka ovat venäläisen ristimänimen *Hariton* (< kreikan *Khariton*) karjalaisia variantteja (Nissilä 1976: 60). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole kyseistä sukunimeä tavoittanut. Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nietjärveläinen nimi on muodoissa *Haroi* (1911–1913), *Harjojev* (1910), *Harjojeva* (1910), *Harjoi* (1914–1917) ja *Harju* (1925–1945). – Impilahdella *RT Danila Jegoroff Haronen*, Nietjärvi 1835.

Hauroi (Suistamo)

Sukunimeen *Hauroi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Gavriil* (< heprean *Gabriel*) Karjalassa tunnettu variantti *Hauro* (Nissilä 1976: 61). Sukunimi mainitaan eräällä Suistamon Suursarassa asuneella loismiehellä vuosien 1880 ja 1885 henkikirjoissa; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole kyseistä nimeä löytänyt. – Suistamolla *Inh. Feodor Feodorov Hauroi*, Suursarka 1880.

Herschoi (Salmi)

Sukunimeen *Herschoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Gerasim* (< kreikan *Gerasimos*) hypokorismin karjalainen variantti; Nissilä mainitsee karjalaiset miehennimet *Heroi* ja *Herassima* (Nissilä 1976: 62). Nimen *Herschoi* ensimmäisen kantajan isän nimi oli *German Gerasiminpoika* (s. 1805, Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1860 rippikirja), eli nimi näyttää pohjaavan ensimmäisen nimenkantajan isoisan ristimänimen karjalaiseen varianttiin. Sukunimi on kirjattu saman seurakunnan vuoden 1893 rippikirjaan eräälle talonpoikaisperheelle; sen jälkeen nimi mainitaan vasta vuonna 1929. Vuonna 1901 kastettujen luettelon suomennoksessa nimi on muodossa *Gerschoi*. Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Her'skoi* lienee sama nimi (Poh. 1947). – Salmassa *Lp. Nikolai Hermanoff Herschoi*, Palojärvi 1900.

Hilkko (Salmi ja Suistamo), Hilkkonen (Suojärvi)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Filipp* (< kreikan *Philippos*) Karjalassa tunnettu variantti *Hilkko* (Nissilä 1976: 62). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (muodoissa *Hilku* tai *Hilkku*) mainitaan vain joitakin kertoja; varhaisin merkintä on vuodelta 1905 Työmpäisistä. Suojärven Varpakylässä kehittyntä sukunimeä *Hilkkonen* ovat

alkaneet käyttää Filip Mitrofaninpojan (s. 1776) jälkeläiset (Kuutti 2011: 266). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Hilkkonen* (joskus *Hilkkonen*) mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1875 rippikirjassa Varpakylästä. Sen sijaan Suistamolle nimi lienee tullut Salmista tai Suojärveltä: Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain vuosina 1910–1914 ja ainoastaan eräällä Uuksujärvellä asuneella loisperheellä. – Salmissa *Lois Filip Osipoff Hilkkko*, Työmpäinen 1900; Suojärvellä *Lamp. Andrei Filipoff Hilkkonen*, Varpakylä 1915; Suistamolla *Mök. Ivan Arhipanp[oika] Hilkkko*, Uuksujärvi 1920.

Hilonen (Suojärvi ja Suistamo)

Sukunimeen sisältyy karjalainen miehennimi *Hilo*, joka on venäläisen ristimänimen *Filipp* (< kreikan *Philippos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 62). Samanasuinen sukunimi *Hilonen* on tunnettu 1800-luvulla myös Pohjois-Karjalan evankelisluterilaisilla Enossa ja Pielisjärvellä; Pielisjärveltä nimi on mainittu jo 1700-luvun lopulla (HisKi). Kiteellä samanasuinen nimi on tunnettu jo 1600-luvun alussa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hilonen*). Suojärven Korpijärvellä nimeä *Hilonen* ovat alkaneet käyttää Vasili Filipinpojan (s. 1730) pojan Gerasimin (s. 1769) jälkeläiset (Kuutti 2011: 237); vuoden 1845 henkikirjaan sukunimi on kirjattu Gerasim Vasilinpojalle. Tiedossa ei ole, liittyykö Vuontelessa jo vuonna 1818 kirjattu nimi *Hiline* Korpijärvellä kehittyneeseen nimeen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Hilonen* on vuodelta 1879; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Korpijärven kylästä. Suistamolle nimi on tullut ilmeisesti Suojärveltä: Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vain joitakin kertoja 1920-luvulta alkaen. – Suojärvellä *Tihan Panfilov Hiline*, Vuonteles 1818; *Gerasim Wasiljeff Hilonen*, Korpijärvi 1845; Suistamolla *Tal. Niilo Jaakonp[oika] Hilonen*, Koitonselkä 1925.

Hippi (Salmi)

Nissilän mukaan sukunimeen *Hippi* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Ipatij* (< kreikan *Hypatios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 63). Taustalla voi olla jokin muukin ristimänimi. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseinen ristimänimi on lähes aina muodossa *Ipat*, joskus muodossa *Ipati(j)*. Saman seurakunnan rippikirjassa nimi *Hippi* mainitaan ensi kerran vuoden 1855 rippikirjassa Ala-Uuksulta. Se on tuolloin muodossa *Hippijev*, mikä vahvistaa käsitystä, että nimi pohjaa hypokorismin karjalaiseen muotoon. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Hippi* (Poh. 1947). Ensimmäisen nimenkantajan isän nimi oli *Filipp Semenov* (s. 1736; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirja v. 1825), joten nimi ei viittaa ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeen. Samanasuinen sukunimi *Hippi* on tunnettu 1800-luvulla Etelä-Pohjanmaalla (HisKi). – Salmissa *RT Semen Filippov Hippis Ea Ulita*, Ala-Uuku 1835.

Hodju (Impilahti)

Sukunimeen *Hodju* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) karjalainen variantti *Hodju* (Nissilä 1976: 65; Kahla – Mikkonen 2005: 67). Sukunimi *Hodju* on kirjattu jo Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1840 rippikirjaan Koirinojan kylästä; nimen taustaa ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjojen perusteella. – Impilahdella *Dmitrei Iwanov Hodi*, Pitkäranta 1870.

Hokkinen (Korpiselkä ja Suojärvi)

Sukunimeen *Hokkinen* sisältyy karjalainen miehennimi *Hokki*, joka on venäläisen ristimänimen *Foka* (< kreikan *Fokas*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 63–64). Lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa merkinnät sukunimestä *Hokkinen* alkavat vuodesta 1895; nimi mainitaan tuolloin kastettujen luettelossa eräällä Ägläjärvellä asuneella tilattomalla. Myös kaikki myöhemmät maininnat Korpiselästä ovat Ägläjärveltä; Korpiselän itäosassa asuneet Hokkiset ovat todennäköisesti alun perin Suojärven Hokkisia. Sukunimi on lähtöisin Suojärven Varpakylästä, missä sitä ovat alkaneet käyttää Foka Gavrilinpojan (s. 1774) jälkeläiset (Kuutti 2011: 266). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa varhaisimmat maininnat nimestä ovat Varpakylästä vuodelta 1870. – Korpiselässä *Inh. Iwan Iwanoff Hokkinen*, Ägläjärvi 1885; Suojärvellä *Lampti Lautamies Wasili Terentjeff Hokkinen*, Varpakylä 1895.

Homa (Suistamo)

Sukunimeen *Homa* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foma* (< kreikan *Thomas*) karjalainen variantti *Homa* (Nissilä 1976: 59). Sukunimi on kirjattu Suistamon henkikirjaan vuosina 1900, 1920 ja 1925, mutta en ole löytänyt sitä Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. – Suistamolla *Inh. Petter Ivanoff Homa*, Ahvenlampi 1900.

Homanen (Suistamo)

Ks. *Homa*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu eräälle loismiehelle; nimestä on vain kaksi merkintää (1910, 1914). Samanasuinen nimi on tunnettu Karjalankannaksella 1500-luvulla ja Pielisjärvellä 1600-luvun puolivälissä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Homanen*). – Suistamolla *Inh. Aleksei Ivanoff Homanen*, Uuksujärvi 1900.

Home (Suojärvi)

Sukunimeen *Home* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foma* (< kreikan *Thomas*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 59). Nimi on lähtöisin Suojärven Maimalammelta, missä sitä alkoi viimeistään 1870-luvulla käyttää Filip Andreinpojan (s. 1755) Maksiman (s. 1790) poika Mihail (s. 1810) (Kuutti 2011: 253). Nimi ei siis pohjaa ensimmäisen nimenkantajan isän, isoisan eikä isoisoisan nimeen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisimmat merkinnät sukunimestä *Home* ovat vasta vuodelta 1900, jolloin nimi on kirjattu sekä haudattujen luetteloon että kastettujen luetteloon ja rippikirjaan Maimalammen kylästä. – Suojärvellä *Lp. Prokofei Trofimoff Homschej*, Kuikkaniemi 1900; *Lamp. Prokofei Trofimoff Homeen Iki Anna*, Kuikkaniemi 1915; *Lamp. Domentti Mihailoff Home*, Maimalampi 1915.

Homila (Salmi ja Suistamo)

Sukunimeen *Homila* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foma* (< kreikan *Thomas*) karjalainen variantti *Homi* (Nissilä 1976: 59). Nimessä on myös tilannimen johdin *-la*. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Varhaisin maininta sukunimestä on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1893 haudattujen luettelossa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1910 rippikirjassa Piensaran kylästä. – Salmissa *Löysä Semen Jeremejeff Homila*, Käsnäselkä 1890; Suistamolla *Tal. Stepan Pauloff Homila*, Piensarka 1900.

Homola (Suistamo)

Sukunimeen *Homola* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foma* (< kreikan *Thomas*) karjalainen variantti *Homo* (Nissilä 1976: 59) ja tilannimen johdin *-la*. Sukunimi *Homola* mainitaan ensi kerran Suistamon kreikkalaiskatolisen

seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1910; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle Leppäsyryssä asuneelle loismiehelle. – Suistamolla *Löysä Wasilei Jakovleff Homola*, Suursarka 1890.

Hormalainen (Suistamo)

Sukunimeen *Hormalainen* sisältyy käsittääkseni jokin venäläisen ristimänimen *German* (< kreikan *Germanos*) karjalainen variantti (vrt. *Hermo*, *Hermoi*; Nissilä 1976: 62). Nimessä on myös johdin *-lainen* (Nissilä 1976: 146). Suistamon henkikirjaan sukunimi *Hormalainen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1900, jolloin se kuului eräälle tilattomalle miehelle. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Suistamon Ulmalahdella ensi kerran vuoden 1865 rippikirjaan muodossa *Hormolainen*; tilattomalla miehellä, jolla nimi tuolloin oli, on vuoden 1840 rippikirjassa sukunimi *Hormov* (*Ivan Feodotinpoika Hormov*). Saman seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Soanlahdelta jo vuonna 1873. – Suistamolla *Löysä Arest Ivanoff Hormalainen*, Alattu 1900.

Hoskoi (Suistamo ja Salmi), **Hoschkin** (Salmi)

Sukunimiin *Hoskoi* ja *Hoschkin* sisältynee karjalainen miehennimi *Hosko* tai *Hoski*. Nissilä on yhdistänyt ne venäläisiin hypokorismeihin *Osija*, *Osja*, *Oška* mutta ei mainitse, mikä Raja-Karjalassa tunnettu ristimänimi voisi olla kyseessä. (Nissilä 1976: 61.) *Osja* on ristimänimen *Iosif* venäläinen hypokorismi (Kahla – Mikkonen 2005: 79); kyseinen ristimänimi esiintyy Salmin kreikkalaiskatolisessa seurakunnan asiakirjoissa. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen muodossa *Hoškoi* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1875 rippikirjassa nimi *Hoskoi* on erään uuksalolaisen perheen nimi. Myös myöhemmin nimi on kirjattu samassa muodossa; muoto *Hoskin* on kirjattu ainoastaan vuonna 1943 haudattujen luetteloon. Tuolloin se mainitaan kerran Hiivasta ja kerran Miinalasta, mikä saa ajattelemaan, että kyseessä on sama nimi kuin *Hoskoi*. Jo mainitun uuksalolaisen talonpojan (s. 1831) nimi *Hoskoi* on seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Goshkot* (1876), *Gotkoi* (1877), *Gojaskoi* (1882), *Gouskoi* (1883), *Hozhkoi* (1884), *Gonkoi* (1885), *Goskoi* (1894) ja *Hoshnoi* (1899). Talonpojalle, jolle nimi *Hoschkin* on kirjattu Hiivassa vuoden 1900 henkikirjaan, on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin samoihin aikoihin Varpaselässä nimi *Hosk(i)jev*. Suistamon kreikkalaiskatolisesta seurakunnasta nimi on mainittu ensi kerran vuonna 1900. Tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle Suursaran kylässä asuneelle tilattomalle miehelle. – Suistamolla *Inh. Wasilei Feodorov Hoschkoi*, Suursarka 1880; Salmassa *Lp. Ivan Ivanoff Hoskoi*, Uuksalonpää 1900; *Lp. Petter Nikiforoff Hoschkin*, Hiiva 1900.

Hoskonen (Korpiselkä)

Ks. *Hoskoi*. Sukunimeen *Hoskonen* sisältyy karjalainen miehennimi *Hosko* (Nissilä 1976: 61). Sukunimi on kirjattu Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1891, jolloin se mainitaan haudattujen luettelossa. Se kuului tuolloin eräälle Saaroisten kylässä asuneelle tilattomalle. Nimi lienee lähtöisin Korpiselästä (Katiha, HisKi); Pirjo Mikkonen on pitänyt nimeä suistamolais-ilomantsilaisena (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hoskonen*). – Korpiselässä *Lsä Sofia Michailowa Hoskonen* ja *Lsä Andrei Michailoff Hoskonen*, Saaroinen 1905; *Andrei Mihailoff Hoskonen*, Hoilola 1915.

Hotakka (Salmi)

Sukunimeen *Hotakka* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) karjalainen variantti *Hotakka* (Nissilä 1976: 65; Kahla – Mikkonen 2005: 67). Mielestäni toinen mahdollinen selitys nimelle *Hotakka* on, että se pohjaa karjalan kielen sanaan *hotakka* (mm. 'saapas', 'horjuva, hutera, vaappuva'; KKS), jolloin nimi olisi voinut alun perin olla esimerkiksi nimettävän kävelytapaa kuvannut lisänimi. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Hodakku*; hän ei mainitse kuitenkaan mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi on mainittu ensi kerran jo vuonna 1854; tuolloin se mainitaan haudattujen luettelossa. Nimi on kirjattu joinakin vuosina myös muodossa *Hotokko*. Pidän sukunimeä *Hotakka* toistaiseksi ristimänimen hypokorismin karjalaiseen varianttiin pohjaavana sukunimenä. – Salmissa *Inh. Iwan Iwanov Hotakka*, Orusjärvi 1880.

Hotari (Salmi, Suojärvi, Impilahti ja Suistamo) ja **Hotarinen** (Salmi)

Sukunimeen *Hotari(nen)* sisältyy venäläisen ristimänimen *Feodor* tai *Fedor* (< kreikan *Theodoros*) karjalainen variantti *Hotari* (Nissilä 1976: 64). On silti huomattava, että sanaa *hotari* on karjalassa käytetty soimaussanana merkityksessä 'kelvoton ihminen, rähjä, hätähouso ym.' (KKS). Lisänimeen pohjaamisen mahdollisuuden on maininnut myös Pirjo Mikkonen; hänen mukaansa sukunimi *Hotari* on kehittynyt Ilomantsissa, Impilahdella, Salmissa ja Suistamolla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hotari*). Pidän silti mahdollisena, että kaikki Raja-Karjalassa tavatut *Hotari*-nimet ovat kehittyneet venäläisen ristimänimen hypokorismin karjalaisesta variantista. Salmin Varpakylästä sukunimi *Hotari* mainitaan ensi kerran kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1875 rippikirjassa eräällä talollisperheellä. Sukunimi *Hotarinen* mainitaan seurakunnan asiakirjoissa pääosin samasta kylästä, ensi kerran vuonna 1878, ja sen voi todeta olevan kehittynyt alkuaan samasta nimestä: eräiden henkilöiden nimi on toisinaan kirjattu muodossa *Hotari*, toisinaan muodossa *Hotarinen*. Pohjanvalo mainitsee sekä sukunimen *Hodari* että *Hodarin'e* (Poh. 1947). Suojärven Hotarit lienevät samaa, Salmista lähtöisin ollutta sukua; Suojärven tai Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Koitossa ja Suursarassa tunnettu nimi on kirjattu muodoissa *Hotari* ja *Hotarinen*; varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1902. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) Nietjärveltä. Sukunimi näyttää olevan lähtöisin ainakin Salmista. – Salmissa *Lb. Michail Feodorov Hotarinen*, Varpaselkä 1880; *Lp. Stepan Timofejeff Hotari*, Lunkula 1900; Suojärvellä [otsikon *Hyttedrengar* 'hyttirengit' alla] *Feodor Iwanov Hotari*, Karatsalmi 1880; Impilahdella *Taloll. Ivan Nikolajeff Hotari*, Koirinoja 1900; Suistamolla *Mökk. Wasili Aksentjeff Hotari*, Koitonselkä 1910.

Hotinen (Suistamo)

Sukunimeen *Hotinen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) karjalainen variantti *Hoti* (Nissilä 1976: 65; Kahla – Mikkonen 2005: 67). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Hot'inen* (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Hotinen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1906. Tuolloin nimi on kuulunut erälle Piensarassa asuneelle talonpojalle. – Suistamolla *Tal. Ivan Ivanoff Hotinen*, Piensarka 1915.

Hotti (Salmi, Soanlahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Hotti* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Hotti*. Se on Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 65; Kahla – Mikkonen 2005: 67). Denis Kuzmin sen sijaan esittää, että karjalaisen nimen *Hotti* (~ *Hötti*) taustalla on ristimänimi *Fomi* (Kuzmin 2016: 170). Samanasuinen sukunimi tunnetaan Savosta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hotti*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Hotti* mainitaan ensi kerran vuonna 1907; tuolloin se on kirjattu vihittyjen luetteloon Käsnäsestä. Olen selvittänyt Salmin Käsnäselässä kehittyneen sukunimen *Hotti* taustan. Nimeen sisältyy ensimmäisten nimenkantajien (Mihail s. 1884 ja Vasili Dimitrinpoika Hotti, s. 1878) isoisän Feodot Kosmanpojan (s. 1817) isoisän ristimänimen *Foti* karjalainen variantti. Sen sijaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Soanlahdelta vuonna 1899 ja Suistamon Koitosta vuonna 1907. Näyttää siltä, että sukunimi *Hotti* on kehittynyt Raja-Karjalassa ainakin Salmassa. – Salmassa *Lpti Dmitrei Fedotoff Hotti*, Käsnäselkä 1895; Soanlahdella *Lsä Nikolai Timofejeff Hotti*, kirkonkylä 1900; Suistamolla *Mökk. Miron Timofejeff Hotti*, Koitonselkä 1910.

Hotulainen (Soanlahti ja Suistamo)

Nähdäkseni sukunimeen *Hotulainen* voi sisältyä esimerkiksi jokin venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) tai *Feodul* karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 65; Kahla – Mikkonen 2005: 67). Sukunimen yhdistäminen esimerkiksi karjalan kielen sanaan *hotu* 'tie, reitti, suunta, väylä', 'kulku, liike, käynti, matka', 'kalan kutu', 'temppe, keino' (KKS) ei tunnu luontevalta. Lisäksi nimessä *Hotulainen* on johdin *-lainen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Soanlahdelta ensi kerran muodossa *Hodulainen* jo vuoden 1828 rippikirjassa; varhaisin maininta Suistamolta on vuodelta 1855 Niinisyrjästä. Samanasuisesta nimestä on yksittäisiä havaintoja Pohjois-Karjalan Kiihtelysvaarasta 1810- ja 1820-luvulta (HisKi), mutta siellä nimi voi olla Soanlahdelta lähtöisin. – Soanlahdella *Stepan Hodulin*, kirkonkylä 1818, *Nikifor Ivanoff Hodulain*, kirkonkylä 1855; Suistamolla *Palstat[ilallisen] Ilja Hotulaisen lki Olga*, Kontuvaara 1920.

Houtsonen (Suistamo ja Soanlahti)

Pidän mahdollisena, että sukunimeen *Houtsonen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Foti* (< kreikan *Fotios*) karjalainen variantti (Kahla – Mikkonen 2005: 67). Pirjo Mikkonen on arvellut, että sukunimeen sisältyy jonkin ristimänimen hypokorismi (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Houtsonen*). Nissilä ei kyseistä sukunimeä mainitse (Nissilä 1976). Karjalan kielessä nimeä ovat äänteellisesti lähellä sanat *houtšinki* ja *houtšinko*, jotka kumpikin merkitsevät 'puuhaa, kiirettä, touhua, hätiköintiä, hoppuilua' (KKS); nimi ei nähdäkseni selity niiden pohjalta. Pohjanvalo mainitsee ilmeisesti sukunimen muodossa *Houtšon'e* (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Houtsonen* mainitaan jo vuoden 1804 rippikirjassa Loimolasta. Soanlahdella nimi on kirjattu vasta vuoden 1920 henkikirjaan Kuikan kylästä, minkä perusteella arvelen nimen tulleen sinne Suistamolta. – Suistamolla *Grigori Mihailoff Hautschanen* [sic], Loimola 1890; *Metsänvartia Ivan Grigorjeff Houtsonen*, Loimolan kruununpuisto 1915; Soanlahdella *Lois Petri Ivanoff Houtsonen*, Kuikka 1915.²⁰⁷

Hovatta (Salmi ja Impilahti)

²⁰⁷ Kruununpuistolla ei tarkoiteta fyysisistä kylää vaan valtion metsän vartijatilojen asukkaita.

Sukunimeen *Hovatta* sisältyy venäläisen ristimänimen *Fedot* (< kreikan *Theodotos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 66; Kahla – Mikkonen 2005: 61). Nimi on kirjattu jo Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1840 rippikirjaan. Vuonna 1908 nimi on kirjattu haudattujen luetteloon Miinalassa eli toisessa Salmin Hovattojen kotikylässä muodossa *Hovanainen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Hovattu* (Poh. 1947). Impilahdella nimi *Hovatta* (*Huovatta*) on kirjattu vuosien 1850 ja 1855 henkikirjoihin Haukkaselän kylästä eräälle ortodoksimiehelle, mutta Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimeä ei ole. Tämän perusteella Impilahdella nimi lienee kuulunut jollekulle pitäjään muuttaneelle. Nimi on voinut tulla Salmista, mutta samanasuinen nimi on tunnettu 1800-luvulla myös muun muassa Sortavalan, Viipurin ja Tiurulan kreikkalaiskatolisissa seurakunnissa (Katiha, HisKi). – Salmassa *Wasilei Wasiljeff Hovatta*, Kuronlahti 1835; Impilahdella *RT Sacharei Hovatta*, Haukkaselkä 1850.

Huopanen (Suistamo) ja **Huopponen (Huopoi)** (Impilahti)

Sukunimiin *Huopanen* ja *Huopponen (Huopoi)* sisältyy venäläisen ristimänimen *Feofan* (< kreikan *Theofanos*) karjalainen variantti; Nissilä mainitsee Karjalassa tunnetut miehennimet *Huohpoi*, *Huohvana* ja *Huopana* (Nissilä 1976: 66). Impilahdella sukunimen *Huopoi* ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimi on ollut *Mihail Feofanov*, joten impilahtelainen sukunimi näyttää pohjaavan venäläisen ristimänimen *Feofan* karjalaiseen varianttiin. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseinen sukunimi on kirjattu vasta 1910–1930-luvuilla ja ainoastaan muodossa *Huoponen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Huopanen* mainitaan vain kerran (1942). Suistamolla ensimmäisen nimenkantajan patronyyymi on ollut *Feofanoff*, ja nimi pohjautunee kyseisen *Feofan*-nimen karjalaiseen varianttiin. – Impilahdella *Inh. Iwan Michailov Huoppoi*, Kytösyrtjä 1870; *Tal. Fedot Maksimoff Huoponen*, Huunukka 1915; Suistamolla *Lsä Semen Feofanoff Huopanen*, Piensarka (Jämilän mylly) 1910.

Ihatsu (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Ihatsu* sisältynee heprealaisen ristimänimen *Johannes* karjalainen variantti. Karjalassa on tunnettu miehennimet *Ihannus* ja *Ihanus*, jotka ovat ristimänimen *Johannes* karjalaisia variantteja. Nissilän mukaan osa *Iha-*, *Iho(i)*-nimistä voi olla apokopeemuotoja *Ihannus*-nimestä. (Nissilä 1976: 67.) Hypokoristinen *-tsu*-johdin on ollut Raja-Karjalassa (Laatokan Karjalassa) varsin suosittu (Nissilä 1975: 284). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Ihatsu* on kirjattu ensi kerran vuonna 1888; tuolloin vihittyjen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle kirkonkylässä asuneelle talonpojalle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu kerran vuonna 1893, jolloin nimenkantajan on ilmoitettu asuvan Suistamon Kokkoselässä, ja sen jälkeen joitakin kertoja 1920- ja 1930-luvulla. Sukunimi näyttää siis olevan suistamolainen. Myös yksi Suistamon kylistä oli nimeltään *Ihatsu (Ihatzu)*, mm. Suistamon henkikirja 1818). – Suistamolla *Tal. Arhip Akimoff Ihatschu*, kirkonkylä 1900; Impilahdella *Lois Ignati Akimoff Ihatschu*, kirkonkylä 1920.

Iija (Impilahti)

Sukunimeen *Iija* sisältynee samanasuinen karjalainen miehennimi. Nissilän mukaan heprealaisen ristimänimen *Joona(s)* venäläisiä muunnoksia ovat *Ion* ja *Iona*; *Iija* on niiden karjalainen variantti (Nissilä 1976: 67). Raja-Karjalassa *Ion* ja *Iona* ovat kuitenkin olleet hyvin harvinaisia (Katiha). Kitelän

kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseessä oleva sukunimi on kirjattu muodoissa *Ija* ja *Iija*. Sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1906 rippikirjassa Kerisyryjästä. – Impilahdella *Inh. Wasilei Michailov Ija*, Pitkäranta 1870.

Iivi (Suistamo)

Sukunimeen *Iivi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ivan(n)* (< kreikan *Ioannes*) karjalainen variantti *Iivi* (Nissilä 1976: 68). Suistamon henkikirjaan sukunimi on kirjattu vuosina 1900, 1910 ja 1915; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. – Suistamolla *Löysä Maria Ivanova Iivi*, Uuku 1900.

Ipatti (Salmi)

Sukunimeen *Ipatti* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ipatij* (< kreikan *Hypatios*) karjalainen variantti *Ipatti* (Nissilä 1976: 70). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ipat't'i* (Poh. 1947). Salmin Miinalassa *Ipatti* on kehittynyt patronymistä *Ipatov*, joka mainitaan vuosien 1870 ja 1900 henkikirjoissa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa miinalalaisen perheen nimi on 1850-luvulta osittain aina 1910-luvulle *Ipatov*. Muoto *Ipatti* on kirjattu kerran vuonna 1884 kastettujen luetteloon ja sen jälkeen vasta vuonna 1905 muun muassa vihittyjen luetteloon. – Salmissa *Lp. Prohor Stepanoff Ipatti*, Miinala 1900.

Ischukka (Salmi ja Impilahti)

Nimeen *Ischukka* sisältyy venäläisen ristimänimen *Isak* (< heprean *Iisak*) karjalainen variantti *Išukka* (Nissilä 1976: 71; ks. Hotari 1955: 62; Kahla – Mikkonen 2005: 80). Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen muodossa *Išukof* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Isak* esiintyy, mutta se on ollut Salmissa hyvin harvinainen. Saman seurakunnan asiakirjoissa nimi (*Ishukka*) mainitaan Ala-Uuksulta vuodesta 1853 alkaen, ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu vuosina 1870–1914; yksittäisiä mainintoja nimestä on myöhemminkin Työmpäisistä (suomennoksissa muodoissa *Ishuka*, *Ishukov*, *Ishukova* ja *Ishukka*). Sen sijaan merkintöjä Palojärveltä ei löydy. Salmissa sukunimi *Ischukka* on kaikesta päätellen kehittynyt useassa eri kylässä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Išukka* (*Ishukka*) on kirjattu vain kaksi kertaa 1840-luvulla; Impilahdelle *Ishukat* lienevät muuttaneet Salmista. – Salmissa *Ivan Fedotoff Ischukka*, Palojärvi 1850; Impilahdella *Landthandlant. enkan* [’kauppiaan leski’] *Agafia Iwanowa Ischukka*, kirkonkylä 1870.

Ivako (Salmi)

Sukunimeen *Ivako* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ivan* (< heprean *Johannes*) karjalainen variantti *Ivako* (Nissilä 1976: 68, 72). Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuoden 1823 rippikirjassa Lunkulasta. – Salmissa *Ivan Ivanov Ivačko*, Lunkula 1818.

Ivala (Salmi)

Sukunimeen *Ivala* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ivan* (< heprean *Johannes*) karjalainen variantti *Iivo* tai *Ivo* (Nissilä 1976: 68). Nimessä on myös tilannimen johdin *-la*. Salmin henkikirjoihin lisä- tai sukunimi on kirjattu vuosina 1900, 1920 ja 1925, mutta Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista nimeä *Ivala* ei löydy. Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Ievala*

lienee sama nimi (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Petter Klementjeff Ivalan lki Malanja*, Palojärvi 1900.

Jakkonen (Salmi)

Sukunimi *Jakkonen* on mahdollisesti muodostunut patronyymistä tai sukunimestä *Jakovleff*, joka on kirjattu vuoden 1830 henkikirjaan; kyseinen merkintä on myöhemmin viivattu yli. 1800-luvun henkikirjoista ei käy ilmi, mistä patronyymi tai sukunimi *Jakovleff* on kehittynyt tai keneen se viittaa. *Jakko* lienee ristimänimen *Jakob* venäläisen hypokorismin *Jakov* (< heprean *Jakob*) karjalainen variantti (vrt. *Jakku*; Nissilä 1976: 72). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuoden 1849 rippikirjassa Kirkkojoelta. – Salmissa *Jegor Ivanoff Jakonen* [sic], Kirkkojoki 1830.

Jarkkonen (Suojärvi)

Ks. *Jaroschke*. Sukunimeen *Jarkkonen* sisältyy jonkin venäläisen ristimänimen venäläisen hypokorismin karjalainen variantti; Nissilä (1976) ei nimeä mainitse. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Jarkkonen (Jarkonen)* on vuoden 1905 rippikirjassa; nimi kuului tuolloin eräälle salonkyläläiselle tilattomalle. – Suojärvellä *Mökk. Feodor Gerasimoff Jarkkonen*, Salonkylä 1905.

Jaronen (Salmi)

Nissilän mukaan sukunimeen *Jaronen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jaroslav* hypokorismin *Jaroi* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 72). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Jaron'e* (Poh. 1947). Ristimänimeä *Jaroslav* ei kuitenkaan mainita Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa, joten sukunimen taustalla lienee jonkin muun ristimänimen karjalainen variantti. Vuonna 1900 sukunimi on kirjattu henkikirjaan myös muodossa *Joronen*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy Kirkkojoelta vuodesta 1875 (*Jaroi*) alkaen. Nimen taustaa ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjasuomennosten avulla. Nimeä ensimmäisenä käyttäneet veljekset (s. 1838 ja 1842) olivat ottolapsia ja asuivat *Vasili Gerasimov* -nimisen miehen lesken talossa (esim. vuosien 1850 ja 1862 rippikirjat). – Salmissa *Lb. Iwan Nikiforov Jaronen*, Kirkkojoki 1880.

Jaroschke (Salmi)

Sukunimeen *Jaroschke* sisältyy Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Jaroslav* hypokorismin karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 72). Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen muodossa *Jaraske* (Poh. 1947). Nissilän mukaan on epäselvää, ovatko *Jaraske*, *Jarassi*, *Jarassimainen*, *Jarssu* ja *Jarkko(nen)* samaa ryhmää kuin *Jaro(i)*, joka on venäläisten hypokorismin *Jaroi*, *Jarei* ja *Jara* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 72). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei mainita ristimänimeä *Jaroslav*, joten nimen taustalla lienee jonkin toisen ristimänimen karjalainen variantti. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jaroschke* mainitaan vain Kirkkojoelta vuonna 1920. Nimenkantajan kotikylän perusteella kyseessä lienee eri nimi kuin *Jeroschkin* (ks. tätä). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei mainita nimeä *Jaro*; sen sijaan *Jarov* mainitaan yhden kerran (1805). Maanmittauslaitoksen 1930-luvulla painettuun karttaan on Uudenkylän eteläpuolelle merkitty ilmeisesti talonnimi *Jaraskee* ja paikannimi *Jaraskeenniemi*; kumpikin viitanee sukunimeen *Jaroschke* (Maanmittauslaitos: Karjalan kartat 2016). – Salmissa *Tal. Ivan Pimenoff Jaroschke*, Uusikylä 1915.

Jaskanen (Korpiselkä ja Suojärvi)

Sukunimeen *Jaskanen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jakov* (< heprean *Jakob*) karjalainen variantti *Jaska* (Nissilä 1976: 72). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vuonna 1907; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle varpaselkäläiselle talonpojalle. – Korpiselässä *Mök. Feodor Ivanoff Jaskanen* [epäselvä], Saaronen 1905; Suojärvellä *Tal. Dmitri Stepanoff Jaskanen*, Varpakylä 1915.

Jehki (Salmi)

Sukunimiin *Jehki*, *Jehkinen*, *Jehkoi* ja *Jehkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthymios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 73). Salmin henkikirjoihin sukunimi *Jehki* on kirjattu ainoastaan vuonna 1925. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan Kirkkojoelta vuosina 1900–1907 kymmeniä kertoja. Kyse lienee Kirkkojoella kehittyneestä, 1900-luvun alussa vain yhdelle perheelle kuuluneesta sukunimestä. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lois Mihail Ivaninp[oi]ka Jehki*, Tulemajoki 1925.

Jehkinen (Suistamo, Suojärvi ja Soanlahti)

Ks. *Jehki*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Jehkinen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1891; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle kirkonkylässä asuneelle talolliselle. Nimi näyttää kehittyneen hänen patronyymistään *Jefiminpoika*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jehkinen* esiintyy ensi kerran vuonna 1906, jolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle leppäniemeläiselle talonpojalle; seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu myös muodossa *Jehkonen*. Myös Suojärvellä sukunimi näyttää viittaavan suvun esi-isän ristimänimeen: sukunimen ensimmäisen kantajan (s. 1821) isoisän (s. 1770) patronyymi oli *Jefimov* (Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1835 rippikirja). Näyttää siltä, että sukunimi *Jehkinen* on kehittynyt Raja-Karjalassa ainakin Suistamolla ja Suojärvellä; Soanlahdelle nimi on voinut tulla Suistamolta. – Suistamolla *Mökk. Ivan Jefimoff Jehkinen*, kirkonkylä 1890; Suojärvellä *Ignatei Kondratjew Jehkinen*, Leppäniemi 1890; Soanlahdella *Lsä Petri Jehkinen*, kirkonkylä 1900.

Jehkoi (Salmi)

Ks. *Jehki*. Salmin henkikirjoissa lisä- tai sukunimi *Jehkoi* mainitaan vuosina 1900 ja 1920. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimestä *Jehkoi* on vain yksi maininta, sekin vuodelta 1940 Ala-Uuksusta. Pohjanvalon mainitsema (virheellisesti kirjoitettu?) sukunimi *Jekoi* lienee sama nimi (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Leonti Stepanoff Jehkoin perill. Iki Jelena*, Ala-Uuku 1900.

Jehkonen (Suojärvi)

Ks. *Jehki*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jehkonen* esiintyy ensi kerran vuonna 1906; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle kaitajärveläiselle talonpojalle. Vuoden 1910 rippikirjassa sukunimi *Jehkonen* mainitaan Kaitajärvellä lähes 40 henkilöllä. Samanasuinen sukunimi on tavattu Ilomantsista (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jehkonen*). – Suojärvellä *Lsä Feoronja Ivanova Jehkonen*, Kaitajärvi 1915.

Jekkonen (Suistamo ja Salmi)

Sukunimeen *Jekkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthymios*) karjalainen variantti *Jekko* (Nissilä 1976: 73). Suistamon

kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Jekkonen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1890 Leppäsyvästä; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle talonpojalle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on mainintoja sukunimestä *Jekkola* ja *Jekkonen* useista eri kylistä, eniten Kaunoselästä. Kyseessä on yksi ja sama sukunimi; joskus se on kirjattu muodossa *Jekkonen*. Pohjanvalo ei mainitse kumpaakaan muotoa (Poh. 1947). Seurakunnan asiakirjoissa vanhimmat maininnat sukunimestä ovat vuodelta 1882 Hiivasta. Nimi *Jekkonen* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa ainakin kahdessa eri paikassa. – Suistamolla *Mökkil. Petter Wasiljeff Jekkonen*, Piensarka 1890; Salmissa *Lois Dmitrei Ivanoff Jekkonen*, Hiiva 1915.

Jelegäinen, Jelekäinen, Jelkänen (Suistamo)

Jelegäinen, *Jelekäinen* ja *Jelkänen* ovat käsittääkseni saman nimen eri muotoja. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi on useimmiten muodossa *Jelekäinen*, harvemmin muodossa *Jelegäinen*; muodossa *Jelkänen* nimi on kirjattu vain joitakin kertoja. Nissilä on yhdistänyt sukunimeen muun muassa miehennimet *Jelka* ja *Jelko(i)*, jotka ovat hänen mukaansa esimerkiksi venäläisen ristimänimen *Jelisei* (< kreikan *Elisaios*) karjalaisia variantteja (Nissilä 1976: 73–74). Nimi *Jelisei* esiintyy Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa; sukunimi *Jelekäinen* mainitaan niissä ensi kerran vuonna 1898. Tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle Jalonvaarassa asuneelle talonpojalle. Samana vuonna nimi on kirjattu myös Muuannosta. – Suistamolla *Feodor Nikitip[oika] Jelegäinen*, Muunto 1920.

Jelkkonen (Suistamo)

Sukunimeen *Jelkkonen* sisältyy karjalainen miehennimi *Jelkko*, joka on venäläisen ristimänimen *Jelisei* (< kreikan *Elisaios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 73). Sukunimi mainitaan ainoastaan Suistamon vuoden 1915 henkikirjassa; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. – Suistamolla *Mök. Jakov Jelkkonen*, Uuku 1915.

Jelonen (Suojärvi)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Jelisei* (< kreikan *Elisaios*) karjalainen variantti *Jelo* (Nissilä 1976: 73). Suojärven Kivijärvellä sukunimeä *Jelonen* ovat käyttäneet kylän ensimmäisen asukkaan Fedot Arhipanpoika Bolšakovin (s. 1740) pojan Jelisein (s. 1772) jälkeläiset (Kuutti 2011: 234). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jelonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1901; nimi on kirjattu tuolloin haudattujen luetteloon Kivijärven kylästä. – Suojärvellä *Lp. Feodor Wasiljeff Jelonen*, Kivijärvi 1900.

Jeminen (Suistamo ja Suojärvi)

Nissilän mukaan karjalaisia miehennimiä *Jemi* ja *Jemo(i)* on pidetty samoina niminä kuin miehennimiä *D'emi* ja *D'emo(i)*. Ne ovat venäläisen ristimänimen *Dementi* (< kreikan *Domestios*) karjalaisia variantteja. (Nissilä 1976: 53, 74; Kahla – Mikkonen 2005: 52.) Suistamon Piensaran kylästä sukunimi on kirjattu vuonna 1895 henkikirjaan nähtävästi virheellisessä muodossa *Jerminen*, sen jälkeen (1910, 1920) muodossa *Jeminen*. Varhaisin maininta nimestä *Jeminen* on Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1899 kastettujen luettelossa Piensaran kylästä. Suistamolla sukunimi *Jeminen* ei viittaa ainakaan sukunimen ensimmäisen kantajan isoisän nimeen (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1880 rippikirja). Suojärvellä sukunimeä *Jeminen* ovat alkaneet käyttää Ivan Dementinpojan (s. 1815) pojat (Kuutti 2011: 268), eli nimeen sisältyy ensimmäisten nimenkantajien isoisän ristimänimen *Dementi*

karjalainen variantti. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodossa *Deminen* (vuodesta 1908 alkaen); muoto *Jeminen* mainitaan vuonna 1929 haudattujen luettelossa. – Suistamalla *Mökkiläinen Ivan Semenoff Jerminen* [po. *Jeminen*], Piensarka 1895; Suojärvellä *Lamp. Sergei Feodoroff Jeminen*, Varpakylä 1920.

Jenu (Salmi)

Sukunimeen *Jenu* sisältynee miehennimi *Jenu*, joka lienee jokin venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthymios*) karjalaisista varianteista (vrt. Nissilä 1976: 73–75). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Sukunimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luetteloon jo vuonna 1879 Karkusta. – Salmissa *Lp. Wasili Afanasjeff Jenu* ja *Lb. Michel Andrejeff Jenu*, Karkku 1900.

Jermonen (Korpiselkä)

Sukunimeen sisältynee venäläisen ristimänimen *Jeremei* (< heprean *Jeremias*) karjalainen variantti *Jermo* (Nissilä 1976: 74). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1887. Tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle Saaroisissa asuneelle talolliselle; miehen sukunimi on kirjattu myöhemmin muodoissa *Jormonen* ja *Jormanen*, mikä saa ajattelemaan, että kyse on sittenkin sukunimestä *Jormalainen* tai *Jormanainen*. Myöhemmin (1899) sukunimi *Jermonen* on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin eräälle miehelle joitakin kertoja Tsokin kylästä. Koska myös tälle nimenkantajalle on hieman myöhemmin kirjattu sukunimi *Jormonen* ja *Jormanen*, kyseessä on voinut olla sukunimi *Jormalainen* tai *Jormanainen*. – Korpiselässä *Mök. Anton Fedotoff Jermonen*, Tsokki 1905.

Jeronen (Salmi)

Sukunimiin *Jeronen* ja *Jeroschkin* voi sisältyä venäläisen ristimänimen *Jerofei* (< kreikan *Hierotheos*) karjalainen variantti *Jero*. Nissilän mukaan Salmissa on tunnettu sukunimet *Jero* ja *Jerohe*. (Nissilä 1976: 74.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa venäläinen miehennimi *Jerofei* on hyvin harvinainen, joten on mahdollista, että sukunimi *Jeronen* pohjaa jonkin toisen ristimänimen karjalaiseen varianttiin. Sukunimi *Jeronen* mainitaan Kirkkojoelta jo Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1880 rippikirjassa. – Salmissa *Lpti Feodor Petroff Jeronen*, Orusjärvi 1895.

Jeroschkin (Salmi)

Ks. *Jeronen*. Sukunimi *Jeroschkin* mainitaan Salmin vuosien 1915–1925 henkikirjoissa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu kerran Ala-Uuksulta (1905) ja kerran Ylä-Uuksulta (1901); kyse lienee kahdella veljeksellä olleesta nimestä. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). – Salmissa *Lsä Wavul Jegoroff Jeroschkinin lki Lovisa*, Ala-Uuku 1915.

Jeschoi (Salmi)

Sukunimeen *Jeschoi* sisältynee karjalainen miehennimi *Ješoi*, joka on venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthemios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 75). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan haudattujen luetteloon sukunimi *Jeshoi* on kirjattu Manssilasta jo vuonna 1889. Se on kirjattu vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoihin myös muodossa *Jesso*; tätä muotoa ei mainita seurakunnan asiakirjoissa. Kyseessä on yksi ja sama nimi. – Salmissa *Pavel Akimoff Jeschoi*, Manssila 1900; *Lois Ivan Akimoff Jesso* ja *Lois Ivan Pauloff Jeschoi*, Manssila 1915.

Jeskanen (Korpiselkä, Suistamo, Salmi ja Soanlahti)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthemios*) karjalainen variantti *Jeska* (Nissilä 1976: 75) ja sukunimijohdin *-nen*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Jeskanen* on vuodelta 1859 Korpiselän kirkonkylästä, mutta henkikirjoihin se on alettu kirjata vasta 20 vuotta myöhemmin. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Jeskanen* mainitaan ensi kerran vuonna 1898 Virtelästä eräällä talonpoikaissuvulla. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ješkan'e* (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1885 Koirinvaarasta; sitä ennen nimi on mainittu jo vuonna 1875 samaan seurakuntaan kuuluneesta Ilomantsin Ontronvaarasta. Nimi näyttää kehittyneen useassa eri paikassa: Korpiselän, Soanlahden ja Suistamon Jeskaset saattavat olla Ilomantsin Jeskasia, mutta samanasuinen nimi on voinut kehittyä myös Salmissa. Pirjo Mikkosen mukaan nimi on pohjoiskarjalainen, ”jonka aluetta ovat olleet Ilomantsi, Korpiselkä, Soanlahti, Suojärvi ja Tuupovaara” (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jeskanen*). – Korpiselässä *Lb. Wasilei Jeskanen*, kirkonkylä 1885; Suistamolla *Löysä Räättäli Jakov Jakinpoika* [? epäselvä] *Jeskanen*, Jalonvaara 1890; Salmissa *Lp. Jegor Michailoff Jeskanen*, Virtelä 1900; Soanlahdella *Lois Stepan Jeskanen*, Koirinvaara 1900.

Jestoi (Salmi)

Sukunimeen *Jestoi* sekä mahdollisesti sukunimiin *Jetschoi*, *Jetsonen* ja *Jetsu* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jevstafij* (< kreikan *Eusthathios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 75). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Jestoi* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan 1800-luvun asiakirjoissa esiintyy miehennimi *Jevstafi* (*Jevstafei*), vaikkakin se on ollut hyvin harvinainen; sukunimen taustalla voi olla jonkin muun ristimänimen karjalainen variantti. Sukunimi *Jestoi* mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa Ala-Uuksulta jo vuonna 1871; tuolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon. Sukunimi on asiakirjojen suomennoksissa toisinaan myös muodoissa *Jestaja*, *Jestajev*, *Jestajeva*, *Jestoeff*, *Jestojev* ja *Jestujev*. – Salmissa *Lb. Michail Stepanov Jestoi*, Ala-Uuksu 1880.

Jetschoi (Salmi)

Ks. *Jestoi*. Sukunimi *Jetschoi* on tunnettu Salmin Orusjärvellä, mistä se on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan ensi kerran vuonna 1893. Nimi on kuulunut tuolloin eräälle talonpoikaisperheelle. – Salmissa *Lpti Filip Feodoroff Jetschoi*, Orusjärvi 1895.

Jetsonen (Salmi)

Ks. *Jestoi*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Jettšon'e* (Poh. 1947). Salmin Kirkkojoelta lähtöisin oleva *Jetsonen* mainitaan kylästä jo Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1875 rippikirjassa. Ensimmäisen nimenkantajan sukunimi on rippikirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Jeronen* (1880), *Jetzone* (1882) ja *Jetštshe* (1882). – Salmissa *Iwan Andrejev Jetschonen*, Kirkkojoki 1880.

Jetschu (Salmi ja Impilahti)

Ks. *Jestoi*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Jettšu* (Poh. 1947). Sukunimi *Jetsu* mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1881 vihittyjen luettelossa Miinalasta; seurakunnan asiakirjoissa on myös joitakin merkintöjä muodosta *Jetsujev* (mm. Kirkkojoki 1874). Salmin Jetsut ovat lähtöisin Miinalasta. Kitelän seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan

vasta vuosien 1891–1900 pääkirjassa (RiKi12) Koirinojalta. Sukunimi lienee kehittynyt Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Salmassa *Lp. Filip Ivanoff Jetschu*, Lunkula 1900; Impilahdella *Tal. Ivan Makaroff Jetschu*, Koirinoja 1915.

Jeulonen (Suojärvi)

Sukunimeen *Jeulonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jevlampi* (< kreikan *Eulampios*) karjalainen hypokorismi *Jeulo* (Nissilä 1976: 75; Kahla – Mikkonen 2005: 88). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jeulonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1903; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu sukunimi on kuulunut eräälle hantsakanniemeläiselle tilattomalle. – Suojärvellä *Mök. Andrei Vasilin[p]oika] Jevlonen*, Hantsakanniemi 1925.

Jolkkonen (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Jolkkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jelisei* (< kreikan *Elissaios*) karjalainen variantti *Jolkko* (Nissilä 1976: 73). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan nimi *Jolkkonen* on kirjattu Äimäjärveltä jo vuonna 1840, ja seuraavat merkinnät nimestä ovat vasta vuoden 1910 rippikirjassa Alatusta, Jalonvaarasta, Suursarasta ja kirkonkylästä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1887; tuolloin rippikirjaan merkitty nimi (muodossa *Jolkonen*) on kuulunut kahdelle Pitkärannassa asuneelle tilattomalle miehelle. Kyseessä lienee yksi ja sama suku. Samanasuinen sukunimi on tavattu Pohjois-Karjalassa Liperissä ja Polvijärvellä jo 1600-luvulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jolkkonen*). – Suistamolla *Bonden Filip Pettrov Jolkonens enka Audotja*, Alattu 1870; Impilahdella *Työmies Wasili Jolkonen*, Pitkäranta (Pitkärannan tehdas) 1900.

Jonninen (Impilahti, Salmi ja Suojärvi)

Sukunimeen *Jonninen* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen karjalainen variantti. Nissilä (1976) ei kyseistä sukunimeä mainitse; Pohjanvalo mainitsee salmilaisen sukunimen muodossa *Jon'n'in'e* (Poh. 1947). Raja-Karjalan lisäksi sukunimeä *Jonninen* on tavattu Sortavalasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jonninen*). Venäläisen ristimänimen *Ion ~ Iona* (< heprean *Joona ~ Joonas*) karjalaisia varianteja on muun muassa *Iijo(i)* (Nissilä 1976: 67), mutta esimerkiksi Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sitä ei ole; Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ristimänimi *Jona ~ Jonij ~ Jonikin* mainitaan yhteensä vain kolme kertaa. Saman seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jonninen* mainitaan ensimmäisen kerran vasta vuonna 1887; tuolloin se mainitaan kastettujen luettelossa Kytösyryjästä. Salmin Ala-Uuksussa sukunimi *Jonninen* on kirjattu jo vuoden 1764 maakirjaan (*Iwan Affanasiev Jonnin*). Sen sijaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1864; tuolloin vihittyjen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle alauksulaiselle talonpojalle. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ainoa merkintä nimestä on vuonna 1903 kastettujen luettelossa; nimi on kirjattu siihen Varpakylästä. Sukunimi *Jonninen* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. – Impilahdella *R.T. Semen Jonnin bräck* [‘kivulloinen, raihnas’] *Sn Wasilei*, Hunttila 1818; Salmassa *Iwan Iwanoff Jonninen*, Ala-Uuksu 1845; Suojärvellä *Lp. Feodor Ivanoff Jonnisen perill. L. Sergei*, Varpakylä 1900.

Jormanainen (Soanlahti, Impilahti, Korpiselkä ja Salmi)

Sukunimeen *Jormanainen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jeremija* (< heprean *Jeremias*) karjalainen variantti *Jormana* (Nissilä 1976: 76) ja suffiksi *-inen*.

Sukunimeä *Jormanainen* on tavattu Pohjois-Karjalassa Ilomantsissa, Kiihtelysvaarassa, Liperissä ja Tohmajärvellä jo 1700- ja 1800-luvuilla (HisKi). Mikkosen mukaan nimi on lähtöisin Ilomantsista, Tohmajärveltä, Tuupovaarasta, Salmista ja Korpiselästä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jormanainen*). Soanlahdelle nimi *Jormanainen* lienee tullut alkuaan Pohjois-Karjalasta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1862, jolloin vihittyjen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle Kitelässä asuneelle tilattomalle. Salmissa sukunimi *Jormanainen* on voinut kehittyä siellä hypokorismista tai otettu (tai annettu) 1900-luvun alussa. Näyttää siltä, että osa Raja-Karjalassa sukunimeä *Jormanainen* käyttäneistä suvuista on ollut alun perin Pohjois-Karjalasta (Soanlahti, Impilahti, Korpiselkä), mutta sukunimi on myös lähtöisin sieltä (Salmi). – Soanlahdella *Andrej Jormanain*, kirkonkylä 1830; *Larion Jormanainen*, Koirinvaara 1880; Impilahdella *Backst. Wasilei Iwanov Jormanainen*, Ruokojärvi 1880; Korpiselässä *Inh. Pentelei Andrejev Jormanainen*, Hoilola 1870; Salmissa *Tal. Mihail Jormanaisen lki Natalia*, Peltoinen 1920.

Joro (Suistamo)

Sukunimeen *Joro* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jerofei* (< kreikan *Hierotheos*) karjalainen hypokorismi *Joro* (Nissilä 1976: 76). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Jerofei* esiintyy 1700- ja 1800-luvulla, mutta se on ollut hyvin harvinainen. Samoihin asiakirjoihin sukunimi *Joro* on kirjattu ensi kerran vuonna 1900; tuolloin rippikirjassa mainittu sukunimi kuului eräälle Muuannossa asuneelle talonpojalle. – Suistamolla *Inh. Semen Feodoroff Joro*, Kontuvaara 1885.

Joru (Suojärvi)

Sukunimeen *Joru* sisältynee jokin venäläisen miehennimen *Jerofei* (< kreikan *Hierotheos*) karjalainen variantti (vrt. *Joro*). Nissilä ei mainitse kyseistä sukunimeä, mutta hän mainitsee suojärveläisen paikannimen *Jorunselkä* ja yhdistää sen *Joro(i)*-nimiin (Nissilä 1976: 76–77). Sukunimi on kirjattu Suojärven henkikirjaan vuonna 1910 muodossa *Joro* mutta vuosina 1900 ja 1920 *Joru*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on tavallisesti *Joro*, joskus *Joru*. Varhaisin merkintä nimestä on Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1900 rippikirjassa; tuolloin nimi kuului eräille Kuikkaniemessä asuneille talonpojille. – Suojärvellä *Lp. Hilippa Wasiljeff Joru*, Kuikkaniemi 1900.

Joska (Impilahti ja Suojärvi)

Sukunimeen *Joska* sisältyy venäläisen ristimänimen *Iosif* (< heprean *Josef*; kansankielinen muoto *Osip*) karjalainen variantti *Joska* (Nissilä 1976: 77; Kahla – Mikkonen 2005: 79). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimeä *Joska* ei mainita; ristimänimi *Josif* (harvoin muodossa *Josef*) sen sijaan mainitaan. Suojärveläinen suku, joka käytti Hautavaarassa asuessaan sukunimeä *Joska*, käytti Kaipaseen muutettuaan sukunimeä *Pahka* (Kuutti 2011: 224). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Joska* mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa; kylää ei ole merkitty, mutta se lienee Hautavaara (vrt. vuoden 1910 rippikirja). Sukunimi näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. – Impilahdella *Inh. Jakow Iwanoff Joschka*, Pitkäranta 1885; Suojärvellä *Lamp. Stepan Wasiljeff Joska*, Hautavaara 1910.

Jouhki (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Jouhki* sisältynee venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthymios*) karjalainen variantti *Jouhki* (Nissilä 1976: 77). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Jouhki* mainitaan ensi kerran vuonna 1898, tuolloin kastettujen luettelossa. Myös Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin sukunimi *Jouhki* on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1899; tuolloin nimi on kuulunut eräälle tilattomalle miehelle, jonka sukunimi on vuonna 1898 kirjattu muodossa *Jouhkimow*. Pidän mahdollisena, että kyseessä on silti yksi ja sama, Salmista lähtöisin oleva sukunimi. – Salmissa *Försvarlöse* [’puolustuskyvytön’] *Anisim* ja *Dmitrei Iwanov Jouhki*, Ylä-Uuku 1870; Impilahdella *Pientilall[inen]* *Petter Petterinp[oika]* *Jouhki* ja *Työl. Jegor Samulinp[oika]* *Jouhki*, Pitkäranta 1925.

Jouhkonen (Korpiselkä)

Sukunimeen *Jouhkonen* sisältynee venäläisen ristimänimen *Jefim* (< kreikan *Euthymios*) karjalainen variantti *Jouhko* (Nissilä 1976: 77) ja sukunimijohdin *-nen*. Korpiselän Ägläjärvellä kehittyneen sukunimen *Jouhkonen* ensimmäisen nimenkantajan (s. 1846) patronyymi oli *Jemeljaninpoika* ja isän (s. 1820) nimi *Jemeljan Isidorov*, joten nimi ei pohjaa ainakaan hänen isoisänsä etunimeen (Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan v. 1877 rippikirja). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu muodossa *Jouhkonen* vuodesta 1910 alkaen vain joitakin kertoja: sitä vanhempien asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Jeuhkonen*, *Julkonen*, *Jöyhkönen* ja *Öyhkönen*. – Korpiselässä *Lp. Michail Jouhkonen*, Ägläjärvi 1900.

Juschi (Jyshi) (Salmi)

Sukunimeen *Juschi* ~ *Jyshi* sisältyy ilmeisesti jokin heprealaisen ristimänimen *Johannes* (kreikassa *Ioannes*, venäjässä *Ivan*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 75). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa miinalalainen sukunimi mainitaan jo vuoden 1859 rippikirjassa; nimi on asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Jushsha*, *Jushshi*, *Jushi* ja *Jushin*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lb. Stepan Iwanov Juschin*, Miinala 1870; *Jegor Fomin Juschi*, Miinala 1880.

Jyrkilä (Impilahti)

Sukunimeen *Jyrkilä* sisältyy Karjalassa tavattu *Jyrki*, joka on venäläisen ristimänimen *Georgij* (< kreikan *Georgios*; kansankielessä *Jegor*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 78). Lisäksi sukunimessä on tilannimen johdin *-lä*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainitaan Impilahden Ruokojärven kylästä sukunimet *Jyrkilä* ja *Jyrkinen*: *Jyrkilä* on kirjattu kahteen vuosilta 1887–1900 olevaan rippikirjojen pääkirjaan (RiKi10, RiKi12) ja *Jyrkinen* lähinnä 1920–1940-lukujen asiakirjoihin. – Impilahdella *Bden Wasilei Iwanov Jyrkilä*, Kokkoselkä 1880.

Jyrkinen (Suojärvi, Salmi, Impilahti ja Suistamo)

Ks. *Jyrkilä*. Sukunimi *Jyrkinen* on tunnettu myös Ilomantsissa (Kupiainen 1995: 57). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä sukunimestä *Jyrkinen* on vuodelta 1891; tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa Pönttösenvaarasta. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista nimeä ei löydy, eikä Pohjanvalokaan mainitse sitä (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1894–1899 ja vuonna 1922 Kokkoselästä. Sukunimi *Jyrkinen* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa useassa eri paikassa; osa nimenkantajista voi olla

lähtöisin Pohjois-Karjalasta. – Suojärvellä *Inh. Feodor Iwanov Jyrkinen*, Pönttösenvaara 1880; Salmassa *Lp. Gauril Stepanoff Jyrkinen*, Uuksalonpää 1900; Impilahdella *Semen Ivanoff Jyrkinen*, Ruokojärvi 1900; Suistamolla *Tal. Antti Jyrkinen*, Ahvenlampi 1925.

Kalinen (Impilahti)

Sukunimeen *Kalinen* sisältyy miehennimi *Kali*, joka on venäläisen ristimänimen *Kalina* (< kreikan *Kallinikos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 79) ja sukunimijohdin *-nen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainitaan muodot *Kalin*, *Kalinen* ja *Kalinainen*; kyse lienee yhdestä ja samasta sukunimestä. Muoto *Kalinen* esiintyy neljässä asiakirjassa, ensi kerran vuonna 1907 Pitkärannasta. Saman seurakunnan asiakirjoissa ristimänimi *Kalina* esiintyy vain kaksi kertaa (1801). Impilahdelta on tullut sukunimen *Kalinen* kantajia (Siirtokarjalaisten tie 1971); kyse on eri sukunimestä kuin sukunimi *Kalinainen*, joka on tunnettu Ilomantsin ortodokseilla jo 1800-luvun puolivälissä (Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). – Impilahdella *Mökkil. Timofei Kalinen*, Pitkäranta 1890.

Kana (Impilahti ja Suojärvi)

Karjalassa on tunnettu miehennimi *Kana*, joka on afereesimuoto nimestä *Niikkana*, ja *Kanana*, jotka ovat nimen *Konon* (< kreikan *Konon*) karjalaisia variantteja (Nissilä 1976: 79). Pidän sukunimeä *Kana* hypokorismista kehittyneenä sukunimenä, sillä mielestäni ei ole todennäköistä, että nimi olisi kehittynyt karjalan sanan *kana* pohjalta ('kana', Porajärvellä 'riekko, metsäkana'; KKS). Impilahden Syskyjärvellä eläneen Kanan perheen nimi on kirjattu Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjaan (RiKi12) muodossa *Kananen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kana* esiintyy ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa; nimi on kirjattu Varpakylästä. Sukunimi *Kana* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Impilahdella *Löysä Wasili Bogdanoff Kana*, Syskyjärvi 1900; Suojärvellä *Lp. Matvei Timofejeff Kana*, Varpakylä 1900.

Karinen (Impilahti)

Sukunimeen sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Kari*, joka on Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Makari* (< kreikan *Makarios*) afereesimuodoste (Nissilä 1976: 80). Nimi *Karinen* on merkitty Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan jo vuonna 1840 Ruokojärveltä. Koska sukunimi on tunnettu jo 1800-luvun alkupuolella, pidän sitä venäläisen ristimänimen karjalaisen lyhentymän sisältävänä sukunimenä enkä yhdistä sitä karjalan sanaan *kari* ('kivikkoinen, vähävetinen koski'; KKS); luontoappellatiivin sisältäviä sukunimiä ei (juuri) ole kehittynyt Raja-Karjalassa tuohon aikaan. Aineistossani nimi on vain Impilahdelta; Suistamolle nimi lienee tullut sieltä (vrt. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Karinen*; Katiha). – Impilahdella *RT Petter Petroff Karinen*, Ruokojärvi 1850.

Karppanen (Suojärvi)

Sukunimeen *Karppanen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Karp* ~ *Polikarp* (< kreikan *Karpos* ~ *Polykarpos*) karjalainen variantti *Karppa* (Nissilä 1976: 80). Sukunimeä *Karppanen* alkoi käyttää Suojärven Törisijän kylässä Karp Feodorinpojan (s. 1702) pojanpoika Andrei Jermeinpoika (s. 1772; Kuutti 2011: 267). Samanasuinen sukunimi on tunnettu Pohjois-Karjalassa Rääkkylässä ja Tohmajärvellä (HisKi); Karjalassa on tunnettu myös sukunimi *Karppainen* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Karppanen*). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen

seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Karppanen* (*Karpanen*) on vuoden 1900 rippikirjassa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle Varpakylässä asuneelle, maata omistamattomalle perheelle. – Suojärvellä *Lampti Ivan Jegoroff Karppanen* ja *Lampti Ivan Leontjeff Karppanen*, Törisjä 1895.

Kiema (Impilahti)

Sukunimeen *Kiema* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Jevdokim* (< kreikan *Eudokimos*) hypokorismin *Kima* karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 81). Myös Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on tunnettu 1800-luvun lopulla Sortavalan ortodokseilla. Pirjo Mikkonen on epäillyt nimen pohjaavan joko ristimänimeen tai lisänimeen. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kiema*; HisKi.) Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kiema* mainitaan vain vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) ja eräässä 1940-luvulla tehdyssä hautausmerkinnässä. – Impilahdella *Bden Michaila Andrejeff Kiema*, kirkonkylä 1885.

Kima (Salmi)

Sukunimeen *Kima* sisältyy venäläisen ristimänimen *Jevdokim* (< kreikan *Eudokimos*) hypokorismi; Nissilän mukaan miehennimi *Kima* on afereesimuoto täysmuodosta *Jevdokim* (Nissilä 1976: 81). Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan Saukkasen kylästä jo vuonna 1863, jolloin erään talollisen nimeksi on kirjattu *Ivan Jevdokimov Kima* (s. 1821). Nimi *Kima* näyttää pohjautuvan siten kyseisen miehen isän ristimänimen *Jevdokim* karjalaiseen varianttiin. Oritselässä kehittynyt sukunimi *Kima* on kirjattu Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin toisinaan myös muodossa *Kimajev*. Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Kima* ja *Kimajef* (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Ivan Ivanoff Kima*, Peltoinen 1900; *Tal. Wasili Ivanoff Kimajeff* ja *Tal. Wasili Wasiljeff Kiman perill.*, Oritselkä 1915.

Kimala (Salmi)

Sukunimeen *Kimala* sisältyy ristimänimen *Jevdokim* (< kreikan *Eudokimos*) hypokorismi *Kima* (Nissilä 1976: 81) ja tilannimen johdin *-la*. Nimeä ei löydy Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista; se mainitaan Salmin vuosien 1880, 1920 ja 1925 henkikirjoissa. Nimen *Kimala* saaneen miehen veljelle on vuoden 1880 henkikirjaan kirjattu lisänimi *Kalketti*, joka havaintojeni mukaan ei ole kehittynyt sukunimeksi. – Salmissa *Lb. Wasilei Nikiforov Kimala*, Oritselkä 1880.

Klimoi (Impilahti)

Sukunimeen *Klimoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Klementij* (latinan *Clemens*) karjalainen variantti *Klimoi*; Nissilä mainitsee variantin muodossa *Kliimoi* (Nissilä 1976: 82). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimeä *Klimoi* ei mainita; sen sijaan seurakunnan asiakirjoissa (yksikään ei Räkälistä) esiintyvät sukunimet *Klementijev*, *Klimentijev* ja *Klimov*. Impilahden henkikirjoissa sukunimi *Klimoi* mainitaan vuosina 1900 ja 1920. – Impilahdella *Taloll. Andrei Fedotoff Klimoi*, Räkäli 1900.

Kolju (Impilahti)

Sukunimeen *Kolju* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Kolju*, joka on venäläisen ristimänimen *Nikolai* (< kreikan *Nikolaos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 82). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1897; se kuului tuolloin eräälle Ruokojärvellä asuneelle tilattomalle. Vuoden 1910 henkikirjaan sukunimi on

kirjattu muodossa *Koljo*. – Impilahdella *Inh. Iwan Andrejev Kolju*, Ruokojärvi 1870.

Kondronen (Suojärvi)

Sukunimeen *Kondronen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Kondratij* (< kreikan *Kodratos*; vanh. *Kodrat*) karjalainen variantti *Kontro(i)* (Nissilä 1976: 83). Sukunimi *Kondronen* mainitaan Suojärven henkikirjoissa ainoastaan vuonna 1920; nimeä ei löydy Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista. Myöskään *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimeä ei mainita Suojärveltä. – Suojärvellä *Lois Trofim Feodorin[oika]* *Kondronen*, Varpakylä 1920.

Konoi (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Konoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Konon* (< kreikan *Konon*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 83). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luetteloon sukunimi *Konoi* on kirjattu jo vuonna 1882 Oritselästä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1920 kirkonkylästä; Impilahden Konoit ovat voineet olla lähtöisin Salmista. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). – Salmassa *Lp. Filip Andrejeff Konoin leski Matrena*, Työmpäinen 1900; Impilahdella *Lois Gavril Moisejeff Konoi*, kirkonkylä 1920.

Konoila (Salmi)

Ks. *Konoi*. Sukunimeen *Konoila* sisältyy karjalainen miehennimi *Konoi* ja tilannimen johdin *-la*. Kyseessä on eri sukunimi kuin *Konoi*, mutta nimien kantajat ovat olleet sukua toisilleen. Sukunimi *Konoila* mainitaan vuosien 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoissa, mutta Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin se on kirjattu vain kaksi kertaa: vuonna 1910 vihittyjen luetteloon ja vuonna 1940 haudattujen luetteloon. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Konoilu* (Poh. 1947). – Salmassa *Lp. Ivan Jegoroff Konoila*, Oritselkä 1900.

Kononen (Suojärvi ja Salmi)

Sukunimeen *Kononen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Konon* (< kreikan *Konon*) karjalainen variantti *Kono* (Nissilä 1976: 83) ja sukunimijohdin *-nen*. Suojärven henkikirjojen perusteella sukunimi *Kononen* on kehittynyt Suojärven Varpakylässä vuosien 1895 ja 1915 välillä patronymistä *Kononoff*. Nimeä *Kononen* alkoivat käyttää Konon Titanpojan (s. 1776) pojanpojat (Kuutti 2011: 268–269). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisimmat merkinnät sukunimestä *Kononen* ovat vuodelta 1906; tuolloin se on kirjattu Varpakylästä useita kertoja. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Kononen* on kirjattu ainoastaan vuonna 1901 Orusjärveltä ja vuonna 1930 Tulemajoelta; Tulemajoelle sukunimen kantajia lienee tullut Suojärveltä. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Suojärvellä *Lamp. Kuisma Feodoroff Kononen*, Varpakylä 1915; Salmassa *Tal. Petteri Petterin[oika]* *Kononoff* ja *Tal. Mihail Konosen oik[euksien] omist[aja]* *L Ivan*, Tulemajoki 1920.

Korkkinen (Impilahti)

Sukunimeen *Korkkinen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Grigorij* (< kreikan *Gregorios*) karjalainen variantti *Korkki* (Nissilä 1976: 84). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemiston (1971) mukaan Impilahdelta on tullut nimen *Karkkonen* (1 hlö), *Korkki* (1 hlö) ja *Korkkinen* kantajia (4 hlöä). Impilahden henkikirjoihin sukunimi *Korkkinen* on kirjattu Koirinon ja Ruokojärven kylistä, ja nimi on ollut käytössä ainoastaan ortodokseilla. Asiakirjoissa nimen kirjoitusasu

vaihtelee. Nimi on kirjattu henkikirjoihin Ruokojärveltä muodoissa *Karkkanen* [? epäselvä, 1840], *Karkkinen* (1900, 1910; myös Koirinojalla v. 1910), *Korkkinen* ja *Korkkanen* (1875, 1880). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Karkinen* (tai *Korkinen*; Ruokojärvi v. 1854), *Karkinen* (Koirinoja v. 1856), *Korkinen* (Koirinoja v. 1846–1855), *Korkkinen* (1800–1900-luvun vaihe, ei vuotta) ja *Karku* (Koirinoja v. 1863). Nimi on mahdollisesti merkitty sen ensimmäiselle kantajalle jo vuonna 1844, jolloin tämä asui Hunttilan kylässä; Katihassa merkinnän on ilmoitettu olevan epäselvä (”*Kor...*”). – Impilahdella *Backst. Alexei Karkkanen* [epäselvä?], Ruokojärvi 1840, *Tiggaren Alexei* [epäselvä] *Korkkanens Enka Audoija*, Ruokojärvi 1850; *Inh. Iwan Korkkinen* ja *Iwan Korkkanen*, Koirinoja 1875.

Kostiala (Suojärvi)

Sukunimeen *Kostiala* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Kosti*, joka on venäläisen ristimänimen *Konstantin* (< kreikan *Konstantinos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 85). Nimessä on lisäksi tilannimen johdin *-la*. Nissilän mukaan Suojärvellä erään talon nimi on ollut *ko'st'ila* (Nissilä 1976: 85). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ainoastaan muodossa *Kostjala*; varhaisin merkintä nimestä on vuodelta 1907, jolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Evanniemestä. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) sukunimi on muodoissa *Kostjala* ja *Kostiala*. – Suojärvellä *Lmpti Roman Ivanoff Gostiala*, Evanniemi 1895; *Lamp. Roman Ivanoff Kostiala*, Evanniemi 1910.

Kostilainen (Salmi)

Ks. *Kostiala*. Pirjo Mikkonen on esittänyt sukunimen *Kostilainen* olevan peräisin Salmista, Impilahdella ja Suojärveltä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kostilainen*). Havaintojeni mukaan sukunimi on lähtöisin Salmista; Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Miehennimen lisäksi nimessä on johdin *-la* ja suffiksi *-inen*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan Karkun kylästä ensi kerran vuonna 1896, tuolloin muodossa *Kostila*; muoto *Kostilainen* on kirjattu vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Suojärvellä Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ainoastaan vuonna 1941; se lienee kuulunut jollekulle Salmista lähtöisin olleelle. – Salmassa *Lp. Wasili Sofronoff Kostilainen*, Karkku 1900.

Kuisma (Suojärvi)

Sukunimeen *Kuisma* sisältynee karjalainen miehennimi *Kuisma*, joka on venäläisen ristimänimen *Kuzma* (< kreikan *Kosmas*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 85; Kahla – Mikkonen 2005: 98). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ainoastaan muodossa *Kuismala*; merkintöjä on vain kaksi (1935, 1940). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) mainitaan Suojärveltä tulleilla sukunimet *Kuisma*, *Kuismala* ja *Kuismanen*. Kyse voi olla uusista, tietoisesti muodostetuista sukunimistä. – Suojärvellä *Lois Isak Kuisman Iki Malanja*, Leppäniemi 1920.

Kuismala (Salmi)

Ks. *Kuisma*. Sukunimessä *Kuismala* on karjalainen miehennimi *Kuisma* ja tilannimen johdin *-la*. Sukunimeä *Kuismala* ei löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista; myöskään Pohjanvalo ei sitä mainitse (Poh. 1947).

Salmin henkikirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1900, 1920 ja 1925. – Salmissa *Lp. Andrei Wasiljeff Kuismala*, Kuronlahti 1900.

Kyyrönen (Suojärvi, Suistamo ja Salmi)

Nissilän mukaan Karjalassa yleiseen sukunimeen *Kyyrönen* sisältyy karjalainen miehennimi *Kyyrö*, joka on kreikkalaisen ristimänimen *Kyros* venäläisen vastineen *Kir* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 86). Suojärvellä sukunimeä *Kyyrönen* on alkanut käyttää Leppäniemessä asuneen Kiril Akimanpojan (s. 1738) poika Filip Kirilinpoika (s. 1769) (Kuutti 2011: 248), eli nimi ei siellä näytä viittaavan ristimänimeen *Kir* vaan ehkä ristimänimeen *Kiril*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kyyrönen* mainitaan ensi kerran vuonna 1847; nimi on tuolloin kirjattu kastettujen luetteloon Leppäniemestä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain joitakin mainintoja Palojärven Kyyrösistä; varhaisin maininta on vuonna 1896 kastettujen luettelossa, jossa perheen isän mainitaan olevan kotoisin Suistamon Muuannosta. Tämän perusteella kaikki Salmin Kyyröset lienevät samaa sukua kuin Suistamon Kyyröset. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kyyrönen* mainitaan ensi kerran Leppäsyvästä vuonna 1898; tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa. Vuodesta 1900 alkaen merkintöjä on myös Muuannosta. Sukunimi on siis kehittynyt Raja-Karjalassa ainakin kahdessa eri paikassa. – Suojärvellä *Filip Kiriloff Kyronen*, Leppäniemi 1830; Suistamolla *Inh. Wasilei Kyyrönen*, Leppäsyvä 1880; Salmissa *Lp. Petter Wasiljeff Kyyrönen*, Palojärvi 1900.

Ladscha, Latsa (Salmi)

Sukunimeen *Ladša* (*Latsa*) voi sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Lazar* (< heprean *Lazarus* ~ *Eleazar*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 87–88; Kahla – Mikkonen 2005: 100). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseinen sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1893, jolloin se mainitaan kastettujen luettelossa; eri asiakirjojen suomennoksissa nimi on useimmiten muodossa *Latsa*, joskus myös *Latsa* tai *Latso*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ladža* (Poh. 1947). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) salmilainen nimi on muodoissa *Ladsa* ja *Latsa*. Olen mahdollisesti selvittänyt nimen taustan. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista käy ilmi, että ensimmäisten nimenkantajien (s. 1850-luvulla) isän nimi oli *Filip Larionov* (esim. vuoden 1872 rippikirja); nimi näyttää siis pohjaavan ensimmäisten nimenkantajien isoisän (s. 1789; vuoden 1841 rippikirja) ristimänimen *Larion* karjalaiseen varianttiin. – Salmissa *Stepan Filipoff Latscha*, Miinala 1890.

Larikka (Salmi)

Sukunimeen *Larikka* sisältyy venäläisen ristimänimen *Larion* (< kreikan *Hilarios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 86–87). Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Sukunimi *Larikka* mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1874, jolloin se on kirjattu vihittyjen luetteloon Tiialasta. Vuosina 1875 ja 1880 nimi on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin (virheellisesti?) muodossa *Larikkala*. Nimen taustaa ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjasuomennosten avulla. Ensimmäisen nimenkantajan (Vasili Makarov Larikka, 1813–1892) isän (s. 1777) nimi oli *Makar Filipov* (esim. vuoden 1832 rippikirja), joten nimi ei siis pohjaa ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeen. Mikkonen on esittänyt nimen olevan pohjoiskarjalainen (po. rajakarjalainen) ja -savolainen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Larikka*), mutta käsittääkseni nimi on kehittynyt vain Salmissa (HisKi). – Salmissa *Lb. Wasilei Makarov Larikka*, Tiiala 1875.

Larinen (Suistamo)

Sukunimeen *Larinen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ilarion* (< kreikan *Hilarios*; kans. *Larion*) karjalainen variantti *Lari* (Nissilä 1976: 86) ja sukunimijohdin *-nen*. Sukunimi *Larinen* mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuosina 1910–1914 Koitonselästä ja vuonna 1918 Alatusta. Samanasuinen nimi on tavattu Pohjois-Karjalasta Pielisjärveltä jo 1600-luvulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Larikka*). – Suistamolla *Mök. Ivan Romanoff Larinen*, Koitonselkä 1910.

Larkkonen (Suojärvi)

Sukunimeen *Larkkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Ilarion* (< kreikan *Hilarios*) karjalainen variantti *Larkko* (Nissilä 1976: 86). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa *Larkkonen* (*Larkonen*) mainitaan ensi kerran vuonna 1890; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Leppäniemestä. Vuoden 1905 rippikirjassa nimi *Larkkonen* on noin 30 leppäniemeläisellä. – Suojärvellä *Lp. Aleksei Karpoff Larkkosen leski Matrena*, Leppäniemi 1900.

Laurinen (Salmi)

Sukunimeen *Laurinen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Lavrentij* (latinan *Laurentius*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 88). Salmin vuoden 1915 henkikirjasta käy ilmi, että talollinen Mihail Laurentjeffin perillisten asuttaman talon virallinen nimi oli *Laurila*. Sukunimi on siis kehittynyt patronyymistä *Laurentjeff* tai muodostettu talonnimestä *Laurila*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain yksi maininta sukunimestä *Laurinen* (1929). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Samanasuinen nimi tunnetaan Pohjanmaalla, ja samanasuisesta nimestä on vanhastaan merkintöjä Karjalasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Laurinen*). – Salmassa *Tal. Mihail Laurentjeffin perill. L. Nikolai Laurinen*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1925.

Lauronen (Suojärvi)

Sukunimeen *Lauronen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Lavrentij* (latinan *Laurentius*) karjalainen variantti *Lauro* (Nissilä 1976: 88). Sukunimi *Lauronen* on kehittynyt Suojärvellä, mutta samanasuinen nimi on tavattu Pohjois-Karjalassa Ilomantsissa ja Kiihtelysvaarassa jo 1800-luvulla (HisKi); myös Pohjanmaalla on tunnettu samanasuinen nimi (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Lauronen*). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Lauronen* mainitaan ensi kerran vuonna 1886; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle leppäniemeläiselle talolliselle. Vuoden 1900 rippikirjaan sukunimi *Lauronen* on kirjattu lähes 40 leppäniemeläiselle; lisäksi sukunimen *Lauronen* kantajia oli Kuikkaniemessä ja Varpakylässä. – Suojärvellä *nämndeman Pentelei Hermanov Lauronens enka*, Leppäniemi 1870.

Leru (Suistamo)

Sukunimeen *Leru* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Larion* (< kreikan *Hilarios*) karjalainen variantti. Ensi tavun vokaalin vaihtelu *a ~ e* vaikuttaa kuitenkin hieman epätodennäköiseltä. (Ks. Nissilä 1976: 86, 147–148.) Suistamon henkikirjoista käy ilmi, että nimen *Leru* saaneen miehen (s. 1823) isän nimi oli *Andrei Lazarinpoika* (s. 1776; vuoden 1845 rippikirja); sukunimi ei viittaa siis ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän ristimänimeen. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1866. Nimi kuului tuolloin eräälle koitonselkäläiselle talonpojalle. – Suistamolla *Ahap Andrejev Leru*, Koitonselkä 1870.

Leukkunen (Suojärvi)

Sukunimeen *Leukkunen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Leontij* (< kreikan *Leon*) karjalainen variantti *Leukku* (Nissilä 1976: 88). Suojärven Leppäniemessä sukunimeä *Leukkunen* on alkanut käyttää Leonti Dimitrinpojan (s. 1744) poika Leonti Leontinpoika (s. 1787) perilliset (Kuutti 2011: 246). Nimi pohjaa siis ristimänimen *Leontij* karjalaiseen varianttiin. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisimmat maininnat sukunimestä *Leukkunen* (*Leukku*) ovat vuoden 1905 rippikirjassa; nimi on kirjattu tuolloin Leppäniemestä. – Suojärvellä [otsikon *Hyttedrengar* 'hyttirengit' alla] *Anna Iwanowa Leukkonen* [*Leukkunen?*], Karatsalmi 1885.

Leuschu (Salmi)

Sukunimeen *Leuschu* sisältyy mahdollisesti jokin venäläisen ristimänimen *Leontij* (< kreikan *Leon*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 88). Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Alun perin Salmin Rämälässä asuneella talonpoikaissuvulla sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1860, jolloin kylässä asunut toinen samanniminen mies, ei naapuri, on saanut lisä- tai sukunimen *Ruotzi* (ks. tätä). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuodesta 1855 alkaen; asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Leussu*, *Leushev* ja *Leusem*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Leuššu* (Poh. 1950). – Salmassa *Fedor Ivanoff Leschu* [sic], Rämälä 1860; *Lp. Ivan Feodorov Leuschu*, Tulemajoki 1880.

Leva (Salmi)

Sukunimeen *Leva* sisältyy venäläisen ristimänimen *Lev* tai *Leontij* (< kreikan *Leon*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 88). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1879; nimi on kirjattu tuolloin kastettujen luetteloon. Nimi on seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Levas* (1923), *Levajev(a)* (1876, 1921–1922) ja *Levala* (1903). Pohjanvalo ei kyseistä nimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmassa *Lb. Stepan Jakowlev Lewa*, Miinala 1880.

Levinen (Suistamo, Suojärvi, Soanlahti ja Impilahti)

Sukunimeen *Levinen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Lev* tai *Leontij* (< kreikan *Leon*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 88) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1890; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle niinisyrjäläiselle talonpojalle. Soanlahden Leviset lienevät tätä samaa sukua. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ainoa maininta nimestä *Levinen* on vuodelta 1912, jolloin kastettujen luettelossa nimi mainitaan Leppäniemestä muodossa *Levi*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Levinen* mainitaan vain vuonna 1908, jolloin eräs nimen kantaja on asunut Sortavalassa; Impilahden Leviset lienevät muuttaneet pitäjään esimerkiksi Suistamolta. – Suistamolla *Mökkil. Nikit Stepanoff Levinen*, Kontuvaara 1890; Suojärvellä *Lmp. Stepan Petroff Levisen lki Jeudokia*, Leppäniemi 1915; Soanlahdella *Mök. Feodor Alekseinp[oika] Levinen*, kirkonkylä 1920; Impilahdella *Työl. lki Ofimja Levinen*, Pitkäranta 1925.

Levonen (Salmi, Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Levonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Lev* tai *Leontij* (< kreikan *Leon*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 88). Salmin henkikirjaan sukunimi *Levonen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1915, mutta Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran

vuonna 1908 Ala-Uuksusta. Muita merkintöjä nimestä ei juuri ole; vuonna 1907 nimi on asiakirjan suomennoksessa Ala-Uuksulta muodossa *Levanen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Levonen* on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1847 eli lähes 60 vuotta aiemmin kuin henkikirjoihin. Tuolloin nimi esiintyy rippikirjassa eräällä Hippolassa asuneella 9-henkisellä perheellä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1910–1914 ja joitakin kertoja sen jälkeen Jalonvaarasta ja Koitosta. Sukunimi *Levonen* on kehittynyt Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. Samanasuinen nimi on tunnettu Karjalankannaksella; sen sijaan Suojärveltä en ole nimeä havainnut (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Levonen*). – Salmissa *Mök. Ivan Pauloff Levonen*, Ala-Uuksu 1915; Impilahdella *Tal. Semen Andrejeff Levonen*, Kerisyryjä 1915; Suistamolla *Mök. Ivan Semeninp[oi]ka Levonen*, kirkonkylä 1920.

Levy (Suojärvi)

Sukunimen *Levy* on epäilty sisältävän jonkin venäläisen ristimänimen *Lev* tai *Leonti* (< kreikan *Leon*) karjalaisen variantin (Nissilä 1976: 88; Kahla – Mikkonen 2005: 101; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Levy*). Suojärvellä sukunimeä *Levy* alkoivat käyttää Akim Laurentinpojan (s. 1689) pojan Kiril Akimanpojan (s. 1738) kahden pojan, Nikolain (s. 1764) ja Gordein (s. 1774) jälkeläiset (Kuutti 2011: 248). Nimeä ovat siis alkaneeet käyttää Laurentin pojanpojan jälkeläiset, eli nimi viittaa mahdollisesti nimeen *Laurent*, ei nimeen *Leonti*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Levy* mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Kuikkaniemestä ja Kaipaaasta. – Suojärvellä *Lp. Sergei Wasiljeff Levy*, Kuikkaniemi 1900.

Lillunen (Korpiselkä)

Nimeä *Lillunen* on vaikea yhdistää minkään venäläisen ristimänimen karjalaiseen varianttiin (Nissilä 1976) tai mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Se on lähtöisin Korpiselän Kokkarista (Katiha, HisKi). Nimi on voinut nähdäkseni kehittyä sukunimen ensimmäisen nimenkantajan patronyymistä *Iljin*. Venäläisen miehennimen *Ilja* (< mm. *Emmanuil*) karjalaisia variantteja on Nissilän mukaan muun muassa *Ilju*; myös esimerkiksi sukunimi *Illukka* on kehittynyt *Iljan* karjalaisesta variantista (Nissilä 1976: 69). Lisäksi sukunimessä on johdin *-nen*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Lillunen* mainitaan ensi kerran vuonna 1896; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului erälle kokkarilaiselle talonpojalle. – Korpiselässä *Tal. Danil Iljin Lillunen*, Kokkari 1900.

Lippi (Impilahti)

Sukunimeen *Lippi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Filipp* (< kreikan *Filippos*) karjalainen variantti *Lippi* (Nissilä 1976: 89). Impilahden henkikirjoissa sukunimi mainitaan ainoastaan vuosina 1880 ja 1885. Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole tavoittanut kyseistä nimeä. – Impilahdella *Inh. Grigorei Michailov Lippi*, Ruokojärvi 1880; *Inh. Irinja Feodorowa Lippi*, Ruokojärvi 1885.

Loginen (Suojärvi)

Sukunimeen *Loginen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Login* (< kreikan *Longinos*) karjalainen variantti *Logina* (Nissilä 1976: 89). Suojärven Logisten esi-isän nimi oli *Login Semenipoika* (Kuutti 2011: 227). Annantehtaan ja Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa on vain joitakin mainintoja sukunimestä *Loginen*; sukunimi on kirjattu niihin Moisseinvaarasta.

Siirtokarjalaisten tie -osoitehakemistossa (1971) nimi mainitaan asussa *Loginen*. – Suojärvellä *Lp. Aleksei Saveljeff Loginen*, Leppäniemi 1900.

Lokka (Suojärvi)

Sukunimeen *Lokka* voi käsittääkseni sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Login* (< kreikan *Longinos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 89). Karjalan kielen sanaan *lokka* ('lokki'; KKS) en nimeä yhdistä. Miehellä, jolla on Suojärven vuoden 1895 henkikirjassa sukunimi *Lokka*, on Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan useassa rippikirjassa ja haudattujen luettelossa sukunimi *Matsinen*, ei kertaakaan *Lokka*. Seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Lokka* on kirjattu ainoastaan Vegaruksen kylästä. Samanasuinen sukunimi on kehittynyt ainakin Sodankylässä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Lokka*). – Suojärvellä *Lpti Sosontei Maksimoff Lokka*, Varpakylä 1895.

Makkonen (Suistamo, Salmi, Suojärvi ja Impilahti)

Sukunimeen *Makkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Makar* (< kreikan *Makarios*) karjalainen variantti *Makko* ja sukunimijohdin *-nen*. *Makko* on ollut Laatokan Karjalassa (Raja-Karjalassa) yleinen miehennimi ja *Makkonen* yleinen sukunimi. (Nissilä 1976: 90–91; Kahla – Mikkonen 2005: 106.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Suistamolta vuonna 1845 ja Soanlahdelta vuonna 1844; Suistamon kirkonkylässä nimi kuului tuolloin eräälle tilattomalle miehelle. Soanlahdella nimi on ollut myös luterilaisten nimi (esim. kirkonkylä v. 1830–1845). Salmisissa sukunimi *Makkonen* on kehittynyt ainakin Ylä-Uuksun kylässä, missä erään talonpoikaisperheen isän nimeksi on vuonna 1867 kastettujen kirjaan merkitty *Ivan Vasiljev Makkola* (äiti *Fevronia Kirilova*) ja jonka nimi on vuoden 1875 rippikirjassa *Ivan Vasiljev Makkojeff*. Miehen lasten sukunimi on vuoden 1880 rippikirjassa *Makkonen*. Vuonna 1900 Salmin Ala-Uuksussa on asunut myös luterilaisia Makkosia. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Makkon'e* (Poh. 1947). Suojärven Moisseinvaarassa asuneiden Makkosten esi-isä Makari oli lähtöisin Kaitajärveltä (Kuutti 2011: 227). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Leppäniemestä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1886 Kokkoselästä. Nimi *Makkonen* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. Samanasuinen sukunimi tunnetaan Savosta jo 1500-luvulta lähtien (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Makkonen*). – Suistamolla *Sisoi Jeffimoff Makkonen*, Laitioinen 1840; Salmisissa *Lb. Kondratei Andrejev Makkonen*, Ylä-Uuksu 1880; Suojärvellä *Inh. Iwan Makaroff Makkonen*, Leppäniemi 1885; Impilahdella *Inh. Nikifor Iwanoff Makkonen*, Metsäkylä 1885.

Maksimainen (Suistamo ja Soanlahti)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Maksim* (< kreikan *Maksimos*) karjalainen variantti *Maksima* (Nissilä 1976: 91) sekä sukunimen suffiksi *-inen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1899; tuolloin se kuului eräälle Uuksun kylässä asuneelle talonpojalle. Samaan seurakuntaan kuuluneelta Soanlahdelta nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1898; tuolloin nimi mainitaan vihittyjen luettelossa. – Suistamolla *Bden Iwan Iwanoff Maksimainen*, Jalonvaara 1885; Soanlahdella *Mökk. Jefim Feodoroff Maksimainen*, kirkonkylä 1900.

Malaschu (Suistamo)

Sukunimeen *Malaschu* sisältyy venäläisen ristimänimen *Malafei* (< kreikan *Malakias*) karjalainen variantti *Malassu* (Nissilä 1976: 91). Eri vuosien

henkikirjojen tietoja yhdistelemällä olen selvittänyt, että suistamolainen sukunimi *Malaschu* pohjaa ensimmäisen nimenkantajansa isoisan etunimeen *Malafei*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Malasu* (*Malashu*) mainitaan ensi kerran vuoden 1845 rippikirjassa Petäjäselästä. – Suistamolla *Bonden Trihan Maksimov Molotscha* [sic], Petäjäselkä 1870; *Tal. Tichon Malaschun lki Palagea*, Petäjäselkä 1900.

Malja (Suojärvi)

Sukunimiin *Malja*, *Maljonen* ja *Maljunen* sisältynee esimerkiksi jokin venäläisen ristimänimen *Malafei* (< kreikan *Malakias*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 92). Ks. *Maljonen*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Malja* mainitaan ensi kerran 1880-luvun lopulla ja 1890-luvulla, jolloin se on kirjattu Törisijästä (Terezistä) (ks. Kuutti 2011: 266). Vuoden 1900 rippikirjaan on Hautavaaran kylästä kirjattu 35 sukunimeä *Malja* kantanutta henkilöä. – Suojärvellä *Lamp. Kuisma Grigorjeff Malja*, Hautavaara 1910.

Maljonen (Suistamo)

Ks. *Malja*. Joinakin vuosina (esim. 1890) sukunimi on kirjattu Suistamon henkikirjoihin muodossa *Maljunen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1895; nimi on tuolloin kirjattu kastettujen luetteloon eräälle leppäsyrläiselle talonpojalle. – Suistamolla *Bonden Roman Filippoff Maljonen*, Leppäsyryjä 1835.

Maljunen (Salmi)

Ks. *Malja*. Pohjanvalo mainitsee ilmeisesti kyseisen sukunimen muodossa *Mal'l'ane* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu muodoissa *Maljanen* ja *Maljane*; varhaisin merkintä on vuodelta 1884 Ylä-Uuksulta. Nimi kuului tuolloin eräälle yläuuksulaiselle talonpojalle. – Salmassa *Lb. Michail Iwanov Maljunen*, Ylä-Uuksu 1880.

Vrt. **Kulju**.

Mannukka (Suistamo)

Sukunimeen sisältynee venäläisen ristimänimen *Manuil* (Ortodoksinen kalenteri 2006: 57) karjalainen variantti; miehennimi *Manuil* on ollut käytössä Suistamolla 1700- ja 1800-luvuilla (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). Nimessä oleva johdin *-kka* on ollut Karjalassa suosittu; kyseistä sukunimeä Nissilä ei mainitse (Nissilä 1976: 147). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin koitonselkäläinen sukunimi *Mannukka* on kirjattu ilmeisesti muodossa *Manu*, jolloin sen kantajia ei voi erottaa sukunimen *Manu* kantajista (ks. *Manu*); sukunimet *Manu* ja *Mannukka* ovat kehittyneet samassa kylässä. – Suistamolla *Inh. Kuisma Iwanoff Mannukka*, Koitonselkä 1885.

Mantschinen (Korpiselkä ja Suistamo)

Sirkka Paikkala on epäillyt, että sukunimeen *Mantsinen* voi sisältyä jokin ristimänimen *Herman*, *Immanuel* tai *Manasse* yms. hypokorisismi. Hänen mukaansa vanhin asiakirjamerkintä nimestä on vuodelta 1840 Korpiselän Hoilolasta. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mantsinen*.) Nissilä (1976) ei kyseistä sukunimeä mainitse. Pidän mahdollisena, että nimeen *Mantsinen* sisältyy jonkin venäläisen ristimänimen (esim. *Manuil*) karjalainen variantti. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mantsinen* mainitaan ensi kerran vuonna 1850; nimi (suomennoksessa muodossa *Mantshin*) on kirjattu tuolloin haudattujen luetteloon Hoilolasta. Sama henkilö (ilman sukunimeä) mainitaan saman seurakunnan rippikirjassa samasta kylästä jo

vuonna 1815, joten sukunimen taustoja ei voi selvittää Katihassa olevien kirkonkirjojen suomennosten perusteella. Vuoden 1908 rippikirjaan sukunimi *Mantsinen* on kirjattu Hoilolan lisäksi saman pitäjän kirkonkylästä, Saaroisista, Saarivaarasta, Tsiipakasta ja Havuvaarasta yhteensä noin 50 henkilölle; mahdollisesti kyseessä on yksi suku. Suistamon Leppäsyryjän nimi on tullut Korpiselästä: ensimmäinen nimenkantaja Agafon Kirilov Mantschinen on tullut sinne kotivävyksi Korpiselän Hoilolasta vuonna 1862. Sukunimi mainitaan hänellä ja hänen vaimollaan ainoastaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1910 rippikirjassa, ei muissa kirkonkirjoissa; muuta sukunimeä heillä ei ole ollut. – Korpiselässä *Kirila Kiriloff Mantschinen*, Hoilola 1845; Suistamolla *Bonden Agafon Kirilov Mantschinen*, Leppäsyryjä 1870.

Manu (Suistamo)

Sukunimeen *Manu* sisältyy venäläisen ristimänimen *Manuil* (Ortodoksinen kalenteri 2006: 57) karjalainen variantti; miehennimi *Manuil* on ollut käytössä Suistamolla 1700- ja 1800-luvuilla (Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). Nissilä (1976) ei kyseistä sukunimeä mainitse. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Manu* on vuodelta 1892; se mainitaan tuolloin kastettujen luettelossa eräällä koitonselkäläisellä talonpojalla. Hänen vihkimerkinnässään vuonna 1870 sukunimi (ei patronyymi) on muodossa *Manuilov*. Seurakunnan vuoden 1860 rippikirjasta käy selville, että miehen isän nimi oli *Ivan Manuilinpoika*. Sukunimi *Manu* pohjaa siis ensimmäisen nimenkantajan isoisän ristimänimen karjalaiseen varianttiin. Tällä kannalla on ollut myös Sirkka Paikkala; samanasuinen sukunimi on ilmeisesti kehittynyt Etelä-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Manu*). – Suistamolla *Tal. Wasili Ivanoff Manu*, Koitonselkä 1900.

Markkinen (Suistamo)

Sukunimeen *Markkinen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Mark* (< kreikan *Markos*) karjalainen variantti *Markki* (Nissilä 1976: 92) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Markkinen* (suomennoksissa myös *Markinen*) on vuonna 1898 kastettujen luettelossa. Nimi on tuolloin kuulunut eräälle uuksujärveläiselle talonpojalle. – Suistamolla *Bden Isak Jegoroff Markkinen*, Uuksujärvi 1885.

Martinschkin (Salmi)

Sukunimeen *Martinschkin* sisältyy venäläisen ristimänimen *Martin* (latinan *Martinus*) venäläinen hypokorismi; Kahla ja Mikkonen mainitsevat muun muassa hypokorismit *Martiša* ja *Martjuša* (Kahla – Mikkonen 2005: 110). Salmin Miinalassa tunnettu sukunimi *Martinschkin* on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Martiski*, *Martiskin*, *Martishkin*, *Martyshke* ja *Martyshkin(a)*; ensi maininta nimestä on vuonna 1879 kastettujen luettelossa. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Martiškin* (Poh. 1947). Syy siihen, miksi nimi on alettu kirjata ”venäläisittäin”, ei ole tiedossa. Nimi on muodostettu mallin mukaan: vuonna 1900 nimeä *Martinschkin* kantaneen perheen naapurilla mainitaan henkikirjassa nimi *Balaschkin*. Salmassa on myös tunnettu sukunimi *Miroschkin* (1915); ks. tätä. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on asussa *Martiskin*. – Salmassa *Lp. Mina Terentjeff Martinschkin* ja *Lp. Ivan Petroff Martinschkin*, Miinala 1900.

Maskonen (Suistamo ja Soanlahti)

Sukunimeen *Maskonen* sisältyy karjalainen miehennimi *Masko*, jonka on arveltu olevan venäläisten ristimänimien *Matvei* tai *Makarij* (< kreikan *Makarios*) karjalainen variantti; Nissilän mukaan *Masko* on voinut toisaalta myös muodostua esimerkiksi *Romaska*-tyyppisistä nimistä (Nissilä 1976: 93). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Maskonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1898 Piensaran kylästä; tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle tilattomalle miehelle. Suistamon henkikirjoissa nimi on mainittu yli 70 vuotta aiemmin. Soanlahdelle, missä sukunimi on kirjattu henkikirjaan vasta vuonna 1920, sukunimi lienee tullut Suistamolta. Soanlahden kirkonkylässä 1920 sukunimi on kuulunut myös eräälle luterilaiselle perheelle. – Suistamolla *Filip Iwanoff Malkonen* [po. *Maskonen*], Koitonselkä 1825; Soanlahdella *Lsä Antonina Nikolaintr.*[tytär] *Maskonen*, kirkonkylä 1920.

Matikka (Suojärvi)

Sukunimeen *Matikka* sisältyy venäläisen ristimänimen *Matvei* (< heprean *Matteus*, *Mattias*) karjalainen variantti *Matikka* (Nissilä 1976: 93). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1888; kastettujen luettelossa tuolloin mainittu nimi kuului eräälle kaitajärveläiselle talonpojalle. Samanasuinen nimi on kehittynyt Karjalankannaksella ja ilmeisesti Lahden-Kouvolan seudulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Matikka*). – Suojärvellä *Lamp. Agafia Dmitrijevna Matikka*, Kaitajärvi 1915.

Matsi (Salmi)

Sukunimiin *Matsi* ja *Matsinen* sisältyy Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Matvei* (< heprean *Matteus*, *Mattias*) karjalainen variantti *Matsi* (Nissilä 1976: 93). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mattsi* (Poh. 1947). Sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuoden 1893 rippikirjassa Virtelästä. Nimen ensimmäisen nimenkantajan, Virtelässä asuneen Petr Feodorov Matsin (1846–1924) isoisän nimi oli *Petr Maksimov* (k. ennen vuotta 1823; vuoden 1823 rippikirja), joten näyttää siltä, että nimi *Matsi* pohjaakin ristimänimen *Maksim* karjalaiseen varianttiin (vrt. karj. rn. *Massi* < ven. rn. *Maksim*; Nissilä 1976: 91). – Salmisssa *Lp. Petter Feodoroff Matschi*, Virtelä 1900.

Matsinen (Suojärvi ja Impilahti)

Ks. *Matsi*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Matsinen* mainitaan ensi kerran vuonna 1881; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle varpakyläläiselle talonpojalle. Suojärven Varpakylässä sukunimeä *Matsinen* ovat käyttäneet Zahar Mitrofaninpojan (s. 1780) jälkeläiset. Hänen isänsä oli Mitrofan Minanpoika (s. 1749), jonka isoisä oli Feodor Karpanpoika (s. 1670). (Kuutti 2011: 266.) Jos nimi todellakin Suojärvellä pohjaa ristimänimen *Matfei* karjalaiseen varianttiin, sukua pitäisi voida tarkastella vielä pidemmälle. Impilahden vuosien 1900–1925 henkikirjoihin Ruokojärveltä lähtöisin oleva sukunimi on kirjattu muodossa *Matschi*, mutta *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) kyseinen impilahtelainen sukunimi on muodossa *Matsinen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) Ruokojärveltä. – Impilahdella *Löysä Feodor Maksimoff Matschin leski Daria*, Ruokojärvi 1900; Suojärvellä *Lamp. Ivan Maksimoff Matsinen*, Varpakylä 1915.

Matjus (Salmi)

Sukunimeen *Matjus* (*Matuschi*) sisältyy venäläisen ristimänimen *Matvei* (< heprean *Matteus*, *Mattias*) karjalainen variantti; nimen venäläisiä hypokorismeja ovat esimerkiksi *Matjuša* ja *Matjuša* (Nissilä 1976: 93; Kahla – Mikkonen 2005: 110). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mat’ušši* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1890; se on tuolloin kuulunut eräälle kirkkojokiselle loismiehelle. Nimi on seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Matjushin*, *Matjussi*, *Matjushi*, *Matjushshi*, *Matjus* ja *Matjusev* (1938). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Matjus*. – Salmissa *Lsä Ivan Mihailoff Matuschin*, Kirkkojoki 1915.

Melju (Impilahti)

Sukunimeen *Melju* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Mele(n)tij* (< kreikan *Meletios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 94). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi (suomennoksissa myös muodossa *Mely*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1906. Nimi kuului tuolloin eräälle syskyjärveläiselle tilattomalle perheelle. – Impilahdella *Mökk Pavel Jegoroff Melju*, Syskyjärvi 1910.

Melkunen (Suojärvi)

Sukunimeen *Melkunen* sisältyy ehkä venäläisen ristimänimen *Melentij* (< kreikan *Meletios*) karjalainen variantti (vrt. *Melkonen*, *Melkkunen*; Nissilä 1976: 95). Lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1878; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle leppäniemeläiselle tilattomalle. – Suojärvellä *Dmitrei Jefimiov Melkunen*, Leppäniemi 1875.

Memonen (Suojärvi)

Nimeen *Memonen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Memnon*, *Memon* tai *Memont* variantti; Nissilä (1976) ei kyseistä sukunimeä eikä hypokorismia mainitse. Ortodoksikirkon yksi pyhittäjä on nimeltään *Memnon* (Ortodoksinen kalenteri 2006: 43). Suojärven Evanniemessä sukunimeä *Memonen* alkoivat käyttää Konstantin Kononinpojan (s. 1773) pojan Memontin (s. 1799) jälkeläiset (Kuutti 2011: 208). Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa esiintyvät jo mainitut ristimänimet (kaikki merkinnät vuotta 1862 edeltävältä ajalta) sekä niistä muodostettu patronyymi *Memonov* ja sukunimet *Memnomov* ja *Memonen*. Sukunimi *Memonen* on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1906 Karatsalmesta. – Suojärvellä *Löysä Sergej Wasiljeff Memmonen* [sic], Karatsalmi 1895.

Menschonen (Salmi ja Suojärvi)

Sukunimeen *Menschonen* voi Nissilän mukaan sisältyä karjalainen miehennimi *Menso* tai *Mensso*, jotka ovat mahdollisesti venäläisen miehennimen *Klemens* (latinan *Clemens*) karjalaisia varianteja. Toisaalta Nissilä on arvellut, että sukunimi *Menschonen* on voinut kehittyä asiakirjoissa käytetystä merkinnästä *Meňšoi*, jota on käytetty merkinnän *Bol’šoi* parina. (Nissilä 1976: 95.) Venäjän sana *bolšoi* merkitsee ’isoa, suurta’, sana *menšoi* ’nuorimmaista’ (VSSK 1978), ja sanoilla on erotettu muutoin samannimiset veljekset toisistaan (esim. Salmissa *Ivan Affanasjeff Menschoi* ja *Ivan Affanasjeff Bolschoi*, Hyrsylä 1835). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimestä *Menshakov* on satoja mainintoja: se on tunnettu muun muassa Peltöisissä (1866–1914) ja Lunkulassa (1855–1914). Sukunimestä *Mensonen* (*Menshonen*) on sen sijaan yksittäisiä mainintoja Koverosta, Käsnäselästä, Lunkulasta, Tulemalta, Tulemajoelta ja Uuksalonpäästä. Sukunimi *Menshoi* on kirjattu Uuksalonpäästä ensi kerran

vuoden 1873 rippikirjaan; nimeä kantaneen perheen isälle ja pojalle on monena muuna vuonna kirjattu sukunimi *Menshakov*. Nimi *Menshoi* on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin myös Palojärvellä (1840, 1845). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Menson'e* (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Mensakov* on kirjattu jo vuoden 1845 rippikirjaan Kaipaasta; sen sijaan seurakunnan asiakirjoissa sukunimeä *Mensonen* ei mainita. Salmassa ja Suojärvellä sukunimeä *Menschonen* kantaneet ovat sukua keskenään (L. Pelkonen 1965b: 163). – Salmassa *Anton Jemeljaneff Menschonen*, Uuksalonpää 1840; Suojärvellä *Andrei Menschonen*, Kaipaa 1870.

Merkku (Suistamo, Salmi ja Soanlahti)

Nimeen *Merkku* voi sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Merkul* karjalainen variantti (Kahla – Mikkonen 2005: 112); Suistamon kreikkalaiskatolisessa seurakunnassa on tunnettu kyseinen ristimänimi. Ortodoksisessa kirkossa tunnetaan *Mercurius*-niminen suurmarttyyri (Ortodoksinen kalenteri 2006: 103). Nissilä ei mainitse *Mer*-alkuisia nimiä (Nissilä 1976). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Merkku* mainitaan ensi kerran vuoden 1895 rippikirjassa Suistamon kirkonkylästä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa olevat yksittäiset merkinnät nimestä *Merkku* (joskus *Merku*) viittaavat siihen, että nimi on suistamolainen: nimeä kantaneen perheen on mainittu asuneen Suistamolla, vaikka heidät on merkitty Salmin seurakunnan asiakirjoihin. Myös Soanlahdelle nimi lienee tullut Suistamolta. – Suistamolla *Löysä Jevdokim Wasiljeff Merkkü*, kirkonkylä 1895; Salmassa *Lois Gauril Jevdokiminp[oika] Merkkü*, Mäkipää 1920; Soanlahdella *Mök. Sergei Jevdokiminp[oika] Merkkü*, Havuvaara 1920.

Miheija (Salmi)

Sukunimeen *Miheija* sisältynee venäläisen ristimänimen *Mihail* (< heprean *Mikael*) hypokorismia *Mihei* vastaava karjalainen variantti (Nissilä 1976: 96). Salmin vuoden 1920 ja 1925 henkikirjoihin sukunimi on kirjattu muodoissa *Miheija* ja *Miheijo*. Nimeä ei ole Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa; myöskään Pohjanvalo ei mainitse sitä (Poh. 1947). – Salmassa *Mök. Aleksander Gaurilinp[oika] Miheijo*, Uusikylä 1920.

Mikkilä (Impilahti ja Salmi)

Sukunimeen *Mikkilä* sisältyy karjalainen miehennimi *Mikki*, joka on venäläisen ristimänimen *Mihail* ~ *Mihei* (< heprean *Mikael*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 96; Kahla – Mikkonen 2005: 113), sekä tilannimen johdin *-lä*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjaan (RiKi12). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1907. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt talonnimestä muun muassa Etelä-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mikkilä*). – Impilahdella *Inh. Pawel Feodorov Mikkilä*, Leppäsilta 1880; Salmassa *Lp. Michaila Nikittin Mikkilä*, Kaunoselkä 1900.

Mikkonen (Salmi)

Sukunimeen *Mikkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Mihail* ~ *Mihei* (< heprean *Mikael*) karjalainen variantti *Mikko* (Nissilä 1976: 96; Kahla – Mikkonen 2005: 113). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mikkon'e* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Mikkonen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1893 Virtelästä. Samanasuinen sukunimi on kirjattu myös esimerkiksi Lunkulasta (vuodesta 1900) ja

Kaunoselästä (vuodesta 1903). Lunkulassa sukunimi on voinut muodostua ensimmäisen nimenkantajan patronyymistä *Michailoff*. Samanasuisia sukunimiä on kehittynyt eri puolilla Suomea, muun muassa Savossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mikkonen*). – Salmassa *Lp. Akim Michailoff Mikkosen lki Jelena*, Lunkula 1900; *Lp. Semen Ivanoff Mikkonen*, Virtelä 1900.

Mirkku (Salmi)

Sukunimeen *Mirkku* voisi mielestäni sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Miron* (< kreikan *Myron*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 98). Sukunimeä *Mirkku* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (esim. Säämäjärvellä *mirkka* 'mittaa, määrää tai hintaa osoittava merkintä tavarassa'; KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuonna 1897 Ylä-Uuksusta. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmassa *Backst. Kiril Tiihanov Mirkku*, Ylä-Uuksu 1880.

Miroschkin (Salmi)

Sukunimi on muodostettu venäläisen ristimänimen *Miron* (< kreikan *Myron*) hypokorismista *Miroška* (Nissilä 1976: 98). Sukunimi ei kuitenkaan liene venäläinen (Kahla – Mikkonen 2005). Tiedossa ei ole, miksi nimi on kirjattu ”venäläisittäin”. Salmassa on tunnettu myös sukunimi *Martinschkin*; ks. tätä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lunkulalainen sukunimi on kirjattu jo vuonna 1884; niihin nimi on kirjattu myös muodoissa *Miroschoi* (1934) ja *Miroshkina*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi mainitaan asussa *Miroskin*. – Salmassa *Lsä Stepan Petroff Miroskin*, Lunkula 1915.

Mischkala (Salmi)

Ks. *Missi*. Miehennimen lisäksi sukunimeen *Mischkala* sisältyy tilannimen johdin *-la*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mischkala* mainitaan ensi kerran jo vuonna 1874 Uudestakylästä; toisinaan nimi on kirjattu muodoissa *Mishin* (1880) ja *Mishkali* (1883, 1884). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Miškala* (Poh. 1947) ja Nissilä samanasuisen talonnimen (Nissilä 1976: 98). – Salmassa *Lp. Jegor Feodoroff Mischkala*, *Lp. Andrei Semenoff Mischkala* ja *Lp. Wasili Timofejeff Mischkala*, Uusikylä 1900.

Mischukka (Suistamo ja Impilahti)

Ks. *Missi*. Suistamolla on tunnettu talonnimi *Misukka* (Nissilä 1976: 98–99). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Misukka* (asiakirjoissa joskus myös *Missukka*) mainitaan ensi kerran vuonna 1898, jolloin eräälle talonpojalle kuulunut nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Suursaran kylästä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole tavoittanut kyseistä nimeä: Impilahdelle sukunimi lienee tullut Suistamolta. – Suistamolla *Tal. Semen Ivanoff Mischukka*, Suursarka 1900; Impilahdella *Mök. Fedot Jevleinp[oika] Misukka*, Syskyä 1920.

Missi, Mischi (Salmi)

Sukunimeen *Missi* (*Mischi*) sisältyy venäläisen ristimänimen *Mihail* (< heprean *Mikael*) karjalainen variantti *Mišši*. Salmassa ja Suojärvellä *Mišši* on ollut suku- ja talonnimi (Nissilä 1976: 96, 98). Myös Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mišši* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Mishi(n)* on kirjattu ensi kerran vuonna 1880 Uudestakylästä ja vuonna 1885 Virtelästä. – Salmassa *Andrei Iwanov Mischi*, Virtelä 1880.

Missonen (Suistamo)

Sukunimeen *Missonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Mihail* (< heprean *Mikael*) karjalainen variantti *Misso* (vrt. Nissilä 1976: 98) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1907; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle loimolalaiselle talolliselle. – Suistamolla *Tal. Foma Nikitin Missonen*, Loimola 1910.

Mitjonen (Impilahti)

Sukunimeen *Mitjonen* sisältynee venäläisen ristimänimen *Dimitrij* (< kreikan *Demetrios*) karjalainen variantti *Mitjo* (Nissilä 1976: 99) ja sukunimijohdin *-nen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Mitjonen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1868; tuolloin haudattujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle Hippolassa asuneelle tilattomalle. Henkikirjoihin sukunimi on alettu kirjata yli 30 vuotta myöhemmin. – Impilahdella *Talolli: Ivan Wasiljeff Mitjonen* ja *Talolli: Michail Wasiljeff Mitjonen* Hippola 1900.

Mitronen, Mitrunen (Suojärvi)

Nissilän mukaan sukunimet *Mitronen* ja *Mitrunen* sisältävät venäläisen ristimänimen *Dimitri* (< kreikan *Demetrios*) karjalaisen variantin *Mitro* ja *Mitru* (Nissilä 1976: 99; Kahla – Mikkonen 2005: 53). Lisäksi nimissä on sukunimijohdin *-nen*. Pohjanvalon sukunimiluettelossa on nimi *Midron'e* (Poh. 1947). Hukkalan Mitruset ovat Ivan Mitrofaninpojan (veljeksistä nuoremman, s. 1774) jälkeläisiä (Kuutti 2011: 216), eli nimi sisältääkin ristimänimen *Mitrofan* karjalaisen variantin. Paikkalan mukaan Suojärvellä on 1900-luvun alussa asunut sukunimen *Mitronen* ja *Mitronen* kantajia (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mitrunen*); kumpikin nimi kuuluu edelleen sukunimistöömme (VRK: Sukunimihakuk). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) mainitaan Suojärveltä tulleen kummankin nimen kantajia; sen sijaan siinä olevan muodon *Mitranen* epäilen olevan virheellinen. Vaikuttaa siltä, että kahden eri nimen kantajat ovat sukua toisilleen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi maininta sukunimestä *Mitronen* on vuoden 1900 rippikirjassa; tuolloin nimi kuului eräälle hukkalaalaiselle talonpojalle. Vuoden 1910 rippikirjan suomennokseen sukunimi *Mitrunen* on kirjattu Hukkalasta lähes sadalle henkilölle; sen sijaan seitsemälle henkilölle nimi on kirjattu muodossa *Mitronen*. – Suojärvellä *Lpti Michail Ivanoff Mitronen*, Hukkala 1895.

Mokki (Salmi, Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Mokki* sisältyy samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Mokei* (< kreikan *Mokios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 100; Kahla – Mikkonen 2005: 115). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Mokkil* [sic] mutta ei sukunimeä *Mokki* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mokkila* mainitaan Uuksalonpäästä vuosina 1923 ja 1934. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mokki* mainitaan ensi kerran jo vuoden 1849 rippikirjassa Työmpäisistä. Myöhemmiltä vuosilta nimestä on mainintoja Kirkkojoelta (alkaen vuodesta 1876) ja Uuksalonpäästä (alkaen vuodesta 1893). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Pyörittäjän kylässä esiintynyt nimi on kirjattu vain kerran (suomennetussa asiakirjassa epävarmaksi merkittynä) muodossa *Mökkö*; sinne nimenkantaja lienee muuttanut Salmista tai Impilahdelta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Mokki* on kirjattu jo vuonna 1886; tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle Hunttilassa asuneelle talonpojalle. Sukunimi *Mokki* on voinut kehittyä sekä Salmista että Impilahdella.

– Salmassa *Aleksander Iwanov Mokki*, Kirkkojoki 1875; Suistamolla *Wasilei Iwawov Mokki*, Pyörittäjä 1880; Impilahdella *Talol. Wasili Michailoff Mokki*, Hunttila 1900.

Mökkö (Salmi)

Sukunimiin *Mökkö*, *Mökö* ja *Mökölä* voi sisältyä venäläisen ristimänimen *Mokey* (< kreikan *Mokios*) karjalainen variantti *Mökkö* (Nissilä 1976: 100). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Karjalan kielessä lähinnä nimeä *Mökkö* on sana *möhhötteä*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'vetelehtimisestä' (KKS), ks. *Möhhönen*, mutta pidän nimeä *Mökkö* ristimänimipohjaisena. Paikkala mainitsee salmilaisen nimen muodossa *Möhhö(i)* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Möhhönen*). Salmin Tulemajoella henkikirjaan merkityt *Mökkö-* (*Möhhö-*) nimet on merkitty myös Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Tulemalta ja Tulemajoelta (*Möhhö[i]*); varhaisin merkintä on vuodelta 1899. Se, pohjaako tulemajokinen nimi ristimänimen *Mokey* karjalaiseen varianttiin, ei selviä Katihassa olevista Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksista; ensimmäisen nimenkantajan isoisan nimi oli *Konon Petrov* (vuoden 1830 rippikirja). Seurakunnan asiakirjoista ei löydy henkikirjaan Kaunoselästä kirjattuja *Mökkö-*nimiä lainkaan. – Salmassa *Lb Afanas Wasiljev Mökkö* [epäselvä?], Tulemajoki 1880; *Lp. Ivan Dorofejeff Mökön Iki Audotja*, Kaunoselkä 1900.

Mökö (Mögä) (Salmi ja Impilahti)

Ks. *Mökkö*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Mögä* on kirjattu jo vuonna 1888; nimi kuului tuolloin eräälle pienelle, Pelttoisissa asuneelle, maata omistamattomalle perheelle. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Impilahden henkikirjaan sukunimi *Mökä* on kirjattu vuosina 1900–1925 Kokkoselästä (vuonna 1920 *Mökkä*), mutta en ole tavoittanut sitä Kiteleen kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. – Salmassa *Lsä Andrei Leontjeff Mögö*, Pelttoinen 1900; *Lois Feodor Andrejeff Mökä*, Pelttoinen 1915; Impilahdella *Löysä Feodor Jegoroff Mökä*, Kokkoselkä 1900.

Mökölä (Suojärvi)

Ks. *Mökkö*. Sukunimeen *Mökölä* sisältyy mahdollisen miehennimen lisäksi myös tilannimen johdin *-lä*. – Suojärvellä *Mök. Pavel Dmitrofanoff Mökölä*, Kaitajärvi 1915.

Naumanen (Korpiselkä ja Soanlahti)

Sukunimeen *Naumanen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Naum* (< heprean *Nahum*) karjalainen variantti *Nauma* (Nissilä 1976: 101). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt useassa eri paikassa Raja-Karjalassa. Henkilönnimi *Sidor Paulov Naumain* on kirjattu Korpiselän kirkonkylästä jo vuoden 1727 maakirjaan. Toinen sukunimeä *Naumanen* käyttänyt suku on lähtöisin Korpiselän Ägläjärveltä (Mutanen 2015b: 88, 91). Nimi on toisinaan kirjattu henkikirjaan muodossa *Naamanen* (esim. Soanlahden Havuvaara v. 1900 ja 1920; Korpiselän Ägläjärvi ja Tsokki v. 1900); Karjalassa on tunnettu venäläisestä nimestä *Naum* myös karjalainen variantti *Naama* (Nissilä 1976: 101). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1879; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Korpiselän Tsokin kylässä. Soanlahdelta nimi on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1897. – Korpiselässä *nämndeman Feodor Nikitin Naumanen*, kirkonkylä 1870;

Soanlahdella *Lp. Artem Jefimoff Naamanen*, Havuvaara 1900; *Lp. Konstantin Feodoroff Naumanen*, kirkonkylä 1900.

Nehponen (Salmi)

Sukunimeen *Nehponen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Nifont* (< kreikan *Neofytos*) karjalainen variantti *Nehpo* (Nissilä 1976: 101; Kahla –Mikkonen 2005: 118) ja sukunimijohdin *-nen*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnassa vuonna 1896 kastettujen luettelossa Hyrsylästä mainittu sukunimi *Nehpoi* lienee sama nimi; muita merkintöjä siitä ei ole Salmin kirkonkirjoissa. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Nehponen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1924; tuolloin se mainitaan Hyrsylästä haudattujen luettelossa. Hyrsyläläinen sukunimi näyttää sisältävän ensimmäisen nimenkantajan isoisan etunimen. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – *Salmassa Tal. Ivan Nefantjeffin perill. L. Feodor Nehponen*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1925.

Nekkonen (Salmi)

Sukunimi *Nekkonen* sisältää venäläisen ristimänimen *Nikolai* (< kreikan *Nikos*) karjalaisen variantin *Nekko* (vrt. Nissilä 1976: 102) ja sukunimijohdinten *-nen*. Sukunimeä *Nekkonen* ovat alkaneet käyttää Nikolai Ivaninpojan (s. 1808) jälkeläiset (Kuutti 2011: 220). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei ole merkintää tästä sukunimestä; Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1923, tuolloin haudattujen luettelossa; joissakin merkinnöissä nimi on muodossa *Nekkunen*. Sukunimi näyttää muodostetun ensimmäisen nimenkantajan patronymistä. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). – *Salmassa Tal. Fedot Nikolainp[oika] Nekkosen perill. L. Filip*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1925.

Niikkanen (Suistamo)

Sukunimiin *Niikkanen* ja *Niikko* sisältyy venäläisen ristimänimen *Nikon* (< kreikan *Nikos*) karjalainen variantti *Niikko* (Nissilä 1976: 102) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Niikkanen* on vuoden 1900 rippikirjassa; siihen suursarkalainen sukunimi on kirjattu muodossa *Niikonen*. Muulloin nimi on kirjattu samasta kylästä muodoissa *Niikkonen*, *Niikkanen* ja *Niikko*. – Suistamolla *Tal. Afanasi Ivanoff Niikkanen*, Suursarka 1900.

Niikko (Impilahti ja Soanlahti)

Ks. *Niikkanen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Niikko* on kirjattu ensi kerran vuonna 1904 Metsäkylästä. Soanlahden Niikot lienevät samaa sukua. – Impilahdella *Tal. Ivan Niikon perill. Lki Audotja*, Metsäkylä 1915; Soanlahdella *Sairaanhoitajatar Nastja Niikko*, kirkonkylä 1925.

Ohvanainen (Soanlahti)

Sukunimeen *Ohvanainen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Afanasij* (< kreikan *Athanasios*) karjalainen variantti *Ohvana* (Nissilä 1976: 103) sekä suffiksi *-inen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Ohvanainen* esiintyy ensi kerran vuonna 1902; tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut erälle soanlahdelaisen tilattoman tyttärelle. – Soanlahdella *Mökk. Aleksei Feodoroff Ohvanainen*, kirkonkylä 1900.

Oljakka (Salmi)

Sukunimeen *Oljakka* sisältyy miehennimi *Oljakka*, joka on käsittäkseni venäläisten ristimänimien *Aleksei* (< kreikan *Aleksios*) tai *Aleksandr* (< kreikan

Aleksandros) karjalainen variantti. Karjalassa on ollut runsaasti *-kka*-loppuisia nimiä. (Nissilä 1976: 49, 105, 147.) Sukunimeä ovat Salmissa käyttäneet *Aleksei Prokopjev* -nimisen miehen (n. 1757–1837) jälkeläiset (Oljakka 2004: liite s. 1), eli nimi näyttää pohjaavan ristimänimen *Aleksei* karjalaiseen varianttiin. Sukunimi *Oljakka* mainitaan ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1879; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Ylä-Uuksusta. Asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Olekka* ja *Oljokka*. Pohjanvalo ei kyseistä nimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Jegor Aleksejeff Oljakan perill. L. Ivan*, Ylä-Uuku 1900.

Onatschu (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Onatschu* sisältyy miehennimi *Onatšu*, joka on ilmeisesti venäläisen ristimänimen *Anania* (< heprean *Ananias*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 106). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Onattšu* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseinen ristimänimi on muodoissa *Anani* ja *Ananei*. Johdin *-tsu* on ollut erityisesti Raja-Karjalassa (Laatokan Karjalassa) varsin suosittu (Nissilä 1975: 284). Salmin Tulemajoella sukunimen *Onatschu* kehittymistä voi seurata henkikirjoista: vuoden 1880 henkikirjaan on kirjattu patronyymi *Anatscheff*, mutta vuosina 1900 ja 1920 sen tilalla on sukunimi *Onatschu*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisimmat maininnat sukunimestä *Onatschu* ovat vuoden 1863 rippikirjassa, jolloin se mainitaan Tulemalta, ja vuoden 1876 vihittyjen luettelossa, jossa nimi kuuluu mäkipääläiselle talonpojalle. Sukunimi näyttää kehittyneen Salmissa useassa eri paikassa. Impilahden Onatsut lienevät lähtöisin Salmista; Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole nimeä löytänyt. – Salmissa *Wasilei Onatschoi* [sic], Mäkipää 1818; *Savel Ivanoff Anatschu*, Karkku 1890; *Mihaila Wasiljeff Onatschu*, Mäkipää 1890; Impilahdella *Tal. Nikolai Onatsu*, Pitkäranta 1925.

Onnikki (Impilahti)

Nissilän mukaan Impilahdella on tunnettu sukunimi *Oñnikki*, jonka hän on epäillyt liittyvän esimerkiksi venäläisen ristimänimen *Andrei* (< kreikan *Andreas*) karjalaiseen varianttiin *Ondrei*, jonka yhtenä varianttina hän mainitsee muodon *Oñu* (Nissilä 1976: 106–107). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vain kolme kertaa 1920-luvulla Syskyjärveltä. Sukunimen *Onnikki* ensimmäisen nimenkantajan patronyymi on ollut *Andrejeff*, ja sukunimeen *Onnikki* voi käsittääkseni sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Andrei* karjalainen variantti. – Impilahdella *Tall. Michail Andrejeff Onnikki*, Syskyjärvi 1910.

Onnjukka (Salmi ja Impilahti)

Nissilän mukaan Salmissa on tunnettu sukunimi *Oñnjukka*, jonka hän on yhdistänyt esimerkiksi venäläiseen ristimänimeen *Andrei* (< kreikan *Andreas*; Nissilä 1976: 106–107). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *On'n'ukka* (Poh. 1947). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodoissa *Onjukka* ja *Onnukka*. Pidän mahdollisena, että sukunimeen sisältyy jokin ristimänimen *Andrei* karjalainen variantti. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä on vuonna 1905 haudattujen luettelossa Työmpäisistä. Nimi on seurakuntien asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Onjukka*, *Onnjuka*, *Onnjukka*, *Onnukka*, *Onnuka*, *Onnuko* ja *Onnykka* (Salmi) ja *Onnjuka* ja *Onnjukka* (Kitelä); Impilahdelta varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1897 Koirinojalta. Samanasuinen sukunimi näyttää kehittyneen kahdessa eri pitäjässä. – Salmissa

Inh. Jelena Trofimova Onnjukka, Oritselkä 1880; Impilahdella *Inh. Iwan Andrejeff Onnjukka*, Koirinoja 1885.

Onoila (Suistamo)

Sukunimeen *Onoila* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Ono(i)* sekä tilannimen johdin *-la*. Nissilän mukaan se voi olla kreikkalaisten ristimänimien *Aniketos* tai *Joannikos* venäläisten vastineiden *Anikita* ja *Anikij* karjalainen muoto (Nissilä 1976: 106). Sukunimen *Onoila* ensimmäisen nimenkantajan patronyymi on ollut *Anisimoff*, joka on Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa (esim. vuoden 1910 rippikirja) kirjoitettu muodossa *Onisiminpoika*. *Anisim* on ristimänimen *Onesimos* venäläinen muunnos (Nissilä 1976: 106). Sukunimen ensimmäisen kantajan Ivan Onisiminpojan (s. 1842) isän nimi on ollut *Anisim Onufrinpoika* (s. 1801, Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1845 rippikirja), joten näyttää siltä, että sukunimeen *Onoila* sisältyy ensimmäisen nimenkantajan isoisän ristimänimen *Onufri* karjalainen variantti *Ono(i)*; seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa mainitaan myös muoto *Anufri*. Nissilä mainitsee ristimänimen *Onufrij* (< kreikan *Onufrios*) karjalaiset hypokorismit *Onuhrie*, *Onufrie* ja *Onufrei* (Nissilä 1976: 108). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Onoila* on vuodelta 1900, jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Suursaran kylästä. – Suistamolla *Tal. Ivan Anisimoff Onoila*, Suursarka 1900.

Onttinen (Suojärvi)

Sukunimeen *Onttinen* sisältyy käsittääkseni jokin venäläisen ristimänimen *Anton* (< kreikan *Antonios*) karjalainen variantti; Karjalassa on tunnettu niiden hypokorismit *Ontto* ja *Onttoi* (Nissilä 1976: 107; Kahla – Mikkonen 2005: 40). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Sukunimi *Onttinen* on lähtöisin Suojärven Turhanvaarasta. Siellä sitä alkoivat käyttää Konon Titanpojan (s. 1776) pojan Filipin (s. 1805) jälkeläiset. (Kuutti 2011: 269.) Nimi ei siis sisällä ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeä. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1905 (*Ontinen*); se on tuolloin kirjattu rippikirjaan Varpakylästä. – Suojärvellä *Lamp. Ivan Filipoff Onttinen*, Varpakylä 1915.

Ortju (Salmi)

Sukunimeen *Ortju* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Artemij* (< kreikan *Artemios*) karjalainen variantti; ristimänimen *Artemij* karjalaisia hypokorismeja on Nissilän mukaan muun muassa *Ort't'u* (Nissilä 1976: 108). Salmin vuoden 1900, 1915, 1920 ja 1925 henkikirjoissa sukunimi on muodossa *Ortjoi*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ort't'u* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain neljä kertaa (muodoissa *Ortju* ja *Orty*). Varhaisin maininta sukunimestä on vuonna 1900 vihittyjen luettelossa; kaikki merkinnät nimestä kirkonkirjoissa ovat Ylä-Uuksusta. – Salmisissa *Lp. Jegor Petroff Ortjoin lki Nastasia*, Ylä-Uuksu 1900; *Tal. Maksim Jegoroff Ortjoi*, Ylä-Uuksu 1915.

Pankko (Suistamo)

Suistamolainen sukunimi *Pankko* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pankka*), joka on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksiin muodoissa *Panka* ja *Panko*, näyttää kehittyneen patronyymistä *Pankratjev*. Sukunimeen sisältyy siis venäläisen ristimänimen *Pankrati* (< kreikan *Pankratios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 111; Kahla – Mikkonen 2005: 124). Saman seurakunnan asiakirjoihin sukunimi (muodossa *Pankko*) on

kirjattu ensi kerran vuonna 1903, jolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa. – Suistamolla *Mökkil. Grigori Timofejeff Panka*, Uuku 1895.

Pantschu (Impilahti, Salmi ja Suistamo)

Sukunimeen *Pantschu* sisältyy miehennimi *Pantsu*, joka on Nissilän mukaan mahdollisesti venäläisen ristimänimen *Pankrati* (< kreikan *Pankratios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 111; Kahla – Mikkonen 2005: 124). Kiteän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Pantshu*, *Pantsu* ja *Pantzu*; varhaisin maininta on vuodelta 1887. Tuolloin nimi mainitaan Huunukasta kastettujen luettelossa ja rippikirjassa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa patronyymiin pohjaava sukunimi *Pantsukov* mainitaan useista eri kylistä (Tiiala, Ulahto, Kirkkojoki jne.) vuodesta 1854 alkaen mutta muoto *Pantsu* vain yksittäisinä vuosina, enimmäkseen 1920-luvulla. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Pantšukof* (Poh. 1947). Sukunimi näyttää Salmissa kehittyneen patronyymistä. Suistamolla asunut opettaja *Pantsu* oli impilahtelaista sukua (Härkönen et al. 1940: 512); Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ainoa (suomennoksessa epävarmaksi merkitty) maininta nimestä on vuodelta 1910. – Impilahdella *Bden Wasilei Fedotoff Pantschu*, kirkonkylä 1885; Salmissa *Lp. Kuisma Pantschu*, Kirkkojoki 1900 ja *Lp. Petter Wasiljeff Pantschu*, Räimälä 1900; Suistamolla *Seminaarinopettaja Arseni Vasilinp[oi]ka Pantschu*, kirkonkylä 1920.

Paretskoi (Salmi)

Nimeen voi nähdäkseni sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Parfeni* (< kreikan *Parthenios*) karjalainen hypokorismi (vrt. Nissilä 1976: 112; Kahla – Mikkonen 2005: 125). Karjalan *-skoi* on adjektiivin johdin (esimerkiksi *nemenskoi* 'saksalainen', *olonetskoi* 'aunukselainen'; KKS). Kyse on ilmeisesti samasta sukunimestä kuin *Paretschkin*; *Karjalaisten nimioppaassa* mainitaan sukunimi *Paretskoff* (Härkönen 1930: 20) ja vuoden 1915 henkikirjassa Karkusta sukunimi *Paretschnikoff*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Ristimänimi *Parfenij* on tunnettu Salmissa muun muassa Hiivan kylässä. Sieltä Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1861 rippikirjassa erään *Parfenti*-nimisen miehen poika (s. 1790) ja myöhemmin *Paretskoi*-nimen saaneen suvun edustajat mainitaan peräkkäin; sukuyhteyttä näiden kahden suvun välille en ole kuitenkaan löytänyt. Sopivimmat vertailukohtat sukunimelle *Paretskoi* ovat aineistossani esiintyvät sukunimet *Koverskoi* (esim. Salmin Uusikylässä ja Ylä-Uuksulla 1890) sekä *Catherinskoi* (Impilahden Syskyjärvellä 1818–1850); Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Koverskoi* lisäksi *-oi* (*-öi*)-loppuiset sukunimet *Kurtšuavoi* (*kurtšuavoi* 'kiharainen') ja *Tšesmeskoi* (samanasuinen kuin erään Vienanmeressä olevan niemen nimi) (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on ainakin muodoissa *Parets(h)koi*, *Paretschkin*, *Paretschka*, *Paretschkov* ja *Paretschk* sekä *Poretskoi*. Ensimmäisen kerran se mainitaan vuonna 1877 Hiivan kylästä ja seuraavana vuonna myös Manssilasta. Pidän sukunimeä *Paretskoi* venäläisen ristimänimen karjalaiseen varianttiin pohjaavana sukunimenä. – Salmissa *Lp. Wasili Wasiljeff Paretschkin* [sic] *lki Paraskovia*, Hiiva 1900.

Paschke (Salmi)

Sukunimeen *Paschke* sisältyy venäläisen ristimänimen *Pavel* (< kreikan *Paulos*) karjalainen hypokorismi *Paške*, joka on ollut Raja-Karjalassa yleinen (Nissilä 1976: 113). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa työmpäisläinen sukunimi esiintyy

(myöhemmin muodoissa *Pashke, Pashko, Pashkov* ja *Paske*) ensi kerran vuoden 1876 rippikirjassa. – Salmissa *Ivan Stepanoff Paschko*, Työmpäinen 1890.

Patanen (Suojärvi)

Sukunimeen *Patanen* voi sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Potap* (< kreikan *Patapios*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 117). Lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Denis Kuzminin mukaan yksi ristimänimen *Faddei* karjalainen variantti on *Pat'a* (Kuzmin 2016: 173). Toisaalta ei voi aivan täysin sulkea pois sitäköön, että sukunimeen sisältyisi karjalan *pata* 'savesta tai raudasta valettu keittoastia, saviruukku, malmipata' (KKS; ks. sukunimeä *Padatsu*). Suojärven Karatsalmesta Hantsakanniemeen muuttanut Vasili Osipanpoika (s. 1883) alkoi käyttää sukunimeä *Patanen*. Hänen isänsä oli Osippa Filipinpoika. (Kuutti 2011: 209, 230.) Nimi ei siis näytä pohjaavan ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeen. Suojärvellä toimineen Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Patanen* mainitaan ensi kerran vuonna 1905. Samanasuista sukunimeä on tavattu myös muun muassa Karjalankannaksella ja Pohjois-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Patanen*). – Suojärvellä *Mökk. Jegor Wasiljeff Patanen*, Hantsakanniemi 1910.

Patrikainen (Suistamo ja Impilahti) ja **Patrikki** (Suistamo)

Karjalassa on tunnettu miehennimet *Patrakka, Patrikka, Patro(i), Patru*, jotka ovat venäläisen ristimänimen *Patrikei* (< kreikan *Patrikios*) karjalaisia hypokorismeja (Nissilä 1976: 114; Kahla – Mikkonen 2005: 126). Suistamolla sukunimi *Patrikainen* on käsittääkseni kehittynyt patronyymistä, joka esiintyy henkilönnimessä *Kondratei Patrakeow*, joka on kirjattu Suistamon vuoden 1764 maakirjaan Suistamon kirkonkylästä. Näin sukunimi pohjaa ilmeisesti ensimmäisen nimenkantajan isoisän ristimänimen karjalaiseen varianttiin. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Patrikainen* (toisinaan muodossa *Patrikka*) on merkitty ensi kerran vasta vuonna 1889; nimi mainitaan tuolloin kastettujen luettelossa Suistamon kirkonkylästä. Sen sijaan Salmissa sukunimeä *Patrikainen* kantaneet lienevät alkuaan Salmin Patrosia (ks. *Patronen*) tai Suistamon Patrikaisia: Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on Palojärveltä yksi maininta sukunimestä *Patronen* (1854) ja yksi maininta *Patrikainen* (1921) – samalle henkilölle on vuonna 1893 kirjattu sukunimi *Patrikki*. Impilahden Patrikaiset lienevät lähtöisin Suistamolta. – Suistamolla *Fedor Kondratjeff Patrikain* ja *Jacob Kondatjeff Patrikain*, kirkonkylä 1830; *Inh. Feodor Stepanov Patrikki*, Pyörittäjä 1880; Impilahdella *Tal. Sidor Petterinp[oika] Patrikainen*, Pitkäranta 1925.

Patronen (Salmi, Korpiselkä ja Suistamo)

Ks. *Patrikainen*. Sukunimi *Patronen* mainitaan Salmista jo vuoden 1727 maakirjassa (Castrén 2002: 14). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Padron'e* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa merkinnät nimestä *Patronen* alkavat vuodesta 1852, jolloin nimi on kirjattu Tuleman tehtaalta; Manssilasta nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1854. Korpiselässä sukunimi pohjaa 1700-luvulla eläneen *Patrik*-nimisen miehen ristimänimen karjalaiseen varianttiin; sukunimeä ovat ensimmäisenä käyttäneet miehen pojanpojat (Patronen 2013: 42). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1895. Suistamon Patrosiet ovat lähtöisin Korpiselästä (Patronen 2013: 27, 64). – Salmissa *Evsei Semenov Padrone*, Kesantonselkä 1818; *Foma Ivanov Padrone*, Peltoinen 1818; *Inh. Iwan Iwanov Patrikki* [po. *Patronen*], Palojärvi 1880; *Lsä*

Petter Ivanoff Patrikainen [po. *Patronen*], Palojärvi 1900; Korpiselässä *Jegor Ivanov Padrone*, Ägläjärvi 1818; Suistamolla *Tal. Ignati Patrosen oik[euksien] omist[aja] lki Paraskovia*, Laitioinen 1920.²⁰⁸

Pauschoi (Salmi)

Sukunimeen *Pauschoi* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Pavel* (< kreikan *Paulos*) karjalainen variantti (vrt. *Paussu*; Nissilä 1976: 113). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on muodoissa *Paushi*, *Paushu*, *Paushoi*, *Paussoi* ja *Pauvshi* (1881); varhaisin merkintä sukunimestä on vuoden 1881 rippikirjassa, jolloin nimi on kuulunut eräälle tilattomalle perheelle. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Olen saanut selvitettyä sukunimen taustan: Salmin Palojärvellä kehittyneen sukunimen ensimmäisen kantajan Nikifor Ivaninpojan (s. 1827) isoisän (s. 1758) etunimi oli *Pavel* (Pavel Jakovinpoika; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1833 rippikirja). – Salmissa *Lb. Nikifor Iwanov Pauschoi*, Palojärvi 1880.

Pausunen (Impilahti)

Käsittääkseni sukunimeen *Pausunen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Pavel* (< kreikan *Paulos*) karjalainen hypokorismi; Nissilä mainitsee esimerkiksi nimen *Pauššu* (Nissilä 1976: 113). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi (muodossa *Pausu*) on kirjattu ainoastaan vuonna 1906; Impilahden henkikirjoihin nimi on merkitty vuosina 1835–1885. – Impilahdella *Grigorei Pauloff Pausunen*, Uomaa 1835.

Pekkonen (Salmi)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalainen variantti *Pekko* (Nissilä 1976: 114). Lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Pekkon'e* (Poh. 1947). Varhaisin maininta sukunimestä *Pekkonen* on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1898 kastettujen luettelossa. Tuolloin nimi on kuulunut eräälle Pöllän kylässä asuneelle talolliselle. Salmin Rajaselässä sukunimi liittyy ilmeisesti talonnimestä kehittyneeseen sukunimeen *Pekkola* (vuoden 1900 henkikirjassa *Mökk. Nikifor Pekkala* [sic]). Samanasuinen nimi tunnetaan muun muassa Pohjois-Savosta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pekkonen*). – Salmissa *Lp. Sachar Ivanoff Pekkonen*, Rajaselkä 1900.

Penttonen (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Penttonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Pantelei* ~ *Panteleimon* (< kreikan *Panteleimon*) karjalainen hypokorismi *Pentto* (Nissilä 1976: 118–119; Kahla – Mikkonen 2005: 124). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Penttonen* mainitaan jo vuonna 1873; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle Pyörittäjässä asuneelle talonpojalle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (muodossa *Penttonen*) on kirjattu ensi kerran vuoden 1887 rippikirjaan Hunttilasta. Nimi on voinut kehittyä Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. Samanasuinen nimi on tunnettu Karjalankannaksella jo 1500-luvulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Penttonen*). – Suistamolla *Taloll. David Timofejeff Penttonen*, Kontuvaara 1890, *Taloll. Anton Perfileff Penttonen*, Muuanto 1890; Impilahdella *Maak[auppias] Wasili Nikiforoff Penttonen*, Koirinoja 1910.

Pentunen (Suojärvi)

²⁰⁸ Kesantoselän kylä on liitetty isojaon jälkeen Rajaselän kylään (Hämynen 2015a: 191).

Ks. *Penttonen*. Nissilän mukaan Suojärvellä on tunnettu sukunimi *Pentunen*; hänen mukaansa se on liittynyt siellä nimeen *Pentelejev*. Nimeen sisältyy siis venäläisen ristimänimen *Panteleimon* (< kreikan *Panteleimon*) karjalainen hypokorismi. (Nissilä 1976: 118–119.) Sukunimi *Pentunen* on lähtöisin Suojärven Hyrsylästä (Siirtokarjalaisten tie -osoitehakemisto 1971), missä se on ollut yhden perheen nimi. Se on alettu kirjata henkikirjoihin vasta 1920-luvulla, ja vielä vuonna 1929 se on merkitty kolmelle veljekselle ikään kuin toiseksi sukunimeksi; tuolloin nimi esiintyy sukunimen *Borisov* rinnalla. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1914. Tuolloin se mainitaan haudattujen luettelossa Kaitajärveltä. – Suojärvellä *Tal. Rodion Maksiminp[oika] Borisoffin eli Pentusen oik[euksien] omist[aja] L. Semen; Tal. Pavel Timofeinp[oika] Pentunen*, Kaitajärvi 1925.

Peppanen (Suistamo, Salmi ja Impilahti)

Nimi *Peppanen* sisältää mahdollisesti jonkin venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalaisen variantin (vrt. Nissilä 1976: 114). Olen tarkastanut sukunimen ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimen Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista, mutta se ei ole *Petr* tai *Petter*. Sukunimi *Peppanen* (joskus muodossa *Pepponen*) on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1890; tuolloin kastettujen luetteloon merkitty nimi kuului eräälle Uuksujärvellä asuneelle tilattomalle miehelle. Samanasuinen sukunimi on voinut kehittyä myös Salmassa. Mantsinsaaren ja Salmin kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa nimestä *Peppanen* on vain joitakin mainintoja; ensi kerran se mainitaan vuonna 1910, jolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon Kaunoselästä. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Suistamolla *Inh. Stepan Iwanoff Peppanen*, Uuksujärvi 1885 ja *Inh. Fedot Iwanoff Peppanen*, Pyörittäjä 1885; Salmassa *Mök. Stepan Fedotinp[oika] Pepponen*, Uusikylä 1920; Impilahdella *Mök. Vasili Vasilinp[oika] Peppanen*, Syskyjärvi 1925.

Persa (Suistamo)

Sukunimeen *Pers(ch)a* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Perfili* (< kreikan *Porfyrios*) karjalainen hypokorismi; Nissilä mainitsee Karjalassa tunnetut miehennimet *Perha*, *Perho(i)* ja *Perssa* (Nissilä 1976: 114; Kahla – Mikkonen 2005: 127). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on maininta vain kolmesta ristimänimeä *Perfil(e)i* kantaneesta miehestä, joista yksi on asunut Alatussa; patronyymin kantana se mainitaan Alatussa kolmella eri miehellä. Saman seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Persa* mainitaan vain yhdessä rippikirjojen pääkirjassa (RiKi13), vuoden 1914 rippikirjan suomennoksessa ja vuonna 1923 haudattujen luettelossa nimenomaan Alatussa. Näyttää siltä, että nimi todellakin pohjaa ristimänimen *Perfili* karjalaiseen varianttiin; sukunimeä on alkanut käyttää Perfilei Matfeinpojan (s. 1773) pojanpoika Vasili Ivaninpoika (s. 1853). – Suistamolla *Löysä Wasili Ivanoff Persa*, Alattu 1895.

Peschi (Salmi), **Peschinen** (Suojärvi)

Sukunimiin *Peschi* ja *Peschinen* sisältyy nähdäkseni jokin venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalainen variantti (vrt. mm. *Pesoi*, *Pessi*; Nissilä 1976: 115). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa oritselkäläinen sukunimi esiintyy muodoissa *Peshshu*, *Peschu* ja *Peshu*. Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Pešoi* lienee sama nimi (Poh. 1947). Varhaisin merkintä sukunimestä on vuoden 1888 rippikirjassa; se kuului tuolloin

eräälle tilattomalle. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä (aina muodossa *Pessinen*) on vuodelta 1901 Kotajärveltä; tuolloin haudattujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle talonpojalle. Sukunimeä *Pessinen* on tavattu Suojärven lisäksi Valkjärvellä ja Muolaassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pessinen*). – Salmissa *Lsä Feodor Ivanoff Peschi*, Oritselkä 1900; Suojärvellä *Inh. Wasilei Petroff Peschinen*, Kotajärvi 1885.

Petjakko (Salmi)

Sukunimeen *Petjakko* sisältyy venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalainen variantti *Petja* ja johdin *-kko*, joka on ollut Karjalassa suosittu (Nissilä 1976: 114, 147). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Petjakko* mainitaan ensi kerran vuonna 1858; tuolloin rippikirjaan Rajaselästä kirjattu nimi kuului eräälle talolliselle. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Ivan Andrejeff Petjakka* [sic], Rajaselkä 1900; *Lp. Michail Antonoff Petjakko*, Kuronlahti 1900.

Petjala (Salmi)

Sukunimeen *Petjala* sisältyy venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) venäläinen hypokorismi *Petja*; karjalassa on samanasuinen variantti (Nissilä 1976: 114). Lisäksi sukunimessä on tilannimen johdin *-la*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Petjala* on kirjattu ensi kerran Ulahdosta ja Tiialasta vuonna 1907. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Jakov Andrejeff Petjoi*, Miinala 1900; *Lp. Petter Timofejff Petjala*, Tiiala 1900.

Petjoi (Salmi)

Sukunimeen *Petjoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalainen variantti *Petjoi*. Nissilän mukaan Salmissa on tunnettu sukunimi *Pet'oi*. (Nissilä 1976: 114.) Myös Pohjanvalo mainitsee sukunimen tässä muodossa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1860; tuolloin rippikirjaan merkitty nimi kuului eräälle Tulemalla asuneelle tilattomalle. – Salmissa *Timofei Feodoroff Petjoi*, Kovero 1900.

Petrinen (Suistamo)

Sukunimeen *Petrinen* sisältyy Karjalassa yleinen miehennimi *Petri*, joka on venäläisen ristimänimen *Petr* (< kreikan *Petros*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 115–116) ja sukunimijohdin *-nen*. Nimeä *Petrinen* ei löydy Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. – Suistamolla *Lois Vasili Ivanoff Petrinen*, Alattu 1915.

Plattonen (Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Plattonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Platon* (< kreikan *Platon*) karjalainen variantti *Platto* (Nissilä 1976: 117) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1902; tuolloin eräälle talolliselle kuulunut nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Loimolasta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan vuonna 1910 Kitelästä. – Impilahdella *Artemej Semenoff Plattonen*, Syskyjärvi 1830; Suistamolla *Petter Terentjeff Blattoin*, Loimola 1845.

Potaschu (Salmi)

Nimeen *Potaschu* sisältyy venäläisen ristimänimen *Potap* (Kahla –Mikkonen 2005: 129) karjalainen variantti (vrt. mm. *Potoska*; Nissilä 1976: 117). Pohjanvalo mainitsee ilmeisesti saman nimen muodossa *Potašev* (Poh. 1947).

Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksiin Räimälästä muun muassa muodoissa *Potash(i)*, *Potashin* ja *Potashev(a)*. Nimen taustaa ei voi selvittää ainakaan Katihassa olevien asiakirjojen suomennosten avulla; nimen ensimmäisten nimenkantajien isän nimi oli *Ivan Sidorinpoika* (s. 1784; esim. vuoden 1855 rippikirja). – Salmissa *Lb. Mattfei Iwanov Potaschu*, Peltoinen 1870; *Lb. Aleksei Iwanov Potaschu*, Räimälä 1880.

Pratsu (Impilahti)

Sukunimeen *Pratsu* sisältyy samanasuinen miehennimi, joka voi käsittääkseni olla venäläisen ristimänimen *Prohor (Prokor)* (< kreikan *Prokoros*) tai *Prokopij (Prokofij)* karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 118; Kahla – Mikkonen 2005: 130). On myös mahdollista, että sukunimen taustalla on jokin karjalan kielen sana (esim. *pratskata* 'räsäyttää, paukuttaa'; KKS), mutta toistaiseksi pidän nimeä ristimänimipohjaisena. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on muodoissa *Pratsu*, *Prattu*, *Prattzu*, *Pratsti*, *Pratstsu* ja *Pratshtshu*. Varhaisin merkintä nimestä on jo vuodelta 1855. Tuolloin se on kuulunut eräälle Koivuselässä asuneelle tilattomalle. – Impilahdella *Mattfi Dmitrejeff Pratschu*, Koirinoja 1875.

Prokki (Salmi)

Sukunimeen *Prokki* sisältyy venäläisen ristimänimen *Prokopij ~ Prokofij* (< kreikan *Prokopios*) karjalainen hypokorismi *Prokki* (Nissilä 1976: 118). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Prokki* mainitaan ensi kerran vuonna 1873 mantsinsaarelaisesta Iutalan (myöh. Työmpäinen) kylästä. Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Prokkon'e*, *Prokofjef* ja *Prokoi* mutta ei muotoa (nimeä) *Prokki* (Poh. 1947). – Salmissa *Andrei Grigorjef Procki*, Peltoinen 1855.

Prola ks. Brola.

Rakki (Suojärvi)

Sukunimeen *Rakki* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Prokopij ~ Prokofij* (< kreikan *Prokopios*) karjalainen variantti (vrt. *Rokki*; Nissilä 1976: 121). Karjalassa erilaiset vokaalinvaihtelut ovat mahdollisia (esim. *Boris* > *Barissa*, *Konon* > *Kanana*; mts. 148). Suojärven Korpijärvellä sukunimeä *Rakki* alkoivat käyttää Feodor Vasilinpojan (s. 1780) pojanpojat Timofei (s. 1864) ja Mihail Feodorinpoika (s. 1862) (Kuutti 2011: 237), joten nimi ei näytä pohjaavan ainakaan ensimmäisten nimenkantajien isoisän nimeen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Korpijärveltä. – Suojärvellä *Lampti Feodor Feodoroff Rakki*, Korpijärvi 1895.

Rasku (Suistamo)

Suistamon Uuksujärvellä kehittynyt nimi *Rasku* ei tunnu pohjautuvan karjalankieliseen lisänimeen. Karjalan substantiivilla *rasku* on merkitys 'isku, napsaus, kolaus' ja verbillä *raskuttoa* merkitykset 'rousuttaa', 'raksuttaa, narsuttaa, naksuttaa' ja 'paukuttaa' (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanat *rašku* 'raiska, parka' ja *rasku* 'lievä isku' (Poh. 1950). Samanasuinen sukunimi *Rasku* tunnetaan Etelä-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rasku*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Rasku* mainitaan ensi kerran vuonna 1893 (*Ratshku*), jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Uuksujärveltä. Ensimmäisen nimenkantajan (s. 1850) isän (s. 1808) nimi oli *Jakov Antoninpoika* ja isoisän (s. 1773) *Anton Gerasiminpoika* (vuosien 1819 ja 1850 rippikirjat). Pidän mahdollisena, että

sukunimeen *Rasku* sisältyy venäläisen ristimänimen *Gerasim* karjalainen variantti (vrt. *Ruuska* < *Ondruska*, *Tarkko* < *Aristark*; Nissilä 1976: 143). – *Tal. Alestark Jakovleff Rasku*, Uuksujärvi 1910.

Ratinen (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Ratinen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Rodion* (< kreikan *Herodion*) karjalainen variantti *Rati* (Nissilä 1976: 119) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1852; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu sukunimi on kuulunut eräälle ulmalahtelaiselle talonpojalle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1860. Tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle Impilahden kirkonkylässä asuneelle talolliselle. Sukunimi on voinut kehittyä Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. Samanasuinen sukunimi on tunnettu myös Pohjois-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Ratinen*). – Suistamolla *Wasilei Wasiljeff Ratinen*, Haapaselkä 1855; Impilahdella *Bonden Semen Ratine*, kirkonkylä 1870.

Reittu (Suojärvi)

Sirkka Paikkala on arvellut sukunimeen *Reittu* sisältyvän esimerkiksi ristimänimen *Alfred* tai *Frederik* hypokorismin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Reittu*), mutta niistä kumpikaan ei kuulu ortodoksiseseen ristimänimistöön. Henkikirjojen perusteella sukunimi on lähtöisin Suojärven Salonkylästä, ja käsittääkseni se sisältää venäläisen hypokorismin *Arest* karjalaisen variantin. 1700-luvun lopulla syntynyt *Arest Ivanoff* mainitaan henkikirjoissa vuosina 1818–1845 ja hänen poikansa *Jelisei Arestoff* vielä vuonna 1880. Nimeä *Arest* tai patronyymiä *Arestoff* ei mainita Nissilän Karjalan ortodoksista nimistöä käsittelevässä tutkimuksessa (1976) eikä *Karjalaisten nimioppaassa* (1930). *Arest* on ilmeisesti lyhentynyt ristimänimestä *Aristark*, *Aristides*, *Aristofan* tai *Aristovul* (Nissilä 1976: 51); *Karjalaisten nimioppaassa* mainitaan sukunimet *Aristarkoff* ja *Alestakoff* (Härkönen 1930: 10). Nykyvenäläisillä *Arest* on ristimänimen *Arist* puhekielinen muoto (Kahla – Mikkonen 2005: 42). Ortodoksisessa Karjalassa henkilönimi on voinut muodostua kantanimen painollisesta jälkiosasta, esimerkiksi *Ahappa* > *Happo*, *Aristark* > *Tarkko* (Nissilä 1976: 143). Pidän mahdollisena, että sukua on alettu kutsua *Arestin* ja *Arestoffin* mukaan juuri sen vuoksi, että koska ristimänimi *Arest* on ollut harvinainen, sillä on helposti voitu identifioida koko suku. Samankaltaisen suvun nimeämiskäytännön olen epäillyt liittyvän myös sukunimien *Patrikainen* ja *Patronen* syntyyn. – Suojärvellä *Afanasi Arestoff Reittu*, Salonkylä 1895.

Riikonen (Suistamo)

Sukunimeen sisältyy venäläisen ristimänimen *Grigori* (< kreikan *Gregorios*) karjalainen variantti *Riiko* (Nissilä 1976: 120; Kahla – Mikkonen 2005: 74) ja sukunimijohdin *-nen*. Suistamolla sukunimi on ollut ortodoksisalonpoikaissuvun nimi; pitäjän luterilaisilla suvuilla sitä ei ole tunnettu. Ortodoksisuvun nimi mainitaan Suistamon henkikirjoissa vuodesta 1870 alkaen; nimi on voinut kehittyä pitäjässä. Raja-Karjalassa samanasuinen nimi on tunnettu Impilahden luterilaisilla. Samanasuinen sukunimi on tunnettu myös Pohjois-Karjalassa Enossa, Kiteellä, Kontiolahdella, Pielisjärvellä ja Tohmajärvellä sekä hyvin monessa luovutetun Karjalan pitäjässä (mm. Antrea, Hiitola) (HisKi; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Riikonen*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1875 rippikirjassa, jolloin se on

kuulunut erälle kirkonkylässä asuneelle talonpojalle. – Suistamolla *Bonden Aleksei Paulov Riikonens enka Darja Jewsejewa*, Suursarka 1870.

Riissanen (Suistamo)

Sukunimeen *Riissanen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Grigori* (< kreikan *Gregorios*) hypokorismin *Griša* karjalainen variantti. Nissilän mukaan Raja-Karjalassa on merkitty muistiin useita *Griisa*-kantaisia nimiä, muun muassa Salmista sukunimi *Griišoi*, miehennimi *Griiššu* eli *Grigori* ja Impilahdelta kylännurkka *griissalantšuppu*. (Nissilä 1976: 58; Kahla – Mikkonen 2005: 74.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseessä oleva sukunimi mainitaan (muodossa *Riissanen*) ensi kerran vuonna 1891. Tuolloin vihittyjen luettelossa Pyörittäjistä kirjattu nimi kuului erälle talonpojalle. Vuoden 1913 rippikirjassa sukunimi on muodossa *Kriissanen*. Suistamon henkikirjoihin sukunimi on kirjattu muodoissa *Griischanen*, *Kriissanen* (1910) ja *Riissanen* (1915); *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on ainoastaan muodossa *Riissanen*. Samanasuinen sukunimi *Riissanen* on kehittynyt Ilomantsissa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Riissanen*). – Suistamolla *Feodor Ivanoff Griischanen*, Pyörittäjä 1890.

Rodja (Salmi), **Rodjo** (Suistamo)

Sukunimeen *Rodja* sisältyy venäläisen ristimänimen *Rodion* (< kreikan *Herodion*) venäläinen tai karjalainen variantti; Nissilä mainitsee muun muassa karjalaisen miehennimen *Rotja*. Nissilän mukaan Salmissa on tunnettu myös sukunimi *Rod'i*; lisäksi Raja-Karjalassa on ollut *Rodi*-(*Roto*-)alkuista paikannimistöä. (Nissilä 1976: 121–122; Härkönen 1930: 21.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Rodjo* on kirjattu ensi kerran vuonna 1909; tuolloin haudattujen luettelossa mainittu nimi kuului erälle Alatussa asuneelle tilattomalle miehelle. Salmissa nimi *Rodja* näyttää lyhentyneen sukunimestä *Rodionov*: erällä miinalalaisella, maata omistamattomalla miehellä, jolla Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuosina 1903 ja 1905 mainitaan sukunimi *Rodjo*, on muutamana muuna vuotena sukunimi *Rodionov*. Miinalassa on kehittynyt myös sukunimi *Rovio*, ks. tätä. Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Rod'i* lienee sama nimi (Poh. 1947). – Suistamolla *Inh. Feodor Dmitrejeff Rodjo*, Jalonvaara 1885; Salmissa *Ivan Grigorjeff Rodio* [sic], Miinala 1900.

Rojo (Salmi)

Sukunimeen *Rojo* sisältyy venäläisen ristimänimen *Rodion* (< kreikan *Herodion*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 119). Sukunimen voisi myös yhdistää karjalan kielen sanaan *rojo* 'risu-, roskakasa, rovio' (KKS), mutta nimen pohjaaminen siihen ei näytä todennäköiseltä. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnassa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Rojo* on kirjattu ensi kerran vuonna 1859 Orusjärveltä; Miinalasta merkinnät alkavat vuodesta 1874. Nimi lienee kehittynyt useassa Salmin eri kylässä. Miinalassa nimi on henkikirjojen perusteella alun perin kuulunut erälle lautamiehelle. – Salmissa *Nämnde Stepan Feodoroff Rojo*, Miinala 1845.

Romo (Salmi)

Sukunimeen *Romo* sisältyy samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Roman* (< kreikan *Romanos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 12). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Romoi* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä on vuodelta 1892; tuolloin haudattujen luettelossa mainittu nimi on kuulunut erälle yläuuskulaiselle,

tilattomaan väestöön kuuluneelle miehelle. Tulemajoelta vuoden 1915 henkikirjaan tehty merkintä *Romo (Romanoff)* kertoo, että siellä sukunimi on kehittynyt patronyymistä tai sukunimi *Romo* on lyhentynyt muodosta *Romanoff*. Samanasuinen sukunimi on kehittynyt muun muassa Keski-Savossa ja Etelä-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Romo*). – Salmissa *Mök. Wasili Jermolajeff Romo*, Kirkkojoki 1915; *Wuokr. Feodor Jermolajeff Romo (Romanoff)*, Tulemajoki 1915.

Ruppala, Ruppana (Impilahti)

Sukunimeen *Ruppana* sisältyy samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Trifon* (< kreikan *Tryfon*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 137; Kahla – Mikkonen 2005: 150). Sukunimi *Ruppala* on mitä ilmeisimmin mukautunut sukunimestä *Ruppana*. Henkikirjoihin sukunimi on toisinaan kirjattu myös muodossa *Ruppanen*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on muodoissa *Rupana* (1866), *Rupano* (1865), *Rupaka* (1868), *Ruppana* ja *Ruppanen*; varhaisin maininta on jo vuodelta 1865 Syskyästä. – Impilahdella *Jegor Feodorinp[oika] Ruppana*, Syskyjärvi 1920.

Rutonen (Salmi)

Sukunimi *Rutanen* tunnetaan lähinnä Keski-Suomessa, ja Sirikka Paikkala on arvellut sen kehittyneen *ruta*-alkuisista paikannimistä: *ruta* 'muta, mura, törky, risuläjä'. Nimi *Rutonen* on sen sijaan lähtöisin Salmista. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rutonen*.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Rudon'e*; hänen mukaansa Salmissa on tunnettu sana *ruda* 'malmi' (Poh. 1947). Mielestäni on mahdollista, että salmilaiseen sukunimeen *Rutonen* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Rodion* (< kreikan *Herodion*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 121; Kahla – Mikkonen 2005: 136). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1849 rippikirjassa ensi kerran mainittu nimi *Rudonen (Rudonein)* on tuolloin ollut erään talollisperheen nimi. Se, että nimi *Rutonen* olisi kehittynyt venäläisestä sukunimestä *Rudakov*, ei näytä todennäköiseltä, sillä siitä ei ole mainintoja Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa. – Salmissa *Andrei Feodoroff Rudanen*, Peltainen 1855.

Saahko (Impilahti)

Sukunimeen *Saahko* sisältyy venäläisen ristimänimen hypokorismin karjalainen variantti. Karjalassa on tunnettu muun muassa miehennimet *Saahkari*, *Saha*, *Saho(i)*, jotka ovat venäläisen ristimänimen *Zahar ~ Zahari* (< kreikan *Sakharias*) karjalaisia variantteja (Nissilä 1976: 122; Kahla – Mikkonen 2005: 162). Sukunimen selittäminen minkään karjalan kielen sanan pohjalta ei tunnu luontevalta (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Suahko* (1904), *Sauhko* ja *Sauvko* sekä *Zuahko* (vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirja RiKi12). Ensimmäinen merkintä nimestä on vuodelta 1900; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Hunttilasta, missä se kuului eräälle talolliselle. Sukunimen *Saahko* ensimmäisen nimenkantajan Mihail Nikitinpojan (s. 1828) isän nimi oli *Nikita Danialov* (s. 1788; vuoden 1838 rippikirja), joten nimi ei pohjaa ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeen. – Impilahdella *Bden Mihail Nikitin Saahko*, Hunttila 1880.

Saatsi (Suistamo ja Impilahti)

Pidän mahdollisena, että sukunimeen *Saatsi* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Zahar* (< kreikan *Sakharias*) karjalainen hypokorismi; ks. *Saahko*. Suistamon kirkonkylästä on vuosina 1920 ja 1925 kirjattu henkikirjaan sukunimi

Saatsi; ilmeisesti sama nimi on *Karjalaisten nimioppaassa* muodossa *Saatsijeff* (Härkönen 1930: 21). Kyseessä on varmaankin sama sukunimi kuin *Schatsi*, joka on kirjattu vuoden 1890 henkikirjaan Suistamon Piensaran kylästä; tuolloin nimi kuului eräälle tilattomalle miehelle. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Saatsi*. Varhaisimmat merkinnät siitä ovat vuodelta 1890, jolloin nimi on merkitty kastettujen luetteloon Koitonselästä ja rippikirjaan kirkonkylästä. Impilahdelle sukunimi on tullut ilmeisesti Suistamolta; Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa nimestä on yhteensä vain kolme mainintaa. – Suistamolla *Jegor Schatsi*, Piensarka 1890; Impilahdella *Työl. Vasili Andreinp[oika] Saatsi*, Pitkäranta 1925.

Saava (Salmi)

Sukunimeen *Saava* sisältynee samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Savva* (< heprean *Sabas, Sabbas* tai *Sabbatios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 123). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa esiintyy ristimänimi *Savva*. Sen sijaan sukunimi *Saava* mainitaan samoissa asiakirjoissa vain kolme kertaa: vuonna 1906 kastettujen luettelossa Varpaselästä, vuonna 1919 haudattujen luettelossa Hiivasta (muodossa *Saavin*) ja vuonna 1929 haudattujen luettelossa Perämaasta (*Saava*). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Lois Ivan Aleksejff Saava*, Hiiva 1915.

Sahoi (Impilahti)

Sukunimeen *Sahoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Zahar* (< kreikan *Sakharias*) karjalainen variantti *Sahoi* (Nissilä 1976: 122–123; Kahla – Mikkonen 2005: 162). Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Sahoi* mainitaan vain vuonna 1903; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle Koirinojalla asuneelle tilattomalle. Myös Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kytösyrjäläinen nimi mainitaan vain kerran (1940), tuolloin muodossa *Sahvi*. Henkikirjassa vuonna 1885 mainitulla sukunimen *Sachoi* kantajalla on vuonna 1892 Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luettelossa etunimen ja patronyymin lisäksi nimi *Zaharijeva*. Sukunimi *Sahoi* näyttää kehittyneen patronyymistä *Zaharijeva*. – Impilahdella *Inh. Audotja Mattfejewa Sachoi*, Kytösyrjä 1885.

Sankki (Suojärvi)

Nissilän mukaan sukunimeen *Sankki* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Aleksandr* (< kreikan *Aleksander*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 49, 125). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran jo vuonna 1888 (muodossa *Sanki*); tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle varpakyläläiselle tilattomalle. Ensimmäisen nimenkantajan isän nimi oli *Ivan Savelov* (rippikirja v. 1885; haudattujen luettelo v. 1902) ja isoisan nimi (ilmeisesti) *Savelei Saveljev* (Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirja v. 1841). Pidän mahdollisena, että nimi *Sankki* pohjaa nimen *Savel* karjalaiseen varianttiin. – Suojärvellä *Mök. Karp Ivanoff Sonkki* [? epäselvä], Varpakylä 1915.

Sauhke (Salmi)

Kyseessä oleva nimi on kirjattu Salmin henkikirjoihin muodoissa *Sauhke* (Kirkkojoki 1900, 1920, 1925) ja *Saukko* (Kirkkojoki 1895 ja Rajaselkä 1900, 1920). Kyseessä on yksi ja sama nimi. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa rajaselkäläisen talollisen Georgi Ivaninpojan (toisinaan *Joannov*, 1871–1919) sukunimi on muodoissa *Sauke* (1902, 1906),

Saukko (1904) ja *Savke* (1904, 1905, 1919). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on ainoastaan muodossa *Sauhke*. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnaassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Sukunimen *Sauhke* voi yhdistää kahteen karjalan kielen sanaan: sanalla *šauhkie* (*šaukie*) on merkitykset 'nopsa, sukkela' ja 'työteliäs' ja sanaliitolla *pitkän šaukie* merkitys 'melko pitkä'. Kumpikin sana on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä. (KKS.) Nimen tulkinta kummankaan sanan pohjalta ei tunnu kovin luontevalta. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin rajaselkäläinen nimi on alettu kirjata vuodesta 1895 alkaen. Ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimi on ollut *Dimitri Savelijev* (s. 1796; esim. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1858 rippikirja), joten sukunimeen voisi sisältyä ristimänimen *Saveli* (Kahla – Mikkonen 2005: 139) karjalainen variantti. – Salmissa *Lp. Ivan Dmitrejeff Sauhke*, Rajaselkä 1900; *Lp. Wasili Iljin Sauhke*, Kirkkojoki 1900; *Lsä Ivan Dmitrejeff Saukko* (po. *Sauhke*), Rajaselkä 1900.

Savinainen (Soanlahti, Suojärvi, Korpiselkä, Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Savinainen* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Savina*, joka on venäläisen ristimänimen *Savin* (< kreikan *Sabinos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 125). Lisäksi nimessä on suffiksi *-inen*. Samanasuinen sukunimi on tunnettu 1700-luvulla Pohjois-Karjalassa Pielisjärvellä ja 1800-luvulla Laatokan Karjalassa Ruskealassa (1854) (HisKi). 1900-luvun alussa nimi on kirjattu myös Viipurin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin (Katiha). Raja-Karjalassa sukunimi *Savinainen* on 1800-luvun alussa kuulunut Impilahden luterilaisille (esim. kirkonkylä 1818). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Sumerian kylästä ensi kerran vuonna 1858 ja Suistamon kreikkalaiskatolisessa seurakunnassa Koirinvaarasta vuonna 1880. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Ilomantsista 1840-luvulla; Korpiselästä nimi on saman seurakunnan asiakirjoissa mainittu vasta 1900-luvun vaihteessa. Korpiselän Ägläjärvellä nimi on kirjattu vuoden 1885 henkikirjaan muodossa *Saavinainen*; siellä nimeä käyttänyt suku on lähtöisin Ilomantsista (Jakovlev 2015: 109). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on alettu kirjata vuodesta 1848 alkaen. Suojärven Salonkylään 1840-luvulla kotivävyiksi tulleet Aleksei Vasilinpoika Savinainen (s. 1822) ja Ivan Vasilinpoika Savinainen (s. 1833) olivat kotoisin Ilomantsista (Kuutti 2011: 261). Sen sijaan Salmin Työmpäisissä nimi on kirjattu henkikirjaan vuonna 1900 muodossa *Savina* ja *Saavinainen*, vuonna 1920 muodossa *Savinainen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodoissa *Savinan'e* ja *Savinof* (Poh. 1947). Näyttää siltä, että nimi on kehittynyt – tai otettu – Raja-Karjalassa ainakin Salmissa; kaikki muut alueella tavatut nimen *Savinainen* kantajat voivat hyvin olla alun perin pohjoiskarjalaista sukua. – Soanlahdella *NB Petter Savinain*, Harsunvaara 1830; Suojärvellä *Lb. Nämnd. Ivan Wasiljev Sawinainen*, Salonkylä 1880; Korpiselässä *Inh. Leontei Iwanoff Saavinainen*, Ägläjärvi 1885; Salmissa *Lp. Stepan Grigorjeff Savina* ja *Lp. Nikit Osipoff Saavinainen* [sic], Työmpäinen 1900; Impilahdella *Mökkil. Ivan Petroff Savinainen*, Kerisyryä 1900.

Schirgo (Impilahti), **Sirgo** (Suistamo)

Nimen *Schirgo* voinee yhdistää lähinnä karjalan kielen verbeihin *tširkkoa* 'sirkuttaa, visertää' ja *tširkoa* 'kimittää', 'tiristä, rätistä'. Kumpikin verbi on tunnettu Säämäjärvellä. (KKS.) Toisen näkökulman nimen tulkintaan antaa Pohjanvalon mainitsema sana *sirgoi* 'tottelematon', jota on käytetty

haukkumanimenä (Poh. 1947); tätä sanaa ei ole *Karjalan kielen sanakirjassa*. Lisäksi Pohjanvalo on maininnut Salmista miehennimen *Sirgoi* (Poh. 1947), minkä perusteella yhdistän nimen *Schirgo* ~ *Sirgo* Nissilän mainitsemaan nimeen *Sirko*. *Sirko* on Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Sergei* (< kreikan *Sergios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 128). Kyseessä oleva sukunimi on kirjattu Impilahden ja Suistamon henkikirjoihin myös muodoissa *Shirko* ja *Schirgo* (1900). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Sirgo*, *Shirgo*, *Shirko* ja *Sirko*; ensi maininta on vuodelta 1889. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Pidän mahdollisena, että nimi on lähtöisin Impilahdelta. – Impilahdella *Inh. Grigorei Nikitin Sirgo*, Ruokojärvi 1885; Suistamolla *Löysä Ofimja Ivanova Schirga*, Leppäsyryjä 1895.

Vrt. **Plaketti**.

Semi (Salmi)

Sukunimeen *Semi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Semen* (< kreikan *Symeon*) karjalainen hypokorismi *Semi* (Nissilä 1976: 126). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Šemi* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu (muodossa *Shemi*) ensi kerran vuonna 1883 Ala-Uuksulta. Olen selvittänyt nimen taustan. Ensimmäisen nimenkantajan (s. 1847) isän (s. 1799) nimi oli Nikifor Semenov (esim. vuoden 1858 rippikirja); nimi pohjaa siis ensimmäisen nimenkantajan isoisan ristimänimen *Semen* karjalaiseen varianttiin. – Salmassa *Lp. Nikifor Nikiforoff Schemi*, Ala-Uuksu 1900.

Senata (Suistamo)

Sukunimeen *Senata* sisältynee samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Semen* ~ *Simeon* (< kreikan *Symeon*) karjalainen variantti (vrt. Nissilä 1976: 126). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Senata* (myös muodoissa *Senaatta*, *Senatta*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1900. Tuolloin nimi mainitaan vihittyjen luettelossa eräällä Piensaran kylästä olleella tilattoman tyttärellä. Henkikirjoihin nimi on kirjattu jo 15 vuotta aiemmin. – Suistamolla *Bden Iwan Iwanoff Senata*, Äimäjärvi 1885.

Serguschu (Salmi)

Sukunimeen *Serguschu* sisältynee venäläisen ristimänimen *Sergei* (< kreikan *Sergios*) venäläinen hypokorismi *Serguša* (Kahla – Mikkonen 2005: 141). Ristimänimi *Sergei* oli Raja-Karjalassa yleinen (Katiha; Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa räimäläläinen nimi on muodoissa *Sergushka* (1901), *Sergushko* (1907) ja *Sergushkin(a)*; varhaisin merkintä on vuodelta 1901. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Serguskin*. – Salmassa *Lp. Ivan Pauloff Serguschu*, Räimälä 1900.

Shemeikka (Korpiselkä ja Suistamo)

Sukunimeen sisältyy miehennimi *Semeikka*, joka on yksi venäläisen ristimänimen *Semen* ~ *Simeon* (< kreikan *Symeon*) karjalaisista varianteista (Nissilä 1976: 126). Suistamolla oli myös *Shemeikka*-niminen kylä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Shemeikka* on kirjattu ensi kerran vuonna 1890; nimi mainitaan tuolloin kastettujen luettelossa Muuannosta eräällä tilattomalla miehellä. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1897; tuolloin nimi on kirjattu Saaroisista. Ei ole tiedossa, ovatko Korpiselän ja Suistamon Shemeikat keskenään samaa sukua, mutta se on todennäköistä. – Korpiselässä *Inh. Semen*

Nikitin Schemeikka, Hoilola 1885; Suistamolla *Mökkil. Nikolai Jefimoff Schemeikka*, Muuanto 1890.

Sinaaga (Impilahti ja Suistamo)

Pidän mahdollisena, että sukunimeen *Sinaaga* sisältyy venäläisen ristimänimen *Zinovij* (< kreikan *Zenobios*) hypokorismien karjalainen variantti (vrt. *Siina*, *Sino*; Nissilä 1976: 127). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Sinjaga* ja *Sinjagin*. Ensimmäinen maininta nimestä on vuoden 1847 rippikirjassa; tuolloin nimi on kirjattu Syskyästä. Salmin vuoden 1920 henkikirjassa Salmin Ylä-Uuksulla asuneiden Saarialhojen vanhaksi nimeksi ilmoitetaan *Sinaaga*; en ole kuitenkaan tavoittanut nimeä Salmin pitäjän henkikirjasta. Nimi on kirjattu Salmin kihlakunnan vuoden 1920 henkikirjaan kahdesta muusta pitäjästä: Impilahdella (Ruokojärvellä *Sinjaga*) ja Suistamolta (Uuksujärvellä *Sinaaka*). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) suistamolainen sukunimi on muodossa *Sinaaga*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Sinjaga* ja *Sinjagin*; ensi kerran nimi mainitaan vuoden 1870 rippikirjassa eräällä uuksujärveläisellä talonpojalla. – Impilahdella *Ivan Alexejev Sinägin* [? epäselvä], Syskyjärvi 1820; Suistamolla *Lois Jaakko Gauriloff Sinaaka*, Uuksujärvi 1910.

Sinda (Suistamo, Soanlahti ja Salmi)

Sukunimi *Sinda* on helpompi yhdistää erilaisiin ristimänimien hypokorismeihin kuin karjalan kielen sanoihin (esim. *sintää* 'siintää, näkyä sinisenä tai tummana', 'häikäistä'; KKS). Kyseistä sukunimeä lähimpänä ovat venäläisen ristimänimen *Zinovij* (< kreikan *Zenobios*) hypokorismit *Zina* ja *Zinok*; niiden karjalaisina variantteina Nissilä mainitsee hypokorismit *Siina*, *Sino(i)* ja *Sinkko* jne. (Nissilä 1976: 127). Sukunimen selittäminen näin ei tunnu aivan luontevalta, ja toistaiseksi pidän sukunimeä *Sinda* johonkin muuhun karjalaiseen hypokorismiin pohjaavana sukunimenä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Sinda* on kirjattu jo vuonna 1850; tuolloin rippikirjaan Äimäjärveltä merkitty nimi kuului eräälle tilattomalle. Nimen taustaa ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjasuomennosten avulla. Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Muissa rajakarjalaispitäjissä asuneet *Sinda*-nimeä käyttäneet voivat olla samaa, Suistamolta lähtöisin olevaa sukua. – Suistamolla *Andrei Iwanoff Schinda*, Ihatsu 1885; Soanlahdella *Lp. Sacharei Maksimoff Sinda*, kirkonkylä 1900; Salmassa *Työm. Nikolai Yrjönp[oika] Sinda*, Tulemajoki 1925.

Sinjo (Salmi)

Käsittääkseni sukunimeen *Sinjo* sisältyy venäläisen ristimänimen *Zinovij* (< kreikan *Zenobios*) hypokorismien *Sina* tai *Zinok* karjalainen variantti *Sinoi* (Nissilä 1976: 127). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Sin'oi* (Poh. 1947). Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin jo vuonna 1874 Peltoisista (*Zinei*); nimi kuului tuolloin eräälle tilattomalle. Varhaisin merkintä muodosta *Sinjo* on vuoden 1883 rippikirjassa; vielä vuoden 1914 rippikirjassa nimi on muodossa *Zinei*. – Salmassa *Ivan Fomin Sinjo*, Peltainen 1875.

Sinokki (Suistamo)

Sinokki on suistamolainen sukunimi. Siihen sisältyy venäläisen ristimänimen *Zinovij* (< kreikan *Zenobios*) hypokorismien *Zinok* karjalainen variantti; johdin *-kki* on ollut Karjalassa suosittu (vrt. Nissilä 1976: 127, 147). Olen selvittänyt sukunimen *Sinokki* taustan: sukunimen ensimmäisen kantajan isoisä

oli Zinovi Jakovinpoika (s. noin 1794), alun perin soanlahtelainen talonpoika, joka muutti Suistamolle. Nimi *Sinokki* on kirjattu ensi kerran Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luetteloon vuonna 1898. – Suistamolla *Mök. Feodor Ivanoff Sinokki*, Kontuvaara 1900.

Sirkkonen (Salmi)

Sukunimeen *Sirkkonen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Sergei* (< kreikan *Sergios*) karjalainen variantti *Sirko* (Nissilä 1976: 128–129). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Sirkkun'e* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Sirkku* (1893) ja *Sirkonen* (1913). Seurakunnan asiakirjoissa nimi arvatenkin ajoittain sekoittuu samassa kylässä tunnettuun sukunimeen *Tsirkkonen* (ks. tätä). – Salmissa *Lp. Nikifor Kuusmin Sirkkonen*, Ala-Uuku 1900.

Sisso (Suistamo)

Suistamolainen sukunimi on *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) muodossa *Sisso*, ei muodossa *Sissonen*. Sukunimiin *Sisso* ja *Sissonen* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Sisso*, joka on venäläisen ristimänimen *Sysoi* (< kreikan *Sisoos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 129). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainitaan miehennimi *Sysoi*, mutta se on ollut varsin harvinainen. Saman seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu toisinaan muodossa *Sissonen*. Nimi mainitaan seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1899; tuolloin nimi kuului eräälle muuantolaiselle talonpojalle. – Suistamolla *Tal. Petter Nikitin Sisson lki Akulina*, Muunto 1905.

Sissonen (Suojärvi ja Korpiselkä)

Ks. *Sisso*. Suojärvellä sukunimeä *Sissonen* ovat käyttäneet Leppäniemessä asuneen Sissoi Zotikinpojan (s. 1776) jälkeläiset; sukua siirtyi Kuikkaniemeen 1870-luvulla (Kuutti 2011: 243, 246). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Sissonen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1899 Kuikkaniemestä; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle tilattomalle. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Sissonen* on kirjattu joitakin kertoja Ilomantsista; Korpiselän Kokkarista merkinnät alkavat vuodesta 1900. Siellä asunut Sissonen on voinut olla lähtöisin Ilomantsista. Sukunimi *Sissonen* on kehittynyt myös Ilomantsissa (Kupiainen 1995: 57). – Suojärvellä *Inh. Pawel Sisojev Sissonen*, Kuikkaniemi 1880; Korpiselässä *Mök. Vasili Ivanoff Sissonen*, Kokkari 1915.

Sohkoi (Salmi)

Sukunimeen *Sohkoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Sofon* (< heprean *Sefania*) karjalainen variantti *Sohkoi* (Nissilä 1976: 129). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa esiintyy ristimänimi *Sofon*; harvinainen ristimänimi on toisinaan muodoissa *Sofoni* ja *Sofonti*. Saman seurakunnan asiakirjoissa ei kyseistä sukunimeä mainita. – Salmissa *Lp. Filip Filipoff Sohkoi*, Miinala 1900.

Sohro (Suistamo)

Sukunimeen *Sohro* sisältyy venäläisen ristimänimen *Sofron* (< kreikan *Sofronios*) karjalainen variantti *Sohro* (Nissilä 1976: 129). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1910 rippikirjassa Koitonselestä. – Suistamolla *Tal. Gauril Jegoroff Sohro*, Koitonselestä 1900.

Sopukki (Suojärvi)

Sukunimeä *Sopukki* ovat Suojärven Kaipaassa käyttäneet Kuikkaniemestä muuttaneen Sofron Jefiminpojan (s. 1815) jälkeläiset (Kuutti 2011: 223, 242). Nimi näyttää siis pohjaavan venäläisen ristimänimen *Sofron* (ks. *Sohro*) karjalaiseen varianttiin. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Sopukki* mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Kaipaasta. – Suojärvellä *Mökk. Sofron Sofronoff Sopukki*, Kaipaa 1905.

Sosoi (Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Sosoi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Sozon* (< kreikan *Sooson*, *Sosontos*) karjalainen variantti *Sosoi* (Nissilä 1976: 130). Kitelän ja Suistamon kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa ristimänimet *Sozont* ja *Sosoi* ovat hyvin harvinaisia. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Sosoi* on kirjattu ensi kerran vuonna 1906; tuolloin sukunimi kuului eräälle Uomaalla asuneelle tilattomalle miehelle. Myös Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1903 mainitun nimenkantajan on mainittu asuneen Uomaalla; seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on aina muodossa *Sosoj*. – Impilahdella *Mök. Matvei Ivanoff Sosoi*, Uomaa 1915; Suistamolla *Mök. Ivan Matveinp[oika] Sosoi*, Uuksjärvi 1920.

Sotikainen (Suistamo)

Ks. *Sotikka*. Suistamolainen sukunimi pohjaa Andrei Sotikoffin eli Andrei Sotikanpojan isän nimeen *Sotikka*; ristimänimi on joissakin henkikirjoissa muodossa *Isotei* ja patronyymi muodossa *Isotoff* (Lytsy 2001: 10). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Sotikainen* mainitaan vuonna 1903 kastettujen luettelossa Jalonvaarasta; muita merkintöjä ei ole. Nimi ei tiettävästi ole pohjoiskarjalainen (HisKi). – Suistamolla *Petter Wasiljeff Sotikain*, kirkonkylä 1830.

Sotikka (Salmi)

Sukunimiin *Sotikainen* ja *Sotikka* sisältyy venäläisen ristimänimen *Izot* (< kreikan *Zootikos*) karjalainen variantti *Sotikka* (Nissilä 1976: 130; Kahla – Mikkonen 2005: 82). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainitaan ristimänimi *Zotik*, mutta se on ollut hyvin harvinainen; muoto *Sotik* on kirjattu vain muutaman kerran. Saman seurakunnan asiakirjojen mukaan mies, jolla vuoden 1880 henkikirjassa mainitaan lisä- tai sukunimi *Sotikka*, asui Mantsinsaarella Saukkasen kylässä. Sieltä nimi *Sotik* on kirjattu jo vuoden 1876 rippikirjaan; sen sijaan muotoa *Sotikka* ei kirkonkirjoista löydy. Myöskään Pohjanvalo ei nimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmassa *Inh. Michail Leontjev Sotikka*, Peltainen 1880.

Sotti (Salmi)

Sukunimiin *Sotti* ja *Sottinen* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Sotti*, joka on venäläisen ristimänimen *Zotik* (< kreikan *Zootikos*) hypokorismien *Isot* karjalainen variantti; Nissilä mainitsee karjalaisen variantin *Isotei* (Nissilä 1976: 130). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Sot't'i* (Poh. 1947). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta lisä- tai sukunimestä *Sotti* on vuonna 1904 kastettujen luettelossa. Talonpojalle (s. 1842), joka kantoi ensimmäisenä sukunimeä *Sotti*, on kirjattu vuonna 1879 kastettujen luetteloon nimi *Terenti Aleksijev Isotov*; hänen hautausmerkinnässään vuonna 1912 nimi on *Terenti Aleksijev Sotikov*. *Isot* oli hänen isoisänsä ristimänimi, ja hänen isänsä (s. 1794) nimi oli *Aleksei Isotov*. – Salmassa *Lp. Terenti Aleksejeff Sotti*, Uuksalonpää 1900.

Sottinen (Korpiselkä ja Suojärvi)

Ks. *Sotti*. Korpiselän Vieksingissä kehittynyt sukunimi näyttäisi pohjaavan venäläisen hypokorismin *Isot* (< ven. rn. *Zotik*) karjalaiseen varianttiin: sukunimen *Sottinen* saaneen miehen isoisän isoisän patronyymi on ollut *Isotov*; patronyymi mainitaan Korpiselän vuosien 1818–1825 henkikirjoissa. Nimi *Sottinen* on kirjattu henkikirjoihin aluksi muodossa *Sotti*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Sottinen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1898 Vieksingistä; tuolloin mainittu nimi kuului eräälle talollisen tyttäreille. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa samanasuinen sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1907 Salonkylästä. Ei ole tiedossa, onko kyseessä kaksi eri sukua, mutta epäilen näin olevan. – Korpiselässä *Talol. Feodor Pauloff Sotti*, Vieksinki 1900; Suojärvellä *Lamp. Andrei Isotoff Sottinen*, Salonkylä 1915.

Surakka (Suistamo ja Salmi)

Sukunimeen *Surakka* sisältynee samanasuinen, ristimänimen venäläisen hypokorismin *Aleksandr* (< kreikan *Aleksander*) hypokorismin *Šurka* karjalainen variantti (vrt. esim. *Surkka*; Nissilä 1976: 49, 131). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Surakka* mainitaan ensi kerran vuonna 1894; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle Ulmalahdella asuneelle maakauppiaalle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Surakka* on kirjattu Tulemalta vain vuosina 1897–1901 ja Manssilasta vuonna 1922. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Raja-Karjalan lisäksi sukunimi *Surakka* on tunnettu 1800-luvun jälkipuoliskolla Karjalankannaksella (HisKi). – Suistamolla *Löysä Ivan Semenoff Surakka*, kirkonkylä 1895; Salmassa *Mök. Feodor Pietarinp[oika] Surakka*, Virtelä 1915.

Tanjunen (Suistamo, Soanlahti ja Impilahti)

Nissilä on yhdistänyt sukunimen *Tanjunen* naisennimeen (Nissilä 1976: 131), mutta senkaltainen nimenmuodostus olisi hyvin poikkeuksellista. Olen selvittänyt suistamolaisen sukunimen taustan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen avulla. Nimi pohjaa ensimmäisen nimenkantajan Jakov Petrinpojan Tanjusen (s. 1824) isän Petr Danilinpojan (s. 1779) isän nimeen *Danil* (vuosien 1845 ja 1900 rippikirja) eli ensimmäisen nimenkantajan isoisän nimeen. *Danil* on venäläisen ristimänimen *Daniil* (< heprean *Daniel*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 52). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Tanjunen* mainitaan ensi kerran vuonna 1900 Koitonselästä muun muassa rippikirjassa. Saman seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Soanlahdelta vain kerran (1946); Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole kyseistä sukunimeä tavoittanut. Nimi on siis lähtöisin Suistamolta. – Suistamolla *Jakow Petrov Tanjunen*, Koitonselkä 1880; Soanlahdella *Tal. Wasili Jakovleff Tanjunen*, kirkonkylä 1915; Impilahdella *Tal. Mihail Jaakonp[oika] Tanjunen*, Kokkoselkä 1925.

Taronen (Suistamo)

Sukunimeen *Taronen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Taras(i)* (< kreikan *Tarasios*) karjalainen hypokorismi *Taro* (Nissilä 1976: 131; Kahla –Mikkonen 2005: 147). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1909; nimi kuului tuolloin eräälle Uuksujärvellä asuneelle talonpojalle. – Suistamolla *Tal. Ivan Davidoff Taronen*, Uuksujärvi 1915.

Taussi (Salmi)

Sukunimeen *Taussi* sisältyy samanasuinen, venäläisen ristimänimen *David* (< heprean *David*) hypokorismin *Davša* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 52). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Taušši* (Poh. 1947). Salmin Oritselässä nimi on kirjattu maakirjaan muodossa *Tausi* jo vuonna 1727 (maakirja 1727), joten se on Salmin vanhimpia lisä- tai sukunimiä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vanhin merkintä nimestä on vuodelta 1883 Oritselästä. Nimi kuului tuolloin eräälle talonpoikaisperheelle. – Salmassa *Lp. Ivan Ivanoff Tauschi*, Oritselkä 1900.

Tavi (Suojärvi, Impilahti, Suistamo ja Salmi)

Sukunimeen *Tavi* sisältyy venäläisen ristimänimen *David* (< heprean *David*) karjalainen variantti *Tavi* (Nissilä 1976: 52). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Tavi* on kirjattu ensi kerran vuonna 1888; kastettujen luettelossa tuolloin mainittu nimi on kuulunut eräälle Uomaalla asuneelle tilattomalle. Suojärven Hautavaarassa nimi *Tavi* on kirjattu henkikirjaan vuosina 1818–1825 ja vuodesta 1920 alkaen, mutta Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vasta vuodesta 1900 alkaen. Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Tavi* on puolestaan kirjattu ensi kerran jo vuonna 1888 ja 1890-luvun alussa; tuolloin nimenkantajien on ilmoitettu asuvan Impilahden Uomaassa ja Suojärven Kaipaassa. Osa Impilahden Taveista lienee siis alun perin suojärveläisiä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tavi* esiintyy ensi kerran vuonna 1902; se on tuolloin kuulunut eräälle Ahvenlammella eläneelle tilattomalle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain joitakin mainintoja sukunimestä *Tavi*; lähes kaikki mainituista nimen kantajista ovat asuneet Suojärvellä tai Impilahdella. Osa rajakarjalaisista *Tavi*-nimistä pohjaa ristimänimen *David* hypokorismiin, mutta pidän mahdollisena, että osa niistä on voinut kehittyä lisänimen (<< 'tavi'; KKS) pohjalta. Samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös esimerkiksi Savossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tavi*). – Suojärvellä *Ivan Ivanov Tavi*, Hautavaara 1818; Impilahdella *Inh. Feodor Feodoroff Tawi*, Pitkäranta 1885; Suistamolla *Mökk. Semen Wasiljev Tavi*, Ahvenlampi 1910; Salmassa *Poliisikonst. Nikolai Tavi*, Tulemajoki 1920.

Teppo (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen *Teppo* sisältyy venäläisen ristimänimen *Stefan* ~ *Stepan* (< kreikan *Stefanos*) karjalainen variantti *Teppo* (Nissilä 1976: 133; Kahla – Mikkonen 2005: 145). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Teppo* on kirjattu jo vuonna 1870 eli 30 vuotta aiemmin kuin henkikirjaan; nimi kuului tuolloin eräälle alattulaiselle talonpojalle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1868 rippikirjassa (*Teppju*); Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en sukunimeä *Teppo* ole tavoittanut, joten Impilahdelle nimi on ilmeisesti tullut Suistamolta. Samanasuinen sukunimi on kehittynyt muun muassa Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Teppo*). – Suistamolla *Tal. Aleksei Jakovleff Teppo*, Alattu 1900; Impilahdella *Teppo*, Kokkoselkä 1925.

Tepponen (Suojärvi, Impilahti ja Salmi)

Ks. *Teppo*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Tepponen* mainitaan ensi kerran vuonna 1903; tuolloin kastettujen luetteloon Nasarinvaarasta kirjattu nimi on kuulunut eräälle talonpojalle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Tepponen* on vuodelta 1903; se mainitaan tuolloin vihittyjen luettelossa eräällä

kuronlahtelaisella talollisella. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Salmin pitäjänkokoelmassa on tieto, että Lunkulassa sijaisi ennen isojakoa *Stopanova*-niminen tila, josta myöhemmin muodostettiin ainakin *Teppola*- ja *Hovila*-nimiset tilat (Salmin paikannimikokoelma). Tilan asukkaat olivat nimeltään *Stópanovia*, sittemmin *Tepposia*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut: Impilahdelle nimi lienee tullut Salmista. Sukunimi *Tepponen* on kehittynyt myös muun muassa Etelä-Karjalassa (Mikkonen – Paikkal 2000 s.v. *Tepponen*). – Suojärvellä *Lampti Michaila Ivanoff Tepponen*, Nasarinvaara 1895; Impilahdella *Löysä Stepan Fedotoff Tepponen*, Syskyjärvi 1900; Salmissa *Lp. Nikolai Wasiljeff Tepponen*, Kuronlahti 1900.

Teronen (Korpiselkä)

Sukunimeen *Teronen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Terentij* (< kreikan *Terentios*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 133) ja sukunimijohdin *-nen*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Teronen* mainitaan ensi kerran vuonna 1895; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Ägläjärveltä. Olen selvittänyt sukunimen taustan: nimi pohjaa ensimmäisen nimenkantajan Feodor Kondratinpojan (s. 1857) isän Kondrati Terentinpojan (s. 1814) isän etunimeen *Terent* (esim. vuoden 1864 rippikirja). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös muun muassa Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Teronen*). – Korpiselässä *Mök. Feodor Kondratinp[oika] Teronen*, Ägläjärvi 1920.

Tertsonen, Tertsunen (Suojärvi ja Impilahti)

Sirkka Paikkala on esittänyt, että sukunimiin *Tertsonen* ja *Tertsunen* saattaa sisältyä nimen *Terentios* karjalainen variantti (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tertsunen*). Sukunimeen sisältyy todennäköisesti kreikkalaisen ristimänimen *Terentios* venäjän kielessä käytetyn muodon *Terent* karjalainen variantti. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Tertsunen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1888; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle Kuikkaniemessä asuneelle tilattomalle miehelle. Suku, jonka yhdessä haarassa (Jakov Ivaninpojan s. 1785 jälkeläiset) on alettu käyttää sukunimeä *Tertsunen*, on asunut Kuikkaniemessä jo 1700-luvun alussa (Kuutti 2011: 242). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) sukunimi on Suojärveltä vain muodossa *Tertsunen*. Impilahden vuoden 1925 henkikirjassa mainittu sukunimi *Tertsonen* on kuulunut eräälle Suojärven Kuikkaniemestä muuttaneelle miehelle; nimi on tässä muodossa myös hänen jälkeläisillään *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan jo vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa Pitkärannasta (RiKi12). Kitelän ja Pitkärannan seurakuntien asiakirjoihin ja niiden suomennoksiin nimi on kirjattu muodoissa *Tertsonen* ja *Tertsunen*. On mahdollista, että kyseessä on yksi ja sama sukunimi. – Suojärvellä *Löysä Ivan Aleksejeff Tertsunen*, Kuikkaniemi 1890; Impilahdella *Työl. Aleksei Ivaninp[oika] Tertsonen*, Pitkäranta 1925.

Tiappo (Impilahti)

Pidän mahdollisena, että sukunimeen *Tiappo* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Stefan* ~ *Stepan* (< kreikan *Stefanos*) karjalainen hypokorismi (vrt. *Teppo*, *Teppu*; Nissilä 1976: 133). Nimi on kirjattu henkikirjaan Impilahdelta samasta kylästä kuin sukunimi *Tepponen*. *Tiappo* esiintyy ensi kerran vuoden 1880 henkikirjassa henkilöllä, jonka nimi on Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1866 rippikirjan suomennoksessa Syskyästä muodossa

Stefan Nikolajev Tjapu; vuoden 1868 rippikirjan suomennoksessa sukunimi on *Teppju* (Syskyjärvi). Vuosien 1887–1892 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi10) saman miehen ja hänen perheensä jäsenten sukunimi on merkitty olevan *Täpu*. Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Muoto *Tiappo* tai *Tjappo* on kirjattu Impilahden vuosien 1880, 1885, 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoihin Syskyjärveltä ja Pitkärannasta; kyseessä voi toisaalta olla nimi *Teppo*, ks. tätä. – Impilahdella *Inh. Stepan Nikolajev Tiappo*, Syskyjärvi 1880.

Tiitta (Suistamo) ja **Tiittanen** (Suojärvi ja Korpiselkä)

Sukunimeen *Tiittanen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Tit* (< kreikan *Titos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 134); ristimänimen venäläinen hypokorismi on *Titka* (Kahla – Mikkonen 2005: 149). Lisäksi sukunimessä *Tiittanen* on sukunimijohdin *-nen*. Samanasuinen sukunimi *Tiittanen* on tunnettu 1700- ja 1800-luvulla Jaakkimassa, 1800-luvulla Käkisalmessa, Pälkjärvellä ja Sortavalassa; Soanlahdella se on kuulunut luterilaisille (HisKi). Suojärvellä kehittyneeseen sukunimeen sisältyy suvun esi-isän ristimänimen hypokorismi: suvun esi-isä oli talonpoika Ivan Tiitanpoika (s. 1690), joka mainitaan jo vuoden 1722 maakirjassa (Kuutti 2011: 217). Kyseisen suvun sukunimi on Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjojen suomennoksissa toisinaan muodoissa *Titov* (1850, 1875, 1905, 1910), *Titane* (1870) tai *Titone* (1850) sekä *Titovin* (1900). Sukunimi *Tiittanen* esiintyy Suistamon Leppäsyryssä vuoden 1920 henkikirjassa; samanasuista sukunimeä kantaneita luterilaisia on asunut vuonna 1900 Leppäsyryän ja vuonna 1920 Laitioisten kylässä, eikä heidän sukutaustansa ole tiedossa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Tiittanen* on kirjattu vain vuosina 1895–1907 Ahvenlammelta. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa merkinnät nimestä alkavat vuodelta 1904, jolloin nimi on kirjattu Ilomantsin puolelta. – Suistamolla *Tal. Ivan Jakovleff Tiitan leski Maria*, Leppäsyryä 1900; Suojärvellä *Lp. Aleksander Ivanoff Tiittasen leski Matrona*, Hukkala 1900; Korpiselässä *Tal. Vasili Tiittanen*, Tsokki 1915.

Tikkunen (Suojärvi)

Suojärven Vuonteleen kylässä on tunnettu paikannimi *Tikkusienvaara*; samaa vaaraa on kutsuttu myös nimellä *Spitškoinvaara*. Vaaralla asuneita, sukunimeä *Tikkunen* käyttäneen suvun jäseniä on kutsuttu myös *Spitškoiksi* tai *Spitškasiksi*. Lisäksi esimerkiksi *Feodor Tikkunen* -nimisen miehen kansanomaisen nimitys on ollut *Spitška-Fed'a*. (Suojärven paikannimikokoelma.) Sekä paikannimi *Spitškoinvaara* että henkilönnimet *Spitškanen* jne. ovat olleet käännösnimiä, joissa karjalan (venäjältä lainattu) sana *spitška* on merkinnyt 'tulitikkua' (KKS). Olga Karlova on huomauttanut, että koska karjalainen lisänimi *Tikku* on joissakin tapauksissa käännetty (lisänimeksi *Spička*), on jäänyt huomaamatta, että henkilönnimi *Tikku* voi pohjata venäläisen ristimänimen *Timofei* karjalaiseen varianttiin (Karlova 2016b: 142). Suojärvellä sukunimi *Tikkunen* näyttää sisältävän ensimmäisen nimenkantajan isoisan ristimänimen *Timofei* karjalaisen variantin: Suojärven Törisijän kylässä nimeä *Tikku* alkoi käyttää Timofei Terentinpojan (s. 1784) pojan Ivan Timofeinpojan (s. 1824) poika Feodot (Kuutti 2011: 267). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tikku* mainitaan ensi kerran vuonna 1895 Kaipaasta, muoto *Tikkunen* puolestaan vuonna 1910 Varpakylästä. – Suojärvellä *Lp. Fedot Ivanoff Tikkunen*, Törisijä 1895.

Timonen (Salmi, Soanlahti, Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Timonen* sisältyy Karjalassa yleinen miehennimi *Timo*, joka on venäläisen ristimänimen *Timofei* (< kreikan *Timotheos*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 135). Lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi *Timonen* on tunnettu 1700- ja 1800-luvulla Pohjois-Karjalassa Juuassa ja 1800-luvulla Enossa, Kontiolahdella, Nurmeksessa, Pielisjärvellä, Rääkkylässä ja Tohmajärvellä (HisKi); nimi tunnetaan myös Pohjois-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala s.v. *Timonen*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1901. Siellä sukunimi on voitu muodostaa (henkikirjassa mainitun) ensimmäisen nimenkantajan patronyymistä *Timofejeff*. Sen sijaan aineistossani oleva, Soanlahdella vuonna 1900 kirjattu sukunimi *Timonen* lienee pohjoiskarjalaista perua, ei Raja-Karjalassa kehittynyt nimi, samoin aineistossani Suistamolta oleva nimi (1925). Impilahdella henkikirjaan vuonna 1925 kirjattu sukunimi *Timonen* voi olla Salmista lähtöisin; Kitelän ja Pitkärännan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa kyseinen sukunimi mainitaan vain kerran 1930-luvulla. – Salmissa *Lp. Wasili Timofejeff Timonen*, Karkku 1900; Soanlahdella *Palst[an] om[istaja] Ivan Dmitrofanoff Timonen*, kirkonkylä 1900; Impilahdella *Lois Vasili Trofiminp[oi]ka Timonen*, Kokkoselkä 1925; Suistamolla *Asuntotilall[inen] Vasili Timonen*, Pyörittäjä 1925.

Torikka (Suistamo)

Sukunimeen *Torikka* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Dorofei* (< kreikan *Dorotheos*) karjalainen hypokorismi (vrt. *Toro*, *Toroi*; Nissilä 1976: 136). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Torikka* on kirjattu ensi kerran vuoden 1910 rippikirjaan; nimi kuului tuolloin erälle piensarkalaiselle talonpojalle. Vuonna 1900, kun miehen lapsi on kastettu, miehen nimeksi on kirjattu kastettujen luetteloon *Petr Sergeinpoika Dorofejev*. Miehen isoisän (s. 1796) nimi oli *Petr Sidorinpoika* (esim. vuoden 1845 rippikirja); sitä, keneen nimi viittaa, ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjojen suomennosten avulla. Samanasuinen sukunimi *Torikka* on kehittynyt muun muassa Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Torikka*). – Suistamolla *Tal. Jakov Sergejef Torikka*, Piensarka 1905.

Toroi (Salmi)

Sukunimeen *Toroi* sisältyy venäläisen ristimänimen *Dorofei* (< kreikan *Dorotheos*) karjalainen hypokorismi *Toroi* (Nissilä 1976: 136). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Toro* ja *Toroi* (Poh. 1947). Sukunimen *Toroi* taustan olen selvittänyt Salmin henkikirjojen avulla: nimi pohjaa ensimmäisen kantajansa (s. 1804) isoisän ristimänimen *Dorofei* karjalaiseen varianttiin. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (muodossa *Toro*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1849. – Salmissa *Andrei Iwanoff Toro*, Kesantonselkä 1845.²⁰⁹

Torssonen (Korpiselkä, Soanlahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Torssonen* sisältynee jokin venäläisen ristimänimen *Dorofei* (< kreikan *Dorotheos*) karjalainen variantti (vrt. *Toroska*; Nissilä 1976: 136) ja sukunimen johdin *-nen*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Torssonen* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1895 Saarivaarasta eli 70 vuotta myöhemmin kuin henkikirjoissa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Torssonen* (joskus muodossa *Torshonen*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1895; tuolloin nimi

²⁰⁹ Kesantonselän kylä on liitetty isojaon jälkeen Rajaselän kylään (Hämynen 2015a: 191).

mainitaan eräällä Soanlahdella asuneella talonpojalla. Suistamolta ensimmäinen ja ainoa merkintä kirkonkirjoissa on vuodelta 1910 Piensaran kylästä. Suistamalla *Torssonen*-nimeä käyttäneet näyttäisivät olevan lähtöisin Soanlahdelta tai Korpiselästä; kyseessä voi myös olla yksi suku. – Korpiselässä *Stepan Iwanof Torsonen* (pitäjänräätäli), Saarivaara 1825; Soanlahdella *Lsä Manuil Torssonen*, kirkonkylä 1900; Suistamalla *Tal. Vasili Jefimof Torssonen*, Haapaselkä 1915.

Torvinen (Korpiselkä)

Raja-Karjalassa kehittyneeseen sukunimeen *Torvinen* sisältynee venäläisen ristimänimen *Dorofei* (< kreikan *Dorotheos*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 136). Sukunimi on lähtöisin Korpiselän Ägläjärveltä, mutta sen taustaa ei voi selvittää Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan 1800-luvun asiakirjojen suomennosten pohjalta. Toistaiseksi pidän nimeä ristimänimipohjaisena, en lisänimipohjaisena nimenä (karjalan *torvi* mm. '(paimen)torvi'; KKS). Samanasuinen sukunimi on tunnettu eri puolilla Suomea, muun muassa Pohjois-Karjalassa (HisKi; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Torvinen*). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä sukunimestä on vuodelta 1898. – Korpiselässä *Lp. Petter Stepanoff Torvinen*, Ägläjärvi 1900.

Truhponen (Suistamo, Salmi, Suojärvi ja Korpiselkä)

Sukunimeen *Truhponen* sisältyy venäläisen ristimänimen *Trifon* (< kreikan *Tryfon*) karjalainen variantti *Truhpo* (Nissilä 1976: 137; Kahla – Mikkonen 2005: 150). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Truhpon'e* (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Truhponen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1836 (rippikirjan suomennoksessa muodossa *Trufponen*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Truhponen* esiintyy ensi kerran vuonna 1889; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut erälle orusjärveläiselle talonpojalle. Hänen isänsä nimi oli *Nikifor Jakovlev* (s. 1809; esim. vuoden 1874 rippikirja), joten Salmassa sukunimi ei näytä pohjaavan ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isän tai isoisan nimeen. Suojärven Truhposet ovat lähtöisin Evanniemen kylästä (Kuutti 2011: 208). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Truhponen* mainitaan ensi kerran vuonna 1872 Hantsakanniemestä. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseistä sukunimeä ei mainita; Korpiselän kirkonkylään nimi lienee tullut Suistamolta. Samanasuinen sukunimi näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. – Suistamalla *Wasilei Artemjev Truhponen*, Koitonselkä 1870; *Iwan Artemjev Truhponen*, Äimäjärvi 1870; Salmassa *Lpti Stepan Nikiforoff Truhposen leski Audotja*, Orusjärvi 1895; Suojärvellä *Lp. Wasili Artemjeff Truhponen*, Evanniemi 1900; Korpiselässä *Lois Ivan Nikolajeff Truhponen*, kirkonkylä 1915.

Uljonen (Suojärvi)

Sukunimeen *Uljonen* sisältyy Karjalassa tunnettu miehennimi *Uljo*, joka on Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Uljan* (< kreikan *Julianos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 137; Kahla – Mikkonen 2005: 151). Nimi *Uljan* (*Uljana*) on ollut Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen perusteella äärimmäisen harvinainen. Suojärven Varpakylässä sukunimeä *Uljonen* ovat alkaneet käyttää Uljan Gerasiminpojan (s. 1754) jälkeläiset (Kuutti 2011: 269). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Uljonen* (toisinaan muodossa *Uljanen*) on mainittu ensi kerran vuonna 1901; tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu sukunimi on kuulunut erälle Varpakylässä

asuneelle tilattomalle. – Suojärvellä *Lsä Larion Wasiljeff Uljonen*, Kuikkaniemi 1905.

Ulju (Suistamo ja Salmi)

Käsittäkseni sukunimeen *Ulju* sisältyy samanasuinen miehennimi, joka rinnastuu venäläisen ristimänimen *Uljan* (< kreikan *Julianos*) karjalaiseen varianttiin *Uljo*; ks. *Uljonen*. Suistamon henkikirjojen mukaan ensimmäinen sukunimeä *Ulju* käyttänyt henkilö on ollut maatonta väestöä, joten sukunimen taustaa ei ole helppo selvittää. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Ulju* on kirjattu ainoastaan vuonna 1909 kirkonkylästä. Salmin Lunkulassa nimi *Ulju*, joka mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1893 (*Uljoi*) eräällä maattomalla miehellä, on toisinaan kirjattu muodossa *Uljanov*; siellä nimi lienee kehittynyt patronyymistä. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Uljanof* mutta ei nimeä *Ulju* (Poh. 1947). – Suistamolla *Inh. Andrei Karpov Ulju*, Loimola 1880; Salmassa *Lp. Jeudokim Jegoroff Ulju*; *Lsä Ivan Jegoroff Uljuin* [sic] *leski Irinja*, Lunkula 1900.

Valjokkainen (Suistamo)

Nissilä on yhdistänyt sukunimen *Valjokkainen* venäläisten ristimänimien *Valaam* tai *Valentin* (< heprean *Bileam*) karjalaisiin variantteihin *Vala*, *Valei* ja *Valo(i)*. Suistamolta on tavattu jo vuonna 1842 henkilönnimi *Elessei Valokainen*. (Nissilä 1976: 139.) Nimen taustalla voi epäillä olevan jonkin muun ristimänimen karjalaisen variantin, sillä Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei ole ristimänimeä *Valaam*; ainoa maininta ristimänimestä *Valentin* on 1900-luvulta. Sukunimi *Valjokkainen* on lähtöisin Suistamon Piensaran kylästä. Suistamon vuosien 1880, 1885, 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoihin se on kirjattu muodossa *Valjakka* (*Waljakka*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi on muodoissa *Valjakka* ja *Valjokkainen*; ensimmäiset maininnat ovat vasta 1910-luvulta. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on myös asuissa *Valjakkainen*, *Valjokainen* ja *Valokainen*; lisäksi kahden *Valjakka*-nimisen henkilön entiseksi sukunimeksi ilmoitetaan *Valokainen*. Ainakin osa seurakunnan asiakirjoihin kirjatusta *Valjokkainen*-nimistä (esim. kastettujen luettelo 1913) on kirjattu väärin; kyseessä on sukunimi *Vilokkinen*. – Suistamolla *Inh. Petter Wasiljev Waljakka*, Piensarka 1880.

Varjkoi (Salmi)

Sukunimeen *Varjkoi* sisältyy jokin venäläisen ristimänimen *Varfolomei* (< kreikan *Bartholomeos*) karjalainen hypokorismi (vrt. Nissilä 1976: 139). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu muodossa *Varkoi*; Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Var'kkoi* (Poh. 1947). Olen pystynyt selvittämään sukunimen taustan. Sukunimi pohjaa sen ensimmäisen nimenkantajan Ivan Pauloff Varkoin (s. 1822) isoisän (s. 1756, esim. vuoden 1825 rippikirja) ristimänimen *Varfolomei* karjalaiseen varianttiin. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kanabrojärväinen sukunimi mainitaan kastettujen luettelossa jo vuonna 1893; nimi kuului tuolloin eräälle talonpojalle. – Salmassa *Lpti Ivan Pauloff Warjkoi*, Kanabrojärvi 1895.

Vasa (Suojärvi)

Sukunimeen *Vasa* sisältynee samanasuinen, venäläisen ristimänimen *Vasili* (< kreikan *Basileios*) karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 138; Kahla – Mikkonen 2005: 155). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Vasa* on kirjattu vain kerran, vuonna 1903. Tuolloin se esiintyy

haudattujen luettelossa Moisseinvaarasta. – Suojärvellä *Inh. Timofei Iwanoff Wasa*, Elonniemi 1885.

Vasko (Impilahti, Suistamo ja Salmi)

Sukunimeen *Vasko* sisältyy miehennimi *Vasko*, joka on venäläisen ristimänimen *Vasilij* (< kreikan *Basileios*) hypokorismin *Vaška* karjalainen variantti (Nissilä 1976: 140). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi (*Vasko*, *Vashko*) mainitaan ensi kerran vuoden 1887 rippikirjassa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1876, jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon. Nimi näyttää pohjaavan aviomiehen isän nimeen *Vasili*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Vasko* (*Vashko*) mainitaan ensi kerran vuonna 1908 eräällä Mäkipäässä asuneella tilattomalla miehellä, joka näyttää olleen lähtöisin Impilahden Koirinojalta. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Vaško* (Poh. 1947). Sukunimi on siis kehittynyt Impilahdella ja Suistamolla. Samanasuinen sukunimi on tavattu myös ainakin Harlussa ja Pälkjärvellä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vasko*). – Impilahdella *Löysä Jeudokim Grigorjeff Wascko*, Koirinoja 1890; Suistamolla *Tal. Jegor Wasiljeff Wasko*, Alattu 1900; Salmassa *Mökk. Jeudokim Grigorjeff Waschko*, Mäkipää 1915.

Vessonen (Suistamo)

Sukunimeen *Vessonen* voi sisältyä jokin venäläisen ristimänimen *Feodor* (< kreikan *Theodoros*) karjalainen hypokorismi (vrt. *Veska*; Nissilä 1976: 141). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Vessonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1909; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle kontuvaaralaiselle tilattomalle. – Suistamolla *Lsä Ivan Ivanoff Wessonen*, Kontuvaara 1910.

Vilakka (Suistamo), **Vilokkinen** (Suistamo ja Korpiselkä), **Vilokki** (Salmi)

Sukunimiin *Vilakka*, *Vilokkinen* ja *Vilokki* sisältyy venäläisen ristimänimen karjalainen hypokorismi. Karjalainen miehennimi *Vilakka* on muun muassa venäläisten ristimänimien *Filipp* (< kreikan *Filippos*) ja *Filat* ~ *Feofilakt* (< kreikan *Feofilaktos*, *Theofylaktos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 141). Suistamolla kyseinen sukunimi on vuonna 1818 kirjattu henkikirjaan muodossa *Wilacka*, vuonna 1845 muodossa *Vilokkinen*, vuonna 1880 muodossa *Wilakki* ja vuonna 1885 muodossa *Wilokkainen*. Samanasuinen sukunimi on tunnettu Ilomantsissa jo 1870-luvulla (HisKi). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu muodoissa *Vilokki* ja *Vilokkinen*; ensi kerran nimi on mainittu vuonna 1898 vihittyjen luettelossa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Vilokki* on kirjattu ensi kerran vuonna 1888; nimi kuului tuolloin eräälle uusikyläläiselle talolliselle. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Sukunimi lienee kehittynyt sekä Suistamolla että Salmassa. – Suistamolla *Mina Wilačka*, Loimola 1818; *Mina Iwanoff Wilokki*, Loimola 1845; Salmassa *Lsä Michail Ivanoff Wilokkin Iki Wasilista*, Kuronlahti 1900; *Lp. Wasili Antonnoff Wilokki*, Uusikylä 1900; Korpiselässä *Mök. Filip Bogdanoff Vilokki*, Hoilola 1915, *Lsä Jelena Osipova Vilokkinen*, Kokkari 1915.

Vilganen (Suojärvi)

Karjalassa tunnetut miehennimet *Vilka* ja *Vilka* ovat venäläisen ristimänimen *Filipp* (< kreikan *Filippos*) hypokorismeja (Nissilä 1976: 141), ja yhdistän sukunimen *Vilganen* niihin. Sukunimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Vuonna 1880 ja 1890 kyseinen sukunimi on kirjattu

henkikirjaan muodoissa *Wilga* ja *Wilganen*: tuolloin sukunimi *Wilganen* on kuulunut eräälle talolliselle ja sukunimi *Wilga* eräälle tämän naapurustossa asuneelle, maata omistamattomalle miehelle; kyseessä ovat mahdollisesti olleet isä ja poika. Vuoden 1915 henkikirjaan sukunimi on kirjattu muodoissa *Vilga*, *Vilkanen* ja *Wilkanen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Kuikkaniemestä jo vuonna 1883 (suomennoksessa muodossa *Villa*); nimi kuului tuolloin eräälle talollisperheelle. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) suojärveläinen nimi mainitaan asussa *Vilka*. – Suojärvellä *Lb. Iwan Feodorov Wilganen* ja *Inh. Akim Iwanow Wilga*, Kuikkaniemi 1880; *Lsä Ivan Feodoroff Vilkasen lki Akulina*, Kuikkaniemi 1910; *Lsä Ivan Feodoroff Vilkasen lki Akulina*, *Lsä Fedot Iwanoff Wilkanen* ja *Mök. Jegor Ivanoff Vilga*, Kuikkaniemi 1915.

Vinni (Salmi)

Sukunimeen *Vinni* sisältynee jokin venäläisten ristimänimien *Filipp* (< kreikan *Filippos*) tai *Filat* (*Feofilakt*) (< kreikan *Feofilaktos*, *Theofylaktos*) karjalainen hypokorismi (vrt. Nissilä 1976: 141). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Karjalan lisäksi sukunimeä *Vinni* on tavattu muun muassa Savosta. Ainakin osa *Vinni*-sukunimistä pohjaa ristimänimen hypokorismeihin, osa ’suomalaista’ merkitsevään ruotsin *finne*-sanaan. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vinni*.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Vinni* on kirjattu Uudestakylästä ensi kerran vuonna 1899. Nimi kuului tuolloin eräälle tilattomalle miehelle. – Salmissa *Inh. Fedot Bohdanov Winni*, Uusikylä 1880.

Vottonen (Soanlahti, Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Vottonen* voi sisältyä jonkin venäläisen ristimänimen (esim. *Vladimir*) hypokorismin karjalainen variantti. Nissilä ei kyseistä sukunimeä mainitse (vrt. *Volotinen*; Nissilä 1976: 142); *Vladimirin* venäläisiä hypokorismeja on muun muassa *Volodja* (Kahla – Mikkonen 2005: 160). Soanlahden vuoden 1845 henkikirjaan sukunimi on kirjattu virheellisesti muodossa *Wottkin*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu jo vuonna 1829 Leppälahdesta; se on tunnettu samassa kylässä vielä sata vuotta myöhemminkin. Saman seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Soanlahden puolelta vasta vuonna 1873. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1872; kastettujen luetteloon kirjattu sukunimi kuului tuolloin eräälle ruokojärveläiselle talonpojalle. Sukunimestä *Vottonen* on yksittäisiä mainintoja 1800-luvun lopun Karjalankannakselta (HisKi); tiedossa ei ole, onko kyse samasta suvusta. – Soanlahdella *Pimin Petroff Wottoin* [epäselvä] kirkonkylä 1830; *Pimin Petroff Wottkin* [po. *Vottonen*], kirkonkylä 1845; *Stepan Wottonen*, kirkonkylä 1880; *Lp. Dementi Wottonen*, kirkonkylä 1900; *Lsä Jefim Wottosen lki Matrena*, Koirinvaara 1900 (Jäniskosken mylly); Impilahdella *Bden Wasilei Wottonen*, Ruokojärvi 1875; Suistamolla *Inh. Wasilei Grigorjeff Wottoin*, Ulmalahti 1835.

3 Sukunimet, joihin sisältyy muita kielenaineksia sisältävä lisänimi

3.1 Ammatinimityksen sisältävät nimet (12 nimiartikkelia)

Bondari (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä tunnetaan sana *pontari* 'tynnyrintekijä'; *Karjalan kielen sanakirjaan* se on kirjattu vain Tveristä (KKS). Sana on tullut karjalaan venäjältä: venäjän sanalla *bondar* on merkitys 'tynnyrintekijä' (VSSK 1895). Sen sijaan venäläisillä tunnettu sukunimi *Bondar* (<< 'tynnyrintekijä') on ukrainalaisperäinen (Unbegaun 1972: 278). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (suomennoksissa muodoissa *Bonda*, *Bondar* ja *Bondori*) on kirjattu Mantsinsaaren Hiloilasta vuosina 1887–1913. Nimi on kuulunut eräälle tilattomaan väestöön kuuluneelle miehelle, ja hänen kuolemansa jälkeen nimi on kirjattu hänen leskelleen vuosina 1911–1913. Pidän mahdollisena, että nimi on annettu tynnyrintekijälle. Salmilaiselle sukunimelle *Bondari* löytyy vertailukohta samasta kylästä; ks. *Botska*. – Salmassa *Inh. Iwan Semenov Bondar*, Peltoinen 1880.

Karvali (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Karvali* sisältyy karjalan kielen sana *karvali* (mm. Suojärvellä myös *karvari*), jolla on merkitys 'nahkuri' (KKS). Myös Pohjanvalo mainitsee sanan *karvali* 'nahkuri' ja sukunimen *Karvali* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on ensi kerran kirjattu vuonna 1897; tuolloin se esiintyy kastettujen luettelossa. Nimi *Karvali* on käsitykseni mukaan voitu alun perin antaa nahkurille. – Salmassa *Lpti Petter Nikitin Karvali*, Orusjärvi 1895.

Vrt. **Kupsa**.

Kupsa (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kupsa* sisältyy karjalan sana *kupza*, joka merkitsee 'kauppiasta' (KKS; Nissilä 1976: 158). Pohjanvalo on kirjannut sukunimen muodossa *Kupsu* ja mainitsee 'kauppiasta' merkitsevät sanat *kupsu* ja *kupets* (Poh. 1947). Salmin Orusjärvellä esiintynyt nimi on kirjattu henkikirjoihin muodoissa *Kupza* ja *Kuptza* (1870, 1880). Kerran nimi on muodossa *Kutschka* (1845); kyseessä lienee kirjurinvirhe (vrt. *kutškahtoa* 'hievahtaa' ja *kutškahuttoa* 'äkillisestä, nopeasta tekemisestä'; KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kuptsa* mainitaan Orusjärveltä ensi kerran vuonna 1848; muiden vuosien asiakirjojen suomennoksissa se on muodoissa *Kupets* [merkitty epävarmaksi], *Kuptsoff* (1850), *Kupsa* ja *Kuptsu*. Miinalasta nimi mainitaan vuosina 1863–1880. Nimi *Kupsa* on todennäköisesti annettu miehelle, joka on harjoittanut kaupankäyntiä. Nimen antamiseen näyttää vaikuttaneen myös kahden miehen samannimisyys; toinen mies sai vuoden 1845 henkikirjaan lisänimen *Rowio*. – Salmassa *Andrei Fedotoff Kupza*, Orusjärvi 1840.

Vrt. **Karvali**.

Länkimestari (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Länkimestari* sisältyy sanat karjalan tai suomen *länki* ja *mestari*. Karjalan kielessä monikollisella sanalla *länget* on merkitys 'länget'. Sana

mestari on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* Suojärveltä, missä se on ollut uusi. (KKS.) Pohjanvalon mukaan Salmassa on tunnettu sanat *länget* 'länget' ja *längipuu* 'länkipuu' sekä "haukkumanimi" eli pejoratiivinen lisänimi *längi-Pešši*. Sukunimeä *Länkimestari* Pohjanvalo ei mainitse. (Poh. 1947.) Nimi *Länkimestari* on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1901. Henkikirjoihin se on kirjattu Salmassa jo vuonna 1890 eräälle tilattomalle miehelle. Nähdäkseni lisänimen *Länkimestari* saanut mies on voinut olla hevostmies tai hevostarvikkeiden valmistaja. – Salmassa *Nikifor Ivanoff Längimestari*, Palojärvi 1890.

Vrt. **Karvali, Kupsa, Mylläri, SaduliVirhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Muiniikka (Suistamo)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Muiniikka* sisältyy karjalan kielen sana *muiniikka*. Karjalassa sana *muinikka* (Suojärvi) ~ *mujuniekka* (Salmi) ~ *muiniikka* (Suistamo) tunnetaan merkityksessä 'värjäri'. Säämäjärvellä sanalle on ilmoitettu merkitys 'värikauppias'. (KKS.) Pohjanvalon (Poh. 1947) ja Paikkalan mukaan sukunimi *Muiniikka* on vialainen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mujunen*). Salmin Miinalassa on sijainnut *Muinekan mäki* (Salmin paikannimikokoelma); siellä kyse ei ole kuitenkaan ollut sukunimestä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (muodossa *Muiniik*) mainitaan jo vuoden 1840 rippikirjassa; nimi on tuolloin kirjattu Suistamon kirkonkylästä. Salmin aineistossani esiintyy myös leksikaaliselta sisällöltään samanlainen, venäläisillä tunnettu sukunimi *Krasilnikov* (Kahla – Mikkonen 2005: 332). Venäjän verbillä *krasit* on merkitys 'värjätä', substantiivilla *krasilšik* merkitys 'värjäri' (VSSK 1978). Nimi *Krasilnikov* on kirjattu Salmin henkikirjaan Miinalasta vuosina 1860–1925. Käsittääkseni Raja-Karjalassa tavattu nimi *Muiniikka* on lähtöisin Suistamolta ja sen ensimmäinen kantaja on ollut ammatiltaan värjäri. – Suistamolla *Jakov Ivanoff Muinika*, kirkonkylä 1830.

Vrt. **Kupsa, Mylläri, SaduliVirhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty., Torgoutsu.**

Mylläri (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimi *Mylläri* on suomenkielinen. *Karjalan kielen sanakirjaan* sana *mylly* 'mylly' on kirjattu rajantakaisista pitäjistä ja Suistamolta; Suojärvellä sanan on ilmoitettu olleen uusi. Raja-Karjalassa 'mylly' on ollut vanhastaan *mellitšä* ja 'mylläriä' merkitsevä sana *mellitšäniekka*. (KKS.) Myös Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Mylläri*; Salmassa 'mylläriä' merkitsevä sana oli *mellitšyn'iekku* (Poh. 1947). Mainintoja tähän karjalan kielen sanaan pohjaavista nimistä on muualta Karjalasta (Nissilä 1975: 207). Sukunimeä *Mylläri* tavataan nykyään eri puolilla Suomea, muun muassa Etelä-Pohjanmaalla ja laajemminkin Länsi-Suomessa ja Rovaniemen seudulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mylläri*). Karjalassa nimi on tunnettu Impilahden luterilaisilla ja muualla luovutetussa Karjalassa muun muassa Johanneksessa, Kivennavalla, Koivistolla, Käkisalmessa ja Sakkolassa (Katiha). Salmassa sukunimi *Mylläri* on kehittynyt kahdessa eri paikassa; asiakirjoihin se on aina kirjattu tässä muodossa, ei karjalankielisessä muodossa. Salmin Manssilasta lähtöisin olevan Gordein suvun nimeä *Mylläri* kantaneessa sukuhaarassa on harjoitettu mylläriin ammattia vuodesta 1722 tai ainakin vuodesta 1812 (Castrén 2002: 12). Tälle suvulle nimi *Mylläri* on kirjattu henkikirjaan vasta vuodesta 1890. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa merkinnät manssilalaisesta

nimestä *Mylläri* alkavat vuodesta 1885. Salmin Palojärvellä lisänimi *Mylläri* on merkitty henkikirjoihin vuosina 1845–1900. Seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Palojärveltä vuonna 1859. Osaan vuosien 1860–1865 rippikirjoista nimi on kirjoitettu venäjäksi eli muodossa *Melnik* (*Meljnik*, *Melonik*; VSSSK 1978). Palojärvellä ensimmäisen nimenkantajan muutoin samanniminen veli on saanut lisänimen *Isrikki*, joka myös on kehittynyt sukunimeksi (ks. *Isrikki*). – Salmissa *Iwan Fedotoff Mylläri*, Palojärvi 1845; *Lb. Nikolai Iwanov Mylläri*, Palojärvi 1880; *Ivan Osipoff Mylläri*, Manssila 1890.

Vrt. **Muiniekka, SaduliVirhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty., Torgoutsa.**

Portnoi (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Portnoi* sisältyy karjalan *portnoi* 'räätäli, vaatturi, turkkuri' (KKS). Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen sekä sanan *portnoi* 'räätäli' (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1910; se on kirjattu tuolloin vihittyjen luetteloon Työmpäisistä erään tilattoman tyttärelle. Vuoden 1914 rippikirjan mukaan nimi kuului tuolloin Salmissa vain kahdelle henkilölle, eräälle tilattomalle miehelle ja tämän tyttärelle; sen sijaan miehen vaimolle ei ole kirjattu mitään sukunimeä. – Salmissa *Lsä Ivan Feodoroff Portnoi*, Työmpäinen 1900.

Vrt. **Isrikki, Tsikkuri.**

Saduli, Saduloff (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Saduli* sisältyy 'satulaa' merkitsevä karjalan kielen sana, joka on Raja-Karjalassa ollut muun muassa *saduli*, *satul'i* (Suistamo) ja *sadul'i* (Suojärvi) (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *sadul'i* ja sukunimen *Sadul'i* sekä Uudenkylän ja Uuksun välillä tunnetut paikannimet *Saduli* (kylä), *Sadulinoja* (oja) ja *Sadulinniemi* (niemi) (Poh. 1947). Pohjanvalon mainitsema Sadulin kylä on varmasti ollut Satulien asuinpaikka. Nissilän mukaan *satuli* on Karjalassa merkinnyt myös 'satulaseppää'; Salmissa on tunnettu talonnimi *Satulinmäki* (Nissilä 1975: 152, 154). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseinen nimi mainitaan muodossa *Sadulov* muun muassa vuosina 1893–1894, 1899, 1908. Kyseessä on ilmeisesti nimen *Saduli* venäläisittäin kirjoitettu muoto, ei venäläinen sukunimi (vrt. Unbegaun 1972). Nimi *Satuli* mainitaan seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1882; se on tuolloin kuulunut eräälle Uusikylässä asuneelle tilattomalle miehelle. Muoto *Saduli* on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin vasta 1900-luvulla. *Saduli* on ilmeisestikin ollut alun perin satulasepän lisänimi. On mahdollista, että se on tunnettu jo 1700-luvulla: Salmin vuoden 1727 maakirjaan on kirjattu henkilön nimi *Petter Sadullin* ilmeisesti Udestakylästä [epäselvä]. – Salmissa *Mihaila Ivanoff Sadukoff* [sic], Kirkkojoki 1850; *Lks* [epäselvä?] *Filip Jeremejeff Saduloff*, Kirkkojoki 1900; *Lp. Trofim Petroff Saduli*, Uspikylä 1900.

Vrt. **Muiniekka, Torgoutsa.**

Tokkari (Suistamo)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Tokkari* karjalan sanaan *tokkari* 'nikkari' (Suojärvi, Säämäjärvi) (KKS). Nissilä on yhdistänyt nimen *Tokkari* venäjän sanaan *tokar'* 'sorvaaja' (Nissilä 1975: 207). Suistamolla kehittynyt nimi *Tokkari* mainitaan jo Suistamon vuoden 1753 maakirjassa Uuksun kylästä (*Malafei Paulov Tockari*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1835 rippikirjassa; tuolloin se on kuulunut eräälle

koitonselkäläiselle talonpojalle. Suistamolla annettu lisänimi ja siitä kehittynyt sukunimi ovat olleet käytössä samassa kylässä kuin nimet *Kirnu* ja *Tajakka*; nimi *Tajakka* on merkitty henkikirjaan jo yhtä aikaa *Tokkarin* kanssa. Nimi *Tokkari* on alun perin voinut kertoa nimettävän ammatin. – Suistamolla *Iwan Jeffimoff Tockari*, Koitonselkä 1835.

Vrt. **Kirnu, Tajakka.**

Torgoutsa (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Torgoutsa* sisältyy karjalan kielen sana *torgoutša* (Suojärvi), joka merkitsee 'kauppiasta' (KKS). Pohjanvalo on kirjannut sukunimen muodossa *Torgoutšu*; 'kauppiasta' merkitsevä sana on ollut hänen mukaansa Salmassa *torgouvoi* (Poh. 1947) tai *torgoovoi* (Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1882; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle räimäläläiselle talonpojalle. Seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Torgovts(h)a* ja *Torgovtshu*. Lisänimi *Torgoutsa* on todennäköisesti annettu miehelle, joka on harjoittanut kaupankäyntiä. – Salmassa *Terentej Trofimoff Torgots*, Räimälä 1830.

Vrt. **Karvali, Kupsa, Muinieikka.**

Tsikkuri (Suojärvi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimeen *Tsikkuri* sisältyy karjalan sana *tšikkuri* 'suutari' (KKS). Suojärven pitäjänkokoelmassa on tieto, että Suojärven Kuikkaniemessä eläneestä *Terenti Sikkuri* -nimisen miehestä, jonka talo tunnettiin nimellä *Tšikkuri-Teroi*. Lisäksi kokoelmassa on tieto Kaitajärvellä tunnetusta paikannimestä *Tšikkurinniemi*, jossa nimeen on selitetty sisältyvän 'suutaria' merkitsevän sanan. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tsikkuri* mainitaan ensi kerran vuonna 1896 Kotajärveltä; tuolloin se kuului eräälle tilattomalle miehelle. – Suojärvellä *Löysä Terenti Isakoff Tschikkuri*, Kotajärvi 1895.

Vrt. **Portnoi.**

Välskäri (Salmi)

Nimettävän ammattinimike → lisänimi → sukunimi

Nimi *Välskäri* on suomenkielinen. Karjalan kielessä 'välskäriä' merkitseviä sanoja ovat *ferššali* (Säämäjärvi) ja *puohkaroija* (Säämäjärvi); Raja-Karjalassa käytetyllä verbillä *puoskaroija* on ollut merkitykset 'hoitaa, lääkitä; puoskaroida' ja 'parantaa taikakeinoin' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Salmin Käsänäselässä kehittynyt lisä- ja sukunimi on vuosina 1895 ja 1900 kirjattu henkikirjaan muodossa *Feltskär* (ruotsin *fältskär* 'haavuri') ja vuosina 1920 ja 1925 muodossa *Välskäri*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Välskäri* mainitaan vain kerran (Käsänäselkä 1940), muotoa *Feltskär* ei lainkaan. – Salmassa *Lp. Petter Stepanoff Feltskär*, Käsänäselkä 1900; *Tal. Petter Stepanoff Välskäri*, Käsänäselkä 1915.

3.2 Sukunimet, joihin sisältyy työvälineiden ja työn tulosten nimityksistä syntynyt ammattiin viittaava lisänimi (38 nimiartikkelia)

3.2.1 Nimet, joiden etymologia näyttää todennäköiseltä (13 nimiartikkelia)

Hongoi (Salmi)

Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Hongoi* sanaan *honkoi*. Karjalan sanalla *honko(i)* on merkitys 'ruuhi, tavallisesti yhdestä (honka)puusta veistetty, kantaa korkeintaan kaksi henkeä'. Suojärvellä sana on ollut muodossa *hongoi*. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Hongoi* mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947). Kyseessä oleva nimi mainitaan ensimmäisen kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1859 rippikirjassa Käsänäselässä muodossa *Honkone*; muilta vuosilta olevien asiakirjojen suomennoksissa se on useimmiten muodossa *Honkoi*, joskus myös muodoissa *Hongoi* ja *Honkonen*. Nimi on voitu antaa ruuhien tai ruuhia veistäneelle tai ruuhella liikkuneelle miehelle. – Salmissa *Wasilei Timofejev Hongoi*, Käsänäselkä 1870.

Vrt. **Kirnu**, **Kuutti**.

Isrikki (Salmi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Kyseinen nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan Palojärven kylässä ensi kerran vuonna 1849; tuolloin se on (suomennoksessa) muodossa *Ispaoti*. Tuolloin kahdelle samannimiselle, *Ivan Fedotov* -nimiselle talolliselle, jotka olivat veljeksiä, on kirjattu lisänimet; heistä nuorempi (s. 1806) sai nimen *Ispaoti*. Veljesten setä, *Ivan Fedotov* -niminen hänkin, sai lisänimen *Pitkäparta*. Veljeksistä vanhempi (s. 1771) oli saanut henkikirjaan hieman aiemmin (1845) lisänimen *Mylläri* (ks. tätä). (Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat; Kannasmaa 2014.) Kyseessä oleva sukunimi on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Israti* (rippikirja 1851), *Isräkki* (haudattujen luettelo 1862), *Izrasti* (rippikirja 1858), *Izraski*, josta on muodostettu myös feminiininen muoto *Izraskaja* (rippikirja 1860), *Izrikki* (rippikirjat 1880–1882, 1884–1885, 1889), *Ispikki* (osa perheestä, rippikirja 1882). Nimi *Isrikki* voi pohjata venäläisen ristimänimen *Israil* (< heprean *Israel*) karjalaiseen varianttiin (vrt. Nissilä 1976: 71) tai lisänimeen. Varsinkin kun Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ei mainita ristimänimeä *Israel* tai *Israil* kertaakaan, kyseisen nimen taustalla voi epäillä olevan karjalan kielen sanan *israsti*, jolla on merkitykset 'malli, kaava, lesti'. Säämäjärvellä sanalla on ollut lisäksi merkitys 'vulva'. (KKS.) Pohjanvalon mukaan Salmissa on tunnettu sukunimi *Izrikki* ja sana *izruast'i* 'kaava' (Poh. 1947). Pidän mahdollisena, että alun perin lisänimi on viitannut jonkinlaiseen kotitarvesuutariin tai -räättäliin – nimettävän veli oli mylläri. – Salmissa *Nikit Iwanoff Isrikki*, Palojärvi 1880.

Vrt. **Portnoi**.

Kirnu (Suistamo)

Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kirnu* sisältyy suomen kielen sana *kirnu* 'kirnu'. Sana on tunnettu myös karjalassa (Korpiselkä, Säämäjärvi ja Suojärvi), mutta siellä sen on ilmoitettu olevan uusi. Karjalassa 'kirnu' merkitsevä sana on *pyöhin* (*pyöhtin*). (KKS.) Suistamolainen sukunimi *Kirnu* on Linnakylän mukaan ollut 1800-luvun lopulla jonkun taitavan kirnujentekijän lisänimi. 1900-luvulla nimeä on käytetty vain sukunimenä. (Linnakylä 1968: 39, 115.) Suistamon Koitonselässä tunnettu nimi on kehittynyt huomattavasti aiemmin kuin Linnakylä on esittänyt: se esiintyy havaintojeni mukaan jo Suistamon vuoden 1753 maakirjassa (*Ivan Kirnu*, Koitonselkä). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi

mainitaan ensi kerran vasta vuoden 1840 rippikirjassa. – Suistamolla *Andrei Philipov Kirnu*, Koitonselkä 1818.

Vrt. **Botska, Hongoi**.

Kuutti (Suojärvi)

Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kuutti* sisältynee karjalan *kuutti* 'vene' (KKS; ks. myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kuutti*). Nimi on tunnettu Suojärvellä mahdollisesti jo vuonna 1637, jolloin maakirjaan on kirjattu Hukkalasta henkilönnimi *Kusämeke Kutti* (eli *Kuisma Kuutti?*) (Kuutti 2011: 226–227). Suojärven Pönttösenvaarassa on vuonna 1900 henkikirjaan merkitty sukunimi *Kuuttinen*; vuonna 1920 nimi on muodossa *Kuutti*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1898, jolloin se mainitaan haudattujen luettelossa Pönttösenvaarasta. Pidän mahdollisena, että nimi on alun perin annettu veneen omistajalle tai veneen veistäjälle. – Suojärvellä *Lb. Afanasei Pettrow Kuutti*, Kaitajärvi 1880.

Vrt. **Hongoi, Komscha**.

Merta (Suojärvi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Merta* sisältyy karjalan tai suomen sana *merta*. Karjalan sanalla on laajalla alueella tunnettu merkitys 'merta (vitsaksista punottu tms.)' (KKS). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1910 rippikirjassa Hukkalasta. Nimi on voitu antaa kalastuksella elantonsa hankkineelle miehelle; miehen kotikylä sijaitsi suuren Suojärven rannalla. Sirkka Paikkala on epäillyt nimen *Merta* lohjenneen paikannimestä tai viitanneen nimettävän elinkeinon (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Merta*). – Suojärvellä *Iwan Pettrov Merta*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Merta, Pisto, Pössi**.

Mösö (Salmi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Mösö* sisältyy karjalan sana *mösö*. Salmassa *mözö* on ollut 'talvinuotan kela' (Poh. 1947) ja 'rekeen kiinnitetty kela, jolla talvinuottaa vedettäessä nuorat kelataan' (KKS; ks. myös Hotari 1955: 62). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mözö* (Poh. 1947). Suistamon Jalonvaarassa on tunnettu lisänimi *Mösö-Iivana*, jonka on selitetty kuuluneen "leveäkasvoiselle", kasvonpiirteiltään kulmikkaalle miehelle (Suistamon paikannimikokoelma). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1883 Iutalan kylästä Mantsinsaaresta; nimi on tuolloin kuulunut eräälle tilattomalle miehelle. Kyseessä lienee kalastusta, nimenomaan talvikalastusta harjoittaneen mantsinsaarelaisen asukkaan alun perin saama lisänimi. – Salmassa *Backst. Timofei Grigorjev Mösö*, Työmpäinen 1875.

Vrt. **Merta, Pisto, Pusu**.

Nahka, Nahkanen (Salmi)

Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimiin *Nahka* ja *Nahkanen* sisältyy karjalan kielen sana *nahka*. Sillä on merkitykset '(ihmisen tai eläimen) ruumiin peitteenä: nahka, iho' ja 'nyljetty nahka, talja, vuota' (KKS). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse; hänen mukaansa Salmassa 'nahkaa' merkinnyt sana oli *nahku* (Poh. 1947). Nimi *Nahkanen* (myöhemmin myös *Nahkainen*) on kirjattu jo Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1874 rippikirjaan Mäkipäystä, ja seuraavana vuonna nimi mainitaan hyvin lähellä sijainneesta Kirkkojoen kylästä

sekä Mantsinsaaren Työmpäisistä. Nimi lienee kuulunut yhdelle suvulle. Nimi on käsittäkseni voitu alun perin antaa nahkurille. Muualla Suomessa (Pohjanmaalla) esiintyneiden *Nahka*-nimien Sirkka Paikkala on epäillyt viitanneen nahkojen muokkaajan, kauppiaan tai metsästäjän työhön tai nimettävän ulkomuotoon (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Nahkala*). – Salmissa *Lb. Petter Iwanov Nahkanens enka Fedosja*, Kirkkojoki 1880; *Lp. Feodor Michailoff Nahka*, Mäkipää 1900.

Vrt. **Karvali**.

Pisto (Suojärvi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Pisto* karjalan sanaan *pisto*. Sillä on laajalti (mm. Suojärvi) tunnettu merkitys '(säleistä tehty) patorakennelma, jonka aukkoihin merrat sijoitetaan tai jollainen pystytetään rysän ”siipien” jatkoksi' (KKS). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Pisto* mainitaan ensi kerran vuonna 1898; tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle leppäniemäläiselle talolliselle. Suojärvellä nimi *Pisto* on voitu antaa kalastajalle; rajakarjalaisissa sukunimissä esiintyy useita erilaisten kalanpyydysten nimityksiä. Erilaisten muiden *Pisto*-nimien (muun muassa Kainuussa) Sirkka Paikkala on epäillyt liittyneen kalastuspaikkoihin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pisto*). – Suojärvellä *Stepan Aksentjeff Pisto*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Merta, Möso, Pössi**.

Pössi (Salmi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pössi* sisältyy karjalan *pössi* 'merta' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanalle *pössi* merkitykset 'merta' ja 'linnun kaha'; hän mainitsee myös sukunimen *Pössi* (Poh. 1947). Varhaisin merkintä nimestä on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1865 kastettujen luettelossa; nimi kuului tuolloin eräälle lunkulalaiselle talolliselle. Salmin Lunkulassa lisänimi *Pössi* on annettu miehelle, jolla oli sama ristimänimi ja patronyymi kuin naapurillaan; naapuri sai lisänimen *Punkki* (ks. tätä). Lisänimi *Pössi* on voitu antaa kalastajalle; Laatokan saarissa kalastus oli tärkeä elinkeino. – Salmissa *Lb. Petter Iwanov Pössi*, Lunkula 1870.

Vrt. **Merta, Pisto**.

Rogoscha (Salmi ja Impilahti)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Rogoscha* karjalan sanaan *rogozu* (mm. Salmi), joka on tunnettu merkityksessä 'niinikuitu, -matto'. Sana on lainattu venäjältä (mm. *rogoza*, *rogoz*, *rogozina*). Nissilän mukaan Venäjällä on tunnettu nimet *Ragoza*, *Rogoza*, *Rogozin*, Salmissa sukunimi *Roguzu*. (Nissilä 1975: 207; KKS.) Myös Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Rogozu* ja sanan *rogozu* 'niinikuitu, -matto' (Poh. 1947). Nissilän mukaan nimi *Rogoscha* kertoo välillisesti nimenkantajan ammatin, niiniesineiden valmistajan (vrt. *Rogoschina*; Nissilä 1975: 207). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa kyseinen sukunimi on muun muassa muodoissa *Rogosu*, *Rogozhin(a)*, *Rogosin* ja *Rogosa*. Se on kirjattu Karkusta, Varpakylästä, Ulahdosta, Hiihasta, Miinalasta, Tiijalasta ja Kuronlahdesta; varhaisin merkintä nimestä on Ulahdosta vuodelta 1855. Henkikirjoissa nimi *Rogoscha* on ensi kerran mainittu eräällä Mantsinsaassa asuneella, maata omistamattomaan väestöön kuuluneella miehellä. Impilahden Rokosat ovat hyvin todennäköisesti Salmista tulleita; Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan vasta vuonna

1928 ja Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vain kerran (1938). Pidän mahdollisena, että lisänimi on alun perin viitannut nimettävän käsityöläisammattiin. – Salmissa *Inh. Fedot Kiriloff Rogoscha*, Työmpäinen 1880; Impilahdella *Työl. Petter Ivaninp[oika] Rokosa*, Pitkäranta 1925.

Vrt. **Komscha, Skula, Schali, Virschi**.

Rysä (Suojärvi)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Rysä* sisältyy karjalan kielen sana *rysä* 'rysä' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1900; tuolloin nimi mainitaan rippikirjassa Kokonniemestä. Rajakarjalaisessa henkilönnimistössä on joitakin pyydyksennimityksiä. Lisänimi *Rysä* lienee alun perin annettu miehelle, joka on harjoittanut kalastusta; miehen kotikylä Kokonniemi sijaitsi kahden järven välissä. On myös mahdollista, että nimi on muodostettu mallin mukaan. Sirkka Paikkala on yhdistänyt suojärveläisen sukunimen kalanpyydyksen nimitykseen; sen sijaan osa muualla tavatuista *Rysä*-nimistä voi hänen mukaansa pohjautua myös 'venäläistä' merkinneeseen lisänimeen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rysä*). – Suojärvellä *Lmp. Osip Trofimoff Rysä*, Kokonniemi 1905.

Vrt. **Merta, Pössi**.

Tajakka (Suistamo)

Nimettävän työvälinettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Tajakka* sisältyy karjalan sana *tajakka*, jolle on eri puolilla karjalan puhuma-aluetta tunnettu eri merkityksiä, muun muassa 'ankkurin poikkivarsi' (Korpiselkä), 'suutarin lesti' (Suistamo) mutta myös 'vilkuileva hevonen' (Rukajärvi) (KKS). Sen sijaan Sirkka Paikkala on epäillyt suistamolaisen sukunimen liittyvän suomen kielen sanoihin *tajukas* 'järvevä ym.' tai *tajakka* 'järki ym.' tai karjalan sanaan *tiakka* 'lukkari' (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tajakka*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tajakka* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1898 Piensarasta. Koitonselän kylän siinä osassa, missä nimi on tietävästi kirjattu henkikirjaan jo vuonna 1835, on tunnettu samaan aikaan myös lisä- tai sukunimet *Kirnu* (kirjattu jo vuonna 1753) ja *Tockari* (karjalan *tokkari* 'nikkari', KKS; kirjattu jo vuonna 1835). Nimi *Tajakka* on voinut alun perin viitata suutarin ammattiin. – Suistamolla *Kuisma Judin Tajaacka*, Koitonselkä 1835.

Vrt. **Isrikki, Kirnu**.

Turkki (Salmi)

Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Turkki* sisältyy käsittääkseni karjalan tai suomen *turkki*, jolla on useita eri merkityksiä. Karjalassa sillä on merkitys 'sisäturkki', ja ainakin Salmissa se on tunnettu myös merkityksessä 'villapeitto', Säämäjärvellä myös merkityksessä 'lampaantalja'. Toisaalta sanalla on sama merkitys kuin sanalla *turkkilaine*, 'turkkilainen'; tämä merkitys on tunnettu myös Raja-Karjalassa. Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen ja sanan *turkki* 'turkki' (Poh. 1947). Erilaisten *Turkki*-nimien, joita on esiintynyt Etelä-Karjalassa ja Ilomantsissa jo 1600-luvulla, Sirkka Paikkala on epäillyt viitanneen metsästämiseen, turkisten muokkaamiseen tai kaupankäyntiin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Turkki*). Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuonna 1863 haudattujen luettelossa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle uuksalonpäläiselle talolliselle. Nimi on kirjattu saman suvun jäsenille vuosien 1891 ja 1911 välillä yksittäisiin seurakunnan

asiakirjoihin muodossa *Shubin*. Venäläisillä tunnetaan sukunimi *Šubin* < ven. *šuba* 'turkki'; Unbegaun 1972: 197; VSSSK 1978). Nimi *Turkki* näyttää olevan ns. käännösnimi, joka on tarvittaessa voitu kääntää karjalasta venäjään ja takaisin karjalaan. Nimi on käsittääkseni voitu antaa miehelle, joka on työkseen käsitellyt – muokannut tai välittänyt – turkkeja. – Salmissa *Feodor Andrejeff Turki*, Uuksalonpää 1845.

Vrt. **Komscha, Talja**.

3.2.2 Nimet, joiden etymologia näyttää epävarmalta (23 nimiartikkelia)

Burke, Burki (Salmi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Burke* (*Burki*) on vaikea yhdistää mihinkään muuhun sanaan kuin 'peltipurkkia, tölkkiä' merkitsevään sanaan, joka Salmissa tunnettiin muodossa *burkki* (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *burkki* 'purkki' mutta ei kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) salmilainen nimi on sekä muodossa *Burke* että muodossa *Burki*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ja niiden suomennoksiin nimi on kirjattu vuosina 1896–1934 muodoissa *Burki*, *Burk*, *Burke*, *Burkin(a)*, *Burko* ja *Burkov* (1906). Nimen taustalla ei liene venäläinen sukunimi *Burkov* (Kahla – Mikkonen 2005: 284), sillä muoto *Burkov* on kirjattu kirkonkirjoihin vain yhden kerran. Nekkula-Riipuškalassa on tunnettu sukunimi *Burke*, mutta siitä ei ole mitään muuta tietoa (KKS: Nimiä). Nimen tulkintaan vaikuttaa se, että nimen *Burki* saaneen miehen naapuri on saanut samoihin aikoihin sukunimen *Bergi*, jota on mahdotonta selittää karjalan kielen pohjalta. Jos nimen *Burki* taustalla kuitenkin on jokin karjalan kielen sana, se voisi olla *purkka* (*purkko*) 'tummanruskea hevonen, raudikko', joka on tunnettu muun muassa Säämäjärvellä muodossa *burk'ka* ~ *burk'ke* (KKS). Nimi voisi näin ollen viitata nimettävään, tämän tummaan ihoon tai tummaan tukkaan, tai tämän omistamaan hevoseen. – Salmissa *Lp. Androp Jelisejeff Burke*, Karkku 1900.

Vrt. **Beloi, Smura**.

Häntänen (Suistamo)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Häntänen* sisältyy karjalan (tai suomen) kielen sana *häntä*. Koko karjalan kielen puhuma-alueella sanalla *häntä* on merkitykset 'häntä, (kalan tai linnun) pyrstö'. Sanalla on myös kuvaannollista käyttöä, esim. *hamehen häntä* 'laahus', *hännässä* 'perässä', *häntäh* 'perään' (Suojärvi). (KKS.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Händä*, *Händanen* ja *Händänen* sekä *Häntänen* (1901); varhaisin merkintä on vuodelta 1898. Tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi *Händä* on kuulunut eräälle suursarkalaiselle talonpojalle. Nimen *Häntänen* voi rinnastaa Suojärvellä vuonna 1818 kirjattuun lisänimeen *Käpälä* (*Philip Jegorov Käpälä*, *Vegarus*), johon sisältynee karjalan *käpälä* 'käpälä, tassu, sorkka, jalka', joka on tunnettu karjalan koko puhuma-alueella. Sanaa *käpälä* on voitu käyttää myös kuvaannollisesti 'ihmisen jalasta tai kädestä' ja Suistamolla myös käpälään muotoisista esineistä puhuttaessa. (KKS.) Sen sijaan mihinkään muuhun sukunimeen *Häntästä* on vaikea verrata, ja sukunimen *Häntänen* antamisperusteita on vaikea ajatella. Nimi lienee muodostettu mallin mukaan. – Suistamolla *Tal. Michail Andrejeff Häntänen*, Suursarka 1900.

Kokoi (Salmi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Kokoi* karjalan sanaan *kokoi*. Karjalan *kokoi* on esimerkiksi Impilahdella ollut 'pieni, pitkulainen ruis-, ohra-, kaura- tai tattarijauhoista leivottu leipä' (KKS s.v. *kokko*). Salmassa *kokoi* on tunnettu merkityksessä 'kauraleipä, soikea ohraleipä' ja se on tarkoittanut myös 'eräänlaista lasten kämmenellä tekemää kepposta'; sukunimeä *Kokoi* Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi *Kokoi* on kirjattu Salmin henkikirjaan vasta vuonna 1890, jolloin se on kuulunut eräälle Varpaselässä asuneen *Tschupukka*-nimisen miehen naapurille; *Tschupukka* on kirjattu henkikirjaan Salmin Peltoisista jo vuonna 1840. Nimi *Kokoi* on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1893 rippikirjaan eräälle Varpaselässä asuneelle talonpoikaisperheelle; samoihin aikoihin se on kirjattu myös eräälle Orusjärvellä eläneelle perheelle (1896) ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisessa seurakunnassa eräälle Oritselässä asuneelle tilattomalle (1895). Lisänimi *Kokoi* on nähdäkseni muodostettu Varpaselän kylässä analogisesti nimen *Tsupukka* mukaan, jolloin nimenantoperusteena ei ole työn tuloksen kuvaaminen. – Salmassa *Ilja Ivanoff Kokoi*, Varpaselkä 1890.

Vrt. **Rinkeli, Tsupukka; Botska, Hongoi, Kirnu, Komscha.**

Komscha (Suojärvi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Komscha* sisältynee karjalan sana *komša*. Raja-Karjalassa on tunnettu sana *komša* ~ *komšša* (Suojärvi) ~ *komšu* (Impilahti) 'tuohi- tai pärekoppa, vakka, vasu' (KKS). Salmassa sana on ollut *komššu* 'tuohivakka' (Poh. 1947). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseinen nimi on kirjattu muodoissa *Komsa*, *Komsha* (1920, 1937) ja *Kontti* (1934, 1936); varhaisin merkintä nimestä on vuoden 1900 rippikirjassa Karatsalmesta. Vielä vuoden 1933 henkikirjaan suojärveläinen sukunimi on kirjattu Hautavaarassa muodossa *Komsa eli Kontti*. Varsinkin muodon *Kontti* rinnakkainen käyttö vahvistaa käsitystä, että nimen taustalla on 'tuohivakkaa' tms. merkitsevä sana. Kyseessä on voinut olla tuohitöillä itsensä elättäneelle miehelle annettu lisänimi, jolloin henkilöä on alettu nimittää yhden työn tuloksen, kopan tai kontin, mukaan. On myös mahdollista, että nimi on annettu esimerkiksi kontti selässä kulkeneelle miehelle: nimen kotikylä Hautavaara sijaitsi valtakunnanrajalla. Sen sijaan pidän hyvin epätodennäköisenä, että nimettävä olisi ollut laukkukauppias. Nimi voi myös liittyä sukunimeen *Konttinen*, joka on tunnettu Hautavaaran lähellä sijainneessa Hyrsylän kylässä, ks. *Konttinen*. Henkikirjassa vuonna 1895 mainitun lampuoti Grigori Paulinpojan nimi on vuoden 1905 rippikirjassa *Komsa*, ja sama nimi on kirjattu tämän pojalle Timofei Grigorinpojalle (s. 1860) vuosien 1905 ja 1910 rippikirjoihin; tämän hautausmerkinnässä (1936) nimi on sen sijaan *Kontti*. – Suojärvellä *Lpti Grigori Pauloff Komscha*, Hautavaara 1895; *Lamp. Timofei Grigorjeff Komscha* ja *Lamp. Vasili Aleksejeff Komsa*, Hautavaara 1910.

Vrt. **Bussi, Konttinen.**

Konttinen (Salmi)

? Nimettävän työväliseisiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Konttinen* sisältynee karjalan tai suomen *kontti* 'tuohikontti' (KKS); lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Samanasuinen nimi on tunnettu Savossa jo 1500-luvulla, myöhemmin Oulun seudulla ja Lapissa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Konttinen*). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan

asiakirjoihin nimi on alettu kirjata vasta vuonna 1900; Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimeä ei mainita. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). On huomattava, että Hyrsylän lähetyksillä Hautavaaran kylässä on tunnettu sukunimi *Komscha*; ks. tätä. – Salmin Hyrsylässä *Sidor Timofejeff Kontinen*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1845.

Vrt. **Bussi, Komscha.**

Lossi (Salmi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Lossi* voi yhdistää karjalan tai suomen sanaan *lossi*. Karjalan kielen sana *lossi* merkitsee muun muassa 'kimpaletta' (Suojärvi), ja Salmassa sitä on voitu käyttää myös 'vanhasta, kuluneesta esineestä' puhuttaessa (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanalle *lossi* ainoastaan merkityksen 'lossi'; vastaavaa sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947). Sukunimi *Lossi* on kirjattu Salmin henkikirjaan vuosina 1900, 1910 ja 1920 Oritselän kylästä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy samasta kylästä ensi kerran jo vuoden 1883 rippikirjassa. Nimen kehittyminen Mantsinsaassa saa epäilemään, että nimi on alkuaan viitannut jonkinlaiseen lossiin ja saaren ja mantereen välillä liikennöimiseen. – Salmassa *Lp. Stepan Ivanoff Lossi*, Oritselkä 1900.

Mahilainen (Suojärvi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Mahilainen* sisältyy karjalan kielen sana *mahilaine* 'pieni nahkai tai kangaspussi, jossa säilytetään esim. ompelutarpeita, suutarointivälineitä jne.'. Sana on tunnettu Suistamolla ja Säämäjärvellä. (KKS.) Sukunimi on tunnettu Suojärven Varpakylässä, mistä se mainitaan ensi kerran Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1909; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon. Nimi on käsittääkseni voinut alun perin viitata esimerkiksi kyläsuutariin. – Suojärvellä *Lois Stepan Feodoroff Mahilainen*, Varpakylä 1915.

Vrt. **Komscha, Konttinen, Pussi.**

Nelikko (Salmi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Nelikko* liittyy karjalan sanaan *neljikkö* '(kuivan tavaran) vetomitta, puuastia' (KKS). Salmassa sana on tunnettu muodossa *ñellikkö* 'nelikkö, 1/4 tynnyrin mitta' (Poh. 1947). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *N'el'ŷikkö* (Poh. 1950). Nimi on vuosina 1818–1870 kirjattu henkikirjoihin muodossa *Hovinnelikkö* (*Hovinneliskö*, *Hovinnellickö*, *Hovenneliko*, *Hovinnelikkö*), minkä jälkeen se on lyhentynyt muotoon *Nelikko*. Karjalan sanalla *hovi* on merkitys 'talo, maatalo' (KKS). Ensimmäinen henkikirjoissa mainittu nimenkantaja on ollut lautamies, ja luottamustehtävä saa epäilemään, että lisänimi on alun perin viitannut johonkin virkatehtävään, esimerkiksi Kirkkojoen markkinoiden ja niillä käytettyjen vetomittojen valvomiseen. Salmin Kirkkojoella kehittyneestä sukunimestä esiintyy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1855–1885 asiakirjojen suomennoksissa muodot *Nellikko*, *Nelliko*, *Nelegiko* (1882) ja *Nelesko* (1881). – Salmassa *Nämnd Ivan Hovinnellickö*, Kirkkojoki 1818; *Inh. Iwan Andrejev Nelikko*, Kirkkojoki 1880.

Vrt. **Halli.**

Rinkeli (Salmi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Rinkeli* sisältynee karjalan *rinkeli* (*krinkeli*) 'rinkeli' (KKS). Salmissa sana on ollut *kringeli*; sukunimeä *Rinkeli* Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947). Nimi *Rinkeli* on kirjattu henkikirjaan Karkusta vuosina 1818 (muodossa *bringeli* [sic]) ja 1820 (*Kringeli*) sekä vuosina 1880, 1900, 1920 ja 1925 ja Hiiivasta vuonna 1900. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on Karkusta (1883, 1905) ja Varpaselästä (1891, 1897, 1905) muodoissa *Krindeli*, *Kringeli* ja *Krinkeli*. Erilaisten leivonnaisten nimitykset ovat olleet venäläisessä henkilönnimistössä suosittuja (Unbegaun 1972: 195); rajakarjalaisessakin henkilönnimistössä on tämän aihepiirin nimiä. Nimi on voinut viitata rinkeleiden leipojaan tai niitä kaupitelleeseen henkilöön. – Salmissa *N:bc* [?] *Peter Petrov bringeli* [sic], Karkku 1818; *Lsä Ivan Stepanoff Ringel* [sic], Hiiiva 1900; *Lp. Stepan Ivanoff Rinkelin perill. L Aleksei*, Karkku 1900; *Lois Michail Ivanoff Rinkeli*, Perämaa 1900.

Vrt. **Blinnikka**, **Tsupukka**.

Rovio (Salmi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Liitän nimen *Rovio* karjalan sanaan *rovalo* (Säämäjärvi) eli *roivo*, jolla on tunnettu Raja-Karjalassa merkitykset '(kaskessa palamatta jääneistä) puunrungoista, risuista tai rangoista poltettavaksi koottu kasa; rovio; vierrettävä palava puu kaskessa; seuna'; 'yleisesti kasa, läjä'; 'roihu, liekki'. *Karjalan kielen sanakirjassa* ei ole sanaa *rovio*. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Rovio*, mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947). Sirkka Paikkala on yhdistänyt salmilaisen sukunimen suomen kielen sanaan *rovio* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rovio*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Orusjärveltä jo vuoden 1849 rippikirjassa eräällä maata omistamattomalla perheellä. Nimen antamiseen Salmin Orusjärvellä näyttää vaikuttaneen kahden samassa kylässä asuneen miehen samannimisyys; toinen mies sai nimen *Rovio*, toinen nimen *Kutschka*, joka viittaa kauppiaan ammattiin (ks. *Kupsa*). Pidän mahdollisena, että lisänimi *Rovio* on annettu kaskenkaatajalle; kaskeaminen oli Raja-Karjalassa yleistä aina 1800-luvun loppuun saakka. – Salmissa *Andrei Feodoroff Rowio*, Orusjärvi 1845.

Ruga (Suojärvi)

? Nimettävän työväliseisiin viittaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Ruga* sanaan *ruga*. Se on Salmissa merkinnyt 'kuivaa kuusen pihkaa' (Poh. 1947), samoin laajemmin *ruka* (*ruga*) 'kuivettunutta (vars. kuusen) pihkaa' (mm. Salmi, Suojärvi, Korpiselkä, Uhtua, Säämäjärvi) (KKS). Impilahden Uomaalla kohonneella *Rukasenmäellä* on ollut tervahautoja, ja nimessä esiintyvän sanan *ruka* on selitetty merkitsevän 'tervapikeä' (Impilahden paikannimikokoelma). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Ruga* on merkitty ensimmäisen kerran vuonna 1905. Pihkaa on käytetty muun muassa tynnyrien paikkaamiseen (KKS s.v. *ruka*), ja pidän mahdollisena, että *Ruga* on pihkan kerääjälle tai tervan polttajalle annettu lisänimestä syntynyt sukunimi. Mahdollista tietenkin myös on, että nimi on annettu laihalle, kokoon kuivuneelle miehelle. – Suojärvellä *Vasili Sinofejeff Rugan l Elisabet*, Karatsalmi 1920.

Vrt. **Komscha**.

Vrt. **Näivö**.

Rummukainen (Rumpunen) (Suojärvi)

? Nimettävän työväliseisiin viittaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Rummukainen* (*Rumpunen*) sisältyy karjalan sana *rumpu*. Karjalan kielen sanalla *rumpu* (*rumppu*) on merkitys '(kärryn tai rugin) pyörän kappi, rumpu'; *rumpusilta* on ollut 'puron tai ojan yli rakennettu silta, rumpu'. Nimen voi yhdistää myös verbiin *rumputtaa*, jolla on merkitykset 'jytisyttää' ja 'rämpyttää'. (KKS.) Sukunimi on kirjattu Annantehtaan ja Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien rippikirjoihin ja metrikoihin sekä niiden suomennoksiin muodoissa *Rumpunen*, *Rummukainen*, *Rumponen* ja *Rumpu* (yksi maininta); kaikki merkinnät ovat 1900-luvulta Suojärven Vuonteleasta. Nimi liittyy Vuonteleen lähikylässä Nasarinvaarassa henkikirjaan vuosina 1835–1880 kirjattuun nimeen *Barabantschik*; vuoden 1910 rippikirjan suomennoksessa nimi on Vuonteleen ja Nasarinvaaran lähettäviltä Pönttösenvaarasta muodossa *Baraban*. Tämän nimen voi yhdistää venäläiseen sukunimeen *Barabanscikov*, johon sisältyy 'rumpalia' merkitsevä sana (Ungebaun 1972: 115); venäjässä 'rumpua' merkitsevä sana on *baraban* (VSSK 1895). Karjalan kielen sanalla *parpanšiekka* on merkitys 'rummunlyöjä' ja sanalla *parpana* on merkitys 'rumpu' ja 'päristin, jolla peloteltiin karhuja' (KKS). Tarkkoja tietoja nimen periytymisestä suvussa ei ole, vaikkakin eräs mies, jolla on myöhemmin ollut sukunimi *Rummukainen*, on aiemmin merkitty henkikirjaan Nasarinvaarasta (Isidor Petrov, rippikirja 1885). Käsittääkseni sukunimi *Rummukainen* (*Rumpunen*) on karjalais-venäläisen sukunimen *Barabantschik* käännösnimi. Nimi on voinut alun perin viitata nimettävän tehtävään karhunmetsästyksessä. Samanasuiset sukunimet *Rummukainen* ja *Rumpunen* ovat lähtöisin Karjalankannakselta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rummukainen*, s.v. *Rumpunen*). – Suojärvellä *Lampti Sidor Petroff Rumpunen*, Vuonte 1895.

Vrt. **Brelo**.

Schalgu (Salmi)

? Ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Schalgu* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *šalkku* 'tavallisesti kankainen reppu, kantohihmallinen pussi tai säkki' (KKS; Poh. 1947) tai *šalgu* 'laukku, selkäreppu' (Poh. 1950). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Šalgun'e* (Poh. 1947). Karjalan sanalla *šalkkuniekka* on ollut kaksi merkitystä: 'laukkukauppias' (Tulemajärvi, Säämäjärvi) ja 'kerjäläinen' (Säämäjärvi) (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Shalgu* on merkitty Peltoisista jo vuonna 1883; tuolloin rippikirjaan kirjattu nimi on kuulunut eräälle talonpoikaisperheelle. Nimi on asiakirjoissa myös muodoissa *Salku* (1877) ja *Salkunen* (1935). Lisänimi *Schalgu* on käsittääkseni voitu antaa Salmassa miehelle, joka on kantanut selässään reppua tai säkkiä. Sen sijaan hyvin epätodennäköisenä pidän sitä, että nimettävä olisi ollut laukkukauppias; laukkukaupan harjoittajat ovat yleensä olleet vienankarjalaisia. Toistaiseksi pidän nimeä *Schalgu* alun perin nimettävän ammattiin viitannena nimenä. – Salmassa *Afanasjev Schalku*, Peltoinen 1875; *Lp. Ivan Jegoroff Schalkku*, Peltoinen 1900.

Vrt. **Bussi**, **Komscha**, **Konttinen**, **Kulin**.

Smura (Suojärvi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Smura* voi sisältyä venäjän kielessä hevosen väriä kuvaava 'tummanharmaata' merkitsevä sana *smurij* (VSSK 1895). Karjalan kielessä sitä vastaavaa sanaa ei ole (KKS). Nimi on tunnettu myös Säämäjärvellä (KKS: Niminä). Venäjällä tunnetaan sukunimet *Smurago* ja *Smurov* (<< 'tumma';

Unbegaun 1972: 174, 176). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan lisä- tai sukunimi *Smura* on kirjattu jo vuonna 1855 Leppäniemestä. Nimi on voinut olla lisänimi, joka on kuvannut esimerkiksi isännän tammahevosta. Sirkka Paikkalan mukaan vanhin asiakirjamerkintä Suojärvellä tunnetusta *Smura*-nimestä on vuodelta 1874 *Timofei Smura*. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Smura*.) 1800-luvun henkikirjoissa Suojärveltä, Korpiselästä ja Soanlahdelta (1845) mainitaan myös nimi *Smuranen*; esimerkiksi Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan vuosina 1850–1866 lähinnä Saarivaarasta. Tämä usean pitäjän henkikirjoissa mainittu nimi on käsittääkseni kuitenkin pohjoiskarjalainen sukunimi *Muranen* (esim. Korpiselässä *Sila Smuranen*, Saarivaara 1835, *Ilja Isakoff Smuranen*, Saarivaara 1845; *Löysä Maria Agafonova Schmura*, Tolvajärvi 1895; Soanlahdella *NB Inh. Dmitrei Smuranens Ea Natalia*, Havuvaara 1845). Sukunimi *Smura* on kehittynyt ainoastaan Suojärvellä. – Suojärvellä *Filip Andrejev Schmura*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Burki, Lokka, Mustikainen, Nekkonen, Ruskoj.**

Stroja, Strojef (Salmi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimi esiintyy aineistossani asussa *Stroja*; Pohjanvalolla ja Hotarilla nimi on muodossa *Sroja*. Hotari on yhdistänyt nimen sanoihin *srojieija* 'tulla rakennetuksi', *srojie* 'rakentaa', *srojindu* 'rakentaminen' ja *sroju* 'keskenäinen rakennus'. (Poh. 1947; Poh. 1950; Hotari 1955: 78.) Karjalan kielessä sanalla *srojie* on merkitykset 'rakentaa; valmistaa (salvos)'; 'hoitaa, toimittaa' ja 'valehdella'. Sanan alussa oleva konsonanttiyhtymä *str-* viittaa Raja-Karjalan sijaan Itä-Karjalaan: esimerkiksi Kiestingissä on tunnettu sananparsi *omoa manasterie et voi srojie*. (KKS.) Nimi *Strojef* lienee muodostettu nimestä *Stroja* (vrt. muun muassa *Bomba* ~ *Bombin*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (suomennoksissa *Stroja* ja *Strojef*) mainitaan ensi kerran vuoden 1862 rippikirjassa eräällä talollisperheellä. Pidän mahdollisena, että lisänimi on alun alkaen annettu miehelle, joka on tunnettu rakentajana. – Salmisssa *Jegor Ivanoff Strojo*, Peltainen 1840.

Säkki (Salmi ja Impilahti)

? Nimettävän ammattia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Säkki* sisältyy karjalan tai suomen *säkki* 'säkki' (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä lisä- tai sukunimestä *Säkki* on vuoden 1884 rippikirjassa; se on tuolloin kuulunut eräälle maattomaan väestöön kuuluneelle miehelle ja tämän perheelle sekä veljelle. Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu vain joitakin kertoja, ensi kerran vuonna 1904 muodossa *Säkkijev* ja aina Salmin puolelta Ylä- tai Ala-Uuksusta. Kiteän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimeä ei mainita. Sukunimi on siis salmilainen; vain kerran esiintyvä muoto *Säkkijev* lienee muodostettu nimestä *Säkki*. Koska lisänimi on kehittynyt Salmisssa Laatokan rannalla sijainneessa kylässä, pidän mahdollisena, että se on voinut alkuaan kuulua työmiehelle, jonka työhön on kuulunut rahtitavaran ja (jauho)säkkien käsittelyä. – Salmisssa *Inh. Konstantin Aleksejev Säkki*, Ylä-Uuksu 1880, *Mökk. Wasili Aleksejef Säkki*, Ylä-Uuksu 1900; Impilahdella [otsikon *Hyttedrengar* 'hyttirengit alla] *Semen Wasiljev Säkki*, Pitkäranta 1880.

Vrt. **Bussi, Kontti, Kula, Kulin, Schalgu.**

Talja (Salmi)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Talja* voi sisältyä karjalan (tai suomen) *talja* '(tav. muokattu) karvapeitteinen eläimen nahka, talja' (KKS). Salmin henkikirjoihin nimi *Talja* (*Tolja*) on kirjattu vuosina 1845–1900. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse; Salmassa 'taljaa, vuotaa' merkitsevä sana oli *tallu* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on tunnettu Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Talja*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Talja* mainitaan Miinalasta vuosina 1848–1871; vuoden 1848 rippikirjaan nimi on kirjattu eräälle talonpoikaisperheelle. Muoto *Tolja* mainitaan seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa samasta kylästä vuosina 1860–1889 joitakin kertoja. Nissilän mukaan Karjalassa on tunnettu miehennimi *Tolja*, joka on venäläisen ristimänimen *Anatoli* karjalainen hypokorismi, joka on omaksuttu myös karjalan kieleen (Nissilä 1976: 134), mutta tämä ei tunnu luontevalta selitykseltä rajakarjalaiselle lisä- tai sukunimelle: ristimänimi *Anatoli* on esimerkiksi Salmassa ollut hyvin harvinainen (Katiha). Pidän mahdollisena, että nimi *Talja* on alkuaan ollut esimerkiksi nahkurille annettu lisänimi. – Salmassa *Iwan Wasiljeff Tolja* [sic], Miinala 1845.

Vrt. **Turkki**.

Telegäinen (Impilahti ja Suistamo)

? Nimettävän ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Telegäinen* karjalan sanaan '*telegä*. Karjalan kielessä tunnetaan koko puhuma-alueella käytetyn sanan '*telegä* 'työkärret, -rattaat' lisäksi sen deminutiivimuoto '*telekäine* 'käsirattaat' (Salmi, Säämäjärvi) (KKS). Myös erään Suistamon pitäjännimikokoelman informantin mukaan sukunimi liittyy 'nelipyöräisiä kärrejä' merkitsevään sanaan (Suistamon paikannimikokoelma s.v. *Dodo-Vetora*). Impilahden Leppäsillan kylästä on vuoden 1890 henkikirjaan kirjattu lisä- tai sukunimen *Telegäinen* lisäksi lisä- tai sukunimi *Teleki* (*Taloll. Agafon Ivanoff Teleki*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Telegin* esiintyy jo 1840-luvun alussa Impilahden Metsäkylästä; 1900-luvulla nimi on kirjattu muodossa *Telegäinen* tai *Telekäinen*. Nimi *Telegin* on ollut käytössä myös Raivolan ja Terijoen kreikkalaiskatolisissa seurakunnissa jo 1810-luvulla; siellä kyse on eri nimestä kuin Raja-Karjalassa (Katiha). *Telegin* on venäläinen sukunimi (<< 'kärre, rattaat'; Unbegaun 1972: 200; ven. *telega* 'nelipyöräiset talonpoikaisrattaat, vankkurit'; VSSK 1895). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseessä oleva nimi on kirjattu muodoissa *Telega*, *Telegin* ja *Telekäinen*; ensi kerran nimi mainitaan vuonna 1890 kastettujen luettelossa Teronvaarasta. Suistamoon nimi lienee tullut Impilahdelta. Nimi *Telegäinen* on käsittääkseni voitu antaa yhtä hyvin rattaiden tekijälle kuin niiden ahkeralle käyttäjälle tai erikoisten rattaiden omistajalle. Impilahdella nimelle on hyvä vertailukohta lisänimi *Kärri* (Korpiselässä *kärri* ja Suojärvellä *käri* ja *kärri* 'kärret, rattaat'; KKS); se (*Inh. Petter Wasiljev Kärri*, Koirinoja 1875) ei ole kehittynyt sukunimeksi. – Impilahdella *N:B Wasilei Telegin*, Syskyä 1818; *Bden Iwan Stepanov Teleki* ja *Bden Agafon Iwanoff Teleki*, Leppäsilta 1875; *Taloll. Ivan Stepanoff Telegäisen leski Feuronja*, Leppäsilta 1890; Suistamolla *Backst. Feodor Kuismin Telegäinen*, Koitonselkä 1880.

Vrt. **Satuli, Tormas**.

Tormas (Salmi)

? Ammattiin viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Tormas* lähinnä on karjalan sana *tormassu*, jolla on ollut merkitykset 'rekirauta' (Salmi, Suojärvi) ja 'jarru' (Säämäjärvi) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa; kyseinen sukunimi on häneen mukaansa *Tormassu* (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuonna 1898 kastettujen luettelossa; nimi on kuulunut tuolloin eräälle käsnäselkäläiselle talolliselle. Nimi on käsittääkseni voitu antaa talolliselle, joka on valmistanut rekirautoja tai omistanut reen, jonka jalakset on vahvistettu raudalla. Tämä nimen tulkinta ei kuitenkaan tunnu luontevalta. – Salmassa *Lp. Stepan Artemjeff Tormas*, Käsnäselkä 1895.

Vrt. **Isrikki, Satuli, Telegäinen.**

Tuutti (Salmi)

? Nimettävän työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Tuutti* sisältyy karjalan kielen sana *tuutti* 'levytuohesta tehty sangallinen (marja)kori' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen ja sanan *tuutti* 'tuohinen kippo' (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on tunnettu muun muassa Viipurissa ja Viipurin maalaiskunnassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tuutti*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan jo vuoden 1858 rippikirjassa eräällä työmpäisäläisellä talonpoikaisperheellä. Nimi on käsittääkseni voitu antaa tuohitöillä itsensä elättäneelle miehelle; tulkinnan tekee epävarmaksi se, että nimi on annettu talolliselle, ei maattomaan väestöön kuuluvalla miehelle. – Salmassa *Filip Stepanoff Tuutti*, Peltoinen 1860.

Vrt. **Komscha, Pusu, Virschi.**

Tynnyrinen (Salmi)

? Työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Tynnyrinen* karjalan (tai suomen) sanaan *tynnyri* 'tynnyri' (KKS). Sukunimi *Tynnyrinen* on alettu kirjata henkikirjoihin vasta vuonna 1900, ja se on alkuaan ollut ilmeisesti vain yhden perheen nimi. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä tai siihen viittaavaa sanaa mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain yhden kerran, vasta vuonna 1939. Nimi on voinut olla tynnyrintekijälle annettu lisänimi, mutta yhtä hyvin se voi olla mallin mukaan muodostettu lisänimi, jota voi verrata lähinnä pitäjässä tunnettuun karjalankieliseen nimeen *Botska*. Toisaalta nimenantoperuste voi liittyä myös nimettävän (isokokoiseen) ulkomuotoon. – Salmassa *Lp. Wasili Aleksandroff Tynnöriinen*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Botska.**

Virschi (Suistamo, Salmi ja Impilahti)

? Työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Virschi* Salmassa 'koria, vasua' ja 'korillista' merkinneeseen sanaan *viršši* tai *virši* (KKS). Pohjanvalo on maininnut sanan *viršši* 'pärekori' ja kirjannut sukunimen muodossa *Viršši* (Poh. 1947). Sen sijaan Nissilä on yhdistänyt salmilaisen nimen *Viršši* karjalaisiin sukunimiin *Virsu* ja *Virsunen*, joihin hänen mukaansa sisältyy venäläisen ristimänimen *Firs* (< kreikan *Thyrsos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 142). Samaa on epäillyt Sirkka Paikkala (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Virsu*). Nimi *Virsu* (*Stepan Ivanov Wirsu*, u:n päällä aaltoviiva) mainitaan Salmin Miinalasta jo vuoden 1764 maakirjassa; kyseessä lienee kuitenkin eri suku. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Virshi* mainitaan Tulemalta eräällä talollisella jo vuonna 1876. Pidän Pohjanvalon tietoja Salmassa tunnetusta sanasta *viršši* ja sukunimestä *Viršši* uskottavina ja käsitan nimen *Virschi* olleen

alkuaan esineen nimityksen sisältänyt lisänimi, joka on annettu korien tekijälle tai niiden kaupustelijalle. Nissilän selitys ristimänimipohjasta ei tunnu luontevalta, sillä Raja-Karjalan kirkonkirjoissa ei mainita ristimänimeä *Firs* (Katiha). Suistamolla nimi on kirjattu eräälle mäkitupalaiselle (s. 1855), jonka sukujuurien selvittely vuodesta 1895 taaksepäin on vaikeaa. Pyörittäjässä 1800-luvulla tunnettu nimi on Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa yhden kerran muodossa *Vessi* (1905) ja neljä kertaa muodossa *Vissi* (1900–1913). Impilahdella vuoden 1925 henkikirjaan on kirjattu sukunimi *Vissi* (po. *Virsi*); Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa sama sukunimi Pyörittäjistä on muodoissa *Vis* (1910) ja *Vissi* (1916). – Suistamolla *Backst. Petter Dmitrejev Wirsi*, Pyörittäjä 1880; Salmassa *Petter Dmitrejeff Wirschi*, Tulemajoki 1895; Impilahdella *Lois Anna Vissi* [sic], Hippola 1925.

Vrt. **Komscha, Kukschina, Rogoscha, Schali, Tuutti**.

Virsu (Suistamo)

? Työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Virsu* karjalan kielen sanaan *virsu*, jolla on merkitys '(tav. neljästä tai viidestä) tuohinauhasta kudottu jalkine, virsu' (KKS). Nimi on kirjattu ensi kerran henkikirjaan jo vuonna 1830, samaan aikaan kuin samassa kylässä kehittynyt lisänimipohjainen sukunimi *Tora*. Tuohon aikaan kylässä on aiemmin kirjattu sukunimet vain luterilaisille; kylän ortodokseista vain yhdellä perheellä oli sukunimi (*Moldakoff*). Sirkka Paikkala on pitänyt nimeä ristimänimipohjaisena (ks. *Wirsi*; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Virsu*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu muodoissa *Virsu* ja *Virzu*; varhaisin maininta nimestä on vuoden 1835 rippikirjassa. Nimi on tuolloin kuulunut eräälle ulmalahtelaiselle talonpojalle. Pidän mahdollisena, että nimi on voitu alun perin antaa tuohitöillä itsensä elättäneelle miehelle. – Suistamolla *Jefim Wasiljeff Wirsu*, Ulmalahti 1830.

Vrt. **Komscha, Tuutti**.

3.3 Sukunimet, joihin sisältyy asemasta kertova tai sitä kuvaava lisänimi (10 nimiartikkelia)

Bomba, Bombin (Suojärvi), **Bombin** (Salmi)

? Nimettävän asemaa kuvaava lisänimi → sukunimi

Liitän nimet *Bomba* ja *Bombin* karjalan sanaan *bomba*. *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan sanalla *bomba* on merkitys 'kranaatti, pommi' (KKS), mutta Pohjanvalon sanakirjassa lähimpänä on sana *bomboi* 'iso kuparipannu' (Poh. 1947). Nimi *Bombin* on johdettu nimestä *Bomba* -in-johtimella (vrt. *kräkki* ~ *Kräkin*, *Kul'a* ~ *Kulin*), ja nimet ovat yhden ja saman perheen nimiä (ks. Tervas 1966: 562). Sukunimeä *Bomba* on käytetty myös Itä-Karjalassa Kontupohjassa, ja Petroskoin eteläpuolella Prääzässä on tunnettu talonnimi *Bomban taloi* (Karjalan erilliskokoelma). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Bomba* mainitaan jo vuoden 1845 rippikirjassa Kuikkaniemestä; muoto *Bombin* on kirjattu ensi kerran 1870-luvulla. Erilaisten astioiden nimityksiä ei rajakarjalaisissa lisänimissä juuri ole: Linnakylä mainitsee nimen *Tsainieikka*, joka annettiin *tsainieikkaa* eli pulleaa teekannua muistuttavalle henkilölle (Linnakylä 1968: 25). Pidän nimeä *Bomba* ensisijaisesti menestyneen ja rikkaan miehen lisänimenä, joka on voinut alkuaan

kuvata nimettävän ulkomuotoa tai olla kuvaannollinen; Suojärvellä Bomban suvun jäseniä kuului ns. *hyvälistöön* (L. Pelkonen 1965b: 150, 163–164). Salmin yksittäiset Bombinit ovat käsittääkseni olleet Suojärveltä muuttaneita. – Suojärvellä *Dimitrei Jegorov Bomba*, Karatsalmi 1870; Salmassa *Lois Jakob Filipoff Bombin*, Kirkkojoki 1915.

Vrt. **Burtsoff**, **Tsainiekka**.

Brigatti (Impilahti)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Impilahden Ruokojärvellä tunnettu paikannimi *Briguadi* on ollut kahden talon yhteinen nimi. Nimen on kerrottu olevan ”suurkapinan aikainen”. (Impilahden paikannimikokoelma s.v. *Briguadi*.) Impilahden henkikirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1910–1925 muodossa *Brikatti*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Prikatjev(a)* (1890) ja *Prigatijev* (1908); nimi on kuulunut vain muutamille henkilöille Ruokojärvellä ja Hippolassa. Tällaista sukunimeä ei Unbegaun (1972) mainitse. Mainittuihin nimiin sisältyy nähdäkseni venäjän sana *brigadir* ’prikatieri’ (VSSK 1895), ’prikaatikenraali’ (VSSSK 1978). Nimi voi olla Raja-Karjalassa huomattavasti vanhempaa perua: Suistamon vuosien 1753 ja 1764 henkikirjoihin on Suistamon kirkonkylästä kirjattu henkilönimi *Wasilei Brigadeur*. Nimi on voinut kertoa nimettävän asemasta kyläyhteisössä. – Impilahdella *Bden Andrei Michailov Brigatti*, Ruokojärvi 1880.

Burtsoff (Salmi ja Suojärvi)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä on koko joukko erilaisia *purt(t)š*-alkuisia sanoja, joille näyttäisi olevan yhteistä jonkinlaisen pullean tai pyöreän esineen tai muodon kuvailu: *purtšakko* merkitsee ’turpeaa’; ’nyrpeää’ (Säämäjärvi); *purtšukka* ’pölkkyä’, ’nuppia’, ’tupsua’, *purtša* muun muassa ’nuijaa’; ’pahkaa’, ’solmua’ ja ’kirkon kupolia’. Säämäjärvellä sanaa *purtšukka* on voitu käyttää kuvailtaessa ’lyhyttä ja lihavaa ihmistä’. (KKS.) Suojärvellä on tunnettu liikanimi *Burtso*, jonka on kerrottu johtuneen yleensä tukevasta olemuksesta ja rikkaudesta (Henkilönnimikilpa 1972: Kuokkanen). Salmassa liikanimen *Buršu* on kerrottu annetun Manssilan kylässä Patrosen talolle, joka ”oli usean sukupolven ajan ollut ja oli edelleen hyvin rikas”. Sanan *buršu* on selitetty merkitsevän ’pohattaa’. (Salmin paikannimikokoelma.) Olga Karlova on yhdistänyt venäläisen sukunimen *Burtsin* karjalaiseen lisänimeen *Burčat*, joka hänen mukaansa pohjaa karjalan sanaan *burčapiä*, jota on käytetty ’isopäisestä, paksupäisestä’; ’nuppipäisestä’, ja sanaan *burčča* ’kurikka, nuija’ (Karlova 2016a: 173). Nimi *Burtsoff* on kirjattu Salmin henkikirjaan Miinalasta vuosina 1845–1860. Vuoden 1860 henkikirjassa on Miinalasta merkintä *Nämnd. Jegor Mihailoff Burtsoff*, ja vuonna 1845 Salmin henkikirjan todistajana mainitaan ilmeisestikin edellisen isä, Harads Domare [’herastuomari’] Michaila Semenoff Burtsoff. Nimi on vielä vanhempaa perua: Salmin vuoden 1753 maakirjassa Tulemajoelta mainitaan henkilönnimet *Gregori Purtsu* ja *Philip Gregoriev Purtsa*. Sukunimi *Burtsoff* on tunnettu sukunimeä nykyäänkin käytävällä rajakarjalaisella suvulla jo 1600-luvulla; Salmassa ja Suojärvellä sukunimeä *Burtsoff* kantaneet suvut ovat todennäköisesti sukua keskenään, mutta asiaa ei ole todistettu (Burtsov 2015). Korpiselässä (myöhemmin kirkonkylä) on jo vuosien 1631 ja 1637 maakirjaan kirjattu henkilönnimet *Soffrontko Burtza* ja *Soffronka Burtza* (Asiakirjoja Karjalan historiasta 1987); tämän yhteyttä Raja-Karjalan muihin *Burtso*-nimiin ei tunneta (Burtsov 2015). Sukunimi *Burtsov*

tunnetaan nykyäänkin venäläisillä (Kahla – Mikkonen 2005: 284); Unbegaun (1972) ei nimeä mainitse. Jos Raja-Karjalassa kehittyneen sukunimen *Burtsoff* tulkitsee karjalan kielen pohjalta, näyttää siltä, että lisänimi on Raja-Karjalassa voitu antaa menestyneelle talonpojalle, ja nimen voisi rinnastaa aineistossani esiintyvään nimeen *Bomba* ja mahdollisesti myös nimeen *Pusu*. – Salmissa *Nämnd. Jegor Mihailoff Burtsoff*, Miinala 1860.

Vrt. **Bomba, Bombin, Pusu.**

Herra, Herrala (Salmi)

? Nimettävän asemaa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimiin *Herra* ja *Herrala* sisältyy karjalan tai suomen *herra*. Karjalan kielen sanalla *herra* on merkitykset 'herra (usein talonpojan vastakohtana)' ja 'valtiat, omistaja, isäntä'. Sanaa on käytetty myös jumalasta. Yksi sanan merkitys on 'paise, ajos'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Herrala* mutta ei sukunimeä *Herra* (Poh. 1947). Sukunimi *Herrala* on kehittynyt myös muun muassa Kaakkois-Suomessa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Herrala*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin on Käsnäselässä kirjattu sukunimet *Herra* (1913), *Herrala* (1924) ja *Herranen* (1928) ja Koverossa sukunimet *Herra* (1907) ja *Herrala* (1900–1940). Kyse lienee yhdestä ja samasta nimestä. Nimi on voinut alun perin viitata nimettävän asemaan tai herraskaisiin tapoihin tms. – *Lpti Spiridon Dmitrofanoff Herran leski*, Käsnäselkä 1895.

Hosainoff (Salmi)

Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Nimeen *Hosainoff* sisältyy karjalan *hosain*. *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan sana *hosjain* 'isäntä' on tunnettu ainakin Säämäjärvellä (KKS). Salmissa talon isäntä oli *hozain* eli venäjän *hozjain* 'isäntä, haltija' (Nissilä 1975: 205–206; Poh. 1947; VSSK 1895). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Hozainof* (Poh. 1947). Salmilaisen sukunimen on selitetty kehittyneen jo 1830-luvulla annetusta liikanimestä *hosaina*, jolla kutsuttiin nuorta Feodor Kontronpoikaa tämän selitettyä olevansa talon isäntä, *hozain* (E. Pelkonen 1961: 163); nimen synnystä on kerrottu toinenkin, hieman samankaltainen tarina (M. Turunen 1997: 16–17). Salmin ns. suuret *Hosjainat* olivat erään tiedon mukaan syntyneet 1850- ja 1860-luvuilla (Karjalaisten Sanomat 7–8/1917: 7–8). Salmilaisten veljesten Feodorin ja Pedrin nimi *Hosain* muutettiin muotoon *Hosainoff* 1800-luvun lopulla, jolloin veljeksillä oli tiiviit yhteydet Pietariin, jopa oma toimisto Pietarissa (E. Pelkonen 1961: 163–166). Nimen rinnakkaismuodon käyttöön ottaminen näyttää liittyneen kauppiaksi ryhtymiseen: Wasili Hosainoff sai maakauppaoikeudet vuonna 1872 (Hämynen 1993: 167). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi on muodoissa *Hosain* ja *Hosainoff* (*Hosainov[a]*); ensimmäiset maininnat ovat vuodelta 1877. – Salmissa *Petter Kondratjev Hosain*, Miinala 1870.

Vrt. **Matihaldi.**

Majuri (Salmi ja Suistamo)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Nimi on suomenkielinen. *Karjalan kielen sanakirjassa* ei ole sanaa *majuri*; sanakirjassa ei myöskään ole 'majuria' merkitsevää sanaa (KKS). Samanasuinen sukunimi on tunnettu muun muassa Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Majuri*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseinen nimi mainitaan (muodossa *Maior*) ensi kerran vuoden 1873 rippikirjassa Työmpäisistä; muoto *Majuri* on kirjattu vuonna 1885 vihittyjen

luetteloon samasta kylästä. Muoto *Maior* viittaa venäjän kieleen: venäjässä 'majuria' merkitsevä sana on *maior* (VSSK 1895). Salmissa kehittynyt nimi *Majuri* liittyy nimeen *Porutschik*; ks. tätä. Kyseessä voi olla lisänimi, joka on alun perin viitannut asemaan kalastajien nuottakunnassa tms. (vrt. Nissilä 1975: 99, 149). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1845 rippikirjaan on Suistamon kirkonkylästä kirjattu venäläinen sukunimi *Majorov* (<< 'majuri' tai 'suurempi'; Unbegaun 1972: 122, 228); nimi *Majuri* mainitaan samasta kylästä ensi kerran vuonna 1888. Tuolloin kastettujen luetteloon merkitty nimi on kuulunut eräälle talonpojalle. – Salmissa *Ivan Jeremejev Major*, Peltainen 1818; *Lb Stepan Iwanov Majuri*, Peltainen 1870; Suistamolla *Jeremej Jormalajeff Major*, kirkonkylä 1830.

Vrt. **Porutschik**.

Matihaldi (Salmi)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Matihaldi* on kirjattu jo vuonna 1855 Lunkulasta. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Mat'ihaldi* (Poh. 1947). Hotari on epäillyt, että nimen *Matihaldi* pohjana on karjalainen miehennimi *Matti* (< ristimänimi *Matfei*) ja Salmin murteen sana, jonka Pohjanvalo on maininnut muodossa *hald'ii* (Hotari 1955: 44; Poh. 1947). Karjalan *haltie* merkitsee 'omistajaa, hallussapitäjää, isäntää', esim. *izändä on taloin hal'die* (Suojärvi), toisaalta mytologista 'haltijaa, suojelushenkeä, voimaa, onnea' (KKS). Salmissa sanalla *taloinhald'ii* on ollut merkitys 'talonhaltija, isäntä' (Poh. 1950). Tulkitsen nimen *Matihaldi* olevan jonkun Matin talon isännälle ja hänen perheeseensä kuuluneille annettu nimi. – Salmissa *Andrei Ivanof Mathaldi* [sic], Lunkula 1855.

Vrt. **Hosainoff**.

Nokka (Salmi)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Nokka* yhdistän karjalan tai suomen sanaan *nokka*. Karjalan sanalla *ńokka* on useita eri merkityksiä: se voi olla 'linnun nokka', 'ihmisen nenä', 'eläinten nenä (tai kuono)' tai 'kärki, nenä, pää'. Eräissä sanonnoissa sanaa käytetään kuvaannollisesti, muun muassa *sih ei toine ńokkoa tunge* 'ei sekaannu' (Suojärvi). (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *N'okku*; hänen mukaansa sanalla *nokku* on Salmissa ollut merkitys 'nokka (linnun, pannun, veneen)' (Poh. 1947). Sirkka Paikkalan mukaan samanasuinen sukunimi *Nokka* voi pohjata lisänimeen tai talonnimeen; moni *Nokka*-niminen talo sijaitsee niemessä, "niemen nokassa" (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Nokka*). Salmin henkikirjoihin kyseinen nimi on 1800-luvun lopulla alettu kirjata asuissa *Nenätschy* ja *Nenonen*. Salmissa jo 1800-luvun alussa ortodoksitalonpojalle kirjattu nimi on voinut käsittääkseni viitata miehen asemaan kylässä: vuonna 1845 hänen on mainittu olleen yksi pitäjän kuudesta lautamiehestä, jotka ovat puumerkillään vahvistaneet henkikirjan oikeaksi. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi esiintyy kymmeniä kertoja (virheellisesti) muodossa *Nekka*; ensimmäinen merkintä nimestä on vuodelta 1823 Tulemalta. – Salmissa *Nester Isakov Nočko*, Kirkkojoki 1818; *Lb. Nämnd Wasilei Jakowlev Nokka*, Tulemajoki 1880.

Porutschik (Salmi)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Nimen *Porutschik* voi yhdistää karjalan sanaan *porušiekku*, joka on merkinnyt muun muassa Säämäjärvellä 'luutnanttia' ja 'porukkamiestä' (KKS). Salmissa

poruttšiekku on merkinnyt 'takausmiestä'; Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Poruttšiekku* (Poh. 1947). Sanan merkitykseen 'luutnantti' on viitannut myös toinen Hilaria Hotarin tutkielman tarkastajista, ilmeisesti Viljo Nissilä (ks. Hotari 1955: 81, käsikirjoitettu huomautus). Salmin Peltoisissa nimi on kansan kielessä esiintynyt asussa *Porutsiekku* (myös talonnimi) (Salmin paikannimikokoelma s.v. *Porevuo*). Nimen ortografia vaihtelee eri lähteissä kovasti: se on kirjoitettu asussa *Poruttšiekkä* (Porevuon talon vanha isäntä), *Poruttšik* (tai *Poruttshik*) eli "Poruskin" (Porevuon talon nuori isäntä) (Porevuo 1997: 222; V. Peiponen 1997: 237), *Porutschik* (Salmin vuoden 1920 henkikirja) ja *Porutsih* (Hotari 1955: 81). Venäjällä tunnetaan sukunimi *Porucikov* << 'luutnantti' (Unbegaun 1972: 116). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä on vuonna 1876 kastettujen luettelossa; nimi kuului tuolloin eräälle oritselkäläiselle talolliselle. Nimi *Porutschik* on käsittääkseni voinut liittyä alun perin kalastukseen, nuottakuntiin ja niiden toimintaan (vrt. Nissilä 1975: 99, 149). Mahdollisuus, että kyseessä olisi alun perin pejoratiivinen lisänimi, vaikuttaa pieneltä. – Salmissa *Jegor Petrov Porutschik*, Peltoinen 1818.

Vrt. **Majuri**.

Starost (Suojärvi)

? Nimettävän asemasta kertova lisänimi → sukunimi

Nimi *Starost* pohjaa venäjän sanaan *starosta* 'vanhin' (VSSK 1895). Karjalan kielessä sana on *stoarosta*, jolla on merkitykset 'kylänvanhin', 'kirkonisäntä' ja 'pelin valvoja'. Sanaa on käytetty myös kärpän kiertoilmauksena. (KKS.) Salmissa on tunnettu sana *starožu* 'kirkonisäntä, lukkari' (Poh. 1950). Annantehtaan ja Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin sukunimi on merkitty vuosina 1900–1915 aina asussa *Starosta*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Staarosta*. – Suojärvellä *Mökk. Andrei Gauriloff Starost*, Liete 1905.

3.4 Asuinpaikan tai syntyperän ilmaisevat nimet (44 nimiartikkelia)

3.4.1 Sukunimet, joiden etymologia vaikuttaa varmalta (6 nimiartikkelia)

Ingertsy (Salmi)

Nimettävän syntyperän ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Nimi *Ingertsy* liittyy *Inkerö*-nimeen (ks. *Inkerö*): kahden eri nimen kantajat olivat samaa sukua tai perhettä (V. Peiponen 1997: 283). Johdin *-tsu*, *-tsy*, joka ei muuta nimen merkitystä, on ollut Raja-Karjalassa (Laatokan Karjalassa) hyvin suosittu. (Nissilä 1975: 261, 284.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ingertšy* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (muodossa *Ingertsa*) on kirjattu jo vuonna 1860. Tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa eräällä tilattomalla miehellä; tämän kotipaikaksi on ilmoitettu "Karkku (Perämaa)". – Salmissa *Jelena Suranowa Ingertschä* ja *Petter Wasiljew Ingertsä*, Karkku 1875.

Inkerö (Salmi)

Nimettävän syntyperän ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Salmissa Mantsinsaaren etelärannalla sijainneen Työmpäisten kylän yksi osa on ollut *Inkerö*. Sen asukkaiden on kerrottu tulleen Laatokan etelärannalta Inkeristä (Hotari 1955: 28; Halmekari 1997: 268; Nissilä 1975: 213). Pohjanvalo

mainitsee sukunimen muodossa *Ingerö* (Poh. 1947). Pitäjänkokoelmaan on kirjattu ilmeisen virheellinen selitys, että *Inkerö* juontaisi juurensa sukunimestä *Inkeroinen* (Salmin paikannimikokoelma). Kylännimi *Inkeronlahti* on tunnettu Mantsinsaassa jo 1600-luvulla (Antikainen 1997: 49). Inkeriin viittaavaa henkilönnimeä on käytetty jo 1700-luvulla: Salmin maakirjoissa mainitaan Mantsinsaaren Peltoisista *Fedor Ivanov Ingurik* vuonna 1727 ja *Peter Fedorov Ingerik* vuonna 1753. Nimeä ei voi selittää karjalan kielen pohjalta (KKS). Sen sijaan Itä-Kannaksen murteissa eli Inkerinmaan länsipuolella sanalla *inkerikko* on ollut 'kreikanuskoinen suomalainen' (Ruoppila 1984). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Ingerö* mainitaan ensi kerran vuonna 1875; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon eräälle työmpäisläiselle talonpojalle. Nimi on siis viitannut Laatokan etelärannalta tulleeseen. – Salmissa *Jefim Trofimoff Ingeröinen*, Lunkula 1895.

Ruotsi (Salmi)

Nimettävän syntyperän ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ruottsi* (Poh. 1947). Karjalan sanalla *ruottsi* on merkitykset '(usein halventavasti) suomalainen, luterilainen', '(luterilainen) Suomi' ja 'suomen kieli' (KKS; Poh. 1947). Ortodoksikarjalaiset ovat määritelleet Käkisalmen lääniin muuttaneita luterilaisia sanalla *ruočči*, niin että niistä on ajan mittaan kehittynyt asiakirjoihin merkittäviä sukunimiä *Ruotsi* ja *Ruotsalainen* (Kokkonen 2015b: 73). Samanasuinen sukunimi *Ruotsi* on tunnettu 1800-luvulla muun muassa Etelä-Karjalassa Ruokolahdella (HisKi). Raja-Karjalassa nimi on omaperäinen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä *Ruotsi* (suomennoksissa myös *Ruotshi*, *Ruotshshi*) on vuonna 1855 haudattujen luettelossa. Nimi on tuolloin kuulunut eräälle räimäläläiselle talolliselle. Salmissa elänyt, ensimmäinen lisä- tai sukunimen *Ruotsi* kantaja, lienee ollut Salmin länsipuolelta kotoisin ollut luterilainen mies. – Salmissa *Fedor Ruotzi*, Uusikylä 1818.

Surma (Suojärvi)

Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Karjalan sanalla *surma* on merkitys 'surma, kuolema' (KKS). Nimeä *Surma* kantanut perhe on keruutiedon mukaan asunut alun perin *Surmasaari*-nimisessä saarella (Suojärven paikannimikokoelma). Lisänimi, josta sukunimi on kehittynyt, näyttää lohjenneen paikannimestä. – Suojärvellä *Rt. Lb. Grigorei Wasiljev Surma*, Leppäniemi 1875.

Vrt. **Retschu, Tenhu.**

Venäläinen (Salmi)

Nimettävän syntyperän ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Venäläinen* tunnetaan laajalla alueella Itä-Suomessa, ja siitä on Karjalasta ja Savosta asiakirjatietoja jo 1500-luvulta. Sen on selitetty alkuaan merkinneen 'venäläistä' mutta myös 'Venäjältä päin tulevaa' tai 'venäjänuskoista, ortodoksia'. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Venäläinen*.) Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa samanasuinen, omaperäinen nimi mainitaan joitakin kertoja Kuronlahdesta, ensi kerran vasta vuonna 1912. Pidän mahdollisena, että nimi on alun perin annettu miehelle, joka on tullut Salmiin itärajan takaa: Salmissa ja Raja-Karjalassa "venäläisyys", jos sillä tarkoitetaan ortodoksisuutta, ei ole ollut poikkeus vaan pikemminkin normi. Nimellä lienee viitattu Venäjältä tulevaan. – Salmissa *Lp. Trofim Gauriloff Wenäläinen*, Kuronlahti 1900.

Vepsä (Impilahti)

Nimettävän syntyperän ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Vepsä* karjalan kielen sanaan *vepsä* eli *vepsa*, jolla on Säämäjärvellä ja Raja-Karjalassa tunnettu merkitys 'etelävepsäläinen' ja 'Vepsä' (KKS). Samanlainen sukunimi on tunnettu muun muassa Karjalankannaksella Hiitolassa ja Jääskessä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vepsä*). Nimi *Vepsä* on kirjattu Impilahden henkikirjaan Kytösyrystä vuonna 1818 ja sen jälkeen vasta vuosina 1885 ja 1900; nimi on siis 70 vuoden ajan jätetty kirjaamatta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin se on kirjattu ensi kerran vuonna 1887. Impilahden pitäjän muistojulkaisussa kerrotaan, että sukunimen *Vepsä* oli antanut pappi ja nimi viittasi siihen, että nimettävä oli "jotain vepsäläisheimoa", joka puhui eri tavalla kuin muut Impilahden asukkaat (Härkönen 1950: 90). On vaikea arvioida, mikä tarinassa on totta, mutta nimi *Vepsä* lienee annettu jollekulle Impilahdelle muualta tulleelle henkilölle. – Impilahdella [talollinen] *Matfei Mihejev Wepsä*, Kytösyryä 1818; *Inh. Petter Stepanoff Wepsä*, Kytösyryä 1885.

3.4.2 Sukunimet, joiden etymologia vaikuttaa epävarmalta (38 nimiartikkelia)

Alaukko (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Pohjanvalon mukaan Salmin Uuksalonpäässä on ollut *Alaukko*-niminen asuntoryhmä ja pitäjässä on tunnettu sukunimi *Alaukko* (Poh. 1947). Ilmeisesti nimi on alkuaan talonnimi (vrt. asuntoryhmän nimi *Ala-Pert't'i* ja sukunimi [po. lisänimi] *Alapertti*; Poh. 1947). Nimi on karjalan- tai suomenkielinen (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1895; tuolloin vihittyjen luettelossa ja kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle uuksalonpääläiselle talollisperheelle. – Salmissa *Aleksei Petroff Alaukon lki Palagea*, Uuksalonpää 1900.

Alvoittu (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Nimi *Alvoittu*, joka on lähtöisin Salmin Hiivan kylästä Lunkulansaaresta, on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin jo vuonna 1894; tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa. Nimi on vuosien 1899–1913 asiakirjojen suomennoksissa kymmeniä kertoja muodossa *Alavoittu* (joitakin kertoja muodossa *Alavoitu*), minkä perusteella nimen voisi yhdistää karjalan kielen verbiin *alavoittuo* 'aleta' (*moa alavoittuu*, Suojärvi). *Karjalan kielen sanakirjassa* ei ole *alv*-alkuisia sanoja, ja nimeä on vaikea yhdistää mihinkään venäläiseen ristimänimeen. (KKS; Nissilä 1976.) Pohjanvalon mukaan vesiväylä, joka erotti Lunkulansaaren mantereesta, oli nimeltään *Alvoittu*; hän mainitsee myös samanlaisen salmilaisen sukunimen (Poh. 1947). Hotarin mukaan Lunkulansaaresta sijaitsi *Alvoitunniemi* (Hotari 1955:158). Pidän mahdollisena, että nimi *Alvoittu* (*Alavoittu*) on ollut alkuaan talonnimi, joka on viitannut rinteessä tai alavalla maalla sijainneeseen talon paikkaan. – Salmissa *Lp. Michail Ivanoff Alvoitun perill. L. Petter*, Hiiva 1900.

Beroga (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Beroga* karjalan kielen sanaan *pe'roka* 'ranta'. Pidän nimeä *Beroga* 'rantaa' merkitsevään sanaan pohjaavana nimenä, vaikka sana on

mainittu *Karjalan kielen sanakirjassa* vain Tveristä, Tihvinästä ja Valdaista (KKS). Sana vastaa venäjän sanaa *bereg* 'ranta' (VSSK 1895). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sanaa mutta mainitsee sukunimet *Berogu* ja *Ber'ogu* (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa yläuuskalainen nimi on muodoissa *Berega* ja *Bereza*. Varhaisin maininta on jo vuoden 1860 rippikirjassa, johon se on merkitty eräälle perheelliselle, tilattomaan väestöön kuuluneelle miehelle. Yläuuskalainen sukunimi on voinut olla alun perin talonnimi. – Salmassa *Lp. Wasili Kuismen Beroga*, Ylä-Uuksu 1900.

Juga (Salmi ja Impilahti)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Juga* karjalan sanaan *juka* 'hauta, syvennys, uoma (joessa tai järvessä)'; 'putous koskessa' (mm. Uhtua) (KKS). Sanat *juka*, *juva* tunnetaan laajalti merkityksessä 'vähäinen koski' (Nissilä 1975: 34). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Juga* (Poh. 1947). Impilahden Ruokojärvellä Kulismanjoessa olevan ison *Juankosken* lähellä oli Jukalan talo, jonka omistajan nimi oli *Juka*. (Suistamon paikannimikokoelma s.v. *Juankoski*, *Juka*.) *Juka*-nimellä on viitattu toisinaan myös siihen Ruokojärven kylänosaan, jossa muun muassa Jugan perhe asui (Härkönen 1950: 96). Salmin Koveron kylässä asuneen, *Juga*-nimeä kantaneen perheen naapurissa asui vuonna 1925 *Koski*-niminen perhe. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Juga* mainitaan jo vuoden 1874 rippikirjassa Kirkkojoelta eräällä maattomalla perheellä; Salmassa tavattu nimi *Juga* lienee kehittynyt Kirkkojoella jo tuolloin. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Juga* on kirjattu ensi kerran vuonna 1901; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu sukunimi kuului eräälle ruokojärveläiselle talonpojalle. Erään lehtitiedon mukaan sukunimi *Juga* on henkikirjoittajan antama sukunimi; tiedossa ei ole, mistä pitääjää väite koskee (Raja-Karjala 30.12.1909). Näyttää siltä, että sukunimi *Juga* on kehittynyt Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Salmassa *Tal. Mihail Jegoroff Juga*, Kovero 1915; Impilahdella *Stepan Mihailip[oika] Juga*, Ruokojärvi 1920.

Vrt. **Kanabro**, **Koverskoi**.

Juoleikko (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Nimeen *Juoleikko* sisältyy karjalan kielen sana *juoleikko* 'paikka, missä kasvaa kastikkaa tai juolavehnnää' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Juoleikko* mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vihittyjen luettelossa kaksi kertaa jo 1860-luvulla (1861, 1863) Miinalasta. Samanasuinen lisänimi on tunnettu myös Suistamon kirkonkylässä, mutta se ei ole kehittynyt sukunimeksi; nimi on kirjattu vuoden 1885 henkikirjaan ja Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan muutamaan 1870-luvulta olevaan asiakirjaan. – Salmassa *Ilja Pauloff Juoleikka* [sic], Kirkkojoki 1900, *Ilja Pauloff Juoleikko*, Kirkkojoki 1915.

Kaalimaa (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Nimi *Kaalimaa* on suomenkielinen: karjalan kielessä 'kaalimaata' merkitsevä sana olisi *kapustahuuha*; sana *kaali* (*koal'i*) on tutkimusalueellani uusi (KKS). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Nimi *Kaalimaa* on kirjattu henkikirjaan Salmin Palojärvellä vuonna 1900. Samassa kylässä on tunnettu nimet *Vipuveräjä* ja *Länkimestari*. Nimet *Kaalimaa* ja *Länkimestari*

ovat olleet tuolloin loisten eli tilattomien nimiä, mikä saa ajattelemaan, että nimet (tai ainakin *Kaalimaa*) voisivat olla pejoratiivisia lisänimiä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa kyseinen nimi on muodoissa *Kaali*, *Kaalima*, *Kaalimaa* ja *Kaalinen*; ensimmäinen merkintä on vuodelta 1903. Pidän nimeä *Kaalimaa* nimettävän asuinpaikasta kertovana nimenä. – Salmissa *Lsä Jeulampi Filipoff Kaalimaa*, Palojärvi 1900.

Kaita (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Kaita* karjalan tai suomen sanaan *kaita*. Karjalan kielen sanalla *kaita* on merkitykset 'kaita, kapea' (mm. Salmi, Suistamo) ja 'niukka' (Säämäjärvi) (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *kaidu* 'kapea' ja sukunimen *Kaidu*. Hänen mukaansa Salmissa Uuksalonpään niemen kapeimman kohdan nimi on ollut *Kaidu*. (Poh. 1947.) Ala-Uuksun kylästä, missä sukunimi *Kaita* on tunnettu, on ollut *Kaita*-nimiseen paikkaan noin pari kilometriä. Pidän mahdollisena, että sukunimi *Kaita* on alun perin ollut talonnimi, joka on viitannut talon sijaintiin Uuksalonpäässä. – Salmissa *Mökk. Semen Ivanoff Kaita*, Ala-Uuksu 1900.

Kanabro (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Sukunimeen *Kanabro* sisältyy karjalan kielen 'kanervaa' merkitsevä sana *kanabro*. Sana on tunnettu Salmissa; sen sijaan esimerkiksi Korpiselässä on käytetty myös muotoja *kanarva*, *kanarvo* ja *kannarvo* (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kanabro* (Poh. 1947). Pitäjässä on tunnettu järven nimi *Kanabrojärvi*, ja järven rannalla on sijainnut pieni *Kanapro*-niminen kylä (Salmin paikannimikokoelma; Poh. 1947); kyseessä on pikemminkin ollut taloryhmä. Rajan itäpuolella Vieljärvellä on tunnettu *Kanabro*-niminen kylä ja Kontupohjassa paikannimi *Karabrosaari* (Karjalan erilliskokoelma). Salmissa paikannimi *Kanabrojärvi* on tunnettu jo 1700-luvulla (*Kanabrojervi*, maakirja 1753). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kanabro* mainitaan vain neljä kertaa, ensi kerran vuonna 1904. Uskoakseni *Kanabro* on ollut alkuaan talonnimi, joka on muodostettu järven nimestä; vuosisadan alussa tietoisesti valitut uudet nimet eivät ole karjalankielisiä. – Salmissa *Lp. Wasili Nikitin Kanabro*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Juga, Koverskoi**.

Kanarvoinen (Suojärvi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Nimeen *Kanarvoinen* sisältyy karjalan sana *kanarvo*, jolla on merkitykset 'kanerva' ja 'suopursu' (KKS), ja suffiksi *-inen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin on kirjattu sukunimi *Kanarva* (*Kanarvo*) vuosina 1901–1906 Evanniemestä. – Suojärvellä *Lampti Ivan Falelejeff Kanarvoinen*, Evanniemi 1895; *Lamp. Wasili Jegoroff Kanarvoinen*, Kaitajärvi 1915.

Vrt. **Juoleikko**.

Kivekäs (Impilahti ja Salmi)

? Nimettävän asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Raja-Karjalassa tunnettu nimi *Kivekäs* pohjaa mahdollisesti karjalan sanaan *kivekäs* 'kivinen' (mm. Suojärvellä; KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kivekäs* ja sanan *kivekäs* 'kivinen' (Poh. 1947). Muualla Suomessa tavatut samanasuiset sukunimet ovat ns. otettuja sukunimiä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kivekäs*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Impilahden

Hunartilassa tunnettu sukunimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1849; seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on muodossa *Kivekjas* (osa merkinnöistä on kirjattu epäselviksi ”*Kivek-*”). Vuonna 1933 haudattujen luetteloon sukunimi on kirjattu muodossa *Kivikko*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu jo vuonna 1875, jolloin se esiintyy rippikirjassa eräällä uuksalonpäälaisellä talollisella; asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Kivekäev(a)* (1878), *Kivekas*, *Kivskjas* (1883) ja *Kivekjas* (1882). Koska nimi on tunnettu Salmissa ja Impilahdella kahdessa varsin lähekkäin sijanneessa kylässä, kyse lienee yhdestä ja samasta nimestä. – Impilahdella *Inh. Iwan Aleksejev Kiwekäs*, Pitkäranta 1870; Salmissa *Lb. Iwan Aleksejev Kiwekäs*, Uuksalonpää 1880.

Vrt. **Juoleikko**.

Kotschma (Salmi)

? Nimettävän asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Karjalan *kotschma* merkitsee ’mutkaa’; *monda kotšmua* ’mutkaa’ *ol’i naijes* (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnessa (Poh. 1947). Yläuuskulainen sukunimi *Kotshma* on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin 1900-luvun vaihteessa vain kahdeksan kertaa. Onkohan nimi viittanut nimettävän asuinpaikkaan, tien tai joen mutkaan? – Salmissa *Lsä Andrei Wasiljeff Kotschma*, Ylä-Uusu 1900.

Kotsonen (Salmi)

? Nimettävän asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kotsonen* voi yhdistää lähinnä verbiin *kotšoituo* ’kovettua, nurmettua’ (maa) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnessa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (muodossa *Kotshenen*) mainitaan ainoastaan vuonna 1910 haudattujen luettelossa Tulemalta. Nimi on voinut mielestäni viitata nimettävän henkilön asuinpaikkaan. – Salmissa *Inh. Timofei Kotschonen*, Tulemajoki 1880; *Timofei Kotsonen*, Tulemajoki 1915.

Kovero, Koverskoi (Salmi ja Impilahti)

? Paikannimi → sukunimi

Sukunimet *Kovero* ja *Koverskoi* liittynevät toisiinsa ja salmilaiseen kylännimeen *Kovero*. Nimeä *Koverskoi* käyttäneen suvun juuret ovat Kirkkojoen ja siitä kymmenisen kilometriä pohjoiseen sijainneen Koveron kylien seudulla (Siirtokarjalaisten tie 1971). Uuksalonpään Uusikylässä on sijainnut *Koversko-*niminen tila (Salmin paikannimikokoelma), ja Pohjanvalo on maininnut Salmista sukunimet *Kover*, *Kovero* ja *Koverskoi* (Poh. 1947). Suomessa *Kovero-*paikannimiä on syntynyt toisistaan riippumatta maaston koveran muodon perusteella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kovero*). Lisä- tai sukunimi *Kovero* (*Kowero*) on kirjattu henkikirjaan Salmin Miinalasta ensi kerran jo vuosina 1860 ja 1875. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Miinalasta ensi kerran vuonna 1860 ja Kirkkojoelta vuonna 1881. Nimi on asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Koverskaja*, *Koverski* ja *Koverskoi* sekä *Kovero*. Johtimella *-oi* on ortodoksisella alueella tavallisesti muodostettu venäläisten hypokorismien variantteja (ks. Nissilä 1975: 210). Impilahdella vuonna 1925 asunut Koverskoi lienee tullut Salmista. – Salmissa *Jegor Fomin Kovero*, Miinala 1860; *Andrei Feodorov Kowerskoi*, Orusjärvi 1875; Impilahdella *Työl. Mihail Vasilinp[oika] Pekkari eli Koverskoi*, Pitkäranta 1925.

Vrt. **Juga**, **Kanabro**.

Kulju (Suojärvi)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kulju* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *kulju*. Sanalla on merkitykset 'pääkallo' (Suistamolla *kul'l'u ~ kul'ju*) ja 'iso maljamainen astia'. Sanaa on käytetty usein 'huonosta tai rikkinäisestä astiasta'. Säämäjärvellä sanalle on tunnettu myös merkitys 'rotko, kuilu'. (KKS.) Suojärven Hautavaarassa sijaitsi *Kulju*-niminen vaara, jonka pohjoispuolella sijaitsi toinen vaara, *pienikul'l'u*; vaaralla sijainnut kylänosa oli myös *Kulju*. (Suojärven paikannimikokoelma.) Samanasuinen sukunimi *Kulju* tunnetaan eri puolilta Länsi-Suomea (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kulju*). Suojärven Kaipaalla vuosien 1890 ja 1895 henkikirjoihin kirjattu henkilönnimi *Kuljoi* liittyyneen sukunimeen *Kulju*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Kulju* on kirjattu ensi kerran vuonna 1895; tuolloin se mainitaan rippikirjassa eräällä kaipaalaisella talonpojalla. Vuoden 1900 rippikirjaan sukunimi *Kulju* on kirjattu Kaipaassa 35 henkilölle. Mielestäni on mahdollista, että suojärveläinen sukunimi *Kulju* on alun perin viitannut nimettävän asuinpaikkaan. – Suojärvellä *Lampti Abram Jemeljanoff Kulju*, Kaipaa 1895.

Vrt. **Maljunen**.

Kuljukka (Suistamo)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Ks. *Kulju*. Karjalan kielen sanalla *kuljukka* on merkitykset 'kalan pää' (Impilahti, Salmi), 'pahkakuppi' (Suojärvi, Salmi) ja Säämäjärvellä 'pyöreähkö mäki' (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (*Kulju*) mainitaan jo vuoden 1835 rippikirjassa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle Suistamon kirkonkylässä asuneelle talonpojalle. Nimi *Kuljukka* on kirjattu vuoden 1840 rippikirjaan Koitonselästä; seurakunnan asiakirjaan nimi on kirjattu siis 60 vuotta aiemmin kuin henkikirjaan. Nimi *Kuljukka* on voinut alun perin viitata nimettävän asuinpaikkaan. – Suistamolla *Tal Jefim Fomin Kullukka*, Koitonselkä 1900.

Vrt. **Malja**.

Kylmä, Kylmänen (Suojärvi)

? Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Nimeen sisältyy karjalan tai suomen *kylmä* ja sukunimijohdin *-nen*. Koko karjalan puhuma-alueella on tunnettu adjektiivi *kylmä* 'kylmä, jäinen, jäänyt'. Sanan muita, kuvaannollisia merkityksiä ovat 'tyly, tunteeton' ja 'kuollut, hengen' ; kumpikin merkitys on tunnettu muun muassa Suojärvellä. (KKS.) Samanasuiset sukunimet *Kylmä* ja *Kylmänen* tunnetaan muun muassa Pohjois-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala s.v. *Kylmänen*). Pidän mahdollisena, että Suojärvellä nimi *Kylmä* on lohjennut jostain paikannimestä; kyseessä ei liene tietoisesti muodostettu sukunimi. Osalle suvusta on merkitty vuoden 1920 henkikirjaan sukunimi *Kylmänen*. – Suojärvellä *Lampti Fedot Ahapoff Kylmä*, Varpakylä 1895; *Lamp. Iki Audotja Stepanova Kylmä, Lamp. Konstantin Fedotin[oika] Kylmänen*, Varpakylä 1920.

Kyly (Impilahti)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kyly* sisältyy karjalan sana *kyly*, jolla on merkitykset 'saunarakennus' ja (saunasta lämmitettyinä) 'kyly, kylpy' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kyly*; sanan *kyly* merkitys on hänen mukaansa 'sauna' (Poh. 1947). Nimi on merkitty Impilahden henkikirjoihin Kokkoselästä vuosina 1818–1820 ja 1875–1900 sekä Metsäkylästä vielä vuonna 1920. Vuoden 1820 henkikirjasta voi

nähdä, että lisänimi annettiin kahden miehen samannimisyyden vuoksi: toinen mies sai lisänimen *Kyly* ja toinen mies lisänimen *Metziko* (*metšikkö* 'metsikkö, nuorta metsää kasvava'; KKS), joka ei ole kehittynyt sukunimeksi. Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en kyseistä nimeä ole löytänyt. Lisä- tai sukunimi *Kyly* on nähdäkseni viitannut nimettävän omistamaan saunaan: se oli ehkä poikkeuksellisen iso tms. tai nimettävä asui siinä. – Impilahdella *RT Peter Ivanov kyly* [sic], Kokkoselkä 1818.

Lammas (Salmi)

? Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Lisä- tai sukunimi *Lammas* on alettu merkitä henkikirjoihin hyvin myöhään, vasta 1900-luvun alussa. Nimi voi olla karjalan- tai suomenkielinen (KKS). Karjalan kielen *lammas* merkitsee '(äiti)lammasta' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *lammas* 'lammasta' ja sukunimen *Lammas* (Poh. 1947). Nimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1898 muodossa *Lammasselkä* – maininta jää ainoaksi, muulloin nimi on *Lammas*. Jos kastettujen luettelossa mainittu nimi *Lammasselkä* oli talonnimi, sukunimen voi olettaa kehittyneen siitä lohkeamalla. Maanmittauslaitoksen vuoden 1930 karttaan Palojärven pohjoispuolelle 1–2 kilometrin päähän kylän keskustasta, on merkitty suonnimi *Lammassuo*. Näyttää siltä, että sukunimi *Lammas* on saattanut lohjeta jostain salmilaisesta paikannimestä tai talonnimestä. – Salmassa *Lp. Wasili Jevsejeff Lammas*, Palojärvi 1900.

Lemminkäinen (Suojärvi)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Kyseessä oleva sukunimi on kirjattu henkikirjoihin Kokonniemestä muodoissa *Lemmikkö* (1895) ja *Lemminkäinen* (1905, 1910, 1920). Nimen taustalla voi käsittääkseni olla karjalan kielen sana *lemikkö* 'lettopaikka' (KKS). On mahdollista, että nimeä on 1900-luvun alussa muunneltu "suomalaisemmaksi". Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu yleensä muodossa *Lemminkäinen*, vuonna 1904 muodossa *Lemmikko*; varhaisimmat merkinnät ovat vuoden 1900 rippikirjassa Kokonniemestä. – Suojärvellä *Lampti Wasili Nikiforoff Lemmikkö*, Kokonniemi 1895; *Lmp. Wasili Nikiforoff Lemminkäinen*, Kokonniemi 1905.

Liete (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Nimeen *Liete* sisältyy karjalan kielen koko puhuma-alueella tunnettu sana *liete* 'hieno rantahiekka', 'rantahietikko, matala hiekkaranta' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; hänen mukaansa sanalla *liete* on merkitys 'hiekkä' (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Liete* on kirjattu vain joitakin kertoja, ensi kerran vuonna 1901. Asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Liette* (1913) ja *Lieti* (1909). Sukunimen *Liete* voi epäillä pohjaavan talonnimeen, joka on viitannut talon paikkaan, mahdollisesti sijaintiin järven rannalla. – Salmassa *Lpti Feodor Kuismen Liette*, Orusjärvi 1895.

Vrt. **Lätti**.

Losoi (Salmi)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Losoi* voi yhdistää karjalan sanaan *lozo*, joka merkitsee 'alavaa, vetistä kohtaa; lätäkköä' (mm. Ilomantsi, Korpiselkä). Sanaa on käytetty myös 'huonokuntoisesta esineestä' ja 'vanhasta, raihmaisesta ihmisestä tai eläimestä' (Suojärvi). Sillä on lisäksi merkitykset 'rasiksi jäänyt kaski' (Säämäjärvi) ja

'seuna' (Salmi). (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Lozoi*; sitä vastaavaa sanaa hän ei mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1862; nimi esiintyy tuolloin rippikirjassa ja haudattujen luettelossa. Maanmittauslaitoksen vuoden 1930 karttaan ilmeisesti suku- ja talonnimi *Losoi* on merkitty Miinalan kylän etelälaitaan alle kilometrin päähän Laatokan rannasta. Tämä vahvistaa käsitystäni siitä, että sukunimi olisi kehittynyt talonnimestä, johon sisältyy 'alavaa' merkitsevä sana. – Salmassa *Andrei Andrejev Losoi, Nikolai Andrejev Losoi*, Miinala 1880.

Vrt. **Lösönen**.

Lysin (Salmi)

? Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Salmin Ala-Uuksussa kehittynyt sukunimi on vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoissa muodossa *Lysin*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Lyzin'e* (Poh. 1947). Sen sijaan Salmin vuosien 1900, 1910 ja 1915 henkikirjoihin lisä- tai sukunimi on kirjattu muodossa *Lysikorva*. *Karjalan kielen sanakirjassa* on 29 erilaista *-korva*-loppuista sanaa, muun muassa *lukšakorva* ('luppakorvaisesta; korvat luimussa olevasta') ja *lyhytkorva* ('lyhytkorvaisesta'). Sanalle *lysi*, joka on tunnettu lähinnä Vienan Karjalassa, on kirjattu merkitykset 'lyhytvartisen viikatteen varsi' ja 'lyhytvartinen viikate'. Sanalla *korva* oli merkitys 'korva', mutta sitä on voitu Raja-Karjalassa ja Aunuksessa käyttää postposition tapaan merkityksessä 'vieressä, viereen, varrella' jne. (esim. Säämäjärvellä *kosken korvas*). (KKS.) Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa nimi esiintyy vain kerran, tuolloin muodossa *Lysin* (1940). Maanmittauslaitoksen 1930-luvun karttaan on Ala-Uuksun kylään merkitty paikannimi *Lysinvaara*, ja Pohjanvalo mainitsee paikannimen *Lyzi*, joka on ollut Ala-Uuksulla erään ojan nimi; oja on erottanut Uuksalonpään nimen mantereesta (Poh. 1947). Erästä siltaa on nimetty "Lysin sillaksi" (Viljanto 1952: 207). Pidän mahdollisena, että lisänimi *Lysikorva* (*Lysin*) on alkuaan lohjennut esimerkiksi paikannimestä *Lysinvaara* tai viitannut *Lyzi*-nimisen ojan varressa (mm. Säämäjärvellä *korvas*) olevaan asumukseen. Nimi on alun perin annettu eräälle maata omistamattomalle miehelle. – Salmassa *Lsä Stepan Nikiforoff Lysikorva*, Ala-Uuku 1900; *Mökk. Stepan Nikiforoff Lysikorvan lki Tatjana*; *Mök. Aleksander Stepanoff Lysikorva*, Ala-Uuku 1915; *Lois Aleksander Stepanoff Lysin*, Ala-Uuku 1920.

Lätti (Salmi)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Lätti* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *lätikkö* 'vetinen paikka, lätäkkö'; sana on tunnettu muun muassa Salmassa (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; hänen mukaansa Salmassa tunnettiin sana *lätikkö* 'lammikko' (Poh. 1947). Sukunimen tulkintaa sanan *lätikkö* pohjalta puoltaa se, että nimen *Lätti* saaneen talollisen naapuri sai nimen *Liete*; ks. tätä. Sukunimi *Lätti* on mainittu ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1901 rippikirjassa; nimi kuului tuolloin eräälle talonpoikaisperheelle. Muualla Raja-Karjalassa sukunimi *Lätti* on Impilahdella tunnettu luterilaisten nimenä jo 1700-luvulla (Katiha), mutta mikään ei osoita sen yhteyttä orusjärveläiseen ortodoksiperheeseen, joka sai samanasuisen nimen; ortodoksinen salmilainen suku on todistettavasti asunut samoilla sijoillaan ainakin vuodesta 1822 asti. – Salmassa *Lpti Stepan Feodoroff Lätti*, Orusjärvi 1895.

Vrt. **Liete**.

Lösö (Suistamo), **Lösönen** (Suistamo ja Impilahti)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Lösö* karjalan sanaan *lösö* 'vesiperäinen paikka' (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin on merkitty nimet *Lösö* ja *Lösönen*; ensimmäiset merkinnät leppäsyryläisestä nimestä ovat vuoden 1900 rippikirjassa, 55 vuotta myöhemmin kuin henkikirjassa. Impilahdelle nimi *Lösönen* näyttää tulleen Suistamolta: Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain vuonna 1924, jolloin nimenkantajan mainitaan asuneen Suistamon Leppäsyryssä. Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on nimestä useita samantyyppisiä mainintoja. – Suistamolla *Feodor Anufrejeff Lösönen*, Leppäsyryä 1845; *Tal. Ivan Nikitin Lösö*, Leppäsyryä 1900; Impilahdella *Työmies Siila Aleksejeff Lösönen*, Pitkäranta (Pitkärannan tehdas) 1900.

Vrt. **Kivekäs**, **Losoi**.

Mäkinen (Suistamo)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Nimi *Mäkinen* on kirjattu yhtäjaksoisesti Suistamon vuosien 1830–1925 henkikirjoihin Suistamon kirkonkylästä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä on vasta vuonna 1898, jolloin se mainitaan kastettujen luettelossa. Nimi pohjaa mahdollisesti johonkin *-mäki*-loppuiseen paikannimeen. Samanasuista sukunimeä on Länsi-Suomessa otettu 1870-luvulta alkaen (Paikkala 2004: 298; vanhoista asiakirjamaininnoista ks. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mäkinen*). Luovutetusta Karjalasta, Etelä-Karjalasta tai Pohjois-Karjalasta ei ole sitä vanhempia mainintoja samanasuisesta nimestä (HisKi). – Suistamolla *Akim Markoff Mäkinen*, *Foma Ivanoff Mäkinen* ja *Ivan Nikitin Mäkinen*, kirkonkylä 1830.

Neprätti (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Karjalan kielessä nimeä *Neprätti* äänteellisesti lähinnä ovat sanat *népra* 'vesi, vesistö', *néprem* 'vastus, este'; 'tauti; vahinko', *népremennöi* 'välttämätön' ja *népremnöi* 'paha, huono, vaikea' (KKS). Pohjanvalon mukaan *N'epriätti* oli Salmassa "kylä Ylä-Uuksulla" ja pitäjässä tunnettiin sukunimi *N'epriät't'i* (Poh. 1947); kyseessä on kuitenkin ollut taloryhmä, jossa Neprätit ovat asuneet. Salmin Kytösyryssä Sumerianjoen varrella on sijainnut *Nebräti*-niminen laaja niittyalue ja Ruokojärvellä Kulismanjoen varrella Virtalan laajaa niittyaluetta on kutsuttu nimellä *Nebrätš(i)* (~ *nebräti*, *nebräti*), lähellä on pulpunnut *nebrätšinlähe* (Salmin paikannimikokoelma). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1898; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Ylä-Uuksusta. Kyse on ilmeisesti alkuaan veteen ja vesistöön viittaavasta paikannimestä, jonka pohjalta on muodostettu talonnimi, jota on alettu vuosisadanvaihteessa käyttää myös sukunimenä. – Salmassa *Andrei Neprjäätin perill[iset]* *L Andrei*, Salmi, Ylä-Uuksu 1900.

Nilonen (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Salmassa on tunnettu karjalan kielen sana *nilo* 'vedenalainen kallio, kari' (KKS). Pohjanvalon mukaan sanan merkitys on 'aivan veden rajassa oleva liukas kallio'; hän ei mainitse sukunimeä *Nilonen* tai *Nilanen* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu muodossa

Nilonen ja *Nilanen* Hiivasta ja Varpaselästä sekä Ylä-Uuksusta; varhaisin merkintä on vuonna 1879 kastettujen luettelossa Hiivasta. Pidän mahdollisena, että Mantsinsaaren Hiivasta lähtöisin oleva sukunimi on kehittynyt jostain talonnimestä. – Salmissa *Lp. Wasili Ivanoff Nilasen perill. L Petter*, Hiiva 1900.

Patatschu (Salmi), Padatsu (Padatzu) (Impilahti)

? Talonnimi → sukunimi

Salmissa on tunnettu kylänosan nimi *Patala* eli *Padattsu*. Johdin *-tsu* on ollut Karjalassa produktiivinen; nimessä *Padatsu* se ei muuta nimen kantana olevan sanan merkitystä. (Nissilä 1975: 47, 261.) Karjalan *pata* merkitsee 'savesta tai raudasta valettua keittoastiaa, saviruukkua, malmipataa', *pato* '(kala)patoa, sulkua' (KKS). Salmin Tiijalan kylässä on ollut *Padatsun* kylänosa, jossa on sijainnut samanniminen talo (Hotari 1955: 26). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Padattsu* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäiset merkinnät sukunimestä *Padatsu* ovat vuodelta 1890. Salmin Tiialassa ja Kuronlahdessa on kirjattu 1900-luvulla henkikirjaan myös sukunimi *Patanen*, jota ei ole Salmin eikä Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa. Kuronlahdessa eräälle talolliselle on toisinaan kirjattu henkikirjaan nimi *Patanen*, toisinaan kirkonkirjoihin nimi *Padatsu (Podatsu)*. *Laatokan Mantsi* -kirjassa kerrotaan, että Anttosen (Ontonovin) kotivävyksi tullut Mihail Rämöi otti *Padatsu*-sukunimen; nimi *Padatsu* oli hänen kotikylänsä nimi (V. Peiponen 1997: 203–204). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa ilmeisesti Koirinojan kylästä lähtöisin oleva sukunimi on muun muassa muodoissa *Padattsu* ja *Padatshu*, ja varhaisin maininta on vuodelta 1895. Laitisen mukaan Impilahdella on vuonna 1897 kirjattu henkilön nimi *Marfa Padatsu* (Laitinen 1938: 442). Sukunimi *Padatsu* näyttää kehittyneen sekä Salmissa että Impilahdella. – Salmissa *Lsä Filip Ivanoff Patatschu*, Tulemajoki 1900; *Lp. Grigori Semenoff Patasen lki Natalia*, Tiiala 1900; *Lp. Jegor Prokofejeff Patanen*, Kuronlahti 1900; Impilahdella *Wasili Saharjeff Padatschu*, Koirinoja 1910.

Vrt. **Sulku**.

Petäjä (Suistamo ja Salmi)

? Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Petäjä* karjalan tai suomen sanaan *petäjä*. Karjalan sanalla *petäjä* on ollut koko karjalan puhuma-alueella merkitys 'mänty' (KKS). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt eri puolilla Suomea (ei mm. Karjalassa eikä Savossa) talonnimestä; osa sukunimistä on ns. otettuja nimiä (Mikkonen –Paikkala 2000 s.v. *Petäjä*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Petäjä* (vuonna 1900 *Petaja*) on vuonna 1893 kastettujen luettelossa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle uuksujärveläiselle talonpojalle. Maanmittauslaitoksen 1930-luvulla painetun kartan mukaan Uuksujärven kylä, jossa sukunimi *Petäjä* on käsittääkseni kehittynyt, sijaitsi *Uuksujärvi-* ja *Petäjäjärvi-*nimisten järvien välissä. Pidän mahdollisena, että sukunimi on kehittynyt lisänimestä, joka on pohjannut paikannimeen *Petäjäjärvi*. Salmissa sukunimi *Petäjä* on kirjattu ainoastaan vuoden 1925 henkikirjaan, ja siellä nimi voi olla uusi, ns. otettu sukunimi; se ei esiinny rajakarjalaisten sukunimenmuutosaineistossani (Patronen 2009). Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin mantsinsaarelainen sukunimi on kirjattu vain vuosina 1925 ja 1938. – Suistamolla *Bden Ignatei Iwanoff Petäjä*, Uuksujärvi 1885; *Salmi Mök. Petter Petäjä*, Työmpäinen 1925.

Vrt. **Haabatsu**.

Pugelo (Suistamo)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Suistamon Koitonselän kylästä on vuoden 1753 maakirjaan kirjattu lisä- tai sukunimi *Pukello* (*Constantin Pukello*). Nimeen sisältynee karjalan kielen *pukelo* (Suistamolla *pugelo*), jolla on merkitys 'pieni niitty' (KKS). Nimi on kirjattu henkikirjaan samasta kylästä myös vuosina 1818–1840. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut; vuosilta 1786–1843 olevissa asiakirjoissa koitonselkäläisellä Jakov Konstantininpojalla (1774–1843), jolla kyseinen nimi mainitaan henkikirjoissa, ei ole mitään lisä- tai sukunimeä. Samanasuinen lisänimi *Pugalo* on kirjattu Salmin vuoden 1845 henkikirjaan Hyrsylästä, mutta siitä ei ole muita tietoja. – Suistamolla *RT: Jacov Bukello*, Koitonselkä 1818; *Jakow Konstantinoff Puckello* [epäselvä], Koitonselkä 1840.

Vrt. **Juoleikko, Rajakko**.

Putschettaja (Salmi)

Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Lunkulansaaren Lunkulasta kyseinen nimi on talletettu muodossa *Putsettaja*. Nimi on ollut talonnimi ja sukunimi. (Salmin paikannimikokoelma; V. Peiponen 1997: 217). Pohjanvalon mukaan *Putšettai* on ollut oma kylänsä; hän mainitsee myös sukunimen tässä muodossa (Poh. 1947); kyseessä on kuitenkin ollut taloryhmä. Nimi *Putschettaja* on yhdistetty esimerkiksi puuron kiehumista ja oluen käymistä kuvaavaan karjalan verbiin *put'settoa*. On kerrottu, että Lunkulansaareissa Putsettajan talojen kohdalla on ollut lähde, joka ei jäänyt koskaan. Lähteen nimi oli aikaisemmin ollut *Put'settaja*. (Hotari 1955: 50; KKS.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1862; se on tuolloin kuulunut eräälle talonpoikaisperheelle. Seurakunnan myöhemmin laadittujen asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Putsettaja*, *Putschettaja*, *Putshattajev* (1865), *Puts(h)et(t)ai* (1881–1882), *Putshene* (1882) ja *Putshettov(a)* (1885). Nimelle on Raja-Karjalassa useita vertailukohtia. Suistamon Leppäsytyrjässä on tunnettu *Karkettaja*-niminen, nopeasti virrannut luonnonoja, *Kiltsettäjä*-niminen hete ja *Tšilkettäjä*-niminen niittymaa-alue, jonka poikki puro mennä ”tšilketti”, sekä *Tšilkettäjänlähde*, joka ”pulputti aina hiljaa” (Suistamon paikannimikokoelma). Suojärvellä *Törisijä*-niminen luonnonoja antoi nimen Varpakylän osalle, ja siellä sijainneen talon viralliseksi nimeksi annettiin *Törisiä* (Suojärven paikannimikokoelma). Näyttää siltä, että sukunimi *Putschettaja* pohjaa samanasuiseen talonnimeen. – Salmassa *Michaila Wasiljeff Putschettaja*, Lunkula 1895.

Rajakko (Salmi)

? Luontonimestä kehittynyt talonnimi → sukunimi

Nimi *Rajakko* pohjaa Raja-Karjalassa tunnettuun karjalan kielen sanaan *rajakko*. Salmassa sitä on käytetty kuvaamaan 'huonoa, loppuun kulunutta tarvealua', varsinkin 'jalkinetta ja vanhaa ja raihnaista ihmistä' (KKS; vrt. myös *kenkäräjä*). Sanalla on toinenkin merkitys: esimerkiksi Suojärvellä *rajakko* on merkinnyt 'aho- tai lehtomaata' ja paikannimistöön ovat kuuluneet muun muassa *Abroinrajakko*, *Akanrajakko*, *Kivikkörajakko*, *Kylyrajakko* ja *Makoirajakko* (Suojärven paikannimikokoelma). Sana esiintyy myös joissakin tilannimissä. Myös Aunuksen Karjalassa *rajakko* (*rajak*) on tunnettu 'ahon' merkityksessä (Karjalan erilliskokoelma). Pohjanvalon mukaan sanalla on merkitykset

'nurmettunut kaski' ja 'pilaantunut nahka'; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1898. Uskoakseni kyse on talonimestä kehittyneestä sukunimestä, ei ns. otetusta sukunimestä (Patronen 2009; vrt. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rajasalo*). – Salmissa *Lpti Jegor Ivanoff Rajakon leski Malanja*, Orusjärvi 1895.

Vrt. **Kotta**.

Retschu (Salmi)

Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Rettsu*; mihinkään karjalan kielen sanaan nimeä on vaikea yhdistää (Poh. 1947; KKS). Kyseessä ei ole nimi *Gretsu* (<< karj. 'tattari'; KKS; Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1901. Nimi on tuolloin kuulunut eräälle talonpoikaisperheelle. Pohjanvalon mukaan *Rettsu* oli ”kylä Käsnäselän lähellä” (Poh. 1947); kyseessä on kuitenkin ollut taloryhmä, ei kylä. Maanmittauslaitoksen vuonna 1930 painettuun karttaan on Käsnäselän pohjoispuolelle merkitty *Retshu*-niminen asutusryhmä, joka on syntynyt *Suuri Retshujärvi* -nimisen pikkujärven etelärannalle; sen pohjoispuolella on sijainnut *Pieni Retshujärvi* -niminen pikkujärvi. Näyttää siltä, että sukunimi *Retschu* on kehittynyt lisänimestä, joka on lohjennut paikannimestä. – Salmissa *Lp. Jegor Aleksejeff Retschu*, Käsnäselkä 1895.

Vrt. **Surma, Tenhu**.

Röynä (Salmi)

? Asuinpaikkaan viittaava lisänimi → sukunimi

Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Röynä* eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnessa (Poh. 1947). Nimen *Röynä* tulkintaan on vaikea löytää apua myöskään *Karjalan kielen sanakirjasta*; lähimpänä on adjektiivi *reunimaine*, joka on Salmissa ollut *röyhimäne: röyhimäzes padazes vajuaz ota maidua!* (KKS). Onko nimi voinut viitata esimerkiksi talon sijaintiin kylän laidalla? Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1877; asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Rein(j)a* ja *Reini*. – Salmissa *Lb. Feodor Iwanov Röynä*, Varpaselkä 1880.

Sulku (Salmi, Suistamo ja Impilahti)

? Talonnimi → sukunimi

Nimi *Sulku* on kirjattu Salmin henkikirjaan vuosina 1900 ja 1920. Pohjanvalon mukaan Salmissa tunnetulla sanalla *šulku* on ollut merkitys 'silkki'; vastaavaa sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947). Salmin pitäjänkokoelmassa on paikannimen *Šulkun nurmi* yhteydessä tieto, että Manssilassa sijainneen nurmen nimeen sisältyy henkilönnimi *Žulku* ja sanalla *šulku* on merkitys 'silkki' (Salmin paikannimikokoelma). Karjalan kielen sanalla *šulku* on muun muassa Suojärvellä ja Suistamolla tunnettu merkitykset 'silkki(kangas)' ja 'silkkilanka' ja sitä on voitu käyttää myös kiertoilmauksena näläntunteelle: (nälkäisellä) *maha šulkuo kezreää*. Sanaa *šulku(h)ine* on käytetty Säämäjärvellä kuvaannollisesti 'lipevästä ihmisestä tai hänen puheestaan'. Nimeä *Sulku* on lähellä myös karjalan kielen *sulku* 'pato', erityisesti 'kala- ja sulkupato' (mm. Suistamo). (KKS.) Eri puolilla Suomea on *Sulku*-alkuisia paikannimiä, jotka viittaavat muun muassa 'patoon'; paikannimistä *sulku* on siirtynyt talonnimiin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Sulku*). Käsittäakseni Salmin Käsnäselässä henkikirjaan kirjattu sukunimi *Sulgu* (1895) ja Salmin Miinalassa kirjattu

sukunimi *Sulkku* (1900) ovat yksi ja sama sukunimi. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin miinalalainen sukunimi on kirjattu vuosina 1896–1942 (vain muodossa *Sulku*); mainintoja on vain seitsemän. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin on Suistamon Jalonvaarasta kirjattu vuonna 1900 sukunimi *Sulkku*. Sen sijaan Impilahdelle sukunimi *Sulku* on tullut ilmeisesti Salmista (Mikkonen – Paikkala s.v. *Sulku*); Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) Kitelästä ja Hunttilasta. Pidän mahdollisena, että nimi *Sulku* on alkuaan viitannut ’patoa’ merkitsevään sanaan. – Salmassa *Ivan Ivanoff Sulgu*, Käsänäselkä 1895; *Sergei Afanasjeff Sulkku*, Miinala 1900; Suistamolla *Mökk. Ivan Andrejeff Sulku*, Jalonvaara 1900; Impilahdella *Tal. Ivan Ivanoff Sulku*, Kitelä 1920.

Vrt. **Padatsu**.

Tenhu (Salmi)

? Asuinpaikan nimestä lohjennut lisänimi → sukunimi

Henkilönnimi *Tenhu* on kirjattu Salmin henkikirjaan Orusjärven kylästä vuosina 1875–1900 ja vuosina 1920 ja 1925 läheisestä Palojärven kylästä. Kumpikin kylä sijaitsi Salmin itäosassa Änäjoen länsipuolella. Salmista tunnetaan paikannimet *Tenhunjärvi* (järvi), *Tenhunkylä* ja *Tenhuoja*. Pieni järvi, Tenhunjärvi, sijaitsi Orusjärven pohjoispuolella ja Tenhuoja laski Tenhujärvestä Änäjokeen. Karttaan Tenhujärven pohjoispuolella merkitty Tenhunkylä on ollut taloryhmä, ei kylä. (Salmin paikannimikokoelma; Salmin kartta 1991.) Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen; hänen mukaansa paikannimi *Tenhu* on tarkoittanut ”kylää lähellä Orusjärveä” (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuonna 1893 haudattujen luettelossa; nimi kuului tuolloin eräälle orusjärveläiselle talolliselle. Seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu myös muodossa *Tenhunen*; henkikirjoissa sukunimi on jopa muodossa *Denganen* (Palojärvi 1900). Näyttää siltä, että sukunimi *Tenhu* on kehittynyt lisänimestä, joka on lohjennut jostain *Tenhu*-alkuisesta paikannimestä. – Salmassa *Lb. Aleksei Michailov Tenhu*, Orusjärvi 1875.

Vrt. **Retsu**, **Surma**.

Tervahattu (Suistamo ja Salmi)

Paikannimen osa → sukunimi

Nimeen *Tervahattu* sisältyy karjalan tai suomen kielen sanat *terva* ’terva’ ja *hattu* ’hattu’. Karjalan sanalla *hattu* on myös vanhempi merkitys ’huppumainen kangaspäähine, joka ulottuu hartioiden yli ja suojelee käyttäjänsä hytysiltä ja mäkäräisiltä, kukkeli’. (KKS.) Suistamolla ensimmäisenä lisä- tai sukunimeä *Tervahattu* kantaneen miehen asuman tilan nimi oli mahdollisesti *Tervakylänselkä* (Suistamon vuoden 1900 henkikirja), ja pidän mahdollisena, että nimi on kehittynyt siitä. Kyläkunnan nimeä *Tervakylä*, jossa Tervahatut asuivat, on selitetty niin, että paikalla oli poltettu aikoinaan tervaa mutta myös niin, että paikalla ensimmäisenä asuneen miehen nimi oli *Tervahattu* (Suistamon paikannimikokoelma): pidän ensimmäistä selitystä uskottavampana. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1901 kastettujen luettelossa Leppäsyjästä. Nimeä ensimmäisenä kantaneella miehellä ei ole aiemmin ollut mitään sukunimeä. Salmiin sukunimi *Tervahattu* on ilmeisesti tullut Suistamolta: nimeä ei löydy Salmin eikä Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista. Nimi mainitaan Salmin vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoissa erällä maattomaan väestöön

kuuluneella miehellä. – Suistamolla *Tal. Feodor Feodoroff Tervahattu*, Leppäsyryjä 1900; Salmissa *Lois Dmitri Feodorin[p]oika Tervahattu*, Uuksalonpää 1920.

Vipuveräjä (Salmi)

? Talonnimi → sukunimi

Nimeen *Vipuveräjä* sisältyy karjalan kielen sana *vipuveräjä* 'portti, veräjä', joka on tunnettu muun muassa Suojärvellä ja Säämäjärvellä (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sanaa eikä kyseistä sukunimeä; sen sijaan hän mainitsee sanan *vibukaivo* 'vinttikaivo' (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain muutama maininta nimestä *Vipuveräjä*, varhaisin vuodelta 1912 (suomennoksessa muodossa *Vibuverai*). Pidän mahdollisena, että kyseessä on alun perin talonnimi. – Salmissa *Lp. Kondrati Nikiforoff Wipuveräjä*, Palojärvi 1900.

3.5 Nimettävän tapoja, luonteenpiirteitä tai ulkomuotoa kuvaavat nimet (299 nimiartikkelia)

3.5.1 Nimet, joiden etymologia näyttää todennäköiseltä (154 nimiartikkelia)

Bajari (Salmi ja Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Bajari* sisältyvällä karjalan kielen sanalla *pajari* on merkitys 'venäläinen ylimys, pajari'. Sanaa on voitu käyttää myös 'suuresta herrasta, rikkaasta miehestä' puhuttaessa. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sanalla *bajari* on merkitykset 'parooni, pajari, pohatta, suurtilallinen' sekä 'paise'; sanaa vastaavaa sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Sukunimi *Pajari* on tunnettu Etelä-Karjalassa jo 1500-luvulla (mm. Jääski, Kivennapa) ja 1600-luvulla (mm. Parikkala) (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pajari*) sekä 1800-luvulla esimerkiksi Laatokan rannalla Hiitolassa (HisKi). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös Raja-Karjalassa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan se on kirjattu Karkun kylästä eräälle tilattoman perheelle ja eräälle talollisen perheelle jo vuonna 1875. Talolliselle annettu lisänimi on voinut ehkä viitata nimettävän varallisuuteen. Sukunimi mainitaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran (muodossa *Bojari*) vuonna 1905, jolloin se on kuulunut eräälle tilattoman tyttärelle; asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Bajari* (1910–1913), *Pajari* (1913, 1928 jne.) ja *Pajarinen* (1942). Suojärvellä nimi on alun perin kirjattu henkilökirjaan muodossa *Bojari*, ja se on kuulunut eräälle maattomaan väestöön kuuluneelle miehelle; lisänimi on ehkä viitannut nimettävän käytökseen tai olemukseen, ei niinkään nimettävän varallisuuteen jne. – Salmissa *Lb. Iwan Stepanov Bajari*, Karkku 1880; Suojärvellä *Löysä Arestark Terentjeff Bojari* [po. *Bajari*], Vegarus 1895.

Vrt. **Graf, Ruhtinas, Saksa, Tuusa.**

Balbatsu (Impilahti, Suistamo ja Salmi)

Nimettävän tapoja (puhumista?) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Balbatsu* sisältyy karjalan kielen sana *balbaššu*, jonka merkitys on Pohjanvalon mukaan Salmissa ollut 'pölkkyä'; hän mainitsee myös sukunimen *Balbaššu* (Poh. 1947). *Karjalan kielen sanakirjaan* sana *pal'paššu* (*bal'baššu*) on kirjattu vain on Aunuksen Karjalan Vitelestä, missä sille on

annettu merkitys 'poikanulikka' (KKS). Impilahden Pitkärannan Rannankylässä on sijainnut *Palpatsu*-niminen talo (joskus *Pal'patsu*), ja nimen on selitetty merkitsevän 'suupalttia, suulasta ihmistä'. Talon aikaisempien asukkaiden sukunimi oli *Balbatšu* (joskus *Balbašu*). (Impilahden paikannimikokoelma.) Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Balbas* (1907), *Balbasu* (1909), *Balbashu*, *Balbassu*, *Balbatshu* ja *Balbatshshu*; varhaisin maininta on vuonna 1890 kastettujen luettelossa Pitkärannasta. Impilahdella lisänimi lienee alun perin annettu jollekulle puheliaalle tai muuten vilkkaalle miehelle. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Balbas(h)u* mainitaan ensi kerran vuonna 1900. Rippikirjaan kirjattu nimi kuului tuolloin eräälle Leppäsyryssä asuneelle tilattomalle. Salmin Lunkulansaaren Hiivassa on sijainnut torppa, jonka nimi on ollut *Balbaššu* (Salmin paikannimikokoelma) tai *Balbassu* (Hotari 1955: 89). Torppa lienee nimetty asukkaiden mukaan. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kirjattujen tietojen mukaan useimmat sukunimen *Balbashu* (*Balbashshu*) kantajat ovat asuneet Pitkärannassa tai Suistamon Leppäsyryssä; ensimmäinen maininta Salmista on vuodelta 1900 Karkusta. Näyttää siltä, että sukunimi on kehittynyt Salmista ja Suistamolla; sen sijaan Impilahdelle nimi lienee tullut Salmista. Nimen selitykseen muistitiedon perusteella suhtaudun varauksella; joka tapauksessa kyse näyttää olevan alun perin pejoratiivisesta lisänimestä. – Impilahdella *Löysä Wasili Jegoroff Baljbaschu*, Pitkäranta 1890; Suistamolla *Löysä Aleksander Ivanoff Balbaschu*, Leppäsyry 1900; Salmista *Feodor Ivanoff Balbaschu*, Hiiva 1900.

Vrt. **Brälä, Bräyschy, Bräysy, Hahatti, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Boljo (Salmi ja Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Boljo* on käsittääkseni kehittynyt lisänimestä, johon on sisältynyt sana *poloi*. Karjalan kielen *polo(i)* on Salmista merkinnyt 'koukkupyödystä', Suojärvellä 'pitkänsiiman merkkikohoa' ja sanan rinnakkaismuoto *pölö(i)* Suojärvellä 'puukapulaa, palikkaa' mutta myös 'penistä' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Bolo*; hänen mukaansa sanalla *polo* on ollut merkitys 'lohikoukulla pyydetäessä käytetty puinen n. 50–60 cm pituinen puukapula' (Poh. 1947). Salmin henkikirjoissa nimen kirjoitusasu vaihtelee. Nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1880 muodossa *Bolin* [? epäselvä], vuosina 1895 ja 1900 muodossa *Pulja* ja vuonna 1920 ja 1925 muodossa *Boljo*. Vuosina 1920 ja 1925 osalle aiemmista *Pulja*- tai *Boljo*-nimen kantajista on kirjattu sukunimi *Pulliainen*, joka on samanasuinen savolaisen sukunimen kanssa. Myös Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ja niiden suomennoksiin käsnäselkäläisen suvun nimi on kirjattu eri aikoina hyvin monessa eri muodossa: niitä ovat *Bolja* (1890), *Boljo* (1860, 1900, 1909, 1918), *Bole* (1903), *Bolo* (1860), *Bolö* (1863, 1924, 1937), *Bölö* (1921, 1924) ja *Balo* (1859) sekä *Pulli* (1882), *Puljan* (1889), *Pulliainen* (ensi kerran v. 1898), *Pullinen* (ensi kerran v. 1903) ja *Pullei* (1901). Suistamolla sukunimi *Boljo* on alettu kirjata henkikirjaan tässä muodossa 1900-luvun taitteessa; aiemmin nimi on kirjattu muodossa *Boloi*. Suistamon Loimolassa sama nimi on mahdollisesti kirjattu jo vuoden 1764 maakirjaan muodossa *Bolo* (*Ivan Ulianov Bolo*, epäselvä). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Loimolasta ensi kerran jo vuonna 1845; suomennoksissa nimi on muodoissa *Bolö*, *Bolo*, *Boljo* ja *Boljon*. Lisänimi *Boljo* on niin Salmista kuin Suistamolla saatettu alun perin antaa kumarassa, koukussa kulkeneelle tai pienikokoiselle miehelle.

Nimenantoon on saattanut vaikuttaa myös nimeen sisältyvän sanan monimerkityksisyys. – Salmissa *Lpti Karp Ivanoff Puljan leski Maria*, Käsänselkä 1895; *Mök. Stepan Klementjeff Boljo*, Käsänselkä 1915; Suistamolla *Nasarei Boloi*, Loimola 1890; *Ilja Nasaroff Boljo*, Loimola 1910.

Vrt. **Brilli**, **Kokatti**, **Lerssi**.

Boroda (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Boroda* sisältyy karjalan ’partaa’ merkitsevä sana, joka on ollut Salmissa *borodu* (Poh. 1947). Sukunimi *Boroda* tunnetaan myös Venäjällä (<< ’parta’; Ungebaun 1972: 137). Suojärvellä on tunnettu henkilönnimi *borodan ósippa* eli *Osip Partanen* (Nissilä 1975: 209); silti Suojärvellä sukunimi *Boroda* ja sukunimi *Partanen* ovat myös kuuluneet kahdelle eri suvulle. Nimi *Boroda* mainitaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1866; tuolloin kastettujen luettelossa esiintyvä nimi kuului eräälle talonpojalle. 1870-luvulla nimi kuului eräälle kaitajärveläiselle perheelle. *Boroda* on kaitajärveläinen sukunimi, joka on kirjattu tässä muodossa vielä vuoden 1925 henkikirjaan. Vuoden 1944 henkikirjaan nimi on kirjattu muodossa *Boroda eli Partanen*. – Suojärvellä *Feodor Iwanov Boroda*, Kaitajärvi 1870.

Vrt. **Mustikainen**.

Brelo (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Brelo* sisältyy karjalan sana *prelo*. Karjalan kielen sanalla *prelo* on merkitys ’parku, vollotus, kirkuna’ (Suojärvi) mutta myös ’tuohella päällystetty puupuhallin, paimentorvi’ (Suistamo, Salmi, Säämäjärvi) (KKS). Impilahdella lisänimeä *Breloi-Mikko* on selitetty sillä, että siinä *brelo* olisi merkinnyt ’ihmistä, joka on kova puhumaan ja kiroilemaan’ (Impilahden paikannimikokoelma). Kirjailija Elias Vartiainen on muistellut hautavaaralaisen Mihei Fedotoff Brelon kertoneen hänelle saaneensa sukunimen *Brelo* sen perusteella, että soitti *prelolla* eli tuohitorvella (Vartiainen 1990 [1928]: 164–165). Pidän tätä nimenantotarinaa uskottavana. Nimi *Brelo* voi rinnastua nimiin, joihin sisältyy erilaisten soitimien nimityksiä; tällaiset nimet ovat voineet alun perin olla esimerkiksi paimenten tai soittoaitoisten miesten nimiä, mutta toisaalta nimi on voinut alun perin viitata nimettävän puhetapaan. Lisänimi *Brelo* on tunnettu myös Suistamolla (vuosien 1753 ja 1764 maakirja), mutta siellä se ei ole kehittänyt sukunimeksi. – Suojärvellä *Lb. Michei Fedotoff Brelo*, Hautavaara 1890.

Vrt. **Rummukainen**.

Brilli (Impilahti ja Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Brilli* sisältyy karjalan kielen sana *brilli*. Suojärvellä sana *bril’l’i* ~ *pril’l’i* on merkinnyt ’penistä’ ja *bril’lin vaza* ’aviotonta lasta’; kumpikin merkitys on tunnettu myös esimerkiksi Säämäjärvellä ja Nekkula-Ripuškalla. Sanaa on käytetty myös pilkallisessa vastauksessa kysymykseen *mitä siinä on?* *on – bril’l’ie* ’ei ole mitään’ (Suojärvi, Salmi, Säämäjärvi) ja esimerkiksi ilmauksessa *kello om bril’l’illeh* ’epäkunnossa’ (Suojärvi). Rukajärvellä eli varsinaiskarjalan alueen pohjoisosassa *bril’l’i* on merkinnyt ’laiskuria’ (halv.). (KKS.) Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Brilli* mainitaan jo vuoden 1846 rippikirjassa Koirinojalta. Suojärvellä henkilönnimi *Brilli* on tunnettu Varpakylän Helylänniemessä, josta on käytetty myös nimeä *Brillinniemi*. Paikannimi on ollut niin salomaan kuin niemen nimi,

ja paikka on nimetty asukkaan eli Brillin mukaan. (Suojärven paikannimikokoelma.) Paikalla elivät 1800-luvun alkupuolella veljekset *Sidor Focanpoika Lerssi* ja *Jelisei Focanpoika Brill* (Norppa 1991: 242); muistitieto ei kerro, missä vaiheessa veljekset ovat saaneet lisä- tai sukunimensä. Lisä- tai sukunimi *Brilli* on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1881; tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa Salonkylästä samalla miehellä kuin vuoden 1875 henkikirjassa. Pidän lisänimen *Brilli* selittymistä 'laiskuria' merkitsevän sanan pohjalta todennäköisimpänä: merkitys sopii parhaiten siihen kokonaiskuvaan, jonka olen saanut rajakarjalaisista lisänimistä. Suojärveläiset *Brilli* ja *Lerssi* ovat varmasti kumpikin alun perin pejoratiivisia lisänimiä, joista ilmeisesti toinen on muodostettu mallin mukaan. Impilahdella nimeä *Brilli* on varmaankin käyttänyt kokonaan toinen suku. – Impilahdella *Semen Stepanov Brill* ja *Iwan Semenow Brill*, Koirinoja 1870; Suojärvellä *Feodor Tarasov Brill*, Salonkylä 1875.

Vrt. **Boljo, Brotkin, Lerssi, Utukka, Venkula.**

Brinkku (Suistamo ja Soanlahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Brinkku* vastaa karjalan sanastossa sana *prinkku*, jolla on merkitykset 'hyppäys' (Säämäjärvi, Suojärvi) ja 'luunappi' (mm. Ilomantsi). Sanaa on voitu käyttää Suojärvellä 'pitkästä, hoikasta ihmisestä ja esineestä' puhuttaessa. (KKS.) Korpiselässä on tunnettu lisänimi *Prinkku-Hilippä*, mutta nimen sisältöä tai nimenantoperusteita ei ole selitetty mitenkään (Korpiselän paikannimikokoelma). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä *Brinkku* (*Brinku*) on vuonna 1904 vihittyjen luettelossa; tuolloin nimi kuului erälle jalonvaaralaiselle tilattomalle miehelle. Suistamolla nimi voi olla vielä vanhempaa perua: Jalonvaarasta, Koitonselän pohjoispuolelta, on vuoden 1753 maakirjaan kirjattu henkilönnimi *Mosei Ivanov Brinko*. Soanlahdelle nimi on voinut tulla Suistamolta (vrt. henkikirjamerkinnot 1900 ja 1920); Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista ei löydy mainintaa Soanlahdella asuneista Brinkuista. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Brinkku* on alkuaan viittannut nimettävän ulkomuotoon; tämäntyyppisten nimien antaminen on ollut Raja-Karjalassa tavallista. – Suistamolla *Inh. Iwan Rodionoff Brinkku*, Jalonvaara 1885; *Mökk. Dementi Rodionoff Brinku*, Jalonvaara 1900; Soanlahdella *Mök. Domenti Rodionin[oika]* Brinkku, kirkonkylä 1920.

Vrt. **Bloigu.**

Brähkönen (Korpiselkä ja Soanlahti), **Rähkönen** (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimet *Brähkönen* ja *Rähkönen* voi liittää lähinnä karjalan verbiin *rähkeä*, jota on käytetty 'vaivalloisesta tekemisestä' ja jolla on merkitykset 'ponnistella, rehkii' ja 'ähkää, puhkaa' (Suojärvi, Salmi), ja verbiin *prähkeä* 'ähkiä, voihkia' (Korpiselkä, Suistamo jne.) (KKS). Nimi *Brähkönen* on lähtöisin Korpiselästä tai Soanlahdelta. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa sukunimi (muodossa *Rähkönen*) mainitaan vasta 1900-luvulla; sukunimi on mainittu saman seurakunnan asiakirjoissa Soanlahdelta yhden kerran 1840-luvulla. Soanlahden henkikirjoissa nimi mainitaan Harsunvaarasta vuosina 1830–1845 ja Havuvaarasta vuonna 1855; toisinaan nimi mahdollisesti sekoittuu Soanlahdella sukunimeen *Rahkonen*. Nimi *Rahkonen* on tunnettu muun muassa Soanlahden luterilaisilla jo 1800-luvun alussa (HisKi). Suojärvelle nimi lienee tullut Korpiselästä; Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Lisänimi on voinut alun perin

kuulua esimerkiksi fyysisesti raskasta työtä tehneelle miehelle. – Korpiselässä *Jefim Brähkoin*, Korpiselän kirkonkylä 1818; *Stefan Brähkönen*, kirkonkylä 1845; Soanlahdella *Inh. Wasili Brachkoin*, Harsunvaara 1830; *Inh. Wasili Brähkoin*, Harsunvaara 1845; *Inh. Wasilei Brähkönen*, Havuvaara 1855; Suojärvellä *Lamp. Semen Rähkönen*, Leppäniemi 1920.

Brälä (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Brälä* voi yhdistää lähinnä karjalan verbiin *prälätteä*, jolla on merkitykset 'määkiä, määkyä' (lampaasta puhuttaessa) ja 'räpättää, pälättää' (halventavasti; 'kovalla äänellä rumasti puhumisesta'). Sana on tunnettu Suistamolla ja Korpiselässä. (KKS.) Nimi *Brälä* on kirjattu Impilahden henkikirjaan vuosina 1870 ja 1875 muodossa *Brädä*, vuosina 1880 ja 1900 muodossa *Brälä* ja vuonna 1920 *Brölä*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi on muodoissa *Brjalja*, *Bräljä* (1893) ja *Brälä* (1921). Lisänimi on voinut alun perin viitata nimettävän tapaan puhua. – Impilahdella *Inh. Sila Wasiljev Brädä* [sic], Kitelä 1870.

Vrt. **Bräyschy**, **Bräysy**, **Havanskoï**, **Hovanskoï**, **Plaketti**.

Brätschi (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Brätschi* voi yhdistää karjalan sanaan *prätšiškö*, jota on käytetty Säämäjärvellä 'leveänaamaisesta tai -piirteisestä' (KKS). Impilahden vuosien 1880 ja 1900 henkikirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Rätsi*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Prätsi*; ensimmäinen merkintä on vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) Syskyjärveltä. Lisänimi on käsittääkseni alun perin viitannut nimettävän ulkonäköön. – Impilahdella *Inh. Nikit Wasiljev Rätsis enka Anna*, Ruokojärvi 1880; *Löysä Grigori Nikitin Rätschin leski Anna*, Ruokojärvi 1900; *Lois Jakob Ivanoff Brätschi* [sic], Syskyjärvi 1900; *Löysä Grigori Nikitin Rätschin leski*, Ruokojärvi 1900.

Bräyschy (**Bräysy**) (Salmi ja Suistamo)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Bräyschy* voi yhdistää karjalan verbeihin *präyšeä* 'loiskia, pärskyä, polskia' ja *präyšytteä* 'loiskuttaa, pärskyttää, roiskuttaa, räiskyttää'. Kumpakin on käytetty myös joutavan puhumisesta, esim. *bräyz'ytteä tuhmoa pagizoo* (Suojärvi). Substantiivi *bräyzy* merkitsee 'aaltoa, loisketta' (Suojärvi) ja 'joutavan puhujaa' (Säämäjärvi). (KKS.) Salmin Mantsinsaarella *Bräysy* on ollut talonnimi, ja Lunkulansaaren Kuronlahdessa, Lunkulanlahden lähetytyillä, on sijainnut *Bräysyntalo* (Salmin paikannimikokoelma). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Bräyzy*. Hänen mukaansa Uksalonpäättä vastapäätä sijaitsi *Bräyzy*-niminen kylä. (Poh. 1947.) Kyse lienee pikemminkin ollut taloryhmä. Kumpikin nimi, *Bräysy* (*Bräyzy*) ja *Bräysyntalo*, on ilmeisesti viitannut asukkaiden nimeen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1852, jolloin nimi mainitaan rippikirjassa Kuronlahdesta erällä talonpoikaisperheellä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Bräyshy* on merkitty ensi kerran vuoden 1870 rippikirjaan kirkonkylästä. Samanasuinen lisänimipohjainen sukunimi *Bräyschy* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Salmassa *Semen Sidoroff Bräyschy*, Kuronlahti 1845; Suistamolla *Bonden Semen Iwanov Bräyschy*, kirkonkylä 1870.

Vrt. **Balbatsu, Bujaschkin, Bujaske, Burmoi, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Bujaschkin, Bujaske (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi on kirjattu Impilahden pitäjänkokoelmaan ja *Karjalaisten nimioppaaseen* muodossa *Bujaske* (Impilahden paikannimikokoelma; Härkönen 1930: 11); kyseessä on yksi ja sama nimi (vrt. *Bomba ~ Bombin* jne.). Karjalan kielessä nimeä *Bujaske* on lähimpänä Rukajärvellä tunnettu sana *buja* 'mykkä'. Sana on hyvin voitu tuntea myös Raja-Karjalassa: Suojärvellä sana *buka* (lisänimi *Buka-Gauroi*) on merkinnyt 'mykkää' tai 'harvapuheista ihmistä'. (KKS; Suojärven paikannimikokoelma.) Impilahden Koirinojan kylässä on tunnettu henkilönnimi *Bujaska* jo 1800-luvulla (Härkönen 1950: 201). Yksi Karjalassa suosituista hypokorismien johdintyypeistä on ollut *-ska* (Nissilä 1976: 147); samalla johtimella on ilmeisesti voitu johtaa niin ristimänimi- kuin lisänimipohjaisia nimiä (vrt. *-tsu: Balbatsu*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Bujaska, Bujaske, Bujashka, Bujazka* ja *Bujaskin*; varhaisin merkintä on vuonna 1861 kastettujen luettelossa Koirinojalta. – Impilahdella *Vasili Feodoroff Bujaschkin* [epäselvä], Koirinoja 1920.

Vrt. **Balbatsu, Burmoi, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Burmoi (Salmi)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Burmoi* voi yhdistää karjalan kielen verbiin *purmuta*, jolla on kuvattu 'ahnaasti syömistä' (Salmissa *hyvim burmuot syöt*; KKS). Hilaria Hotari on yhdistänyt Mantsinsaaren Peltöisissä tunnetun talonniemen *Burmoi* pitäjässä tunnettuun verbiin *burmuta* ja esittänyt ajatuksen, että nimi saattaisi liittyä 'ahnaasti syömiseen' (Hotari 1955: 96). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Burmoi*; hänen mukaansa Salmissa verbillä *burmettua* on ollut merkitys 'mumista' (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Burmoi* mainitaan ensi kerran jo vuonna 1878; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Peltöisistä. Kylästä on vuosina 1870 ja 1905 kirjattu joitakin kertoja myös sukunimi *Burmatov*, joka kuitenkin tarkoittanee samaa sukunimeä. Nimelle *Burmoi* voi toisaalta olla myös kokonaan toinen selitys: siihen voi sisältyä ristimänimen hypokorismi *Parma, Parmo(i)*. Miehennimi *Parmoi* on tunnettu muun muassa Suojärvellä (Nissilä 1976: 112). Lisänimi *Parmoi* on kirjattu henkikirjaan myöhemmin (1900) samasta kylästä kuin *Burmoi*. Laatokan Karjalassa *-oi*-loppuiset kantanimistä syntyneet deminutiivimuodosteet ovat olleet yleisiä, ja nimissä tapahtuneet vokaalinmuutokset ovat mahdollisia (Nissilä 1976: 146, 148). Pidän nimeä *Burmoi* alkuaan mumisemiseen tai ahmimiseen viittaneena lisänimenä. – Salmissa *Iwan Rodionoff Burmoi* ja *Wasilei Rodionoff Burmoi*, Peltöinen 1885.

Vrt. **Balbatsu, Bräyschy, Bräysy, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Graf (Salmi)

Nimettävän tapoja (pukeutumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmissa tunnettu sukunimi *Graf* on kirjattu henkikirjoihin toisinaan muodossa *Grafa* ja *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistoon (1971) muodoissa *Graff* ja *Grafin*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa, joihin se on alettu kirjata vuonna 1862, nimi on muodossa *Graf* (suomennoksissa jonkin kerran myös muodossa *Grauv* tai *Grafa*). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa

Gruafu; hänen mukaansa Salmassa sanalla *gruafu* on tunnettu merkitys 'kreivi' (Poh. 1947). *Karjalan kielen sanakirjassa* kyseistä sanaa ei ole (KKS). Venäjän *graf* merkitsee 'kreiviä' (VSSK 1978), mutta sukunimeä *Graf* ei venäläisillä tiettävästi ole (Kahla – Mikkonen 2005; Unbegaun 1972). Karjalaisessa henkilönnimistössä osa säätyä ilmaisevista nimityksistä (esim. *kreivi*) voi viitata nimettävän käyttäytymiseen tai johonkin luonteenpiirteeseen (Nissilä 1975: 149). Lisänimi *Graf* on ymmärtääkseni voitu alun perin antaa henkilölle, jota on pidetty jonkinlaisena keikarina. Jos lisänimi on kuitenkin pejoratiivinen, nimettävän ulkomuoto on ollut kaikkea muuta kuin huoliteltu. – Salmassa *Akulina Wasiljewa Grafwa*, Kirkkojoki 1880; *Lsä Jeremei Tichanoff Grafa*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Bojari, Pappi, Schogoli**.

Gurkko (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Gurkko* sisältynee karjalan kielen sana *kurkko*, jolla on merkitykset 'paakku, kokkare, möhkäle' (mm. Suistamo). Säämäjärvellä sanaa on käytetty puhuttaessa halventavasti 'pienikokoisesta ihmisestä tai eläimestä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kurkko*; sanalle *kurkkoi* hän mainitsee merkityksen 'paakku puurossa' (Poh. 1947). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Gurko* mainitaan ensi kerran vuoden 1892 rippikirjassa Työmpäisistä; nimi on tuolloin kuulunut erälle tilattomalle perheelle. Vuoden 1896 rippikirjaan nimi on kirjattu kahdelle veljekselle, joista toinen on ollut perheellinen. Nimi *Gurkko* on voinut viitata nimettävän ulkomuotoon tai esimerkiksi fyysiseen kömpelyyteen. Jonkinlaisen puuron nimityksen sisältävillä nimillä on viitattu usein nimettävän henkisiin ominaisuuksiin; palaan aiheeseen sukunimen *Mämmi* kohdalla. – Salmassa *Lsä Ivan Andrejeff Gurkko*, Työmpäinen 1900; *Mök. Ivan Andrejeff Gurko*, Työmpäinen 1915; *Mök. Ivan Andreinp[oika] Gurgo*, Työmpäinen 1920.

Vrt. **Kutja, Mämmi**.

Vrt. **Punju**.

Hattara (Salmi)

Nimettävän tapoja ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Hattar*. Nimeen sisältyy karjalan sana *hattara*, jolle on Salmassa tunnettu merkitykset 'pilvenhattara' ja 'jalkarähti'. (Poh. 1947.) Lisäksi sanaa on voitu käyttää kuvaannollisesti esimerkiksi 'suurista lumihuutaleista' puhuttaessa. Suojärvellä sanaa on käytetty kuvailtaessa 'huolimattonta tai likaista ihmistä' tai tietynlaista kävelytyyliä: *kävelöö kui hattara lemsahuo* (Suojärvi). (KKS.) Raja-Karjalassa on ollut useita *Hattara*-alkuisia paikannimiä: Suistamon Leppäsyryssä on tunnettu paikannimet *Hattarakangas*, *-koski*, *-lampi*, *-mäki*, *-oja* ja *-suo* (Suistamon paikannimikokoelma). Impilahdella on ollut *Hattarpiä*-niminen mäki, jonka nimen on selitetty johtuvan siitä, että paikalla "oli eräs matkamies hattaroitaan (jalkarättejään) kuivatelllessaan vahingossa polttanut ne nuotion tullessa" (Härkönen 1950: 30). Salmin Käsäselän kylän pohjoispuolella on sijainnut *Hattarlahti* (Salmin kartta 1991) ja Pohjanvalon mukaan Käsäselässä on ollut *Hattar*-niminen kylä (Poh. 1947). Kyse lienee ollut pikemminkin kylänosasta ja Hattaran perheen asuinpaikasta; uskoakseni myös *Hattarlahti* viittaa kyseiseen henkilönnimeen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Hattara* (suomennoksessa muodossa *Gattara*) mainitaan ensi kerran vuonna 1875 Ala-Uuksusta. Henkilönnimi *Hattara* on kirjattu henkikirjoihin Raja-

Karjalassa Salmissa ja Suojärvellä kaikkiaan kolmessa eri paikassa, mutta Suojärvellä kyse lienee ollut lisänimestä (*Marfa Hattara*, Varpakylä 1890). Salmin Ala-Uuksussa nimi on mainittu vuosina 1818 (*Peter Ivanow Hattara*) ja 1880, Käsnäselässä vuosina 1900–1920 (ks. myös *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemisto). Sekä Salmissa että Suojärvellä tunnettu lisänimi on käsittääkseni voinut alun perin olla huolimattomana pidetyn tai ulkoiselta olemukseltaan likaisen tai ryysyisen ihmisen lisänimi. – Salmissa *Peter Ivanov Hattara*, Ala-Uuksu 1818; *Petter Gauriloff Hattara*, Ala-Uuksu 1880; *Lpti Aleksei Grigorjeff Hattara*, Käsnäselkä 1895.

Vrt. **Butschoi, Kutja.**

Havanskoi (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen sisältyy karjalan *havanskoi* (adj., subst.), joka merkitsee ’huliviliä, haihattelijaa’ ja ’ajattelematonta, epäluotettavaa’. Sana on tunnettu muun muassa Suojärvellä ja Suistamolla, esim. *havanskoi* (mies, joka) *liehuu kovah ja valehtelee liidokat luadokat* (Suistamo). (KKS.) Pohjanvalo on kirjannut sanalle *havanskoi* merkitykset ’kevytmielinen’ ja ’kehuja’ (Poh. 1950); sukunimeä *Havanskoi* hän ei mainitse (Poh. 1947). Suistamon Koitossa *havanskoi* on ollut ’yleisnimi sellaisesta, joka ’havakehti’ (= kehua joutavista)’ (Henkilönnimikilpa 1958: Pehkoranta). Nimi mainitaan ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1827 rippikirjan suomennoksessa Kuronlahdesta (muodossa *Hovanski*). Seurakunnan myöhemmin laadittujen asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Havanskaja*, *Havanski* ja *Havanskoi* sekä *Hovanskaja*, *Hovanski* ja *Hovanskoi*. Nimi näyttää alkuaan viittanneen nimettävän puhetapaan tai käytökseen, ja sille on useita vertailukohtia rajakarjalaisessa henkilönnimistössä. – Salmissa *N:B: Andrei Ivanov Havanskoi*, Kuronlahti 1818.

Vrt. **Balbatsu, Brälä, Bräyschy, Bujaske, Plaketti.**

Hutukka (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Kyseessä oleva sukunimi on kirjattu Salmin vuosien 1900, 1920 ja 1925 henkikirjaan muodossa *Utukka*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi mainitaan kaksi kertaa muodossa *Hutukka*, ei kertaakaan muodossa *Utukka*. Karjalan kielen sanalle *hutukka* on kirjattu Uhtualta merkitys ’heittiö, pahankurinen ihminen’ ja Kiestingistä merkitys ’hutikka, humala’; kumpikin sana on siis Vienan Karjalasta. Sen sijaan lähin vastine muodolle *Utukka* eli sana *utuka* ’laiskuri’ mainitaan *Karjalan kielen sanakirjassa* Nekkula-Riipuškalaista. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä sanaa, jonka avulla nimeä voisi tulkita (Poh. 1947). Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan muodossa *Hutukka*; varhaisin maininta on vuonna 1900 vihittyjen luettelossa, johon nimi on kirjattu Orusjärveltä, ja viimeisin merkintä vuodelta 1949. Tulkitsee nimen sitten sanan *utuka* tai *hutukka* avulla, kyseessä näyttää alun perin olleen pejoratiivinen, nimettävää kuvannut lisänimi. – Salmissa *Lpti Petter Tiihanoff Utukka*, Orusjärvi 1900.

Vrt. **Brilli.**

Härkin (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen sisältyy karjalan kielen sana *härkin*, joka tunnetaan karjalan kielen koko puhuma-alueella. Sillä on merkitys ’härkin, hierin’ mutta paikoitellen myös

'kirnunmäntä' (mm. Korpiselkä). Se merkitsee myös muuta, eri suuntiin harottavaa työvälinettä. Sanaa voidaan käyttää myös kuvaannollisesti: *en ole hädähizien härkin* 'en ole jokaisen houkuteltavissa' (Suojärvi), *hyvä härkin oled keskel sid* 'olet tiellä tai vastuksena' (Nekkula-Riipuškala). (KKS.) Sanalla *härkin* viitataan siis johonkin moneen suuntaan harottavaan, joka tarttuu helposti muihin tai on muiden tiellä. Suomen murteissa muun muassa Pohjois-Karjalassa samaa sanaa on käytetty muun muassa 'hangoittelevasta, toisen asioihin puuttuvasta ihmisestä' (SMSK 1994). Nimi *Härkin* on yhdistetty sanaan *härkin* (Närhi 1996 [1991]: 137) mutta Pirjo Mikkonen on myös epäillyt, että nimi olisi "venäläismallinen muodoste" sukunimestä *Härkänen* ~ *Härkönen* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Härkönen*). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Härkin* mainitaan ensi kerran vuoden 1905 rippikirjassa. Nimi on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin muussa muodossa (esim. *Härkkinen*) vain muutaman kerran. Käsittäkseni kyseessä voisi olla vastaan hangoittelevan tai omapäisen ihmisen lisänimi, joka pohjaa sanaan *härkin*. Pidän tätä selitystä todennäköisempänä kuin sitä, että nimen taustalla olisi jokin toinen nimi, jota ei ole merkitty henkikirjoihin. Selitystä tukee se, että sanastossa on nimelle täysi vastine, joka sopii merkitykseltään rajakarjalaisista lisänimistä saatuun kokonaiskuvaan. – Suojärvellä *Pawel Ignatjeff Härkin*, Kaitajärvi 1880.
Vrt. **Bokki, Häkki, Karhatsu, Kräkin.**

Härkki (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi
Nimi *Härkki* voi olla henkikirjoittajan "normaalistama" muoto sukunimestä *Härkin*; ks. tätä. Kyseiset nimet on tunnettu Suojärvellä samassa kylässä. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain yksi maininta nimestä *Härkki* (Kaipaa 1902). – Suojärvellä *Lamp. Kiril Ivanoff Härkki*, Kaitajärvi 1910.

Juntti (Suojärvi)

Nimettävän ulkonäköä kuvaava lisänimi → sukunimi
Nimeen *Juntti* sisältynee karjalan kielen sana *juntti*. Sana on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* vain Salmista, missä sitä on käytetty 'raskaasta olennosta tai esineestä': *aiga juntti, jyge(i) olet* (KKS). Samanasuisen nimen, joka on kehittynyt muun muassa Karjalankannaksella Muolaassa ja Pohjois-Pohjanmaalla, Pirjo Mikkonen on yhdistänyt ristimänimen *Johannes* suomalaiseen varianttiin *Juntti* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Juntti*). Rajakarjalainen nimi esiintyy Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1898; se kuului tuolloin eräälle tilattomalle. Pidän nimeä lisänimipohjaisena. Nimi lienee alun perin annettu isokokoiselle miehelle. – Suojärvellä *Löysä Filip Petroff Michejeff* [sic] *Juntti*, Leppäniemi 1900.

Vrt. **Könttyri, Könttä.**

Juppi (Suojärvi)

Nimettävän tapoja (puhumista?) kuvaava lisänimi → sukunimi
Karjalan kielessä äänteellisesti lähinnä nimeä *Juppi* on substantiivi *jupitus*, joka on johdettu verbistä *jupittoa*. Sanalla on kuvailtu 'nopeaa tai kuuluva tekemistä tai liikkumista'; Korpiselässä on sanottu *astuu jupittaa, jupitus kuuluu*. (KKS.) Samanasuinen länsisuomalainen sukunimi tunnetaan nykyään Riihimäen seudulla; Viljo Nissilä on yhdistänyt sen ristimänimen *Johannes* suomalaiseen varianttiin *Juppi* (Nissilä 1975: 174; myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Juppi*). Sen sijan ortodoksisessa Karjalassa nimi ei käsittäkseni pohjaa

ristimänimen hypokorismiin. Suojärven Vegaruksessa nimi *Juppi* on yksi seitsemästä sukunimestä, jotka on merkitty henkikirjaan jo vuonna 1880; muut nimet ovat *Kärki*, *Tschutschu*, *Prauda* (*Pravda*), *Huttunen* (ort.), *Kabris* ja *Kokkonen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Juppi* on kirjattu ensi kerran vuonna 1905 Vegaruksesta. Lisänimi *Juppi* on käsittääkseni voitu antaa nopealiikkeiselle tai kovaääniselle miehelle. – Suojärvellä *Lb. Taras Michejeff Juppi*, Vegarus 1880.

Vrt. **Plaketti**.

Kalketti (Suistamo)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen voi yhdistää karjalan sanoihin *kalkat't'i* ja *kalket't'i*. *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan sana *kalkat't'i* 'lörpöttelijä' tunnettiin muun muassa Suojärvellä ja sitä käytettiin 'kielevästä' (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *kalket't'i*, jota on käytetty miehen haukkumanimenä, sekä sukunimen *Kalket't'i* (Poh. 1947). Salmin Oritselässä tunnettu, Salmin vuoden 1880 henkikirjaan kirjattu lisänimi ei ole kuitenkaan kehittynyt sukunimeksi; nimi on kirjattu myös Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1880–1882 rippikirjoihin. Sen sijaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Kalketti* on vuoden 1910 rippikirjassa. Nimi kuului tuolloin erälle kirkonkylässä asuneelle tilattomalle. Suistamolta on talletettu erään kirkonkylässä asuneen naisen lisänimi *Kalkettiakka*, joka on viittanut nimettävän puheliaisuuteen (Suistamon paikannimikokoelma). Nimi *Kalketti* on alun perin voinut viitata nimettävän puheliaisuuteen. – Suistamalla *Inh. Stepan Nikitin Kalketti*, kirkonkylä 1880.

Vrt. **Balbatsu**, **Balagurov**, **Bräyschy**, **Havanskoi**, **Hovanskoi**, **Plaketti**.

Kapa (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Kapa* sisältynee karjalan *kapa* 'kapa, kuivattu kala'. Sanaa on käytetty myös 'kuivatusta linnun lihasta' puhuttaessa, mutta tällaisen käytön on kirjattu olleen harvinaista. (KKS.) Impilahden henkikirjoissa on mainittu 1800-luvun puolivälissä (Sumerian kylä v. 1850) myös sukunimi *Kapanen* (ks. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kapanen*), mutta se ei liene nimen *Kapa* taustalla. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on kymmeniä merkintöjä nimestä *Kapanen*, mutta nimi *Kaba* (suomennoksissa aina tässä muodossa) on kirjattu ainoastaan Syskyjärveltä ja Ruokojärveltä; varhaisin merkintä sukunimestä on vuonna 1892 kastettujen luettelossa. Lisänimi *Kapa* on käsittääkseni voitu antaa hyvin hoikalle tai laihalle miehelle. Nimen ensimmäinen kantaja on kuulunut maata omistamattomaan väestöön. – Impilahdella *Löysä Ivan Michailoff Kapa*, Ruokojärvi 1900.

Vrt. **Brinkku**, **Gurkko**, **Kitsu**, **Näivö**.

Kaperi (Suistamo ja Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Kaperi* pohjautunee johonkin karjalankieliseen lisänimeen. Karjalan sanalla *kapera*, joka on tunnettu muun muassa Suojärvellä, on merkitykset 'niukka, köyhäkö' ja 'saita, visu'. Sanaa *kapero* on Suojärvellä käytetty 'levottomasti liikuskelevasta, vakavaan työhön kykenemättömästä henkilöstä' ja Suistamalla 'laihasta, huonon näköisestä oliosta'. (KKS.) Sen sijaan Nissilä on epäillyt, että Impilahdella sukunimen *Kaperi* taustalla saattaisi olla venäläisen ristimänimen *Gavril* karjalainen hypokorismi (Nissilä 1976: 80–81). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kaperi* mainitaan ensi

kerran vuoden 1901 rippikirjassa Pyörittäjistä. Suistamalla lisänimi, josta on kehittynyt sukunimi, on voinut alun perin viitata nimettävän laihuteen. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjaan (RiKi12). Samasta kylästä on hieman vanhempaan rippikirjojen pääkirjaan (1887–1892, RiKi10) merkitty sukunimi *Kabeshkin*; kyseisestä nimestä ei ole muuta tietoa. Impilahdella tavattu nimi voi olla lähtöisin Suistamolta. – Suistamalla *Mökk. Petter Karpoff Kaperi*, Pyörittäjä 1900; Impilahdella *Mök. Feodor Stepanoff Kaperi*, Uomaa 1920.

Vrt. **Hoikka, Schesta**.

Vrt. **Kitsu, Näivö**.

Karhatsu (Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Karhatsu* vastaa karjalan kielessä lähinnä adjektiivi *karhakka*, jolla on merkitykset 'karkea, karhea', 'tuima, ankara' ja 'huono, kykenemätön; sopeutumaton, vastahakoinen'; Säämäjärvellä on tunnettu sanan kaikki nämä merkitykset. Muun muassa Suojärvellä on tunnettu sana *karhalleh* 'harallaan'. (KKS.) Samaa sanaa on käytetty Salmassa, missä sanalla *karhei* on ollut merkitys 'karkea, epätasainen, ruohtunut (iho)'; Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Johdin *-tsu*, joka ei muuta sanan merkitystä, on ollut Raja-Karjalan (Laatokan Karjalan) nimistössä suosittu (Nissilä 1975: 261, 284); vrt. *Padatsu*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Karhatsu* mainitaan ensi kerran vuonna 1888; sitä ennen eräälle saman suvun jäsenelle on kirjattu kerran (1880) sukunimeksi *Karhatshev*. Kyseessä lienee kuitenkin saman sukunimen toinen kirjoitusasu, ei esimerkiksi venäläinen sukunimi. Lisänimi *Karhatsu* on annettu Salmin Mantsinsaassa, missä pejoratiivisia lisänimiä on kehittynyt paljon, joten kyse voi olla nimettävän luonnetta tai käytöstä kuvaavasta lisänimestä; nimi on ehkä annettu omapäiselle miehelle. – Salmassa *Fedot Feodoroff Karhatschu*, Peltoinen 1900.

Vrt. **Bokki, Härkin**.

Kipronen (Soanlahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kipronen* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *kiproi*, jota on Suojärvellä käytetty 'laihasta, kuluneesta oliosta' puhuttaessa, ja Suistamalla tunnettuun verbiin *kiprottoa* 'olla käppyrässä, törröttää pystyssä'. Adverbiaali *kipralleh* (*kibralleh*) 'kippurassa, -aan', 'käppyrässä, -ään', 'koukussa, koukkuun' on tunnettu Suistamalla ja Impilahdella. (KKS.) Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Karjalassa on tunnettu miehennimi *Kipro(i)*, joka on Nissilän mukaan venäläisen ristimänimen *Kiprian* (< kreikan *Kyprianos*) karjalainen variantti (Nissilä 1976: 81; Kahla – Mikkonen 2005: 94), mutta kyseinen nimi on ollut Raja-Karjalassa niin harvinainen (Katiha), että yhdistän sukunimen *Kipronen* pikemminkin karjalan kielen sanaan kuin ristimänimen hypokorismiin *Kipro(i)* ja pidän sukunimeä lisänimipohjaisena. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Kipronen* on virheellisesti kirjattu vuonna 1888 Suistamon Niinisyrjästä (po. *Piirainen*, ks. esim. kastettujen luettelo 1890). Saman seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Soanlahdelta ensimmäisen kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12). – Soanlahdella *Palst[an] om[istaja] Stepan Moisejeff Kipronen*, kirkonkylä 1900.

Kitschka (Impilahti)

Nimettävän luonteenlaatua kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä sukunimeä *Kitschka* vastaa sana *kitška*, joka on tunnettu Suistamolla merkityksessä 'pieni juhlatilaisuus'. Liitän nimen mieluummin toiseen, sitä äänteellisesti lähellä olevaan sanaan *kitšakka*, jolla on useita eri merkityksiä. Ilmauksessa *kitšakka keli* sana on merkinnyt 'kireää' (Suojärvi), mutta sillä on myös merkitykset 'työläs, vaivalloinen', 'huono, hidas, haluton' (*kitšakka roadaja* 'hidas työntekijä', Suojärvi), 'sitkeä, kankea, jäykkä' ja 'ärtyisä, riitaisa, toraisa', 'kipakka, kiukkuinen' ja 'itsepäinen' (Suojärvi) (KKS). Sanan erilaiset merkitykset sopisivat selittämään lisänimipohjaisen sukunimen kehittymistä. Impilahdelta nimi mainitaan henkikirjassa vuosina 1885 ja 1900. Impilahden evankelisluterilaisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kitska* mainitaan vuonna 1865 vihittyjen luettelossa Ruokojärveltä eräällä miehellä, joka on etunimen ja patronyymien perusteella ollut ortodoksi, mutta Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole kyseistä sukunimeä tavoittanut. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Kitschka* on alun perin viitannut esimerkiksi nimettävän jäyhään luonteeseen. – Impilahdella *Inh. Wasilei Pauloff Kitschka*, Hippola 1885; *Löysä Anton Wasiljeff Kitschka*, Hippola 1900. Vrt. **Hyttö, Köpönen**.

Kitsu (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Kitsu* on kirjattu ensi kerran Hirsylästä vuoden 1845 henkikirjaan muodoissa *Kitschko* ja *Kytschoi*. Nimet ovat kuuluneet ilmeisesti kahdelle veljekselle (*Jevsei Iwanoff Kytschoi* ja *Akim Iwanoff Kitschko*). Vuonna 1860 nimistä on kirjattu ainoastaan *Kytschöi* (*Jewsei Ivanoff Kytschöi*) ja vuonna 1870 kumpaakaan nimeä ei mainita. Vuonna 1880 on samasta kylästä kirjattu nimi *Kitschu* (*Lb. Petter Iwanov Kitschu*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan nimi on Hirsylästä kirjattu jo vuonna 1848 (*Jevsei Ivanov Kistu*, sic; po. *Kitsu*). On mahdotonta sanoa, onko hirsyläläinen nimi kirjattu toisinaan väärin vai oliko veljeksillä omat lisänimet. Samaan aikaan, kun nimet *Kitschoi* ja *Kytschoi* on kirjattu henkikirjaan ensi kerran, heidän naapurilleen on kirjattu nimi *Butschoi*; siihen sisältyy karjalan *putšoi* (lasten) 'puuro' (KKS). Karjalan kielen sana *kytšöi* on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* Säämäjärveltä, missä sillä on ollut merkitys 'kyrsä, kakkara'. Sanaa on käytetty myös 'pannukakusta' ja 'ohukaisesta' puhuttaessa. Sana *kitšu* puolestaan merkitsee 'paistettua ja uunissa kuivattua naurista' (mm. Uhtua, Rukajärvi) ja paikoitellen, esim. Suistamolla, Suojärvellä, Salmassa, Impilahdella, 'pienää kalaa; (uunissa) kuivattua kalaa', esim. *särgizie kuivatah kidzoksi* (Suojärvi). Sanalla on myös merkitys 'kina, riita, tora' (Säämäjärvi). (KKS.) Impilahden Mursulan kylän yksi osa on ollut *Kitsukylä*. Nimi oli tullut kuivatusta kuoreista. (Impilahden paikannimikokoelma.) Itärajan takaisessa Karjalassa Kontupohjassa on tunnettu niemen nimi *Kitsunniemi*, johon Nissilä on katsonut sisältyvän sanan *kid'žu* 'kuivatettu nauris' (Karjalan erilliskokoelma). Korpiselän Tshokin kylässä tunnettu *Kitshu-Matti*-niminen mies oli kalamies ja jutunkertoja; "[s]iitä nimikin tuo Kitshu-Matti, kuivasta kalasta, kitshusta, annettu" (Härkönen 1928a: 128). Nähdäkseni lisänimi *Kitsu* on voinut olla kalamiehelle annettu nimi mutta myös laihan ihmisen lisänimi. Koska kyse on Hirsylässä käytetystä nimestä, uskon että nimettävä on ollut kalamies ja *kitsu* viittaa kuivattuun kalaan, jopa kauppatavaraan. Jos nimi sen sijaan olisi esimerkiksi mantsinsaarelainen, se olisi hyvin todennäköisesti

pejoratiivinen, sillä saaren kylissä vastaavanlaisia nimiä on tunnettu runsaasti.²¹⁰
– Salmissa *Iwan Iwanov Kitschu*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1875.
Vrt. **Kobeli, Kätschryri, Lohkoi, Losoi, Mure, Näivö, Rieppo, Ruga.**

Kitti (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kitti* selvittämiseen on vaikea löytää karjalan kielen sanastosta muuta tukea kuin sana *lammaskitti*, jota on käytetty Vienan Karjalassa Vuokkiniemessä 'pienestä, laihasta lampaasta' puhuttaessa (KKS). Toinen mahdollisuus olisi, että nimi *Kitti* pohjaisi johonkin ristimänimeen; muualla Suomessa (Etelä-Pohjanmaa, Lappi) tavattu samanasuinen sukunimi pohjaa *Kristianus*- tai *Kristiina*-nimiin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kitti*). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kitti* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkittamisessa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin pitäjänkokoelmassa on tieto Mantsinsaareissa Peltoisten kylässä sijainneesta *Kitti*-nimisestä talosta (Salmin paikannimikokoelma). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuonna 1905; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Saukkasista Mantsinsaaresta. Rinnastan nimen *Kitti* nimiin *Kitsu* ja *Näivö*, joilla on mahdollisesti alkuaan viitattu nimettävän ulkomuotoon. Nimen mahdollista merkitystä pohdittaessa on huomattava, että 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Mantsinsaareissa on kirjattu suuri joukko erilaisia, alkuaan pejoratiivisia pitämiäni lisänimiä. Laiha ulkomuoto on antanut muuallakin Salmissa aiheen usealle lisänimelle. Esimerkiksi Salmin Miinalan kylässä on vuosina 1900–1920 kirjattu lisänimi *Olkiposchi* (*olkibošši* 'oljilla syötetty pieni ja laiha pässi'; halventavasti 'pienestä ja laihasta pojasta'; mm. Säämäjärvi, KKS), joka on kuulunut erälle maata omistamattomalle miehelle; nimi lienee kuvannut hänen ruumiinrakennettaan. Samanasuinen lisänimi on kirjattu henkikirjaan myös Suojärven Leppäniemessä (*Lb. Aleksei Iwanoff Olgiboschos enka Irinja*, 1885); sielläkään se ei ole kehittynyt sukunimeksi. – Salmissa *Pavel Maksimoff Kitin lki Audotja*, Peltoinen 1900.

Vrt. **Kitsu, Kobeli, Kätschryri, Losoi, Näivö, Nälkänen.**

Kobeli (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Kobeli* sisältyy karjalan sana *kobeli*. Suojärvellä ja Säämäjärvellä sanalla *kobeli* on ollut merkitys 'vanha ihminen', 'köppänä' ja Säämäjärvellä myös 'uroskoira' (KKS). Salmissa *kobloi* on merkinnyt 'laihaa'. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kobel'i* sekä Uuksunlahdella sijainneen niemen nimen *Kobelinniemi*. (Poh. 1947.) Karjalan kielen sanakirjan nimikortistossa sukunimen *Kobeli* mainitaan esiintyneen myös Nekkula-Riipuškallassa; siellä sana *kobeli* on ollut halventava 'vanhan, yli-ikäisen miehen' nimitys (KKS: Nimiä). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Kobeli* (*Kopeli*) on kirjattu Kirkkojoelta ensi kerran vuonna 1871. Sitä ennen nimi on kirjattu Miinalassa jo vuonna 1858 ja Peltoisissa vuonna 1853 (muodossa *Kobelev*); kummastakin kylästä on myöhemmin mainittu myös muoto *Kobeli* ~ *Kopeli*. Siitä, ovatko kolmessa eri kylässä asuneet, *Kobeli*-nimeä käyttäneet henkilöt sukua keskenään, ei ole tietoa. Nimi on voinut alun perin olla laihalle miehelle annettu lisänimi. – Salmissa *Gauril Stepanov Kopeli*, Kirkkojoki 1870; *Lp. Gauril Stepanoff Kobelin lki Anna*, Kirkkojoki 1900.

²¹⁰ Salmissa Laatokan rannalla (Virtelän kylässä) *kitšulla* on ollut merkitys 'kuivattu kuore'; kuoretta pyydettiin sen kutuaikaan koko kylän yhteistyöllä (Jauhiainen 1981: 33, 35).

Vrt. **Brinkku, Gurkko, Kittu, Kätschyri, Losoi, Näivö, Nälkänen.**

Kokatti (Salmi)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Kokatti* on mukautunut karjalaan venäjältä; venäjänkielisen nimen taustalla on venäjän sana *gogotij* 'kaakottaja'; 'hohottaja' (VSSK 1895), ei kuitenkaan mikään venäläinen sukunimi. Venäjän verbillä *gogotat* on merkitykset 'kaakattaa, kaakottaa, kaklattaa' ja 'hohottaa' (VSSSK 1978). Pohjanvalo on maininnut sukunimen *Kokot'ti* (Poh. 1947), mutta se on käsittääkseni eri nimi (ks. *Kokotti*). Salmin Ala-Uuksusta lähtöisin oleva nimi on käännetty venäjään karjalasta: alun perin se on tunnettu muodossa *Hahatti*. Nimi *Hahatti* on alettu kirjata henkikirjoihin huomattavan varhain. Se on kirjattu Salmin (ruotsinkielisiin) henkikirjoihin kahdelle veljekselle vuosina 1845–1880 ja Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuosina 1862 ja 1880; seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on kerran muodossa *Gagatti* (1875) ja kerran muodossa *Bagatti* (1876). Toinen veljeksistä oli tilallinen, toinen tilaton; henkikirjoissa mainitaan esimerkiksi henkilönnimet *Pawel Pettroff Hahatti* (Ala-Uuksu 1845) ja *Maksim Pettroff Hahatti* (Ala-Uuksu 1880). Nimi *Hahatti* ei siirtynyt veljesten jälkeläisille, sillä toinen miehistä oli lapseton ja toisen pojista yksikään ei varttunut aikuiseksi. Nimi on alun perin kehittynyt viimeistään 1800-luvun alussa, ja se on säilynyt suvussa mahdollisesti veljesten serkkujen tai vielä kaukaisempien sukulaisten jälkeläisille. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan muodossa *Kokotti* ensi kerran vuoden 1874 kastettujen luettelossa; nimi on tuolloin kirjattu eräälle alauksulaiselle tilattomalle. Nimen *Hahatti* voi liittää karjalan kielen verbiin *hahattoa* 'nauraa äänekkäästi'; sanalla on voitu myös kuvata 'ripeää liikkumista'. Kumpikin merkitys on tunnettu Säämäjärvellä, missä verbistä on muodostettu myös sana *hahatus* (*hahatus*). (KKS.) Pohjanvalon mukaan Salmassa on tunnettu verbi *hahattua* 'hohottaa'; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947). Yksi vertailukohta nimelle *Hahatti* on Korpiselän Tolvajärvellä tunnettu lisänimi *Hohotti-Ontrei*, jonka on selitetty johtuneen tämän kovaäänisestä naurusta (Korpiselän paikannimikokoelma). Sukunimen *Kokatti* taustalla oleva karjalankielinen lisänimi *Hahatti* rinnastuu lukuisiin, käsittääkseni alun perin nimettävän puhetapaa kuvaaviin rajakarjalaisiin lisänimiin; nauramista kuvaaviin sanoihin pohjaavia nimiä on Raja-Karjalassa kehittynyt käsittääkseni vain kaksi. – Salmassa *Iwan Iwanov Kokatti*, *Fedul Iwanoff Kokatti*, Ala-Uuksu 1880.

Vrt. **Heka.**

Vrt. **Brälä, Bräyschy, Bräysy, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Kokora (Suistamo ja Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kokora* sisältyy karjalan kielen sana *kokora*, jolla on useita eri merkityksiä. Sillä on merkitys 'juurakko, juurikka' (mm. Suojärvi) mutta myös 'koukkupäinen esine, koukku tai väline' (mm. Säämäjärvi). Suojärvellä sanaa on voitu käyttää myös 'kumarasta ihmisestä'. (KKS.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Uuksujärveltä; nimi on tuolloin kuulunut eräälle tilattomalle. Suistamon pitäjänkokoelmaan talletetun muistitiedon mukaan *Kokora* oli Suistamolla alun perin "haukkumanimi", josta tuli myöhemmin sukunimi ja jossa sanalla *kokora* oli merkitys '(veneeseen) pohjakaari'. Nimi oli alun perin "vahvan miehen nimi". (Suistamon paikannimikokoelma.) Nimi on

voinut käsittääkseni alun perin olla kumaran, kokoon painuneen miehen lisänimi, jolle on rajakarjalaisessa henkilönnimistöissä runsaasti vertailukohtia. Suojärvellä nimi *Kokora* on omaperäinen (Kuutti 2011: 275); Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1905. – Suistamolla *Inh. Andrei Wasiljeff Kokora*, Muunto 1885; Suojärvellä *Metsävahti Laurenti Kokora*, Karatsalmi 1905.

Vrt. **Kuokka, Raaga.**

Vrt. **Kitti, Näivö.**

Kokotti (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kokotti* sisältyy jokin karjalan kielen sana; vaihtoehtoja on useita. Karjalassa sanaa *kokotti* on käytetty lähinnä työvälineen nimenä. Salmassa sanalla *kokat't'i* on ollut merkitys 'koukku seinässä, ramppi'; 'koukku, jolla puretaan lantaa kärristä'. Sen sijaan sana *kokat't'i* on Salmassa merkinnyt 'keimailijaa', 'paidan kaulusaukkoa' ja 'paidan selkäosan yläosaa'. (Poh. 1947; Poh. 1950.) *Karjalan kielen sanakirjassa* mainitaan sanalle *kogat't'i* merkitys 'keksin koukku, keksi' (mm. Salmi). Sanaa *kokat't'i* on käytetty muun muassa 'erilaisista koukuista ja koukkumaisista esineistä'. Sana *kokat't'i* on tunnettu Säämäjärvellä ja Suistamolla myös merkityksessä 'sukupuolin'. (KKS.) Hotari on yhdistänyt nimen *Kokotti* ehkä hieman oudosti Salmin murteen verbiin *kokottua*, *koikottua* 'näkyä kauas' (Hotari 1955: 67). Pohjanvalo on maininnut sukunimen muodossa *Kokat't'i* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa työpäislinäinen nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1899; nimi on tuolloin kirjattu eräälle talonpojalle. Kyse on nähdäkseni alun perin ollut laihalle, mahdollisesti kumarassa kulkeneelle miehelle annetusta lisänimestä. – Salmassa *Lb. Aleksei Afanasjev Koketti*, Työpäinen 1880.

Vrt. **Kokora, Kuokka, Raaga.**

Vrt. **Kitsu, Kitti, Kobeli, Losoi, Näivö, Nälkänen.**

Kokschu (**Koksu**) (Salmi ja Impilahti)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kokschu* sisältyy karjalan kielen sana *kokšu*, jolla on kaksi merkitystä: Suojärvellä ja Aunuksen Karjalassa sana on merkinnyt 'iskua, lyöntiä', ja Suistamolla sanaa on voitu käyttää 'verkkaisesta työskentelijästä'. Verbillä *kokšuttoa* on eri puolilla karjalan puhuma-alueita kuvattu 'verkkaisista liikkumista', Aunuksen Karjalassa myös 'nopeaa tekemistä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Kokšu*; mitään nimen tulkinnassa auttavaa sanaa hän ei mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta sukunimestä *Kokshu* (*Koksu*) on vuonna 1882 kastettujen luettelossa; nimenkantajan kotikylää ei ole kirjattu. Seurakunnan asiakirjoissa muut merkinnät nimestä ovat vuosilta 1911–1914 Ruokojärveltä ja Sumeriasta eli Impilahden kylistä; hieman myöhemmin Salmin henkikirjaan kirjatun nimen nimenkantaja näyttää muuttaneen pitäjään Impilahdella. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1887 Ruokojärveltä. Kyseessä lienee siis yksi ja sama sukunimi. Lisänimi *Kokshu* on voinut alun perin kuvata nimettävän hitaanlaista liikkumista tai työskentelytapaa. – Impilahdella *Bonden Dmitrei Andrejev Kokschu*, Ruokojärvi 1870; Salmassa *Lsä lki Fekla Georgijeva Kokschu*, Ala-Uuksu 1915.

Vrt. **Brotkin.**

Kolduschka (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kolduschka* voi sisältyä karjalan *koltuška* eli *koltus* 'korvakoru' (KKS); Salmassa sanalla *kolttsu* on ollut merkitys 'irtonainen, seinään kiinnitetty rengas, sormus' (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Koltusov* (1895), *Koltushshi* (1900), *Koltussi* (1905), *Koltunijev* (1910), *Koltysov* (1914), *Koltushin* ja *Koltshev*. Nimen taustalla ei liene ainakaan mikään nykyvenäläisillä tavallinen sukunimi (vrt. Kahla – Mikkonen 2005; Unbegaun 1971). Nimi on mahdollisesti ollut periytyvä sukunimi, mutta pienessä perheessä oli vain tyttäriä, ja nimi on kadonnut. Nimelle on vaikea keksiä mitään vertailukohtaa rajakarjalaisessa sukunimistöissä. Pidän mahdollisena, että nimi *Kolduschka* on viitannut esimerkiksi nimettävällä olleisiin korvakoruihin; korvakorun omistaminen on ollut 1800-luvun lopun Raja-Karjalassa poikkeuksellista. – Suistamalla *Inh. Petter Nikolajeff Kolduschka*, Uuksujärvi 1885; *Lsä Petter Nikolajeff Kolduscha*, Uuksujärvi 1910.

Kolonen (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kolonen* voi sisältyä karjalan tai suomen kielen sana *kolo*; lisäksi nimessä on sukunimijohdin *-nen*. Karjalassa sanalla on tunnettu merkitykset 'kolo, kuoppa, reikä, luola', 'vitsamerta, kalapato' sekä 'ynseä, tily' ja 'kolea, kylmä, kolkko'. Lisäksi sanalla *kolo* on Suojärvellä ollut merkitys 'pää, kallo'. Sekä sana *kolo* että *kolo* on tunnettu Raja-Karjalassa, samoin mainitsemani merkitykset. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; hän mainitsee sanan *kolo* merkityksiksi 'lovi, reikä' (Poh. 1947) ja 'kalju(pää)' (Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1898; tuolloin se on kastettujen luettelossa. Koska nimi *Kolonen* on lähtöisin Salmista, pidän mahdollisena, että sen taustalla on Pohjanvalon mainitsema sanan *kolo* merkitys 'kalju(pää)'. – Salmassa *Lpti Kiril Timofejeff Kolonen*, Orusjärvi 1895. Vrt. **Mulu**.

Kotta (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kotta* sisältynee karjalan kielen sana *kotta*, jolla on tunnettu merkitys 'saappaan terä, josta varsi on leikattu pois, kotti', 'puolikenkä' (mm. Salmi, Suojärvi). Sanalla *kottajalka* on muun muassa Suojärvellä ja Salmassa ollut merkitykset 'kulkuri' ja 'jätkä; sälli'. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sanalla *kottu* on ollut Salmassa merkitys 'kengän, saappaan kenkäräjä' ja *Kottu* on ollut "miehen haukkumanimi". Hän mainitsee sukunimen muodossa *Kottu*. (Poh. 1947.) Salmassa sanalla *kottujalgu* on ollut merkitys 'kerjäläinen' (Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan kastettujen luettelossa jo vuonna 1883 Orusjärveltä; Varpaselästä merkinnät alkavat vuodesta 1885. Pidän mahdollisena, että nimi on alun perin viitannut nimettävän kuluneeseen, ryysyiseen ulkoasuun; nimelle on salmilaisessa lisänimipohjaisessa sukunimistöissä runsaasti vertailukohteita. – Salmassa *Lpti Ivan Jakovleff Kotta*, Orusjärvi 1895.

Vrt. **Hattara, Rajakko**.

Koukkunen (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Koukkunen* sisältynee karjalan kielen sana *koukku*, jolla on koko karjalan puhuma-alueella tunnettu merkitykset 'koukku' ja 'esine, jossa on koukkumainen pää'. Sanalla *koukku* (*kouhkoi*) on muun muassa Suojärvellä

lisäksi merkitys 'keuhko'. (KKS.) Sukunimi *Koukkunen* on lähtöisin Suojärveltä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Koukku*). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran jo vuonna 1859; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Varpakylästä. Henkikirjoihin nimi on alettu kirjata vasta lähes 40 vuotta myöhemmin. Sukunimi on voinut kehittyä esimerkiksi kumarassa kulkeneen miehen lisänimestä; siinä tapauksessa sillä olisi runsaasti vertailukohteita suojärveläisessä ja rajakarjalaisessa henkilönnimistöissä. – Suojärvellä *Lampti Kiril Ahapoff Koukkunen*, Varpakylä 1895.

Vrt. **Boljo, Kokora, Kotschka.**

Kurjanen (Salmi ja Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kurjanen* sisältyy karjalan tai suomen sana *kurja*. Karjalassa *kurja* voi olla substantiivi tai adjektiivi, ja sillä on merkitykset 'kurja, hyvin huono, mitätön, vaivainen, surkuteltava, parka, raukka' (KKS). Salmassa *kurju* on merkinnyt 'kurjaa' ja 'raukkaa' ja *kurjus* 'kurjuutta'; Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kurjan'e* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Kurjanen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1874, jolloin se esiintyy kastettujen luettelossa Mäkipäästä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuodesta 1910 alkaen; nimi mainitaan tuolloin Alatusta ja Suursarasta. Sukunimi on kehittynyt Raja-Karjalassa kahdessa eri pitäjässä. Nimi *Kurjanen* lienee alun perin viitannut nimettävän ulkomuotoon. – Salmassa *Wasilei Iwanov Kurjanen*, Mäkipää 1880; Suistamolla *Peter Ignatjeff Kurjanen*, Alattu 1880.

Vrt. **Kauris, Kitsu, Kobeli, Losoi, Näivö, Nälkänen.**

Kutja (Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Kutja* sisältyy karjalan kielen sana *kutja*, joka merkitsee 'hautajais- tai muistajaispuuroa (keitetään tavallisesti riisistä ja rusinoista sokeriveteen)'. Salmassa sana on ollut *kut'a*, Nekkula-Riipuuskalassa *kuottie*. (KKS; muisteluvehnä *kutia* ks. Repo 2007: 103–104.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Kut'a*; mitään sellaista sanaa, jonka siihen voisi liittää, hän ei mainitse (Poh. 1947). Nimen *Kutja* on ehdotettu olleen kuvaileva liikanimi, joka voitaisiin tulkita esimerkiksi sanojen *kutjake*, *kutjale*, *kutale*, *kutju* 'tyhjäntoimittaja, vetelys, heittiö' pohjalta. *Kutja*-nimen on arveltu myös liittyvän jollain tapaa *Kudjoi*-nimeen. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kudjoi*.) Ruoppilan mukaan suomen kielen eri murteissa käytetään muun muassa pehmeää, löyhää ja huokoista tarkoittavia sanoja usein myös merkityksessä 'vähä-älyinen' (Ruoppila 1955: 222, 235); esittelen myöhemmin muita samantyyppisiä nimiä, ks. *Mämmi*. Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Peltöisistä jo vuonna 1864. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Kutja* on ollut alun perin pejoratiivinen ja sillä on viitattu nimenkantajan henkisiin ominaisuuksiin; Salmin Peltöisissä pejoratiiviseen lisänimeen pohjaavat sukunimet ovat olleet yleisiä. – Salmassa *Jegor Wasiljeff Kutja*, Peltöinen 1895.

Vrt. **Löllö, Tupitsa, Suschu, Tsurkka, Tsutsunen.**

Vrt. **Butschoi, Gurkko, Mämmi.**

Kuupakka (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä nimeä *Kuupakka* vastaavat lähinnä sanat *kuupa*, *kuupaine*, *kuuparkka*, *skuupa* 'pahka, kääpä' ja *kopakka* 'toimelias, touhukas, topakka'; 'kopea' (KKS). Salmissa sanalla *guubu* on ollut merkitys 'sisäinen vika puussa' (Poh. 1950); Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Nimi *Kuupakka* on kirjattu Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan ensimmäisen kerran jo vuonna 1883. Jos nimi viittaa 'pahkaa' merkitsevään sanaan, sen vertailukohtia ovat ne lisänimet, joihin sisältyy pienen, kovan esineen nimitys; tällaisia lisänimipohjaisia sukunimiä Raja-Karjalassa on kehittynyt runsaasti. Nimi *Kuupakka* lienee viitannut nimettävän ulkoiseen olemukseen. – Salmissa *Lp. Grigori Jefimoff Kuupakan perill.*, Peltoinen 1900.

Vrt. **Punju**.

Vrt. **Käsnänen**.

Kähmi (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kähmi* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen adjektiivieihin *kähmie*, *kähmäkkä* ja *kähmäkkö*, joilla on merkitykset 'karkea, jäykkä, kova' ja 'kömpelö, saamaton'. Kaikki kolme sanaa on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä. (KKS.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensimmäisen kerran vuonna 1867, jolloin nimi mainitaan haudattujen luettelosta Koitonselästä. Nimi *Kähmi* on voinut alkuaan olla nimettävää kuvaileva lisänimi. – Suistamolla *Inh. Iwan Jefimoff Kähmi*, Koitonselkä 1885.

Vrt. **Könttyri**, **Könttä**, **Väntti**.

Käppi (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Käppi* sisältyy karjalan sana *käppi*, jolla on Pohjanvalon mukaan merkitys 'kädetön'; sitä on käytetty myös "haukkumanimityksenä henkilöstä, joka on huolimaton käsistään". Sukunimeä *Käppi* Pohjanvalo ei mainitse. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Suojärvellä ja Säämäjärvellä sanaa *käppi* on voitu käyttää 'pienikokoisesta, laihasta tai rumasta ihmisestä' puhuttaessa: *akkakäppi*, *ukkokäppi* (KKS). Olga Karlova on yhdistänyt karjalaisen lisänimen *Käppin'e* myös 'kädetöntä, käsipuolta ihmistä' merkitsevään sanaan (Karlova 2016a: 173). Samanasuisen nimen, joka on kehittynyt Karjalankannaksella, on Pirjo Mikkonen epäillyt pohjaavan 'kämpälää' merkitsevään sanaan tai erääseen muinaisruotsalaiseen henkilönnimeen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Käppi*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Käppi* on kirjattu ensi kerran vuonna 1879. Käsittääkseni salmilainen nimi *Käppi* on alun perin ollut laihan miehen lisänimi. – Salmissa *Inh. Wasilei Jeremejev Käppis enka Katerina*, Orusjärvi 1880.

Vrt. **Kitti**, **Kitsu**, **Näivö**, **Schestra**.

Vrt. **Kähmi**, **Könttyri**, **Könttä**, **Väntti**.

Kätschuri (**Kitschuri**, **Kitsuri**) (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan sana *kätsyrä* merkitsee 'kiharaa, kähärää' ja verbillä *kätsyröitteä* on merkitys 'kähertää' (Säämäjärvi). Verbillä *kätsurtoa* 'puhua vilkkaasti, visertää' on myös merkitys 'kihartaa, kähertää' (Suistamo); toisaalta samaa verbiä on käytetty myös 'hitaasta ja vaivalloisesta tekemisestä'. Nimi on kirjattu monessa eri muodossa: *Kätschuri*, *Kitschuri* (Salmin vuosien 1900 ja 1915 henkikirjat) ja *Kätschuri* (Poh. 1950). Impilahden Koirinojalla lisänimen *Kätsyr-Paavo* on selitetty annetun miehelle, joka "oli ankan työn tähden mennyt kasaan". Mies

oli kumara ja kuihtuneen näköinen. (Impilahden paikannimikokoelma.) Lisänimi voisi viitata myös paljoon puhumiseen (vrt. *Balbatsu* ym.), mutta pidän nimeä raskaan työn kuluttaman ihmisen lisänimenä. Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Ylä-Uuksusta vuodesta 1881 alkaen. Asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Kätsyri*, *Kätshyri*, *Kätsänop* [sic, 1885], *Katsjashi* (1884), *Kotshanov* (1883), *Kitshura*, *Kitshuri* ja *Kitschyri*. – Salmissa *Michei Nikiforoff Kätschyr*, Ylä-Uuksu 1890; *Wasili Bogdanoff Kitschurin lki Nastasia*, Ala-Uuksu 1900; *Lsä Michei Nikiforoff Kätschyr*, Ala-Uuksu 1900; *Tal. Ivan Leontjeff Kätshyri* ja *Lsä Nastasia Wasiljeva Kitschuri*, Ala-Uuksu 1915.

Vrt. **Kitsu**, **Kobeli**, **Kokschu**, **Kutschoi**, **Losoi**, **Näivö**, **Nälkänen**.

Vrt. **Köpönen**.

Vrt. **Schestra**.

Könttyri (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä nimeä *Könttyri* on lähinnä sana *könttyrä* 'kimpale, köntti'; 'kampura'. Sanaa on Suistamolla käytetty kuvaannollisesti, esimerkiksi *kengän könttyrät*. Sana *könttyrä* on tunnettu Suojärvellä, Suistamolla ja Säämäjärvellä. Nimen voi yhdistää myös Suojärvellä ja Salmissa tunnettuun verbiin *könttyröijä* 'liikkua kömpelösti tai laiskasti, kompuroida, kömpiä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (*Köntturjev*, *Köntyri*) mainitaan ensi kerran vuonna 1868. Nimi *Könttyri* lienee alun perin annettu jollain tavalla kömpelölle tai kömpelön oloiselle miehelle. – Salmissa *Mökk. Ivan Grigorjeff Könttyr* [sic], Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Könttä**, **Köpönen**.

Könttä (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Könttä* sisältyy karjalan sana *könttä* 'köntti, möhkäle, kimpale'. Sanaa on käytetty Korpiselässä, Suistamolla, Salmissa ja Säämäjärvellä. Nimen voinee yhdistää myös Säämäjärvellä tunnettuun sanaan *köntti*, jota on käytetty halventavasti 'kömpelöstä tai epäsiististä henkilöstä'. (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1902 Leppäniemestä. Nimi *Köntti* on voinut viitata nimettävän ulkoiseen olemukseen. Koska nimi on alettu kirjata asiakirjoihin varsin myöhään, se voi myös olla mallin mukaan muodostettu. – Suojärvellä *Lampti David Terentjeff Könttä*, Leppäniemi 1900.

Vrt. **Könttyri**, **Köpönen**, **Mönttinen**.

Köpönen (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Köpönen* voi yhdistää karjalan sanaan *köpö*; lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Substantiivina ja adjektiivina esiintyneellä sanalla *köpö(i)* on Suojärvellä tunnettu merkitykset 'kömpelö, köntys' ja 'hidas, saamaton'. Säämäjärvellä sanaa on käytetty lasten, karitsoiden tai kissanpoikien hellittelynimenä. (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä on vasta vuodelta 1919 Varpakylästä. Suojärvellä nimi on voinut viitata nimettävän käyttäytymiseen tai olemukseen, mutta nimen esiintyminen vasta 1800-luvun lopun henkikirjoissa voi kertoa myös siitä, että nimi on mallin mukaan muodostettu. – Suojärvellä *Lampti Dmitri Ivanoff Köpönen*, Varpakylä 1895.

Vrt. **Hyyttö, Kitschka, Könttä, Könttyri, Köttö.**

Köttö (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Köttö* pohjannee karjalan kielen sanaan *köttö*, jota on käytetty substantiivina ja adjektiivina merkityksessä 'köntys, kömpelys': *aiga köttö oled!* Sana on tunnettu Korpiselässä, Salmassa ja Suistamolla. (KKS.) Suistamon Leppäsyryssä kehittynyt sukunimi *Köttö* on kirjattu henkikirjoihin toisinaan muodossa *Könttö* (esim. vuonna 1900). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Köttö* on ensimmäisen kerran kirjattu Kokkoselän kylästä vuonna 1840. Pidän nimeä pejoratiiviseen lisänimeen pohjaavana sukunimenä. – Suistamolla *Boris Iwanoff Vöttö* (po. *Köttö*), Leppäsyryä 1845.

Lerssi (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Lerssi* sisältyvällä karjalan kielen sanalla *leršši* on sanan *brilli* tavoin merkitys 'penis', mutta muun muassa Säämäjärvellä se on tunnettu myös merkityksessä 'rähjys'. Sanalla *lerššoi* on Säämäjärveltä kirjattu merkitys 'linnunpelätin' ja Nekkula-Riipuškallassa merkitys 'lörppö'. (KKS.) Suistamon Loimolassa nimi *Lerssi* (*leršši*) on kuulunut eräälle "lyhytjalkaiselle kerjäläisukolle" ja sanan on selitetty merkitsevän myös 'lyhytjalkaista, matalaa ihmistä' (Linnakylä 1968: 38). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1906 Vegaruksesta. Suojärvellä lisänimi on voinut viitata nimettävän ulkomuotoon tai se on ollut pejoratiivinen; nimenantoon on vaikuttanut mahdollisesti myös nimeen sisältyvän sanan monimerkisyisyys. – Suojärvellä *Löysä Jefim Semenoff Lerssi*, Liete 1895.

Vrt. **Boljo, Brilli, Lomu, Ribu, Ryökä, Räbinä, Törky.**

Lihapää (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Lihapää* sisältyy karjalan sana *lihapää*. Sana on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* Aunuksen Karjalan Nekkula-Riipuškallasta. Sitä on käytetty substantiivina ja adjektiivina merkityksessä 'laiska' (KKS). Tämä sanan *lihapää* merkitys lienee tunnettu myös Suistamolla; nimettävän tapoihin viittaava lisänimi sopii hyvin rajakarjalaisista sukunimistä saatuun kokonaiskuvaan, vaikkakin nimi on tyypiltään hyvin harvinainen. *Lihapää*-tyyppisten nimen antamiseen on voinut vaikuttaa lähialueiden sukunimien tuntemus; Ilomantsissa on 1800-luvun lopulta alkaen tunnettu sukunimi *Karhapää* (HisKi). Rajakarjalaisista lisänimistä vain harva on *-pää*-loppuinen: Impilahdella ja Salmassa lisänimi *Punapää* esiintyy ainoastaan joissakin henkikirjoissa (*Inh. Grigorei Andrejeff Punapää*, Impilahden Metsäkylä 1885–1900 ja *Lois Lasar Grigorjeff Punapää*, Salmin Mäkipää 1915–1920), joten kyseessä ei ole ollut periytyvä sukunimi. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Lihapää* on kirjattu ensi kerran vuonna 1900 Suistamon Piensarasta ja Soanlahdelta; kummassakin kylässä nimi on kuulunut tuolloin maattomaan väestöön kuuluneille henkilöille. Nimi mainitaan myös *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971). – Suistamolla *Löysä Andrei Dmitrijeff Lihapää*, Haapaselkä 1895.

Vrt. **Tupitsa.**

Ljokkoi (Salmi ja Impilahti)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Ljokkoi* sisältyy karjalan sana *l'okkoi*. Adjektiivilla *l'okkoi* on kuvattu eri asioiden hyvyttä: *l'okkoi kiel'i om pagizemah* ('hyvä kieli on puhumaan'), *l'okkoi seä* 'hyvä keli' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *l'okkoi* 'helppo, kevyt, lievä' mutta ei kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa kyseinen lisä- tai sukunimi on muun muassa muodoissa *Ljokkoi*, *Lokkoj* (*Lekkoj*), *Lokkoin* ja *Ljokkjo*; ensimmäinen merkintä nimestä on vuodelta 1892 Pitkärännasta. Salmiin nimi on voinut tulla Impilahdelta: Salmin henkikirjoihin nimi on kirjattu vain kahtena vuonna (1880, 1920) kahdesta eri kylästä (Miinala, Tulemajoki), ja Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vain vuonna 1916 (*Ljokoi*, *Ljohkoi*) Tulemalta. Hyvä vertailukohta tälle nimelle on Impilahden Huunukassa henkikirjaan vuosina 1890, 1895 ja 1900 kirjattu lisänimi *Jentti* (karjalan *jentti* 'tarkka, varma, tietty'; KKS), joka ei ole kehittynyt periytyväksi sukunimeksi. Lisänimi *Ljokkoi* on voitu käsittääkseni antaa henkilölle, jota on pidetty esimerkiksi hyvänä työmiehenä tai hyväntahtoisena ihmisenä. – Salmissa *Filip Filipoff Lokkoi*, Miinala 1880; Impilahdella *Telegrafisti Nikolai Ljokkoi*, Pitkärännan tehdas 1900.

Vrt. **Prauda, Primetta, Schula.**

Lohkoi (Salmi ja Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sana *lohkoi* merkitsee 'lohkoa, palaa, kappaletta' ja 'naurishaudikasta' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Lohkoi*; sanan *lohkoi* merkitys on hänen mukaansa 'lanttu tai nauris, joka on padassa haudottu' ja 'pilkkoja' (Poh. 1947; Poh. 1950). Impilahdella tunnetun lisänimen *Lohkoi-Vasa* on selitetty annetun erälle miehelle, joka söi vain lohkoita, ei muuta ruokaa" (Impilahden pitäjänkokoelma). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Lohkoi* esiintyy ensi kerran vuonna 1880 Käsänelästä (suomennoksessa *Lohloi* po. *Lohkoi*). Impilahden henkikirjoihin lisä- tai sukunimi on kirjattu toisinaan myös muodossa *Lehkoi*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen merkintä nimestä lienee vuodelta 1891 Koivuselästä (*Ljoghohj*). Pidän mahdollisena, että lisänimi on alkuaan viitannut esimerkiksi nimettävän kokoon painuneeseen olemukseen; toisaalta nimi on alun perin voinut viitata nimettävän henkisiin ominaisuuksiin (vrt. *Mämmi*). Impilahdelle sukunimi on voinut tulla Salmista. – Salmissa *Lb. Filip Filipov Lohkoi*, Käsänelkä 1880; Impilahdella *Backst Andrei Wasiljeff Lehkoi*, Pitkäranta 1885.

Vrt. **Kelo, Kitsu, Mämmi, Mure, Näivö, Rieppo.**

Lopotti (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Lopotti* voi yhdistää karjalan kielen sanoihin *loapotti* ja *loapottinieikka*. Sanalla *loapotti* on merkitys 'eräänlaisesta tuohinauhasta tai niinestä punottu tavallisesti paulaton jalkine'. Salmissa tunnettua sanaa *loapottinieikka* on käytetty henkilöstä, jolla on "loapotit" jalassa. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sana on *luapot't'i*; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa muodoissa *Lopatti* (1904) ja *Lapatti* (1923). Nimi on alun perin annettu erälle maattomaan väestöön kuuluneelle miehelle; nimen mahdollista periytymistä jälkeläisille on vaikea tarkastella, sillä nimettävän perhe on ollut hyvin pieni. Käsittääkseni nimellä on voitu kuvata esimerkiksi nimettävän vaatimatonta ulkomuotoa tms. – Salmissa *Lsä Michaila Lopotti*, Lunkula 1900.

Vrt. **Löttö, Tuohikerä.**

Lupsakko (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Lupsakko* voi yhdistää karjalan sanaan *lupsakka*, jolla on ollut merkitys 'leppoisa, mukava' (mm. Suistamo), toisaalta 'pulska, tukeva' (Suojärvi) (KKS). Pohjanvalon mukaan Salmissa *lupsakko* on merkinnyt 'liikkaavaa ihmistä' ja sana on voinut olla "miehen haukkumanimi"; hän mainitsee myös sukunimen *Lupsakko* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (tuolloin muodossa *Lupsakka*) on ensi kerran kirjattu vuonna 1899 vihittyjen luetteloon Palojärveltä. Seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi mainitaan lähes aina muodossa *Lupsakko*, joitakin kertoja myös muodoissa *Lupsakka* (1899, 1930) ja *Lupsakov* (1912–1914, 1929). Lisänimi lienee annettu isolle, luonteeltaan leppoisana pidetylle miehelle. – Salmissa *Ivan Emeljanoff Lupsakka*, Palojärvi 1895.

Vrt. **Maho, Maukku.**

Vrt. **Ljokkoi.**

Luttunen (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Luttunen* sisältyy mahdollisesti karjalan kielen sanaa *luttu*, jota on Suojärvellä käytetty puhuttaessa 'rumasta, huonosta esineestä'; sana on esiintynyt ainakin yhdyssanassa *šoapkaluttu*, jossa *šoapka* on 'miehen (talvi)hattu' (KKS). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä mahdollisesti sen taustalla olevaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa aina muodossa *Luttu*; ensimmäinen maininta on vuodelta 1856. Tuolloin kastettujen luetteloon Työmpäisistä merkitty nimi on kuulunut eräälle talolliselle. Merkintä on tehty yli 40 vuotta aiemmin kuin ensimmäinen henkikirjaan tehty merkintä. Nimi lienee alun perin viitannut nimettävän jollain tapaa kuviteltuun tai todelliseen kuluneeseen ulkomuotoon. – Salmissa *Lp. Nikolai Ivanoff Luttunen*, Työmpäinen 1900.

Lytsy (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Lytsy* voi yhdistää karjalan kielen adjektiivisiin *lytšykkä*, jolla on merkitys 'lyhyt'. Käytössä on ollut myös siitä johdettu deminutiiviadjektiivi *lytšykkäine*. (KKS.) Nimeä kantavassa suvussa ei ole säilynyt tietoa siitä, miksi kyseinen nimi on tullut suvulle (Lytsy 2001: 11). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Lytsy* on vuonna 1890 kastettujen luettelossa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle Suursarassa asuneelle talolliselle. Lisänimellä on ilmeisesti kuvailtu nimettävän ulkomuotoa. – Suistamolla *Mökkiläinen Nikolai Sacharjeff Lytschy*, Piensarka 1895.

Lökschy (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Lökschy* voi liittää kahteen karjalan kielen verbiin. Karjalassa verbit *lökšytellä* ja *lökšytteä* kuvaavat 'laiskaa, verikkaista tekemistä', esim. *hebo lökšytteä juoksoo* (Suojärvi; KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Löksy* (Poh. 1947). Salmissa on tunnettu muun muassa verbit *lökšiä* 'aikaila, miettiä', *lökšähtii* 'istua löksähtää' ja *lökšähö* 'aikaila, arvaila, miettiä' (Poh. 1950). Lunkulansaaren Lunkulassa on ollut *Löksy*-niminen torppa (Salmin paikannimikokoelma); nimi lienee liittynyt asukkaan nimeen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Lökschy* mainitaan ensi kerran vuoden 1893 rippikirjassa; asiakirjojen suomennoksissa nimi on

muodoissa *Lökschy*, *Lökshu* ja *Löksy*. Salmilainen lisänimi *Lökschy* on ilmeisesti alun perin viitannut nimettävän hitaanlaiseen liikkumiseen. – Salmissa *Petter Wasiljeff Loykschy* [sic], Lunkula 1890.

Vrt. **Stjonku, Stönky.**

Lökki (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Lökki* sisältyy karjalan *lökki*. Sanalla *lökki* on merkitys 'nuotan peräkoho' (mm. Suistamo). Se on myös 'eräänlainen (varsinkin ruma tai huono) päähine'; Suojärvellä on tunnettu sana *hattulökki*. Sanaa on lisäksi voitu käyttää halventavasti 'tyhmästä rumasta ihmisestä' (Suojärvellä *mužikkalökki*; *mužikka* 'mies'). (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuoden 1905 rippikirjassa; siihen nimi on kirjattu Varpakylästä. Tuolloin nimi kuului eräälle tilattomaan väestöön kuuluneelle perheelle. Pidän mahdollisena, että maata omistamattomalle miehelle annettu lisänimi on ollut alkuaan pejoratiivinen. – Suojärvellä *Inh. Timofei Pauloff Lökki*, Moisseinvaara 1885; *Löysä Timofei Pauloff Lökki*, Varpakylä 1890.

Vrt. **Tupitsa.**

Löllö (Soanlahti, Suistamo ja Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Löllö* voi yhdistää sanaan *löllö* ja verbiin *löllötteä*. Sanaa *löllö* on käytetty Suojärvellä ja Säämäjärvellä soimaussanana merkityksessä 'tollo, tompelli': *seizot ku löllö, töllötäd!* (Säämäjärvi) (KKS). Myös Salmissa sana on ollut 'hölmöä' merkitsevä moitesana (Poh. 1950); kyseistä sukunimeä Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947). Verbiä *löllötteä* on Suojärvellä käytetty 'huolettomana, velttona olemisesta tai liikkumisesta', toisaalta myös 'kovalla äänellä puhumisesta, laulamisesta tai itkemisestä'. Nekkula-Riipuškalassa samalla verbillä on voitu kuvata 'tulen loimottamista'. (KKS.) Myös Pirjo Mikkonen on pitänyt rajakarjalaista sukunimeä *Löllö* lisänimeen pohjaavana nimenä; nimen sisältöä hän ei ole tulkinnut (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Löllö*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjaan nimi on kirjattu jo vuonna 1835 Hutjakasta; nimi on tuolloin kuulunut eräälle talonpojalle. Merkintä on tehty yli 75 vuotta aiemmin kuin ensimmäinen henkikirjaan tehty merkintä. Saman seurakunnan asiakirjoissa merkinnät Soanlahdelta alkavat vasta vuonna 1892, joten sinne nimi lienee tullut Suistamolta. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin hirsyläläinen sukunimi *Löllö* on kirjattu vain vuoden 1905 rippikirjaan (*Lölle*). Samasta kylästä nimi on kirjattu vuoden 1925 henkikirjaan muodossa *Löllö eli Lellijeff*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). Lisänimi *Löllö* on mitä ilmeisimmin alun perin pejoratiivinen lisänimi, jolla on kuvattu tapaa, jolla nimettävä on liikkunut tai puhunut. – Soanlahdella *Lp. Ivan Fedotoff Löllö*, kirkonkylä 1900; Suistamolla *Jevlampi Fedotoff Löllö*, Niinisyrjä 1910; Salmissa *Tal. Stepan Jeremejeff Löllö*, Hirsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1915.

Vrt. **Kutja, Suschu, Tsurkka, Tsutsunen, Tupitsa.**

Vrt. **Balbaschu, Bräyschy, Bräysy, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Lörö (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Lörö* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen verbiin *lörötteä*, jolla on merkitykset 'juosta, valua, lorista' (nesteestä puhuttaessa), 'laskea nestettä, lorottaa' ja 'pitää kovaa tai möreää ääntä, soittaa lurittaa'. Kaikki nämä merkitykset on tunnettu muun muassa Suojärvellä. (KKS.) Kitelän

kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan vain neljä kertaa vuosina 1868–1925; ensi kerran nimi esiintyy vuonna 1868 haudattujen luettelossa Koirinojalta. Lisänimi, josta sukunimi on kehittynyt, on voinut alun perin viitata nimettävän puhetapaan. – Impilahdella *Nefantei Jakovleff Lörö*, Ruokojärvi 1840.

Löttö (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Löttö* sisältynee karjalan *löttö*, joka merkitsee 'matalareunaista pauloilla kiinnitettävää tuohijalkinetta, löttöä' mutta myös 'sammakkoa' (Impilahdella *lötöi*) (KKS). Salmassa sanalla *lötöi* on ollut merkitys 'sammakko' mutta myös 'vanha mustunut tatti' ja sanalla *lötöinload'ii* merkitys 'virsun tekijä' (Poh. 1950). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Löttö* mainitaan ensi kerran vuonna 1906; kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut tuolloin eräälle ruokojärveläiselle talonpojalle. Nimi on voitu muodostaa mallin mukaan. – Impilahdella *Tal. Tichan* [? *Tichon*] *Pauloff Löttö*, Kerisyryä 1920.

Vrt. **Lopotti, Töppönen**.

Maho (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Maho* voi yhdistää karjalan sanaan *maho*, jota on käytetty tavallisesti lehmästä merkityksessä 'maho, hedelmätön' jne., esim. Suojärvellä *maho lehmä*, *maho akka* (KKS). Salmassa sanaa *maho* on käytetty myös leikillisesti merkityksissä 'isomahainen ihminen' (KKS) ja 'suurivatsainen, lihava nainen' (Poh. 1947). Korpiselässä on tunnettu kehnoon kalapaikkaan viittaava paikannimi *Maholampi* (Nissilä 1975: 68–69). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Maho* mainitaan jo vuonna 1849, jolloin nimi on kirjattu Kaitajärveltä sekä kastettujen luetteloon että haudattujen luetteloon. Nimi on tuolloin kuulunut tilattomille. Koska asiakirjoihin kirjatut lisänimet ovat yleensä miehille annettuja nimiä, Suojärvellä lisänimi *Maho* on mahdollisesti annettu isovatsaiselle miehelle. – Suojärvellä *Dmitrei Feodorov Maho*, Kaitajärvi 1880.

Vrt. **Lupsakko, Mara, Maukku**.

Malaga (Impilahti ja Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Malaga* karjalan kielen sanaan *maljakka* (Säämäjärvellä *maljakko*), jolla on merkitys 'hallava, vaalea, kalpea'. Sana on Suojärvellä tunnettu muodossa *mal'l'akka*, ja sitä on käytetty ainakin hevosesta ja kankaasta puhuttaessa. (KKS.) Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse; Salmassa sanalla *mal'l'akko* on ollut merkitys 'malja, kulho' ja sanalla *mologu* 'laiskuus' sekä sanalla *molokoo* 'maito' (Poh. 1947; Poh. 1950). Kyseinen nimi on Impilahden vuoden 1875 henkikirjaan kirjattu muodossa *Mologa*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Impilahden Nietjärveltä jo vuodesta 1841 alkaen (suomennoksissa muodoissa *Mologa*, *Mologo* ja *Molosa*). Salmassa tavattu nimi lienee kuulunut saman suvun jäsenille: Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mologa* (*Mologi*) mainitaan joitakin kertoja (1882, 1888, 1901) Ylä-Uuksulta eli läheltä Impilahden pitäjän rajaa. Käsittääkseni lisänimi *Malaga* on voinut alun perin viitata miehen ulkonäköön, tämän poikkeuksellisen vaaleaan ihoon tai vaaleaan tukkaan. – Impilahdella *Inh. Mattfei Wasiljev Mologa*, Koirinoja 1875; *Mökk*.

Grigori Matvejeff Malaga, Koirinoja 1910; *Salmassa Backst. Dmitrei Antonov Mologa*, Ylä-Uuku 1880; *Mökk. Dmitri Antonoff Mologa*, Ylä-Uuku 1900.

Vrt. **Burki, Lokka, Mustikainen, Smura.**

Mara (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Mara* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *mara*. Sanalla *mara* on merkitys '(tavallisesti eläimen) maha, (iso) vatsa', ja sitä on käytetty myös 'isomahaisesta ihmisestä' puhuttaessa (KKS). Suojärven Turhanvaarassa asuneiden, nimeä *Mara* käyttäneiden veljesten (s. 1808, 1813) isä ja veljet käyttivät nimeä *Turha(nen)* (Kuutti 2011: 267). Sirkka Paikkala on epäillyt suojärveläisen sukunimen *Mara* pohjaavan jonkin ristimänimen karjalaiseen varianttiin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mara*). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Varpakylästä jo vuonna 1860. Nimen *Mara* antaminen on liittynyt kahden veljeksen samannimisyyteen: *Ivan Piminof Turha* -nimisen miehen (karjalan *turha* mm. 'takku'; KKS) naapurin nimeksi kirjattiin vuoden 1860 henkikirjaan *Ivan Piminof Mara*. – Suojärvellä *Ivan Piminof Mara*, Varpakylä 1860.

Vrt. **Maho, Maukku.**

Maukku (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Maukku* voi yhdistää karjalan sanaan *maukku* 'kalan mätipussi' (esim. Suojärvi, Salmi). Sanaa on käytetty myös 'raskaana olevasta naisesta' (Suistamo). Suistamolla on isomahaisesta ihmisestä käytetty sanaa (adj. ja subst.) *maukkupöttö*, ja Salmassa sanalla *maukkuvattsa* on ollut merkitys 'mätikiiski'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sanan *maukku*, jolla on merkitykset 'mätipussi' ja 'verkon kupun paksumpi paikka', sekä sukunimen *Maukku* (Poh. 1947). Sukunimi mainitaan ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1868 rippikirjassa Työmpäisistä. Sukunimi *Maukku* lienee alkuaan ollut lihavan miehen lisänimi. – Salmassa *Feodor Jegoroff Mauku*, Peltoinen 1845.

Vrt. **Lupsakko, Maho, Mara.**

Mulu (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Mulu* sisältynee karjalan sana *mul'u* (substantiivi ja adjektiivi), jota on käytetty 'nupopäästä, sarvettomasta' sekä 'hyvin lyhyeksi leikatusta tukasta, mulipäästä'. Sanan merkitys 'nupopää' on tunnettu muun muassa Salmassa ja kumpikin merkitys Säämäjärvellä. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sanat *mulu* ja *mulupää* 'sarveton' sekä sukunimen *Mulu* (Poh. 1947). Nimi on ilmeisesti annettu samannimisyyden vuoksi: *Mulu*-nimen saaneen miehen hallitseman tilan lähellä asui vuonna 1870 ristimänimeltään ja patronyymiltään samanniminen mies, jonka sukunimeksi tuli *Faari*. Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin jo vuonna 1864; tuolloin se mainitaan haudattujen luettelossa Saukkasen kylästä Mantsinsaaresta. – Salmassa *Lb. Iwan Michailov Mulu*, Peltoinen 1870; *Lp. Ivan Timofejeff Mulja* ja *Lp. Stepan Matfejeff Mulu*, Peltoinen 1900.

Vrt. **Kolonen.**

Murtschukka (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Murtschukka* sisältyy karjalan sana *murtšukka*. Sanalla on merkitys 'pahkura, muhkura', ja sitä on voitu käyttää 'lihavasta ihmisestä'. Tämä merkitys on tunnettu muun muassa Korpiselässä. Sanalla on tunnettu muun

muassa Suojärvellä merkitys 'kuperkeikka'. Sanalla *murtšukalleh* on Salmissa tunnettu merkitys 'rypyssä, rypyy'n' ja Suojärvellä merkitys 'nurin niskoin'. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; hän mainitsee sanan *murtšistus* 'kurtistaminen', ja sanalle *murtšukalleh* hän mainitsee merkityksen 'rutistuneena' (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi mainitaan vuoden 1880 henkikirjassa muodossa *Murtschu* ja vuonna 1920 muodossa *Murschukka* [sic]. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa hyrsyläläinen sukunimi (muodossa *Murtshuk[k]u*) mainitaan joitakin kertoja ja vain 1900-luvulla, vaikka henkikirjoihin nimi on kirjattu vuodesta 1845 alkaen. Lisänimi *Murtsukka* lienee alun perin annettu lihavalle miehelle. Rajakarjalaisessa sukunimistöissä on nimelle paljon vertailukohtia. – Salmissa *Andrei Wasiljeff Murtschucka*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1845.

Vrt. **Kelo, Kitsu, Lohkoi, Näivö, Rieppo, Ruga.**

Mustikainen (Suistamo ja Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Mustikainen* voi yhdistää lähinnä karjalan sanoihin *mussikki* ja *mussikko*, joita on käytetty mustan lehmän niminä, sekä sanaan *mustilaine* 'romani' (KKS). Nimi näyttää olevan Raja-Karjalasta lähtöisin (HisKi). Sirkka Paikkala on epäillyt, että nimi liittyisi 'mustikkaan' (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mustikkamaa*). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä-tai sukunimi *Mustikainen* on kirjattu jo 1840–1860-luvulla Korpiselän kirkonkylästä. Kyseisessä tapauksessa nimi on ollut lähtöisin Ilomantsin Melaselän kylästä. Korpiselän henkikirjoissa nimeä ei mainita. Sen sijaan Suistamon henkikirjoissa nimi mainitaan vuodesta 1890 alkaen. Myös Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1890. Salmin Mustikaiset ovat Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen yksittäisten merkintöjen mukaan olleet alun perin suistamolaisia. Lisänimi, josta sukunimi on kehittynyt, on voinut alun perin viitata nimettävän ihon tai hiusten tummaan väriin. – Suistamolla *Löysä Jevsei Wasiljeff Mustikainen*, kirkonkylä 1890; Salmissa *Lois Feodor Wasiljeff Mustikainen*, Uusikylä 1915.

Vrt. **Burki, Lokka, Smura.**

Muttu (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Muttu* sisältynee karjalan kielen sana *muttu*, jota on käytetty Säämäjärvellä 'huonosta vaatekappaleesta' ja 'resuisesta ihmisestä' (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Muttu* on kirjattu Karkusta vuonna 1884; osassa myöhemmin tehdyistä merkinnöistä nimi on muodossa *Muttula*. Myös Tiialan kylässä varhaisimmat merkinnät nimestä ovat 1880-luvun alusta. Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Muttu* eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnassa (Poh. 1947). – Salmissa *Lp. Michail Petroff Muttu*, Karkku 1900.

Mure (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi on muodoissa *Mure* ja *Mureh* ja vielä vuoden 1925 henkikirjassa muodossa *Muureh*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Mure*. Nimeen sisältyy karjalan kielen sana *muureh* 'kuivettunut, kuiva, hauras' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *murei* 'murea, hauras' ja sukunimen *Mure* (Poh. 1947). Koska Pohjanvalo mainitsee nimen muodossa *Mure*, nimi on

käsittääkseni tunnettu siinä muodossa jo Karjalassa, ts. nimeä ei ole muutettu sotien jälkeen (myös Patronen 2009). Lisänimi *Muureh* on mahdollisesti alun perin annettu lihalle miehelle. – Salmissa *Lb. Nikifor Jakowlev Mureh*, Kirkkojoki 1880; *Lp. Karp Trofimoff Muureh*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Kelo, Kitsu, Lohkoi, Näivö, Rieppo, Ruga.**

Mämmi (Suistamo ja Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Linnakylän mukaan suistamolainen sukunimi *Mämmi* pohjaa lisänimeen, joka annettiin 1800-luvulla jollekulle hyvin lihavalle miehelle. Sana *mämmi* on merkinnyt tietyn ruokalajin lisäksi 'paksua, lihavaa ihmistä'. Linnakylä viittaa Ruoppilan (1955) tutkimuksiin ja esittää, että Suistamolla sana *mämmi* on muuttunut 'paksuhkon ruuan' merkityksestä kuvaamaan lihavaa ruumiinrakennetta. (Linnakylä 1968: 23.) Pohjanvalon sanakirjassa ja *Karjalan kielen sanakirjassa* mainitaan sanalle *mämmi* vain merkitys 'mämmi'; Pohjanvalo mainitsee myös kyseisen sukunimen (Poh. 1947; KKS). Samanasuinen nimi on tavattu muun muassa Pohjois-Pohjanmaalla. Sirkka Paikkala on arvellut, että rajakarjalainen sukunimi *Mämmi* olisi kehittynyt ristimänimestä *Mamo* (< ven. *Mamant* jne.); hän pohjaa ajatuksensa Suojärvellä vuonna 1642 kirjattuun henkilönnimeen *Änisimko Mamonoff*. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mämmi*.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mämmi* on mainittu ensi kerran vuonna 1888; tuolloin nimi on kirjattu vihittyjen luetteloon Koitonselästä. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen maininta nimestä on vuodelta 1900 Kaitajärveltä. Pidän uskottavana Linnakylän selitystä, että nimi on alun perin annettu jollekulle lihavalle miehelle. On silti myös mahdollista, että lisänimellä on viitattu (myös) nimettävän henkisiin ominaisuuksiin. Nimi on kehittynyt samaan aikaan kahdessa rajakarjalaispitäjässä. – Suistamolla *Bden Iwan Wasiljev Mämmi*, Koitonselkä 1880; Suojärvellä *Wasilei Wlasoff Mämmi*, Kaitajärvi 1880.

Vrt. **Lupsakko, Maho, Maukku.**

Vrt. **Butschoi, Gurkko, Kutja.**

Möhkönen (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nissilä on yhdistänyt kylännimen *Möhkö* ja sukunimen *Möhkönen* sanaan *möhkä* eli *möhkö* 'lihava' (Nissilä 1975: 143–144). Yhdistän nimen *Möhkönen* karjalan kielen sanaan *möhkä* eli *möhky*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'suurikokoisesta ja lihavasta ihmisestä' (esim. *akkamöhky*), tai verbiin *möhköttee*, jota on samassa pitäjässä käytetty 'vetelehtimisestä' (KKS). Sirkka Paikkala on sen sijaan epäillyt suojärveläisen sukunimen *Möhkönen* liittyvän johonkin venäläisen ristimänimen *Mokei* karjalaiseen varianttiin (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mökkönen*). Nimi *Möhkönen* mainitaan ensi kerran Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1905 rippikirjassa Varpakylästä. Pidän Nissilän selitystä uskottavana: nimi *Möhkönen* on voinut kehittyä alun perin kookkaaseen ihmiseen viittaavan lisänimen pohjalta. Nimi *Möhkönen* liittyy suojärveläiseen nimeen *Stjonku* (<< 'isosta, lihavasta ihmisestä'; KKS): niiden ensimmäiset nimenkantajat olivat veljekset Osippa Terentinpoika Stjonku (s. 1813) ja Rodion Terentinpoika Möhkönen (s. 1836) (Kuutti 2011: 267). – Suojärvellä *Lp. Trofim Rodionoff Mökkönen* [po. *Möhkönen*], Varpakylä 1900.

Vrt. **Maho, Maukku, Stjonku.**

Möykky (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Möykky* sisältyy karjalan sana *möykky*. Karjalan *möykky* merkitsee 'pientä, pyöreää ruislimppua', 'möykkyä', 'kalan mätipussia', 'raskasta iskua, läimäystä'. Sitä on voitu myös käyttää kuvaamaan 'suurta muodotonta esinettä'. Raja-Karjalassa on tunnettu sanan kaikki nämä merkitykset. Lisäksi Korpiselässä sanaa on käytetty soimaussanana: *olet hyvä möykky!* (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Möykky* ja sanan *möykky* 'leipälimppu' (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt Etelä-Pohjanmaalla; sen Sirkka Paikkala on arvellut kehittyneen jostain paikannimestä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Möykkynen*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan jo vuoden 1855 rippikirjassa Iutalan kylästä, joka on sijainnut Mantsinsaarella; merkintä on tehty yli 25 vuotta aiemmin kuin ensimmäinen henkikirjaan tehty merkintä. Lisänimi, joka on kehittynyt sukunimeksi, voisi rinnastua erilaisiin nimettävää kuvaaviin lisänimiin, mutta se voi ehkä viitata myös kuvattavan elinkeinon, leipien leipomiseen ja myymiseen. Pidän kuitenkin todennäköisenä sitä, että lisänimi *Möykky* on alun perin kuvannut nimettävää. – Salmissa *Lb. Stepan Matfejev Möykky*, Uuksalonpää 1880.

Vrt. **Maukku**.

Vrt. **Tsupukka**.

Nagris (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Nagris* sisältyy karjalan *nakris* 'nauris' (KKS). Nimi mainitaan Suistamon vuosien 1818–1860 henkikirjoissa. Havaintojeni mukaan nimi on ollut periytyvä sukunimi, mutta sitä ei ole merkitty Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin. Nimi on voinut viitata nimettävän ulkomuotoon, pyöreYTEEN tai pieneen kokoon; nauriiden kasvattaminen on sen sijaan ollut niin tavallista, ettei nimi liittynE siihen. – Suistamolla *RT Ivan Nagris*, Äimäjärvi 1818; *RT Jakow Iwanoff Nagris*, Äimäjärvi 1835.

Vrt. **Punju**.

Nykky (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Nykky* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *nykkä* eli *nykä*. Sitä on Suojärvellä ja Säämäjärvellä käytetty 'lyhyestä, tylsästä, tylpistä kapineesta' merkityksessä 'nykerö' ja 'tynkä, nysä'. Adverbiaalilla *nykkyisilleh* (Suojärvellä *nykkyzilleh*) on ollut merkitys '(olla) sukupuoliyhteydessä'. (KKS.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Nykky* (suomennoksissa myös muodossa *Nyky*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1898, jolloin se mainitaan kastettujen luettelossa Leppäsyrjästä. Nimi *Nykky* on nähdäkseni voitu antaa tavallista lyhyemmälle miehelle, eli nimi on kuvannut nimettävän ulkoista olemusta. Vuoden 1910 rippikirjaan nimi on kirjattu yli 40 henkilölle, joten nimen on täytynyt kehittyä huomattavasti aiemmin kuin asiakirjoista ensin voisi päätellä. – Suistamolla *Tal. Petter Fedotoff Nykky*, Leppäsyrjä 1900.

Vrt. **Nykkyri**, **Tupitsa**.

Nykkyri (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Lähin vastine nimelle *Nykkyri* on karjalan *nykyrä*, jota on käytetty lyhyestä, 'tylsästä kapineesta' (esim. Suojärvellä *veittšinygyrä*), jolla on merkitys 'tylsä, nykerö' (KKS). Vastaavaa sanaa ei ole Pohjanvalon sanakirjassa, eikä hän mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947); Salmissa on tunnettu substantiivi

n'ydžynenä 'nykerönenä' ja adjektiivi *n'ydžänenä* 'tylppäkärkinen' (Poh. 1950). Nimi *Nykyry* on kirjattu Salmin maa- ja henkikirjoihin Peltoisista vuosina 1727–1845. Varhaisin toteamani merkintä nimestä on vuoden 1727 maakirjassa, jossa mainitaan henkilönnimet *Alexei Jurgeov Nykir*, *Fedor Olexim Nykir*, *Gregori Anthonov Nykyr* ja *David Alexeov Nykin* [epäselvä]; henkilöiden mahdollisista sukulaisuussuhteista ei ole tietoa. Vuoden 1753 maakirjaan on kirjattu samojen miesten nimien lisäksi nimi *Paul Wasiliov Nyker*. Vuoden 1764 maakirjaan on kirjattu henkilönnimet *Ivan Grigoriew Nycer* (c:n päällä ~) ja *Dawid Alexeiv Nyker*. Nimellä voi olla vielä pidempi historia: vuoden 1631 maakirjassa Salmin Oritselästä, joka sijaitsi Mantsinsaarella, mainitaan henkilönnimi *Timoska Nykyry* (Asiakirjoja Karjalan historiasta 1987). Sirkka Paikkalan mukaan henkilönnimi *Ondruska Nykerioff* on tavattu Salmista vuonna 1642; nimi *Nykyri* on tunnettu myös muun muassa Suistamolla ja Ilomantsissa. Hän on epäillyt nimen viittaneen esimerkiksi nimettävän pienikokoisuuteen (<< karj. 'lyhyt, tylppä esine'). (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Nykyri*.) Salmista Hirsylän kylästä on myös kirjattu samanasuinen nimi (*Andrei Iwanoff Nykyrä*, 1845), mutta se ei ole kehittynyt sukunimeksi. Lisänimi *Nykyry* on voitu antaa pienikokoiselle miehelle, mutta yhtä hyvin nimi voi rinnastua erilaisiin pejoratiivisiin, nimettävän henkisiin ominaisuuksiin viittaaviin lisänimiin. – Salmassa *Andrei Nykyri*, Peltoinen 1818.

Vrt. **Nyky**, **Tupitsa**.

Näivö (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Näivö* voi liittää karjalan sanaan *näivöi*. Suojärvellä ja Suistamolla sanalla *näivöi* on ollut merkitys 'uunissa kuivattu nauris ja nauriin lohko'. Sanaa on voitu käyttää myös adjektiivin tavoin kuvaamaan 'nahistuneita nauriita tai lanttuja' (Suojärvi, Vitele). Lisäksi sanaa on voitu käyttää 'laihasta tai huonovointisesta ihmisestä'; *laiha n'äivöi* (Suojärvi). (KKS; Poh. 1950.) Nimi on kirjattu Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1890; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle salonkyläläiselle talonpojalle. Pidän mahdollisena, että Suojärvellä lisänimi *Näivö* on annettu laihalle miehelle. – Suojärvellä *Jakov Terentjeff Njäivä*, Salonkylä 1895.

Vrt. **Kitsu**, **Kobeli**, **Kätschyri**, **Nälkänen**.

Nälkänen (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Nälkänen* sisältyy karjalan tai suomen *nälkä*. Karjalan kielessä sanalla *nälkä* on kaksi eri merkitystä: 'nälkä' ja 'halu, himo'; 'tarve, puute' (esim. *puun nälgä*). Sanan kumpikin merkitys on tunnettu muun muassa Suistamolla ja Suojärvellä. (KKS.) Linnakylän mukaan lisänimi *Nälkänen* on annettu Suistamolla 1800-luvulla jollekulle laihalle ihmiselle. 1900-luvun alussa nimi on ollut muodossa *Nälkänen*, ja se on kehittynyt sukunimeksi. (Linnakylä 1968: 25.) Suistamon Uuksun kylässä tunnettua nimeä on käytetty kuitenkin huomattavasti varhemmin kuin Linnakylä on esittänyt: nimi mainitaan jo vuoden 1753 maakirjassa (*Ivan Philipov Nälkä*, Uuksu). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1898, jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Uuksusta ja Jalonvaarasta. Suistamon Uuksun kylää on kutsuttu toisinaan *Nälkä-Uuksuksi* (esim. Koistinen 1935: 189). Lisänimi *Nälkänen* on mahdollisesti alun perin

kuvannut laihaa tai nälkiintynyttä miestä. – Suistamolla *RT: Jefim Nälkä*, Uuku 1818.

Vrt. **Kitsu, Kobeli, Kätschryri, Näivö.**

Paalikko (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Paalikko* sisältynee karjalan kielen puhuma-alueella laajalti tunnettu sana *poalikka* 'palikka, kapula' ja 'pesukarttu' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan muodossa *Palikka* (1905, 1910). Suojärven vuoden 1900 henkikirjassa nimi on (virheellisesti) asussa *Taalikka*. Lisänimi, josta sukunimi on kehittynyt, voi rinnastua monenlaisiin tylppien esineiden nimityksiä ym. sisältäviin lisänimiin. Tällaiset lisänimet ovat alun perin viitanneet nimettävän henkisiin ominaisuuksiin; vertailukohteita sukunimelle on Raja-Karjalassa runsaasti. – Suojärvellä *Lampti Mark Afanasjeff Paalikko*, Salonkylä 1895.

Vrt. **Tupitsa.**

Vrt. **Kutja, Lomu, Löllö.**

Pahka (Suojärvi ja Impilahti)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pahka* sisältyy karjalan tai suomen *pahka*. Karjalassa sanalla on merkitykset 'puuhun kasvanut epämuodostuma, pahka', 'pahkasta tehty esine' (*pahkat* 'ruudin säilytysrasia', mm. Suistamo) ja 'pahkura, paisuma, kuhmu ihmisessä tai eläimessä'. Sanan kaikki nämä merkitykset on tunnettu Raja-Karjalassa. Sana esiintyy myös esimerkiksi ilmauksessa *pahkua painaa* 'jurottelee' (Suistamo). Lisäksi sanalla on adverbiaalista käyttöä (*kazvamah pahkalleh* 'kasvaa pahkuralle', Salmi). (KKS.) Suku, joka Suojärven Kaipaassa alkoi käyttää sukunimeä *Pahka*, käytti saman pitäjän Hautavaaran kylässä asuessaan sukunimeä *Joska* (Kuutti 2011: 224). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Pahka* esiintyy ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa; nimi mainitaan Kaipaasta. Impilahden vuoden 1925 henkikirjaan on kirjattu Pitkärannasta sukunimi *Pahkin*, ja Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa kyseinen sukunimi mainitaan Pitkärannasta 1930-luvulta. Loput merkinnät ovat Suojärveltä. Kummassakin pitäjässä kyseessä on suojärveläinen sukunimi *Pahka*. Nimi *Pahka* rinnastuu toisaalta nimettävän ulkomuotoa ja toisaalta nimettävän luonteenlaatua kuvaaviin lisänimiin – nimenantoon on voinut vaikuttaa kumpikin tapa kuvata nimettävää. On myös mahdollista, että nimi on muodostettu mallin mukaan: rajakarjalaisiin lisänimiin sisältyy monenlaisia paakkuja ja möhkäleitä kuvaavia sanoja. – Suojärvellä *Lmp Matfei Akimoff Pahka*, Kaipaa 1905; Impilahdella *Työl. Mihail Mitrofaninp[oika] Pahkin*, Pitkäranta 1925.

Vrt. **Kuupakka, Käsnänen.**

Paksunen (Soanlahti, Korpiselkä ja Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Paksunen* sisältyy karjalan tai suomen *paksu*; lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Karjalan kielen sanalla *paksu* on merkitykset 'läpi- tai ympärysmitaltaan iso, paksu' (mm. Korpiselkä) ja 'raskaana oleva (naisesta), gravidi' (mm. Korpiselkä, Suojärvi) (KKS). Raja-Karjalassa tavattu nimi *Paksunen* on lähtöisin Korpiselästä (HisKi, Katiha). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuoden 1851 rippikirjassa; tuolloin se on kuulunut eräälle Saaroisissa asuneelle tilattomalle. Nimi voi olla paljon vanhempaa perua: vuoden 1727 maakirjassa

Korpiselän Saaroisista mainitaan henkilönnimi *Terofei* [epäselvä] *Kuismin Paxum* [epäselvä] ja Hoilolasta [etunimi epäselvä] *Simonov Paxuin*, vuosina 1753 ja 1764 Saaroisista henkilönnimi *Jacov Paxuin* sekä vuonna 1753 Hoilolasta henkilönnimet *Hurri Paxuin* [epäselvä] ja *Sosoi Paxuin* [epäselvä]. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1872; tuolloin kastettujen luetteloon Uuksujärveltä kirjattu nimi on kuulunut eräälle tilattomalle miehelle. Saman seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Korpiselästä ensi kerran vuonna 1865 ja Ilomantsista vuonna 1867; Soanlahdella ensimmäinen maininta on vuodelta 1889. Nimi voi pohjata lisänimeen, joka on alun perin annettu tukevalle tai mahtavalle miehelle. – Soanlahdella *Wasilei Paksunen*, Koirinvaara 1830; *fk.* [ilmeisesti ’työmies’] *Jegor Paksunen* ja *Fedot Paksunen*, Havuvaara 1880; Korpiselässä *Juda Prokofejeff Paxunen*, Hoilola 1845; Suistamalla *Löysä Wasili Gauriloff Paksunen*, Uuksujärvi 1895.

Vrt. **Maho, Maukku.**

Pappi (Salmi) ja **Pappi** ja **Papponen** (Suojärvi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimiin *Pappi* ja *Pappinen* sisältyy karjalan tai suomen *pappi*. Karjalan kielessä *pappi*-sanalla on useita merkityksiä: koko karjalan kielialueella sillä on tunnettu merkitykset ’pappi’, ’pappila’ (mm. Salmi), ’seurakunta’ (Säämäjärvi); ’nuotan ’povilautaan’ pystyyn kiinnitetty laudanpala’ (Suistamo) ja ’voikukka’ (Säämäjärvi). Vienen Karjalassa tunnetaan myös muun muassa sanat *pappipäivä*, *-ruoka*, *-voi* (’kasvisöljy’), jotka liittyvät paaston aikaan. (KKS.) Lisänimen *Pappi* antamiselle on arveltu Suomessa olleen useita eri syitä: nimi on voinut ilmaista nimettävän säätyä tai ammattia, tai nimettävä on voinut kuulua papin palvelusväkeen. Nimi voi liittyä myös *Pappi*-alkuiseen paikannimeen, tai se on voinut viitata nimettävän käytökseen tai luonteenpiirteisiin. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pappi*.) Raja-Karjalassa nimi *Pappi* on nähtävästi annettu henkilölle, joka on elänyt papin ja kirkon ohjeiden mukaan eli noudattanut erityisen tarkasti paaston aikoja tai käyttäytynyt muuten kuin pappi; nimen saanut mies on voinut myös olla kylän tsasounan maallikkopalvelija. Salmissa nimi *Pappi* on ollut käänösnimi (< *Popov* << ven. ’pappi’; Unbegaun 1972: 121). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Pappi* on vuodelta 1891 Tulemalta; mainintoja sukunimestä *Popov* on läheisestä Kirkkojoen kylästä vuosilta 1836–1929 (esim. *Inh. Andrei Popov*, Kirkkojoki 1870). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Pappi* mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa. Suojärven Kaitajärvellä eli samassa kylässä kuin *Pappi* on tunnettu nimi *Papponen*: se on muodostettu nimestä *Pappi*. Sukunimi *Papponen* on kirjattu ensi kerran saman seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1907; se mainitaan tuolloin haudattujen luettelossa. Vertailukohta nimelle *Pappi* on Impilahdella vuoden 1880 henkikirjaan merkitty lisänimi *Svätöi* (*Bden Andrei Jegorov Svätöi*, Kerisyryjä), johon sisältynee sana *svätöi* ’hurskas, jumalinen’ (Salmi, ihmisestä puhuttaessa) ja ’pyhä ihminen, apostoli’ (Salmi) (KKS); Pohjanvalon mukaan sanalla *lammassvätöi* oli merkitys ’lampaiden suojeluspyhimys’ (Poh. 1947). Myös tämä nimi on käsittäkseni voinut viitata nimettävän hurskaaksi koettuun elämäntapaan tai esimerkiksi toimintaan seurakunnan hyväksi; sukunimeksi lisänimi *Svätöi* ei ole kehittynyt. Raja-Karjalan *Pappi*-nimet ovat kehittyneet vähintään kolmessa eri paikassa. – Salmissa *Lb. Wasilei Nikiforov Pappi*, Tulemajoki 1880; *Mäkitu[palainen] Filip*

Osipoff Pappi, Kirkkojoki 1890; *Lsä Akim Kondratjeff Popoff'in lki Anna*, Kirkkojoki 1900; Suojärvellä *Lampti Ivan Jegoroff Pappi*, Varpakylä 1895; *Lampti Anton Borisoff Pappi*, Kaitajärvi 1895; Suojärvellä *Lamp. Ivan, Emelian, Afanasi ja Herman Tarasoff Papposen tila*, Kaitajärvi 1915.

Vrt. **Graf, Schogoli**.

Parta ja Partanen (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimiin *Parta* ja *Partanen* sisältyy karjalan tai suomen *parta*. Karjalan sana *parta*, jolla on merkitys '(miehen) parta', on tunnettu koko karjalan kielen puhuma-alueella. Lisäksi Raja-Karjalassa sanalla on ollut merkitys 'kuontalo, jonka kuidut ovat pitkät' (Suojärvi) ja 'kirveen silmän alla oleva varren tukena oleva uloke' (mm. Suojärvi). Salmassa sana on esiintynyt sanaparissa *kukoim pardu* 'kukon helтта'. (KKS.) Sukunimi *Partanen* on tunnettu jo 1500-luvun puolivälissä Etelä-Karjalassa ja Savossa sekä Keski-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Nykyään sukunimen keskeistä aluetta on muun muassa Pohjois-Karjalan eteläosa. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Partanen*.) Samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös Raja-Karjalassa Suojärvellä ja Salmassa. Sukunimi *Parta* mainitaan Suojärven henkikirjoissa ensi kerran vasta 1890-luvulla. Annantehtaan ja Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa sukunimi mainitaan aikaisintaan vuonna 1900; muotoa *Parta* ei niihin ole kirjattu kertaakaan. Kirsti Kuutin mukaan sukunimi *Partanen* on mainittu Suojärven seurakunnan asiakirjoissa jo vuonna 1860 (Kuutti 2011: 254). Lisänimet *Parta* ja *Partanen* ovat alun perin kuvanneet nimettävää. – Suojärvellä *Lb. Semen Feodoroff Parta*, Varpakylä 1890; *Lp. Dmitrofan Feodoroff Partanen*, Liete 1900.

Partala ja Partanen (Salmi)

Ks. *Parta* ja *Partanen*. Pohjanvalo mainitsee kyseiset sukunimet muodoissa *Pardala* ja *Pardan'e* (Poh. 1947). Salmin Uuksalonpäässä on vuoden 1880 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Pardala*; sukunimi *Partanen* mainitaan samasta kylästä vasta vuoden 1920 henkikirjassa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa *Partala* mainitaan kastettujen luettelossa jo vuonna 1871; muoto *Partanen* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1905. Kyseessä on saman nimen kaksi eri kirjoitusasua. – Salmassa *Inh. Grigorei Iwanoff Pardala*, Uuksalonpää 1880; *Lsä Grigori Ivanoff Partala*, Uuksalonpää 1915; *Tal. Vasili Leontinp[oika] Partala* ja *Tal. Aleksander Ivaninp[oika] Partanen*, Uuksalonpää 1920.

Piru (Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Piru* sisältyy karjalan tai suomen *piru*. Karjalassa sillä on merkitys 'paholainen, piru' (KKS). Suistamon henkikirjoihin nimi on merkitty vuosina 1818–1845 ja 1880–1890; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi mainitaan vuosina 1840–1914. Salmassa samanasuinen lisänimi ei ole ilmeisesti kehittynyt sukunimeksi: Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Kirkkojoelta vuosina 1875–1895, mutta sitä ei ole Salmin henkikirjoissa. Salmista on tieto, että siellä lisänimi *Piru* oli annettu erälle paljon ojia kaivaneelle työmiehelle, joka oli ”enemmän pienenpuoleinen mutta tanakka, terve, ahkera ja kovin kestävä”; kyseisellä miehellä oli myös sukunimi (Salmin paikannimikokoelma). Nimi *Piru* on käsittääkseni voinut kuulua esimerkiksi vahvalle tai

lujaluonteiselle miehelle. – Suistamalla *Inh. Rodion Piru*, Äimäjärvi 1818; *Inh. Jakow Iwanov Piru* ja *Inh. Jewsei Iwanov Piru*, Koitonselkä 1880.

Vrt. **Kroni, Sorttanen.**

Vrt. **Säkki.**

Pitsoi (Impilahti)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Pitsoi* sisältyy karjalan *pitsoi*, jota on käytetty 'sokeasta' ja halventavasti 'hoksaamattomasta, hajamielisestä'; sana on tunnettu Säämäjärvellä. Korpiselässä sanalla *pidžo* on ollut merkitys 'vuona'. (KKS.) Salmissa sanalla *pidžu* on ollut merkitys 'pienisilmäinen'; vastaavaa sukunimeä Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947). Sukunimi on mahdollista tulkita kummankin sanan pohjalta, mutta pidän mahdollisena, että se on ollut alun perin pejoratiivinen, nimettävän olemukseen viittaava lisänimi. En ole tavoittanut kyseistä sukunimeä Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista. Pitkärannasta vuoden 1925 henkikirjassa mainitulla *Pitsoi*-nimisellä työmiehellä ja hänen perheellään on Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1891–1900 pääkirjassa (RiKi12) sukunimi *Nurmisaari*, jota ei puolestaan ole aineistossani; muissa asiakirjoissa miehellä ei ole mitään lisä- tai sukunimeä ja hänen mainitaan asuneen Syskyjärvellä. – Impilahdella *Löysä Moisei Bohdanov Pitschoi*, Syskyjärvi 1880; *Työl[äinen] Grigori Paramonin[oika] Pitsoi*, Pitkäranta 1925.

Plaketti (Salmi)

Nimettävän tapoja (puhumista?) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Plaketti* voi yhdistää karjalan verbiin *plakettoa*, jolla on merkitykset 'kolista, kalista; kopisuttaa' mutta myös 'maiskuttaa' ja 'kilistä' (kellosta). Verbiä on käytetty myös kuvaamaan 'paljoa puhumista': *kiel'i plakettoa*. Verbin kaikki nämä merkitykset on tunnettu esimerkiksi Suojärvellä. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Plaket't'i*; hänen sanakirjassaan nimeä vastaavat lähinnä verbit *plakahtah* 'kopisee', *plakuttua* 'koputtaa, naputtaa' ja *plakettua* 'kilistä (lampaan kello)', 'kopista, kolista, koputtaa' (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Plaketti* on vuoden 1875 rippikirjassa, jossa nimi on kirjattu eräälle karkkulaiselle talonpojalle. Lisänimi on nähdäkseni voinut kuvata nimettävän puhetyyliä mutta mahdollisesti myös nopeaa liikkumis- tai liikehtimistapaa. – Salmissa *Jegor Minin Plakettis Enka Daria*, Miinala 1845.

Vrt. **Balbatsu, Balagurov, Bräyschy, Havanskoi, Hovanskoi.**

Prauda (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Prauda* sisältyy karjalan sana *prauda*. Karjalan sanalla *prauta* ~ *prauda* (Salmissa *praudu*; Poh. 1947) on merkitys 'totuus, oikeellisuus, rehellisyys'; 'todenperäisyys', esim. *häi aivem pagizou praudua* (Salmi). Lisäksi sanalla on merkitys 'rehellinen, tosi, luotettava', esim. *tyttö on hyvä da prauda* (Korpiselkä). (KKS.) Salmissa on tunnettu myös sana *praudane* 'totinen, uskollinen' (Poh. 1950). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kyseinen nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1884 Vegaruksesta; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle talonpojalle. Nimi on kirjattu vielä vuoden 1920 henkikirjaan muodossa *Pravda*. Lisänimi *Prauda* on voitu käsittääkseni antaa esimerkiksi hyvälle työmiehelle tai rehellisenä pidetylle talonpojalle. Nimi on yksi niistä harvoista rajakarjalaisista sukunimistä, joiden

taustalla on käsittääkseni nimettävää positiivisesti kuvaileva lisänimi. – Suojärvellä *Lb. Grigorei Sacharjev Pravda*, Vegarus 1880.

Vrt. **Ljokkoi, Primetta, Schula**.

Priitsku (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Priitsku* on karjalan kielessä lähinnä verbi *priitškuttoa* 'ryystätä, hörppiä' (Suojärvellä *priitškuttoa juoo läbi hambahis*; KKS). Pohjanvalo mainitsee verbin *priitškuttaa* 'juo huonosti hampaiden välistä', substantiivin *priitšku* 'eläin, joka on huono juomaan' sekä sukunimen *Priitšku* (Poh. 1947). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1895; nimi on tuolloin kastettujen luettelossa. Muina vuosina nimi on asuissa *Pritsku* ja *Pritshku*. Nimen selittäminen sanan *priitšku* pohjalta sopii hyvin kokonaiskuvaan, jonka olen saanut rajakarjalaisista lisänimipohjaisista sukunimistä. Nimi on käsittääkseni voinut alun perin kuvata nimettävän persoonallista juomis- tai puhetapaa. – Salmassa *Lp. Artem Timofejeff Priitškun lki Anna*, Oritselkä 1900.

Vrt. **Rytschy**.

Primetta (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Primetta* sisältynee karjalan *primietta*. Karjalan *primietta* ~ *primiettä* merkitsee 'varta vasten johonkin tehtyä (omistajan) merkkiä', esim. lampaan korvaan leikattua omistajan merkkiä (Salmi). Raja-Karjalassa sanaa on käytetty myös erilaisissa merkille panemista tms. merkitsevissä sanonnoissa, ja sana on merkinnyt myös 'ennusmerkkiä, ennettä' (mm. Suojärvi). Verbillä *primiettie* on ollut merkitys 'huomata, hoksata, panna merkille; pitää silmällä, tarkkailla'. (KKS; Poh. 1947 s.v. *primietty*.) Nimi on kirjattu Suistamon henkikirjoihin muodoissa *Primetä* (1920, 1944), *Brimetä* (1920), *Primietta* ja *Primetta*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ja niiden suomennoksiin nimi on kirjattu muodoissa *Primetta* ja *Primietta*; varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1898. Tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa kirkonkylästä. Lisänimi *Primetta* on alun perin voitu antaa henkilölle, joka on ollut erityisen hyvä tai ahkera tekemään huomioita tai jopa ennustamaan asioita. – Suistamolla *Wasilei Brimeta*, kirkonkylä 1818.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda, Prikkinen, Schula**.

Puksu (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeä *Puksu* lähinnä on karjalan kielen sana *pukšu*, jolla on merkitys 'pussi, poimu, laskos, puhvi'. Sanaa on voitu käyttää adverbiaalisesti, esimerkiksi *kouhtan helmad rippuu pukšulleh* 'puseron helmat riippuvat laskoksilla' (Suojärvi), *perze rippuu tagampäi pukšulle* (Salmi). (KKS.) Pohjanvalon mukaan sanalla *pukšu* on ollut merkitys 'takin helmaan muodostuva pallukka' ja sanalla *pukšuperze* on ollut merkitys 'nainen, joka heittelee lantioitaan luonnottomasti'. Sukunimeä *Puksu* hän ei mainitse. (Poh. 1947.) Suistamolla annettu lisänimi *Puksu* on merkitty henkikirjoihin vain vuosina 1825–1840 (*Wasilei Wlasoff Puxu*, Koitonsekä 1825). Tämä lisänimi, joka on viittannut esimerkiksi kumaraan selkään, ei ole kehittänyt sukunimeksi. Sen sijaan Impilahdella lisä- tai sukunimi *Puksu* on kirjattu Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1887; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle Ruokojärvellä asuneelle torpparille. Impilahdella annettu lisänimi on voinut viitata esimerkiksi

nimettävän kumaraan olemukseen. – Impilahdella Löysä Ivan Timofejeff Puksu, Ruokojärvi 1900.

Vrt. **Pumppu**.

Pullo (Suojärvi ja Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pullo* sisältyy karjalan koko puhuma-alueella tunnettu sana *pullo* 'nuotan, verkon tms. koho, pola, laudus'. Muun muassa Suojärvellä ja Suistamolla sanalla on ollut myös merkitys 'pullo'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Pullo*; hänen mukaansa Salmassa sanalla *pullo* on ollut merkitys 'puinen koho nuotassa' (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Pullo* esiintyy ensi kerran vuonna 1885. Nimi on tuolloin kirjattu Leppäniemestä sekä haudattujen luetteloon että kastettujen luetteloon; tuolloin nimi kuului eräälle tilattomaan väestöön kuuluneelle miehelle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1893 Palojärveltä kirjattu nimi *Pullo* on virheellinen (po. *Pulja*; ks. *Boljo*); Salmassa sukunimi *Pullo* on tunnettu vasta 1900-luvulla. Seurakunnan asiakirjoissa varhaisin oikea maininta on Kirkkojoelta vuodelta 1908. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Pullo* on alun perin viitannut nimettävän pieneen kokoon tai esimerkiksi pyöreään ruumiinrakenteeseen. Sekä Suojärvellä että Salmassa nimi on alun perin kirjattu maata omistamattomaan väestöön kuuluneelle miehelle. – Suojärvellä *Inh Karp Iljin Pullo* ja *Iwan Iljin Pullo*, Leppäniemi 1880; Salmassa *Lsä Petter Wasiljeff Pullo*, Ala-Uuku 1900.

Vrt. **Pulja**.

Pumppu (Korpiselkä)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pumppu* sisältyy karjalan kielen sana *pumppu*, jota voidaan käyttää 'paksusta, pyöreästä esineestä' (KKS). Nimi on lähtöisin Korpiselän Vieksingistä. Se mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1895. Tuolloin kastettujen luettelossa esiintyvä nimi kuului eräälle vieksinkiläiselle talolliselle. Henkikirjoihin se on alettu kirjata vasta 20 vuotta myöhemmin. Nimi on mahdollisesti alun perin kuvannut nimettävän ulkoista olemusta. – Korpiselässä *Tal. Fedot Jakovleff Pumppu*, Vieksinki 1915.

Vrt. **Pullo**.

Punju (Suojärvi, Impilahti ja Soanlahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Punju* sisältyy karjalan *puñu*, jota on käytetty 'pienestä, pyöreästä esineestä, varsinkin nauriista ja muusta juurikasvista' (Suojärvellä *nagris-*, *kartohkapuñu* 'pieni nauris, pieni peruna') mutta myös 'itkusta tai apeasta mielestä' puhuttaessa: *puñu kulkkuh tarttuu, ku oma laps vastoaa* 'vastaa ynseästi' (KKS). Pohjanvalon mukaan Salmassa tunnetulla sanalla *pun'u* on ollut merkitykset 'pieni hiuspalmikko', 'pieni peruna' ja 'pieni nauris' (Poh. 1947). Sanoilla on siis viitattu johonkin pieneen ja usein myös kovaan. Salmin Manssilassa on vuonna 1818 kirjattu henkikirjaan henkilönnimi *Inh. Ivan Puniu*, jossa *Punju* on käsittääkseni lisänimi, ei sukunimi; nimestä ei ole Salmista muita mainintoja. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen maininta nimestä *Punju* on vuodelta 1893, jolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon Leppäniemestä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu jo vuonna 1840; tuolloin rippikirjassa Syskysalmelta mainittu nimi kuului eräälle tilattomalle miehelle. Soanlahden

Punjut lienevät Impilahden Punjuja. Lisänimi *Punju* on käsittäkseni annettu pienikokoiselle miehelle. Se on kehittynyt sukunimeksi Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Suojärvellä *Inhysing Terent Wasiljev Punju*, Kaitajärvi 1880; Impilahdella *Löysä Grigori Ivanoff Punju*, Koirinoja 1890; Soanlahdella *Lois Petri Vasilin[oika] Punju* [epäselvä], kirkonkylä 1920.

Vrt. **Nagris, Rapelo.**

Punkki (Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä lisänimi → sukunimi

Vastinetta nimelle *Punkki* voi karjalan kielen sanastosta hakea useammasta eri sanasta. Sanalla *punkalleh* on merkitykset 'kaarella, kaarena; painuksissa' (mm. Suojärvi); 'pingolla, pingottuneena' (Säämäjärvi); 'pahoillaan, jurona, suutuksissa' (Suojärvi). Sanaa *punkiško* (adj. ja subst.) on käytetty Säämäjärvellä 'pingolla olevasta, pingottuneesta' ja 'jurosta'. Verbiä *punkistoakseh* on Säämäjärvellä käytetty merkityksessä 'kumartua, painaa (pänsä) kumaraan (ponnistuksesta tai jurottaen, kyräillen)'. Samassa pitäjässä verbiä *punkittoa* on käytetty 'pää painuksissa, kumarassa tekemisestä, ponnistelemisestä' ja sillä on ollut merkitys 'kumisuttaa'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Punkki* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi *Punkki* on kirjattu ensi kerran Salmin henkikirjaan vuonna 1870, jolloin lisänimillä on erotettu kaksi samannimistä lampuotia toisistaan: toinen miehistä on saanut lisänimen *Punkki*, toinen nimen *Pössi* (*pöšši* 'merta'; KKS; *pössi* 'linnun kaha, merta'; Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy jo vuonna 1858 Lunkulasta asussa *Punkkijev*. Nimi on Salmassa mahdollisesti vieläkin vanhempi: vuoden 1753 maakirjassa Salmin Peltoisista mainitaan henkilönnimi *Gerasim Punkki*. Nimi *Punkki* on käsittäkseni voitu antaa jurona pidetylle tai kokoon painuneelle miehelle. – Salmassa *Petter Iwanov Punkki*, Lunkula 1870; *Nbg. Lb. Antip Iwanov Punkki*, Ylä-Uuksu 1870.

Vrt. **Bokki, Härkin, Ruttonen.**

Putro (Suistamo ja Salmi), **Putronen** (Salmi ja Suojärvi) ja **Puuronen** (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimiin *Putro* ja *Putronen* sisältyy karjalan *putro*; sukunimi *Puuronen* on alun perin kirjoitettu asiakirjoihin muodossa *Putronen*. Karjalan sanalla *putro* on koko puhuma-alueella merkitys '(varsinkin erilaisten piirakoiden täytteeksi tarkoitettu) suurimo- tai ryynipuuro' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *pudro* 'uunipuuro' ja sukunimen *Pudro* (Poh. 1947). Salmilaisen sukunimen *Putro* on Sirkka Paikkala arvellut pohjaavan talonnimeen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Putro*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Pudro* on kirjattu ensi kerran vuonna 1870 Äimäjärveltä; myöhempien vuosien (1895–) asiakirjojen suomennoksissa on myös muodot *Putro* ja *Putronen*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Putro* mainitaan ensi kerran jo vuonna 1883 Miinalasta; kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut tuolloin eräälle talonpojalle. Myöhemmin nimi on kirjoitettu asiakirjoihin toisinaan myös muodossa *Pudro*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Puuronen* mainitaan ensi kerran vuonna 1902 (muodossa *Putronen*); tuolloin kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle vegaruslaiselle talonpojalle. Erilaisten puurojen ja vellien nimityksillä on viitattu nimettävän henkisiin ominaisuuksiin (Ruoppila 1955: 222, 235); kaikki rajakarjalaiset *Puuro*-nimet ovat alun perin ehkä viitanneet nimettävään. Nimelle hyvä vertailukohta on Salmin Lunkulasta ja Kirkkojoelta vuosina 1818–1860

Salmin henkikirjoihin kirjattu lisänimi *Welli* (*Welliev*; karj. *velli* 'velli'; Poh. 1947), joka ei kuitenkaan ole kehittynyt sukunimeksi. – Suistamolla *Mökk. Stepan Wasiljeff Putro*, Loimola 1900; Salmilla *Lp. Prokop Kronratjeff* [sic] *Pudronen* ja *Lp. Ivan Kondratjeff Pudron lki Maura* [epäselvä], Miinala 1900; Suojärvellä *Lampti Jakov Timofejeff Putronen*, Vegarus 1895; *Lamp. Nikolai Jakovleff Putronen*, *Lamp. Petter Jakovleff Puuronen*, Vegarus 1915.

Vrt. **Kutja, Mämmi**.

Pörhönen (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Pörhönen* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *pörhäpeä*, jota on käytetty muun muassa Suojärvellä 'pörröpäistä' kuvailtaessa (KKS). Nimessä on myös sukunimen johdin *-nen*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Pörhönen* mainitaan ensi kerran vuonna 1900; tuolloin nimi on kirjattu rippikirjaan Kotajärveltä yli 20 henkilölle. Sukunimeen sisältynee lisänimi, jolla on alun perin kuvailtu nimettävän hiuskuontaloa. – Suojärvellä *Lampti Anton Feodoroff Pörhösen leski Marja*, Kotajärvi 1895.

Vrt. **Turhanen, Törhönen**.

Pötsönen (Soanlahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Pötsönen* voi yhdistää sanaan *pötsö*. Karjalan kielessä tunnetaan *pötsö-*alkuiset sanat *pötsönliha* (Säämäjärvi) eli *pöttönahka* (mm. Korpiselkä, Suistamo). Sanan merkitys on vaihdellut pitäjittäin: muun muassa Suistamolla se on ollut 'pötsin tai vatsalaukun seinämät; vatsakalvo, mahapaita', muun muassa Suojärvellä 'vatsanahka'. Säämäjärvellä sanalla on ollut merkitys 'kaihi'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sanat *pötsöi* 'pötsi' ja *pötsöinahku* 'vatsanahka' (Poh. 1947). Sukunimi *Pötsönen* on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1889; nimi mainitaan tuolloin kastettujen luettelossa eräällä soanlahtelaisella tilattomalla. Nimellä *Pötsönen* on käsittääkseni alun perin viitattu nimettävän suureen vatsaan. – Soanlahdella *Lp. Grigori Filipoff Pötsönen*, kirkonkylä 1900.

Vrt. **Maho, Maukku**.

Raaga (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Raaga* sisältyy karjalan kielen sana *roaka*, joka voi olla adjektiivi tai substantiivi. Adjektiivina käytetty sana merkitsee 'raakaa, puolikypsää; keittämätöntä, kypsentämätöntä; puolivalmista' (mm. Suojärvi), toisaalta 'lehdetöntä, paljasta, riivittyä; harvaoksaista, oksatonta' (mm. Suojärvi); 'laihaa, rumannäköistä' (ihmisestä, eläimestä) (mm. Säämäjärvi); 'karkea- tai harvakarvaista' (mm. Suistamo); 'laihaa, mietoa' tai 'kuorittua tai vähärasvaista' (mm. Suojärvi). Myös substantiivilla *roaka* on useita eri merkityksiä: se voi olla 'riuku, salko, keppi; onkivapa' (mm. Suojärvi, Korpiselkä); 'mittakeppi, jolla mitataan halkopinoja' (mm. Salmi); 'purjeraaka' (mm. Suojärvi) tai 'varsi' (Korpiselkä). (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse *Raaga*a, niin kuin ei muitakaan hirsyläläisiä sukunimiä, vaan sukunimen *Ruagattšu* ja sanan *ruagattšu* 'pitkä vitsa, oksaton pieni puu'; sanalla *lipinruagu* on merkitys 'lipin, kipun varsi'. Sanaa *roaka* voi verrata Pohjanvalon mainitsemaan sanaan *karango*, jolla on hänen mukaansa merkitys 'kuiva puu, laiha ihminen'. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Lähes kaikki substantiivin *roaka* merkitykset viittaavat johonkin kapeaan ja pitkään. Vuonna 1860 nimi on kirjattu Salmin henkikirjaan myös muodossa *Ravas* (*ravas* mm. 'roteva'; KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan

rippikirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1848, 1863–1864 ja 1867 (muodoissa *Raga* ja *Ragu*); muita merkintöjä nimestä ei ole. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu 1920- ja 1930-luvulla muodoissa *Raaga* ja *Raaka*. Nimelle vertailukohta on Suojärvellä kirjattu lisänimi *Schestra* (*Schesto*, *Sesto*), joka ei havaintojeni mukaan ole kehittynyt sukunimeksi ja johon sisältynee karjalan kielen sana *šesta* 'sauvoim, sesta', joka on tunnettu Ilomantsissa (*žesta*) ja Suistamolla (*žešta*) (KKS); Salmassa sana oli *žeštu* 'pitkä riuku' (Poh. 1947). (*Sauvoim* on 'pitkähkö seiväs tm., jolla venettä tms. sauvotaan'; NS 1976 s.v. *sauvoim*.) Pidän todennäköisenä, että lisänimet *Raaga* ja *Schestra* on annettu laihoille, mahdollisesti pitkille miehille. – Salmassa *Nikolai Iwanoff Rava*, Hyrsylä 1850; *Nikolai Ivanoff Ravas* ja *Wasilei Ivanoff Raaga* (ilmeisesti veljekset), Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1860.

Vrt. **Bloigu**.

Rapa (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Rapa* sisältyy karjalan *rapa*, jolla on useita eri merkityksiä. Suojärvellä sillä on tunnettu merkitykset 'ruokasula'; 'sisälmykset'; 'oksenus'; 'santa'; 'rapa' mutta myös 'oluen mäski', 'sakka' ja 'rapautuvan kiven murska, kivenrapa'. Säämäjärvellä sanaa on käytetty "lievähkönä soimaussanana" varsinkin vanhuksesta (*midä raba, tule tänne jällez!*) ja Salmassa muun muassa merkityksessä 'kurja syntinen'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *raba* 'mäski, sakka' ja 'orja, palvelija'. Hänen mukaansa Salmassa on tunnettu myös nimitys *Raba-Bouzzi* 'Jumalan palvelija'. (Poh. 1947.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin kaitajärveläinen sukunimi *Rapa* on merkitty ensi kerran vuonna 1896; tuolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa. Sukunimi *Rapa* näyttää olevan yksi niistä sukunimistä, jotka ovat kehittyneet jonkin puuromaisen aineen nimityksen sisältävistä lisänimistä. Tällaiset lisänimet ovat usein alun perin viitanneet nimettävän henkisiin ominaisuuksiin. – Suojärvellä *Lp. Jegor Mironoff Rapa*, Kaitajärvi 1900.

Vrt. **Mämmi**.

Rapelo (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Rapelo* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *rapelo*, jota on Suojärvellä ja Säämäjärvellä käytetty puhuttaessa 'pienestä, huonosta, kovasta marjasta, perunasta, kalasta tms.' tai 'pienestä, laihasta ihmisestä' (Suojärvellä *akkarabelo*) (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Rabeli* (Poh. 1947). Salmassa on tunnettu verbi *rabelehtua* (Poh. 1950); Säämäjärvellä sillä on ollut merkitykset 'tarttua, koskea' ja 'kiirehtiä, hosua', 'tuppautua, sekaantua' (KKS). Vuonna 1900 kyseinen nimi on kirjattu Salmin henkikirjaan myös muodossa *Rapeli*. Mantsinsaaren ja Salmin kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin ja niiden suomennoksiin sukunimi on kirjattu muodoissa *Rabelo* ja *Rapelo* vuosina 1905–1913, joitakin kertoja myös sen jälkeen. Käsittääkseni sukunimi *Rapelo* pohjaa pienikokoiselle ja laihalle miehelle annettuun lisänimeen. – Salmassa *Backst. Feodor Wasiljev Rapelo*, Työmpäinen 1875.

Vrt. **Punju, Risu**.

Rehvonon (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Rehvonon* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *rehvana*, joka on tunnettu Suistamolla. Sitä on voitu käyttää 'lapsesta' puhuttaessa, jolloin sen

merkitys on ollut 'reppana, resukka, vesseli', tai 'ryysyläisestä, retaleesta' tai 'takkuisesta eläimestä' puhuttaessa. Salmassa on tunnettu sanan deminutiivimuoto *rehvanaine: ylen roihakko da nagrattšu* ['oikein reipas ja nauravainen'], *moiñe rehvanañe on lapsi*. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sanalla *rehvan* on ollut merkitys 'huolimattomasti puettu' (Poh. 1947). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1840 rippikirjassa Koirinojalta. Pidän mahdollisena, että sukunimen taustalla on nimettävän resuiseen ulkomuotoon viitannut lisänimi. – Impilahdella *RT Wasilei Rechvoin*, Koirinoja 1818.

Vrt. **Ribu, Räbinä, Törky**.

Repetti, Röpetti (Salmi)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen kirjoitusasuiksi on vakiintunut sekä *Repetti* että *Röpetti* (Siirtokarjalaisten tie 1971; VRK: Sukunimihaku). Nimen *Repetti* voi yhdistää karjalan verbiin *repetteä*. Karjalan kielen verbillä *repetteä* on merkitykset 'lepattaa, värähdellä, rävähdellä', 'tepsuttaa, liipottaa', 'karista, varista' ja 'laahata'. Lisäksi verbiä on voitu käyttää 'nopeasta, paljosta puhumisesta'. Kaikki nämä merkitykset on tunnettu ainakin jossain Raja-Karjalan pitäjässä tai Säämäjärvellä. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Repet't'i* sekä verbin *repettie* 'lepattaa' (Poh. 1947). Salmin henkikirjaan on vuosina 1900, 1920 ja 1925 kirjattu Hiivan kylästä sukunimi *Rebetti*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Repetti (Röpötti)* mainitaan ensi kerran vuonna 1882, jolloin se on kuulunut eräälle Varpaselässä asuneelle talonpojalle. Kirjoitusasun *Röpetti* voi yhdistää karjalan verbiin *röpetteä* 'ropista, rapista; räpistellä' (KKS). Lisänimi on voinut alun perin viitata esimerkiksi paljon puhumiseen. – Salmassa *Lp. Michail Dmitrejeff Röpetti*, Hiiva 1900.

Vrt. **Balbatschu, Brälä, Bräyschy, Bujaschke, Bujaschkin, Havanskoi, Kalketti, Plaketti**.

Ribu (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Ribu* vastaa karjalan kielen sanastossa sana *ribu*. Sanalla *ripu (ribu)* on muun muassa merkitys 'riepu, repale, rääsy; hapsu, ripsu, tupsu' (Suojärvi, Salmi jne.). Sanaa on käytetty myös säälitellen, esim. *akkaribu, lapsiribu* (Suojärvi). Lisäksi sanalla on merkitys 'roska, törky' (Suojärvi, Säämäjärvi). (KKS.) Salmassa sanalla *ribu* on ollut merkitys 'ryysy, räsy'; Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Ribu* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Ribu, Ribujev* (mm. 1862, 1905) ja *Ripu*; varhaisimmat merkinnät ovat vuodelta 1855 Mantsinsaaren Peltoisista. Impilahdelta on kerätty *Ripu*-alkuisia liikanimiä; esim. *Ripu-Röppänen* on ollut erään hyvin köyhän miehen lisänimi (Impilahden paikannimikokoelma). Suistamolla erään lumppujen kerääjän lisänimiä ovat olleet *Ribu, Ribu-Mikki* ja *Rivunkerääjä-Mikki* (Linnakylä 1968: 120). Nähdäkseni myös Salmassa on kyse voinut olla rääsyihin pukeutuneen ihmisen tai lumppujen kerääjän lisänimestä; lisänimellä on voitu viitata yhtä aikaa kumpaankin seikkaan. – Salmassa *Inh. Wasilei Andrejev Ribu*, Mantsinsaari [ilmeisesti Peiposenkylä] 1870.

Vrt. **Rehvonon, Ryökä, Räbinä, Törky**.

Risu (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Risu* voi liittää karjalan tai suomen sanaan *risu*. Karjalan kielen sanalla *risu* on merkitykset 'risu, kuivunut oksa' ja 'murto' (*rizu*; mm. Korpiselkä,

Suistamo, Suojärvi) mutta myös 'romu, roju, repale, rähjä, roska' (huonoksi kuluneesta esineestä tai vaatekappaleesta, ränsistyneestä rakennuksesta). Sanaa on myös käytetty 'raihnaisesta ihmisestä' (Suojärvellä *mužikkarizu* 'miesriepu') ja jopa 'pienestä olennosta' (Säämäjärvi) puhuttaessa. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseessä olevaa sukunimeä; 'risua' merkitsevä sana Salmissa on ollut *rizu* (*rizuaidu*, *rizutukku* 'risuläjä') (Poh. 1947; Poh. 1950). Kyseinen nimi on kirjattu Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin (*Risu*, *Rizu*) vuodesta 1883 alkaen Työmpäisistä. Käsittääkseni nimi *Risu* on voitu alun perin antaa raihnaiselle miehelle. – Salmissa *Mökk. Ilja Fedotoff Risu*, Työmpäinen 1900.

Vrt. **Kelo, Kitsu, Lohkoi, Mure, Näivö, Rieppo, Ruga.**

Vrt. **Lerssi, Lomu.**

Ruhka (Impilahti)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Ruhka* sisältyy karjalan *ruhka*. Sillä on useita eri merkityksiä, muun muassa 'tukkisuma', 'turha tavara', joille on yhteistä 'tiellä oleminen'. Sanaa on käytetty Suojärvellä myös 'tyhmästä, avuttomasta ihmisestä'. (KKS.) Salmissa sanalla *ruhku* on ollut merkitys 'roska, kama' (Poh. 1950). Nimi on kirjattu Impilahden henkikirjoihin vuosina 1900, 1910, 1920 ja 1925. En ole tavoittanut kyseistä sukunimeä Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Kaikesta päätellen sukunimeen sisältyy alkuaan nimettävää tai tämän tapoja kuvannut pejoratiivinen lisänimi. – Impilahdella *Löysä Semen Wasiljeff Ruhka*, Ruokojärvi 1900.

Vrt. **Tupitsa.**

Ruhtinas (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista?) ilmaiseva lisänimi → sukunimi

Nimi *Ruhtinas* on suomenkielinen; karjalan kielessä 'ruhtinasta' merkitsevä sana on *hñeäsä* tai *kñeäsä* (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1885 (suomennoksessa *Ruhtyna*). Nimi lienee ollut alun perin pejoratiivinen; se on mahdollisesti viitannut nimettävän omalatuiseen käyttäytymiseen tai puhetapaan tai esimerkiksi ryysyiseen ulkomuotoon. Impilahden Syskyjärvellä sijaitsi *Ruhtinaanmäki*-niminen mäki (Härkönen 1950: 170), mutta ei ole tiedossa, onko nimi muodostettu asukkaiden nimen mukaan. Kyseisen paikan etäisyys henkikirjoissa mainittujen, ensimmäisten nimen *Ruhtinas* nimenkantajien kotikylään on niin suuri, etten liitä sukunimeä kyseiseen paikannimeen. – Impilahdella *Bden Feodor Antonoff Ruhtinas arfl* ['perillinen'] *B Andrei*, Metsäkylä 1885.

Vrt. **Bojari, Graf.**

Rusi (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Rusi* on vaikea yhdistää yhteenkään karjalaiseen ristimänimeen (Nissilä 1976), eikä karjalan kielen sanastossa ole *rusi*-alkuisia sanoja. Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Rusi* eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947). Sirkka Paikkala on yhdistänyt Karjalankannaksella ja Salmissa tunnetut *Rusi*-nimet ristimänimeen *Ambrosius* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rusi*). Mielestäni nimen *Rusi* voisi yhdistää lähinnä sanaan *rusa* eli *rusu*, jolla on merkitykset 'risu', 'risukko' (mm. Suistamo) ja 'puinti- tms. jäte', 'roska' (Suistamo, Salmi) (KKS), tai sanaan *ruzu* 'roska, rikka' (Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on

muodoissa *Rusi*, *Rusin(a)* (1899, 1900, 1903), *Rusojev* (1906, 1908), *Rudin* (1899) ja *Ruusi* (1909). Nimeä *Rusi* kantaneella perheellä on ollut ennen sitä nimi *Kinju*, ks. sitä. Nimeä *Rusi* ensimmäisenä kantaneen talonpojan nimi oli Jakov Andreinpoika (s. 1837; esim. v. 1885 rippikirja), joten nimi ei ainakaan viittaa ensimmäisen nimenkantajan isän nimeen; se ei myöskään viittaa nimenkantajan isoisän nimeen (*Fjodor Fjodorov* s. 1799, Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1842 rippikirja). Nimen *Rusi* tulkinta 'roskaa' merkitsevän sanan pohjalta on luontevaa: nimi on jollain tavalla ehkä viitannut nimettävän ulkoiseen olemukseen. – Salmissa *Lb. Jakow Andrejev Rusi*, Virtelä 1880.

Ruskoi (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Ruskoi* sisältyy karjalan sana *ruskoi*. Sillä on ollut Salmissa ja Suojärvellä merkitys 'venäläinen' ja sitä on käytetty (puna)ruskean lehmän nimenä (KKS). Salmissa sanalla *ruskoi* on ollut merkitykset 'ruskea lehmä' ja 'taljankka' ja sanalla *ruskei* merkitys 'punainen, punakka, ruskea'; vastaavaa sukunimeä Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi *Ruskoi* on kirjattu henkikirjaan Kuronlahdesta vuosina 1818–1880 ja Manssilasta vuosina 1900, 1920 ja 1925; ei ole tiedossa, onko kyse kahdesta eri suvusta. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa kuronlahtelainen vuosina 1853–1913 muodoissa *Ruskoi*, *Russkoi*, *Russki* (1909), *Ruskev*, *Rusijeff*, *Ruska* ja *Ruskojev(a)*; nimi on kirjattu myös Manssilasta vuosina 1879–1899. Nimi *Ruskoi* on käsittääkseni voinut viitata nimettävän punaiseen tukkaan tai punakkaan tai erityisen tummaan ihonväriin. Sen sijaan viittaus venäläiseen ei käsittääkseni ole todennäköinen, sillä kyseinen erottelu eri kansallisuuksiin tms. ei ole 1800-luvun Raja-Karjalassa ollut merkityksellistä. Yksi vertailukohta nimelle on Salmissa 1800-luvun alussa kirjattu lisänimi *Tschaloi* (*Timofei Tschaloi*, Tuleman saha 1820; *tšoaloi* 'lammas, jolla on mustan karvan seassa valkoista'; KKS), joka on käsittääkseni voinut alkuaan viitata nimettävään, esimerkiksi tämän tummaan tukkaan. – Salmissa *Ivan Iljin Ruskoi*, Kuronlahti 1818.

Vrt. **Burki**, **Lokka**, **Mustikainen**, **Nekkonen**, **Smura**.

Vrt. **Partanen**.

Vrt. **Nemtsa**, **Venäläinen**.

Ruttonen (Korpiselkä)

Nimettävän luonteenlaatua kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Ruttonen* sisältyy karjalan *rutto*, jolla on useita eri merkityksiä, jotka kaikki on tunnettu Raja-Karjalassa. Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Sanalla *rutto* on merkitykset 'hyvin nopea, pikainen, äkillinen, odottamaton ja yllättävä' ja 'kiivas, äkkipikainen'; 'altis, herkkä' ja vielä Salmissa 'jyrkkä, kiperä'. Suojärveltä on mainittu sana *ruttomieline* 'ailahtelevainen' ja Salmista *ruttotapaine* 'äkipikainen'. (KKS.) Lisänimi *Ruttonen* on ilmeisesti alkuaan kuvannut nimettävän mielenlaatua tai käytöstä – tai kumpaakin. Salmissa on tunnettu myös sukunimi *Rutonen* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rutanen*; *Rudon'e*, Poh. 1947), mutta siellä kyse on eri nimestä. Sukunimi *Ruttonen* on kehittynyt Korpiselän Ägläjärvellä. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1899 eli 80 vuotta myöhemmin kuin henkikirjoissa; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi on kuulunut eräälle ägläjärveläiselle talollisen pojalle. – Korpiselässä *Petter Wasiljev Rutto*, Ägläjärvi 1818.

Vrt. **Bokki, Houtsonen, Härkin, Punkki.**

Rytschy (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanastossa nimeä *Rytschy* lähinnä on verbi *rytšytteä* (*rytšitteä*), jota on Suojärvellä ja Säämäjärvellä käytetty 'äänekkäästä juomisesta tai imemisestä' ja merkityksessä 'ryyystää, lutkuttaa' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ryttšy* (Poh. 1947); hänen mukaansa verbillä *rytšyttiä* on Salmassa ollut merkitys 'latkia, juoda halukkaasti' (Poh. 1950). Nimi on kirjattu vuoden 1900 henkikirjaan myös muodoissa *Rytsy* ja *Ryytschy*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on asuissa *Rytsy*, *Rytshy*, *Rytshijev*, *Rytsijev*, *Rytsyjev(a)*, *Rytsu* ja *Rytstsu*. Ensi maininta nimestä Kirkkojoelta on kirkonkirjoissa jo vuodelta 1841; Rajaselästä nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1879. Ilmeisesti kahdessa eri paikassa eri aikakausina annettu lisänimi on käsittääkseni voinut alun perin kuvata nimettävän persoonallista tapaa juoda tai puhua; nimi on voinut olla pejoratiivinen. – Salmassa *Lsä Dmitrei Ivanoff Ryytschy*, Kirkkojoki 1900; *Tal. Grigori Osipoff Rytschyn lki*, Rajaselkä 1900.

Vrt. **Piitsku.**

Vrt. **Plaketti.**

Ryökkynen (Korpiselkä ja Soanlahti) ja **Ryökä** (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimet *Ryökkynen* ja *Ryökä* voi yhdistää yksittäisiin karjalan kielen sanoihin. Karjalan kielen sanoja *ryökä* (*ryögä*) ja *ryökäleh* (*ryögäleh*) on käytetty Raja-Karjalassa halventavasti 'kelvottomasta, märästä, siivottomasta' tai 'laiskasta' puhuttaessa sekä kirosanana 'ryökälettä, riiviötä, ilkiötä' merkitsemässä (KKS). Salmassa *ryögy* on merkinnyt 'erästä sorsalajia' ja *ryögäleh* 'halpamaista'; vastaavaa sukunimeä Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi *Ryökä* esiintyy myös muodoissa (virheellisesti) *Ryöhä* ja *Ryöly*; merkintöjä on yhteensä vain neljä, joista varhaisin on vuodelta 1899 Hiivasta. Salmin Lunkulassa tavattuun talonnimeen *Ryökän Ivan* sisältyvän sanan *ryögy* on selitetty merkinneen 'erästä sorsalajia' mutta myös 'märkää tai likaista ihmistä' (Hotari 1955: 52–53). Lisänimi *Ryökä* lienee viitannut nimettävän ulkomuotoon. Korpiselässä kehittynyt *Ryökkynen* voi olla taustoiltaan samanlainen nimi. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1903; tuolloin ja muulloinkin nimi on tunnettu Korpiselän kirkonkylässä. Soanlahdelle nimi lienee tullut Korpiselästä. – Salmassa *Filip Andrejeff Ryökä*, Hiiva 1900; Korpiselässä *Lsä Wasili Ivanoff Ryökkynen*, kirkonkylä 1905; Soanlahdella *Mök. Johannes Ryökkynen*, Havuvaara 1920.

Vrt. **Ribu, Räbinä, Törky.**

Räbinä (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Räbinä* sisältyy karjalan *räbinä*, jolla on useita eri merkityksiä. Se merkitsee 'pihlajaa' ja 'pihlajanmarjaa', mutta Suojärvellä sitä on käytetty myös eri asioita kuvailtaessa: puhuttaessa 'hauraasta, ohueksi käyneestä kankaasta tai vaatteesta', 'vetelästä taikinasta' ja 'rokonarpisesta, rumasta ihmisestä', esim. *tuhma räbinä* (*gräbinä*), *vanha räbinä*. Paikoin (mm. Suistamolla) sanalla *räbinä* on ollut myös merkitys 'vesilinnun räpylä'. (KKS.) Pohjanvalo antaa sanalle *räbin* vain merkityksen 'pihlajan marja' ja mainitsee sukunimen *Räbin* (Poh. 1947; Poh. 1950). Sirkka Paikkala on arvellut nimen *Räbinä* siirtyneen

sukunimeksi asuinpaikan nimestä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Räbinä*). Henkilönimi *Räbin* on tunnettu Karjalassa jo satoja vuosia sitten (esim. *Terentei Räbin* v. 1638 Sortavalassa). Nimi on ollut Salmissa suvun ja talon nimi. (Nissilä 1975: 208.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Räbinin(a)* ja *Räbinä*. Nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1851; tuolloin se esiintyy haudattujen luettelossa Ulahdon kylästä. Ulahto on liitetty isojaon jälkeen Uuksalonpäähän (Hämynen 2015a: 191). Pidän nimeä *Räbinä* alun perin nimettävän ulkomuotoa kuvaavana, pejoratiivisena nimenä, joka on voinut viitata niin ihmiseen kuin tämän pukeutumiseen. – Salmissa *Wasilei Wasiljev Räbin* ja *Andrei Wasiljev Räbin*, Tiijala 1875.

Vrt. **Ribu, Ryökä, Rämä, Törky.**

Rämä (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Rämä* voi yhdistää karjalan tai suomen kielen sanaan *rämä*. Sana on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä muodossa *rämä*; se on esiintynyt esimerkiksi sanassa *akkarämä* ja merkinnyt 'rähjää' ja 'rähjystä'. Sanalla *rämy* on Salmissa ja Suojärvellä ollut merkitys 'rämä, romu' ja 'roju, roska'. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä kyseistä sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Samanasuinen sukunimi *Rämä* on tunnettu muun muassa Sortavalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Rämä*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1898; tuolloin nimi mainitaan vihittyjen luettelossa erään tiialalaisen talollisen tyttärellä. Nimi lienee alun perin nimettävän ulkoista olemusta kuvaava lisänimi. – Salmissa *Lp. Stepan Prokofejeff Rämän lki Jelena*, Tiiala 1900.

Vrt. **Ribu, Ryökä, Törky.**

Röpelinen (Korpiselkä)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Röpelinen* sisältynee karjalan kielen sana *röpeli*, joka on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä. Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Sanaa *röpeli* on käytetty 'siivottomasta tai resuisesta ihmisestä', ja sillä on merkitykset 'sottapytty, rähjys'. Äänteellisesti sitä lähellä on myös verbi *repetteä*, jolla on Korpiselässä tunnettu merkitys 'lepattaa, värähdellä, rävähdellä'. Sitä on käytetty 'nopeasta edestakaisesta liikkeestä' ja 'nopeasta, paljosta puhumisesta'. Suojärvellä verbillä on tunnettu merkitys 'laahata'. (KKS.) Nimi *Röpelinen* on lähtöisin Korpiselän Ägläjärveltä. Se on alettu merkitä Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vasta vuonna 1896, aluksi muodossa *Röpel*. Sukunimi *Röpelinen* voi nähdäkseni pohjata niin puhumista kuin nimettävän ulkomuotoa kuvailevaan lisänimeen; kummassakin tapauksessa vertailukohteita nimelle on runsaasti. – Korpiselässä *Lp. Pentelei Ivanoff Röpel*, Ägläjärvi 1900; *Lamp. Pentelei Ivanoff Röpel*, *Lamp. Artemei Kondratjeff Röpelinen*, Ägläjärvi 1915.

Vrt. **Plaketti, Sakkali.**

Röpetti ks. **Repetti.**

Rörötti (Suojärvi)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Rörötti* voi liittää karjalan verbiin *rörötteä*, jota on Suojärvellä ja Säämäjärvellä käytetty 'jatkuva, äänekkästä tai epäselvästä puhumisesta' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuoden 1905 rippikirjaan Hantsakanniemestä. Sukunimellä,

joka mahdollisesti pohjaa puhumistapaan viittaavaan lisänimeen, on runsaasti vertailukohtia rajakarjalaisessa lisänimiin pohjaavassa sukunimistöissä. – Suojärvellä *Prokofei Jestafejff Rörötti*, Hantsakanniemi 1900.

Vrt. **Plaketti**.

Rösö (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Rösä* sisältynee karjalan *rösö* eli *rösy*, jolla on merkitys 'riepu, rähjä, ryysyläinen' (Suistamolla *viršširözy*). Suistamolla sanalla on tunnettu myös merkitys 'rikkaruoho' (*rözy ~ rözö*); Salmassa sanaparilla *jiän rözy* on ollut merkitys 'sohjo'. (KKS.) Pohjanvalon mukaan Salmassa sana *rözöi* on ollut 'miehen haukkunimi' (Poh. 1947). Lisä- tai sukunimi *Rösö* on vuonna 1895 kirjattu Suojärven henkikirjaan muodossa *Rosa* ja vuosina 1900 ja 1915 muodossa *Rösä*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varpakyläläinen lisä- tai sukunimi mainitaan vain vuonna 1905. Alun perin nimi on annettu maata omistamattomaan väestöön kuuluneelle miehelle. Lisänimi on voinut viitata nimettävän rähjäiseen ulkoasuun. – Suojärvellä *Inh. Wasilei Pauloff Rösö*, Varpakylä 1885; *Löysä Wasili Pauloff Rosa*, Varpakylä 1895; *Lsä Wasili Pauloff Rösä*, Varpakylä 1900.

Vrt. **Rötsä**.

Rötkin (Salmi ja Suistamo)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Rötkin* karjalan kielen sanaan *rötky*, jolle on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä merkitykset 'rääsä, ryysy' ja 'rähjys, renttu'. Sanaa on voitu käyttää 'märästä, siivottomasta vaatteesta' tai 'laiskasta, siivottomasta ihmisestä'. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse nimeä; hänen mukaansa Salmassa on tunnettu sanat *rötky* 'retikka' ja *regirötky* 'rekiretki' (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1894, jolloin se on kuulunut eräälle tulemalaiselle talolliselle. Sen sijaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan yhden kerran, vuonna 1944. Pidän mahdollisena, että nimi on muodostettu sanasta *rötky*; Raja-Karjalassa on voitu muodostaa nimiä *-injohtimella* (vrt. *Brotkin* < *protka*). Lisänimellä on mahdollisesti kuvattu nimettävän ulkomuotoa. – Salmassa *Lp. Aleksander Rötkinän* [sic] *Iki Elisabet*, Tulemajoki 1900; Suistamolla *Lsä Ivan Wasiljeff Rötkin*, kirkonkylä 1910.

Vrt. **Lerssi**, **Lomu**, **Ribu**, **Ryökä**, **Räbinä**, **Törky**.

Rötsä (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Rötsä* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *röttšä* 'räntä', joka on tunnettu muun muassa Suojärvellä ja Salmassa (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *röttšy* 'lumiräntäsade' (Poh. 1947). Suojärveltä on tieto, että Leppäniemessä asui *Röttšä-Simana* ja *Röttšä-Vaslei* -nimiset miehet, joista Simeon Rötsä (talonnimi samanasuinen) muutti sukunimensä *Tuiskuksi*, Vasili Rötsä (talonnimi samanasuinen) *Purkuseksi* (Suojärven paikannimikokoelma). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Rötsä*, *Rötsö* (1893), *Röttšä* (1905) ja *Rötsi* (1906); varhaisin maininta nimestä on vuonna 1893 haudattujen luettelossa. Kun nimen *Rötschä* tulkitsee eräänlaista 'lumisadetta' merkitsevän sanan pohjalta, nimistä *Tuisku* ja *Purkunen* (< karj. *purgu* 'pyry, tuisku'; Poh. 1947) *Tuisku* onkin käännösnimi, *Purkunen* jonkinlainen "suomalaistettu" nimimuoto. Sukunimi *Tuisku* on kirjattu vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoihin Leppäniemestä, sukunimi *Purkunen* jo

vuonna 1895 samasta kylästä. Rinnastan nimen *Rötsä* esimerkiksi nimeen *Hattara*: myös nimi *Rötsä* on voinut käsittääkseni alun perin viitata nimettävän (oletettuihin) henkisiin ominaisuuksiin. – Suojärvellä *Nb. Wasilei Sinofejev Rötschä*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Hattara**.

Sakkali (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Sakkali* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *sakkali*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'vilkkaasta ihmisestä' tai 'nopsasta eläimestä' puhuttaessa (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Sakkal'i* mutta ei siihen viittaavaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Nissilä on yhdistänyt mainitsemansa sukunimen *Sakkali(nen)* venäjän 'haukkaa' merkitsevään sanaan (Nissilä 1976: 159); *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan vastaava sana on karjalassa *sokola* (KKS). Raja-Karjalassa Korpiselän itäosassa tunnettiin paikannimet *Iso Sakkalinjärvi* ja *Pieni Sakkalinjärvi* (Maanmittauslaitos: Karjalan kartat). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Sakkali* on vuodelta 1875; tuolloin rippikirjaan kirjattu nimi on kuulunut eräälle tilattomalle miehelle. Lisänimi on ilmeisesti kuvannut nimettävän olemusta. – Salmassa *Ivan Bogdanoff Sakkeli* [sic], Tiijala 1900.

Vrt. **Havanskoi, Röpelinen**.

Saksa (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalassa tunnetaan sanat *lihasaksa* (eli *lihanieikka*, Vitele) 'lihakauppias, teurastaja' ja *šittasaksa* 'rehvastelija (soimaussanana, Salmi)'. Sanaa *saksa* on Suojärvellä ja Porajärvellä käytetty 'rikkaasta ihmisestä' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä, ja hänen sanakirjassaan äänteellisesti lähellä ovat ainoastaan sanat *šakšoi* 'saksalainen' ja *šakšikoi* 'saksikkovillainen' eli *šakšikko* 'kähärävillainen lammas' (Poh. 1947; Poh. 1950); niihin nimi ei ymmärtääkseni liity. Salmin henkikirjoihin kyseessä oleva nimi on kirjattu Karkusta jo vuosina 1818–1835, tuolloin muodossa *Saxa*. Nimi *Saksa* on merkitty Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1823 rippikirjaan eräälle perheelle, jolla on sama sukunimi myös henkikirjassa. Seuraavan kerran nimi mainitaan Salmin seurakunnan asiakirjoissa vasta vuonna 1919, jolloin se on haudattujen luettelossa. Sukunimi *Saksa* on kehittynyt myös Etelä-Suomessa ja Savossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Saksa*). Muualla Karjalassa nimi *Saksa* on tunnettu muun muassa Kivennavalla, Muolaassa ja Koivistolla 1700- ja 1800-luvulla (HisKi). Salmassa nimi on käsittääkseni omaperäinen. Pidän mahdollisena, että Salmassa nimi *Saksa* on voinut olla periytyvä sukunimi, vaikka se on kirjattu henkikirjoihin ja kirkonkirjoihin hyvin harvakseltaan. – Salmassa *Peter Trifanov Saxa*, Karkku 1818.

Vrt. **Bajari, Tuusa**.

Saverikko (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Saverikko* on suomenkielinen. *Karjalan kielen sanakirjassa* lähin vastine nimelle on sana *saverikka* 'rautakoukku tai vitsarengas, jolla aisa kiinnitetään reen jalakseen tai etukaplaaseen, saverikko' (KKS). *Nykysuomen sanakirjassa* sanan *saverikko* määritelmä on lähes sama (NS 1976). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnessa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa olevat merkinnät sukunimestä tukevat tätä tulkintaa: nimi on niissä ja niiden

suomennoksissa vuosina 1900–1929 asuissa *Saverka* ja *Saverkova* (1913). Nimen *Saverikko* voi mielestäni rinnastaa lisänimiin, joihin sisältyy jonkinlaista koukkaa kuvaava sana. Nimi lienee alun perin kuvannut nimettävän laihaa ja kumaraa ulkomuotoa. – Salmissa *Lp. Michaila Jegoroff Saverikko*, Kovero 1900. Vrt. **Kokora, Kokotti**.

Schali (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmilaisista lisänimistä saatuun yleiskuvaan sopii nimen *Schali* selittäminen karjalan kielen verbien *šalie* ja *šalissa* pohjalta: verbillä *šalie* on muun muassa Säämäjärvellä ollut merkitys 'telmiä, peuhata, riehua', ja esimerkiksi Suojärvellä sanaa on käytetty 'nopeasta, hosuvasta tekemisestä', esim. *kävelläh šalit'ah*. Verbiä *šalissa* on käytetty Suojärvellä samassa merkityksessä, mutta sen avulla on kuvailtu myös veden solinaa ja jään kilinää. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Šali* ja Salmissa tunnetun sanan *šal'i* '(suuri) hartialiina' (Poh. 1947; 1950); karjalan *šoali* on Viteleessä Salmin itäpuolella ollut *šali* (KKS). Sukunimi (muodossa *Shali*) on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin jo vuonna 1864 Rajaselästä; merkinnät Miinalasta alkavat vuodesta 1892. Lisänimi *Schali* on ehkä alkuaan kuvannut nimettävän nopeaa, kiireistä tapaa liikkua. – Salmissa *Stepan Vasilin[poika] Schali*, Miinala 1920.

Vrt. **Havanskoi, Röpelinen, Sakkali**.

Scherbin (Suistamo ja Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Scherbin* voi sisältyä karjalan kielen sana *šerpinä* 'reipas ihminen', joka on tunnettu Suistamolla (KKS). Pohjanvalo ei mainitse nimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnassa (Poh. 1947). Kyseessä ei liene venäläinen sukunimi (vrt. Kahla – Mikkonen 2005). Suistamon henkikirjoissa nimi mainitaan Loimolasta vuosina 1880–1890 ja Koitonselästä vuonna 1900. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu (muodossa *Zerbin*) jo vuonna 1855 Loimolasta; muita merkintöjä ei ole koko seurakunnasta. Talonpojalle, jolle nimi *Scherbin* on kirjattu henkikirjaan, ei ole kirjattu samoihin aikoihin laadittuihin rippikirjoihin (1865–1880) mitään sukunimeä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja henkikirjoissa on nimestä *Sherbin* niin vähän merkintöjä (v. 1902, 1936; *Scherbin* 1924, 1936), että uskon nimen tulleen Salmiin Suistamolta. Nimi *Scherbin* voi olla yksi niistä harvoista rajakarjalaisista lisänimipohjaisista sukunimistä, joissa lisänimi kuvaa kantajaansa positiivisesti. – Suistamolla *Bden Judu* (po. *Juda*) *Iwanov Scherbin*, Loimola 1880; Salmissa *Mökk. Stepan Artemjeff Scherbinan lki Audotja*, Ylä-Uuksu 1900.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda**.

Schogoli (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Schogoli* sisältyy karjalan *šogoli*. Paikoitellen (mm. Korpiselässä) sanaa *št'ogoli* on käytetty merkityksissä 'komea, siro, siisti' ja 'reipas'. Salmissa sana *šogoli* on merkinnyt 'koreilevaa, hienostelevaa, keikarivoavaa', Pohjanvalon mukaan 'keikaria, hyvin pukeutunutta henkilöä'. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Šogoli*. (Poh. 1947; KKS.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1884 rippikirjan mukaan sukunimi (suomennoksissa *Shogoli*, *Shtshegali* ja *Shtshegoli[n]* jne.) kuului eräälle uusikyläläiselle talonpoikaisperheelle. Alun perin nimi *Schogoli* on kaiketi annettu miehelle, joka on ollut tavanomaista tarkempi ulkonäöstään – tai jonka ulkomuoto on ollut

muulla tavalla erikoinen. Joka tapauksessa nimi on kaikesti viitannut alkuaan nimettävän ulkoiseen olemukseen. – Salmissa *Wasilei Petrof Schogoli*, Uusikyliä 1855.

Vrt. **Graf, Pappi, Ruhtinas.**

Shnoro, Snoro, Schnörö (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanastossa äänteellisesti sopivin vertailukohta nimelle *Snoro* on substantiivina ja adjektiivina käytetty *šnoronenä* 'pitkä ja kapea nenä'. Säämäjärvellä sana on tunnettu tässä muodossa; Suojärvellä sana on ollut *horonenä*. Karjalassa substantiivi *noro* on merkinnyt 'notkoa' tai esimerkiksi 'veden syömää syvennystä' (Suistamo, Salmi). Säämäjärvellä on tunnettu etuvokaaliset *šnörölleh* 'nyrpälleen' ja *šnörönenä* 'nirppanokka'. (KKS.) Suojärven henkikirjoihin nimi on kirjattu toisinaan etuvokaalisena muodoissa *Schjörö* (1895), *Schnörö* (1920) ja *Snörö* (1933). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1887, tuolloin Kuikkaniemestä (*Snora*, useimpina muina vuosina *Snoro*). Nimi *Shnoro* voisi viitata notkoon ja sen äärellä sijainneeseen asuinpaikkaan, mutta nimen vaihteleva ortografia saa epäilemään, että nimi olisi alun perin deskriptiivinen lisänimi. Kyseessä voisi nähdäkseni olla sukunimi, johon sisältyy alun perin nimettävän ulkonäköön viitannut lisänimi. – Suojärvellä *Inh. Wasili Wasiljeff Schnjörä*, Kuikkaniemi 1885; *Löysä Feodor Wasiljeff Schnjöröi* [sic], *Löysä Andrei Wasiljeff Schnjörö* ja *Löysä Wasilei Wasiljeff Schnjörö*, Kuikkaniemi 1890.

Vrt. **Törttö.**

Vrt. **Kokatti.**

Skitkari (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Skitkari* sisältyy karjalan kielen sana *skitari* (*skituri*) eli *škiitari*. Sillä on ollut merkitys 'saituri'; *škiidari on, ei ossa soboa perehel* ('saituri on, ei osta vaatetta perheelle'; Suojärvi). Sana on tunnettu Raja-Karjalassa Suojärvellä ja Salmissa. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sana on Salmissa ollut *skidari* 'itara, säästäjä' (Poh. 1947). Nimi on kirjattu Suistamon henkikirjaan vuosina 1885 ja 1890 muodossa *Skitkar*, myöhemmin *i*-loppuisena. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Lisänimi on ehkä alun perin annettu säästäväisestä elämäntyylistään tunnetulle miehelle. – Suistamolla *Inh. Stepan Iwanov Skitkar*, Koitonselkä 1885.

Snäkin (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Impilahden Syskyjärveltä lähtöisin oleva nimi *Snäkin* on kirjattu henkikirjoihin myös muodoissa *Snjäkä*, *Snjägin*, *Snjäkin*, *Schnäkki*, *Schnäkä* (1910, 1920), *Schinjäkä*, *Schnjäkä* (1890) ja *Schinjäkin*. Impilahden paikannimikokoelmassa on muoto *Snäkin* ja *Karjalaisten nimioppaassa* muoto *Snäki* (Härkönen 1930: 22). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu (mm. *Snäkä*, *Shnäkä*, *Smäka*, *Shnjakja*) ensi kerran vuonna 1872 eli 50 vuotta myöhemmin kuin henkikirjaan. Nimen lukuisat eri kirjoitusmuodot vahvistavat käsitystä, että nimi on alun perin ollut nimettävää kuvaileva lisänimi. Nimen voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *šnäketteä*, jolla on Suojärvellä ja Säämäjärvellä kuvattu 'oravan ääntelemistä, säkättämistä' (KKS). Kyse saattaisi olla alun perin nimettävän puhetapaan viitanneesta lisänimestä, vaikka pidän selitystä hieman epävarmana, varsinkin kun on kyse jo 1800-luvun alussa

esiintyneestä henkilönnimestä. – Impilahdella *Ivan Alexejev Sinägin*, Syskyjärvi 1818.

Vrt. **Balbatsu, Bräyschy, Bräysy, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti, Sorttanen.**

Sorttanen (Suistamo)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Sorttanen*, joka on kirjattu vuosien 1900 ja 1920 henkikirjoihin muodossa *Tschorttanen*, pohjannee karjalan kielen sanaan *tšortta* 'piru, paholainen' (mm. Suistamo, Impilahti, Suojärvi); Salmassa sanalla *tšortan akka*, jota on käytetty halventavasti 'vahinkoa tekevästä naisesta', on ollut merkitys 'pirun akka', ja sanalla *tšortanheiny* on Säämäjärvellä ollut merkitys 'takiainen'. Sanaa *tšorttalaine* 'pirulainen' on muun muassa Suistamolla käytetty soimaussanana. (KKS.) Salmassa sanalla *tšorttu* on ollut merkitykset 'piru, hitto, paholainen' (Poh. 1947). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Sorttanen* (myös *Sortanen*) mainitaan ensi kerran vuonna 1909; tuolloin nimi on kirjattu vihittyjen luetteloon Loimolasta. Nimi *Tschorttanen* on käsittääkseni voitu antaa pahatapaiselle tai paljon kiroilleelle ihmiselle. Hyvä vertailukohta nimelle on Suistamolla 1800-luvulla (vuosien 1818, 1870 ja 1890 henkikirjat) tunnettu lisä- tai sukunimi *Piru* (karjalan *piru* 'paholainen, piru'; KKS). Salmassa haukkumanimen *Piru* on kerrottu annetun eräälle "kovalle työmiehelle" (Salmin paikannimikokoelma). Pidän nimeä *Sorttanen* alkuaan nimettävän puhetapaan viittaavana lisänimenä. – Suistamolla *Kiril Nikitin Tschorttasen peril[linen] L Gerasim*, Loimola 1900.

Vrt. **Balbatsu, Bräyschy, Bräysy, Havanskoi, Hovanskoi, Kroni, Plaketti, Snäkin.**

Stjonku, Stönky (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Stjonku* voi yhdistää karjalan kielen sanoihin *št'onkku* ja *štönkky* (*štšonkku*), jotka kumpikin ovat merkinneet Suojärvellä 'iskua, mätkäystä' ja 'kimpaletta'. Kumpaakin on lisäksi käytetty ainakin Suojärvellä kuvaamaan 'isoa, lihavaa ihmistä', esim. *akan štšonkku*. (KKS.) Salmassa verbi *stönkkiä* on merkinnyt 'yhdellä jalalla hyppimistä' mutta myös 'liikkaamista' (Poh. 1950). Nimen on kerrottu Suojärvellä esiintyneen myös muodossa *Stonku* (*Stonkun Ondrei*) (Henkilönnimikilpa 1972: Kuokkanen); ilmeisesti on kyse vaihtelusta *Stjonku* ~ *Stönky* (ks. Mitrinen 1966: 571). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi on muodoissa *Stenku* (Eloniemi 1905, Evanniemi 1910), *Stonku* (1908–1914, 1916, 1923) ja *Stönky* (mm. 1928–1929). Kyse lienee alun perin ollut lihavalle miehelle annetusta lisänimestä; nimen *Stjonku* saaneen miehen veljen nimi oli *Möhkönen* (Kuutti 2011: 267); ks. tätä. – Suojärvellä *Lampti Trofim Rodionoff Stjonkunen*, Törisijä 1895; *Lp. Feodor Osipoff Stjonku*, Eloniemi 1900; *Lampti Trofim Rodionoff Stjonkunen*, Hukkala 1920.

Vrt. **Lupsakko, Maukku.**

Vrt. **Könttä, Könttyri, Möhkönen, Pötkä.**

Tattari (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Tattari* on tunnettu Laatokan alueella, muun muassa Suistamolla, jo 1600-luvulla. Nämä *Tattari*-nimet Sirkka Paikkala on yhdistänyt 'tataaria', 'kulkukauppiasta' ja 'romania' merkitseviin sanoihin ja epäillyt osan *Tattari*-nimistä kehittyneen samanalkuisista talonnimistä. (Mikkonen – Paikkala 2000

s.v. *Tattari*; myös Nissilä 1975: 161–162.) Suistamolla asiakirjoihin 1800-luvulla kirjattu nimi on eri perua. Karjalan kielen sana *tattari* tai *tatoara* on muun muassa Suojärvellä tunnettu merkityksessä 'tataari, tataarilainen kulkukauppias'. Säämäjärvellä sanalla on tavattu myös kuvaannollista käyttöä, jolloin sillä on viitattu 'jäntevään' tai 'nopeaan' mieheen: *se mies om ku tattari, zdoroovoi, roadai; vieröy ku tattari (ylen ravieh juoksuo)*. (KKS.) Raja-Karjalan henkikirjoihin on harvoin kirjattu lisätieto siitä, että mainittu henkilö olisi ollut romani; Soanlahden kirkonkylässä vuonna 1818 tehdyt merkinnät *Inh. Tattare Alexander Bollström, abram [sic] Bollström Tattare* ja *Inh Tattare Mats Do* ['sama'] ovat hyvin poikkeuksellisia. Lisäksi Raja-Karjalan romaneilla on ollut 1800-luvulla ruotsinkieliset sukunimet ja luterilaiset ristimänimet, jolloin heidät on helppo erottaa ortodoksikarjalaisista. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tattari* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1891; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon kirkonkylästä. Pidän mahdollisena, että Suistamolla 1800-luvun lopulla kahdessa eri kylässä kirjattu lisänimi on viitannut nimettävän, maattomaan väestöön kuuluvan miehen, työskentelytapaan tai voimakkaaseen ulkomuotoon. Näiden nimien yhteyttä pitäjässä jo 1600-luvulla kirjattuun *Tattari*-nimeen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tattari*) en ole havainnut. – Suistamolla *Lois Wasili Matfejeff Tattar [sic]*, Ahvenlampi 1890; *Löysä Ivan Matvejeff Tattar [sic]*, kirkonkylä 1890.

Tschoma (Suojärvi)

Nimettävän luonnetta kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Tschoma* sisältynee karjalan *tšoma*. Karjalan kielen sanalla *tšoma* on muun muassa merkitykset 'kaunis, sokea, soma, sievä' (mm. koko Raja-Karjala) mutta Suojärvellä myös merkitys 'nuhteeton, kelvollinen'. Suojärvellä on tunnettu ilmaus *tšoma paginal* 'lempeäpuheinen' ja Säämäjärvellä ilmaus *tšomal silmäl* 'ystävällisesti'. (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tsoma* esiintyy ensi kerran vuonna 1884; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Leppäniemestä. Pidän mahdollisena, että *Tschoma* on yksi niistä harvoista rajakarjalaisista sukunimistä, jotka pohjaavat nimettävänsä positiivisesti luonnehtineisiin lisänimiin. – Suojärvellä *Inhysing Artem Ivanov Tschoma*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda, Prittinen.**

Tschorttanen ks. **Sorttanen.**

Tschährä (Impilahti)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Tschährä* voi yhdistää lähinnä verbiin *tšährätä*. Karjalan kielen verbillä *tšährätä* on merkitys 'hääriä, hyöriä, sählätä, tuhertaa'; Säämäjärveltä on mainittu muodot *tšährätä* ja *tšährätä* (KKS). Nimi on kirjattu Impilahden henkikirjoihin vuosina 1900 ja 1920 muodossa *Tsährä*. Impilahdella on tunnettu paikannimi *Sähränmäki* (Janaslahti; metsää kasvava mäki; Impilahden paikannimikokoelma) ja talonnimi *Tschähränpiha*, joka on ollut Tsährien talon nimi (Impilahden vuoden 1920 henkikirja). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muun muassa muodoissa *Tsägrä* (*Tshägrä*) ja *Tsährä* (*Tshährä*); merkinnät alkavat vasta 1890-luvun alusta. Käsittääkseni kyseessä on alun perin pejoratiivinen deskriptiivinen lisänimi, joka on annettu paljon puuhastelleelle, aina liikkeessä olleelle miehelle. – Impilahdella *RT Grigorei Tschährä*, Metsäkylä 1818; *Grigorei Tschäckrä* ja *Anton Tschäckrä*, Metsäkylä 1835.

Vrt. **Suschu, Tsutsunen.**

Tsurkka (Suojärvi)

Nimettävän luonteenpiirteitä lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Tsurkka* sisältyy karjalan *tšurkka*. Sanalla on kaksi eri merkitystä: 'pölkky' tai 'paksu halko' (mm. Suojärvi) ja 'peltojyrä' (*tšurkku*; Salmi). Sanaa on käytetty kuvailevana ilmauksena jopa sotainvalidista puhuttaessa: *tuloo tšurkkana kod'ih, eig ole kätty, eig ole jalgoa, a ykskai leugoi syd'ie* ('kuitenkin joutavia puhuu'; Suojärvi). (KKS.) Pohjanvalo mainitsee vain merkityksen 'paksu, halkaistu halko' (Poh. 1947). On huomattava, että *Tsurkka* on äänteellisesti lähellä tiettyjä ristimänimien hypokorismeja: Karjalassa on Nissilän mukaan tunnettu muun muassa miehennimi *Surkka* (< ven. rn. *Aleksandr*; Nissilä 1976: 131). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tsurkka* on kirjattu ensi kerran vuonna 1887; tuolloin nimi on merkitty kastettujen luetteloon Vegaruksesta. Nimen *Tsurkka* taustalla on käsittääkseni pejoratiivinen lisänimi. – Suojärvellä *Lampti Wasili Feodoroff Tschurkin*, Vegarus 1895.

Vrt. **Balbatsu, Tupitsa**.

Tunkkeli (Impilahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Tunkkeli* mainitaan Impilahdelta vain vuoden 1925 henkikirjassa. Kuitenkin Pohjanvalo mainitsee kyseisen sukunimen; hänen mukaansa sanalla *tunkkeli* oli Salmassa merkitys 'paksusti puettu henkilö' (Poh. 1950); *Karjalan kielen sanakirjassa* sanaa ei mainita. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1849; tuolloin nimi on kirjattu rippikirjaan Hippolasta eräälle tilattomalle perheelliselle miehelle. Samalle miehelle on vuoden 1850 henkikirjaan kirjattu vain ristimänimi ja patronyymi (*Inhysingen Andrei Andrejeff*); mikään ei viittaa siihen, että mies olisi ollut luterilainen. Seuraavan kerran nimi on mainittu seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1887 samasta kylästä (muodossa *Tunkeli*); nimenkantajan mahdollinen sukulaisuussuhde aiemmin (1850) mainittuun ei ole selvillä. Kitelän ja Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Tunkeli, Tunkieli, Tunkeli (Duncker, 1939) [sic], Tunkela* (1904). – Impilahdella *Työl. Pekka Ivaninp[oika] Tunkkeli*, Pitkäranta 1925.

Vrt. **Pusu**.

Tuohikerä (Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä lisänimi → sukunimi

Nimen *Tuohikerä* voi yhdistää karjalan tai suomen sanaan *tuohikerä*. Karjalassa sana merkitsee 'tuohikerää', mutta sitä on käytetty myös vertausanana puhuttaessa 'särkevästä tai hatarasta päästä'; *peä on kui tuohikerä, kibie moine* (Suojärvi) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä; hän esittää sanalle vain merkityksen 'tuohikerä' (Poh. 1947; Poh. 1950). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Tuohikerä* mainitaan vuosina 1871–1914. Nimi on voinut alkuaan viitata esimerkiksi huonomuistiseen tai -kuntoiseen henkilöön. – Salmassa *Lsä Anton Tuohikerän lki Agafia*, Peltoinen 1900; *Mök. Ivan Antonoff Tuohikerä*, Peltoinen 1915.

Vrt. **Löllö, Mämmi**.

Tupitsa (Salmi, Suistamo), **Tupitsin** (Salmi)

Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Tupitsa* sisältyy karjalan *tupittša*. Karjalassa sanaa *tupittša* (Salmassa *tupittšu*) on käytetty 'käyttökelvottomasta tylsyneestä kirveestä' mutta muun

muassa Suistamolla myös puhuttaessa ’tyhmästä, laiskasta, saamattomasta, taitamattomasta’ tai ’pahankurisesta ihmisestä tai eläimestä’ (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Tupittšu*; hänen mukaansa Salmassa tunnettiin sana *tupittšu* ’tylsä teräse’ (Poh. 1947). Linnakylän informantit ovat kertoneet, että Suistamolla tavattu lisänimi *tupitsa* on annettu 1800-luvun lopulla ”jollekin tyhmähkölle miehelle” ja nimi on kehittynyt sukunimeksi 1900-luvun alussa (Linnakylä 1968: 84). Suistamolla nimi on ollut käytössä paljon varhemmin kuin Linnakylä on esittänyt: nimi on kirjattu jo Suistamon vuosien 1818–1850 henkikirjoihin kirkonkylästä ja vuodesta 1900 alkaen Ahvenlammen kylästä. Ei ole tiedossa, onko Suistamolla kyse yhdestä ja samasta nimestä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen maininta nimestä on vasta vuodelta 1900; tuolloin nimi on kirjattu rippikirjaan kirkonkylästä ja myöhemmin Ahvenlammelta ja Pyörittäjästä. Nimen ortografia vaihtelee: nimestä on ilmeisesti kehittynyt myös muoto *Tupitsin* (vrt. *Bomba* ~ *Bombin* ym.). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan jo vuonna 1880 Miinalasta ja Ylä-Uuksulta. Salmassa kyse lienee eri suvusta. – Suistamolla *Grigorei Tupitza*, Suistamon kirkonkylä 1818; *Inh. Ogafia Okulova Tupitsa*, kirkonkylä 1850; *Tal. Wasili Filipoff Tupitsa*, Ahvenlampi 1900; Salmassa *Lsä Ivan Pauloff Tupitscha*, Uuksalonpää 1900; *Lsä Pavel Ivanoff Tupitsa*, Uuksalonpää 1915.

Vrt. **Butschoi, Kutja, Löllö, Suschu, Tsutsunen.**

Turhanen (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Turhanen* sisältyy karjalan *turha*. Karjalan adjektiivi *turha* on merkinnyt ’tarpeetonta, hyödytöntä, turhaa’ ja substantiivi *turha* ’pörröä tai takkua hiuksissa’ (Säämäjärvi) mutta myös ’seppelettä’ (Suojärvi). Sanalla *turhalleh* on Suojärvellä ollut merkitys ’pörröllään, pörrölleen’ (tukasta) ja sanaa *turhapeä* on käytetty ’pörrö- tai pystytukkaisesta’ tai ’seppelepäästä’. (KKS.) Sen sijaan Nissilän mukaan *turha* on yksi karjalaisiin lisänimiin sisältyvistä sanoista, joilla on viitattu nimettävän tapoihin tai luonteenpiirteisiin ja joista suuri osa on negatiivisia ja pejoratiivisia (Nissilä 1975: 146, 148). Suojärvellä henkilönnimi *Turha* on mainittu jo 1600-luvun alkupuolella Rannankylässä (henkilönnimi *Kusemka Turha*, kirkonkylä 1618) ja Kärjänselässä (*Fedorko Turha* ja *Cusomka Turha*; Kuujo 1965: 47, 50; Asiakirjoja Karjalan historiasta 1987). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Turhanen* mainitaan vuonna 1849 Evanniemestä; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle talonpojalle. Nimeä voi verrata Suistamolla 1900-luvulla henkikirjaan kirjattuun lisänimeen *Takku* (*takku* mm. Suistamolla ’huono, takkuinen villa, karva tai tukka’; KKS; *Löysä Mark Bogdanoff Takku*, Leppäsyrtä 1900), joka ei ole kuitenkaan kehittynyt sukunimeksi. Pidän mahdollisena, että suojärveläinen nimi *Turhanen* on alkuaan viitannut nimettävän ulkonäköön, pörröiseen tukkaan. – Suojärvellä *Wasilei Ivanov Turhone*, Varpakylä 1818.

Vrt. **Karhatsu, Pörhönen.**

Turu (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Turu* sisältyy karjalan sana *туру*. Karjalan kielessä tunnetulla sanalla *туру* on Raja-Karjalassa ja Aunuksen Karjalassa ollut merkitykset ’paimentorvi’ (Suistamo) ja ’käärö, rulla’ (Nekkula-Riipuškala), eli sana viittaa johonkin rullattuun (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *туру* merkitykseksi ’liemiruoka

(leipää, suolaa, vettä ja liinansiemenöljyä)’; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Turu* mainitaan ensi kerran vuonna 1896 eräällä maattomalla miehellä. Nimi on käsittääkseni voitu muodostaa ’paimentorvea’ merkitsevän sanan pohjalta, jolloin sille löytyy rajakarjalaisesta henkilönnimistöstä muutamia vertailukohtia. – Salmissa *Inh. Andrei Fedotov Turu*, Palojärvi 1880.

Vrt. **Brelo, Kasa, Torvi.**

Tutturi (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Tutturi* lähimpänä karjalan kielen sanastossa on verbi *tuturie* eli *tuturtoa*, jolla on merkitys ’retuuttaa, tempoa, survoa, tukistaa’, ’keikuttaa’ ja ’myllätä, penkoa; mättää’. Sanaa on käytetty myös ’kiireisestä, huolimattomasta tekemisestä’, jolloin sillä on merkitys ’hosua’. Sanan nämä kaikki merkitykset on tunnettu Suojärvellä. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä; hänen mukaansa verbillä *tuturdua* on sen sijaan Salmissa ollut merkitykset ’soittaa torvella’ ja ’pukea paksusti päälle’ (Poh. 1947). Lisä- ja sukunimi *Tutturi* mainitaan henkikirjoissa Salmin Kirkkojoelta vuosina 1818–1845 ja vuodesta 1900 alkaen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu 1820-luvulla ja 1880–1900-luvuilla Kirkkojoelta. Nimi *Tutturi* on uskoakseni alun perin viitannut jollain tavalla nimettävän nopeatempoiseen käytökseen. – Salmissa *Jacov Trifanov Tutturi*, Kirkkojoki 1818; *Grigori Matfejeff Tutturi*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Plaketti.**

Tuusa (Salmi)

Nimettävän olemusta kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Tuusa* on nähdäkseni yhdistettävissä karjalan sanaan *tusa* eli *tuusa*, jota on käytetty muun muassa ’mahtailevasta tai lihavasta ihmisestä’, jolloin sana on merkinnyt ’pomoa, pohattaa’. Sen sijaan sanalla *tuša* on ollut merkitys ’mielitetty, kulta, sydänkäpyinen’ (Suojärvellä *duša*). (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Tusa*. Hänen mainitsemansa sana *tuuzu* ei sen sijaan tunnu liittyvän kyseiseen nimeen: sanalla on hänen mukaansa merkitykset ’kasvot’, ’naamataulu’, ’nuuskarasia’ ja ’ässä korttipelissä’. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Samanasuinen sukunimi *Tuusa* on tunnettu myös Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tuusa*), mutta en yhdistä salmilaista nimeä siihen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tusa* on kirjattu ensi kerran vuonna 1879 Varpaselästä. Pidän mahdollisena, että nimi on alun perin kuvailut nimettävää, tämän jonkinlaista mahtailevaa ulkomuotoa tai käyttäytymistä. – Salmissa *Lb. Feodor Michailova Tuusa*, Varpaselkä 1880.

Vrt. **Bajari, Saksa.**

Töhinen (Impilahti)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Töhinen* voi yhdistää esimerkiksi karjalan verbiin *töhissä*, jolla on merkitykset ’tomuta, pölistä’ ja ’tupruta’ (Säämäjärvi) mutta myös ’puhista, tuhista, rähistä’ ja ’hölistä’ (Salmi, Säämäjärvi). Säämäjärveltä on kerätty esimerkilause *eletäh ku töhistäh ’huolettomasti’*. (KKS.) Kitalän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa lisä- tai sukunimi on muun muassa muodoissa *Teginen, Tjohinen ja Toginen*; merkinnot alkavat jo vuodesta 1866. Nimi on voinut viitata esimerkiksi nimettävän puheliaisuuteen. – Impilahdella *Landthandl.* [’maakauppias’] *Jegor Semenoff Töhinen*, Koirinoja 1885.

Vrt. **Plaketti**.

Töntschö (Suojärvi) ja **Töntschönen** (Soanlahti)

Nimettävän olemusta kuvaava lisänimi → sukunimi

Liitän nimen *Töntschö* sanaan *tönttšö*. Karjalan kielen sanalla *töntšöi* eli *tönttšö* on merkitys 'survotuista marjoista ja jauhoista sekoitettu pöperö' (Suistamo, Salmi) mutta myös 'tollo, tohelo' (Säämäjärvi) (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *tönttšöi* 'veteen tehty jauho-marjaseos' (Poh. 1947). Suojärven Maimalammelta vuonna 1895 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Töntschinen* lienee sama nimi, samoin Leppäniemestä 1920 kirjattu *Töntsi*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Töntsi*, *Töntse* (1900, 1905) ja *Töntsö*; ensimmäinen maininta on vuodelta 1899 Leppäniemestä. Nimelle *Töntschö* on rajakarjalaisessa henkilönnimistössä runsaasti vertailukohtia. – Suojärvellä *Iwan Iwanov Töntschö*, Leppäniemi 1875; Soanlahdella *Mökk. Grigori Ivanoff Tötschönen* [sic], Harsunvaara 1900.

Vrt. **Huttu**, **Mämmi**, **Röppönen**.

Töppönen (Korpiselkä)

Nimettävän olemusta kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Töppönen* sisältynee karjalan *töppöine*, jolla on Raja-Karjalassa tunnettu merkitykset 'kengän päälle vedettävä sukanterä', 'tohveli, tossu, töppönen' ja 'villakinnas, lapanen' (KKS). Nimi on lähtöisin Korpiselän Ägläjärveltä (Mutanen 2015a: 37). Se on kirjattu Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vasta 1800-luvun viimeisinä vuosina. Aivan 1900-luvun alussa samanasuinen lisä- tai sukunimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin myös Salmin Miinalassa, mutta siitä ei ole muuta tietoa. Nimellä *Töppönen* on mahdollisesti viitattu nimettävän pieneen kokoon, vaatimattomuuteen tai johonkin jalkavaivaan: Korpiselän Saarivaarassa tunnettua lisänimen *Töppö-Tahvo* on selitetty kuuluneen erälle "vaivaiselle ukolle", joka oli "muuten vahva mies, vaikka oli jalkavaivainen". – Korpiselässä *Lp. Feodor Feofanoff Töppösen leski Sofia*, Ägläjärvi 1900.

Vrt. **Kitsu**, **Löttö**.

Törhönen (Suojärvi)

Nimettävän olemusta kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Törhönen* on lähtöisin Suojärveltä, mutta samanasuinen nimi on tunnettu ennen sotia myös Jaakkimassa ja Antreassa sekä Repolassa. Sirkka Paikkala on epäillyt, että sukunimen taustalla olisi venäläisen ristimänimen *Dorofei* karjalainen variantti *Torho* ~ *Törhö*. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Törhönen*.) Sukunimeä *Törhönen* ovat Kirsti Kuutin mukaan Suojärven Leppäniemessä käyttäneet Agafon Berovin (s. 1675) pojanpojan Leonti Dimitrinpojan (s. 1744) pojan Andrein (s. 1778) jälkeläiset (Kuutti 2011: 246). Nähdäkseni suojärveläisen sukunimen *Törhönen* voi yhdistää karjalan kielen verbiin *törhötteä*, jolle on kirjattu merkitykset 'olla pörhössä' (Säämäjärvi), 'olla mutrussa' (Nekkula-Riipuskala) ja 'jököttää, töröttää' (Suojärvi). Sanaa on käytetty myös tuulemisesta: Suojärvellä on sanottu *törhötteä tuuloo*. (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1905; tuolloin rippikirjaan merkitty nimi on kuulunut muutamalle Leppäniemessä asuneelle tilattomalle perheelle. Nimi *Törhönen* on voinut käsittääkseni kehittyä lisänimestä, joka on kuvannut esimerkiksi nimettävän

pystyä, vahvaa tukkaa. – Suojärvellä *Ignat Andrejev Törhönen*, Leppäniemi 1880.

Vrt. **Pörhönen, Turhanen.**

Törgy, Törky (Salmi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Törky* sisältynee karjalan kielen sana *törky* 'törky' (Hotari 1955: 60–61; Poh. 1950). *Karjalan kielen sanakirjassa* nimeä äänteellisesti lähinnä on verbi *törkätä* 'tyrkätä, survaista' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan jo vuonna 1848 Pöllästä ja vuonna 1858 Iutalan kylästä Mantsinsaaresta. Kyseessä lienee pejoratiivinen lisänimi, jolla on ehkä viitattu nimettävän epäsiistiin olemukseen, miksei myös siivottomaan asumukseen. – Salmissa *Stepan Nikiforov Törky*, Oritselkä 1875.

Vrt. **Ribu, Ryökä, Räbinä.**

Törttö (Impilahti, Suistamo, Salmi), **Törttönen** (Soanlahti ja Korpiselkä)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimet *Törttö* ja *Törttönen* voi yhdistää muutamaaan karjalan kielen sanaan. Suojärvellä on tunnettu adverbiaali *törtöilleh* 'törröllään, mutrussa'. Sanaa *törttö* on käytetty lapsen syöttösarvesta. Sana *törttöi* on Suojärvellä ja Säämäjärvellä merkinnyt 'likaa, tahmaa, töhnää' ja verbi *törttövyö* muun muassa 'töhrintymistä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Törttö* mutta ei mitään sellaista sanaa, josta olisi apua kyseisen nimen tulkinnessa (Poh. 1947; Poh. 1950). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensimmäisen kerran vuoden 1835 rippikirjaan (*Törttö*); nimi on tuolloin kuulunut erälle koitonselkäläiselle talonpojalle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vuosina 1905–1909 ja joitakin kertoja sen jälkeen. Impilahden Koirinojalla nimi on kirjattu henkikirjaan vuosina 1880–1890 (*Töttö*); Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu (muodossa *Törttö*) vain vuonna 1908. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Törttönen* mainitaan vuodesta 1902 alkaen; pitäjässä nimi on tunnettu Saarivaarassa. *Törttö*-nimiä on kehittynyt eri puolilla Raja-Karjalaa, ilmeisesti ainakin Suistamolla ja Salmissa. Lisänimi on voinut alkuaan viitata nimettävän ulkomuotoon, erityisesti tämän suuhun. – Impilahdella *Matfei* [? epäselvä] *Jerasimoff Törttö*, Kytösyryjä 1850; Soanlahdella *Petri Törttänen* [*Törttönen?*], Havuvaara 1880, *Wasili Törttösen lapset*, Havuvaara 1900; Korpiselässä *Inh. Wasilei Törttönen*, Saarivaara 1885; Suistamolla *Tal. Ivan Romanoff Törttö*, Koitonselkä 1900; Salmissa *Lp. Terenti Bogdanoff Törttö*, Varpaselkä 1900.

Vrt. **Shnoro.**

Vekkel (Impilahti ja Salmi)

Nimettävän luonteenlaatua kuvaava lisänimi → sukunimi

Impilahdella ja Salmissa kehittyneen nimen *Vekkel* voi yhdistää adjektiivina ja substantiivina esiintyneeseen karjalan kielen sanaan *vikkeli*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'ovelasta, viekkaasta' (KKS). Samanasuinen sukunimi tunnetaan Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeessä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vekkel*). Impilahden Kytösyryjästä nimi on vuonna 1870 kirjattu henkikirjaan muodoissa *Wekkel* ja *Wikkeli*, vuonna 1875 saman pitäjän Sumeriassa muodossa *Wekkali*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (*Vekkel*, *Vekeli*) on kirjattu ensi kerran vuoden 1861 rippikirjaan Kytösyryjästä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Vekkel* (joskus

Vekkeri) on kirjattu ensi kerran vuonna 1900 Uuksalonpäässä eräälle tilattomalle miehelle. Salmissa tavattu nimi voi olla lähtöisin Impilahdelta. Pohjanvalo ei kyseistä nimeä mainitse; hänen sanakirjassaan äänteellisesti lähimpänä ovat sanat *vikkel* 'vikkela' ja *vikkeli* 'vikkeri, virna' (Poh. 1947; Poh. 1950). Pidän sukunimeä *Vekkel* alkuaan nimettävää kuvailevaan lisänimeen perustuvana sukunimenä; lisänimi on voinut viitata niin nimettävän luonteeseen kuin käytökseenkin. – Impilahdella *Inh. Aleksander Jakowlev Wekkeli*, Kytösyryä 1870; Salmissa *Lois Nikit Aleksejeff Wekkeli*, Hiiva 1915.

Vrt. **Havanskoi**.

Venkula (Suistamo)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Venkula* sisältyy karjalan *venkula*. *Karjalan kielen sanakirjassa* sana *venkula* mainitaan vain Suistamolta ja Impilahdelta, ja kummassakin sanalla on ollut merkitys 'vetelehtijä' (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa eräällä leppäsyryläisellä tilattomaan väestöön kuuluneella perheellä. Pejoratiivinen nimi on annettu alun perin mökkiläiselle, ja sillä on kuvattu nimettävän – ehkä oletettua – työskentelytapaa. – Suistamolla *Mökk. Wasil Pauloff Wenkula*, Leppäsyryä 1900.

Vrt. **Brilli, Brotkin, Hutukka**.

Väntti (Suojärvi)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Väntti* karjalan sanaan *väntti*. Karjalan kielen sanaa *väntti* (Suojärvellä *vänt't'i*) on käytetty kuvaamaan 'kömpelöä ja huonosti liikkuvaa ihmistä'. Sana on tunnettu Suojärvellä, Säämäjärvellä ja Salmissa: Säämäjärvellä on sanottu *astuu ku vän'tti lyhyzil dalloil* 'lyhyillä jaloilla'. (KKS.) Salmissa sanalla *väntys* on ollut merkitys 'hidas' ja sanalla *väntyšši* merkitys 'matalajalkainen' (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Väntti* esiintyy ensimmäisen kerran vuonna 1886; tuolloin nimi on merkitty kastettujen luetteloon Leppäniemestä. Henkikirjaan nimi on kirjattu ensi kerran samoihin aikoihin kahdelle kaitajärväläiselle, maata omistamattomaan väestöön kuuluvalle veljekselle. – Suojärvellä *Inh. Iwan Bohdanoff Wäntti* ja *Inh. Afanas Bohdanoff Wäntti*, Kaitajärvi 1885.

Vrt. **Kähmi**.

Öykkönen (Suistamo ja Korpiselkä)

Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen voinee yhdistää lähinnä verbeihin *ökytteä* 'hakata', jota on käytetty myös 'kankeasta puhumisesta', ja *öykätä* 'jysäyttää'; 'pukahtaa'. Verbit on tunnettu Säämäjärvellä ja Suojärvellä. (KKS). Nimi *Öykkönen* on Suistamon Koitonsejän kylässä kirjattu vuonna 1855 henkikirjaan muodossa *Öykönen*, vuonna 1860 *Öhkönen* ja vuosina 1880–1890 muodossa *Öyhkönen*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole sukunimeä tavoittanut. Sen sijaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vuodesta 1899 alkaen; asiakirjojen suomennoksissa nimi on muun muassa muodoissa *Öikkönen* ja *Jöikkönen*. – Suistamolla *Nämndem: Nikolai Semenoff Öykonen*, Koitonsejä 1850; Korpiselässä *Löysä Filip Bogdanoff Äykkönen* [sic], Ägläjärvi 1895.

Vrt. **Balbatschu, Plaketti**.

3.5.2 Monitulkintaiset lisänimipohjaiset sukunimet (71 nimiartikkelia)

Blanku (Suistamo)

? Nimettävän tapoja (puhumista?) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Blanku* lähinnä on karjalan sana *plankku*, jolla on merkitykset 'lankku' ja '(jalka-, katto- seinä- yms.)lista' (mm. Suojärvi) (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Blanku* (*Blankku*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1900; tuolloin nimi mainitaan rippikirjassa Niinisyrjästä. Suistamon Leppäsyrjässä tunnetun paikannimen *Blankunsuo* on selitetty johtuneen siitä, että suohon uponnut lehmä "blankutti" kelloaan (Suistamon paikannimikokoelma); nimi on siis yhdistetty verbiin *plankettoa* 'hokea' (Nekkula-Riipuškala) tai *plakuttoa* 'kolkuttaa, koputtaa, nakuttaa, taputtaa; kopittaa, köpittää' (KKS). Nimi *Blankku* on voinut alun perin kuvata nimettävän puhetapaa tai jonkinlaista ääntelyä. – Suistamolla *Mök. Timofei Nikolajeff Blanku*, Niinisyrjä 1900.

Vrt. **Näivö**.

Blinnikka (Suistamo)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Blinnikka* sisältänee Suistamolla tunnetun karjalan kielen sanan *blina* 'ohukainen, lettu' (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Jalonvaarasta jo vuonna 1830 muodossa *Blinnik*; vuosina 1833 ja 1835 nimi on muodossa *Blinnikka*. Suistamon paikannimikokoelmaan talletetun muistitiedon mukaan suvun esi-isä Vasili Fomin olisi ollut kulkukauppias ja asettunut Jalonvaaraan kotivävyksi. Toisen selityksen mukaan nimen *Blinnikka* olisi antanut "Ruotsin vallan aikaan" käräjätuomari erälle miehelle, joka nimitti käräjillä mukanaan ollutta "huonosti leivottua leipää" *blintsikäksi* (Suistamon paikannimikokoelma); tätä tarinaa pidän kansanetymologiana. Pidän mahdollisena, että nimi on voinut viitata henkilön ulkomuotoon, esimerkiksi nimettävän laihuuteen. Nimen aiheeseen on voinut vaikuttaa venäläinen henkilönnimistö: Venäjällä tunnetaan sukunimi *Blinov* (<< 'blini'; Unbegaun 1972: 195). – Suistamolla *RT Wasilei Wasiljefff Blinnik*, Jalonvaara 1845.

Vrt. **Kitsu**.

Vrt. **Tschupukka**.

Bloigu (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Bloigu* voi yhdistää sanaan *ploiku*. Sana *ploiku* on merkinnyt 'iskua, kolahdusta' (*bloigu*; Suojärvi, Säämäjärvi) (KKS). Salmassa sanalla on merkitys 'kumahdus' ja verbillä *bloigahuo* 'raakkua' (korppi) ja 'puhua turhuuksia' (Poh. 1950). Suistamolla tavattu lisänimi *ploiku* (*bloigu*) on kuulunut pitkälle Ivan Kokkoselle, ja *ploiku* on Linnakylän informanttien mukaan viittannut nimenomaan 'pitkään, laihaan ihmiseen' (Linnakylä 1968: 20). Impilahden Ruokojärvellä *bloiku* on ollut Matti Kokkosen lisänimi; lisänimen antoperustetta ei ole tiedossa (Impilahden paikannimikokoelma). Suojärvellä *Bloigu* on ollut niin lisänimi kuin sukunimikin (Suojärven paikannimikokoelma). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Bloigu* on kirjattu jo vuonna 1845 Leppäniemestä. Sukunimeksi kehittynyt lisänimi on voinut alkuaan viitata niin nimettävän puhetapaan kuin ulkomuotoon. Tulkitsen nimen karjalan kielen

verbin *bloigahuo* pohjalta ja pidän nimeä nimettävän puhetapaan viittaavana lisänimenä. – Suojärvellä *Grigorej Ivanoff Bloigu*, Leppäniemi 1830.

Vrt. **Balbatsu, Blanku, Bräysy, Burmoi, Havanskoi, Hovanskoi, Plaketti.**

Vrt. **Brinkku.**

Botska (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan sanalle *potška* (paikoitellen *botska, botška, botšku*) on tunnettu Tulemajärvellä ja muun muassa Vienan Karjalassa (mm. Uhtua, Rukajärvi) merkitys 'tynnyri'. Säämäjärvellä sanaa on käytetty halventavasti 'isosta jalasta, potkasta'. Nekkula-Riipuškalla sanalla on tavattu merkitykset 'munuainen' ja 'lepän urpu'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee Salmista sukunimen *Botška* ja sanan *botška* 'tynnyri' (Poh. 1947). Sana on sama venäjässä (VSSK 1895). Nimi *Botshka* on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Peltoisista jo vuoden 1874 rippikirjaan; nimi on tuolloin kuulunut eräälle tilattomalle. Käsittääkseni nimi *Botska* on voitu antaa Salmin Mantsinsaassa tynnyrintekijälle, mutta on myös mahdollista, että nimi on kuvaillut nimettävää, isoa lihavaa miestä tai paksusti pukeutunutta talvikalastajaa. Tätä ajatusta puoltaa se, että Mantsinsaassa, missä nimi on tunnettu, on käytetty paljon kuvailevia, usein pejoratiivisia lisänimiä. Pidän nimeä ensisijaisesti nimettävän ulkomuotoa alkuaan kuvanneena lisänimenä. – Salmassa *Inh. Pawel Semenov Botschka*, Peltoinen 1875.

Vrt. **Stäkä.**

Vrt. **Bondari.**

Bratschkonen ks. **Pratskonen.**

Brotkin (Impilahti)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Brotkin* voi lähinnä liittää karjalan verbeihin *protkata* 'kaataa, paiskata' ja *protkottoa* 'retkottaa, rötköttää'. Sanaa *protkoa* on voitu käyttää 'raskaasta liikkumisesta', esim. *kävelläh protketah*. Kaikki kolme verbiä on tunnettu Suojärvellä. (KKS.) Impilahtelainen sukunimi *Brotkin* on kehittynyt 1800- ja 1900-luvun taitteessa lisänimestä *Brotka*, joka on kirjattu henkikirjaan jo 1800-luvun alussa (1818). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on useimmiten muodoissa *Brodkin(a)* ja *Brotkin* mutta myös muodoissa *Brodko* (1887–1891), *Brotvim* (1903) ja *Brodksen* (1904); varhaisin merkintä on vuodelta 1887 Uomalta. Kyseessä voisi alkuaan olla nimettävän olemusta jollain tavalla kuvaava lisänimi. – Impilahdella *Artemei Brolka* (po. *Brotka*), Uomaa 1818; *Nikifor Brotka*, Uomaa 1835; *Wasilei Maksimov Brotka*, Kitelä 1870; *Taloll. Grigori Feodoroff Brotkin*, Uomaa 1900.

Vrt. **Brilli, Venkula.**

Bussi ks. **Pussi.**

Butschoi (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Butschoi* sisältynee karjalan *putšoi* '(lasten) puuro'; sana on tunnettu muun muassa Salmassa (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sanaa eikä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Toinen karjalan kielen sana, johon nimen voisi yhdistää, on verbi *putšoitua* 'pusertaa', joka on tunnettu Salmassa (KKS). Nimen *Butschoi* antamiseen näyttää vaikuttaneen myös se, että siihen aikaan, kun nimi on ensi kerran kirjattu henkikirjaan, nimen saaneen miehen naapurilla on mainittu nimi *Kytschöi*; karjalan kielen sana *kytsöi* 'kyrsä, kakkara' on tunnettu Säämäjärvellä. Sanaa on käytetty myös 'pannukakusta ja ohukaisesta'

puhuttaessa. (KKS.) (Nimestä *Kytschöi* vielä nimen *Kitsu* yhteydessä.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin hyrsyläläinen sukunimi on kirjattu jo vuonna 1857, jolloin se esiintyy rippikirjassa eräällä talonpoikaisperheellä (*Butsoi*). Nimi *Butschoi* rinnastuu erilaisia puurojen ja muiden ruokien nimityksiä sisältäviin rajakarjalaisiin lisänimiin, joita käsittelem tarkemmin nimen *Mämmi* yhteydessä. – Salmissa *Wasilei Alexejeff Butschoi*, Hyrsylä 1845; *Lp. Agafon Ivanoff Butschoff*, Hyrsylä 1900; *Tal. Nikifor Wasiljeff Butschoi*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1915.

Vrt. **Gurkko, Kutja, Mämmi.**

Haabatsu (Salmi)

? Nimettävän ulkonäköä kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä 'haapaa' merkitsevä sana on koko karjalan puhuma-alueella *hoapa*. Liitän nimen *Haabatsu* sanaan *haprakka* 'hauras, laho' (Korpiselkä, Suistamo, Salmi). (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä, mutta hän mainitsee sanan *habrakko* 'hauras'; 'haapaa' merkitsevä sana on ollut *huabu* (Poh. 1947) ja verbin *habraškoittua* 'tehdä hauraaksi' (Poh. 1950). Johdin *-tsu, -tsy*, joka ei muuta merkitystä, on ollut Raja-Karjalassa (Laatokan Karjalassa) hyvin suosittu (Nissilä 1975: 261, 284). Kyseessä oleva sukunimi on alun perin kuulunut maata omistamattomalle miehelle, ja vuonna 1900 nimi on kirjattu henkikirjaan muodossa *Habartschu*; Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Haabatschu* mainitaan vasta 1900-luvulla. Vuoden 1920 henkikirjassa nimi on muodossa *Haabatsu*, mutta vuoden 1925 henkikirjaan se on suomalaistettu muotoon *Haapanen*; tuolloin nimi on yhdistetty sanaan *haapa*. Yhdistän nimen sanaan *habrakko* ja pidän mahdollisena, että nimi on alkuaan viitannut nimettävään fyysiseen, esimerkiksi sairauden tai nälän heikentämään olemukseen. – Salmissa *Inh. Mattfei Petroff Haabatschu*, Työmpäinen 1880.

Vrt. **Lutjonen.**

Vrt. **Petäjä.**

Hanska (Impilahti)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeä *Hanska* ei ole luontevaa yhdistää yhteenkään venäläisen ristimänimen hypokorismiin tai sen karjalaiseen varianttiin (Nissilä 1976). Nimen voi yhdistää lähinnä karjalan kielen verbiin *hanskata* 'haaskata, kuluttaa', joka on tunnettu Suistamolla ja Suojärvellä (KKS). Pohjanvalon mukaan verbin *hanskata* merkitys on 'kuluttaa vaatteita' (Poh. 1947) ja verbin *hanskavuo* merkitys 'kulua' (Poh. 1950). Samanasuinen sukunimi on tunnettu Etelä-Karjalassa ja Karjalankannaksella (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hanski*); Impilahdella kyse on uskoakseni eri nimestä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1891, jolloin se on kirjattu Koirinojasta sekä haudattujen luetteloon että vihittyjen luetteloon; nimi kuului tuolloin eräälle tilattomalle. Lisänimi, josta sukunimi on kehittynyt, on mielestäni voinut viitata nimettävän kuluneeseen tai ryyysiseen ulkomuotoon. – Impilahdella *Backst. Wasilei Mihailov Hanska*, Kytösyryjä 1875.

Vrt. **Hattara, Kotta.**

Heka (Suistamo)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Heka*, joka on kirjattu Suistamon vuosien 1885 ja 1920 henkikirjaan, on helpoimmin yhdistettävissä deskriptiiviverbiin *hekahtoakseh* 'nauraa hörähtää'

ja substantiiviin *hekahus* 'hörähdys' (mm. Suojärvi; KKS). Nimeä on vaikea yhdistää minkään ristimänimen hypokorismiin (Nissilä 1976). Nimi on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ainoastaan vuosina 1914 ja 1933. Jos nimi tosiaan pohjaa nauramista kuvaavaan sanaan, sille on vertailukohteita salmilaisessa ja rajakarjalaisessa lisänimipohjaisessa sukunimistöissä. – Suistamolla *Inh. Iwan Bohdanoff Heka*, kirkonkylä 1885.

Vrt. **Kokatti**.

Hubli (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmin Tiialassa vuonna 1900, 1920 ja 1925 henkikirjaan kirjatun sukunimen *Hubli* voi yhdistää ainoastaan karjalan verbiin *huplettoa*, jolla on merkitys 'höpistä' (KKS). Nimeä ei löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä kyseistä verbiä (Poh. 1947; Poh. 1950). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodoissa *Hubli* ja *Hupli*. Pidän mahdollisena, että sukunimi pohjaa puhumiseen viittaavaan lisänimeen. – Salmassa *Lp. Petter Wasiljeff Hublinin* [sic] *perill L Fedot*, Tiijala 1900.

Vrt. **Heka**.

Huononen (Impilahti)

? Nimettävän ulkonäköä kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Huononen* sisältyy karjalan tai suomen sana *huono*. Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Karjalan kielen adjektiivilla *huono*, joka on tunnettu koko karjalan puhuma-alueella, on merkitys 'huono, heikko, paha' (KKS). Sukunimeä *Huononen* on tavattu Karjalankannakselta Kivennavalta jo 1700- ja 1800-luvulla (Katiha, HisKi), mutta Impilahden ortodoksiväestöllä olleen samanasuisen sukunimen uskon olevan eri perua. Nimi *Huononen* mainitaan Impilahden Pitkärannasta ensi kerran vuoden 1855 henkikirjassa; nimi kuului tuolloin eräälle kunnan huollossa olleelle ortodoksimehelle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodossa *Guononen* vuosina 1847–1859 ja 1868; muoto *Huononen* on mainittu vain 1920-luvulla Pitkärannasta. Pidän mahdollisena, että nimellä on viitattu esimerkiksi nimettävän huonoon fyysiseen kuntoon. – Impilahdella *Sn Fattig* [= *sokne fattig* 'kunnan köyhä' (ts. hoidokki)] *Semen Huononen*, Pitkäranta 1855.

Vrt. **Kitsu**.

Hörönen (Impilahti)

? Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Hörönen* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *hörö*, jolla on ollut merkitykset 'ajatus, äly, ymmärrys' mutta myös 'huoli, pelko, neuvottomuus, hämminki'. Sana on tunnettu Suistamolla, Suojärvellä ja Säämäjärvellä. (KKS.) Nimessä on lisäksi sukunimen johdin *-nen*. Esimerkiksi Karjalankannaksella Heinjoella ja Kaukolassa on 1800-luvulla tunnettu sukunimi *Hörö*, mutta nimeä *Hörönen* ei ole tietävästi tunnettu muualla kuin Impilahdella (Katiha; HisKi). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ilmeisesti vain pari kertaa (Hippolassa *Höyrönen*, v. 1918, v. 1928). Rajakarjalaisesta lisänimipohjaisesta sukunimistöistä syntyneeseen kokonaiskuvaan sopii parhaiten se, että nimi *Hörönen* on kehittynyt esimerkiksi 'pelkoa' merkitsevän karjalan kielen sanan pohjalta. – Impilahdella *Stepan Nikitin Höröin*, Huunukka 1818; *Löysä Jegor Dmitrejeff Hörönen*, Huunukka 1900.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda**.

Kasa (Suistamo)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Suistamolaiseen sukunimeen *Kasa* sisältynee karjalan sana *kasa* tai *kaša*. Karjalan kielen sanalla *kasa* on useita merkityksiä. Sillä on merkitykset 'kirveen terän (varren puoleinen) kulma' (mm. Suistamo), 'nuotti, tahti', 'kieli' (Säämäjärvi) ja 'kasa läjä' (Korpiselkä). Nimi *Kasa* on mielestäni luontevampi yhdistää sanaan *kaša*, jolla on merkitys '(huono) turkki'. Sana on tunnettu Suistamolla, Suojärvellä, Säämäjärvellä ja Nekkula-Riipuškalla. (KKS.) Salmassa on tunnettu sanan *kaza* merkitykset 'kirveen terän varren puoleinen osa' ja 'keko' (Poh. 1947). Siinä tapauksessa, että nimen taustalla onkin venäjän kielen sana, se voisi olla *kaša* 'puuro, sekasotku' (VSSK 1895). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kasa* mainitaan ensi kerran vuonna 1894, jolloin se on vihittyjen luettelossa Suursaran kylästä. Pidän mahdollisena, että nimi on karjalankielinen ja se on viitannut jollain tavalla nimettävän ulkonäköön. – Suistamolla *Tal. Jevsei Gauriloff Kasa*, Suursarka 1900.

Vrt. **Näivö**.

Kelo (Suojärvi)

? Nimettävän ulkonäköä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kelo* sisältyy karjalan tai suomen *kelo* 'pystyyn kuivunut kuoreton mänty, kelo' (KKS). Samanasuinen sukunimi on tunnettu jo 1700-luvulla Akaassa ja Kuusamossa sekä Karjalankannaksella Sakkolassa (HisKi). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen perusteella sukunimi on lähtöisin Salonkylästä; kyseessä on sukunimi, ei lisänimi. Nimi mainitaan seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuoden 1905 rippikirjassa Salonkylästä. Lisänimi on voinut viitata esimerkiksi nimettävän laihuuteen. Tietävästi kyseessä ei ole itse valittu sukunimi. – Suojärvellä *Lampti Pavel Jelisejeff Kelo*, Salonkylä 1895.

Vrt. **Lutjonen, Näivö**.

Kenkeli (Suojärvi)

? Nimettävän ulkonäköä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Kenkeli* on yhdistettävissä lähinnä karjalan kielen sanaan *kenkelö*, jota on käytetty puusta tai ihmisestä puhuttaessa merkityksessä 'väärä'; sana on tosin kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* vain Uhtualta Vienan Karjalasta (KKS). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa kyseinen nimi on muodoissa *Kenhel* (1906), *Kenheli*, *Kengeli*, *Kengelä* ja *Kenhelä* (1910). Nimi on voinut viitata nimettävän ulkonäköön. – Suojärvellä *Löysä Nikit Grigorjeff Kenkeli*, Leppäniemi 1895.

Kerkkänen (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi *Kerkkänen* on pohjoiskarjalainen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kerkkänen*), mutta samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös Suojärvellä. Siellä sukunimeä *Kerkkä* alkoi käyttää mies, jonka veljistä yksi sai sukunimen *Martiskainen*, toinen puolestaan sukunimen *Jänis* (Kuutti 2011: 271). Suojärveläiseen sukunimeen *Kerkkänen* sisältyy käsittääkseni karjalan *kerkkä*, jolla on monta eri merkitystä: 'vuosikasvain, kerkkä' (mm. Suistamo), 'suksisauvan sompa tai tarpoimen työssä oleva kiekko, tarvoin' (mm. Suojärvi) ja 'petkel, pyöreä nuija' (mm. Suojärvi). Sanalla *kerkkä* on Korpiselässä ja Repolassa ollut myös merkitys 'telkkä'. Suojärvellä sana on esiintynyt sanonnoissa *joga tilaz olet kessel* ('joka asiaan tahdot sekaantua') *kui kerkkä; olet hyvä taivoin kerkkä (tuhma paginal)*. (KKS.) Nimessä on myös

sukunimen johdin *-nen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1902; kastettujen luettelossa esiintyvä nimi on tuolloin kuulunut eräälle vengarusalaiselle talonpojalle. Yhdistän nimen ’asioihin sekaantumiseen’ viittaavaan sanaan *kerkkä*. Näin nimi liittyy toiseen suojärveläiseen nimeen, sukunimeen *Härkin*. – Suojärvellä *Lampti Pavel Feodoroff Kerkkänen*, Vegarus 1895.

Vrt. **Härkin**.

Kinju (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmin Virtelässä nimi *Kinju* on kirjattu henkikirjaan vuosina 1818–1835, ja seuraavan kerran nimi mainitaan henkikirjassa vuonna 1900 samasta kylästä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1855, jolloin se esiintyy kastettujen luettelossa. Sen jälkeen nimi on kirjattu asiakirjoihin lähes aina samassa muodossa, joskus se on suomennoksissa myös muodoissa *Kinn* (1883, 1885), *Kingo* (1882) ja *Kimo* (1881). Virtelässä aiemmin nimeä *Kinju* kantaneelle suvulle on alettu 1900-luvun vaihteessa kirjata sukunimi *Rusi* (ks. tätä). Nimi on alettu kirjata samaan aikaan kahdelle eri perheelle. Salmin vuosien 1900 ja 1920 henkikirjassa nimi *Kinju* (*Kinnu*) mainitaan Rajaselän kylästä ja vuonna 1925 Perämaasta; kyseessä lienee eri suku kuin Virtelässä. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Kinju*. Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään ristimänimeen (Nissilä 1976). Karjalan kielen sanastossa nimeä lähimpänä on verbi *kinnurtoa* eli *kinnuta*, jota on käytetty ’vaivalloisesta etenemisestä’ mm. Suojärvellä (KKS). Pohjanvalo mainitsee verbit *kin’n’urdua* ’vetää ponnistaen’ ja *kin’n’uta* ’juosta lämpimikseen’; sukunimen hän mainitsee muodossa *Kin’u* (Poh. 1950). Mikään asiakirjoissa ei viittaa siihen, että alun perin nimen *Kinu* taustalla olisi savolainen sukunimi *Kinnunen*. – Salmisissa *Fedor Kinü* (ü merkitty aluksi kirjoitetun g-kirjaimen tilalle), Virtelä 1818; *Feodor Kinu*, Virtelä 1835; *Lp. Ilja Wasiljeff Kinju*, Rajaselkä 1900.

Vrt. **Väntti**.

Komu (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanalla *komu* on merkitykset ’hampun siemenkota; pellavansiemenistä irtaantuva roska’ (mm. Suistamo); ’paakku, kokkare’ (Nekkula-Riipuškala); ’komina, kolina, kolu’ (mm. Suojärvi) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä; sanalla *komut* on Salmisissa tunnettu merkitys ’hampun siementen helpeet’ (Poh. 1947). Pirjo Mikkonen on pitänyt salmilaista sukunimeä *Komu* ristimänimen *Pahomi* karjalaiseen varianttiin pohjaavana nimenä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Komulainen*); sen sijaan Viljo Nissilä on pitänyt karjalaista varianttia *Komu* mahdollisena, ei varmana (Nissilä 1976: 83). Nimi *Komu* esiintyy jo Salmin vuoden 1845 henkikirjassa, jossa Vasilei Jakowleff *Komu* on yksi henkikirjan puumerkillään oikeaksi todistaneista salmilaisista lautamiehistä; hänen kotikylänsä Orusjärven kohdalle hänestä on merkitty vain ristimänimi ja patronyyymi (Salmin vuoden 1845 henkikirja). Vielä vuonna 1880 hänellä on maininta *Häradsd.* (’herastuomari’). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vasta vuonna 1867 Pälvsjärveltä (sijainti ei ole tiedossa) ja vuonna 1868 Orusjärveltä. Vasili Jakovinpöjan isä (s. 1755) on tullut Orusjärvelle kotivävyksi ilmeisesti Pälvsjärveltä (vuosien 1805, 1822, 1825 ja 1834 rippikirjat); sitä, pohjaako nimi ristimänimeen, ei voi selvittää Katihassa olevien asiakirjojen avulla. Yhdistän

nimen *Komu* sanaan *komu* 'paakku, kokkare' ja rinnastan sen lukuisiin nimettävän ulkonäköä ja olemusta kuvaaviin nimiin. – Salmassa *Lb. Nämndeman Wasilei Jakowlev Komu*, Orusjärvi 1870.

Vrt. **Maukku**.

Konna (Salmi)

Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimen *Konna* karjalan sanaan *konna*, jolla on karjalan kielessä kaksi eri merkitystä, jotka kumpikin mainitaan lähinnä Vienan Karjalasta: merkitykset 'rupisammakko' ja 'konna, heittiö; mokoma, paha' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä tai mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Ortodoksisessa Karjalassa on tunnettu myös useita venäläisen ristimänimen *Konon* karjalaisia variantteja, muun muassa *Kona*, *Konni* ja *Konno(i)* (Nissilä 1976: 83), mutta en yhdistä nimeä *Konna* niihin. Nimi *Konna* mainitaan Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ainoastaan vuosina 1888, 1892–1893, 1905 ja 1910; se on kuulunut kahdelle veljekselle. Henkikirjoissa nimi mainitaan vuosina 1900–1920. Koska nimi *Konna* on kirjattu Salmin Peltoisissa henkikirjaan vasta 1800-luvun lopulla ja nimi mainitaan tuolloin eräällä tilattomalla miehellä kylästä, jossa on tuolloin merkitty henkikirjaan koko joukko pejoratiivisia lisänimiä tai niihin pohjautuvia sukunimiä (mm. 1890 *Kopeli*, *Ribu*, *Törky*), pidän sitä alkuaan pejoratiiviseen lisänimeen pohjaavana sukunimenä. Nimeä ensimmäisinä kantaneiden veljesten isoisän (s. 1804) nimi oli *Osip Antonov* (Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1845 rippikirja), joten nimi ei viittaa ainakaan siihen. – Salmassa *Löysä Jegor Dmitrejeff Konna*, Peltoinen 1890.

Vrt. **Burmoi**.

Kotschka (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän sukunimen *Kotschka* karjalan sanaan *kotška*, joka merkitsee muun muassa 'koukkua, vaarnaa, hakaa' (mm. Salmi). Sanaa on voitu käyttää näissä merkityksissä myös kuvaannollisesti: Suojärvellä on sanottu *elä meidä veä kotškah!* 'älä parjaa, piikittele'. Muun muassa Suojärvellä tunnetulla adverbiaalilla *kotškalleh* on ollut merkitys 'koukussa, kierossa, kumarassa; koukkuun, kieroon, kumaraan'. (KKS.) Suojärvellä *Kotška* on tunnettu erään isojaon aikana eläneen miehen lisänimenä (Suojärven paikannimikokoelma); siellä nimi ei ole kehittynyt sukunimeksi. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä, mutta hänen laatimassaan ristimänimiluettelossa on (mahdollisesti virheellisesti) nimi *Kotška*. Salmassa on hänen mukaansa tunnettu sanat *kotška* 'koukku', *kotškapiä* 'pystypää' ja *kotškaselgy* 'notkoselkä'. (Poh. 1947; Poh. 1950). Samaan aikaan, vuonna 1900, kun nimi *Kotschka* on merkitty Salmin Miinalan kylästä henkikirjaan ensi kerran, eräälle toiselle maata omistamattomalle miehelle on samassa kylässä merkitty lisä- tai sukunimi *Koljšchu*, jonka taustoja on vaikea selvittää. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin miinalalainen nimi *Kotshka* on merkitty (vuosina 1882–1896) vain viisi kertaa. Nimi *Kotschka* on mielestäni voinut alun perin olla kumaran tai koukkuselkäisen miehen lisänimi. – Salmassa *Lsä Filip Pauloff Kotschka*, Miinala 1900.

Vrt. **Kokora**, **Näivö**, **Saverikko**.

Krakku (Salmi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Krakku* vastanee äänteellisesti lähinnä karjalan verbi *krakottoa* 'räkättää' (esim. harakka); sana mainitaan *Karjalan kielen sanakirjassa* Vienan Karjalasta Vuokkiniemestä. Muihin karjalan kielen sanoihin nimeä on vaikea yhdistää. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnessa (Poh. 1947). Sukunimi *Krakku* esiintyy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1875; viimeiset merkinnät sukunimestä ovat vuodelta 1901. Salmin henkikirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1880, 1900, 1920 ja 1925. Nimen voisi rinnastaa lukuisiin puhumista ja nauramista kuvaaviin lisänimiin, joista on kehittynyt sukunimiä. – Salmissa *Inh. Hourenia Iwanova Krakku*, Ylä-Uuku 1880; *Inh. Jakob Iwanov Krakku*, Kirkkojoki 1880.

Vrt. **Heka**.

Vrt. **Brälä, Bräyschy, Hahatti, Havanskoi, Hovanskoi, Kritsi, Plaketti**.

Kritsi (Suistamo)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Kritsi* pohjaa todennäköisesti deskriptiiviseen sanaan; lähellä on verbi *krittšie*, jota on esimerkiksi Suistamolla ja Suojärvellä käytetty 'äänekkäästä puhumisesta' ja jolla on merkitys 'huutaa, rönkyä, riidellä' (KKS). Nimi mainitaan henkikirjoissa vuosina 1880 ja 1885 Suistamon Suursaran kylästä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan vuosina 1900–1914 Piensaran ja Suursaran kylistä (muodoissa *Krits*, *Kritsi* ja *Kritshi*); kyse näyttää olleen yhden perheen sukunimestä. Suistamon Ulmalahdesta vuosina 1890 ja 1900 kirjattu *Kritschu* lienee sama nimi. Lisänimi on voinut viitata nimettävän tapaan puhua. – Suistamolla *Inh. Feodor Dmitrejev Kritschi* [epäselvä], Suursarka 1880; *Löysä Feodor Kritschun leski Warvara*, Ulmalahti 1890.

Vrt. **Brälä, Bräyschy, Hahatti, Havanskoi, Hovanskoi, Krakku, Kritsi, Plaketti**.

Kräkin (Impilahti ja Suistamo)

? Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Kräkin* on uskoakseni johdettu sanasta *kräkki* tai *kräkky* (vrt. *Bomba ~ Bombin* ym.). Karjalassa sanaa *kräkki* on käytetty puhuttaessa muun muassa 'sorsalinnuista' (Suojärvi, Suistamo, Säämäjärvi, Tulemäjärvi), esim. *sorzan sain aiga kräkin*, ja 'rumasta ihmisestä', esim. *lädz'änenä kräkki* (Suojärvi) (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kräkin*; sana *kriäkky* on hänen mukaansa merkinnyt Salmissa 'sorsaa' mutta myös 'kinaajaa'; verbi *kriäkkää* viittaa nimenomaan sorsan ääntelyyn (Poh. 1947). Salmissa sana *kräkky* on merkinnyt 'riitaisaa, toraisaa' ja on voitu puhua *miehenkräkystä* (Poh. 1950). Nimeä *Kräkin* on yritetty selittää myös niin, että Impilahden Ruokojärvellä sijainneen *Kräkin*-nimisen kantatilan nimi johtuisi paikalle tulleesta "Rägöinimisestä henkilöstä" (Impilahden paikannimikokoelma s.v. *Rägöinkangas*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kräkin* mainitaan ensi kerran vuonna 1854; tuolloin nimi on merkitty haudattujen luetteloon Uomaalta. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain vuonna 1902; toisen tuolloin kahdesta mainitusta henkilöstä on ilmoitettu asuneen Impilahdella. Suistamon Kräkinit ovat samaa sukua kuin Impilahden Kräkinit; nimi *Kräkin* on kirjattu Suistamon henkikirjaan vuosina 1846–1860. Pidän mahdollisena, että lisänimi on viitannut nimettävän vastaan hangoitteluvaan ihmiseen tms. – Impilahdella *Michei Semenov Kräkin*, Uomaa 1818; Suistamolla *Jefim Wasiljeff Kräkin*, Leppäsyvä 1845.

Vrt. **Bokki, Härkin, Karhatsu, Kräkin.**

Kräkki (Suojärvi), **Krökki** (Suojärvi) ks. **Skrökki**

Kräppi (Suistamo)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Kyseessä oleva nimi on kirjattu henkikirjoihin toisinaan muodossa *Kreppi* (1818, epäselvä), *Kröppi* (1895) ja *Kräppi* (1910); nimen ”oikeaa” muotoa on vaikea saada selville. Nimen voi yhdistää ehkä karjalan verbiin *krepie* ’tehdä jotakin ”olan takaa” tai sanaan *kräppi*, jota on käytetty puolestaan ’pienikokoisesta, laihasta tai ryppyisestä oliosta’ (KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on kerran muodossa *Kreppi* (1902) ja muulloin muodossa *Kröppi*. Nimi *Kräppi* on alun perin voinut olla laihan tai pienikokoisen miehen lisänimi. – Suistamolla *Peter Ivanov kreppi* [sic; epäselvä?], Koitonselkä 1818; *Mökk. Jakov Trofimoff Kräppi*, Koitonselkä 1910.

Vrt. **Kitti, Näivö.**

Kukschina, Kuksina (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Kukschina* sisältyy karjalan sana *kukšina*. Karjalan kielessä tunnetaan sana *kukšina* (Suojärvi, Suistamo) ~ *kukšin* (Impilahti) merkityksessä ’tavallisesti korvallinen savipullo’. Suistamolla on tunnettu sana *kukšena* ’lasinen tai posliininen vesikannu; savipullo’. (KKS.) Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Kuksin(a)*. Varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1892, jolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon Kuikkaniemestä. Rajakarjalaisista lisänimissä ei juuri tavata astioiden nimityksiä; tosin Linnakylän mukaan *Tsainieikka*-lisänimi on annettu Suistamolla henkilölle, joka muistutti pulleaa *tsainieikkaa* eli teekannua (Linnakylä 1968: 25; *Fedot Feodoroff Tschainieikka*, Koitonselkä 1890). On hyvin mahdollista, että nimi *Kukschina* on muodostettu mallin mukaan: Kukschinat ovat olleet Bombien (Bombinien) naapureita (ks. *Bomba*; karj. *bomboi* ’iso kuparipannu’; Poh. 1947). – Suojärvellä *Lb. Jefim Timofejeff Kuksina*, Kuikkaniemi 1885.

Vrt. **Pakala.**

Kulin (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Kulin* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *kul’a* ’niinestä valmistettu jauho- tai tms. säkki, kuli’ (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Kulin* ja *Kul’a* ja sanan *kul’a*, jolla on kaksi eri merkitystä: ’kuli eli kaksi tavallista säkkiä’ ja ’suursyömäri’ (Poh. 1947). Sukunimi *Kulin* ei liene venäläinen (Unbegaun 1972; Kahla – Mikkonen 2005). Salmin Miinalasta on kerätty pitäjänkokoelmaan talonnimi *Kulan Fedjan talo*. Nimen on kerrottu olevan ”Fedja Kulinin aikana käytössä olleen nimen” (Suojärven paikannimikokoelma). Sukunimi *Kulin* on siis ollut nimen *Kula* toinen muoto (vrt. *Bomba* ~ *Bombin*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kulin* mainitaan Miinalasta jo vuonna 1887 ja Karkusta vuonna 1893; Karkussa nimi on mahdollisesti kehittynyt edelleen sukunimeksi *Kulinen*. Tulkitseen nimen *Kulin* olevan alkuaan jollain tavoin nimettävän tapoihin viittaava lisänimi. – Salmassa *Lb. Mihail Nikifor Kulin* ja *Lb. Iwan Iwanov Kulin*, Miinala 1880; *Lp. Petter Ivanoff Kulin* ja *Lsä Ivan Nikitin Kulinin*, Karkku 1900.

Vrt. **Burmoi, Pussinen, Skula, Säkki.**

Kuokka (Suistamo ja Soanlahti)

Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimeen *Kuokka* sisältynee karjalan tai suomen kielen sana *kuokka* 'kuokka'. Esimerkiksi Salmassa sanalla on ollut myös merkitys 'kaksihaarainen kuokan tapainen hara, jolla vedetään lantaa rattailta pellolle'. (KKS.) Suistamon luterilaisella väestöllä on ollut käytössä jo 1840-luvulta lähtien savolainen sukunimi *Kuokkanen*, mutta ortodoksisen talonpoikaissuvun sukunimi *Kuokka* ei nähdäkseni liity siihen (ks. myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kuokkanen*). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kuokka* mainitaan ensi kerran vuonna 1891, jolloin se on kastettujen luettelossa Teronvaarasta; saman seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Soanlahden Koirinvaarasta ensi kerran vuonna 1889. Soanlahdella nimi voi olla lähtöisin Suistamolta. Nimi on voitu muodostaa erilaisten pitkänomaisten työvälineiden nimitysten pohjalta muodostettujen lisänimien antaman mallin mukaan. – Suistamolla *Ivan Alexejeff Kuoka*, Jalonvaara 1850; Soanlahdella *Mjöl'n*. [ruotsin 'mylläri'] *Foma Kuokka*, Koirinvaara 1880.

Vrt. **Kokatti**.

Kämälä (Salmi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä äänteellisesti lähinnä nimeä *Kämälä* on verbi *kämätä* 'rämistä', jota on Suojärvellä ja Säämäjärvellä käytetty 'soinnittomasta äänestä' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, johon nimen voisi yhdistää (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi on ainoastaan muodossa *Kämäläinen*, ja varhaisin maininta siitä on vuonna 1874 kastettujen luettelossa, jossa sen mainitaan kuuluneen eräälle Rajaselässä asuneelle tilattomalle miehelle. Nimi on alun perin voinut viitata nimettävän puheääneen. – Salmassa *Mökk. Michail Ivanoff Kämälä*, Rajaselkä 1900.

Vrt. **Plaketti**.

Käsnänen (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Käsnänen* sisältyy karjalan kielen sana *käsnä*. Sanalla on Raja-Karjalassa tunnettu merkitykset 'känsä, syyliä', 'patti' (mm. Suistamo, Säämäjärvi) ja 'pahka, kääpä' (mm. Salmi) (KKS). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Käznän'e*; Salmassa on hänen mukaansa tunnettu sana *käsny* 'känsä' (Poh. 1947) ja *käzny* 'känsä, pahka' (Poh. 1950). Viljo Nissilä on esittänyt, että salmilainen nimi on ollut alkuaan känsäkouraisen ihmisen lisänimi (Nissilä 1975: 143; myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Käsnänen*). Sana *käsnä* esiintyy yhdessä Salmin kylien nimistä, nimessä *Käsnäselkä*. Pohjanvalo mainitsee kylän nimen muodossa *Käznäselgy*; sen ympärillä oleva järvi oli *Käznäjärvi* (Poh. 1947). Sukunimi *Käsnänen* on merkitty Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran Karkusta jo vuonna 1886; nimi kuului tuolloin eräälle talolliselle. Kylännimeen *Käsnäselkä* sukunimi *Käsnänen* tuskin liittyy, sillä Karkku sijaitisi Laatokan rannan tuntumassa ja Käsnäselkä siitä 40 kilometriä pohjoiseen pitäjän pohjoisosassa. (Käsnäselästä jo vuoden 1873 rippikirjaan kirjattu *Käsnänen* lienee kirjurinvirhe; vuosien 1869–1874 rippikirjoissa kyseinen nimi on *Kähkönen*.) Nimi *Käsnänen* on voitu käsittääkseni antaa esimerkiksi kumarassa kulkeneelle miehelle. – Salmassa *Lp. Georgi Prohoroff Käsnänen*, Karkku 1900.

Vrt. **Kuupakka, Patti**.

Ledentschä (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi on Siirtokarjalaisten tie osoitehakemistossa (1971) muodoissa *Ledensa*, *Ledents*, *Ledentsa* ja *Ledentsä*. Nimeen *Ledentschä* sisältynee karjalan kielen sana *letenttšä*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'likaisesta ihmisestä' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Ledenttšy* mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Ledentsha*, *Ledentshu* ja *Ledentschu*; ensi kerran nimi on kirjattu vuonna 1893. Ilmeisesti kyseinen nimi ei liity venäläiseen sukunimeen *Ledentsov*, joka on kirjattu Impilahden henkikirjaan Uomaalta vuosina 1818–1850; kyseinen sukunimi tunnetaan venäläisillä nykyäänkin (Kahla – Mikkonen 2005: 338); Unbegaun (1972) ei kyseistä venäläistä sukunimeä mainitse. Tulkitsen nimen *Ledentschä* siis pohjaavan kantajansa ulkomuotoa kuvanneeseen sanaan. – Salmissa *Lb. Wasilei Iwanov Ledentschä*, Miinala 1880.

Liukkunen (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Liukkunen* voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *liukku*, jolla on merkitys 'onttoon puuhun tai ontosta puusta tehty (tavallisesti vesi)linnun pesimispönttö, uuttu'. Sanan deminutiivimuoto on *liukkuine*. Kumpikin sana on tunnettu muun muassa Korpiselässä ja Suistamolla. (KKS.) Suojärven ortodokseilla nimi *Liukkunen* on tunnettu 1860-, 1870- ja 1880-luvulla Karatsalmessa ja 1870-luvulla Korpijärvellä. Vuonna 1920 nimi on mainittu Salonkylästä. Nimi on kirjattu henkikirjoihin muodossa *Liukonen* ja *Liukkonen*, ja Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin muodossa *Liukkunen*. Nimi on käsittääkseni omaperäinen (vrt. Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Liukkonen*). Nimeä alkoivat käyttää Suojärven Korpijärvellä asuneen Vasili Filipinpojan (s. 1730) pojan Maksim Vasilinpojan (s. 1780) jälkeläiset (Kuutti 2011: 237). Nimi ei käsittääkseni pohjaa esimerkiksi ristimänimeen *Filip* karjalaiseen varianttiin, vaan nimi on voinut viitata nimettävän ulkonäköön. – Suojärvellä *NB Iwan Maximoff Liukkunen*, Korpjärvi 1835.

Lomu (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanalla *lomu* on merkitykset 'polttopuu, pilke, kalikka' (mm. Salmi) ja 'romu, kalu'. Sitä on voitu käyttää halventavasti 'tiellä, jaloissa lojuvasta (käyttö)esineestä' (mm. Säämäjärvi) tai 'ihmisestä tai eläimestä' puhuttaessa (esim. 'vanhapoika' tai 'kaakki') (mm. Säämäjärvi, Suistamo). (KKS.) Nimelle yksi mahdollinen vertailukohta on Impilahden Syskyjärvellä vuosina 1818–1835 kirjattu lisänimi *Kalikka* (*kalikka* 'kerjäläinen', 'kalikka'; KKS), joka ei ole kehittynyt sukunimeksi. Pohjanvalon mukaan sanalla *lomu* on merkitys 'hellapuu'; hän mainitsee myös sanan *lomutavar* 'kamatavara, hellapuut' ja sukunimen *Lomu* (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on ensi kerran kirjattu vuonna 1901 eräälle talolliselle. Nimi on ollut alkuaan ilmeisen pejoratiivinen. Se on käsittääkseni voitu antaa esimerkiksi laihalle miehelle. – Salmissa *Lp. Petter Filatoff Lomu*, Käsänaselkä 1895.

Vrt. **Paalikko, Risu**.

Lutjonen (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi on *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) muodossa *Lutjonen*. Nimeä *Lutjonen* on vaikea yhdistää yhteenkään ristimänimen hypokorismiin (Nissilä 1976). Karjalan kielen sanastossa lähin vastine lienee sana *luto* 'sisältä laho', jota on käytetty puusta puhuttaessa; sana tosin mainitaan *Karjalan kielen sanakirjassa* vain Vienan Karjalasta Uhtualta ja Vuokkiniemeltä (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Ludjon'e* (Poh. 1947). Salmin Palojärveltä lähtöisin oleva nimi on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja niiden suomennoksissa muodoissa *Ludja* (1900), *Ludjanen* (1903), *Ludjei* (1906), *Ludjonen* (1928), *Ludju* (1901), *Ludvoi* (1901), *Lutjonen* (1899), *Lutjei* (1910), *Lutji* (1915) ja *Lutjoi* (1926). Nimi on alkuaan voinut viitata nimettävän ulkoisiin tai (oletettuihin) henkisiin ominaisuuksiin. – Salmissa *Lp. Isak Osipoff Ludjoi*, Palojärvi 1900.

Vrt. **Kelo**.

Lääväri (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Lääväri* voi liittyä karjalan verbiin *leäpäätä* 'rämpiä'; sana on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* Säämäjärveltä (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Lääberi* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tai nimen *Lääväri* tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuodesta 1897 alkaen. Asiakirjojen suomennoksissa sen kirjoitusasuja ovat *Läväri* (1897), *Leberi* (1899), *Lääperi* (1899), *Lääbäri* (1903) *Läbäri* (1900) ja *Lääperi* (1910). – Salmissa *Lp. Filip Maksimoff Läävär* [sic], Manssila 1900.

Muru, Murunen (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimet *Muru* ja *Murunen* voi lähinnä liittää karjalan kielen sanaan *muru*, jolla on merkitykset 'muru, palanen, kappale' ja 'ruoka, ateriala' (KKS). Pohjanvalon mukaan Salmissa on tunnettu sana *muru* 'muru'; hän mainitsee myös sukunimen *Muru* (Poh. 1947). Salmin Oritselästä lähtöisin oleva nimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuoden 1850 rippikirjassa. Osa tätä nimeä koskevista, henkikirjoihin tehdyistä merkinnöistä sekoittuu helposti muihin nimiin (esim. *Mulu*). Sekaannuksia lisää se, että Oritselän määrältään vähäinen asutus, johon nimen *Muru* kantajat ovat kuuluneet vuonna 1900, on luettu kauan suuren Peltoisten kylän asutukseen. Nimi *Murunen* on ymmärtääkseni muodostettu nimestä *Muru* vuosisadanvaihteessa; muotoa *Murunen* ei mainita kummankaan seurakunnan asiakirjoissa. Nimen antamisperusteita on vaikea ajatella, mutta nimi on voinut viitata esimerkiksi nimettävän pieneen kokoon. – Salmissa *Stepan Ijewleff Muru*, Peltoinen 1845; *Lp. Wasili Stepanoff Murunen* ja *Lsä Stepan Andrejeff Muru*, Oritselkä 1900.

Vrt. **Stjonku, Stönky**.

Määränen (Suojärvi)

? Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Määränen* pohjaa ilmeisesti johonkin karjalan kielen sanaan; mihinkään ristimänimeen sitä on vaikea yhdistää (Nissilä 1976). Nimi tunnettiin Suojärvellä asussa *Meäränen* (esim. Ahtiankin laulattama Ogoi Meäränen; Haavio 1965: 332). Koko karjalan kielen puhuma-alueella tunnetaan sana *meärä*, jolla on merkitys 'mitta, määrä'; sana on Suojärvellä *meärä* ja Korpiselässä *miärä*. Nimi voisi liittyä *meärä*-sanan johonkin muuhun

merkitykseen. Säämäjärvellä on tunnettu esimerkiksi kuvaannollisesti käytetty ilmaus *suurez miärs* 'arvossa' ja Korpiselässä sanaa on käytetty adverbialina: *ka ei ni miärel ou* 'ei ole niin tarkkaa'. Suojärvellä adverbialilla *meärälleh* on ollut merkitykset 'määräysten mukaan' ja 'määräaikana, täsmälleen'. (KKS.) Salmissa sanalla *miäry* on ollut merkitys 'mitta, määrä' (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Määränen* on vuodelta 1905; tuolloin se mainitaan rippikirjassa eräällä moisseinvaaralaisella talonpojalla. Pidän mahdollisena, että suojärveläinen ortodoksitalonpoikaissuvun nimi liittyy jollain tavalla nimettävän tarkkuuteen tai hänen nauttimaansa arvostukseen. Lisänimi vaikuttaa varsin positiiviselta verrattuna tavanomaisiin, nimettävää jollain tavalla kuvaileviin lisänimiin. – Suojärvellä *Lp. Jeremei Ivanoff Määränen*, Moisseinvaara 1900.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda, Tschoma.**

Mölkänen (Impilahti)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Mölkänen* voi yhdistää lähinnä karjalan verbiin *mölkätä*, jolla on merkitys 'möläyttää, höläyttää'. Sana on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä. Sanaa *mölky* on Säämäjärvellä käytetty kuvaamaan 'ulkonevia silmiä, mulkosilmäistä'. (KKS.) Sirkka Paikkalan mukaan Impilahden Ruokojärveltä lähtöisin oleva nimi on tunnettu mahdollisesti jo 1700-luvulla (*Michel Denisiov Mölkein*, 1728; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mölkänen*); asiakirjamerkintöjä nimestä on kovin vähän. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran jo vuonna 1888; nimi on tuolloin kirjattu sekä haudattujen luetteloon että kastettujen luetteloon Ruokojärveltä. Lisänimi, josta sukunimi *Mölkänen* on kehittynyt, on voinut kuvata nimettävän puhetapaa tai ulkomuotoa; vertailukohteita sille on runsaasti. – Impilahdella *Bonden Wasilei Miinin Mölkänen*, Ruokojärvi 1870.

Vrt. **Plaketti.**

Vrt. **Otschukka.**

Otschukka (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Otschukka* on kirjattu Salmin henkikirjaan vuonna 1900 muodossa *Otschuska*, vuosina 1920 ja 1925 muodossa *Otschukka*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Otsukka*. Nimen voi yhdistää lähinnä karjalan kielen sanaan *otsusta* tai *otsalline*, joilla on ollut merkitys 'sorokan tai säpsän kirjailtu otsakappale, otsallinen, otsamus'; sorokka ja säpsä ovat karjalaisia naisen päähineitä. Sana *otsusta* (Salmissa *otsal'line*) on voinut merkitä myös 'koristenauhaa, joka juhlina solmittiin päähineen päälle'. Suojärvellä sanalle *otsal'line* on tunnettu myös merkitys 'vainajan otsalle asetettava nauha, otsanauha'. (KKS.) Salmissa sanalla *ottšu* on ollut merkitys 'otsa, edusta, pääty' ja sanalla *ottšuseiny* 'pääty'. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan muodoissa *Otsukka* ja *Otschukka*. Kaikki seurakunnan asiakirjoissa olevat merkinnät, varhaisin vuodelta 1893, ovat Kirkkojoelta. Jos nimi pohjaisi naisen päähinettä tai vainajan otsanauhaa merkitsevään sanaan, nimenantamisperusteita olisi vaikea ajatella. Pikemminkin voisi ajatella, että nimi kuitenkin on viitannut nimettävän ulkonäköön: esimerkiksi tämän otsassa (Salmissa *ottšu*; KKS) olleeseen huomattavaan syntymämerkkiin tai arpeen tai korkeaan otsaan. Kokonaan toinen mahdollisuus on, että nimi on ollut alun perin talonnimi, joka on viitannut talon sijaintiin;

Salmin Manssilassa on tunnettu paikannimi *Saarenotsa*, jota on selitetty sillä, että kyseinen paikka, eräs niemi, on sijainnut vastapäätä erästä saarta (Salmin paikannimikokoelma). – Salmissa *Lp. Ivan Larionoff Otschukka*, Kirkkojoki 1890; *Lp. Ivan Larionoff Otschuska*, Kirkkojoki 1900.

Vrt. **Mölkänen**.

Ottavainen (Soanlahti, Impilahti ja Suistamo)

? Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Ottavainen* on ajateltu sisältävän muinaissuomalaisen henkilönnimen *Ottava*. Toinen ehdotus on ollut, että nimi olisi taitavalle pyyntimiehelle annettu nimi, joka pohjaisi johonkin karjalan kielen sanaan. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Ottavainen*; Nissilä 1975: 123.) Nimi on kirjattu ensi kerran Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1895 rippikirjaan Soanlahdelta, ja vuoden 1900 rippikirjaan se on kirjattu jo yli 40 henkilölle. Samana vuonna se on kirjattu myös Suistamon Koitosta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vain vuonna 1902, jolloin nimenkantajien on ilmoitettu asuvan Soanlahdella. Impilahdelle nimi näyttää siis tulleen Soanlahdelta. Raja-Karjalan lisäksi samanasuinen nimi on tunnettu Viipurin kreikkalaiskatolisessa seurakunnassa 1900-luvun vaihteessa (HisKi). Raja-Karjalassa kehittyneen sukunimen taustalla on varmaankin jokin karjalan kielen sanaan pohjaava lisänimi. Nimen voi nähdäkseni yhdistää lähinnä sanaan *ottavuja*, jota on käytetty adjektiivina ja substantiivina 'oppivaisesta ja alttiista' (KKS). Nimi olisi näin ollen laadultaan harvinainen, nimettävää positiivisesti kuvaavaan lisänimeen pohjaava sukunimi. – Soanlahdella *Stepan Ottavain*, kirkonkylä 1818–1845; *Feodor Feodoroff Ottavain* ja *Trofim Akimoff Ottavain*, kirkonkylä 1855; *Lp. Pavel Nikitin Ottavainen*, kirkonkylä 1900; Impilahdella *Inh. Nikit Nikolajev Ottowainen*, Pitkäranta 1880; Suistamolla *Inh. Iwan Aleksejeff Ottowainen*, Koitonselkä 1885.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda, Prittinen, Tschoma**.

Pakala (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pakala* sisältynee karjalan *pakala* 'juoma-astia, -malja, pikari'. Sanan tämä merkitys on tunnettu Suojärvellä (*bakala*) ja Säämäjärvellä sekä Nekkula-Riipuškälässä. Nekkula-Riipuškälässä sanalle on tunnettu lisäksi merkitys 'poiju, väylämerkki'. (KKS.) Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin nimi *Bakala* (vuonna 1910 myös muodossa *Bakali*, vuonna 1940 *Pakala*) on kirjattu ensi kerran vuonna 1906. Tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle varpaselkäläiselle tilattomalle. Nimi on voitu muodostaa mallin mukaan, mutta pidän silti mahdollisena, että nimi on viitannut esimerkiksi nimettävän ruumiinrakenteeseen. – Suojärvellä *Inh. Michaila Iwanoff Pakala* ja *Inh. Feodor Iwanoff Pakala*, Varpakylä 1885.

Vrt. **Bomba, Kukschina, Kulju, Malja, Maljunen, Tschainiekkä**.

Piikki (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Piikki* sisältynee karjalan *piikki*, jolla on merkitykset 'pii, piikki, puikko, keppi, piena'; sana on tunnettu Suojärvellä ja Korpiselässä (KKS). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt muun muassa Etelä-Savossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Piikki*); Suojärvellä tavattu nimi on kuitenkin omaperäinen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimestä on vain muutama maininta, varhaisin vuodelta 1910; vuonna 1915 nimi on kirjattu

muodossa *Piikin*. Lyhyt ja ytimekäs sukunimi on nähtävästi muodostettu mallin mukaan; samassa kylässä on tunnettu jo aiemmin sukunimi *Pisto* (ks. tätä; *pisto* 'patorakennelma'; KKS). Vaikka nimi *Piikki* olisi muodostettu mallin mukaan, on mahdollista, että sillä on samalla kuvattu nimettävää, laihaa miestä. – Suojärvellä *Mökk. Stepan Vasiljeff Piikki*, Leppäniemi 1910.

Vrt. **Raaga**.

Pirppunen (Salmi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Pirppunen* voi lähinnä yhdistää karjalan kielen verbiin *pirpetteä* (*birbetteä*) 'juosta, liikkua keveästi'; 'piipertää' ja 'piristä, päristä, surista, kilistä'; 'päristää, napsuttaa, helisyttää'. Verbin kaikki mainitut merkitykset on tunnettu muun muassa Suojärvellä. Säämäjärvellä sanan merkitys on ollut 'karista, varista; tiputella, lirautella'. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse nimeä; hänen mukaansa verbillä *pirpetteä* oli Salmassa merkitys 'liristä, juosta' (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kertaa vuonna 1908; nimi esiintyy kastettujen luettelossa (muodossa *Pirpu*). Kerran nimi on kirjattu muodossa *Pirpujev* (1910) ja joitakin kertoja muodossa *Pirppu*. Nimi *Pirppunen* on voinut alun perin viitata esimerkiksi nimettävän puhe- tai liikkumistapaan. – Salmassa *Lp. Semen Jemljanoff Pirppu*, Manssila 1900; *Lp. Savelei Michailoff Pirppusen lki Maria*, Rajaselkä 1900.

Vrt. **Kalketti**.

Pratskonen (Suistamo ja Salmi)

? Nimettävän luonteenpiirteitä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi on *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) muodoissa *Praatskonen* ja *Pratskonen*. Nimi *Bratschkonen* on kirjattu Suistamon henkikirjoihin vuosina 1900–1925; nimi on vuonna 1900 muodossa *Braatschkonen* ja 1920-luvulla muodossa *Bratschkonen*. Nimeä äänteellisesti lähinnä ovat karjalan verbit *pratskoo* 'rätistä, paukkua, räiskää' ja *patškoo* 'paukkua, rätistä, räiskää; paukuttaa'; 'jurottaa, vihoitella; tuskailla, hätäillä'. Kumpikin verbi ja mainitsemani merkitykset on tunnettu Suojärvellä. (KKS.) Pohjanvalon mukaan Salmassa on tunnettu verbi *bratskata* 'rapsata' (Poh. 1950). Olen tavoittanut kyseisestä lisä- tai sukunimestä Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista ainoastaan yhden merkinnän (*Bratskonen*, 1866). Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut; Salmin Bratskoset voivat olla yhtä ja samaa suistamolaista sukua. Nimi on voinut alun perin viitata nimettävän käytökseen ja luonteenlaatuun. – Suistamolla *Tal. Petter Andrejeff Braatschkonen*, Uuksujärvi 1900; Salmassa *Lsä Nikolai Andrejeff Bratskonen*, Kovero 1915.

Vrt. **Härkin, Punkki, Ruttonen**.

Prittinen (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Prittinen* voi yhdistää lähinnä karjalan verbiin *pritiissä* 'kitistä, ritistä' (Säämäjärvellä *itköö pri'dizöö lapsi*; KKS). Samanasuinen sukunimi tunnetaan Kalajokilaaksossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Prittinen*). Suojärvellä sukunimi on kirjattu Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1885; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle Kaipaassa asuneelle talonpojalle. Vuoden 1890 henkikirjaan nimi on kirjattu virheellisesti muodossa *Prikkinen*; seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy vain muodossa *Prittinen*. Nimen *Prittinen* voinee rinnastaa niihin

sukunimiin, joihin sisältyy jokin puhumistapaa kuvaava lisänimi. – Suojärvellä *Lb. Ivan Ivanoff Prikkinen* [po. *Prittinen*] Kaipaa 1890; *Lamp. Ivan Ivanoff Prittinen*, Kaipaa 1910.

Vrt. **Präkkö**.

Pussi (Suistamo)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan sanalla *pussi* on merkitys 'pussi' (mm. Suistamo; KKS). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa uuksujärveläinen sukunimi on vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) muodossa *Pussi* ja ensi kerran vuonna 1898 muodossa *Bussi*. 1900-luvulla nimi on kirjattu toisinaan myös muodossa *Pussin*. Nimen ensimmäinen kantaja ja tämän isä mainitaan Uuksujärveltä muun muassa vuosien 1825 ja 1830 rippikirjoissa, eikä mikään viittaa siihen, että kyse olisi alun perin luterilaisista savokarjalaisen sukunimen (*Pussin*) kantajista. Nimi on voitu antaa esimerkiksi henkilölle, joka on kiertänyt säkki selässään. – Suistamolla *Jakof Dmitrejef Bussi*, Uuksujärvi 1855.

Vrt. **Kulin**.

Vrt. **Hongoi, Kirnu, Komscha**.

Pussi, Pussin (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Siirtokarjalaisten tie -osoitehakemistossa (1971) mainitaan Suojärveltä sekä sukunimi *Pussi* että sukunimi *Pussin*. Nimeen *Pussin* sisältynee karjalan tai suomen *pussi* 'pussi' (KKS). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Samanasuinen sukunimi tunnetaan Pohjois-Karjalasta ja Kainuusta (HisKi), mutta Suojärvellä nimi on omaperäinen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1905. Tuolloin se mainitaan yhteensä lähes 30 henkilöllä Kaitajärvellä ja Leppäniemessä. Nimi lienee mallin mukaan muodostettu. – Suojärvellä *Lamp. Semen Arhipoff Pussin*, Kaitajärvi 1915; *Mökk. Sidor Petroff Pussi*, Leppäniemi 1915.

Vrt. **Kulin, Komscha**.

Pusu (Impilahti, Suojärvi ja Soanlahti)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pusu* sisältyy karjalan kielen sana *pusu*. *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan *pusu* (*puzu*) merkitsee 'tuohesta tehtyä kannellista voi-, suola-, maitotms. astiaa' (mm. Suojärvi, Suistamo, Salmi) ja 'teerenkahaa, -pyydystä' (mm. Suojärvi, Salmi) (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanalle *puzu* merkitykset 'tuohinen maitoastia', 'teerenkaha' ja 'suudelma'; hän mainitsee myös sukunimen *Puzu* (Poh. 1947). Sanan käyttö 'suudelman' merkityksessä oli Raja-Karjalassa oletettavasti hyvin nuorta. Vuonna 1932 Ivan Petrov Pusu on selittänyt, että nimi *Pusu* olisi juontunut siitä, että erästä pakkasen takia paksusti pukeutunutta miestä verrattiin *pusuun* eli säkkiin (Laitinen 1938: 241). Vahvistusta sille, että Raja-Karjalassa *pusu* olisi tunnettu merkityksessä 'säkki', en ole saanut. Olga Karlovan mukaan henkilönnimeen *Puzu* sisältyy karjalan *puzu* 'maha, suuri vatsa' (Karlova 2007: 365). Impilahden pitäjänkokoelmaan on kirjattu tieto talonnimestä *Pusu* ja saaren nimestä *Pusunsaari*. Tässä yhteydessä nimen *Pusu* on selitetty johtuvan sanasta *boša* 'lihava isäntä'. Impilahden Pitkärannan edustalla Laatokassa sijaitsevan saaren nimen on kerrottu juontuvan saaren omistajan nimestä. (Impilahden paikannimikokoelma.) *Pusu*-alkuisia henkilönnimiä on kirjattu Käkisalmen läänin pohjoisosissa jo 1600-luvun alkupuoliskolla: esimerkiksi Suistamon Ruokojärveltä on merkintä *Pusunens ödhe* 1640 (Asiakirjanimikokoelma: Käkisalmen Karjala). Nimi mainitaan myös

Impilahden vuoden 1753 maakirjassa (*Feodor Pusu*, Pitkäranta). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi (*Pusujev*) on kirjattu jo vuonna 1812; nimi on tuolloin kirjattu kastettujen luetteloon Pitkärannasta. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Pusu* esiintyy ensi kerran vasta vuoden 1900 rippikirjassa; muodossa *Puzu* kirjattu nimi kuului tuolloin eräälle Varpakylässä asuneelle talonpojalle. Suojärven ja Soanlahden Pusut ovat käsittääkseni samaa sukua kuin Impilahden Pusut (vrt. Kuutti 2011: 263). Lisänimen *Pusu* nimenantoperusteille on siis tarjolla useita selityksiä. Todennäköisimpänä pidän, että nimi on annettu jollekulle mahtavalle isännälle. Pidän uskottavana nimen selittämistä merkityksen 'pötsi, ihramaha, möhömaha; suuri maha, vatsa' pohjalta. – Impilahdella *Grigorei Pusu*, Pitkäranta 1818; Suojärvellä *Lamp. Wasili Michailoff Pusu*, Helylänniemi 1910; Soanlahdella *Lois Feodor Pusu*, kirkonkylä 1920.

Vrt. **Bomba**.

Pönkä (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Pönkä* sisältynee karjalan *pönkä*. Sanalla *pönkä* on koko karjalan puhuma-alueella merkitykset 'tukipuu, pönkkä' ja 'salpa'; mm. Suistamalla on tunnettu ilmaus *pane pöngäh uksi* 'pane ovi salpaan'. Sanaa on käytetty kiertoilmauksena pitkää ihmistä tarkoittavissa sanaliitoissa: *taivaham* tai *pilvilöim pöngä*. (KKS.) Samanasuinen nimi on kehittynyt muun muassa Säkkijärvellä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pönkä*). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Pönkä* (*Pönkkä*) esiintyy 1920–1930-luvulla kaksi kertaa; muita mainintoja nimestä ei ole. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Pönkä* on alun perin annettu pitkälle miehelle. – Suojärvellä *Lamp. Akim Petroff Pönkä* ja *Lamp. Filip Petroff Pönkä*, Varpakylä 1915.

Vrt. **Raaga**.

Rägöi (Impilahti)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimi on kirjattu Impilahden vuosien 1900 ja 1910 henkikirjoihin myös muodossa *Räköi*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (suomennoksissa myös muodoissa *Räkö*, *Räköj*) mainitaan ensi kerran vuosien 1887–1892 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi10). Karjalan kielen sanastossa nimeä lähinnä on sana *räkä* (mm. Impilahdella *regä*) 'räkä' (KKS). Nimi on voinut viitata nimettävän esimerkiksi jollain tavalla epäsiistiin olemukseen. – Impilahdella *Inh. Palagea Pettrowa Rägöi*, Ruokojärvi 1880.

Rähkönen (Suojärvi) ks. *Brähkönen*.

Rässi (Salmi)

? Nimettävän luonteenlaatua kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanakirjasta ei löydy apua nimen *Rässi* tulkintaan (KKS). Sen sijaan Pohjanvalon mukaan Salmassa on tunnettu verbit *räznie* 'pilata, tuhria, liata, töhriä', *räškiä* 'läjätellä' ja *räškähtäijä* 'rässähtää' (esim. ukkonen), tiuskata vihaisena, räiskähtää' sekä niistä johdettu *räsky* 'läjähdyks' (Poh. 1947). Hän mainitsee sukunimen *Rässi* (Poh. 1950). Lisänimi *Rässi* mainitaan Salmin Kirkkojoella jo vuoden 1818 henkikirjassa, jossa sen yksi nimenantoperuste näyttää olleen kahden samannimisen miehen erottaminen toisistaan: toinen mies on saanut lisänimen *Lunkin* (mainitaan henkikirjoissa viimeisen kerran vuonna 1845), toinen nimen *Rässi*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Rässi* on kirjattu vuosina 1828–1920 muun muassa

Kirkkojoelta ja Miinalasta. Käsittääkseni nimi *Rässi* on voinut alun perin olla deskriptiivinen lisänimi, joka on viitannut nimettävän luonteenlaatuun tai likaiseen ulkomuotoon tai kumpaankin. – Salmissa *Fedor Ivanov Rässi*, Tulemajoki 1818.

Röksin (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä lähinnä nimeä *Röksin* ovat erilaiset veltoa ja kömpelöä liikkumista kuvaavat sanat. Näitä sanoja ovat muun muassa *rökšy* 'suuresta, raskaasta ja veltosta' (Suojärvellä *jygie rökšy* ihmisestä puhuttaessa), *rökšytteä* 'löntystä, löntyellä', *rökšähteäkseh* (käytetty Suojärvellä) 'painua nuokuksiin lerpalleen', 'lakastua'; 'ruksahtaa, repsahtaa'; 'vajeta'; 'rojahtaa, rätkähtää' (Säämäjärvellä) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse nimeä *Röksin* tai *Röksin* eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Nimi voisi käsittääkseni olla alun perin lievästi pejoratiivinen, deskriptiivinen lisänimi. Toinen mahdollisuus on, että nimen pohjalla on karjalainen nimi *Röksä* (vrt. *Bomba* ~ *Bombin* jne.) tai että se pohjautuu samaan karjalan kielen sanaan kuin se. Sukunimeä *Röksä* on tavattu Pohjois-Karjalasta ja Karjalankannakselta, ja Sirkka Paikkala on arvellut siihen sisältyvän sanan *röksä*, joka merkitsee 'vaarojen väliin jäävää, syvää painannetta' (Kiitelysvaara), 'vanhaa, huonokuntoista rakennusta' tai 'vaikeakulkuista, korkeaa kallioista maastoa' (Kuhmo) jne. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Röksä*.) Varhaisin maininta nimestä *Röksin* (*Rökshin*) on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuonna 1898 haudattujen luettelossa; nimi on kuulunut tuolloin erälle karkkulaiselle talonpojalle. Pidän todennäköisenä, että salmilainen lisänimi *Röksin* on kuvannut ensisijaisesti kantajaansa. – Salmissa *Lp. Osip Michailoff Röksin perill. L Sergei*, Karkku 1900; *Sergei Osipanp[oika] Röksin*, Karkku 1920.

Vrt. **Lökschy**.

Vrt. **Ryökä**.

Röppänen (Impilahti) ja Röppönen (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Yhdistän nimet *Röppänen* ja *Röppönen* karjalan sanaan *röppö*. Karjalan sanalle *röppö* on tunnettu Raja-Karjalassa merkitykset 'lika, loka, kura, rapa' (Suistamo, Impilahti) ja 'sakka, porot' (Suojärvi). Säämäjärvellä sanalla on ollut merkitys 'tuokkonen'. (KKS.) Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Röppän'e* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi sen tulkinnassa (Poh. 1947). Nimi *Röppönen* on kirjattu Salmin vuoden 1818 henkikirjaan erälle lautamiehelle. Nimi on tunnettu pitäjässä jo sitä aiemmin: vuoden 1753 maakirjaan on Salmin Tiialasta kirjattu henkilönnimet *Larivon Röppoin* ja *Semen Röppoin* ja Uuksalonpäästä henkilönnimi *Feodor Haritonov Larivon* [sic] *Röppäin*. Sukunimi *Röppänen* on tunnettu ennen sotia Raja-Karjalan lisäksi Harlussa, Sortavalassa ja Viipurissa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Röppänen*); ei ole tiedossa, onko samanasuista nimeä kantaneilla suvuilla muuta yhteyttä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1872. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Reppänen*, *Reppönen* ja *Reppiäinen*. Se mainitaan ensi kertaa Ruokojärveltä vuonna 1900. Sukunimi voi nähdäkseni pohjautua nimettävän ulkoista olemusta kuvailevaan lisänimeen. – Salmissa *Nämndm. Timofei Röppöin* ja *Ivan Fedorov Röppöin*, Manssila 1818; Impilahdella *Tal. Ivan Akimoff Röppänen*, Ruokojärvi 1915.

Vrt. **Huttu**, **Rägöi**, **Töntschö**.

Sannikka ks. Tschainieikka.

Schula (Salmi ja Impilahti)

? Nimettävän luonteenpiirteitä lisänimi → sukunimi

Nimeä *Schula* on hieman vaikea yhdistää yhteenkään karjalan kielen sanaan. Sanalla *šula*, joka on tunnettu lähinnä Vienan Karjalassa, on muun muassa merkitykset 'sula, lumeton, paljas' (mm. Rukajärvi), 'sulatettu' (mm. Kiestinki), '(maasta) pysyvästi pelloksi muokattu, raivattu' (mm. Rukajärvi), 'pelkkä, paljas, sula, silkka' (mm. Uhtua), 'sulan aika' (mm. Pistojärvi), 'sula kohta' (mm. Tunkua). Sen sijaan sana *sula* on tunnettu karjalan koko puhuma-alueella, ja Raja-Karjalassa ja Säämäjärvellä sille on kirjattu merkitykset 'notkea, norja, vetreä; kangistumaton'; 'ystävällinen, lempeä, hellä, hyvä, vilpiton, antelias'; 'sujuva, soljuva'; 'lempeys, hellyys, hyvyys; armo, turva'; 'sulhanen'. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Schula* eikä sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947). Sen sijaan hän mainitsee sanan *šul'lakko* 'ohut, laihtunut' ja verbin *šul'lahuakseh* 'laihtua, tulla ohuemmaksi' (Poh. 1950), jotka mielestäni voisivat olla nimen taustalla. Salmin henkikirjoissa nimi *Schula* mainitaan vuosina 1900, 1920 ja 1925. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan Käsänäselästä vain vuosina 1898–1900 ja 1936 (*Shulai*); se on ollut yhden pienen perheen nimi. Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut; Impilahden Schulat lienevät lähtöisin Salmista. Nimi on voinut alkuaan olla esimerkiksi hyvälle työmiehelle annettu lisänimi. – Salmassa *Lp. Gauril Isakoff Schula*, Käsänäselkä 1900; Impilahdella *Ivan Ivanoff Schula*, Pitkäranta 1910.

Vrt. **Ljokkoi, Prauda, Primetta.**

Skrippi (Impilahti)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielen sanastossa lähinnä nimeä *Skrippi* on sana *skripka* 'viulu' (mm. Suojärvi), jota on voitu käyttää myös 'vallattomasta tai aina äänessä olevasta' (mm. Suojärvi) (KKS). Nimen yhdistäminen tähän sanaan ei silti tunnu aivan luontevalta. Pohjanvalo mainitsee Salmassa käytetyn verbin *skrippie* 'narista, natista, naukua, vinkua' (Poh. 1947); *Karjalan kielen sanakirjassa* sama verbi mainitaan Repolan takaa Tunkualta, ei lainkaan Raja-Karjalasta tai Säämäjärveltä (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Tulkitsen nimen *Skrippi* verbin *skrippie* avulla ja pidän mahdollisena, että se on alun perin viitannut nimettävän puheääneen. – Impilahdella *Inh. Terent Iwanoff Skrippi*, Huunukka 1880.

Vrt. **Plaketti.**

Vrt. **Brelo, Rummukainen.**

Skrökki (Salmi), Krökki (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmassa tunnetulle nimelle *Skrökki* lähin vastine karjalan kielen sanastossa on verbi *krökiteä* 'ontua' (mm. Suojärvi, Korpiselkä). Toista, nimeä *Skrökki* äännteellisesti lähellä olevaa verbiä *krökähytteä* on käytetty vahvistamassa nokkimista kuvaavaa verbiä. Säämäjärvellä verbillä *krökätä* on ollut merkitys 'pistaa, nokkia'. (KKS.) Nimen alun konsonanttiyhtymä viittaa käsittääkseni nimen deskriptiiviseen luonteeseen. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Škrökki* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Skrökki* mainitaan ensi kerran vuonna 1885 Uuksalonpäästä. Nimi kuului tuolloin eräälle talolliselle. Suojärven Leppäniemessä on vuonna 1880 henkikirjaan kirjattu nimi

Krökki. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin se on ensi kerran kirjattu vuonna 1900. Tuolloin nimi mainitaan Vegaruksesta kastettujen luettelossa; seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodossa *Kräkki* (1905). Kyse voi hyvin olla lisänimestä, johon aihe on saatu esimerkiksi nimettävän kävelytyylistä; nimi on voitu antaa esimerkiksi ontuvalle miehelle. – Salmassa *Stepan Jevdokimoff Skrökki*, Uuksalonpää 1890; Suojärvellä *Backst. Fom* [sic] *Andrejev Krökki*, Leppäniemi 1875; *Lamp. Ilja Vasiljeff Kräkki* [po. *Krökki*], Vegarus 1915.

Skula (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Äänteellisesti nimeä *Skula* muistuttaa karjalan kielessä lähinnä sana *skul'a* 'niinestä valmistettu jauho- tms. säkki, kuli; (ven.) tilavuusmitta' (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Skula* mainitaan vuodesta 1894 alkaen toistakymmentä kertaa vain Miinalasta. Yksi mahdollinen vertailukohta nimelle on Salmin Ylä-Uuksulla vuosina 1880 ja 1890 kirjattu lisänimi *Säkki* (*säkki* 'säkki'; KKS), joka ei ole kehittynyt sukunimeksi. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Pidän mahdollisena, että säkkiin viittaavilla lisänimillä on kuvattu nimettävää tai tämän tapoja: nimillä on voitu viitata nimettävän kuljettamaan säkkiin, jolloin olisi kyse viljan kuljettajasta, tai mahdollisesti suureen vatsaan (ks. KKS s.v. *pöttšö*). Tulkitseen nimen *Skula* olevan alkuaan nimettävän tapoihin jollain tavoin viittaava lisänimi. – Salmassa *Nikifor Skulan leski Akulina*, Miinala 1920.

Vrt. **Burmoi, Kulin, Säkki**.

Stäkä (Suistamo)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Stäkä* on kirjattu Suistamon henkikirjaan Koitonselestä vuosina 1910, 1920 ja 1925. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ainoastaan yhden kerran. Miehelle, jolla nimi mainitaan henkikirjoissa, on tämän hautausmerkintään (1941) kirjattu sukunimi *Sljägä* (po. *Stjägä*). Suistamon kirkonkylästä vuoden 1880 henkikirjaan tehdyssä merkinnässä *Staga* voi olla kyse samasta nimestä. Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään muuhun karjalan kielen sanaan kuin sanaan *stakana*. Se on Suistamolla tunnettu muodossa *štšägänä* ~ *tšägänä* ja *stägänä*. Sanalla on ollut siellä merkitys 'rautainen kolmijalka' ja sitä on voitu käyttää (halventavasti) 'jalasta'. (KKS). Kyseessä lienee siis alun perin pejoratiivinen lisänimi. – Suistamolla *Löysä Maksim Saveljeff Stäkä*, Koitonselekä 1910.

Vrt. **Botska**.

Supinen (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Tshubin* (*Tshubinen*) mainitaan Oritselästä jo vuonna 1875; muoto *Supinen* mainitaan vasta vuonna 1925. Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Šuubin* lienee sama nimi (Poh. 1947). Nimen mahdollista leksikaalista sisältöä voisi tarkastella karjalan kielessä tunnetun kolmen eri sanan avulla. Karjalan kielessä tunnetaan sana *tšupero*, jota on Säämäjärvellä käytetty 'pienikokoisesta ihmisestä, eläimestä tai ihmisestä puhuttaessa' merkityksessä 'napero'. Muun muassa Suojärvellä ja Säämäjärvellä sillä on ollut myös merkitys 'kuhnus, nyhjättävä'. Suojärvellä ja Säämäjärvellä tunnetulla sanalla *tšupoi* (*tšuboi*) on ollut merkitys 'pikkukala, kalanpoikanen'. Lisäksi sanalla *tšupoi*, joka mainitaan *Karjalan kielen sanakirjassa* vain Suistamolta, on ollut merkitys 'suppea, kapea, pieni'. (KKS.)

On mahdollista, että salmilainen nimi *Tshubin* on alun perin viitannut nimettävän ulkomuotoon, pieneen kokoon. Lisäksi on huomattava, että venäläisillä tunnetaan myös nykyään sukunimi *Tšubin* (Kahla – Mikkonen 2005: 402); siitä ei ole muuta tietoa (Unbegaun 1972). – Salmissa *Tal. Trofim Timofejeff Tschubin*, Työmpäinen 1915; *Tal. Andrei Mihailoff Schubin*, Uuksalonpää 1915; *Tal. Trofim Timofein[oika] Tschubin*in oik[euksien] omist[aja] *Lki Varvara, Mök. Ilja Nikolainp[oika] Tsupinen*, Työmpäinen 1920.
Vrt. **Tsubari**.

Säppi (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Säppi* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *tsäppi* 'oven haka', joka on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* ainoastaan Vienan Karjalasta (KKS). Suomen kielen sanaan *säppi* en nimeä yhdistä, sillä alun perin nimi on kirjattu henkikirjoihin suhu-*s*-alkuisena. Raja-Karjalassa ja Aunuksen Karjalassa nimeä äänteellisesti lähellä olisi verbi *šäppie* eli *šäblätä*, jolla on ollut merkitykset 'kopeloida, tunnustella; sotkea, sählätä' ja 'sammaltaa; lörpöttää, juoruta' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Säppi* mainitaan ensi kerran vuonna 1901, jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon ja vihittyjen luetteloon. Nimi on alkuaan voinut viitata nimettävän puhetapaan; siinä tapauksessa nimelle on paljon vertailukohteita rajakarjalaisessa henkilönnimistössä. – Suojärvellä *Inh. Andrei Kiriloff Schäppi*, Kotajärvi 1885.

Tallus (Suistamo ja Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Tallus* on kirjattu henkikirjoihin toisinaan myös muodossa *Taljus* (Suistamon Äimäjärvi 1890 ja 1895). Karjalan kielen sanalla *tallus* on Suistamolla tunnettu merkitykset '(olki-, heinä- tai sarka)pohjallinen' ja 'suksen pälkäeseen tieroittumista estämään pantu tuohi, nahka tms.' (KKS). Samanasuinen sukunimi *Tallus* on tunnettu Karjalankannaksen pitäjissä Hiitolassa, Heinjoella, Kirvussa jne. (Katiha). Raja-Karjalassa sukunimi *Tallus* on käsittääkseni omaperäinen. Se mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjassa jo vuonna 1850; tuolloin se on kuulunut eräälle Ulmalahdella asuneelle tilattomalle. Suojärven henkikirjoihin nimi on kirjattu muodossa *Taljus* vuosina 1880, 1885 ja 1890, mutta en ole löytänyt nimeä Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Rinnastan nimen *Tallus* nimiin *Löttö* ja *Töppönen*: lisänimi *Tallus* on käsittääkseni viitannut jollain tavalla nimettävään, tämän ulkomuotoon tai henkisiin ominaisuuksiin. Suojärven Varpakylässä eli samassa kylässä, jossa nimi *Tallus* on tunnettu, on vuonna 1895 merkitty henkikirjaan myös lisänimi *Tschapukka* (*soapukka* 'saapas, varsikenkä'; KKS), joka ei ole kehittynyt sukunimeksi. – Suistamolla *Ivan Tallus*, Ulmalahti 1850; Suojärvellä *Iwan Jevsejev Tallus*, Varpakylä 1880, *Löysä Ivan Jevsejeff Taljus*, Varpakylä 1895.

Vrt. **Löttö, Töppönen**.

Tschainiekka ja **Sannikka** (Suistamo)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Sukunimen *Tschainiekka* voi yhdistää karjalan sanaan *tšainiekka*. Karjalan kielen sanalla *tšainiekka* on merkitys 'teekannu' ja harvemmin 'kahvipannu, kannullinen' (KKS). Linnakylän mukaan nimi *Tsainiekka* on annettu *tsainiekkaa* eli pulleaa teekannua muistuttaneelle henkilölle (Linnakylä 1968: 25). Nimi on kirjattu henkikirjoihin Suistamon Koitonselästä vuonna 1845 ja seuraavan kerran vasta vuonna 1880, jolloin nimi on samasta kylästä kirjattu muodossa *Zainekka*;

henkilöä (s. 1770-luvulla), jolla lisänimi mainitaan, voi jäljittää kirkonkirjoista vuoteen 1805 asti. Vuonna 1900 ja 1915 nimi on kirjattu Koitonselestä muodossa *Tschannikka*, vuonna 1915 myös muodossa *Tsannikka*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (tavallisesti muodossa *Tsainikka*) esiintyy ensi kerran vasta vuoden 1900 rippikirjassa. Nimi on Äimäjärvellä vuosina 1910–1925 kirjattu muodossa *Sannikka*; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sama muoto mainitaan vuoden 1910 rippikirjassa eräällä koitonselekäläisellä talonpojalla. Erilaisten astioiden nimityksiä ei rajakarjalaisissa lisänimissä juuri tapaa, mutta pidän Linnakylän informantin antamaa tietoa luotettavana. – Suistamolla *RT Jakoff* [po. *Jakov*] *Konstantinoff Tschainickas arfwingar*, Koitonselekä 1845; *Tal. Pavel Fedotoff Tschainiekkä*, Äimäjärvi 1900; *Tal. Pavel Fedotoff Sannikka*, Äimäjärvi 1910.

Vrt. **Bomba, Bombin, Pulli**.

Tschapuri (Suistamo)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Karjalan kielessä lähimpänä nimeä *Tschapuri* ovat sanat *tšapu* eli *tšapineh* 'rapina, ripinä, ropina' ja *tšapulto*, jota on käytetty 'vaivalloisesta kulkemisesta'. Kumpikin sana on tunnettu Suojärvellä ja Säämäjärvellä. (KKS.) Vuonna 1920 nimi on kirjattu henkikirjaan muodossa *Tschupuri*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ainoastaan vuonna 1926 muodossa *Tsupuri*. Pidän mahdollisena, että lisänimi on alun perin viitannut nimettävän (vaivalloiseen) kävelytapaan. – Suistamolla *Taloll. Stepan Nikitin Tschapuri*, Ahvenlampi 1890.

Vrt. **Väntti**.

Tshiikkonen (Suojärvi), **Tsiikko** (Suistamo), **Tsiikku** (Salmi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimet *Tshiikkonen*, *Tsiikko* ja *Tsiikku* voi yhdistää lähinnä karjalan verbiin *tsiikka*. Karjalan kielessä verbiä *tsiikka* on käytetty 'kimeästä ääntelemisestä tai puhumisesta'. Sillä on myös merkitys 'pistaa esiin, piipottaa, töröttää'. Sanan kumpikin merkitys on tunnettu Suojärvellä. Karjalan *-tsiikko* esiintyy sanoissa *nahkatšiikko* (Salmassa *nahkatšiikoi*; 'lepakko') ja *yötsiikko* 'lepakko, haukka' (Korpiselkä, Suistamo). Ilomantsissa sanalla *tšiikkaorava* on ollut merkitys 'liito-orava'. (KKS.) *Tsiikko*-alkuiset sanat ovat siis viitanneet myös johonkin 'lepattamiseen, kevyesti liikkumiseen'. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Suojärveläinen nimi *Tschikkonen* on vuonna 1880 kirjattu henkikirjaan muodossa *Tsikkonen*, vuonna 1920 muodossa *Tsiikkonen*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Tsiikkonen* mainitaan ensi kerran vuonna 1901, jolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon Salonkylästä. Osa nimenkantajista on 1930-luvulta lähtien käyttänyt nimeä *Siikkonen* (Kuutti 2011: 261; Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjat). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tshiikku* on kirjattu Ylä-Uuksusta ainoastaan vuosina 1898–1909, muita merkintöjä ei löydy. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tsiikko* (*Tsiiko*, *Tsiikkonen*, *Tsiikonen*) on kirjattu ensi kerran vuosien 1900 ja 1910 rippikirjoihin. Nimet *Tsiikko*, *Tshiikkonen* ja *Tsiikku* ovat voineet alun perin viitata nimettävän poikkeavaan, kimeään puheääneen tai nopeatempoiseen liikkumiseen; toisaalta myös nimien muodostaminen mallin mukaan on mahdollista. – Suojärvellä *Iwan Wasiljev Tschikkunen*, Salonkylä 1875; Suistamolla *Löysä Andrei Michailoff Tshiikku*, Muuanto 1900; Salmassa *Mök. Stepan Andreinp[oika] Tsiikku*, Ala-Uuku 1920.

Vrt. **Plaketti**.

Tschorttanen ks. *Sorttanen*

Tschupukka (Salmi ja Suojärvi)

? Työntuloksia kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Tschupukka* voi yhdistää karjalan sanaan *tšupukka*. Salmassa on tunnettu sana *tšupukku* 'ohut ohrajauhoista paistettu pannukakku' (Poh. 1947). *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan sana on *tšupoi* ja sen merkitys 'piirakka, jonka ohuelle kaura- tai ohrataikinasta tehdyille ja paistinpannussa kypsennetyille kuorelle levitetään puuroa ja joka taitellaan kolmikulmaiseksi syötäväksi'. Sana on tunnettu Raja-Karjalassa ja Aunuksen Karjalassa. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Tšupukku* ja sanan *tšupukku* 'ohut, ohrajauhoista paistettu pannukakku' (Poh. 1947). Salmin Mantsinsaaren Oritselässä *Tsupukan* talosta on käytetty rinnakkain nimeä *Blinkoff*, joka on Salmin pitäjänkokoelmaan talletetun tiedon mukaan ollut nimeä *Tsupukka* kantaneen perheen aiempi sukunimi (Salmin paikannimikokoelma; Hotari 1955: 58). Mainittu nimi sisältää venäjän kielen sanan *blin* 'ohukainen' (VSSK 1978; *Blinov* ks. Unbegaun 1972: 195). Sana on Suojärvellä *bl'ina* 'ohukainen, lettu' (KKS). Salmin henkikirjoista tai Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole tavannut nimeä *Blinkoff* (tai *Blinov*). Salmin henkikirjoissa nimi *Tschupukka* mainitaan ensi kerran vuonna 1840. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Tshupukka* on vuonna 1841 kastettujen luettelossa Peltoisista. Samanasuinen sukunimi on tunnettu Suojärven Varpakylässä; se on kirjattu vuoden 1920 henkikirjaan (virheellisesti) muodossa *Tschupurkka*. Sen sijaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä *Tsupukka* tavoittanut. Pidän mahdollisena, että lisänimi *Tschupukka* on annettu erityisen taitavalle tai ahkeralle leipurille. Toisaalta on mahdollista, että nimi on alkuaan ollut pejoratiivinen lisänimi. – Salmassa *Wasilei Iwanoff Tschupucka*, Peltoinen 1840; Suojärvellä *Inh. Stepan Matfejeff Tschupukka*, Varpakylä 1885. Vrt. **Kokoi, Rinkeli, Botska, Hongoi, Kirnu, Komscha**.

Tsubari (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Tsubari* (Poh. 1947). Nimi on kirjattu Miinalasta vuonna 1880 muodossa *Tschubin* ja Käsnäselästä muodossa *Tschupin*. Tuolloin Miinalasta *Tschubin*-nimeä kantaneen miehen pojalle on vuonna 1900 kirjattu sukunimi *Tschubari* (*Lb. Feodor Nikiforoff Tschubari*). Vuonna 1900 Työmpäisissä nimi on kirjattu muodossa *Tschupin* ja *Tschubin* ja vuonna 1920 muodossa *Tschubin*. Nimi on tunnettu 1900-luvun alussa myös Uksalonpäässä (*Tschubin*, *Tschubi*) ja Hyrsylässä (*Tschubi*). Salmin vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoissa nimi on Miinalasta muodossa *Tschubari*. Sen sijaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa miinalalainen nimi *Tsupari* (*Tsubari*) mainitaan ensi kerran vasta vuoden 1901 rippikirjassa ja sen jälkeen vain yksittäisiä kertoja. Nimen voi yhdistää kolmeen karjalan kielessä tunnettuun eri sanaan. Säämäjärvellä sanaa *tšupero* on käytetty 'pienikokoisesta ihmisestä, eläimestä tai ihmisestä puhuttaessa' merkityksessä 'napero'. Muun muassa Suojärvellä ja Säämäjärvellä sillä on ollut myös merkitys 'kuhnus, nyhjöttäjä'. Suojärvellä ja Säämäjärvellä tunnetulla sanalla *tšupoi* (*tšuboi*) on ollut merkitys 'pikkukala, kalanpoikanen'. Lisäksi sanalla *tšupoi*, joka mainitaan *Karjalan kielen sanakirjassa* vain Suistamolta, on ollut merkitys 'suppea, kapea, pieni'. (KKS.) Salmilainen nimi on voinut alun perin viitata nimettävän pieneen kokoon. – Salmassa *Lp. Feodor Nikiforoff Tschubari*, Miinala 1900.

Vrt. **Supinen**.

Tsutsunen (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja (puhumista) kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimi *Tsutsunen* liittyy karjalan verbiin *tšutšettoa*. Sillä on ollut Suojärvellä ja Säämäjärvellä merkitykset 'liristä, porista' ja 'lirittää, pulisuttaa'. Sana *tšutši* on merkinnyt Säämäjärvellä 'veden pintaa pitkin heitettyä kiveä, ns. voileipää'. (KKS.) Salmissa on tunnettu verbi *tšutšettua* 'supattaa' ja 'liristä' (Poh. 1950). Linnakylä on tallettanut impilahtelaisen lisänimen *Tsutsu-Pekka*, joka on kuulunut "eräälle hupsuna pidetylle kerjäläisukolle". Impilahdella *tsutsu* on merkinnyt 'höperöä, sekopäistä'. (Linnakylä 1968: 83.) Sirkka Paikkala on epäillyt, että nimi *Tsutsunen* olisi ehkä syntynyt jotakin venäläistä nimeä (*Schutskoff* ja *Schutschkoff*) mukailemalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tsutsunen*); mainittuja venäläisiä sukunimiä ei kuitenkaan mainita Suojärven henkikirjoissa eikä Suojärven tai Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa. Suojärven pitäjänkokoelmaan talletetun tiedon mukaan Varpakylässä on tunnettu talonnimi *Tšutšuset*, jolla on tarkoitettu kolmea *Tšutšu*-nimistä taloa isojaon aikoihin ja sitä ennen; saman tietolähteen mukaan E. V. Ahtia (1908–1920) on kirjannut henkilönnimen *Tšut't'su Trošši*. Nimikokoelmassa on myös tieto, että Varpakylän Turhanvaarassa asunutta Dimitri Tsutsusta ja hänen taloan on kutsuttu nimellä *Mit'ka Tšutšū* (Suojärven paikannimikokoelma). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa sukunimi on muodoissa *Tsutsu*, *Tsutsu* ja *Tsutsunen*. Varhaisimmat merkinnät nimestä ovat vuodelta 1850, jolloin nimi on kirjattu Varpakylästä sekä kastettujen luetteloon että haudattujen luetteloon. Suojärven Hantsakaniemessä vuonna 1900 henkikirjaan kirjattu nimi *Schuschin* (*Löysä Isak Pauloff Schuschin*); sama nimi (ja sama mies) on mainittu vuonna 1895 Varpakylästä. *Schuschin* ja *Schuschu* lienevät saman nimen eri muotoja. Pidän mahdollisena, että sukunimen *Tsutsunen* taustalla oleva lisänimi on alkuaan viitannut nimettävän puhetapaan. – Suojärvellä *Lb. Andrei Iwanow Tšutschu*, Vegarus 1880; *Lpti David Aleksejeff Schuschu* ja *Lpti Miina Antonoff Tšutschpu* [sic], Varpakylä 1895; *Lp. Miina Antonoff Tšutschu*, Varpakylä 1900; *Lp. David Aleksejeff Schuschu*, Hantsakaniemi 1900.

Vrt. **Kutja, Löllö, Tsurkka, Tupitsa**.

Törönen (Suistamo) ja **Törö** (Suojärvi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen voi yhdistää lähinnä sanaan *törö*, jolla on Suistamolla ollut merkitys 'kaskimaalle pystytetty keilamainen suoja' (KKS). Lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Sirkka Paikkalan mukaan Soanlahdella on jo vuonna 1614 kirjattu henkilönnimi *Michita Törönen* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Törönen*); nimen mahdollisesta yhteydestä suistamolaiseen nimeen ei ole tietoa. Soanlahdella tunnetun lisänimen *Törö-Miitrei* on selitetty johtuneen siitä, että nimettävä puhui harvakseltaan eli "törähteli" (Soanlahden paikannimikokoelma); nimi on siis yhdistetty karjalan verbiin *törissä* 'äristä, öristä' (KKS). Sen sijaan suistamolainen nimi mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1890 (muodossa *Toronen*); tuolloin vihittyjen luetteloon kirjattu nimi kuului eräälle uuksujärveläiselle tilattomalle miehelle. Suojärven tai Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa ei mainita nimeä *Törö* tai *Törönen*. Nimi *Törönen* on voinut alun perin olla nimettävän ulkonäköön viittaava lisänimi. – Suistamolla *Lois Mihail Sergeinp[oika] Törönen*, Pyörittäjä

1920; *Lois Jaakko Sergeinp[oika] Törönen*, Uuksujärvi 1920; Suojärvellä *Mök. Grigori Artemjeff Törö*, Salonkylä 1925.

Vapeikko (Suojärvi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen voi yhdistää lähinnä sanoihin *vapeisillah*, jota on käytetty verkosta, kun se on ollut riu'ulla kuivumassa, sanaan *vapiet* 'verkon kuivausrü'ut, vapeet' ja verbiin *vapettoa*, jota on käytetty 'epävakaasta, haparoivasta liikkumisesta', ja sillä on merkitys 'hoippua, horjua' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1900 (*Vapeko*). Nimi näyttää olevan lähtöisin Hautavaarasta. Yhdistän nimen liikkumista kuvaavaan verbiin. – Suojärvellä *Mökk. Pavel Jeudokimoff Wapeikkon perill.*, Hautavaara 1910.

Vesa (Salmi)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeä *Vesa* on vaikea yhdistää muuhun karjalan kielen sanaan kuin *vesa* (Salmassa *veza*) 'vesa, verso, taimi, nuori lehtipuu' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Veza* ja Salmassa tunnetun sanan *veza* 'varpu, vesa' (Poh. 1947), eli Pohjanvalon mainitseman sukunimen kirjoitusasun perusteella nimi olisi yhdistettävissä kasvisanastoon; tämän mahdollisuuden on tuonut esille myös Hilaria Hotari (Hotari 1955: 95). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on merkitty Salmin Lunkulan saaresta jo vuoden 1874 rippikirjaan; tuolloin nimi on kuulunut eräälle tilattomalle miehelle (*Stefan Bogdanov Vesa*). Nimi ei siis ole 1900-luvulla otettu sukunimi. *Vesa*-nimiä on kehittynyt ja otettu eri puolilla Suomea (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vesa*), mutta Salmassa nimi on omaperäinen. Nimen antamisperusteita on vaikea päätellä. – Salmassa *Lsä Iwan Romanoff Wesa*, Lunkula 1900.

Vihko (Salmi ja Impilahti)

? Nimettävän ulkomuotoa kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimeen *Vihko* sisältyy sana *vihko*. Karjalan sanalla *vihko* on koko karjalan puhuma-alueella merkitykset 'tukko, tuppo (heinää, niintä, kangasta tms.)' ja 'pesuriepu, -rätti, tukku' (KKS). Pohjanvalon mukaan sanalla *vihko* on merkitys 'lattialuuttu, vihko'; hän mainitsee myös sukunimen *Vihko* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on lähtöisin Karjalankannakselta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vihko*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1888 Työmpäisistä ja Räimälästä; Työmpäisissä nimi on kuulunut tuolloin eräälle pienelle talollisperheelle ja Räimälässä eräälle maata omistamattomalle miehelle. Impilahdelle nimi lienee tullut Salmista, sillä Kiteän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Nimi on nähdäkseni voitu alun antaa esimerkiksi ruysyiselle miehelle, mikä sopisi rajakarjalaisesta henkilönnimistöstä saamaani kokonaisuvaan. Salmassa ensimmäiset maininnat sukunimestä ovat Mantsinsaaresta (Työmpäisistä), missä pejoratiivisiin lisänimiin pohjaavat sukunimet ovat olleet yleisiä. – Salmassa *Inh. Aleksei Filipov Vihko*, Kirkkojoki 1880; Impilahdella *Löysä Jeudokim Grigorjeff Wichko* [epäselvä?], Koirinoja 1920.

Vrt. **Kotta, Rehvonen, Ribu.**

Väkkärä (Salmi)

? Nimettävän tapoja kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Väkkärä* voi yhdistää karjalan kielen sanaan *väkkärä* (Korpiselkä; Säämäjärvellä *väkkeli*), jolla on merkitys 'tuuliviiri, väkkärä'. Säämäjärvellä sana on esiintynyt myös kuvaannollisessa ilmauksessa *Riitam peä väkkel'ii*

panoo 'päättää pyörryttää' (KKS). Pohjanvalon mukaan kyseinen sana tunnettiin Salmassa muodossa *väkkeri*; pitäjässä tunnettiin myös verbi *väkkelehtiä* 'pyöriä jaloissa'. Kyseistä sukunimeä hän ei mainitse. (Poh. 1947; Poh. 1950.) Peltoisissa kehittyneen, isältä pojalle periytyneen, vuosina 1830–1875 henkikirjoihin kirjatun nimen kirjoitusasu on vaihdellut: alkuaan nimi on kirjattu muodossa *Täckärä* (1830), *Tähkääpää* (1845), *Täkäri* (1850), *Täkärä* (1860) ja *Wäkkärä* (1870, 1880). Salmin tai Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista nimeä ei löydy. – Salmassa *Michel Kononoff Täckärä*, Peltoinen 1830; *Inh. Andrei Michailoff Wäkkärä*, Peltoinen 1875.

3.5.3 Sukunimet, joihin sisältyvän nimettävään viittaavan henkilökohtaisen lisänimen (kalan-, eläimen- tai linnunnimitys) nimenantoperusteita on erityisen vaikea selvittää ja joissa mallin mukaan muodostaminen on hyvin yleistä (74 nimiartikkelia)

Kalannimityksen sisältävät nimet (10 nimiartikkelia)

Ahven (Salmi)

Nimeen *Ahven* sisältyy karjalan tai suomen sana *ahven* 'ahven' (KKS). Nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luetteloon Rämälästä jo vuonna 1852. Salmin eteläosassa sijainneessa Rämälän kylässä nimi *Ahven* on ehkä annettu kalastusta harjoittaneelle ja siitä elantonsa saaneelle miehelle; toisaalta se rinnastuu Raja-Karjalassa muihin kalan- ja eläimennimityksiä sisältäviin sukunimiin eli nimiin, joista osa vaikuttaa mallin mukaan muodostetuilta. – Salmassa *Inh. Andrei Iwanov Ahwen*, Rämälä 1880.

Vrt. **Haukinen, Kuha, Rjäpöi.**

Haukinen (Salmi)

Nimeen *Haukinen* sisältyy karjalan tai suomen sana *hauki* (KKS) ja sukunimen johdin *-nen*. Salmin Peltoisissa on ajanjaksolla 1818–1860 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Haukinen*; se mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoissa vasta vuonna 1858. Vuosien 1870 ja 1875 henkikirjoissa nimi on venäläisittäin muodoissa *Tschukin*, *Schukin* ja *Tschukkin* (ven. *štšuka* 'hauki'; VSSK 1895); vuoden 1876 rippikirjassa nimi on *Shukin(a)*. Vuoden 1900 henkikirjaan on Peltoisista kirjattu sekä sukunimi *Haukinen* että sukunimi *Schtschukin*. Nimi voi olla huomattavasti vanhempaa perua: vuoden 1753 maakirjaan on Manssilan lähikylästä Virtelästä kirjattu henkilönnimi *Ivan Isakov Zuca*. 1800-luvun henkikirjojen perusteella näyttää siltä, että nimi on aluksi käännetty karjalasta (suomesta) venäjään ja sitten takaisin. Jos nimi on vanhempaa perua, kyse on alun perin venäjänkielisestä nimestä. Nimi on voinut alun perin olla kalastajalle annettu nimi. – *Ivan Ivanov Haugi*, Peltoinen 1818.

Vrt. **Ahven, Kuha, Rjäpöi.**

Jorschi (Suojärvi)

Nimeen sisältyy karjalan kielen sana *jorssi*, jolla on merkitys 'kiiski' mutta myös 'penis' (KKS). Nimi on voitu muodostaa muiden kalannimityksen sisältävien nimien mallin mukaan, se on annettu kalastusta harjoittaneelle miehelle tai sillä on viitattu nimettävän pieneen kokoon. Nimi on alun perin annettu maattomaan väestöön kuuluneille henkilöille, ja nimenantoon on voinut käsittääkseni vaikuttaa myös sanan monimerkityksisyys. Nimi mainitaan vain

vuosien 1885–1895 henkikirjoissa; Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista en ole sitä tavannut. Suojärvellä on tunnettu myös nimi *Kiiski*, mutta kyseessä ei ole käännösnimi. – Suojärvellä *Inh. Audotja Fedotowa Jorschi*, Kokkonniemi 1885; *Löysä Aleksei Michejeff Jorschi* ja *Löysä Sergei Michejeff Jorschi*, Kokkonniemi 1895.

Kiiski (Suojärvi ja Salmi)

Nimi on suomen kielen mukainen. Karjalan *kiiski* 'kiiski' on mainittu *Karjalan kielen sanakirjassa* Vienan Karjalasta ja Suistamolta; muualla Raja-Karjalassa ja Aunuksessa sana on *kiiskoi* ~ *kiiškoi*. Impilahdella sanaa on käytetty 'vastahakoista' kuvattaessa: *oled yks kiiškoi!* Karjalassa 'kiiski' on myös *joršši*. (KKS.) Salmassa 'kiiskeä' merkitsevä sana on *kiiškoi*, ja Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kiiškoi* (Poh. 1947; myös KKS). Suojärven Varpakylässä nimi on vuonna 1900 kirjattu henkikirjaan myös muodossa *Kiischko*. Raja-Karjalassa sukunimi on peräisin Salmin Orusjärveltä ja Suojärven Varpakylästä. Samanasuinen sukunimi on tunnettu Impilahden Kerisyryjän luterilaisilla jo 1700-luvulla (Härkönen 1950: 198) ja Laatokan rannalla Jaakkimassa, Kaukolassa sekä Kivennavalla jne. (HisKi). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vuonna 1897, tuolloin muodossa *Kiiskinen* Manssilasta; yksi *Kiiski*-niminen ortodoksiperhe on elänyt Orusjärvellä. Salmassa nimi *Kiiski* on voinut kehittyä mallin mukaan tai nimellä on viitattu nimettävän pieneen kokoon tms. – Suojärvellä *Lampti Andrei Filip* [sic] *Kiiski*, Varpakylä 1895; Salmassa *Lp. Dmitri Pauloff Kiiski*, Orusjärvi 1900.

Vrt. **Lirkki**.

Kuha (Salmi)

Sukunimeen sisältyy karjalan tai suomen *kuha* (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanat *kuha* ja *kuhas* 'kuha' sekä sukunimen *Kuha* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on tunnettu Karjalankannaksella Jaakkimassa ja Kaukolassa sekä Pudasjärvellä (HisKi). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu jo vuonna 1858 Peltosista. Laatokan saarella jo varsin varhain kirjattu nimi saa epäilemään, että nimi on alun perin annettu kalastajalle; samassa saarella tunnettiin sukunimi *Haukinen* (1818). Nimi rinnastuu lukuisiin kalan-, linnun- tai eläimennimityksen sisältäviin rajakarjalaisiin lisänimiin. – Salmassa *Inh. Fedul Iwanov Kuha*, Työmpäinen 1875.

Vrt. **Ahven**, **Haukinen**, **Rjäpöi**.

Lirkki (Suojärvi)

Liitän nimen *Lirkki* karjalan kielen sanaan *lirkkine*, joka on Suistamolla tunnettu merkitys 'pieni kala' (KKS). Nimi mainitaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1890, jolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Nilonsaaresta eräälle tilattomalle. Nimi on voinut alun perin viitata nimettävän pieneen kokoon, mutta se on myös voitu muodostaa mallin mukaan. – Suojärvellä *Lb. Iwan Wasiljeff Lirkki*, Kaipaa 1890.

Vrt. **Kiiski**.

Lohi (Suojärvi)

Sukunimi voi olla karjalan- tai suomenkielinen; karjalan sanalla *lohi* on sama merkitys kuin suomessa (KKS). Suojärvellä nimi on alettu kirjata henkikirjoihin varsin myöhään, ja Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1906 Kaipasta. Nimen taustalla ei ehkä ole lisänimeä, vaan se on mahdollisesti alun perin muodostettu periytyväksi sukunimeksi. – Suojärvellä *Mök. Mihail Afanasinp[oika] Lohi*, Kaipaa 1920.

Rjäpöi (Salmi)

Nimeen *Rjöpöi* sisältyy karjalan *reöpöi* 'muikku', joka on Salmissa tunnettu muodossa *riöpöi* (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Riöpöi* ja sanan *riöpöi* 'muikku' (Poh. 1947). Nimi on kehittynyt kylässä, jossa on asunut sukunimeä *Stjukin* (*Haukinen*) käyttänyt perhe; nimi *Rjöpöi* lienee muodostettu sen antaman mallin mukaan. Naapurikylässä Työmpäisissä on tunnettu nimi *Kuha*. Nimi (*Rjöpöi*, *Röpöi*) on kirjattu Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuodesta 1883 alkaen. – Salmissa *Mök. Dmitri Saveljeff Rjöpöi* ja *Mök. Petter Saveljeff Rjöpöi*, Peltoinen 1915.

Vrt. **Ahven, Haukinen, Kuha.**

Siikanen (Suojärvi)

Nimeen sisältyy karjalan tai suomen *siika* 'siika' (KSS) ja sukunimen johdin *-nen*. Sukunimi *Siikanen* on kirjattu Suojärven vuosien 1900–1925 henkikirjoihin Varpakylästä ja Leppäniemestä. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1905; tuolloin se on kirjattu rippikirjaan Leppäniemestä (muodossa *Siikainen*). Pidän mahdollisena, että nimi on muodostettu mallin mukaan. Raja-Karjalan lisäksi sukunimi *Siikanen* on tunnettu Pohjois-Karjalassa Kiihtelysvaarassa ja Viipurissa; Suojärvellä se on silti omaperäinen (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Siikanen*; HisKi). – *Suojärvellä Lp. Wasili Matvejeff Siikanen*, Varpakylä 1900.

Torpa (Salmi)

Karjalan kielen sanastossa lähinnä nimeä *Torpa* on Suistamolla tavattu sana *torppu* 'purotainen'; tieto on tosin merkitty epävarmaksi (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947). Nimi *Torpa* on kirjattu vuosien 1818–1870 henkikirjoihin muodoissa *Torpa* ja *Torpu*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi on vuodesta 1841 alkaen (suomennoksissa muodoissa *Torpu*, *Torppu* ja *Torpujev*). Viimeiset merkinnät nimestä ovat Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuosilta 1909–1910 Lunkulasta (*Torpajev*). Nimi on ollut periytyvä sukunimi. – Salmissa *N:b Jevsei Ivanov Torpa*, Lunkula 1818; *Ngb Lb Nikit Torpas enka Afrosinja*, Lunkula 1870.

Eläimennimityksen sisältävät nimet (31 nimiartikkelia)

Apina (Salmi)

Sukunimeen *Apina* sisältyy suomen kielen sana *apina*. Karjalan kielessä 'apinaa, marakattia' merkitseviä sanoja ovat *oplesjana* ja *äplesjana*. Kumpikin sana on tunnettu Salmissa, missä sanaa *oplesjana* on käytetty myös halventavasti 'likaisesta, vallattomasta tai lörpöttelevästä ihmisestä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Abin* ja ilmoittaa Salmissa tunnetun sanan *abin* 'apina'; sen rinnalla on tunnettu samaa merkitsevää sana *obležan* (Poh. 1947). Lisänimi *Apina* on alettu kirjata henkikirjaan ja ilmeisesti myös annettu vasta 1900-luvulla. Malli nimeen on varmasti saatu muista pejoratiivisista eläimennimityksen sisältävistä lisänimistä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ainoastaan vuonna 1914; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Käsnäsestä eli Käsnäselästä. – Salmissa *Lp. Ivan Stepanoff Apina*, Käsnäselkä 1900.

Vrt. **Bokki, Härkin.**

Baran (Salmi)

Nimeen *Baran* sisältynee karjalan *baran* 'pässi' (Poh. 1947). *Karjalan kielen sanakirjassa* sitä vastaa sana *porana* (*boran* ~ *borana*); sanasta on sanakirjassa tieto vain Valdaista ja Tveristä (KKS). Venäjässä sana on *baran* (VSSK 1895), ja venäläisillä tunnetaan sukunimi *Baranov* (<< 'pässi'; Unbegaun 1972: 189). Sukunimi *Baran* on kirjattu Karkun kylästä Salmin henkikirjaan ensi kerran jo vuonna 1830, myöhemmin myös muodossa *Baron*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjassa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1871 eräällä talonpoikaisperheellä. Nimi lienee sama kuin Peltoisissa vuosina 1880–1925 henkikirjaan kirjattu sukunimi *Baron* ja vuosina 1920 ja 1925 kirjattu *Baronin*. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Petter Ivanoff Baran*, Karkku 1830.

Bokki (Suistamo ja Impilahti)

Sukunimeen sisältyy karjalan *bokki*, joka on tunnettu Salmissa (Poh. 1947); laajemmin karjalassa tunnetaan sana *bokki* eli *pokko* 'pässi' (mm. Suojärvi; KKS). Nekkula-Riipuškalassa *bokki*-sanaa on voitu käyttää myös 'suuttuneesta tai jurosta ihmisestä' (KKS). En ole tavoittanut nimeä *Bokki* Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ainoastaan vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12). Lisänimi *Bokki* on voitu alun perin antaa jurolle miehelle. – Suistamolla *Löysä Peter Mihailoff Bokki*, Uuksujärvi 1895; Impilahdella *Prohor Petroff Bokki*, Pitkäranta 1910.

Hiiri (Suojärvi)

Nimeen sisältyy karjalan tai suomen *hiiri* (KKS). Sukunimi *Hiiri* on tunnettu muun muassa Johanneksessa, Kaukolassa ja Kivennavalla (HisKi). Nimen on arveltu alkuaan olleen vähättelevä lisänimi (Nissilä 1975: 134; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hiiri*). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt myös Suojärvellä, missä se on kuulunut eräälle talollisluvulle. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1904; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon. Nimi on voitu muodostaa mallin mukaan. – Suojärvellä *Lamp. Afanasi Bogdanoff Hiiri*, Hantschakanniemi 1910.

Hukka (Salmi ja Impilahti), **Hukkanen** (Suojärvi)

Sukunimiin *Hukka* ja *Hukkanen* sisältyy karjalan *hukka*. Sana merkitsee koko karjalan kielen puhuma-alueella 'sutta' mutta muun muassa Raja-Karjalassa myös 'hukkaa, häviötä, menetystä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Hukku* ja sanan *hukku* 'susi' (Poh. 1947). *Hukka*-nimiä on kehittynyt eri puolilla Karjalaa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Hukkanen*); niitä on kehittynyt useita myös Raja-Karjalassa. Nimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan kastettujen luettelossa Miinalasta jo vuonna 1871. Impilahdelle nimi lienee tullut Salmista: Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi maininta nimestä *Hukkanen* on vuodelta 1891; tuolloin nimi on kirjattu muodossa *Hukka* kastettujen luetteloon Vegaruksesta. Eri puolilla Raja-Karjalaa tunnetut *Hukka*-nimet on voitu antaa metsästäjille tai muodostaa mallin mukaan. – Salmissa *Lb. Semen Osipov Hukkas enka Anna*, Miinala 1880; Impilahdella [otsikon *Hyttedrengar* 'hyttirengit' alla] *Wasilei Bohdanov Hukka*, Pitkäranta 1880; Suojärvellä *Lampti Wasili Jeremejeff Hukkanen*, Vegarus 1895.

Häkki (Salmi, Suojärvi ja Impilahti)

Sukunimeen sisältyy karjalan *häkki*, joka merkitsee koko karjalan puhuma-alueella 'härkää, sonnia; sonnivasikkaa'. Sanalla on myös muita merkityksiä, muun muassa 'heinähäkki' (mm. Suojärvi). Suojärvellä tunnettu sana *häkinpeä* on merkinnyt 'härän päätä', ja sitä on voitu käyttää kuvaannollisesti 'itsepäisestä ihmisestä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Häkki* ja sanan *häkki* 'härkä, heinähäkki' (Poh. 1947). Savossa ja Karjalassa on tunnettu sukunimi *Häkkinen* jo 1500-luvulla, myöhemmin muuallakin. Nimi on selitetty sanan *häkki* 'härkä' pohjalta, mutta Pirjo Mikkonen on myös pitänyt mahdollisena, että se voisi pohjata esimerkiksi skandinaaviseen henkilönnimeen *Hägge* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Häkkinen*). Salmassa sukunimi *Häkki* on kirjattu ensi kerran kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Tulemalta vuoden 1875 rippikirjaan ja Räimälästä vuonna 1876 kastettujen luetteloon. Tulemalla nimi on kirjattu myöhemmin toisinaan myös muodossa *Häkkinen*; Räimälässä nimi on aina muodossa *Häkki*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Häkki* on kirjattu ensi kerran vuonna 1900; tuolloin se mainitaan rippikirjassa Kaipaasta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista nimeä en ole tavoittanut; Impilahdelle kyseisen nimen kantajat ovat voinet muuttaa Salmista. Käsittääkseni sekä Salmassa että Suojärvellä nimi *Häkki* on hyvin voinut alkuaan kuvata nimettävän luonteenlaatua, nimi voitu antaa itsepäiselle, härkäreiselle ihmiselle, tai nimi on kuvannut (myös) nimettävän ulkomuotoa. – Salmassa *Inh. Akulina Iwanowa Häkki*, Tulemajoki 1870; *Lb. Aleksei Gaurilov Häkki*, Räimälä 1880; Suojärvellä *Mökkiläinen Kondrati Ivanoff Häkki*, Leppäniemi 1895; Impilahdella *Lois Filip Aleksejeff Häkki*, Syskyjärvi 1915.

Härkä (Suistamo ja Impilahti), **Härkönen** (Impilahti ja Suojärvi)

Sukunimiin *Härkä* ja *Härkönen* sisältyy suomen tai karjalan *härkä*. Karjalan kielen sanalla *härkä* on merkitykset 'härkä, sonni' (mm. Suistamo) ja 'kangaspuiden tukki' (Suojärvi, Suistamo) (KKS). Sukunimi *Härkönen* tunnetaan laajalla alueella Karjalassa ja osin Savossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Härkönen*). Nimi *Härkä* on kirjattu Impilahden ja Suistamon henkikirjoihin jo 1800-luvun alussa, jolloin koko Raja-Karjalan ortodoksiväestöllä on ollut vähän sukunimiä. On mahdollista, että näiden nimien taustalla on savolainen *Härkönen*; Raja-Karjalan luterilaisilla se on esiintynyt Impilahdella Hunttilassa ja Pitkärannassa vasta vuonna 1900. Suistamon Äimäjärvellä henkikirjaan on vuosina 1818–1900 kirjattu sukunimi *Härkä*; vuonna 1910 henkikirjaan on merkitty muodot *Härkänen* ja *Härkönen*, ei lainkaan muotoa *Härkä*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista varhaisin maininta nimestä *Härkä* ~ *Härkänen* ~ *Härkönen* on vasta vuodelta 1890, jolloin nimi mainitaan kastettujen luettelossa Äimäjärveltä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Härkänen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1899; vihittyjen luetteloon nimi on tuolloin merkitty Kitelästä. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1912 Kaipaasta. – Suistamolla *Gerasim Alexeov Härkä*, Äimäjärvi 1818; Impilahdella *RT Ivan Petroff Härkä*, Syskyjärvi 1830; Suojärvellä *Lamp. Mihail Ahapoff Härkönen* [*Härkänen?* epäselvä], Liette 1915.

Jänis (Impilahti, Salmi, Suistamo, Suojärvi, Korpiselkä ja Soanlahti)

Nimeen *Jänis* sisältyy karjalan tai suomen *jänis* (KKS). Salmassa on 'jäniksestä' käytetty myös sanaa *jänöi*; sana *jänis* merkitsee Pohjanvalon mukaan 'arkaa ihmistä'. Hän mainitsee sukunimet *Jänöi* ja *Jänön'e*. (Poh. 1947.) Henkilönnimi *Jänis* on tunnettu muun muassa Karjalankannaksella jo 1500–1600-luvulla

(Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Jänis*); 1700-luvulla sukunimi on tunnettu esimerkiksi Kivennavalla (HisKi). Raja-Karjalassa samanasuinen sukunimi on kehittynyt useassa eri paikassa. Salmin Hyrsylässä nimi on vuonna 1850 kirjattu henkikirjaan muodossa *Jänis*. Hyrsylässä lisänimi *Jänis* näyttää muodostetun mallin mukaan: samasta kylästä on vuoden 1850 henkikirjaan kirjattu nimet *Repo*, *Närhi*, *Kyhky* ja *Haucka*. Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jänis* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1907. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Jänis* on kirjattu jo vuonna 1840; tuolloin nimi on kuulunut eräälle Muuannossa eläneelle talonpojalle. Pitäjästä lisänimi *Jänis* on kirjattu jo vuoden 1764 maakirjaan. Saman seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy Soanlahdelta vasta aivan 1800-luvun lopulla (RiKi12); siellä kyse on yksittäisistä Suistamolta tulleista nimen kantajista. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisimmat maininnat lisä- tai sukunimestä *Jänis* ovat vuodelta 1900. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1904 rippikirjassa; Korpiselkään nimi näyttää tulleen Suistamolta. Lisänimi *Jänis* on voitu eri puolilla Raja-Karjalaa antaa metsästäjälle tai se voi olla myös mallin mukaan muodostettu; samanasuiset lisä- ja sukunimet ovat erikäisiä. – Impilahdella *Inhys Dmitrej Petroff Jänis*, Syskyjärvi 1830; Salmassa *Feodor Larianoff Jänis*, Hyrsylä 1845; *Lsä Ivan Bogdanoff Jänöi*, Kirkkojoki 1900; *Lp. Nikolai Sofronoff Jänis*, Oritselkä 1900; Suistamolla *Iwan Iwanov Jänis*, Jalonvaara 1870 ja *Inh. Feodor Petrov Jänis*, kirkonkylä 1870; Suojärvellä *Mökk. Panfil Ijevleff Jänis*, Kokonniemi 1905; Korpiselässä *Lois Konstantin Jänis*, kirkonkylä 1915; Soanlahdella *Lois Ivan Petterinp[oika] Jänis*, Koirinvaara 1920.

Jänönen (Suistamo)

Ks. *Jänis*. Suistamolainen sukunimi *Jänis* on ilmeisesti kehittynyt lisä- tai sukunimestä *Jänis*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Jänönen* esiintyy ensi kerran vuonna 1902; tuolloin nimi on kirjattu kastettujen luetteloon Piensaran kylästä. – Suistamolla *Tal. Dmitri Jänönen*, Piensarka 1920.

Karhu (Salmi ja Suojärvi)

Nimeen sisältyy karjalan tai suomen *karhu* 'karhu' (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sukunimen *Karhu*; 'karhua' merkitsevä sana on hänen sanakirjassaan *kondii* (Poh. 1947). Sukunimi *Karhu* tunnetaan eri puolilla maatamme: Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa, Kymenlaaksossa, Savossa jne. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Karhu*). Raja-Karjalan luterilaisilla nimi on tunnettu 1800-luvulla Impilahdella (HisKi; myös Suistamolla *Henric Karhus dehl* ['tilan osa'], Laitioinen 1818). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuoden 1841 rippikirjaan Orusjärveltä (*Feodor Fedorov Karhu*); mikään ei viittaa siihen, että nimi olisi siirtynyt luterilaisilta seka-avioliiton vuoksi. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Karhu* mainitaan ensi kerran vuoden 1905 rippikirjassa; nimi on tuolloin kuulunut eräälle Hantsakanniemessä asuneelle tilattomalle perheelle. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimestä *Karhu* on merkintä vain vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12); nimi on voinut tulla Impilahdelle Salmista. Raja-Karjalassa lisänimi *Karhu* on voitu antaa karhunkaatajalle tai karhua muistuttaneelle henkilölle; myös nimen muodostaminen mallin mukaan on mahdollista. – Salmassa *Inh. Feodor Karhu*,

Orusjärvi 1835; Suojärvellä *Lois Andrei Panteleimonoff Karhu*, Hantsakanniemi 1910.

Vrt. **Kontio, Mönttinen, Mötösch, Pöppönen, Pörö.**

Kauris (Suojärvi)

Sukunimi *Kauris* on suomen kielen mukainen. Karjalan kielen sanalla *kapris* on harvinaiseksi ilmoitettujen merkitysten 'vuohi, vuohipukki'; 'kauris' lisäksi merkitykset 'näppärä, ripeä, rivakka, ravakka' (mm. Säämäjärvi). Lisäksi Suistamolla sana *kabris* on merkinnyt 'pientä laihaa akkaa'. (KKS.) Suojärven Salonkylästä lähtöisin oleva sukunimi on alun perin kirjattu karjalan kielen mukaisessa muodossa. Eräälle lampuodille on vuosina 1880, 1890 ja 1895 merkitty lisä- tai sukunimi *Kabris* mutta myöhemmin nimi on kirjattu muodossa *Kauris*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kabris* mainitaan ensi kerran vuonna 1890; haudattujen luetteloon nimi on kirjattu Salonkylästä. Vuoden 1910 rippikirjaan nimi on samasta kylästä kirjattu lähes 30 henkilölle; vuoden 1920 jälkeen nimi on kirjoitettu myös seurakunnan asiakirjoihin muodossa *Kauris*. Koska samassa kylässä on jo vuonna 1880 tunnettu muun muassa ilmeisen pejoratiiviset nimet *Pöppönen* ja *Brilli*, nimi *Kabris* (*Kauris*) on voinut alkuaan olla nimettävän ulkoista olemusta kuvaileva lisänimi. Vuonna 1915 nimi on kirjattu Suojärven henkikirjaan muodoissa *Kauris* ja *Kabris*. – Suojärvellä *Inh. Iwan Jewsejev Kabris*, Vegarus 1880; *Wasilei Nikitin Kabris*, Salonkylä 1880.

Kettu (Salmi ja Impilahti)

Sukunimi *Kettu* on suomenkielinen, ja siihen sisältyy eläimennimitys *kettu*. Salmassa ja muualla karjalassa 'kettua' merkitsee sana *reboi* (Poh. 1947; KKS). Karjalan sana *kettu* merkitsee muun muassa 'maidon tai puuron päällä olevaa kalvoa, kelmua, kettoa' ja 'eläimen nahkaa' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kettu* (Poh. 1947). Samanasuisia sukunimiä on kehittynyt Pohjanmaalla talonnimistä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kettu*). Salmassa jo vuonna 1835 nimellä *Kettu* tunnettu mies on ollut toinen niistä yläuuskalaisista talonpojista (*Ylauxu Bönder*), jotka ovat vahvistaneet henkikirjan tiedot oikeiksi (*Sidor Ivanoff Kettu*); vuonna 1845 miehen on mainittu olleen lautamies. Nimi *Kettu* on kirjattu Ylä-Uuksussa jo vuoden 1727 maakirjaan (*Archip Kettun* [? epäselvä]), mutta siitä ei ole sen jälkeen mainintaa yli sataan vuoteen; ei ole tietoa, onko nimi säilynyt yläuuskalaisessa suvussa niin kauan. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomenoksissa yläuuskalainen sukunimi on myös muodoissa *Ketujeff* (1845) *Kettujeff*, *Kettujev*, *Kettujeva* (esim. 1860–1893) ja *Ketuev* (esim. 1843–1844). 1800-luvulla nimi *Kettu* on ollut Ylä-Uuksussa ehkä malli lisä- tai sukunimelle *Repo*. Impilahden Ketut lienevät lähtöisin Salmista, sillä yli puolet Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa olevista, nimeä *Kettu* koskevista merkinnöistä on Salmin Ylä-Uuksulta. Nimi on voinut alun perin olla metsästäjälle annettu. – Salmassa *Sawelei Iwanoff Kettu*, Ylä- Uuksu 1835; Impilahdella *Klaudia Kettu*, Pitkäranta 1925.

Vrt. **Repo.**

Kirppu (Impilahti)

Sukunimeen sisältyy karjalan tai suomen sana *kirppu* 'kirppu' (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi (muodossa *Kirpu*) mainitaan Koirinojalta vuosina 1865–1869. Samanasuinen sukunimi on tunnettu Karjalankannaksella 1800-luvulla (Johannes, Koivisto, Säkkijärvi; HisKi; Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kirppu*), mutta Impilahdella nimi näyttäisi olleen

omaperäinen. Nimi mainitaan vuosien 1835–1885 henkikirjoissa eräällä loismiehellä, joka on asunut rippikirjojen mukaan Koirinojalla ainakin jo vuonna 1835, sekä tämän pojalla (1837–1890); seurakunnan asiakirjoihin nimeä ei ole pojalle kirjattu. Lisänimi on voinut viitata nimettävän pieneen kokoon, mutta myös nimen muodostaminen mallin mukaan on mahdollista. – Impilahdella *Inh. Jacow Jacovleff Kirpu*, Koirinoja 1835; *Inh. Dmitrei Jakowleff Kirppu*, Koirinoja 1885.

Vrt. **Kärpänen, Rotta.**

Kissa (Impilahti ja Suojärvi)

Nimeen *Kissa* sisältyy karjalan tai suomen *kissa*. Karjalan sanalla *kissa* on merkitykset 'kissa', 'tuppeen nyljetty vasikan tai muun eläimen nahasta tehty pitkänomainen selkäreppu, joka suu suljetaan kurenauhalla' ja 'koje, jolla tarkistetaan sahan hampaiden hajoitus: puupalikka, johon on isketty kolme naulaa'. Nimen esiintyminen Raja-Karjalassa saa epäilemään, että nimi viittaisi petoeläimeen ja sen pyytäjään. Karjalan 'ilvestä' merkitsevä sana on *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan *ilves*. (KKS.) Myös Pohjanvalon mukaan karjalan *ilves* on 'ilves' ja *kissa* 'kissa' sekä (edellä kuvatunlainen) 'laukku' (Poh. 1947). Kiteän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Salmin Ylä-Uuksusta vuonna 1890; nimi mainitaan myös vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12) Impilahden Pitkärannasta samalla miehellä, joka on vuonna 1890 mainittu Ylä-Uuksusta. Nimi on alettu kirjata Suojärven henkikirjoihin vasta vuonna 1900 ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1901. Myöhäinen ajankohta viitanee käsittääkseni siihen, että nimi on mallin mukaan muodostettu. – Impilahdella *Löysä Petter Filipoff Kissa*, Pitkäranta 1900; Suojärvellä *Lp. Michail Feodoroff Kissa*, Kuikkaniemi 1900.

Vrt. **Hukka, Mönttinen.**

Kontio (Salmi)

Sukunimi *Kontio* on suomen kielen mukaisessa muodossa; karjalassa vastaava sana on *kontie* (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; hänen mukaansa 'karhua' merkitsevä sana oli Salmissa *kondii* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on kuulunut vuonna 1890 Savon keskisuuriin sukuihin; nimi on tunnettu myös muun muassa Karjalankannaksella ja Pohjois-Pohjanmaalla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kontio*). Salmin Oritselän kylässä lisä- tai sukunimi *Kontio* on alettu vuonna 1880 kirjata henkikirjaan talonpojalle, jonka naapurin nimi oli *Karhu*; lisä- tai sukunimi *Karhu* on kirjattu henkikirjoihin jo vuodesta 1835 alkaen. Pidän nimeä *Kontio* mallin mukaan muodostettuna nimenä. Nimi mainitaan ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1875, jolloin se on kirjattu vihittyjen luetteloon Oritselästä. Vuoden 1882 rippikirjan suomennoksessa lisä- tai sukunimi on muodossa *Kondi-Menon*; merkinnän merkitys ei ole selvillä. Vuosien 1912–1914 rippikirjoissa ja niiden suomennoksissa nimi on muodossa *Kondio*. – Salmissa *Lb. Iwan Dorofejev Kontio*, Oritselkä 1880.

Vrt. **Karhu, Mönttinen, Mötöschi, Pöppönen, Pörö.**

Kudjoi (Salmi)

Kyseinen salmilainen sukunimi on kirjattu Salmin vuosien 1880–1925 henkikirjoihin muodoissa *Kutsha* ja *Kutschoi*, vuonna 1900 Uuksalonpäässä myös muodoissa *Kudju* ja *Kudjoi* (vuonna 1920 Uuksalonpäässä vain *Kudjoi*) ja *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistoon (1971) muodoissa *Kutjoi* (yksi maininta) ja *Kudjoi* (viisi mainintaa). Nimi sekoittuu Impilahdella tunnettuun

sukunimeen *Kudjoi*; ei ole tiedossa, onko kyseessä yksi ja sama nimi. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi, tuolloin muodossa *Kutscha*, mainitaan ensi kerran vuonna 1871, jolloin nimi on kuulunut Peltoisissa yhdelle perheelle. Myöhemmin perhe on asunut Salmin Ylä-Uuksulla, ja nimi on periytynyt isältä pojalle: pojan sukunimi on seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa *Kutsha*, *Kutshu*, *Kutshin*, *Kutshoi* ja *Kuutsa*. Nimi on siis lähtöisin Peltoisista, mutta suku on muuttanut Ylä-Uuksuun, ja pian sukua on asunut Salmissa Laatokan rantakylissä. Vuoden 1882 rippikirjaan Salmin Miinalasta ja Uuksalonpäästä on kirjattu nimi *Kutsha*. Uuksalonpäästä nimi on kirjattu vuoden 1901 rippikirjaan muodossa *Kudjoi* (10 henkilöä); muut maininnat (6) seurakunnan asiakirjoissa nimestä *Kudjoi* liittyvät impilahtelaiseen sukuun. Karjalan kielen sanastossa lähin vastine nimelle *Kutschoi* on sana *kudžoi* 'muurahainen'. Sana on tunnettu Raja-Karjalassa ja Aunuksen Karjalassa. Sitä on käytetty Suojärvellä ja Säämäjärvellä myös lievänä kirosanana: *ruskie kudžoi!* (Suojärvi). Lähellä on myös sana *kutša*, jota on käytetty muun muassa Suojärvellä 'huonosta, tylsästä teräseestä' ja 'hitaasta'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kudžoi* ja sanan *kudžoi* 'muurahainen' (Poh. 1947). Lisänimi *Kutschoi* on voinut viitata yhtä hyvin nimettävän tapoihin kuin luonteenlaatuun. Nimi on käsittääkseni saatettu antaa pienikokoiselle miehelle tai erityisen ahkerana pidetylle työmiehelle. Mahdotonta ei ole sekään, että lisänimi on ollut alkuaan pejoratiivinen: Peltoisissa on annettu useita pejoratiivisia lisänimiä, jotka ovat kehittyneet sukunimiksi. – Salmissa *Inh. Timofei Wasiljev Kutschoi*, Peltoinen 1870; Salmissa *Lp. Timofei Wasiljeff Kutscha*, Ylä-Uuksu 1900; *Lsä Michaila Ivanoff Kudjoin lki Marfa*, Uuksalonpää 1900.

Kuttu (Salmi)

Nimi *Kuttu* on ilmeisesti suomenkielinen. *Karjalan kielen sanakirjaan* sana *kuttu* on kirjattu vain Säämäjärveltä, ja siellä sana on merkinnyt 'hanketta'. Raja-Karjalassa esimerkiksi Suojärvellä 'vuohta' merkitsevä sana oli *koza*. (KKS.) Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä mitään sen tulkinnassa auttavaa sanaa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Kuttu* on kirjattu ensi kerran vuonna 1896 Varpaselästä (Varpahaisista). Nimi on voitu muodostaa mallin mukaan. – Salmissa *Lsä Aleksei Andrejeff Kuttu*, Hiiva 1900.

Kärpänen (Korpiselkä)

Sukunimeen *Kärpänen* sisältyy karjalan tai suomen *kärpänen* 'kärpänen'. Muun muassa Salmissa ja Säämäjärvellä sanalla *kärpänen* on ollut myös merkitys 'rukiin tai heinän heilimä'. (KKS.) Samanasuinen sukunimi on tunnettu Karjalankannaksella ja Etelä-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kärpänen*). Korpiselän Ägläjärvellä kehittynyt sukunimi on voitu muodostaa erilaisten muiden, hyönteisen- tai pienen eläimennimityksen sisältävien lisä- ja sukunimien antaman mallin mukaan. Tällaisia nimiä on ollut esimerkiksi Suistamon Koitonselässä tunnettu lisänimi *Tsipukka* (*Inh. Ivan Ijeff Zipukka* 1850, *Lipuka* 1855, *Liipucka* 1860), joka ei ole kehittynyt sukunimeksi; nimen voi yhdistää lähinnä karjalan sanoihin *tšipu* 'tipu' ja *liipukka* 'perhonen' (KKS). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kärpänen* mainitaan ensi kerran vuonna 1897. Pidän mahdollisena, että sukunimen *Kärpänen* muodostamiseen on vaikuttanut samassa kylässä ja Suojärvellä tunnettu sukunimi *Komaroff* (<< ven. 'hyttynen'; Unbegaun 1972: 191). – Korpiselässä *Lp. Juda Jemeljanoff Kärpänen*, Ägläjärvi 1900.

Vrt. **Kirppu, Rotta.**

Lehmä (Suistamo)

Sukunimi *Lehmä* on karjalan- tai suomenkielinen. Muun muassa Säämäjärvellä sanaa *lehmä* 'lehmä' on todettu käytettävän myös soimaussanana. (KKS.) Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy vain vuosien 1900 ja 1905 rippikirjoissa pienellä, kirkonkylässä asuneella, maata omistamattomalla perheellä. Nimi näyttää periytyneen isältä pojalle eli kyseessä on ollut sukunimi. – Suistamolla [otsikon 'kylän köyhät' alla] *Iwan Lehmä*, kirkonkylä 1880.

Vrt. **Ruskoj.**

Mönttinen (Korpiselkä, Impilahti ja Suojärvi)

Sirkka Paikkala on arvellut sukunimen *Mönttinen* olevan joko samaa perua kuin *Mynttinen* tai kehittyneen *Klement*-nimestä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Mönttinen*). Nimen *Mönttinen* kantajia on tullut Korpiselän ja Suojärven lisäksi Sortavalan maalaiskunnasta ja Käkisalimesta (Katiha). Samanasuinen nimi on kehittynyt useassa eri paikassa. Nähdäkseni rajakarjalainen nimi *Mönttinen*, joka on tunnettu jo 1800-luvun alussa, pohjaa karjalan kielen sanaan *möntti*. Sanaa on käytetty karhun kiertoilmauksena ja kuvailtaessa vaikkapa koira (koiramöntti, Suojärvi) tai kenkiä (*kengämöntit*, Suojärvi); sanan *möntti* rinnalla on käytetty sanaa *mömmerö*, joka on karhun kiertoilmaus mutta jota on voitu käyttää myös puhuttaessa 'pienestä ja paksusta ihmisestä', '(karvaisesta) eläimestä', 'likaisesta ihmisestä' tai 'huonosta tai rumasta esineestä'. (KKS.) Hyvä vertailukohta nimelle *Mönttinen* on sukunimi *Pöppönen* (karj. *pöppö* mm. karhun kiertoilmaus; ks. *Pöppönen*). Toinen sopiva vertailukohta on Salmin Manssilassa tunnettu erään lihavan ja voimakkaan isännän liikanimi *Mötti*, jolla on viitattu siihen, että mies muistutti karhua (Salmin paikannimikokoelma). Karjalan sanaa *mötti* on käytetty 'paksusta, vanuneesta vaatekappaleesta' ja 'pienestä ja lihavasta' merkityksessä 'pallero, pullukka' (KKS). Korpiselän Ägläjärveltä lähtöisin oleva sukunimi on kirjattu vielä Korpiselän vuoden 1915 henkikirjaan muodossa *Möntti*. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vasta vuonna 1896. Impilahden henkikirjoissa (1870–1925) sukunimi mainitaan aina muodossa *Möntti*. Syskyjärvellä tunnettu sukunimi on Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muun muassa muodoissa *Mönty*, *Möntty*, *Möntti*, *Mönttäri* (1891–1900, RiKi12), *Möntta* (1888) ja *Möntinen*; ensimmäisen kerran nimi on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin vuonna 1886. Impilahden Syskyjärvellä lisänimen *Möntti* antamiseen näyttää vaikuttaneen se, että kylässä tunnettiin jo lisä- tai sukunimet *Jänis* (kirjattu jo vuodesta 1830 alkaen), *Kukuschkin* (<< ven. 'käki', 1830) ja *Wolkof* (1835; << ven. 'susi'; Unbegaun 1972: 189); samaan aikaan lisä- tai sukunimen *Möntti* kanssa kirjattiin vielä lisä- tai sukunimi *Korppi*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Mönttinen* mainitaan Suojärven Nilonsaaresta ensi kerran vuonna 1892. Siellä asuneet Mönttiset olivat lähtöisin Korpiselän Ägläjärveltä (Kuutti 2011: 259). – Korpiselässä *Ivan Matfeov Mönti*, Ägläjärvi 1818; *Lamp. Konon Fedotoff Möntti*, Ägläjärvi 1915; Impilahdella *Inh. Osip Martinov Möntti*, Syskyjärvi 1870; Suojärvellä *Lampti Jegor Antipoff Möntti*, Nilonsaari 1895.

Vrt. **Karhu, Kontio, Mönttinen, Mötöschi, Pöppönen, Pörö.**

Mötöschi (Salmi)

Nimettävän työnsäköhdettä kuvaava lisänimi → sukunimi

Nimen *Mötöschi* taustalla voi olla karjalan *mötyšši*, joka on Suojärvellä tunnettu karhun kiertoilmauksena (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; sanoilla *mötyšši* ja *mötti* on hän mukaansa ollut merkitys 'lihava koiranpenikka' (Poh. 1947; Poh. 1950). Kyseinen nimi, kuten muutkin karhuun viittaavat nimet, on käsittääkseni voitu antaa karhunmetsästäjälle tai karhua jollain tavalla muistuttaneelle miehelle. Vuoden 1880 henkikirjaan nimi on kirjattu muodossa *Mödösi*, vuosina 1900, 1920 ja 1925 muodossa *Mötöschi*. On huomattava, että vuonna 1845, kun nimi on mainittu ensi kerran, samasta kylästä on kirjattu useita eläimen- ja linnunnimityksiä sisältäviä lisä- tai sukunimiä: *Jänis*, *Repo*, *Lievo* (*lievo* 'lepakko', Säämäjärvi; KKS), *Haukka*, *Närhi*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ainoastaan vuonna 1914 haudattujen luettelossa, tuolloin (virheellisesti) muodossa *Möttönen*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan joitakin kertoja 1930- ja 1940-luvulla (virheellisesti) muodossa *Möttönen*. – Salmissa *Filip Andrejeff Mötöschi*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1845.

Vrt. **Karhu**, **Kontio**, **Mönttinen**, **Pöppönen**, **Pörö**.

Norppa (Suojärvi)

Sukunimeen sisältyy suomen tai karjalan *norppa* 'norppa'; karjalassa sana on *ñorppa*. Sana on tunnettu muun muassa Raja-Karjalassa ja Aunuksessa. (KKS.) Samanasuinen sukunimi on kehittynyt Pohjanmaalla. Sirkka Paikkala on arvellut, että sukunimi on voinut kehittyä paikannimestä lohkeamalla. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Norppa*.) Karjalaisessa henkilönnimistössä esiintyy *Norpan* lisäksi vain muutama muu vesieläimen nimityksen sisältävä nimi, ja nämä nimet ovat Nissilän mukaan olleet metsästäjien nimiä (Nissilä 1975: 133). Nimi *Norppa* on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran vuonna 1896; tuolloin kastettujen luettelossa mainittu nimi kuului eräälle hantsakanniemeläiselle talonpojalle. Käsittääkseni nimi *Norppa* on muodostettu mallin mukaan: lähimmät hylkeenmetsästysmahdollisuudet olivat Laatokalla, ja ennen kuin nimi on alettu kirjata Suojärven Varpakylässä henkikirjaan, kylässä on jo tunnettu sukunimi *Naakka* ja moni muu linnun tai eläimen nimityksen sisältävä lisä- ja sukunimi. – Suojärvellä *Ilja Jemeljanov Norppa*, Varpakylä 1880.

Vrt. **Ahven**.

Orava (Suojärvi)

Karjalan *oravalla* on sama merkitys kuin suomessa (KKS). Samanasuinen sukunimi tunnetaan Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Pohjanmaalla. Osa nimistä on kehittynyt talonnimistä. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Orava*.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Orava* mainitaan ensi kerran vuonna 1892; tuolloin haudattujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle salonkyläläiselle talolliselle. Nimi lienee mallin mukaan muodostettu; eräällä samassa kylässä asuneella, maata omistamattomalla miehellä on ollut lisä- tai sukunimi *Kabris* (kirjattu ensi kerran vuonna 1880). – Suojärvellä *Löysä Michaila Michailoff Orava*, Salonkylä 1895.

Vrt. **Kiiski**.

Peura (Salmi ja Suojärvi)

Sukunimeen *Peura* sisältyy suomen kielen sana *peura*. Karjalan *petra* merkitsee tavallisesti 'villipeuraa' mutta myös (merkitsemätöntä, villiintynyttä) poroa' (KKS). Samanasuinen talonnimi ja sukunimi on 1900-luvulla tunnettu ainakin Keski-Suomessa, Pohjanmaalla ja Lapissa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v.

Peura). Raja-Karjalassa sukunimi *Peura* on kehittynyt kahdessa eri paikassa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista kyseistä nimeä ei löydy; vuonna 1925 haudattujen luetteloon on Kanabrojärveltä kirjattu sukunimi *Peuranen*. Salmin henkikirjoihin nimi on ensi kerran (1895) merkitty Kanabrojärvellä nimeä *Wigli* (*vigli* mm. 'viklo'; KKS) kantaneen miehen naapurille; kumpikin nimi voi olla erilaisten eläinten- ja linnunnimityksen sisältämien nimien antaman mallin mukaan muodostettu. Pohjanvalo ei mainitse kyseessä olevaa sukunimeä (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa hautavaaralainen sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa. Myös Suojärvellä nimi lienee mallin mukaan muodostettu (vrt. läheisessä Hyrsylän kylässä esiintyneet nimet). – Salmissa *Lpti Ivan Nikitin Peura*, Kanabrojärvi 1895; Suojärvellä *Lamp. Andrei Fadejeff Peura*, Hautavaara 1905.

Pässinen (Suojärvi)

Nimeen *Pässinen* sisältyy karjalan tai suomen *pässi* 'pässi' (KKS) ja sukunimen johdin *-nen*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa. Nimi on mahdollisesti muodostettu mallin mukaan. – Suojärvellä *Mökk. Petter Vasiljeff Pässinen*, Kotajärvi 1910.

Vrt. **Vuonna**.

Pöppönen (Suojärvi)

Nimeen *Pöppönen* sisältyy karjalan *pöppö* ja sukunimen johdin *-nen*. Karjalan kielessä sanaa *pöppö* on käytetty karhun ja käärmeen kiertoilmauksena. Esimerkiksi Säämäjärvellä sanalla on voitu viitata myös erilaisiin pikkueläviin, hyönteisiin ja ötököihin. Lisäksi sanaa on käytetty lasten pelottelusanana merkityksessä 'mörkö, pöpö', ja sama sana on merkinnyt myös naisen sukuelimiä. Suojärvellä kyseinen sana on ollut *böböi*, *pöpöi* tai *pöppö*, Suistamolla ja Korpiselässä *pöppö* ja Salmissa *pöppi* tai *pöpöi*. (KKS.) Nissilä on yhdistänyt suojärveläisen sukunimen *Pöppönen* sanaan *pöppö* eli *pörö* 'mörkö, pöpö' ja pitänyt nimeä nimettävän tapojen ja luonteenpiirteiden perusteella annettuna lisänimenä (Nissilä 1975: 146–147). Sanaa *pörö* on karjalassa käytetty kuvaamaan pyöreitä, pieniä ihmisiä, eläimiä tai esineitä. Sana voi merkitä esimerkiksi 'karhua' tai 'pienää, paljon syövää miestä', toisaalta Nekkula-Riipuskalassa myös 'tolloa'. (KKS.) Sirkka Paikkala on esittänyt Savosta ja muualta Karjalasta oleviin vanhoihin nimiesiintymiin perustuen, että sukunimi voi olla alkuaan henkilökohtainen lisänimi tai asuinpaikan nimi ja joissakin tapauksissa nimellä saattaisi olla yhteys nimien *Pietari* ja *Petrus* kansanomaisiin asuihin. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Pöppönen*.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Pöppönen* on kirjattu ensi kerran vuonna 1890; nimi on tuolloin merkitty kastettujen luetteloon Salonkylästä. Nimeä *Pöppönen* on tavattu Savosta ja Karjalasta, mutta nykyisin käytössä oleva nimi on lähtöisin Suojärveltä. Suojärvellä tunnetuissa paikannimissä *Pöppösaari* ja *Pöpöinsaari* esiintyvän sanan *pöppö* (*pöpöi*) on selitetty merkinneen 'käärmettä' (Suojärven paikannimikokoelma). Käsittääkseni suojärveläinen sukunimi *Pöppönen* pohjaa nimenomaan lisänimeen, jolla on viitattu johonkin pahaan olentoon, mitä ilmeisimmin karhuun. Pidän nimeä *Pöppönen* (kuten nimeä *Mönttinen*) alkuaan pejoratiivisena lisänimenä, jolla on viitattu nimettävän tapoihin tai olemukseen. – Suojärvellä *Andrei Kuismin Pöppönen*, Salonkylä 1880.

Vrt. **Karhu**, **Kontio**, **Mönttinen**, **Mötöschi**, **Pörö**.

Pörö (Suojärvi)

Ks. *Pöppönen*. Lisänimi *Pörö* on kirjattu henkikirjoihin neljässä eri rajakarjalaispitäjässä, mutta se on kehittynyt sukunimeksi niistä vain yhdessä. Impilahdella lisänimi *Pörö* on kirjattu eräälle miehelle vuosina 1820–1855 (*Petter Ivanov Pörö*, Kokkoselkä 1820). Korpiselässä samanasuinen lisänimi on merkitty eräälle miehelle vuosina 1885 ja 1895 (*Inh. Michaila Mattfejeff Pörö*, Tsiipakka 1885). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Pörö* on kirjattu vuosina 1860–1870 eräälle Äimäjärvellä asuneelle miehelle ja tämän perheelle; nimi ei liene kehittynyt sukunimeksi. Soanlahdelta on muistitieto, että siellä olisi tunnettu lisänimi *Pörö-Iivana*, joka kuului eräälle lyhyelle, tanakalle ja möreä-ääniselle miehelle; sen sijaan nimen antamisperusteista ei ole osattu kertoa (Soanlahden paikannimikokoelma). Suojärvellä sukunimi *Pörö* on alettu kirjata asiakirjoihin varsin myöhään, vuonna 1920; Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se esiintyy vuosina 1910–1925 eräällä lapsettomalla pariskunnalla. Nimen antamiseen on varmasti vaikuttanut se, että samassa kylässä on ollut käytössä sukunimi *Pöppönen*. Nimi on käsittäakseni muodostettu mallin mukaan. – Suojärvellä *Mök. Grigori Arteminp[oi]ka Pörö*, Salonkylä 1920.

Vrt. **Karhu, Kontio, Mönttinen, Mötöschi, Pöppönen**.

Repo (Suistamo, Soanlahti, Salmi, Impilahti ja Suojärvi)

Sukunimi voi olla karjalan- tai suomenkielinen: karjalan *repo(i)* merkitsee 'kettua, repoa' (KKS). Samanasuinen sukunimi on tunnettu muun muassa Karjalankannaksella (Jaakkima, Johannes, Kurkijoki, Muolaa), Pohjois-Karjalassa (Juuka, Kontiolahti, Nurmes) ja Pohjois-Savossa sekä Lapissa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Repo*; HisKi). Lisänimeen pohjaava sukunimi *Repo* on kehittynyt Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Repo* on kirjattu jo vuonna 1835; tuolloin rippikirjassa mainittu nimi on kuulunut eräälle Suistamon kirkonkylässä asuneelle talonpojalle. Samassa rippikirjassa nimi mainitaan myös Soanlahdelta. Salmin Hyrsylässä nimi on kirjattu henkikirjaan ensi kerran vuonna 1845; nimen saaneen miehen naapurille on samaan aikaan alettu merkitä lisä- tai sukunimi *Närhi*, joten näyttää siltä, että jompikumpi nimistä (tai kumpikin) on mallin mukaan muodostettu. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Repo* mainitaan Hyrsylästä ensi kerran vasta vuonna 1894 eli lähes 50 vuotta myöhemmin kuin henkikirjoissa. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse niin kuin ei muitakaan hyrsyläläisiä sukunimiä (Poh. 1947). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Repo* on kirjattu ensi kerran vuonna 1879; nimi on merkitty tuolloin haudattujen luetteloon Kuikkaniemestä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin maininta nimestä *Repo* on vuodelta 1877; nimi on tuolloin kuulunut eräälle Hippolassa asuneelle tilattomalle. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Repo* on kirjattu jo 1800-luvulla Kotajärveltä (yksittäinen merkintä v. 1847) ja Kuikkaniemestä (ensimmäinen merkintä v. 1878). – Suistamolla *Timofei Repo*, kirkonkylä 1818; Soanlahdella *Feodor Timofejeff Repo*, kirkonkylä 1845; *Dmitri Repo*, *Sahar Repo* ja *Michaila Repo*, kirkonkylä 1880; Salmassa *Abram Sacharjeff Repo*, Hyrsylä 1845; Impilahdella *Taloll. Ivan Filipoff Revon perill. Weljen leski Nastasia Grigorjeva*, Koirinoja 1890; Suojärvellä *Inh. Iwan Iwanov Repo*, Kuikkaniemi 1880.

Vrt. **Kettu**.

Rotta (Impilahti, Suojärvi ja Salmi)

Sukunimeen *Rotta* sisältyy karjalan tai suomen *rotta*. Karjalan kielessä sanalla *rotta* on merkitys 'rotta', sanalla *rottu* 'metsähiiri' (KKS). Salmassa 'rottaa' merkitsevä sana oli *rottu*; Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Sukunimi *Rotta* on tunnettu Kuolemajärvellä 1700- ja 1800-luvulla; Viipurista ja Uudeltakirkolta nimestä on mainintoja 1800-luvun lopulta (HisKi, Katiha). Raja-Karjalassa samanasuinen sukunimi *Rotta* on kehittynyt ainakin kahdessa eri paikassa. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Rotta* nimi on kirjattu eräälle ruokojärveläiselle perheelle jo vuonna 1841. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Rotta* on kirjattu ensi kerran vuonna 1890; tuolloin nimi esiintyy kastettujen luettelossa Kokonniemestä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ja henkikirjoissa on nimestä vain muutamia mainintoja; Salmassa nimi lienee annettu vasta 1900-luvulla tai sinne nimenkantajia on voinut tulla Impilahdella. Käsittääkseni nimi *Rotta* on alkuaan ollut Raja-Karjalassa pejoratiivinen lisänimi kuten moni muu pikkueläimen nimityksen sisältämä nimi. – Impilahdella *Backst. Iwan Petroff Rotta*, Syskyjärvi 1880; *Iwan Petroff Rotta*, Ruokojärvi 1885; Suojärvellä *Michail Leontjeff Rotta*, Kotajärvi 1890; Salmassa *Lois Arestark Ivanoff Rotta*, Tulemajoki 1915.

Vrt. **Kirppu, Kärpänen**.

Vola (Salmi ja Impilahti)

Hilaria Hotari on yhdistänyt sukunimen *Vola* karjalan 'härkää' merkitsevään sanaan (Hotari 1955: 95); *vola* on 'härkä' (Suojärvi), 'suuri härkä' (Säämäjärvi) ja 'härkä, suuri, vanha härkä' (Tulemajärvi) (KKS). Nissilän mukaan Karjalassa tavattu nimi *Vola* vastaa venäjän nimeä *Vladimir* tai *Vsevolod* (Nissilä 1976: 142). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Vola* mutta ei mitään siihen viittaavaa sanaa (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Vola* mainitaan ensi kerran vuonna 1904. Salmassa on tunnettu kyläosan nimi *Volanmäki* (Nissilä 1976: 142), ja Mantsinsaaren Peltoisissa on ollut *Vola*-niminen torppa, ja lisäksi Lunkulansaaren Lunkulassa on tavattu talonnimi *Volan Mikko* (Salmin paikannimikokoelma). Kaikkiin näihin sisältynee sukunimi *Vola*. Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Vola* mainitaan ensi kerran vuoden 1887 rippikirjassa eräällä Peltoisissa eläneellä tilattomalla. Hänen isänsä (s. 1797) nimi oli *Prokopi Ivanov* (esim. vuosien 1822 ja 1855 rippikirjat); nimi *Vola* ei perustu ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän ristimänimeen (*Ivan*). Koska lisäksi ristimänimi *Vladimir* on ollut Salmin seurakunnassa 1800-luvulla varsin harvinainen eikä nimiä *Volodja* tai *Vsevolod* ole tunnettu lainkaan (Katiha), pidän nimeä *Vola* alkuaan lisänimeen pohjaavana henkilönnimenä, joka on voinut viitata nimettävän fyysiseen olemukseen. Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole sukunimeä tavoittanut, joten pidän mahdollisena, että Impilahdelle sukunimen *Vola* kantajia on tullut Salmista. – Salmassa *Mök. Osip Mihailoff Wola* ja *Mök. Feodor Mihailoff Wola*, Peltoinen 1915; *Osip Mihailinp[oika] Vola*, Peltoinen 1920; Impilahdella *Työl. Nikolai Osipinp[oika] Vola*, Pitkäranta 1925.

Vuonna (Suojärvi)

Sukunimeen *Vuonna* sisältyy karjalan sana *vuonna* (*vuona*) 'karitsa, vuona' (KSS). Lisä- tai sukunimi esiintyy Suojärven vuosien 1895–1925 henkikirjoissa. Nimi on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin (ja niiden suomennoksiin) vuosina 1907–1908 ja 1917–1918 muodoissa *Vuona*,

Vuonna ja *Vuonanen* pääasiassa Kokonniemestä. Nimi on voitu käsittääkseni antaa lampaiden kasvattajalle mutta myös pienikokoiselle miehelle. – Suojärvellä *Lampti Stepan Rodionoff Vuonna*, Kokonniemi 1895.
Vrt. **Pässinen**.

Linnunnimityksen sisältävät nimet (33 nimiartikkelia)

Harakka (Impilahti, Suistamo, Suojärvi ja Salmi)

Karjalan kielessä sanalla *harakka* on varsinaisesti kaksi eri merkitystä, ja lisäksi sana esiintyy useiden yhdyssanojen määriteosana ja monissa sanonnoissa. Sana merkitsee 'harakkaa', ja sitä on kuvaannollisesti käytetty myös 'juoksutyöstä, käskyläisestä' (Impilahti) ja 'kangasta luotaessa tulleesta virheestä tai kudottaessa tulleesta poljentavirheestä' (mm. Suistamo, Impilahti). Yhdyssanoissa *harakka* viittaa usein asian tai esineen huonommuuteen, esim. *harakanakka* 'vanhapiika' (halv., Säämäjärvi), *harakanoprasa* 'rumasta tai huonopukuisesta ihmisestä' (Säämäjärvi), *harakantanssi* 'kyykkyksillään hyppiminen' (Säämäjärvi), *harakkojen akka* 'nainen, jolla on avioton lapsi' (Korpiselkä, Suistamo). Verrattaessa jotain tai jotakuta lintuun on viitattu ainakin nopeuteen (*hebo kuin harakka* 'hyvin nopsa'; Suojärvi) ja kepeäliikkeisyyttä (*harakku kuin kurikku, minä ku harakku*; hokema, Salmi). (KKS.) Nissilän mukaan *Harakka* on yksi linnunnimityksen sisältävistä henkilönnimistä, joita on annettu niin nimettävän metsästystaitojen kuin fyysisten ja henkistenkin ominaisuuksien perusteella. (Nissilä 1975: 135.) On myös esitetty, että karjalainen nimi saattaisi pohjautua venäjän *Hariton*-nimeen, jonka karjalaisia variantteja ovat muun muassa *Harittana*, *Harkko* ja *Harikka*; nimeä *Harakka* on tavattu ortodokseilla jo 1500-luvun lopulla ja 1600-luvun alkupuolella. Nimi on tunnettu melko laajalla alueella eri puolilla Karjalaa. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Harakka*.) Tutkimusalueeltani nimestä on merkintöjä jo 1600-luvun alkupuoliskolta, esim. Salmin Manssilasta merkintä *Harakas ödhe* vuodelta 1640 (Asiakirjanimikokoelma: Käkisalmen Karjala). Sukunimi *Harakka* on tunnettu Impilahden luterilaisilla Leppäsillan kylässä, Metsäkylässä ja Sumeriassa jo 1700-luvulla (Härkönen 1950: 199). Vuonna 1818 nimi on Impilahden Metsäkylässä ja Sumeriassa kuulunut luterilaisille. Myös Suistamolla nimi on jo 1800-luvun puolivälissä tunnettu luterilaisten nimenä (esim. *S[ock]ne fattig Ea* 'kylän köyhä, leski' *Agneta Harakka*, Jalonvaara 1855). Raja-Karjalassa sukunimi *Harakka* on kehittynyt myös usean eri ortodoksisuvun nimeksi. *Harakka* on *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemiston (1971) perusteella ollut ennen sotia yksi yleisimmistä Suojärvellä käytetyistä sukunimistä. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1866 Haukkaselästä; samasta kylästä vuoden 1890 henkikirjaan kirjattu henkilönnimi (*Löysä Aleksei Karloff Harakka*) viittaa siihen, että ortodoksimiehen isä olisi ollut luterilainen (rn. *Karl*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1904 Varpaselästä; Salmin Harakat lienevät alun perin Impilahdelta. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu vain joitakin kertoja, ensi kerran vuonna 1900 Loimolasta; sinne nimi on tullut Suistamolta. – Impilahdella *Löysä Aleksei Karloff Harakka*, Haukkaselkä 1890; Suojärvellä *Iwan Saweljev Harakka* ja *Nbg LB Kuisma Loginov Harakka*, Helylänniemi 1875, *Terent Grigorjev Harakka*, Leppäniemi ja *Petter Jeremejev*

Harakka, Kaitajärvi 1880; Salmassa *Lp. Wasili Romanoff Harakan lki Audotja*, Manssila 1900; Suistamolla *Mök. Petter Michailoff Harakka*, Loimola 1915.

Haukka (Salmi, Suojärvi ja Impilahti)

Sukunimeen *Haukka* sisältyy karjalan tai suomen *hawkka*. Karjalan kielen sanalla *hawkka* (Salmassa *hawkku*) on koko karjalan puhuma-alueella ollut merkitykset 'hawkka' ja 'pöllö' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Haukku* ja *Havukku*; hänen mukaansa 'hawkkaa' Salmassa merkitsivät sanat *hawkku* ja *havukku* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi on tunnettu jo 1600-luvulla muun muassa Etelä-Karjalassa ja Karjalankannaksella useassa eri paikassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Haukka*). Salmassa sukunimi *Haukka* on kehittynyt ilmeisesti kolmessa eri kylässä. Salmin Hyrsylässä jo vuonna 1845 henkikirjaan kirjatus nimen muodostamiseen ja antamiseen on voinut vaikuttaa se, että kylässä tunnettiin samaan aikaan useita muitakin linnun- ja eläimennimityksen sisältäviä nimiä (mm. *Närhi*; *Jänis*, *Repo*). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa hyrsyläläinen nimi mainitaan vasta vuodesta 1883 alkaen. Saman seurakunnan asiakirjoihin samanasuinen lisä- tai sukunimi on kirjattu Mäkipäästä vuodesta 1875 lähtien; siellä nimi kuului tuolloin eräälle tilattomalle. Samana vuonna samanasuinen nimi kirjattiin ensi kertaa myös Uusikylässä. Siellä nimi on voitu muodostaa mallin mukaan: kylässä tunnettiin jo lisä- tai sukunimi *Kuikka*. Suojärven Varpakylästä nimi *Haukka* on kirjattu Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin jo vuonna 1847; tuolloin kastettujen luetteloon merkitty nimi kuului eräälle talonpojalle. Impilahdella sukunimi *Haukka* on kirjattu ainoastaan vuosien 1885 ja 1900 henkikirjoihin, ja Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on nimestä vain yksi maininta (v. 1891–1900; RiKi12). Näyttää siltä, että Impilahden Haukat ovat muuttaneet pitäjään esimerkiksi Salmista. – Salmassa *Grigorei Iwanoff Hauka*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1845; *Lb. Jakow Iwanov Haukka*, Mäkipää 1880; *Lb. Jegor Lariononoff Haukka*, Uusikylä 1880; Suojärvellä *Sahar Saweljev Haukka*, Varpakylä 1875; Impilahdella *Backst. Iwan Maksimoff Haukka*, Sumeria 1885.

Vrt. **Ahven**.

Joutsen (Salmi)

Sukunimeen *Joutsen* sisältyy karjalan tai suomen *joutsen*; karjalassa 'joutsenta' merkitsevä sana on *joutšen* (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan *jouttšen* ja sukunimen *Jouttšen* (Poh. 1947). Samanasuinen sukunimi tunnetaan muun muassa Keski-Suomesta; nimeä on myös otettu sukunimeksi (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Joutsen*). Nimi *Joutsen* on tunnettu Salmin Karkussa jo vuonna 1727, jolloin maakirjaan on kirjattu henkilön nimi *Anania Alexi* [sic] *Joutzen*. Vuoden 1845 henkikirjaan Karkusta on kirjattu myös venäläinen sukunimi *Lebedev* (<< ven. 'joutsen'; Unbegaun 1972: 186). Ilmeisesti kyse alun perin oli karjalankielisestä nimestä, jonka kantajista osa alkoi käyttää nimen venäjänkielistä asua: vuoden 1900 henkikirjaan osalle erään kantatalon asukkaista on kirjattu sukunimi *Joutsen* ja osalle *Lebedev*; pelkistä henkilönnimistä ei silti voi päätellä varmasti, millaisia *Joutsen*-nimisten henkilöiden mahdolliset keskinäiset sukulaisuussuhteet ovat olleet tai onko kyse yhdestä ja samasta suvusta. Kyse voi olla käännös nimestä. Vuoden 1845 henkikirjaan Karkusta kirjatut lisä- tai sukunimet saavat ajattelemaan, että *Joutsen* on ollut malli muiden nimien muodostamiselle: tuolloin kylästä kirjattiin henkikirjaan myös nimet *Närhi* ja *Kurki*. Sukunimi *Joutsen* on kirjattu Salmin henkikirjoihin ennen vuotta 1900 ainoastaan vuonna 1845; myöskään

muualta Raja-Karjalasta sitä ei ole kirjattu. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1890. Maanmittauslaitoksen vuoden 1930 karttaan on Karkun kylän edustalle, yli kilometrin päähän rannasta, kirjattu (virheellinen?) paikannimi *Jeytsenenluoto*; sitä, liittyykö se sukunimeen *Joutsen*, ei ole tietoa. – Salmassa *Maxim Andrejeff Joutzen*, Karkku 1845; *Lp. Grigori Pauloff Joutsen*, *Lp. Ivan Pauloff Joutsen perill.*, *Lp. Wasili Andrejeff Joutsen* ja *Lp. Larion Maksimoff Joutsen*, Karkku 1900.

Vrt. **Haukinen, Kekara.**

Kekara (Salmi)

Sukunimeen *Kekara* sisältyy karjalan kielen ’kuikkaa’ merkitsevä sana. Karjalan kielen sana *gagara* ’kuikka’ on kirjattu *Karjalan kielen sanakirjaan* vain Tihvinästä ja Valdaista. (KKS s.v. *Kakara*). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sanaa eikä kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Karjalan kieleen sana on tullut venäjältä; venäjässä ’kuikkaa’ merkitsevä sana on *gagara* (VSSK 1978). Nimi on tunnettu Salmin Ylä-Uuksussa jo vuonna 1727, jolloin maakirjassa mainitaan kylästä henkilönnimi *Ivan Iurgeof* [epäselvä] *Kekara*. Ilmeisesti sama lisä- tai sukunimi on myöhemmin merkitty henkikirjoihin toisinaan venäläisittäin muodossa *Gagarin* (<< ’kuikka’; Unbegaun 1972: 187). Vuosina 1818–1835 kylästä mainitaan henkilönnimi *Osip Gagarin* ja vuosina 1875–1900 lisä- tai sukunimi *Kekara*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ei ole merkitty henkilönnimeä *Kekara*; sen sijaan sukunimi *Gagarin* on kirjattu aika ajoin Kirkkojoelta (1874–1885, 1922), Orusjärveltä (1864) ja Ylä-Uuksulta (1879–1885). Käsittääkseni nimeä *Gagarin* ei ole Salmassa käännetty muotoon *Kuikka*. – Salmassa *Sockneskomakaren* [’pitäjänsuutari’] *Iwan Jewsejev Kekara*, Ylä-Uuksu 1875.

Vrt. **Haukinen, Joutsen.**

Kiuru (Salmi)

Sukunimeen *Kiuru* sisältyy karjalan tai suomen *kiuru*. Sanalla *kiuru* eli *kiurinki* on koko karjalan kielen puhuma-alueella merkitys ’leivonen, kiuru’ (KKS). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *kiuru* ’kiuru’ mutta ei kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Sukunimi *Kiuru* on tunnettu muun muassa Karjalankannaksella ja Etelä-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kiuru*); Raja-Karjalassa nimi on kuitenkin omaperäinen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1900; tuolloin se on merkitty eräälle tilattomalle miehelle vihittyjen luetteloon. Nimi *Kiuru* on voitu muodostaa mallin mukaan, jolloin se rinnastuu muihin linnunnimityksen sisältäviin nimiin. On myös mahdollista, että nimi on tietoisesti muodostettu, 1900-luvun vaihteessa otettu sukunimi. – Salmassa *Lsä Petri Gauriloff Kiuru*, Kirkkojoki 1900.

Kokko (Soanlahti, Suojärvi, Impilahti ja Salmi), **Kokkonen** (Korpiselkä, Suojärvi)

Nimiin *Kokko* ja *Kokkonen* sisältynee karjalan *kokko*, jolla on Vienan Karjalassa ja varsinaiskarjalan puhuma-alueella merkitys ’kotka, vars. maakotka’ (sanan muista merkityksistä ks. KKS). Sukunimi *Kokko* on tunnettu jo 1500-luvun lopulla Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Sukunimi *Kokkonen* on tavattu jo 1500-luvulla Savossa ja Karjalankannaksella, ja 1600-luvun alussa se on levinnyt myös Pohjois-Karjalaan. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kokko*, s.v. *Kokkonen*.) Olga Karlova on huomauttanut, että livvissä ’kotkaa’ merkitsevä sana on *kotka*; hän on esittänyt, että osa *Kokko*-nimistä pohjautunee ristimänimen *Foka* karjalaiseen varianttiin *Hokka* (Karlova 2016a: 182). Ainakin

osassa tapauksista Raja-Karjalan ortodoksiväestön sukunimen *Kokko* taustalla voi olla sukunimi *Kokkonen* ja savolaiset tai pohjoiskarjalaiset sukujuuret. Raja-Karjalan ortodoksiväestöllä oleva nimi on toisaalta voitu myös muodostaa eri linnunnimityksiä sisältävien nimien mallin mukaan. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kokkonen* mainitaan esimerkiksi (myöhemmin Soanlahteen kuuluneesta) Koirivaaran kylästä jo vuonna 1854. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sama nimi mainitaan ensi kerran 1868 Saarivaarasta. Soanlahdelle ja Korpiselän länsiosiin nimi lienee tullut Pohjois-Karjalasta (HisKi). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Kokko* mainitaan ensi kerran vuoden 1863 rippikirjassa Impilahden kirkonkylästä. Sukunimi *Kokko* on ollut Suojärvellä vuonna 1895 sekä luterilaisten että ortodoksien sukunimi. Nimen kantajia on tullut pitäjään (Karatsalmelle) mutta nimi lienee myös kehittynyt siellä. Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kokkonen* mainitaan ensi kerran Oritselästä vuoden 1880 rippikirjassa. – Soanlahdella *NB Nicolai Semenov Kocko* [? epäselvä], Harsunvaara 1820; *NB Ilja Isakov Kockone* [epäselvä], Havunvaara 1820; *NB Nicolai Semenov Kocko*, Harsunvaara 1830; Korpiselässä *Lb. Agafon Feodorov Kokkonen*, Kokkari 1870; Impilahdella *Mökkil. Feodor Petroff Kokko*, Pitkäranta 1890; Suojärvellä *Ivan Andrejef Kokkonen*, Karatsalmi 1860; *Löysä Sisoj Ivanoff Kokon leski Marfa*, Leppäniemi 1895; Salmassa *Lb. Petter Andrejev Kokko*, Oritselkä 1880; *Lp. Jegor Petroff Kokka* [? epäselvä], Oritselkä 1900; *Lois Ivan Andrejef Kokko*, Peltoinen 1900.

Koppelo (Salmi)

Nimi on suomen kielen mukainen; karjalassa naarasmetsä merkitsevä sana on *koppala*, joka on Salmassa ja Korpiselässä ollut muodossa *koppalo*. Sanaa on Salmassa voitu käyttää myös 'vanhasta raihnaasta ihmisestä'. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sanan *koppelo* 'koppelo' mutta ei sitä vastaavaa sukunimeä (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi mainitaan ensi kerran vuonna 1902 Palojärveltä. Siellä nimi on erälle kuulunut miehelle, joka on asunut *Metso*-nimisen miehen naapurissa; samasta kylästä on vuoden 1900 henkikirjaan kirjattu myös lisä- tai sukunimi *Tikka*. Nimi on samaan aikaan kirjattu henkikirjaan myös Hyrsylässä, missä oli jo pitkään tunnettu sukunimi *Jänis*. Näyttää siltä, että lisä- tai sukunimi *Koppelo* on alun perin muodostettu mallin mukaan. – Salmassa *Lsä Anton Wasiljeff Koppelo*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1900; *Lp. Dmitrei Pauloff Koppelo*, Palojärvi 1900.

Korppi (Salmi, Impilahti ja Suistamo)

Sukunimeen *Korppi* sisältyy karjalan tai suomen sana *korppi*; karjalassa sanalla on sama merkitys kuin suomessa. Karjalassa on myös samaa tarkoittavaa sanaa *kroni* eli *kroñoi* (*groñoi*), jota on voitu käyttää 'laihasta tai rumasta oliosta', kiro- tai soimaussanana ja merkityksessä 'paholainen'. (KKS.) Sukunimi *Korppi* on tunnettu 1800-luvulla muun muassa Karjalankannaksella Kivennavalla (HisKi); se on eri perua kuin Raja-Karjalan *Korppi*-nimet. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan kahdella Kirkkojoella eläneellä loismiehellä (ilmeisesti veljeksillä) jo vuonna 1853 (suomenoksessa *Korpi*). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa lisä- tai sukunimi *Korppi* mainitaan ensi kerran vuonna 1893; tuolloin kastettujen luettelossa Uomaalta kirjattu nimi on kuulunut erälle tilattomalle. Suistamollesukunimi

näyttää tulleen Salmista tai Impilahdella; se mainitaan Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ainoastaan vuonna 1927. – Salmassa *Inh. Aleksei Andrejev Korppi*, Kirkkojoki 1870; Impilahdella *Inh. Wasilei Rodionov Korppi*, Syskyjärvi 1870; Suistamolla *Löysä Viktor Wasiljeff Korppi*, Uuksujärvi 1900.

Vrt. **Kroni**.

Kroni (Suojärvi)

Nimeen *Kroni* sisältyy karjalan kielen sana *kroni* (*kroñoi*, *groñoi*) 'korppi' (Suojärvi). Sanaa on voitu Säämäjärvellä käyttää 'laihasta tai rumasta oliosta' ja muun muassa Suojärvellä ja Suistamolla kiro- tai soimaussanana ja merkityksessä 'paholainen'. (KKS.) Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain vuosien 1890 ja 1895 rippikirjoissa; kumpaankin nimi on kirjattu Varpakylästä eräälle tilattomalle miehelle. Henkikirjoissa nimi mainitaan vuosina 1880 ja 1890 Varpakylästä ja vuonna 1920 Kaitajärveltä. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen perusteella kyse voi olla yhdestä ja samasta, tilattomaan väestöön kuuluneesta miehestä (s. 1837 tai 1838). Kaitajärvellä asuneelle Pavel Ivaninpojalle on vuosien 1895 ja 1910 rippikirjoihin kirjattu venäläinen sukunimi *Voronov* (<< ven. 'korppi'; Unbegaun 1972: 187). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin sukunimi *Voronov* on kirjattu vain Varpakylästä (1865–1874) ja Kaitajärveltä (1895, 1905, 1910, 1916); nimi on kuulunut vain yhdelle perheelle. Nimi *Kroni* ~ *Voronov* näyttää olleen käännösnimi, joka on käännetty venäjältä karjalaan. Nimi on voinut käsittääkseni viitata nimettävän jollain tavalla synkkään ulkomuotoon tai se on mallin mukaan muodostettu. – Suojärvellä *Inh. Pawel Iwanoff Kroni*, Varpakylä 1885; *Löysä Pavel Ivanoff Kromi* [po. *Kroni*], Varpakylä 1895; *Lamp. Pavel Ivanoff Kromi* [po. *Kroni*], Kaitajärvi 1915; *Pavel Ivanoff Kronin lki Hourenja*, Kaitajärvi 1920.

Vrt. **Korppi**.

Vrt. **Haukinen, Joutsen, Kekara**.

Kuikka (Salmi, Suistamo, Impilahti, Suojärvi, Korpiselkä ja Soanlahti)

Sukunimeen *Kuikka* voi sisältyä karjalan tai suomen *kuikka* 'kuikka' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kuikku* ja sanan *kuikku* 'kuikka' (Poh. 1947). Sukunimi *Kuikka* on tunnettu 1800-luvulla Karjalankannaksella muun muassa Antreassa, Jaakkimassa ja Kurkijoella (HisKi). Raja-Karjalassa samanasuinen nimi on tunnettu useassa eri paikassa; ei ole selvillä, missä niistä se on kehittynyt, missä taas siirtynyt alueen luterilaisilta. Impilahdella *Kuikka* kuuluu Simo Härkösen luetteleemiin, pitäjässä jo 1700-luvulla tunnettuihin savolaisnimiin (Härkönen 1950: 198). Suistamon Jalonvaarassa sukunimi *Kuikka* on tunnettu luterilaisten nimenä jo 1800-luvun alussa (esim. *RT Paul Kuikka*, 1818). Näissä kahdessa pitäjässä sama tai samanasuinen sukunimi on tullut myös ortodokseille 1800-luvun jälkipuoliskolla. Sen sijaan Salmassa nimi *Kuikka* on tunnettu ortodokseilla jo 1800-luvun alkupuolella. Vuonna 1835 nimi on kirjattu Uusikylässä eräälle ortodoksimiehelle. Nimi on annettu ilmeisesti samannimisyyden vuoksi: toinen mies oli siitä lähtien *Ivan Petroff Kuicka* ja toinen *NB Ivan Petroff Ruotzi*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran Uudestakylästä vuonna 1845. Vuonna 1920 nimi on Salmassa ollut myös luterilaisten sukunimi. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan Soanlahden Koirinvaarasta jo vuonna 1855 ja Suistamon kirkonkylästä vuonna 1870. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan jo vuoden

1840 rippikirjassa Koirinojalta. Suojärvellä sukunimi *Kuikka* on kuulunut ainoastaan eräälle ortodoksisuvulle. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kuikka* mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1900 Kuikkaniemestä; siellä nimi voi liittyä kylännimeen. Korpiselkään nimi on tullut Suojärveltä; nimi mainitaan Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuodesta 1904 alkaen. Soanlahdella on ollut *Kuikka*-niminen kylä, josta sukunimi *Kuikka* on vuoden 1920 henkikirjaan kirjattu eräälle ortodoksiperheelle. Siellä sukunimeksi tullut *Kuikka* on siis viitannut asuinpaikkaan, Kuikan kylään, joka taas lienee saanut nimensä läheisestä, *Kuikkajärvi*-nimisestä järvestä. – Salmissa *Inh. Petter Kuicka*, Manssila 1830; *Ivan Pettroff Kuicka*, Uusikylä 1835; Suistamolla *Backst. Petter Ivanoff Kuicka*, Alattu 1850; Impilahdella *Inh. Grigorei Andrejev Kuikka*, Hunttila 1875; Suojärvellä *Iwan Kuikka*, Varpakylä 1875; Korpiselässä *Andrei Kuikan lki Audoija*, Ägläjärvi 1915; Soanlahdella *Tal. Trofim Timofejeff Kuikka*, Kuikka 1915.

Kukko (Suojärvi ja Korpiselkä), **Kukkonen** (Suojärvi)

Sukunimiin *Kukko* ja *Kukkonen* sisältyy karjalan tai suomen *kukko* 'kukko' (sanan muista merkityksistä ks. KKS). Suojärvellä nimet *Kukko* ja *Kukkonen* näyttävät olevan omaperäisiä: se ei nähdäkseni liity Pohjois-Karjalassa tunnettuun sukunimeen *Kukkonen* (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kukkonen*; HisKi). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kukkonen* mainitaan jo vuonna 1845 Evanniemestä; näin varhaisissa merkinnöissä kyse on pohjoiskarjalaisista työmiehistä. Sen sijaan Moisseinvaarasta merkinnät sukunimestä *Kukko* (*Kukkonen*) alkavat vuodesta 1890 (vuoden 1879 merkintä on Katihassa kirjattu epävarmaksi). Suku, joka Moisseinvaarassa asuessaan alkoi käyttää sukunimeä *Kukkonen*, oli muuttanut sinne Suojärven Hukkalasta (Kuutti 2011: 255). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan Ägläjärvellä vuodesta 1898 alkaen; nimi näyttää tulleen Korpiselkään Suojärven Moisseinvaarasta. Lisäksi kirkonkylässä on asunut yksi Kukkonen-perhe 1900-luvun alussa; se lienee ollut lähtöisin Pohjois-Karjalasta. – Suojärvellä *Lb. Andrei Feodorov Kukko* ja *Inh. Wasili Bohdanov Kukkonen*, Hautavaara 1880; *Inh. Jakow Bohdanov Kukko*, Moisseinvaara 1880; Korpiselässä *Löysä Jakov Bogdanoff Kukko*, Ägläjärvi 1895.

Kurki (Suojärvi ja Korpiselkä)

Nimi *Kurki* on karjalan- tai suomenkielinen. Karjalan kielen sanalla *kurki* (*kurgi*) on koko karjalan puhuma-alueella merkitys 'kurki' (KKS). Nimi *Kurki* on kehittynyt sukunimeksi useassa eri paikassa; esimerkiksi 1800-luvulla nimi on tunnettu Karjalassa Jaakkimassa, Johanneksessa, Koivistolla ja Muolaassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kurki*; HisKi). Raja-Karjalassa nimi on eri perua. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kurki* mainitaan ensi kerran vuoden 1895 rippikirjassa Salonkylästä. Nimeä käyttänyt suku on lähtöisin sieltä (Kuutti 2011: 261). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin Ägläjärveltä vuosina 1904–1914 (virheellisesti) kirjattu nimi *Kurki* (myös *Kurk[k]u*) kuului eräälle Patrosen suvun jäsenelle. Kokkarista nimeä *Kurki* ei ole kirjattu seurakunnan asiakirjoihin, joten sinne nimi lienee tullut Suojärveltä. Rajakarjalainen *Kurki* lienee muodostettu mallin mukaan. – Suojärvellä *Inh. Ilja Sofronov Kurki*, Kuikkaniemi 1880; Korpiselässä *Löysä Aleksei Ivanoff Kurki*, Kokkari 1895.

Käki, Käkinen (Salmi)

Karjalan kielessä *käki*-sanalla on sama merkitys kuin suomessa, ja sana tunnetaan laajalla alueella. Muun muassa Salmassa on tunnettu myös sanan deminutiivimuoto *kägöi*. (KKS.) Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Kägöi* ja sanan *kägöi* 'käki' (Poh. 1947). Sukunimi *Käki* on ollut 1900-luvulla käytössä useassa Karjalankannaksen pitäjässä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Käki*). Raja-Karjalassa lisänimi *Käki* mainitaan kahdessa 1800-luvun puolivälin henkikirjassa Salmin Peltoisista. Muita havaintoja nimestä ei kylästä ole; se ei nähtävästi ole kehittynyt sukunimeksi. Vuonna 1900 ja sen jälkeen Salmin erikylästä on kirjattu henkikirjaan nimet *Käki* ja *Käkinen*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Käki* mainitaan vuosina 1880 ja 1885 Salmin Räimälästä ja vuosina 1901–1934 Miinalasta; Miinalassa nimi on vuosina 1903 ja 1916 kirjattu muodossa *Käkei*. Lisänimen muodostamiseen ovat arvatenkin vaikuttaneet muut Salmassa tavatut linnunnimityksiä sisältävät nimet. – Salmassa *Semen Iwanoff Käki*, Peltoinen 1845; *Semen Iwanoff Kägöi*, Peltoinen 1850; *Mökk. Pavel Ivanoff Käki*, Kanabrojärvi 1900; *Palstanne. Omist[aa] Feodor Feodoroff Käki*, Käsänaselkä 1900; *Lp. Petter Aleksandroff Käkinen perill. Iki Audoitja*, Miinala 1900.

Kärki (Suojärvi)

Sukunimeen sisältyy karjalan kielen sana *kärki*, jolla on koko karjalan puhuma-alueella merkitys 'palokärki' (sanan muista merkityksistä ks. KKS). Sukunimi *Kärki* tunnetaan eri puolilta Suomea (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kärki*), muun muassa Pohjois-Karjalassa (HisKi). Raja-Karjalassa tavattu sukunimi on lähtöisin Suojärveltä. Nimi voi olla mallin mukaan muodostettu. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensimmäisen kerran vuonna 1890 kastettujen luettelossa Vegaruksesta. – Suojärvellä *Lb. Stepan Sofronov Kärki*, Vegarus 1880.

Leppälintu (Impilahti)

Nimeen sisältyy karjalan tai suomen kielen sana *leppälintu* 'leppälintu'; sana tunnetaan lähes koko karjalan kielen puhuma-alueella samassa merkityksessä (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vuoden 1887 rippikirjassa ja kahdessa vuosina 1887–1900 laaditussa rippikirjojen pääkirjassa (RiKi10, RiKi12) sekä vuonna 1908 vihittyjen luettelossa Pitkärannasta. Lisänimi on käsittääkseni voitu muodostaa mallin mukaan tai antaa pienikokoiselle miehelle. – Impilahdella *Backst. Nikolai Andrejeff Leppälintu*, Pitkäranta 1885.

Vrt. **Käki**, **Närhi**.

Limppi (Salmi)

Ks. *Lintu*. Osalle sukunimeä *Lintu* kantaneesta, Orusjärvellä asuneesta suvusta on vuosien 1915–1925 henkikirjoihin kirjattu sukunimi *Limppi*. Nimi on Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa joitakin kertoja; se on aina muodossa *Limpi*. Nimi näyttää kehittyneen nimestä *Lintu*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodoissa *Limp* ja *Limpi*. – Salmassa *Tal. Ivan Grigorjeff Limpin perill. L Andrei*, Rajaselkä 1915.

Lindi (Salmi)

Ks. *Lintu*. Sukunimi *Lindi* on havaintojeni mukaan kehittynyt sukunimestä *Lintu*, joka on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin toisinaan muodossa *Lindu* (vrt. karjalan *lindu* 'lintu'; KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Lind'i* (Poh. 1947). Sukunimi *Lindi* on kirjattu Salmin vuosien 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoihin Rajaselän kylästä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy vain joitakin

kertoja, toisinaan muodossa *Linti*. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi on muodossa *Lindi*. – Salmissa *Lp. Grigori Feodoroff Lindi*, Rajaselkä 1900.

Lintu (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Lintu* sisältyy karjalan tai suomen *lintu* 'lintu'. Raja-Karjalassa sana on ollut *lindu* (sanan muista merkityksistä ks. KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Lindu* (Poh. 1947). Sukunimi *Lintu* on kehittynyt Raja-Karjalan lisäksi Lounais-Suomessa Huittisissa, Keikyässä ja Halikossa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Lintu*). Salmissa sukunimi *Lintu* on tunnettu Miinalassa ja Rajaselässä, mutta ei ole tiedossa, ovatko näiden kahden eri suvun jäsenet sukulaisia keskenään. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu Miinalasta ensi kerran vuonna 1862, tuolloin muodossa *Lintujev*. Muulloin nimi on kirjattu kylästä muodoissa *Lintu*, harvemmin muodossa *Lindu*. Rajaselästä nimi *Lintu* mainitaan ensi kerran vuonna 1883 (myöhemmin usein muodossa *Lindu*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Lintu* esiintyy ensi kerran vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjassa (RiKi12); tuolloin nimi *Lindu* kuului eräälle pitäjään Salmin Miinalasta muuttaneelle pariskunnalle. Lisänimi *Lintu* on voinut alun perin viitata esimerkiksi nimettävän laihuuteen ja pienuuteen. – Salmissa *Lb. Jegor Semenov Lintu*, Miinala 1880; *Lp. Michail Wasiljeff Lintu*, Rajaselkä 1900; Impilahdella *Tal. Feodor Trofimoff Lintu*, kirkonkylä 1920.

Metso (Salmi ja Korpiselkä)

Karjalan kielen sanakirjassa ei ole sanaa *metšo*, mutta se esiintyy muun muassa sanassa *metšonkiima* 'metsonsoidin' (mm. Suistamo, Salmi) (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä eikä 'metsoa' merkitsevää sanaa (Poh. 1947). Nimeä *Metso* on tavattu lähinnä Etelä-Karjalasta ja esimerkiksi Sortavalasta (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Metsö*), mutta Raja-Karjalan ortodokseilla se on omaperäinen. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Metso* mainitaan ensi kerran vuonna 1889, jolloin nimi on kuulunut eräälle palojärveläiselle tilattomalle perheelle. Nimi esiintyy seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muodoissa *Metso*, *Metshei*, *Metshoi* ja *Metshöi*. Salmin Palojärvellä nimen *Metso* antamiseen on vaikuttanut ehkä se, että samassa kylässä tunnettiin jo nimi *Tikka* (1845); nimi *Metso* lienee annettu mallin mukaan. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vasta vuodesta 1905 alkaen. Ägläjärvellä nimi on voinut olla mallina lisä- tai sukunimen *Pyy* muodostamiselle; ks. tätä. Sukunimi *Metso* näyttää kehittyneen Raja-Karjalassa kahdessa eri paikassa. – Salmissa *Inh. Andrei Nikiforov Metschoi*, Palojärvi 1880; Korpiselässä *Inh. Konon Feodoroff Metso*, Ägläjärvi 1885.

Vrt. **Pyy**.

Naakka (Suojärvi)

Nimi *Naakka* on suomen kielen mukainen. Karjalan kielen 'naakkaa' merkitsevä sana on *noakka*; Suistamolla sana oli *nuakka* ~ *šnuakka* ja Salmissa *nuakku* ~ *šnuakku* (KKS). Sukunimi *Naakka* on kehittynyt Kaakkois-Suomessa, mutta samanasuinen sukunimi on lähtöisin Suojärveltä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Naakka*). Nimi esiintyy ensi kerran Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1895 rippikirjassa kahdella leppäniemeläisellä talonpojalla. Lisänimi *Naakka* on voinut viitata esimerkiksi nimettävän puhetapaan tai se on mallin mukaan muodostettu. – Suojärvellä *Grigori Antonov Naakka*, Leppäniemi 1880.

Närhi (Suojärvi)

Nimeen *Närhi* sisältyy karjalan tai suomen *närhi* 'näri' (KKS). Sukunimi *Närhi* on kehittynyt useassa paikassa, muun muassa Keski-Suomessa ja Suojärvellä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Närhi*). Salmin Hyrsylässä (liit. myöh. Suojärveen) lisänimi *Närhi* on vuonna 1845 kirjattu *Repo*-nimisen miehen naapurille; monilla kylän isännillä oli tuohon aikaan lisä- tai sukunimiä (ks. *Mötösch*), mutta kyseinen lisänimi ei havaintojeni mukaan kehittynyt sukunimeksi. Sen sijaan Suojärven Leppäniemessä lisänimestä *Närhi* on kehittynyt periytyvä sukunimi. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vuonna 1850; nimi on tuolloin kirjattu haudattujen luetteloon Leppäniemestä. Se on muodostettu mahdollisesti mallin mukaan. – Suojärvellä *Stepan Osipov Närhi*, Leppäniemi 1880.

Peiponen (Suojärvi, Salmi ja Impilahti)

Nimeen sisältyy karjalan sana *peipoi*, jolla on eri puolilla karjalan kielen puhuma-aluetta merkitys 'peippo' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Peiboi*, *Peibon'e* ja *Peippo*; hänen mukaansa sanalla *peiboi* oli Salmassa merkitykset 'koskikana' ja 'peippo' (Poh. 1947). Nimi *Peiponen* esiintyy Suojärven vuosien 1818 ja 1820 henkikirjoissa Salonkylästä; sen jälkeen seuraavat merkinnät ovat vasta vuodelta 1890 Kivijärveltä. Suojärven ja Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa sukunimi *Peiponen* mainitaan ensi kerran vasta vuoden 1900 rippikirjassa Kivijärveltä eli yli 80 vuotta myöhemmin kuin henkikirjassa. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran jo vuoden 1826 rippikirjassa Peltoisista muodossa *Peibonen*; uudempien asiakirjojen suomennoksissa nimi on myös muodoissa *Peibone*, *Peibo*, *Peiponen* ja *Peipponen*. Impilahden Pitkärännassa 1800-luvun lopulla asunut, *Peiponen*-niminen kauppias lienee muuttanut sinne joko Salmista tai Suojärveltä; hänet mainitaan Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1889. Myös Impilahden Koirinojalla vuonna 1910 kirjattu sukunimi *Peipponen* (*Semen Stepanoff Peipponen*) lienee sama nimi kuin *Peiponen*. Salmassa ja Suojärvellä jo 1800-luvun alussa kirjattu nimi rinnastuu käsittääkseni muihin vanhoihin linnun- ja eläimennimityksiä sisältäviin henkilönnimiin, joista osa on epäilemättä muodostettu mallin mukaan. – Suojärvellä *Ivan Nikitin Peibone*, Salonkylä 1818; *Löysä Mina Michailoff Peibo* ja *Löysä Mina Michailoff Peibo*, Kivijärvi 1890; Salmassa *Matrena Jegorova Peipone*, Peltoinen 1820; Impilahdella *Maakaup[pias] Michaila Peiponen*, Pitkäranta 1890.

Pyy (Suistamo, Suojärvi ja Korpiselkä)

Nimeen voi sisältyä karjalan tai suomen *pyy* 'pyy' (KKS). Sukunimi *Pyy* on tunnettu jo 1800-luvulla ainakin Mäntyharjulla ja Pohjois-Pohjanmaalla Oulaisissa, Pyhäjoella ja Raahessa (HisKi). Samanasuinen sukunimi on kehittynyt Raja-Karjalassa kolmessa eri paikassa. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Pyy* on kirjattu ensi kerran jo vuonna 1850; tuolloin rippikirjaan kirjattu nimi on kuulunut eräälle uuksulaiselle talonpojalle. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Pyy* on kirjattu ensi kerran vuonna 1889; tuolloin kastettujen luetteloon merkitty nimi on kuulunut Vuontelessa eräälle talonpojalle. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa maininnat nimestä alkavat vasta vuodesta 1895; nimi on kehittynyt pitäjässä Ägläjärven kylässä (Mutanen 2015a: 37). Ägläjärvellä nimi näyttää mallin mukaan muodostetulta: kylästä on jo vuoden 1885 henkikirjaan kirjattu lisä- tai

sukunimi *Metso* (ks. tätä). Muualla lisänimi *Pyy* on voitu antaa linnunmetsästyksestä elantonsa saaneelle miehelle tai se on muodostettu mallin mukaan. – Suistamalla *Nack* [? epäselvä] *Semenoff Pyy*: [= *Pyy*], Ulmalahti 1850; Suojärvellä *Lb Nasarei Kondratjev Pyy*, Pönttösenvaara 1880; Korpiselässä *Lp. Jakov Mironoff Pyy*, Ägläjärvi 1900.

Vrt. **Metso**.

Sorsa (Salmi ja Suojärvi)

Sukunimeen *Sorsa* sisältyy karjalan tai suomen *sorsa*; karjalan kielessä se on yksi 'sorsaa' merkitsevistä sanoista (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Sorzu* (Poh. 1947). Sukunimi *Sorsa* on tunnettu 1800-luvulla muun muassa Sortavalan maaseurakunnassa ja Pohjois-Karjalassa Kontiolahdella (HisKi). Raja-Karjalassa se on kehittynyt ainakin kahdessa eri paikassa. Salmin Peltoisissa nimi on kirjattu henkikirjaan ensimmäiset kerrat eli vuosina 1875 ja 1880 muodossa *Suorsa*, joka ei ole karjalan kielen mukainen (KKS). Nimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1880–1881 rippikirjoissa Mantsinsaaren Hiloilasta ja vuodesta 1883 alkaen Peltoisista. Peltoisissa on tunnettu myös venäläinen sukunimi *Selentzoff* (vrt. *Seleznev*; Unbe-gaun 1972: 187), joka on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran jo vuonna 1879; nimi on asiakirjojen suomennoksissa myös muodoissa *Selentsi* ja *Selentsu* jne. vielä 1900-luvulla. Sen sijaan henkikirjoihin nimi on kirjattu vasta 1900-luvulla ja aina *-off*-loppuisena. Pohjanvalon mukaan Salmassa on tunnettu sana *zelenťšy* 'heinäsorsa' (Poh. 1947). Nimi voi ymmärtääkseni liittyä Peltoisissa tavattuun sukunimeen *Sorsa*. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa *Sorsa* mainitaan ensi kerran vuonna 1885 Lietteestä ja Hukkalasta; nimi on tuolloin kirjattu kastettujen luetteloon. Vuosina 1905 ja 1910 nimi on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin myös muodossa *Sorza*. Nimi voi perustua lisänimeen, joka on annettu linnustajalle, tai se on muodostettu mallin mukaan. – Salmassa *Lb. Feodor Michailov Suorsa* [sic], Peltoinen 1875; *Lp. Feodor Michailoff Sorsa*, Peltoinen 1900; Suojärvellä *Lpti Ivan Aleksejeff Sorsa*, Liete 1895.

Suokurmoinen (Salmi)

Sukunimeen *Suokurmoinen* sisältyy muun muassa Salmassa tunnettu sana *suokurmoi* 'kuovi' (Poh. 1947; KKS); lisäksi nimessä on sukunimen johdin *-nen*. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä; sen sijaan hän mainitsee sukunimen *Kurmoi* (<< karj. 'kuovi', 'kurppa', 'ahmatti'; Poh. 1947; KKS). Lisä- tai sukunimi *Suokurmoinen* on kirjattu vuosien 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoihin. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ainoastaan vuonna 1896. Tuolloin se on kirjattu haudattujen luetteloon Ala-Uuksusta muodossa *Suokurboi*. Muut salmilaiset lisänimiin pohjaavat sukunimet ja nimen *Suokurmoinen* myöhäisen kirjaamisajankohdan huomioon ottaen pidän todennäköisenä, että kyse on mallin mukaan muodostetusta nimestä. – Salmassa *Ivan Aleksejeff Suokurmoinen*, Ala-Uuksu 1900.

Tiirikka (Impilahti)

Sana *tiirikka*, jolla on merkitys 'tiira', esiintyy *Karjalan kielen sanakirjassa* vain Genetzin muistiinpanoissa; muun muassa Salmassa 'tiiraa' merkitsevä sana on ollut *tšiiirakko* (KKS). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa (suomennoksissa *Tiirika* ja *Tiirikka*) varhaisin maininta nimestä on vuodelta 1874 Sumeriasta. Lisä- tai sukunimi *Tiirikka* on voitu muodostaa mallin mukaan. – Impilahdella *Bonden Wasilei Aleksejev Tiirikka*, Sumeria 1870.

Tikka (Tikkanen) (Salmi ja Suojärvi)

Sukunimeen *Tikka* sisältyy karjalan tai suomen *tikka* 'tikka' (KKS). Sukunimeä *Tikka* on tavattu muun muassa Laatokan luoteispitäjissä (mm. Ruskealassa) ja Pohjois-Karjalassa (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Tikka*; HisKi). Nimi on käsittääkseni kehittynyt Raja-Karjalassa ainakin Suojärvellä. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuoden 1841 muodossa *Tikkanen* Palojärveltä. Nimi on saattanut siirtyä ortodokseille luterilaisilta; vuoden 1835 henkikirjaan nimi on kirjattu eräälle Palojärvellä asuneelle luterilaiselle perheelle. Suojärven Varpakylässä lisänimen *Tikka* antamiseen on varmaankin vaikuttanut se, että kylässä on samaan aikaan alettu kirjata henkikirjaan lisänimi *Haukka*; *Turhan* (1860) ja *Maran* (1860) jälkeen ne ovat kylästä ensimmäisinä kirjatut lisä- tai sukunimet. Sen sijaan Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tikka* on kirjattu vain joitakin kertoja; se on epäilemättä sekoittunut nimeen *Tikku* (*Tikkunen*). Suistamon Alatussa nimi *Tikka* on siirtynyt ortodokseille seka-avioliiton (1887) vuoksi. – Salmissa *Inh. Ander Tikka*, Palojärvi 1845; *Inh. Anders Tikka*, Miinala 1845; Suojärvellä *Inh. Feodor Timofejev Tikka*, Varpakylä 1875.

Tschirkkunen (Salmi)

Sukunimeen *Tschirkkunen* sisältynee karjalan *tširkku*, jota on käytetty 'pikkulinnuista' puhuttaessa (mm. Suojärvi); tavallisesti lintu on ollut 'varpunen' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Tširkku* ja *Tširkkun'e* sekä *Sirkkun'e* – ilmeisesti kyseessä on ainakin kaksi eri sukunimeä. Pohjanvalon mukaan sanalla *tširkku* on ollut Salmissa merkitykset 'heinäsirkka', 'raudan- tai lasinsirpale' ja 'pilppuleikki' ja sanalla *tširkku'ne* merkitykset 'varpunen' ja '1/4 kortteli pullo'. (Poh. 1947.) Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomenoksissa alauksulainen nimi on muodoissa *Tshirkku* ja *Tshirku*, joitakin kertoja myös muodossa *Tshir(k)ujev* (1846); ensimmäinen merkintä on jo vuodelta 1846. Lisänimi on voinut käsittääkseni kuvata esimerkiksi nimettävän pientä kokoa tai laihaa ulkomuotoa. – Salmissa *Lsä Andrei Jegoroff Tschirkkunen*, Ala-Uuksu 1900.

Tuukkaja (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeen *Tuukkaja* sisältyy karjalan *tuukkaja* 'huuhkaja' (KKS). Salmissa sana on ollut *tuukkai* (Poh. 1947) ja *tuukkau* (KKS); kyseistä sukunimeä Pohjanvalo ei mainitse (Poh. 1947). Suojärvellä, Salmissa ja Säämäjärvellä on tunnettu myös verbi *tuukkoa*, jota on käytetty varsinkin 'huuhkajan ääntelemisestä' merkityksessä 'huhuta, huhuilla'; Suojärvellä 'huuhkajaa' on merkinnyt myös sana *tuukkajahaukka* (KKS). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tuukkaja* (*Tuukaja*) on kirjattu vuosina 1898–1909 ja 1921 Ala-Uuksusta. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut; Impilahdelle sukunimi lienee tullut Salmista. Lisänimi *Tuukkaja* on voinut viitata esimerkiksi nimettävän isoon kokoon, tai sukunimi on muodostettu mallin mukaan. – Salmissa *Backst. Aleksander Bohdanov Tuukkaja*, Ala-Uuksu 1880; Impilahdella *Löysä Michail Feodoroff Tuukkaja*, Ruokojärvi 1900.

Uukkinen (Suojärvi)

Nimen *Uukkinen* voi lähinnä yhdistää karjalan kielen substantiiviin *uukkaja* 'eräs pöllölintu' (Säämäjärvi) ja verbiin *uukkoa* 'äänellä, huutaa, huhuta, ulvoa' (Suistamo, Suojärvi jne.) (KKS). Nimi, joka voi pohjata linnunnimitykseen, on alettu merkitä henkikirjoihin vasta 1900-luvulla, joten on hyvin todennäköistä, että se on muodostettu mallin mukaan. Nimi on voinut

kuvata myös nimettävän erikoista puhetapaa tms. Kummassakin tapauksessa sille on rajakarjalaisessa henkilönnimistössä runsaasti vertailukohteita. – Suojärvellä *Lsä Palagea Wasiljeva Ukkinen* [po. *Uukkinen*], Varpakylä 1905.

Varis (Suojärvi)

Sukunimi *Varis* on karjalan- tai suomenkielinen (KKS). Samanasuinen nimi on tunnettu Etelä-Karjalassa jo 1500-luvulla (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Varis*) ja 1700- ja 1800-luvulla muun muassa Pohjois-Karjalassa (Eno, Ilomantsi, Kiihtelysvaara, Kontiolahti jne.) (HisKi). Raja-Karjalassa se on omaperäinen. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Varis* mainitaan ensi kerran vuonna 1905; nimi on kirjattu rippikirjaan Salonkylästä. Nimi lienee muodostettu mallin mukaan. Salmissa *Varis* on ollut luterilaisten sukunimi (esim. Peltoinen 1900, Hiiva 1920), samoin Suistamolla (esim. Jalonvaara 1880), mutta seka-avioliittojen myötä se on siirtynyt kummassakin pitäjässä myös ortodoksien sukunimeksi. – Suojärvellä *Lamp. Prokop Tarasoff Waris*, Salonkylä 1915.

Vikli, Vikla (Suistamo ja Salmi)

Sukunimiin *Vikli* ja *Vikla* sisältyy karjalan kielen sana *vikli*. *Karjalan kielen sanakirjan* mukaan sanaa on käytetty ’viklosta’ mutta myös ’viekkaasta ihmisestä’ puhuttaessa. Sanalla on myös kuvattu viklon ääntelyä. (KKS.) Salmissa sanalla *vigli* oli Pohjanvalon mukaan merkitykset ’vikla’ ja ’valehtelija’; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947). Suistamon henkikirjassa kyseinen nimi on mainittu ensi kerran vuonna 1870 muodossa *Wigli* 2-vuotiaalla pojalla, joka mainitaan mahdollisesti sukulaisperheen kanssa otsikon ”*Fattighjon i Uuksu*” [’Uuksun kylän köyhät’] alla. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luettelossa vuonna 1893 saman henkilön vihkimerkinnässä nimi on muodossa *Vikli* ja seuraavana vuonna kastettujen luettelossa samalla henkilöllä muodossa *Vikla*. Salmin Kanabrojärvellä nimi *Wigli* on merkitty vuonna 1895 *Peura*-nimisen miehen naapurille. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan samasta kylästä ensi kerran vuonna 1901 eräällä talollisen tyttärellä. Myös Korpiselässä on tavattu lisänimi *Wigli* (Saaroinen 1890), mutta siellä se ei ole kehittynyt sukunimeksi niin kuin Suistamolla ja Salmissa. Eri *Vikli*-nimiin voi sisältyä linnunnimitys. Mahdotonta ei ole sekään, että lisänimi *Wigli* olisi ainakin jossain annettu miehelle, jonka puheisiin ei ole luotettu. – Suistamolla *Andrei Stafejev Wigli*, Uuksu 1870; Salmissa *Lpti Aleksei Stepanoff Wigli*, Kanabrojärvi 1895.

Vornanen (Korpiselkä, Suojärvi, Suistamo ja Soanlahti)

Sukunimeä *Vornanen* on pidetty lisänimipohjaisena sukunimenä, joka pohjaa venäjän sanaan *vorona* ’varis’ tai *voron* ’korppi, kaarne’ (Nissilä 1975: 207–208; Nissilä 1976: 159). Nimeä *Vornanen* on ennen sotia tavattu Laatokan Karjalassa, Pohjois-Karjalassa ja Raja-Karjalassa. Suojärvellä nimi on tunnettu jo 1600-luvulla. (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Vornanen*.) Suojärven lisäksi nimeä on Raja-Karjalassa tavattu Korpiselässä, Salmissa, Soanlahdella ja Suistamolla (Katiha). Se on kehittynyt Raja-Karjalassa useassa eri paikassa. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa merkinnät nimestä alkavat Korpiselästä vuodesta 1893; vuonna 1882 nimi on kirjattu Ilomantsista. Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vuonna 1888; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Hantsakanniemestä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäinen maininta nimestä on vuonna 1889 kastettujen luettelossa; nimi

mainitaan tuolloin eräällä jalonvaaralaisella talonpojalla. Soanlahdelta nimi on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin vasta 1920-luvulla, eli sinne nimi lienee tullut Suistamolta. – Korpiselässä *Lb. Gauril Wornanens E[nk]a Akulina*, Tolvajärvi 1870; Suojärvellä *Lois Ivan Stepanoff Wornanen, Lois Feodor Ivanoff Wornanen, Lois Aleksei Ivanoff Wornanen, Lois Nikit Ivanoff Wornanen*, Liete 1900; Suistamalla *Tal. Ivan Nikitin Vornanen*, Jalonvaara 1915; Soanlahdella *Tal. Andrei Semenoff Wornanen*, Koirinvaara 1915.

3.6 Leksikaalisesti läpinäkymättömät nimet sekä nimet, joiden nimenantoperusteet ovat erityisen vaikeasti hahmotettavissa (56 nimiartikkelia)

Aikonen (Soanlahti)

Sukunimeä *Aikonen* on vaikea yhdistää minkään ristimänimen hypokorismiin (Nissilä 1976), eikä nimi tunnu selittyvän minkään karjalan kielen sanan pohjalta (KKS). Raja-Karjalan ortodoksiseurakuntien asiakirjojen perusteella sukunimi on soanlahtelainen. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa se mainitaan ensi kerran vuonna 1893; tuolloin Soanlahden kirkonkylästä kastettujen luetteloon kirjattu nimi on kuulunut eräälle talonpojalle. – Soanlahdella *fk. [ilmeisesti ’työmies’] Nikolai Bohdanoff Aikonen*, kirkonkylä 1880.

Atti (Salmi)

Salmilaista sukunimeä *Atti* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan tai ristimänimeen (KKS, Nissilä 1976). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *At't'i* (Poh. 1947). Salmilainen nimi on kirjattu Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin ensi kerran Karkusta vuonna 1896; tuolloin nimi mainitaan haudattujen luettelossa. Kaikkiaan kirkonkirjoissa on alle kymmenen merkintää tästä nimestä. Se voi liittyä samassa kylässä tunnettuihin *Bergi-*, *Bordi-* ja *Burke-*nimiin; kaikki ne voivat olla sattumanvaraisesti annettuja nimiä. – Salmassa *Mök. Feodor Artemjeff Atin lki Irinja*, Karkku 1915; *Lois Wasili Feodoroff Attin lki Maria*, Ylä-Uuku 1915.

Bau (Salmi)

Nimeä *Bau* on vaikea liittää mihinkään karjalan kielen sanaan tai ristimänimeen (KKS; Nissilä 1976). Se mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa 1900-luvun alkuvuosina kahdella miinalalaisella (ilmeisesti) veljeksellä ja vuoden 1901 rippikirjassa eräällä perheellä; nimestä on myöhemmiltä vuosilta kymmeniä merkintöjä. – Salmassa *Lp. Fedot Aleksejev Bau*, Miinala 1900.

Bergi (Salmi)

Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnassa vuonna 1885 vihittyjen luettelon suomennokseen on eräälle talolliselle kirjattu sukunimi *Bergin*. Muut maininnat nimestä (*Bergi* tai *Berg*) ovat 1900-luvulta. Henkikirjoihin nimi on kirjattu vuosina 1900–1925 muodossa *Bergi* tai *Bergei*. Eräällä nimen *Bergi* kantajan naapureista oli sukunimi *Burki*, eräällä toisella *Bordi*; käsittääkseni ainakin nimien *Bergi* ja *Burki* muodostaminen ja antaminen on voinut olla mielivaltaista. Nimiä *Bergi*, *Bordi* ja *Burki* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). – Salmassa *Lois Sergei Nikiforoff Bergei*, Karkku 1900.

Bordi (Salmi)

Salmin murteessa *borodu* merkitsee 'partaa', sana *bordimoi* (*pordimoi*) 'kärppää'. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Bordi*. (Poh. 1947.) Myös laajemmin karjalassa nimelle *Bordi* lähin vastine on sana *portimo(i)* ~ *bordimoi* ym. (KKS). Pirjo Mikkonen on epäillyt nimen *Bordi* liittyvän venäläisiin sukujen lisänimiin *Barda*, *Boroda*, *Borodin*, joista *Boroda* on tunnettu myös Suojärvellä (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Bordi*). Nimi on rinnastettu myös nimiin *Boroda* ja *Borotinski* (Härkönen 1930: 11). En ole tavannut *Boroda*-nimeä niistä kylistä, joissa *Bordi* on ensi kerran kirjattu, joten ei näytä todennäköiseltä, että nämä kaksi nimeä liittyisivät toisiinsa. *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) nimi mainitaan muodoissa *Bordi* ja *Borti*; nimien kantajat ovat olleet kotoisin Salmin Orusjärveltä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Bordi* on kirjattu ensi kerran vuonna 1899 Orusjärveltä. *Siirtokarjalaisten tien* (1971) perusteella nimi on yksi salmilaisten yleisimmistä sukunimistä, mutta määrää vääristää se, että kyseinen suku on toimittanut tietojaan teokseen tavanomaista ahkerammin. – Salmissa *Lpti Petter Jefremoff Bordi*, Orusjärvi 1895; *Mökk. Ivan Paulov Bord*, Karkku 1900.

Bröhvi (Impilahti)

Karjalan kielen sanakirjassa tai Pohjanvalon sanakirjoissa (Poh. 1947; Poh. 1950) ei ole *pröh*-alkuisia sanoja, joten nimen voi yhdistää lähinnä verbiin *röhvätä* 'sotata' (KKS). Nimi olisi näin ollen alun perin pejoratiivinen lisänimi. Nimeä ei ole Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa. – Impilahdella *Inh. Jakow Wasiljev Bröhwi*, Koivuselkä 1870.

Budsja (Impilahti)

Sukunimi *Budsja* on kirjattu ainoastaan Impilahden vuoden 1920 henkikirjaan. Sitä on vaikea yhdistää yhteenkään karjalan kielen sanaan (KKS); äänteellisesti lähimpänä ovat Salmissa tunnetut verbit *budžahuttaa* 'puristaa, panna pursuamaan' ja *budžahtaiija* 'pursuta, tihkua' (Poh. 1950). Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. – Impilahdella *Mök. Sergei Ivananp[oika] Budsja*, Sumeria 1920.

Derschoi (Salmi)

Salmin Hyrsylässä tavattua sukunimeä *Derschoi* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS) tai ristimänimeen (Nissilä 1976). Sukunimestä on vain yksi havainto: se on kirjattu Salmin vuoden 1915 henkikirjaan. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimeä ei mainita. – Salmissa *Lsä Leonti Derschoi*, Hyrsylä (liit. myöh. Suojärveen) 1915.

Faari (Salmi)

Salmista lähtöisin oleva sukunimi *Faari* ei tiettävästi pohjaa ristimänimeen; lähin vastine karjalan sanastossa on Vienan Karjalassa tunnettu *voari* 'ukko, vanha mies'. Varsinaiskarjalan puhuma-alueen pohjoisrajalla Tunkualla sanaa on käytetty kiertoilmauksena ja sen merkitys on ollut 'isäntä'. (KKS.) Tämä selitys ei silti tunnu mielestäni lainkaan luontevalta. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Faari* ja ilmeisesti saman nimen toisen muodon *Fuari* mutta ei mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947). Huomattavan varhain henkikirjaan ensi kerran kirjattu nimi (1830) mainitaan ensi kerran Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuoden 1871 rippikirjassa. Vuonna 1928 nimi on seurakunnan asiakirjoissa muodossa *Faarijev*. – Salmissa *Nämndeman Timofej Semenoff Fari*, Peltainen 1830.

Gantschi (Salmi)

Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen muodossa *Ganssi* – sitä vastaavaa sanaa hän ei mainitse

(Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa miinalalainen nimi on muodoissa *Gants(i)jev*, *Gants(i)* ja *Ganuts*; ensimmäinen maininta nimestä on vuonna 1855 haudattujen luettelossa. Nimi on kirjattu Salmin henkikirjaan vuonna 1880 myös muodossa *Gantschi* ja vuonna 1900 muodoissa *Gantschin* ja *Grantschi*. – Salmissa *Lb. Tiison Fedotov Gantschi*, Miinala 1880.

Gränni (Suistamo)

Nimen *Gränni* voi yhdistää lähinnä karjalan sanaan *ränni* 'ränni, kouru' (KKS). Nimi on kirjattu vuosien 1915 ja 1920 henkikirjoihin (ilmeisesti virheellisesti) muodossa *Grämi*. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vuosien 1910 ja 1914 rippikirjoissa eräällä koitonsekkäläisellä, maattomaan väestöön kuuluneella pariskunnalla. Nimi voisi viitata uittokouruun ja siten uittotyöläiseen, mutta selitys ei tunnu luontevalta. – Suistamolla *Löysä Matvei Sergejeff Gränni*, Koitonsekkä 1900.

Hampinen (Suojärvi ja Suistamo)

Nimeä *Hampinen* on vaikea yhdistää yhteenkään venäläiseen ristimänimeen (Nissilä 1976) tai karjalan kielen sanaan (KKS). Suojärvellä sukunimi on kirjattu vuoden 1900 henkikirjaan muodossa *Hamppi*. Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Kivijärveltä; nimi kuului tuolloin eräälle talonpoikaisperheelle. Suistamon Hampiset ovat olleet lähtöisin Suojärveltä: Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain kaksi kertaa, ja kummassakin merkinnässä henkilön ilmoitetaan asuvan Suojärvellä. – Suojärvellä *Lampi* [po. *Lampti*] *Ivan Jegoroff Hamminen* [po. *Hampinen*], Kivijärvi 1895; *Lp. Ivan Jegoroff Hamppi*, Kivijärvi 1900; *Mök. Abraham Jegoroff Hampinen*, Kivijärvi 1915; Suistamolla *Mök. Ivan Jegorip. Hamppinen* (po. *Hampinen*), Jalonvaara 1920.

Hamuta (Suojärvi)

Nimeen sisältynee karjalan kielen sana *hamutta*, jolla on Raja-Karjalassa tunnettu merkitys 'länkien pehmike, kaulapaita' ja Salmissa ja Säämäjärvellä lisäksi merkitys 'vitsas, vitsarengas' (KKS). Pohjanvalon mukaan monikollisella sanalla *hamutat* on Salmissa ollut merkitys 'länkien löysät' (Poh. 1947) ja sanalla *olgihamuttu* merkitys 'oljista valmistetut länkien pehmikkeet' (Poh. 1950). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin (ja niiden suomennoksiin) nimi (muodossa *Hamutta* ja *Hamuttainen*) on kirjattu vuosina 1910–1913 ja joitakin kertoja sen jälkeen Vegaruksesta ja Kaitajärveltä. Nimenantoperustetta on vaikea kuvitella; keskeistä voi olla sanan *hamuta* viittaaminen johonkin pehmeään. – Suojärvellä *Lois Stepan Maksimanp[oika] Hamuta*, Kaitajärvi 1920.

Housu (Salmi)

Karjalan *housut* on monikollinen sana, jolla on sama merkitys kuin suomessa (KKS). Nimi on voitu antaa kyläräätätilille, mutta tämä ei tunnu luontevalta selitykseltä. Sen sijaan se tuntuu merkitykselliseltä, että nimi on annettu *Hattara*-nimisen miehen (*Lpti Foma Grigorjeff Hattara*) naapurille, mahdollisesti veljelle; ks. *Hattara*. Nimi *Housu* näyttää olevan siis mallin mukaan muodostettu. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä *Housu* tavoittanut. – Salmissa *Lpti Aleksei Grigorjeff Housu*, Käsnäselkä 1895.

Höyhen (Salmi)

Nimeen *Höyhen* sisältyy karjalan tai suomen sana *höyhen*. Karjalassa 'höyhentä' merkitseviä sanoja ovat *höyhen* ja *heyhen* (KKS). Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi esiintyy ensi kerran vuonna 1878 haudattujen luettelossa; tuolloin se mainitaan Saukkosen kylästä (myöh. osa Peltosen kylää). Pohjanvalo mainitsee Salmista sanan *höyhen* 'höyhen' ja sukunimen *Höyhen* (Poh. 1947). Nimelle on vaikea keksiä mitään nimenantoperustetta. Se on voitu muodostaa mallin mukaan, jolloin mallina ovat olleet pienten eläinten ja hyönteisten nimityksen sisältävät nimet. – Salmissa *Inh. Nikifor Antonov Höyhen*, Peltainen 1880.

Irkk (Salmi)

Sukunimeen *Irkk* on vaikea ajatella sisältyvän mitään venäläisen ristimänimen hypokorismin karjalaista varianttia (vrt. Nissilä 1976), eikä *Karjalan kielen sanakirjassa* tai Pohjanvalon sanakirjoissa (Poh. 1947; Poh. 1950) ole *irk*-alkuisia sanoja (KKS). Nimeä *Irkk* ei löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista, eikä Pohjanvalo mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin henkikirjoissa sukunimi *Irkk* mainitaan vuosina 1900, 1920 ja 1925. – Salmissa *Lsä Timofei Bogdanoff Irkun perill. L Ivan*, Ala-Uuku 1900.

Katscha (Salmi)

Nimeen *Katscha* voi sisältyä karjalan sana *katša*. Sanalla on ollut merkitykset 'tuohenkiskomisväline: luta, lusa, nyljin' ja 'lutavarpu, säylä'. Kumpikin merkitys on tunnettu muun muassa Suistamolla. (KKS.) Nimi on kirjattu Salmin henkikirjaan vain vuosina 1920 ja 1925. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä sanaa *katša* (Poh. 1947; Poh. 1950), mutta Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista löytyy maininta Kirkkojoella eläneestä, kahdesta nimeä *Katsa* käyttäneestä henkilöstä (k. 1940-luvulla). Nimi on voitu antaa kyseistä työvälinettä käyttäneille työmiehille. – Salmissa *Lois Mihail Grigorinp[oika] Katscha*, *Lois Andrei Grigorinp[oika] Katscha*, Kirkkojoki 1920.

Katschma (Salmi)

Nimi *Katschma* on kirjattu Salmin Ylä-Uuksusta vuosien 1920 ja 1925 henkikirjoihin. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu samasta kylästä vuosina 1903 ja 1920; vuosien 1898–1901 asiakirjojen suomennoksessa nimi on *Kotshma*. Pohjanvalo ei mainitse sanaa, jonka pohjalta nimeä voisi tulkita; sukunimi on hänen mukaansa *Katšma* (Poh. 1947; Poh. 1950). Yläuuksulainen nimi mahdollisesti liittyy Ala-Uuksusta kirkonkirjoihin kirjattuihin nimiin *Katsjashi* (vuoden 1884 rippikirja) ja *Katska* (vuoden 1850 rippikirja), mutta ne eivät auta nimen tulkinnassa. Vuoden 1883 rippikirjaan on kirjattu Ala-Uuksusta eräälle perheelle sukunimi *Kotshanov*. – Salmissa *Lois Andrei Vasilinp Katschma*, Ylä-Uuku 1920.

Kauhatschu (Salmi)

Karjalan *kauha* merkitsee 'kauhaa, erityisesti vesikauhaa, nappoa' (KKS). Pohjanvalon mukaan Salmissa sanalla *kauhattšu* oli merkitys 'kauhallinen' (Poh. 1950); kyseisen sukunimen hän mainitsee muodossa *Kauhattšu* (Poh. 1947). Nissilän mukaan Raja-Karjalassa (Laatokan Karjalassa) johdin *-tsu*, *-tsy* on ollut suosittu (Nissilä 1975: 284). Nimi *Kauhatsu* (*Kauhatschu*) mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1891; tuolloin se on kirjattu vihittyjen luetteloon Varpahaisen kylästä. – Salmissa *Lb. Maksim Feodorov Kauhatschu*, Karkku 1880.

Kirmonen (Salmi)

Sukunimeen *Kirmonen* voi sisältyä jonkin ristimänimen hypokorismin karjalainen variantti; Nissilä ei sitä mainitse (Nissilä 1976). Pohjanvalo mainitsee sukunimet *Kirmoi* ja *Kirmon'e* (Poh. 1947). Salmin Kaunoselässä kehittynyt sukunimi mainitaan Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1897; tuolloin nimi on kastettujen luettelossa eräällä Kaunoselässä asuneella ortodoksitalonpojalla. Kyseisen miehen isän nimi oli *Onisim Rodionov* (esim. vuoden 1885 rippikirja), joten nimi ei pohjaa ainakaan ensimmäisen nimenkantajan isoisän etunimeen. – Salmissa *Mökk. Aleksei Anufrejeff Kirmonen*, Kaunoselkä 1900.

Kolpitscha (Impilahti)

Karjalan kielen sanalla *kolpittša* on merkitys 'kolpitsa eli pirtin uunin kupeessa oleva kiinteä laatikkomainen istuin, jonka kantta nostettaessa avautuu kulkutie lattianalaiseen karsinaan' (KKS). Monissa rajakarjalaisissa taloissa eläimet asuivat asuintalon lattian alla, johon kuljettiin *kolpitsan* alla olevan aukon kautta; *kolpitsa* oli siis taloissa tavallinen rakennelma. Pohjanvalo mainitsee ilmeisesti saman sukunimen muodossa *Golbittšu*; sitä vastaava sana on Salmissa ollut *golbittšu* (Poh. 1947). Kitelän tai Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole nimeä tavoittanut. Lisänimen *Kolpitscha* antoperusteita on tämän tiedon perusteella vaikea arvioida. Sille on myös vaikea keksiä luontevaa vertailukohtaa rajakarjalaisesta sukunimistöstä. – Impilahdella *Inh. Nasarei Kolpitschas enka Daria*, Pitkäranta 1885.

Kotja (Impilahti)

Karjalan kielen sana, johon sukunimen *Kotja* voi lähinnä liittää, on *kot'a*, jota on käytetty lehmän nimenä (KKS). Yhteenkään ortodoksis-karjalaiseen ristimänimeen nimeä on vaikea yhdistää (Nissilä 1976). Impilahden Hunttilassa tunnettu sukunimi on kirjattu Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin muodossa *Kotti*. Se mainitaan seurakunnan asiakirjoissa ensi kerran vuoden 1862 rippikirjassa eli 28 vuotta aiemmin kuin henkikirjoissa. Nimen ensimmäinen nimenkantaja on tullut kotivävyksi Impilahden Hunttilaan vuonna 1844; vihittyjen luetteloon hänen edellisiksi asuinpaikakseen on kirjattu Sortavalan Puronvaara. Sortavalan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista en ole sukunimeä *Kotti* tavoittanut. Sama tai samanasuinen nimi on tunnettu luterilaisilla muun muassa Käkisalmessa, Sakkolassa ja Räisälässä (HisKi, Katiha). – Impilahdella *Taloll. Semen Petroff Kotja*, Hunttila 1890.

Kudjoi (Impilahti)

Nimi *Kudjoi* esiintyy Impilahden henkikirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1865, ja sen jälkeen se on kirjattu lähes aina samassa muodossa (*Kudioi*, Ruokojärvi 1870). Pirjo Mikkonen on epäillyt, että nimi *Kudjoi* voisi olla joko ristimänimipohjainen tai sukunimen *Kutja* tavoin nimettävää alkuaan kuvaileva lisänimi (Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Kudjoi*). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Kudjoi*, *Kudjoj*, *Kudjov(a)*, *Kudjō* ja *Kudjōj*; varhaisimmat merkinnät ovat vuodelta 1868, jolloin nimi on kirjattu haudattujen luetteloon Uomaalta. Pidän mahdollisena, että Pohjanvalon mainitsema sukunimi *Kutoi* tarkoittaa juuri kyseistä nimeä, mutta hän ei mainitse mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa; ei ole tiedossa, onko kyseessä eri sukunimi kuin Pohjanvalon mainitsema *Kudžoi* (Poh. 1947). – Impilahdella *Jegor Anufrejeff Kudjoi*, Uomaa 1865.

Kuppinen (Suojärvi)

Nimeen sisältynee karjalan sana *kuppi* '(tavallisesti tee- tai kahvi)kuppi', joka on tunnettu muun muassa Suojärvellä ja Säämäjärvellä (KKS). Rajakarjalaiseen

sukunimistöön kuuluu vain muutamia astiannimityksiä, mutta ne ovat mahdollisia. Sukunimi esiintyy ensi kerran Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa vuonna 1906; tuolloin se on kirjattu kastettujen luetteloon Varpakylästä. Sukunimen ensimmäinen nimenkantaja Savastian Sofroninpoika (s. 1840) kuului leppäniemeläiseen Jakov Grigorinpojan (s. 1687) sukuun (Kuutti 2011: 267). – Suojärvellä *Lp. Sevastian Sofronoff Kuppinen, Leppäniemi* 1900.

Vrt. **Tsainieikka**.

Kuri (Salmi)

Karjalan kielen sanalla *kuri* on useita eri merkityksiä: esimerkiksi Suojärvellä se on voinut merkitä 'kuria, (hyvää) järjestystä, komentoa' ja 'kuritusta' ja muun muassa Korpiselässä 'kyykkäpeliä' (KKS). Pohjanvalo ei mainitse sukunimeä *Kuri*; sanan *kuri* merkitykseksi hän mainitsee ainoastaan 'kyykkäleikin' ja ilmaisulle *kuris pidiä* merkityksen 'kurittaa' (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Kuri* mainitaan ensi kerran vuonna 1880 Orusjärvellä; Miinalassa nimi on kirjattu vuodesta 1884 alkaen ja Varpaselässä vuodesta 1899 alkaen. Jos nimi on alkuaan viittannut hyvän järjestyksen pitämiseen, se on hyvin harvinainen, nimettävää positiivisesti luonnehtiva lisänimi. – Salmissa *Löysä Ivan Pauloff Kuri, Orusjärvi* 1895.

Kuuru (Suistamo)

Sukunimi *Kuuru* mainitaan Suistamon vuosien 1830–1925 henkikirjoissa. Myös Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin lisä- tai sukunimi *Kuuru* on kirjattu jo vuonna 1840; tuolloin rippikirjaan merkitty nimi kuului eräälle kirkonkyläläiselle talonpojalle (hn. *Ivan Kosmanpoika Kuuru*). Nimi näyttää liittyvän nimeen *Kurotskin*, joka on kirjattu kirkonkylästä vuoden 1835 rippikirjaan kahdelle talonpojalle (*Isak Kosmanp[oika] Kurotskin* ja *Vasili Kurotski*); he näyttävät olevan samat miehet, jotka mainitaan vuoden 1830 henkikirjassa. Nimi *Kurotskin* tunnetaan Venäjällä myös nykyään (Kahla – Mikkonen 2005: 335). – Suistamolla *Wasilej Kuismin Kuuru* ja *Isac Kuismin Kuru, kirkonkylä* 1830.

Lautanen (Korpiselkä)

Sukunimi *Lautanen* on tunnettu 1800-luvulla Johanneksessa ja Viipurissa; Pohjois-Karjalan Kontiolahdelta nimestä on yksi maininta vuodelta 1850 (HisKi; myös Mikkonen – Paikkala 2000 s.v. *Lautiainen*). Samanasuinen nimi on tavattu Raja-Karjalasta; Korpiselässä sukunimi näyttää olevan omaperäinen. Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimestä on mainintoja vuosilta 1864–1913 lähinnä Hoilolasta Korpiselän pitäjän länsilaidalta. Nimeä lähinnä on karjalan kielen sana *lauta(h)ine* 'laudasta tehty' (KKS). – NB *Petter Jegorov Lautanen, Hoilola* 1870.

Loimi (Salmi)

Karjalan kielen sanalla *loimi* on merkitykset 'kankaan loimi' ja 'hevosen loimi' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanalla *loimi* merkitykset 'loimilanka' ja 'hevosloimi'; hän mainitsee myös sukunimen *Loimi* (Poh. 1947). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on ensi kerran kirjattu vuonna 1889, jolloin se mainitaan kastettujen luettelossa. – Salmissa *Lp. Andrei Petroff Loimi, Rajaselkä* 1900.

Miljoi (Salmi)

Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS) tai Raja-Karjalassa tunnettuun ristimänimeen (Nissilä 1976). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista ainoa maininta sukunimestä *Miljoi* on vuodelta 1938;

nimen selvittäminen ei siis onnistu seurakunnan asiakirjojen perusteella. Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Salmissa *Aleksei Stepaninp[oika] Miljoi*, Miinala 1920.

Mursu (Salmi)

Karjalan sanalla *mursu* on Vianan Karjalassa tunnettu merkitys 'mursu'; muualta siitä ei ole tietoja *Karjalan kielen sanakirjassa* (KKS). Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Murzu* mutta ei sitä vastaavaa sanaa (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vuosina 1885–1913, 1930 ja 1946 Tulemalta ja Tulemajoelta. – Salmissa *Larion Tichanoff Mursu*, Tulemajoki 1900.

Mäkkeli (Suojärvi)

Nimeen sisältynee karjalan kielen *mäkkeli* 'kuperkeikka'. Sana on tavattu ainakin Säämäjärveltä, ja sillä on tavattu myös kuvaannollista ja adverbialaista käyttöä, esim. *kondii vai mäkkeliä panoo* 'nelistää' ja *mäkkelilleh mehi* 'nurin niskoin'. (KKS.) Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodoissa *Mäkkeli*, *Mäkkelä* (1910) ja *Mäköi* (1909); varhaisin maininta on vuonna 1892 haudattujen luettelossa. – Suojärvellä *Lb. Osip Sawinov Mäkkel* [sic], Hautavaara 1880.

Palokas (Impilahti, Soanlahti ja Salmi)

Karjalan kielen sana *paloikas* esiintyy esimerkiksi ilmauksessa *paloikas soba* 'paloista tehty vaate'. Sana on tunnettu Säämäjärvellä. (KKS.) Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan rippikirjoihin sukunimi *Palokas* on kirjattu ensi kerran Impilahden Hunttilasta vuoden 1854 rippikirjaan; kyse on nimenomaan ortodoksien sukunimestä. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa ensimmäiset merkinnät Soanlahden kirkonkylästä nimestä *Palokas* ovat vuoden 1900 rippikirjassa; ei ole tietoa, onko nimi tullut sinne Impilahdelta. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa on vain yksittäisiä mainintoja nimestä *Palokas* 1920-luvulta; Salmiin sukunimi lienee tullut Impilahdelta. – Impilahdella *Fedol* (po. *Fedot*) *Palockas*, Sumeria 1820; *Fedot Palokas*, Sumeria 1825; Soanlahdella *Mökk. Dmitri Palokas*, kirkonkylä 1900; Salmissa *Tal. Feodor Stepanoff Palokas*, Karkku 1920.

Pitsuri (Salmi)

Nimen *Pitsuri* voi Raja-Karjalassa yhdistää lähinnä sanoihin *petšuri* 'kehräluu' (Suistamo) (KKS), *pidžu* 'pienisilmäinen' (Poh. 1947) ja *pidžulleh* 'tihruisena' (Poh. 1950); Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Salmin henkikirjoihin nimi on vuosina 1920 ja 1925 kirjattu eräälle Manssilassa asuneelle perheettömälle loismiehelle. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan vain kerran, kun nimen ilmeisesti ainoa kantaja on haudattu Manssilassa vuonna 1929. Nimestä ei ole mitään muuta tietoa. – Salmissa *Lois Aleksei Petterinp[oika] Pitsuri*, Manssila 1920.

Pohtinen (Impilahti)

Nissilä on yhdistänyt impilahdelaisen sukunimen *Pohtinen* venäläiseen miehennimeen *Bogdan* 'Jumalan lahja' (Nissilä 1975: 208). Selitys ei ole mielestäni vakuuttava, sillä Raja-Karjalassa kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa miehennimi *Bogdan* on ollut äärimmäisen harvinainen (Katiha). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi *Pohtinen* mainitaan Ruokojärveltä ainoastaan 1930-luvulla. – Impilahdella *Andrei Petroff Pohtinen*, Ruokojärvi 1900.

Porokka (Suojärvi)

Nimen *Porokka* voi yhdistää lähinnä karjalan sanaan *porohka* 'tomu, puru' (KKS); Salmassa sanalla *porokas* on ollut merkitys 'tomuinen' (Poh. 1950). Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Porokka* mainitaan ensi kerran vuoden 1900 rippikirjassa Hautavaarasta. Sukunimeä *Porokka* ovat siellä käyttäneet Vasili Andreinpojan (s. 1817) perilliset (Kuutti 2011: 210). – Suojärvellä *Lp. Wasili Andrejeff Porokuokka* [sic], Hautavaara 1900; *Lamp. Wasili Andrejeff Porokan perill. L Danil*, Hautavaara 1905.

Portschanen (Impilahti)

Sukunimeen sisältynee karjalankielinen lisänimi. Sukunimen voi yhdistää lähinnä karjalan sanoihin *porttša* 'paini, sylipaini' (*borttša* mm. Suistamo) ja *porttšamies* 'painija' (mm. Säämäjärvi). Karjalan sanalla *porttšu* on merkitys 'ruoka, muona' (mm. Salmi). (KKS.) Nimi on kirjattu Impilahden henkikirjoihin vuosina 1825–1850, ja vuonna 1850 nimi on muodossa *Partschunen*. Nimi mainitaan (muodossa *Partsonen*) Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1891–1900 rippikirjojen pääkirjan (RiKi12) suomennoksessa Metsäkylästä ja kahdessa 1920-luvulta olevassa haudattujen luettelossa; muita mainintoja ei ole. – Impilahdella *NB Matfei Portschanen*, Ruokojärvi 1825.

Repka (Salmi)

Kyseessä ei liene venäläinen nimi (Unbegaun 1972; Kahla – Mikkonen 2005). Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Nimi *Repka* on kirjattu Salmin henkikirjaan vuosina 1880, 1900, 1920 ja 1925. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1867; tuolloin nimi mainitaan muodossa *Repkina* rippikirjassa Miinalasta. Myöhemmin nimi mainitaan lähes aina muodossa *Repka*. Pohjanvalo mainitsee sukunimen *Repka* (Poh. 1947). – Salmassa *Inh. Stefan Nikiforoff Repka*, Miinala 1880.

Rieppo (Suistamo)

Nissilä on todennut suistamolaisen sukunimen *Rieppo* sisältävän venäjän 'naurista' merkitsevän sanan (*repa*), mutta hän ei ole tulkinnut nimeä sen enempää (Nissilä 1976: 208). Nimeen sisältyy karjalan kielen sana *rieppo*, jolla on merkitys 'kuivatuista naurishaudikkaan lohkoista tai kuivatuista nauriista valmistettu kalja, nauriskalja' (KKS). Kyseinen juoma oli Raja-Karjalassa arkinen juoma (Patronen 2015: 18; Lampinen 1981: 154). Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa varhaisin merkintä nimestä on vuonna 1898 vihittyjen luettelossa, johon nimi on kirjattu Suursarasta. Salmassa on tunnettu paikannimet *Rieponluhdanapaja* ja *Rieponluhdanapaja*, joista jälkimmäistä on selitetty niin, että siinä sanalla *riepoi* oli merkitys 'lantun haudevesi' ja sana viittasi luhdan veden punakellertävään väriin (Salmin paikannimikokoelma). Nimen *Rieppo* taustalla lienee pejoratiivinen lisänimi tai se on voitu muodostaa mallin mukaan. – Suistamolla *Tal. Wasili Kuismin Rieppo*, Koitonselkä 1900.

Rinskoi (Korpiselkä ja Suistamo)

Sukunimeä *Rinskoi* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS) tai ristimänimen hypokorismiin (Nissilä 1976). Korpiselän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi mainitaan ensi kerran vasta 1900-luvulla. Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan vihittyjen luetteloon nimi on kirjattu vuonna 1877 muodossa *Rinski* kirkonkylästä. Suistamon ja Korpiselän Rinskoit voivat olla keskenään samaa sukua. – Korpiselässä *Nbg. Wasilei Nikitin Rinskoin enka Irina Iwanowa*, kirkonkylä 1870; Suistamolla *Bden Nikit Nikitin Rinskoi*, kirkonkylä 1880.

Schaba (Salmi)

Nimeen *Schaba* voi sisältyä karjalan tai venäjän kielen sana. Karjalan sanalla *šaba* on merkitys 'työstä pääsy; (ilta)lepo, vapaa-aika; keskeytys tai tauko työnteossa'. Sana on tunnettu Raja-Karjalassa. (KKS.) Pohjanvalon mukaan sanalla *šaba* on merkitys 'työn päätyminen' ja sanalla *šabaš* merkitys 'loppu'; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947; Poh 1950). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa nimi *Shaba* mainitaan ensi kerran vuonna 1862. Tuolloin se esiintyy vihittyjen luettelossa ja samana vuonna rippikirjassa; nimi kuului eräille rajaselkäläisille talonpojille. Nimi *Shaba* (toisinaan muodossa *Saba*) on kirjattu seurakunnan asiakirjoihin vielä vuonna 1916; tuolloin se on merkitty haudattujen luetteloon. Salmin henkikirjoihin nimi on kirjattu viimeisen kerran vuonna 1915 Orusjärvellä (*Mök. Petter Ivanoff Schaban lki Ofimja*). Pidän myös mahdollisena, että nimi onkin venäjänkielinen: venäjän sanalla *žaba* on merkitys 'sammakko' (VSSK 1895). – Salmassa *Inh. Kuisma Iwanov Schaba*, Räimälä 1880; *Inh. Petter Iwanov Schaba*, Kesantonselkä 1880.²¹¹

Schara (Suojärvi)

Nimeen *Schara* sisältynee karjalan sana *šara*, jolla on merkitys 'sara' (mm. Suojärvi) mutta myös 'heisi-, lapamato' (mm. Salmi) ja 'pallo' (mm. Salmi) (KKS). Nimen nimenantoperusteita on vaikea kuvitella. En ole tavoittanut nimeä Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoista. – Suojärvellä *Lois Jelena Hermanova Schara*, Leppäniemi 1920.

Seise (Impilahti ja Salmi)

Nimeä on vaikea yhdistää yhteenkään karjalan kielen sanaan (KKS). Nimi *Seise* on kehittynyt sukunimestä, joka on kirjattu Impilahden vuosien 1890 ja 1900 henkikirjaan muodossa *Schesche*. Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu jo vuonna 1865. Asiakirjojen suomennoksissa se on muodoissa *Seze* (mm. 1865), *Sheze* (1866), *Sheli* (1867), *Seisen* (1888), *Sheshejeva* (1890), *Sheshejev*, *Sheshejeva* (1890), *Sesejev*, *Sesejeva* (1897), *Sezeva* (1900) ja *Sese* (1910). Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan Salmin Tulemalle sukua on muuttanut Impilahdelta (Härkönen 1950: 149). Pohjanvalo ei kyseistä sukunimeä mainitse (Poh. 1947). – Impilahdella *Talolli.[nen] Andrei Ivanoff Schesche*, Nietjärvi 1890; *Taloll. Andrei Ivanoff Scheschen leski Paraskovia* (talon virallinen nimi *Scheschenpiha*, naapurissa tilannimi *Scheschenmäki*), Nietjärvi 1900; *Tal. Jegor Andrejeff Seise*, Nietjärvi 1915; Salmassa *Liikemies Jaakko Andreinpoika Seise*, Tulemajoki 1925.

Sievotar (Salmi)

Kyseessä oleva nimi on kirjattu Salmin henkikirjoihin ensi kerran jo vuonna 1835, tuolloin muodossa *Sjewotar*, vuonna 1860 *Sevotar*, vuosina 1870 ja 1880 *Siewotar* sekä vuosina 1900 ja 1920 muodoissa *Siewotar*, *Sievotaroff* ja *Schivotaroff*. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan vuosien 1897–1906 asiakirjojen suomennoksissa nimi on muodossa *Shebotar(ov)*. Karjalan kielen sanalla *sevoitar* on merkitys 'naispuolinen serkku tai pikkuserkku' (KKS). Pohjanvalo mainitsee sanan merkitykseksi 'serkku'; kyseistä sukunimeä hän ei mainitse (Poh. 1947; Poh. 1950). Samaan aikaan, kun nimi on kirjattu ensi kerran, samassa kylässä on eräälle miehelle alettu kirjata lisänimi *Tschikku*, johon sisältynee karjalan *tšikko* 'sisko' (KKS). – Salmassa *NB Petter Semenoff Sjewotar*, Ylä-Uusu 1835.

²¹¹ Kesantoselän kylä on liitetty isojaon jälkeen Rajaselän kylään (Hämynen 2015a: 191).

Sokkeri (Suistamo)

Nimeä *Sokkeri* ei voi yhdistää luontevasti mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS) tai venäläisen ristimänimen karjalaiseen varianttiin (Nissilä 1976). Kyseinen nimi on kirjattu Suistamon vuosien 1920 ja 1925 henkikirjaan; Suistamon kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on merkitty vuosina 1901, 1905, 1919 ja 1922. Vuonna 1914 haudattujen luettelossa nimi on asussa *Tsokkeri*. Miehelle, jolle nimi on kirjattu esimerkiksi tämän hautausmerkintään vuonna 1919, on vuosien 1900, 1905, 1910 ja 1914 rippikirjaan merkitty nimi *Olkinen*, joka ei taas esiinny tämän tutkimuksen aineistossa. – Suistamolla *Lois Ivan Alekseinp[oiika] Sokkeri*, Uuksujärvi 1920.

Sorda (Salmi)

Nimi *Sorda* on kirjattu vuosien 1895, 1900, 1920 ja 1925 henkikirjoihin Orusjärveltä. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista sitä ei löydy, eikä Pohjanvalo mainitse sitä (Poh. 1947). Salmissa on Pohjanvalon mukaan tunnettu substantiivi *sordai* 'painostaja, panettelija'; verbillä *sordua* on ollut merkitykset 'pudottaa, painaa, halventaa' (Poh. 1950). Karjalan kielen verbillä *sortoa* on muun muassa merkitykset 'kaataa', 'taltuttaa, nujertaa, masentaa' (KKS), mutta nimen liittäminen siihen ei tunnu luontevalta. – Salmissa *Löysä Konon Sordan leski Fedosia*, Orusjärvi 1895.

Suschu (Impilahti)

Kyseinen nimi on Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa muun muassa muodoissa *Susunov*, *Sussujev*, *Shushunov* ja *Shushtshumov*. Nimi mainitaan Koirinojalta jo vuoden 1840 rippikirjassa eli 35 vuotta aiemmin kuin henkikirjoissa. Samaan aikaan kylässä on asunut ristimänimeltään ja patronymiltään samanniminen mies; hänelle on vuonna 1846 alettu seurakunnan asiakirjoihin kirjata lisä- tai sukunimi *Korkinen* (ks. *Korkkinen*). Nimeä *Suschu* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan. Suojärvellä ja Suistamolla on tunnettua sanaa *šušuna* (*šuššuna*) on käytetty 'varsinkin repaleisesta, kuluneesta vaatteesta' (KKS). – Impilahdella *Backst. Feodor Michailov Schuschu*, Koirinoja 1875.

Tjaga (Salmi ja Impilahti)

Sukunimeä *Tjaga* (*Tjaka*) on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnessa (Poh. 1947). Salmin ja Mantsinsaaren kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoissa nimi *Tjaga* mainitaan Karkusta, Tulemalta ja Räämälästä vuosina 1896–1913 yhteensä noin kymmenen kertaa. Impilahden Tjagat ovat ilmeisesti samaa sukua; Pitkärannan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa sukunimi mainitaan Impilahdelta ainoastaan vuonna 1936, Kitelän seurakunnasta merkintöjä ei ole. – Salmissa *Lsä Pavel Petroff Tjaka* ja *Mökk. Petter Bogdanoff Djagan lki Anna*, Karkku 1900; Impilahdella *Työl. Ivan Petterinp[oiika] Tjaga*, Pitkäranta 1925.

Tossa (Salmi)

Salmin vuoden 1920 ja 1925 henkikirjoihin on Tulemajoelta kirjattu sukunimi *Tossa*. Pohjanvalo ei mainitse kyseistä sukunimeä (Poh. 1947; Poh. 1950), eikä sitä löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Vuoden 1915 henkikirjaan nimi on kirjattu muodossa *Tossavainen*, mutta ei näytä siltä, että kyseessä olisi savolainen sukunimi. Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS; Poh. 1947; Poh. 1950). – Salmissa *Mök. Jegor Tossavaisen* [sic] *lki Maria*, Tulemajoki 1915; *Koneenkäytt[äjän] lki Maria Tossa*, Tulema 1925.

Trokkinen (Salmi)

Salmin vuoden 1925 henkikirjassa esiintyy sukunimi *Trokkinen* tai *Trohkinen*; muita havaintoja nimestä ei ole. Nimeä ei löydy Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoista. Myöskään Pohjanvalo ei mainitse kyseistä nimeä eikä mitään sellaista sanaa, joka auttaisi nimen tulkinnassa (Poh. 1947; Poh. 1950). *Siirtokarjalaisten tie* -osoitehakemistossa (1971) ei mainita Salmista tulleen minkään *Tro*-alkuisen nimen kantajia. Kyse voi näin ollen olla sukunimestä *Tsokkinen* (ks. *Tschokkinen*), jonka kantajia Salmista on osoitehakemiston mukaan tulleet kaksi. – Salmassa *Teurastaja Ivan Trokkisen lki Katri*, Tulemajoki 1925.

Tschikku (Salmi)

Nimi *Tschikku* on yhdistettävissä lähinnä karjalan kielen sanaan *tšikko* 'sisko' (KKS) tai *tšikku* 'päreen pidin' (Poh. 1947). Nimi *Tschikku* on kirjattu Salmin henkikirjaan ensi kerran vuonna 1835 (*Tschicku*), jolloin se on mainittu Ylä-Uuksulta; jokaiseen henkikirjaan nimi on alettu merkitä vasta vuonna 1900. Muista Salmin kylistä nimeä ei ole mainittu. Salmin kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjojen suomennoksissa nimi on useimmiten muodossa *Tshiiikku* mutta myös muodoissa *Tshikujev*, *Tshijku* ja *Tshiiiku*. Samaan aikaan, kun nimi *Tschikku* on merkitty henkikirjaan ensi kertaa, samassa kylässä on eräälle toiselle perheelle kirjattu nimi *Sievotar*, johon sisältyy karjalan *sievotar* 'naispuolinen serkku tai pikkuserkku' (KKS). Kummankaan nimen nimenantoperusteita on vaikea selvittää, mutta nimet näyttävät liittyvän toisiinsa. – Salmassa *Petter Semenoff Tschicku*, Ylä-Uuku 1835.

Vrt. **Sievotar**.

Tulkku (Suojärvi)

Kyseinen nimi on kirjattu henkikirjaan vuonna 1890 muodossa *Tulkko* ja vuosina 1900 ja 1920 muodossa *Dulko*. Nimeä on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan: lähinnä on karjalan *tulka*, joka on Salmassa *tulkku* ja jolla on merkitykset 'tulppa, tappi' ja 'hana' (KKS). Nimeä ei ole kirjattu Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin. – Suojärvellä *Inh. Maria Konstantinowa Tulkku*, Leppäniemi 1885.

Tuttavainen (Soanlahti ja Korpiselkä)

Nimi *Tuttavainen* on mahdollista yhdistää karjalan kielen sanaan *tuttavaine*, joka on deminutiivisubstantiivi ja modaaliadjektiivi; sanalla *tuttava* on sama merkitys kuin suomessa (KKS). Korpiselän ja Suistamon kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin sukunimi *Tuttavainen* on ensi kerran kirjattu 1800-luvun lopulla Soanlahden Harsuvaarasta ja Korpiselän länsiosasta Saarivaaran kylästä. Näyttää siltä, että nimi on soanlahtelainen. On vaikea kuvitella, mitkä ovat olleet tämän nimen nimenantoperusteet. – Soanlahdella *nyb Finska Statverket Lb*. ['Suomen valtion lampuoti'] *Spiridon Tuttavainen*, Harsunvaara 1880; Korpiselässä *Löysä Feodor Tuttavainen*, Saarivaara 1895.

Tuukki ja Tuukkinen (Suojärvi)

Karjalan kielen sanastossa nimiä *Tuukki* ja *Tuukkinen* äänteellisesti lähinnä on sana *tuukka*, jolla on merkitykset '(kangas)pakka, (heinä)paali tms.', 'nyytti', 'nuoravyyhti' sekä 'eräs kyykkäpelin tapainen peli' (KKS). Annantehtaan kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi *Tuukki* on kirjattu ensi kerran vuonna 1900; tuolloin se on kirjattu Eloniemestä lähes 20 henkilölle. Nimeä *Tuukkinen* ei Annantehtaan tai Suojärven kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoissa mainita. – Suojärvellä *Lp. Ivan Prokofjeff Tuukki*, Elonniemi 1900; *Lampti Nikifor Prokofjeff Tuukkinen*, Kaipaa 1895.

Vasonen (Suojärvi)

Kyseinen sukunimi esiintyy Suojärven vuosien 1845 ja 1890 henkikirjoissa; mitään muuta tietoa siitä ei ole, ei edes sitä, onko kyse yhdestä ja samasta nimestä. Nimeä ei ole kirjattu Suojärven tai Annantehtaan kreikkalaiskatolisten seurakuntien asiakirjoihin. – Suojärvellä *Fedot Samsonoff Waschonen* (? epäselvä), Vuontele 1845; *Löysä Jegor Bogdanoff Waschonen*, Hautavaara 1890.

Vunneli (Impilahti)

Nimeä *Vunneli* on vaikea yhdistää mihinkään karjalan kielen sanaan (KKS). Sukunimeä *Vunneli* kantavalla suvulla ei ole tietoa sukunimen alkuperästä (Vunneli 1991: 26). Kitelän kreikkalaiskatolisen seurakunnan asiakirjoihin nimi on kirjattu ensi kerran vuonna 1887; vihittyjen luettelossa mainittu nimi kuului tuolloin erään hippolalaisen talonpojan tyttärelle. – Impilahdella *Bden Feodor Iwanoff Wunneli*, Hippola 1885.

Yksityinen (Soanlahti)

Nimi *Yksityinen* on suomenkielinen. Ensimmäinen asiakirjamaininta nimestä on Soanlahden evankelisluterilaisen seurakunnan vuonna 1889 vihittyjen luettelossa, johon se on kirjattu Suistamon kreikkalaiskatolisesta seurakunnasta; tuolloin sukunimi kuului eräälle rengille. Nimi on kirjattu vuosien 1900 ja 1920 henkikirjoihin Soanlahden kirkonkylästä. – Soanlahdella *Mökk. Ivan Feodoroff Yksityinen*, kirkonkylä 1900.

Sukunimihakemisto

Hakemistossa mainitaan kaikki tekstissä mainitut ja Nimihakemistossa käsitellyt sukunimet.

Aalto; 241
Aaltonen; 250
Aarnio; 246, 247, 248, 249, 252
Agapoff; 190
Ahapoff; 190, 251
Ahava; 242, 250
Ahokivi; 246
Ahponen; 10, 295
Ahtamonoff; 191
Ahven; 216, 473, 474, 475, 483, 488
Aikonen; 499
Akimoff; 190
Akkila; 201, 295
Alanko; 242
Alaukko; 381
Alava; 242
Aleksandrova; 191
Alekseijeff; 73
Alho; 183
Aliranta; 244
Allinen; 241
Alvoittu; 381
Andrejeff; 190
Antropoff; 187
Anttonen; 296
Apina; 258, 475
Arbusov; 193, 199, 216
Arhipov; 191
Aro; 181
Arponen; 174
Arposuo; 74
Artemjeff; 190
Astikainen; 236
Atjonen; 182, 201, 296
Atti; 499
Auer; 242
Bajari; 216, 393, 437, 444
Balagurov; 198, 402, 425
Balbaschu; 415
Balbatschu; 431, 447
Balbatsu; 212, 258, 393, 398, 400, 402, 411, 425, 440, 449
Baljanin; 245
Barabánščikov; 198
Barabantschik; 198, 231
Baran; 475
Barischa; 296
Bau; 499
Beloff; 211
Beloi; 291, 367

Belov; 177
Bergi; 499
Beroga; 208, 258, 381
Bieloi; 211
Blanku; 448, 449
Blinnikka; 210, 217, 258, 370, 448
Blinov; 214, 217
Bloigu; 136, 396, 430, 448
Bogdanoff; 189, 190, 255
Bojari; 399, 432
Bokki; 401, 403, 428, 434, 456, 475, 476
Boljo; 209, 231, 394, 396, 409, 412
Bolotin; 177
Bolšakov; 195
Bolschakoff; 195
Bomba; 136, 177, 195, 258, 372, 375, 376, 377, 398, 443, 455, 456, 461, 464, 465, 469
Bombin; 177, 182, 257, 258, 372, 375, 377, 398, 443, 455, 465, 469
Bondari; 359, 449
Bordi; 499, 500
Borisoff; 190
Boroda; 216, 256, 395
Botska; 209, 364, 368, 374, 449, 467, 470
Brander; 232, 237, 252
Brantanen; 237
Brátanov; 217
Bratschkonen; 449
Brelo; 217, 371, 395, 444, 466
Brigatti; 376
Brilli; 395, 407, 412, 447, 449, 479
Brinkku; 396, 402, 406, 449
Brola; 201, 296, 297, 340
Brotkin; 396, 407, 447, 449
Brähkönen; 396
Brälä; 136, 231, 394, 397, 400, 406, 431, 455
Brätschi; 259, 397
Bräyschy; 178, 258, 394, 397, 398, 400, 402, 406, 415, 425, 431, 440, 455
Bräysy; 394, 397, 398, 406, 415, 440, 449
Bröhvi; 500
Brömsi; 205, 288

Budsja; 500
Bujaschke; 431
Bujaschkin; 398, 431
Bujaske; 398, 400
Bulanov; 211, 216
Buljugin; 291
Bulygin; 198
Bunda; 74, 178, 288, 289
Burgermeister; 205
Burke; 367
Burki; 367, 372, 417, 418, 433
Burmeister; 211
Burmistrov; 211
Burmoi; 398, 449, 454, 456, 467
Burtsoff; 376
Bussi; 368, 369, 371, 372, 449
Butilin; 199, 217
Butilkin; 12
Butschoff; 245
Butschoi; 217, 400, 409, 419, 443, 449
Börkki; 206
Chvostóv; 216
Danila; 297
Danssu; 297
Dantsu; 258, 297
Dehtoroff; 12
Derschoi; 500
Diakonoff; 219
Djakov; 194
Dobrinin; 222
Dobrovolski; 219
Dolgonen; 293
Domentijev; 191
Eronen; 235
Eskelinen; 234
Everilä; 249
Faari; 500
Fali; 297
Fedotoff; 190, 255
Felander; 233
Feodoroff; 190
Filatoff; 190
Filipoff; 190
Fomin; 17
Frints; 14
Gagarin; 176, 193, 206, 251
Gagárin; 216
Galkin; 194
Gallkin; 192
Gantschi; 500

Gauriloff; 190
Gavrilov; 249
Gordejeff; 190
Graf; 393, 398, 424, 432, 439
Grigorjeff; 190
Griischoi; 203, 297
Griissanen; 297
Grommi; 177, 291
Gromoff; 251
Gromov; 177, 199, 217
Gränni; 501
Gurkko; 399, 402, 406, 409,
419, 450
Haabatsu; 231, 390, 450
Haapanen; 231
Haaparanta; 181
Hahatti; 394, 455
Haimakainen; 297
Hakkarainen; 234
Halla; 241
Halli; 244, 298, 369
Halme; 242, 250
Hamppinen; 501
Hamuta; 501
Hanska; 450
Happo; 251, 298, 341
Harakka; 73, 182, 197, 216,
487
Harikovski; 193
Haritonoff; 190
Harju; 242
Harjunen; 201, 298
Harle; 299
Harmainen; 181
Haronen; 299
Hartikainen; 187
Hassinen; 235
Hattara; 399, 408, 437, 450
Hattunen; 222, 225
Haukinen; 177, 473, 474, 475,
489, 491
Haukka; 488
Hauroi; 299
Hautanen; 240
Havanskoi; 251, 262, 394, 397,
398, 400, 402, 406, 415, 425,
431, 437, 438, 440, 447, 449,
455
Havu; 241
Heikkilä; 244
Heka; 406, 450, 451, 455
Hernberg; 232, 237
Herra; 377
Herrala; 244, 377
Herschoi; 201, 299
Hiiri; 251, 255, 476
Hilkko; 299
Hilkkonen; 201, 299
Hilonen; 201, 258, 300
Hippi; 300

Hirvonen; 174
Hodju; 300
Hohlov; 12
Hoikka; 403
Hokkinen; 300
Homa; 301
Homanen; 301
Home; 301
Homila; 301
Homola; 301
Hongoi; 244, 363, 364, 368,
463, 470
Honkala; 243
Honkanen; 241
Hormalainen; 302
Hosain; 194
Hosainoff; 187, 377, 378
Hoschkin; 302
Hoskoi; 302
Hoskonen; 302
Hotakka; 258, 302
Hotari; 303
Hotarinen; 303
Hotinen; 303
Hotti; 201, 303
Hotulainen; 304
Housu; 501
Houtsonen; 304, 434
Hovanskoi; 394, 397, 398, 402,
415, 425, 440, 449, 455
Hovatta; 259, 304
Hovinnellikko; 50
Hubli; 451
Hukka; 476, 480
Hukkanen; 476
Huononen; 451
Huopanen; 241, 305
Huopoi; 305
Huopponen; 305
Hurme; 183
Hurri; 244
Hurstjeff; 251
Huttu; 445, 465
Hutukka; 208, 400, 447
Hyyttö; 404, 412
Häkki; 401, 476
Hämynen; 240
Hämäläinen; 174, 244
Hänninen; 232, 237
Häntänen; 216, 367
Härkin; 400, 401, 403, 428,
434, 453, 456, 462, 475
Härkki; 401
Härkä; 477
Härkönen; 228, 477
Häyhä; 234
Hörönen; 451
Höyhen; 216, 501
Ihatschu; 183
Ihatsu; 10, 305

Iija; 305
Iivi; 306
Iltonov; 220
Ilves; 181
Immonen; 235
Ingertsy; 379
Ingertsä; 177, 212, 258
Inkerö; 177, 258, 379
Inkinen; 235
Ipatti; 306
Irinja; 298
Irkkku; 502
Isakoff; 190, 251
Ischukka; 203, 306
Isotoff; 190
Isrikki; 361, 363, 366, 374
Issakainen; 224
Ivakko; 258, 306
Ivala; 306
Ivanoff; 190, 251, 255
Ivola; 244
Jaakkila; 74
Jaamanen; 235
Jakkonen; 307
Jakovleff; 190, 255
Jalkanen; 235
Jarkkonen; 307
Jaronen; 307
Jaroschke; 307
Jaskanen; 307
Jefimoff; 190
Jehki; 308
Jehkinen; 308
Jehkoi; 308
Jehkonen; 308
Jekkonen; 181, 308
Jelegäinen; 309
Jelegäinen; 309
Jelisejeff; 190, 192
Jelkkonen; 309
Jelkänen; 309
Jelonen; 309
Jeminen; 201, 309
Jenu; 310
Jermonen; 310
Jeronen; 310
Jeroschkin; 310
Jeschoi; 258, 310
Jeskanen; 224, 311
Jestoi; 311
Jetschoi; 311
Jetschu; 311
Jetsonen; 311
Jeulonen; 312
Jevlonen; 251
Jokinen; 239, 241
Jolkkonen; 312
Jonninen; 312
Jormalainen; 223

Jormanainen; 224, 225, 258, 312
Joro; 313
Jorschi; 473
Joru; 313
Joska; 258, 313
Jouhki; 313
Jouhkonen; 314
Jousimo; 74
Joutsen; 488, 489, 491
Juga; 182, 258, 382, 383, 384
Julkunen; 235
Jumppanen; 235
Juntti; 401
Juoleikko; 212, 382, 383, 384, 390
Juppi; 401
Jurvanen; 174, 234
Juschi; 314
Juvonen; 227
Jyrkilä; 314
Jyrkinen; 314
Jyrälä; 244
Jyshi; 314
Jänis; 245, 477
Jänönen; 478
Järvenpää; 244, 257
Järvinen; 241, 250
Järvisuo; 74
Kaalimaa; 382
Kaarnalehto; 74
Kabris; 183, 216, 259
Kainulainen; 224
Kaipala; 74
Kaita; 383
Kalervo; 246, 248, 257
Kalinainen; 224
Kalinen; 315
Kalinkin; 12, 193
Kalket't'i; 402
Kalketti; 402, 431, 462
Kalla; 243
Kallio; 242
Kana; 315
Kanabro; 216, 382, 383, 384
Kanarvoinen; 216, 383
Kanerva; 246, 247
Kanervo; 242
Kangas; 242
Kannas; 242
Kanninen; 174, 224
Kapa; 402
Kapanen; 220
Kaperi; 402
Kapralov; 198
Karhatsu; 401, 403, 443, 456
Karhu; 251, 478, 480, 482, 483, 484, 485
Kari; 242
Karinen; 315

Karlstedt; 245
Karpof; 188
Karppanen; 315
Karvali; 209, 359, 360, 362, 365
Kasa; 444, 451
Kasianoff; 190
Käšin; 217
Katalkin; 245
Katscha; 502
Katschma; 502
Kauhanen; 230, 231
Kauhatschu; 230, 502
Kaukamo; 74
Kauppinen; 174, 230
Kauris; 259, 409, 479
Kekara; 206, 489, 491
Kelo; 413, 418, 419, 432, 452, 459
Kenkeli; 212, 452
Kerkkänen; 452
Kettu; 50, 175, 178, 479, 485
Kettunen; 174
Kiema; 316
Kiiski; 474, 483
Kikari; 205, 288
Kima; 316
Kimala; 316
Kinju; 453
Kipronen; 403
Kirjavainen; 221, 222
Kirmonen; 502
Kirnu; 74, 206, 208, 209, 362, 363, 366, 368, 463, 470
Kirpitšef; 209
Kirppu; 479, 482, 486
Kissa; 182, 480
Kitschka; 403, 412
Kitschuri; 410
Kitsu; 245, 402, 403, 404, 405, 407, 409, 410, 411, 413, 418, 419, 421, 422, 432, 445, 448, 451
Kitsuri; 410
Kitti; 405, 406, 407, 410, 456
Kiuru; 489
Kivekäs; 212, 383, 388
Kivi; 241, 242, 252, 257
Kivijärvi; 243, 252
Kivinen; 240, 241
Klimoi; 316
Kobeli; 405, 407, 409, 411, 421, 422
Koitto; 242
Koivunen; 238, 239, 241
Kokatti; 395, 406, 439, 451, 457
Kokko; 489
Kokkonen; 222
Kokoi; 368, 470

Kokora; 406, 407, 409, 454
Kokotti; 407, 438
Kokschu; 407, 411
Koksu; 407
Kolduschka; 407
Kolehmainen; 220
Koljonen; 224
Kolju; 316
Kolonen; 408, 417
Kolpitscha; 503
Kolitsov; 177
Komaroff; 12, 51, 196, 199, 216, 251
Komarov; 193, 196, 213
Komora; 12
Komsa; 255
Komscha; 209, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 374, 375, 463, 470
Komu; 50, 453
Kondronen; 317
Konna; 454
Konoi; 317
Konoila; 317
Kononen; 84, 201, 317
Kononoff; 84, 190
Kontio; 216, 479, 480, 482, 483, 484, 485
Kontrabatov; 195
Kontti; 256, 372
Konttinen; 368, 369, 371
Koppelo; 245, 490
Korielkin; 180
Korkatsu; 398
Korkkinen; 317, 508
Korpi; 243
Korpikannel; 74
Korppi; 490, 491
Kortelainen; 228, 234
Koskelainen; 234, 235
Koski; 243
Koslonen; 178, 292
Koslov; 178, 216
Kostiala; 318
Kostilainen; 235, 318
Kotikangas; 244, 262
Kotja; 503
Kotschka; 409, 454
Kotschma; 384
Kotsonen; 384
Kotta; 182, 259, 391, 408, 450, 472
Koukkunen; 408
Kovero; 384
Koverskoi; 258, 335, 382, 383, 384
Kraku; 454, 455
Krasilnikov; 198
Kritsi; 455
Krohin; 194

Kroni; 257, 258, 425, 440, 491
Kräkin; 375, 401, 455, 456
Kräkki; 456
Kräppi; 456
Krökki; 456, 466
Kudjoi; 208, 258, 480, 503
Kuha; 473, 474, 475
Kuhanen; 197, 213, 216, 240
Kuikka; 491
Kuisma; 318
Kuismala; 318
Kuismän; 251, 256
Kuivalainen; 228, 234
Kujansuu; 245
Kukko; 492
Kukkonen; 235, 492
Kukoschkin; 176
Kukschina; 178, 217, 258, 375, 456, 461
Kuksina; 456
Kukuschkin; 216, 257
Kukuškin; 177
Kula; 372
Kulin; 257, 371, 372, 456, 463, 467
Kulju; 385, 461
Kuljukka; 385
Kumpu; 241
Kuokka; 407, 456
Kuppinen; 503
Kupsa; 251, 359, 360, 362
Kuri; 504
Kurilow; 180
Kurjanen; 409
Kurki; 492
Kutja; 214, 217, 399, 400, 409, 415, 419, 422, 429, 443, 450, 471, 503
Kutschoi; 411
Kuttu; 481
Kuupakka; 409, 422, 458
Kuuru; 504
Kuusela; 74
Kuusi; 241
Kuutti; 210, 363, 364
Kylmä; 385
Kylmänen; 385
Kyly; 385
Kyyrönen; 319
Kähkönen; 244
Kähmi; 410, 447
Käki; 492, 493
Käkinen; 492
Kämälä; 457
Käppi; 410
Kärki; 493
Kärpänen; 213, 216, 480, 481, 486
Käsnänen; 410, 422, 457

Kätschyri; 405, 406, 410, 421, 422
Könttyri; 401, 410, 411, 412, 440
Könttä; 401, 410, 411, 412, 440
Köpönen; 404, 411
Köttö; 182, 412
Laakso; 241, 242
Laamanen; 235, 236
Ladscha; 259, 319
Lahtinen; 240
Laine; 181, 183, 242, 246, 248
Laitinen; 174
Lamberg; 228
Lammas; 386
Lamminlaita; 243, 245
Lamminpää; 245
Lampinen; 229, 239, 241
Larikka; 258, 319
Larinen; 320
Larisuo; 74
Larkkonen; 258, 320
Latsa; 319
Laurentjeff; 190
Laurinen; 202, 320
Lauronen; 74, 320
Lautanen; 504
Lebedef; 193
Lebedeff; 195
Ledentschä; 458
Lehmä; 482
Lehtoranta; 181, 245, 248
Lehvä; 242
Leivo; 242
Lemminkäinen; 386
Lempinen; 239, 257
Leppälintu; 493
Leppänen; 241, 244
Lerssi; 395, 396, 412, 432, 436
Leru; 320
Leskinen; 226, 255
Leukkunen; 321
Leuschu; 258, 321
Leva; 321
Levinen; 321
Levonen; 321
Levy; 322
Libitzin; 192
Liete; 386, 388
Lihapää; 412
Lihavainen; 223
Lillunen; 322
Limppi; 493
Lindi; 493
Linnasalo; 181
Lintu; 494
Lipitsä; 292
Lipitzin; 192, 216
Lippi; 322

Lirkki; 474
Liukkunen; 458
Ljokkoi; 212, 242, 258, 412, 413, 414, 426, 438, 441, 451, 460, 461, 466
Logimofskij; 218
Loginen; 322
Loginoff; 190
Loginov; 189
Lohi; 474
Lohkoi; 405, 413, 418, 419, 432
Loimi; 504
Lokka; 12, 323, 372, 417, 418, 433
Lomu; 412, 422, 432, 436, 458
Lopotti; 217, 413, 416
Losoi; 386, 388, 405, 406, 407, 409, 411
Lossi; 369
Luhtala; 245
Lujanen; 239
Lukin; 247
Lumme; 242
Lumpoff; 190
Luostarinen; 235, 252
Lupsakko; 414, 416, 417, 419, 440
Lutikka; 292
Lutikov; 216
Lutjonen; 450, 452, 458
Luttunen; 414
Lvov; 220
Lysin; 387
Lytsy; 414
Länkimestari; 359
Lätti; 386, 387
Lääväri; 459
Lökki; 12, 415
Lökschy; 414, 465
Löllö; 409, 415, 422, 442, 443, 471
Lörö; 415
Lösö; 388
Lösönen; 387, 388
Löttönen; 226
Löttö; 210, 217, 413, 416, 445, 468
Mahilainen; 369
Maho; 414, 416, 417, 419, 423, 429
Majuri; 211, 377, 379
Makkonen; 323
Makovkin; 12
Maksimainen; 323
Malaga; 416
Malaschu; 258, 323
Malja; 324, 385, 461
Maljonen; 324
Maljunen; 324, 385, 461

Mannukka; 324
Mantschinen; 259, 324
Manu; 201, 325
Mara; 416, 417
Marjanen; 239
Markkinen; 325
Markoff; 189, 190, 251
Martikainen; 244
Martinschkin; 325
Martiskainen; 224
Maskonen; 325
Matfejev; 242
Matihaldi; 377, 378
Matikka; 326
Matjus; 326
Matsi; 201, 326
Matsinen; 326
Matveinen; 224
Maukku; 414, 416, 417, 419,
420, 423, 429, 454
Mednikoff; 194
Melju; 327
Melkunen; 327
Memonen; 327
Memonoff; 190
Menschakof; 194
Menschakoff; 189, 190, 251
Menschonen; 194, 244, 327
Meriläinen; 228
Merkkü; 328
Merta; 208, 209, 210, 364, 365,
366
Metso; 176, 494, 496
Metsäpelto; 244
Meuronen; 235
Miettinen; 236
Mihailoff; 190
Miheija; 328
Miinalainen; 224, 225
Mikkilä; 14, 328
Mikkonen; 235, 328
Miljoi; 504
Minin; 17, 189
Mirkku; 329
Mironoff; 190
Miroschkin; 329
Mischakka; 203
Mischi; 74, 258, 329
Mischkala; 329
Mischukka; 203, 329
Missi; 329
Missonen; 329
Mitjonen; 175, 330
Mitronen; 330
Mitrunen; 330
Mokki; 203, 258, 330
Moldakainen; 294
Moldakof; 194
Moldakov; 232
Mononen; 228
Morozov; 217, 234
Muga; 136
Muhanov; 12
Muiniikka; 360, 361, 362
Mujunen; 174, 360
Mujuniekka; 209
Mulu; 408, 417
Mure; 208, 405, 413, 418, 432
Mursu; 505
Murtschukka; 417
Muru; 459
Murunen; 459
Mustikainen; 372, 395, 417,
418, 433
Muttilainen; 235
Muttu; 418
Myllyselkä; 244
Mylläri; 208, 360
Mähönen; 228
Mäki; 241
Mäkinen; 239, 388
Mäkkeli; 505
Mämmi; 214, 217, 399, 409,
413, 419, 429, 430, 442, 445,
450
Määränen; 459
Mögä; 331
Möhkönen; 331, 419, 440
Mökkö; 331
Mökö; 331
Mökölä; 331
Mölkänen; 460, 461
Mönttinen; 411, 479, 480,
482, 483, 484, 485
Mösö; 364, 365
Mötöschi; 245, 479, 480, 482,
484, 485
Möykky; 419
Naakka; 494
Nagris; 420, 428
Nahka; 364
Nahkanen; 364
Naumanen; 331
Naumoff; 190
Nehponen; 202, 332
Nekkonen; 332, 372, 433
Nelikko; 50, 369
Nemtsa; 433
Nenonen; 229, 230, 237
Nenätschy; 237
Neprätti; 388
Nieminen; 239, 240, 241
Niikkanen; 332
Niikko; 258, 332
Niiranen; 223
Nikanoff; 190
Nikiforoff; 190
Nikitin; 17, 73, 247
Nilonen; 388
Nokka; 229, 230, 237, 378
Norppa; 251, 483
Nosoff; 244
Nosov; 230
Nykky; 420, 421
Nykköri; 420
Näivö; 370, 402, 403, 405, 406,
407, 409, 410, 411, 413, 418,
419, 421, 422, 432, 448, 452,
454, 456
Nälkänen; 206, 405, 406, 407,
409, 411, 421
Närhi; 216, 493, 494
Obrattzoff; 219
Ohvanainen; 332
Ojatalo; 252
Oksanen; 240
Okulov; 220
Oljakka; 73, 332
Onatschu; 258, 333
Onnikki; 258, 333
Onniselkä; 244
Onnjukka; 333
Onoila; 334
Onttinen; 334
Orava; 483
Oreshnikov; 12
Orjatsalo; 250
Ortju; 334
Osima; 114
Otschukka; 258, 460
Ottavainen; 461
Paalikko; 422, 458
Padatsu; 181, 258, 389, 392,
403
Padatzu; 389
Pahka; 422
Paimoi; 183
Pakala; 217, 456, 461
Pakkanen; 217, 234, 235, 241
Paksunen; 422
Palokas; 505
Pankko; 258, 334
Pankkolainen; 235
Pantschu; 335
Pappi; 399, 423, 439
Papponen; 423
Paramonoff; 190
Paretskoi; 258, 335
Parta; 424
Partala; 424
Partanen; 216, 256, 424, 433
Parviainen; 174, 224, 225
Paschke; 335
Patanen; 251, 336
Patatschu; 389
Patja; 174
Patrakka; 257
Patrikainen; 201, 257, 336
Patrikki; 336

Patronen; 13, 201, 202, 236,
 251, 257, 262, 336
Patti; 458
Pauschoi; 337
Pausunen; 337
Pavlovna; 255
Pehkoranta; 246
Peiponen; 74, 495
Pekkonen; 337
Pelkonen; 235
Peltola; 245
Pennanen; 235, 237, 252, 262
Pentelejeff; 190
Penttonen; 337
Pentunen; 337
Peppanen; 338
Pepponen; 8, 16
Peróv; 216
Persa; 338
Perämaa; 245
Perätalo; 14
Peschi; 338
Peschinen; 338
Pesonen; 174, 220, 227, 228
Petjakko; 258, 339
Petjala; 339
Petjoi; 2, 339
Petrinen; 339
Petro; 250
Petjäjä; 241, 389, 450
Peura; 483
Pevtsov; 219
Piikki; 461
Piirainen; 224
Piitsku; 434
Pimenoff; 190
Piminäinen; 203, 255
Pirppunen; 462
Piru; 424
Pisto; 364, 365
Pitkänen; 234, 235
Pitschoi; 8, 16
Pitsuri; 505
Plaketti; 73, 394, 397, 398,
 400, 402, 406, 415, 425, 431,
 434, 436, 440, 444, 445, 447,
 449, 455, 457, 460, 466, 470
Plattonen; 73, 202, 203, 339
Pohjamo; 250
Pohtinen; 505
Pokrofskij; 218
Pokrovskij; 219
Popov; 198
Porokka; 505
Portnoi; 257, 361, 362, 363
Portschanen; 506
Porutschik; 211, 216, 378
Potaschu; 339
Potkonen; 224
Pozharski; 12
Praatskonen; 462
Pratskonen; 449, 462
Pratsu; 340
Prauda; 2, 413, 425, 426, 441,
 451, 460, 461, 466
Priitsku; 426
Priikinen; 426
Primetta; 413, 426, 466
Prittinen; 182, 441, 461, 462
Prokki; 203, 258, 340
Prokkojev; 200
Prokofjeff; 190
Prola; 296, 297, 340
Präkkö; 463
Pšénnikov; 217
Pugelo; 390
Puksu; 426
Pulja; 427
Pulli; 223, 469
Pulliainen; 231
Pullo; 210, 427
Pumppu; 427
Punju; 399, 410, 420, 427, 430
Punkki; 428, 434, 462
Purkunen; 217, 240
Purmonen; 224
Purmunen; 224
Pussi; 369, 449, 463
Pussinen; 456, 463
Pusu; 364, 374, 377, 442, 463
Putro; 217, 428
Putronen; 259, 428
Putschettaja; 390
Puuronen; 259, 428
Puustila; 74
Pyy; 494, 495
Pyykönen; 228
Pyysiäinen; 227, 237, 251
Pärnänen; 174, 228, 234
Pässinen; 484, 487
Pöllänen; 223, 228
Pöllönen; 223
Pönkä; 464
Pöppönen; 251, 256, 479, 480,
 482, 483, 484, 485
Pörhönen; 443, 446
Pörkki; 205, 289
Pörö; 479, 480, 482, 483, 484,
 485
Pösssi; 207, 210, 364, 365, 366,
 428
Pötkä; 440
Pötsönen; 429
Raaga; 407, 429, 462, 464
Radiotvenski; 218
Rahkonen; 235
Rainio; 247, 248, 252
Rajakko; 212, 390, 408
Rajakoivu; 74
Rajala; 245
Rajaorko; 74
Rakki; 340
Rantala; 245
Rantalainen; 220
Rantanen; 240
Rantsi; 289
Rapa; 430
Rapelo; 428, 430
Rasku; 340
Ratilainen; 234
Ratinen; 341
Rauhala; 245
Rautavirta; 250
Rehvonon; 430, 431, 472
Reijonen; 221
Reittu; 182, 201, 341
Rekiranta; 245
Repetti; 431, 435
Repka; 506
Repo; 178, 479, 485
Retschu; 380, 391
Retshu; 392
Ribu; 412, 431, 434, 435, 436,
 446, 472
Rieppo; 217, 405, 413, 418,
 419, 432, 506
Riikonen; 223, 228, 341
Riissanen; 297, 342
Rinkeli; 368, 369, 470
Rinne; 241, 243
Rinskoi; 506
Risu; 430, 431, 458
Rjumin; 182
Rjäpöi; 258, 473, 474
Rodionoff; 190, 192
Rodja; 342
Rodjo; 342
Rogoscha; 259, 365, 375
Rojo; 50, 342
Romo; 342
Ronkainen; 174
Rotta; 182, 480, 482, 486
Rovio; 370
Rudakov; 193
Ruga; 370, 418, 419, 432
Ruhka; 432
Ruhtinas; 8, 16, 218, 393, 432,
 439
Rummukainen; 231, 370, 395,
 466
Rumpunen; 370
Ruotsi; 380
Ruotzi; 205, 212
Ruppala; 343
Ruppana; 343
Rusi; 432
Ruskoi; 211, 216, 372, 433, 482
Rutonen; 343, 433
Ruttonen; 258, 428, 433, 462
Ruuskoi; 211

Ruutinen; 294
Ryhänen; 181
Ryshkov; 12
Rysä; 210, 366
Rytschy; 426, 434
Ryymin; 182
Ryökkynen; 434
Ryökä; 412, 431, 434, 435,
436, 446, 465
Räbinä; 412, 431, 434, 436,
446
Rägöi; 464, 465
Rähkönen; 396, 464
Räkköläinen; 174
Rämä; 435
Rässi; 464
Räsänen; 223, 230
Räsänov; 230
Räty; 231
Röksin; 465
Röpelinen; 249, 435, 438
Röpetti; 431, 435
Röppänen; 50, 258, 465
Röppönen; 214, 445, 465
Rörötti; 251, 435
Rösö; 436
Rötkin; 436
Rötsä; 240, 436
Röynä; 391
Saahko; 343
Saarela; 245, 250
Saarialho; 250
Saarikivi; 250
Saarinen; 250
Saario; 250
Saatko; 293
Saatkoff; 293
Saatsi; 343
Saava; 344
Sadkov; 293
Saduli; 360, 361
Saduloff; 361
Sahoi; 258, 344
Sakkali; 435, 437, 438
Saksa; 393, 437, 444
Salmela; 250
Salmi; 242
Salmilehto; 74
Salminen; 239, 250, 252
Salmio; 74
Salmioja; 74
Salo; 242
Salolinna; 181
Salonen; 241
Salovaara; 246, 247, 248, 249
Sankki; 344
Sannikka; 466, 468
Saoterski; 251
Saostrofskij; 218
Saposhnikow; 208

Sapožgón; 217
Sario; 246, 249, 252
Satuli; 373, 374
Sauhke; 344
Saukkonen; 225
Saverikko; 208, 437, 454
Savinainen; 181, 251, 258, 345
Savolainen; 174
Savrasov; 211
Schaba; 507
Schalgu; 371, 372
Schali; 366, 375, 438
Schara; 507
Schepetskij; 219
Scherbin; 249, 257, 438
Schesta; 403, 410, 411
Schirgo; 345
Schnörö; 439
Schogöli; 399, 424, 438
Schula; 413, 426, 466
Schumilov; 198
Schuschu; 251
Seise; 507
Selentzoff; 496
Semi; 201, 346
Senata; 346
Seppänen; 235
Serguschu; 346
Setkänen; 294
Settunen; 295
Setälä; 244
Shemeikka; 74, 178, 203, 258,
346
Shnoro; 439, 446
Sidoroff; 257
Sievotiar; 217, 507
Sihvonen; 221
Siikanen; 475
Siilin; 251, 257
Siimes; 242
Sika; 182
Siltasuo; 74
Simanainen; 225, 231, 244
Sinaaga; 347
Sinda; 347
Sinisalo; 250
Sinjo; 347
Sinokki; 201, 258, 347
Sirgo; 345
Sirkkonen; 348
Sisso; 348
Sissonen; 201, 348
Skitkari; 213, 439
Skomora; 12
Skomorå; 196
Skripkin; 217
Skrippi; 258, 466
Skrökki; 466
Skula; 366, 456, 467

Smura; 210, 216, 367, 371,
417, 418, 433
Snoro; 439
Snäkin; 257, 439, 440
Soboletskij; 219
Sobolotskij; 218
Sofimovskij; 219
Sohko; 348
Sohro; 348
Soikkeli; 228
Sokkeri; 508
Sokoloff; 194
Solehmainen; 225
Solntsev; 251
Somero; 241
Sopukki; 201, 348
Sorda; 508
Sorokin; 197
Sorókin; 216
Sorsa; 236, 251, 496
Sorttanen; 213, 259, 425, 440,
441
Sosoi; 349
Sotikainen; 349
Sotikka; 349
Sotikoff; 188, 189, 190
Sotti; 201, 349
Sottinen; 200, 201, 349
Starost; 178, 205, 208, 216,
379
Stepanoff; 190
Stjonku; 415, 419, 440, 459
Stroganov; 248
Stroja; 372
Strojoff; 372
Šišukin; 177
Stäkä; 449, 467
Stönky; 415, 440, 459
Sudakoff; 240
Sudakov; 196, 213, 216
Sulku; 389, 391
Sumu; 255
Šumu; 198
Suokurmoinen; 496
Suolaita; 177
Suoniemi; 182, 250
Supinen; 467, 471
Surakka; 350
Surma; 380, 391, 392
Suschu; 409, 415, 441, 443,
508
Sussu; 255
Sutinen; 234
Sutzkof; 193
Suubin; 250
Suvala; 244
Suvanto; 248
Suvinen; 237, 240
Säkki; 372, 425, 456, 467
Säppi; 468

Särkkä; 242
Tajakka; 362, 366
Talja; 367, 372
Tallas; 144
Tallus; 468
Taltta; 255
Talviranta; 250, 252
Tanjunen; 181, 201, 248, 350
Tapanen; 228
Taronen; 350
Tarpio; 144
Tattari; 208, 440, 441
Taulamo; 250, 252
Taussi; 202, 258, 350
Tavi; 182, 351
Tedra; 182
Telander; 233
Telegäinen; 373, 374
Tenhonen; 74
Tenhu; 380, 391, 392
Tenttanen; 227
Teppo; 351
Tepponen; 351
Terohala; 249
Teronen; 201, 352
Tertsonen; 352
Tertsunen; 352
Tervahattu; 392
Tervas; 144
Tiainen; 235
Tiappo; 352
Tihanoff; 190
Tiirikka; 496
Tiitta; 353
Tiittanen; 201, 224, 353
Tikka; 496
Tikkanen; 496
Tikkunen; 178, 240, 353
Timofejeff; 190
Timonen; 225, 235, 353
Timoskainen; 224, 225
Titoff; 8, 16, 190
Tjaga; 508
Toivola; 245, 248
Toivonen; 241
Tokkari; 361
Tolstoi; 192
Tolvanen; 228
Torgoutsa; 209, 230, 360, 361, 362
Torikka; 354
Tormas; 373
Toroi; 201, 354
Torpa; 475
Torssonen; 354
Torvi; 444
Torvinen; 355
Tossa; 508
Tossavainen; 222, 237, 251
Trofimoff; 184, 190

Trokinen; 509
Truhponen; 251, 355
Tsainiekkä; 376
Tschainiekkä; 217, 461, 466, 468
Tschapuri; 469
Tschesmenski; 193
Tschiiikkonen; 469
Tschikko; 217
Tschikku; 182, 509
Tschirkkunen; 497
Tschokkinen; 178, 290
Tschoma; 441, 460, 461
Tschorttanen; 259, 441, 470
Tschubin; 182
Tschupukka; 210, 217, 368, 448, 470
Tschährä; 441
Tserkasov; 12
Tsesmenski; 193
Tsesmesköi; 193
Tsesnikov; 194
Tsiikko; 469
Tsiikku; 469
Tsikkuri; 361, 362
Tsubari; 468, 470
Tsupukka; 368, 370, 420
Tšupukka; 259
Tsurkka; 178, 257, 258, 409, 415, 442, 471
Tsutsunen; 213, 258, 409, 415, 441, 443, 471
Tuisku; 217, 240
Tulehmo; 144
Tulkku; 509
Tunninen; 220, 221
Tuohikerä; 413, 442
Tuomela; 245
Tuomi; 242
Tuovinen; 227
Tupitsa; 409, 412, 415, 420, 421, 422, 432, 442, 471
Tupitsin; 442
Turha; 255
Turhanen; 429, 443, 446
Turkki; 366, 373
Turu; 443
Tuttavainen; 509
Tutturi; 444
Tuukkaja; 497
Tuukki; 509
Tuukkinen; 509
Tuupanen; 222, 225
Tuusa; 393, 437, 444
Tuutti; 209, 374, 375
Tynnyrinen; 374
Tynnörinen; 235
Tähkä; 243
Tähkänen; 240
Töhinen; 10, 444

Töntscho; 445, 465
Töntschönen; 445
Töppönen; 217, 416, 445, 468
Törgy; 446
Törhönen; 429, 445
Törky; 213, 412, 431, 434, 435, 436, 446
Törttö; 439, 446
Törttönen; 446
Törö; 472
Törönen; 471
Ukkonen; 235
Uljonen; 201, 355
Ulju; 356
Utukka; 396
Uukkinen; 240, 497
Uusimaa; 114
Vainio; 242
Valjokkainen; 356
Vanhanen; 226, 227, 236, 251
Wanhatalo; 227
Vapeikko; 472
Varis; 182, 498
Varjkoi; 201, 356
Warojeff; 245
Vasa; 356
Vasiljeff; 190
Vasiljeva; 255
Vasko; 357
Vasonen; 510
Veikkolainen; 235
Vekkel; 213, 446
Weledejeff; 12
Welli; 214
Venkula; 208, 396, 447, 449
Venäläinen; 380, 433
Vepsä; 208, 381
Vesa; 472
Vessonen; 357
Wetrof; 193
Vetrov; 193
Viertorinne; 74
Vihko; 472
Vikla; 498
Vikli; 498
Vilakka; 357
Vilganen; 357
Vilokki; 357
Vilokkinen; 357
Vinni; 358
Vinokuuro; 293
Vipuveräjä; 393
Wipuveräjä; 244
Virschi; 366, 374
Virsu; 217, 375
Virtanen; 241
Vodkin; 217
Vola; 486
Wolkoff; 194
Volkov; 12, 193

Volottinen; 236
Vonkkanen; 74
Vornanen; 498
Vorobjev; 177
Vóronov; 216
Vostrakka; 293
Vostrakoff; 293

Votkin; 199
Vottonen; 358
Vunneli; 510
Vuonna; 484, 486
Wuorinen; 240
Väkkärä; 472
Välskäri; 362

Väntti; 213, 410, 447, 453, 469
Yksityinen; 510
Zagirov; 12
Zherbin; 249
Zotov; 12
Öykkönen; 447

